iletişim

LEV TOLSTOY

DİRİLİŞ

çeviren ERGİN ALTAY

DIRILIŞ

LEV NIKOLAYEVIÇ TOLSTOY

Diriliş Üzerine

DİRİLİŞ, Altın Klasikler Dizisinin 28. kitabı olarak Altın Kitaplar Yayınevi tarafından üçüncü kez, Mart 1975'de, yayınlandı. Kapak resmini Ayhan Erer'in hazırladığı bu kitap, Sıralar Matbaası'nda dizilip basıldı.

Yalnız Rus değil, dünya romanının büyük ustalarından, L. N. Tolstoy, 28 Ağustos 1828'de Tula iline bağlı Yasnaya Polyana'da doğdu. Soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Tolstoy bir buçuk yaşında annesini kaybetti. Tolstoy çok sonraları yakınlarının anlattıklarına göre annesinin bir portresini Savaş ve Barış romanında çizecektir.

1837 yılında Tolstoy ailesi Moskova'ya taşındı. O yıl yazarın babası da öldü.

Tolstoy 1844 yılında giriş sınavını kazandıktan sonra Kazan Üniversitesi Doğu Dil eri Fakültesi'ne girdi. Bir yıl sonra da Hukuk Fakültesi'ne geçti, Tolstoy'un üniversite yıl arı bir öğrenciye yaraşır biçimde geçmiyordu. Zamanının çoğunu üniversite dışındaki yaşantısına adamıştı. Bu arada bol bol Fransız düşünürlerini, özel ikle Rousseau'yu ve Montesguieu'yü okuyordu. 1847 yılında Hukuk Fakültesi'nin ikinci sınıfından ayrıldı, Yasnaya Polyana'ya gitti.

1847 yılı baharında ana - baba mirası kardeşler arasında bölüşüldü, Tolstoy'un hissesine Yasnaya Polyana malikânesi düştü. İşte o andan itibaren de Tolstoy 330 erkek nüfusa ve 1470

dönüm toprağa sahip bir derebeyi olup çıktı. Romancı ilk iş olarak köylülerin yaşama şartlarını

düzeltmeyi, onları daha mutlu bir hayata yükseltmeyi amaç edindi, ne var ki köylüler bu davranışlarını kuşkuyla karşıladıklarından başarısızlığa uğradı.

Burada devamlı kalmadı, çiftlik işleriyle uğraşması yanısıra Moskova’ya da sık sık gidip geldi.

1851 yılında topçu tugayına astsubay olarak girdi. 1851 onun edebiyat hayatı için de önemli bir tarihtir. İlk çalışmalarına burada görevli bulunduğuKazak köyünde başlamıştır. 1854 ocağınca asteğmenliğe yükseltildi. 1856’da teğmen rütbesiyle ordudan ayrıldı.

Tolstoy kitaplardan tanıdığı Avrupa’yı görmek üzere 1857 yılında Avrupa’ya gitti. Fransa’yı, İsviçre’yi, İtalya’yı, Almanya’yı gezdi. Romancı aynı yıl Yasnaya Polyana’ya döndü.

1862 yılında Sofya Andreyevna Bers ile evlendi.

1881-1901 arasındaki zamanı daha çok Moskova’da geçirdi. 1901’de ağır bir hastalığa tutuldu.

7 Kasım 1910’da evinden uzakta Astapovo (şimdiki adı Lev Tolstoy) tren istasyonunda öldü.

DİRİLİŞ

Diriliş Tolstoy’un üçüncü büyük eseridir. Roman, 1899 yılında yazılmıştır. Romanda 19. yüzyıl sonu Rusyasının toplumsal yaşantısı gözler önüne serilir. Özel ikle bu yaşantının çelişkili yanlarına dikkati çekmiştir.

Diğer iki büyük romanında (Savaş ve Barış, Anna Karenina) kahramanların çoğu soylular arasından seçildiği halde buradaki kahramanlardan başlıcası Katyuşa Maslova, halk katından biridir. Diriliş‘de de psikolojik tahlil er, usta tasvirler, sade bir dil, Tolstoy’un sanat gücünün tanıklarıdır. Yalnız bu eserde romancı Tolstoy’un yanısıra ahlâkçı - filozof Tolstoy da vardır. Bir çok satırlar yazarın ruh bunalımını yansıtırlar.

Tanınmış Rus eleştirmenlerinden Leonoid Leonov, Rousseaudan sonra yüreğini okuyucuya açan en büyük yazar Tolstoy’dur, der. Gerçekte de Diriliş‘in bir çok bölümünde bu özel ik okuyucuya kendini kabul ettirir.

Diriliş romanı size Tolstoy’un olgun eserlerinden birini tanıtmakla kalmayacak, insan psikolojisinin gizli köşelerini de gün ışığına çıkaracaktır

ROMANDAKİ BAŞLICA KİŞİLER

İVANOVİÇ NEHLÜDOF KATYUŞA MASLOVA

MİSSİ KORÇAGİNA SOFİYA KORÇAGİNA PRENS KORÇAGİN HELENA İVANOVNA MARİYA İVANOVNA SMELKOV

MASLENNİKOF

FANAR i N

KATERİNA

İVANOVNA ÇARSKAYA

MİHAİLOVİÇ

SELENİN SÇEGLOF

: Bir Rus prensi; romanın erkek kahramanı.

: Prens’in baştan çıkardığı kız: romanın kadın kahramanı.

: Nehlüdof’un evlenmek istediği kız.

: Missi’nin annesi.

: Missi’nin babası.

: Nehlüdof’un annesi.

: Nehlüdof’un teyzesi.

: Maslova’nın öldürdüğü iddia edilen bir tüccar.

: Moskova vali muavini, Nehlüdof’un

arkadaşı.

: Maslova davasıyla ilgilenen avukat.

: Nehlüdof'un Petersburg'daki : teyzesi.

: Katerina'nın kocası, Nehlüdof'un eniştesi, general, eski bakanlardan.

: Senato savcısı, Nehlüdof'un arkadaşı. : Kürek mahkumu.LİDİYA ŞUSTOVA NATALYA (NATAŞA) İGNATİY RAGOJİNSKİY SİMONSON

THİON

KİTAYEVA MATRYONA HARİNA

Haksız yere hapsedilmiş bir genç kız, Nehlüdof'un ablası. Natalya'nın kocası.

Sibirya'ya sürülen mahkûmlardan biri, Katyuşa'ya âşıktır.

Prens'in teyzesinin oda hizmetçisi.

Genelev patronu.

Katyuşa Maslova'nın teyzesi.

BİRİNCİ BÖLÜM

Matta, XVIII. 21 - 22 O zaman Pyotr yanına sokuldu, şöyle dedi: Rabbim! bana kötülük eden kardeşimi kaç kere bağışlayacağım? Yedi kere mi? İsa cevap verdi: Yedi kere değil, yedi tane yetmiş kere bağışlayacaksın.

Matta, VII. 1. S. 3. Ne o, kardeşinin gözündeki çöpü görüyorsun da kendi gözündeki merteği görmüyor musun?

Yuhanna, VIII. 7…… içinizde günah islememiş kimse, ilk taşı atsın o kadına.

Luka, VI. 40. Öğrenci öğretmeninden üstün olamaz hiç; ama tam olgunlaşan bir insan öğretmeni gibi olur.

Yüz binlerce insan avuç içi kadar bir yere toplanıp, üst üste yaşadıkları toprak parçasını

çirkinleştirmek için var güçleriyle çalışmış olsalar; üzerinde hiç bir şey yetişmesin diye her yanma taş dikmiş, filizlenen her otu kökünden koparmış, havayı taş kömürü, petrol yakarak el erinden geldiğince kirletmiş, çevredeki tüm ağaçları kesmiş, tüm hayvanları, kuşları uzaklaştırmış olsalar bile gene de ilkbahar ilkbahardı; kentte bile Güneş pırıl pırıldı gökyüzünde. Çimenler yalnız bulvar yeşil iklerinde değil, koparılıp atılmadıkları her yerde, kaldırım taşlarının arasında bile boy atıyor, yeşeriyordu. Kayın, kavak, akdiken ağaçları hoş kokulu, taptaze yapraklar açıyor, ıhlamur ağaçlarının tomurcukları patlıyordu. Kargalar, serçeler, güvercinler ilkbaharın verdiği neşeyle yuvalarını yapmaya başlamışlardı bile. Böcekler güneşin ısıttığı duvar diplerinde vızıldaşıyorlardı.

Bitkiler de, kuşlar da, böcekler de, çocuklar da neşeliydi. GelgeLelim insanlar —-bu-— 12 —yük, yetişkin insanlar — birbirini kandırmaya, birbirini ezmeye devam ediyorlardı. İnsanlar bu ilkbahar sabahının, tüm canlıların mutluluğu için yaratılmış doğanın bu güzel iğinin değil de, birbirlerine hükmetmek için uydurdukları şeylerin önemli, kutsal olduğu inancındaydılar.

İl ceza evi müdürünün odasındaysa ilkbaharın getirdiği mutluluk ve sevincin tüm canlılar, tüm insanlar için olduğu önemli değildi; orada önemli hatta kutsal olan, bir gün önce gelen yazılı

emirdi. Basma başlıklı, numaralı kâğıtta o gün, yirmi sekiz nisan sabahı saat dokuzda ikisi kadın, biri erkek üç tutuklunun duruşmada hazır bulundurulmaları yazılıydı. Kadınlardan biri, en önemli suçlu olduğu için, ayrı götürülecekti. Bu emir gereği, yirmi sekiz nisan sabahı saat sekizde kadınlar koğuşunun karanlık, pis kokan koridorunda baş gardiyan görülmüştü. Peşinden, ak saçları karmakarışık, yüzü renksiz, üzerinde kol ağızları sırmalı bir bluz, belinde kenarına açık mavi şerit geçirilmiş bir kuşak olan yaslı bir kadın geldi. Kadın gardiyandı bu.

Kadın, yanında nöbetçi gardiyanla, koridora açılan kapılardan birine yaklaşarak,

— Maslova'yı mı istiyorsunuz? diye sordu.

Nöbetçi gardiyan gürültüyle çevirdi kilidi, kapıyı açtı, kori-dordakinden daha da pis kokan bir hava akın etti dışarıya. Nöbetçi gardiyan,

— Maslova, diye bağırdı, mahkemeye!

Rüzgârın kente taşıdığı tarlaların o taze, misk kokulu havası ceza evinin avlusunda bile vardı.

Ama koridordaki hava iğrençti, pislik, katran, küf kokuyordu. İçeri girer girmez bir ağırlık çöküyordu insanın üstüne, karamsar oluyordu. Avludan gelen kadın gardiyan — bu pis havaya alışık olduğu halde — hemen farketmişti bunu. Koridora girince bir bitkinlik hissetmişti üzerinde, uyumak istemişti.

Hücrede bir telâştır başlamıştı: Kadın sesleri, çıplak ayakla koşuşmalar duyuluyordu.

Baş gardiyan başını kapıdan uzatarak,

— Hadi kımıldan biraz, Maslova! diye bağırdı, kulakların sağır mı?

İki dakika sonra orta boylu, göğüsleri dolgun, genç bir kadın çıktı koridora, canlı adımlarla yürüdü, tam gardiyanın önüne gelince hızla dönüp yanında durdu. Beyaz etek bluzunun üzerine gri bir gömlek giymişti. Ayaklarında keten çorap, çorabım üzerinde de ceza evlerinde giyilen terliklerden vardı. Başına beyaz bir başörtü bağlamıştı; başörtünün kenarından — besbel i mahsus dışarda bırakılmış — bir tutam siyah, kıvırcık saç gözüküyordu. Kadının yüzünde, uzun süre kapalı bir yerde kalmış insanların yüzünde görülen, rutubetli bir bodrumda patatesin sürdüğü filizleri andıran o tuhaf beyazlık vardı. Küçük, geniş el erinde, gömleğin enli yakası arasından gözüken dolgun boynunda da vardı aynı beyazlık. Bu mat beyaz yüzde son

derece siyah, biraz şiş, ama çok canlı, fildir fildir, parlak, biri hafif şaşı bir çift göz dikkati çekiyordu. Kadın, dolgun göğsü önde, dimdik duruyordu. Koridora çıkınca başını hafif yana yatırarak gardiyanın gözlerinin içine bakmış, kendisinden istenecek her şeyi yapmaya hazır bir tavırla geçip yanında durmuştu. O sırada düz, ak saçlı, yaşlı bîr kadının soluk, sert çizgili, kırış kırış yüzü uzandı kapıdan. Maslova'ya bir şeyler söylüyordu. Ama gardiyan kapıyı üzerine kapayınca, yaşlı kadının başı kayboldu. İçerden bir kadın kahkahası duyuldu. Maslova da gülümsedi, kapıdaki parmaklıklı deliğe baktı. Yaşlı kadın yüzünü parmaklığa dayamış, kısık sesiyle,

— Unutma, diyordu az konuş, bir dediğinden dönme, geri yanı kolay.

Maslova başını sal adı:

— Olur, unutmam, bir şey söyleyeceğim.

Baş gardiyan amirlere özgü bir kendine güvenle, pek akıl ıca bir söz ediyormuş gibi,

—• Elbette bir şey söyleyeceksin, dedi, on şey söyleyecek değilsin ya… Hadi yürü bakalım, marş!

Yaşlı kadının delikte gözüken gözü kayboldu, Maslova da koridorun ortasına çıktı; çabuk, küçük adımlarla baş gardiyanın peşi sıra yürüdü. Taş bir merdivenden alt kata indiler; kadınlar koğuşundan daha da pis kokan, gürültülü hücrelerin önünden geçtiler, — erkekler koğuşuydu burası, kapılardaki parmaklıklı,14

küçük pencereciklerden erkekler bakıyorlardı onlara — ceza evi müdürünün odasına girdiler.

Silâhlı iki er vardı orada. Masa başında oturan yazıcı sigara dumanının sararttığı bir kâğıdı

erlerden birine uzattı, tutukluyu göstererek,

— Al götür, dedi.

Er, — çiçek bozuğu yüzlü, al yanaklı bir Nijegorod köylü-süydü bu — kâğıdı paltosunun devrik kol ağzının arasına soktu, gülümseyerek, elmacık kemikleri çıkık çavuş arkadaşına göz kırptı, tutukluyu gösterdi. Erler tutukluyla beraber merdiveni indiler, ana kapıya yöneldiler.

Ana kapıyı açtılar onlara, erlerle tutuklu avluyu geçip ceza evi duvarlarını geride bıraktılar, kentin parke sokaklarına dai-dılar.

Arabacılar, dükkâncılar, çamaşırcı kadınlar, işçiler, memurlar durup merakla yukardan aşağı

süzüyorlardı tutukluyu, bazıları başını sal ayarak şöyle düşünüyordu: Kötü yola düşenin hali budur işte, Çocuklar, canavar kadına içleri korkudan ürpere-rek bakıyor, ama arkasında iki askerin olduğunu, onlara bir şey yapacak durumu bulunmadığını görerek rahatlıyorlardı. Köyden getirdiği kömürü sattıktan sonra bir meyhaneye girip doyasıya çay içmiş bir köylü yaklaştı Maslova'nın yanına, haç çıkardı, bir köpek uzattı ona. Beriki kızardı, başını önüne eğip bir şey mırıldandı.

Tutuklu, kendine yönelen bakışları hissediyor, başını çevirmeden bel i etmemeye çalışarak yan gözle ona bakanları süzüyordu. Hoşuna gidiyordu ona gösterilen bu ilgi. Tertemiz, ilkbahar havası

da hoşuna gidiyordu; ama uzun zamandır yürümediği için hamlaşmış, ceza evinin biçimsiz terliklerini geçirdiği ayaklarının altı sızlıyordu taşlara bastıkça. Eğilip ayaklarının altına bakıyordu arada bir, elinden geldiğinde hafif basmaya çalışıyordu yere. Önünde kimsenin ilişmediği güvercinlerin dolaştığı bir un dükkânının önünden geçerlerken tutuklu az kaldı gümüş rengi bir güvercinin üstüne basıyordu; güvercin birden ürktü, kanatlarını çırparak geçti tutuklunun kulağının dibinden, rüzgârı yüzüne vurdu. Tutuklunun dudaklarında bir gülümseme dolaştı, sonra durumunu hatırlayınca derin bir göğüs geçirdi.

Son derece olağan bir öyküydü tutuklu Maslova'nınki. Köyde çiftlikleri olan iki kızkardeşin yanında hayvan bakıcısı, hiç evlenmemiş köle bir kadının kızıydı. Annesiyle beraber kalıyordu. Ömründe hiç evlenmemiş bu kadın hemen her yıl bir çocuk doğuruyordu. Köylerde çoğunlukla olduğu gibi, hemen vaftiz ediyorlardı çocukları; sonra anne çalışmasına engel olan

bu gereksiz, istenmeyen çocuğun karnını bile doyurmuyordu, çocuk da kısa bir zaman sonra ölüyordu.

Kadının beş çocuğu ölmüştü böyle. Hepsini de vaftiz etmişlerdi; açlıktan ölmüşlerdi sonra.

Köyden geçen bir çingeneden olan altıncı çocuk kızdı, onu da aynı son bekliyordu elbette, ama çıkarılan kaymak, inek kokuyor diye yaşlı kızkardeşlerden biri bakıcılara çıkışmaya ahıra gelince kaderi değişti bebeğin, ölümden kurtuldu. Ahırın bir köşesinde yanında gürbüz bir çocuk, yeni doğum yapmış kadın yatıyordu. Yaşlı hanım hem kaymak için, hem .de, yeni doğum yapmış bir kadını ahırda yatırdıkları için söyleyeceğini söyledikten sonra tam çıkıp gidiyordu ki, yerde yatan bebeği görünce duygulandı, çocuğun vaftiz anası olacağını söyledi. Vaftiz töreninde haç çıkararak kutsadı küçük kızı, sonra da bebeğe acıdığı için annesine süt, para verdi, böylece kız ölmedi, hayatta kaldı. O günden sonra da kefeni yırt-, mış diye ad taktılar kıza hanımlar.

Annesi hastalanıp öldüğünde kız çocuğu üç yaşındaydı. Kızın gene hayvan bakıcısı olan anneannesi torununa bakmak istemeyince yaşlı hanımlar çocuğu yanlarına aldılar. Siyah gözlü

kız öylesine hayat dolu, öylesine tatlı bir çocuk olmuştu ki, hanımlar bayılıyorlardı ona.

Hanımların küçüğü Sofiya İvanovna —kızı vaftiz eden buydu— daha bir yumuşak yürekliydi.

Büyüğü Mariya İvanovna'ysa biraz sertti. Sofiya İvanovna küçük kızı süslüyor püslüyor, ona okuma yazma öğretmeye çalışıyordu; okutmaya niyetliydi onu. Mariya İvanovna kızı iyi bir oda hizmetçisi olarak yetiştirmelerinin gerektiğini söylüyordu. Bu yüzden titiz davranıyordu ona karşı, cezalandırıyordu sık sık, canı sıkkın olduğu zamanlar dö-— 16 — vüyordu bile. Böylece, iki zıt etkinin altında büyüyünce yarı oda hizmetçisi, yarı okumuş bir kız oldu çocuk. Adı da ne Katya'ydı ne de Katenka. Katyuşa diyorlardı ona. Dikiş dikiyor, odaları

topluyor, resimlerin tozunu alıyor, yemek pişiriyor, odun yarıyor, kahve servisi yapıyor, ufak tefek şeyleri yıkıyor, bazan da hanımlarla beraber oturuyor, onlara kitap okuyordu.

Bir çok kimse evlenmek istemişti onunla, ama o evlenmemişti. Evlenirse yaşayışının güçleşeceğini, hanımların yanındaki rahatı bırakıp bir uşağa varırsa sonra bu hayatı arayacağını

biliyordu.

On altı yaşına kadar öyle yaşadı. On altısını doldurup on yedisine yeni basmıştı ki, hanımlarının üniversite öğrencisi zengin bir prens olan yeğeni geldi köye. Katyuşa tutuldu ona, ama sevgisini ne delikanlıya açabilmişti, ne de kendi kendine itiraf edebilmişti. İki yıl sonra aynı yeğen savaşa giderken yolu üzerindeki halalarının köyüne uğradı gene, dört gün kaldı orada, gitmeden bir gün önce de Katyuşa'yı iğfal etti, devrisi gün eline bir yüz rublelik sıkıştırıp gitti. Delikanlı gittikten beş

ay sonra öğrendi kız gebe olduğunu.

Artık her şeyden iğreniyor, onu bekleyen yüz karasından nasıl kurtulabileceğini düşünüyordu yalnız. Hanımlarının hizmetini aksatmaya başlamıştı, istemeye istemeye yapıyordu her işi. Kendi de farkında olmadan değişivermişti birden. Sonunda pişman olup özür dilediği kaba kaba sözler söylüyordu hanımlarına; sonunda hesabının görülmesini istedi bir gün.

Bu yaptıklarından zaten bıkmış olan hanımları hemen yo! verdiler ona. Oradan ayrılınca bölge polis komiserinin yanma oda hizmetçisi olarak girdi, ama ancak üç ay kalabildi bu işte; çünkü

el ilik komiser asılmaya başlamıştı ona, ihtiyar iyice azıttığı bir gün kızın da tepesi attı birden, aptal, bunamış şeytan suratlı, diye bağırdı yüzüne karşı, öyle bir itti onu ki, ihtiyar sırtüstü yere yuvarlandı. Bu yaptığı, işinden kovulmasına yetti de arttı bile tabiî. Bir işe giremezdi artık, yakında doğum yapacaktı, şarap ticareti yapan dul köy ebesinin yanına yerleşti. Kolay oldu doğumu. Ne var ki, ebe kadın köydeki bir hastadan

kaptığı bir hastalığı yeni doğum yapan Katyuşa’ya bulaştırınca bebeği — erkekti— bakım evine yol amak zorunda kaldılar. Çocuğu oraya götüren yaşlı kadın, yavrunun bakım evine gittikten az sonra öldüğü haberini getirdi.

Köy ebesinin evine yerleştiğinde Katyuşa’nın bütün parası yüz yirmi yedi rubleydi; yirmi yedi rublesi çalışıp kazandığı paraydı; yüz rubleyi de onu aldatan delikanlı vermişti. Ebenin yanından ayrılırken altı ruble vardı cebinde. Parasını tutmayı bilmiyordu, kendine harcıyor, her isteyene çıkarıp veriyordu. Ebe iki aylık bakımına, yemesine içmesine karşılık kırk ruble almıştı ondan, yirmi beş ruble çocuğun bakım evine yatırılmasına gitmişti, ebe inek almak için kırk ruble istemişti, yirmi ruble şuna buna — giysiye, çaya, kahveye — harcanmıştı… Öyle ki, Katyuşa iyileştiğinde meteliksiz kalmıştı ortada, öte yandan bir iş bulması da gerekiyordu kendine. Orman bakıcısının yanında bir iş buldu. Evliydi orman bakıcısı, ama tıpkı komser gibi o da daha ilk günden asılmaya başladı Katyuşa’ya. Katyuşa iğreniyordu bu adamdan, elinden geldiğince kaçmaya çalışıyordu ondan. Gelge-lelim adam Katyuşa’dan daha tecrübeli, kurnazdı; üstelik amiriydi de, istediği yere yol ayabilirdi onu; uygun bir anını bulup elde etti Katyuşa’yı sonunda.

Ormancının karısı öğrendi durumu nasıl öğrendiyse, bir keresinde kocasını Katyuşa’yla odada yalnız yakalayınca kızın üzerine saldırdı, vurmaya başladı ona. Katyuşa boyun eğmedi, saç saça, baş başa dövüştü iki kadın, bu kavganın sonunda Katyuşa’yı içerde biriken parasını da vermeden kovdular evden. Katyuşa kente geldi sonra, halasının yanına yerleşti. Halasının kocası ciltçiydi, kitap ciltlerdi, eskiden iyi gidermiş işleri, ama Katyuşa kente indiğinde tüm müşterilerini kaybetmişti, gece gündüz durmadan içiyor, eline geçen her şeyi içkiye veriyordu.

Katyuşa’nın halası küçük bir çamaşırhane çalıştırıyor, onun geliriyle çocuklarına, bu arada ayyaş

kocasına da bakıyordu. Halası çamaşırcı olarak yanında çalışmasın! önerdi Maslova’ya. Ama Maslova halasının çamaşırhanesindeki çamaşırcı kadmla-

rın ağır çalışma koşul arını gördüğü için bu öneriye cevabını elinden geldiğince geciktirmeye çalışıyor, bir yandan da hizmetçi bulma

yazıhanelerini dolaşıp bir hizmetçilik arıyordu. Buldu da sonunda, lise öğrencisi iki oğluyla oturan bir kadının yanma girdi. Ama bir hafta sonra çocukların büyüğü, bıyıklı, altıncı sınıf öğrencisi olanı dersleri bir yana itip Maslova'ya rahat vermemeye başladı. Çocukların annesi Masloya'da buldu bütün kabahati, parasını ödeyip yol verdi ona.

Başka yer de yoktu, ama hizmetçi bulma yazıhanelerinden birinde parmakları kocaman kocaman taşlı yüzükler, tombul çıplak kol arı bilezik dolu bir hanımefendiyle karşılaştı. Bu hanımefendi iş arayan Maslova'nın başından geçenleri dinledikten sonra adresini verdi ona, evine gelmesini söyledi. Maslova gitti. Hanımefendi güler yüzle karşıladı onu, çörekle, tatlı şarapla ağırladı; sonra oda hizmetçisini, eline bir pusula tutuşturarak bir yere yol adı. Akşam ak saçları

uzun, sakal arına ak düşmüş, uzun boylu bir adam girdi odaya; yaşlı adam hemen Maslova'nın yanına çöktü, gözlerinde tuhaf bir parıltı, gülümseyerek süzmeye başladı onu; arada şaka da ediyordu. Hanımefendi yan odaya çağırdı sonra yaşlı adamı, taptaze bir köylü kızı diye fısıldadığını duydu Maslova. Daha sonra Mas-lova'yı çağırdı hanımefendi, yaşlı adamın çok paralı bir yazar olduğunu, hoşuna giderse ondan hiç bir şey esirgemeyeceğini söyledi. Hoşuna gitmişti yazarın Maslova, sık sık görüşeceklerini söyleyerek yirmi beş ruble verdi ona. Halasına olan borcunu verip kendine yeni bir elbise, bir şapka, birkaç da kordela alınca bu yirmi beş ruble suyunu çekiverdl hemen. Üç dört gün sonra yazar, adam yol ayıp çağırttı onu. Gitti Maslova. Yirmi beş ruble daha verdi ona, sonra da ayrı bir daireye taşınmasını

önerdi.

Maslova yazarın tuttuğu dairede otururken, aynı evde kiracı şen yaradılışlı bir satıcıya tutuldu.

Maslova kendi açtı durumu yazara, ondan ayrılıp satıcının küçük dairesine yerleşti. Onunla evleneceğine söz veren satıcı, Maslova'ya bir şey söylemeden Nijniy'e kaçınca gene yalnız kaldı

Maslova. Dairede tek başına oturmak istedi, ama izin vermediler. Mahal e polisi, yalnız başına ancak sarı kart alırsa, her hafta da muayeneye gelirse

otu-

rabileceğini söyledi. O zaman gene halasına gitti Maslova. Üzerindeki son moda elbiseyi, pelerini, şapkasını görünce saygıyla karşıladı onu halası; onun yüksek tabakaya girdiğini düşünerek, çamaşırhanesinde çalışmasını önermeye cesaret edemedi. Mas lova için çamaşırcı olmak ya da olmamak önemli değildi artık. Çamaşırhanenin ilk odalarında bazıları çoktan vereme yakalanmış, soluk yüzlü, sıska çamaşırcı kadınların yaz kış açık duran pencereleri arasında, otuz derece sıcakta sabunlu buharın içinde çamaşır yıkayarak, ütü yaparak sürdükleri kürek mahkûmla-rmkinden farksız bu hayata bakarken içi sızlıyordu Maslova'nın; kendisinin de burada çalışabileceği aklına gelince dehşete kapılıyordu.

Onun için bu pek güç günlerde — ne bir koruyanı vardı ne de elinden tutanı — genel eve kız bulan bir muhabbet tel âlı kadının ağma düştü Maslova.

Sigaraya çoktan başlamıştı, son zamanlardaysa, satıcıyla ilişki kurduktan, satıcı onu bırakıp kaçtıktan sonra da içkiye alışmıştı. Şarap yalnız tadı hoşuna gittiği için çekmiyordu onu; daha çok, içkiyi, başından geçen kötü olayları unutmasına yardım ettiği, davranışlarına daha bir serbestlik verdiği için içiyordu. İçtiği zaman kendine güveni artıyordu. İçkili olmadığı zamanlarsa bir ağırlık çöküyordu üzerine, sıkılgan oluyordu.

Muhabbet tel âlı kadın halaya armağanlar yağdırdı, Maslo va'yi sarhoş ettikten sonra kentteki eve taşınmasını önerdi ona; oradaki hayatın gözalıcılığını, güzel iğini bal andıra bal andıra anlattı.

Maslova ikisinden birini seçmek zorundaydı; ya herkesin hor göreceği bir hizmetçi parçası olarak kalacaktı — bu arada erkekler gene kovalayacaktı onu tabiî, ara sıra gizliden geçici aşklar da yaşayacaktı — ya da ona gelecek endişesi olmayan, huzur dolu bir hayat sağlayacak o eve gidecekti. Orada da olacaktı aşkları, ama bu aşklar açıktan açığa yaşanacaktı, yasalar izin verecekti ona; üstelik iyi de para kazanacaktı… Sonra, Mas-lova, onu bu duruma düşüren insandan, ona kötülük eden herkesten öcünü almayı düşünüyordu böylece. Kesin kararını

vermesinin bir nedeni daha vardı; Muhabbet tel âlı, istediği giysiyi diktirip giyebileceğini söylemişti ona; kadife, atlas, ipek giy-— 20 —

sileri, omuzlan açık ya da kol u tuvaletleri olacaktı. Maslova kendini üzerinde siyah kadifeden gül er olan parlak kırmızı, dekolte bir tuvaletle hayal edince dayanamadı, verdi kimlik cüzdanını.

Muhabbet tel âlı, hemen o akşam kiralık bir faytonla galip aldı Maslova’y ı, Kitayeva’nın ünlü evine götürdü.

O günden sonra Maslova için, kutsal kitapların, bilge insan-larm öylesine kötülediği, bilinen günahla dopdolu bir hayat başladı. Yurttaşlarının mutluluğundan başka bir şey düşünmeyen devletimizin yalnız izniyle değil, üstelik himayesi altında yüz binlerce kadın sürdürür bu hayatı; sonunda bu kadınların onda dokuzu korkunç hastalıklara yakalanırlar, zamanından önce çökerler, ölürler…

Çılgınca gece eğlencelerinden sonra gündüz geç saatlere kadar ölü gibi uyumak. Öğleden sonra üçte ya da dörtte pis yataktan bitkin kalkış, zehir gibi bir ağız, kahve, sabahlıkla, bir bluzla koridorlarda tembel dolaşmak, perdeyi açmadan pencereden bakmak, birbirleriyle bezgin tartışmalar; sonra yıkanmak, yüzü kremlemek, el eri; saçlara, omuzlara koku sürmek, giysileri tam geliyor mu diye üzerine ölçmek, elbisesi istediği gibi olmamış diye ev sahibine çıkışmak, aynanın karşısına geçip kendine bakmak, yüzünü, kaşlarını boyamak, yağlı tatlı yemekler yemek; sonra bedeni açıkta bırakan parlak, ipek giysiler giyinmek dayalı döşeli, alabildiğine aydınlatılmış salona inmek; ko-nukların gelişi, müzik, dans, şeker, şarap, sigara; peşinden de genciyle ihtiyarıyla yatmak; artık işi bitmiş ihtiyarların, bekârdı evliydi, genç adamların, tüccarların, çiftlik kâhyalarının, Ermenilerin, Yahudilerin, Tatarların, zengin, yoksul, sağlıklı, hasta, ayık, sarhoş, kibar, kaba, asker, sivil, üniversite ya da lise öğrencisi demeden herkesin koynuna girmek… Bağrışmalar sonra kahkahalar, kavgalar, müzik, sigara ve şarap, gene şarap, sigara, akşamdan gün ağarıncaya dek kesilmeyen müzik. Ancak ortalık aydınlandıktan sonra kendi basma kalmak ve derin uyku. Bütün hafta her gün aynı şey. Hafta sonunda da paytonlara binip devlet dairesine, doktorların görevli oldukları kuruma gitmek… Erkek doktorlar doğanın günahtan uzak durmaları

için yalnız insanlara değil, hayvanlara bile verdiği utanma duygusunu ortadan kaldıra-

rak, yok ederek, bazan ciddî ve sert bir tavırla, bazan da oynak bir neşeyle muayene ediyorlardı

bu kadınları; sonra onlara, hep beraber işledikleri günaha devam etmeleri için biter belge veriyorlardı. Gene bir önceki gibi bir hafta başlıyordu. Yazın da kışın da, bayramda da, seyranda da hep böyle geçiyordu günleri. Maslovanın yedi yılı böyle geçti. Bu yedi yıl içinde iki ev değiştirdi, bir kere de hastaneye yattı. Genel eve girişinin yedinci, ilk düşüşününse sekizinci yılında, yirmi altı yaşındayken, ceza evine atılmasına, şimdi de, hücrede katil erle hırsızlarla altı ay bir arada kaldıktan sonra duruşmaya götürülmesine neden olan olay geldi başına.

III

Maslova yürürken ayaklarının altı sızlaya sızlaya, silâhlı iki erin arasında bölge mahkemesine geldiğinde, eski hanımlarının onu iğfal eden yeğeni prens Dmitri İvanoviç Nehlüdof kuş tüyü

döşekli, yüksek, yaylı karyolasında yatıyordu hâlâ; güzelce ütülü Hol anda malı, tertemiz pijamasının önünü açmış, sigarasını tüttürüyordu. Gözleri önündeki bîr noktaya takılmış, bu gün neler yapması gerektiğini, dün neler yaptığını düşünüyordu.

Dün akşam varlıklı, ünlü bir aile olan Korçagîn'lerde geçirdiğini hatırlayınca — herkes onun Korçaginlerin kızıyla yüzde yüz evleneceği inancındaydı — derin bir soluk aldı, bitmek üzere olan sigarasını atıp, gümüş sigaralıktan bir tane daha almak için uzattı elini, ama vazgeçti; pürüzsüz, beyaz bacaklarını uzattı karyoladan, sal ayarak terliklerini buldu onlarla, dolgun omuzlarına ipek sabahlığını aldı; çabuk, geniş adımlarla yatak odasi-nm hemen bitişiğindeki lavanta, briyantin, kolonya, krem kokan tuvalet odasına geçti. Hemen hepsi dolgulu dişlerini özel bir macunla fırçaladı, hoş kokulu bir suyla çalkaladı ağzını, sonra yıkanmaya başladı. Kokulu sabunla el erini yıkayıp, uzamış tırnaklarını fırçayla dikkatlice

temizledikten, yüzünü, kalın ensesini geniş mermer lavaboda yıkadıktan sonra, duşun hazır beklediği yan odaya geçti. Burada adaleli, yağlanmış, beyaz bedenini so-— 22 —

ğuk suyla yıkayıp, kalın bir havluyla iyice kurulandıktan sonra kar gibi bembeyaz iç çamaşırları

giydi, ayna gibi parlatılmış potinlerini geçirdi ayağına; aynanın karşısına oturdu, kısa, siyah sakalını, önden hafif seyrelmiş kıvırcık saçlarını iki tarakla taramaya başladı.

İç çamaşırından, elbisesinden, ayakkabısından tutun da kravatına, kravat iğnesine, kol düğmesine kadar tuvalet için kul andığı her şeyi en iyisinden, en değerlisinden; göze batmayan, sade, sağlam, pahalı şeyler.

Nehlüdof yirmi otuz kravatın, kravat iğnesinin arasından eline ilk geçenleri aldı — bir zamanlar hoş bir uğraştı bunlardan bîrini seçmek, oysa şimdi umursamıyordu — temizlenmiş olarak sandalyenin üzerinde hazır bekleyen elbisesini giydi tam anlamıyla dinç olmasa bile, yıkanıp paklanmış, misk gibi kokular sürünmüş olarak, parkelerini dün akşam üç uşağın ova ova iyice temizlediği uzun yemek salonuna girdi. Salonda meşe ağacından kocaman bir büfe; gene meşe ağacından, aslan pençelerini andıran oyma bacaklarıyla soylu bir görünümü olan açılıp kapanır büyük bir masa vardı. Aile adının baş harfleri büyük büyük işlenerek süslenmiş kolalı, ince bir örtü

örtülü masanın üzerinde kokulu kahve dolu gümüş bir kahvelik, gene gümüş bir şekerlik, kaymak dolu bir kaymaklık, taze francala, peksimet, biskü-vit dolu bir sepet duruyordu. Bunlardan başka mektuplar, günlük gazeteler, yeni gelen Revue des deux Mondes de vardı. Nehlüdof tam mektuplara uzatıyordu elini ki, koridora açılan kapıdan matem elbisesi giymiş, başında saçlarının döküldüğünü gizleyen dantel i bir başlıkla şişman, yaşlı bir kadın süzüldü içeri. Bu, Nehlüdof'un bundan kısa bir süre önce şimdi oturduğu evde ölen annesinin oda hizmetçisi Agrafena Petrovna'ydı. Hanımı ölünce evden ayrılmamış, bu kez oğlunun ev işlerine bakmaya başlamıştı.

Agrafena Petrovna, Nehlüdof’un annesiyle birkaç kere gitmişti Avrupa’ya, hepsi toplanırsa on yıl kadar kalmıştı orada; bir hanımefendi havası vardı davranışlarında bunun için. Çocukluğundan beri Nehlüdof’ların evindeydi, Dmitri İyanoviç‘in de Mityacık diye çağrıldığı zamanı bilirdi.

— Günaydın Dmitri İvanoviç.

— Günaydın Agrafena Petrovna. Gülümseyerek devam etti Nehlüdof:

— Ne var, ne yok?

- Bir mektup. Prensesten mi, küçük Prensesten mi geliyor, bilmiyorum.

Agrafena Petrovna mektubu verirken manâlı manâlı gülümsedi.

— Oda hizmetçileri getirdi onu, diye devam etti, çok oluyor, yanımda saklıyordum.

Nehlüdof mektubu alırken,

— Pekâlâ, şimdi okurum, dedi.

Agrafena Petrovna’nın gülümsediğini farkedînce kaşlarını çattı. Bu gülümseme, yaşlı kadının, mektubun Nehlüdof’un evleneceğinden kuşku etmediği küçük prenses Korçagina’dan geldiğini bildiği anlamına geliyordu. Agrafena Petrovna’nın gülümsemesinin verdiği bu haber hiç hoşuna gitmemişti Nehlüdof’un.

— Kıza söyleyeyim beklesin, dedi Agrafena Petrovna. Masanın üzerindeki kırıntıları

temizlemek için kul anılan

küçük süpürgenin durması gereken yerde olmadığını görünce alıp yerine koydu onu, sonra geldiği gibi gene sessizce çıktı yemek salonundan.

Nehlüdof, Agrafena Petrovna’nın verdiği lavanta kokan mektubu açıp okumaya başladı.

Sarı, kalın bir kâğıda iri harflerle, karmakarışık bir e! yazısıyla şöyle yazıyordu: Bel eğiniz olmak sorumluluğunu üzerime aldığım için hatırlatayım size, bugün, yirmi sekiz nisan günü mahkemede jüri heyetinde görevlisiniz; bu yüzden, dün akşam kendinize özgü o rahatlığınızla söz verdiğiniz gibi, tablolara bakmaya gelemeyeceksiniz Kolosov ve bizimle bugün; görevinize gitmediniz için â moins que vous ne soyez dipose â payer â la cour d'assîes les 300

roubles d'amende, que vous fefusez votre cheval (‘). Dün

(‘) Bölge mahkemesine, ata vermeye acıdığınız 300 rubleyi ceza olarak ödemeyi göze almazsanız tabiî. (Fransızca)— 24 —

akşam siz gittikten hemen sonra hatırladım bunu. Unutmayın sakın.

Pr. M. Korçagina

Kâğıdın arkasına şöyle eklenmişti:

Maman vous fait dire que votre couvert vous . attendre jusqu'â la nuit. Venes absolument â que!

e heure que cela soit (‘)

M.K.

Nehlüdof yüzünü ekşitti. Bu mektup küçük prenses Korça-gina'nm iki aydan beri ustalıkla yürüttüğü uğraşın bir devamıydı; bu uğraş Nehlüdof'u görünmez bağlarla her gün biraz daha bağlıyordu genç kıza. Ayrıca, ilk gençlik yıl arını geride bırak-•mış, bir de deli gibi vurulmamış

insanlarda görülen evlenmek için ilk adımı atarkenki o alışılmış kararsızlık bir yana, Nehlüdof kararını vermiş olsa bile küçük Prensesi hemen isteyemezdi annesinden babasından. On yıl önce Katyuşa'yı iğfal edip yüzüstü bırakması değildi bunun.nedeni; çoktan unutmuştu o olayı, evlenmesine bir engel saymıyordu bunu. Onu düşündüren, o sıralar evli bir kadınla arasındaki ilişkiydi; gerçi kesmişti kadınla ilişkisini son günlerde, ama kadın kabul etmiş değildi henüz aralarındaki ilişkinin kesildiğini.

Nehlüdof kadınlardan çok korkardı, evli kadında onunla ilişki kurma isteğini de onun bu korkaklığı

uyandırmıştı zaten. Kadın, Nehlüdof un seçimlere girdiği bölgenin soylular başkanının karısıydı.

Kadın sonunda başardı Nehlüdof'u elde etmeyi. Ne var ki bu ilişki gün geçtikçe hem sarıyordu Nehlüdof'u, hem de iğrendiriyordu. Başlangıçta kendini iyice kaptırmıştı kadına, şimdi de kadına karşı kendini suçlu hissettiği için onun rızası olmadan aralarındaki ilişkiyi kesemiyordu.

Nehlüdof'un, istese bile

(') Annem yemeğinizin geceye kadar sîzi bekleyeceğini size bildirmemi söyledi. Gelin de ne zaman gelirseniz gelin. (Fransızcs)

Korçagina'ya evlenme teklifinde bulunmaya hakkı olmadığını düşünmesinin nedeni buydu işte.

Kadının kocasından gelen bir mektup da masanın üzerinde duruyordu. Zarfın üzerindeki el yazısıyla damgayı görünce kızardı Nehlüdof, tehlikenin yaklaştığını sezinlediği zamanlar olduğu gibi hemen bir dinçlik geldi üzerine gene. Ama boşuna heyecanlanmıştı böyle birdenbire: Nehlüdof'un en büyük çiftliklernin bulunduğu bölgenin soylular başkanı olan kadının kocası, mayısın sonunda olağanüstü bir toplantı yapılacağından haberdar ediyordu Nehlüdof'u; muhakkak toplantıya gelmesini, okul ar ve yol ar konusunda çıkacak önemli tartışmalarda —gerici çevrenin bu konularda bütün gücüyle direteceği beklenîyormuş çünkü — donner un coup depoule C) diliyordu.

Başkan aydın bir insandı, kendisi gibi düşünen birkaç arkadaşıyla beraber, II! Aleksandr zamanında alıp yürüyen gericiliğe karşı savaşıyordu, bu uğraş öylesine doldurmuştu ki günlerini, ailesinin mutsuz gidişinden haberi yoktu.

Bu adamla ilgili bütün acı anıları canlandı Nehlüdof'un bel eğinde: Bir keresinde onun, karısıyla olan ilişkisini öğrendiğini sanıp nasıl düel oya

hazırlandığını, havaya ateş etmeye kararlı olduğunu hatırladı. Kadınla arasında geçen öfkeli bîr tartışma sonunda kadının umutsuzluk içinde kendini havuza atmak için bahçeye koştuğu, onun da kadını aramaya çıktığı geldi aklına. Nehlüdof Olmaz, gidemem, diye geçirdi içinden, ondan bir cevap almadan hiç bir şey de yapamam. Bir hafta önce kadına bir mektup yazmış, ona karşı suçlu olduğunu kabul ettiğini, bu suçunu bağışlatmak için her şeye hazır olduğunu, kadının iyiliğini düşünerek aralarındaki ilişkiyi kendi yönünden kestiğini kesin bir dil e bildirmişti ona. İşte bu mektuba cevap bekliyordu şimdi; hâlâ

gelmemişti cevap. Aslında cevabın gelmemesi iyi bir işaretti de. Kadın ayrılmayı kabul etmemiş

olsaydı şimdiye kadar çoktan cevap yazmış ya da, önceleri olduğu gibi çıkıp gelmiş olması

gerekirdi. Nehlüdof şimdi orada kadının peşinde koşan bîr subayın olduğunu duymuştu; bu hem kıskançlıktan kö-

(‘) Onu savunmasın). (Fransızca)

pürtüyordu onu, hem de artık can sıkmaya başlayan bu yalandan kurtulma umudunu verdiği için sevindiriyordu.

Öteki mektup çiftliklerinin baş kâhyasından geliyordu. Kâhya Nehlüdof’u, miras hakkını tamamen üzerine almak, bir de işlerin bundan böyie naşı! yürütüleceğini karara bağlamak için çağırıyordu; Çiftliklerinizi rahmetli annenizin zamanında olduğu gibi mi yöneteyim gene, yoksa eskiden annenize, şimdi de size önerdiğim gibi elimizdeki imkânları çoğaltıp köylülere dağıttığımız toprağı

da biz mi işleyelim? diye yazıyordu. Kâhya böyie bir yolun onlar için çok daha kârlı olacağı

inanandaydı. Adam ayrıca, ayın birinde yol aması gereken üç bin rubleyi geciktirdiği için özür diliyordu. Parayı gelecek postayla yol ayacakmış. Bu

duruma sebep, köylülerden para toplamakta güçlük çekmesiy-miş, gerekli yerlere başvurmadan bîr türlü alamıyormuş onlardan parayı. Bu mektup hem hoşuna gitmişti Nehlüdof'un hem canını sıkmıştı. Hoşuna gitmişti, çünkü çiftliklerin nasıl yönetileceğinin onun buyruğu altında olduğunu bilmek hoş bir şeydi; canını sıkmıştı, çünkü

ilk gençlik yıl arında Herbert Spencer'i çok severdi, kendi de büyük bir toprak sahibi olduğu halde, onun Social statics de (') savunduğu, toprağın insanların ortak malı olduğu görüşünü

benimsemişti. Gençliğin verdiği kararlılıkla, içtenlikle toprağın kişinin özel malı olamayacağını

söylemiyordu yalnızca; üniversitedeyken bu görüşü savunan yazılar yazmakla da kalmamıştı; babasından ona kalan küçük bir toprak parçasını, inançlarının tersine toprak sahibi olmak istemediği için tutup köylülere dağıtmıştı. Şimdiyse, annesinden kalan mirasla büyük bir toprak sahibi olduktan sonra ikisinden birini seçmek zorundaydı; ya on yıl önce babasından kalan iki yüz hektar yeri yaptığı gibi kendisinin olan bir malı başkalarına verecekti; ya da eskiden bağlandığı

tüm düşüncelerin yanlış, yalan olduğunu kabul enecekti sessizce.

Birinci yolu tutamazdı, çünkü geçimini sağlamak için topraktan başka hiç bir şeyi yoktu. Devlet hizmetine girip çalışa-

(') Sosyal denge (İngilizce)

mazdı, canı istemiyordu; öte yandan bu zengin hayata da alışmıştı bir kere, başka türlü

yaşayamamayacağı inancındaydı. Hem ne gereği vardi bunun? Gençliğinde olan o inanç gücü, o kararlılık, o ün kazanma, çevresindekileri şaşırtma isteği yoktu artık içinde. Ne var ki, Spercer'in Sosyal denge sinden benimsediği toprak sahibi oimanın olumsuzluğunu, haksızlığını gösteren delil eri — sonra, çok sonra bunun kesin ispatını Henry George' da buldu

— inkâr etmek de elinden gelmiyordu bir türlü. Kâhya’nın mektubu bu yüzden canını sıkmıştı işte.

IV

Nehlüdof kahvesini içtikten sonra kalktı, saat kaçta mahkemede bulunması gerektiğine bakmak, küçük Prensese de bir cevap yazmak için çalışma odasına yürüdü. Çalışma odasına gitmek için atelyeden geçmek gerekiyordu. Atelyenîn ortasında, üzerinde yarım bırakılmış bir tablo ters duran bir sehpa vardı; duvarlarda etüdler asılıydı. İki yıl üzerinde çalıştığı bu tablonun, duvarlarda asılı

etüdlerin, atelyenin görünümü resim sanatında özel ikle son zamanlarda açık seçik hissettiği güçsüzlüğünü hatırlattı ona. Bunu aşın ince sanat zevkine veriyordu ama, gene de hoş olmayan bir duyguydu bu.

Bundan on yıl önce ayrılmıştı devlet hizmetinden. Kendisinin resim sanat! için yaratılmış bir insan olduğuna karar vermiş, resim sanatından başka her-uğraşa biraz küçümseyerek bakmaya başlamıştı. Şimdi de buna hiç hakkı olmadığı anlaşılmıştı. Bu yüzden, resmi hatırladıkça tatsız bir duygu çökerdi içine. Atel-yeye can sıkıntısıyla şöyle bir göz gezdirdikten sonra keyifsiz, çalışma odasına geçti. Burası oldukça geniş, yüksek tavanlı, dayalı döşeli bîr odaydı.

Nehlüdof büyük masasının gözünü çekip önemli işler bölümünde mahkemeden gelen kâğıdı

buldu. Saat on birde olması gerekiyordu orda. Küçük Prensese çağrısı için teşekkür etmek, akşam yemeğine yetişmeye çalışacağını bildirmek için kâğıt kalem alıp masaya oturdu. Ama puslanın sonuna gelince yırtıp at-—

ti onu: çok senli benli olmuştu. Bir tane daha yazdı: bu kez de soğuk, neredeyse küçümser bir havası olmuştu pusulanın. Gene yırttı, duvardaki düğmeye bastı. Odaya donuk yüzlü, orta yaşlı

bir uşak girdi. Üzerinde keten bezinden gri bir önlük vardı; sakalını kesmiş, favorilerini uzatmıştı.

Nehlüdof,

— Söyleyin arabamı hazırlasınlar, lütfen.

— Başüstüne efendim.

— Ha, Korçagin’lerin oda hizmetçisi bekliyor dışarda, ona da söyleyin, teşekkür ediyor, kendi gelebilirse gelecekmiş desin.

— Başüstüne.

Nehlüdof Ayıp oldu ama ne yapayım, yazamıyorum işte. Nasıl olsa görüşeceğiz bu akşam, diye düşündü. Giyinmeye gitti.

Giyinip dışarı çıktığında lâstik tekerlekli arabası kapının önünde bekliyordu onu.

Arabacı sağlam, güneşten yanmış boynunu gömleğinin beyaz yakası içinde yarım döndürerek,

— Dün akşam siz çıkmışsınız, ben gelmişim Prenses Kor-çagni’in evine, dedi kapıcı Şimdi çıktılar, dedi.

Arabacılar bile biliyor Korcagin’Ierle olan ilişkimi diye düşündü Nehlüdof. Son zamanlarda aklından bir türlü çıkaramadığı Korçagina’yla evlenmeli miyim evlenmemeli miyim? sorusu gene çıktı karşısına. O sıralar karar vermesi gereken konularda çoğunlukla olduğu gibi, bu soruya da şöyle ya da böyle bir cevap veremiyordu kendi kendine.

Evlenmeye karar vermesi için birtakım nedenler vardı. Bir kere, evlilik aile ocağına bir huzur getirmesinden başka, kadın erkek ilişkilerinde düzensizliği ortadan kaldırdığı için kişinin ahlâk yönünden yükselmesini sağlardı; sonra — asıl önemli olan da buydu — Nehlüdof ailenin, çocukların bu anlamsız yaşayışına bir anlam katacağını umuyordu. Bütün bundan evlilikten yana olan düşüncelerdi. Evliliğe karşı olanları da vardı tabiî; yaşı geç-‘ mis bütün bekârlar gibi o da özgürlüğünü yitirmekten korkuyordu; sonra kadın yaradılışının bilinmezliği karşısında bilinç dışı

bir ürkeklik vardı içinde.

Evlenmesi söz konusu olursa Missi’yi (küçük Prenses Kor-çagina’mn adı Mariya’ydı, ama böyle ailelerde her zaman görüldüğü gibi, bir de başka ad yakıştırmışlardı ona) evet, evlenmesi söz konusu olursa Missi’yi seçmesinden yana birtakım nedenleri vardı Nehlüdof’un: Soylu bir ailedendi Missi, giyinişinden tutun da konuşmasına, yürüyüşüne, gülüşüne kadar her şeyiyle ayrılıyordu çevresindeki insanlardan; ama tuhaf bir ayrılık da değildi bu, göze hoş gelen bir ayrılıktı — bu ayrılığı anlatmak için başka bir sözcük bulamıyordu. Genç kızın bu özel iğine büyük değer veriyordu. Sonra, herkesden daha bir yüksekti Missi’ nin gözünde Nehlüdof, anlıyordu onun düşüncelerini. Kızın gösterdiği bu anlayış, yani Nehlüdof’un yüksek yeteneklerini sezinlemesi kızın zeki, görüşlerinin de doğru olduğunu ispat ediyordu Nehlüdof’a. Missi’yle evlenmeyi düşünürken onu kararsızlığa düşüren nedenler de vardı: Missi’den çok daha değerli, dolayısıyla ona daha lâyık bir kız aranırsa pekâlâ bulunabilirdi; sonra, yirmi yedi yaşındaydı Missi, yüzde yüz birkaç aşk serüveni geçmişti başından… hele bu düşünce büyük ıstırap veriyordu Nehlüdof’a.

Kızın geçmişte bile olsa, ondan başka birisini sevmiş olabilmesini kabul etmiyordu gururu.

Nehlüdof’la karşılaşacağını bilemezdi tabiî kız, ama onun başka birisini sevebildiği düşüncesi bile gururuna dokunuyordu Nehlüdof’un.

Sözün kısası, bir karar verecek gibi olunca o kararını doğru gösteren düşünce kadar da yanlış

olduğunu ispatlayan düşünce çıkıyordu ortaya hemen; iki yan da aynı derecede ağır basıyordu; Nehiüdof kendi haline gülerek, sırtına iki bağ odun vurulmuş bir eşeğe benzetiyordu kendini.

Hangi yanın daha ağır bastığını bilemeden şaşkın, bekliyordu.

Ne olursa olsun, diye verdi kararını, Manya Vasilyevna’ dan (başkanın karısından) bir cevap gelmedikçe, onunla ilişkimi tamamen kesmeden hiç bir şey yapamam.

Karar vermekte acele etmemesinin gerektiği düşüncesi hoşuna gitmişti.

Faytonu adliyenin asfalt avlusuna hiç ses çıkarmadan girdiğinde kendi kendine Neyse canım, sonra düşünürüz bunları, dedi.Şimdi, her zaman yaptığım, kendimi yapmak zorunda gör—düğüm gibi, toplumsal görevimi dürüstçe yerine getirmeliyim,, diye geçirdi içinden. Hem çoğunlukla ilgi çekici oluyor bu duruşmalar.

Kapıcının yanından geçerek içeri girdi.

Nehlüdof geldiğinde adliyenin koridorlarında koşuşmalar başlamıştı bile.

Odacılar el erindeki kâğıtları ayaklarını yere sürte süre, soluk soluğa bir odadan ötekine dolaştırıp duruyorlardı. Yargiçlar^ avukatlar, mahkeme görevlileri bir o yana, bir bu yana gidip ge liyorlar, davacılar, tutuklu olmayan sanıklar duvar diplerinde ta?-salı tasalı dolaşıyor, ya da bir kenarda oturmuş bekliyorlardı.

Nehlüdof odacılardan birini çevirip,

— Bölge mahkemesi nerede? diye sordu.

— Hangi bölge mahkemesini soruyorsunuz? Su!h mahkemesini mi? Sulh ceza mahkemesini mi?

— Jürideyim.

— Öyle söylesenize. Ağır ceza mahkemesine gideceksiniz:. Surdan sağa dönün, sonra sola, ikinci kapı.

Nehlüdof odacının söylediği yoldan gitti.

Kapıda iki adam bekliyordu: Biri uzun boylu, temiz yürekle olduğu yüzünden bel i, şişman bir tüccardı; sabah sabah birkaç; kadeh yuvarlamış olacak, pek neşeli gözüküyordu; öteki Yahu-diye benzeyen bir satıcıydı. Nehlüdof yanlarına yaklaşıp Jüri heyetinin odası burası mı? diye sorduğunda iki adam yün fiyatları üzerine konuşuyorlardı.

Güleç yüzlü tüccar,

—< Burası efendim, burası, dedi.

Neşeyle göz kırparak,

— Siz de mi jüridesiniz kardeşim? diye sordu. Nehlüdof’dan evet cevabını alınca devam etti:

— 31 —

— Öyleyse beraber çalışacağız.

Tombul, geniş elini Nehlüdofa uzattı.

—> İkinci dereceden tüccar Bakiasof… Kiminle tanışmak mutluluğuna eriyorum efendim?

Nehlüdof adını söyleyip odaya girdi.

Jüri heyetinin küçük odasında toplumun çeşitli tabakalarından on kişi vardı. Hepsi yeni gelmişti daha; bazıları oturuyor, ‘bazıları birbirini yukardan aşağı süzerek, birbirleriyle tanışarak

^dolaşıyorlardı odanın içinde. Resmi giysili emekli bir memur ‘vardı; ötekilerin bazıları redingotlu, bazıları ceketliydi, bir tane ‘de fraklı vardı.

Hepsinin yüzünde — çoğu işlerinden geri kaldığı, böyle şeylerden hiç hazzetmediklerini söyledikleri halde — önemli bir toplumsal görevi yerine getirmenin verdiği hazzı açığa vuran bir sevinç ifadesi dikkati çekiyordu.

Jüri üyeleri, birbirleriyle tanışanları da tanışmadan kim olduklarını az çok tahmin edenleri de kendi aralarında havalardan, ilkbaharın erken geldiğinden, onları bekleyen işten söz ediyorlardı.

Nehlüdof’la tanışmayanlar, besbel i bunu bir onur sayarak, onunla tanışmak için yarış ediyorlardı.

Nehlüdof da, yabancıla-rın arasında her zaman yaptığı gibi, bu tanışmayı zorunlu bir tö-ren olarak kabul ediyor, uyuyordu ona. Kendini insanların çoğundan niçin üstün gördüğü sorulsaydı ona, cevap veremezdi, çünkü olağanüstü hiç bir yanı yoktu. Almancayı, İngilizceyi, Fran-sızcayı çok iyi konuşmasının, iç çamaşırından elbisesine, kravatından kol düğmesine kadar

her şeyinin en iyisinden, en pahalısından olmasının kendini başkalarından üstün görmesine neden olamayacağını biliyordu. Oysa çevresindeki insanlardan üstün olduğuna kesin bir inanç vardı

içinde, kendisine herkesin gösterdiği saygıyı zorunlu bir şey olarak görür, çevresindekilerin ona karşı davranışlarında bu saygı eksik olursa bunu kendine bir hakaret sayardı. Jüri odasında da aynı durum olmuş, ona iste-diği saygıyı göstermemişlerdi. Bu canını sıkmıştı. Nehlüdof'un. Jüri üyeleri İçinde bir tanıdığı vardı. Pyotr Gerasimoviç'di bu ÎNehlüdof, soyadını hiç bir zaman aklında tutamamıştı onun, bu-raunla öğündüğü bile olurdu bazan); ablasının çocuklarının ilk-— 32 —okulda öğretmenyidi. Pyotr Gerasimoviç sonra bir kursu bitirmiş, lise öğretmeni olmuştu; şimdi lisede öğretmendi. Bu yılışık tavırlı, gülüşünde kendine aşırı bir güven olan, Nehlüdof'un ablasının dediği gibi kommün adamdan hiç hazzetmezdi Neh-lüdof.

Pyotr Gerasimoviç çın çın öten bir kahkahayla karşıladı Nehlüdofu.

— Siz de geldiniz demek ha, yan çizmediniz yani?

Nehlüdof canı sıkkın sert bir tavırla.

— Aklımın ucundan geçirmem böyle bir şeyi, dedi. Pyotr Gerasimoviç daha da yüksek sesle gülmeye başlamıştı.

— Yurttaşlık görevidir bu. Ama biraz sabredin hele, karınınız acıksın, uykusuzluktan kıvranın, bakalım böyle söyleyecek misiniz o zaman?

Bu Al ahın belâsı herif biraz sonra sen demeye başlayacak bana… diye geçirdi içinden Nehlüdof.

Yüzüne, ancak o anda bütün akrabalarının öldüğü haberini alsa gerçek olabilecek bir keder ifadesi verip uzaklaştı Pyotr Gerasimoviç'in yanından, heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatan, sakalsız, temiz görünüşlü bir adamın çevresinde toplanan gruba yaklaştı. Adam o günlerde sulh mahkemesinde devam eden bir dâvadan söz ediyordu; bu konuda çok şey bildiği bel iydi, yargıçların, ünlü avukatların adlarını, baba adlarını söylüyordu: Ünlü bir

avukatın bu dâvanın gidişini nasıl değiştirdiğini, yüzde yüz haklı olduğu halde, yaşlı bir hanımefendinin şimdi karşı

tarafa büyük bir para ödemek zorunda kalacağını anlatıyordu.

— Dâhi bir avukattır! diyordu.

Herkes saygıyla dinliyordu onu; aradaki kişisel görüşlerini belirtmek isteyen çıkıyordu ama konuşmacı, gerçeği yalnız o bi-lebilirmiş gibi sözünü kimsenin kesmesine izin vermiyordu.

Nehlüdof geç geldiği halde gene de uzun süre beklemeleri gerekti. Mahkeme üyelerinden biri gelmemişti, onu bekliyorlardı.

VI

Başkan erken gelmişti. Uzun favorilerine ak düşmüş, şişmanca, uzun boylu bir adamdı bu.

Evliydi, ama karısı gibi onun da pek düzensiz bir yaşayışı vardı. Karı koca hiç karışmazlardı

birbirlerine. O sabah, yazın onların evinde çalışan İsviçre'li mü-rebbiye kızdan pir pusla almıştı; kız güneyde bir yerden Peters-burg'a geçerken kente uğrayacağını, saat üçle altı arasında onu İtalya otelinde bekliyeceğini yazıyordu. Bu nedenle, geçen yaz sayfiyede ona güzel anlar yaşatan şu kızıl saçlı Klara Vasilyev-na'ya saat altıya kadar yetişebilmek için duruşmanın bir an önce başlayıp bitmesini istiyordu.

Odasına girip kapının çengelini taktı, evrakların bulunduğu masanın en alt gözünden iki küçük halter aldı, yirmi kere öne yukarı, yana aşağı indirip kaldırdı, sonra halterleri başının üzerinde tutarak üç kere yavaş yavaş çömelip kalktı.

Alyans parmağında altın bir yüzük olan sol eliyle şişmiş sol pazusunu yoklarken Soğuk duş, bir de jimnastik çok iyi geliyor bana diye düşündü. Şimdi ip atlayacaktı biraz da (uzun süre oturacağı

zamanlar önce bu iki hareketi yapardı), o sırada kapı zorlandı dışardan. Biri açmak istiyordu onu.

Başkan aceleyle yerine koydu halterleri, gidip kapıyı açtı.

— Affedersiniz, dedi.

Odaya gözlüğünün çerçevesi altın, kalkık omuzlu, kısa boylu, asık yüzlü bir adam girdi. Mahkeme üyelerinden biriydi bu.

— Gene Matvey Nikitiç yok, dedi. Başkan resmî giysisini giyerken,

— Hâiâ gelmedi demek, diye cevap verdi, her zaman geç kalır zaten.

Üye,

— Hiç utanmaz mı bu adam yaptığından, anlamam, dedi. Öfkeyle oturup bir sigara çıkardı.

Her şeyinde son derece titiz bir insan olan bu üye o sabah karısıyla, evin aylık parasını

zamanından önce bitirdi diye atış-

mıştı. Karısı gelecek ayın parasından biraz vermesini istemişti ondan, ama beriki vermemişti.

Birbirlerine bağırıp çağırmışlardı. Kadın öyleyse akşama yemek de olmayacak evde, boşuna bekleme demişti. Üye bir şey söylemeden çıkmıştı evden; karısının dediğini yapacağından da korkmuyor değildi hani, zira her şey beklenirdi ondan. Kol arını iki yana genişçe açarak güzel, beyaz el eriyle, iki yandan işlemeli yakalığının üzerine dökülen uzun, hafif kır düşmüş favorilerini düzelten temiz yürekli, sağlıklı, neşeli başkanına bakarken İnsanın düzenli, dürüst bir yaşayışı

olursa böyle güler yüzü işte her zaman, oysa cehennemden farksız benim hayatım, diye geçirdi içinden.

Sekreter girdi içeri, bir dâva dosyası getirdi. Başkan sigarasını yakarken,

— Çok teşekkür ederim, dedi. Önce hangi dâvaya bakaca-ğız?

Sekreter önemsemez bir tavırla, -— Galiba zehirleme dâvasına, diye karşılık verdi. Başkan bu dâvayı saat dörde kadar bitirip sonra gidebileceğini düşünerek,

— Eh, dedi öyle olsun bakalım. Matvey Nikitiç hâlâ gelmedi mi?

— Gelmedi.

— Breve burada mı peki?

— Burada.

— Görürseniz söyleyin ona, zehirleme dâvasından başlayacağız.

Breve, bu davada görevli savcı yardımcısıydı.

Koridora çıkınca Breve'yle karşılaştı sekreter. Resmî giysisinin önü açık, çantası koltuğunun altında, omuzlarını kaldırmış,, topuklarını hızla yere vura vurar boş olan kolunu yana doğru sal ayarak çabuk çabuk yürüyordu.

Sekreter seslendi ona:

— Mihail Petroviç hazır olup olmadığımızı soruyor. Savcı yardımcısı, __Elbette hazırım, dedi, her zaman hazırımdır. Önce hangi

davaya bakılacak?

— Zehirleme davasına.

—• Güzel, dedi savcı yardımcısı.

Aslında hiç de güzel bulmamıştı bunu: Bütün gece uyuma-uri ştı. Bir arkadaşı uğurlamışlar, saat ikiye kadar içmiş, oyun oynamışlardı; sonra da,

bundan altı ay önce Maslova’nın bulunduğu eve, kadınlara gitmişlerdi; bu yüzden zehirleme dâvasının dosyasını inceleme fırsatını bulamamıştı, simdi şöyle bir göz gezdirmek istiyordu ona. Sekreter, savcı yardımcısının zehirleme dâvasının dosyasını incelemediğini bildiği için, bu dâvaya önce bakılmasını mahsus salık vermişti başkana.

Sekreter memurluk yapan bütün Almanlar gibi — koyu bir ortodokstu; sekreter hiç sevmezdi onu, gözü onun yerindeydi.

— İğdişlerin dâvası ne oldu? diye sordu sekreter.

Savcı yardımcısı,

— İstediğim tanık bulunamadığı için dâvaya başka bir mahkemede bakılmasını isteyeceğim, dedi.

— Bir şeyi değiştirmez ki bu…

— Ben üzerime alamam böyle bir dâvayı.

Savcı yardımcısı kolunu gene öyle sal ayarak odasına koştu. İğdişler dâvasını son derece önemsiz, gereksiz bir tanığın olmaması yüzünden reddetmesinin asıl nedeni, bu dâvaya bakan Jürinin çoğunluğunun aydın kimseler olmasıydı, sanıkları suçsuz bulabilirdi. Başkanla anlaşmışlar, bu dâvayı — orada jüri üyeliğine daha çok köylü bulunabileceğinden sanıkların cezalandırılmaları şansı artacağı için — kasaba mahkemesine yol amaya karar vermişlerdi.

Koridorlardaki hareket giderek çoğalıyordu. En çok kalabalık, dâvalarla yakından ilgili gösterişli adamın jüri üyelerine sözünü ettiği dâvanın bakıldığı sulh mahkemesinin önünde vardı. Duruş-Tnaya ara verilmiş, dahi avukatın, elinden büyük bir parayı alıp buna en küçük bir hakkı olmayan davacı müvekkiline kazandırdığı yaşlı kadın salondan çıkmıştı. Yargıçlar da biliyordu davacının bu parada hiç hakkı olmadığını, davacı kendi de, avukat da; ama öyle bir yön vermişlerdi ki dâvaya, parayı yaşlı kadından almamak da imkânsızdı, alıp davacıya vermemek de. Yaşlı

kadınşişmancaydı, güzel giyinmişti, şapkasında kocaman kocaman gül er vardı. Kapıdan çıkınca durmuş; tombul, kısa kol arını iki yana açarak avukatına Ne olacak bunun sonu? Bir şeyler yapın.

Al ahaşkınıza! Nedir bu böyle? diye soruyordu. Avukat yaşlı kadının şapkasmdaki gül ere bakıyor, onu dinlemiyordu, bir şeyler düşünüyordu.

Yaşlı kadının hemen arkasından, önü açık, pırıl pırıl parlayan cüppesiyle şapkasında gül er olan yaşlı kadının varını yoğunu elinden alan ünlü avukat çıktı. Yüz binden çok kazancı olan-dâvâlı on bin ruble vermişti ona. Herkesin gözü avukatın üzerindeydi, o da farkındaydı bunun, hal eriyle şöyle diyordu sanki ona bakanlara: Bağlılık gösterisinde bulunmayın, istemez. Kalabalığın arasından çabuk adımlarla geçip uzaklaştı.

VII

En sonunda Matvey Nikitiç de geldi. Uzun boylu, sıska mah keme yöneticisi yan yan yürüyüşüyle jüri üyelerinin odasına girdi. Alt dudağı da yana çekilmişti.

Mahkeme yöneticisi üniversiteyi bitirmiş, dürüst bir insandı; ne var ki çok içtiği için hiç bir yerde dikiş tutturamamıştı.. Karısının akrabası bir kontes üç ay önce bu işi bulmuştu ona, şimdiye kadar kovulmadığı için seviniyordu.

Pince-nez’ini (‘) takarak odadakileri gözden geçirdikten; sonra,

— Hepiniz tamam mısınız baylar? dîye sordu. Tüccar,

— Galiba, dedi.

Mahkeme yöneticisi cebinden listeyi çıkardı;

— Önce yoklama yapalım bir.

Adını okudukları orada olduklarını bildirince Pince-nez’inin arkasından ya da üstünden sesin geldiği yana bakarak adları sırayla okumaya başladı.

f) Kelebek gözlük.

— Yedinci dereceden memur İ. M. Nikirofo. Mahkemeler konusunda bilmediği olmayan gösterişli adam

cevap verdi”:

— Benim.

— Emekli albay İvan Semyonoviç İvanof.

Üzerinde emekli subay resmî giysisi olan zayıf bir adam, —- Burada, dedi.

— İkinci dereceden tüccar Pyotr Başlakof, İyi yürekli tüccar içtenlikle gülümseyerek,

— Buradayım, dedi.

— Muhafız teğmeni prens Dmitri Nehlüdof.

— Benim, dedi Nehlüdof.

Mahkeme yönetcisi Pince-nez’inin üstünden Nehlüdof’a saygıyla gülümseyerek baktı, öne eğilerek selâm verdi; onu öteki üyelerden ayrı tuttuğunu belirtmek için yapmıştı bunu sanki.

— Yüzbaşı Yun Dmitrîyeviç Dançenko, tüccar Grigori Ye-fimoviç Kuleşof…

Listedeki bütün isimleri okudu. İki kişi yoktu, ötekiler hazırdı.

Yönetici kapıyı saygıyla göstererek,

— Şimdi salona geçelim lütfen baylar, dedi.

Hepsi kalktı, kapıda birbirine yol vererek koridora, oradan da duruşmanın olacağı salona geçtiler.-

Duruşma salonu geniş, uzun bir odaydı. Bir ucunda üç basamakla çıkılan yargıçlar yeri vardı.

Yargıçlar yerinin ortasında, püskül eri daha bir koyu yeşil çuha örtülü bir masa duruyordu.

Masanın hemen arkasında, oyma meşe aralıkları çok yüksek üç koltuk vardı. Koltukların arkasında duvara bir generalin resmi giysisiyle, tüm nişanlarıyla, bir ayağını öne atmış, bir eliyle de kılıcını tutarken yapılmış altın çerçeveli resmi asılıydı. Sağ köşede İsa'yı kutsal ıstırap çekerken gösteren bir tavsîr vardı, hemen önünde de bir kürsü. Savcının bölmesi bu kürsünün sağındaydı. Savcı yerinin tam karşısında, sol köledeki küçük masa sekreterindi. Dinleyicilere ayrılan bölümle yargıçlar yeri arasında oyma, kalın bir parmaklık, parmaklığın arkasında da sanıklara ayrılan bank vardı. Yargıçlar yerinin sağ yanında aralıkları gene— 38 —yüksek iki sıra sandalye vardı. Jüri üyeleri oturacaktı bunlara. Hemen altta da avukat masaları

duruyordu. Parmaklığın ikiye böldüğü salonun ön bölümündeydi bütün bunlar. Arka bölümse, sıra sıra sandalye doluydu. Sıralar yükselerek ta dip duvara kadar gidiyordu. Ön sırada fabrika işçisine ya da oda hizmetçisine benzeyen dört kadınla, gene işçi kılıklı — besbel i salonun görkemi karşısında ezildikleri, kendilerini küçük hissettikleri için aralarında fiskos konuşan — iki erkek oturuyordu.

Jüri üyelerinin yerlerini almasından sonra mahkeme yöneticisi gene o yan yan yürüyüşüyle ortaya çıktı, hazır bulunanları sesiyle korkutmak istiyormuş gibi:

— Duruşma başlamıştır! diye bağırdı.

Herkes ayağa kalktı, yargıçlar girdiler salona: Önde adaleli bedeni, güzel favorileriyie başkan vardı; peşinde, gözlüğünün çerçevesi altın, asık yüzlü mahkeme üyesi — şimdi daha da sıkılıyordu canı; biraz önce, mahkemede staj yapan kayınbiraderini görmüştü, delikanlı gelirken ablasına uğradığını, ablasının akşama yemek yapmayacağını söylemişti.

Kayınbiraderi gülerek:

— Meyhaneye gidip karnımızı doyuracağız galiba, demişti.

Asık yüzlü mahkeme üyesi:

— Gülecek ne var bunda? diye homurdanmıştı.

En arkadan da mahkemenin üçüncü üyesi, göreve daima geç gelen Matvey Nikitiç girdi. İri, çekik gözlerinde bir içtenlik okunan, sakal ı bir adamdı bu. Midesinden hastaydı, doktorun öğüdüne uyarak o sabah yeni bir rejime başlamış, bu yüzden de geç kalmıştı. Şimdi, sandalyesine yürürken pek düşünceli görünüyordu; bir alışkanlığı vardı çünkü: Kafasını” kurcalayan her soruya bir cevap bulmak için önüne çıkan en küçük fırsatta fa! bakardı. Salona girdiğinde de şöyle demişti kendi kendine: Kapıdan koltuğuma kadar adımlarımı sayacağım, çıkan sayı üçe tam bölünürse bu sabah başladığım rejim iyi edecek midemi, bölün-mezse etmeyecek. Yirmi altı

adımdı koltuğuna kadar, ama bir yarım adım atarak tam yirmi yedi adımda vardı koltuğuna.

Yakalan altın işlemeli resmi giysileriyle başkanın da mah-

keme üyelerinin de görünüşü son derece etkileyiciydi. Onlar da hissediyorlardı bunu; kendi büyüklüklerinden utanıyorrnuş gibi, alçak gönül ülükle önlerine bakarak, aceleyle geçip, yeşil çuha kaplı masanın arkasındaki oyma koltuklarına oturdular. Masanın üzerinde, tepesinde kartal başı

olan üç köşeli bir araç, büfelerde şeker konulan cam kavanozlar, bir mürekkep hokkası, uç

kalemler, en iyi çeşidinden tertemiz kâğıtlar, ağızlan yeniden güzelce açılmış irili ufaklı kurşun kalemler vardı. Yargıçlarla beraber savcı yardımcısı da girmişti salona. Çantası gene koltuğunun altında, kolunu gene öyle sal ayarak çabuk adımlarla, pencerenin dibindeki yerine geçti; dâvaya hazırlanabilmek için her dakikadan yararlanarak hemen çantasını açıp kâğıtları incelemeye koyuldu. Bu dördüncü dâvasıydı. Gözü yükseklerde bir gençti savcı yardımcısı; yükselebilmek için her girdiği dâvada sanığın cezaya çarptırılması gerektiği inancındaydı. Zehirleme dâvasını

genel çizgileriyle biliyordu, konuşmasının plânını da hazırlamıştı, ama daha bîr takım ayrıntılar gerekliydi ona, şimdi dosyadan aceleyle çıkarmaya, not etmeye çalışıyordu bu ayrıntıları.

Sekreter karşı köşede oturuyordu. Okunması gerekebilecek bütün evrakları hazırlamış; dün ele geçirip okuduğu, yasak bir yazıyı inceliyordu. Onunla aynı görüşleri paylaşan uzun sakal ı

mahkeme üyesiyle bu yazı üzerine konuşmak istiyor, konuşmadan önce yazıyı iyice anlamaya çalışıyordu.

VIII

Başkan önündeki evrakları inceledikten, mahkeme yöneticisiyle sekretere birkaç soru sorduktan, olumlu cevaplar aldiktan sonra sanıkların getirilmesini buyurdu. Parmaklığın ötesindeki kapı

hemen açıldı, kılıçları el erinde, şapkaları başlarında iki jandarma girdi içeri, onların arkasından sarı saçlı, yüzü çil i bir adam, en arkadan da iki kadın. Sanıklardı bunlar. Erkeğin üzerinde, ona çok bol ve uzun gelen bir ceza evi giysisi vardı. Salona girdiğinde, ceketinin uzun kol arı aşağı

sarkmasın diye ko-

caman parmaklarını dimdik yapmış, elini pantolonunun yan dikişlerine yapıştırmıştı. Yargıçlara da, dinleyicilere de bakmıyor, arkasından geçtiği banktan ayırmıyordu gözünü. Bankın öte başına varınca önüne geçti, ötekilere de yer bırakarak ucuna ilişti; sonra gözlerini başkana dikip, kendi kendine konuşuyormuş gibi dudaklarını kıpırdatmaya başladı; yüz kasları çekiliyordu. Arkasından, gene cezaevi giysili, orta yaslı bir kadın girmişti salona. Kadının başında cezaevi başörtüsü vardı; yüzü kirli beyazdı, kaşı, kirpiği yoktu, ama gözleri kıpkırmızıydı. Son derece sakin gözüküyordu bu kadın. Yerine geçerken eteği bir şeye takıldı, hiç telâşlanmadan, yavaşça kurtardı eteğini, sonra oturdu.

Üçüncü sanık Maslova'ydı.

Kapıdan girdiği anda, salonda bulunan erkeklerin hepsinin bakışları ona yönelmiş; siyah parlak gözlü beyaz yüzünden, önlüğünün altında dimdik duran göğüslerinden uzun süre ayrılmamıştı.

Önünden geçtiği jandarma bile, yerine oturuncaya kadar ayırmadı ondan gözlerini; oturduktan sonra da, kendini suçlu bularak birden çevirmişti bakışını, tam karşısındaki pencereye bakmaya başlamıştı.

Başkan, sanıkların yerlerini almasını bekledi, Maslova da oturduktan sonra sekretere döndü.

Her duruşmaya başlandığı gibi başlandı buna da: Jüri üyelerinin yoklaması yapıldı, gelmeyenler çıkarılıp, her birine verilecek cezalar görüşüldü, görevden affını dileyen üyelerin durumu karara bağlandı, boş üyelikler yedeklerle dolduruldu. Sonra başkan kartları katladı, hepsini cam kavanoza koydu; resmi giy-, sisinin işlemeli kolunu hafifçe yukarı çekip — kıl ı kolu gözükmüştü

— bir sihirbaz tavrıyla kartları bir bir çıkarıp açarak okumaya başladı. Sonra kolunu düzeltti, papaza jüri üyelerine yemin ettirmesini söyledi.

Uçuk benizli, şiş yüzlü ihtiyar papaz kahverengi cüppesiyle şiş bacaklarını cüppesinin ağırlığı

altında güçlükle öne atarak yavaş yavaş, tasvirin altındaki kürsüye geldi. Boynunda altın bir haç

asılıydı; göğsünde, cüppesine iğnelenmiş küçük bir de nişan vardı.

Jüri üyeleri kalktılar, toplanarak kürsüye doğru yürüdüler.

Papaz şiş eliyle boynundaki haça dokunarak, jüri üyelerinin hepsinin kürsüye yaklaşmasını

beklerken:

— Buyrunuz, diye mırıldandı.

Bu papaz kırk altı yıldır din görevlisiydi, katedral baş papazının geçenlerde yaptığı gibi, o da üç yıl sonra el inci yılını kutlamaya hazırlanıyordu. Bölge mahkemesinde, mahkemeler açıla-îîdan beri çalışıyordu. On binlerce insana yemin ettirdiğiyle de; yaşı hayli ilerlediği halde kilise için, yurdu için, ailesi için —bir evden başka en azından otuz bin rublelik de tahvil bırakacaktı ailesine— hâlâ

çalıştığıyla da ovunurdu. İnsanları İncil üzerine yemin ettirmek olan mahkemedeki görevinin, İncil üzerine yemin etmek dinde kesinlikle yasak olduğu için hiç de iyi bir görev sayılamıyacağını tasa etmezdi bile hiç, yalnızca tasa etmemekle kalmaz, yüksek tabakadan kimselerle tanışmasına sık sık fırsat verdiği için severdi de bu görevini. Biraz önce, bir dâvadan — şapkasında büyük gül er olan yaşlı kadının dâvasından — on bin ruble kazandığı için büyük hayranlık, saygı duyduğu ünlü

avukatla tanışmaktan da haz duymuştu.

Jüri üyelerinin hepsi kürsünün dibine gelince papaz ak saçlı, tepesi açık başını yana eğerek kolunu gömleğinin önündeki kenarları kirli delikten içeri soktu, yağlı saçlarını düzelterek jüri üyelerine döndü. Ağır ağır konuşarak:

— Sağ el erinizi kaldırınız, dedi.

Parmakları çukur çukur şiş havaya kaldırıp baş parmağıyla işaret ve orta parmaklarının uçlarını

birleştirerek:

— Parmaklarınızı şöyle tutun, diye devam etti. Şimdi söyleyeceklerimi tekrar edin. (Ses tonunu değiştirdi.) Yüce Tanrının, O’nun kutsal kitabının, Haçının huzurunda yemin ederim ki (Tane tane konuşuyordu.) göreve çağrıldığım bu dâvada… (Ko-!unu indiren genç jüri üyesine döndü) Kolunuzu indirmeyin, şöyle tutun… göreve çağrıldığım bu dâvada…

Gösterişli, favorili bayla albay, tüccar, birkaç kişi daha par-maklannı tam papazın istediği gibi yapmış, kol arını iyice kaldırmışlardı; bunu seve seve yaptıkları bel iydi. Bazıianysa pek isteksiz kaldırmışlardı kol arını. Bazıları

yüksek sesle, heyecanla tekrarlıyorlardı papazın söylediklerini; bazılarıysa yalnızca fısıl-

diyor, geri kalıyor, sonra—korkmuş gibi— çabuk çabuk tekrar-lıyarak yetişiyorlardı ötekilere.

Bazıları aman çözülmesin, diye sıkı sıkı birleştirmişlerdi parmak uçlarını, bazılarıysa arada dalıyor, parmaklarının açıldığını farkedince hemen birleştiriyorlar-dı. Aslında hiç biri hoşlanmamıştı bu törenden; yalnız yaşlı papaz çok yararlı, önemli bir iş yaptığı kanısındaydı.

Yemin töreninden sonra başkan jüri üyelerine aralarında bir sözcü seçmelerini söyledi. Jüri üyeleri kalkıp itişe kakışa görüşme odasına -geçtiler, orada ilk işleri sigara içmek oldu. İçlerinden biri, gösterişli bayı seçmelerini önerdi, hepsi hemen katıldılar bu öneriye, kabul ettiler; sigaralarını atıp, bazıları da söndürüp, salona döndüler. Seçilen sözcü kimin seçildiğini bildirdi başkana. Jüri üyeleri gene birbirinin ayağına basmamak için oturanların ayaklan arasındaki boşluklara basarak, aralıkları yüksek iki sıra sandalyedeki yerlerini aldılar.

İşler hiç aksamadan, ağırbaşlılıkla yürüyordu. Bu düzenin, ağırbaşlılığın görevlilere — onlarda önemli, ciddî bir toplumsal görevi yerine getirdikleri bilincini uyandırdığı için — büyük,haz verdiği bel iydi. Mehlüdof da tattı aynı duyguyu.

Jüri üyeleri yerlerini alınca başkan, jürinin haklarını, görevlerini, sorumluluklarını kısaca anlattı

onlara. Konuşurken durmadan poz değiştiriyordu; bir sağ kolunu, bir sol kolunu dayıyordu masaya, kâh arkasını, kâh koltuğunun kenarına yaslanıyor, kâh önündeki kâğıtların uçlarını

düzeltiyor, kâh kâğıt bıçağının üstünde dolaştırıyordu parmağını, kâh kalemlerle oynuyordu.

Başkanın sözlerinden anlaşıldığına göre jüri üyelerinin şu hakları vardı: Başkan aracılığıyla sanıklara soru sorabilirlerdi, kâğıt kalem kul anabilirlerdi, salonda bulundurulan maddî delil eri inceleyebilirlerdi. Görevleri, vicdanlarının sesini dinlemek, hakça karar vermekti. Sorumlulukları

da, görüşmelerinin gizliliğini sağlamak. Bu görüşmeleri bir yabancıya açmaları halinde cezaya çarptırılacaklardı.

Hepsi saygılı bir dikkatle dinliyorlardı onu. Şarap kokan tüccar, yüksek sesle geğirmemek için kendini güç tutarak, başkanın her cümlesinin sonunda, evet anlamında başını sal ıyordu.

IX

Konuşmasını bitirdikten sonra sanıklara döndü başkan:

— Simon Kartinkin, ayağa kalkın.

Simon heyecanla ayağa fırladı. Yüz kasları şimdi daha da çok çekiliyordu.

— Adınız?

— Simon Petrov Kartinkin.

Çatlak bir sesle çabuk çabuk konuşuyordu. Cevaplarını önceden hazırladığı bel iydi.

— Toplumsal durumunuz?

— Köylüyüm.

— Hangi ilden ve kasabadansınız?

— Tulsk ili, Krapivens kasabası, Kupyansk bölgesi, Borkof köyü.

— Yaşınız?

— Otuz dört, doğumum bin sekiz yüz…

— Dinîniz?

— Rus dini, ortodoksum.

— Evli misiniz?

— Hayır, efendim.

— Mesleğiniz?

— Mavritaniya otelinin koridorunda çalışıyordum.

— Sabıkanız var mı? Bundan önce mahkemeye düştünüz mü hiç?

— Hayır efendim, çünkü eskiden ben…

— Sabıkanız yok demek?

— Val ahi de, bil ahi de yok.

— Savcının iddianamesinin bir kopyasını aidiniz mi?

— Aldım.

— Oturunuz.

Başkan öteki sanığa döndü:

— Yevfimiya İvanovna Boçkova…

Ama Simon hâlâ ayakta duruyor, Boçkova'nın önünü kapıyordu.44

— 45

— Kartinkin, oturun siz. Kartinkin dikiliyordu hâlâ.

— Kartinkin, size söylüyorum, oturun!

Gelgelelim Kartinkin tınmıyordu; ancak mahkeme yöneticisi olarak yanma gelip, başını yana eğerek, gözleri yuvalarından uğramış, öfkeli bir sesie,

Otur, otur! diye fısıldayınca oturdu.

Kartinkin ayağa kalktığı gibi gene öyle çabucak oturmuştu. Bol ceketinin bir yanını öteki yanının üzerine çekerek iyice sarındı ona. Yüz kasları çekilmeye başlamıştı gene.

Başkan, önündeki kâğıtlarda bir şey ararken, göğüs geçirerek, başını kaldırıp yüzüne bakmadan kadın sanığa sordu:

— Adınız?

Başkan için dâva öylesine alışılmış bir şeydi ki, zaman kazanmak için iki işi birden görebilirdi.

Kırk üç yaşındaydı Boçkova; Kolomesk kentindendi. O da Mavritaniya otelinde koridor hizmetçisiydi. Sabıkası yoktu, herhangi bir nedenle soruşturma da açılmamıştı onun için, iddianamenin bir kopyasını almıştı. Boçkova kendine büyük bir güvenle cevap veriyordu sorulara; ses tonunda Evet, Yevimiya, Yevfimiya Boçkova'yım, iddianamenin bir kopyasını aldım, bununla gurur duyarım, kimsenin benimle alay etmesine de izin vermem demek istiyormuş gibi bir ifade vardı. Sorular bitince, başkanın otur demesini beklemeden hemen oturdu.

Çapkın başkan bu kez, son derece kibar bir tavırla üçüncü sanığa döndü:

— İsminiz?

Maslova'nın hâlâ yerinde oturduğunu görünce yumuşak, tatlı bir sesle devam etti:

— Ayağa kalkmanız gerek.

Maslova çabucak kalktı, dik göğüslerini öne çıkararak bir şey söylemeden, içleri gülen, hafif şehlâ, siyah gözlerini başkanın gözlerinin içine dikip öyle durdu.

— İsminiz neydi? Maslova hemen cevap verdi:

— Lübof.

Bu arada Mehlüdof pince-nez’ini takmış, ayağa kalkıp baş-

kanın sorularına cevap veren sanıkları sırayla inceliyordu. Gözlerini şimdi ayakta duran sanığın yüzünden ayırmadan, Olamaz, diye geçirdi içinden. Kadının verdiği cevabı işitince, Lübof nasıl olur? dedi kendi kendine.

Başkan sormaya devam edecekti, ama gözlüklü mahkeme üyesi eğilip kulağına öfkeyle bir şey fısıldayarak durdurdu onu. Başkan evet anlamına sal adı başını, sanığa döndü:

— Lübof mu? dedi, burada öyle yazmıyor ama… Sanık susuyordu.

— Size soruyorum, gerçek adınız nedir? Öfkeli üye:

— Vaftiz adınız? diye sordu.

— Eskiden Katerina’ydı.

İmkân yok, olmaz, diye devam etti Nehlüdof kendi kendine. Öte yandan, bunun bir zamanlar âşık olduğu, evet basbayağı âşık olduğu, sonra ne yaptığını bilmediği bir çılgınlık anında iğfal edip yüzüstü bırakıp kaçtığı o oda hizmetçisi kız olduğundan da kuşkusu yoktu. Bu anı ona büyük ıstırap verdiği; görünüşte dürüstlüğüyle gurur duyduğu halde aslında ne denli aşağılık bir insan olduğunu, o zavallıya ne denli adice davrandığını ona hatırlattığı için başından geçen bu olayı

unutmaya, aklına hiç getirmemeye çalışmıştı.

Evet, oydu bu. Her yüzün kendine özgü, başka hiç bir insanın yüzünde görülemeyecek o esrarlı

özel iği şimdi açık seçik görüyordu. Yüzünün aşırı renksizliğine, şişmanlığına rağmen bu sevimli, başkalarınınkinden çok değişik özel ik yüzünden, dudaklarında, hafif şehlâ gözlerinde, hele hele içten, gülümseyen bakışında, yalnız yüzündeki değil, her şeyindeki o uysal ıkta çarpıyordu göze.

Başkan gene son derece yumuşak:

— Oldu şimdi, adınız Katerina, dedi. Baba adınız?

— Piçim ben, diye cevap verdi Maslova.

— Vaftiz babanızın adını söyleyin.

— Mihaylof.

Nehlüdof güçlükle soluk alarak düşünüyordu bu arada: Ne yaptı acaba, suçu ne?

— 46 —

Başkan sormaya devam etti:

— Soyadınız ne?

— Anneminkini vermişler bana, Maslova.

— Toplumsal durumunuz?

— Kentli.

— Ortodoks musunuz? —- Evet,

— İşiniz? Ne iş yaparsınız?

Maslova cevap vermedi. Başkan bir kere daha sordu aynı soruyu:

— Ne iş yaparsınız?

— Evdeydim, dedi Maslova. Gözlüklü mahkeme üyesi sert:

— Hangi evde? diye sordu. Maslova,

— Biliyorsunuz, dedi, hangi evde olduğumu. Gülümsedi, sonra aceleyle çevresine bakındı bir, gene başkanın gözlerinin içine dikti gözlerini.

Yüzünün ifadesinde öylesine tuhaf bir şey vardı; sözlerinin anlamında, o gülümseyişinde, bütün salonda gezdirdiği o çabuk bakışında öylesine dehşet verici, öylesine acıklı bir şey vardı ki, başkan başını önüne eğdi, salonda bir an çıt çıkmadı. Sessizliği dinleyicilerden birinin gülmesi bozdu. Kıkır kıkır gülüyordu birisi. Başkan başını kaldırıp sormaya devam etti:

— Sabıkanız var mı, soruşturma açıldı mı sizinle ilgili hiç? Maslova derin bir soluk alarak:

— Hayır, dedi.

— İddianamenin bir kopyasını aldınız rnı?

— Aldım.

— Oturun.

Sanık, giyimli kuşamlı kadınların otururlarken eteklerini toplamak için yaptıkları hareketlerle arkadan eteklerini kaldırarak oturdu; beyaz küçük el erini önlüğünün bol kol arının içine sokup, gözlerini başkandan ayırmadan beklemeye koyuldu.

Sonra tanıkların yoklaması yapılıp dışarı çıkarıldılar, bilir-

kişi olarak doktor üzerine bir karara varıldı, duruşma salonuna çağrıldı. Daha sonra sekreter kalktı

ayağa, iddianameyi okumaya başladı. Yüksek sesle, tane tane okuyordu; ama öyle çabuk gidiyordu ki, r lerle l leri zaten tam gerektiği gibi okuyamadığı için, aralıksız devam eden bir uğultu gibi çıkıyordu sesi. Yargıçlar kâh bir yanına dayanıyorlardı koltuklarının, kâh öbür; masanın üzerine eğiliyorlar, sonra arkalarına yaslanıyorlar, arada bir gözlerini kapıyorlar, gene açıyorlar, aralarında fısıltıyla konuşuyorlardı. Jandarmalardan biri birkaç kere gelen esnemesini güçlükle tutmuştu.

Sanıklardan Kartinkin’in yüzünden kaslar çekiliyordu durmadan. Boçkova son,derece sakin, dimdik oturuyordu yerinde; arada bir parmağını sokup

başörtüsünün altından başını kaşıyordu.

Maslova hiç kıpırdamadan oturuyor, gözlerini sekreterden ayırmadan dinliyordu; arada bir itiraz etmek istiyor gibi kıpırdıyor, kızarıyor, göğüs geçiriyor, el erinin durumunu değiştiriyor, çevresine bakmıyor, sonra gene sekreteri dinlemeye koyuluyordu.

Nehlüdof ön sırada, baştan ikinci sandalyede oturuyor, pin-ce-nez'ini çıkarmış, Maslova'ya bakıyordu. Ruhunda karmakarışık, ona ıztırap veren şeyler olmaktaydı.

İddianame şöyleydi:

=— 17 Ocak 188x günü Mavritaniya otelinde, kentimize iş için gelmiş Kurgansk ili ikinci derece tüccarlarından Ferapont Yemelyanoviç Smelkof birdenbire ölmüştür.

Dördüncü bölge polis doktoru düzenlediği raporda Ferapont Yemelyanoviç Smelkof'un, çok fazla alkol ü içki aldığı için kalp yetersizliğinden öldüğünü belirtiyordu. Ölü toprağa verildi.

Birkaç gün sonra Petersburg'dan dönen tüccar Thimohin— Smelkof'un hem hemşerisi, hem de arkadaşıydı — Smelkof'un— 48

nasıl öldüğünü öğrenince arkadaşının, üzerindeki paralan almak gayesiyle zehirlenmiş olabileceği iddiasını attı ortaya.

Bu iddiayı, ön soruşturmada ortaya çıkan bazı durumlarda doğruluyordu: 1) Smelkof ölmeden kısa bir zaman önce bankadan 3800 gümüş ruble çekmişti. Oysa ölünün üzerinden 312 ruble 16

köpek çıkmıştı. 2) Ölümünden bir önceki günle son gecesini Smelkof genelevde ve Mavritaniya otelinde genel kadın Lübka'yla (Yekaterina Maslova'yla) geçirmişti. Hatta genelevde eğlenirlerken Smelkof, Yakaterina Maslova'yı, ona para getirmesi için otele yol amış, Smelkof'un verdiği anahtarla, Mavritaniya otelinin koridor hizmetçileri Yevfimiya Boçkova'yla Simon Kartinkin'in yanında Smelkof'un valizini açıp içinden para almıştır. Maslova valizin kapağını kaldırınca Boçkova'yla Kartinkin yüzlük banknot

destelerini görmüşlerdir. 3) Smelkof genelevden Mavritaniya oteline genel kadın Lübka'yla döner; genel kadın Lübka koridor hizmetçisi Kartinkin'in salık vermesiyle Smelkof un konyak kadehine gene Kartinkin'den aldığı beyaz tozu döker. 4) Devrisi sabah Lübka (Yekaterine Maslova) kaldığı genel evin sahibesi tanık Kitayeva'ya, sözde Smelkof'un ona armağan ettiği pırlanta yüzüğünü satar. 5) Mavritaniya otelinin koridor hizmetçisi Yevfimiya Boçkova. Smelkof'un ölümünden bir gün sonra bölge ticaret bankasındaki hesabına 1800 ruble yatırır.

Smelkof'un cesedi üzerinde adlî tıpca yapılan inceleme, ölünün iç organlarında zehir bulunduğunu kesinlikle ortaya koymuştur ki, bu da ölümün zehirlenme sonucu olduğu kuşkusunu doğrulamaktadır.

Sanık olarak karşınıza getirdiğimiz Maslova, Boçkova ve Kartinkin suçu kabul etmemiş; bunlardan Maslova, ifadesinde, çalıştığı genelevden Mavritaniya oteline tüccara para getirmek için onu Smelkof'un yol adığını iddia etmiştir. Kendisine verilen anahtarla valizi açmış, tüccarın söylediği gibi 40 gümüş ruble almış içinden, başka para almamış, buna, valizi yanlarında açıp kapadığı Boçkova'yla Kartinkin de tanıklık edebilirlermiş. Smelkof'un otel odasına ikinci gelişinde, Kartinkin'in salık vermesiyle tüccarın konyağına bir toz koyduğunu kabul etmiştir; uyku ilâcı

sanmış bu tozu, Smelkof hemen uyusun da onu ser-

best bıraksın diye içirmiş ona bu ilâcı. Yüzüğe gelince, Smelkof bir tokat atmış Maslova'ya, sanık da ağlamaya başlamış, kalkıp gitmek istemiş, tüccar gitmesin diye armağan etmiş ona bu yüzüğü.

Yevfimiya Boçkova'ysa kaybolan paradan haberi olmadığını, tüccarın odasına adımını bile atmadığını, oraya yalnız Lübka'nın girip çıktığını, odadan bir şey kaybolmuşsa bu hırsızlığı Lübka'

nın, para almak için elinde tüccarın anahtanyla geldiğinde yapmış olabileceğini söylemiştir. —

İddianamenin burasında Maslova irkildi, ağzını açıp Boçkova’ya baktı. — Yevfimiya Boçkova’ ya bir gün sonra bankaya 1800 gümüş ruble yatırdığı hatırlatılıp, bu parayı nereden bulduğu sorulunca; Simon Kartinkin’le on iki yıldır çalışarak biriktirdiğini, yakında da evleneceklerini söylemiştir.

Simon Kartinkin ilk sorgusunda, genelevden elinde anahtarla gelen Maslova’nın akıl vermesi üzerine Boçkova’yla beraber parayı çaldığını, sonra da Maslova, o ve Boçkova üçü arasında parayı paylaştıklarını itiraf etmiştir. — O anda Maslova gene ürperdi, yüzü mosmor, ayağa bile fırladı, bir şey söylemek için ağzını açıyordu kî, mahkeme yöneticisi susturdu onu. — Nihayet (sekreter okumaya devam ediyordu], Maslova’ya tüccarın konyağına dökmesi için bir toz verdiğini de itiraf etmiştir Kartinkin. İkinci sorgusundaysa paranın çalınması olayıyla ilgisi bulunmadığım, Maslova’ya toz falan da vermediğini söylemiş, bütün suçu Maslova’ya yüklemiştir. Boçkova’nın bankaya yatırdığı para konusunda da Boçkova’yla aynı şeyi, bu parayı otelde on iki yıl çalışarak biriktirdiğini söylemiştir.

İddianame sanıkların yüzleştirilerek ifadelerinin alınmasının, tanıkların ifadelerinin, bilirkişi raporunun v.b. anlatılmasıy-Ia devam ediyordu.

En sonunda şöyle bitiyordu:

— İş bu yukarıda sıralanan durumlar gözönüne alınarak Borkof köylülerinden Simon Petrof Kartinkin’in (33), kentli Yevfimiya İvanovna Boçkova’nın (43) ve gene kentli Yekaterina Mi-Dinlis — F: 4— 50 —

— 51

haylovna Maslova’nın (27) kendi aralarında önceden anlaşarak 17 ocak 188x günü tüccar Smelkof’un 2500 gümüş rublesiyle yüzüğünü çaldıkları, sonra da Smelkof’u öldürmek amacıyla içkisine zehir koydukları, böylece onu öldürdükleri sabit görülmüştür.

Bu suç, Ceza Yasamızın 1453. maddesinin dördüncü ve beşinci bendlerinde belirtilen eylemlere aynen uymaktadır. Bu nedenle, köylü Simon Kartinkin’in, Yevfimiya Boçkova’nın ve Ye-katerina Maslova’nın 201 ncî mahkemeler yasasına göre kurulan jürili bölge mahkememizce yargılanmasını istiyoruz.

Sekreter uzun iddianameyi okuyup bitirince kâğıtları topladı, uzun saçlarını iki eliyle düzelterek oturdu. Şimdi sorguya başlanacak, her şey birdenbire aydınlanacak, adalet yerini bulacak diye tatlı bir duygu içinde herkes derin bir soluk aldı. Yalnız Mehlüdof'un içinde yoktu bu tatlı duygu: On yıl önce öylesine masum, temiz bir kız olarak tanıdığı Maslova'nın ne yaptığı düşüncesinin verdiği dehşet bütün benliğini sarmıştı.

XI

İddianamenin okunması bitince başkan mahkeme üyeleriy-ie konuştuktan sonra, yüzünde gerçeği şimdi anlarız demek istiyormuş gibi bir ifade, Kartinkin'e döndü. Koltuğunun sol yanına yaslanarak:

— Köylü Simon Kartinkin, diye başladı.

Simon Kartinkin ayağa kalktı, parmakları gerilmiş el erini pantalonunun yan dikişlerine yapıştırarak, bedeni öne düşecek-miş gibi eğik, durdu; yüzünde kaslar hâlâ çekiliyordu. Başkan devam etti:

— 17 Ock 188x günü Yevfimiya Boçkova v Yekaterina Mas-lova'yla tüccar Smelkof'un valizinden parasını çalmakla, sonra da, Smelkof'un ölümüne sebep olan getirdiğiniz zehiri Maslova' ya, tüccarın içkisine koydurtmakla suçlanıyorsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?

Başkan koltuğunun sağ yanma yaslandı. Simon Kartinkin:

— Olamaz böyle bir şey, diye cevap verdi, bizim görevimiz müşterilere hizmet etmektir, çünkü…

— Bunu sonra anlatırsınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

— Olamaz efendim. Ben yalnız…

Başkan sakin, ama sert bir sesle kesti sözünü:

— Sonra anlatırsınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz onu söyleyin!

— Böyle bir şey yapmış olamam ben, efendim, çünkü… Mahkeme yöneticisi gene koşup geldi Kartinkin'in yanına,

öfkeyle fısıldayarak susturdu onu.

Başkan, Bu iş artık bitti anlamına gelen bir tavırla, masaya dayadığı dirseğinin — bir kâğıt vardı o elinde — yerini değiştirerek Yevfimiya Boçkova'ya döndü:

—• Yevfimiya Boçkova, 17 ocak 188x günü Mavritaniya otelinde Simon Kartinkin ve Yekaterina Maslova'yla beraber tüccar Smelkof'un valizinden parasıyla yüzüğünü çalmaktan, çaldığınız şeyleri aranızda paylaştıktan sonra, suçunuzu örtmek için tüccar Smelkof'u zehirleyerek öldürmekten sanıksınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?

Sanık kararlı bir sesle, hiç beklemeden cevap verdi:

— Hayır, suçsuzum ben. Odaya bile girmedim… Şu sokak süprüntüsü girdi, onun marifetidir.

Başkan gene yumuşak, kesin bir tavırla:

— Sonra anlatırsınız bunları, dedi. Suçlu olduğunuzu kabul etmiyorsunuz demek?

— Para falan almadım ben, adamın içkisine bir şey de koymadım, odaya ayağımı bile atmadım.

Odaya girseydim kolundan tuttuğum gibi dışarı atardım zaten bu kadını.

— Suçlu olduğunuzu kabul etmiyorsunuz demek?

— Hiç bir zaman. —• Çok güzel.

Başkan üçüncü sanığa döndü:

— Yekaterina Maslova, genelevden elinizde tüccar Smelkof'un valizinin anahtarı, Mavritaniya oteline gelip, valizdenco _

Smelkof’un parasıyla yüzüğünü çalmakla (Başını solundaki, suç delil eri arasında zehir şişesinin eksik olduğunu söyleyen üyeye doğru eğmiş, ezberlenmiş bir ders gibi devam ediyordu konuşmasına), valizinden Smelkof’un parasıyla yüzüğünü çalmakla, diye tekrar etti, çaldığınız şeyleri suç ortaklarınızla paylaşıp, Mavritaniya oteline tüccar Smelkofla gelince de içkisine, Smelkof’un ölümüne sebep olan zehiri koymakla suçlanıyorsunuz. Suçlu olduğunuzu kabul ediyor musunuz?

Maslova çabuk çabuk konuşarak:

—• Hiç bir suçum yoktur benim, dedi, önce söylediğimi şimdi de tekrar ediyorum: Parayı ben almadım, almadım, hiç bir şey almadım ben, yüzüğü de kendi-verdi bana…

;— İki bin beş yüz rublenin çalınmasıyla ilginiz olmadığını iddia ediyorsunuz demek?

—• Söylüyorum size, kırk rubleden başka para almadım ben.

— Peki tüccar Smelkof’un içkisine bir toz döktüğünüzü kabul ediyor musunuz?

— Bunu kabul ediyorum. Yalnız şu var, bunun uyku ilâci olduğunu söylemişlerdi bana, ben de öyle sanmıştım. Tüccara bir zararı dokunacağını bilmiyordum. Böyle bir şey düşünmedim, istemedim de. Yemin ederim ki istemedim.

Başkan:

—• Demek oluyor ki tüccar Smelkof’un parasıyla yüzüğünün çalınmasında bir suçunuzun olmadığını söylüyorsunuz, dedi. Ama içkisine tozu koyduğunuzu kabul ediyorsunuz?

— Öyle, kabul ediyorum, ama bunun uyku ilâcı olduğunu sanıyordum. Bir an önce uyusun diye koydum onu içkisine, kötü bir amacım yoktu, aklımın ucundan bile geçmedi böyle bir şey.

Başkan, duruşmanın gidişinden memnun bir tavırla:,

—> Çok güzel, dedi.

Arkasına yaslanıp el erini masanın üzerine koyarak devam etti:

—’ Şimdi her şeyi olduğu gibi anlatın bakalım bize. Gerçeği gizlemezseniz bu sizin yararınıza olur.

Maslova, gözlerini başkanın gözlerinin içine dikmiş, susuyordu.

— Anlatın nasıl olduğunu. Maslova birden:

—• Nasıl olduğunu mu? diye başladı. Otele geldik, odasına çıktık, çok sarhoştu. Gitmek istiyordum o bırakmıyordu.

Maslova o derken dehşetle açılmıştı gözleri. Olaylar zincirini kaybetmiş ya da başka bir şeyi hatırlamış gibi sustu birden.

— Sonra?

— Sonra mı? Biraz daha kalıp eve döndüm.

O anda savcı yardımcısı bir dirseğine tuhaf bir biçimde yaslanarak yarım doğruldu yerinden.

Başkan:

— Bir soru mu sormak istiyorsunuz? diye sordu.

Savcı yardımcısı, evet deyince, başını sal ayarak sorusunu sormasına izin verdiğini belirtti.

Savcı yardımcısı, Maslova’ya bakmadan:

— Şunu sormak istiyordum, dedi, sanık Maslova, Simon Kartinkin’le daha önceden tanışıyor muydu acaba?

Sözünü bitirdikten sonra dudaklarını büzdü, kaşlarını çattı. Başkan, savcı yardımcısının sorusunu tekrar etti. Maslova ürkek bakışlarını savcı yardımcısına doğrulttu.

— Simon'la mı? dedi, evet, tanışıyordum.

— Şimdi de, bu tanışıklığın nasıl bir tanışıklık olduğunu sormak istiyorum. Sık sık görüşüyorlar mıydı?

Maslova huzursuz bakışlarını savcı yardımcısından ayırıp başkana doğrultarak:

— Nasıl bir tanışıklık mi? dedi. Otel müşterilerine çağırırdı beni, hepsi o kadar, ayrıca bir dostluk yoktu aramızda.

Savcı yardımcısı gözlerini kisarak, dudaklarında kurnaz, şeytanca bir gülümseme:

—• Kartinkin'in arada bir başka kızları da çağırmayıp, her zaman niçin il e de Maslova'yi çağırdığını bilmek isterdik, dedi.

Maslova ürkek bakışlarını salonda gezdirirken, bir an Meh-lüdof'la göz göz geldikten sonra:

— Bilmiyorum, dedi. Nereden bileyim? Öyle istiyordu canı, beni çağırıyordu.

Nehlüdof, yüzü bir anda kıpkırmızı olarak, Tanıdı mı yoksa? diye geçirdi içinden. Ama Maslova onu ötekilerden ayırmadan başını hemen çevirmiş, gene korkuyla savcı yardımcısına bakmaya başlamıştı.

— Sanık, Kartinkin'le aralarında bir takım yakın ilişkilerin olduğunu kabul etmiyor demek? Çok güzel. Soracağım bu kadardı.

Savcı yardımcısı, dirseğini önündeki bölmeden çekip bir şeyler yazmaya başladı. Aslında bir şey yazdığı yoktu, önündeki notların harflerinin üzerinden giderek yazıyormuş gibi yapıyordu: Savcılarla avukatların, kurnazca sorulmuş bir sorudan sonra, konuşmalarına, karşılarındakileri yere çalacak bir takım notlar eklediklerini çok görmüştü.

Başkan hemen dönmedi sanığa, çünkü o ara gözlüklü mahkeme üyesine, önceden hazırlanıp not edilmiş soruların sorulmasına ne diyeceğini soruyordu. Sonra sanığa döndü:

—• Devam edin, sonra ne oldu?

Maslova, yalnız başkana bakarak, kendini biraz toparlamış:

— Eve geldim, diye devam etti. Parayı patrona verip yattım. Daha yeni uyumuştum ki bizim Berta uyandırdı beni. Uyan, uyan senin tüccar gene geldi. Yanına çıkmak istemedim, ama madam emretti. Bizim kızların hepsine içki ısmarladı, sonra şarap bitince şarap aldırtmak istedi, ama bütün parası bitmişti. Patron güvenemedi ona. —Maslova gene apaçık bir dehşet duymuştu ona derken.— O zaman o da anahtarını verip otele yol adı beni. Paranın nerede olduğunu, ne kadar alacağımı söyledi. Ben de gittim.

Bu arada başkan salondaki üyeyle alçak sesle bir şeyler konuşuyor, Maslova'nın ne dediğini dinlemiyordu, ama dinlediğini sansınlar diye Maslova'nın son cümlesini tekrar etti:

—' Siz de gittiniz demek. Sonra ne oldu?

— Bana söyleneni yaptım: Odaya girdim. Yalnız girmedim ama; ‚Simon Mihayloviç'le onu —

Boçkova'yı gösterdi başıyla— çağırdım.

Boçkova:

— 55 —

—• Yalan söylüyor, odaya adımımı atmadım… diye başlamıştı ki, susturdular onu.

Maslova yüzünü buruşturarak, Boçkova'ya bakmadan devam etti:

— Onların yanında dört on rublelik aldım valizden. Gene savcı yardımcısı karıştı söze:

— Kırk rubleyi alırken valizde ne kadar para olduğunu far-ketmemîş mi acaba sanık?

Savcı yardımcısının sesini duyunca birden irkildi Maslova. Neden ve nasıl olduğunu bilmiyordu ama bu adamın onun kötülüğünü istediğini hissediyordu.

— Saymadım parayı, diye cevap verdi, yalnız bir sürü yüz rublelik gördüm.

— Sanık bir sürü yüz rublelik görmüş… bunu öğrenmek istemiştim.

Başkan saatine baktıktan sonra sormaya devam etti:

— Peki parayı getirdiniz mi sahibine?

— Getirdim.

— Sonra?

— Sonra gene yanına aldı beni. —• İçkisine o tozu nasıl koydunuz?

— Nasıl mı koydum? Basbayağı döktüm içkisinin içine, sonra da ona verdim.

—• Niçin verdiniz?

Maslova cevap vermeden derin bir göğüs geçirdi. Bir an sustuktan sonra:

— Bir türlü bırakmıyordu yakamı, dedi. Can sıkmaya başlamıştı artık. Koridora çıkıp Simon Mihayloviç‘e Bıraksa beni de gitsem, çok yoruldum dedim. Simon Mihayloviç, Biz de bıktık ondan artık, dedi. Uyku ilâcı vermeyi düşünüyoruz ona. Hemen uyur, sen de gidersin. Sevindim buna, Çok güzel, dedim. Bunun zararlı bir ilâç olduğunu aklımın ucundan geçirme-miştim. Küçük paketi elime verdi. Odaya girdim, paravananın arkasında yatıyordu, geldiğimi duyunca konyak istedi benden. Masanın üzerindeki şişeden iki kadehi doldurdum, biri benim, biri onundu, onun kadehine ilâcı boşalttım, götürüp verdim. İçki-

sine koyduğum şeyin zehir olduğunu bilsem verir miydim ona onu?

Başkan:

— Peki yüzük nasıl elinize geçti? diye sordu.

— Kendi verdi. —• Ne zaman?

— Beraber onun odasına gelmiştik, ben eve dönmek istiyordum, başıma vurdu, tokamı kırdı. O

zaman iyice kızdım, gideceğim diye tutturdum. Gitmeyeyim diye parmağından yüzüğünü çıkarıp verdi bana.

Savcı yardımcısı hafifçe doğruldu gene yerinden, hep o yapmacık içten tavrıyla birkaç soru sormak için izin istedi, iznini aldıktan sonra da işlemeli yakalığının içinde başını öne eğerek:

— Sanığın, Smelkof'un otel odasında ne kadar kaldığını bilmek istedim, dedi.

Maslova'nın içine gene bir korku düştü; ürkek bakışlarını savcı yardımcısından çekip başkana doğrultarak:

— Ne kadar kaldığımı hatırlamıyorum, diye cevap verdi.

— Sanık, tüccar Smelkof'un odasından çıkınca nereye uğradığını hatırlıyor mu acaba?

Maslova bir an düşündükten sonra:

— Yandaki boş odaya uğradım, dedi.

Savcı yardımcısı bu cevapla ilgilenerek Maslova'ya döndü:

— Niçin uğradınız oraya?

— Üstüme başıma çeki düzen vermek, sonra araba beklemek için.

— Peki, sanık bu odadayken Kartinkin de uğramış mı oraya?

— Evet.

— Niçin?

— Tüccarın şişesinin dibinde biraz konyak kalmıştı, onu içtik.

— Beraber içmişler demek. Çok güzel. Sanık, Simon’Ia ne konuşmuş bu odada?

Maslova’nın kaşları çatıldı birden, yüzü mosmor oldu, çabuk çabuk konuşarak:

— Ne mi konuştum? dedi. Hiç bir şey konuşmadım. Olan-

ların hepsini anlattım size, başka bir şey bilmiyorum. Ne isterseniz yapın beni. Suçsuzum, hepsi bu kadar. Savcı yardımcısı başkana dönerek:

— Başka bir şey sormayacağım, dedi.

Omuzlarını tuhaf bir biçimde kaldırarak, konuşmasının taslağına sanığın Simon’la boş bir odaya girdiğini itiraf ettiğini çabuk çabuk yazmaya başladı.

Bir anlık bir sessizlik oldu.

— Söyleyeceklerinizin hepsi bu kadar mı? Maslova derin bir göğüs geçirerek:

—• Her şeyi söyledim, dedi.

Oturdu.

Başkan bunun üzerine önündeki kâğıda bir şey not etti, sol yanındaki üyenin alçak sesle söylediğine kulak verdikten sonra duruşmaya on dakika ara verdi, aceleyle kalkıp salondan çıktı.

Sol yandaki uzun boylu, sakal ı, iri gözleri içtenlikle parlayan üye, başkana, midesine hafif bir sancının saplandığını, biraz masaj yapıp ilâcını içmek istediğini söylemişti. Duruşmaya ara verilmesinin sebebi buydu.

Yargıçların arkasından jüri üyeleri, avukatlar, tanıklar da kalktılar, önemli bir işin hiç olmazsa bir bölümünü bitirmenin verdiği hazla sağa sola gittiler.

Nehlüdof jüri odasına gitti, orada pencerenin dibine oturdu.

XII

Evet, Katyuşa'ydı bu.

Nehlüdof'la Katyuşa arasındaki ilişki şöyleydi: Nehlüdof Katyuşa'yı ilk kez, üniversitenin üçüncü

sınıfındayken, toprak mülkiyeti üzerine yapıtını hazırlamak amacıyla yaz tatilini halalarının yanında geçirmeye köye geldiğinde görmüştü. Genel ikle yaz tatil erini annesinin Moskova yakınlarındaki büyük çiftliklerinde annesiyle ablasının yanında geçirirdi. Ama o yıl ablası kocaya varmış, annesi de yurt dışına, kaplıcala-l

ra gitmişti. Nehlüdof'unsa yapıtını bitirmesi gerekiyordu, yazı halalarının yanında geçirmeye karar vermişti. Halalarının köyünde eğlence falan yoktu; hem halaları çok severlerdi onu, o da halalarını, onların geleneklere bağıl, sade yaşayışlarını severdi.

O yaz Nehlüdof, halalarının yanında, bir gencin, başkalarının uyarmasıyla değil de kendi kendine hayatın tüm güzel iğinin, öneminin, hayatta kişioğluna düşen görevin anlamının bilincine ilk kez vardığı; kendisinin de dünyanın da kusursuz olma olanağının bulunduğunu gördüğü; kendini, yalnız umutla değil, hayalinde yaşattığı kusursuzluğa erişeceğine bütün varlığıyla inanarak bu kusursuzluğa adadığı zaman duyduğu o coşkunluğu duymuştu içinde. O yıl üniversite Spencer'in Sosyal dengesini okumuş, Spencer'in toprak mülkiyeti üzerine söyledikleri ona —daha çok, o da büyük bir toprak sahibi kadının oğlu olduğu için— hayli etki etmişti.

Babası zengin değildi; ama annesine evlenirken ailesi drahoma olarak, aşağı yukarı on bin hektar arazi vermişti. Bir insanın toprak sahibi olmasının kötülüğünü, haksızlığını ilk kez o zaman anlamış, kendini yüce duygulara adamaktan büyük haz duyan insanlardan olduğu için de toprak mülkiyeti hakkından yararlanmamaya karar vermiş, babasından ona kalan arazisini köylülere dağıtmıştı. Yazmakta olduğu yapıt da bu konudaydı.

O yıl köyde, halalarının yanında günlerini şöyle geçiriyordu: Sabahları çok erken, bazan saat üçte kalkıyor, kimi zaman sabah sisi daha kalkmadan dağ dibindeki dereye gidip yıkanıyor; güneş

doğduktan ama sabah çiği otların, çiçeklerin üzerinden henüz kalkmadan dönüyordu. Sabah kahvaltısını yaptıktan sonra oturup yapıtı üzerinde çalışmaya ya da yapıtı için bulduğu kaynakları

incelemeye başlıyordu; ama çoğunlukla okumayı ya da yazmayı boş verip gene çıkıyordu evden, kırlarda, koruluklarda dolaşmaya gidiyordu. Öğlen üzeri bahçede bîr köşeye uzanıp kestiriyor, yemekte halalarını neşesiyle güldürüp eğlendiriyor, yemekten sonra ya atla dolaşmaya çıkıyor ya da gölde kayıkla geziyordu; akşamları da ya okuyor ya da halalarıyla oturup onlara kâğıt falı

açıyordu. Geceleri çoğunlukla •—özel ikle ay aydınlık gecelerde— yaşamak sevincini içinde bütün coşkunlu-

ğuyla duyduğu için uyku tutmuyordu gözünü; hayal eriyle, düşünceleriyle başbaşa, bazan ortalık aydınlanana kadar bahçede dolaşıyordu.

Halalarının yanında ilk ayını böylesine mutlu, huzur içinde geçirdi; siyah gözlü, her zaman çabuk çabuk yürüyen yan oda hizmetçisi; yarı besleme Katyuşa’yla hiç ilgilenmemişti bile bu bir ay içinde.

Nehlüdof o zamanlar, küçüklükten beri annesi her şeyiyle ilgilendiği, onu istediği gibi yetiştirdiği için on dokuz yaşında tertemiz bir delikanlıydı. Kadını ancak karısı olarak düşünürdü. Karısı

olamayacak bütün kadınlarsa onun için kadın değil, birer insandı. Ama öyle oldu ki o yaz Voznesenye'ye, halalarına bir komşuları kadın geldi. Kadının yanında —ikisi genç kız, biri lisede okuyan oğlan— üç çocuğuyla, konuğu, köylülükten yükselmiş genç bir ressam vardı.

Çaydan sonra evin önündeki ekini biçilmiş tarlada ebecilik oynamaya başladı çocuklar. Katyuşa'yı

da almışlardı oyuna: Birkaç oyundan sonra Nehlüdof un Katyuşa'yla kaçması gerekmişti.

Geldiğinden beri hoşlanırdı Katyuşa'dan Nehlüdof, ama aralarında değişik birtakım ilişkilerin olabileceğini aklının ucundan ge-çirmemişti.

Neşeli bir genç olan ebe ressam — kısa, çarpık, ama güçlü köylü bacaklarıyla çok hızlı koşuyordu

—- gülerek:

— İşte bunları dünyada yakalayamam, dedi, ayakları takılır da düşerlerse ancak…

— Yakalayamayacaksınız elbette!

— Bir, iki, üç!

Avuç içlerine üç kere vuruldu. Katyuşa, gülmemek için kendini güç tutarak, Nehlüdof'un kalın elini küçük, yumuşak eliyle sıkıp, — kolalı etekliği hışırdaya hışırdaya — sola doğru koşmaya başladı.

Nehlüdof hızlı koşardı, ressamın onu yakalamasını istemediği için olanca hızıyla koşmaya başladı. Başını çevirip geri baktığında ressamı Katyuşa'nın arkasından koşarken gördü, ama Katyuşa dolgun, genç bacaklarını çabuk çabuk atarak sola doğ-ru koşuyor, ressamla arayı açıyordu. Önünde, o zamana kadar hiç kimsenin kaçmadığı bir çalılık vardı. Katyuşa Nehlüdof'a bakıp onunla göz göze gelince başıyla çalılığın arkasına koşmasını

işaret etti. Nehlüdof anladı onun bu işaretini, çalılığa doğru koşmaya başladı. Ama çalılığın arkasında Nehlüdof'un bilmediği, üzeri ısırgan otlarıyla kapanmış küçük bir çukur vardı; ayağı

takılıp yüzükoyun yere yuvarlandı, kol arını sızlattı ısırgan otları, düşen akşam çiğinden ıpıslak otlar üstünü başını ıslattı; ama kendi haline gülerek hemen kalktı, gene koşmaya başladı.

Katyuşa sevinçle gülerek, simsiyah gözleriyle uçarcasına ona doğru koşuyordu. Birbirine kavuştular, el ele tuttular.

Katyuşa soluk soluğa, içtenlikle gülümseyerek boşta kalan eliyle, koşarken bozulan saçını

düzeltirken,

— Kazandık, dedi.

Aşağıdan yukarıya Nehlüdof'un gözlerinin içine baktt. Delikanlı da gülümsedi, Katyuşa'nın elini bırakmadan,

— Orada çukur olduğunu bilmiyordum, dedi.

Genç kız Nehlüdof'a doğru sokuldu, delikanlı da, nasıl olduğunun farkına varmadan başını öne eğdi; Katyuşa geri çekilmedi, Nehlüdof avucunun içindeki yumuşacık eli olanca gücüyle sıktı, genç kızı dudaklarından öptü.

Katyuşa,

—• Hopala! diye mırıldandı.

Elini hızla çekip koşarak uzaklaştı Nehlüdof'un yanından.

Hemen oradaki leylâk ağacının yanma gitti, artık dökülmeye yüz tutmuş beyaz leylâktan iki küçük dal kopardı, çiçekleri ateş gibi yanan yüzüne sürterek Nehlüdof'a baktı, sonra dönüp, elini kolunu sal ayarak öteki çocukların yanına yürüdü.

O günden sonra Nehlüdof'la Katyuşa arasındaki ilişkiler değişmişti; birbirine tutkun tertemiz bir delikanlıyla, gene öyle bir kızın arasındaki ilişkiydi artık bu.

Katyuşa odaya girdiğinde ya da Nehlüdof onun beyaz önlüğünü ta uzaktan gördüğünde delikanlı

için her şey birdenbire ay-dınlamveriyordu sanki, ilgi çekici, insana neşe verici oluyordu; daha bir mutlu hissediyordu kendini. Katyuşa da aynı durumdaydı. Katyuşa'nın odaya girmesi ya da onun yakınında bir yerde

— 61 —

bulunması değildi. Nehiüdof'u böyle heyecanlandıran yalnız; Katyuşa'yı düşündükçe de aynı

duygu dolduruyordu içini. Katyu-.sa da Nehlüdof'u düşündükçe öyle oluyordu. Delikanlı

annesinden kötü bir mektup aldığı, yapıtı üzerinde çalışması iyi gitmediği ya da gençlere özgü o sebepsiz can sıkıntısı içine çöktüğü ..zamanlar Katyuşa'yı, biraz sonra onu göreceğini bir düşünmesi her şeye yetiyor, can sıkıntısı bir anda dağılıyordu.

Katyuşa'nın çok işi vardı evde, ama hepsini yetiştiriyor, boş zamanlarında da okuyordu. Nehlüdof, kendisinin de o sıralar Dokuduğu kitapları, Dostoyevski'yi, Turgenyef'i veriyordu ona. En çok Turgenyef in Sessizliki hoşuna gitmişti. Koridorda, balkonda, avluda karşılaştıkları zamanlar ayak üstü konuşabiliyorlardı .ancak; bazan da Nehlüdof halalarının yaşlı oda hizmetçileri Matryona Pavlovna'nın odasına —Katyuşa da o odada kalıyordu— kıtlama çay içmeğe uğradığında görüşüyorlardı. Matryona Pav-iovna'nm yanında.konuşmaları en tatlı olanıydı. Yalnız başlarına, yanlarında kimse yokken konuşurken sıkılıyorlardı. Gözleri, ağızlarının söylediğinden bambaşka, çok daha önemli şeyler söyle-ınıeye başlıyordu hemen, dudakları büzülüyordu, bir tuhaf oluyor-iar, birbirlerinin yanından uzaklaşmak için acele ediyorlardı.

Nehlüdof’un Katyuşa’yla arasındaki bu tür ilişkileri onun, halalarının yanındaki birinci konukluğu boyunca sürdü. Bu ilişkiler halaların gözünden kaçmamış, onları hayli telâşlandırmıştı da; yaşlı

kadınlar bu durumu yurt dışındaki Helena İvanovna’ya. Nehlüdof’un annesine bile yazdılar. Mariya İvanovna hala Dmit-ri’nin Katyuşa’yla işi ilerleteceğinden korkuyordu. Ama yersizdi bu korkusu: Nehlüdof’un içindeki, ancak tertemiz bir yüreğin duyabileceği çeşitten bir sevgiydi; onu da Katyuşa’yı da basitleş-rmekten koruyabilecek bir sevgi… Genç kızı elde etmeyi aklının köşesinden geçirmediği gibi, Katyuşa’yla aralarında böyle bir şeyin geçebileceği düşüncesi bile dehşet veriyordu ona. İnce duygulu Sofiya İvanovna’nın endişeleriyse çok daha yerindeydi: Kendi basma buyruk, ne istediğini bilen bir genç olan Dmitri’nin bu kıza tutulup, soyunun sopunun nereden geldiğine bakmadan aklına onunla evlenmeyi koymasından korkuyordu.— 62 —

O zaman Nehlüdof Katyuşa’yı sevdiğini açık seçik bilseydi ya da birisi çıkıp onun böyle bir kızla kaderini birleştirmemesi gerektiğini, birleştiremeyeceğini söyleseydi ona, her şeyde kendi bildiğini okuyan bir insan olarak kolaylıkla, sevdiği bir kızla —kız neyin nesi olursa olsun— evlenmemesi için ortada hiç bir nedenin olmadığına karar verirdi. Ama halaları bu endişelerinden hiç söz etmediler ona, o da sevdiğini bilmeden ayrıldı köyden.

Nehlüdof Katyuşa’ya olan bu duygusunun, o zamanlar için,, bütün varlığını dolduran yaşama sevincinin —o neşeli, sevimli; kız da paylaşıyordu bu yaşama sevincini— evet, o yaşama sevincinin bir sonucu olduğunu sanıyordu. Ama Katyuşa, halalarıyla beraber taşlıkta durmuş, dolu dolu olmuş simsiyah, biraz şehlâ gözleriyle onu yolcu ederken Nehlüdof, bir daha hiç sahip olamayacağı, çok hoş, değerli bir şeyi bırakıp gitmekte olduğunu hissetmiş, derin bir kedere kapılmıştı.

İki tekerlekli arabaya binerken Sofiya İvanovna’nın şapkasının üstünden,

— Hoşça kal Katyuşa, demişti, her şey için çok çok teşekkürler.

Katyuşa kulağa hoş gelen o okşayıcı sesiyle,

— Güle güle Dmitri İvanoviç, demişti.

Sonra da, gözlerinde biriken yaşları tutarak, doyasıya ağlamak için içeri koşmuştu.

XIII

Bu ayrılıştan sonra, üç yıl görmedi Katyuşa'yı Nehlüdof. An-cak aradan üç yıl geçtikten sonra, subaylığa atanmış, orduya katılmaya giderken, üç yıl öncekinden bambaşka bir insan olarak yolu üzerindeki halalarının köyüne uğradığında gördü onu bir de.

O zamanlar dürüst, her şeyi iyi iş uğruna kişisel çıkarlarını-vermeye hazır, soylu bir gençti; oysa şimdi yalnız kendi zevkini düşünen, ahlâksız, bencil bir insan olmuştu. O zamanlar hayat

onun için, her şeyini heyecanla, sevinçle anlamaya çalıştığı bir sırdı; şimdiyse hayat açık seçikti karşısında, içinde yaşadığı koşul ardan başka bir şey değildi. O zamanlar doğayla, ondan önce de yaşayan, düşünen, hisseden insanlarla haşır-neşir olmasıydı gerekli, önemli olan (felsefe, şiir)… oysa şimdi insanlarla olan birtakım ilişkileri, arkadaşlarıyla yakınlığıydı gerekli, önemli olan.

O zamanlar kadın esrarlı, hoş bir yaratıktı onun için; şimdi yakın akrabası kadınlardan ve dostlarının karılarından gayrisi aynı anlamı taşıyordu gözünde: Kadın kişiye zevk veren araçların içinde en iyisiydi. O zamanlar paraya ihtiyacı yoktu, annesinin verdiği paranın üçte biri bile çok gelirdi ona, babasından ona miras kalan araziyi de köylülere dağıtabilirdi; oysa şimdi annesinin ayda verdiği bin beş yüz ruble yetmiyordu ona, para yüzünden sık sık tatsız tartışmalar geçiyordu aralarında, O zamanlar gerçek ben olarak ruhsal yapısını sayardı, şimdiyse sağlıklı, dinç, yaşayan ben di onun için gerçek olan.

Bu korkunç değişme onda sırf kendine olan inancını yitirip, başkalarına inanmaya başladığı için olmuştu. Kendine inanmaktan vazgeçip başkalarına inanmaya başlamasının nedeni, kişinin kendine inanarak yaşamasının son

derece güç olmasıydı: Kendine inanarak yaşayabilmesi için kişinin bütün soruları, küçük hazlar peşindeki yaşayan ben in istediği gibi değil, hatta çoğunlukla onun istediğinin tam tersine çözümlemesi gerekir; öte yandan, başkalarına inanırsa çözümleyeceği hiç bir şey yoktur, her şey çözümlenmiştir, hem de yaşayan ben in istediği gibi.

Dahası var, kendine inanarak yaşarken çevresindeki insanların eleştirileriyle karşı karşıya kalıyordu hep, başkalarına inanmaya başlayalıberi herkes övüyordu onu.

Düşüncelere daldığı, okuduğu ya da Tann'dan, gerçeklerden, zenginlikten, yoksul uktan söz etmeye başlayınca çevresindekiler yersiz, hatta gülünç buluyorlardı bu konuşmalarını; annesiyle teyzesi sevgi dolu bir sitemle Nötre cher philosophe (') diyorlardı ona. Gelgelelim, roman okuduğu, açık hikâyeler anlattığı, Fransız tiyatrosunda müzikli, hafif güldürü oyunlarına git-

[') Değerli feylezofumuz (Fransızca).

tiği, bu oyunları neşeli bir dil e ona buna anlattığı zamanlarsa göklere çıkarıyorlardı onu, böyle devam etmesini söylüyorlardı, İhtiyaçlarını biraz kısması gerektiğine inanarak eski paltoyla dolaştığı, şarap içmediği zamanlar herkes bunu tuhaf karşılıyor kendini göstermek için orijinal ik olsun diye böyle yaptığını söylüyordu; av için ya da kendine son derece güzel, pahalı bir ev döşemek için büyük paralar harcayınca da zevkini herkes övüyor, ona değerli şeyler armağan ediyorlardı. Günahsız olduğu,, evleninceye kadar da öyle kalmayı düşündüğü zamanlar onurr sağlığından endişe ediyorlardı; annesi, oğlunun gerçek bir erkek olduğunu, arkadaşının elinden bir Fransız kadınını aldığım öğrenince üzülmek şöyle dursun, sevindi bile. Katyuşa olayını

oğlunun bir zamanlar bu kızla az kaldı evleneceğini düşündükçe; dehşete kapılıyordu Prenses.

Nehlüdofun reşit olunca babasından ona kalan küçük araziyi, toprak mülkiyetinin haksızlık olduğuna inandığı için köylülere dağıtması da annesini, akrabalarını dehşete düşürmüştü; bu davranışı devamlı bir paylama, alay konusu olmuştu yakınları: arasında. Durmadan, toprak sahibi

olan köylülerin durumlarının düzelmediğini, tam tersine köylerinde üç meyhane açtıkları, ça lışmayı da hepten bıraktıkları için daha da yoksul aştıklarını anlatıyorlardı ona. Nehlüdof muhafız alayına girip, yüksek çevreden arkadaşlarıyla, Helena İvanovna'yı ona paradan birazını harcamak zorunda bırakacak kadar çok para yemeye başlayınca bile hiç üzülmedi annesi; bunun olağan hatta güzel bir şey olduğunu düşündü.

Önceleri bunlara karşı durmaya çalıştı Nehlüdof, ama çok: güçtü karşı durmak; çünkü kendine inanarak iyi saydığı her şey çevresindeki insanlarca kötü, tersine kötü saydığı her şey de iyi sayılıyordu. Sonunda pes etti. Nehlüdof, kendine inanmayı bırakıp başkalarına inanmaya başladı.

Başlangıçta bu değişiklik hiç de hoş bir şey değildi Nehlüdof için, ama çok sürmedi bu; sigara, içki içmeye başlayınca ona ağır gelen bu duygusu hemen kayboluverdi, hatta İçinde oldukça büyük bir hafiflik hissetti.

Nehlüdof, yaradılışının etkisiyle, çevresindekilerin doğru bulduğu bu hayata bütün benliğiyle verdi kendini; başka bir şey isteyen içindeki sesi de bastırdı, Petersburg'a taşındıktan sonra başlamıştı bu onda, askerliğe girmesiyle de tamamlanmıştı.

Askerlik, bomboş bir yaşayışı gerektirdiği, yani akla uygun, yararlı bir işle uğraşmayı, insanlık görevlerini kaldırıp yerine, yalnızca şartlı bir alay, üniforma, sancak onuru, başkalarına karşı

sınırsız bir hakimiyet, üstlerine de ancak kölelerde görülebilecek bir baş eğiş getirdiği için insanları çoğunlukla bozar.

Ne var ki, üniforma, sancak onuruyla, zorbalığıyla, başkalarını öldürmeye izin vermesiyle zaten kötü olan askerliğe bir de ancak zengin ve ünlü subayların görev alabildiği muhafız alayla-rındaki zenginlik ,çar ailesine yakınlık gibi bozukluklar da eklenince bu bozukluk muhafız alaylarında görevlilerde çılgın bir bencil ik derecesine varmaktadır. Askerliğe girmesinden, bütün arkadaşları

gibi yaşamaya başlamasından sonra bu çılgın ben cîl iğe Nehlüdof da kaptırdı kendini.

Başkalarınca dikilmiş, temizlenmiş resmi giysiyle, miğferle; gene başkalarınca yapılmış, temizlenmiş, ona hazır olarak verilmiş silâhı kuşanıp, gene başkalarının eğittiği, beslediği güze!

atlara binip denetime ya da eğitime çıkmaktan, kılıcını sal ayarak dört nala gitmekten, ateş

etmekten, ateş etmeyi başkalarına öğretmekten başka işi yoktu. Başka bir şey yapmıyordu.

Üstelik en saygıdeğer kimseler, gençler, ihtiyarlar, çar da, çarın yakınları da yalnız iyi bulmakla kalmıyorlar, övünüyorlardı da bu işini. Akşamların gözde, beğenilen, önemli sayılan uğraşı da subay kulüplerinde ya da en pahalı içkili gazinolarda toplanıp yemek yemek, özel ikle içki içmek, nereden geldiğini bilmediği paraları har vurup harman savurmaktı; sonra tiyatroya, baloya, kadınlara gitmek; sabah olunca da gene ata binmek, kılıç sal amak, dört nala sürmek atı, akşam olunca gene içkiye, kâğıt oyununa, kadınlara su gibi para harcamak.

Bu türlü yaşayışın askerler üzerinde kötü etkisinin başlıca nedenlerinden biri de, asker olmayan bir kimsenin böyle bir hayat sürecek olsa ruhunun derinliklerinde bundan utanmamasının Diriliş —

imkânsız olduğudur. Askerlerse bunun böyle olmasının zorunlu olduğu kanısındadırlar, —özel ikle savaş zamanında— böyle yaşamaktan gurur bile duyarlar. , Türklerle savaş başlamasından sonra orduya giren Nehlüdof da öyleydi işte. Savaşta canimizi vermeye hazırız, onun için böyle, hiç bir şeyi umursamadan, çılgınca yaşamamız hoş görülmelidir, böyle yaşamak zorundayız.

Yaşayacağız da.

O sıralar böylesine fırtınalıydı Nehlüdof'un düşünceleri. Eskiden önünde gördüğü bütün ahlâk engel erinden kurtulmanın verdiği coşkunluğu damarlarında hissediyordu. Çılgın bir bencil ik içindeydi devamlı olarak.

Üç yıl sonra halalarına uğradığında da öylesine bencildi.

XIV

Nehlüdof halalarına, köy yolu üzerinde olduğu, yaşlı kadınlar uğraması için birkaç kere mektup yazdıkları, en önemlisi de, Katyuşa’yı görmek için uğraşmıştı. Belki de Katyuşa’ya karşı kötü bir niyeti daha köye uğramaya karar verdiği zaman vardı ruhunun derinliklerinde, gemi azıya almış

yaşayan ben fısıldamıştı kulağına bu niyeti belki, ama böyle bir şeyin farkında değildi; bir zamanlar öylesine mutlu olduğu yerlerde dolaşmak istemişti canı yalnızca, biraz gülünç, ama sevimli, iyi yürekli, onu çok seven, çok beğenen halalarını görmek, onda öylesine tatlı bir anı

bırakan cana yakın Katyuşa’yla konuşmak istemişti canı.

Martın sonlarında, kutsal cuma günü geldi. Bardaktan boşa-mrcasına yağmur yağıyordu, yol ar diz boyu çamurdu. İliklerine kadar ıslanmış, soğuktan donmuştu, ama o sıralar her zaman olduğu gibi neşeli, canlıydı gene. Halalarının tuğla bir duvarla çevrili, eski evinin çatısından dökülmüş

karların küme küme durduğu tanıdık avlusuna girerken, Hâlâ onların yanında mı çalışıyor acaba?

diye düşünüyordu Nehlüdof. Çıngırak sesine Kat-yuşa’nın koşarak dışarı fırlayacağını umuyordu, ama hizmetçiler bölümünün kapısına eteklerini toplamış, el erinde kovalarla —

besbel i yerleri yıkıyorlardı — yalın ayak iki kadın çıktı. Büyük kapıda da yoktu Katyuşa. Yalnız uşak Tihon çıkmıştı bu kapıdan; önünde önlük vardı, o da temizlik yapıyor olmalıydı. İpek giysisi, başında başörtüsüyle Sofiya İvanovna da çıktı. Yeğenini öperken,

— Ne iyi ettin geldiğine! dedi. Mariya teyzen biraz rahatsız, kilisede yoruldu bugün. Kutsal ekmek yiyip kutsal şaraptan içtik.

Nehlüdof Sofiya İvanovna’nın elini öperken,

— Nasılsınız Sonya halacığım? dedi, bağışlayın, ıslandınız benim için.

— Hemen odana çık. Sırılsıklam olmuşsun. Sevsinler bıyıklarını… Katyuşa! Katyuşa! Hemen kahve hazırla.

Koridordan insanın kulağını okşayan, tanıdık bir ses duyuldu:

— Hemen!

Nehlüdof'un yüreği sevinçle ürperdi. Buradaymış! Bulutların arasından güneş gözükmüştü sanki birdenbire. Tihon'la beraber eski odasına çıkarken dudaklarında sevinç dolu bir gülümseme vardı

Nehlüdof'un.

Tihon Katyuşa'yı sormak istiyordu: Ne yapıyor Katyuşa? Nasıl Evlenmeye niyeti yok mu? Ama Tihon öylesine saygılı, aynı zamanda da ağırbaşlıydı, ibrikle ona su dökmek için öylesine diretmişti ki, Nehlüdof Katyuşa'yı sormamıştı ona; yalnızca torunlarını, Bratseva kısrağını, Polkan'ı — kocaman bir çoban köpeğiydi bu— sordu. Geçen yıl kudurup ölen Polkan'dan başka hepsi sapasağlamdı.

Islak çamaşırlarını çıkarmış, yenilerini giyiniyordu ki koridorda çabuk yürüyen birisinin ayak sesini duydu Nehlüdof, sonra kapıya vuruldu. Bu ayak sesini, kapıya vuruşu tanımıştı Nehlüdof. Yalnız o böyle yürür, kapıya vururdu.

Islak paltosunu omuzlarına alıp kapıya yaklaştı.

— Giriniz.

Oydu bu, Katyuşa! Eskisinden daha da tatlıydı şimdi. Hafif şehlâ, simsiyah, içten bakışlı, gülen gözleri gene öyle aşağıdan yukarı bakıyorlardı. Eskisi gibi tertemiz, beyaz bir önlük vardı üzerinde gene. Hanımının verdiği, kâğıdı yeni açılmış kokulu bir— 68 —sabunla iki havlu getirmişti; biri büyük bir Rus havlusu, öteki kalın yüz havlusuydu. Üzerinde yazılarıyla, hiç kul anılmamış sabun da, havlular da, Katyuşa'nın kendi de tertemiz,

taptaze, el değmemişti, hoştu. O sevimli, ıslak, kırmızı dudakları eskiden olduğu gibi Nehlüdof’u görünce sevinçten büzülmüştü gene. Güçlükle,

— Hoş geldiniz Dmitri İvanoviç! diyebildi. Kulaklarına kadar kızardı sonra. Nehlüdof,

— Sağol… Sağolun… dedi.

Katyuşa’ya sen mi siz mi desin, bilmiyordu, genç kız gibi o da kızardı.

— İyisiniz değil mi? diye devam etti. Sağlığınız da yerindedir sanırım?

— Tanrıya şükürler olsun…

Sabunu masanın, havluları da koltuğun kenarına koyarken,

— Buyrun, diye devam etti. Katyuşa, halanız sevdiğiniz gül sabununu yol adı size.

Tihon, Nehlüdof un içi gümüş işlemeli kapağı açık bir sürü şişe, fırça, koku, tuvalet takımı dolu çantasını gururla göstererek,

— Kendilerinin vardı, dedi.

— Halama teşekkürlerimi bildirin, dedi Nehlüdof. Ne iyi etmişim buraya uğradığıma!

Ruhunda eskisi gibi bir aydınlığın, huzurun doğduğunu hissetmişti o anda.

Katyuşa Nehlüdof’un bu sözüne karşılık yalnızca gülümsedi, çıktı.

Yeğenlerini her zaman çok seven yaşlı kadınlar bu keresinde daha bir içten karşılamışlardı onu.

Dmitri savaşa gidiyordu, orada yaralanabilir ya da ölebilirdi. Bu duygulandırıyordu yaşlı kadınları.

Nehlüdof, halalarının yanında bîr gün kalmayı düşündüğü için yolculuğunu ona göre ayarlamıştı,,ama Katyuşa’yı görünce iki gün sonraki yortuya kadar

kalmaya razı olmuş, Odesa’da buluşacağı arkadaşı Şenbık’a bir telgraf çekip, onu da halalarının köyüne çağırmıştı.

— 69 —

Katyuşa’yı görür görmez ona eskiden duyduğu aynı duyguyu duymuştu gene Nehlüdof.

Katyuşa’nın beyaz önlüğünü görünce elinde olmadan heyecanlanıyordu gene, onun ayak sesini, gülüşünü duyunca bir sevinç dolduruyordu içini; kömür gibi simsiyah gözlerine —özel ikle gülümserken— duygulanmadan bakamıyor her karşılaşmalarında onun kızardığını görünce elinde olmadan o da kızarıyordu. Katyuşa’ya tutulduğunu hissediyordu, ama eskisine, aşkı esrarlı

bir şey sandığı zamanlardaki tutkusuna benzemiyordu bu hiç. Sevdiğini kendi kendine bile itiraf etmekten çekindiğini, insanın hayatta bir kere sevebileceğine inandığı za-maniar bambaşka bir tutkusu vardı. Oysa şimdi sevdiğini biliyor, buna seviniyordu da; —kendinden gizlese bile— aşkın ne olduğunu, sonundan neler çıkabileceğini aşağı yukarı kestiriyordu.

Her insanda olduğu gibi Nehlüdof’un da iki kişiliği vardi. Birincisi, kendine ancak öteki insanlara da iyilik getirecek iyilikler arayan ruhsal kişiliği; öteki, yalnız kendi için iyilik arayan, bunun için bütün insanların iyiliğini yele vermeye hazır yaşayan kişiliği. O sıralar, Petersburg yaşantısıyla askerliğin onda yarattığı çılgın bencil iği, o yaşayan kişiliği etkisi altına almıştı Nehlüdof’u, ruhsal kişiliğini tamamen bastırmıştı. Ama Katyuşa’ yi görüp, eskiden bu kıza karşı duyduğu duyguyu gene duyunca ruhsal kişilik başını kaldırmış, hakkını aramaya başlamıştı. Yortuya kadar geçen bu iki gün Nehlüdof’un içinde, onun bilmediği bir savaş sürüp gitti.

Buradan çekip gitmesinin gerektiğini, halalarının yanında daha kalmasının bir gereği olmadığını

hissediyor, bunun sonunun hiç de iyiye varmayacağını biliyor, ama bu durumdan çok hoşlandığı

için bunu kendi kendine söyleniyor, kalıyordu.

Kutsal İsa pazarından bir gün önce, cumartesi akşamı papaz iki yardımcısıyla geldi. Halaların eviyle kilise arasındaki üç verstlik yolu kızaklarıyla çok güç aldıklarını söylüyorlardı. Sabah ayinini burada yapmak için gelmişlerdi.

Nehlüdof halalarıyla, hizmetçilerle beraber katıldı bu âyine — ama buhurdanlıkları götürüp getiren kapının dibindeki Katyuşa'dan da ayırmıyordu gözünü — papazla halalarının yor-— 70 —tularını kutladıktan sonra gidip yatmaya hazırlanıyordu ki, Ma-riya İvanovna'nın yaşlı oda hizmetçisi Matryona Pavlovna'yla Katyuşa'nın kiliseye yortu çöreği götürmeye hazırlandıklarını

duydu. Ben de gideyim, diye geçirdi içinden.

Yolun arabayla da kızakla da gidilecek gibi olmadığını bildiği için, kendi evindeymiş gibi, nedense Bratseva diye ad takılmış kısrağı ona hazırlamalarını söylemişti hizmetçilere. Sonra her yanı

sırmalı resmi giysisini, üzerine de paltosunu giydi, durduğu yerde duramayan, kişneyen yaşlı

kısrağa bindi, karanlıkta yer yer su birikintilerinin kapladığı karlı yola çıktı.

XV

Bu sabah ayini Nehlüdof'un bel eğinde daima parlak, güçlü bir anı olarak kalmıştır.

Bazı yerlerde beyazlığını gösteren karın aydınlattığı zifiri karanlıkta, kilisenin çevresinde yanan kandil eri görünce kulaklarını diken atın üzerinde sulara bata çıka kilisenin avlusuna girdiğinde içerde ayin başlamıştı.

Mariya İvanovna'nın yeğenini tanıyan köylüler attan inebilmesi için kuru bir yere getirdiler onu-, hayvanı bağlamak için alıp götürdü biri, yol gösterdiler ona, kiliseye girdi. İçerisi çok kalabalıktı.

Sağ yanda erkekler vardı: Yaşlılar köy yapısı kaftanlarını, çizmelerini giymişlerdi. Gençler kaba kumaştan, yeni paltolarını giymiş, bel erine parlak kuşaklar bağlamış, çizmelerini ayaklarına geçirmişlerdi. Sol yanda da kadınlar oturuyordu: Kırmızı ipek başörtülü, ucuz cinsinden kadife pelerinli; yeşil, mavi, kırmızı, kül rengi eteklikli, potinli, eski ev dokuması ipek entarili, potinli ya da çizmeli yaşlı kadınlar biraz arkada oturuyorlardı. Erkeklerin de kadınların da aralarında bayramlıklarını giymiş çocuklar dikiliyorlardı. Erkekler başlarını sal ayarak haç çıkarıyor, başlarını

öne eğiyorlardı. Kadınlarsa — özel ikle yaşlı olanları—-donuk bakışlarını önünde mumlar yanan bir tasvire dikmiş, parmaklarını birleştirdikleri sağ el erini önce alınlarına, sonra omuz-

larına, daha sonra da karınlarının üzerine, bir şeyler mırıldanarak, olanca güçleriyle bastırıyor, öne eğiliyorlar ya da yere diz çöküyorlardı. Çocuklar, kendilerine bakıldığında büyüklerini taklit ederek ağırbaşlılıkla dua etmeye başlıyorlardı hemen. Altın işlemelerle süslü tasvir duvarı, önünde yanan altın altlıklı büyük mumların ışığında pırıl pırıldı. Ortadaki avizenin bütün mumları

yakılmıştı, koronun balkonundan gönül ü şarkıcıların inceli ka-İmir, insana huzur veren sesleri duyuluyordu.

Nehlüdof öne geçti. Ortada saygıdeğer kişiler oturuyordu: Yanında karısı, denizci ceketi giymişti oğluyla bir toprak sahibi, komser, telgrafçı, çizmeli bir tüccar, madalyaları göğsünde başçavuş, tasvir duvarının sağında, toprak sahibinin karısının hemen arkasında pembe entarisi, kenarı

püskül ü beyaz salıyla Matryona Pavlovna ve beyaz giysili, beline mavi bir kuşak, siyah saçlarına da kırmızı bir kordelâ bağlamış Katyuşa oturuyordu.

Her şeyde bir bayram havası, neşe, görkem vardı: Boyunlarında altın haçlanyla parlak cüppelerinin içinde papazlar da, papaz yardımcısı da, zangoçlar da, bayramlıklarını giyinmiş, saçları yağlı gönül ü şarkıcılar da neşeliydi. Bayram şarkılarının oynak havalarında da, el erindeki üç renkli mumlarla papazların durmadan halkı kutsamasında da, herkesin hep bir

ağızdan Isa dirildi! diye bağırmasında da insanı heyecanlandıran bir şey vardı. Her şey güzeldi, ama beyaz giysisi, mavi kuşağı, siyah saçlarındaki kırmızı kordelâsı, heyecanla parlayan gözleriyle Katyuşa hepsinden güzeldi.

Nehlüdof, biraz önce yanından geçerken Katyuşa'nın, başını çevirip bakmadığı halde onu gördüğünü farketmişti. O anda konuşmak istedi onunla, ama söyleyebileceği bir şey yoktu, aklına geldi, tam yanından geçerken,

— Halam orucunu ikinci sabah ayininden sonra bozacağını söyledi, diye fısıldadı.

Nehlüdof'a bakınca her zaman olduğu gibi gene kıpkırmızı oldu Katyuşa'nın sevimli yüzü.

Sevinçle gülümseyerek, aşağıdan yukarı içtenlikle baktı Nehlüdof'un yüzüne.

— Biliyorum, dedi.

O anda, elinde bakır kahve cezvesiyle halkın arasından ge-— 72 —

_ 73 —

çen zangoç eteğinin ucuyla Katyuşa'ya çarptı. Zangoç —- Neh-lüdof'a saygı göstermek amacıyla olacak — çevresinden dolaşırken, başını çevirip Katyuşa'ya bakmadığı için çarpmıştı ona.

Nehlüdof şaşırmıştı: Bu Zangoç'un, oradaki, hatta evrendeki her şeyin Katyuşa için var olduğunu, evrende her şeyin önemsenmeyebileceğim, ama Katyuşa'yı önemsememenin olmayacağını, çünkü onun evrenin merkezi olduğunu anlayamaması, se-zinleyememesi garibine gitmişti. Tasvir duvarında altın onun için parlıyordu; büyük avizedeki, şamdanlardaki mumlar onun için yanıyordu.

Rabbirnizin günüdür bugün, sevinin ey insanlar! diye söylenen bu neşeli şarkılar onun içindi.

Dünyadaki iyi şeylerin hepsi de onun için yaratılmıştı. Bunu Katyuşa'nın kendi de biliyor gibi geliyordu Nehlüdof'a. Onun beyaz giysi içindeki duruşuna, sevinç okunan yüzüne bakışlarından ikisinin ruhunda da aynı heyecanın olduğu anlaşılan gözlerine bakınca sezinlemişti bunu Nehlüdof.

Birinci ayinle ikincisi arasında dışarı çıktı Nehlüdof. Köylüler yol açıyorlardı ona, öne eğilerek selâm veriyorlardı. Bazıları tanıyor, bazıları da Kimdir? diye soruyordu yanındakilere. Kapının önünde durdu. Dilenciler hemen toplandı çevresine; para çantasındaki bütün bozukluğu dağıtttı

onlara, merdivenden aşağı indi.

Ortalık biraz aydınlanmıştı, ama güneş doğmamıştı daha. Kilisenin avlusundaki mezarların arasında köylüler dolaşıyordu. Katyuşa içerde kalmıştı, Nehlüdof da durmuş, onun çıkmasını

bekliyordu.

Halk kapıdan çıkıyor, çizmelerinin kabaralarıyla taşlara vura vura merdivenlerden iniyor, avluya, mezarların arasına dağılıyordu.

Mariya îvanovna'nın ihtiyarlıktan eli ayağı sal anan yaşlı şekercisi geldi Nehlüdof'un yanma, yortusunu kutladı; ipek başörtüsünün altından buruş buruş gerdanı sarkan yaşlı karısı da geldi, bohçasından çıkarıp haşlanmış bir yumurta verdi ona. O arada boylu poslu, yeni paltolu, genç bir köylü yaklaştı onlara gülümseyerek. Gözlerinin içi gülüyordu adamın.

— Yortunuz"kutlu olsun, dedi.

Nehlüdof'un yanaklarından sağlıklı dudaklarıyla üç kere öptü. Adamın o hoş köylü kokusu Nehlüdof'un burnuna gelmiş, kıvırcık sakal arı dudaklarına batmıştı.

Nehlüdof köylüyle öpüşür, onun verdiği koyu kahverengi yumurtayı alırken Matryona Pavlovna'nın parlak elbisesiyle, kırmızı kordelâ bağlı simsiyah, tatlı bir baş gözükmüştü kilisenin kapısında.

Katyuşa önünde yürüyenlerin başları arasından hemen görmüştü Nehlüdof’u yüzünün bir anda sevinçle parladığı kaçmamıştı genç adamın gözünden.

Kapının önünde durdular, dilencilere sadaka vermeye başladılar. Kıpkırmızı burunlu, pis bir dilenci geldi Katyuşa’nın yanına. Katyuşa elindeki küçük bohçadan bir şey alıp verdi ona, sonra yaklaştı, üç kere öpüştü dinlenciyle. Yüzünde iğrendiğini gösteren en küçük bir ifade yoktu; tam tersine, gözlerinin içi gülüyordu gene. Dilenciyle öpüşürken Nehlüdof’la göz göze geldiler. Bakışıyla, İyi rni yapıyorum? diye soruyordu Nehlüdof’a sanki.

İyi yapıyorsun canım, senin yaptığın her şey iyidir, güzeldir; seviyorum her yaptığını.

Merdivenden indiler. Nehlüdof Katyuşa’nın yanına gitti. Yortusunu kutlamak değildi niyeti, ona yakın olmak istemişti canı.

Matryona Pavlovna bugün herkes bîrdir anlamına gelen bir gülümsemeyle başını öne eğerek,

—> İsa dirildi! dedi.

Ağzını avucunun içindeki mendiliyle sildikten sonra dudaklarını Nehlüdof’a uzattı.

Nehlüdof yaşlı kadını öperken.

— Kutlu olsun, dedi.

Sonra dönüp Katyuşa’ya baktı. Genç kızın yüzü birdenbire kıpkırmızı oldu, hemen Nehlüdof’a yaklaştı.

— Yortunuz kutlu olsun Dmitri İvanoviç.

— Senin de, dedi Nehlüdof.

İki kere öpüştüler, bir an, bir kere daha öpüşmeleri gerekiyor mu diye düşünmüş gibi duraladılar, sonra gerektiğine karar vermiş gibi üçüncü kez öpüştüler, ikisi de gülümsedi.

Nehlüdof,

— Papazın yanma gitmeyecek misiniz? diye sordu. Katyuşa, ona mutluluk veren ağır bir işi bitirmiş gibi derin

bir soluk aldıktan sonra; sevgi dolu, masum, uysal bakışını Nehlüdof un gözlerinin içine dikerek,

— Hayır, Dmitri İvanoviç, dedi, burada kalacağız biz, oturacağız.

Kadınla erkek arasındaki aşkta, bu sevginin doruğa vardığı, aklı, mantığı kabul etmediği bir an vardır daima. Nehlüdof için de bu an o kutsal yortu pazarıydı. Şimdi Katyuşa’y hatırladığı

zamanlar, kilisenin avlusunda öpüşmeleri onunla ilgili bütün anılarının üstüne çıkıyordu. Simsiyah, pırıl pırıl saçları geliyordu gözünün önüne; sağlıklı bedeniyle küçük göğüslerini tertemiz saran beyaz elbisesi, yüzünün o pembe beyazlığı, uykusuzluktan baygın bakışlı, parlak, hafif şehlâ, simsiyah gözleri; bir de her halindeki en önemli özel iği; yalnız ona karşı değil — biliyordu bunu Nehlüdof — dünyadaki iyisiyle kötüsüyle — biraz önce öpüştüğü dilenciye de — her şeye, herkese karşı beslediği yürekten sevginin temizliği…

Nehlüdof, Katyuşa’da bu sevginin olduğunu biliyordu; çünkü o gece de o sabah da aynı sevgiyi kendi içinde hissetmiş, bu sevginin Katyuşa’yla onu birbirine bağladığını anlamıştı.

Ah, o geceki duygusu değişmeseydi hiç keşke! Şimdi jüri odasında pencerenin dibinde otururken Evet, diye düşünüyordu, o korkunç şey kutsal pazardan sonra oldu!

XVI

Kiliseden döndükten sonra biraz güç toplamak için halala-rıyla beraber oruç bozdu, alayda edindiği alışkanlıkla votka bira içti, sonra odasına çekilip soyunmadan yattı uyudu. Odasının kapısına vurulmasıyla uyandı birden Vuruşundan gelenin Kat-

yuşa olduğunu anlamıştı, gerinerek, gözlerin Soğuşturarak doğruldu yerinden.

— Katyuşa, sen misin? diye seslendi. Girsene. Ayağa kalktı. Katyuşa araladı kapıyı.

— Yemeğe çağırıyorlar sizi, dedi.

Gene aynı beyaz elbise vardı üzerinde, ama başındaki kor-delâyı çıkarmıştı. Nehlüdof'un gözlerine bakınca, ona olağanüstü, mutlu bir şeyi haber veriyormuş gibi sevinçle aydınlanmıştı

yüzü.

Nehlüdof saçlarını taramak için tarağı alırken,

— Hemen geliyorum, dedi.

Katyuşa dönüp gitmesi gerekiyorken gitmiyordu. Nehlüdof farketti bunu, tarağı bırakıp ona doğru yürüdü. Ama Katyuşa birden döndü o anda, her zamanki hafif, çabuk adımlarıyla koridorun yol halısı üzerinde uzaklaştı.

Nehlüdof, Ne aptalım, diye mırıldandı kendi kendine, niçin durdurmadım onu?

Arkasından koşup koridorda yakaladı onu.

Ne istiyordu ondan? Bunu kendi de bilmiyordu. Katyuşa odasına girdiği zaman bir şey, böyle durumda yapılması gereken bir şeyi yapmadığı düşüncesi vardı içinde.

— Katyuşa, dedi, dur.

Katyuşa dönüp baktı. Durup,

— Bir şey mi istiyorsunuz? diye sordu.

— Hayır, yalnız…

Bu gibi durumlarda herkesin nasıl davrandığını hatırlayarak kendini zorlayıp Katyuşa'nın beline doladı kolunu.

Katyuşa kıpırdamadan duruyor, gözlerinin içine bakıyordu. Sonra gözleri dolu dolu, yüzü

kıpkırmızı,

— Yapmayın Dmitri İvanoviç, diye mırıldandı, yapmayın.

Sonra güçlü eliyle, beline dolanan kolu itti. Nehlüdof bıraktı onu, bir an yalnız utanmadı bu yaptığından, kendi kendinden iğrendi bile. Kendine inanması gerekirdi o anda, ama bu utanç

duygusunun, onun ruhunun en iyi, üste çıkmak isteyen duygusu olduğunu anlayamıyordu. Bunun budalaca bir duygu olduğunu sandı, herkes gibi davranması gerektiğini düşündü.— 76 —

Gene koştu Katyuşa'nın peşinden, bir kere daha doladı kolunu beline, boynundan öptü. Bu öpüş

önceki iki öpüşten — biri çalıların arasındaki bilinçsiz olanı, öteki de o sabah kilisedeki •— çok ayrıydı. Tutkulu bir öpüştü bu, Katyuşa da hissetmişti bunu.

Katyuşa, Nehlüdof son derece değerli bir şeyi kırmış, paramparça etmiş gibi,

— Ne yapıyorsunuz? dedi.

Sonra koşarak uzaklaştı yanından.

Nehlüdof yemek salonuna girdi. Bayramlıklarını giymiş ha-laiaria doktor, komşu kadın masanın yanında ayakta duruyor, ufak tefek bîr şeyler atıştırıyorlardı. Her şey son derece ola-ğandı, ama Nehlüdof'un ruhunda fırtına vardı. Kendisine söylenenleri anlamıyor, saçma sapan cevaplar veriyordu. Biraz önce koridordaki öpücüğün etkisinden çıkmıyordu Katyuşa. Genç kız salona girdiği zaman, onu görmediği halde varlığını bütün bedeninde hissetti, ona bakmamak için kendini zorlaması gerekti.

Yemekten sonra hemen odasına çıktı, son derece heyecanlı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı

dolaşmaya başladı. Evin içindeki en küçük bir gürültüye kulak kabartıyor, Katyuşa'nın ayak sesini bekliyordu. Nehlüdof'un ruhundaki yaşayan kişiliği şimdi yalnızca başını kaldırmakla kalmamış, Nehlüdof'un buraya ilk kez geldiğinde de, hattâ o sabah kilisede de üste çıkan ruhsal kişiliği ayağının altına almış eziyordu. Nehlüdof yaşayan kişiliğinin etkisindeydi şimdi. Katyuşa'yı ne denli kol adıysa da, o gün yalnız yakalayamadı onu. Besbel i kaçıyordu ondan kız. Ama akşam öyle oldu ki, Nehlüdof'un odasının yanındaki odaya gitmek zorunda kaldı. Doktor gece kalmaya razı

olmuş, Katyuşa'nın konuğa yatak yapması gerekmişti. Nehlüdof Katyuşa'nın ayak seslerini duyunca soluğunu tutarak, suç işlemeye gidiyormuş gibi sessizce arkasından odaya girdi.

Katyuşa iki elini tertemiz yastık yüzünün içine sokmuş, yastığı iki ucundan tutarken ayak sesine dönüp baktı, Nehlüdof'u görünce gülümsedi; ama eskisi gibi neşeli, sevinç dolu bir gülümseme değildi bu; ürkek, acıklıydı. Bu gülümseme Nehlüdof'a

yaptığının kötü olduğunu söylüyordu sanki. Bir an durakladı Nehiüdof. Gene bir savaş patlak verebilirdi ruhunda. Çok güçsüz olsa da, Katyuşa'ya beslediği gerçek aşkın sesi duyuluyordu hâlâ

içinde; ona ondan, onun duygularından, onun hayatından söz eden aşkın. Öteki ses de şöyle diyordu: Bak, eline geçen fırsatı kaçırıyorsun, niçin yapmıyorsun canının çektiğini? Bu ikinci ses birinciden baskın çıktı

sonunda. Nehlüdof kararlı adımlarla yaklaştı Katyuşa'ya. Korkunç, azgın bir yaşayan duygu etkisi altına almıştı onu.

Beline doladığı kol arını açmadan karyolaya oturttu Katyuşa'yı, bazı şeyler daha yapması

gerektiğini hissederek yanma oturdu.

Katyuşa yalvaran bir sesle,

— Dmitri İvanoviç, ne yapıyorsunuz canım? dedi, bırakîn beni lütfen.

Beline sarılan kol arın arasından kurtulmaya çalışırken, yüksek sesle,

— Matryona Pavlovna geliyor! dedi.

Gerçekten de o anda koridorda odaya yaklaşan bir ayak sesi duyulmuştu.

— Öyleyse gece geleceğim odana, diye fısıldadı Nehlüdof. Yalnızsın değil mi?

— Delirdiniz mi siz? dedi. Dünyada olmaz! İstemiyorum, gelmeyin.

Ama yalnız ağzıydı böyle söyleyen; heyecanla titreyen bütün bedeni bambaşka şeyler söylüyordu.

Gelen gerçekten de Matryona Pavlovna'ydı. Yaşlı kadın elinde bir yorganla girdi odaya, Nehlüdof'a kuşkulu kuşkulu baktıktan sonra, Katyuşa'ya yanlış yorgan aldığı için çıkıştı.

Nehlüdof bir şey söylemeden çıktı odadan. Utanmamıştı bile hiç. Matryona Pavlovna'nın yüzündeki ifadeden, yaşlı kadının onu suçladığını anlamıştı; bu yaptığının kötü, Matryona Pavlovna'mn da haklı olduğunu bilmesine, ne var ki gemi azıya alan, eski temiz aşk duygusunu yenip üste çıkan yaşayan duygu engel tanımıyordu artık. Bu duygunun istediğini yapmak zorunda olduğunu biliyordu. Nehlüdof, bunun için fırsat kol amaya başlamış-— 78 —ti. Bütün akşam kendinde değildi Nehlüdof, ne yaptığını bilmiyordu: Kâh halalarının yanına gidiyor, kâh odasına çekiliyor, kâh avluya çıkıyordu. Aklında hep Katyuşa'yı nasıl yapıp da yalnız görebileceği vardı. Ama genç kız kaçıyordu ondan, Matryona Pavlovna da gözden kaçırmamaya çalışıyordu Katyuşa'yi-XVII

Akşam böyle geçti, gece oldu. Doktor yatmaya gitti. Halalar yattılar. Nehlüdof Matryona Pavlovna'nın o anda halalarının yatak odasında, Katyuşa'nın da hizmetçiler bölümünde odasında yalnız olduğunu biliyordu. Gene kapıya çıktı. Dışarısı karanlık, rutubetliydi, çok soğuk yoktu.

İlkbaharda son kan kovan ya da erimekte olan son kardan çıkan o beyaz sis kaplamıştı her yanı.

Yüz adım ötede, yamacın dibindeki dereden tuhaf sesler geliyordu: Buzların eriyip kırıldamasından çıkan seslerdi bunlar.

Nehlüdof merdivenden indi, donmuş kar üzerindeki su birikintilerine girmemeye çalışarak oda hizmetçileri odasının penceresine yaklaştı. Yüreği öylesine hızlı çarpıyordu ki, sesini duyuyor; soluk almakta güçlük çekiyordu. Hizmetçiler odasında küçük bir lâmba yanıyordu. Katyuşa yalnızdı, masada oturuyor, başı önünde düşünüyordu. Nehlüdof, Katyuşa'nın yalnız başına, kimsenin kendisini görmediğini sandığı bir anda ne yapacağını merak ederek kıpırdamadan uzun süre baktı ona. İki dakika kadar başı önünde düşündü öyle, sonra kaldırdı başını, gülümsedi, kendi kendine sitem ediyormuş gibi sal adı başım, masaya döndü, el erini masanın üzerine koyup önünde bir noktaya bakmaya başladı.

Nehlüdof yerinden kıpırdamadan ona bakıyor, bir yandan da elinde olmadan yüreğinin sesini dinliyor, dereden gelen tuhaf seslere kulak veriyordu. Orada, derede sisin içinde yorulmak bilmeyen bir el yavaş yavaş çalışmaktaydı; kâh bir uğultu duyuluyor, kâh bir şeyler çatırdayarak kırılıyor, kâh ince buzlar cam gibi şangırdıyordu.

Nehlüdof Katyuşa'nın, içinde kopan fırtınayı yansıtan dalgın

yüzüne bakıyordu. Acımaya başlamıştı ona, ama ne gariptir kî bu acıma duygusu Katyuşa'ya olan tutkusunu daha da güçlendiriyordu.

Tüm benliğini sarmıştı bu tutku.

Pencereye vurdu. Katyuşa, elektrik çarpmış gibi tepeden tırnağa sarsıldı, yüzünde bir ıstırap belirdi. Sonra fırladı yerinden, pencereye yaklaştı, yüzünü iyice yaklaştırdı cama. Yüzündeki ıstırap ifadesi hâlâ kaybolmamıştı. El erini yüzünün iki yanına getirip dışarıyı görmeye çalışınca Nehlüdof'u tanıdı. Katyuşa'nm yüzü son derece ciddiydi, Nehlüdof hiç böyle görmemişti bu yüzü.

Nehlüdof gülümseyince güldü ancak Katyuşa da, ne var-ki bir boyun eğiş gülümseyişiydi bu, ruhunda gülümseme yoktu, korku vardı. Nehlüdof eliyle dışarıya çıkmasını, odasına gelmesini işaret etti ona. Ama Katyuşa hayır anlamına başını sal adı. Pencerenin yanında ayakta duruyordu. Nehlüdof gene yaklaştırdı yüzünü cama, tam dışarı çıkması için seslenecekti ona,

Katyuşa kapıya döndü. Besbel i birisi çağırmıştı onu. Nehlüdof uzaklaştı pencereden. Sis o kadar koyuydu ki, beş adım uzaklaşınca içeriyi göremez olmuştu. Ancak lâmbanın ışığı vurduğu için zifiri karanlıkta daha da büyük gözüken pencereyi görebiliyordu. Dereden doğru tuhaf inilti, çatırtı, hışırtı sesleri geliyordu. Biraz ötede avluda, sisin içinde bir horoz öttü. Yakından başkaları cevap verdi ona; sonra uzakta, köyde ötenler oldu, sustular en sonunda. Horozların ikinci ötüşüydü bu.

Sessizlik vardı şimdi her yanda, yalnız dereden gelen tuhaf sesler duyuluyordu.

Nehlüdof birkaç kere suya bata çıka evin köşesine kadar iki üç kere gidip geldikten sonra gene pencereye yaklaştı. Lâmba hâlâ yanıyordu; Katyuşa kararsızlık içindeymiş gibi oturuyordu gene masanın başında. Nehlüdof pencerenin önüne gelince Katyuşa gene baktı pencereden yana.

Nehlüdof cama vurdu yavaşça. Katyuşa birden fırladı yerinden, cama kimin vurduğuna bakmadan koşarak çıktı odadan. Nehlüdof, hizmetçilere ayrılmış küçük yan kapının gıcırdayarak açılıp kapandığını duydu. Heyecanla bekliyordu evin köşesinde. Katyuşa yanına gelince, bir şey söylemeden kucakladı onu hemen. Katyuşa sokuldu ona, başını kaldırarak Nehlüdofun dudaklarını dudaklarıyla karşıladı. Kar-

ların eridiği, kuru bir yerde duruyorlardı. Nehlüdof’un içi tutkuyla yanıyordu. Birden gene gıcırdayarak açıldı dış kapı, Matryona Pavlovna’nın öfkeli sesi duyuldu.

— Katyuşa!

Katyuşa sıyrıldı Nehlüdof’un kol arı arasından, içeri koştu. Nehlüdof kapının sürgüsünün çekildiğini duydu. Arkasından her şey sustu gene, penceredeki kırmızı ışık da söndü; yalnız sis, bir de dereden doğru gelen gürültü vardı.

Nehlüdof’un pencereye yaklaştı, gözükmüyordu içerisi. Camı tıklattı, kimse cevap vermedi ona.

Dönüp odasına çıktı. Yatmadı ama. Çizmelerini çıkardı, yalınayak koridora çıktı, Matryona Pavlovna’nın sakin sakin horladığını duydu, tam içeri girmek istiyordu ki öksürmeğe başladı yaşlı

kadın, gıcırdayan karyolasında döndü. Nehlüdof kıpırdamadan beş dakika öyle bekledi. Her şey sustuktan, Matryona Pavlovna gene sakin sakin horlamaya başladıktan sonra gıcırdamayan tahtalara basarak Katyuşa’nın kapısına yaklaştı. Çıt yoktu içerde. Uyumuyor olmalıydı Katyuşa, soluk alışı duyulmuyordu çünkü. Nehlüdof ne zaman ki Katyuşa! diye fısıldadı, birden fırladı

yerinden Katyuşa, kapıya yak-laşti, öfkeli — Nehlüdof a öyle gelmişti — gitmesi için yalvarmaya başladı.

— Nedir bu yaptığınız? diyordu. Olur mu böyle şey? Halalarınız duyacak.

Öte yandan bütün varlığı, Her şeyimle seninim, diyordu.

Nehlüdof da anlamıştı bunu. Ne söylediğinin kendi de farkında olmadan,

— Bir dakikacık açıver, dedi. Yalvarırım aç.

Bir anlık sessizlikten sonra Nehlüdof, Katyuşa’nın kapının çengelini arayan elinin hışırtısını

duydu. Çengel yavaşça kalktı, Nehlüdof aralanan kapıdan içeri süzüldü.

Katyuşa’yı öyle olduğu gibi, omuz başlarını açıkta bırakan ucuz bezden geceliğiyle kucakladı, kaldırıp götürdü.

—• Ah! Ne yapıyorsunuz? diye fısıldıyordu Katyuşa.

Ama Nehlüdof’un bu sözleri umursadığı yoktu, kendi odasına götürüyordu onu.

Katyuşa,

— Ah, istemiyorum, bırakın beni, diyordu.

Ama gene de sokuluyordu Nehlüdof a.

Katyuşa Nehlüdof'un sorularına cevap vermeden, zangır zangır titreyerek sessizce çıkıp odasına gittikten sonra Nehlüdof avluya çıktı, olanların ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyordu.

Şimdi daha bir aydınlıktı dışarısı. Derede buzların çıkardığı sesler daha da çoğalmış, eski seslere şimdi bir de gıcırtı eklenmişti. Sis iyice oturmuştu yere, bu sis duvarının ardındaki ayın güçsüz ışınları simsiyah, korkunç bir şeyin üzerine düşüyordu sanki.

Nehlüdof soruyordu kendi kendine: Büyük bir mutluluk muydu başından geçen, yoksa mutsuziuk mu? Sonra, Her za mankinden bir ayrılığı yoktu, diye mırıldandı kendi kendine, yatmaya çıktı odasına.

XVIII

Devrisi gün Şenbık geldi. Hayat dolu, şen bir gençti bu. Davranışlanndaki incelikle, sevimliliğiyle, eli açıklığıyla, Dmit-ri'ye olan sevgisiyle halaların gönlünü bir anda kazanmıştı. Eli açıklığı gerçi çok hoşlarına gitmişti yaşlı kadınların, ama aşırı-lığıyla onları şaşırtmamış da değildi hani. Kapıya gelen kör dilenciye çıkarıp bir ruble vermiş, hizmetçilere bahşiş olarak OH beş ruble dağıtmış; sonra, Sofiya İvanovna'nın da köpeği Süzet-ka yanlarında oynarken ayağının derisi soyulunca köpeği hemen yanına çağırmış, bir an düşünmeden, işlemeli patiska mendilini yırtmış (Sofiya İvanovna bu mendil erin bir düzinesinin en azm-dan on beş ruble olduğunu biliyordu] Süzetka'nın ayağına sarmıştı. Yaşlı kadınlar böylesini görmemişlerdi; bu Şenbık'ın, hiç bir zaman ödenmeyecek olan —biliyordu ödenmeyeceğini Şen-Diriliş — F: 6— 82 —

bık— iki yüz bin borcu olduğundan habersizdiler. Bu yüzden, yirmi beş ruble daha az ya da çok olmuş, genç adam için önemli değildi.

Şenbık bir gün kaldı, devrisi günün akşamı Nehlüdof'la ayrıldılar köyden. Daha kalamazlardı artık, alayda bulunmaları için verilen süre bitmek üzereydi.

Halalarının yanında geçirdiği, gecenin anısı henüz taptaze olan bu son gün boyunca Nehlüdof'un ruhunda iki duygu çarpıştı durdu; birincisi, vadettiği hazzı verememiş olsa bile, bedensel aşkın anısının damarlarda hissedilen, yakıcı duygusuyla, istediğini elde etmenin verdiği rahatlıktı; ikincisiyse, çok kötü bir şey yaptığını bilmenin, bu hatasını düzeltmesi, Katyuşa için değil, kendi için düzeltmesi gerektiğini hissetmenin duygusuydu.

Çılgın bencil iği etkisiyle yalnız kendini düşünüyordu Neh-lüdof; Katyuşa'ya yaptığı duyulursa ne denli kınanacağıydı onu ilgilendiren, yoksa genç kızın başına gelecekler, çekeceği acılar değil.

Şenbık'ın Katyuşa'yla arasında geçenleri öğrenince nasıl şaşıracağını düşündükçe için için seviniyordu, gururunu okşuyordu bu. Arkadaşı Katyuşa'yı görünce,

— Halalarını böyle birdenbire bu kadar niçin sevdiğini şimdi anlıyorum, demişti, bir haftadır ayrılamıyorsun onlardan bir türlü… Haklısın ama, senin yerinde olsam ben de ayrılamazdım. Çok hoş bir kız doğrusu!

Nehlüdof'un başka düşünceleri de vardı: Katyuşa'dan iyice doymadan gitmek acı olsa bile, gitmek zorunda olması, sürdürülmesi güç olan ilişkiyi bir anda koparıp atması bakımından onun yararınaydı. Ayrıca, Katyuşa'ya para vermesi gerektiğini de düşünüyordu: Katyuşa için, onun bir işine yarayacağı için değil de; her zaman herkes böyle yaptığı, kızdan yararlanıp karşılığını

ödemezse bu davranışının dürüst bir davranış olmayacağı, sonra onu ayıplayacakları için verecekti ona bu parayı. Verdi de. Katyuşa'nın durumuyla kendi durumuna yakışır bir para olacaktı bu.

Gideceği gün yemekten sonra koridorda bekledi Katyuşa'yı-Onu görünce birden kıpkırmızı oldu kız, biraz ötedeki hizmetçi-

ler bölümünün açık kapısını gözleriyle işaret ederek yanından geçmek istedi, ama Nehlüdof durdurdu onu.

Yüz rublelik bir banknot koyduğu zarfı avucunun içinde sıkarak,

— Sana al ahaısmarladık demek istiyordum, dedi, şunu… Katyuşa anlamıştı Nehlüdof'un niyetini, yüzünü buruşturdu,

başını sal ayarak itti genç adamın elini. Nehlüdof,

— Olmaz, al, diye mırıldandı.

Zarfı Katyuşa'nın koynuna sokup - - bedenini korkunç bir ateş sarmış gibi yüzünü bir ıstırap ifadesi kaplamıştı o anda — koşarak odasına gitti. Odasında uzun süre dolaştı durdu. Katyuşa'yla biraz önceki karşılaşması aklına gelince bir yeri müthiş ağrıyor, acısına dayanamıyormuş gibi arada bir karnını tutarak öne eğiliyor, hatta olduğu yerde zıplıyor, yüksek sesle inliyordu.

Elden ne gelir canım? Her zaman böyledir bu. Şenbık'la mürebbiye kız arasında da olmuştu aynı

şey — Şenbık anlatmıştı ona bunu; — Grişa amca da, babam da benim gibi davrandılar. Babam köyde otururken köylü bir kadından Mitenka adında yasa dışı bir oğlu olmadı mı? Hâlâ hayatta çocuk. Herkes böyle yaptığına göre doğrusu, gerekeni budur öyleyse. Avutmaya çalışıyordu kendini, ama boşa gidiyordu çabaları. Katyuşa'nın anısı vicdanını yakıyordu.

Ruhunun derinliklerinde, en derin yerinde alçakça, aşağılık bîr insan gibi davrandığı inancı vardı.

Bu anı içindeyken, kim ne yaparsa yapsın, bundan böyle hiç kimseyi suçlayamayacağını, insanların yüzüne bakamayacağını, artık kendini iyi, soylu, dürüst bir genç de sayamayacağını

biliyordu. Oysa neşeyle yaşamasına devam edebilmesi için öyle sayması gerekiyordu kendini.

Bunun için de bir tek yol vardı elinde: Olanı düşünmemek. Öyle de yaptı.

Yeni girdiği çevre — değişik yerler, arkadaşlar, savaş — yardımcı oldu buna. Yaşadıkça unuttu, en sonunda gerçekten de tamamen unuttu.

Ancak savaş bittikten sonra, onu görmek umuduyla köye,

halalarına uğrayıp da Katyuşa'nın, onun köyden gidişinden kısa bir zaman sonra çocuğunu doğurmak için onlardan ayrıldığını, bîr yerde doğurduğunu, halalarının duyduğuna göre, kötü yola düştüğünü öğrenince sızladı yüreği. Doğum zamanı göz önüne alınırsa bu çocuk onun, Nehlüdof'un çocuğu olabilirdi de olamazdı da. Halaları, Katyuşa'nin bozulduğunu, anasına çektiğini, onun yolundan gittiğini söylüyorlardı. Halalarının bu yargısı hoşuna gitmişti Nehlüdof'un, onu temize çıkarıyordu sanki. Önceleri Katyuşa'yla çocuğunu aramak istedi gene de, ama bu olayı hatırladıkça ruhunun derinliklerinde dayanılmaz bir acı, bir utanç duyduğundan, onları

bulmak için gereken adimi atmadı; bu, günahını daha da unutturdu ona, hiç düşünmemeye başladı.

Ne var ki bu tuhaf rastlantı her şeyi hatırlatmıştı ona şimdi; on yıldır yüreğinde böylesine bir günahla rahat, huzur içinde yaşamasına fırsat veren vicdansızlığını, kalpsizliğini, alçaklığını itiraf etmeye zorluyordu onu. Ama böylesine bir itiraftan çok uzaktı şimdilik Nehlüdof; tek endişesi vardı: Her şeyin anlaşılmasından, Katyuşa ya da onu savunan avukatın olayları ortaya döküp onu rezil etmesinden korkuyordu.

XIX

Salondan jüri odasına geçerken Nehlüdof'un içinde bulunduğu ruhsal durum buydu işte.

Pencerenin yanında oturuyor, çevresindeki konuşmaları dinliyor, sigarasının birini söndürüp birini yakıyordu.

Şen yaradılışlı tüccarın, tüccar Smelkofun eğlenceye verdiği önemi çok yerinde bulduğu bel iydi.

— Val ahi yaşamasını biliyormuş adam. Tam bir Sibiryalıy-mış. Doğrusu zevkine de diyecek yokmuş, güzel kız seçmiş.

Jüri sözcüsü, bilirkişi raporunun önemini anlatıyordu. Piyotr Gerasimoviç Yahudi satıcıya birşeyler söylüyor, ikisi kahkahalarla gülüyorlardı.

Nehlüdof kendine sorulan sorulara tek sözcükle cevap veriyor; yalnız bir şey, onu rahat bırakmalarını istiyordu.

Mahkeme yöneticisi gene o yan yan yürüyüşüyle odaya gi-

rip, üyeleri salona buyur edince Nehlüdof'un içine, yargılamaya o gitmiyormuş da onu yargılayacaklarmış gibi bir korku düştü. Ruhunun derinliklerinde, insanların yüzüne bakmaması

gereken bir alçak olduğu inancı vardı; ama alışkanlıkla her zamanki kendine güven dolu tavrıyla salona girdi, sözcünün sandalyesinden sonraki ikinci sandalyesine oturdu, ayak ayak üstüne atıp pince-nez' iy!e oynamaya başladı elinde.

Sanıkları da bir yere götürmüşlerdi, şimdi gene getirdiler onları.

Tanıklar da içeri alınmıştı şimdi. Mehlüdof, Katyuşa'nın ipekliler, kadifeler içinde, giyimli kuşamlı, şişman bir kadına birkaç kere baktığını, gözünü ondan ayırmıyormuş gibi bakışının kadının üzerinde bir an durdurduğunu fark etti. Kadının başında kocaman bir kordelâsı olan yüksek bir şapka, dirseğine kadar çıplak kolunda zarif bir çanta vardı. En ön sırada, parmaklığın tam dibinde oturuyordu. Bunun tanık, Maslova'nın çalıştığı evin patronu olduğunu sonra öğrendi Mehlüdof.

Tanıkların sorgusu başladı: Adınız, dininiz, v.b. Sonra yanlara yeminli mi yeminsiz mi tanıklık yapmak istediklerinin sorulması. Güçlükle adım atan yaşlı papaz geldi gene; ipek cüppesinin üzerindeki altın haçı gene öyle düzelterek, önemli, yararlı bir iş yaptığına aynı güvenle, iç

huzuruyla tanıklara bilirkişiye yemin ettirdi. Yemin töreni bittikten sonra genel evin patronu Kitayeva'yı salonda bırakıp ötekileri dışarı çıkardılar. Bu dâvayla ilgili bildiklerini anlatmasını

söylediler ona. Kitayeva yüzünde yapmacık bir gülümseme, her cümlesinin sonunda başını

havaya kaldırarak bildiklerini ayrıntılarıyla anlattı. Alman aksanıyla konuşuyordu.

Tanıdık koridor hizmetçisi Simon zengin bir Sibiryalı tüccar için kız istemeye gelmiş ona.

Lyubaşa'yı yol amış. Bir zaman sonra Lyubaşa tüccarla çıkagelmiş. Kitayeva hafiften gülümseyerek,

— Tüccar tam olmuştu, diye devam etti. Bizde de içmeye devam etti, kızlara içki ısmarladı. Parası

yetmediği için, kiraladığı Lyubaşa'yı otel odasına yol adı.

Bunu söylerken sanığı göstermişti başıyla. Mehlüdof'a o an-— 86 —da Maslova gülümsedi gibi geldi; pek iğrenç göründü ona bu gülümseme. Acımayla karışık tuhaf, belirsiz bir tiksinti duydu. Mahkemece Maslova'yi savunmakla görevlendirilmiş stajyer avukat kızarıp bozararak, ürkek,

— Maslova üzerine düşünceleriniz neydi acaba? diye sordu.

— Çok iyiydi, diye cevap verdi Kitayevna, oturup kalkmasını bilen, okumuş bir kızdı. İyi bir ailenin yanında eğitilmişti, Fransızca okuyabiliyordu. Bazan biraz fazla içiyordu, ama kendini hiç

kaybetmezdi. Çok iyi bir kızdı (').

Katyuşa patronuna bakıyordu, sonra birden çevirdi başını, bakışlarını Nehlüdof'un üzerinde durdurdu; yüzünü ciddî, hatta sert bir ifade kapladı. Sert bakışlı gözlerinde biri hafif yana bakıyordu. Bu tuhaf gözler oldukça uzun süre durdular Nehlüdof un üzerinde; bütün bedenini bir dehşet titremesi sardığı halde Nehlüdof da, bu beyazlan tertemiz şehlâ gözlerden ayıramıyordu bakışını. Derede eriyen buzların gürültüsünün doldurduğu o sisli, müthiş geceyi; sabaha karşı

doğmuş, simsiyah, korkunç bir şeyi ölgün ışıklarıyla aydınlatmaya çalışan ayı hatırlamıştı. Şimdi ona bakan, yakınlarında dolaşan bu bir çift siyah göz simsiyah, korkunç bir şeyi hatırlatmıştı ona.

Tanıdı beni! diye geçirdi içinden. Olduğu yerde, saldırıyı bekliyormuş gibi büzülmüştü. Ama tanımamıştı onu Maslova. Sakin sakin göğüs geçirdikten sonra gene başkana bakmaya başladı.

Nehlüdof da göğüs geçirdi. Ah, ne olacaksa. Bir an önce olsa diye geçirdi içinden. Bir keresinde avdayken yaralı bir kuşu öldürmesi gerektiğinde duyduğu aynı şeyi duyuyordu şimdi de: Hem iğreniyordu, hem acıyordu, hem de üzülüyordu. Yaralı kuş çırpınıyordu av torbasında, tiksiniyordu kendinden, acıyordu da, bir an önce öldürmek istiyordu onu, unutmak için.

Tanıkların ifadelerini dinlerken böylesine karışıktı Nehlüdof’un duyguları.

(‘) Kitayeva’nın konuşması gramer hatalarıyla doludur. Türk-çeyle Rusçanın gramer yapıları

değişik olduğu için çevirimizde bu hataları belirtmeyi uygun bulduk. (E.Â.) XX

Ama inadına uzadıkça uzuyordu dâva: Tanıkların ayrı ayrı sorguya çekilmesinden, bilirkişinin dinlenmesinden, savcı yardımcısıyla savunma avukatlarının pek önemliymiş gibi kurularak sordukları gereksiz bir sürü sorudan sonra başkan jüri üyelerini eldeki maddî delil eri incelemeye buyur etti. Bunlar son derece kalın bir işaret parmağına takıldığı bel i, pırlanta taşlı çok büyük bir yüzükle, zehirin incelendiği cam tüptü. İkisi de etiketlenmiş, namuralanmıştı.

Jüri üyeleri bu delileri incelemeye hazırlanıyordu ki, savcı yardımcısı gene hafifçe doğruldu yerinden, delil erin incelenmesinden önce adlî tıbbın cesetle ilgili raporunun okunmasını önerdi.

İşi bir an önce bitirip isviçrelisine yetişmek için elinden geldiğince acele eden başkan, bu kâğıdın okunmasının can sıkmaktan, bir de yemek zamanı geciktirmekten başka bir şeye yaramayacağını, savcı yardımcısının bunu sırf, böyle bir şeyi istemeye hakkı olduğu için istediğini çok iyi bildiği halde, gene de reddedemedi bu isteği, kabul etti. Sekreter kâğıdı aldı, gene r lerle l leri birbirine karıştırarak o hüzünlü sesiyle okumaya başladı.

— Dış görünüşteki durum:

1) Ferapont Smelkof’un boyu bir doksan altıdır. Tüccar, Mehlüdof’un kulağına eğilip endişeli,

— Aslan gibiymiş, diye fısıldadı.

— 2) Dış görünüşten kırk yaşlarında olabileceği anlaşılmıştır.

3) Ceset şişmiştir.

4) Beden, her yerde yeşilimtraktır, yer yer koyu lekeler kaplıdır.

5) Deride irili ufaklı sivilceler vardır, bazı yerlerde soyulmuştur, parça parça sarkmaktadır.

6) Saçlar koyu kahverengi, gürdür, ama dokununca kopmaktadırlar deriden.88

7) Gözler yuvalarından dışarı fırlamıştır, gözün akı koyu-laşmıştır.

8} Burun deliklerinden, iki kulaktan, ağızdan koyu, köpüklü sarı bir sıvı akmıştır.

9) Yüzle göğüsün şişmesi nedeniyle boyun kaybolmuştur arada.

v.b., v.b…

Kentte felekten bir gün çalmak isteyen iri yarı, şişman tüccarın bir de şişmiş, bozulmaya yüz tutmuş, korkunç cesedinin incelenmesinden anlaşılanlar dört sayfa tutan yirmi yedi noktada verilmişti. Bunlar okunurken Nehlüdof un içindeki tiksinti daha da çoğaldı. Katyuşa’nın yaşayış!, burun deliklerinden akan sarı, koyu sıvı, yuvalarından fırlamış gözler, Katyuşa’ya karşı

davranışı… bütün bunların tek nedeninin kendi olduğunu sanıyordu. Başka bir şey düşünemiyordu. Dış görünüş raporu okunduktan sonra başkan, artık bittiği umuduyla derin bir soluk alarak kaldırdı başını. Ama sekreter peşinden, iç incelemenin raporunu okumaya başlamıştı

hemen.

Başkan gene önüne eğdi başını, elini başına destek ederek kapadı gözlerini. Nehlüdof'un yanında oturan tüccar uyumamak için zor tutuyordu kendini, hatta arada bir başı önüne düşüyordu. Sanıklar, arkalarındaki jandarmalar gibi kıpırdamadan duruyorlardı.

— iç incelemedeki durum:

1) Başımderisi kafatası kemiklerinden kolaylıkla ayrılmaktadır, vurmakla olmuş kan birikmesine rastlanmamıştır.

2) Kafatası kemiklerinde bir olağanüstülük yoktur, hepsi tamamdır.

3) Beyin zarı üzerinde çapları yaklaşık olarak onar santim olan iki kırmızı leke vardır, zarın kendisi beyazla sarı arası bir renktedir.

V.b., v.b. on üç nokta sıralanmıştı.

En altta da incelemeye katılanların adlarıyla imzaları vardi. Sonra doktorun görüşü geliyordu: Doktor, raporda da belirtildiği gibi, midede, barsaklarını bir bölümünde, böbreklerde görülen ba-

zı değişmelerin, Smelkof'un içkiyle midesine inen zehirin etkisiyle öldüğü ihtimalini kuvvetlendirdiğini söylemekteydi. Midede, barsaklarda görülen değişikliklerden bunun ne zehiri olduğunu .söylemek zormuş. Zehirin mideye içkiyle birlikte indiği de Smelkof'un midesinde çok içki bulunmasından anlaşılmış.

Bir ara ayılan tüccar gene fısıldamıştı burada Nehlüdof'un kulağına,

— Yaman içiyormuş kerata.

Bir saat okudu sekreter, ama savcı yardımcısı hâlâ yeterli bulmamıştı bunu. Rapor okunup bittikten sonra başkan ona döndü,

— Öteki tutanağın okunması gereksiz bence, dedi,

Savcı yardımcısı yerinden bir dirseğinin üzerinde hafifçe doğrularak, bunu istemenin onun hakkı

olduğunu, bu hakkından vazgeçmeyeceğini, başkan tutanağın okunmasını kabul etmezse itirazda bulunacağını açık seçik belirten bir ses tonuyla, başkana bakmadan sert,

— Okunmasını rica edecektim, dedi.

Midesi sancıyan, geniş sakal ı, içten bakışlı mahkeme üyesi —çok halsiz düştüğünü hissediyordu

— başkana döndü.

— Ne diye okunsun? dedi. Boşuna uzatıyoruz. Bir şeye yaramayacak olduktan sonra…

Altın çerçeveli gözlük kul anan üye dalgın dalgın önüne bakıyordu; karısından da hayattan da iyi bir şey beklediği yoktu. Tutanağın okunmasına başlandı.

— 188x yılının 15 şubat günü adlî tıpça görevlendirilerek, aşağıda imzası olan ben — salonda bulunanların uykusunu dağıtmak istiyor gibi sesini yükseltmişti sekreter — 638 kayıt numarasıyla bize gönderilen aşağıdaki organ parçalarını tıp denetimcisinin yardımcısı yanında inceledim: 1) Sağ akciğer ve yürek (üç litrelik cam bir kavanoz Mideden çıkanlar (üç litrelik cam bir kavanoz içinde). Mide (üç litrelik cam bir kavanoz içinde).

Karaciğer, dalak, böbrekler (bir buçuk litrelik cam bir

kavanoz içinde).

5) Barsaklar (üç litrelik cam bir kavanoz içinde). Başkan bu arada önce bir yanındaki, sonra öte yanındaki

üyeye eğilerek bir şeyler fısıldamış, olumlu cevaplar aldıktan sonra sekreterin okumasını burada kesmişti.

— Mahkeme heyetimiz tutanağın okunmasını gereksiz buluyor.

Sekreter sustu, kâğıtları toplamaya koyuldu, savcı yardımcısı öfkeli öfkeli bir şeyler yazıyordu önündeki kâğıda. Başkan,

- Sayın jüri üyeleri eldeki delil eri görebilirler, dedi. Jüri sözcüsüyle birkaç üye daha kalktılar, sıkılganlıktan,

kol arını ne yapacaklarını bilemeden masaya yaklaştılar, sırayla yüzüğü, tüpü, incelemeye başladılar. Tüccar parmağına bi e ölçtü yüzüğü.

Yerine dönüp oturunca,

- Amma da parmak varmış adamda, dedi. Zehirlenerek öldürülen tüccarı gözünde büyütmekten hoşlandığı bel iydi.

— İnsan azmanıymış galiba herif, diye devam etti.

XX!

Delil erin incelenmesinden sonra soruşturmanın sona erdiğini bildirdi başkan; bir an önce buradan kurtulmak amacıyla, ara vermeden sözü savcıya verdi; — bir insan olarak onun da sigara içmek, yemek yemek isteyeceği salondakilere acıyacağı için konuşmasını kısa keseceği umuduyla yapmıştı bunu. — Ama savcı yardımcısının kendine de onlara da acıdığı yoktu. Doğuştan son derece aptal bir insandı. Üstelik, liseyi altın madalyayla bitirmek, üniversitede de Roma hukuku üzerine hazırladığı teziyle armağan kazanmak mutsuzluğuna uğramıştı; bu yüzden, aşırı

derecede mağrurdu, çok beğenirdi kendini (kadınlar konusunda başarılan da desteklerdi bunu); bütün bunların sonucu da son derece aptaldı. Söz kendisine verilince, işlemelerle süslü cüppesi içinde bedeninin inceliğini bel i ederek ağır ağır aya-

ğa kalktı, el erini önündeki bölmenin üzerine koydu, başını hafifçe yana eğip, sanıklara bakmaya çalışarak, salonu baştan sona şöyle bir gözden geçirdi.

Raporlarla tutanağın okunması sırasında hazırladığı konuşmasına,

— Sayın jüri üyeleri, diye başladı, sizlere sunulan dâva, deyim yerindeyse, değişik özel ikleri olan bir cinayet olayıyla ilgilidir.

Savcı yardımcısı bu konuşmasının, ünlü birtakım avukatla-nnki gibi toplumsal bir önemi olması

gerektiği kanısındaydı. Gerçi dinleyici diye — biri dikişçi, biri aşçı, biri de Simon’un kızkardeşi —olmak üzere üç kadınla bir de arabacıdan başka kimsecikler yoktu salonda ya, ne önemi vardı

bunun?… Üne kavuşmuş avukatlar da böyle başlamışlardı işe. Savcı yardımcısının prensibi olayları daima en can alıcı yerinden yakalamaktı, yani suçun ruhsal yönünün en derin noktasına kadar inmek, toplumun aksak yanlarını ortaya dökmek, -

— Sayın jüri üyeleri, yüzyılımızın sonlarında kendini gösteren toplumsal bozuluşumuzun özel iklerini yansıtan, son derece değişik bir suçla karşıkarşıyasınız…

Savcı yardımcısı bir yandan hazırladığı güzel, akıl ıca şeyleri hatırlamaya çalışarak, bir yandan da

— asıl önemli olanı buydu —• bir an duraklamamaya, sözlerine akıcılık vermeye, konuşmasını bir saat on beş dakika sürdürmeye çalışarak, uzun uzun konuştu. Yalnız bir kere durdu, uzun süre.

yutkundu, ama toparladı kendini sonunda, parlak sözlerle örttü bu duraksamasını. Kâh ağırlığını

bir ayağının bir öbür ayağının üzerine verip jüri üyelerine bakarak kibar, yılışık bir tavırla konuşuyor, kâh defterine bakarak ağırbaşlı, işini bilir bir tavır takınıyor, kâh bir dinleyicilere, bir jüri üyelerine dönerek yükseltiyordu sesini. Yalnız sanıklara bir kere bakmamıştı; oysa onlar gözlerini ayırmıyorlardı ondan.

Savcı yardımcısının konuşmasında o günlerde yayılmaya başlamış, toplumumuzca hâlâ da bilimsel sağduyunun son sözü olarak benimsenen her şey vardı. Kişinin anne babasının birtakım özel ikleriyle dünyaya

geldiği de, doğuştan kötü yaradılışlıolabileceği de, Lombrozo da, Tard da, gelişin de varolma savaşı da, hipnotizma da, telkin de, Şarko da, bireycilik de.

Savcı yardımcısına göre Smelkof güçlü, tertemiz Rus yaradılışının bir temsilcisiydi; temiz yürekliliğinin, herkesi kendi gibi güvenilir, dürüst sanrasının sonucu kötü insanların kurbanı

olmuştu.

Simon Kartinkin, toprağa bağlı köleler yasasının ürünü ka-racahil, kendine göre inançları, hatta dini olmayan bir zaval ıydı. Yevfimiya da sevgilisiydi onun, doğup büyüdüğü çevrenin kurbanı bir kadın. Bozulmuşluğun, kişisel dejenerasyon un bütün nitelikleri görülebilirdi onda. Cinayetin asıl itici gücü — savcı yardımcısının kanısına göre — aşağılık, kendi çıkarından başka hiç bir şeyi önemsemeyen Maslova'ydi.

— Bu kadın -—Maslova'ya bakmadan konuşuyordu savcı yardımcısı-— az çok okumuştur; patronunun söylediklerini dinledik burada. Yalnız okuma yazması yoktur, Fransızca da bilir; babası bel i değildir, suçluluk tohumlan doğuştan olabilir içinde. Soylu bir ailenin yanında yetiştirildi, dürüst bir hayat sürebilirdi; ama ne yaptı? Velinimetlerini bırakıp kaçtı, bedensel tutkularına kaptırdı kendini, bu tutkuları tatmin etmek için genel eve girdi. Orada bilgisiyle, görgüsüyle hemen sivrilmiştir öteki kızlar arasında. Hatta, sizlerin de demin burada dinlediğiniz gibi, sayın jüri üyeleri, günümüzde bilimin, özel ikle Şarko okulunun incelediği telkin denilen şu esrarlı yol a konuklar üzerinde çok etkili olduğu için patronunu bile avucunun içine almıştır. Temiz yürekli, herkese güvenen, aslan gibi Smelkofu, zengin konuğu da aynı yol a etkiliyor, dostluğunu, güvenini kazanıyor; adamcağızı soymak, sonra da hiç acımadan canına kıymak için kul anıyor bu güveni.

Başkan sert yüzlü mahkeme üyesine doğru eğilerek,

— Konuyu biraz fazla dağıtmadı mı? dedi. Sert yüzlü üye,

— Amma da gevezeymîş! diye fısıldadı.

Bu arada savcı yardımcısı ince bedeniyle zarif hareketler yaparak devam ediyordu:

— Sayın jüri üyeleri, bu üç kişinin kaderi sizlerin elindedir; öte yandan, vereceğiniz kararla gidişine yön vereceğiniz toplumun kaderi de sizlerin elindedir. Bu cinayetin anlamının derinliklerine giriniz; Maslova gibi, nasıl söylemeli, toplumdan kopmuş bu hasta kişilerin toplum için ne denli tehlikeli olabileceğini enine boyuna düşünün; bu zararlı mikroplardan kurtarın toplumu, hastalığın sağlam yanlara da sıçramasına, daha doğrusu toplumun mahvolmasına engel olun.

Savcı yardımcısı verilecek kararın büyük öneminin ağırlığı altında ezilmiş gibi çöktü sandalyesine.

Konuşmasını pek beğendiği yüzünden bel iydi.

Süslü sözleri bir yana bırakırsak konuşmasının özü şuydu: Maslova tüccarın güvenini kazanarak hipnotize etmişti onu, elinde anahtarla otele para almaya geldiğinde bütün parayı kendine almak niyetindeydi, ama Simon’İa Yevfimiya’ya yakalanınca parayı onlarla paylaşmak zorunda kalmıştı.

Sonra da, hırsızlığı anlaşılmasın diye tüccarla gene gelmişti otele, zehirlemişti onu.

Savcı yardımcısının konuşması bittikten sonra sandalyesinde oturan fraklı, geniş beyaz yakalığı

kolalı, orta yaşlı avukat kalktı ayağa; Kartinkin’le Boçkova’yı heyecanla savundu. Kartinkin’le Boçkova üç yüz rubleye tutmuşlardı onu. İkisinin suçsuz olduğunu söyledi, bütün suçu Maslova’ya yükledi.

Maslova’nın parayı alırken Boçkova’yla Kartinkin’in de yanında oldukları iddiasını, tüccarı

zehirlediği kesin olduğu için sanığın sözlerinin bir önemi olamayacağını söyleyerek reddetti.

— İki bin beş yüz rubleyi, diyordu avukat, bazan müşterilerden günde beş altı ruble bahşiş alan iki çalışkan, dürüst koridor hizmetçisi pekâlâ biriktirmiş olabilir. Maslova parayı çalmış, saklaması için götürüp birisine vermiş belki de kaybetmiştir; aklı başında değildi çünkü, Tüccarı zehirleyen Maslova'dır,

Bu yüzden jüri üyelerinden Kartinkin'le Boçkova'yi paranın çalınması olayında suçsuz bulmalarını; bulsalar bile hiç değilse tüccarın zehirlenmesi olayına katılmadıklarını, böyle bir niyet-]eri olmadığını kabul etmelerini diliyordu.

Avukat konuşmasının sonunda savcı yardımcısına dönerek:

- Sayın savcı yardımcısı, irsiyet üzerine pek parlak sözler— 94 —ettiler, dedi, gerçi bilimsel yanları vardı dediklerinin, ama burada yersizdiler, çünkü Boçkova'nın anasının da babasının da kim oldukları bilinmiyor.

Savcı yardımcısı öfkeyle bir şeyler yazdı önündeki kâğıda, küçümser bir tavırla omuz silkti.

Sonra Maslova'nın savunma avukatı kalktı ayağa, ürkek ürkek, kekeliyerek yaptı savunmasını.

Maslova'nın parayı çalma olayına katıldığını reddetmeden, onun içkiye ilâcı koyarken bunun zehir olduğunu bilmediğinden, Smelkof'u öldürmek gibi bir niyeti bulunmadığından, tüccara uyuması

için uyku ilâcı verdiğini sandığında ısrar etti. Maslova bu yola düşüren erkekten, bu büyük suçu işleyen günahkârın cezasız kaldığından söz ederek konuşmasına heyecanlı, parlak bir hava vermek istedi, ama beceremedi bunu; öyle ki, salondakiler acıdılar ona. Erkeklerin kalpsizlikleri, kadınların güçsüzlükleri üzerine anlaşılmaz şeyler gevelemeye başlayınca başkan, adamcağızın durumunu kurtarmasına yardım etmek amacıyla, dâva konusundan ayrılmamasını söyledi ona.

Sonra gene savcı yardımcısı kalktı birinci avukatın irsiyet üzerine söylediklerine karşı kendi söylediklerini savunmakla başladı konuşmasına.

Boçkova’nın anası babası bilinmese bile bunun irsiyet üzerine söylenenleri çürütmekten uzak olduğunu söyledi. Çünkü bilim irsiyet yasasını

öylesine kesin kanıtlamıştır ki, biz irsiyetten cinayeti değil, cinayetten irsiyetin çeşidini çıkarabiliriz ancak. Maslova’nın avukatına cevap verirken:

— Sanığı kötü yola düşüren hayali (bu hayali sözcüğünü üzerine basa basa, küçümseyerek söylemişti) günahkâra gelince, eldeki delil er asıl onun, elinden geçen bir çok zaval ıyı kurban ettiğini göstermektedir, dedi.

Sonra da zafer kazanmış bir komutan tavrıyla yerine oturdu.

Savcı yardımcısı konuşmasını bitirip oturunca sanıkların kendilerini savunmasına geçildi.

Yevfimiya Boçkova hiç bir şey bilmediğini, hiç bir şeye karışmadığını tekrarladı, ısrarla Maslova’nın suçlu olduğunu söyledi. Sirnon birkaç kere aynı şeyi tekrarlayıp oturdu:

— Sîz bilirsiniz, suçsuzum ben, bir şey yapmadım.

Maslova hiç bir şey söylemedi. Başkanın, kendini savunmak için söylemek istediği bazı şeyler varsa konuşmasını söy-iemesi üzerine yalnızca başını kaldırdı, kudurmuş yabani bir hayvan gibi salonda gezdirdi bakışlarını, sonra birden başını önüne eğdi gene, yüksek sesle hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Nehlüdofun yanında oturan tüccar, onun ansızın çıkardığı acayip sesi duyunca, - - hüngür hüngür ağlamaya başlamamak için tutulmuş ilk hıçkırığın sesiydi bu, —

— Bir şey mi oldu size? dedi.

Nehlüdof durumunu hâlâ anlayabilmiş değildi; içinden gelen zor tuttuğu hıçkırıklarım, gözlerinden boşaldı boşalacak olan gözyaşlarını sinirlerinin zayıf düşmesine veriyordu. Gözyaşlarını saklamak için pince-nez’ini taktı, sonra mendilini çıkarıp burnunu sildi.

Burada, salonda bulunanlar onun Maslova'ya yaptığını öğrenirlerse düşeceği yüz kızartıcı

durumun korkusu ruhunda olup bitenleri bastırıyordu şimdilik. Bu korku ilk anlarda her şeyden güçlüydü.

XXII

Sanıkların son ifadeleri dinlendikten sonra jürinin, sorgunun nasıl yapılacağı üzerinde uzun uzun tartışarak karara varmalarından sonra sorular soruldu, ardından da jüri başkanı söz aldı.

Dâvaya geçmeden önce jüri üyelerine rahat bir tavırla soygunculuğun soygunculuk, hırsızlığın da hırsızlık olduğunu uzun uzun anlattı. Kilitli bir yerden bir şey çalmanın, kilitli bir yerden bir şey çalmak, açık bir yerden bir şey çalmanın da açık bir yerden bir şey çalmak olduğunu söyledi…

Bunları anlatırken sık sık Nehlüdof'a bakıyordu. Bu önemli konuyu, sonra arkadaşlarına açıklar umuduyla özel ikle ona anlatmaya çalışıyordu sanki. Jüri üyelerinin bu gerçeği yeterince anladıkları kanısına varınca, başka bir gerçeğe gitti: Cinayet diye bir insanın ölümüyle sonuçlanan eyleme dendiğini, birisini zehirleyerek öldürmenin de bu yüzden cinayet olduğunu söyledi; jüri üyeleri bu gerçeği de

—onun görüşüne göre— anlayınca, hırsızlıkla cinayetin beraberce işlenmiş olmaları durumunda suçun hırsızlıkla cinayet olduğunu anlattı onlara.

Bir an önce buradan kurtulmak istediği, İsviçreli otelde onu beklediği halde, görevine öylesine alışmıştı ki, bir kere konuşmaya başladıktan sonra tutamıyordu artık kendini, susamıyordu. Jüri üyelerine sanıkları suçlu bulurlarsa suçlu olduklarını söylemeye; suçsuz bulurlarsa suçsuz olduklarını söylemeye yetkileri olduğunu anlattı. Bir konuda suçlu, ötekinde suçsuz bulurlarsa bu kere, bir konuda suçlu, ötekinde suçsuz olduklarını da söyleyebileceklerdi. Daha sonra, bu yetkilerini kul anırken mantık çizgisinden dışarı çıkmamak zorunda olduklarını açıkladı. Ayrıca, kendilerine sorulan soruya olumlu cevap verirlerse, bunun, o sorunun kapsadığı her şeyi şöyle kabul ettikleri anlamına geleceği, sorudaki her şeyin öyle olmadığı kanısındaysalar bunu belirtmeleri gerektiği üzerinde

durmak istiyordu ki, saatine bakıp, saatin iki el i beş olduğunu görünce dâva konusu olaya geçmeye karar verdi.

— Dâvamızın konusu olan olay, diye başladı.

Savunma avukatlarının, savcı yardımcısının, tanıkların birkaç kere anlattığı şeyi bir kere de o anlattı.

Başkan durmadan konuşuyordu; iki yanındaki mahkeme üyeleri de arada bir saatlerine bakarak dinliyorlardı onu. Konuşmasını çok güzel, yani tam gerektiği gibi, ama biraz uzun buluyorlardı.

Salondaki görevli görevsiz herkes gibi savcı yardımcısı da aynı düşüncedeydi. Söyleyeceklerini söylemişti başkan.

Başka bir şey kalmamıştı artık. Ama konuşma hakkından ayrılamıyordu bir türlü başkan; — ses tonundaki o inandırıcılık, etki hoşuna giderdi pek — sonunda biraz da jüri üyelerine verilen yetkinin öneminden, bu yetkilerini ne denli dikkatle, titiz kul anmaları, onu kötüye kul anmamaları

gerektiğinden, yemin ettiklerinden, şu anda toplumun vicdanı görevini yaptıklarından, görüşmelerini yapacakları odanın sırrının kutsal olduğundan v.b, v.b. söz etmek istedi canı.

Başkan konuşmaya başlayınca Maslova, bir sözcüğünü ka-

çırmaktan korkuyor gibi gözlerini ona dikmiş, öyle dinliyordu. Bu yüzden Nehlüdof, onunla göz göze gelmek tehlikesinden uzak, hep ona bakmıştı. İnsanın içinde, uzun yıl ar görmediği bir sevdiğiyle karşılaşınca önce aradan geçen yıl arın onda yarattığı değişiklikleri bîr an yadırgayıp, biraz sonra karşısındakinin yüzünde başka hiç kimsede görülemeyecek o ruhsal kişiliğin ifadesini görünce oluşan o değişim Nehlüdof’un içinde de başlamıştı.

Evet, ceza evi giysisine, kalınlaşan bedene, büyümüş göğüslere rağmen; yüzün yassılaşmış alt bölümüne, alındaki kırışıklıklara, şişmiş gözlere

rağmen oydu bu; kutsal pazar günü kilisenin avlusunda sevgi, hayat dolu, sevinçten içleri güler gözleriyle aşağıdan yukarı sevdiği insanın yüzüne bakan Katyuşa…

Ne tuhaf bir rastlantı! On yıl hiç bir yerde görmemişken birden görevli olduğum bir dâvada sanık olarak çıkıyor karşıma! Sonu neye varacak bunun acaba? Ah, ne olacaksa bir an önce olsa, bir an önce!

İçinde yavaş yavaş filizlenen pişmanlık duygusuna boyun eğmiyordu henüz. Bir zaman sonra unutulup gidecek, hayatının akışını etkilemeyecek, bozmayacak bir raslantı olarak görüyordu bu olayı. Odada kabahat yaptı diye sahibinin, ensesinden yakalayıp burnunu yaptığı şeye soktuğu küçük bir köpeğin durumunda hissediyordu kendini. Köpekcik cıyaklıyor, yaptığı yaramazlığın sonuçlarından kaçıp elinden geldiğince uzaklara gitmek, onu unutmak için geri geri çekiliyor; ama acımaz, kati yürekli sahibi bırakmıyor onu gitsin. Nehlüdof da yaptığının ne iğrenç bir şey olduğunu hissediyordu, ama yaptığının anlamından habersizdi hâlâ, sahibinin olduğunu da kabul etmiyordu. Karşısındaki dâvanın onun dâvası olduğuna inanmak istemiyordu bir türlü. Gelgelelim, görünmeyen güçlü bir el yakalamıştı onu, bu elden kurtuluşunun olmadığını hissediyordu. Hâlâ

umutsuzluğa düşmüyor; her zamanki alışkanlığıyla, ayak ayak üstüne atmış, kendine güven dolu bir tavırla ön sırada baştan ikinci sandalye o!an yerinde oturuyor, çevresini umursamaz bir dalgınlık içinde

elindeki pince-nez’iyle oynuyordu. Yalnızca bu davranışının değil; boş, çirkin, kötü zevklerle dolu, çılgın yaşayışının da bayağılığını, değersizliğini hissediyordu ruhunun derinliklerinde. Suçunu, son zamanlardaki yaşayışını ondan tuhaf bir mucize göstererek saklayan o korkunç perde sal anmaya başlamıştı, arada bir görüyordu arkasını.

XXIII

Sonunda bitirdi konuşmasını başkan, soru kâğıdını göze hoş görünen bir biçimde kaldırdı, yanına gelen jüri sözcüsüne verdi. Jüri üyeleri salondan ayrılabileceklerine sevinerek kalktılar, gene kol arını ne yapacaklarını bilemeden — bir şeyden utanıyorlardı sanki — birbiri arkasından görüşme odasına geçtiler. Onlar içeri girip kapıyı kapar kapamaz bir jandarma gelip durdu bu kapının önünde, kılıcını kınından çıkarıp omzuna koydu. Yargıçlar kalkıp çıktılar. Sanıkları da çıkardılar.

Görüşme odasına girince jüri üyelerinin ilk işi birer sigara çıkarıp yakmak oldu gene. Salonda sandalyelerinde otururken her birinin az ya da çok sezinledikleri durumlarının yapmacıklığı, yalancılığı buraya girince geçmişti birden. Sigaralarını tüttürerek serbestçe oturdular, heyecanlı

bir konuşma başladı aralarında.

İyi yürekli tüccar,

— Kız masum, diye başladı, ne söyleyeceğini şaşırdı zaval ı, hakkını vermek gerek.

Sözcü,

— Bunu görüşeceğiz, dedi. Kişisel duygularımızın etkisi altında kalmamalıyız.

Albay atıldı:

— Başkanın konuşması güzeldi.

— Öyle, güzeldi! Az kaldı horlamaya başlayacaktım. Yahudiye benzeyen satıcı,

— Önemli olan şu nokta, dedi, Maslova onlarla ortak olmasaydı, hizmetçilerin paradan haberleri olamazdı.

Üyelerden biri,

— Ne dersiniz? diye sordu, sizce Maslova mı çaldı parayı? iyi yürekli tüccar,

— Dünyada inanamam böyle bir şeye! diye yükseltti sesini. O şeytan suratlı karının marifetidir bu iş.

— Hepiniz doğru söylüyorsunuz, dedi albay.

- Peki ama odaya hiç girmediğini söylüyor. •— İnanmayın. Tanrı birdir dediğine inanmam ben o sürtüğün.

Sözcü girdi araya:

— Sizin inanmamanız yetmez ki.

— Anahtar Maslova'daydı. Tüccar itiraz etti:

— Ne çıkar bundan?

— Ya yüzük?

Tüccar gene yükseltti sesini:

— Söyledi ya kız, tüccar vermiş onu ona. Sarhoş olduğu için vurmuş ona, sonra da acımış

besbel i. Ağlamasın diye vermiştir. Duydunuz siz de, bir doksan boyunda, yüz otuz kiloluk bir adammış…

Piyotr Gerasimoviç kesti tüccarın sözünü:

— Asıl konumuz bu değildir. Hırsızlıkla cinayeti Maslova mı plânlayıp gerçekleştirmiştir, hizmetçiler mi? bunu konuşmalıyız.

— Hizmetçiler yalnız başına yapmış olamazlar. Anahtar Maslova'daydı.

Uzun süre devam etti bu düzensiz konuşma. Sözcü sonunda:

— Baylar, dedi, lütfen masaya oturup görüşelim konuyu. Başkan yerine otururken devam etti:

— Buyurunuz. Satıcı:

— Bu kızlar ne rezîldir bilemezsiniz, dedi.

Sözlerinin doğruluğunu, asıl suçlunun Maslova olduğunu göstermek için de böyle bir kızın bulvarda bir arkadaşının saatini nasıl yürüttüğünü anlattı.— 100 —

Albay bu konuda daha da ilginç bir hırsızlık olayı, altın bir semaverin nasıl iç edildiğini anlattı.

Sözcü kalemiyle masaya vurarak:

— Baylar, dedi, lütfen sorulara geçelim. Herkes sustu. Sorular şöyleydi: 1) 17 ocak 188x günü paras'ını çalmak amacıyla öldürülen tüccar Smelkof'un konyağına konan zehirle öldürülmesinde, sonra iki bin beş yüz ruble kadar parasıyla pırlanta yüzüğünün çalınmasında Krapivenski bölgesi, Borkof köylülerinden otuz üç yaşındaki Simon Petrof Kartinkin suçlu mudur?

2) Birinci soruda anlatılan cinayette kırk üç yaşındaki kentli Yevfimiya Boçkova suçlu mudur?

3) Sanık Yevfimiya Boçkova birinci soruda belirtilen olayda suçlu deği se, acaba 17 ocak 188x günü, N kentinde çalıştığı Mavri tanıya otelinde kalan tüccar Smelkof'un odasındaki kilitli valizinden iki bin beş yüz rublesinin çalınmasında suçlu mudur?

Sözcü birinci soruyu okuduktan sonra:

— Evet, baylar? diye sordu.

Bu soruya hemen cevap verildi. Onun zehirleme olayında da hırsızlıkla da suçlu olduğu görüşünde herkes birleşmişti. Evet, suçludur. Bütün sorulara suçsuzdur, diye cevap veren yaşlı

bir kooperatifçi suçsuz bulmuştu Kartinkin'i yalnızca.

Sözcü, yaşlı adamın anlayamadığını düşünerek, herkesin Kartinkin'le Boçkova'nın suçlu olduğu inancında olduğunu anlattı ona, ama kooperatifçi anlıyorum, dedi, acımalıyız bu zaval ılara, biz de hepten günahsız değiliz ki hem. Düşüncesini değiştirmedi.

Boçkova'yla ilgili ikinci soruya uzun konuşmalardan; açıklamalardan sonra, avukatının da üzerinde durduğu gibi, onun zehirleme olayına katıldığını gösteren açık delil er bulunmadığı için suçsuzdur cevabı verildi.

Maslova'yı temize çıkarmaya çalışan tüccar asıl suçlunun Boçkova olduğunda diretti. Üyelerin çoğu da ondan yanaydı; ama yasalara sıkı sıkıya bağlı olmak isteyen sözcü, Boçkova'nın

zehirleme olayına katıldığını gösteren hiç bir delilin bulunmadığını söylüyordu. Uzun tartışmalardan sonra sözcünün düşüncesi baskın çıktı.

Boçkova'yla ilgili dördüncü soruya doğrudan Evet, suçludur cevabını vermediler; kooperatifçinin ısrarıyla ayrıca şöy-. le eklediler: Ama bir ölçüde hoş görülmelidir.

Maslova üzerine sorulan üçüncü soruysa heyecanlı tartışmalara neden oldu. Sözcü, Maslova'nın cinayette de hırsızlıkta da suçlu olduğunda diretiyor, tüccar kabul etmiyordu bunu. Albay, satıcı, kooperatifçi de ondan yanaydı; geri kalanlar kararsız gibiydiler. Ama sözcünün görüşü yavaş

yavaş kuvvet kazanmaya başlamıştı; çünkü üyelerin hepsi yorulmuştu artık, buradan kurtulmak için tartışmaların bir an önce bitmesini istiyorlar, bu yüzden de, sonunda herkesin kabul etmek zorunda kalacağını sandıklan yana geçiyorlardı.

Duruşmadaki konuşmalardan, Maslova'nın hal erinden onun hırsızlıkla da, cinayetle de ilgisi olmadığı kanısına varmıştı Neh-lüdof; başlangıçta jüri üyelerinin de bu karara varacaklarına inanıyordu. Ama Maslova'dan bir kadın olarak hoşlanan tüccarın —bunu saklamıyordu zaten—beceriksizce savunmasından, sözcünün bu düşünceye karşı durmasından, daha önemlisi de üyelerin artık yorulmaları sonucu kararın yavaş yavaş Maslova'-nın aleyhine kaymakta olduğunu görünce buna karşı koymak istedi Nehlüdof, ne var ki Maslova'dan söz etmekten korkuyordu, onunla olan ilişkisini hemen öğrenecekler sanıyordu. Öte yandan, bu gidişe göz yumamayacağını, karşı durmak zorunda olduğunu da hissediyordu. Renkten renge giriyordu

oturduğu yerde; tam ağzını açmaya hazırlanıyordu ki, konuşmaların başından beri söze hiç

karışmayan Pyotr Gerasimoviç —besbel i sözcünün konuşurkenki tavırları canını sıktığı için—birden itiraz etmeye başladı ona; Nehlüdof'un söylemek istediklerini söylüyordu.

— Bir dakika müsaade edin, anahtar Maslova'da olduğu için parayı onun çaldığını söylüyorsunuz.

Arkasından koridor hizmetçileri başka bir anahtarla açmış olamazlar mı valizi acaba?

Tüccar başını sal adı:— 102 —

— Öyle ya, pekâlâ olabilir,

— Maslova alamazdı parayı, parayı saklayacak yeri yoktu

çünkü.

— Ben de bunu anlatmak istiyorum işte, diye doğruladı

tüccar,

— Daha akla yakın olanı, Maslova valizi açınca parayı gören hizmetçilerin, el erine geçen fırsattan yararlanmış, sonra da suçu onun üzerine yıkmış olmalarıdır.

Pek sinirli konuşuyordu Pyotr Gerasimoviç. Onun siniri sözcüye de geçti, bu yüzden karşıt düşüncesini daha da inatla savunmaya başladı. Ama Pyotr Gerasimoviç'în konuşması öylesine inandırıcıydı ki, biraz sonra üyelerin çoğu onun yanına geçmişti; Maslova'nın hırsızlık olayıyla ilgisi bulunmadığım, yüzüğü de ona tüccarın armağan ettiğini söylüyorlardı şimdi. Zehirleme olayına Maslova'nın katılıp katılmadığı konusuna gelince, onun heyecanlı savunucusu tüccar, Maslova'nın suçsuz olduğunu kabul etmelerinin gerektiğini, çünkü tüccarı zehirlemesi için ortada hiç bir neden bulunmadığını söyledi. Sözcüyse, tozu içkiye döktüğünü itiraf ettiğine göre, Maslova'yı suçsuz kabul edemeyecekleri görüşünü savunuyordu.

— Dökmesine döktü ama, uyku ilâcı sanıyordu bunu, dedi

tüccar.

Boşluk yakalamaktan pek hoşlanan albay karıştı hemen söze:

— Uyku ilâcıyla da öldürebilirdi onu ama.

Sonra, kayınının karısının uyku ilâcından zehirlendiğini, doktor yakında olmasaydı, gerekli tedbirleri zamanında almasalar-dı yüzde yüz öleceğini uzun uzun anlattı. Öylesine inandırıcı, ağırbaşlı, .kendine güvenle konuşuyordu ki, hiç kimse, içinden gelip, sözünü kesemiyordu.

Heyecanlanan satıcı, kendi olayını anlatmak için kesti sözünü yalnız.

— Bazslarıysa öyle alışıyorlar ki, diye başladı, bir alışta kırk hap birden içebiliyorlar; bir akrabam var…

Ama albay sözünün kesilmesine izin vermedi, uyku ilâcının kayınının kansındakj etkisinin sonuçlarını anlatmaya devam etti. Üyelerden biri karıştı söze:

— Saat dört oldu baylar. • Sözcü:

- Bu durumda baylar, dedi, hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığı, bir şey çalmadığı halde suçlu kabul ediyoruz. Öyle mi?

Söylediğinin kabul edilmesinden hoşlanan Pyotr Gerasimoviç:

—• Evet, dedi.

Tüccar:

— Öyle ama bir ölçüde hoş görülmesi de gerekir, diye ekledi.

İtiraz eden olmadı. Yalnız kooperatifçi cevaba, Hayır, suçsuzdur, diye eklenmesini istiyordu.

— Hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığını, bir şey çalmadığını demekle suçsuzdur demek aynı anlama gelir, diye açıkladı ona sözcü.

Tüccar neşeyle:

- Hoş görülmesini istediğimize göre temize çıktı sayılır, dedi.

Hepsi öylesine yorulmuş, tartışmalardan öylesine bitkin düşmüşlerdi ki, hiç bîri cevaba evet, ama tüccarı öldürmek de istemişti diye eklemeyi akıl edememişti.

Nehlüdof da bunu farkedemeyecek kadar heyecanlıydı. Cevaplar böylece kâğıda geçirildikten sonra salona girildi.

Rable bir yargıcın, kendisine baş vuran iki kişinin dâvasına bakarken konuyla ilgili bütün yasaları

sayıp döktükten, yirmi sayfalık saçma sapan, Latince bir hukuk yazısını okuduktan sonra yanlara yazı mı tura mı atmayı önerdiğini yazar: Yazıysa davacı, turaysa dâvâlı haklı sayılacaktır.

Burada da aynı durum vardı. Soruya başka bir cevap değil de, bu cevabın verilmesinin nedenleri vardı: Bir kere hepsi böyle cevap verilmesini istemişti; iki, öylesine uzun konuşan başkan, duruşmalardaki konuşmacılarında her zaman belirttiği şeyi bugün atlamış, özel ikle jüri üyelerinin bu soruya cevap verirken Evet, suçludur, ama tüccarı öldürmek istememiştir diyebileceklerini hatırlatmamıştı; üç, albay kayınbiraderinin karısı-J

nın hikâyesini çok uzatmıştı; dört, Nehlüdof heyecanından Mas-lova’nın öldürmek istemediğinin cevapta olmadığını farketme-miş, hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığının belirtilmesiyle Masio-va’nm temize çıkacağını sanmıştı; beş, sözcü sorularla cevaplan yeni baştan okurken Pyotr Gerasimoviç odada yoktu, bir an dışarı çıkmıştı; en önemli neden de hepsinin yorulması, bir an önce işi bitirmek istemeleri, bunun için de tartışmaları sonuca bağlayabileceğini umdukları en güçlü karara hemen katılmalarıydı.

Jüri sözcüsü zili çaldı. Kapının dışında yalın kılıç bekleyen jandarma, kılıcını kınına koydu, yana çekildi. Yargıçlar yerlerini aldılar, jüri üyeleri teker teker girdiler salona.

Sözcü, kâğıtları mağrur bir tavırla tutuyordu elinde. Başkanın yanına gitti, ona verdi onları.

Başkan okudu cevapları, kol arını iki yana açtı, —şaşırdığı bel iydi— arkadaşlarına dönüp alçak sesle bir şeyler konuşmaya başladı onlarla. Jürinin hır-sızlıkla ilgisi yoktur dediği halde cinayetle de ilgisi yoktur dememiş olmasıydı başkanı şaşırtan. Jürinin kararından Mas-lova'nın hırsızlık etmediği, bir şey de çalmadığı, öte yandan ortada hiç bir.neden yokken tüccarı öldürdüğü sonucu çıkıyordu.

Salondaki mahkeme üyesine:

— Bakın neler saçmalamışlar, dedi, kürek cezasına çarptırır onu bu karar, oysa suçsuz zaval ı.

Sinirli mahkeme üyesi:

— Ne demek suçsuz? diye mırıldandı.

— Basbayağı suçsuz işte. Bence sekiz yüz on sekizinci maddeye girer bu. (818 nci madde, jürinin suçlamasını haksız görürse mahkemeye bu karan bozmak yetkisi verir.) Başkan sonra iyi yürekli olduğu yüzünden bel i mahkeme üyesine döndü:

— Siz ne diyorsunuz? ,

İyi yürekli üye hemen cevap vermedi, önünde duran kâğıdın numarasına baktı. Rakamları

toplayıp üçe böldü, bölünmedi. Gene fal bakmıştı, çıkan sayı üçe bölünseydi başkanın söylediğini kabul edecekti; ama bölünmediğine bakmadan, iyi yürekliliğinin etkisiyle olumlu cevap verdi gene.

— Bence de öyle, dedi, sekiz yüz on sekizinci maddeyi uygulamalıyız.

Başkan sinirli üyeye döndü:

— Ya siz? Beriki kesin:

— Hayır, dedi. Gazeteler, jürilerin katil eri temize çıkardıklarını yazıp duruyorlar her gün, bunu bir de mahkemeler yaparsa ne derler sonra? Ben kabul edemem böyle bir şeyi.

Başkan saatine baktı.

— Yazık, ama elden ne gelir, dedi. Kâğıdı, okuması için jüri sözcüsüne verdi.

Herkes ayağa kalktı, sözcü bedeninin ağırlığını bir ayağından ötekine geçirdikten sonra gırtlağını

temizledi, sorularla cevapları okumaya başladı. Bütün görevliler —sekreter, avukatlar, savcı

yardımcısı bile— şaşırdıklarını saklamadılar.

Sanıklar öyle oturuyorlardı yerlerinde, cevapların ne anlama geldiğini sezinleyemedikleri bel iydi.

Herkes oturdu gene, başkan, savcı yardımcısına sanıkların ne gibi cezalara çarptırılmaların!

istediğini sordu.

Maslova konusunda hiç beklemediği bir başarıya ulaştığı için sevinen savcı yardımcısı bu başarıyı güzel konuşmasıyla kazandığı inancı içinde, önündeki kâğıtları karıştırdı bir süre, sonra ayağa kalktı.

— Simon Kartikin’in 1452 nci maddeyle 1453 ncü maddenin 4 ncü şıkkına göre cezalandırılmasını öneriyorum, dedi. Yev-fimiya Boçkova 1659 ncü, Yekaterina da 1454 ncü

maddeye göre cezalandırılmalıdırlar.

Bütün bu cezalar, bu durumda düşünülebilecek en ağır cezalardı.

Başkan ayağa kalkarken:

— Mahkeme heyeti karar vermek için çekiliyor, dedi.

Yargıçların arkasından, iyi bir işi bitirmenin verdiği rahatlıkla herkes ayağa kalktı, bazıları dışarı

çıktı, bazıları salonun içinde dolaşmaya başladı.

Jüri sözcüsü, Nehlüdof'a bir şeyler anlatıyordu. Pyotr Gerasimoviç geldi yanlarına, Nehlüdof'a:—106 —

— Çok fena saçmalamışız anam babam, dedi. Kürek cezasına çarptırttık onu.

Öğretmenin iğrenç yılışıklığım bu kez hiç farketmeyen Neh-lüdof yüksek sesle:

— Ne diyorsunuz? diye sordu.

— Öyle ya. Cevabımızda Suçludur, ama tüccarı öldürmek istememiştir demeliydik, dememişiz.

Sekreter, Savcı on beş yıl küreğe yol ayacak onu,Adıyor.

Jüri üyesi:

— Böyle karar verdik, dedi.

Pyotr Gerasimoviç itiraz etti; M as I ova'n ı n parayı almadığına göre tüccarı öldürmüş

olamayacağının kendiliğinden anlaşılacağını söylüyordu.

Sözcü:

— Cevapları olduğu gibi okudum size, diye savunuyordu kendini. Kimse çıkıp itiraz etmedi.

Pyotr Gerasimoviç:

— O ara çıkmıştım ben odadan, dedi. Nasıl oldu da far-kedemediniz bunu?

- Hiç aklıma gelmedi, dedi Nehlüdof.

— Vay canına!

Nehlüdof:

— Düzeltebiliriz bunu, dedi.

— Hayır, her şey bitti artık.

Nehlüdof sanıklara baktı. Kaderleri karara bağlanan bu üç kişi parmaklığın arkasında, erlerin önünde yerlerinden kıpırdamadan oturuyorlardı. Bîr şeye gülümsüyordu Maslova, Nehlü-dof'un içinde kötü bir duygu kıpırdandı o anda. Maslova'nın kurtulacağını, kentte bırakılacağını

düşünürken gelecekte ona karşı nasıl davranacağını, aralarındaki ilişkinin nasıl olacağı

konusunda kararsızdı; güçtü bu soruya cevap vermek onun için. Oysa kürek cezası, Sibirya bu ilişki sorununu bir anda ortadan kaldırmıştı: Av torbasındaki yaralı kuş çırpınmayı keser, unuttururdu kendini.

XXIV

Pyotr Gerasimoviç yanılmıyordu.

Mahkeme üyelerinin salona dönmelerinden sonra başkan elindeki kâğıdı okudu:

— Yüce İmparatorumuzun buyruklarıyla çalışan bölgemizin ağır ceza mahkemesi 28 nisan 188x günkü duruşmasında jüri'-nin kararları ışığında 771. yasanın 3. bendine, 776. yasanın 3. bendine, 777. yasaya göre

aşağıdaki kararı vermiştir: 33 yaşındaki köylü Simon Kartinkin'le, kentli Yekaterina Maslova'nın, yurttaşlık haklarından yoksun edilerek, kürek cezasına yol anmasına: Kartinkin'i 8 yıl, Maslova'yı 4 yıl, ikisinin de 28. yasaya göre orada çalıştırılmalarına, 43 yaşındaki Yevfimiya Boçkova'-nınsa, yuttaşlık hakları, her şeyi —parası, malı, mülkü— elinden alınarak 3 yıl ceza evinde yatmasına, cezasını 49. yasaya göre çekmesine. Mahkeme masraflarının suçlulardan eşit olarak alınmasına, payına düşeni verecek durumu olmayanların parasının hazinece ödenmesine. Dâvayla ilgili eldeki delil erin satılmasına, yüzüğün geri verilmesine, şişelerin kırılmasına.

Kartinkin gene öyle dimdik, gerilmiş parmaklarını pantalo-nunun yan dikişlerine yapıştırmış, ayakta duruyor, dudakların! kıpırdatıyordu. Boçkova çok sakindi. Kararı dinleyince Maslova'-mn yüzü mosmor oldu. Birden:

— Suçsuzum ben, suçsuzum! diye bağırmaya başladı. Günahtır bu yaptığınız. Suçsuzum ben.

İstemedim onu öldürmek, aklımdan bile geçirmedim. Doğru söylüyorum, yemin ederim ki doğru söylüyorum.

Tahta kanepenin üzerine çöküp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Kartinkin'le Boçkova salondan çıktıklarında o hâlâ ağlıyordu; öyle ki, jandarma en sonunda kolundan çekelemek zorunda kaldı.

O kötü duygusunu tamamen unutan Nehlüdof, Hayır, böy-ie bırakamam bunu, diye mırıldandı

kendi kendine; sebebini bilmeden, Maslova'yı bir kere daha görmek için aceleyle koridora çıktı.

Duruşmanın nihayet bittiğine sevinen jüri üyeleri, avukatlar kapıda toplanmış, bir an önce dışarı

çıkmaya çalışıyorlardı; birkaç dakika kalabalıktan çıkamadı koridora, kapıda108 —beklemek zorunda kaldı. Çıktığı zaman iyice uzaklaşmıştı Mas-lova. Herkesin dikkatini üzerine çektiğine aldırmadan koşarak yetişti

ona, önüne geçip durdu. Ağlamıyordu şimdi Maslova; başörtüsünün ucuyla kırmızı kırmızı lekelerin kapladığı yüzünü siliyor, kesik kesik hıçkmyordu.

Bakmadan geçti Nehlüdof'un yanından. Maslova geçtikten sonra aceleyle geri döndü. Nehlüdof, başkanı görecekti. Ama yerinde yoktu başkan, gitmişti.

Nehlüdof ancak vestiyerde yetişti ona. Parlak kumaştan paltosunu giymiş, kapıcının uzattığı

gümüş başlıklı bastonunu alırken yaklaştı yanma Nehiüdof.

— Sayın başkan, dedi, demin karara bağlanan dâva üzerine bir dakika konuşabilir miyim sizinle?

Jüri üyesiydim.

Başkan, Nehlüdof'un elini sıkarak:

— Elbette, prens Nehlüdof, dedi. Haz verir bana sizinle konuşmak, tanışıyoruz zaten.

Tanıştıkları akşam toplantısında Nehlüdof'un ne hoş, ne ne-şeü —bütün gençlerden de güzel—dans ettiğini hatırlamıştı.

— Buyrun?

— Maslova'yla ilgili cevabımızda bir yanlış anlama oldu. Tüccarın öldürülmesinde suçsuzdur, oysa kürek cezasına çarptırıldı.

Nehlüdof çok neşesizdi. Başkan dış kapıya doğru yürüdü.

— Mahkeme sizlerin cevaplarına göre vermiştir kararı, dedi, bu cevaplar mahkeme heyetimize de tutarsız, gerçekle çelişir gözüktüğü halde jürinin kararını esas aldık.

Konuşmasında jüri üyelerine Evet, suçludur diye cevap verir de bu cevapta öldürmek isteğinin bulunmadığı belirtilmez-se bunun cinayette suçludur

anlamına geleceğini anlatmak istediğini söyleyecekti, ama acelesi olduğu için kısa kesti:

— Öyle ama geçti mi artık, yanlışlık düzeltilemez mi? Başkan şapkasını hafif yana yatırdı, kapıya doğru yürümeye devam ederek:

— Mahkeme kararlarına itiraz her zaman mümkündür, dedi. Bir avukatla görüşmeniz gerek.

— Ama korkunç bir şey bu.

— Biliyor musunuz, Maslova için ikisinden biri olacaktı…

Başkanın, Nehlüdof'la elinden geldiğince kibar konuşmak istediği bel iydi. Paltosunun yakası

üzerinden favorilerini düzelttikten sonra Nehlüdof'un koluna hafifçe dokunarak onu da kapıya yöneltti.

— Siz de çıkıyor musunuz? Nehlüdof aceleyle giyinirken:

— Evet, dedi.

Dışarı çıktılar, güneş pırıl pırıldı. Araba tekerleklerinin kaldırım taşlannda çıkardığı gürültü daha bir yüksek sesle konuşmaya zorluyordu onları simdi.

Başkan sesini yükseltmiş:

— Doğrusu çok tuhaf oldu, diye devam ediyordu. Maslova için ikisinden biri olacaktı: Ya hemen hemen temize çıkıp hafif bir hapis cezasına çarptırılacak, ya da küreğe gönderilecekti., Ortası

olamazdı bunun. Cevabınıza Suçludur, ama cinayetle ilgisi yoktur.. diye ekleseydiniz kurtulmuştu.

— Nasıl da sezinleyemedim bunu? dedi Nehlüdof. Başkan saatine bakıp gülümsedi.

— İşin acı yanı burası zaten.

Klara’nın bildirdiği sürenin bitmesine kırk beş dakika ka[-rmştı.

— İsterseniz bir avukata danışın. Kararın bozulması için nedenler bulmak gerek. Her zaman bulunabilir bu tür nedenler. (Arabacıya döndü) Dvoryanskaya’ya… Otuz köpekten faz!a vermem ama.

— Buyrunuz efendim.

— Hoşça kalınız efendim. Bir yardımım dokunması söz konusu olursa Dvoryanskaya’da Dvornikof’un evinde oturuyorum, kolayca hatırlayabilirsiniz adresimi.

Kibarca selâm verip uzaklaştı.

XXV

Başkanla konuşması, temiz hava biraz avutmuş, rahatlat misti Nehlüdof’u. Hiç alışmadığı koşul ar altında geçirdiği saatlerin etkisiyle duygularını abarttığını düşünüyordu şimdi.

Gerçekten de şaşırtıcı, tuhaf bir rastlantı! Kızcağızı kurtarmak için elimden geleni yapmalıyım, hem de zaman geçirmeden. Hemen. Mahkemeden Fanarin ya da Mikisin’in nerede oturduğunu öğrenmeli, Ünlü iki avukatı hatırlamıştı.

Geri döndü, paltosunu çıkardı, üst kata çıktı. Birinci koridorda Fanarin’le karşılaştı. Durdurttu avukatı, onunla bir işi olduğunu söyledi. Fanarin tanıyordu Nehlüdof’u; elinden geleni seve seve yapacağını söyledi.

- Gerçi çok yorgunum ama… olsun varsın, pek uzun değilse, anlatınız,; Şuraya girelim.

Fanarin alıp bir odaya götürdü Nehlüdof’u. Yargıçlardan birinin odası olmalıydı burası. Masaya oturdular.

— Evet, buyrunuz.

— Önce, bu işle ilgilendiğimin aramızda kalmasını dileyeceğim sizden, dedi Nehlüdof.

. — Elbette öyle olacak. Evet…

— Bugün jüride görevliydim, suçsuz bir kadının kürek cezasına çarptırılmasına sebep olduk.

İstırap veriyor bu bana.

Nehlüdof birden kıpkırmızı oldu, ne söyleyeceğini şaşırdı.

Beklemiyordu bunu.

Fanarin başını kaldırıp yüzüne dikkatli dikkatli baktı, gene indirdi başını, dinlemeye devam etti.

— Evet, diye mırıldandı.

— Suçsuz bir insanı cezalandırdık, mahkeme kararına itiraz etmek, en yüksek mahkemeye başvurmak istiyorum. Düzeltti Fanarin:

— Yargıtaya.

— Evet. Bu dâvayı üzerinize almanızı dileyecektim sîzden. Nehlüdof kendisi için söylenmesi en güç olanı bir an önce

söyleyip bitirmek amacıyla acele ediyordu, onun için böylesine açık, kesin konuşmuştu. Yüzü

kızararak:

— Bu konuda yapılacak bütün masrafları, sizin ücretinizi —ne kadar olursa olsun— ben üzerime alıyorum, dedi.

Avukat, genç adamın bu işlerdeki tecrübesizliğine hoşgörüyle gülümseyerek:

— Bunları sonra konuşuruz,.dedi. Konu nedir?

Nehlüdof anlattı.

—- Pekâlâ, yarın dâva dosyasını alır incelerim. Yarın, hayır perşembe günü akşam saat altıda gelin bana, cevabımı bildiririm size. Oldu mu? Şimdi gidelim, bazı işlerim var.

Nehlüdof, al ahaısmarladık, deyip çıktı.

Avukatla konuşması, Maslova'yı kurtarmak için gerekeni yaptığı düşüncesi daha da rahatlatmıştı

içini şimdi. Dışarı çıktı. Cıvıl cıvıldı doğa, ilkbahar havasını neşeyle çekti ciğerlerine. Arabacılar buyur ettiler onu arabalarına, binmedi, yürüdü. Bir anda sürüyle düşünce, Katyuşa'nın, ona yaptığının anısı doldurdu kafasının içini, hepsi birden dönmeye başladı. Keyfi kaçtı gene, bir keder kapladı ruhunu. Neyse, sonra düşünürüm bunları, dedi kendi kendine, bunca sıkıntıdan sonra eğlenmeliyim şimdi biraz.

Korçagm'lerin vereceği akşam yemeğini hatırladı, saatine baktı. Geç değildi henüz, yetişebilirdi yemeğe. Atlı bir tramvay geçiyordu, koşup atladı ona. Alanda indi, iyi bir arabaya bindi, on dakika sonra Korçagin'lerin konağının önündeydi.

XXV!

Korçagin'lerin şişko, cana yakın kapıcısı İngiliz menteşeler üzerinde sessizce açılan meşe oymalı

ağır kapıyı açarak:

— Buyrun efendim, dedi, sizi bekliyorlar. Masaya oturdular, gelince doğru yemek salonuna almamızı buydular sizi.

Kapıcı merdivene yaklaşıp, yukardaki çıngırağın ipini çekti. Nehlüdof paltosunu çıkarırken:

— Kimse var mı? diye sordu.

- Bay Kolosof’la Mihail Sergeyeviç, dedi kapıcı, yabancı yok.

Merdivenin başından fraklı, beyaz eldivenli, yakışıklı bir uşak baktı.

— Buyrun efendim, diye seslendi. Yemek salonunda bekliyorlar sizi.— 112 —

Nehlüdof merdiveni çıktı, tanıdık geniş, son derece güzel döşeli salondan yemek salonuna geçti.

Odasından hiç çıkmayan anne, prenses Sofiya Vasilyevna dışında herkes masadaydı. Baş

köşede yaşlı Korçagin oturuyordu. Solunda doktor, sağında bö!-‘ge soylularının eski başkanı, şimdi banka yönetim kurulu üyesi, Korçagin’in özgür düşünceli arkadaşı İvan İvanoviç Kolosof vardı. Doktorun yanında Missi’nin küçük kız kardeşinin müreb-biyesi miss Reder, onun yanında da dört yaşındaki küçük kız oturuyordu. Karşıda, sağ yanda Korçagin’lerin tek erkek çocuğu, lise altıncı sınıf öğrencisi Petya vardı —yakında sınavlara girecekti, bütün aile onun için kentte kalmıştı— onun solunda üniversite öğrencisi, öğretmeni, daha sonra da kırk yaşında hâlâ

evlenmemiş bir Slavyanist olan Katerina Alekseyevna oturuyordu, karşısında da Missi’nin dayı

oğlu Mihail Sergeyeviç ya da küçük adıyla Misa Teleğin vardı; masanın kapı yanındaki ucunda Missi oturuyordu, yanında da servisi yapılmış bir kişilik boş yer vardı.

Takma dişleriyle ağzındakini güçlükle çiğneyen yaşlı Korçagin göz kapakları gözükmeyen kanlı

gözlerini Nehlüdof’a kaldırarak:

— Oo, hoş geldiniz, buyrun, dedi. Biz de balığa yeni başladık daha.

Ağzı dolu, Missi’nin yanındaki boş servisi iri yarı, şişman büfeciye göstererek:

— Stepan, diye ekledi.

Gerçi uzun zamandan beri tanırdı yaşlı Korçagin’i Nehlü-dof, akşam yemeklerinde de bir çok kereler görmüştü onu, ama bu kırmızı yüzü, yeleğin yakasına sıkıştırılmış peçetenin, üzerindeki iştahla parlayan dudakları, kalın enseyi, en çok da bu besili general bedenini nedense pek yadırgamıştı o anda. Nehlüdof bu adamın bölge komutanıyken —oysa varlıklı, tanınmış bir kimseydi, çalışmaya hiç de ihtiyacı yoktu— Tanrı bilir niçin insanları kırbaçlattığını, hattâ

astırdığını hatırladı elinde atmadan.

Stepan gümüş vazolar dizili büfeden kepçeyi alırken:

— Hemen yapıyorlar servisi, efendim, dedi.

Missi’nin yanındaki, kolalı peçetesi aile adı işli köşesi üste gelecek biçimde ustalıkla katlanmış

servisle hemen ilgilenen, favorili, yakışıklı garsona başıyla işaret etti.

Nehlüdof herkesin elini sıkarak dolandı masayı. Yaşlı Kor-çagin’ie kadınlardan başka herkes ayağa kalkmıştı onunla toka-laşırken. Bu masayı dolanış, herkesin elini sıkış —çoğuyla hiç

konuşmadığı halde— pek çirkin, gülünç gelmişti ona şimdi. Geç kaldığı için özür diledikten sonra Missi’yle Katerina Alekseyevna arasındaki boş yere oturmaya hazırlanıyordu ki, yaşlı Korçagin, votka içmese bile masanın ortalarında bir yere, yengeçlere, havyara, peynirlere, balığa yakın oturmasını söyledi. Nehlüdof pek aç olduğunu sanmıyordu, ama ağzına bir lokma ekmekle peynir atınca tutamadı kendini artık, çabuk çabuk yemeye başladı.

Kolosof, jürili mahkemelere karşı duran gerici bir gazetenin deyimini olduğu gibi kul anarak şakacı:

— Ne o, gerçeği ortaya çıkardınız mı bakalım? dedi. Suçluyu suçsuzu ayırdınız mı?

Özgür düşünceli arkadaşının zekâsına da, bilgisine de sınırsız bir güveni olan Prens gülümseyerek:

— Gerçeği ortaya çıkardınız… gerçeği ortaya çıkardınız… diye tekrar etti.

Nehlüdof kabalığı bile göze alarak cevap vermedi. Kolosof-un sorusuna, önüne konan sıcak çorbaya çalakaşık girişti. Missi gülümseyerek:

— Rahat bırakın onu da yemeğini yesin, dedi.

Onu demekle Nehlüdof’a olan yakınlığını hatırlatmak istiyordu sanki.

Kolosof jürili mahkemeleri kötüleyen gazete yazısından söz etmeye başlamıştı heyecanlı

heyecanlı. Çok canını sıkmıştı bu yazı. Mihail Sergeyeviç de doğruluyordu onu. O da aynı

gazetenin bir başka yazısını anlattı.

Missi her zamanki gibi çok distisıguee ‘] hoş, giyimliydi.

) Gözkamaştırıcı (Fransızca).

Missi, Nehlüdof’un ağzındakini çiğneyip yutmasını bekiedik-ten sonra:

- Çok yoruldunuz galiba, dedi, acıkmışsınız da.

- Pek o kadar değil. Ya siz? Tablolara bakmaya gittiniz mi?

— Gitmedik, başka zaman gideceğiz. Salamatof larda lawn tennis (‘) teydik. Mister Kruks gerçekten de çok güzel oynuyor.

Nehlüdof buraya kafasının içindekileri unutmak için gelmişti. Bu evde her zaman daha bir rahat hissederdi kendini; duygularına iyi etki eden zengin döşenişi değildi bunun nedeni yalnızca, çevresini hiç bel i etmeden kuşatan o yakın ilgi de pek hoşuna gidiyordu. Oysa, şaşılası durumdu, bu evdeki her şeyden —kapıcıdan geniş merdivene, çiçeklerden garsonlara, masanın hazırlanışına kadar her şeyden—tiksiniyordu şimdi. Missf yi bile güzel, içten bulmuyordu.

Kolosof’un o kibirli konuşmasından da, yaşlı Korçagin’in kalın, her halinden kendine aşırı güven okunan, duyarlı bedeninden de, slavyanist Katerina Alekse-yevna’mn Fransızca söylediği cümlelerden de, mürebbiyeyle, üniversite öğrencisi öğretmenin mahcup yüzlerinden de, hele hele kendisi için söylenen onu zamirinden nefret ediyordu… Nehlüdof, Missi’ye karşı iki çeşit davranış

arasında bocalardı daima: Bazan sanki gözlerini kısarak ya da ay ışığında gibi her şeyin en iyisini görürdü onda; hem gencecik, hem güzel, hem zeki, hem de içten bulurdu onu… Kimi zamansa parlak güneş ışığı altında eksik yanları batardı gözüne. Şimdi gene parlak güneş vardı.

Yüzündeki bütün kırışıklıkları görüyordu şimdi, saçlarını nasıl kabarttığını biliyordu, dirseklerinin sivriliği, en önemlisi de, babasınınkini andıran başparmağının tırnağının yassılığr kaçmıyordu gözünden.

Kolosof tenis üzerine:

— Son derece can sıkıcı bir oyun, dedi, çocukluğumuzda oynadığımız çelik çomak bile bundan çok daha eğlenceliydi.

Missi itiraz etti:

— Hayır, oynamamışsınız hiç. Son derece güzel bir oyundur tenis.

(1) Tenis oyunu (İngilizce).

Missi’nin son derece deyişi pek bir yapmacık gelmişti Nehlüdof’a.

Mihail Sergeyeviç‘le Katerina Alekseyevna’nın da katıldığı bir tartışma başladı. Yalnız mürebbiye, öğretmen, bir de çocuklar susuyordu; sıkıldıkları bel iydi.

Yaşlı Korçagin peçeteyi yakasından çıkarıp, sandalyesini gürültüyle geri itti —garson hemen kapmıştı onu— ayağa kalkarken kahkahalarla gülerek:

— Durmadan tartışırsınız siz de! dedi.

Onun arkasından ötekiler de kalktılar; misk gibi kokulu ılık su dolu ibriklerin bulunduğu alçak masaya gittiler, el erini yıkar, ağızlarını çalkalarlarken bir yandan da hiç kimsenin önemsemediği, ilgilenmediği tartışmaya devam ediyorlardı.

Missi, insanların kişiliklerinin en iyi oyunda bel i olduğu üzerine söylediğini onaylaması isteğiyle Nehlüdof’a döndü:

— Öyle değil mi?

Genç adamı pek durgun, canı sıkkın görüyordu bu akşam, ne düşündüğünü merak ediyordu.

— Doğrusu bilmiyorum, dedi Nehlüdof, hiç düşünmedim bunu.

Missi:

—; Annemin yanına gidelim mi? diye sordu.

Nehlüdof bir sigara çıkararak:

— Gidelim, dedi.

Oysa ses tonundan oraya gitmeyi istemediği bel iydi.

Missi bir şey söylemeden, soru dolu bakışlarını gözlerinin içine dikti. Nehlüdof'a dokundu onun bu bakışı. Amma da can sıkıcı bir insan oldum ben de diye geçirdi içinden; elinden geldiğince, gülümsemeye çalışarak, Prenses kabul ederse seve seve gideceğini söyledi.

— Elbette, elbette, çok sevinecek annem sizi gördüğüne. Orada da içebilirsiniz sigaranızı, îvan İvanoviç de orada.

Prenses Sofiya V.asilyevna yatalaktı. Sekiz yıldır hiç dışarı çıkmaz; yalnız —kendi deyimiyle—dostlarını yani bir şeyle-riyle toplumdan ayrı olan tanıdıklarını kabul eder; onlarla dan-116

tel erin, kordelâların, kadifelerin, altın kaplama, fildişi, tunç, cilâlı eşyalar, çiçekler arasında görüşür, konuşurdu. Nehlüdof da bu dostlardan biri olmuştu, çünkü kafası çalışan bir genç

sayılıyordu, annesi de ailenin yakın dostuydu, sonra Missi'yle evlen-se çok iyi olurdu.

Sofiya Vasilyevna'nın odası büyük ve küçük konuk salonlarının ötesindeydi. Büyük konuk salonundan geçerlerken önde giden Missi birden durdu, altın kaplı bir sandalyenin arkalığına tutunarak Nehlüdof'un yüzüne baktı.

Evlenmeyi çok istiyordu Missi. Nehlüdof da bulunmaz bir kısmetti onun için. Üstelik hoşlanıyordu genç adamdan; Nehlü-dof'un onun olacağı düşüncesine iyice alıştırmıştı kendini (o Nehlüdof'un değil de, Nehlüdof onun olacaktı.) Ruhsal bakımdan tam sağlıklı olmayan insanlarda görülen o bilinçsiz, ama inatçı kurnazlıkla amacına adım adım yaklaşıyordu. Şimdi de Nehlüdof'u duygularını açığa vurmak zorunda bırakmak için konuşmaya başlamıştı onunla.

- Farkındayım, bir şey geçmiş başınızdan, dedi. Neyiniz var?

Nehlüdof mahkemedeki rastlantıyı hatırladı, yüzünü buruşturdu, kızardı. İçten olmaya çalışarak:

— Evet, geçti, dedi, hem de tuhaf, olağanüstü, çok önemli bir şey.

— Ne oldu? Anlatamaz mısınız?

— Şimdi anlatamam, elimde değil. İzninizle anlatmayayım. Hâlâ kendimi toparlayabilmiş değilim.

Böyle söylerken daha da kızarmıştı Nehlüdof.

— Bana da söylemeyecek misiniz?

Missi'nin yüzünde bir kas çekildi, arkalığını tuttuğu sandalyeyi hafifçe oynattı yerinden. Nehlüdof:

— Hayır, dedi, söylemeyeceğim.

Bu cevabi verirken kendi kendine de başından geçen olayın gerçekten çok önemli olduğunu itiraf ettiğini hissetmişti.

— Öyleyse gidelim.

Missi, gereksiz düşünceleri içinden atmak istiyormuş gibi

sal adı başını, her zamankinden daha bir çabuk adımlarla yürüdü. Genç kızın ağlamamak için dudaklarını ısırdığı kaçmamıştı Nehlüdof'un gözünden. Onu üzdüğü için kendi kendinden utandı, yüreği sızladı; ama en küçük bir zayıflığın onu mahvedeceğini, yani onu bağlayacağını biliyordu.

Oysa en çok korktuğu buydu şimdi; hiç bir şey söylemeden Prensesin odasına kadar arkasından yürüdü.

XXVII

Prenses Sofiya Vasilyevna çok hafif, ama besleyici yemeğini yeni bitirmişti. Daima yalnız yerdi yemeğini, o durumda kimsenin onu görmesini istemezdi. Yatar koltuğunun yanıbaşın-da, üzerinde kahve olan küçük bir masa vardı; sigarasını içiyordu. Prenses Sofiya Vasiyevna zayıf, uzun boylu, esmer bir kadındı, hâlâ genç sanırdı kendini; .uzun dişleri, siyah iri gözleri vardı.

Doktoruyla arasında olan ilişkiler üzerine kötü söylentiler çıkmıştı. Nehlüdof eskiden önemsemezdi bunu, bir an aklına gelse bile hemen unuturdu; ama şimdi yalnızca hatırlamakla kalmamış, doktoru, pırıl pırıl parlayan enli sakalıyla koltuğunun yanında ayakta görünce tiksinmişti bile.

Sofiya Vasilyevna'nın yanında alçak, yumuşak bir koltukta Kolosof oturuyor, kahveyi karıştırıyordu. Küçük masanın üzerinde bir kadeh de likör vardı.

Missi, Nehlüdof'la girdi annesinin yanma, ama kalmadı orada.

Aralarında hiç bir şey geçmemiş gibi neşeyle gülümseyerek Kolosof'ia Nehlüdof'a:

— Annem yorulup da sizleri kovunca benim odama gelin, dedi.

Kalın halı üzerinde sessizce yürüyerek çıktı odadan.

Sofiya Vasilyevna, takma oldukları hiç bel i olmayan güze!, uzun dişlerini gösteren, içtene pek benzemeyen o yapmacık gülümsemeyle:118

— Hoş geldiniz dostum, dedi, oturun da anlatın bakalım. Mahkemeden canınız pek sıkkın döndüğünüzü söylüyorlar.

Fransızca ekledi:

— Duygulu bir insan için çok ağır bir görevdir bu bence,

— Evet, dedi Nehlüdof, ikide bir insanın aklına kendi… başkalarını yargılamaya hakkınız olmadığını hissediyorsunuz sık sık…

Sofiya Vasilyevna, Nehlüdof'un sözlerinin doğruluğu onu şaşırtmış gibi:

— Comme c'est vrai! O diye haykırdı.

Karşısındakini pohpohlamayı her zaman çok iyi becerirdi.

— Tablonuzdan ne haber? diye ekledi, inanın öyle merak ediyorum ki onu. Hasta olmasam çoktan gelmiştim size.

Nehlüdof soğukça:

— Tamamen bıraktım onu artık, dedi.

Kadının genç gözükme çabası gibi ilgisinin yapmacıklığı da pek açık seçikti onun için bu akşam.

Kibar olmaya çalışıyordu, ama beceremiyordu bunu bir türlü, her şeyden iğreniyordu.

Sofiya Vasilyevna, Kolosof'a döndü:

— Yazık! dedi. Biliyor musunuz, Repin onda büyük bir resim yeteneğinin olduğunu söylemişti bana.

Nehlüdof yüzünü buruşturarak, Nasıl da yalan söylüyor, diye geçirdi içinden, yüzü de kızarmıyor.

Sofiya Vasilyevna, Nehlüdof'un keyifsiz olduğunu, onunla güzel güzel konuşamayacağını

anlayınca Kolosof'a yeni sahneye konan dram üzerine ne düşündüğünü sordu. Öyle bir soruştu ki bu, Kolosof'un cevabı her türlü kuşkuyu ortadan kaldıracaktı sanki, ağzından çıkacak her sözcük bir daha unutulmayacaktı. Kolosof kötüledi dramı, bu fırsattan yararlanarak sanat üzerine düşüncelerini de söyledi. Sofiya Vasilyevna'yı şaşırtmıştı düşüncelerinin doğruluğu, dramın yazarını savunmak istedi birkaç kere, ama bir türlü başaramadı bunu. Nehlüdof onlara bakıyor, dinliyordu, ama gördüğü, duyduğu şeyler başkaydı.

{') Ne kadar da doğru! (Fransîzca).

Kâh Sofiya Vasilyevna'yı, kâh Kolosof'u dinlerken Nehlüdof, Sofiya Vasilyevna'nın da Kolosof'un da dramla hiç mi hiç ilgi lenmediklerini, birbirlerinin düşüncesini de umursamadıklarını, konuşmalarının tek nedeninin, yemekten sonra dil ve gırtlak kaslarının hareketine duyulan bedensel gereksinmeyi gidermek olduğunu düşünüyordu. Sonra

Kolosof’un, içtiği şarabın, likörün etkisiyle hafif sarhoş olduğu inanandaydı — ama seyrek içen köylülerinki gibi değil de, içkiyi alışkanlık haline getiren insanlarınki gibi bir sarhoşluktu bu. — Sal anmıyordu, saçmalamıyordu da, ama çok keyifliydi. Sofiya Vasilyevna’nın konuşurken arada bir endişeyle pencereye, batmak üzere olan güneşin ona kadar uzanan, yaşlılığını gereğinden çok ortaya çıkarabilecek yatay ışınlarının odaya dolduğu pencereye baktığı da kaçmiyordu Nehlüdof’un gözünden.

Sofiya Vasilyevna Kolosof’un bir sözüne,

— Çok doğru, dedi.

Sonra yatar koltuğunun kenarındaki düğmeye bastı.

O arada doktor kalktı, aileden bir kimseymiş gibi hiç bir şey söylemeden çıktı odadan. Sofiya Vasilyevna kapıdan çıkıncaya kadar gözlerini ayırmamıştı ondan, bir yandan da konuşmasına devam ediyordu. Zil sesine gelen yakışıklı uşağa baki-şsyla pencereyi göstererek,

— Şu perdeyi kapar mısın Flipp, dedi.

Perdeyi indiren uşağın hareketlerini siyah gözlerinin tekiy-le öfkeli öfkeli izlerken,

— Hayır, diyordu, ne derseniz deyin, mistisizm vardır onda, mistisizmsiz şiir olmaz zaten.

Acı acı gülümsedi, perdeyi düzelten uşaktan gözünü ayırmadan:

— Şi rsiz mistisizm kör inançtır, diye devam etti, mistisizmsiz şiir de düz yazı… Flipp, onu değil, şunu büyük pencereninki-ni indirecektin.

Uşağa seslenmek için harcamak zorunda kaldığı güce açıyormuş gibi bir öfke vardı Sofiya Vasilyevna’nın sesinde; bu öfkesini yatıştırmak amacıyla, kokulu sigarasını yüzük dolu eliyle ağzına götürdü hemen,

Geniş omuzlu, atletik bedenli, yakışıklı Flipp özür diler gibi öne eğildi; sonra güçlü, adaleli bacaklarıyla halının üzerinde yavaşça yürüyerek saygıyla, sessizce öteki pencereye gitti; sık sık dönüp Prensese bakarak perdeyi, ona bir ışık düşmeyecek biçimde kapamaya koyuldu. Ama isteneni gene yapmadığı için sabn tükenen Sofiya Vasilyevna mistisizm üzerine konuşmasını

keserek anlayışsız, onu acımasızca üzen Flipp'i uyarmak zorunda kalmıştı. Flipp'in gözlerinde bir an bir ışık parladı.

Bu oyunu izleyen Nehlüdof Adam, hay Al ah belânı versin emi? Ne istediğini kendin de bilmiyorsun, diye geçirdi içinden, besbel i diye düşündü. Ama yakışıklı, güçlü kuvvetli Flipp can sıkıntısını hemen gizlemiş; hastalıklı, bitkin, her şeyi yapmacık prenses Sofiya Vasİlyevna'nın söylediğini sakin sakin yapmaya başlamıştı.

Kolosof alçak koltuğa iyice yayılıp, uykulu gözlerle prenses Sofiya Vasilyevna'ya bakarak,

- Darvin'in söylediklerinde de büyük ölçüde gerçek payı vardır elbette, diyordu, ama fazla ileri gitmiyor da değil hani. Öyle.

Prenses Sofiya Vasilyevna Nehlüdof'a,

— İrsiyete siz de inanıyor musunuz? diye sordu.

Genç adamın sessizliği canını sıkmaya başlamıştı artık. Nehlüdof:

— İrsiyete mi? dedi. Hayır, inanmıyorum.

Nedense aklına gelen tuhaf hayal erle uğraşıyordu o anda. Bir model olarak düşündüğü enine boyuna, yakışıklı Flipp'in yanına Kolosof'u çırılçıplak koyuyordu hayalinde; karpuzu andıran göbeğiyle, cascavlak kafasıyla, çıta gibi ince kol arıyla pek garip duruyordu Flipp'in yanında.

Sofiya Vasilyevna'nın ipeklerle, kadifelerle örtülü omuzlarının gerçekte nasıl olabilecekleri de bel i belirsiz canlanıyordu hayalinde, ama bu çok korkunç bir hayaldi, hemen kovmuştu onu.

Sofîya Vasilyevna yukardan aşağı şöyle bir süzdü Nehlü-dof'u.

— Sahi, Missi bekliyor sizi, dedi. Gitsenize. Şurnan'dan ye-

— 121 —

ni bir parça çalmak istiyordu size… Çok hoş bir parçaydı.

Nehlüdof kalktı, Sofiya Vasİlyevna'nın yüzüklerle kaplı ince, kemikli elini sıkarken, Her zamanki gibi yalan söylüyor, diye geçirdi içinden.

Konuk salonunda Katerina Alekseyevna çıktı karşısına, hemen konuşmaya başladı:

- Görüyorum ki jüri üyeliği görevi canınızı sıkıyor, dedi. Her zaman olduğu gibi Fransızca konuşuyordu gene.

- Bağışlayın beni, dedi Nehlüdof, bu akşam pek keyifsizim, başkalarını da üzmeye hakkım yok.

— Sebep ne keyifsiz olmanıza? Nehlüdof şapkasını ararken,

— İzninizle söylemeyeyim, dedi.

— Hatırlıyor musunuz, bir zamanlar gerçeği daima ortaya koymanın gerektiğini söylerdiniz bize; öylesine yaman gerçekleri anlatırdınız ki! Şimdi niçin anlatmak istemiyorsunuz?

Katerina Alekseyevna, yanlarına gelen Missi'ye döndü:

— Hatırlıyor musun Missi? Nehlüdof ciddi:

— Çünkü oyundu o zaman yaptığımız, diye cevap verdi. Oyunda olabilir. Gerçekteyse biz, yani ben öylesine iğrenç bir yaratığım ki, gerçeği dünyada söylemem.

Katerina Alekseyevna Nehlüdof'un son derece ciddî olduğunu farketmemiş gibi, sözcüklerin üzerinde durarak:

— Hadi düzeltmeye çalışmayın ağzınızdan ilk çıkanı da, niçin iğrenç yaratıklarmışız, onu söyleyin, dedi.

Missi:

— İnsanın kendi kendine keyifsiz olduğunu söylemesinden daha kötü bir şey yoktur, diye karıştı

söze. Ben hiç bir zaman söylemem, onun için de daima keyfîm yerindedir, neşeliyimdir. Hadi benim odama gidelim. Sizin mauvaise humeur (1) dağıtmaya çalışacağız.

Bir atın, ona gem vuracakları, arabaya koşmaya götürecekleri zaman okşanınca duyması

gereken duyguya benzer bir duy-

(‘) Can sıkıntısı (Fransızca)

Geniş omuzlu, atletik bedenli, yakışıklı Fiipp özür diler gibi öne eğildi; sonra güçlü, adaleli bacaklarıyla halının üzerinde yavaşça yürüyerek saygıyla, sessizce öteki pencereye gitti; sık sık dönüp Prensese bakarak perdeyi, ona bir ışık düşmeyecek biçimde kapamaya koyuldu. Ama isteneni gene yapmadığı için sabn tükenen Sofiya Vasilyevna mistisizm üzerine konuşmasını

keserek anlayışsız, onu acımasızca üzen Fiipp’i uyarmak zorunda kalmıştı. Flipp’in gözlerinde bir an bir ışık parladı.

Bu oyunu izleyen Nehlüdof Adam, hay Al ah belânı versin erni? Ne istediğini kendin de bilmiyorsun, diye geçirdi içinden, besbel i diye düşündü. Ama yakışıklı, güçlü kuvvetli Flipp can sıkıntısını hemen gizlemiş; hastalıklı, bitkin, her şeyi yapmacık prenses Sofiya Vasilyevna’nın söylediğini sakin sakin yapmaya başlamıştı.

Kolosof alçak koltuğa iyice yayılıp, uykulu gözlerle prenses Sofiya Vasilyevna’ya bakarak,

— Darvin’in söylediklerinde de büyük ölçüde gerçek payı vardır elbette, diyordu, ama fazla ileri gitmiyor da değil hani. Öyle.

Prenses Sofiya Vasilyevna Nehlüdof’a,

— İrsiyete siz de inanıyor musunuz? diye sordu.

Genç adamın sessizliği canını sıkmaya başlamıştı artık. Nehlüdof:

— İrsiyete mi? dedi. Hayır, inanmıyorum.

Nedense aklına gelen tuhaf hayal erle uğraşıyordu o anda. Bir model olarak düşündüğü enine boyuna, yakışıklı Flipp’in yanma Kolosof’u çırılçıplak koyuyordu hayalinde; karpuzu andıran göbeğiyle, cascavlak kafasıyla, çıta gibi ince kol arıyla pek garip duruyordu Flipp’in yanında.

Sofiya Vasilyevna’nın ipeklerle, kadifelerle örtülü omuzlarının gerçekte nasıl olabilecekleri de bel i belirsiz canlanıyordu hayalinde, ama bu çok korkunç bîr hayaldi, hemen kovmuştu onu.

Sofiya Vasilyevna yukardan aşağı şöyle bir süzdü Nehlü-dof’u.

— Sahi, Missi bekliyor sizi, dedi. Gitsenize. Şuman’dan ye-

ni bir parça çalmak istiyordu size… Çok hoş bir parçaydı.

Nehlüdof kalktı, Sofiya Vasilyevna’nın yüzüklerle kaplı ince, kemikli elini sıkarken, Her zamanki gibi yalan söylüyor, diye geçirdi içinden.

Konuk salonunda Katerina Alekseyevna çıktı karşısına, hemen konuşmaya başladı:

- Görüyorum ki jüri üyeliği görevi canınızı sıkıyor, dedi. Her zaman olduğu gibi Fransızca konuşuyordu gene.

- Bağışlayın beni, dedi Nehlüdof, bu akşam pek keyifsizim, başkalarını da üzmeye hakkım yok.

— Sebep ne keyifsiz olmanıza? Nehlüdof şapkasını ararken,

— İzninizle söylemeyeyim, dedi.

- Hatırlıyor musunuz, bir zamanlar gerçeği daima ortaya koymanın gerektiğini söylerdiniz bize; öylesine yaman gerçekleri anlatırdınız ki! Şimdi niçin anlatmak istemiyorsunuz?

Katerina Alekseyevna, yanlarına gelen Missi'ye döndü:

— Hatırlıyor musun Missi? Nehlüdof ciddi:

— Çünkü oyundu o zaman yaptığımız, diye cevap verdi. Oyunda olabilir. Gerçekteyse biz, yani ben öylesine iğrenç bir yaratığım ki, gerçeği dünyada söylemem.

Katerina Alekseyevna Nehlüdofun son derece ciddî olduğunu farketmemiş gibi, sözcüklerin üzerinde durarak:

— Hadi düzeltmeye çalışmayın ağzınızdan ilk çıkanı da, niçin iğrenç yaratıklarmışız, onu söyleyin, dedi.

Missi:

— İnsanın kendi kendine keyifsiz olduğunu söylemesinden daha kötü bir şey yoktur, diye karıştı

söze. Ben hiç bir zaman söylemem, onun için de daima keyfim yerindedir, neşeliyimdir. Hadi benim odama gidelim. Sizin mauvaise humeur (1) dağıtmaya çalışacağız.

Bir atın, ona gem vuracakları, arabaya koşmaya götürecekleri zaman okşanınca duyması

gereken duyguya benzer bir duy-

(') Can sıkıntısı (Fransızca)

sü açık bir giysi vardı üstünde. Göğsü, iki göğüs arasındaki çukuru, gözkamaştırıcı güzel omuzları, boynu yaparken ressamın büyük bir titizlikle çalıştığı bel iydi. Utanç verici, çirkin bir şeydi bu. Annesinin resimde yarı çıplak bir dilber olarak gözükmesinde insana tiksinti verici, saygısızca bir şey vardı. Üç ay önce aynı kadının gene bu odada mumya gibi kupkuru yattığını, ölüm döşeğindeyken bile odanın, evin her köşesine sinmiş, hâlâ çıkmayan o ağır kokuyu süründüğünü hatırlayınca daha da tiksindi. O kokuyu duyar gibi oldu gene. Ölümünden bir gün önce annesinin kemikli, kararmaya yüz tutmuş eliyle onun beyaz, güçlü elini tuttuğunu, gözlerinin içine bakarak Sana karşi görevlerimi tam olarak yapamadıysam bağışla benî Mitya dediğini hatırladı. Bembeyaz omuzlarıyla, kol arıyla, mağrur gülümsemesiyle göz kamaştıran yarı çıplak kadın bir kere daha bakıp, Ne iğrenç! diye geçirdi içinden. Bu göğüslerin çıplaklığı, o günlerde gördüğü gene çıplak, genç bir kadını hatırlatmıştı ona. Missi'ydi bu. Ona baloya gittiği giysiyle görünmek için bir bahane bulup odasına çağırmıştı onu. Genç kızın güzei omuzlarını, kol arını

tiksintiyle hatırladı. Geçmişte bel esprit' iyle (‘} anne… İğrenç, utanç verici şeylerdi bunlar. Çirkin ve yüz kızartıcı…

Hayır, hayır, diye düşünüyordu, kurtulmalıyım; Korçagin' lerle de, Mariya Vasilyevna'yla da, irsiyetle de, her şeyle olan bu yalancı ilişkilerimin tümünden kurtulmalıyım… Evet, daha bir özgür soluk almalı. Yurt dışına, Roma'ya gidip resim yapsam… —Resim yeteneğinden yoksun olduğu kuşkusunu hatırladı—. Olsun varsın, biraz hava alırım hiç olmazsa. Önce İstanbul'a, sonra Roma'ya giderim; yeter ki bir an önce uzaklaşayım jüri üyeliğinden. O işi de avukatla yoluna koyarım.

O anda ansızın olağanüstü bir canlılıkla siyah, şehlâ gözlü bir cezalı kadın canlandı hayalinde.

Suçsuzum ben, suçsuzum!' diyerek ağlıyordu. Bu hayali kovmaya çalışarak, bitmek üzere olan sigarasını kül üğe bastırdı, yenisini yakıp odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Maslova'yla arasında ge-

(‘) İnce zekâ (Fransızca)

çenler birbiri ardından canlanıyordu hayalinde. Onunla son görüşmelerini, o anda bütün benliğini saran o bedensel tutkuyu, istediğini elde ettikten sonra uğradığı hayal kırıklığını hatırladı. Beyaz giysi, mavi kordelâ, sabah ayini geldi gözlerinin önüne. Gerçekten seviyordum onu o gece, içten, temiz bir sevgiyle seviyordum, daha önce de, halalarımın yanına ilk gittiğimde, yapıtım üzerinde çalışırken de seviyordum! Kendini o zamanki haliyle düşündü. Hayat dolu o gençliğin, çocukluğun kokusunu duydu, bir hüzün çöktü içine.

O zamanki Nehlüdof’la şimdiki arasında çok fark vardı: Bu fark, kilisedeki Katyuşa’yla bugün yargıladıkları, tüccarla içki âlemi yapan sokak kadını arasındaki farktan çok değilse, az da değildi.

O zamanlar önünde sınırsız olanaklar açık, özgür, gözü-pek bir gençti; oysa şimdi boş, gayesiz, anlamsız bir hayatın ağına dolaşmış hissediyordu kendini; kurtuluş umudu yoktu bu ağdan, kurtulmak da istemiyordu zaten. Bir zamanlar dürüstlüğüyle nasıl gurur duyduğunu, daima doğruyu söylemeyi kendine bir ilke seçtiğini, gerçekten de hiç yalan söylemediğini hatırladı. Şimdi yalan sarmıştı her yanını; çevresindekilerin gerçek saydığı, en korkunç bir yalan. Bu yalandan bir kurtuluş yolu da yoktu, hiç değilse o görmüyordu böyle bir olanak. İyice batmıştı içine, alışmıştı da ona, rahattı.

Mariya Vasilyevna’yla, kocasıyla ilişkisini sonra adamcağızın, çocuklarının yüzüne bakmaktan utanmayacak biçimde nasıl koparabilecekti? Yalan söylemeden nasıl ayrılacak Missi’ den? Bir yandan toprak mülkiyetinin haksızlık olduğuna inanırken, öte yandan, annesinden ona kalan mülkün üzerine oturmakla içine düştüğü çelişmeden nasıl sıyrılacaktı? Katyuşa’ya karşı işlediği günahı nasıl bağışlatacaktı? Böyle bırakamazdı bunu. Bir zamanlar sevdiğim kadını silkip atamam; avukata para verip onu haketmediği kürek cezasından kurtarmakla yetinemem; o zaman yaptığım gibi, suçumu parayla bağışlatma yolunu tuta-raam.

Koridorda Katyuşa’nın arkasından koşup, koynuna parayı soktuktan sonra kaçışını hatırladı. O

zaman duyduğu dehşeti, tiksintiyi gene duyarak Ah o para! diye geçirdi içinden, Ah, ah!

ne iğrenç bir şey! — o zamanki gibi sesini yükselterek mınldan-mıştı bunu gene — Rezil, aşağılık bir insan yapabilirdi bunu ancak! — Yüksek sesle konuşmaya başlamıştı. — O rezil aşağılık adam benim işte! — Birden durdu. — Acaba gerçekten aşağılık bir insan mıyım ben? — Kendi kendine cevap verdi, — Elbette aşağılık bir insanım. Yalnız o kadar olsa iyi. Mariya Vasilyev-na'yla kocasına karşı davranışların alçaklık değil de nedir? Ya rna! konusundaki tutumun? Para annenden kaldı bahanesiyle, yasa dışı saydığın bir zenginlikten yararlanmak… Bu başıboş, iğrenç

yaşayışın… Katyuşa'ya yaptığın da hepsinin tuzu biberi. Aşağılık herif, rezil! Başkaları varsın istediklerini düşünsünler benim için, aldatabilirim onları, ama kendimi aldatamam.

Son günlerde insanlara, özel ikle bu akşam Prense, Sofiya Vasilyevna'ya Missi'ye, Korney'e duyduğu tiksintinin, aslında kendi kendine duyduğu tiksinti olduğunu sezinledi ansızın. Şaşılacak şeydi: kendi alçaklığını kabul edişten doğan bir duyguda insana acıyla beraber haz da rahatlık da veren bir şey vardı.

Nehlüdof'un ruh temizleme dediği şey ilk kez gelmiyordu başına. Ruh temizleme diye, uzun bir aradan sonra iç yaşayışının yavaşladığını, hatta bazan durduğunu sezinleyerek .ruhunda birikip bu duraklamaya sebep olan tortuyu, pisliği atma işlemine, bu ruhsal duruma derdi.

Bu çeşit uyanmalardan sonra yaşayışına bir daha hiç ayrılmamaya kararlı olduğu bir yön verirdi Nehlüdof; günlük tutmaya başlardı. Ömrünün sonuna kadar süreceğini umduğu yepyeni bir hayat olurdu bu. Ama dünya nimetleri her keresinde avlardı onu, kendi de farkında olmadan, gene düşerdi, hem bir öncekinden daha kötü bir düşüş olurdu bu.

Birkaç kere temizlemişti ruhunu böyle. İlk kez, yaz tatiline köye, halalarının yanma geldiği zaman olmuştu. .Heyecanlı, coşkun bir uyanıştı bu. Etkisi de hayli uzun sürdü. Sivil görevi bırakıp, savaş

zamanı askerliğe girmesinin nedeni de gene böyle bir uyanıştı; ölmek istemişti. Ne var ki askerlikte tortulanma çok çabuk oldu. Bunu bir başka uyanış izledi, istifasını verip Avrupa'ya gitti, resim yapmaya başladı orada.

O günden bu yana geçen uzun zamanda hiç ruh temizlemesi

yapmamıştı; bu yüzden, böylesine çirkefe düşmemişti hiç; vicdanının istediğiyle sürdürmekte olduğu yaşayış arasında öylesine bir uçurum var ki, bunu görünce dehşete kapılıyordu.

Uçurum öylesine dipsiz, çirkef öylesine korkunçtu ki, te-mizlenemeyeceğîni sandı ilk anda, umutsuzluğa düştü. Ruhundaki şeytan Kaç kere denedin iyi olmayı, dürüst olmayı? Olmuyor, görüyorsun. Bir kere daha denesen ne çıkacak sanki? Yalnız sen değilsin ki böyle olan, herkes böyle, hayat bunu gerektiriyor. Ama Nehlüdof'un ruhunda tek gerçek, güçlü, ölümsüz olan G

özgür ruhsal yaratık uyanmıştı bir kere. Ona inanmamak elinde değildi Nehlüdof'un. O andaki durumuyla olmak istediği Nehlüdof arasındaki uçurum ne denli dipsiz olursa olsun, uyanan ruhsal varlık için hiç önemi yoktu bunun.

Nehlüdof kendi kendine kararlı, yüksek sesle, Her yanıma dolanan bu yalan ağını ne pahasına olursa olsun parçalayıp atacak, her şeyi itiraf edecek, gerçeği herkese söyleyeceğim, dedi.

Missi'ye söyleyeceğim gerçeği, ben bir rezilim, diyeceğim, ev-lenemem seninle, boşu boşuna umutlandırdım seni. Mariya Vasilyevna'ya (yöneticinin karısı) da söyleyeceğim. Yo yo, ona değil de kocasına söylerim, ben bir alçağım, seni aldattım, derim. Annemin malını gerçeğin buyurduğu biçimde kul anacağım. Ona, Katyuşa'ya da bir alçak olduğumu, ona her şeyi yapacağımı

söyleyeceğim. Evet, gidip göreceğim onu, beni bağışlamasını dileyeceğim. Çocuklar gibi yalvaracağım ona beni affetmesi için. —Dolaşırken birden durdu olduğu yerde—. Gerekirse evleneceğim onunla.

Küçükken yaptığı gibi kol arını göğsünün üzerinde kavuşturup gözlerini yukarı dikti, biriyle konuşuyormuş gibi mırıldandı:

— Tanrım, yardım et bana, yol göster, gel içime yerleş, bütün pisliklerden arıt beni!

Tanrıya, ona yardım etmesi, içine yerleşmesi, ruhunu temizlemesi için yakarıyordu ya, aslında olmuştu bile istediği. İçinde var olan kutsai duygu uyanmıştı. Kendi de hissetti bunu; yalnız özgürlüğü, dinçliği değil, hayatın sevincini de tatlı o anda. Kişioğlunun elinden gelebilecek iyi, en iyi yapacak güçte hissediyordu kendini.— 128 —

Bunu kendi kendine söylerken dolu dolu olmuştu gözleri; hem iyi gözyaşıydı bunlar, hem kötü.

İyiydiler, çünkü içinde yıl ardır uyuyan o ruhsal varlığın uyanmasından duyulan sevinç

gözyaşlarıydı; kötüydüler, çünkü kendi kendine, erdemine acımanın gözyaşlarıydı…

Sıcaktan bunaldı. Gidip pencereyi açtı. Bahçeye bakıyordu pencere. Aydınlık, durgun bir geceydi; pırıl pırıldı gökyüzü. Sokaktan bir araba geçti gürültüyle, sonra sessizlik kapladı gene her yanı.

Biraz ötedeki yapraklan dökülmüş büyük kavak ağacının çıplak dal arının gölgesi pencerenin dibindeki temizlenmiş kuma düşmüştü, tane tane seçiliyordu her biri. Solda ambarın, parlak ay ışığı altında beyaz beyaz parlayan damı gözüküyordu. İlerde, ağaçların kuru dal an birbirine karışıyor, aralarından bahçe duvarının simsiyah gölgesi görünüyordu. Nehlüdof ay ışığı altındaki bahçeye, ambarın damına, kavak ağacının gölgesine baktıktan sonra tertemiz havayı ciğerlerine çekti. Ne güzel! Ah ne güzel, Tanrım! Ne güzel! dedi kendi kendine. Ruhundaki değişiklikten söz ediyordu.

XXIX

Maslova ancak akşamın altısında dönebilmişti hücresine. Yorgundu, uzun zamandır yürümediği için taşlar üzerinde on beş, on altı kilometre yol tepmek hasta etmişti onu, hiç beklemediği sert karar yıkmıştı, üstelik açtı.

Bir ara da, yanındaki nöbetçiler haşlanmış yumurtayla ekmek yerlerken ağzı çok sulanmıştı, aç

olduğunu daha o zaman hissetmişti ya, erlerden ekmek istemeyi yakıştıramamıştı kendine.

Aradan üç saat geçtikten sonra yemek istemiyordu artık canı, yalnızca bitkinlik hissediyordu.

Yargıçların, beklemediği kararını da böyle bitkinken dinledi. Önce yanlış işittiğini sandı, duyduğu şeye inanamadı ilk anda, kürek cezasıyla kendi arasında bir ilişki kuramadı. Ama bu haberi son derece olağan bir şeymiş gibi karşılayan yargıçların, jüri üyelerinin heyecansız, resmi yüzlerini görünce şaşırdı, suçsuz olduğunu haykırdı. Ama bu

haykırışının da olağan, beklenen, durumu değiştiremeyecek bir şey olarak karşılanması üzerine, kendisine yapılan bu şaşırtıcı haksızlığa boyun eğmesi gerektiğini anlayarak ağlamaya başladı.

Ona öylesine ilgiyle bakan bu genç —yaşlı değildiler— erkeklerin onu böylesine acımadan cezaya çarptırmalarıydı onu en çok şaşırtan. Yalnız bir tanesi —savcı yardımcısı— öyle bakmıyordu ona. Sanıklar odasında otururken — duruşmanın başlamamasını beklerken de, aralarda da — bu erkeklerin başka bir iş peşindeymişler gibi yaparak, sırf ona bakmak için kapının önünden geçtiklerini, hatta odaya girdiklerini görmüştü. Bu erkekler sonra birdenbire, hiç

suçu yokken kürek cezasına çarptırmışlar-dı onu nedense. Önce ağlamıştı, ama susmuştu sonra, sanıklar odasında cezaevine götürülmesini bekliyordu. Bir şey istiyordu canı o anda; sigara içmek. Kararın okunmasından sonra

aynı odaya alınan Kartinkin’le Boçkova yanma geldiklerinde böyle ruhsal durum içindeydi. Boçkova ağzına geleni söylemeye başladı hemen İVlaslova’ya, kürek mahkûmu diyordu ona.

— Gördün mü? Alçak seni gidi! Sokak süprüntüsü aşifte! Hakettiğin cezayı aldın işte. Sibirya’da kime çalım satacaksın bakalım?

Maslova el erini giysisinin yenlerine sokmuş, başını iyice önüne eğmiş oturuyor, hiç kıpırdamadan iki adım önüne, çamurlu yere bakıyordu.

— Bir şey dediğim yok size, ilişmeyin bana diye mırıldandı.

Sonra birkaç kere daha Bir şey dediğim yok sîze diye mırıldanıp sustu. Bir de, Kartinkin’le Boçkova götürüldükten sonra nöbetçi yanına gelip ona üç ruble uzatınca geldi kendine biraz.

— Maslova sen misin? diye sordu nöbetçi. A! bakalım, hanımefendi yol adı sana.

— Hangi hanımefendi?

— Hangisiyse hangisi, al şu parayı da kes sesini.

Üç rubleyi genel evin patronu Kitayeva yol amıştı. Salondan çıkarken mahkeme yöneticisine, Maslova’ya biraz para yol ayıp yol amayacağını sormuş, olumlu cevap alınca tombul, beyaz elinden üç düğmeli güderi eldivenini çıkarmış, ipek etekliğinin Diriliş — F: 9katları arasındaki cebinden son moda para çantasını çıkarmış-, bir sürü kâğıt para arasından bir iki buçuk rublelik iki yirmi köpeklik bir de on köpeklik alıp mahkeme yöneticisine vermişti. Yönetici hemen nöbetçiyi çağırmış, Kitayevna’mn yanında parayı ona vermişti. Karolin Albertovna nöbetçiye,

— Lütfen tam verin parayı, demişti.

Nöbetçi kendisine gösterilen bu güvensizliğe kızdığı için böyle sert davranmıştı Maslova’ya.

Bu para çok sevindirmişti Maslova’yi, o anda tek istediği şeyi ancak para verirdi ona.

Bir sigara bulup yakabilsem diye geçirdi içinden. Düşündüğü tek şey sigaraydı o anda. Öylesine sigara içmek istiyordu ki canı, koridora açılan kapı açılıp da içeri sigara dumanı kokan hava girince hırsla ciğerlerine çekiyordu bu havayı. Uzun-süre daha beklemesi gerekti orada; onu ceza evine yol ayacak sekreter sanıkları unutmuş, bir avukatla yasaklanan bir yazı üzerine konuşmaya, hatta tartışmaya dalmıştı. Duruşma bittikten' sonra da birkaç genç, yaşlı erkek gelip baktılar ona, aralarında fis-kos bir şeyler konuşarak gittiler. Ama şimdi farketmemiştî bile onları Maslova.

Nihayet beşten sonra bıraktılar onu, erlerin —Nijegorod' luyla Çuvaş'ın— arasında çıktı

adliyeden. Ceza evine geri götürüyorlardı onu. Maslova daha koridorda yirmi köpek vermişti onlara, on iki fırancalayla bir paket sigara almaları için yalvarmıştı. Çavuş gülümseyerek: Pekâlâ, alalım bakalım, demişti.

Gerçekten de dürüstçe aldı ona istediklerini, paranın üstünü de geri verdi.

Yolda sigara içmesi olmazdı Maslova'nın, ceza evine kadar aklı hep sigarada yürüdü. Ana kapıya geldiklerinde, trenden inmis yüz kişilik bir cezalı grubu giriyordu içeri. Yan yana geldi onlarla Maslova.

İçlerinde yaşlısı da vardı genci de, sakal ısı da sakal arın? kesmişti de, Rus'u da yabancısı da.

Bazılarının başlarının, yarısı usturaya vurulmuştu. Yürürlerken ayaklarındaki zincirler gürültü

çıkarıyordu. Bir toz bulutu, ayak sesi, bağırma, çağırma, aç bir ter kokusu doldurmuştu avluyu.

Cezalılar, Maslova'nın ya-

fundan geçerlerken istekli gözlerle yukardan aşağı süzüyorlardı onu; bazıları da şehvet duygusunun değiştirdiği yüzleriyle yanına yaklaşıyor, sürtünerek geçiyorlardı ona. Biri:

— Of, şu kıza bakın, hele, dedi. Bir başkası göz kırptı ona:

— Yavruma saygılarımı sunarım.

Usturaya vurulmuş ensesi mosmor, sakalsız, bıyıklı, esmer tiri ayakları zincire dolaşarak gürültüyle geldi yanma, kucakladı onu. Maslova itti adamı. Beriki gözlerini parlatarak sırıttı.

— Ay, dostunu tanımadın mı yoksa canım? diye bağırdı, numara yapma hadi!

Arkadan yetişen ceza evi müdürünün yardımcısı bağırdı ona:

— Ne yapıyorsun be herif?

Adam sindi, geri çekildi hemen, arkadaşlarına katıldı. Müdür yardımcısı Maslova'ya döndü bu kez:

— Burada ne işin var senin?

Maslova, Mahkemeden şimdi getirdiler beni demek isledi, ama öylesine bitkindi ki ağzını açmaya üşendi.

Kalabalığın arasından öne çıkan er elini şapkasının siperine götürerek:

— Mahkemeden getiriyoruz onu komutanım, dedi.

— Hadi çabuk götürüp baş gardiyana teslim edin. Bu ne rezalettir:

— Başüstüne efendim. Müdür yardımcısı:

—• Şokolof! diye seslendi. Şunu alın.

Baş gardiyan geldi, Maslova'yı omuzundan öfkeyle iterek, başıyla yürümesini işaret etti, alıp kadın bölümüne götürdü. Kadınlar bölümünün koridorunda her yanını güzelce aradılar, bir şey bulamayınca (sigara paketini francalanın içine sokmuştu) .sabah aldıkları hücreye koydular onu gene.

XXX

Maslova’nın yatırıldığı hücre yedi metre uzunluğunda, beş metre eninde bir odaydı. İki penceresi, sıvaları dökülmüş bir robası vardı. Tahtaları kuruluktan çatlamış ranzalar üçte ikisini— 132 —kaplıyordu. Kapının tam karşısında, odanın ortasında aydınlatılmamış bir ikon dolabı vardı. İkon dolabının önünde bir mum, mumun altında da tozlanmış bir demet ölümsüz çiçeği duruyordu.

Kapının hemen solunda, simsiyah olmuş yerde içi pis pis kokan su dolu bir fıçı vardı. Yoklama yeni bitmiş, kapı kilitlenmişti.

Bu odada on beş kişi vardı; on ikisi kadın, üç çocuk.

Hava kararmamıştı henüz; yalnız iki kadın yatıyordu ranzalarında; biri, önlüğünü başına çekmiş olanı hep yatardı zaten. Kimlik kâğıdı olmadığı için buraya atılmış yarı deli bir kadındı; öteki de hırsızlık suçuyla yatan veremli bir kadın. Bu ikincisi uyumuyordu, önlüğünü katlayıp yastık gibi başının altına koymuş, gözleri alabildiğine açık, boğazını gıcıklayan öksürüğü tutmaya çalışarak, odanın içindeki korkunç rutubetli havayı güçlükle soluyarak tavana bakıyordu. Öteki kadınların—hepsinin de üzerinde kaba kumaştan önlükler vardı— bazıları ranzalarında oturmuşlar bir şeyler dikiyor, bazıları pencerenin önünde durmuş avludaki erkek cezalılara bakıyorlardı. Dikiş diken üç kadından biri, Maslova’yı mahkemeye giderken yolcu eden yaşlı

kadındı. Korableva’ydı adı. Koyu kahverengi, kısa saçlarına ak düşmüş, buruş buruş yüzü kıl ı, çatık kaşlı, sarkık gerdanı pörsük, uzun boylu, dinç bir kadındı bu. Kocasını baltayla öldürmek suçundan kürek cezası yemişti. Kızına sarkıntılık ettiği için öldürmüştü onu. Hücrenin kıdemisiydi, içki satışını da o yönetiyordu. Gözlükle dikiyor, iğneyi köylüler gibi üç parmağıyla, ucu kendine doğru tutuyordu. Hemen yanında kalkık burunlu, geveze, temiz yürekli, gözleri küçük küçük, ufak tefek bir kadın oturuyor, o da çadır bezinden torba dikiyordu. Demiryolu kavşağı kulübesinde görevliydi; tren geçerken elinde flamayla dışarı çıkmadığı, bu yüzden trenin kaza geçirmesine sebep olduğu için üç ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Dikiş diken üçüncü kadın Fedosya’ydı.

Feniçka —arkadaşları Feniçka diyorlardı ona— masmavi gözlerindeki çocuksu içtenlikle, küçücük başının çevresine doladığı iki uzun, koyu kahverengi saç örgüsüyle, pembe beyaz yanaklanyla genç, sevimli bir kadındı. Kocasını zehirlemeye kalkıştığı için yatıyordu ceza evinde. On altı yaşında bir kızken evlendirildikten hemen sonra zehirlemek istemişti kocasını.

Göz altına alındıktan sonra yargılanmasını beklerken ara-

dan geçen sekiz ay içinde kocasıyla barışmakla kalmayıp, onu çok sevmişti de; mahkeme başladığı zaman onunla can ciğer olmuştu. Kocası, kocasının babası, anası —özel ikle yaşlı

kadın çok sevmişti onu— mahkemede onu kurtarmak için el erinden gelen her şeyi yaptıkları, bütün güçleriyle çalıştıkları halde Sibirya’da kürek cezasına çarptırılmıştı. Neşeli, iyi yürekli, yüzü

çoğunlukla gülen bir kadın olan Fedosyanın ranzası Maslova’-nınkinin yanındaydı. Maslova’yı

yalnızca sevmekle kalmamış, ona yardım etmeyi, hizmetine koşmayı kendine bir görev bel emişti.

İki kadın da boş oturuyordu ranzasında. Bunlardan biri kırk yaşlarında, soluk, zayıf yüzlü, bir zamanlar çok güzel olduğu bel i, ama şimdi çökmüş, yüzünde renk kalmamış bir kadındı.

Kucağında bir çocuk vardı; beyaz, uzun memesini ağzına vermiş, emziriyordu onu. Suçu, onların köyünden —köylülerin düşüncesine göre haksız olarak— bir genci askere götürürlerken, köylülerin bölge polis komiserine karşı koyup haksız yere askere götürülmek istenen genci geri almalarına sebep olmaktı. Gencin teyzesi olan bu kadın yapışmıştı önce yeğenini bindirdikleri atın yularına. Ranzasında boş oturan öteki kadın yüzü buruş buruş, saçları bembeyaz, içten bakışlı, kısa boylu, kambur, yaşlı bir kadındı. Bu yaşlı kadın sobanın yanındaki ranzasında oturuyor, önünden kahkahalarla koşarak bir o yana, bir bu yana geçen, saçları kısacık kesilmiş,

şiş karınlı, dört yaşındaki çocuğu yakalayacakmış gibi yaparak onunla oynuyordu. Üzerinde bir faniladan başka hiç bir şey olmayan çocuk yaşlı kadının önünden koşarak geçtikten sonra her keresinde aynı şeyi söylüyordu; Oh, yakalayamadın ya! Oğluyla birlikte bilerek yan-gm çıkarmaktan suçlu bu yaşlı kadın hiç mi hiç üzülmüyordu ceza evine düştüğüne. Aynı ceza evinde yatan oğlunu düşünüyordu yalnızca, bir de evde bıraktığı ihtiyarını. Yaşlı adamın, onu yıkayacak kimse kalmadığı için bitleneceğinden korkuyordu.

Bu yedi kadının dışında dört kadın da pencerelerden açık

Maninin önünde ayakta duruyor, demir parmaklıklara tutunarak şaretle ya da bağırarak avludan geçen, biraz önce Maslova'nın fişte karşılaştığı erkek cezalılarla konuşuyorlardı. Bunlardan, hırsızlık suçundan yatanı, iri yarı, şişko bir kadındı; yüzü açık

san sivilcelerle kaplıydı, saçları koyu kahverengi, boynu, kol arı— 134 — kalındi. Önlüğünün yakasını açmıştı. Kısık sesiyle bağırıyor, çirkin sözler söylüyordu avludakilere.

Yanında, on yaşında bir kız çocuğu boyunda, belden aşağısı çok kısa, esmer bir kadın duruyordu.

Yüzü kırmızı, çil iydi; siyah gözlerini iyice açmıştı. Kısa, kalın dudakları uzun, beyaz dişlerini örtmüyordu. Avluda olanlara cırlak sesiyle kesik kesik kahkahalarla gülüyordu. Gösterişe pek önem verdiği için çalımlı diye ad takılan bu kadının sucu hırsızlıkla, bilerek yangın çıkarmaktı; yargılanması devam ediyordu. Onların arkasında, hırsızı saklamaktan sanık, cılız, damarları

çıkmış, üstü başı pislik içinde, kül rengi önlük giyinen, karnı burnunda gebe bir kadın duruyordu.

Bir şey dediği yoktu, ama avluda olanlara gülümsüyordu. Pencerenin önünde duran dördüncü

kadın sevimli yüzlü, gözleri şiş, kısa boylu, köylü bir kadındı. Yasak içki yapıp satmaktı suçu. Bu kadın —yaşlı kadının oynadığı çocukla yedi

yaşındaki kız çocuğunun annesiydi; çocuklara bakacak kimsesi olmadığı için ceza evinde onun yanında kalıyorlardı— evet, bu kadın da ötekiler gibi pencereden dışarı bakıyor, ama bir yandan da elindeki çorabı örüyor, avludan geçen cezalıların söylediklerine kızarak yüzünü buruşturuyor, gözlerini kapıyordu. Yedi yaşındaki, açık sarı saçları omuzlarına dökülen kız çocuğuysa bir gömlekle esmer kadının yanında —küçücük eliyle eteğinden tutmuş— duruyor; kadınlarla avludan geçen cezalıların birbirlerine söyledikleri çirkin sözleri gözleri dalmış, dikkatle dinliyor; duyduklarını, ezberlemeye çalışıyormuş gibi, kendi kendine fısıltıyla tekrar ediyordu. On ikinci kadın, yasa dışı çocuğunu kuyuya atıp boğmuştu; bir köy papazının kızıydı. Kısa, kalın saç örgüsünden kurtulmuş açık kahverengi saçları

karmakarışık, uzun boylu, iri gözleri dalgın bakan bir kızdı bu. Çevresinde olanlarla hiç

ilgilenmiyor, yalın ayak, bir önlükle, hücrenin boş yerinde bir aşağı, bîr yukarı dolaşıyor, duvar dibine gelince birden hızla geri dönüyordu.

XXXI

Kapının kilidi içinde anahtar gürültüyle dönüp kapı açıldıktan sonra Maslova'yı hücreye soktuklarında herkes ona döndü. Köy papazının kızı bile bir an durmuş, kaşlarını kaldırarak yeni

gelen Maslova'ya bakmış, ama bir şey söylemeden geniş, kararlı adımlarıyla odayı arşınlamaya başlamıştı gene. Korableva iğneyi elindeki sert, kalın beze batırdı, gözlüklerinin arkasından soru dolu bakışlarını Maslova'ya dikti. Erkek sesini andıran kalın, kısık sesiyle:

— Eyvahlar olsun! dedi. Döndün demek. Oysa temize çıkacağını sanıyordum ben. Tıktılar seni buraya ha?

Gözlüğünü çıkardı, elindeki işi yanma, ranzanın üzerine koydu. Demiryolu bekçisi:

— Biz de teyzeyle, belki hemen serbest bırakırlar onu, diyorduk, dedi. Oluyor çünkü bazan böyle şeyler. Duruşma bitip de suçsuz olduğuna karar verilince salıveriyorlar insanı. Üstelik para da alıyorsun. Şans işte… Vah ne yazık, ne yazık! Çok talihsizmişsin kızım. Tanrı yardım etmedi sana demek?..

Kadın soluk almadan habire konuşuyordu. Fedosya, çocuksu içtenlikle parlayan mavi gözlerinde derin bir acı, sevgi, Maslova'ya bakarak:

— Sahi ceza mı verdiler? dedi.

Her zaman neşe okunan yüzü değişmişti, ha ağladı ha ağlayacaktı.

Maslova cevap vermedi, hiç bir şey söylemeden yürüdü, baştan ikinci olan ranzasına —

Karobleva'nınkinin yanındaydı— gitti, oturdu.

Fedosya ayağa kalkıp Maslova'nın yanına gitti. - Meraktan ağzıma sabahtan beri bir şey koymadım, dedi.

Maslova gene cevap vermeden yastığının altına koydu francalaları, soyunmaya başladı: tozlu entarisini çıkardı, siyah , kıvırcık saçlarından başörtüsünü aldı.

Ranzaların ötesinde çocukla oynayan kambur, yaşlı kadın da geldi, Maslova'nın karşısında durdu.

Başını üzgün üzgün iki yana sal ayarak:

— Çıh, çıh, çın! diyordu.

Yaşlı kadının peşinden çocuk da geldi, üst dudağını dişleri arasına alıp, gözlerini Maslova'nın getirdiği francalalara dikti. O gün olanlardan sonra karşısında bu içten, müşfik yüzleri görünce ağlamak gelmişti Maslova'nın içinden, dudakları tit-remeye başlamıştı. Ama tutmaya çalışıyordu kendini, yaşlı kadınla çocuk yanına gelinceye kadar da tutabilmişti. Ama yaşlı kadının acıma, sevgi dolu çıh, çıklarını duyunca, hele hele ciddi

bakışlarını francalalardan ona kaldıran çocukla göz göze gelince tutamadı artık kendini. Yüzü

al ak bul ak oldu bir anda, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Korableva:

—• İyi bir avukat bul kendine demiştim sana, dedi. Ne o,

sürgün mü?

Maslova cevap vermek istiyordu ama, veremiyordu; hıçkırarak francalanın içindeki sigara paketini aldı —paketin üzerinde saçları çok kabartılarak yapılmış, giysisinin önü üçgen biçiminde açık, al yanaklı bir kadın resmi vardı— Korableva'ya verdi. Korableva resrne baktı, başını iki yana sal adı

—daha çok Maslova'nın parayı böyle kötü şeylere verdiğine canı sıkıldığı için sal amıştı başını—bir sigara aldı paketten, lâmbada yaktı onu, birkaç soluk çektikten sonra Maslova'ya verdi.

Maslova sigara dumanını ciğerlerine hırsla çekerken bir yandan da ağlıyordu. Hıçkırıkların arasından:

— Kürek, diye mırıldandı.

— Al ahtan da korkmaz bu gözü dönmüş canavarlar, dedi Korableva, kan emici yamyamlar!

Yoktan yere mahvettiler kızcağızı.

Tam o anda, pencerenin yanında kalan kadınlar kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Kız çocuğu da gülüyordu: ince, çocuksu sesi öteki üç kadının kısık, cırlak sesine karışıyordu. Avludaki cezalılardan biri çok tuhaf, gülünç bir şey yapmış olmalıydı.

Esrner kadın:

— Ah şeytanın piçi! Şuna bak ne yapıyor, dedi.

Yağlı bedenini hoplata hoplata gülerek yüzünü parmaklığa dayadı, korkunç küfürler savurmaya başladı.

Korableva esmer kadına bakarak sal adı başını.

— Ne oluyor bu rezile de? dedi. Kah kah gülüyor bir de! Sonra Maslova'ya döndü gene.

— Kaç yıl bari?

— Dört yıl, dedi Maslova.

Gözyaşları öyle bir boşaldı ki, bir damlası sigaraya geldi.

— 137 —

Maslova öfkeyle tahtaya bastırdı onu, yenisini aldı.

Demiryolu bekçisi kadın, sigara içmediği halde aldı Mas-lova'nın attığı yarım sigarayı, sönmesin diye sık sık çekmeye başladı, bir yandan da konuşuyordu:

— Yapacaklarını yaptılar pis domuzlar. Canlan nasıl isterse öyle karar veriyor köpekler.

Matveyevna kurtulacak, serbest bırakacaklar onu, diyordu; ben yok canımın içi, yok, diyordum, içimde tuhaf bir duygu var, mahvedecekler zaval ıcığı o canavarlar, içime doğduğu gibi de oldu işte…

Ses tonu kendinin de hoşuna gidiyordu.

Bu arada cezahların hepsi geçmişti avludan; onlarla konuşan kadınlar da çekildiler pencereden, Maslova'nın yanına geldiler. Önce patlak gözlü, yasak içki satıcısı geldi kızıyla.

Maslova'nın yanına otururken —elindeki çorabı çabuk çabuk örmeye devam ediyordu bir yandan.

— Ne o, çok mu verdiler? diye sordu. Korableva:

— Para olmadığı için çok verirler tabiî, dedi. Paracığı olsaydı iyi bir avukat tutar, belki hiç

ceza almadan bile kurtulurdu. Bir tane tanıyorum, adını unuttum şimdi, saçı sakalı birbirine karışmış, koca burunlu bir şeydir, ama suyun içinden kupkuru çıkarır adamı. Onu tutacaksın ki…

Gelip yanlarına oturan çalımlı, dişlerini göstererek:

— Nasıl tutacaksın ama, dedi, bin rubleden aşağısına para demiyor ki adam.

Bilerek yangın çıkarmaktan yatan yaşlı kadm karıştı söze:

— Demesi kolay, be kardeşim… Düşün bir kere: Zaval ı adamın karısını a! tık içeri, —belki yüzüncü kere anlatmaya başlamıştı öyküsünü— onu bitler yesin orada, beni de bu yaşımda boş

oturt burada… Biz köylüler bilmeyiz kentlilerin bu katakul ilerini, nerden bilelim…

Yasak içki yapıp satan kadın:

— Öyle, dedi, bilmeyiz…

Sonra kızına baktı, elindeki işi yanma koyup kızı kolundan tutarak bacaklarının arasına çekti, çabuk el erle saçlarının arasında aranmaya başladı; bir yandan da konuşmasına devam ediyordu:

— Niçin yasak içki satıyorsun? diyorlar. Peki ne yapayım başka? Çocuklarımın ekmek parasını

nasıl çıkarayım?

Vaşak içki satan kadının bu sözleri Maslova’ya şarabı hatırlattı. Gömleğinin koluyla gözyaşlarını

sildi, Korableva’ya:

— Biraz şarap olsa, dedi. Hıçkırıkları biraz dinmişti. Korableva:

— Ya gardiyanlar? diye fısıldadı. Ama boş ver, nerden in-ceyse ordan kopsun.

XXXII

Maslova, francalanın içinden çıkardı bütün parasını, kâğıt parayı Korableva'ya verdi. Yaşlı kadın aldı parayı; okuma yazması olmadığı halde, her şeyi bilen çalımlının, paranın iki buçuk ruble olduğunu söylemesine inandı. Şarap şişesini sakladığı bacanın yanına gitti. Bunu gören öteki kadınlar —ranza komşusu olmayanlar— dağıldılar, herkes kendi yerine gitti. Bu arada Maslova önlüğüyle başörtüsünün tozunu silkelemiş, ranzasına çıkıp francaladan yemeye başlamıştı.

Fedosya, bir çuval parçasına sarılı teneke çaydanlıkla fincanı yerden alırken:

— Sana çay saklamıştım, dedi, ama soğumuştur.

Buz gibi olmuştu çay, üstelik çaydan çok teneke kokuyordu, ama Maslova doldurdu fincanı, francaladan ısırarak içmeye başladı.

Francaladan bir parça koparıp, bakışını ağzından ayırmayan çocuğa seslendi:

—• Al bakalım Minaşka.

Bu arada Korableva şarap şişesiyle maşrapayı getirdi. Maslova, Korableva'y'a Çalımlı'ya da verdi.

Bu üç kadın hücrenin yüksek tabakasını oluşturuyorlardı; paralıydılar çünkü. Her şeylerini de ortaklaşa kul anırlardı.

Birkaç dakika sonra açılmıştı Maslova, mahkemede olanları heyecanlı heyecanlı anlatmaya başlamıştı. Savcı yardımcısına kızıyordu.

— Herkes bana bakıyordu, bizim odaya bile geliyorlardı beni görmek için. Asker, Hep sana geliyor bunlar, dedi. Ba-

kıyorsun biri dalıyor odaya, sözde bir evrağı falan arıyor… — Gülümseyerek, akıl erdiremiyormuş

gibi başını sal ayarak anlatıyordu Maslova.— Ama asıl niyetinin beni görmek olduğu bel i adamın, yiyecek gibi bakıyor bana. Hücre kıdemlisi yaşlı kadın:

— Öyledir bu rezil er, dedi. Sineklerin şekere saldırdıkları gibi saldırırlar insana. Al ah ocaklarına düşürmesin. Elimden gelse bir kaşık suda boğarım hepsini…

Maslova kesti sözünü:

— Buradakiler de öyle. Yapmadıklarını bırakmıyorlar insana. Trenden indirmişlerdi bir grup cezalıyı, getiriyorlardı. Elim ayağım tutuldu val ahi, neler neler söylemediler bana. Neyse ki müdür yardımcısı yetişti de kurtardı beni el erinden. Hele bir tanesi öyle bir yapışış yapıştı ki sorma…

— Nasıl bir adamdı? diye sordu Çalımlı.

— Esmer, bıyıklı.

— Yüzde yüz odur.

— Kim?

— Kim olacak, Şçeglof. Demin geçti pencerenin önünden.

— Kimin nesiymiş?

- Şuna bak, Şçeglof'u tanımıyor daha! Kürekten iki kere kaçmıştır. Yeni yakaladılar onu, ama gene kaçacak. Gardiyanlar bile korkuyorlar ondan. Durmaz o, gene kaçacak, göreceksiniz.

Çalımlı, ceza evi müdürünün cezalılarla olan yazışmalarında yardımcı olduğu için her şeyi biliyordu. Korableva:

— Kaçacak kaçmasına ama bizi burada bırakacak ya ona bak sen. — Maslova'ya döndü.—

Söylesene, dilekçe konusunda ne dedi sana avukat? Hemen vermelisin dilekçeni.

Maslova avukatın bu konuda hiç bir şey söylemediği cevabını verdi.

O sırada esmer kadın, çil i el erini karmakarışık, gür, koyu kahverengi saçlarının arasına sokmuş, başını kaşıyarak, içen soyluların yanma geldi.

— Ne yapacağını söyleyeyim ben sana Katerina, diye başladı. Önce, mahkemenin verdiği karara itiraz etmelisin dilekçende, sonra da savcıdan yakınırsın.

Korableva sert bir sesle çıkıştı ona:— 140 —

141

— Sana ne oluyor be? Şarabın kokusunu aldın bakıyorum, hadi çek arabanı. Ne yapacağımızı

senden iyi biliriz biz.

— Ben Katerina'yla konuşuyorum, sen ne karışıyorsun?

— Şarap istiyorsun, değil mi? Sokuldun hemen.

Eline geçeni daima hücre arkadaşlarına dağıtan Maslova:

— Kavga etmeyin canım, ona da koyuver bir yudum.

— Ona öyle bir…

Esmer kadın Korableva'nın üzerine yürüyerek: - Hadi bakalım! dedi. Kuru gürültüye pabuç

bırakmam ben.

— Maymun suratlı!

— Şensin.

— Kokmuş!

— Ben mi kokmuşum? Rezil seni gidi, ben ha!

Bağırıp çağırmaya başlamıştı esmer kadın. Korableva canı sıkkın:

— Hadi işine git, dedi.

Ama beriki hâlâ üzerine üzerine geliyordu. Korableva açık göğsünden itti onu. Esmer kadın bunu bekıyormuş gibi kaşla göz arasında bir eliyle saçlarına yapıştı Korableva'nın, öteki kolunu da yüzüne olanca gücüyle bir tokat indirmek için havaya kaldırdı, ama Korableva yakaladı bu kolu.

Maslova'yla Çalımis esmer kadının kol arından yakaladılar, geri çekmeye çalışıyorlardı onu, ama Korableva'nın saçlarını kavramış, elini açamıyor-lardı bir türlü. Esmer kadın bir an bıraktı

Korableva'nın saçını, ama avucuna iyice sarmak için yapmıştı bunu. Korableva başmı öne eğip, bir eliyle esmer kadının neresine gelirse yumruk sal ıyor, ötekisiyle de düşmanının koluna dişlerini geçirmeye çalışıyordu. Kadınlar toplanmıştı kavgacıların başına, ayırmaya ça lışarak hep bir ağızdan bağmyorlardı. Veremli kadın bile gelmiş, bakıyor, bir yandan da öksürüyordu. Çocuklar birbirine sokulmuş, ağlıyorlardı. Gürültüyle biri kadın biri erkek iki gardiyan geldi. Ayırdılar onları.

Korableva ak saçları arasından kopmuşları ayıklamaya çalışırken, esmer kadınsa önü

paramparça olmuş gömleğiyle renksiz göğsünü örtmeye çalışırken, bağırıp çağırıyor, birbirinden yakınıyorlardı.

Kadın gardiyan:

- Biliyorum, dedi, şarap yüzünden girdiniz birbirinize. Yarın sabah baş gardiyana söyleyeceğim, görürsünüz gününüzü o zaman. Basbayağı şarap kokusu var burada. Hadi herkes yerine, yoksa karışmam, sizinle uğraşamam ben. Yatın zıbarın, kesin sesinizi.

Ama daha uzun süre kesilmedi ses. Kadınlar ağızlarına geleni söylüyorlardı birbirlerine; kavganın nasıl başladığını, suçun kimde olduğunu konuşuyorlardı. En sonunda gitti gardiyanlar, kadınlar da yavaş yavaş kestiler seslerini, yattılar. Yaşlı kadın ikon dolabının önünde yere diz çökmüş dua ediyordu.

Birden ranzaların öte ucundan esmer kadının kısık sesi duyuldu:

- Kürek cezalısı iki hanım kafa kafaya vermiş… Yakası açılmadık küfürler geldi peşinden.

Korableva cevap verdi hemen:

—• Yat da geber be…

O da ağza alınmadık bir sürü küfür sıraladı peşinden. Sonra sustular. Biraz sonra esmer kadın:

- Bıraksalardı gözlerini oyacaktım… diye başladı gene. Gene Korableva'nın cevabı. Arkasından biraz daha uzun bir

sessizlik, gene küfürler. Sessizlikler giderek daha uzun sürüyordu, en sonunda her şey sustu.

Herkes horlamaya başlamıştı bile, yalnız yaşlı kadın ikon dolabının önünde dua ediyordu hâlâ; her zaman böyle uzun uzun dua ederdi. Köy papazının kızıysa, gardiyan gider gitmez kalkmış, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlamıştı gene.

Maslova uyumuyordu, bir kürek cezalısı olduğunu düşünüyordu hep. İki kere öyle demişlerdi ona.

Önce Boçkova, sonra da esmer kadın. Buna alışamıyorlardı bir türlü. Arkası ona dönük yatan Korabieva döndü. Maslova alçak sesle:

— Hiç düşünmemiştim. Başkaları neler yapıyorlar, bir şey olmuyor, oysa ben hiç suçum yokken acı çekmek zorundayım.

Korableva avutmaya çalıştı onu:

— Üzülme yavrum. Sibirya’dakiler de insandır. Ölmezsin orada.

— Biliyorum ölmeyeceğimi, ama elimde değil, üzülüyorum işte. İyi yaşamaya alıştım, kötü bir şey de yapmadım.

Korableva göğüs geçirdi.

— Tanrı ne derse o olur…

— Biliyorum teyzeciğim, ama elimde değil. Sustular bir an.

Korableva öte uçtaki ranzalardan gelen tuhaf sese çekti Maslova’nın dikkatini.

— Duyuyor musun? Senin şişko…

Esmer kadının tutmaya çalıştığı hıçkırıklarıydı bunlar. Ona hakaret ettiler, vurdular, canı o kadar çektiği halde şarap vermediler diye ağlıyordu. Hıçkırıklarının bir nedeni de hayatında küfürden, alaydan, hor görülmekten, sopadan başka bir şey görmediği için içlenmesiydi. Kendini biraz olsun avutmak amacıyla ilk aşkını, fabrika işçisi Fedka Molodyonkof’u düşünmek istedi, düşününce bu aşkın sonunu hatırladı. Şöyle bitmişti bu aşk: Molodyonkof arkadaşlarıyla içerken onu yanlarına çağırmış, sonra en duyarlı yerine zorla şap sürmüş, o acıdan kırım kırım kıvranırken de hep beraber kahkahalarla gülmüşlerdi. Bunları hatırlayınca kendi kendine acıdı esmer kadın, kimsenin duymadığını sanarak çocuk gibi sesli sesli ağlamaya başladı. Burnunu çekiyor, tuzlu gözyaşlarını

yutuyordu.

— Yazık, dedi Maslova.

— Yazık ama, fazla acımaya da gelmez.

XXXIII

Devrisi sabah uyandığında Nehlüdof’un ilk duygusu, başından bir şeyin geçtiğini hissetmek olmuştu; daha kendini toparlayıp bunun ne olduğunu anlayamadan, başından geçenin çok önemli, iyi bir şey olduğunu biliyordu

bile. Katyuşa, mahkeme. Evet, yalan dolanı bırakmak gerekiyordu artık. Garip bir raslantıyla, Nehlüdof'un soylular başkanının karısı Mariya Vasilyevna'dan uzun zamandır beklediği mektup da o sabah gelmişti. Genç adam için şimdi çok önemli olan, tam istediği gibi bir mektuptu bu. Kadın serbest olduğunu yazıyordu ona, evlen-

meyi düşündüğü kızla mutlu olmasını diliyordu. Nehlüdof acı acı gülümseyerek:

— Evlenmek! diye mırıldandı kendi kendine. Ne kadar uzağım şimdi bundan!

Dünkü niyetini hatırladı o anda, kadının kocasına anlatacaktı her şeyi, özür dileyecek, kendini bağışlatmak için ne isterse yapmaya hazır olduğunu söyleyecekti. Ama bu o kadar kolay görünmüyordu ona şimdi. Hem durup dururken ne diye mutsuz edeyim adamcağızı, nasıl olsa bir şeyden haberi yok. Sorarsa bana, söylerim. Damdan düşer gibi olmaz. Gereği yok.

Gerçeği Missi'ye söylemek de pek o kadar kolay gelmiyordu ona şimdi. Sonra bir daha hiç

konuşamazdı onunla, gururuna dokunurdu kızın bu. Toplum içindeki bir çok ilişkilerinde olduğu gibi burada da gizli, ancak sezinlenebilen bir şey kalmalıydı. O sabah vermişti kararını: Bir daha gülmeyecekti onlara, sorarlarsa da gerçeği söyleyecekti.

Öte yandan, Katyuşa'yla arasında gizli, açıklığa kavuşturulmamış bir şey kalmamalıydı.

Ceza evine gidip göreceğim onu, diye düşünüyordu, beni bağışlaması için yalvaracağım.

Gerekirse, evet gerekirse evleneceğim onunla.

Ruhunu huzura kavuşturmak için her şeyini feda edip Katyuşa'yla evlenebileceği düşüncesi bu sabah pek bir duygulandırıyordu onu.

Çoktandır bir günü böylesine canlı, heyecanla karşılamamıştı. Odasına gelen Agrafena Petrovna'ya kararlı bir sesle —bu kararlılığı, kendi de beklemiyordu kendinden— bundan böyle bu eve de, yaşlı kadının hizmetine de ihtiyacı

olmadığını söyledi. Kimseye bir şey söylemediği halde, Nehlüdof'un bu büyük pahalı evde evlenmek niyetinde olduğu için oturduğu inanandaydı herkes. Bu evden çıkmasının özel, önemli bir anlamı olmalıydı. Agrafena Petrovna şaşkın bakıyordu ona.

— Bana yaptığınız her şey için çok çok teşekkür ederim size Agrafena Petrovna; ama artık böyle büyük bir eve de, hizmetçiye de ihtiyacım yok. Bana bir iyilik yapmak isterseniz, eşyaların şimdilik annemin zamanında olduğu gibi toplanmasını sağlayın, yeter. Nataşa gelince gerekeni yapar.

(Nataşa, Nehlüdof'un ablasıydı.)_ 144 —

Agrafena Petrovna başını iki yana sal adı.

— Eşyaları nasıl toplarız? dedi. Lâzım olacaklar. Nehlüdof, yaşlı kadının baş sal amakla söylemek istediğine

cevap vermek amacıyla:

— Hayır, Agrafena Petrovna, dedi, olmayacaklar. Lütfen, Korney'e de söyleyin, iki aylığını

peşin vereceğim, o da serbesttir.

Yaşlı kadın güçlükle konuşarak:

— Doğru yapmıyorsunuz bunu Dmitri İvanoviç, diye mırıldandı. Avrupa'ya gidiyorsunuz gerçi, ama eviniz barkınız olmalıdır gene de.

— Yanılıyorsunuz Agrafena Petrovna. Avrupa'ya gitmiyorum; gitsem bile sizin sandığınızdan bambaşka bir yere gideceğim.

Birden kıpkırmızı oldu yüzü Nehlüdof'un. Söylemeliyim ona, diye geçiriyordu içinden, niçin susuyorum, önüme gelene anlatmalıyım her şeyi.

— Dün çok tuhaf, çok önemli bir olay geçti başımdan. Ma-riya İvanovna halanın yanındaki Katyuşa’yı hatırlıyor musunuz?

— Hatırlamaz olur muyum hiç, dikiş dikmesini ben öğretmiştim ona.

— Dün mahkemede o Katyuşa’nın duruşması vardı işte, ben de jüri üyesiydim.

— Aman Al ahım, dedi, Agrafena Petrovna, çok yazık! Suçu neymiş?

— Cinayet. Ben işlettim ona bu cinayeti.

Agrafena Petrovna:

— Siz mi? dedi. Neler söylüyorsunuz öyle?

Yaşlı kadının gözlerinde kurnaz bir parıltı belirmişti. Kat-yuşa olayını biliyordu.

— Onu ben sürükledim buna, dedi Nehlüdof. Bu yüzden de bütün plânlarımı değiştirdim.

Agrafena Petrovna gülümsemesini tutmaya çalışarak:

— Bu sizin için neyi değiştirmiş olabilir? diye sordu.

—• Onun bu yola düşmesine ben sebep olduğuma göre, onu kurtarmak için elimden geleni yapmak zorundayım şimdi de.

— Siz bilirsiniz ama, bunda en küçük bir suçunuz yok sizin bence. Herkesin başından geçer böyle ufak tefek şeyler, aklı başında olan insan doğru yoldan çıkmaz, unutur olanları, yaşamasına bakar. (Agrafena Petrovna sert, ciddi bir tavırla konuşuyordu.) Bunda kendinizi suçlu görmeniz için bir sebep yoktur ortada. Onun kötü yola düştüğünü eskiden de duymuştum, size ne bundan?

— Suçu benimdir. Bunun için de doğru yola sokmak istiyorum onu.

— Ama öyle kolay değildir bu.

— Bu benim bileceğim iştir. Ama siz kendinizi düşünüyorsanız, annemin isteği…

— Böyle bir düşüncem yok. Rahmetli annenize o kadar minnettarım ki, hiç bir şey istemiyorum. Lizanka çağırıyor beni (Agrafena Petrovna'nın kocaya varmış yeğeniydi bu) bana ihtiyacınız kalmazsa onun yanma giderim. Ama inanın ki boşubo-şuna önemsiyorsunuz bunu bu kadar, herkesin başından geçer böyle şeyler.

— Bence hiç de öyle değil. Ama gene de eşyaların toplanmasına, evi satmama yardım etmenizi dileyeceğim sizden. Kızmayın da bana. Her şey için, bütün iyilikleriniz için minnettarım size.

Şaşılacak bir durumdu: Nehlüdof kötü olduğunu, kendi kendinden iğrendiğini anladığı andan bu yana başkalarından iğreniyordu artık; tam tersine, Agrafena Petrovna'ya da Korney'e de açılmak istiyordu; gelgelelim ağırbaşlıydı ki yapamadı bunu, kararını veremedi.

Aynı sokaklardan, aynı arabayla adliyeye giderken kendi kendine şaşıyordu Nehlüdof. Bambaşka bir insan hissediyordu kendini.

Dün ona öylesine yakın görünen Missi'yie evlenmesini şimdi kesinlikle imkânsız bir şey olarak düşünüyordu. Dün Missi'nin onunla seve seve evleneceğinden kuşkusu yoktu; oysa şimdi değil Missi'yie evlenmeye, ona yakın olmaya bile lâyık görmüyordu kendini. Nasıl bir insan olduğumu bilse dünyada konuş-Diriliş — F: 10

mazdı benimle, evine sokmazdı beni. Bu yetmiyormuş gibi, o adamla ilişkisi yüzünden sitem de ettim ona. Evet, benimle evlenmeye razı olsa bile, Katyuşa'nın ceza evinde yattığını, yarın ya da öbür gün cezalılar kafilesiyle Sibirya'ya gideceğini bilerek değil mutlu, birazcık olsun huzur içinde olabilir miyim? Felâkete sürüklediğim bir zavalı Sibirya'ya yol anırken, ben genç karımla beni kutlamaya gelen konuklarımı kabul edecek,

onunla eş dost ziyaretine gideceğim… Ya da karısıyla gizli ilişki kurarak alçakça aldattığım soylular başkanıyla beraber, toplarstıda bölge okul arı

konusunda verilen oyların ayırımını yapacağım, arkadan da karısına ne zaman nerede buluşacağımızı fısıldayacağım (ne pis, iğrenç şeyi; ya da, böyle değersiz şeylerle uğraşmamam gerektiğini, artık elimden hiç bir şey gelmeyeceği için bir zaman bitmeyeceği besbel i olan tabloma devam edeceğim… Böyle düşünüyor, ruhunda hissettiği değişikliğe seviniyordu.

Önce avukatı görüp kararını öğrenmeli, diye geçirdi içinden, sonra da… sonra da ceza evinde onu, dünkü kürek cezalısını görüp, her şeyi anlatmalı.

Katyuşa'yla nasıl görüşeceğini, ona her şeyi nasıl anlatacağını, nasıl af dileyeceğini, onun için elinden gelen her şeyi yapacağını, suçunu affettirmek için onunla evleneceğini nasıl söyleyeceğini düşündükçe duygulandı. Nehlüdof, heyecanlandı, gözleri dolu dolu oldu.

XXXIV

Adliyeye gelince daha koridorda karşılaştı Nehlüdof dünkü mahkeme yöneticisiyle. Hükümlülerin nerede bulunduğunu, bir hükümlüyle görüşmek için kimden izin almasının gerektiğini sordu ona.

Mahkeme yöneticisi hükümlülerin çeşitli yerlerde olduklarını, mahkeme kararları kesin biçimleriyle açıklanana kadar görüşme izinlerini savcının verdiğini söyledi.

— Duruşmadan sonra ben götürürüm sizi. Şimdi yerinde yok savcı, gelmedi daha. Duruşmadan sonra olur. Duruşmaya buyrun şimdi. Hemen başlıyoruz.

Kibarlığı yüzünden ona bugün pek zaval ı görünen mahkeme yöneticisine teşekkür edip, jüri odasına yürüdü Nehlüdof.

Odanın kapısına yaklaşırken, jüri üyelerinin duruşma salonuna gitmek üzere odadan çıktıklarını

gördü. Tüccar gene neşeliydi, dünkü gibi çakır-keyifti gene, Nehlüdof’u eski bir dost gibi karşıladı.

Piyotr Gerasimoviç‘in küstahlığı, kahkahaları da sinirlendirmiyordu bugün Nehlüdof’u.

Nehlüdof, dünkü sanıkla arasındaki geçmişi bütün jüri üyelerine anlatmak istiyordu. Aslında, diye geçiriyordu içinden, dün duruşmada ayağa kalkıp suçumu itiraf etmeliydim. Ama jüri üyeleriyle duruşma salonuna girip de her şeyin gene dünkü gibi olduğunu görünce değiştirdi düşüncesini.

Ortadaki masada kalkık yakalarıyla üç yargıç vardı gene, yöneticinin, duruşma başlamıştır, demesinden sonra gene bir sessizlik olmuş, jüri üyeleri yüksek arkalıklı sandalyelerine oturmuştu gene, gene jandarmalar, portre, papaz… Dün duruşmada kalkıp gerçeği söylemesi gerektiğine inanıyordu hâlâ, ama bu resmî havayı bozmaya cesaret edemeyeceğini de hissediyordu bir yandan.

Duruşmaya başlama hazırlıkları dünkünün aynıydı (yalnız, jüri üyelerine yemin ettirilmemiş, başkan da onlara yaptığı açıklayıcı konuşmayı yapmamıştı).

Dâva konusu hırsızlıktı. İki jandarmanın yalın kılıç beklediği sanık, boz giysili, soluk benizli, dar omuzlu, zayıf, yirmi yaşlarında bir çocuktu. Sanık yerinde yalnız oturuyor, kaşlarının altından, salona girenlere bakıyordu. Bu çocuk, bir arkadaşıyla beraber asma kilidini kırarak bir ambara girmekten, hepsinin toplam değeri üç ruble altmış yedi köpek olan birkaç eski yol uk kilim çalmaktan sanıktı. İddianameden anlaşıldığına göre, bek-Çi yakalamış onları yolda, kilimler arkadaşının omuzundaymış. Çocukla arkadaşı hemen itiraf etmişler suçlarını, kişini de ceza evine atmışlar. Çilingir olan arkadaşı ceza evinde öldüğü için yalnız çocuğu yargılıyorlarmış şimdi. Eski yol uk kilimler maddî delil er masasının üzerindeydiler.

Duruşmanın dününden ayrı bir yanı yoktu. Gene aynı ko-nuşma!ar, tanıkların yemin ettirilişi, sorgular, bilirkişi raporunun okunması, savcıyla savunma avukatlarının tanıklara sorduk-ları

sorular. Tanık bekçi başkanın, savcı yardımcısının, savunma avukatınm sorularına isteksiz, kısa cevaplar veriyordu: Evet Bendim, Bilmiyorum… sonra gene, Evet efendim…, ama— 148 ~-asker düşüncesizliğine, kalıplaşmsşlığma karşın, çocuğa acıdığı bel iydi; onları nasıl yakaladığını isteksiz isteksiz anlattı.

Öteki tanık, evin, kilimlerin sahibiydi. Hastalıklı, üstelik çok sinirli olduğu bel i bir ihtiyardı bu.

Yol uk kilimlerinin onun olup olmadığı sorulduğunda canı son derece sıkkın bir tavırla, evet cevabını verdi. Savcı yardımcısı bu yol uk kilimleri ne yapmak niyetiyle sakladığını, onun için çok mu gerekli olduklarını sorunca ihtiyar kızdı.

— Hay olmaz olaydılar da kurtulaydım, dedi, hiç de gerekli değil er benim için. Onların yüzünden bu kadar eziyet çekeceğimi bilseydim değil aramak, üste bir yüzlük bile verirdim, hatta iki yüzlük verirdim… yeter ki sorguydu morguydu diye buralarda sürünmeseydim. Git gel arabalara da beş

ruble verdim zaten. Hastalıklı bir adamım ben. Hem fıtığım, hem de romatizmalarım var.

Tanıklar böyle söylüyor, sanık da suçunu itiraf ediyor; tuzağa düşmüş bir yabani hayvan gibi anlamsız bakışlarını salon-dakilerin üzerinde dolaştırarak, çatlak bir sesle her şeyi olduğu gibi anlatıyordu.

Olay apaçık ortadaydı, ama savcı yardımcısı dünkü gibi, kurnaz sanığı (!) avlamak amacıyla ustalıkla hazırlanmış sorular

sordu gene.

Konuşmasında hırsızlığın, kapı kırılıp eve girilerek yapıldığını, bu yüzden çocuğun en ağır cezaya çarptırılması gerektiğini

savundu.

Mahkemenin görevlendirdiği savunma avukatı, hırsızlığın eve değil, ambara girilerek yapıldığını; sanığın, suçlu olduğu kesin olsa bile, savcı

yardımcısının iddia ettiği gibi, toplum için zararlı bir insan olmadığını savundu.

Başkan, hakkın savunucusu gibi davranıyordu gene; jüri üyelerinin bildiği, bilmemelerine imkân olmayan şeyleri ayrıntılarıyla anlattı onlara gene, akıl verdi. Dünkü gibi aralar oldu gene, sigara içildi bu aralarda. Mahkeme yöneticisi, duruşma başlamıştır, diye bağırdı, iki jandarma yalın kılıç, sanığa gözdağı vererek uyumamak için kendilerini zorladılar gene.

Konuşmalardan, bu çocuğu daha küçükken babasının tütün fabrikasına verdiği, çocuğun orada altı yıl çalıştığı anlaşılmıştı.

— 149 —

Patron, işçilerle arasında geçen tatsız bir olay yüzünden bu yıl işine son vermiş, o da işsiz, yersiz yurtsuz kalınca kentte başıboş dolaşmaya, elindeki son birkaç rublesiyle, içmeye başlamış.

Meyhanede, kendisi gibi işinden atılmış, ayyaş bir çilingirle tanışmış, bir gece sarhoşken asma kilidi kırıp, el erine ilk geçen şeyi çalmışlar. Yakayı ele vermişler tabiî. Suçlarını itiraf etmişler.

Ceza evine koymuşlar onları, duruşma gününü beklerken ölmüş çilingir. Şimdi de çocuğu, toplumdan uzaklaştırılması gereken tehlikeli bir yaratık gibi yargılıyorlardı.

Nehlüdof çevresinde olup bitenleri izlerken düşünüyordu: Dünkü sanık gibi tehlikeli… Onlar tehlikeli de biz değil miyiz sanki?.. Rezil, yalancı, alçak bir insanım ben, hepimiz öyleyiz. Beni olduğum gibi tanıyanlar, küçük görmedikleri gibi, sevip sayanlar da benim gibi değil midirler? Bu çocuk toplum için şu salonda bulunan insanların en zararlısı olsa bile, şöyle bir düşünecek olsak, düştüğü durumda elinden başka ne gelirdi zaval ının, ne yapabilirdi?

Bu çocuğun hiç de öyle tehlikeli bir suçlu olmadığı, —herkes farkında bunun— kişiyi suç işlemeye iten koşul arın içine düştüğü için suçlu olduğu apaçık ortada aslında. Sonra şu da apaçık ortada: Toplumumuzda bu çeşit

çocukların görülmesini istemiyorsak, böyle zaval ı yaratıkları oluşturan koşul arı ortadan kaldırmalıyız önce.

Oysa biz ne yapıyoruz? Elimize rastlantıyla geçen böyle bir çocuğu yakalıyor —yakalayamadığımız böyle binlerce çocuğun daha olduğunu bile bile— ceza evine tıkıyoruz. Onun gibi zaval ı, hayatta yolunu şaşırmış bir sürü insanla bomboş oturtuyoruz onu da, ya da sağlığa zararlı, anlamsız işler yaptırıyoruz; sonra da en ahlâksız, tehlikeli insanların arasına katıp, devlet parasıyla Moskova'dan İrkuts iline yol uyoruz.

Bu çeşit insanların ortaya çıkmasına yardım eden koşul arı yok etmeye çalışacak yerde, boş

durmaktan, hiç bir şey yapmamaktan da öte, bu koşul arın doğduğu kuruluşları destekliyoruz. Bu kuruluşlar bel idir: Fabrikalar, atelyeler, meyhaneler, içkili yerler, genelevler. Bunları ortadan kaldırmadığımız gibi gerekli olduklarına inanıyor, daha iyi işlemeleri için elimizden geleni yapıyoruz.

Böyle milyonlarca insan yetişiyor, sonra bunların bir tanesini yakalıyor; bir şey yaptığımızı, tehlikeyi uzaklaştırdığımızı, onu Moskova'dan İrkuts iline sürmekle görevimizi tam olarak yerine getirdiğimizi sanıyoruz… (Nehlüdof, albayın yanında, sandalyesinde oturuyor, savunma avukatını, savcı yardımcısını, başkanı dinler, onların kendine güven dolu tavırlarına bakarken büyük bir açıklıkla düşünüyordu bunları. Bu kocaman salona, duvardaki portrelere, lâmbalara, koltuklara, resmî giysilere, kalın duvarlara, pencerelere baktı şöyle bir: içinde bulunduğu yapının büyüklüğünü, adlî örgütün çok daha büyük olduğunu; yalnız burada değil, bütün Rusya'da, bu, hiç

kimseye bir yararı dokunmayan komedi için aylık alan memur, yazıcı, bekçi, hademe ordusunu düşündü). Bu göz boyama ne çok çaba gerektiriyor böyle… Bu çabanın hiç değilse yüzde birini, huzurumuz için birer araç gibi gördüğümüz, toplumdan atılmış şu zaval ılara yardım etmeye harcasaydık ne olurdu acaba? (Nehlüdof, çocuğun ürkek, soluk yüzüne baktı). Yoksul

uğun zorlamasıyla köyden kente gönderildiğinde ona acıyan, yardım elini uzatan biri çıksaydı

karşısına… kente geldikten sonra bile, on iki saat çalıştıktan sonra gece fabrikadan çıkıp, kötü

arkadaşlarıyla meyhaneye gittiği zamanlar ona, Gitme öyle kötü yerlere Vanya, diyecek birine rastlasaydı gitmezdi çocuk, serseri olmazdı, düşmezdi bu duruma…

Ama acıyan çıkmadı ona; bitlenmesin diye saçlarını sıfır numaraya vurdurtmuş, ustaların ayak işlerine koşar, kentte küçük bir yabani hayvan gibi yaşarken bir iyi yürekli insanla karşılaşmadı; tam tersine, kente indikten sonra ustalarından, arkadaşlarından hep aynı şeyi işitti: Yaman delikanlı olmak için iyi dolap çevirmesini bilmenin, çok içmenin, iyi küfür etmenin, iyi doğuşmenin, rezalet çıkarmanın gerektiğini.

Ağır çalışma koşul arının hasta ettiği, bozduğu, sarhoşluğun, ahlâksızlığın, serseriliğe sürüklediği, sersemleştirdiği bu çocuğu, işsiz güçsüz sokaklarda dolaşırken, akılsızlığından, bir ambara girdi, hiç kimsenin işine yaramayacak iki üç yol uk kilim aşırdı diye bizler, bütün bu okumuş, zengin, geleceklerine güvenle bakan insanlar yakalamışız; onu bu duruma düşüren

nedenleri ortadan kaldırmaya çalışacağımıza, bu çocuğu cezalandırmakla her şeyi düzeltmek istiyoruz.

Korkunç bir şey bu! Bu canavarlık mıdır yoksa aptal ık mı, anlamak güç doğrusu. Sanırım ikisinin de en aşırısı.

Nehlüdof önünde konuşulanları duymuyordu artık, hep düşünüyordu. Bu gerçek onu bile dehşete düşürmüştü. Bunu şimdiye kadar nasıl sezinleyemediğine, başkalarının bu gerçeği na-sıi göremediğine şaşıyordu.

XXXV

Birinci ara verilir verilmez Nehlüdof kalkıp koridora çıktı; duruşma salonuna bir daha dönmemeye kararlıydı. Varsın nasıl bilirlerse öyle yapsınlardı çocuğu; bu korkunç, iğrenç budalalığa katılamazdı artık.

Savcının odasını öğrenip, oraya gitti. Hademe, savcının meşgul olduğunu söyleyerek içeri bırakmamak istedi onu. Ama Nehlüdof aldırmadan geçti, karşısına çıkan memura, jüri üyesi olduğunu, çok önemli bir konuda görüşmek istediğini savcıya bildirmesini söyledi. Prensliği, kibar giyimi nedeniyle yardım ettiler Nehlüdof'a. Memur gidip haber verdi savcıya, içeri aldılar onu.

Savcı ayakta karşıladı onu; Nehlüdof'un görüşmek için böylesine diretmesinden hoşlanmadığı

bel iydi. Soğukça:

— Nedir dileğiniz? diye sordu.

— Jüri üyesiyim, soyadım Nehlüdof, sanık Maslova'yı görmeliyim.

Nehlüdof, çabuk çabuk, kararlı konuşuyordu. Hayatında büyük değişikliklere neden olacak bir adım attığını hissediyor, kı-zanyordu.

Savcı, parlak gözleri fıldır fıldır, saçlarına ak düşmüş, top sakal ı, kısa boylu, esmer bir adamdı.

Sakin sakin:

— Maslova'yı mı? diye sordu. Tanıyorum onu. Bir tüccarı zehirlemekten sanıktı. Niçin görmek istiyorsunuz onu?

Biraz yumuşak davranmak istiyor gibi ekledi: —. Onu niçin görmek istediğinizi bilmeden veremem size bu izini.

Nehlüdof, kulaklarına kadar kızararak:— 152 —•

—• Benim için son derece önemli bir iş için, diye mırıldandı.

Savcı:

—• Öyle mi? dedi.

Başını kaldırıp dikkatli dikkatli baktı Nehlüdof'un yüzüne.

— Dâvasına bakıldı mı? diye sordu.

— Dün bakıldı, tamamen haksız olarak dört yıl kürek cezasına çarptırıldı. Suçsuzdur.

Savcı, Nehlüdof'un Suçsuzdur demesiyle hiç ilgilenmeden:

— Ya… dedi. Duruşması dün olduğuna göre, cezası kesin biçimiyle açıklanana kadar tutuklular ceza evinde kalacak demektir. Orada görüşme belirli günlerde olur. Ceza evi müdürüne başvurunuz.

Kesin ânın yaklaşmakta olduğunu hisseden Nehiüdof, alt

çenesi titreyerek:

— Ama bir an önce görmek zorundayım onu, dedi. Savcı, kaşların! huzursuzca kaldırarak:

— Niçin görmek istiyorsunuz onu bu kadar? diye sordu. Nehlüdof, sesi titreyerek:

— Suçsuz olduğu, kürek cezasına çarptırıldığı için, dedi.

Asıl suçlu benim.

Bir yandan da, söylenmemesi gereken şeyi söylediğini hissediyordu.

—• Nasıl olur? diye sordu savcı.

— Çünkü tertemiz bir kızken ben aldattım onu, şimdiki durumuna düşmesine ben sebep oldum.

Ona bu kötülüğü yapma-saydım o eve düşmez, böyle bir şeyle de suçlanmazdı.

— Bunun, onunla görüşmenizi neden gerektirdiğini gene de anlayamadım.

Nehlüdof kekeleyerek:

— Çünkü onun peşinden gitmek… onunla evlenmek istiyorum, dedi.

Bundan her söz etmeye başladığında olduğu gibi, gözleri

dolmuştu gene.

— Öyle mi? dedi savcr. Bakın hele! Gerçekten de pek sık görülmeyen bir olay bu. Krasnapenski bölgesi yöneticilerinden-siniz galiba siz?

Savcı, Nehlüdof soyadını daha önce de duyduğunu hatırlar

gibi olmuştu. Doğrusu çok tuhaf şeylerden söz ediyordu genç adam.

Nehlüdof, kızararak, öfkeli:

— Kusura bakmayın ama, bunun isteğimle bir ilişkisi olduğunu sanmıyorum, dedi.

Savcı bel i belirsiz gülümsedi. Hiç bozulmadan karşılık verdi:

— İlişiği yok tabiî… ama isteğiniz öylesine şaşırtıcı, öylesine…

— Söyler misiniz, verecek misiniz izin?

— İzin mi? Elbette, elbette, hemen bir kâğıt vereyim size. Buyrun oturun lütfen.

Savcı, masasına gitti, oturup bir şeyler yazmaya koyuldu.

— Otunuz lütfen.

Nehlüdof ayakta duruyordu.

Savcı, izin kâğıdını yazdıktan sonra, yüzüne merakla bakarak Nehlüdof'a verdi onu.

— Şunu da bildirmek zorundayım size, dedi Nehlüdof, jüri üyeliği görevime devam edemeyeceğim.

— Ama, bildiğiniz gibi, bunun için mahkeme hayetine kabul edilebilecek sebepler göstermelisiniz.

— Her çeşit mahkemeyi yalnızca yararsız değil, ahlâk kural arına da aykırı bulduğumdur sebep.

Savcı:

— Eveet, dedi. (O bel i belirsiz gülümsemesi hâlâ dudak-larmdaydı. Bu gülümseyişle, böyle sözlere alışık olduğunu, bunları eğlendirici bulduğunu anlatmak istiyordu sanki). Evet efendim, ama savcı olarak benim bu konuda elimden bir şey gelmeyeceğini sanırım biliyorsunuzdur. Bu bakımdan, mahkemeye durumu açıklamanızı salık vereceğim size; mahkeme gösterdiğiniz mazereti inceler, kabul eder ya da etmez; etmezse para cezası verir size. Mahkeme heyetine vaşvurunuz lütfen.

Nehlüdof, öfkeli:

— Size söyledim işte, başka bir yere de başvurmam, diye söylendi.

Savcı, bu garip konuktan bir an önce kurtulmak istediğini gizlemeden, başını öne eğerek:154

— Güle güle efendim, dedi. *

Nehlüdof çıktıktan hemen sonra savcının odasına giren bir mahkeme üyesi:

— Kimdi o yanınızdaki? diye sordu.

— Nehlüdof. Hatırlıyor musunuz, Krasnoperski bölgesi yönetim kurulunda acayip konuşmalar yapmıştı. Düşünün bir kere, jüride görevli; sanıklar arasında, kürek cezasına çarptırılmış, eskiden aldattığı bir kadın mı kız mı ne varmış, evlenmek istiyor onunla…

—• Olamaz.

— Val ahi öyle söylüyor… tuhaf bir heyecan içindeydi.

— Günümüzün gençlerinde bîr acayiplik var ya, nedir bilmiyorum.

—• Pek o kadar genç de sayılmaz hem.

— Şu sizin ünlü İvanşenkof'unuz da kabak tadı verdi yani. Öldürüyor insanı, konuşuyor da konuşuyor…

— Düpedüz susturmalıdır böylelerini, kendiliklerinden susmazlar çünkü…

XXXVI

Savcının yanından çıkınca doğru tutukluların bulunduğu ceza evine gitti Nehlüdof. Ama aradılar taradılar, Maslova diye biri yoktu orada; başgardiyan, Nehlüdof'a bir de eski sürgünler ceza evine bakmasını söyledi. Nehlüdof oraya da gitti.

Gerçekten de oradaydı. Yekaterina Maslova. Altı ay önce jandarmaların açtığı çok önemli, dal ı

budaklı politik bir dâva sonucu tutuklular ceza evine üniversite öğrencilerinin, doktorların, işçilerin, hemşire kızların, yüksek okul arda kurslara katılan kadınların doldurduğunu unutmuştu savcı.

Tutuklular ceza evi, kentin bir ucunda, sürgünler ceza evi öte uçundaydı; Nehlüdof oraya vardığında akşam olmak üzereydi. Soğuk görünümlü, kocaman yapının kapısına yaklaşıyordu ki, nöbetçi bırakmadı onu, çıngırağın ipine asıldı birkaç kere. Çıngırak sesine gardiyan çıktı.

Nehlüdof izin kâğıdını gösterdi; gardiyan, ceza evi müdürü izin vermeden onu içeri alamayacağını

söyledi. Nehlüdof, ceza evi müdürünün evine yürüdü. Daha mer-

divenleri çıkarken, piyanoda gürültülü, canlı bir parça çalındığını duymuştu. İçerden geliyordu bu ses. Bir gözü bağlı, öfkeli olduğu yüzünden bel i oda hizmetçisi kapıyı açınca sesler dışarı boşaldı

sanki birden. Nehlüdof'un kulaklarını tırmaladı. List'in bir rapsodisiydi bu, hani güzel de çalıyordu çalan, ama bir yerine kadar. Oraya gelince gene baştan başlıyordu. Nehlüdof, gözü bağlı oda hizmetçisi kıza ceza evi müdürünün evde olup olmadığını sordu.

Oda hizmetçisi:

— Hayır, dedi.

— Ne zaman gelir acaba?

Rapsodi gene sustu, sonra gürültüyle, heyecanla başladı, o büyülü yere kadar tekrar edildi.

— Gidip bir sorayım efendim.

Oda hizmetçisi kız gitti.

Rapsodi yeni baştan başlamıştı gene, ama bu kez büyülü yere kadar devam etmedi, yarıda kesildi. Bir kız sesi duyuldu:

— Evde olmadığını, bugün gelmeyeceğini söyle. Bir yere gitti, anlamıyorlar mı?

Gene Rapsodi başladı, ama başlamasıyla kesilmesi bir oldu, bir sandalyenin itildiği duyuldu.

Anlaşılan piyanist bayan kızmış, zamansız gelen bu inatçı ziyaretçiye haddini bildirmek istemişti.

Uçuk benizli, elemli bakan gözlerinin altı mor, saçı başı karmakarışık bir kız kapıdan çıkarken, sinirli,

— Babam evde yok, diyordu.

Ama karşısında iyi giyimli, genç bir adam görünce yumuşadı hemen,

— Buyrun lütfen, girin… Bir arzunuz mu vardı?

— Ceza evinde bir tutukluyu görmek istiyordum da.

— Siyasî suçlulardan mı?

— Hayır, siyasî suçlu değil. Savcıdan izin aldım.

— Bilmem ki, babam yok evde. Buyursanıza, girin lütfen… Siz bilirsiniz, öyleyse babamın yardımcısına gidin, odasmdadır şimdi, onunla konuşun. Soyadınız neydi?

Nehlüdof kızın sorusuna cevap vermeden,

— Teşekkür ederim, dedi.— 156 —

Dönüp yürüdü. Arkasından kapı yeni kapanmıştı ki, aynı coşkun, neşeli parça çalmaya başladı

gene. Oysa ne yeriydi bu müziğin, ne de onu büyük bir dikkatle öğrenmeye çalışan kızın za-valiı

görünüşüne gidiyordu. Avluda bıyığının uçları kalkık genç bir subayla karşılaştı Nehlüdof, müdür yardımcısının nerede olduğunu sordu ona. Genç subay, müdür yardımcısının kendi olduğunu söyledi. İzin kâğıdını a!dı, inceledi, tutuklular ceza evi için verilmiş bir izin kağıdıyla onu görüştüremeyeceğini söyledi.

— Hem geç oldu zaten… Yarın buyrun. Saat dokuzda herkes istediğiyle görüşebilir yarın. Müdür de gelecek, onu da görürsünüz. Görüşme odasında görüşebileceğiniz gibi, izin verirse müdürün odasında da görüşebilirsiniz.

Nehlüdof böylece, Maslova'yla görüşmeden eve döndü. Sokakta yürüyor, mahkemeyi değil, savcıyla, müdür yardımcısıyla arasında geçen konuşmaları düşünüyordu. Maslova'yı göreceği düşüncesi heyecanlandırıyordu onu. Onunla konuşabilmek için uğraşması, niyetini savcıya açması, onu görmek için iki ceza evine gitmesi öylesine

coşturmuştu onu ki, uzun süre geçmedi heyecanı. Eve gelir gelmez, hanidir elini sürmediği günlüğünü aldı, birkaç yerine şöyle bir göz gezdirdikten sonra yazmaya başladı: İki yıldır tutmuyorum günlük, bu çocukluğa bir daha hiç

dönmeyeceğim kanısındayım. Oysa çocukluk değildir bu; kendi kendimle, her insanın içinde yaşayan o gerçek, kutsal kendimle söyleşmektir. O zamandan beri uyuyordu bu ben, söyleşebileceğim kimsem yoktu. Yirmi sekiz nisan günü, jüri üyesi bulunduğum duruşmada az görülür bir rastlantı uyandırdı onu. Sanık sandalyesinde onu, bir zamanlar aldattığım Katyuşa'yı

ceza evi giysisiyle gördüm. Tuhaf bir yanlış anlama, benim de bir anlık dalgınlığım sonucu kürek cezasına çarptırıldı. Bugün savcıya gittim, ceza evine gittim. Görüştürmediler beni onunla; ama kararlıyım, onu görmek, ondan özür dilemek — evlenerek bile olsa •— suçumu bağışlatmak için her şeyi yapacağım. Tanrım, yardım et banal Öyle hafif hissediyorum kendimi, öyle mutluyum ki.

XXXVII

O gece daha uzun süre uyuyamadı Maslova. Gözleri açık, kapıya bakıyor, esmer kadının burnunu çekmesini dinliyordu. Hâlâ bir aşağı bir yukarı dolaşıp duran köy papazının kızı

geçiyordu önünden ikide bir.

Sahalin'de ne olursa olsun, bir kürek cezalısıyla evlenmeyeceğini düşünüyordu. Ama yöneticilerden biriyle, bir yazıcıyla, hiç değilse bir baş gardiyan ya da gardiyanla evlenebilirdi belki. Benden iyisini mi bulacaklar. Yeter ki zayıflamayayım. Yoksa mahvolurum. Savunma avukatının ona nasıl baktığını hatırladı; başkan da, karşılaştığı ya da mahsus yanından geçen erkekler de öyle süzüyorlardı onu tepeden tırnağa. Ceza evinde onu görmeye gelen Berta'nın getirdiği haberi hatırladı: Kitayev-na'nın evindeyken aşık olduğu üniversite öğrencisi gelip aramıştı

onu; ceza evine düştüğünü öğrenince de çok üzülmüştü. Esmer kadının kavgasını hatırladı, acıdı

ona; ona bir francala da fazladan yol ayan fırıncı geldi aklına. Çok şey düşündü ama Neh-lüdof’u hatırlamadı hiç. Çocukluğunu, genç kızlığını, özel ikle, Nehlüdof’a olan âşkını hatırlamak istemezdi hiç bir zaman. Çok acı verirdi ona bu- Bu anılar ruhunun derinlikleriyie bir yerde hiç

dokunulmadan dururlardı. Düşünde bile gördüğü olmazdı Nehlü-dof’u. Duruşma {salonunda onu tanımaması, onu son kez gördüğünde resmî giygili, sakalsız küçücük bıyıklı, kısa da olsa gür, kıvırcık saçlı bir genç; şimdiyse kel i fel i, sakal ı bir adam olmasından olduğu kadar, onu hiç

düşünmemesindendi. Onunla ilgili geçmişini o zifiri karanlık gece, Nehlüdof savaş dönüşü

halalarına uğramadığı o korkunç gece çıkarıp atmıştı bel eğinden.

Maslova o geceye kadar, yani Nehlüdof’un dönüşte uğrayacağını umduğu sürece, karnında taşıdığı çocuktan sıkılmak şöyle dursun, onun yumuşak, bazan da sert hareketlerinden büyük haz duyuyor, duygulanıyordu bile. Ama o geceden sonra her şey değişti. Doğuracağı çocuk da bir yük olmaya başlamıştı ona artık.

Halaları uğraması için mektup üzerine mektup yazmışlardı ona, yalvarmışlardı; ama o bir telgraf çekti onlara, zamanında Petersburg’da bulunması gerektiği için uğrayamayacağını bildirdi. Bunu öğrenince, onu görebilmek için tren istasyonuna gitmeye karar verdi Katyuşa Tren gece saat ikide geçecekti. Katyuşa .hanımlarını yatırdı- eski bir çift potin geçirdi ayağına, atkıyı ba-_ 158 —sına örttü, yanına ahçmın kızı Maşka’yı alıp sessizce çıktı evden, istasyona koştu.

Yağmurlu, rüzgârlı, zifirî karanlık bir sonbahar gecesiydi. Ilık, iri yağmur taneleri kamçılıyordu yüzünü; arada bir yağmur kesiliyordu. Ayaklarının altında yol bel i değildi, orman ise kuyu gibi kapkaranlıktı. Katyuşa oraları çok iyi bildiği halde gene de kaybetti yolu; öyle ki, trenin üç dakika kalacağı küçük istasyona, umduğu gibi trenden önce değil, ikinci zilden sonra varabildiler.

Koşarak trenin yanına geldiklerinde Katyuşa birinci mevki vagonun penceresinde ODU gördü

hemen. Çok aydınlıktı içersi. İki subay kadife kaplı koltuklarda karşılıklı oturmuş, kâğıt oynuyorlardı. Pencerenin önündeki küçük masada kalın mumlar yanıyordu; üstten eridikçe kenarlarından akarken ip ip donmuş mumlar. O, koltuklardan birinin kenarına, kolunu arkalığına dayayarak oturmuş, bir şeye gülüyordu. Bacaklarına iyice yapışmış subay pantolonu vardı

ayağında. Onu tanır tanımaz, soğuktan donmuş eliyle cama vurdu Katyuşa. Ama tam o anda da üçüncü zil çaldı, tren önce geri kaydı, biraz sonra vagonlar, sırayla sarsılarak yavaş yavaş

hareket ettiler. Oyun oynayan subaylardan biri elinde kâğıtlarla ayağa kalktı, pencereden dışarı

baktı. Katyuşa bir kere daha vurdu, yüzünü cama dayadı. O anda Kat- yuşa'nın yanında durduğu vagon da sarsıldı, hareket etti. Katyuşa içeri bakarak yürüyordu vagonla beraber. Subay pencereyi indirmek istiyor, ama indiremiyordu bir türlü. Nehlüdof kalktı yerinden, subayı yana itti, pencereyi indirmek için uzandı. Tren hızlanmıştı. Katyuşa geri kalmamak için çabuk çabuk yürüyordu, ama tren de hızlandıkça hızlanıyordu. Nehlüdof tam pencereyi indirdiği anda kondüktör itti Katyuşa'yı, trene atladı. Geri kalmıştı Katyuşa, ama hâlâ koşuyordu istasyonun ıslak tahtaları üzerinde. Sonra tahtalar bitti, merdivenleri koşarak inerken düşmemek için zor tuttu kendini. Koşuyordu Katyuşa, ama birinci mevki vagonu uzaklaşmıştı ondan, gitmişti. Şimdi ikinci mevki vagonları koşarak geçiyordu yanından, sonra üçüncü mevki vagonları daha hızla geçmeye başladılar, ama hâlâ durmadan koşuyordu Katyuşa. Yanında arkasından fenerle son vagon geçtiğinde su tulumbasının yanındaydı. Yapayalnızdı karanlığın ortasında, birden rüzgâr saldırdı

üzerine, basından atkısını çekti aldı.

ıslak eteklerini estiği yöndeki bacağına yapıştırdı. Atkısının bayından uçtuğuna aldırmadan koşuyordu Katyuşa hâlâ. Arkasından ona yetişmeye çalışan kız,

— Mihaylovna teyze! diye bağırıyordu. Atkınızı düşürdünüz!

O apaydınlık bir kompartımanda, kadife koltuklarda oturuyor, gülüp eğleniyor, içiyor, bense burada çamurların, karanlığın içindeyim; yağmurun, rüzgârın altında ağlıyorum. Böylece geçirdi içinden Katyuşa. durdu, başını geri atıp el erinin arasına .aldı, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

—' Gitti! diye bağırıyordu.

Kız korkmuştu, sırılsıklam entarisiyle sarıldı ona.

— Eve gidelim teyzeciğim.

Katyuşa kıza cevap vermeden, Bir tren geçerken altına ata-•yım kendimi, her şey bitsin, diye geçiriyordu içinden.

Öyle yapmaya da kararlıydı. Ama her zaman olduğu gibi, heyecan anı geçtikten sonra karnındaki çocuk, onun çocuğu birden tekme atmaya başladı, yumuşak kıpırdanmalar duydu için-de Katyuşa, duygulandı. Bir dakika önce onu öylesine perişan den artık yaşayamıyacağı düşüncesi, sevdiği erkeğe olan öfkeli, ondan hiç değilse kendini öldürerek öcünü almak isteği çok uzaklardaydı şimdi. Sakinleşmişti, atkısını alıp sarındı ona, aceleyle eve yol andı.

Perişan bir durumda, iliklerine kadar ıslanmış, üstü başı çamur içinde eve döndü; onu şimdiki durumuna getiren ruhsal değişiklik de o gün başladı işte. İyiliğe o korkunç geceden sonra inanmamaya başladı. O zamana kadar iyiliğe de inanırdı, insanların iyiliğine inandıklarına da; ama o gece hiç kimsenin böyle ;bir şeye inanmadığı, insanların, Tanrıdan, iyilikten söz etmelerimin tek nedeninin birbirlerini aldatmak olduğu inancı yer etti 'içinde. Onu seven —kuşkusu yoktu Katyuşa'nın Nehlüdof'un onu sevdiğinden — evet onu seven, onun da sevdiği erkek istediğini elde ettikten sonra, duygularıyla alay ederek silkip atmıştı onu. Tanıdığı en iyi insan oydu. Hiç kimse onun kadar iyi değildi. Her gün biraz daha inanıyordu buna. Halalar, dine sıkı sıkıya bağlı o yaşlı kadınlar bile, onlara artık eskisi gibi hizmet edemeyince kovmuşlardı onu.

Tanıdığı bütün insanlar bir çıkar peşindeydiler hep; Kadınlar, ondan yararlanarak para kazanma-

ya çalışıyorlardı; erkeklerse, yaşlı bölge konserinden gardiyanlara kadar hepsi bir zevk aracı gibi bakıyorlardı ona. İnsanlar için dünyada varsa yoksa zevkti önemli olan, gerisini görmüyordu gözleri. Özgürlüğüne kavuşmasının ikinci yılında tanıştığı yaşlı yazar daha da inandırmıştı onu buna. Kişinin mutluluğunun bunda —şiir ve estetik diyordu buna— olduğunu söylüyordu.

Herkes kendi için, kişisel zevki, çıkarı için yaşıyordu; Tanrı üzerine, iyilik üzerine söylenenler aldatmacaydı hep. Dünyada her şeyin niçin bu kadar kötü olduğu, insanların niçin birbirine durmadan kötülük yaptıkları, birbirinin kuyusunu kazdıkları, niçin hepsinin ıstırap çektikleri konusuna gelince, bunları hiç düşünmemek gerekiyordu. Canı sıkılmaya başladı mı; bir sigara yakınca, birkaç kadeh devirince ya da —en iyisi de buydu— bir erkekle sevişince geçiyordu her şey.

XXXVIII

Devrisi ‘gün —pazardı— sabahın beşinde kadınlar koğuşunun koridorunda her sabahki düdük çalınca, hâlâ uyumayan Ko-rabîeva uyandırdı Maslova’yı.

Kürek mahkûmu diye geçirdi içinden dehşetle Maslova. Gözlerini oğuşturdu, gece iyice ağırlaşmış, çok pis kokan havayı güçlükle çekti ciğerlerine; dönüp gene uyumak, her şeyin unutulduğu ülkeye gitmek istedi, ama artık bir alışkanlık olarak içine yerleşmiş korku kaçırdı

uykusunu, doğruldu, ayaklarını toplayıp oturdu, çevresine bakınmaya başladı. Kadınlar kalkmıştı, çocuklar uyuyordu yalnız. Patlak gözlü yasak içkici kadın, çocukları uyandırmamak için yavaş

yavaş çekiyordu altlarından önlüğünü. Bozguncu kadın, kundak yerine kul andığı eski püskü bez parçalarını asıyordu sobanın yanına; mavi gözlü Fedosya’nın kucağında tuttuğu, pışpışladığı, onunla beraber sal andığı

bebeğiy-se yırtınırcasına ağlıyordu. Veremli göğsünü tutmuş öksürüyor, aralarda güçlükle, hırlayarak soluyordu. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Esmer kadın uyanmış, göbeği havada, kalın bacaklarını kıvırmış, sırtüstü yatıyor, gördüğü bir düşü yüksek sesle, neşeyle anlatıyordu. Bilerek yangın çıkarmaktan yatan yaslı kadın gene

ikon dolabının önündeydi; durmadan haç çıkarıyor, secdeye varıyor, hep aynı sözcükleri fısıltıyla tekrarlayarak dua ediyordu. Köy papazının kızı ranzasında kıpırdamadan oturuyor, uykulu gözlerle önüne bakıyordu. Çalımlı, siyah, sert, yağlı ‘saçlarını parmağına doluyordu.

Koridorda ayak sesleri duyuldu, anahtar gürültüyle döndü kilidin içinde, iki erkek cezalı girdi içeri.

Temizleyicilerdi bunlar. Ceketleri uzun, boz pantolonları kısa mı kısaydı. Ağırbaşlı, sinirliydiler; pis su dolu tekneyi kaldırıp götürdüler. Kadınlar el erini yüzlerini yıkamak için koridordaki musluklara gittiler. Esmer kadın orada da komşu hücreden çıkmış bir kadınla kapıştı. Gene bağnşmalar, küfürler, yakınmalar…

Gardiyan,

— Zindana tıkılmak mı istiyor canınız galiba! diye bağırdı. Esmer kadının yağlı sırtına öyle bir şaplak indirdi ki, koridor çın çın öttü.

— Sesini duymayayım bir daha.

Bu davranışı, okşama olarak kabul eden esmer kadın,

— Amma da vuruyorsun be moruk, dedi.

— Hadi çabuk olun, hadi! Sabah ayinine yürüyün. Maslova saçlarını daha taramamıştı ki, ceza evi müdürü

geldi yardımcılarıyla. Gardiyan.

— Yoklama! diye bağırdı.

Öteki hücreden de kadınlar çıktı, koridorda ikili sıra oldular; arka sıradakiler el erini ön sıradakilerin omuzlarına koydular. Hepsini saydılar.

Yoklamadan sonra bir kadın gardiyan geldi, kadınları alıp kiliseye götürdü. Bütün hücrelerden çıkmış yüz kadar kadın sırayla yürüyordu arkasından. Maslova’yla Fedosya sıranın ortala-nndaydı. Hepsi beyaz başörtülü, blûzlu, etekliliydi; renkli giysisi olan tek tüktü. Kocalarından ayrılmayan, onlarla beraber ceza evine giren çocuklu kadınlardı bunlar. Sıranın bir ucu merdivenin başında, öteki ucu dibindeydi. Kalın tabanlı terliklerin taşlarda çıkardığı tok sesten başka bir ses duyulmuyordu; arada konuşanlar, gülenler de vardı. Bir köşeyi dönerken düşmanının,

Boçkova’nın kötülük okunan yüzünü gördü Maslova, önde yürüyordu, Fedosya’ya gösterdi onu.

Alt kata inirnce kestiler seslerini kadınlar; içini, altınlarda yansıyan ışığın pırıl pırıl aydınlattığı

kilisenin açık kapısından haç çıkararak girdiler. Bomboştu henüz kilise. Onlara ayrılan yer sağ

yandaydı; sıkışarak, birbirini iterek yerleştiler. Kadınların arkasından boz giysileriyle erkek cezalılar geldiler; yüksek sesle öksürerek sol yandaki ve ortadaki yerlerini aldılar. Yukarda, koro yerinin bir yanında, başlarının yarısı traş edilmiş, orada oldukları ayakiarındaki zincirlerin şakırdamasından bel i olan kürek cezalıları, öteki yanında saçları kesilmemiş, ayakları zincire vurulmamış tutuklular vardı.

Ceza evi kilisesini zengin bir tüccar otuz: kırk bin ruble vererek yeni baştan yaptırmıştı. Pırıl pırıl renklerle, altınla parlıyordu her yanı.

Bir süre sessizlik vardı kilisenin içinde; yalnız sümkürme-ler, öksürük, çocukların ağlaması, arada bir de zincir şakırtıcı duyuluyordu. Ortadaki cezalılar arasında bir kaynaşma oldu birden, birbirlerini iterek açıldılar,

ortada bir yol açtılar; bu yoldan, ceza evi müdürü yürüyerek en öne geçti, tam orta yerde durdu.

XXXIX

Ayin başladı.

Simli, kalın bir kumaştan acayip, son derece rahatsız bir giysisi olan papaz ekmeği bıçakla ufak ufak kesip bir tabağa yerleştirdi, sonra birtakım dualar okuyarak, adlar söyleyerek içinde şarap olan bir kaba da attı birkaç tane. Bu arada Zangoç durmadan bir şeyler okuyordu; sonra cezalılardan kurulu koro eşliğinde, anlaşılmaz, çabuk ve şarkı gibi söylendiği için daha da anlaşılmaz olan, eski Slav duaları okudu. Dualarım çoğunda Tanrıya Çarın, Çar ailesinin mutluluğu için yakarılıyordu. Yere diz çökü-lerek bir kaç kere okundu bu çeşit dualar, arada başkaları da okunuyordu. Ondan başka, zangoç Havarilerim Kutsal işlerinden birkaç şiir okudu, ama öylesine tuhaf bir seslle, kendini zorlayarak okuyordu ki, bir sözcüğü anlaşılamadı

okuduğunun. Sonra papaz Mark'ın İncil'ini açtı, tane tane okumaya başladı. İsa'nın dirildikten sonra göğe uçup babasının sağ yanına oturmadan ön-

ce, ilkin, içinden yedi şeytanı kovduğu Mariya Magdalena'ya, sonra da onbir öğrencilerine İncil'i tüm canlılara tanıtmasını buyurduğu, inanmayanların mahvolacaklarını, inananların, vaftiz ola-caklarmsa kurtulacağını, içindeki şeytanları kovacağını, elinin dokunuşuyla hastaları iyi edeceğini, yeni yeni dil erle konuşacağını, yılanları buyruğu altına alacağını, zehir içse ölmeyeceğini, sağlıklı

kalacağını söylediği yerdi.

Papazın doğrayıp şarabın içine koyduğu ekmek parçalarının, bilinen hareketlerden, dualardan sonra Tanrının bedenine, kanına dönüşeceğine inanılıyordu. Bu hareketler şunlardı: Papaz, —simli kalın kumaştan cüppesiyle çok güç olduğuna aldırmadan— el erini yavaşça yukarı kaldırıyor, öyle bir süre durduktan sonra yere diz çöküyor, masayı, masanın

üzerindekileri öpüyordu. En önemli hareket, papazın, peçeteyi iki eliyle tutup, tabaka altın kap üzerinde düzenli olarak yavaş

yavaş sal amasıydı. Ekmekle şarabın tam o anda Tanrının bedeniyle kanına dönüşeceğine inanıldığı için, ayinin bu yeri pek heyecanlı olmuştu. Bundan sonra, bölmenin arkasından bağırmaya başladı papaz:

— Ey en temiz, en bakir Tanrı anası, kutsal arın en kutsalı!

Koro coşkun bir övgüyle başladı arkasından, İsa'yı, bakireliğine hiç zarar gelmeden doğuran bakire Meryem'in meleklerden üstün olduğunu dile getiriyordu bu övgü. Dönüşümün bundan sonra artık tamamlandığına inanıldığı için, papaz tabağın üzerindeki peçeteyi kaldırdı, tam ortadaki parçayı alıp dörde böldü, şaraba batırıp ağzına attı. Onun Tanrının etinden bir parça yediğine, kanından bir yudum içtiğine inanılıyordu. Sonra perdeyi çekti papaz, ara kapıyı açtı, altın kaplı kabı eline alıp, orta yere çıktı, isteyenlerin kaptaki Tanrının etinden yiyebileceğini kanından içebileceğini söyledi yüksek sesle.

Birkaç çocuktan başka isteyen çıkmadı.

Papaz önce adlarını sordu çocukların; sonra elindeki kaşığı kaba daldırıp, her keresinde bir parça ekmekle biraz şarap alarak kaşığı sapına kadar çocukların ağzına sokmaya başladı. Bu arada zangoç çocukların ağzını siliyor, bir yandan da neşeyle şarkı söylüyordu. Çocukların Tanrının etinden yedikleri, kanından içtikleri üzerineydi bu şarkı. Sonra kabı alıp bölmenin arkasına gitti papaz, kaptaki kanın hepsini içti, Tanrının bedeninin parça-— 164 —larını yedi, bıyıklarını birkaç kere yaladıktan, ağzını da kabı da güzelce kuruladıktan sonra, ince tabanlı, cilâlı potinlerini gıcır-data gıcırdata, çabuk adımlarla çıktı bölmenin arkasından. Çakırkeyif olduğu gözlerinin parlamasından bel iydi.

Hıristiyanlığın en önemli ayini böylece bitmiş oluyordu. Ama papaz, zaval ı, mutsuz cezalıları

avutmak amacıyla, alışılagelmiş ayine öze! bir ayin daha eklemeyi uygun bulmuştu. Bu özel ayin şöyleydi: Papaz, altın çerçeveli, yirmi otuz mumun aydınlattığı bir tasvirin önünde yere diz çöktü

(biraz önce etini yediği Tanrının resmi diye bel enmişti bu; yüzü, el eri simsiyah bir insan resmiydi) acayip, soğuk bir sesle şarkı söylemekle konuşmak arası bir tonda okumaya başladı:

— Ey en tatlı olan İsa, havarilerin göz bebeği, Rabbim benim, acı çekenlerin tek avuntusu, evrenin sahibi, İsa, kurtar beni, kurtar beni Rabbim, güzel İsa, bütün dualarım sanadır, kurtar beni İsa'm benim, acı bana, sana iman etmişler, seni kutsal bilenleri kurtar ey bütün varlıkların Peygamberleri, İsa, cennetin kapılarını açtı bana ey insan sever İsa'm!

Burada sustu papaz, soluk aldı, haç çıkarıp secdeye vardı, herkes yaptı onun yaptığını. Ceza evi müdürü de, gardiyanlar da, cezalılar da secdeye varmışlardı; yukarda zinzin şakırtıları duyuldu.

Papaz devam etti sonra:

— Melekleri yaratan, güçlerin en büyüğü İsa, tüm kutsal varlıkların en kutsalı, atalarımızın sığmağı, çok tatlı İsa, büyük İsa, çarların koruyucusu, mutluluk kaynağı İsa, Peygamberler Peygamberi, mucizeler yaratan, düşmüşlerin dayanağı, mutlu Rabbim, rahiplere yaşama gücü

veren ey en iyi, ey en bağışlayan İsa, zaval ıların sevinci, dindarların armağanı, oruç tutanların gücü İsa, ey, en temiz, en soylu, en kutsal, ölümsüz, günahkârların kurtuluşu İsa ey, Tanrının oğlu, acı bana!

Papaz giderek yükseltiyordu sesini; tasvirin ipek örtüsüne dokundurdu elini sonunda, bir dizini yere koyup secdeye vardı; bu arada koro büyük bir coşkunlukla duanın son sözlerini tekrar ediyordu: İsa ey, Tanrının oğlu, acı bana! Cezalılar, yarısı traş edilmiş başlarını sal ayarak, zayıf bacaklarının derilerini soymuş, zincirleri şakırdatarak secdeye varıp varıp doğruluyorlardı.

Uzun süre devam etti bu böyle. Önce övgüler söylendi —her

övgü acı bana diye bitiriliyordu— arkasından amin diye biten yeni övgüler okundu. Mahkûmlar haç çıkarıyor, secdeye varıyorlardı. Başlangıçta her

aralıkta secdeye varıyorlardı cezalılar, sonra bir atlayarak, giderek iki, üç atlayarak varmaya başladılar; bütün övgüler bitip de papaz derin bir soluk alarak elindeki küçük kitabı kapayıp bölmenin arkasına gidince hepsi çok sevindiler buna.

Son bir şey daha kalmıştı. Papaz büyük masanın üzerindeki uçlarında mine pul ar olan altın kaplamalı haçı alıp, onunla kilisenin orta yerine çıktı. Önce ceza evi müdürü geldi papazın yanma, elini haça değdirdi, sonra yardımcısı, daha sonra da gardiyanlar yaptılar aynı şeyi. Arkasından cezalılar birbirini iterek, alçak sesle küfrederek sırayla gelmeye başladılar. Papaz, müdürle konuşurken bir yandan da, ona yaklaşan cezalıların ağzına, bazan da burnuna sokuyordu elini, haçı. Cezalılar papazın elini de haçı da öpmeye çalışıyorlardı. Yolunu kaybetmiş kardeşlerin huzura kavuşması, doğru yolu bulması için yapılan hıristiyan ayini de böylece bitmiş oluyordu.

XL

Papazdan, müdürden tutun da Maslova’ya kadar hiç kimse, papazın, tuhaf tuhaf sözcüklerle övdüğü, adını bir çok kereler tekrarladığı İsa’nın burada yapılanları yasakladığını aklının ucundan biİe geçirmemişti. Böylesine anlamsız, saçma sapan duaları, öğretmen papazların ekmekle şaraba yaptıkları bu çirkin okus-fokusu yasaklamakla kalmamış, insanların başka insanlara öğretmen demelerini, tapınaklarda dua etmelerini de kesinlikle yasaklamıştı. Herkesin yalnız, bir basınayken dua etmesini buyurmuş; kendisinin tapmakları yıkmak için geldiğini, tapmaklarda değil, gerçekte, ruhta dua etmenin gerektiğini söyleyerek tapınakları da yasaklamıştır. En önemlisi, insanları yargılamayı, onları burada olduğu gibi, zindanlarda çürütmeyi, horlamayı, ezmeyi, öldürmeyi yasaklamamıştır yalnızca; köleleri özgürlüğe kavuşturmaya geldiğini söyleyerek, insanlara karşı her çeşit eziyeti de yasaklamıştır.

Hiç kimsenin aklına, burada İsa adına yapılanların aslında

İsa’ya en büyük küfür olduğunu, onunla alay etmek olduğu gelmiyordu. Papazın ortaya çıkarıp herkese öptürdüğü altın kaplama, uçlarında mine pul

ar olan haçın aslında, İsa'yı, şimdi onun adına burada yapılanı yasakladı diye astıkları darağacınn örneğinden başka bir şey olmadığını

düşünen yoktu. Ekmeğin, İsa'nın etine, şarabın da kanına dönüştüğünü söyleyen papazların gerçekten de O'nun etini yediklerini, kanını içtiklerini, ama bunu, ekmekleri yiyerek, şarabı içerek değil de; İsa'nın, kendini onlardan biri saydığı küçükleri yoldan çıkardıktan başka, İsa'nın oğluna getirdiği mutluluğu onlardan saklayarak, onları en yüce mutluluktan yoksun ederek, en dayanılmaz acıları çekmek zorunda bırakarak yaptıklarını düşünmüyordu kimse.

Papaz büyük bir rahatlıkla, iç huzuruyla yapıyordu görevini, çünkü çocukluktan beri bu öğretilmişti ona hep, şimdiye kadar yaşamış kutsal insanların da, şimdiki din büyüklerinin de inandıkları tek gerçek inancın bu olduğu sokulmuştu kafasına. Ekmeğin et olduğuna inanmıyordu inanmasına, çok dua etmenin ruha bîr yararı olacağına, yediğinin gerçekten de Tanrının eti olduğuna inanmıyordu —inanılmaz böyle şeylere— ama bu dine inanmanın gerektiğine inanıyordu. Bu inancın içinde yer etmesinin en önemli sebebi de, bu dinin gereklerini yerine getirmekle onsekiz yıldır para kazanmasıydı. Ailesine bakıyor, oğlunu lisede, kızını da din okulunda okutuyordu bu parayla.'Zangoç da inanıyordu, hem papazınkinden sağlamdı onun inancı, çünkü bu dinin aslını

hepten unutmuştu, bildiği bir şey varsa o da, mum yakmanın, ölüye dua okutmanın, çan çaldırmanın, azizlerin ruhlarına âyin yaptırmanın ayrı ayrı fiyatları olduğuydu; gerçek Hıristiyanlar da seve seve ödüyorlardı bunların ücretini. Bu yüzden, yalvarırım, yalvarırım, diye bağırırken, ilâhi söylerken, gerekli duaları okurken odun, un, ya da patates satan birisinin bağırmasının gerekliliğine inandığı kadar inanıyordu buna, içi de rahattı. Ceza evi müdürüyle gardiyanlar, bu dinin esaslarını hiçbir zaman öğrenemedikleri, kilisede olup bitenlerin ne anlama geldiğini bilmedikleri halde, bu dine inanmaları gerektiği inanandaydılar; çünkü büyükleri de, Çar da bu dine inanıyorlardı. Dahası var, bu dinin onların acımasız görevlerini doğruladığını sezinler gibi oluyorlardı (bu duygularını açıklamak istese-

ler açıklayamazlardı). Bu din olmasaydı —şimdi büyük bir gönül rahatlığıyla yaptıkları gibi—insanlara ıstırap çektirmeleri daha bir çok, belki de imkânâsız olacaktı. Ceza evi müdürü öylesine iyi bir insandı ki, bu dinde kendine dayanarak bulmasaydı yaşayamazdı. Yedi kanatlı melek duası

okunurken bunun için kıpırdamadan, dimdik durmuştu olduğu yerde, heyecanla secdeye varmış, haç çıkarmış, duygulanmaya çalışmıştı; çocuklara kutsal ekmekle şarap verirlerken de aynı

nedenle öne çıkmış, şaraptan içen çocuğu kucağına alıp kaldırmıştı.

Cezalıların çoğu —bir bölümü bu dinden yararlanılarak insanların nasıl aldatıldığını açık seçik görüyor, için için gülüyorlardı ona— evet, cezalıların çoğu bu altın kaplama çerçevelere konmuş

tasvirlerde, bu mumlarda, şarap içilen kapta, tasvir örtülerinde, haçlarda, durmadan tekrarlanan anlaşılmaz En kut-sa! İsa, yalvarırım, diye bağrışlarda insanı bu dünyada da öteki dünyada da rahata kavuşturacak esrarlı gücün saklandığına inanıyordu. Gerçi çoğu duayla, ayinle, mumla bu dünyada rahata erişmeyi denemişlerdi birçok kereler de bir şey elde edememişlerdi —duaları

boşuna gitmişti hep— ama bu başarısızlıklarının geçici olduğuna inanıyordu her biri: bilginlerin, büyük din adamlarının salık verdiği bu yolun gene de çok önemli olduğuna, bu dünya için olmasa bile öteki dünya için gerekliliğine kesin inançları vardı.

Maslova da inanıyordu buna. Ayin sırasında derin saygıyla can sıkıntısının beraberce bulunduğu o duyguyu o da duymuştu. Başlangıçta orta orta yerlerdeydi, önünü bir direk kapadığı için arkadaşlarından başka bir şey göremiyordu. Ama kutsal şarapla ekmekten alınırken Fedosya’yla beraber öne sokulmuş, ceza evi müdürünü görmüştü, yöneticinin arkasındaki gardiyanların arasından da sarı saçlı, açık sarı sakal ı, ufak tefek bir köylü gördü; Fedosya’nın kocasıydı bu, gözlerini ayırmıyordu karısından. Dualar okunurken Maslova ona bakıyordu hep, bir yandan da Fedosya’yla alçak sesle konuşuyordu. Herkes haç çıkarınca o da haç çıkarıyor, herkesle beraber secdeye varıyordu.XLI

Nehlüdof sabah erken çıktı evden. Ara sokakta arabasına binmiş, bir köylüyle karşılaştı, adam tuhaf bir sesle:

— Süt, süt, süt! diye bağırıyordu.

İlkbaharın ilk ılık yağmuru dün yağmıştı. Kaldırım olmayan her yerde yeşil otlar fışkırmıştı bir günde toprağın altından. Bahçelerde kayın ağaçları yeşil tomurcuklar vermiş, kavaklar, ıhlamurlar kokulu, uzun yapraklarını dikleştirmişti; evlerde, dük-kânlardaysa pancurlan çıkarmışlar, camları

Biliyorlardı. Nehlüdof un, arabasıyla yanından geçmesi gereken bit pazarında sıra sıra dizilmiş

sergilerin önündeyse büyük bir kalabalık kaynaşmaktaydı; çizmelerini koltuğunun altına almış, üstü başı yırtık insanlar vardı; bazıları da güzelce ütülenmiş pantolonlar, ceketler asmışlardı

omuzlarına, öyle dolaşıyorlardı.

Çalıştıkları fabrikalardan kurtulan temiz giyimli, pırıl pırıl çizmeli erkekler; başlarında parlak ipek kumaştan atkılarıyla, cam düğmelerle süslü mantolanyla kadınlar meyhaneleri doldurmuşlardı

bile. Tabancaları sarı kordonlara bağlı polis memurları, uyuşukluklarını dağıtabilecek bir olayın çıkmasını bekliyorlar-mışcasma kıpırdamadan duruyorlardı yerlerinde. Bulvarların yaya kaldırımlarında, yeşil iklerde çocuklar, köpekler koşup oynuyorlar; neşeli dadılar banklarda oturmuş konuşuyorlardı.

Gölgede kalan sol yanlan hâlâ ıslak, orta yerleri kurumuş sokaklardan tekerlekleri kaldırım taşlarında büyük gürültü çıkaran ağır yük arabaları geçiyordu peşpeşe; paytonlann yay gıcırtıları, atların çıngırak sesleri duyuluyordu. Halkı, ceza evinin kilisesinde yapılmakta olan ayinin aynısına kiliselere çağıran çanların her yandan gelen gürültüsü, uğultusu havayı titretiyordu. Herkes giyinmiş kuşanmış, kilisesine gidiyordu.

Nehlüdof ceza evinin kapısına kadar gitmedi arabayla, köşe

başında indi.

Çoğunluğunun elinde bohçalar olan kadınlı erkekli birkaç kişi daha vardı orada. Ceza evinin kapısı yüz adım ötedeydi. Sağda alçak, ahşap evler, solda iki katlı, tabelâlı bir ev vardı. Kocaman bir taş yapı olan ceza evîyse ilerdeydi, ziyaretçileri yaklaştırmıyorlardı ona. Silâhlı nöbetçi er önünde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, yanından geçmek isteyenlere bağırıyordu.

Sağ yandaki demir kapının önünde, nöbetçinin tam karşı-

— 169 —

sındaki peykede sırmalı giysisiyle bir gardiyan oturuyordu, bir defter vardı elinde. Ziyaretçiler yanma geliyor, görmek istediklerinin adlarını söylüyorlardı, o da deftere yazıyordu. Nehlüdof da yaklaştı ona, Katerina Masiova'yla görüşmek istediğini söyledi. Sırmalı gardiyan yazdı.

— Hâlâ ne diye bırakmıyorlar? diye sordu Nehlüdof.

— Ayin var içerde. Ayin biter bitmez alacağız.

Nehiüdof bekleyenlerin yanına gitti. Gruptan üstü başı yırtık, şapkası şapkadan başka her şeye benzeyen, altı delik deşik potinlerini çıplak ayağına giymiş, yüzü kırmızı çiziklerle kaplı bir baldırı

çıplak ayrılıp ceza evine doğru yürüdü.

Tüfekli er bağırdı ona:

— Hey; nereye gidiyorsun ahbap?

Beriki, nöbetçinin bağırmasından hiç bozulmadı, geri döndü hemen:

— Ne bağırıp duruyorsun be? dedi. Bırakmazsan bırakma, ben de beklerim. Generalmiş gibi bağırıyor beyefendi.

Gruptakiler gülümsediler onun bu sözlerine. Bekleyenlerin çoğunluğunun üstünde başında yoktu, ama erkekler de kadınlar da temiz giyimliydi.

Nehlüdof’un yanında akça pakça, sakalsız, al yanaklı, şişmanca bir adam duruyordu; içinde, besbel i, çamaşır olan bir bohça vardı elinde.

Nehlüdof, buraya ilk kez mi geldiğini sordu ona. Elinde bohça olan adam her pazar geldiğini söyledi, konuşmaya başladılar. Bir bankanın kapıcısıydı bu; sahtekârlıktan yatan kardeşine gelmişti. Bu temiz yürekli adam her şeyini anlattı Nehlüdof’a; bitirdikten sonra tam Nehlüdof’u sorguya çekmeye hazırlanıyordu ki, besili, safkan, doru bir ata koşulu lâstik tekerlekli bir yaylı

geldi durdu yanlarında. İçinde üniversite öğrencisi bir gençle, peçeli bir bayan vardı. Üniversite öğrencisinin elinde büyük bir bohça vardı. Nehlüdof’un yanına geldi, getirdiğj francalan sadaka olarak dağıtıp dağıtamayaca-ğını, dağıtabilecekse bunun için ne yapması gerektiğini sordu.

— Nişanlımın dileğini yerine getirmek istiyorum da efendim. Nişanlımdır. Annesiyle babası

cezalıları götürmemizi salık verdiler.

Nehlüdof, elinde defterle sağda oturan sırmalı gardiyanı göstererek, 170 —

171

— Galiba ona soracaksınız, dedi, ben de ilk kez geliyorum buraya, iyi bilmiyorum.

Nehlüdof öğrenciyle konuşurken ceza evinin, ortasında küçük bir penceresi olan, büyük demir kapısı açılmış, resmi giysili bir subay, yanında bir gardiyanla dışarı çıkmıştı. Elinde defter olan gardiyan ziyaretçilerin içeri alınmaya başlanacağını bildirdi. Nöbetçi kenara çekildi, bekleyenler, geç kalmaktan korkuyor-larmış gibi çabuk adımlarla —bazıları koşuyordu bile — ceza evinin kapısına yaklaştılar. Kapıda bir gardiyan duruyor, içeri giren ziyaretçileri yüksek sesle sayıyordu: On altı, on yedi… İçerde başka bir gardiyan da demir kapıdan girerken sayılanları, bir kere de ikinci kapıdan girerken, her birine eliyle dokunarak sayıyordu. Böylece, görüşmenin sonunda bir görüşçünün içerde kalmaması, bir cezalının da kaçırılmaması

için, girenlerin kaç kişi olduğu kesinlikle öğrenilmiş oluyordu. Bu gardiyan, yanından geçenin kim olduğuna bakmadan Nehlüdof un sırtına da vurdu, gardiyanın ona dokunuşu ilk anda gururuna dokundu Nehlüdof un; ama buraya niçin geldiğini hatırladı hemen; gardiyana kızdı diye kendi kendinden utandı.

İkinci kapıdan da girince tavanı kemerli, küçük pencereleri demir parmaklıklı, büyük bir odaya girdiler. Toplama yeri denen bu odanın duvarlarındaki bir oyukta Nehlüdof büyük bir İsa Çarmıhta tasviri görünce şaşırdı.

Burada ne işi var bunun? diye geçirdi içinden; İsa yalnızca özgür insanlarınmış gibi bir duyguya kapılmıştı.

Nehlüdof, acele eden ziyaretçilerin onu geride bırakmalarına ses çıkarmadan, yavaş yavaş

yürüyordu. Karmakarışık duygular vardı içinde. Buraya kapatılmış canavar ruhlu insanları

düşünmenin verdiği korku; dünkü çocuk gibi, Katyuşa gibi zorla buraya atılan günahsızlara duyulan acıma, biraz sonra Katyuşa'yı göreceğini düşünmenin verdiği tatlı heyecan… Odanın öteki kapısından çıkarlarken, orada duran gardiyan bir şeyler söylüyordu geçenlere. Ama düşüncelerine iyice dalmış olan Nehlüdof ilgilenmedi gardiyanın ne dediğiyle, ziyaretçinin çoğunluğunun gittiği yöne, yani kadınlar bölümüne değil de erkekler bölümüne doğru yürüdü.

Herkes acele ettiği, onu geride bıraktığı için, görüşme odasına en son girdi. Kapıyı açınca onu ilk şaşırtan, yüzlerce kişinin hep bir ağızdan bağırmasının oluşturduğu kulakları sağır eden gürültü olmuştu. Odayı ikiye bölen demir parmaklığa sineklesin bala yapıştığı gibi yapışmış insanlara yaklaşınca anladı durumu Nehlüdof. Pencereleri arka duvarında olan odayı tavandan döşemeye kadar uzanan bir değil, iki demir parmaklık bölüyordu.

İki demir parmaklık arasında gardiyanlar dolaşıyordu. Kafeslerin öte yanında cezalılar, bu yanında ziyaretçiler vardı. Parmaklıkların arası 2 metreden çoktu; öyle ki, elden ele bir şey vermek şöyle dursun, miyop bir

insanın, görmeye geldiği kimsenin yüzünü görmesi bile imkânsızdı. Konuşmak da çok güçtü, sesini karşısındakine duyurabilmesi için avazı çıktığınca bağırması gerekiyordu insanın. İki yanda da parmaklıklara yapışmış yüzler vardı; birbirlerini görmeye, en gerekli olanı

söylemeye çalışan babaların, annelerin, karıların, kocaların, çocukların yüzleriydi bunlar. Herkes kendi sesini duyurmak istediği için, yanıridakiler-den daha çok bağırmaya çalışıyordu. Buraya girdiğinde Nehlü-dofu şaşırtan o uğultulu gürültü de bundan çıkıyordu. Kimin ne dediğini anlamaya imkân yoktu. Bağırıp duranların ne demek istedikleri, anlaşmaya çalıştıkları, parmaklığın ötesindeki adamın neyi oldukları yüzlerinden bel iydi ancak. Nehlüdofun yanında başörtülü yaşlı bir kadın vardı; yüzünü parmaklığa dayamış, saçının yarısı traşlı, soluk yüzlü,, genç bir adama sesini duyurmaya çalışıyordu. Alt çenesi titriyordu bağırırken. Öteki, kaşlarını

kaldırmış, alnını buruşturmuş, dikkatle dinliyordu onu. Yaşlı kadının yanında redingotlu genç bir adam vardı; daha iyi duyması için el erini kulaklarına koymuş, başını sal ayarak; ona benzeyen, acı çektiği yüzünden bel i, sakal arına ak düşmüş bir cezalının dediklerini dinliyordu. Daha ötede baldırı çıplak duruyor, elini kolunu sal ayarak bağırıyor, gülüyordu. Onun yanında ipek başörtülü, temiz bir kadın çocuğuyla beraber yere oturmuş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Telin ötesindeki başının yarısı kabak edilmiş, ayakları zincirli, yaşlı adam ilk kez böyle gördüğü bel iydi. Kadının yanında Nehlüdofun dışarda konuştuğu banka kapıcısı ayakta duruyor, öte yandaki gözleri parlayan, saçları dökülmüş cezalıya, avazı çıktığınca bağırarak bir şeyler söylemeye çalışıyordu.

Nehlüdof, onun da Maslova'yla bu koşul ar altında konuş-

ması gerektiğini düşününce bunun böyle olmasına karar verenler de, bu kararı uygulayanlara da bir nefret doğdu içinde. Bu korkunç durumun, insan duygularıyla böylesine alay edilmesinin hiç

kimseyi gücendirmemesi tuhafına gitti. Erler de, gardiyanlar da, ziyaretçiler de, cezalılar da hiç

yadırgamıyorlardı bu durumu, böylesi gereliymiş, olağanmış gibi davranıyorlardı.

Nehlüdof beş dakika kaldı bu odada; tuhaf bir can sıkıntısı sarmıştı içini; güçsüzlüğünü, insanlardan uzaklaştığını hissediyordu. Vapur tutmasını andıran, midesini bulandıran bir duyguydu bu.

XLII

Düştüğü umutsuzluktan kurtulmaya çalışırken, Verdiğim karardan dönmemeliyim ama, ne için geldiysem buraya, yapmalıyım, diye geçiriyordu içinden. Ama nasıl?

Yöneticilerden birini görebilir mi diye bakındı, ziyaretçilerin arkasında üç aşağı beş yukarı dolaşan kısa boylu, zayıf bıyıklı bir subay gördü. Yanına gitti, kendini zorlayarak, son derece kibar,

— Affedersiniz efendim, dedi, kadınlar bölümünün nerede olduğunu, onlarla nerede görüşüldüğünü söyleyebilir miydiniz bana acaba,

— Kadınlar bölümüne mi gitmek istiyorsunuz?

— Evet efendim, cezalı bir kadın görecektim de. Nehlüdof gene o zoraki kibarlığıyla cevap vermişti: Subay,

— Toplantı yerindeyken niçin söylemediniz? dedi. Kiminle görüşmek istiyorsunuz?

— Yekaterina Maslova’yla. Müdür yardımcısı,

— Siyasilerden midir? diye sordu.

— Hayır, şey…

— Ceza giydi mi?

Nehlüdof, onunla ilgilenmiş gibi görünen müdür yardımcısının canını sıkmaktan korkuyormuş gibi çekingen,

— Evet, dedi, önceki gün.

Subay, dış görünüşünden Nehlüdof'un ilgi göstermeye değer bir kimse olduğuna karar verdiğini bel i eden bir tavırla,

— Kadınlar bölümüne gidecekseniz şöyle buyrun, dedi. Göğsünde madalyaları olan pala bıyıklı

çavuşa seslendi:

— Sidorof… Beyi kadınlar bölümüne götür.

— Başüstüne efendim.

Tam o anda parmaklığın önünde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı bir kadın.

Bütün bunlar pek garibine gidiyordu Nehlüdof'un. Onu en çok şaşırtan da, müdür yardımcısına, baş gardiyan —burada yapılan insanlık dışı işleri yürüten bu insanlara— minnettarlık duymasının gerektiğini hissetmesi olmuştu.

Gardiyan erkeklerle görüş odasından koridora çıkardı onu, tam karşıdaki kapıyı açıp, kadınlarla görüş odasına götürdü.

Bu oda da iki demir parmaklıkla üçe bölünmüştü, ama çok daha küçüktü. Ziyaretçi de cezalı da azdı burada, ama bağrışma, gürültü daha az değildi. Parmaklıklar arasında gardiyanlar dolaşıyordu burada da. Kol ağızları sırmalı, erkek gardiyanlar gibi mavi kuşaklı kadın bir gardiyandı buranın sorumlusu. Öteki odada olduğu gibi burada da parmaklıklara yapışıktı yüzler.

Bu yanda çeşitli tabakalardan kentliler, öte yanda bir bölümü ceza evinin verdiği beyaz giysili, bir bölümü de kendi giysileriyle cezalı kadınlar. Parmaklıkta boş yer kalmamıştı. Bazıları parmak uçlarında yükselerek öndeki başların üzerinden seslerini duyurmaya çalışıyorlardı; bazıları da yere oturmuş, öyle konuşuyorlardı.

Kadın cezalılar arasında dikkati en çok çeken, kıvırcık saçlarından başörtüsü kaymış, kaba görünüşlü, sıska bir çingene kadındı. Ortadaki

direğin yanında ayakta duruyor, elini kolunu çabuk çabuk sal ayarak bar bar bağırıyor, bu yandaki kuşağı düşük, mavi ceketli bir çingeneye bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Çingenenin yanında bir er oturuyordu, yerde karşısındaki cezalı kadınla konuşuyordu. Onun yanında sarı sakal ı, köylü bir genç parmaklığa yapıştırmış, kıpkırmızı olmuş

yüzünü; ağlamamak için kendini zor tuttuğu bel iydi. Ayaklarında sandal ar vardı. Sarışın, masmavi gözlerinde içtenlik okunan, sevimli, genç bir kadınla konuşuyordu. Gözlerini ayırmıyordu ondan kadın. Fe-

dosyaydı bu; köylü de kocası. Ondan sonra üstü başı yırtık bir adam karşısındaki ablak yüzlü, kir pas içinde bir kadınla konuşuyordu. Sonra iki kadın, bir erkek, bir kadın daha vardı. Hepsinin karşısında cezalı bir kadın vardı. Maslova yoktu aralarında. Öte yandaki kadınların arkasında bir kadın duruyordu ayakta. Kim olduğunu hemen anlamıştı Nehlüdof; yüreği duracakmış gibi çarpmaya başladı, güçlükle soluk alıyordu. Beklenen an yaklaşmaktaydı. Parmaklığa yaklaştı, tanıdı onu. Mavi gözlü Fedosya'nın arkasında duruyor, kocasına söylediklerini gülümseyerek dinliyordu. Önceki günkü gibi önlük giymiyordu, beli kuşakla, iyice sıkılmış, beyaz bir bluz vardı

üzerinde. Duruşma salonunda olduğu gibi siyah, kıvırcık saçları görünüyordu gene başörtüsünün kenarından. Göğüsleri dolgundu.

Dananın kuyruğu kopacak şimdi, diye geçiriyordu içinden Nehlüdof. Nasıl seslensem ona acaba?

Yoksa kendi yaklaşır mı?

Ama yaklaşmadı parmaklığa Maslova. Klara'yı bekliyordu; bu kibar giyimli adamın ona gelmiş

olabileceğini bilemezdi.

Parmaklıklar arasında dolaşan kadın gardiyan Nehlüdof'a yaklaştı,

— Kimle görüşeceksiniz? Nehlüdof kendini zorlayarak,

— Yekaterina Maslova’yla, diyebildi.

— Maslova, ziyaretçin var! diye bağırdı kadın gardiyan.

XLIII

Maslova bakındı; başını kaldırıp, göğsünü çıkararak, Nehlü-dof’un çok iyi tanıdığı o uysal tavrıyla parmaklığa yaklaştı, iki kadın cezalının arasına sıkışıp dikkatli, soru dolu başmı Nehlüdof’a doğrulttu, tanıyamamıştı onu.

Ama giyinişinden zengin bir adam olduğunu görünce gülümsedi.

Gülümseyen yüzünü parmaklığa yaklaştırıp şehlâ gözleriyle Nehlüdof’a bakarak,

— Bana mı geldiniz? dedi.

— Evet..,

Nehlüdof sizin mi seni mi diyeceğini bilemiyor, bir karar veremiyordu. Sonunda verdi kararını:

— Evet, sizi görmek istemiştim… ben…

— Bırak numarayı şimdi! (Yandaki baldırı çıplak bağırıyordu.) Aldın mı almadın mı, onu söyle.

Öteden başka biri sesini duyurmaya çalışıyordu karşıya:

— Duymuyor musun, ölüm döşeğinde diyorum sana, daha nedir istediğin?

Maslova Nehlüdof’un ne dediğini anlayamıyordu, ama genç adamın yüzündeki ifade birden hatırlattı ona her şeyi. Ama ina-namıyordu buna. Dudaklarındaki gülümseme kaybolmuş, alnı kırışmıştı.

Gözlerini kısarak,

—- Duymuyorum ne dediğinizi, diye bağırdı.

Alnı giderek daha çok kırışıyordu.

— Buraya…

Evet, gerekeni yapacağım, beni affetmesi için yalvaracağım, diye geçirdi içinden Nehlüdof.

Gözleri doldu, bir hıçkırık gelip boğazına düğümlendi, demir parmaklığı sıkarak sustu, hüngür hüngür ağlamamak için zor tutuyordu kendini.

Öte yandan bağırıyordu biri:

— Niçin gereksiz yerlere başvuruyorsun? diyorum. Cezalı bir kadın,

— Val ahi bilmiyorum, diye bağırıyordu, inan bana. Maslova, heyecanını görünce tanımıştı

Nehlüdof’u. Ona

bakmadan:

— Benzetiyorum sizi ama bilmem ki… diye bağırdı. Yüzü kıpkırmızı oldu birden, bulutlandı.

Nehlüdof, ne söyleyeceğini önceden ezberlemiş gibi soluk almadan, yüksek sesle,

— Buraya senden beni affetmeni dilemeye geldim, dedi. Bunu söyleyince utandı, çevresine bakındı. Ama o anda da,

utanmasının daha iyi olduğunu düşündü. Istırap çekmesi gerekiyordu çünkü. Daha da yükseltti sesini:

— Bağışla beni, sana karşı çok suçluyum…

Maslova kıpırdamadan duruyor, şehlâ bakışını ayırmıyordu ondan.

Ama devam edemedi Nehlüdof, boşalmak üzere olan hıçkırıklarını tutmaya çalışarak parmaklıktan geri çekildi.

Nehlüdof’u kadınlar bölümüne yol ayan ceza evi müdürünün yardımcısı — besbel i onu merak ettiği için— arkasından gelmişti. Nehlüdof’u parmaklığın yanında görmeyince; görmeye geldiği kimseyle niçin konuşmadığını sordu. Nehlüdof burnunu sildi, sakin görünmeye çalışırken, başını

sal ayarak cevap verdi:

— Konuşulmuyor bu kadar uzaktan, birbirimizin sesini duymuyoruz.

Müdür yardımcısı bir an düşündü.

— Pekâlâ, buraya çıkarabiliriz onu, dedi. Gardiyan kadına seslendi:

— Mariya Karlovna! Maslova’yı bu yana geçirin.

Parmaklıktaki kapıdan bu yana geçirdiler Maslova’yi- Yumuşak adımlarla yaklaştı, Nehlüdof’un önünde durup aşağıdan yukarı yüzüne baktı. Siyah saçları önceki gün olduğu gibi başörtüsünün altından gözüküyordu gene; sağlıklı bir insanınkine hiç benzemeyen renksiz şiş yüzü sevimli, son derece sakindi. Yalnız, parlak siyah, şehlâ gözleri şiş gözkapaklarının arasından parlıyordu.

Müdür yardımcısı,

— Burada konuşabilirsiniz, dedi. Uzaklaştı yanlarından.

Duvarın dibindeki tahta sıraya yürüdü Nehlüdof.

Maslova soru dolu bakışlarıyla baktı müdür yardımcısına; sonra, akıl erdirememiş gibi omuz silkti, Nehlüdof’un arkasından tehta sıraya yürüdü, genç adamın yanına oturup eteklerini düzeltti.

— Beni bağışlamanızın kolay bir şey olmadığını biliyorum, diye başladı Nehlüdof.

Ama hıçkırığını tutmak için bir an susmak zorunda kaldı gene, sonra devam etti:

— Geçmişte olanları düzeltemeyecek olsam bile, elimden gelen her şeyi yapacağım şimdi.

Söyleyiniz bana…

Maslova, şehlâ gözleriyle Nehlüdof'a bakarak, ama onu görmeden:

— Nasıl buldunuz beni? diye sordu.

Nehlüdof, Maslova'nın öylesine değişmiş bozulmuş yüzüne bakarken Tanrım! diye geçiriyordu içinden. Yardım et bana. Ne yapayım, yol göster bana.

— Önceki gün duruşmanızda jüri üyesiydim, dedi. Tanımadınız mı beni orada?

— Tanımadım. Tanıyacak durumum mu vardı zaten. Hem bakmadım.

— Çocuk olmuş muydu?

Bunu sorarken kulaklarına kadar kızardığını hissetti Nehlü-dof.

Maslova bakışlarını kaçırarak, canı sıkkın, kısaca,

— Şansı varmış ki öldü o zaman, dedi.

— Neden öldü?

Maslova önüne bakarak cevap verdi:

— Ben de hastaydım, zor kurtuldum ölümden.

— Halalarım nasıl bıraktılar sizi?

— Karnında bebekle oda hizmetçisini kirn saklar evinde? Farkeder etmez kovdular beni. Hem ne gereği var bunların artık, hatırlamıyorum bile, unuttum hepsini. O defter çoktan kapandı.

— Hayır, kapanmadı. Böyle bırakamam sizi. Geç kalmış bile olsam, günahımı bağışlatmak istiyorum.

Maslova:

— Bağışlatacak bir şey yok, dedi; olan oldu, geçti. Başını kaldırıp Neflüdof'a bakt! —genç

adamın hiç beklemediği bir soğukluk, cilve vardı bu bakışta— sonra gülümsedi.

Maslova onu görmeyi hiç beklemiyordu, özel ikle şimdi, burada onunla karşılaşabileceğini aklının ucundan geçirmiyordu. Bu nedenle onu birden karşısında görünce şaşırmış, unuttuğu şeyleri hatırlamıştı. Önce onu seven, onun da sevdiği pırlanta gibi bir gencin ona düşündürdüklerinin, tattırdığı duyguların o yepyeni, gözkamaştırıcı dünyasını hatırladı —hayal meyâl—; sonra bu gencin anlaşılmaz kalpsizliğini, yaşadığı o büyülü mutluluğu izleyen, uğradığı bir sürü hakareti, çektiği acıları… Yüreğine bîr şey saplandı sanki. Duygularını iyice anlayacak güçte olmadığı için şimdi de her zaman yaptığını yaptı: Bu anıları kovar,

çirkin yaşantının koyu dumanıyla örtmeye çalışırdı onları; şimdi de aynı şeyi yapmıştı. Yanında oturan genç adamı, bir zamanlar sevdiği delikanlı olarak görmüş, ama bunun çok acı bir şey olduğunu görünce vazgeçmişti. Güzel giyimli, sağlıklı, sakalına lavanta sürmüş bu beyefendi onun için, bir zamanlar sevdiği Neh-lüdof değildi şimdi; onun gibi kadınlardan canları istediği zaman yararlanan,lan gereken adamlardan biriydi. Bunun için cilveli gü-lümsemişti ona.

Nehlüdof'tan nasıl yararlanabileceğini düşünüyordu.

— Her şey bitti artık, dedi. Kürek cezasına çarptırıldım. Bu korkunç sözcüğü söylerken dudakları

titriyordu. Nehlüdof,

— Suçsuz olduğunuzu biliyordum, dedi, inanıyordum suçsuz olduğunuza.

— Elbette suçsuzum. Hırsız ya da soyguncu değilim tabiî İyi bir avukatım olsa kurtulurmuşum, öyle diyorlar. (Bir an sustuktan sonra devam etti.) Dilekçe vermek gerekirmiş. Ama çok para istermiş bunun için…

—• Evet, dedi Nehlüdof. Avukatla görüştüm.

— Paraya acımamak gerek bu iş için.

— Yapılabilecek her şeyi yapacağım. Bir sessizlik oldu.

Maslova gene öyle gülümsedi. Sonra birden:

— Bir dileğim olacaktı… dedi, acaba biraz para verebilir misiniz bana? Çok değil… on ruble yeter.

Nehlüdof bozuldu, para cüzdanına davrandı hemen,

— Evet, evet…

Maslova, odanın içinde dolaşıp duran müdür yardımcısına

baktı.

— O görmeden verin, dedi, yoksa alırlar elimden.

Subay arkasını döner dönmez çıkardı cüzdanını Nehlüdof, ama on rublelik kâğıt parayı tam uzatıyordu ki, subay onlardan yana döndü gene. Nehlüdof parayı avucunda sıktı.

Bir zamanlar sevimli olan bu soğuk, şiş yüze bakrak Ölü bir kadın sayılır artık diye geçirdi içinden.

Bir subaya, bir Neh-lüdof’un avucunda sıktığı kâğıt parçasına kayan, şehlâ siyah gözlerinde tuhaf bir parıltı vardı. Bir an duraksadı Nehlüdof.

Dün gece ruhunda konuşan o şeytan konuşmaya başlamıştı gene. Her zaman olduğu gibi, Nehlüdof’u ne yapması gerektiğini değil de, davranışının sonucunu, çıkarının nerede olduğunu düşünmeye zorluyordu.

Bu kadınla hiç bir şey yapamazsın, diyordu ses; sana suyun dibini boylatacak, başkalarına yararlı

olmanı engel eyecek bir taş bağlıyorsun boynuna, Ver ona parayı, ne istersen ver, hoşça kal deyip çek git, bitsin her şey.

Nehlüdof, ruhunda çok önemli bir oluşumun gerçekleşmekte olduğunu, ruh dünyasının dengede sal andığını, en küçük bir çabayla iki yandan birinin ağır basacağını hissediyordu. Gösterdi bu çabayı Nehlüdof, dün ruhunda varlığını hissetti o, Tanrıyı yardıma çağırdı, geldi yardımına Tanrı

Maslova’ya her şeyi anlatmaya, hemen şimdi anlatmaya karar verdi.

— Katyuşa! dedi. Senden af dilemeye geldim buraya, ama hâlâ söylemedin affedip etmediğini, bir gün edip etmeyeceğini.

Birden sen demeye başlamıştı ona.

Maslova dinlemiyordu onu, bir avucunun içindeki paraya, bir subaya bakıyordu. Subay arkasını

dönünce birden uzattı elini, parayı alıp kuşağının arasına soktu.

Küçümser bir tavırla —Nehlüdof’a öyle gelmişti— gülümseyerek:

— Çok tuhaf konuşuyorsunuz, dedi.

Nehlüdof, Maslova’da ona karşı düşmanca bir şeyin bulunduğunu sezinlemişti. Genç kadını öyle, olduğu gibi savunuyordu bu, kalbine kadar varmasına engel oluyordu Nehlüdof’un.

Ama şaşılacak bir durumdu, Nehlüdof'u geriletmiyordu bu, çok daha büyük bir güçle çekiyordu onu. Maslova'nın ruhsal kişiliğini uyandırması gerektiğini, bunun çok güç bir iş olduğunu biliyordu; bu güçlüktü zaten onu çeken. Şimdiye kadar Maslova' ya karşı da başka bir kimseye karşı da beslemediği bir duygu besliyordu ona şimdi. Kendi için bir şey beklemiyordu Maslova' dan; onun şimdiki Maslova olmaktan çıkıp, uyanmasını, eski Katyuşa olmasını istiyordu.

— Niçin böyle konuşuyorsun Katyuşa? İyi tanırım seni ben hatırlıyorum Panovo'da…

Maslova soğuk,— 180 —

— Eskiyi ne diye karıştırıyorsunuz? dedi.

— Günahımı affettirmek için, Katyuşa.

Onunla evleneceğini söyleyecekti, ama göz göze geldiler bir an, genç kadının bakışında öylesine korkunç, kaba, soğuk bir şey vardı ki söyleyemedi.

Bu arada ziyaretçiler odadan çıkmaya başlamışlardı. Subay, Nehlüdof'un yanına geldi, görüşmenin sona erdiğini söyledi. Maslova ayağa kalktı; başı önünde, gitmesine izin verilmesini bekliyordu.

Nehlüdof,

— Hoşça kalın, dedi, size daha çok şeyler söyleyecektim, ama görüyorsunuz ki zaman yok.

Gene geleceğim.

Elini uzattı.

— Hepsini söylediniz galiba… Maslova da uzattı elini, ama sıkmadı.

— Hayır, söylemedim, daha rahat konuşabileceğimiz bir yerde görüşmeye çalışacağım sizinle. O zaman çok önemli bir şey, söylemem gereken şeyi söyleyeceğim size.

Maslova, hoşuna gitmek istediği erkeklere gülümsediği gibi gülümsedi.

— Nasıl isterseniz…

— Kız kardeşimden daha yakınsınız bana, dedi Nehlüdof. Maslova:

— Tuhaf, diye mırıldandı.

Başını sal ayarak parmaklığın öte yanına geçti.

XLIV

Nehlüdof, onu görünce, kendisine yardım etmek istediğini, yaptığına pişman olduğunu öğrenince Katyuşa'nın sevineceğini, duygulanacağını, gene eski Katyuşa olacağını umuyordu; oysa Katyuşa'nın artık var olmadığını, yalnızca Maslova'nın yaşadığını dehşetle görmüştü. Bu hem şaşırtıyordu onu, hem dehşete

düşürüyordu.

Onu en çok şaşırtan da, Maslova'nın, içinde bulunduğu durumdan utanmadığı gibi —cezalı

olmasından değil (bundan utanıyordu bir genel kadın olmasından— evet, içinde bulunduğu du-

rumdan utanmadığı gibi, bu durumunu seviyor, hatta ondan gurur duyuyormuşcasına davranmasıydı. Öte yandan, başka türlü de olamazdı. Kişioğlu, bir şeyler yapabilmek için önce işini önemli, iyi bel emek zorundadır. Bu nedenle kişi, durumu ne olursa olsun, işini ona önemli, iyi gösterecek bir dünya görüşü yaratır kendi kendine daima.

Bir hırsız, katilin, çaşıtın, genel kadının, yaptığı işin çirkinliğini görüp de utanacağı düşünülür genel ikle. Oysa tam tersi olur bunun. Kötü talihinin ya da günahlarının, yanlışlıklarının sonucu düşen, kötü yola sapan insanlar — ne denli yanlış, olursa olsun— durumlarım iyi, saygıdeğer görecekleri bir dünya görüşü edinirler kendilerine. Bu görüşü sürdürebilmek için de, aynı

görüşün paylaşıldığı bir çevrede yaşamaya başlar insan bilinçsiz olarak. Çalmaktaki becerikliliğiyle övünen bir hırsız, rezil iğiyle övünen bir genel kadın, canavarlığıyla övünen bir katil görünce şaşırıyoruz.

Bu şaşkınlığımızın tek nedeni, bu insanların kendilerine özgü bir çevreleri olması, en önemlisi de, bizim onların bu çevresinin dışında bulunmamızdır. Zenginlikleriyle, yani soygunculukla övünen zenginler; tutkularıyla, yani başkalarını öldürmekle övünen komutanlar; güçleriyle, yani güçsüzleri ezmekle övünen hükümdarlar da aynı şeyi yapmıyorlar mı aslında? Bu insanların, durumlarını

haklı göstermek için benimsedikleri dünya görüşünü, iyilikle kötülük üzerine düşüncelerini çirkin görmememizin tek nedeni, böyle kötü düşünen insanların çoğunlukta olmaları, bizim de onlardan olmamızdır.

Maslova da kendine göre bir dünya görüşü edinmişti. Bir genel kadındı, kürek cezasına çarptırılmış bir genel kadın; ama gene de, kendini haklı görmesine, hatta insanlar önünde durumuyla övünmesine yardım edecek bir dünya görüşü vardı.

Şöyleydi bu dünya görüşü: Bütün erkeklerin —yaşlıyla, genciyle, okul usuyla, generaliyle, aydınıyla, kara cahiliyle bütün erkeklerin— en büyük zevki, güzel bir kadınla yatmaktır; bu yüzden, başka şeylerle ilgileniyorlarmış gibi davransalar bile, aslında istedikleri tek şey budur.

Güzel kadın bu hazzı tattırabilir ya da tattıramaz onlara; öyleyse önemli, gereksinme duyulan bir insandır o. Maslova'nın geçmişi de, şimdiki yaşayışı da doğruluyordu bu dünya görüşünü.— 182

XLV

On yıldır her yerde, Nehlüdoftan, yaşlı polis konserinden gardiyanlara kadar bütün erkeklerin ona gereksinme duyduklarını görmüştü. Ona gereksinme duymayan erkeklerin farkında değildi. Bu nedenle, insanları tutkudan gözleri dönmüş, el erindeki bütün imkânlar! —yalanı, zorlamayı

.parayı, kurnazlığı—ona sahip olmak için kul anan yaratıklar olarak görüyordu.

Hayat buydu Maslova için; böyle bir dünya görüşü onu sonuncu değil, çok önemli bir insan yapıyordu. Bu düşünce Mas-lova için en değerli şeydi dünyada; öyle olmak da zorunluydu zaten, çünkü bu dünya görüşünü değiştirseydi, bu düşüncenin insanlar arasında ona sağladığı önemini yitirirdi. Dünyadaki önemini yitirmemek için, onunla aynı dünya görüşünü paylaşan insanlar arasında yaşıyordu bilinçsiz olarak. Nehlüdof'un onu başka bir dünyaya çekmek istediğini sezinleyerek, insanlar arasındaki ona kendine güven, kendine saygı veren yerini bu yeni dünyada yitireceği korkusuyla karşı koyuyordu buna, dünyasından çıkmamak için diretiyordu. İlk gençlik yıl arının, Nehlüdof'Ia olan ilişkilerinin anılarını da bu yüzden kovuyordu. Bu anılar onun şimdiki dünya görüşüyle uzlaşmıyorlardı hiç, bu yüzden, bel eğinden tamamen silip atmıştı onları; daha doğrusu, bel eğinin bir yerinde dokunulmadan saklıyordu. Ama hiç bir şey bu anılara ulaşamasm diye, —arıların kendileri, uğraşmaları için zararlı böcekleri yaptıkları gibi— güzelce kapamıştı

üzerlerini. Bu nedenle, şimdiki Nehlüdof, bir zamanlar tertemiz bir sevgiyle bağlandığı insan değil de, yararlanabileceği, yararlanması gereken zengin biriydi onun için. Aralarında, her erkekle olan ilişkiler olabilirdi ancak.

Nehlüdof kalabalıkla beraber ana kapıya doğru yürürken, Hayır, önemli, en önemli olanı

söyleyemedim, diye düşünüyordu. Onunla evleneceğimi söylemedim. Söylemedim ama evleneceğim.

Fazladan biri çıkmasın, ya da içerde kalmasın diye kapılarda teker teker saydılar onları gene gardiyanlar. Nehlüdof, şimdi sırtına vurulmasından alınmadığı gibi, bunu farketmedi bile.

Yaşayışını değiştirmek istiyordu Nehlüdof, ona büyük gelen evini satacak, hizmetçilere yol verecek, otele yerleşecekti. Ama Agrafena Petrovna kışa kadar böyle bir şey yapmanın gereği olmadığına inandırdı onu; yazın satın alan çıkmazdı evi, hem bunca eşyayı orada burada tutmak da olmazdı. Öyle ki, yaşayışını değiştirmek için Nehlüdof'un gösterdiği bütün çabalar (sade, üniversitelerinki gibi bir yaşayışı olsun istiyordu) bir sonuç vermedi. Her şey eskisi gibi kaldıktan başka, evin içinde bir telâştır da başlamıştı: Odalar

havalandırılıyor, kürklüyle ipekliyle bütün giysiler güneşe asılıyor, temizleniyordu. Kapıcıyla yardımcısından tutun da ahçı kadına, hattâ

Korney'e kadar herkes harıl harı! çalışıyordu. Önce, birtakım resmî giysiler, tuhaf kürkler —hiç bir zaman kul anılmamış şeylerdi bunlar— çıkarıp astılar iplere; sonra halıları, masa, sandalye ne varsa hepsini çıkardılar. Kapıcıyla yardımcısı adaleli kol arını sıvayıp dikkatle temizlediler hepsini.

Daha sonra odaları bir naftalin kokusudur sardı. Bahçeden geçerken, pencereden dışarı

bakarken, ne çok gereksiz eşyasının olduğunu düşünüyordu Nehlüdof, şaşıyordu. Bütün bunların kul anılmasının tek nedeni, Agrafena Petrovna'-ya, Korney'e, kapıcıyla yardımcısına iş bulmaktır…

Maslova sorunu yoluna konulmadığı sürece böyle yaşayıp gitmeli. Ama hiç de kolay olmayacak bu. Neyse canım, onu serbest bıraktıklarında, ya da Sibirya'ya yol arlarsa ben de peşinden gittiğimde değişecek naşı! olsa her şey.

Avukat Fanarin'in söylediği gün ona gitti Nehlüdof. Kocaman kocaman ağaçlarla çevrili, pencerelerinde gözkamaştırıcı perdeleri olan, ancak birdenbire zenginleşen insanlarda bulunan havadan gelmiş parayla döşendiği bel i güzel evine girince, doktor bekleme odalarında olduğu gibi, bir sürü bekleyenle karşılaştı Nehlüdof. Canları sıkılmasın diye resimli dergiler serili masaların çevresinde düşünceli düşünceli oturuyorlardı. Avukatın, yüksek bir bölmenin arkasında oturan yardımcısı, Nehlüdof'u tanıyıp yanma geldi, selâm verdi, geldiğini içeri hemen bildireceğini söyledi. Döndü, avukatın çalışma odasına doğru yürüdü. Tam o anda kapı açıldı, kısa boylu, yepyeni giysili, kırmızı yüzlü, gür bıyıklı, orta yaşlı bir adamla avukat yüksek sesle, heyecanlı

heyecanlı konuşarak çıktılar dışarı. İkisinin de yüzünde, çok kâr-

h, ama hiç de iyi olmayan bir işi yeni bitirmiş insanlarınkinde görülen ifade vardı.

Fanarin gülümseyerek:

— Sizde suç, anam babam, diyordu.

— Cennete gitmeyi kim istemez, ah şu günahlarım olmasa..,

— Biliyoruz, biliyoruz. Kahkahalarla gülmeye başladı ikisi de.

Fanarin, Nehlüdofu görünce, uzaklaşmakta olan tüccara başını sal ayarak:

— O, buyrun Prens, dedi.

Nehlüdof'u ağır döşeli çalışma odasına alıp karşısına oturduktan sonra, bundan önceki dâvada kazandığı başarının gülümsemesini tutarak:

— Bir sigara buyurmaz mısınız? dedi.

— Teşekkür ederim, Maslova dâvası için gelmiştim.

— Evet, evet, şimdi bakarız. Ah şu para babaları ne anasının gözü oluyorlar! Demin çıkanı

gördünüz değil mi? On iki milyonu vardır. Hâlâ konuşmasını bilmez. Bir köpek için de adam öldürür sırasında.

Nehlüdof O bilmiyor konuşmasını da sen biliyor musun sanki? diye geçirdi içinden.

Tavırlarıyla Nehlüdofa öteki müşterilerini umursamadığını bel i etmeye çalışan bu ukalâ adamdan iğreniyordu.

Avukat, başka şeylerden söz ettiği için kendini temize çıkarmaya çalışmak istiyormuş gibi:

— Amma da sıktı canımı, dedi, böyle rezil herif gelmemiştir yeryüzüne. Efendime söyleyeyim, canı… Neyse, gelelim sizin işe… Dosyayı dikkatle okudum, —Turgenyef'in deyimiyle— bir şeyi beğenmedim, yani avukatın pısırığın teki olmasını, karara itiraz etmek için eline geçen fırsatları

kaçırmasını.

— Peki siz neye karar verdiniz? —• Bir dakika.

Odaya giren yardımcısına döndü:

— Söyleyin ona, benim dediğim gibi olacak; işine gelirse.

— Kabul etmiyor efendim.

— Pekâlâ, kalsın öyleyse.

Gülümseyen yüzü bulutlandı bir anda, öfke kapladı onu.

185

Sonra gülümsedi gene.

— Avukatlar beleşten para kazanır derler bir de, diye devam etti. Parasız bir borçluya haklı

olduğu bir dâvayı kazandırdım; şimdi nerede bir parasız varsa buraya geliyor. Oysa bu çeşit işler çok uğraştırır insanı. Bir yazarın dediği gibi, biz de etimizden bir parça koyarız mürekkebe.

Neyse, gelelim sizin davanıza, ya da sizi ilgilendiren dâvaya; avukat berbatmış, itiraz için el e tutulur bir delil yok, ama itiraz edilebilir gene de; şöyle bir şey yazdım.

Karalanmış bir kâğıt aldi eline, her resmî yazıda olan basmakalıp yerleri okumadan, önemli sözcüklerin üzerine basarak okumaya başladı:

— Yargıtay başkanlığına, falan mahkemenin falan günkü duruşmasında, tüccar Smelkof'u zehirlemekten sanık Maslova, ceza yasasının 1454. maddesi uyarınca kürek cezasına çarptırılmıştır, falan, falan.

Bir an durdu. Bu çeşit yazıları her zaman okuduğu halde, ses tonunu büyük bir hazla dinlediği bel iydi. Sözcüklerin üzerine basa basa okumaya devam etti:

— Bu kararın, duruşmada yapılan çok önemli usulsüzlükler nedeniyle bozulması gerekmektedir.

Bir kere, Smelkof'un iç organlarıyla ilgili rapor duruşmada okutulmamış, başkan daha başındayken kesmiştir bu raporun okunmasını.

Nehlüdof şaşırmıştı.

— Savcı istemişti zaten bu raporun okunmasını.

— Önemli değildir bu, savunma da bazı nedenlerle isteyebilirdi aynı şeyi.

— Saçma sapan bir şeydi zaten.

— Olsun varsın, bizim için bir nedendir gene de. Devam ediyorum: İki, Maslova'nın savunma avukatı, sanığın kişiliğini tam olarak belirtmek amacıyla onun düşüşünün ruhsal nedenlerinden söz etmeye başlayınca, başkan, bunların dâvayla ilişiği olmadığı gerekçesiyle susturulmuştur.

Oysa yargıtayın da bir çok kereler açıklığa kavuşturduğu gibi, ceza mahkemelerinde sanığın kişiliğinin, ruh dünyasının bilinmesi sorunun doğru karara bağlanması bakımından çok önemlidir.

Avukat, Nehlüdofa bakarak:— 186 —

— Bu etti iki, dedi. Nehlüdof daha da şaşırmıştı.

— Ama öyle kötü konuşuyordu ki, kimse bir şey anlaya-mıyordu.

Fanarin gülümsedi.

— Sevimli bir aptaldır, dedi, aklı ermez böyle şeylere zaval ının, saçmalayıp durduğu bel i; ama gene de bir nedendir bu. Neyse, devam edelim. Üç, son konuşmasında başkan, ceza mahkemeleri yasasının 801'nci maddesinin 1'nci şıkkında kesinlikle belirtildiği halde, jüri üyelerine hukukta nelerin suç sayıldığını açıklamamış; Maslova'nın Smelkof'a zehir verdiğinin gerçek olduğunu kabul etseler bile, bunu tüccarı öldürmek amacıyla yapmadığı gerekçesiyle sanığı

cinayette suçsuz saymaya yetkili olduklarını hatırlatmamıştır. Maslova’da dikkatsizlik —hiç

aklında olmayan bir ölüme yol açan bir dikkatsizlik— suçu görebilecekleri üzerinde durmamıştır.

En önemli olan nokta da burasıdır işte.

— Biz de anlayabilirdik bunu ama. Bizde kabahat.

— Son olarak da —avukat devam ediyordu,— jürinin, mah kemece Maslova’nın suçluluğu üzerine sorulan soruya verdiği cevapta açık seçik bir çelişki vardır. Maslova ortada hiç bir sebep yokken Smelkof’u öldürmekle suçlanmıştır; çünkü jüri, Maslova’nm hırsızlık olayıyla ilgisi bulunmadığını belirtmiştir cevabında. Kuşkusuz, bununla sanığın, tüccarı öldürmek amacıyla ona zehiri verdiği iddiası da kabul etmediklerini sanıyorlardı üye ler; başkanın, konuşmasında her şeyi yeterince açıklamamasından doğan bir yanlış anlama sonucu cevapta açık olarak belirtilmemiştir bu. Ceza mahkemeleri yasasının 816 ve 808’nci maddelerinden yararlanılması; yani başkanın, jüriden bu karışıklığın açıklığa kavuşturulmasını, tekrar toplanıp, sanığın suçluluğu üzerine yeni bir cevap vermesini istemesi gerekirdi bu durumda.

— Niçin yapmadı bunu başkan acaba? Fanarin gülümsedi.

— Ben de bilmek isterdim bunu doğrusu.

— Yargıtay bozar mı kararı dersiniz?

— Dosyanın inceleneceği oturuma katılacak düşkünlere bağlıdır bu.

— Düşkünlere mi dediniz?

— Evet. Düşkünler evine yatması gereken zaval ılardır çünkü hepsi. Böyle işte efendim.

Sonra şöyle diyorum: Bu durumlar göz önüne alınırsa, Mahkemenin Maslova'yı

cezalandırmasının, 771'e 3'ün uygulanmasının usulsüz olduğu kesindir. Yukarda saydığım önemli usulsüzlükler nedeniyle falan filân, 909, 910, 912'ye 2 ve 928 maddeler uyarınca bu kararın bozulmasını falan filân, dâvanın başka bir mahkemede yeniden incelenmesine emirlerinizi yüksek kurulunuzdan en derin saygılarımla falan filân. Gördüğünüz gibi, yapılabilecek her şey yapılmıştır.

Ama açık konuşacağım. Başarı elde edeceğimizden pek umut var değilim. Bununla beraber, dosyayı inceleyecek olan kurulun üyelerine bağlıdır her şey. Yargıtayda tanıdıklarınız varsa konuşun onlarla.

— Birkaç kişi tanıyorum.

— Elinizi çabuk tutun ama; hemorotilerinin tedavisi için yakında her biri bir yana gider, üç ay beklemek zorunda kalırız o zaman… Olumlu sonuç alamazsak Çara başvurmak kalıyor bir de. Bu da perde arkası çalışmaları gerektirir. O durumda da elimden geleni yaparım; perde arkası

çalışmada değil tabiî, dilekçenin yazılmasında.

— Çok teşekkür ederim, ücreti, acaba…

— Yardımcım dilekçeyi temize çekilmiş olarak sunarken söyleycek efendim.

— Bir şey daha sormak istiyordum size. Savcı, sözü geçen Kimseyle görüşebilmem için bir izin kâğıdı verdi bana; ceza evine gittim, belirli günlerin ve yerlerin dışında görüşmek için valilikten de izin alınmasının gerektiğini söylediler. Öyle midir?

— Galiba. Ama vali yok şimdi, yardımcısı bakıyor yerine. Gelgelelim, salağın tekidir o da, sanmam ki bir şey elde edebi-lesiniz.

—• Maslennikof mu?

— Evet. Nehlüdof:

— Tanıyorum onu, dedi.

Kalktı. O anda son derece çirkin, kalkık burunlu, elmacık kemikleri çıkık, sarı yüzlü bir kadın daldı

odaya. Çinkinliğini hiç

XLVI

umursamadığı bel iydi. Avukatın karısıydı bu. Acayip bir giyinişi olduktan başka — açık sarıyla yeşil karışımı, yarısı kadifeli yarısı ipekli, alacalı bulacalı bir şey vardı üzerinde — evet, acayip bir giyinişi olduktan başka, parlak saçları da hafifçe kıvırcık yapılmıştı. Büyük bir komutan tavrıyla rüzgâr gibi girdi odaya. Redingotlu, ipek yakalıklı, beyaz kravatlı, toprak rengi yüzü gülümseyen, uzun boylu bir adam vardı yanında. Yazardı bu, Nehlüdof tanıyordu onu.

Kadın kapıyı açar açmaz,

— • Anatol, dedi, benim odama gel çabuk. Semyon İvano-viç bir şiirini okuyacak bize; sen de Garşina üzerine yazdığını okuyacaksın ama.

Nehlüdof tam gitmeye hazırlanıyordu ki, avukatın karısı kocasıyla kısa bir fis-koştan sonra ona döndü:

— Buyrunuz Prens, tanıyorum sizi, bu yüzden, tanıştırılmamıza gerek yok. Edebiyat toplantımıza onur veriniz. Çok seveceksiniz. Anatol çok güzel şiir okur.

Anatol kol arını iki yana açıp, gülümseyerek karısını gösterdi — bu gülümseyişiyle böyle güzel bir kadına itiraz edilemeyeceğini anlatmak istiyordu,

— Görüyorsunuz ya ne kadar çeşitli işim var, dedi. Nehlüdof, onu da toplantılarına çağırdığı için son derece kibar, resmi bir tavırla teşekkür etti avukatın karısına; zamanı olmadığını söyleyerek çıktı odadan.

Avukatın karısı arkasından:

— Amma da kendini beğenmiş! dedi.

Bekleme odasında avukatın yardımcısı temize çekilmiş hazır dilekçeyi verdi Nehlüdof'a; ücret konusunda da, Anatoli Pet-roviç'in bin ruble uygun gördüğünü söyledi; Anatoli Petroviç'in bu çeşit dâvalarla ilgilenmediğini, bunu onun, Nehlüdof'un hatırı için aldığını da ekledi.

— Dilekçeyi kim imzalayacak? dedi Nehlüdof.

— Sanık kendi de imzalayabilir, bu güçse, Anatoli Petroviç ondan izin alıp imzalayabilir.

— Yo, ben gider imzalatırım ona.

Nehlüdof, Maslova'yı bir an önce görmek fırsatı çıktığı için sevinmişti.

Her zamanki saatte gardiyanların düdükleri çınlattı gene ceza evinin koridorlarını. Hücrelerin, koridorların kapıları demir gürültüsütle açıldı; çıplak ayakların, takunyaların sesi duyuldu; temizleyiciler, havayı iğrenç bir kokuyla doldurarak geçtiler koridorlardan. Cezalılar el erini yüzlerini yıkadılar, giyinip yoklamaya koridorlara çıktılar, yoklamadan sonra çay için kaynar su almaya gittiler.

Çaydan sonra ceza evinin her hücresinde aynı konu konuşuluyordu heyecanlı heyecanlı: O gün iki cezalı kırbaçlanacaktı. Bunlardan biri, sevgilisini kıskançlık yüzünden öldürmüş, Vasil-yef adında, öğrenim görmüş bir gençti. Hücre arkadaşları, eli açık, neşeli bir insan olduğu, ceza evi yöneticilerine sırasında diretmesini bildiği için severlerdi onu. Yasaları iyi biliyor, çiğ-nenmelerine göz yummuyordu. Yöneticiler bu yüzden diş biliyorlardı ona. Üç hafta önce gardiyanın biri, resmi giysisine çorba döktü diye bir temizleyiciyi dövmüştü. Vasilyef hemen karışmıştı işe, yasaların cezalıları dövmeyi yasakladığını söyleyerek temizleyiciyi savunmuştu. Gardiyan Sana yasaları

gösteririm ben diye başlayarak ağzına geleni sayıp dökmeye başlamıştı. Vasilyef de aşağı

kalmamıştı ondan. Gardiyan vurmak istemişti Vasilyef’e, ama beriki el erini yakalamış, üç dakika öyle tuttuktan sonra çevirip kapıdan dışarı fırlatmıştı onu. Gardiyan müdüre yakınmış, müdür de Vasilyef’in zindana kapatılması emrini vermişti.

Bodrum katta kapıları dışardan sürgüyle kapanan, karanlık, küçük küçük odalar vardı, onlara zindan diyorlardı. Bu soğuk, karanlık odalarda ne bir sedir, ne masa ne de sandalye vardı; buraya atılan cezalı çamurun üzerinde yatar ya da otururdu. Bacaklarının arasından, yatarken üzerinden kocaman kocaman fareler geçerdi. Hem çoktu burada bu fareler, hem de son derece gözü

pektiler, öyle ki karanlıkta ekmeği onlardan kurtarmak imkânsız bir şeydi. Buraya atılan cezalıların elinin altından yerlerdi ekmeği, biraz kıpırdamadan dursa cezalıya bile saldırırlardı. Vasilyef, suçlu olmadığını öne sürerek gitmek istememişti zindana. Zorla götürmek istemişlerdi onu. Karşı

koymuştu. İki cezalı gardiyanların elinden kurtulmasına yardım etmişti. Gardiyanlar toplanmış, bu arada acı kuvvetiyle ün salmış Petrof da

gelmişti. Sindirmişlerdi cezalıları, zindanlara tıkmışlardı. Cezaevinde başkaldırmaya benzer bir olayın olduğu hemen iletilmişti valiye. Baş suçlulara —Vasilyef’le, serserilikten yatan Ne-pomnyaşçiy’e— otuzar kırbaç vurulması buyruğu gelmişti yazılı olarak.

Kadınların görüşme odasında kırbaçlanacaktı suçlular…

Daha akşamdan herkes öğrenmişti durumu ceza evinde; hücrelerde bütün cezalılar heyecanlı

heyecanlı bundan söz ediyorlardı.

Korableva, çalımlı, Fedosya, Maslova köşelerinde oturmuş —hepsinin de yüzü kırmızıydı, votka içmişlerdi çünkü; Maslo-va’nm parası çoktu bu kez, içkiyle ağırlamıştı arkadaşlarını—• çay içiyor, aynı şeyden söz ediyorlardı.

Korableva, hiç eksiği olmayan sağlam dişleriyle şekeri kırarken:

— Vasilyef'in bu yaptığı başkaldırmak mıdır ki? diyordu. Arkadaşını savundu yalnızca. Artık kavga da etmemeli.

Uzun saçları omuzlarına dökülmüş Fedosya:

— İyi bir çocukmuş, dedi, öyle diyorlar.

Çaydanlığın bulunduğu ranzanın karşısında, bir odunun üzerinde oturuyordu.

Korableva Maslova'ya döndü.

— Ona söylemişti bu durumu Miyahlovna. Nehlüdof'tan söz ediyordu. Maslova gülümseyerek sal adı

başını.

— Söylerim, dedi. Benim için her şeyi yapar. Fedosya karıştı söze:

— Ne zaman gelir seninki? Gardiyanlar zaval ıları almaya gitmişlerd bile. —Göğüs geçirdi—

Canavarlıktır bu.

— Bizim orda bir köylüyü nasıl dövdüklerini görmüştüm bir keresinde. Kaynatam muhtara yol amıştı beni. Kapıdan girince bir de ne göreyim…

Demir yolu bekçisi kadın uzun uzun anlatmaya başladı gene. Üst koridorda ayak sesleri, gürültüler duyulunca sustu ancak.

Kadınların hepsi kulak kesilmişti.

— Kırbaçlamaya başladılar, dedi Çalımlr. Öldüresiye vurur-

lar ona şimdi rezil er. Soluk aldırmıyordu onlara çünkü.

Yukarda kesildi gürültü, demir yolu bekçisi kadın anlatmasına devam etti. Muhtarın ahırında bir köylüyü nasıl kırbaçlandıklarını, bakarken içinin nasıl paramparça olduğunu anlattı. Çalımlı, Sçeglof'un kırbaçlanırken gık demediğini söyledi. Sonra Fedosya çayı kaldırdı, Korableva'yla demir yolu bekçisi kadın dikiş dikmeye başladılar, Maslova da ranzasına oturdu, dizlerini kol arının arasına alıp düşüncelere daldı, canı sıkılıyordu. Yatmaya hazırlanıyordu ki, kadın gardiyan seslendi ona, müdürün odasına gideceğini, ziyaretçisi olduğunu söyledi.

Maslova, cıvasının yarısı dökülmüş aynanın karşısında başörtüsünü düzeltirken Menşova:

— Bizi de söylemeyi unutma ona, diyordu. Biz yakmadık, kendi, o haydut yaktı, işçi de gördü.

Gidecek yeri yok hayinin. Mitri'yi çağırıp sorsun, öyle söyle ona. Her şeyi olduğu gibi anlatır ona Mitri. Ne olduğunu anlamadan buraya soktular bizi, o haydut da başkasının karısıyla keyif çatıyor dışarda, meyhanelerde kafa çekiyor.

Korableva doğruladı:

— Yasaya da hiç bir şeye de sığmaz bu.

— Söyleyeceğim, dedi Maslova. Göz kırparak ekledi:

— İyice cesaretlenmek için biraz daha içeyim.

Korableva yarım maşraba daha koydu ona. Maslova bir dikişte içti hepsini, ağzını sildi, kendi kendine iyice cesaretlenmek için diye tekrar ederek başını sal adı, çakırkeyif, gülümseyerek yürüdü gardiyan kadının peşi sıra.

XLVII

Nehlüdof çoktan beri bekliyordu.

Ceza evine gelince dış kapının zilini çalmış, nöbetçi gardiyana savcının verdiği izin kâğıdını

göstermişti.

— Kimi istiyorsunuz?

—• Cezalı Maslova'yla görüşeceğim.

— Şimdi olmaz: Müdürün işi var.

—• Odasında mı? diye sordu Nehlüdof./

Gardiyan, ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi kararsız Neh-lüdofun gözünden kaçmamıştı bu:

— Hayır, dedi, odasında değil, burada, ziyaretçi odasında.

— Şimdi görüşemez miyim acaba kendisiyle?

— Hayır, önemli işi var.

— Ne zaman görebileceğim?

— Çıkıyorlar işte, söylersiniz şimdi. Bekleyin biraz.

O anda yan kapıdan parlak sırmalarıyla, yüzünün cildi pırıl pırıl, bıyıkları sigara dumanından sararmış bir assubay çıktı, sert bir sesle gardiyana:

— Buraya niçin adam alıyorsunuz?… diye bağırdı. Odaya.. Nehlüdof kesti sözünü:

— Müdürün burada olduğunu söylemişlerdi de. Assubayın da telâşlı olması şaşırtmıştı onu.

Tam o anda iç kapı açıldı, Petrof çıktı. Terlemişti, öfkeliydi. Assubay dönerek:

— Dersini aldı, dedi.

Assubay gözleriyle Nehlüdof’u gösterdi, Petrof sustu hemen, yüzünü buruşturup arka kapıdan çıktı gitti.

Nehlüdof Dersini alan kim? diye geçirdi içinden. Niçin bu kadar telâşlı hepsi? Assubay niçin beni gösterdi ona?

Assubay gene Nehlüdof’a döndü.

— Burda durulmaz efendim, müdürün odasına buyrunuz. Nehlüdof tam dönüp yürüyecekti ki, arka kapıdan müdür

çıktı. Astlarından daha telâşlıydı. Sık sık soluyordu. Nehlüdof’u görünce gardiyana:

— Fedorof, beşinci kadın hücresinden Maslova’yı odama getirsinler, dedi.

Nehlüdof’a döndü:

— Buyrun.

Dik bir merdivenden çıkıp, tek pencereli, orta yerinde bir yazı masası, birkaç sandalye olan, küçük bir odaya girdiler. Ceza evi müdürü oturdu. Kutudan kalın bir sigara alırken Nehlüdof’a:

— Çok ağır bir görevimiz var, çok, dedi.

— Yorulmuşsunuz.

— Aslında çalışmaktan yoruldum; çok yorucu bir görev bu

bizimki. Biraz yumuşak davranayım diyorsun, daha kötü oluyor. Bir kurtulabilsem şuradan. Çok ağır bir sorumluluk bu.

Nehlüdof, müdür için neyin ağır, zor olduğunu bilmiyordu. Adamın o anda üzgün, duygulu, umutsuz olduğunu görüyordu yalnızca.

— Evet, haklısınız, dedi, göreviniz çok ağır. Ayrılın öyleyse, ne bekliyorsunuz?

— Başka yapacak işim yok, ailem…

— Ama göreviniz ağırsa sizin için…

— Ne yaparsınız, doğrusunu isterseniz, elimizden geldiğince bir şeyler yapmaya çalışıyoruz.

Buraya düşmüş zaval ıların daha az acı çekmeleri için uğraşıyorum. Benim yerimde başka biri olsaydı, analarından emdikleri sütü burunlarından getirirdi. Dile kolay, iki bini aşkın cezalı var burada. Katili, hırsızı, dolandırıcısı… Bunlara karşı nasıl davranılması gerektiğini iyi bilmelidir bir yönetici. Öte yandan, onlar da insan, ister istemez acıyorsun. Yumuşak davranmak da olmuyor.

Müdür, daha geçenlerde cezalılar arasında patlak veren, cinayetle sonuçlanan bir kavgayı

anlatmaya başladı.

Odaya gardiyanın arkasından Maslova'nın girmesiyle yarıda kesildi anlatması.

Nehlüdof kapıda, Maslova müdürü görmeden görmüştü onu. Yüzü kırmızıydı. Gardiyanın arkasında çabuk adımlarla yürüyor, başını sal ayarak gülümsüyordu. Müdürü görünce korku okunan gözlerini ona dikti, ama hemen toparladı kendini, neşeli bir tavırla Nehlüdof'a döndü. Elini o zamankinden çok değişik, hareketle sıkıp sal ayarak gülümsedi.

— Hoş geldiniz.

Ondaki bu canlılığa, neşeye şaşan Nehlüdof:

— Dilekçeyi imzalatmaya geldim size, dedi. Avukat bir dilekçe yazdı, imzalamanız gerek altını, sonra Petersburg'a yol ayacağız.

Maslova bir gözünü kırparak gülümsedi.

— İmzalayalım bakalım. Olur.

Nehlüdof dörde katlanmış bir kâğıt çıkardı cebinden, masaya yaklaştı. Müdüre:

— Burada imzalayabilir mi? diye sordu. Müdür:

— Gel otur bakayım, dedi, al şu kalemi. Okuma yazman var mı?

Maslova gülümseyerek:

— Bir zamanlar vardı, dedi.

Eteğini, bluzunun kol arını düzelterek oturdu; küçük hareketli eliyle beceriksizce aldı mürekkep kalemini, gülerek Neh-lüdof'a baktı.

Nehlüdof nereye imza atacağını gösterdi ona.

Maslova, kalemi mürekkep hokkasına dikkatle batırdıktan sonra hafifçe sal adı, Nehlüdof'un gösterdiği yere adını yazdı. Bir Nehlüdof'a, bir müdüre bakarak:

— Hepsi bu kadar mı? dedi.

Kalemi yerine koyacakmış gibi yapmış, sonra geri çekmişti. Nehlüdof aldı elinden kalemi:

— Size başı şeyler söyleyeceğim, dedi.

Maslova, aklına bir şey gelmiş ya da birden uyku bastırmış gibi ciddileşti birden:

— Söyleyin bakalım.

Müdür kalkıp dışarı çıktı. Nehlüdof'Ia Maslova karşı karşıya kaldılar.

XLVIİI

Maslova'yi getiren gardiyan onlardan uzağa, pencerenin içine oturdu. Nehlüdof için karar anı gelip çatmıştı. İlk görüşmelerinde en önemli olanı —yani onunla evlenmek niyetinde olduğunu—

Maslova'ya söylemedi diye kendi kendine kızmıştı hep. Şimdi söylemeye kararlıydı. Masanın biri bir yanında, biri öbür yanında, karşılıklı oturuyorlardı. Odanın içi aydınlıktı. Mas-lova'nın yüzünü

ilk kez aydınlıkta yakından görüyordu Nehlüdof —gözlerinin, dudaklarının çevresindeki kırışıklıkları, gözlerinin şişliğini. Eskisinden de çok acıyordu şimdi ona.

Nehlüdof, pencerenin içinde oturan yahudi suratlı, şakaklarına ak düşmüş gardiyan, sesini duymasın diye, dirseklerini masaya dayayarak Maslova'ya doğru eğildi.

— Bu dilekçeden olumlu bir sonuç alamazsak Çar'a başvuracağız. Yapılabilecek her şey yapılacaktır…

Maslova sözünü kesti:

— Duruşmadaki avukatım doğru dürüst bir avukat olsaydı… Aptalın biriydi. Hep cilve yaptı

durdu bana. —Gülümsedi Maslova—. Beni o zaman bulmuş olsaydınız, böyle olmazdı durum.

Elden ne gelir? Herkes hırsız sanıyor beni.

Nehlüdof, Ne tuhaf bir hali var bugün diye geçirdi içinden. Tam söylemek istediğini söylemeye hazırlanıyordu ki, gene konuşmaya başladı Maslova.

— Bakın ne diyeceğim. Bizim hücrede yaşlı bir kadın var. Çok iyi bir kadıncağız, inanın herkes şaşıyor onun buraya nasıl düştüğüne. Oğlu da kendi de hiç suçları yokken yatıyorlar burada, herkes biliyor bunu. Bilerek yangın çıkardıkları iftirasına uğramışlar. —Maslova başını çevirip Nehlüdof'un yüzüne baktı—. Size söylemem için yalvardı: Oğlumla

görüşsün bir, o her şeyi anlatır ona diyor. Soyadı Menşof. Ne diyorsunuz, yapar mısınız bunu? Melek gibi bir yüzü var kadıncağızın, bir bakışta anlaşılıyor zaten suçsuz olduğu. Bir şeyler yaparsınız artık.

Gene baktı Nehlüdof’un yüzüne, gülümseyerek başını önüne eğdi. Onun bu serbestliğine, açıklığına giderek daha çok şaşan Nehlüdof:

— Pekâlâ, dedi, elimden geleni yaparım, öğrenirim durumu. Ama ben sizinle kendi işimizi konuşmak isterdim. O gün ne dedim size, hatırlıyor musunuz?

Maslova hâlâ gülümsüyordu, başını bir o yana, bir bu yana çevirerek:

— Çok şey söylediniz o gün, dedi. Hangisini soruyorsunuz?

— Beni affetmeniz için yalvarmaya geldiğimi söylemiştim.

— Önemi yok ki bunun, ha affetmiştim, ha affetmemişim, neyi değiştirir, siz iyisi mi…

Nehlüdof devam ediyordu:

— Size karşı işlediğim günahı bağışlatmak istediğimi… bunu sözde bırakmayacağım.

Sizinle evlenmeye karar verdim.

Maslova’nın yüzünü bir korku kapladı birden. Şehlâ gözleri Nehlüdof’un üzerinde durmuştu, ama görmüyorlardı onu. Yüzünü duygusuzca buruşturdu.

— Bu da nereden çıktı? diye mırıldandı.

— Tanrıya karşı bunu yapmak zorunda olduğumu hissediyorum.

— Tanrı mı dediniz? Neden söz ettiğinizi anlamıyorum. Tanrı ha? Hangi Tanrı? O zaman düşünseydiniz Tanrıyı.

Bir şey daha söylemek istiyormuş gibi açtı ağzını, ama söylemedi, sustu.

Ağzının içki koktuğunu ancak şimdi farkedip, bu halinin nedenini anlayan Nehlüdof:

— Sakin olun, dedi.

— Ne demek sakin ol? Sarhoş mu sandın beni yoksa? Evet, gerçi sarhoşum ama ağzımdan çıkanı kulağım duyuyor, aklım başımda. Kürek mahkûmuyum ben, b…, ah bayım diyordum az kalsın, Prens, fiyatım bir yüzlüktür.

Birden çabuk çabuk konuşmaya başlamıştı, yüzü mosmordu. Nehlüdof, zangır zangır titreyerek, alçak sesle:

— Ne denli ağır konuşursan konuş, hissettiklerim kadar acı söyleyemezsin bana gene de, dedi. Sana yaptığım kötülüğün içimi nasıl yaktığını bilemezsin!…

Maslova acı acı gülümsedi.

— Öyle mi?… O zaman yoktu böyle bir şey ama, yüz ruble vermiştin bana. Al, bu kadar edersin sen, der gibilerden…

— Biliyorum, hepsini biliyorum, dedi Nehlüdof, ama elden ne gelir şimdi? Artık bırakmamaya kararlıyım seni, dönmeyeceğim bu kararımdan.

Maslova:

— Ben de döneceksin diyorum! diye mırıldandı. Yüksek sesle gülmeye başladı. Nehlüdof Maslova'nın eline

dokunarak:

— Katyuşa! dedi.

Maslova elini öfkeyle çekerek:

— Uzaklaş benden! diye haykırdı. Bir kürek mahkûmuyum ben, sende bir prens, işin yok burada.

İçinde biriken bütün hıncını boşaltmak istiyormuş gibi çabuk çabuk konuşarak devam etti:

— Benden yararlanarak kendini kurtarmaya çalışıyorsun.

Bu dünyada bedensel hazzın için kul andın beni, öteki dünyada da kurtulman için kul anmak istiyorsun! Senden de, gözlüğünden de, o iğrenç, yağlı yüzünden de nefret ediyorum. Birden ayağa kalkarak:

— Defol, defol git buradan! diye bağırdı. Gardiyan geldi yanlarına.

— Ne bağırıyorsun be? Nerede olduğunun farkında değilsin galiba…

— Bırakın lütfen, dedi Nehlüdof.

— Öyleyse bağırmasın.

- Pekâlâ, olur, yerinize gidin siz lütfen. Gardiyan pencereye gitti gene.

Maslova oturdu, başını önüne eğdi; küçük el erini yumruk yapmış, olanca gücüyle sıkıyordu.

Nehlüdof yanında ayakta duruyor, ne söyleceğini bilemiyordu.

— İnanmıyorsun bana, dedi.

— Hiç bir zaman evlenemeyeceksiniz benimle. Asarım kendimi de razı olmam böyle bir şeye!

Bunu bilesiniz.

— Gene de elimden gelen yardımı yapacağım sana.

— Sizin bileceğiniz iş bu. Ama şunu söyleyeyim ki, hiç bir şey istemiyorum sizden. Doğru söylüyorum. Niçin ölmedim o zaman?

Birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı Maslova. Nehlüdof bir şey söyleyemiyordu, o da ha ağladı ha ağlayacaktı.

Maslova başını kaldırıp genç adamın yüzüne baktı, gördüğü şeye şaştı sanki, yanaklarından akan gözyaşlarını başörtüsünün ucuyla silmeye koyuldu.

O sırada gardiyan geldi yanlarına gene, zamanın bitmek üzere olduğunu hatırlattı. Maslova kalktı.

Nehlüdof,

— Kendinizde değilsiniz şimdi, dedi. Gelebilirsem, yarın gene geleceğim. Siz de düşünün biraz.

Maslova cevap vermedi, dönüp Nehlüdof'a bakmadan gardiyanın arkasından çıktı.

Maslova hücreye dönünce Korableva:

— Kurtulmuş say artık kendini kızım, dedi. Besbel i abayı— 198 —yaktı sana herif; kaçırma bu fırsatı. Kurtulursun buradan. Zenginlerin yapamayacağı şey yoktur, her kapıyı açar para. Demir yolu bekçisi kadın ince sesiyle:

— Val ahi de öyle, dedi. Bizde, fakir evlenmeye kalkışsa geceler kısalır, derler. Oysa bir zenginin aklından geçirdiği, birazcık istediği şey olur hemen. Aslan gibi bir delikanlı vardı köyde…

Yaşlı kadın:

— Benim işi anlattın mı? diye sordu.

Ama Maslova arkadaşlarının sorularına cevap vermiyor, şehlâ gözlerini köşeye dikmiş, ranzasında yatıyordu. Akşama kadar yattı öyle. Ona ıstırap veren duygular vardı içinde. Nehiüdof'un sözleri, acı çektiği, genç adamı

unutarak, ondan nefret ederek çıktığı dünyaya döndürmüştü onu gene. Yaşayabilmek için unuttuğu şeyleri hatırlatmıştı ona; olanların açık seçik anı-sıyla yaşamaksa dayanılamayacak kadar ıstırap veren bir şeydi. Akşam gene votka aldı, arkadaşlarıyla beraber doyasıya içti.

XLIX

Nehlüdof ceza evinde çıkarken Ya, böyle işte. Böyle, diye düşünüyordu. Suçunun büyüklüğünü

ancak şimdi görüyordu bütün çıplaklığıyla. Yaptığını düzeltmeye kalkışmasaydı, ne büyük bir günah işlediğini bilmeyecekti hiç bir zaman; üstelik, Maslova da kendisine yapılan kötülüğün büyüklüğünden habersiz olacaktı. Bütün korkunçluklarıyla ancak şimdi çıkmışlardı bunlar su yüzüne. Nehlüdof'un aklında bu kadının ruhuna indirdiği darbe vardı şimdi yalnız; Maslova da genç kızlığında ona ne yapıldığının farkındaydı artık. Eskiden kendi kendine kızardı Nehlüdof, pişmanlık duyardı; oysa şimdi dehşet içindeydi. Artık bırakamazdı Maslova'yı —bunu hissediyordu— öte yandan, bu ilişkinin sonunun neye varacağını da bilmiyordu.

Dış kapıda, göğsünde madalyalarıyla, nişanlarıyla bir gardiyan yaklaştı Nehlüdof'a; hiç de hoş

olmayan, yapmacık, yılışık bir ifade vardı yüzünde. Nehlüdof'a bir zarf uzatarak, esrarlı bir tavırla:

— Bir bayan yol adı'bunu size… dedi.

— Hangi bayan?

— Okuyunca anlarsınız. Siyasî suçlulardan biri. Onların bö lümüne bakıyorum ben. Rica etti.

Gerçi yasaktır böyle şeyler, ama insanlık…

Pek yapmacık bir konuşması vardı adamın, içten olmadığı bel iydi.

Bir gardiyanın, hem de siyasî suçlulara bakan bir gardiyanın mektup taşıması, ceza evinde, herkesin gözü önünde mektubu getirip ona vermesi pek şaşırmıştı Nehlüdof'u. Bunun gardiyan, aynı zamanda da ispiyon olduğunu henüz bilmiyordu. Gene de aldı zarfı, dışarı çıkınca, açtı.

Kurşun kalemle çabuk çabuk yazılmış bir puslaydı bu:

Cezalı bir kadınla ilgilendiğinizi, buraya gelip gittiğinizi öğrendim. Sîzinle görüşmek istiyorum.

Görüşebilmemiz için gerekli yerlere başvurun. Alabilirsiniz bu izni. Koruduğunuz kadın için de, hepimiz için de çok önemli söyleyeceklerim

var size Minnettarınız Vera Bogoduhovskaya

var size.

Minnettarınız Vera Bogoduhovskaya.

Vera Bogoduhovskaya, Nehlüdof'un bir zamanlar arkadaşlarıyla ayı avına gittiğinde uğradığı, Novogorod ilinin ücra köylerinden birinde öğretmendi. Üniversitede açılan kursa gidebilmek için para istemişti Nehlüdof'tan. İstediği parayı vermişti Nehlüdof, sonra bu olayı da, Vera Bogoduhovskaya'yı da unutmuş gitmişti. Şimdi siyasî suçlu olarak cezaevinde yattığı

anlaşılıyordu bu kadının. Maslova'yla olan ilişkisini öğrenmişti; yardım etmek istiyordu ona. Ne rahattı o zamanlar, her şey basit, kolaydı. Oysa şimdi ne yapacağını, neye karar vereceğini bilemiyordu. O günleri, Bogoduhovskaya'yla tanışmasını hatırlayınca bir sevinç, heyecan duydu içinde Nehlüdof. Yortu yakındı. Demiryolundan altmış verst içerde, ıssız bir köydeydiler. İyi bir avdı. İki ayı vurmuşlardı. Yol hazırlıklarını tamamlamışlar, yemek yiyorlardı. Kaldıkları köy evinin sahibi sokuldu yanlarına, papazın kızının geldiğini, prens Nehlüdof'la görüşmek istediğini, söyledi.

Arkadaşlarından biri:

— Güzel mi bari? diye sordu.

— Bırakın çocukluğu! dedi Nehlüdof.

Yüzü cidileşti, ağzını silerek kalktı masadan. Papazın kızı-— 200 —nın onunla görüşmek istemesi şaşırtmıştı onu. Ev sahibinin odasına gitti.

Yün şapkalı, koyun postundan manto giymiş, damarları çıkık, sıska, çirkin bir kız vardı odada.

Kaslarıyla gözleriyle güzel olan yalnız Ev sahibinin yaşlı karısı:

— İşte Prens, Vera Tefremovna, konuş kendisiyle. Ben çıkıyorum.

— Ne gibi bir yardımım dokunabilir size? dedi Nehlüdof.

— Şey… ben… Nasıl söyleyeyim, zenginsiniz siz, su gibi para harcıyorsunuz; avaydı, şuna bunaydı dünyanın parasını veriyorsunuz, biliyorum. —Kız utancından kekeleyerek konuşuyordu.

— Bense bir şey, yalnız bir şey istiyorum, insanlara yararlı olmak bütün amacım; oysa yapamıyorum, hiç bir şey bilmiyorum çünkü.

Gözlerinde içtenlik, temizlik vardı; yüz anlatımı, kararlığı, ürkekliği öylesine dokunmuştu Nehlüdof’a ki, birden genç kızın yerine koydu kendini —çoğunlukla olurdu ona bu— anladı onu, acıdı.

— Ne yapabilirim sizin için?

— İlkokul öğretmeniyim, kurslara katılmak istiyorum, ama izin vermiyorlar bana. Daha doğrusu, izin vermiyorlar değil de, izin veriyorlar vermesine, ama para gerek bunun için. Siz verebilir misiniz bana bu parayı, kursu bitirince ödeyim size borcumu. Zenginleri kötülük yaparken; ayıları

öldürür, köylüleri içi-rip onlarla eğlenirken gördüm hep. Ara sıra iyilik niçin yapmasınlar? Topu topu seksen rubleye ihtiyacım var. İstemiyorsanız vermeyin, vız gelir.

Kız öfkeyle söylemişti! vız gelir diye. Nehlüdof:

— Yo, dedi, bana bir iyilik yapmak fırsatı verdiğiniz için minettarım size… Şimdi getiriyorum.

Kapıyı açıp hole çıkınca, kapıyı dinleyen bir arkadaşıyla burun buruna geldi. Arkadaşlarının takılmalarına aldırmadan çantasından parayı alıp kıza götürdü.

— Lütfen teşekkür etmeyin lütfen. Asıl ben teşekkür etmeliyim size.

Şimdi bunları hatırlamak çok hoş bir şeydi Nehlüdof için. Bu davranışını alaya alan bir subayla neredeyse yumruk yum-

ruğa geldiğini, bir arkadaşının ondan yana çıktığını, ona daha bir yakınlık göstermeye başladığını, avın pek neşeli, iyi geçtiğini, geçe tren istasyonuna dönerlerken kendini pek bir mutlu hissettiğini hatırlamak da hoştu. Kızaklar dar yolda peşpeşe tırısla sessizce kayıyorlardı. Kalın kar tabakasının altında dal arı eğilmiş alçaklı yüksekli çam ağaçlarının arasından geçiyorlardı.

Karanlıkta kızıl bir sigara ateşi parlıyordu, nefis kokusu Nehlü-dof’un burnuna kadar gelmişti.

Yardımcıları Yosif dizlerine kadar kara bata çıka bir kızaktan öbürüne koşuyor, şimdi ormanın derinliklerinde dolaşan, ağaçların kabuklarını kemiren sığınlardan; sıcak soluklarıyla ısıttıkları

karanlık inlerinde keyif çatan ayılardan söz ediyorlardı.

Bütün bunları, o andaki dinçliğini, iç huzurunu düşünüyordu şimdi Nehlüdof. Buz gibi havayı

ciğerlerine çekerken yarım kürkü kalkıp iniyor; kızağın çarptığı dal ardan dökülen karlar yüzüne düşüyordu. Bedeni sımsıcak, yüzü soğuktu. Ruhunda ne bir endişe, ne bir korku, ne de bir tutku vardı. Ne mutluydu! Ya şimdi? Tanrım, ne güç, acı şeylerdi bütün bunlar!…

Besbel i devrimciydi. Vera Yefremovna, devrimci çalışmaları yüzünden de cezaevine düşmüştü.

Görmek gerekti onu, M asIova'nın durumunu düzeltebilecek şeyler bildiğini söylüyordu çünkü.

Devrisi sabah uyandığında bir gün önce olanları hatırladı Nehlüdof, dehşete kapıldı.

Ama duyduğu korkuya rağmen, başladığı işi sonuna kadar yürüteceğine her zamankinden daha bir kararlıydı şimdi.

Bu duyguyla çıktı evden, Maslennikof'a gitti. Maslova'dan başka, Maslova'nın dediği yaşlı kadının oğluyla, bir de Maslo-va'ya yardımı dokunacağını umduğu Bogoduhovskaya'yla görüşmesine izin vermesini isteyecekti ondan.

Nehlüdof eskiden beri, alaydan tanırdı Maslennikof'u. O zamanlar alayın kasadarıydı

Maslennikof. Dünyadan haberi olmayan alayından, Çar ailesinden başka hiç bir şeyle ilgilenmeyen, son derece temiz yürekli, görevine bağlı bir subaydı. Askerlik-ten ayrılmış, il yönetiminde görev almıştı şimdi de. Zengin, hareketli bir kadın olan karısı

zorlamıştı onu buna biraz da.

Kadın alay ederdi onunla, bir ev hayvanı gibi okşardı onu. Nehlüdof geçen kış bir kere gitmişti onlara, ama bu çifti öylesine basit bulmuştu ki, bir daha

hiç uğramamıştı evlerine.

Nehlüdof’u görünce yüzü sevinçle aydınlandı Maslennikof un. Gene kırmızı, yağlıydı yüzü, gene şişmandı, askerlikte olduğu gibi gene son derece güzel giyimliydi. Eskiden, omuzlarını, bedenini saran, son modaya göre dikilmiş, daima tertemiz üniforma giyerdi; şimdiyse, gürbüz bedenini saran, geniş göğsünü ortaya çıkaran, son moda, sivil bir elbise vardı üzerinde. Vali yardımcısı

resmî elbisesiydi bu. Aralarındaki yaş farkına rağmen (Maslennikof kırkma merdiven dayamıştı) senli-ben-liydiler.

Maslennikof, gizleyemediği bir sevinçle:

— Oh, oh, geldiğin için çok teşekkür ederim sana, dedi. Hadi karımın yanına gidelim: On dakika sonra toplantım var, o zamana kadar boşum. Biliyorsun, Printsipal yok, ben yönetiyorum ili.

— Bir iş için geldim sana.

Maslennikof birden dikkat kesildi, ürkmüş gibi, biraz sert:

— Neymiş bakalım? dedi.

— Cezaevinde, beni yakından ilgilendiren biri var. (Cezaevi deyince, Maslenikof’un yüzü daha da sertleşmişti.) Herkesle bir arada değil, müdürün odasında görüşmek istiyorum onunla. Hem de belirli günler dışında, daha sık. Buna ancak senin izin verebileceğini söylediler.

Maslennikof, büyüklüğünü yumuşatmak istiyor gibi, iki eliyle Nehlüdof’u kol arından tutarak:

— Olur tabiî, mon cher (‘) dedi senin için yapamayacağım şey yoktur, olmasına olur, ama, biliyorsun, kısa sürecek bir beylik bizimki.

— Kadın mıdır bu?

— Evet.

— Neymiş suçu acaba?

- Adam zehirleme. Ama suçsuzdur aslında. Yok yere hüküm giydi.

— İşte sana suçluyu, suçsuzu ayıran mahkemelerimiz; ı‘en font point d’autres. (‘) (Nedense Fransızca söylemişti bu-ıu.) Benimle aynı düşüncede olmadığını biliyorum, ama ne yaparsın ki, c’est mon epinion bien arrete (2).

Gerici bir gazetede son bir yıldır bu konuyu işleyen çeşitli yazılar okumuştu.

— Senin ilerici olduğunu biliyorum, diye ekledi. Nehlüdof gülümsedi:

— İlerici mi, gerici mi olduğumu bilmiyorum, dedi.

Bir insanı yargılarken, önce onu dinlemenin gerektiğini, mahkeme önünde herkesin eşit olduğunu, insanlara, özel ikle suçlu oldukları kesinlikle bilinmeyen insanlara acı çektirmenin, dayak atmanın yanlış bîr tutum olduğunu söylediği için ona ilerici denmesine aklı ermezdi.

— İlerici olup olmadığımı bilmiyorum, bildiğim bir şey varsa, o da, şimdiki mahkemelerin, ne kadar kötü olurlarsa olsunlar, eskilerden daha iyi olduğudur.

— Hangi avukatı tuttun?

— Fanarin’i.

Maslenikof yüzünü buruşturarak:

— Ah o Fanarin! dedi.

Fanarin denen o adamın, geçen yıl bir duruşmada tanık olarak onu nasıl sorguya çektiğini, tam yarım saat son derece kibarca onu yerden yere nasıl vurduğunu, dinleyicileri kahkahalarla güldürdüğünü hatırlatmıştı.

— Onunla iş yapmanı salık vermezdim sana, diye devam etti Fanarin, est un homme taree. (3) Nehiüdof:

— Bir isteğim daha olacak senden, dedi. Çok eskiden bir

O Başka işe yaradıkları yok zaten. (Fransızca) P) Değişmez düşüncemdir bu benim.

(Fransızca) (3) Kötü isim yapmış bir insandır. (Fransızca) f) Sevgili dostum. (Fransızca)204

kız, bir öğretmen kız tanımıştım. Zaval ı bir insandır, o da ceza evinde şirndi, benimle görüşmek istiyor. Onunla görüşmeme de izin verebilir misin?

Maslennikof başını hafifçe yana eğip düşündü:

— Siyasî suçlu mu?

— Evet, öyle söylediler bana.

— Bak ne diyeceğim, siyasî suçlularla görüşme izni yalnız akrabalarına veriliyor, ama ben sana ikisine bir izin kâğıdı vereceğim. Je saîs que vous n'abuserez pas… (‘} Senin pretegee'nin adı

neydi? Bogoduhovskaya mı? El e est jolie? (2)

- Hideuse. (3)

Maslennikof başını iki yana sal adı, masaya gitti, resmî bir kâğıda çabuk çabuk yazmaya başladı: Prens Dmitri İvanoviç Nehlüdof'un cezalı Maslova'yla, gene cezalı ebe Bogoduhovskaya ‘yla cezaevi yöneticisinin odasında görüşmesine izin veriyorum. Kocaman bir imza attı altına.

— Ne güzel yönetiyoruz orayı, göreceksin. Oysa hiç de kolay değildir bu düzeni sağlamak; çünkü çeşitli il erden cezalı vardır burada, cezalı sayısı da çoktur. Son derece titiz davranıyorum bu konuda. Göreceksin, hepsi rahattır, yakındıkları bir şey yoktur. Cezalılara karşı nasıl davranacağını bildin mi gerisi kolay. Geçenlerde tatsız bir olay oldu… söz dinlemedi birkaç cezalı.

Benim yerimde başka biri olsaydı ayaklanma sayardı bunu, bir çok cezalının canını yakardı. Oysa tatlıya bağladım işi ben. Hem yumuşak yürekli olmalı insan, hem de kendini saydırmasını bilmeli.

Beyaz gömleğinin altın düğmeli kolundan çıkan etli, beyaz yumruğunu sıkarak — firuze bir yüzük vardı parmağında:

— Hem yumuşak yürekli olmalı insan, hem de kendini saydırmasını bilmeli, diye tekrar etti.

— Bilmiyorum, dedi Nehlüdof, iki kere gittim oraya, çok üzüldüm.

__Bak ne diyeceğim? Kontes Passek'i görmelisin, bu işle-

(1) Bunu kötüye kul anmayacağını bilirim. (Fransızca) (2) Güzel bir şey mi bari? (Fransızca) (3) Bicimsiz. (Fransızca)

re adadı kendini. (Çenesi düşmüştü Maslennikof'un). El e faît beaucoup de bien. (') Açık söyleyeyim, onun uyarmalarıyla bir çok şeyi değiştirmek fırsatını buldum. Öyle ki, eskiden olan sertlikler yok artık orada, cezalılar huzura kavuştular. Kendin de göreceksin zaten gidince.

Fanarin'e gelince, yakından tanımıyorum onu, toplumsal yerim de onunkinden uzak zaten, ama iyi bir insan olmadığı su götürmez bir gerçektir. Sonra duruşmalarda öyle şeyler söylüyor ki…

Nehlüdof kâğıdı alıp, sözünün sonunu beklemeden teşekkür etti eski arkadaşına.

— Neyse, çok sağol. Ben gideyim artık.

— Kanma uğramayacak mısın?

— Kusura bakma, hiç zamanım yok şimdi.

Maslennikof eski arkadaşını merdivenin ilk sahanlığına kadar geçirirken — birinci derecede saygıdeğer bulmadığı kimseleri oraya kadar geçirirdi;

Nehlüdof da onlardandı:

—• Val ahi çok kızacak bana, diyordu. Hiç olmazsa bir dakikalığına uğra.

Ama kararından dönmedi Nehlüdof. Bir uşak koşarak palto-suyla bastonunu getirdi; kapıcı, dışında bîr polis memurunun beklediği kapıyı açtı. Nehlüdof kapıya yürürken, şimdi hiç zamanı

olmadığını söyledi bir kere daha. Maslennikof seslendi ona merdivenden:

- Öyleyse perşembeye bekleriz, buyur gel. Karımın konuk günüdür. Söyleyeceğim ona geleceğini!

LI

Nehlüdof, Maslennikof'dan doğru cezaevine gitti; müdürün evini biliyordu, o yana yürüdü. Gene kulakları tırmalayan bir piyano sesi geliyordu evden; ama rapsodi değildi şimdi çalman, Clementi'nin bir etüdüydü. Ses gene olağanüstü yüksek, vuruşlar belirgin, çabuktu. Bir sözü bağlı

oda hizmetçisi açtı kapıyı gene, yüzbaşının evde olduğunu söyleyip, Nehlüdof'u konuk odasına aldı. Küçük bir odaydı burası. Eşya olarak bir kanepeyle bîr C) Çok iyilikleri dokunuyor. (Fransızca)

masa vardı burada. Yün örme bir örtü örtülü masanın üzerinde abajurunun bir yanı pembe kâğıtla kaplanmış büyük bir lâmba yanıyordu. Müdür yorgun, keyifsiz bir yüzle geldi. Resmî giysisinin orta düğmesini iliklerken:

— Buyrunuz, bir dileğiniz mi vardı? dedi. Nehlüdof kâğıdı ona verirken:

— Vali yardımcısından bu izni aldım, dedi. Maslova'yı görmek istiyordum.

Piyano gürültüsünden Nehlüdof'un ne dediğini anlayamayan müdür:

— Markova'yı mı? diye sordu.

— Maslova'yı.

— Ha… evet! Ha… evet!

Müdür kalktı, Clementi müziğinin hareketli vuruşları duyulan kapıya gitti.

— Marusya, diye seslendi, birazcık durur musun yavrum, duyamıyoruz birbirimizi.

Ses tonundan dünyada en çok sevdiği şeyin müzik olduğu bel iydi.

Piyano sustu, ayak sesi duyuldu —yürüyenin canının sıkıldığı bel iydi— bir baş uzandı kapıdan.

Müdür, müziğe verilen bu ara hoşuna gitmiş gibi hafif tütünden kalın bir sigara yaktı, Nehlüdof'a da uzattı. Nehlüdof almadı.

— Evet efendim, Maslova'yı görmek istiyordum da.

— Şimdi görmezseniz iyi olur onu.

— Neden? Müdür gülümsedi:

— Kabahat sizde, Prens. Bir daha eline para vermezseniz iyi olur. Vermek istiyorsanız bana verin. Son köpeğine kadar eline geçer verdiğiniz para. Dün vermişsiniz, o da içmiş verdiğiniz parayla —bu işin kökünü ne yaparsanız kazıyamazsınız cezaevlerinde— bugün de içmiş, öyle ki taşkınlık yapmaya başladı.

— Sahi mi?

— O kadar ki, sert davranmak zorunda kaldım, başka bir hücreye aldım onu. Aslında uslu, kendi halinde bir kadındır; bir daha eline para vermeyin. Buradakiler…

— 207 —

Nehlüdof dün olanları hatırladı, dehşete kapıldı gene. Bir an sustuktan sonra:

— Peki, Bogoduhovskaya'yı görebilir miyim acaba? Siyasî suçludur.

—Görebilirsiniz tabiî.

Müdür, odaya giren beş, altı yaşlarındaki bir kız çocuğuna döndü:

— Ne istiyorsun?

Kız gözlerini Nehlüdof'tan ayırmadan babasına doğdu yürüyordu. Ayağı halıya takılıp sendeleyerek babasına koşunca müdür gülümsedi:

— Önüne baksana yavrum, düşeceksin.

— Öyleyse gideyim ben, dedi Nehlüdof.

Müdür, gözlerini hâlâ Nehlüdof'dan ayırmayan kızı kucakladıktan sonra şefkatle kenara çekti, kalkıp dışarı çıkarken:

— Nasıl isterseniz, dedi.

Müdür bir gözü bağlı kızın verdiği paltoyu giyip dışarı çıkmamıştı ki, Clementi'nin etüdü

duyulmaya başladı gene. Müdür merdivenden inerken:

— Konservatuardaydı, dedi, orası da başka bir âlem… Oysa müziğe çok kabiliyetli kızım.

Konserlere çıkmak istiyor.

Müdürle Nehlüdof cezaevine yaklaştılar. Müdürün geldiğini görünce hemen açtılar kapıyı.

Gardiyanlar selâma durarak gözleriyle izliyorlardı müdürü. Girişte başlarının yarısı kabak dört cezalıyla karşılaştılar. Dolu fıçılar taşıyorlardı, onları görünce kenara çekildiler. Bir tanesi ezilip büzüldü, yüzünü buruşturdu. Kara gözleri parlıyordu.

Müdür, bu cezalılarla hiç ilgilenmeden, yanında Nehlüdof, yorgun adımlarla geçerken devam ediyordu:

— Gerçi bu gibi kabiliyetleri işlemek gerekir ya, küçük bir evde de çekilmiyor doğrusu.

— Kiminle görüşmeyi istiyordunuz? diye sordu.

— Bogoduhovskaya'yla.v.

— Kulededir o. Biraz bekleyeceksiniz.

— Bilerek yangın çıkarmaktan sanık ana oğul Menşof'ları görebilir miyim acaba?

— Yirmi birinci hücrededirler. Çağıralım, görün.

— Menşof'u hücresinde görebilir miyim?

— Burada daha rahat olur sizin için.

— Canım öyle istiyordu da.

— Tam da buldunuz isteyecek şeyi.

O anda yan kapıdan çakı gibi bir subay girdi odaya. Müdür yardımcılarındandı.

Müdür, yardımcısına:

— Prensi, Menşof'un hücresine götürün, dedi. Yirmi birinci hücre. Sonra benim odama gelin. Bu arada ben de şeyi çağırayım… Adı neydi?

— Vera Bogoduhovskaya, dedi Nehlüdof.

Müdür yardımcısı, bıyıklarını siyaha boyamış, lavanta kokan, genç, sarışın bir subaydı. İçtenlikle gülümsedi Nehlüdof a.

— Buyrunuz. Cezaevimîzle ilgileniyorsunuz demek.

— Evet. Bana söylediklerine göre, tamamen suçsuz olduğu halde burada yatan bu adamla da ilgileniyorum.

Yardımcı omuz silkti. Konuğa kibarca yo! verip geniş, pis kokan koridora sokarken:

— Evet, dedi, oluyor bazan böyle şeyler. Oluyor da, yalan da söylüyorlar. Buyurun.

Hücrelerin kapıları açıktı, birkaç cezalı koridordaydı. Subay, gardiyanları başıyla hafifçe selâmlayarak; bazıları duvar dibine çekilip hücrelerine süzülen, bazılarıyla el erini pantalon yan dikişlerine yapıştırarak subayı hazırolda gözleriyle izleyen cezalılara göz ucuyla bakarak birinci koridordan geçirdi Nehlüdof'u; sola döndüler, demir bir kapının önünde durdular.

Bu koridor birinciden daha karanlıktı, daha da pis kokuyordu. İki yanda asma kilitli kapılar sıralanıyordu. Kapılarda iki santim çapında, göz denilen küçük delikler vardı. Koridorda kırış kırış

üzgün, yaşlı gardiyandan başka kimsecikler yoktu. Müdür yardımcısı gardiyana:

— Menşof hangi hücrede? diye sordu.

— Soldan sekizincide.

Ll

Nehlüdof:

— Bakabilir miyim? diye sordu.

Müdür yardımcısı kibarca gülümseyerek:

— B.uyrun, dedi.

Sonra gardiyana bir şeyler sormaya başladı. Gardiyan bir kapının deliğinden baktı: İçerde fanilâlı, uzun boylu, küçük, siyah sakal ı genç bir adam bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Kapıda hışırtıyı

duyunca durup baktı, yüzünü buruşturdu, dolaşmaya başladı gene.

Nehlüdof başka bir delikten baktı, gözü delikten bakan ürkek, iri bir gözle karşılaştı; hemen geri çekildi Nehlüdof. Üçüncü delikten bakınca tahta bir sedirde pijamasının üstünü başına çekmiş

uyuyan, çok kısa boylu bir adam gördü. Dördüncü hücrede ablak yüzlü, uçuk benizli bir adam başı önünde, el erini dizlerine dayamış, oturuyordu. Ayak sesini duyunca başını kaldırıp baktı.

Yüzünde, özel ikle iri gözlerinde umutsuz bir keder ifadesi vardı. Hücresine kimin baktığını merak bile etmediği bel iydi. Bakan kim olursa olsun, ona bir yardımda bulunmayacağını bildiği bakışından anlaşılıyordu. Nehlüdof fena oldu; deliklerden bakmayı bırakıp, yirmi birinci hücreye, Menşof'a gitti. Gardiyan anahtarı çıkarıp kapıyı açtı. Uzun boyunlu, içten bakışlı, sağlam yapılı bir genç, yatağının yanında aceleyle gömleğini giymeye çalışıyor, korkulu gözlerle gelenlere bakıyordu. Nehlüdof'u en çok, genç adamın soru dolu, ürkek bakışları şaşırtmıştı. Bir ona, bir gardiyana, bir müdür yardımcısına bakıyordu.

— Beyefendi, senin dâvanla ilgili bazı şeyler sormak istiyor sana.

— Buyursunlar.

Nehlüdof yürüdü, demir parmaklıkla, pis pencerenin yanında durdu:

— Biri sizin dâvadan söz etti bana, dedi, bir de sizden dinlemek istedim bunu.

Menşof da pencerenin yanına gitti, hemen anlatmaya koyui-du. Önceleri sık sık dönüp korkuyla müdür yardımcısına bakıyordu, sonra giderek daha bir açıldı; müdür yardımcısı bir takım emirler vererek koridora çıktığında iyice cesaretlendi. Son derece temiz yürekli, iyi bir köy delikanlısının öyküsüydü bu:

anlatısında da, anlatırken el, kol hareketlerinde de içtenlik vardı. Bu öyküyü yüz kızartıcı giysisiyle bir cezalıdan, cezaevinde dinlemek çok şaşırtmıştı Nehlüdof'u. Dinliyor, bir yandan da saman döşekli alçak sedire, kalın demir parmaklıklı pencereye, rutubetten vıcık vıcık, pis duvarlara, ayağında takunyalarla bu zaval ı, feleğin sil esini yemiş, ezik köylünün bitkin yüzüne bakıyordu.

Giderek bir hüzün çöküyordu içine. İyi yürekli olduğu yüzünden bel i bu gencin anlattıklarının gerçek olduğuna inanmak gelmiyordu içinden. Bir insanı hiç suçu yokken, sırf hakarete uğradı

diye yakalayıp ceza evi giysisini sırtına geçirerek bu korkunç yere attıklarını, atabildiklerini düşünmek korkunç bir şeydi. Öte yandan, böylesine bir öykünün, içtenlik okunan bu yüzün sahibince başkalarını aldatmak için uydurulduğunu düşünmek daha korkunçtu. Delikanlının anlattığına göre şöyle olmuştu olay: Evlendikten kısa bir zaman sonra, köylerindeki meyhanenin sahibi, karısını almış elinden. Delikanlı gerekli yerlere başvurmuş, yasalardan medet ummuş, ama meyhaneci para ye-direrek, çaldığı bütün kapıları yüzüne kapattırmış. Bir keresinde zorla alıp evine götürmüş karısını, ama devrisi gün kaçmış kadın. O zaman gidip düpedüz istemiş

karısını meyhaneciden. Adam, karın yok burada demiş (oysa eve girerken görmüş onu delikanlı), kovmuş onu. Beriki gitmemiş. Meyhaneci de bir işçisiyle beraber ağzından, burnundan kan gelene kadar dövmüş onu. Devrisi gün evi yanmış meyhanecinin. Annesiyle delikanlıyı

yakalamışlar suçlu diye; oysa o yakmamışmış, bir arkadaşının evindeymiş o anda.

— Gerçekten sen yakmadın değil mi?

— Aklımdan bile geçirmedim bunu efendim. O hain kendi yakmıştır belki de. Birkaç gün önce sigorta ettirmişmiş, öyle dediler bana. Sözde bizden korkmuş, annemle benden. Gerçi ağzıma geleni söyledim ona o gün, tutamadım kendimi çünkü, ama evini ateşe vermeyi aklımdan geçirmedim. Yangın başladığında orada değildim zaten. Mahsus, tam annemle ben ona

gittiğimiz gün yaktı evini. Sigortadan para almak için yaptı bunu, suçu da bize yükledi.

— Acaba?

— Yemin ederim ki böyle efendim. İnanın bana!

Nehlüdof'un ayaklarına kapanmak istedi, zor engel oldu ona Nehlüdof:

— Boşuna, boşuna attılar beni buraya, diye devam etti, suçsuzum.

Birden yüzünde kaslar çekildi, ağlamaya başladı, gömleğinin kirli koluyla silmeye koyuldu gözyaşlarını.

— Bitti mi görüşmeniz? diye sordu müdür yardımcısı.

Nehlüdof:

— Evet, dedi. Delikanlıya döndü:

— Üzülmeyin, elimden geleni yapacağım sizin için.

Koridora çıktı. Menşof tam kapıda duruyordu; öyle ki, gardiyan kapıyı kaparken ona çarptı.

Gardiyan asma kilidi takıp kilitlerken Menşof kapıdaki delikten dışarı bakıyordu.

Ll l

Geniş koridordan geri dönerlerken (yemek zamanıydı, hücrelerin kapısı açıktı) parlak sarı

gömlekler, kısa bol pantalonlar giymiş, takunyalı cezalılar arasında tuhaf bir duygu doldurdu Nehlüdof'un içini. Gözlerini kırpmadan bakıyorlardı ona. Burda günlerini geçirmek zorunda bırakılan insanlara acıyor, onları buraya

sokanları anlayamıyor, korkunç buluyordu. Bu duruma tüyleri ürpermeden bakabildiği için nedense utanıyordu kendi kendinden.

Koridorlardan birinde bir cezalı takunyalarını taşlara vura vura koşup geçti yanlarından, bir hücreye girdi; birkaç cezalı çıktı oradan, Nehlüdof’un yolunda durdular. Hepsi de öne eğilerek selâm veriyorlardı ona.

— Yalvarırız efendim, söyleyin de duruşmaya çıkarsınlar bizi artık, bir karar versinler.

— Vali değilim ben, ilgim yok sizinle.

Öfkeli bir ses:

— Olsun varsın, dedi, gidip valiye söyleyin siz de. Hiç bir suçumuz yok, iki aydır yatıyoruz burada.

— Nasıl? dedi Nehlüdof. Sebep?

— 212 —

— Alıp attılar buraya işte. İki ay oldu, sebebini biz de bilmiyoruz.

Müdür yardımcısı karıştı söze:

— Doğru söylüyorlar, kimlik kâğıtları olmadığı için getirildiler buraya; bağlı oldukları kente yol amamız gerekiyordu onları, ama il cezevi yandı orada, valilik oraya gidecekleri yol a-mamamızı yazdı bize. Öteki il ere gidecekleri yol adık hep, bir bunlar kaldı.

Nehlüdof kapının yanında kaldı.

— Yalnız bu mu sebep?

Kırk, el i cezalı toplandı Nehlüdof’la müdür yardımcısının çevresine. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Yardımcı susturdu onları.

— Bir kişi anlatsın.

İçlerinden el i yaşlarında, uzun boylu, temiz görünüşlü bir köylü çıktı öne. Buraya kimlik cüzdanları

olmadığı için tıkıldıkla-rmı anlattı Nehlüdof a. Bazılarının cüzdanları varmış da, vizesi iki hafta geçmiş. Her yıl geçermiş vize zamanı, ama hiç bir şey olmazmış, bu yıl tutup cezaevine atmışlar onları, iki aydır katil er gibi yatıyorlarmış burada.

— Hepimiz taş işçisiyiz, aynı yerde çalışıyorduk. Bizim orada cezaevi yanmış, öyle diyorlar.

Bizim günahımız ne bunda? Bir babalık edin bize.

Nehlüdof temiz görünüşlü, yaşlı adamı dinliyor, ama ne dediğini anlarmyordu; ağırbaşlı taşçının sakal! arasındaki koyu gri,, kocaman bite takılmıştı gözü. Cezaevi müdürünün yardımcısına dönüp:

— Nasıl olur? dedi. Bütün sebep bu mu yani? Yardımcı:

— Evet efendim, diye cevap verdi. Valilik yanlış bir yol tutmuştur burada. Yol amamız gerekirdi bunları da. Kimlikleri öğre-nilinceye kadar bir yerde tutulabilirlerdi orada.

Yardımcı sözünü bitirince ufak tefek bir cezalı çıktı öne, ağzını tuhaf bir biçimde oynatarak, burada onları çok ezdiklerini söyledi.

— Köpekten bile kötü… Yardımcı kesti sözünü:

— Hadi, hadi, bırak gevezeliği şimdi, kes sesini, yoksa bilirsin…

Ufak tefek adam, korkusuz:

— Neyi bilecek misim? dedi. Suçumuz ne ki? Müdür yardımcısı:

— Sus! diye bağırdı.

Ufak tefek adam kesti sesini.

Nehlüdof, kapılardan bakan, koridorda karşılaştığı yüzlerce cezalının ondan ayırmadığı bakışları

arasında yürürken, Nedir bu böyle? diye soruyordu kendi kendine.

Dışarı çıktıklarında:

— Sahi hiç suçu olmayan insanları da tutuyorlar mı burada? diye mırıldandı.

Müdür yardımcısı:

— Başka ne yapabiliriz? dedi. Ama bunların çok yalan söylediklerini de unutmamak gerekir.

Sorarsanız hepsi masumum der.

— Öyle ama, şimdi konuştuklarımızın hiç bir suçu yok.

— Bunlar öyle olabilirler. Ama ne var ki, sert davranmazsanız yola getiremezsiniz onları. Öyle gözü dönmüşleri vardır kî, fırsat bulsalar bir kaşık suda boğarlar bizi. Bu yüzden dün ikisini cezalandırmak zorunda kaldık zaten.

— Nasıl?

— Gelen emir uyarınca kırbaçladık…

— Bu çeşit cezalar kaldırılmıştı hani,

— Toplumsal haklan elinden alınmışlar için kaldırılmadı. Burada uyguluyoruz.

Dün kapıda beklerken gördüklerini hatırladı Nehlüdof. Cezalılar o zaman kırbaçlanıyor olmalıydı; kuşkusu yoktu bundan. Gene o mide bulantısını andıran duygu sardı içini. Merak da, keder de, şaşkınlık da vardı bu duyguda.

Müdür yardımcısını dinlemiyor, çevresine bakınmıyordu artık; çabuk adımlarla cezaevi müdürünün odasına yürüdü. Müdür koridordaydı, başka bir işle uğraştığı için Bogoduhovskaya’yı

çağırtmayı unutmuştu. Nehlüdof’u görünce hatırladı ancak Bogoduhovskaya’yı getirteceğini.214

— Şimdi adam yol ar getirtirim onu, dedi, siz oturun bir dakika.

L1V

İki oda vardı burada. İki penceresi de kir pas içinde, orta yerinde sıvaları dökülmüş kocaman bir soba olan birinci odanın bir kösesinde, cezalıların boylarını ölçmek için bir ölçü tahtası vardı.

Öteki köşede insanlara işkence edilen yerlerde bulundurulan bir İsa tasviri asılıydı. Birkaç

gardiyan vardı içerde. Öteki odada duvar diplerine ayrı ayrı ya da ikişer ikişer oturmuş, kendi aralarında alçak sesle konuşan, kadınlı, erkekli yirmi kişi vardı.

Müdür geçip pencerenin önündeki masasına oturdu, hemen yanındaki sandalyeye buyur etti.

Nehlüdof, oturdu, odadakileri incelemeye koyuldu.

Dikkatini önce kısa ceketli, güzel yüzlü, gençten bir adam çekti. Orta yaşlı, kara kaşlı bir kadının karşısında ayakta duruyor, elini kolunu sal ayarak heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu ona.

Onların hemen yanında açık mavi gözlü, yaşlı bir adam oturuyor, yanında oturan, elinden tuttuğu, ona bir şeyler anlatan, cezaevi giysili genç bir kadını kıpırdamadan dinliyordu. Fen ortaokulu öğrencisi bir çocuk, korku okunan gözlerini kırpmadan yaşlı adama bakıyordu. Onlardan biraz ötede sevdalı bir çift vardı: Kızın sarı saçları kısacık kesilmişti; sevimli yüzünde bir canlılık vardı.

Son modaya göre giyinmiş, gencecik bir kızdı. Erkekse, yüz çizgileri zarif, saçları dalgalı, deri ceketli, yakışıklı bir delikanlıydı. Bir köşeye çekilmişler, alçak sesle konuşuyorlardı. Masaya en yakın oturan siyah elbiseli, saçları ağarmış bir kadındı. Anne olduğu bel iydi. Veremliye benzeyen, siyah ceketli genç bîr adamın gözlerinin içine bakıyor, bir şey söylemek istiyor, ama gözyaşlarından söyleyemiyordu; başlamasıyla susması bir oluyordu. Genç adamın elinde bir kâğıt vardı, besbel i ne yapacağını bilmediğinden, öfkeli bir yüzle sıkıyordu onu avu-cunda.

Yanlarında şişmanca, yanakları kıpkırmızı, gözleri şişmiş, kül rengi elbiseli, pelerinli, güze! bir kız oturuyordu. Ağlayan annesinin omuzunu okşuyordu sevgiyle. Her şeyi pek güzeldi bu

kızın: Geniş, beyaz el eri de, dalgalı, kısa kesilmiş saçları da, burnu da, kırmızı dudakları da; ama yüzünün en güzel, en hoş yeri içtenlikle parlayan, iri kahverengi gözleriydi. Nehlüdof odaya girince bu güzel gözler annesinden ayrılıp Nehlüdof'a bakmıştı bir an; gözgöze gelmişlerdi. Ama kız hemen başını çevirmiş, annesine bir şey anlatmaya başlamıştı. Sevdalı çiftin yanında canı

sıkkın olduğu yüzünden bel i, simsiyah saçları, sakalı karmakarışık bir adam oturuyor; onu görmeye gelen, sakalsız, iğdişe benzeyen bir adama öfkeli öfkeli bir şeyler anlatıyordu. Nehlüdof müdürün yanında oturuyor, büyük bir merakla odadakileri süzüyordu. Saçı kısacık kesilmiş bir çocuk yanına sokulup ince sesiyle, Siz kimi bekliyorsunuz? diye sorunca geldi kendine. Bu soru şaşırtmıştı Nehlüdof'u, ama çocuğa bakıp ciddî yüzünü, dikkatli, fıldır fıldır gözlerini görünce, tanıdık bir kadını beklediğini söyledi. Çocuk:

— Kızkardeşiniz mi oluyor? diye sordu. Nehlüdof şaşırmıştı:

— Hayır, kızkardeşîm değildir. Senin ne işin var burada peki? Kimin yanmdasın?

Çocuk mağrur:

— Annemin, dedi. Siyasidir. Müdür:

— Mariya Pavlovna, diye seslendi, Kolya’yı yanınıza alın. Nehlüdof’un çocukla konuşmasını

yasalara uygun bulmamıştı anlaşılan.

Mariya Pavlovna — Nehlüdof’un dikkatini çeken iri gözlü, güzel kızdı bu — ayağa kalktı, —uzun boyluydu da— erkek gibi geniş adımlarla Nehlüdof’la çocuğun yanına geldi.

Nehlüdof’urî gözlerinin içine bakarak — bu, onun herkese karşı kardeşçe davrandığını gösteren içten, güven dolu bir bakıştı — hafifçe gülümsedi:

— Kim olduğunuzu soruyor, değil mi? dedi. Her şeyi öğrenmek ister.

Çocuğun yüzüne bakarak öylesine tatlı, öylesine içten gülümsedi ki, çocuk da Nehlüdof da tutamadılar kendilerini, onlar da gülümsediler.

— Evet, kime geldiğimi soruyordu.

— 216 —

Müdür:

— Mariya Pavlovna, dedi, yabancılarla konuşmak yasaktır. Biliyorsunuz.

Mariya Pavlovna:

— Peki, peki efendim, dedi.

Kalın, beyaz eliyle, gözlerini ondan ayırmayan Kolya’nın elinden tuttu, veremlinin annesinin yanına döndü. Nehlüdof müdüre döndü:

— Kimindir bu çocuk?

— Siyasî bir cezalının cezaevinde doğdu.

Müdür, yönettiği kurumun üstünlüğünü göstermek istiyormuş gibi, üstüne basa basa söylemişti bunu.

— Sahi mi? dedi Nehlüdof.

— Evet. Şimdi de annesiyle beraber Sibirya’ya gidecek.

— Ya bu kız kim? Müdür omuz sükerek:

— Bu sorunuza cevap veremiyeceğim, dedi. İşte Bogodu-hovskaya da geldi zaten.

LV

Kısa kesilmiş saçlarıyla, zayıf, uçuk benizli, ufak tefek Vera Yefremovna girmisti o anda arka kapıdan. İri gözlerinde içtenlik vardı gene. Çabuk çabuk yürüyerek Nehlüdof’un yanma geldi, elini sıkarken:

— Geldiğiniz için çok teşekkür ederim size, dedi. Hatırladınız mı beni? Oturalım şöyle.

— Sizi bu durumda bulacağımı hiç ummuyordum.

Vera Yefremovna iri, gözleriyle gene ürkek ürkek Nehlüdof’a bakarak:

— Oh, çok iyiyim! dedi. O kadar iyiyim, o kadar iyiyim ki, daha iyisi olamaz.

Bluzunun buruşuk, kirli yakası içinde incecik, renksiz boynunu döndürüyordu konuşurken.

Buraya nasıl düştüğünü sordu ona Nehlüdof. Vera Yefremovna heyecanla anlatmaya başladı.

Propagandayla, toplumsal çözüşle, gruplarla, bölümlerle, alt kuruluşlarla ilgili bir sürü yaban-_ 217 __

cı sözcük kul anıyordu konuşurken. Bu sözcükleri herkesin bildiğinden kuşkusu olmadığı bel iydi; oysa Nehlüdof hiç duymamıştı bunları.

Devrim hareketinin sırlarını Nehlüdof'un öğrenmeyi çok istediğine inanarak anlatıyordu. Nehlüdof onun ince boynuna, seyrek, karmakarışık saçlarına bakıyor, bunları ona niçin anlattığını

düşünüyordu. Acıyordu ona, ama hiç suçu yokken yatan Men-şof'a duyduğu, acımadan başka bir duyguydu bu. Daha çok, kafasının içinde olduğu görülen düşünce karışıklığıydı onu acınır duruma düşüren. Kendini, davanın başarıya ulaşması uğruna canını vermeye hazır bir kahraman gördüğü bel iydi; öte yandan, sorsalar bu dâvanın, başarıya ulaşmasının ne olduğunu söyleyemezdi.

Vera Yefremovna'nın Nehlüdof'la konuşmak istediği konu şuydu: Onların grubundan olmayan, Şustova adında bir arkadaşı —onun deyimiyle— beş ay önce yakalanmış, onunla beraber Petropavlovski kalesine atılmıştı. Oysa Şustova'nın en küçük bir suçu yokmuş, Vera Yefremovna'nın, onda dursun diye verdiği kitapları evinde bulundurmakmış bütün suçu. Vera Yefremovna, Şustova'nın cezaevine atılmasında kendini suçlu görüyor, tanıdıkları olan Nehİüdof'a, arkadaşının kurtulması için elinden geleni yapsın diye yalvarıyordu.

Bogoduhovskaya'nın Nehlüdof'tan ikinci dileği, Petropavlovski kalesinde yatan Gurkeviç'e anne babasıyla görüşme, bir de bilimsel çalışmalarında ona gerekli olan bilim kitaplarını cezaevine sokabilme izni almasıydı.

Nehlüdof, Petersburg'a gidince elinden geleni yapacağına söz verdi.

Vera Yefremovna kendi öyküsünü şöyle anlattı: Ebe okulunu bitirdikten sonra bir devrimci grubuna katılmış, onlarla beraber çalışmaya başlamış. Önceleri iyi gidiyormuş işler, bildiriler basıyorlar, fabrikalarda propaganda yapıyorlarmış. Ama bir gün grubun ileri gelenlerinden biri yakalanmış, polis bütün kâğıtları ele geçirmiş, sonra da teker teker avlamış onları.

— Beni de aldılar içeri, diye bitirdi sözünü, şimdi de sürüyorlar… Ama hiç önemi yok bunun. Çok iyi hissediyorum kendimi, moralim yerinde.

Acıklı bir gülümseme dolaştı dudaklarında.

Nehlüdof iri gözlü, güzel kızı sordu. Vera Yefremovna bir generalin kızı olduğunu devrimciler arasına çok eskiden katıldığını, bir jandarma erine ateş etme suçunu üzerine aldığı için yattığını

söyledi. Baskı makinelerinin bulunduğu gizli evde kalıyormuş. Bir gece evi aramaya geldiklerinde, evdekiler savunmaya karar vermişler, ışığı söndürüp, önce delil eri yok etmeye koyulmuşlar.

Polisler içeri dalmışlar o ara, gruptakilerden biri ateş edip bir jandarma erini ağır yaralamış. Kimin ateş ettiğinin anlaşılması için yapılan soruşturmada kız, ömründe eline silâh almadığı, bir sineği öldüremeyecek kadar yufka yürekli olduğu halde, kendisinin ateş ettiğini söylemiş. Öyle içeri atmışlar onu işte. Şimdi de Sibirya'ya gidiyormuş.

Vera Yefremovna:

— Çok iyi bir kızdır, diyordu, kendinden önce başkalarını düşünür…

Vera Yefremovna'nın, Nehlüdof'la konuşmak istediği üçüncü konu Maslova'yla ilgiliydi.

Cezaevinde herkes gibi o da öğrenmişti Maslova'nın öyküsünü, Nehlüdof'un onunla ilgilendiğini Maslova'yı siyasî cezalılar bölümüne, bu olmazsa cezaevi revirine hastabakıcı olarak aldırtma yol arını aramasını salık veriyordu ona. Revirde ,çok hasta varmış, hastabakıcı arıyorlarmış.

Nehlüdof teşekkür etti ona, bunun için uğraşacağını söyledi.

LVl

Konuşmaları, müdürün ayağa kalkıp, görüşme zamanının sona erdiğini bildirmesiyle yarıda kesildi. Nehlüdof kalktı, Vera Yefremovna'ya al ahaısmarladık dedi, kapıya yürüdü, tam çıkarken durdu, odada olanlara bakmaya başladı. Müdür bir oturup bir kalkarak:

— Baylar, bayanlar, tamam artık, tamam, diyordu.

Müdürün bu uyarısı cezalıları da, ziyaretçileri de pek heyecanlandırıyordu, ama ayrılmayı

düşünen yoktu. Bazıları kalkmış, ayakta konuşuyorlardı. Bazılarıysa oturarak konuşmalarına devam ediyorlardı. Bazıları vedalaşmaya, ağlamaya başlamıştı. En dokunaklı, veremli oğluyla annesinin görünümüydü. Genç adam elindeki kâğıt parçasını avucunda çevirip duruyordu, giderek daha

bir ıstırap ifadesi kaplamaktaydı yüzünü… annesinin duygululuğunun ona geçmemesi için öylesine zorluyordu kendini. Anne-siyse, ayrılık saatinin geldiğini duyunca başını oğlunun omuzuna dayamış hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. İri gözlü kızsa —elinde olmadan onu izliyordu Nehlüdof— ağlayan annesinin önünde duruyor, bir şeyler söyleyerek avutmaya çalışıyordu onu. Açık mavi gözlüklü ihtiyar, kızının elinden tutmuş, ayakta duruyor, onun söylediği bir şeye başını sal ıyordu. Genç sevdalılar ayakta, eleleydiler, bir şey söylemeden birbirinin gözünün içine bakıyorlardı.

Nehlüdof'un yanında durmuş, onun gibi, odada vedalaşanlara bakan kısa ceketli genç adam sevdalı çifti göstererek:

— Yalnız onlar mutlu olan, dedi.

Nehlüdof'la genç adamın onlara baktığını sezinleyen sevdalılar —deri ceketli delikanlıyla, sevimli, sarışın kız— el erini bırakmadan geri attılar kendilerini, gülümseyerek dönmeye başladılar.

— Bu akşam evleniyorlar cezaevinde, dedi genç adam, kız sevgilisiyle Sibirya'ya gidiyor.

— Çocuğun cezası ne?

— Kürek.

Veremlinin annesinin hıçkırıklarına kulak veren kısa ceketli genç adam:

— Onlar mutlu ama, bir de şuraya bakın, diye ekledi, yüreği parçalanıyor.insanın.

Aynı şeyi birkaç kere tekrarlayan müdür:

— Baylar, bayanlar! diyordu. Lütfen! Lütfen! Zor kul andırt-maym bana lütfen! (Güçsüz kararsız çıkıyordu sesi.) Haydi baylar, lütfen! Ne yaptığınızın farkında mısınız canım? Çoktan geçti zaman.

Olmaz ki böyle. Son kez söylüyorum…

Kalın sigarasını bir söndürüp bir yakarak bağırıp duruyordu. İnsanların insanlara acı çektirmesini haklı gösterecek delil er ne denli eski, ne denli alışılmış, ne denli ustalıkla uydurulmuş olursa olsun, müdür, bu odada gördüğü ıstırabın suçlularından birinin de kendi olduğunu hissetmemiş

olamazdı, apaçık ortadaydı bu duyguya kapıldığı; onun da acı çektiği bel iydi.

En sonunda ayrılmaya başladılar görüşçülerle cezalılar: Ba-— 220 —zıları iç kapıda, bazıları dış kapıda ayrılıyordu. Önce erkekler geçti —veremli, siyah sakal ı—arkasından, cezaevinde doğmuş çocukla Mariya Pavlovna.

Görüşçüler de çıkmaya başladılar. Açık mavi gözlüklü ihtiyar ağır ağır yürüyerek geçti, Nehlüdof da çıktı.

Konuşmayı pek seven genç adam merdivenleri Nehlüdof'un yanı sıra inerken, yarıda kalmış

konuşmalarına devam ediyormuş gibi:

— Evet, diyordu, insanın aklı almıyor bu durumu… Neyse ki yüzbaşı çok iyi bir insan da göz yumuyor. Herkes bol bol konuşuyor, içini döküyor.

— Öteki cezaevlerinde böyle görüşmeler olmuyor mu yoksa?

— Ne gezer! Başbaşa oturmayı bırakın, parmaklıklar arkasından konuşturuyorlar insanı.

Nehlüdof, Medintseviy'ia —konuşkan genç adam tanıtmıştı kendini ona— konuşa konuşa merdiveni indiğinde, yorgun bir yüzle müdür geldi yanlarına.

— Maslova’yı görmek istiyorsanız yarın buyrunuz, dedi. Nehlüdof’a karşı kibar davranmak istediği bel iydi.

— Teşekkür ederim, dedi Nehlüdof.

Çabuk adımlarla dış kapıya yürüdü.

Menşof’un hiç günahı yokken çektiği acılar korkunçtu elbette; ama asıl korkunç olan bedeninin çektiği acılar değil, ona ortada hiç bir neden yokken ıstırap çektiren insanların hayînliğini göstererek duymak zorunda olduğu şaşkınlık, Tanrıya, iyiliğe, inançsızlıktı. Bu suçsuz yüzlerce insanı, sırf kâğıtta öyle yazmıyor diye acı çekmek zorunda bırakmak, ezmekti korkunç olan.

Meslekleri kardeşlerine eziyet etmek olan, bunu yaparken de işlerinin iyi, yararlı olduğuna inanan bu akılsız gardiyanlardı korkunç. Ama ona en korkunç, anneyi oğlundan, babayı kızından ayırmak zorunda olan, artık yaşlanmaya yüz tutmuş, sağlığı bozulmuş iyi yürekli müdür görünmüştü. Onun da çocukları vardı, o da babaydı…

Nehlüdof, cezaevine her gelişinde duyduğu mide bulantısını andıran duyguyu duydu gene. Nedir bütün bunların sebebi? diye düşündü.

LVII

Devrisi gün avukata gitti Nehlüdof, Menşof’ların durumunu anlattı, onların savunmasını üzerine almasını istedi. Avukat sonuna kadar dinledi onu, dâva dosyasını inceleyeceğini, Nehlüdof’un anlattıkları doğruysa, işin çok kolay olduğunu, onların savunmasını, herhangi bir ücret istemeden üzerine alacağını söyledi. Nehlüdof ayrıca, bir yanlış anlama yüzünden ceza evinde tutulan yüz otuz kişiden söz etti; bunu kimin yaptığını, suçlunun kim olduğunu sordu. Avukat, kesin cevap verebilmek için bir an düşündü, kararlı;

— Suçlu mu kim? Hiç kimse, dedi. Savcıya sorun, validir suçlu, diyecektir; valiye sorun, savcıya yükleyecektir suçu. Hiç kimsenin suçu yoktur.

— Şimdi Maslennikof’a gidip anlatacağım durumu. Avukat gülümsedi.

— Boşuna zahmet etmiş olursunuz. Bu öyle bir - akrabanız,

I dostunuz falan değildir ya? İzninizle söyleyeyim, bu öyle bir odun kafalı, aynı zamanda kurnaz bir tilkidir ki…

Nehlüdof, Maslennikof'un avukat için söylediklerini hatırladı, hiç bir şey söylemeden al ahaısmarladık deyip çıktı.

Maslennikof'a gidiyordu. İki şey dileyecekti ondan; Mas-'Şova'ya revirde görev verilmesini, bir de kimlik kâğıtları yok diye boşu boşuna cezaevinde tutulan yüz otuz kişiyi serbest bırakmasını.

Saygı duymadığı bir insandan bir şey dilemek onun ,îçin ne denli ağır olursa olsun, amacına başka bir yoldan varamayacağı için yapmak zorundaydı bunu.

Payton, Maslennikof'un evine yaklaştığında kapıda bir kaç kupa arabasıyla yaylı gördü Nehlüdof.

Maslennikof'un karısının konuk gününün o gün olduğunu hatırladı hemen. Maslennikof bu toplantıya çağırmıştı onu. Nehlüdof'un paytonu eve yaklaştığında bir kupa arabası tam merdivenin dibinde duruyordu; şapkasında kokardı olan, pelerinli bir uşak, elbisesinin kuyruğunu kaldırmış bir bayanın —siyah, zarif ayakkabısı gözüküyordu— arabaya binmesine yardım ediyordu. Duran arabalar içinde Kor-çagin'lerin kapalı landosunu tanımıştı Nehlüdof. Ak saçlı, kırmızı yanaklı arabacı içtenlikle gülümseyerek, saygıyla şapkasını çıkardı ona. Nehlüdof kapıyıca Mihail İvanoviç'in (Maslennikof) nerede olduğunu sormaya hazırlanıyordu ki, halı döşeli merdi-222

vende onu gördü. Çok önemli —sahanlığa kadar değil de, ta merdivenin dibine kadar geçirdiği—bir konuğu yolcu ediyordu. Bir subay olan bu çok önemli konuk merdivenlerden inerken, kentte kurulan yoksul evleri yararına düzenlenen eğlenceden söz ediyordu. Fransızca konuşuyor, bunun kadınlar için iyi bir uğraş olduğunu söylüyordu: Gülüp eğleniyorlar, para da topluyorlar.

— Qu’el es s’amusent et que le bon Dieu les benîsse… (‘) O, merhaba Nehlüdof! Çoktan beridir görünmüyordunuz, nerelerdeydiniz? Al ez presenter vos devoirs â madame (2) Korçagin’-ler de burada. Et Nadide Burkshevden. Toutes les joilies femmes de la vil e. (3) Altın sırmalı, yakışıklı uşağının tuttuğu paltosunu giymek için kolunu uzatırken söylemişti bunu.

Maslennikof’un elini sıkarken:

— Au revoîr. ımon cher! (4) dedi.

Maslennikof, Neflüdof’un koluna girip, onu kalın bedeninden beklenmeyen bir çabuklukla yukarı

götürürken heyecanlı heyecanlı:

— Hadi yukarı gidelim, diyordu, geldiğine çok sevindim!

Önemli-konuk ona ilgi gösterdiği için pek sevinçliydi Maslennikof. Çar ailesine yakın muhafız alayında subaylık yaptığına göre, bu aileden kimselere alışmış olması gerekirdi oysa bu gibi ilgiler Maslennikofa sahibi kulaklarının arkasını okşadığı, tüy-leriyle oynadığı zaman sevimli bir köpeğin duyduğu coşkun sevinci duyururdu. Köpekcik kuyruğunu kaldırır, ezilip büzülür, kulaklarını havaya diker, odanın içinde fır dönmeye başlar. Maslennikof da aynı şeyi yapmaya hazırdı o anda.

Nehlüdof’un yüzündeki ciddi ifadeyi farketmiyor, ne dediğini dinlemeden habire konuk salonuna doğru çekeliyordu onu. Öylesine heyecanlıydı ki, karşı koymak olmazdı ona. Nehlüdof da koymadı, onunla beraber konuk salonuna yürüdü.

Koridordan geçerlerken Maslennikof:

O Varsın eğlensinler, Tanrı günahlarını affetsin… (Fransızca) (2) Gidin, sayın ev sahibesine saygılarımızı sunun. (Fransızca) (3) Nadine Bukshevden de. Kentin bütün dilberleri. (Fransızca) (4) Hoşça kalın dostum!

(Fransızca)

— İş sonra, diyordu, ne istersen yapacağım. Arkalarından gelen uşağa, yürürken:

— Hanıma Prens Nehlüdof’un geldiğini bildirin, dedi. Uşak hızlanarak geçti yanlarından.

— Vous n’avez qu â ordonner f1). Ama karımı görmelisin. Seni o gün yanına götürmedim diye az mı sitem etti bana.

Nehlüdof’la Maslennikof salona girdiklerinde uşak, prens Nehlüdof’un geldiğini haber vermişti bile.

Vali yardımcısının eşi Anna İgnatyevna kanepede çevresini kuşatmış konukların başları, şapkaları

arasından neşeli bir gülümsemeyle selâmladı Neh-lüdof’u. Salonun öte ucundaki çay masasının çevresinde bayanlar oturuyor, asker, sivil erkekler ayakta duruyordu. Her yandan kadın, erkek sesi duyuluyordu.

— Enfin! (2) Ne o, niçin hiç uğramıyorsunuz bize al ahaş-kınıza? Gücendirdik mi sizi yoksa?

Anna îgnatyevna konuğunu, aralarında senli benlilik olduğunu gösteren bu sözlerle karşıladı —oysa yoktu böyle bir şey.—

-— Tanışıyor musunuz? Madam Belyavskaya, Mihail İvano-viç Çerhof. Şuraya,, yakma oturun lütfen.

— Missi, venez dons â nötre table. Ou vous apportera votre the… (3) Missi’y’e konuşan subaya döndü.

— Siz de… —adını unutmuştu subayın anlaşılan— bu yana buyrun. Çay mı istiyorsunuz Prens?

Bir kadın sesi duyuldu:

— Dünyada razı olmam; düpedüz sevmiyordu kadıncağız.

— Ama çörek severdi.

İpekler, altınlar, değerli taşlar içinde, kocaman şapkalı bir kadın gülerek karıştı söze:

— Hep böyle garip şakalar yaparsınız siz de.

— Bu kâğıt helvası c’est excelient (4) hafif de. Biraz daha getirin.

(1)

(2)

(3)

(4)

Sen söyle bana, yeter. (Fransızca)

Nihayet! (Fransızca)

Bizim masaya gelin. Burada çay verecekler size..

Çok hoş. (Fransızca)

(Fr.)— 224

— Yolculuk yakın mı?

—Evet, bugün son gün. Kalmaya gelmemiştik zaten.

— Ne hoş bir ilkbahar, köy ne güzeldir şimdi kimbilir Missi yalan söylediğini, bunu Nehlüdof’un da anladığım sezinleyince daha da kızardı.

Missi, ince beline yapışmış, koyu çizgili elbisesiyle, şapkasıyla pek hoştu. Nehlüdof’u görünce yüzü kıpkırmızı oldu.

— Sizi gittiniz sanıyordum, dedi. Nehlüdof:

— Gideceğim ama işler alıkoyuyor, diye cevap verdi. Bu-caya da bir iş geldim.

— Anneme uğrayın bir ara. Sizi görmeyi çok istiyor. Nehlüdof, onun kızardığını farketmemiş gibi üzgün:

— Uğrayabileceğimi pek sanmıyorum, dedi.

Missi öfkeyle buruşturdu yüzünü, omuz sîlkti; elinden boş çay fincanını alan yakışıklı subaya döndü. Dönerken koltuğun kenarına çarptı subayın kılıcı, kendine güven dolu bir tavırla alıp öteki masaya götürdü Missi'yi-

— Yoksul ar evi için sizin de bir bağışta bulunmanız gerekir.

— Bulunacağım elbette, ama eğlence gününe kadar saklamak istiyorum ne kadar vereceğimi.

Orada göstereceğim kendimi.

Biri zoraki gülümseyerek:

— Bakın hele! dedi.

Toplantı güzel geçiyordu, Anna İgnatyevna'nın keyfine diyecek yoktu. Nehlüdof'a:

— Ceza evlerinde birtakım işlerle ilgilendiğinizi söyledi Minka, diyordu. Minka'nın (şişman kocası Maslennikof'du bu) birtakım kusurları olabilir, ama ne denli iyi yürekli olduğunu da bilirsiniz. Bütün bu zaval ı cezalılar çocuklarıdır onun. Bu gözle bakar onlara. I! est d'una bonte…

(')

Kocasının —insanların kırbaçlanması için emirler veren kocasının— ne denli bonte olduğunu anlatabilecek sözcük bulamadığı için sustu; o anda salona giren pembe kordelâlı, yüzü buruş

buruş yaşlı kadına döndü gülümseyerek.

Gerektiği kadar konuştuktan sonra —gerektiği kadar anlam-

(‘) Çok iyi yüreklidir… (Fransızca)

sız şeyler söylemeye de dikkat etmişti; böylece kibar davranmış oluyordu— Nehlüdof kalktı, Maslennikof’un yanına gitti.

— Biraz dinleyebilir misin beni?

— Ah, evet! Söyle bakalım. Şuraya geçelim. Küçük bir odaya girip pencerenin önüne oturdular.

LVIII

— Hadi, je souis â vous (.’). Sigara ister misin? Dur ama, pisletmeyelim buraları. (Bir kül tablası

getirdi.) Evet?

— İki isteğim var senden.

— Ya…

Maslennikof’un yüzü bulutlandı. Sahibince kulağının arkası okşanan küçük köpeğin duyduğu o coşkunluğun izleri bir anda yitip gitmişti. Konuk salonundan sesler geliyordu. Jamais, ja-mais je me croirais (2) diyordu bir kadın, öte uçta, bir erkek sık sık La comtesse Voronzoff, Vîctor Apraksine adlarını kul anarak bir şeyler anlatıyordu. Maslennikof hem salonu, hem de Nehlüdof’u dinliyordu.

— Gene aynı kadın için geldim, dedi Nehlüdof.

— Evet, hani şu suçsuzken cezaya çarptırılan. Biliyorum, biliyorum.

— Revire hastabakıcı almanı isteyecektim senden onu. Ya-pılabilirmiş bu, öyle söylediler bana.

Maslennikof dudaklarını büzüp bir an düşündü.

— Olur elbette, olur. Durumu bildiririm ben sana.

— Lütfen, dedi Nehlüdof.

Salonda herkes kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Maslennikof gülümseyerek:

— Viktordur gene, dedi, coştuğu zaman çok nükteci oluyor. Nehlüdof:

— Bir şey daha var, diye devam etti, sırf kimlik cüzdanla-

(‘) Emrindeyim. (Fransızca)

(2) İnanmam, dünyada inanmam. (Fransızca)

nnın vizesi geçti diye yatan yüz otuz kişi var şu anda ceza evinde. İki aydır boşuna tutuyorlar onları orada.

Niçin tutuklandıklarını da anlattı.

Maslennikof:

— Nerden biliyorsun bunu, dedi.

Yüzünü bir huzursuzluk, can sıkıntısı ifadesi kapladı.

— Göreceğim tutuklunun yanına gidiyordum, koridorda çevirdiler benî, yalvardılar…

— Hangi tutuklunun yanına gidiyordun?

— Hiç suçu yokken yakalanıp ceza evine atılmış bir köylünün. Avukat tuttum ona. Ama önemli olan bu değil şimdi. Söyler misin, hiç bir suçu olmayan bu insanla’rın ceza evinde tutulmalarının tek nedeni, kimlik cüzdanlarının vize zamanının geçmiş olması, bir de…

Maslennikof canı sıkkın, kesti Nehlüdof’un sözünü:

— Savcının görevidir bu. Görüyor musun çabuk sonuç alan âdil dediğiniz mahkemeleri? Savcı

yardımcısının görevi ceza evlerine gidip, oradakilerin haklı olarak mı, yoksa haksız yere mi içeri atıldıklarını öğrenmektir. Oysa umurlarında mı adamla-rın, briç oynamaktan başka bir şey yaptıkları yok.

Nehlüdof, valinin suçu savcıya yükleyeceği üzerine avukatın söylediklerini hatırlayarak yüzünü

buruşturdu.

- Elinden bir şey gelmez mi yani bu durumda? dedi.

— Gelmesine gelir tabiî. Hemen düzelteceğim bu yanlışlığı.

Salondan bir kadın sesi duyuldu:

— Bu daha da kötü olacaktır onun için. C’est un souffre-douleur. (‘) Kadının bunu pek umursamadığı söyleyişinden bel iydi. Öte köşede bir erkekle bir kadın gülüşüyorlardı. Erkek:

— Öyleyse ben de bunu alırım, diyordu. Anlaşılan bir şeyi vermiyordu ona kadın.

— Hayır, hayır, olmaz, diyordu.

Maslennikof firuze yüzüklü beyaz eliyle sigarasını kül üğe; bastırarak söndürürken: O Çok ıstırap çekmiş bir kadındır. (Fransızca)

— Gerekeni yapacağım, dedi, hadi şimdi kadınların yanına gidelim.

Nehlüdof, salona geçerlerken tam kapıda durdu.

— Bir şey daha var. Dün ceza evinde adam kırbaçlandığını söylediler bana. Doğru mudur bu?

Maslennikof kızardı.

— A, bunu da mı duydun? dedi. Evet, mon cher, seni bırakmamalı artık oraya, her şeyle ilgileniyorsun. Yürü bakalım, Annette bizi çağırıyor.

Nehlüdof'un koluna girip salona soktu onu. Önemli kişinin gösterdiği ilgiden sonra heyecan ifadesi kaplamıştı yüzünü gene, ama şimdi sevinç değil, endişe vardı bu ifadede.

Nehlüdof birden kolunu çekti, hiç kimseye selâm vermeden, hiç kimseyle konuşmadan çıktı

salondan, koridoru geçti, antrede yanına koşan uşaklara bakmadan sokağa çıktı.

Annette kocasına:

— Neyi var? diye sordu. Ne yaptın ona? Biri:

— Bu â la française, (') dedi.

— A la française değil, a la zoulou. (2) — Her zaman böyledir o zaten.

Biri kalktı, başka biri yaklaştı gruba, konuşmaya başladı ge-îrfe. Nehlüdof olayı, jour fîxe P) üzerine konuşmak fırsatı vermişti onlara.

Maslennikof'u görmeğe gittiğinin devrisi günü vali yardımcısından, resmî, güzel bir kâğıda özenilerek yazılmış bir mektup aldı Nehlüdof. Maslennikof, Maslova'nın revire alınmasını doktora yazdığını, bu isteğinin yüzde yüz yerine getirileceğini yazıyordu. Mektubun altına şöyle yazılmıştı; seni seven eski arkadaşın. Ayrıca Maslennikof adının altı da özenilerek çizilmişti.

Nehlüdof tutamadı kendini:

— Aptal! diye söylendi.

{‘) Fransız davranışıdır. (Fransız) (2) Zuluss davranışı. (Fransızca) (3) Kararlaştırılan gün.

(Fransızca)228 —

Bu arkadaşın sözcüğüydü canını sıkan. Maslennikof’un alçak gönül ülük göstermek; yani, bayağı, iğrenç, yüz kızartıcı bir görevi olduğu halde, kendini pek önemli bir kişi sandığını, onu arkadaşlığa kabul etmekle, bu büyüklüğünden gururlandığını göstermek istediğini anlamıştı.

LIX

Çok yaygın bir kör inanç vardır, her insanın belirli özel ikleri olduğu söylenir. Sözgelimi, biri için iyidir, kötü huyludur, zekidir, aptaldır, çalışkandır, tembeldir v.b. denir. Oysa hiç de böyle değildir.

Bir insanın çoğunlukla iyi, çoğunlukla akıl ı, çoğunlukla çalışkan olduğunu, ya da bunun tersini söyleyebiliriz. Ama bir insan için iyidir ya da akıl ıdır, bir başkası için de kötüdür ya da aptaldır dersek yanlış olur bu. Gelgelelim hep böyle ayırırız in-sanlan. Çok yanlış bîr tutumdur bu aslında.

İnsanlar nehirlere benzerler: Hepsinden aynı su akar, ama her nehir kâh daralır kâh bulanık, kâh soğuktur kâh ılık. İnsanlar da böyledir. Her insanda kîşioğlunun genel özel iklerinin özü vardır; bazen bunlar, bazen ötekiler çıkar üste; iyi ya da kötü olur. Bazı insanlarda bu değişiklikler pek belirgindir; kesindir. Nehlüdof da bunlardandı. Bedensel nedenleri de ruhsal nedenleri de vardı bu değişikliklerin. Şimdi de böyle bir değişiklik olmuştu onda.

Mahkemeden ve Katyuşa’yla ilk görüşmesinden sonra düşüncelerinin değişmesinden duyduğu o sevinç, o gurur duygusu tamamen kaybolmuştu şimdi, son görüşmeden sonra korkuya, hattâ

Maslova’dan tiksinme duygusuna bırakmıştı yerini. Onu bırakmamaya, Maslova isterse onunla evlenmeye kararlıydı hâlâ, ama ıstırap veriyordu ona bu, ağır geliyordu.

Maslennikof’u gördüğünün devrisi günü, Maslova’yı görmek için ceza evine gitti gene.

Müdür görüşmesine izin verdi, ama kendi odasında ya da avukat odasında değil, kadınlar bölümünün görüşme yerinde. İyi yürekli bir insan olduğu halde, eskisinden daha bir soğuk davranıyordu Nehlüdof’a karşı şimdi nedense. Besbel i Maslennikof o konuşmalarından sonra bu ziyaretçiye çok dikkat etmesi için uyarmıştı onu.

— 229 —

— Görüşebilirsiniz, dedi; yalnız, önce de söylediğim gibi, para konusunda… Sayın valinin yazdıkları gibi, onun revire alınması isine gelince, yapacağız bunu, doktor da razı. Ama o istemiyor. O kel kafalı kocakarılara hizmet etmemdi bir eksik olan, diyor. Böyledir bunlar, Prens.

Nehlüdof cevap vermedi, onu Maslova’yla görüştürmesini istedi. Müdür, gardiyanı yol adı.

Nehlüdof kadınlar bölümünün boş ziyaretçi odasına müdürün arkasında girdi.

Maslova oradaydı. Parmaklığın bu yanına geçti. Durgun, ürkekti. Nehlüdof’a iyice yaklaşıp, yüzüne bakmadan, alçak sesle:

— Bağışlayın beni Dmîtri İvanoviç, dedi, önceki gün kötü şeyler söyledim size.

Nehlüdof:

— Bağışlayacak biri varsa o da sizsiniz… diye başladı. Maslova kesti sözünü:

— Neyse, gene de bırakın beni siz.

Başını kaldırıp Nehlüdof’un yüzüne baktı. Korkunç bir biçimde yana kayan bu gözlerde gene inatçı, öfke dolu bir ifade gördü Nehlüdof.

— Niçin bırakacakmışım sizi?

— İşte.

— Sebep ne ama?

Maslova başını kaldırıp, gene aynı öfkeyle baktı Nehlüdof’a.

— Ne bileyim, bırakın işte, dedi. Sahi söylüyorum, bırakın beni. Yapamıyorum. Hiç gelip görmeyin beni bir daha, ilgilenmeyin benimle. — Dudakları titriyordu. Bir an sustu.— Sahi söylüyorum. Asayım kendimi olsun bitsin; böylesi daha iyi.

Nehlüdof, Maslova’nın bu cevabında ona karşı bir nefretin, bağışlanmamış bir kötülüğün, aynı

zamanda da başka, iyi, önemli bir şeyin olduğunu sezinlemişti. Maslova’nın tamamen sakinken de önceki gün söylediğini tekrar etmesi Nehlüdof’un içindeki kuşkuları bir anda yok etmiş, onu heyecanlı, duygulu, kararlı Nehlüdof yapmıştı gene.

Son derece ciddi:

- Katyuşa, dedi, önceki gün söylediğimi gene söylüyorum. Benimle evlenmeni istiyorum. Razı

olmazsan, buna razı olmadı-ğın sürece, önce de söylediğim gibi, seni nereye götürürlerse ben de geleceğim peşinden. Maslova:

— Sizin bileceğiniz iş bu, dedi, artık konuşmayacağım bu konuda.

Dudakları titremeye başladı gene. Nehlüdof da —kendinde konuşacak gücü bulamadığı için—susuyordu. Sonunda toparladı kendini.

— Şimdi köye gidiyorum, oradan Petersburg’a geçeceğim, dedi. İşimiz için elimden geleni yapacağım, inşal ah affedilirsiniz.

— Affetmezlerse de bir şeyi değiştirmez bu. Benim için asıl önemli olan…

Gözyaşlarını tutabilmek için ne denli çaba sarfettiğinin farkındaydı Nehlüdof. Heyecanını gizlemek için birden sordu Maslova:

— Şey, Menşof'u gördünüz mü? Gerçekten suçlan yok muymuş?

— Gördüm. Galiba suçsuzlar.

— Çok iyidir zaval ı kadın.

Nehlüdof, Menşof'tan öğrendiklerini anlattı; bir isteği, ihtiyacı olup olmadığını sordu. Maslova:

— Hayır, dedi.

Gene bir süre sustular. Maslova şehlâ gözlerini Nehlüdof'-un yüzüne kaldırarak birden:

- Revir işine gelince, dedi, siz istiyorsanız giderim oraya; bir daha içki de içmeyeceğim…

Nehlüdof, bir şey söylemeden gözlerine baktı. Gözlerinin içi gülüyordu Maslova'nın.

— Çok güzel, diyebildi ancak Nehlüdof. Vedalaşıp çıktı.

Evet, evet, bambaşka bir insan bu, diye düşünüyordu Nehlüdof. Tüm kuşkuları yok olmuştu; o güne kadar hiç tatmadığı yepyeni bir duygu doldurmuştu içini; aşkın büyüklüğüne, yenilmezliğine inanıyordu artık.

*

a a

Maslova bu görüşünden sonra pis kokan hücresine dönünce önlüğünü çıkarıp, ranzasına çöktü.

Hücrede üç kadın kalmış-

ti: Vladimir’li, küçük çocuğu olan veremli kadın, Menşova, bir de iki çocuklu demiryolu bekçisi kadın. Köy papazının kızını hasta olduğu için revire yatırmışlardı dün. Öteki kadınlar çamaşırdaydılar. Yaşlı kadın ranzasında yatmış uyuyordu; çocuklar koridorda oynuyorlardı.

Vladimir’li kadın kucağında bebeğiyle, demiryolu bekçisi de elinde işiyle —çabuk parmaklarıyla örmeye devam ederek— Maslova’nın yanına geldiler. — Görüştünüz mü? diye sordular.

Maslova cevap vermiyor, yüksek ranzasında oturmuş, yere değmeyen ayaklarını sal ıyordu.

. Demiryolu bekçisi kadın, parmaklarını çabuk çabuk oynatarak:

— Neye üzülüyorsun? dedi. Üzülme. Ah Katyuşa! Hadi! Maslova cevap vermiyordu.

Vladimir’li kadın:

- Bizimkiler çamaşır yıkamaya gittiler, dedi. Bugün çok bağış gelmiş, öyle diyorlar.

Demiryolu bekçisi, kapıya doğru seslendi: - Finaşka! Nereye gittin be yaramaz?

Bîr şişi çıkarıp elindeki yumakla ördüğü çoraba batırdı, koridora çıktı.

Tam bu anda koridorda ayak sesleri duyuldu, kadınlar yüksek sesle konuşuyorlardı. Biraz sonra hücre sakinleri çıplak ayaklarına giydikleri takunyalarıyla girdiler içeri. Her birinin elinde bir ya da iki francala vardı. Fedosya hemen Maslova’nın yanına geldi. Yüzü sevgi dolu, mavi gözleriyle bakarak:

— Ne oldu, kötü haber mi yoksa? dedi. Francalaları rafa koyarken:

— Çay içeriz bunlarla, diye ekledi. Korableva:

— Evlenmekten vaz mı geçti yoksa? dedi.

— Hayır, vazgeçmedi, ama ben istemiyorum. Ona da söyledim bunu.

Korableva kalın sesiyle:

— Aptala bak! dedi. Fedosya:

— Beraber yaşamayacak olduktan sonra ben de olsam istemem evlenmeyi.

Demiryolu bekçisi kadın:

— Senin kocan geliyor ya seninle, dedi.

— Biz resmen evliyiz, diye cevap verdi Fedosya, Beraber yaşamayacaklarsa ne diye evlensinler yani?

— Ne diye evlensinlermiş? Amma da kafasızsın be! Evlenirlerse paraya, altına boğar onu.

Maslova:

— Nereye yol arsa yol asınlar, peşinden geleceğim, diyor, dedi. İster gelir, ister gelmez.

Yalvaracak değilim ya. Şimdi Petersburg'a gidiyor, affedilmem için uğraşacak. Bütün bakanlar akrabasıdır. Gene de yalvarmam.

Korableva torbasını karıştırırken birden:

— Öyle ya! dedi. (O anda aklında başka bir şeyin olduğu bel iydi.) İçki içecek miyiz?

— Siz için, dedi Maslova, ben içmeyeceğim.

İKİNCİ BÖLÜM

i

Dâva dosyası iki hafta sonra incelenebilirdi yargıtayda; Nehlüdof da o sıralar Petersburg'da olmak niyetindeydi. Yargıtay kararı bozmazsa, dilekçeyi yazan avukatın salık verdiği gibi, Çara başvuracaktı. Yargıtayın kararı bozmaması halinde —ki avukata göre hazır olmak gerekirmiş

buna; dilekçede gösterilen sebepler pek zayıfmış çünkü— Maslova'nın da bulunduğu kürek cezalıları kafilesi haziranın ilk günlerinde yola çıkabileceğinden, Maslova'nın peşinden Sibirya'ya gidebilmesi için, köylerini dolaşıp işlerini yoluna koyması gerekiyordu.

Nehlüdof önce, ona en çok geliri sağlayan Kuzminsk'e gitti. Toprağı verimli, büyük bir köydü

burası, en yakın köyüydü hem. Çocukluğunda da, delikanlılık çağında da bulunmuştu bu köyde.

Büyüdükten sonra iki kere gitmişti oraya. Bir keresinde de annesinin isteği üzerine Alman yöneticiyi götürmüştü oraya, beraber denetlemişlerdi köyü. Buradaki mülkün durumunu, köylülerin yönetime, yani mal sahibine karşı tutumunu biliyordu aslında, annesini kırmamak için denetlemeye razı olmuştu. Köylülerin mal sahibine karşı tutumu şöyleydi: Köylüler —kibar bir deyimle— tamamen bağlıydılar mal sahibine; —açık söylemek gerekirse— kölesiydiler. Bin sekiz yüz altmış bir yılında kaldırılan gözle görülür bir kölelik, belirli kişilerin mal sahibine köleliği değildi bu. Topraksız, ya da az topraklı köylülerin büyük toprak sahiplerine olan köleliğiydi. Nehlüdof biliyordu bunu, bilmemesi imkânsızdı zaten; çünkü sözü geçen köleliğin üzerine kurulmuştu bu mülk, bu kuruluşa o da yardım etmişti. Üstelik, bunun haksızlık, insan yaradılışına aykırı bir şey olduğunu da biliyordu. Hem daha üniversitedeyken; Henry George'un öğre-— 234 — tisini benimsediği, bu öğretiye bağlı olarak, babasının malını —günümüzde toprak sahibi olmanın, bundan el i yıl önce toprağa bağlı köle sahibi olmakla aynı olduğu inancıyla— köylülere dağıttığı

zamandan beri biliyordu. Yılda yirmi bin ruble harcamaya alıştığı askerlikten sonraysa bu öğreti onun yaşaması için gerekli bir kaynak olmaktan çıktığı gibi, unutuldu da; artık toprakla ilişkisi üzerine sorular sormuyordu kendi kendine, annesinin ona verdiği paranın nereden geldiğini düşünmüyordu, unutmaya çalışıyordu bütün bunları. Ama annesinin ölümü,

miras, malı mülküyle, yani toprağıyla ilgilenmesinin gerekmesi gene hatırlatmıştı ona toprakla olan ilişkisini. Bir ay öncesine kadar, kurulu düzeni değiştirecek gücünün olmadığını, mülkü onun yönetmediğini söyleyebilirdi kendi kendine Nehlüdof; böylece, sahibi olduğu topraktan uzakta, onun getirdiği geliri alıp yerken az ya da çok huzur içinde olabilirdi. Oysa şimdi, Sibirya'ya gideceği, orada binbir güçlükle karşılaşacağı — bütün bunlar için para çok gerekliydi ona— halde, eski düzeni sürdüremeyeceğini, kendi zararına birtakım değişiklikler yapmak zorunda olduğuna karar vermişti. Toprağı kendi işlemeyecek, onu ucuz fiyatla köylülere satıp toprak sahibine köle olmaktan kurtulma olanağını verecekti onlara. Nehlüdof, toprak sahiplerinin durumuyla, köle sahibi eski beylerin durumunu karşılaştırırken, günümüzün toprak sahiplerinin, toprağı

işlettirmektense onu köylülere satmasının, köle sahiplerinin köylüleri, kölelikten vergi veren köylü

durumuna geçirmeleriyle aynı olduğunu düşünmüştü bir çok kereler. Sorunun çözümü demek değildi bu, ama çözüme doğru atılmış bir adımdı: Kaba bir zorlama biçiminden, daha az kaba bir biçime geçişti. Böyle yapmaya karar vermişti.

Kuzminsk'e öğle üzeri geldi. Artık hiç bir şeye önem vermediği, sade bir yaşayışa yöneldiği için telgraf falan çekmemiş, tren istasyonundan kiralık bir yaylıya binmişti. Arabacı cana yakın bir gençti. Kalın keten bezinden pardösüsünün kuşağını pek aşağıdan bağlamıştı. Arabacı yerinde şöyle yan oturuyor, beyle konuşuyordu. Onlar çene çalarlarken —biri beyaz, topal, öteki sıska, susuzluktan ağzı kurumuş— atlar da aheste aheste yürüyorlardı.

Arabacı —müşterisinin köyün sahibi olduğundan habersiz—

Kuzminsk'in yöneticisinden söz ediyordu. Nehlüdof, mahsus kim olduğunu söylemeden dinliyordu onu.

— Anasının gözü bir Alman. Bir troykası var ki görmeye değer! Hanımını da yanına alıp öyle dolaşıyor. Kışın konakta yılbaşı eğlencesi düzenledi… ben de adam taşıdım; elektrikle aydınlattı

bütün konağı. Kentlerde bile göremezsiniz böylesini! Su gibi para harcadı. Karışanı edeni yok ki adamın, istediğini yapıyor. İyi de bir çiftlik almış sözde kendine, öyle diyorlar.

Kentte bulunmuş, romanlar okumuş bir gençti bu. Arabacı yerinde yan oturmuş, uzun kırbacını bir ucundan, bir ortasından tutarak anlatıyordu. Bilgisini, görgüsünü göstermek istediği bel iydi.

Nehlüdof, Alman'ın ne yaptığını, ne ettiğini hiç umursamadığını sanırdı. Ama arabacının anlattıkları hoşuna gitmemişti.

Çok hoş bir gündü. Ara sıra güneşin önünü kapayan koyu bulutlara bakıyordu. Üstlerinde çayır kuşlarının uçuştuğu yemyeşil tarlaları sürüyorlardı köylüler harıl harıl. Taptaze bir yeşil iğin örttüğü

ormanlara; atların, koyun sürülerinin kümelendiği çayırlara dalınca Nehlüdof'un içindeki kötü

duygu silinivermişti; arabacının Kuzminsk yöneticisi Alman üzerine bazı şeyler anlattığını

hatırlıyordu hayal meyâl.

Kuzminsk'e gelip işlerle ilgilenmeye başlayınca unuttu her şeyi.

Defterleri inceledikten; köylülerin az toprak sahibi olmasının, bey toprağıyla çevrili bulunmalarının yararlarını büyük bir açıkyüreklilikle anlatan kâhyayı dinledikten sonra Nehlüdof'un, toprağını

köylülere dağıtma niyeti daha da kuvvetlenmişti. Defterlerin incelenmesinden, kâhyayla konuşmalarından, ekilir toprağın üçte ikisinin eskiden olduğu gibi şimdi de, en iyi araçlarla donatılmış kendi işçilerince işlendiğini, geri kalan üçte biriyse, hektar başına beş rubleye kiralanmış köylülerin işlediğini öğrenmişti. Bu şu demekti: Bir köylü beş ruble kazanabilmek için bir hektar yeri üç kere sürecekti, çalısını çırpısını, taşını temizleyecekti, üç kere, ekecekti, sonra biçecek, demet yapıp ambara taşıyacaktı. Oysa serbest bir işçi en azından on ruble alırdı bu emeğine

karşılık. Köylüler bey, malından aldıkları her şeyi çalışarak ödüyorlardı.ı Hem son derece pahalı hesap ediyorlardı

bunlar. Otlaklar için, odun için, yaprak için çalışıyorlardı. Hepsi de borçluydu beye. Böylece, köylülere kiralanan yerler, yüzde beşten verilse getirilebileceğinin iki katı gelir sağlıyordu.

Nehlüdof eskiden de biliyordu bunu, ama şimdi yeni farkına varıyordu sanki; onun da, onun durumunda olanların da bu ilişkilerin bozukluğunu görememelerine şaşıyordu. Köylülere toprak kiralamakla ne denli zarara uğradığını köylülerin toprağı yozlaştırdığını tanıtlamak için yöneticinin öne sürdüğü delil er Nehlü-dof'un, büyük bir gelirden kendini yoksun bırakarak toprağını, köylülere dağıtmakla iyi ettiği inancını pekiştirmişti yalnızca. Hemen, bir dahaki gelişine bırakmadan, sonuçlandıracaktı bu işi, kararını vermişti. Ekini toplayıp satma, eşyalarla gereksiz yapıları elden çıkarma işini yöneticiye bırakacaktı, o gittikten sonra yapacaktı bunları. Yöneticiye, devrisi gün Kuzminsk sınırları içindeki üç köyün köylülerini toplamasını söyledi. Verdiği karan bildirecekti onlara, satacağı toprağın fiyatı üzerinde bir anlaşmaya varacaktı.

Yöneticinin öne sürdüğü delil ere karşı gösterdiği kararlılığın, köylüler için kendini feda etmeye hazır olmanın verdiği hoş duyguyla, iç huzuruyla dışarı çıktı. Yöneticinin evinin karşısına o yıl yapılmış çiçekliği, çevresine hindibalar ekili Lawn-tennis'i dolaşırken, yapacaklarını düşünüyordu.

Eskiden sigarasını içmek için gittiği; üç yıl önce, onlara konuk gelen güzel Kirimova'nın onunla oynaştığı, iki yanında ıhlamur ağaçlan olan yola saptı. Yarın köylülere söyleyeceklerini ana çizgileriyle hazırladıktan sonra yöneticinin yanma gitti; çay içerken, bütün bu işleri nasıl yapacaklarını bir kere de onunla konuştuktan sonra kalktı, konakta ona hazırlanan konuk odasına gitti. Her şeyin nasıl yapılacağını kararlaştırdığı için rahattı artık.

Duvarlarında Venedik görünüm tabloları, iki penceresi arasında büyük bir ayna asılı bu küçük, tertemiz odaya yaylı, temiz karyola hazırlanmış; küçük

bir masaya bir sürahi su, kibrit, kandili söndürmek için kepçe konmuştu. Pencerenin önündeki büyük masanın üzerinde kapağı açık valizi duruyordu. Tuvalet çantasıyla, yanma aldığı kitaplar gözüküyordu içinde. Kişiyi suç işlemeye iten nedenleri inceleyen biri Rusça, biri Almanca, biri İngilizce üç kitaptı bunlar. Köyleri dolaşırken boş zamanlarında

okumak niyetindeydi onları. Ama zamanı yoktu şimdi. Yarın erken kalkıp, köylülerle yapacağı

görüşmeye hazırlanmak için erken yatması gerekiyordu.

Odanın bir köşesinde oymalı, çok eski, maun bir koltuk vardı. Annesinin odasından hatırladığı bu koltuğun görünümü Neh-lüdof'un içini hiç beklenmedik bir duyguyla doldurdu ansızın. Dağılacak bu eve, bomboş kalacak bahçeye, köylülerin baltayla girişecekleri koruluklara acımıştı birden.

Onca emekle bu duruma getirilen —başkalarının da olsa, çok emek verildiğini biliyordu Nehlüdof bütün bunlara— ahırlar, tavlalar, ambarlar, makineler, atlar, sığırlar için üzülmeye başlamıştı

birdenbire. Bütün bunlardan kolayca vazgeçebileceğini sanıyordu o ana kadar, oysa şimdi, yalnızca bunlara değil, toprağa da, gelecekte ona öylesine gerekli olabilecek gelirinin yansına da acıyordu. Bir düşünce hemen koştu yardımına; bu yaptığının akılsızlık olduğu, toprağını köylülere dağıtmaması gerektiği düşüncesiydi bu.

Toprağın olmamalı, diyordu bir ses. Toprağın olmayınca da bu eve, bunca hayvana nasıl bakarsın. Hem yakında, Sibirya'ya gideceksin evinde başka şeylerin ne gereği var sana. Başka bir ses de şöyle diyordu: Öyle olmasına öyle ama, ömrünün sonuna kadar. Sibirya'da kalacak değilsin ya. Evlensen çocukların olabilir. Bu malı aldığın gibi çocuklarına bırakmalısın. Toprağa karşı bir görevin vardır. Satmak, darmadağın etmek çok kolay, ilerletmekse çok güçtür. Önce'

külahı önüne koyup düşünmek, ne yapacağına karar vermek zorundasın. Bu vereceğin karar uyarınca ne yapacaksan yaparsın sonra malını. Verdiğini sandığın karar sağlam mıdır acaba?

Sonra, içten misin, yoksa gösteriş olsun diye, insanlara karşı öğünmek için mi yapıyorsun bunu?

Nehlüdof kendi kendine bu soruyu soruyor, bu kararı vermesinde, herkesin ondan söz edeceği düşüncesinin de etkisi olduğunu elinde olmadan itiraf ediyordu kendi kendine. Düşündükçe daha çok soru çıkıyordu karşısına, sorular daha bir çetinleşiyor. Bu düşüncelerden kurtulmak için yatağa girdi. Şimdi aklını karıştıran bu sorulan yarın salim kafayla düşünebilmek için uyumak istiyordu. Ama uzun süre uyuyamadı. Açık pencereden temiz havayla, ay ışığıyla birlikte kurbağa bağırtıları, uzakta, parkta öten bülbül sesleri —bir tanesi de pencerenin dibindeki, çi-— 238 —

çek açmış leylâkta oturuyordu— doluyordu odaya. Kurbağaları, bülbül eri dinlerken ceza evi müdürünün kızının müziğini hatırladı Nehlüdof; müdürü hatırlayınca Maslova'yı, Bırakın bu işi derken dudaklarının nasıl titrediğini hatırladı. Sonra Alman yönetici karıştı kurbağa seslerine.

Tutmak gerekiyordu onu, ama o giderek daha bir kaybolmakla kalmadı, Maslova oldu sonunda, Nehlüdof'a sitem etmeye başladı: Ben kürek mahkumuyum, sizse bir prens. Nehlüdof ayılıp, Hayır, dayanacağım, diye geçirdi içinden. Bu yaptığım iyi midir acaba, kötü mü? Bilmiyorum. Vız gelir zaten. Boş ver. Uyumak en iyisi şimdi. Yönetici Al-man'la Maslova'nın gittikleri yere o da daldı, her şey bitti orada.

II

Devrisi sabah saat dokuzda uyandı Nehlüdof. Beye hizmetle görevlendirilmiş genç uşak onun kıpırdandığını duyunca potin-leriyle —hiç bir zaman böylesine parlamamıştı bu potinler— buz gibi, tertemiz kaynak suyu getirdi ona; köylülerin yavaş yavaş toplandığını söyledi. Nehlüdof durumu kavramaya çalışarak indi karyoladan. Toprağını köylülere vererek, malını mülkünü

darmadağın edecek diye dün duyduğu acıma içinde en küçük bir iz bırakmadan kaybolmuştu.

Şimdi kendi kendine şaşıyordu bunu düşünürken. Yapmak niyetinde olduğu şey sevinç veriyordu ona şimdi, göğsünü gururla kabartıyordu. Odasının

penceresinden hindibalarla çevrili !awn -

tennis alanı görünüyordu; yöneticinin buyruğuyla köylüler orada toplanıyorlardı. Kurbağalar boşuna bağırmışlardı bütün gece. Hava pusluydu. Sabahtan beri ince bir yağmur çiseliyordu; yapraklar, dal ar, otlar ıslak ıslaktı. Açık pencereden odaya yeşil ik kokusundan başka, ıslak toprak kokusu da doluyordu şimdi. Nehlüdof, giyinirken birkaç kere pencereden uzanıp, aşağıdaki küçük alana toplanmakta olan köylülere bakmıştı. Birbiri ardından geliyor, şapkalarını, kasketlerini çıkararak selâmlaşıyor, gruba katılıp bastonlarına dayanıyorlardı. Sağlam yapılı, güçlü kuvvetli bir genç olan yönetici, Nehlü-dof'un odasına geldi. Yeşil yakası kalkık, kısa ceketinin düğmeleri kocaman kocamandı. Nehlüdof'a, köylülerin toplandıklarını,

ama bekleyebileceklerini; önce çayını ya da kahvesini içmesini her ikisinin de hazır olduğunu söyledi.

— İstemez, dedi Nehlüdof, gidelim daha iyi.

Köylülerle konuşacağı için korkuyor, utanıyordu şimdi. Oysa böyle olacağını hiç mî hiç

düşünmemişti.

Köylülerin, gerçekleşebileceğini hayal bile edemedikleri bir isteklerini yerine getirmeye, onlara az bir para karşılığında toprak kiralamaya gidiyordu. Yani iyilik yapacaktı onlara, ama nedense utanıyordu gene de. Şapkalarını çıkararak onu selâmlayan köylülerin yanına gelince —kimi koyu kahverengi, kimi kıvırcık saçlı, kimi saçsız kimi ak saçlı başlar çıkmıştı ortaya— Nehlüdof öylesine şaşkın bir durumdaydı ki, uzun süre hiç bir şey söyleyemedi. Yağmur çiselemeye devam ediyordu. Saçlarda, sakal arda, köylülerin paltolarının tüyleri üzerinde küçük damlacıklar birikiyordu. Köylüler beyin yüzüne bakıyor, onlara ne söyleyeceğini bekliyorlardı. Ama Nehlüdof öylesine şaşkın, öylesine heyecanlıydı ki, konuşamıyordu. Bu sıkıntılı sessizliği, Rus köylüsünü iyi tanıdığını sanan, Rusçayı da çok iyi, düzgün konuşan Alman yönetici, kendine güven dolu,

sakin bir sesle bozdu. Neh-lüdof'unki gibi bu, sağlıklı, gürbüz adamın dış görünüşü de sıska, yüzleri buruş buruş, paltolarının altından sivri kürek kemikleri bel i olan köylülerin dış görünüşüyle taban tabana zıttı. Yönetici:

— Prens iyilik etmek, toprak vermek istiyor size, diye başladı, ama değmezsiniz buna.

Koyu kahverengi saçlı, konuşkan bir köylü:

— Nasıl değmeyiz Vasili Karlıç, dedi, ne kadar çalıştık sana, biliyorsun… Rahmetli hanımımızı

çok severdik, Tanrı toprağını bol etsin. Genç Prense de, bizleri unutmadığı, düşündüğü için minnettarız.

Nehlüdof:

- Sizleri buraya .isterseniz, bütün arazimi size vermek niyetinde olduğum için çağırdım, diye mırıldandı.

Köylüler, kulaklarına inanamıyormuş ya da söyleneni anla-yarmyormuş gibi susuyorlardı.

Pardüsülü, orta yaşlı bir köylü:

— Nasıl vereceksiniz yani? dedi.— Az bir para karşılığında, kirayla.

— Güzel bir şey, dedi bir ihtiyar. Bir başkası:

— Yeter ki ödeyebileceğimiz bir para olsun, diye ekledi.

— Toprak bu, niçin istemeyelim!

— Bizim işimiz bu zaten, ekmeğimizi topraktan çıkarıyoruz! Sağdan soldan sesler yükseldi:

— Sizin için böylesi daha iyi zaten, paramızı almasını bilirsiniz yalnız, gerisine karışmazsınız.

Sıkıntıdan da kurtulmuş olursunuz!

Alman:

— Sıkıntı sizin yüzünüzden oluyor, dedi, doğru dürüst çalışsanız, aksilik yapmasanız…

Sivri burunlu bir ihtiyar atıldı:

— Olmaz Vasili Karlıç, olmaz. Atını ekine niye saldın, diyorsun; salan kim?.. Sabahtan aksama kadar orak sal ıyorum, evde uyuduğun geceler parmakla sayılacak kadar azdır, atı gördüğüm mü

var ki, başımın etini yersin?

— Bir yolunu bulsaydınız.

Saçı sakalına karışmış, uzun boylu, gençten bir köylü jtiraz etti:

— Bir yolunu bulsaydınız demek kolay, nasıl bulacaktık yolunu?

— Kaç kere söyledim çit çevirin diye. Ufak tefek bir köylü çıktı öne:

— Odun ver de çevirelim. Geçen yaz çevirmek istedim de üç ay hapsettin beni, bitlere yedirdin.

Çevirmeye kalkışınca da böyle oluyor işte.

— Nehlüdof yöneticiye döndü:

— Ne diyor bu adam? Yönetici Almanca:

— Der erst Dleb îm Dorfe, V) dedi. Koruluğa dadanmıştır, her yıl ağaç keser. Başkasının malına saygı göstermesini öğren.

İhtiyar:

— Saygı göstermiyor muyuz Vasili Karlıç? dedi. Sana say-

jı göstermeden edemeyiz zaten, elindeyiz çünkü, pestilimizi çı-arırsm sonra.

— Rahat durursanız hiç kimse dokunmaz size.

— Sen dokunuyorsun! Geçen yaz suratımı çarşamba pazarına çevirdin, izi hâlâ gitmedi.

Zenginsin, seninle âşık atamayız biz.

— Yasaların gösterdiği yoldan akmazsanız bir şey olmaz.

Yarışmacıların niçin konuştuklarını, ne dediklerini bilmedikleri bir söz yarışmasıydı bu. Bir yanın, korkudan öfkesini açığa vuramadığı, öteki yanınsa güçlü olduğunu bildiği, bel iydi; Neh-lüdof'un canını sıkıyordu bütün bunları dinlemek; asıl konuya gelmek, fiyatı, paranın nasıl ödeneceğini bir karara bağlamak istiyordu.

— Ne diyorsunuz? Kabul mü? Arazinin bütününe ne veriyorsunuz?

— Ma! sizin, siz ne istiyorsunuz, onu söyleyin.

Nehlüdof bir fiyat söyledi. Söylediği fiyat onların beklediğinden çok aşağı olduğu halde; köylüler fiyatın yüksek olduğunu söylediler, pazarlığa başladılar. Nehlüdof verdiği fiyatın sevinçle karşılanacağını umuyordu, oysa köylülerin sevindiklerini gösteren hiç bir belirti yoktu. Fiyatı

beğendiklerini de bundan anlamıştı zaten. Malı kimin, köylülerin hep birlikte mi, yoksa içlerinden bazılarının mı olacağı sorununa gelince sıkı tartışmalar başladı köylüler arasında. Bir bölümü, ödeme gücü zayıf olanları bu işe katmak istemiyor, ötekiler diretiyordu. Yöneticinin yardımıyla en sonunda bir fiyat üzerinde anlaşmaya varıldı, ödeme zamanları kararlaştırıldı. Köylüler, aralarında yüksek sesle konuşa konuşa, dağ dibindeki köylerine doğru uzaklaştılar. Nehlüdof da, yöneticiyle birlikte anlaşmanın taslağını hazırlamak için çalışma odasına gitti.

Her şey Nehlüdof'un istediği, beklediği gibi olmuştu: Köylüler, çevrede kiraya verildiğinden yüzde otuz ucuzuna toprağa kavuşmuşlardı. Gerçi

topraktan elde ettiği gelir yarı yarıya düşüyordu, ama kıtkanaat de olsa yeterdi Nehlüdof'a. Hele koruluğun satışından eline geçen parayla, araç

gereçler, hayvanlar

O Köyün bir numaralı hırsızıdır bu, (Almanca)242

satılınca alacağı para da buna eklenince hiç de kötü olmayacaktı durumu. Her şey iyiydi görünüşte, ama nedense bir huzursuzluk vardı Nehlüdof'un içinde. Ona minnettarlıklarını bildiren birkaçının dışında, köylülerin bu işe sevinmediklerini, daha büyük bir şey beklediklerini farketmişti.

Kendini çok şeyden yoksun ettiği halde, köylülerin beklediklerini verememişti onlara.

Anlaşma imzalanmıştı devrisi gün. Nehlüdof, —onu istasyondan köye getiren arabacının deyimiyle— görmeye değer, üç at koşulu kupa arabasına bindi yöneticinin, içinde hiç de hoş

olmayan bir eksiklik duygusuyla; köylülerin, aralarından seçtikleri, başlarını isteksiz isteksiz sal ayan ihtiyarlarla vedalaşıp istasyona gitti. Keyifsizdi Nehlüdof. Bu keyifsizliğinin nereden geldiğini bilmiyordu, ama bir şeye sıkılıyordu canı, bir şeyden utanıyordu.

III

Nehlüdof, Kuzminsk'ten, halalarından ona kalan —Katyu-şa'yı tanıdığı— köye geçti. Kuzminsk'de yaptığını burada da yapmak istiyordu. Ayrıca Katyuşa'yla, çocuğuyla ilgili bilgi toplamaya çalışacaktı. Çocuğun öldüğünün doğru olup olmadığını, nasıl öldüğünü araştıracaktı. Panovo'ya sabah erken geldi. Araba avluya girdiğinde onu ilk şaşırtan, bütün yapıların, özel ikle evin köhne, boş görünüşü oldu. Bir zamanlar yeşil olan saç dam, uzun zamandan beri boyanmadığı için pastan kırmızıya dönmüş, —fırtınada olsa gerek— birkaç tabakası kalkmıştı. Evin duvarlarına kaplanmış tahtaları köylüler, paslı çivileri çıkararak yer yer sök-müşlerdi. Ön taşlığa da arka taşlığa da çıkan merdivenler —arka taşlığı çok iyi hatırlıyordu— çürümüş,

parçalanmış, yalnız kalasları kalmıştı. Cam yerine tahta çakılı pencerelerde de, kâhyanın oturduğu bölümde de, mutfakta da, ahırda da derin bir sessizlik vardı. Bahçede alabildiğine dal budak salmış ağaçlar çiçeklerle donanmıştı. Çitin ötesinde çiçek açmış vişne, elma, erik ağaçları beyaz bulutları

andırıyorlardı uzaktan. Leylâk tıpkı on dört yıl önce Nehlüdof, ebecilik oynarken on sekiz yaşındaki Katyuşa'yla çalılığın arkasına koştuğu, orada düşüp ısırgan otu kol arını yaktığı

zamanki gibi açm.ıştı gene. Sofiya İvanovna'nın

evin yanına diktiği, o zamanlar küçücük bir fidan olan karaçam kocaman bir ağaç olmuştu şimdi.

Sarı-yeşil ince yapraklara bürünmüştü. Değirmene oluktan hızla inen derenin sesi geliyordu uzaktan. Derenin ötesindeki çayırla köylülerin karışık sürüleri otluyordu. Din okulunu yarıda bırakmış kâhya gülümseyerek karşıladı Nehlüdof'u avluda, gülümsemeye devam ederek çalışma odasına buyur etti onu, gene gülümseyerek —çok değişik bir şey vaat ediyordu sanki gülümsemesi— bölmenin arkasına geçti. Bölmenin arkasında fis-kos konuşmalar oldu bir süre, sonra ses kesildi. Bahşişini alan arabacı dönüp çıktı avludan; çıngırakların sesi giderek uzaklaştı, kayboldu sonunda, derin bir sessizlik kapladı gene her yanı. Yalınayak, işlemeli gömlek giyinen kulaklarında küpe yerine iplik olan bir kız koşarak geçti pencerenin önünden; arkasından, kalın çizmelerinin altındaki kabaralar toprağa vurdukça ses çıkaran bir köylü geçti.

Nehlüdof pencerenin yanında oturmuş bahçeye bakıyor, her sese kulak kabartıyordu. İki kanatlı

pencereden giren taptaze ilkbahar yeli, sürülmüş toprak kokusu dolduruyordu odaya; Nehlüdof'un terli alnında saçlarıyla oynuyor, pencerenin bıçakla yer yer oyulmuş altlığındaki kâğıtları

hışırdatıyordu. Dereden doğru, çamaşır yıkayan köylü kadınların ıslak çamaşırlara peşpeşe indirdikleri kalın sopaların şap, şap, şap sesleri geliyor; bu sesler, güneşin altında pırıl pırıl parlayan çayırlara doğru uzanıyor, suyun değirmen çarkında çıkardığı tekdüze gürültüye karışıyor; Nehlüdof'un kulağının dibinde bir sinek ürkek ürkek vızıldayıp duruyordu.

Nehlüdof, burada bîr zamanlar gene aynı sesleri duyduğunu hatırladı birden: Tertemiz bir gençti; kadınların ıslak çamaşırlara vurdukları kalın sopaların şap, şap sesleri değirmenin tekdüze gürültüsü karışıyordu gene. Ilık ilkbahar yeli ıslak alnında saçlarıyla oynuyordu, bıçakla oyulmuş

pencere altlığındaki kâğıtları hışırdatıyordu, bir sinek ürkek ürkek vızıldıyordu kulağının dibinde.

Nehlüdof, o zamanki gibi on sekiz yaşında hissetmişti kendisini şimdi; ama öyle dinç, temiz, gelecekten çok şey bekleyen bir genç olduğu duygusuna kapılmıştı bir an. Öte yandan, —düşte olduğu gibi— böyle bir şeyin artık olamayacağını da biliyordu. Derin bir hüzün kapladı içini.

Kâhya gülümseyerek:

— Yemeği ne zaman istiyorsunuz? diye sordu.

— Ne zaman isterseniz o zaman verin, aç değilim. Çıkıp biraz dolaşacağım.

— Önce evi görseniz nasıl olurdu, her şey yerli yerindedir. Görünüz bir, gerçi dıştan…

— İstemez, sonra görürüm. Söyler misiniz, Matryona Ha-rina adında bir kadın var mı burada?

Katyuşa'nın teyzesiydi bu.

—• Var efendim, ama yola getiremiyorum onu bir îürlü. Kaçak içki satıyor. Kaçmıyor gözümden, yakalıyorum onu, ağzıma geleni söylüyorum, bana

mısın demiyor. Tutanak hazırlayacağım, acıyorum; yaşlı kadın, torunları var.

Hep aynı gülümseme vardı kâhyanın dudaklarında. Nehiü-dof’un hoşuna gitmek, her şeyi onun da bildiğini anlatmak istiyordu sanki bu gülümsemesiyle.

- Nerede oturuyor? Onu görmek istiyorum.

— Köyün öte ucunda, sondan üçüncü ev. Sol kolda kerpiç bir ev vardır, ondan sonraki kulübe onundur. (Sevinçle gülümsedi kâhya.) Ben götürürsem sîzi daha iyi olur.

- Hayır, teşekkür ederim, ben bulurum, siz köylülere haber yol ayın lütfen, toplansınlar, toprak konusunda görüşeceğim onlarla.

Nehlüdof, burada da Kuzminsk’de yaptığını yapmak niyetindeydi. Yetiştirebilirse akşama kadar bitirecekti işleri.

IV

Nehlüdof avludan çıkınca, çiçeklerin açtığı, otların diz boyu olduğu çayırın ortasından geçen, çok çiğnenmiş patikada çıplak, tombul bacaklarıyla çabuk çabuk yürüyen, atkılı —alacalı bula-calıydı

atkısı,— kulaklarında küpe yerine iplik olan bir köylü kızı gördü. Sol kolunu önünde sal ıyordu.

Sağ koltuğunun altında kırmızı bir horoz vardı, sıkı sıkı tutuyordu onu. Horoz, sal anan kırmızı

ibiğiyie son derece soğukkanlı görünüyordu. Yalnız arada bir gözlerini kaydırıyor, siyah bacaklarından birini kâh kaldırıyor, kâh tırnağını kızın atkısına takarak geriyordu. Kız, Neh-lüdof’a yaklaşınca önce adımlarını yavaşlattı, sonra tam yanından geçerken durdu, başını geri atıp öne eğilerek selâm verdi ona; ancak Nehlüdof geçince, koltuğunun altında horozla, yoluna devam etti. Nehlüdof kuyuya doğru inerken, kaba bezden entarisi pislik içinde, dolu iki kova taşıyan, iki büklüm yaşlı bir kadınla karşılaştı.

Yaşlı kadın kovaları yavaşça yere bıraktı, o da başını geri atıp öne eğilerek selâm verdi Nehlüdof'a, Kuyudan sonra köy başlıyordu. Güneşli, pırıl pırıl bir gündü; saat on olmuştu, öğle sıcağı

bastırmıştı. Gökyüzünde toplanan bulutlar güneşin önünü kapıyordu arada bir. Acı, keskin bir hayvan gübresi kokusu —ama hiç de kötü bir koku değildi bu— doldurmuştu her yanı. Yeşil ikler arasında kıvrıla kıvnla dağa çıkan yoldaki yük arabalarından; daha çok da, Nehlüdof'un açık kapılarının önünden geçtiği avlulardaki karıştırılmış hayvan gübresi yığınlarından geliyordu bu koku. Arabaların arkası sıra yürüyen, pantolonları, gömlekleri gübreden ıslak ıslak, yalınayak köylüler, gri şapkasının ipek kordelâsı güneşte parlayan, her adım atışta sapı pırıl pırıl, güzelim bastonunu yere dokundurarak köyün içinde yürüyen bu gürbüz, uzun boylu beyi tepeden tırnağa süzüyorlardı. Tarladan dönen köylüler, boş arabalarının sürücü yerinde —tırısla gittikleri için sarsıla sarsıla— şapkalarını çıkarıp, köylerine gelen bu tuhaf adamı şaşkın bakışlarla izliyorlardı.

Kadınlar avlu kapısına ya da taşlığa çıkıyor, birbirlerine gösteriyorlardı onu.

Önünden geçtiği dördüncü avlunun kapısında, tekerlekleri gıcırdayarak dışarı çıkan bir araba durdurdu Nehlüdof'u. Tıka-ba-sa gübre doluydu araba, gübrenin üzerine de oturmak için bir post seriliydi. Arabaya bineceği için heyecanlı, altı yaşında bir çocuk, arabanın arkasından yürüyordu.

Ayaklarında sandal ar, genç bir köylü geniş adımlarla yürüyerek atı dışarı çıkarıyordu. Uzun bacaklı tay, kapıdan birden çıkmış, ama Nehlüdof'tan ürkerek arabaya sokulmamış, ayaklarını

tekerleklere çarpa çarpa, huzursuzlanan, hafiften kişneyen annesinin kapıdan çıkarmaya çalıştığı

ağır arabanın önünden dışarı fırlamıştı. Arkadaki atı yalınayak, çizgili pantolonlu, uzun gömleği pis, ince kürek kemikleri çıkık, zayıf, dinç bir ihtiyar sürüyordu.

Atlar, kurumuş hayvan pisliği dolu, tekerlek izlerinin oyukoyuk yaptığı yola çıkınca yaşlı adam dönüp Nehlüdof'a selâm verdi.

— Bizim hanımların yeğeni oluyorsun galiba?

— Evet,

Yaşlı adam konuşkan bir insana benziyordu.

— Hoş geldin, dedi. Ne yapıyoruz, ne ediyoruz onu görmeye mi geldin yoksa?

Nehlüdof ne söyleyeceğini bilemeden:

— Evet, evet, diye karşılık verdi. Nasılsınız bakalım? Konuşkan ihtiyar, kendisine sorulan bu soruya sevinmiş gibi, çabuk çabuk konuşarak:

— Kötü! dedi. Çok kötü.

Nehlüdof sundurmanın altına girerken:

— Niçin kötü? diye sordu.

İhtiyar, Nehlüdof'un arkasından girdi sundurmanın altına. Temizlenmiş yere doğru yürüdü.

— Yaşayışımız kötü, dedi. Çok kötü hem.

Nehlüdof da arkasından gitti. Yaşlı adam, gübre yığının üstünde, el erinde tırmıklar, baldırlarına kadar vıcık vıcık gübrenin içine batmış, başörtüleri yana kaymış, terden sırılsıklam iki kadını

göstererek devam ediyordu:

- On iki can var evde. Ayda yüz okka buğday ister, nereden bulacaksın?

— Kendi ektiğin yetmiyor mu sana? İhtiyar manalı manalı gülümsedi.

— Kendi ektiğim mi?! Üç canı besleyebilir ancak benim yerim; geçen yıl topu topu sekiz yığın ekin kaldırdık, yıl başına kadar yetmedi bize.

— Ne yapıyorsunuz öyleyse?

— Hiç ne yapacağız… bir oğlumu işçi yaptım, sayenizde birkaç köpek kazanıyor. Büyük orucun son gününe kadar bulduğumuzu biriktirdik, vergiyi bile ödeyemedik hâlâ.

— Ne kadar vergi veriyorsunuz?

— Üçte bir üzerinden on yedi ruble. Çok zor, inanın ki efendim, çok zor; bunca yükün altından nasıl kalktığımızı biz de anlayamıyoruz!

Nehlüdof:

— Evinize girebilir miyim? dedi.

Henüz temizlenmemiş, tırmıkla karıştırıldığı için kokan hayvan gübreleri arasından eve doğru yürüdü.

İhtiyar, çaplak ayaklarıyla vıcık vıcık gübrelere bata çıka, Nehlüdof'a yetişti, kapıyı açarken:

— Buyur, dedi.

Kadınlar başörtülerini düzeltip, evlerine giren bu temiz giyimli, altın kol düğmeli beye ürkek bir merakla bakmaya başladılar.

Evden gömlekli iki kız çocuğu çıktı koşarak. Nehlüdof şapkasını çıkardı, eğlenerek geçti kapıdan; ekşimiş yemek kokan, pis, dapdaracık eve girdi. İki dokuma tezgâhı vardı içerde. Sobanın yanında zayıf, damarlı, yanmış kol arını sıvamış yaşlı bir kadın ayakta duruyordu.

Yaşlı adam:

— Bak, bey konuk geldi bize, dedi. Yaşlı kadın entarisinin kol arını indirirken:

— Buyurunuz efendim, diye mırıldandı. Nehlüdof:

— Nasıl yaşadığınızı şöyle bir görmek istedim de, dedi.

— Nasıl yaşayacağız, gördüğün gibi işte. Dam ha yıkıldı ha yıkılacak. Altında kimse kalmasa bari. Bizimki, iyidir diyor hâlâ. Bey gibi yaşayıp gidiyoruz anlayacağın. Öğle yemeği hazırlıyordum.

Sabah beri çalışıyorlar, acıkmışlardır.

Yaşlı kadın çabuk çabuk, başını sal ayarak konuşuyordu. Nehlüdof:

— Ne yemeğiniz var? diye sordu.

— Ne yemeğimiz mi? İyidir yemeğimiz. Önce ekmekle kvas, (‘] peşinden kvasla ekmek.

Yaşlı kadın küçücük kalmış dişlerini göstererek gülümsedi.

— Şaka bir yana, bugün öğle yemeğinde yiyeceklerinizi gösterin bana.

Yaşlı adam gülümsedi.

— Yiyeceklerimizi mi? Öyle çok şeyler yemeyiz biz. Göster ona, hanım.

(‘) Çavdardan yapılan boza kıvamında koyu bir içkiye verilen ad.

— Bizim köy yemeklerini mi görmek istedi canın? Bakıyorum da çok meraklısın bey. Her şeyi öğrenmek, bilmek istiyorsun. Söyledim ya ekmekle kvas diye. Sonra pancar çorbası yeriz. Dün bezelye getirdilerdi… Sonra patates…

Nehlüdof:

— Başka bîr şey yemez misiniz? Yaşlı kadın gülümseyerek kapıya baktı.

— Bir de süt içeriz işte.

Kapı açıktı. Çocuklar, kucaklarında bebekleriyle köylü kadınlar doldurmuştu holü; kapının önüne yığılmış, köylü yemeğini inceleyen tuhaf beye bakıyorlardı. Yaşlı kadın —besbel i— bir beyle serbestçe konuşabildiğini göstermek istiyordu onlara, bununla öğünüyordu.

Yaşlı adam:

— Ah bey, ah, dedi, hiç iyi değildir bizim yaşayışımız; daha ne diyeyim sana?

Dönüp, kapıda toplananlara bağırdı:

— Ne oluyorsunuz be? Nereye?

Nehlüdof, sebebini bilmediği bir sıkılganlık, utanç duyarak:

— Neyse, dedi, hadi hoşça kalın. Yaşlı adam: .

— Gelip durumumuzla ilgilendiğin için çok çok teşekkür ederiz sana, dedi.

Nehlüdof, holde birbirini sıkıştırarak yana çekilen köylülerin arasından geçip dışarı çıktı.

Arkasından yalınayak iki çocuk fırladı avluya; biraz daha büyük olanının üstünde pis —bir zamanlar beyaz— bir gömlek vardı; ötekinin gömleğiyse soluk pembeydi. Nehlüdof baktı onlara.

Beyaz gömlekli çocuk:

— Şimdi nereye gidiyorsun? dedi.

— Matryona Harına'nın evine. Tanıyor musunuz onu? Pembe gömlekli çocuk nedense güldü, öteki ağırbaşlı bir

tavırla:

— Hangi Matryona? diye sordu. Yaşlı olanı mı?

— Evet.

— O-o, diye uzattı çocuk, Semyon'un ninesini arıyorsun. Götürelim seni. Hadi Fedya, götürelim onu.

— Ya atlar?

— Boş ver!

Fedka boş verdi atlara, üçü beraber yürüdüler.

Nehlüdof çocukların yanında daha bir rahat hissetti kendini. Yolda konuşmaya daldı onlarla.

Pembe gömlekli olan küçüğü gülmeyi bırakmış, o da büyüğü gibi ağırbaşlı, akıl ıca konuşmaya başlamıştı.

Nehlüdof:

— Sizin köyde en yoksul kimdir? diye sordu.

—• Kim mi? Mihayla yoksuldur, semyon Makarof, sonra Marfa. En yoksul Marfa'dır. Küçük Fedka:

— Ya Anisya, dedi, o daha yoksuldur. Bir ineği bile yoktur, dileniyorlar.

Beyaz gömlekli büyüğü itiraz etti:

— İneği yok ama üç candırlar evde, Marfa beş candır. Küçüğü Anisya'yı savunuyordu:

— Üstelik kocası yok zaval ının, öldü.

— Anisya'nın yok da Marfa'nın var mı sanki, o da dul sayılır, yok ki kocası.

Nehlüdof:

— Nerede? diye sordu.

Büyük çocuk, köylülerin hep kul andıkları deyimi kul anarak cevap verdi:

— İçerde bitleri besliyor. Pembeli küçük çocuk atıldı:

— Geçen yaz bey koruluğundan iki kayın ağacı kesti diye içeri attılar onu. Altı aydır yatıyor; kadıncağız üç çocuğuyla yaşlı anasına bakabilmek için dileniyor.

Büyük adam gibi konuşuyordu.

— Evi nerede? diye sordu Nehlüdof.

Çocuk, hemen yandaki evi gösterdi. Evin önünde, tam yolun kenarında beyaz başlı, dışa doğru kıvrık bacaklarının üzerinde güçlükle ayakta duran, sal anan, küçücük bir bebek vardı.

Evden koşarak çıkan kir pas içinde bir kadın —kül dökül-250 —251 —

muştu sanki başından aşağı— Nehlüdof'un önünden korkuyla atlayıp, —yabancının, çocuğuna bir kötülük yapacağından kor-kuyormuş gibi— kaptı çocuğu.

— Nereye gidiyordun be yavrum, Vaska'çığım… A!ıp içeri götürdü bebeği.

Kocası, Nehlüdof'un koruluğundan kayın ağacı kesti diye ceza evinde yatan kadındı bu.

Matryona'nın evine yaklaştıklarında Nehlüdof:

— Matryona da yoksul mu? diye sordu.

— Ne yoksulu, dedi, içki satıyor.

Matryona'nın evine gelince çocukları geri yol adı Nehlüdof, içeri girdi. Yaşlı kadının kulübesi pek küçüktü. Sobanın arkasındaki karyola irice bir adamın ayaklarını uzatıp yatamayacağı kadar kısaydı. Katyuşa bu karyolada doğurdu, hasta yattı diye düşündü Nehlüdof. Evin içini büyükçe bir dokuma tezgâhı kaplamıştı; Nehlüdof başını alçak kapıya çarparak içeri girdiğinde yaşlı kadın en büyük kız torunuyla tezgâhı hazırlıyordu. Nehiüdof'un arkasından koşarak iki torun daha geldi, kapıda durdular.

Tezgâhı bir türlü kuramadığı için canı sıkılan yaşlı kadın öfkeli:

— Kimi arıyorsunuz? dedi.

Ayrıca, yasak içki sattığı için tanımadığı her çeşit konuktan kuşku ederdi.

— Köyün sahibiyim, sizinle konuşmak istiyordum biraz. Yaşlı kadın bir an susup, Nehlüdof'un yüzüne dikkatli dikkatli baktı, sonra birden değişti yüzü. Yapmacık bir sevgiyle:

— Ah aslanım benim, diye başladı, ne aptalım ben de, tanıyamadım seni, köyden geçen bir yabancı sandım. Ah yiğidim benim…

Nehlüdof kapıya bakıp; çocukları, çocukların arkasındaki, kucağında eski püsküler içinde, soluk yüzlü, ama gülümseyen bir bebek tutan sıska kadını göstererek:

— Yalnız konuşamaz mıyız? dedi. . Yaşlı kadın, kapıda duranlara bağırdı:

— Ne o, hiç adam görmediniz mi? Şimdi gösteririm size ben, bastonum nerede? Kapayın şu kapıyı!

Çocuklar gittiler, çocuklu kadın kapıyı kapadı. Yaşlı kadın:

— Kimdir bu gelen acaba diye düşünüyordum ben de, diyordu. Meğer kim gelmiş! Benim biricik aslanım, güzelimmiş gelen! İğrenmedin de evime girdin demek. Ah ne pırlanta bir kalbin vardır senin! Şuraya otur anam babam, şu iskemleye otur. —İskemleyi başörtüsüyle silerek uzattı ona.— Hangi Al anın cezası geliyor gene diye düşünürken çıka çıka kim çiktı karşıma!

Bizim iyi yürekli velinimetimiz… Kusuruna bakma bu kocakarının, gözlerim uzağı seçmiyor artık.

Nehlüdof oturdu. Yaşlı kadın, sağ kolunun sivri dirseğine sol koluyla destek yaparak sağ elini yanağına dayamış, Nehlüdof'un karşısında ayakta duruyor, ince sesiyle konuşmaya devam ediyordu:

— Sen de yaşlanmışsın efendim. Taptaze bir delikanlıydın, çökmüşsün! Çok sıkıntı çektiğin bel i!

— Şunu sormaya geldim sana: Katyuşa Maslova'yi hatırlıyor musun?

— Katerina'yı mı? Hatırlamaz olur muyum? Yeğenim olur… Nasıl hatırlamam, az mı gözyaşı

döktüm onun için. Her şeyden haberim var. Size şunu söyleyeyim efendim, günahsız, hiç suç

işlememiş insan olur mu? Gençlikte olur böyle şeyler. Şeytan kandırdı demek, kandırır tabiî, onun kandıramayacağı insan çok azdır. Elden ne gelir! Gerçi bıraktın onu, ama yüz ruble verdin de bıraktın. Ya o ne yaptı? Akıl ı uslu yaşayıp gitmesini bilemedi. Beni dinleseydi çok iyi olurdu onun için. Yeğenimdir gerçi ya, ne yalan söyleyeyim, ruhu kötüdür. İyi bir yere koydum onu, boyun eğmek istemedi, ağzına geleni söyledi beye. Biz beylere lâf söyleyebilir miyiz hiç? Hemen işine son verdiler. Sonra ormancının evinde de kalabilirdi, orayı da istemedi.

— Çocuğu soracaktım. Burada, sizin yanınızda doğurdu, değil mi? Çocuk nerede?

— Çocuk işini o zaman çok iyi düşündüm ben, efendim. Anasının bir daha ayağa kalkacağından umudum yoktu, çok fena olmuştu. Çocuğu gerektiği gibi vaftiz ettirdim, yuvaya yol adım. Anası ölürken ne diye eziyet çektireydim Tanrının meleğine? Bazıları öyle yapıyor, annesi ölünce bakan olmuyor yavruya, ölüp gidiyor zaval ı. İyisi mi yuvaya yol ayayım onu, dedim.

Para vardı çünkü, anlayacağın, yol adık onu.

— Orada numara falan verdiler mi ona?

— Verdiler ya, pek yaşamadı zaten, hemen öldü. Kadın, götürür götürmez öldü, dedi.

— Hangi kadın?

— Skoroni’de oturuyordu. Bu gjbi işleri o yapardı. Adı Ma-lanya’ydı. Öldü. Çok akıl ı bir kadındı.

İyi becerirdi böyle şeyleri! Bazan bir bebek getirirlerdi ona, alırdı çocuğu, evinde bakardı ona; üç

dört çocuk birikene kadar saklardı çocuğu evinde, sonra hepsini birden götürürdü. Her şeyi bir başkaydı canım onun: karyola gibi kocaman bir beşiği vardı, onda yatırırdı çocukları. Eli de yatkındı bu işlere. Dört çocuğu birden alırdı kucağına; birbirine vurmasınlar diye başlarını ayrı

koyar, ayaklarını bir yere toplardı. Emzikleri de ağızlarına verdi mi kesilive-rirdi sesleri yavruların.

— Sonra ne oldu?

— Hiç, ne olacak, Katerina’nın çocuğunu da götürdü. İki hafta kendi evinde baktı. Orada ne olduysa oldu yavruya zaten, zayıfladı.

— Nasıl bir çocuktu?

— Nur topu gibiydi. Yaşlı kadın göz kırparak:

— Tıpkı sendin, diye ekledi.

— Niçin zayıfladı? Verdiğiniz kadın bakmamıştır ona, aç bırakmıştır.

— Tabiî! Bakar mı hiç! Kendi çocuğu değil ki baksın. Oraya canlı götürmekti onun işi. Moskova’ya kadar götürmüş, öyle dedi, götürmüş ama, orada ölmüş çocuk. Götürdüğünü gösteren kâğıt da almış oradan. Akıl ı kadındı.

Nehlüdof’un, oğluyla ilgili elde edebildiği bilginin hepsi bu kadarla kaldı.

VI

Nehlüdof oda kapısında da dış kapıda da başını birer kere daha vurduktan sonra sokağa çıktı.

Çocuklar —beyazlı pembe-li— bekliyorlardı onu. Birkaç çocuk daha katılmıştı onlara.

Kucaklarında bebeklerle birkaç da kadın bekliyordu onu. Kucağında, eski püskülere sanlı, renksiz, kansız çocuğunu tutan sıska kadın da aralanndaydı.

Kucağındaki çocuğun ıstırap okunan küçük yüzünde tuhaf bir gülümseme vardı; uzun, ince parmaklarını durmadan oynatıyordu. Bunun ıstırap gülümsemesi olduğunu biliyordu Nehlüdof. Bu kadının kim olduğunu sordu. Büyük çocuk:

— Sana söylediğim Anisya işte, dedi. Nehlüdof, Anisya'ya döndü:

— Neyle geçinirsin sen? Ne yer içersin? Anisya:

— Neyle mi? dedi, onun bunun verdiği birkaç lokma ekmekle.

Ağlamaya başlamıştı. Kucağındaki çocuk kıkır kıkır gülüyor, solucanı andıran ince bacaklarını

sal ıyordu.

Nehlüdof para cüzdanını çıkarıp on ruble verdi kadına. Daha iki adım atmamıştı ki, kucağında çocukla bir kadın koşup yetişti-arkasından, sonra yaşlı bir kadın, bir kadın daha… Hepsi yoksul uğundan söz ediyor, yardım istiyordu. Nehlüdof, cüzdanındaki altmış rubleyi dağıttı onlara; içinde müthiş bir sıkıntıyla eve, yâni kâhya'nın yanına döndü. Kâhya gülümseyerek karşıladı

Nehlüdof'u, köylülerin akşama toplanacaklarını söyledi. Nehlüdof teşekkür etti ona, eve girmeyip bahçeye çıktı; elma ağaçlarından dökülen beyaz beyaz çiçek yapraklarının örttüğü, otlar bitmiş

dar yol arda dolaşmaya başladı. Gördüklerini düşünüyordu.

Kâhyanın kaldığı bölüm sessizdi önce, sonra birbirinin sözünü keserek bağırıp çağıran iki kadın sesi duydu Nehlüdof. Arada bir de kâhyanın keyifli, sakin sesi işitiliyordu. Nehlüdof kulak kabarttı.

Öfkeli bir kadın sesi:

— Gücüm yetmez benim, anlamıyor musun? Din iman yok mu sende? diyordu.

Öteki ses:

— Girmesiyle çıkması bir oldu inan ki. Ver şunu diyorum sana. Zaval ı hayvana eziyet etme boşuna, çocuklarımı sütsüz koma.

Kâhyanın sakin sesi duyuluyordu aradan:

y

— Ya cezanı ver, ya da söylediğim kadar çalış.

Nehlüdof bahçeden çıkıp kapıya geldi. Birinin karnı burnunda, üstleri başları perişan iki kadın vardı merdivenin dibinde. Kâhya, el erini pardösüsünün cebine sokmuş, merdivende duruyordu.

Beyi görünce kadınlar sustular, başörtülerini düzelttiler. Kâhya ceplerinden çıkardı el erini, gülümsemeye başladı.

Kâhyanın anlattığına göre, köylüler buzağılarını, hattâ ineklerini mahsus bey tarlasına salmışlardı.

Bu kadınların iki ineği tarlada yakalanmış, ahıra alınmıştı. Kâhya inek başına otuz köpek istiyordu kadınlardan, ya da iki gün çalışmalarını. Kadınlar, ineklerinin çayırda çok az kaldıklarını, para veremeyeceklerini, meteliklerinin olmadığını söylüyorlardı. Çalışacaklardı, söz veriyor, yemin ediyorlardı. Bir istekleri vardı yalnız; sabahtan bert ahırda aç susuz duran, acı acı bağıran, ineklerin geri verilmesini istiyorlardı.

Kâhya —tanık olmasını istiyormuş gibi Nehlüdof’a bakarak— gülümsedi.

— Kaç kere söyledim size, dedi, yemeğe gittiğiniz zaman hayvanlarınızı başıboş bırakmayın diye.

— Çocuğa gittim bir koşu, kaçmışlar.

— Gitmeyeydin.

— Kim yemek verseydi çocuğa? Açlıktan mı ölsün zaval ı?

Öteki kadın:

— Ekine bir zarar vermiş olsa gam yemezdim, girmesiyle çıkması bir oldu, diyordu.

Kâhya, Nehlüdof'a döndü:

— Hep tarlalara salıyorlar hayvanlarını, dedi. Biraz yumuşak davransak ekini hep yedirecekler.

Gebe kadın:

- Yalan söyleme, diye bağırdı. Benim hayvanlarım hiç girmediler tarlaya bugüne kadar.

— Bugün girdiler işte, ya parayı ver ya da çalış. Kadın öfkeyle:

— Söyledik ya, çalışacağım! diye bağırdı, bırak hayvanı, açlıktan geberecek! Gece gündüz çalışırız, gene yetmez, gene yetmez. Kaynanam hasta. Kocam yok burada. Her işe ben koşu-

yorum, durumumu da görüyorsunuz, dermansızım. Al ah nasıl bilirse öyle etsin seni.

Nehlüdof inekleri salıvermesini söyledi kâhyaya; dönüp bahçeye gitti gene. Düşünmek istiyordu, oysa düşünecek bir şey kalmamıştı artık onun için. Şimdi her şey apaçıktı; böylesine apaçık olanı

insanların nasıl oluyor da göremediklerine, onun da şimdiye kadar göremediğine şaşıyordu.

Halk can çekişiyor, alıştırmış kendini bu hayata, yadırgamıyor. Çocuklarının ölmesi, kadınların güçlerinin yetmeyeceği işleri yapmak zorunda bırakılmaları, herkesin, özel ikle yaşlıların eksik beslenmeleri olağan geliyor onlara. Halk yavaş yavaş öylesine alışmış, benimsemiş ki bunu, yaşayışının korkunçluğunu göremiyor, yakınamıyor hiç. Bu yüzden biz de bu durumun olağan olduğunu sanıyoruz. Halkın —kendisinin de farkında olduğu— yoksul uğunun en önemli nedeninin, tek beslenme kaynağı toprağının, toprak sahiplerince elinden alınması olduğunu açık seçik görüyordu şimdi. Öte yandan, çocukların, yaşlıların süt içemedikleri için öldüğü de açıktı.

Süt de, hayvanlarını otlatabilecekleri topraklarının olmamasından yoktu. Halkın sürünmesi, onu besleyen toprağın onun elinde değil de başkalarının —toprak üzerindeki bu hakkından yararlanarak onun emeğini sömüren insanların— elinde bulunmasındandı. Hiç değilse, başlıca nedeni buydu halkın sürünmesinin. Ona öylesine gerekli olan, çocuklarını ölümden kurtarabilecek bu toprak —verdiği buğday yurt dışına satılsın, sahipleri kendilerine şapkalar, güzel güzel bastonlar, kupa arabaları, süs eşyaları v.b. alabilsinler diye— yoksul uğun son kertesine getirilmiş

bu insanlarca işleniyordu. Çitle çevrili bir yere kapatılmış atların, oradaki bütün otu yedikten sonra, karınlarını doyurabilecekleri yere çıkmalarına izin verilmedikçe eriyip bitecekleri, ölecekleri açık olduğu kadar, köylülerin bu durumu da açık seçikti şimdi onun için… Olmaması gereken, korkunç bir şeydi bu. Buna engel olmak için bir yol bulmalı, hiç değilse kendi katılmamalıydı. Evin yakınındaki, iki yanında kayın ağaçları uzanan yolda bir aşağı bir yukarı dolaşırken düşünüyordu kendi kendine Bulacağım bu yol arı, yüzde yüz bulacağım. Aydın çevrelerde, devlet kurumlarında; gazetelerde halkın yoksul uğunun nedenlerinden, onu kalkındırabile-256 —

çek yol ardan dem vurulur hep; ama halkı kesinlikle kurtaracak, kalkındıracak yolu es geçerler hep; hayat kaynağı toprağı ona geri vermeyi bir yol saymazlar. (Henry George'un öğretisini, bir zamanlar bu öğretiye nasıl bağlandığını hatırladı; bütün bunları unutabildiği için kendi kendine şaştı.) Toprak mülkiyeti diye bir şey olamaz; alınıp satılamaz toprak, su gibi, hava gibi, güneş

ışığı gibi herkesindir o. Toprak üzerinde de, onun insanlara verdiği her şey üzerinde de herkesin eşit hakkı vardır. Kuzminsk'-de yaptıklarını hatırladıkça niçin utanç duyduğunu şimdi anlıyordu.

Kendi kendini kandırmıştı. Bir insanın toprak üzerinde hakkı olamayacağını bile bile kendine tanımıştı bu hakkı, köylülere —ruhunun derinliklerinde onun olmadığını bildiği— toprağının birazını armağan etmişti. Burada da aynı şeyi yapmayacaktı şimdi, Kuzminsk'de olduğundan başka türlü davranacaktı. Ne yapacağını kararlaştırmıştı: Toprağı köylülere kiraya verecek, kirayı

da köylülerin kendi parası olarak kabul edecekti. Köylüler bu parayla vergilerini ödeyecek, köyde yapılması gereken şeyleri yapacaklardı. Bir Sing!e-tax (') değildi bu, ama günün koşul arı içinde ona en yakın olan yoldu. Önemli olan, Nehlüdof'un toprak üzerindeki hakkından vazgeçmesiydi.

Eve gelince kâhya güleç bir yüzle karşıladı onu, yemeğe buyur etti. Karısının, kulakları iplikli kızla birlikte hazırladığı yemeklerin fazla pişmiş, yanmış olduğundan korktuğunu söyledi.

Kalın bir örtü vardı masanın üzerinde. Peçete yerine elişi süslü havlular konmuştu. Sapı kırılmış, vieux-sax P) bir kâsede, siyah bacaklarının bir birini, bir öbürünü uzatan horozun suyuna yapılmış

patates çorbası vardı. Çorbanın peşinden, kesilmiş, hattâ parça parça edilmiş, kıl arının çoğu hâlâ

üzerinde olan, kızartılmış horozu getirdiler. Sonra yağlı, bol şekerli süt tatlısı verdiler. Bütün bunlar son derece lezzetsiz oldukları halde, Neh-lüdof, ne yediğini farketmeden yiyordu hepsinden; köyden dönüşte içini saran o can sıkıntısını birdenbire çözümleyen düşüncelerine öylesine dalmıştı.

Kulaklarında küpe yerine iplik olan ürkek kız yemekleri ve-

(') Tek vergi (İngilizce).

(“) Eski Saksonya işi porselen (Fransızca).

rirken kâhyanın karısı başını uzatıp bakıyordu kapıdan; kâhya, karısının yemek pişirmekteki ustalığından göğsü kabararak, giderek daha bir sevinçle gülümsüyordu.

Yemekten sonra Nehlüdof, kâhyayı zorla masaya oturttu; kendi kendini yoklamak, aynı zamanda da, bir kimseye açılmak için, toprağını köylülere nasıl dağıtacağı üzerine düşüncelerini anlattı

ona, bu niyetini nasıl bulduğunu sordu. Kâhya, aynı şeyi kendisi de eskiden beri düşünürmüş, bunu duyduğuna çok sevinmiş gibi gülümsedi; oysa hiç bir şey anlamıyordu Nehlüdof'un söylediklerinden. Anlamaması da Nehlüdof'un anlatamamasın-dan değil; anlattıklarından Nehlüdof'un, başkalarının yararı için kendi haklarından vazgeçtiği anlamı çıkmasındandı. Her insan başkalarının zararına, kendi çıkarı için çalışır, ancak, düşüncesi kâhyanın içinde öylesine yer etmişti ki —Nehlüdof toprağın gelirinin köylülerin ortak parasına katılacağını anlatırken—burada anlayamadığı bir şeyin olduğunu düşünüyordu. Gülümseyerek:

— Anladım, dedi. Bu ortak paradan yüzde olacaksınız galiba?

— Hayır. Şunu unutmayın ki, toprak kişisel mal olamaz hiç bir zaman.

— Haklısınız!

— Bu nedenle, toprağın verdikleri de herkesindir. Kâhyanın yüzündeki gülümseme kayboldu:

— Gelirinizden olmayacak mısınız ama o zaman? diye sordu.

— Olacağım.

Kâhya göğüs geçirdi, sonra gülümsemeye başladı gene. Şimdi anlamıştı. Nehlüdof'un birkaç

tahtası eksik olduğunu anlamış, malını köylülere dağıtmayı aklına koyan Nehlüdof'un bu düşüncesinden kendine bir çıkar sağlama yol arını

araştırmaya başlamıştı hemen.

Kendisi için bir çıkarın söz konusu olmadığını, böyle bir şeyin olamayacağını kesinlikle anlayınca da, Nehlüdof'un düşüncesiyle ilgilenmemeye başladı; onun gönlünü hoş etmek için gülümsüyordu şimdi. Kâhyanın onu anlamadığını görünce Nehlüdof bıraktı onu; kendi de, üzeri mürekkep lekesi dolu, bıçakla oyuk oyuk yapılmış masaya oturdu, düşüncelerini kâğıda aktarmaya koyuldu.

Güneş, yeni yaprak açmış ıhlamur ağaçlarının arkasına inmişti bile. Sivrisinekler sürüyle içeri dolmuş. Nehlüdof'u ısırı-yorlardı. Nehlüdof yazmayı bitirip kalktığında, köyden doğru otlaktan dönen hayvanların bağırmaları, açılıp kapanan kapıların gıcırtıları, yavaş yavaş toplanan köylülerin konuşmaları duyuluyordu. Nehlüdof kâhyaya, köylüleri eve çağırmamasını, kendisinin köye gidip onlarla konuşacağını söyledi. Kâhyanın verdiği birkaç bardak çayı içtikten sonra köye yol andı,

VII

Muhtarın avlusunda toplanmış köylüler kendi aralarında konuşuyorlardı. Nehlüdof yaklaşınca ses kesildi, Kuzminsk'de olduğu gibi, köylüler şapkalarını çıkardılar hemen: Buranın köylüsü

Kuzminsk'inkinden çok daha yoksuldu. Kızlar gibi kadınlar da küpe yerine iplik takmışlardı

kulaklarına. Erkeklerin hemen hepsinin ayağında sandal vardı, gömlekleri, ceketleri evde kendilerinin dokudukları bezden yapılmıştı. Bazıları yalınayaktı, işten geldikleri gibi, bîr gömlekleydiler.

Nehlüdof kendini zorladı, konuşmasına, malını köylülere temel i vermek niyetinde olduğunu söyleyerek başladı. Köylüler susuyorlardı, yüz ifadelerinden en küçük bir değişiklik olmamıştı.

Nehlüdof, yüzünün kızardığını hissediyordu.

— Çünkü, diye devam etti, bence toprak, onu işleyenin olmalıdır, başkasının değil. Her insanın hakkı vardır toprakta.

Birkaç köylü:

— Elbette, dedi. Öyledir zaten.

Nehlüdof anlatmaya devam ediyordu. Topraktan elde edilenin köylüler arasında paylaşılacağını, malı istedikleri fiyata alabileceklerini, ödeyecekleri parayı gene köyün işlerinde kul anacaklarını

söyledi. Köylüler arasında, bunu beğendiklerini bel i eden sesler yükseldi. Ama erkeklerin ciddî

yüzleri giderek daha bir ciddileşiyordu. Başlangıçta beye bakan gözler — hinoğlu hinliği anlaşıldı, kimseyi kandıramayacak diye onu utandırmamak için— yere inmişlerdi şimdi.

Nehlüdof son derece açık konuşuyordu, köylüler de anlayışlı, kafası çalışan insanlardı; ama kâhyanın onu uzun süre

anlayamadığı nedenden ötürü onlar da anlamıyorlardı onu, anlayamıyorlardı. Her insanın önce kendi çıkarını düşüneceğinden kuşkuları yoktu. Hele toprak sahiplerinin, köylülerin zararına daima kendi çıkarını ön plânda tuttuklarını birkaç kuşaktan beri görüyorlardı hep. Bu yüzden, toprak sahibi gelip de onlara yeni bir şey öneriyorsa bu işte bir bit yeniği vardı yüzde yüz.

Nehlüdof:

— Ne kadar vermeyi düşünüyorsunuz? diye sordu. Kalabalıktan sesler yükseldi:

— Biz ne düşünelim? Bize kalmamış bu. Toprak sizin, İstediğiniz fiyatı isteyebilirsiniz.

— Anlatamadım galiba, vereceğiniz para da sizindir gene, köyün işlerinde kul anacaksınız bu parayı.

— Bizim aklımız ermez böyle şeylere. Köy işleri başka, bu iş başka.

Nehlüdofun arkasından gelen kâhya, durumu açıklamak isteğiyle gülümseyerek:

— Anlamıyorsunuz, dedi, Prens parayla satıyor size arazisini, sonra da bu parayı köy işlerinde kul anılmak üzere ortak paranıza katıyor.

Ağzında tek diş kalmamış öfkeli bir ihtiyar, gözlerini yerden kaldırmadan:

— Anlamasına çok iyi anlıyoruz, dedi. Banka gibi olacak. Gelgelelim, bel i zamanlarda ödemek zorunda olacağız paramızı. Buna yoğuz biz; ağır gelir bize çünkü, iyice büker belimizi.

Sağdan, soldan hoşnutsuzluk bildiren, hattâ kaba sesler yükseldi:

— İstemiyoruz. Eskisi gibi devam edelim daha iyi. Nehlüdof, bir anlaşma yapacaklarım, altına o da, köylüler

de imza atacaklarını hatırlatınca, öfkeli itirazlar yükseldi kalabalıktan:

— Ne diye imza atacakmışız? Şimdiye kadar çalıştığımız gibi çalışıp gideceğiz gene. Niçin girişelim böyle bir şeye? Cahil insanlarız biz.

Bazıları bağırıyordu:

— Kabul etmiyoruz, görülmüş, duyulmuş bir şey değildir bu çünkü! Şimdiye kadar nasıldıysa öyle devam edelim daha

iyi. Şu tohum işini bir yoluna koyun, yeter.

O zamana kadar köylülerin tohumu ekiliyordu, bey tohumunun ekilmesini istiyorlardı.

Nehlüdof, yırtık, pırtık şapkasını hazırolda bir er gibi sol elinde dimdik tutan, yırtık ceketli, yalınayak, gözlerinin içi gülen, genç bir köylüye döndü:

— Kabul etmiyorsunuz demek, toprak sahibi olmak istemiyorsunuz?

Askerliğin etkisinden hâlâ kurtulamadığı bel i olan köylü:

— Evet efendim, dedi. Nehlüdof:

— Yeteri kadar toprağınız var öyleyse? diye sordu.

Askerliğini yeni bitirmiş genç köylü, eski şapkasını —isteyene onu hemen vermeye hazırmış gibi

— önünde tutarak neşeyle gülümsedi:

— Hiç yok efendim.

Bu duruma şaşan Nehlüdof:

- Size söylediğimi gene de bir düşünün, dedi. Dişleri dökülmüş, sinirli ihtiyar, ciddî:

— Düşünecek bir şey yok, diye mırıldandı.

— Yarın akşama kadar buradayım, düşüncenizi değiştirirseniz haber yol ayın bana.

Köylüler cevap vermediler. Nehlüdof eli boş döndü eve. Kâhya:

— Görürsünüz Prens, anlaşamayacaksınız onlarla; çok inatçıdırlar. Dedikleri dediktir, vazgeçiremeyeceksiniz onları bir daha. Her şeyden korkarlar. Gerçi razı olmadılar ya, o ihtiyarın da, esmer olanının da kafası çalışır aslında. Bana gelirler bazan, oturturum, çay içerler (gülümseyerek anlatıyordu kâhya), konuşmaya dalarız, günün olaylarını gerektiği gibi değerlendirmesini bilirler. Kalabalık arasındaysa bambaşka bir insan oluyorlar…

— Kafası en çok çalışanlardan birkaçını buraya çağırsak, dedi Nehlüdof. Onlara bir kere daha anlatmaya çalışsam nasıl olur acaba?

Kâhya gülümsedi:

— Olur.

— Söyleyin yarın gelsinler öyleyse. Kâhya daha bir sevinçle gülümsedi:

- Olur, dedi, söylerim, yarın gelirler.

*

Besili kısrağının üstünde sarsıla sarsıla giden, tarak yüzü görmemiş saçı, sakalı birbirine karışmış

esmer köylü; zincirleri sakırdayan atıyla yanı sıra yürüyen, ceketi lime lime, sıska, yaşlı köylüye:

— Ne anasının gözü adam! diyordu.

Köylüler şosenin oradaki gece otlağında, kaçamak olarak da bey koruluğunda otlatmaya götürüyorlardı atlarını.

— Bedava toprak vereceğim sana, hele şuraya imzanı atı-ver bir. Attıkları kazıklar yetmiyor bu zamana kadar… Yok canım, yok, bizim de gözümüz açıldı artık. (Geride kalan taya baktı. Atını

durdurdu.) Gel, gel!

Ama arkada yoktu tay.

— Çayıra daldı.

Arkada kalan tayın çayırda kişneyerek koştuğunu duyan saçı sakalı birbirine karışmış esmer köylü:

— Beyin çayırında aldı gene soluğu eşşoğlu essek, diye ekledi.

Yırtık ceketli ihtiyar:

- Otlar gene büyümüş, dedi, bayramdan sonra kadınları yarıcılığa yol amalı, dedi.

Saçı başı karışık köylü, beyin konuşması üzerine düşüncelerini söylemeye devam ediyordu:

— Bir imza atıver şuraya, sonra ben sana gününü gös-. teririm…

- Val ahi öyle, dedi ihtiyar.

Daha sonra sustular. Islak toprakta yalnız nal sesleri duyuluyordu.

VIII

Nehlüdof, ona hazırlanan odaya çıktı. Kuştüyü yatak serili, iki yastıklı, yüksek bir karyola vardı

burada. Koyu kırmızı ipek yorganın üzerine küçük küçük gül er işlenmişti. Kâhyanın karı-— 262

—

sının çeyizindendi bu besbel i. Kâhya bir şeyler yemesini söyledi Nehlüdof'a: konuğundan olumsuz cevap alınca, onu gereği gibi ağırlayamadıkları için özür dileyerek çekildi. Nehlüdof'u yalnız bıraktı.

Köylülerin bu tutumu hiç şaşırtmamıştı Nehlüdof'u. Tam tersine. Kuzminsk'de onun önerisini kabul ettiler, minnettarlıklarını ona bir çok kereler bildirdikleri, buradaysa ona güvensizlik, hattâ

düşmanlık gösterdikleri halde sakindi, sevinçliydi. İçersi havasız, pisti. Nehlüdof dışarı çıktı, bahçeye gitmek istedi; ama o geceyi, arka kapıyı, hizmetçilerin bölümünü hatırladı. Kötü anıların kirlettiği yerlerde dolaşmak istemedi canı. Merdivene oturdu gene, kayın ağacının taze yapraklarının keskin kokusu dolu ılık havayı ciğerlerine çekerek uzun süre baktı karanlık bahçeye, değirmenin sesini, bülbül erin —tam merdivenin dibindeki küçük ağaçta sesi ıslık gibi çıkan bir kuşun daha— ötüşünü dinledi. Kâhyanın

odasında ışık söndü. Doğuda, ambarın damı üzerinde ay kıpkızıl yükseliyordu. Donuk ışiğı yeşil enmiş bahçeyi, köhne evi daha bir aydınlatmıştı şimdi.

Uzaklardan gökgürültüleri geliyor, gökyüzünü kara bulutlar kaplıyordu. Bülbül er, kuşlar susmuştu.

Değirmenin gürültüsü arasından kazların bağırması duyuluyordu yalnız. Daha sonra köyde, kâhyanın avlusunda erkenci horozlar —havanın bozacağı sıcak gecelerde her zaman yaptıkları

gibi— çok erken ötmeye başladılar. Horozların erken ötmesini iyiye yorarlar çoğunlukla, halk arasında böyle bir inanç vardır. Nehlüdof için iyiden de çok öteydi bu gece. Neşe dolu, mutlu bir geceydi bu. Tertemiz bir genç •iken burada geçirdiği o yazın anısı canlanmıştı içinde. Yalnız o zaman değil, hayatının en iyi anlarında olduğu gibi hissediyordu kendini şimdi. On dört yaşında bir çocukken, gerçeği ona göstersin diye. Tanrıya yakardığı; ayrılırlarken annesinin dizine yatıp hüngür hüngür ağlayarak, daima iyi, dürüst olacağına, onu hiç üzmeyeceğine söz verdiği zamanlarda olduğu gibi hissediyordu kendini; Nikolay ignatyef le iyi her şeyde birbirlerini ölünceye kadar desteklemeye, insanları mutlu etmek için var güçleriyle çalışmaya karar verdikleri günlerdeki Nehlüdof olmuştu… Kuzminsk'de evine, koruluğuna, malına, mülküne nasıl acıdığını

hatırladı; şimdi de acıyıp acımadığını sordu kendi kendi-

• ne. Bir zaman acıyabilmiş olması bile tuhafına gidiyordu şimdi.

Bugün gördüklerini şöyle bir geçirdi aklından. Onurı korusundan ağaç kesti diye ceza evine atılan adamın, çocuklarıyla bir başına kalmış kadını; onların durumundaki kadınların beylere metres olarak satılmak zorunda olduklarına inanan —hiç değilse, böyle söyleyen— korkunç Matryona'yı

hatırladı onun çocuklara karşı tutumu, onların yuvaya götürülüşü, pılı pırtıya sarılı, beslenememekten bir deri bir kemik kalmış, gülümseyen çocuk geldi gözlerinin önüne. Aç ineğine bakamadı diye Nehlüdof için

çalışmak zorunda bırakılan, bitkin, gebe kadını görür gibi oldu. Ceza evini, traşlı kafaları, hücreleri, o iğrenç kokuyu, zincirleri, bütün bunların yanında da başkent sosyetesinin aşırı lüksünü hatırladı. Hepsi de son derece canlı, açık seçikti bu anıların.

Parlak dolunay ambarın arkasından yükselmişti. Avluda siyah gölgeler uzuyor, yıkık dökük evin teneke damı parlıyordu.

Susmuş bülbül, bu güzel ışığın boşa gitmesini istemiyormuş gibi, bahçede ötmeye başlamıştı

gene.

Nehlüdof, Kuzminsk'de her şeyi enine boyuna düşündüğünü, neyi nasıl yapacağı sorularına birer cevap bulmaya çalıştığını hatırladı. Nasıl da kafasını karıştırmıştı bu sorular, her soruya bir sürü

cevap vardı, bunlardan birini seçmek öylesine güçtü… Oysa şimdi de soruyordu kendi kendine aynı soruları, cevaplarını kolayca veriyordu. Bu kolaylık şaşırtıyordu onu. Sonunun ne olacağını

hiç umursamadığı, yalnızca ne yapması gerektiğini düşündüğü için kolay geliyordu ona bu sorular şimdi. Şaşılası bir durumdu, kendisiyle ilgili sorunları bir türlü çözümle-yemiyor, başkaları için yapması gereken şeyleri kesinlikle biliyordu. Toprağı köylülere vermesinin gerektiğini, çünkü

toprak sahibi olmanın kötü bir şey olduğunu biliyordu şimdi. Katyuşa'-yı bırakmaması gerektiğini, ona yardım etmek, ona yaptığını ödemek için her şeye hazır bulunmak zorunda olduğunu da biliyordu kesinlikle. Bu mahkemelerde, cezalar başkalarının göremediği bir şeyleri gördüğünü

hissediyor; onları incelemek, öğrenmek, kendi kendine açıklamak zorunda olduğuna inanıyordu.

Bütün bunların sonundan ne çıkacağını bilmiyordu, ama birinciyi de, ikinciyi de, üçüncüyü de yapması gerektiğinden kuşkusu yoktu. Bu kararlılık hoşuna gidiyordu işte.

Kara bulutlar iyice kaplamiştı gökyüzünü; ay ışığı yerini bütün avluyu, kırık dökük evi aydınlatan şimşek ışığına bırakmıştı. Gök tam tepede gürlüyordu şimdi. Kuşlar susmuştu, yapraklar hışırdamaya başlamış bu kez; rüzgâr, Nehlüdof'un oturduğu merdivene kadar geliyor, saçlarıyla oynuyordu. Bir damda tıkırdamaya başladı yağmur, bir şimşek aydınlattı her yanı; Nehlüdof üçe kadar saymamıştı ki daha, korkunç bir patlama oldu tepesinde, gürültü uzaklara doğru yayıldı.

İçeri girdi Nehlüdof; Evet, evet, diye düşünüyordu. Hayatımızı, hayatımızın anlamını

anlayamıyorum, anlayamam da: Halalarım niçin yaşadılar? Nikolay Ignatyef'çik niçin öldü? Katyu-

şa niçin çıktı karşıma? Niçin yaptım o deliliği? Niçin savaştık? Ya savaştan sonraki o çılgın yaşayışım niyeydi? Benim elimde değildi bunların hiç biri, hepsi de yüce bir kuvvetin işiydi. Bu kuvvetin alnıma yazdığı şeyi yapıp yapmamaksa benim elimdedir. Bunu yaptığım zamanlar mutlu oluyorum ancak.

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başlamıştı; damdan gürültüyle akarak fıçıya doluyordu yağmur suları. Şimşek daha bir seyrek aydınlatıyordu şimdi evle avluyu. Nehlüdof odasına çıktı, soyunup yatağa girdi. Yırtık, pis duvar kâğıtlarının varlığını haber verdiği tahtakurularından korkmuyor da değildi.

Evet, beyliği bırakıp uşak olmalı, diye geçirdi içinden. Hoşuna gitmişti bu düşünce.

Korktuğu geldi başına. Işığı söndürür söndürmez, tahtaku-rularının saldırısına uğradı.

Malı, mülkü köylülere verip Sibirya'ya gitmek pislik, bite, tahtakurusuna yem olmak demektir…

Elden ne gelir, bunlara katlanmam gerekiyorsa katlanırım gene de, kalkıp açık pencerenin önüne oturdu; uzaklaşan bulutları, gene gözüken dolunayı seyre daldı.

IX

Ancak sabaha karşı uyuyabildi Nehlüdof, bu yüzden de devrisi gün çok geç kalktı.

Kâhyanın çağırdığı seçilmiş yedi köylü gün ortasında elma bahçesine geldiler. Kâhya bir elma ağacının altına, yere kazık

çaktırarak küçük bir masayla peykeler yaptırmıştı. Köylüler uzun konuşmalardan sonra şapkalarını giyip peykelere oturmaya razı oldular ancak. Şimdi temiz sandal ar giyen, askerden yeni gelmiş genç köylü, şapka denecek yeri kalmamış şapkasını cenazelerde olduğu gibi önünde tutuyordu. Michel Angelo'nun ya-pıtlarmdaki ihtiyarlan andıran; ak sakalı bukle bukle; güneşte yanmış kahverengi, geniş alnını gür, kıvırcık, ak saçlar çevreleyen, ağırbaşlı, yaşlı bir köylü, şapkasını giyip, ev dokuması kumaştan, temiz ceketinin önünü açıp oturunca öteki köylüler de oturdular..

Onlar yerleştikten sonra, Nehlüdof da karşılarına oturdu; dirseklerini masaya, düşüncelerini, plânlarını yazdığı kâğıdın üzerine koydu.

Köylülerin azlığından mı, yoksa kendiyle değil de işle ilgilendiğinden mi nedendi bilinmez, bu keresinde son derece serbestti Nehlüdof. Konuşurken, ak sakalı bukle bukle ihtiyara bakıyordu daha çok; onun itiraz etmesini ya da söylediklerini onaylamasını bekliyordu. Ne var ki, Nehlüdof, ihtiyar üzerine düşüncelerinde yanılmıştı. Gerçi temiz yüzlü ihtiyar, güzel başını arada bir evet anlamına, öteki köylüler itiraz ettiklerinde de kaşlarını çatarak iki yana sal ıyordu ya, Nehlüdof'un sözlerini güçlükle —o da, yanındakiler Nehlüdof'un söylediklerini onların dilinde tekrar ettiklerinde

— anlayabildiği bel iydi. Bu ihtiyarın hemen yanında oturan, bir gözü şaşı, kaba kumaştan yamalı

bir pardösü giyinen, potinlerinin altı delik deşik, yok denilecek kadar az sakal ı, ufak tefek ihtiyar çok daha iyi anlıyordu Nehlüdof'un söylediklerini. Kaşlarını oynatarak olanca dikkatiyle dinliyordu onu,

Nehlüdof'un söylediklerini kendi dil eriyle tekrar ediyordu hemen. Gözlerinde zekâ pırıltıları

olan ak sakal ı, kısa boylu ihtiyar da hemen anlıyordu. Nehlüdof'un sözlerine karşı her fırsatta alaylı, şakacı karşılıklar veriyor, besbel i kendini göstermek istiyordu. Askerliğin etkisiyle sersemlememiş, anlamsız asker söylevlerine alışmamış olsaydı, askerden yeni gelen genç de kavrayabilirdi durumu. Nehlüdof'un anlattıklarıyla en ciddi ilgilenen kalın sesli, top sakal ı, ev dokuması kumaştan temiz bir elbise, yeni sandal ar giymiş uzun burunlu adamdı. Hep dinliyor, ancak gerektiği zaman konuşuyordu. Geri kalan— 266 —

iki ihtiyar —biri, dün Nehlüdof'un önerisine öylesine bağırarak olumsuz cevap veren, dişleri dökülmüş ihtiyardı; öteki de saçı sakalı ağarmış, temiz yüzlü, ince bacaklarına yapışmış uzun çizmelerini sıkı sıkı bağlamış, topal, uzun boylu bir ihtiyardı— ikisi de dikkatle dinledikleri halde, hemen hiç konuşmuyordu.

Nehlüdof önce toprak mülkiyeti üzerine düşüncelerini açıkladı:

— Bence toprak parayla alınıp satılamaz, dedi. Çünkü, satılırsa parası bol olan alır onu; sonra da, toprağı olmayandan, ondan yararlanmasına karşılık istediğini alır. Toprağa basmasına bile para almadan izin vermez.

Gözlerinin içi gülen, ak sakal ı ihtiyar:

— O zaman kanat takıp uçmak kalır bize de, dedi. Uzun burunlu adam kalın sesiyle:

— Doğru, diye ekledi. Askerden gelmiş köylü onayladı:

- Öyle.

Temiz yüzlü, topal ihtiyar:

— Kadıncağız ineğe ot kesti diye yakalayıp kodese tıktılar onu, dedi.

Dişleri dökülmüş sinirli ihtiyar:

Beş verst ötede yer kiraya veriyorlar, ama öyle bir fiyat istiyorlar ki, yanına varılmıyor, diye ekledi.

Canımızı alacaklar el erinden gelse.

Nehlüdof:

— Ben de sizinle aynı düşüncedeyim, dedi, toprak sahibi olmayı da günah sayıyorum. Bu yüzden size vermek istiyorum toprağımı.

Sakal arı kıvır kıvır ihtiyar:

— Doğrusu, çok iyi bir şey, dedi.

Nehlüdof'un toprağı onlara kiraya vermek istediğini sandığı bel iydi.

— Ben de bunun için geldim buraya zaten. Toprağım olsun istemiyorum artık. Onu sizlere nasıl verebilirim, bir yol bulmalıyız buna.

Dişleri dökülmüş, sinirli ihtiyar:

- Ver köylülere bitsin gitsin, dedi.

Nehlüdof, bu sözde onun içtenliğine duyulan bir kuşku hissederek bozuldu ilk anda. Ama çabuk toparladı kendini; bu fırsattan yararlanarak, söylemek istediğini söyledi:

— Seve seve verirdim vermesine, dedi, ama, nasıl vereceğim? Hangi köylülere? Niçin size de, Deminsk köylülerine değil? (Kurak topraklı komşu köydü bu.) Hepsi susuyordu. Yalnız, askerden yeni gelmiş köylü:

— Doğru, dedi. Nehlüdof:

— Söyler misiniz, diye devam etti, Çar toprağın toprak sa-hipierinden alınıp köylülere dağıtılmasını buyursa…

Aynı köylü kesti Nehlüdof'un sözünü:

— Böyle bir şey mi var yoksa?

— Yok, Çarın böyle bir şey buyurduğu yok. Ben söylüyorum: Çar toprak sahiplerinden toprağın alınıp köylülere dağıtılmasın! söylese nasıl dağıtırsınız toprağı siz olsanız?

Sobacı köylü kaşlarını çabuk çabuk indirip kaldırarak:

— Nasıl mı? dedi. Adam basma eşit dağıtırdım toprağı; köylüye ne kadar verirsem beye de o kadar verirdim.

Temiz yüzlü, topa! ihtiyar:

— Tamam işte, dedi. Adam basma eşit dağıtılır. Herkes bu düşünceden yana çıktı.

Nehlüdof:

— Nasıl adam başına? diye sordu. Hizmetçilere de mi?

Eski asker gülümsemeye çalışarak:

— Hayır, dedi.

Ama kafası çalışan, uzun boylu köylü ona karşı çıktı. Bir an düşündükten sonra, kalın sesiyle:

— Herkese eşit vermeli, dedi. Nehlüdof önceden hazırlamıştı itirazını:

— Olmaz. Toprağı işlemeyen —beylere, uşaklara, aşçılara, memurlara, yazarlara, kentte yaşayanlara— insanlara toprak verirsen, kendi paylarını alır, gider zenginlere satarlar. Gene zenginlerin elinde toplanır toprak. Herkese dağıtıldığı için, toprağın asıl sahiplerine yeterince toprak düşmemiştir; zenginler de, toprağa ihtiyacı olmayanların toprağını satın aldığına göre, ge-

ne onlara, elinde çok toprak olanlara hizmet etmek zorunda kalacaktır köylüler.

Asker hemen onayladı:

— Tabiî.

Sobacı, askerin sözünü öfkeyle keserek:

— Toprağın, onu kendi işleyenden başkasına satılmasını yasaklarsın olur biter, dedi.

Nehlüdof buna da itiraz etti; toprağı kimin kendi için, kimin başkaları için işlediğini anlamanın güç

olduğunu söyledi.

Kafası çalışan, uzun boylu köylü:

- Öyleyse ortak mal olur toprak, dedi, hep birlikte işler köylü. (Kalın sesiyle, kararlı devam etti.) Çalışanlar payını alır, çalışmayanlara bir şey verilmez.

Komünistliğin öne sürdüğü bu düşünceye de itirazı hazırdı Nehlüdof'un. Bunun için herkesin pul uğunun, atlarının olması gerektiğini söyledi. Hiç kimsenin ötekilerden geri kalmaması için herkeste bunların eşit olması; ya da her şeyin —atların da, pul ukların da, harman araç

gereçlerinin de— ortak mal olması gerektiğini, bunu yapabilmek içinse herkesin bu konuda aynı

görüşte birleşmesinin zorunlu olduğunu söyledi.

Sinirli ihtiyar:

— Bizim köylü mil etini dünyada birleştiremezsin, dedi. Gözlerinin içi gülen ak sakal ı ihtiyar:

— Birbirlerini yerler, diye karıştı söze. Kadınlar birbirinin gözünü oyarlar.

Nehlüdof:

— Sonra nasıl böleceksiniz toprağı? dedi. Birine verimli, öbürüne kıraç, kumluk yer düşerse?

Sobacı:

- Herkese her topraktan eşit ölçüde verilir, dedi. Nehlüdof, bu toprak dağıtma işinin bir köyde değil, bütün

il erde yapılacağını söyleyerek itiraz etti. Toprağı köylülere bedava dağıtacaklarına göre, niçin bazılarına iyi, bazılarına kötü yerler verilsindi? Herkes iyi yeri kendine almak isterdi. Asker:

- Öyle ya, dedi. Ötekiler susuyordu.

Nehlüdof:

- Göründüğü gibi basit bir sorun değildir bu, diye devam etti. Hem yalnız bizler değil, bir çok insan düşünüyor bunu, çözmeye uğraşıyor. George derler bir Amerikalı var, o bir yol bulmuş. Ben de onunla aynı görüşteyim.

Sinirli ihtiyar:

— Mal sahibi sensin, dedi, istediğine verebilirsin. Kimseyi ilgilendirmez ki.

Sözünün kesilmesi canını sıkmıştı Nehlüdof'un. Ama buna canı sıkılanın yalnız kendisi olmadığını farkedince sevindi. Kafası çalışan köylü, ağırbaşlı:

- Dur hele bir Semyon dayı, dedi, bırak da bitirsin söyleyeceklerini.

Bu hoşuna gitti Nehlüdof'un. Henry George'un savunduğu tek vergi usulünü anlatmaya koyuldu onlara:

- Toprak, hiç kimsenindir, diye başladı, Tanrınındır. Birkaç ses duyuldu:

— Elbette. Tabiî.

- İnsanların ortak malıdır toprak. Herkesin eşit hakkı vardır onda. Gelgelelim bazı toprak iyidir, bazısı kötü. Herkes iyisi kendisinin olsun ister. Hakça bir dağıtım nasıl yapılabilir burada?

(Nehlüdof kendi sorusuna kendi cevap verdi): İyi toprağı alan, toprağı olmayanlara aldığı

toprağın ücretini öderse tamam olur. Parayı kimin kime ödeyeceğini kesinlikle bilmek güç

olduğundan, toprağı alanlar ücretini topluma verebilirler, toplum da bu parayla çeşitli ihtiyaçlarını giderir. Bu durumda haksızlığa

, uğrayan da olmaz. Toprak sahibi mi olmak istiyorsun, iyi toprak için çok, kötü toprak için daha az para ver, al toprağı. Toprağın olsun istemiyorsan para da vermeyeceksin, toplumsal ihtiyaçların için senin yerine toprağı olanlar verecekler para. Sobacı kaşlarını oynatarak:

- Bu güzel, dedi. iyi toprağı alan daha çok para verir. Bukleli ihtiyar:

— Doğrusu kafalı adammış şu Corc, dedi.

Uzun boylu köylü, besbel i sözün nereye gelmekte olduğunu sezinleyerek:

- Yeter ki verilebilecek bir para olsun bu, dedi.

— Ne çok, ne de az olacak… Pahalı olursa, ödeyemez toprağı alanlar, zarara uğrarlar, ucuz olursa bu kez herkes birbirinden toprak almaya kalkışır, bir toprak alış verişidir başlar. Beni ası!

düşündüren de bu zaten.

Köylüler:

— Doğru, çok doğru, dediler. Bir yolu bulunur ama… Bukleli ihtiyar:

— Sahi, çok kafalı adammış şu Corc! dedi. Neler düşünmüş. Kâhya gülümsedi:

— Peki, ben de toprak almak istersem ne olacak? Nehlüdof:

— Fazla yer varsa alıp çalışın, dedi. Gözlerinin içi gülen ihtiyar:

— Sen ne yapacaksın toprağı? diye sordu. Karnın tok, sırtın pek…

Toplantı böylece sona erdi.

Nehlüdof önerisini tekrarladı gene, ama hemen cevap istemedi; öteki köylülerle konuştuktan sonra gelip cevaplarını bildirmelerini söyledi.

Köylüler:

— Olur, dediler.

İzin isteyip kalktılar. Hepsi de heyecanlıydı. Yüksek sesle konuşmaları giderek zayıflayarak hayli zaman duyuldu. Gece geç saatlere kadar köyde çetin tartışmaların olduğunu gösteren sesler geldi dereden doğru.

Devrisi gün köylüler çalışmadılar, beyin önerisini görüştüler. İkiye ayrılmıştı köylü: Bir bölümü

beyin önerisinin onlann yararına, tehlikesiz olduğunu savunuyor; bir bölümü de bunun dümen olduğundan kuşkulanıyor, işin aslını anlayamadıkları için korkuyordu. Ne var ki, öbürsü gün öneriyi kabul etmeye hepsi razı oldu, aldıkları karan Nehlüdof’a bildirmeye geldiler. Bu kararın alınmasında özel ikle yaşlı bir kadınm sözleri etkili olmuştu, herkesin içindeki kuşkulan silip süpürmüştü söyledikleri. Beyin, kendini dine verdiğini, ruhunun kurtuluşu için toprağını köylülere dağıtmak istediğini söylemişti. Bu açıklamayı, Nehlüdof, Panovo’ya geldiğinde bol bol verdiği sadaka da doğ-

ruluyordu. Nehlüdof un burada böylesine çok para dağıtmasının başlıca nedeni, köylülerin ne denli yoksul olduklarına, ne denli korkunç koşul ar altında yaşadıklarına ilk kez tanık olmasıydı.

Köylünün yoksul olduğunu eskiden de biliyordu, ama bu kadar olduğunu sanmıyordu. Şaşırmıştı.

Her isteyene çıkarıp veriyordu. Çok parası vardı: Geçen yıl Kuzminsk'de sattığı korunun parasıyla, satacağı öte berinin kaparosunu almıştı.

Beyin, isteyene para verdiği haberi duyulunca, yakın köylerden herkes —özel ikle kadınlar— para istemeye koşmuşlardı. Nehlüdof ne yapacağını, bu sorunu nasıl çözeceğini, kime ne kadar vereceğini bilmiyordu. Bildiği bir şey varsa o da, dilenen insanlara —onda çok olan paradan—vermemenin elinde olmadığıydı. Her gelene vermek de anlamsız bir şeydi. Bu durumda tek kurtuluş yolu alıp başını gitmek, uzaklaşmaktı buradan. Bunun için acele ediyordu şimdi.

Panovo'da son gününü, evde kalan öte beriyi karıştırarak geçirdi Nehlüdof. Halasının, büyük, bronz kulpunun topuzu aslan başlı, eski, maun komidininin en alt gözünde bir sürü mektupla bir resim buldu. Dört kişi vardı resimde: Sofiya İvanovna, Ma-riya İvanovna, Nehlüdof —üniversite öğrencisiyken—, bir de Katyuşa… Taptaze, tertemiz, güzel, hayat doluydu bu resimde Katyuşa.

Evdeki eşyalar içinden yalnız mektuplarla bu resmi aldı Nehlüdof. Geri kalan her şeyi, gülümseyen kâhyanın.isteğine uyarak, değerinin onda biri kadar bir para karşılığında evi alan değirmenciye bıraktı.

Nehlüdof, elinden çıkardığı şeylere Kuzminsk'de duyduğu acımayı hatırlayınca kendi kendine şaşıyordu şimdi. O zaman acıyordu, oysa şimdi üzerinden büyük bir ağırlık atmış gibi sevinçliydi.

Yeni yeni el er gören, geziye çıkmış bir insanın duyduğu yenilik duygusu vardı içinde.

X

Bu gelişinde kent pek bir tuhaf, değişik etki etmişti Nehlüdof'a. İstasyonda trenden indiğinde hava kararmıştı, sokak fenerlerinin aydınlattığı sokaklardan geçerek geldi evine. Odalar naftalin kokuyordu hâlâ. Agrafena Petrovna da, Korney de hayli— 272 —yorulmuşlar; görevleri besbel i

yalnız havalandırılmak, kurutulmak, sonra gene kaldırılmak olan eşyaları toplarken kavga bile etmişlerdi. Nehlüdof'un odasının işi bitmişti, ama toplanmamıştı

henüz. Koridorlar sandık dolu olduğu için, Nehlüdof'un gelişi evin içindeki, tuhaf bir heyecanla sürdürülen çalışmayı aksatmıştı. Bir zamanlar içinde yaşadığı bu anlamsız çaba, köyde gördüklerinden sonra onda öylesine kötü bir etki uyandırmıştı ki, hemen devrisi gün otele taşınmaya karar verdi. Agrafena Pet-rovna'ya her şeyi bildiği, gerekli, gördüğü gibi yapmak fırsatını verecek, evi toplamak için çağırdığı ablası gelene kadar orada kalacaktı.

Nehlüdof sabah erken çıktı evden, cezaevinin yakınında karşısına ilk çıkan bir otelde iki odalı, çok kötü döşenmiş,, pis, ucuz bir daire tuttu kendine; evde ayırdığı bazı eşyaların buraya getirilmesini söyledikten sonra avukata gitti.

Hava soğuktu. Yağmurdan, fırtınadan sonra, ilkbaharda çoğunlukla görülen o soğuklar bastırmıştı. Öylesine soğuktu, rüzgâr öylesine kamçılıyordu ki, pardesüsüyle donuyordu.

Nehlüdof, ısınmak için giderek çabuklaştırıyordu adımlarını.

Köylüleri düşünüyordu: Kadınları, çocukları, ihtiyarlan, ömründe ilk kez gördüğü o yoksul uğu, o ezilmişliği, sarkan incecik bacaklarını durmadan oynatan, ıstırap gülümsemesi yüzünden hiç

gitmeyen çocuğu… Elinde olmadan, kentteki insanlarla karşılaştırıyordu onları. Kasap, balıkçı, hazır elbise dükkânlarının önünden geçerken —onları daha önce hiç görmemiş gibi— dükkân sahiplerinin şişmanlığına şaşıyordu. Köyde böyle şişman bir tek insan yoktu. Bu dükkân sahipleri, sattıkları mal ardan anlamayanları kazıklamak olan uğraşlarının çok yararlı, bir uğraş olduğundan kuşku etmedikleri bel iydi. Sırtlarında kocaman düğmeleri olan geniş omuzlu arabacılar da; sırmalarla donatılmış, resmî kasketli kapıcılar da; önlüklü,, kıvırcık saçlı oda hizmetçisi kızlar da; hele hele, yaylılarına kurulmuş, yayalara küçümseyerek, küstahça bakan, enseleri traş edilmiş

bıçkın arabacılar da şişmandı hep. Bunların, topraktan yoksun oldukları için kente göç etmiş

köylüler olduğunu düşünüyordu Nehlüdof. Bu insanlardan bazıları kentteki koşul ardan yararlanmasını bilmiş,

beyler gibi yaşamaya başlamışlardı, mutluydular, bazılarısa, köyde olduğundan daha ağır koşul ar altında yaşamak zorunda kalmışlardı kentte, daha perişan olmuşlardı. Bir bodrumun penceresinde çalışan ayakkabıcıların bunlardan olduğunu düşündü Nehlüdof; sabunlu buharın çıktığı açık pencerelerin önünde ütü yapan, cılız kol arı çıplak, soluk benizli, üstlerinde başlarında olmayan, sıska çamaşırcı kadınlar da bunlardandı… Nehlüdof, karşılaştığı önlüklü, çıplak ayaklarında delik deşik ayakkabılar, tepeden tırnağa kadar boya içinde iki boyacının da öyle olduğunu düşündü. Güneşten yanmış, damarlı, ince kol arını dirseklerine kadar sıvamış, boya kovalarını taşıyor, bir yandan da atışıyorlardı. Istırap, bitkinlik okunan yüzleri öfkeliydi. Arabacı

yerlerinde sarsıla sarsıla giden yük arabacılarının tozlu, simsiyah yüzleri de öyleydi. Sokak başlarında çocuklarıyla durmuş, dilenen kadınların, üstleri başları yırtık erkeklerin yüzlerinde de vardı aynı öfke. Önünden geçtiği meyhanenin açık penceresinde de gördü aynı yüzleri Nehlüdof.

Üzerleri şişe, çay takımı dolu, pis mi pis masaların arasından beyaz önlüklü garsonlar sağa sola yalpa vurarak gidip geliyor; terden sırılsıklam yüzleri kırmızı müşteriler bağırıp çağırıyor, şarkı

söylüyorlardı. Bir tanesi —bir şeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi— kaşlarını kaldırmış, dudaklarını

uzatmış, pencerenin yanında oturuyor, önüne bakıyordu.

Nehlüdof, soğuk rüzgârın kaldırdığı tozla birlikte, her yana dağılmış boya kokusunu da ciğerlerine çekerek, Niçin toplanmışlar bunlar buraya? diye geçirdi içinden.

Bir sokakta, birtakım demirler taşıyan bir yük arabasıyla beraber yürüdü bir süre. Girintili çıkıntılı

yol arda demirler öylesine gürültü çıkarıyordu ki, kulakları çınlamaya başladı Nehlüdof'un, adımların! çabuklaştırdı. Tam o sırada, gürültünün arasından, birinin onu adıyla çağırdığını duydu.

Durdu. Biraz ilerdeki yaylıda, bembeyaz dişlerini göstererek gülümseyen, ona el sal ayan, sivri bıyıklarının uçları kalkık, güzel yüzlü bir subay gördü.

— Nehlüdof? Sen misin?

Birden sevindi Nehlüdof. Sevinçle:

- Ah! Şenbık, dedi.

Ama ortada sevinecek bir şey olmadığını anlamakta gecikmedi.

Bir zamanlar halalara uğrayan Şenbık'dı bu. Çoktan beri kaybetmişti onu Nehlüdof; alaydan ayrıldığını, süvarilikte kaldığını, borçlarına rağmen, bir şeyler yapıp zenginler arasında yaşamayı

sürdürdüğünü duymuştu. Arkadaşının neşeli, mutluluk okunan yüzü, duyduklarının doğru olduğunu gösteriyordu.

Şenbık, yaylıdan inip, omuzlarını düzeltirken:

— Seni ele geçirmem iyi oldu! dedi. Kimsecikler yok koca kentte. İhtiyarlamışsın be kardeşim.

Yürüyüşünden tanıdım seni. Ne dersin, yemeği beraber yer miyiz? Sizin burada nerenin yemekleri güzeldir?

Arkadaşından, onu gücendirmeden nasıl ayrılabileceğini düşünen Nehlüdof:

— Bilmem ki, dedi, pek zamanım yok da… Senin ne işin var buralarda?

— Var işte bazı işlerim. Vesayet işleri. Vasiyim ben. Sa-manof'un işlerini yönetiyorum. Tanıyor musun onu? Denizde kum, herifte para. Biraz aptaldır yalnız. Ama el i dört bin hektar arazisi var. (Arazi kendininmiş gibi kurularak söylüyordu bunu.) İşleri berbattı. Arazisinin hepsi köylülerin elindeydi. Para falan vermiyorlardı ona. En azından seksen bin zarar ediyordu yılda. Bir yıl içinde düzelttim işlerini, yüzde yetmiş fazla gelir sağla-dsm ona.

Nehlüdof, Şenbık'ın varını yoğunu har vurup harman savurduktan, ayrıca —ödemek niyetinde olmadığı— bir sürü de borç ettikten sonra, sözü geçen birinin yardımıyla, malını, mülkünü ona buna yediren para babası bir ihtiyarın vasisi olduğunu, bu işten elde ettiği kazançla yaşadığını

duyduğunu hatırladı.

Nehlüdof, arkadaşının krem sürülmüş, pırıl pırıl parlayan yüzüne, bıyıklarına bakar, onun içten konuşmasını, vasilik işlerini nasıl yoluna koyduğuyla övünmesini dinlerken düşünüyordu kendi kendine: Gücendirmeden nasıl ayrılabilirim ondan acaba?

— Ee, nerede yiyeceğiz yemeğimizi? Nehlüdof saatine bakarak:

— Benim zamanım yok ama, dedi.

— Peki öyleyse. Akşama at yarışı var. Gelecek misin?

— Hayır.

— Gel canım. Benim atım yok, ama Grişin'leri tutacağım. Hatırlıyor musun? Çok iyi bir atı var.

Bekleyeceğim seni, beraber yeriz akşam yemeğimizi.

Nehlüdof gülümsedi:

— Akşam yemeği de yiyemem seninle.

— Ne oluyor sana? Nereye gidiyorsun böyle? İstersen bırakayım seni.

— Avukata gidiyorum. Hemen şu sokağı dönünce, oradadır evi.

— Ceza evinde bir işler çevirîyormuşsun, öyle mi? Cezalılara yardım mı ediyorsun? Korçagîn'ler söylediler bana. (Şenbık gülümsedi.) Gittiler. Anlatsana!

Nehlüdof:

— Duyduklarının hepsi doğrudur, dedi. Sokakta anlatılmaz!

— Eskiden beri tuhaf huyların vardır zaten. Evet, yarışlara gelecek misin?

— Hayır. Zamanım da yok, canım da istemiyor. Ne olursun gücenme bana.

— Tanı da buldun gücenecek adamı! Nerede kalıyorsun?

Birden ciddileşti Şenbık, gözleri daldı, kaşlarını çattı. Bir şeyi hatırlamaya çalıştığı bel iydi.

Nehlüdof, meyhanenin penceresinde gördüğü, kaşları kalkık, dudaklarını uzatmış adamın yüzündeki aptalca ifadeyi gördü bir an arkadaşının yüzünde.

— Amma da soğuk, değil mi?

— Evet.

Şenbık, Nehlüdof'un elini sıkarken:

— Neyse, hadi al ahaısmarladık, dedi. Seni gördüğüme çok çok sevindim.

Yaylıya atladı, son derece beyaz dudaklarında her zamanki gülümsemesi, pırıl pırıl parlayan yüzünün önünde yeni güderi eldivenli, geniş elini sal adı.

Nehlüdof yoluna devam ederken, Ben de böyle miydim bir zamanlar? diye düşünüyordu. Tam böyle olmasam bile, böyle olmayı istiyor, ömrümün sonuna kadar böyle yaşayabileceğimi sanıyordum.XI

Avukat, sırada bekleyenleri atlatarak hemen içeri aldı Neh-lüdof'u. Önce Menşof'ların işini anlattı.

Ama oğulu haksız yere tutuklamaları şaşırtmıştı onu.

- Korkunç bir şey bu, diyordu. Yangını mal sahibinin, sigortadan para almak amacıyla çıkarmış

olduğu yüzde yüzdür. Ama asıl önemli olan, Menşof'ların suçlu olduklarının ispat edilemediğidir.

Hiç bir delil yok. Sorgu yargıcının işgüzarlığı, savcının da adam-sendeciliği işte. Yeter ki kasabada değil, burada bakılsın dâvaya. Kazanacağımdan kuşkunuz olmasın, para falan da istemiyorum.

Gelelim öteki işe, Çar'a dilekçe hazır. Peters-burg'a gideceksiniz alın kendiniz götürün, tanıdıklarınızdan da yardım isteyin. Yoksa adalet bakanlığından bilgi isterler, onlar da başlarından savar, yani olumsuz cevap verirler, boşuna uğraşmış oluruz. Elinizden gelirse büyük kimselerle görüşmeye çalışın.

— Çar'la mı? diye sordu Nehlüdof. Avukat gülümsedi.

— Çar en büyüktür, dedi. Büyük dediğim, dilekçe komisyonu başkanı falandır. Başka bir isteğiniz?

Nehlüdof cebinden bir mektup çıkararak:

— Var, dedi. İncil okudukları için ceza evine atılan birkaç kişi bir mektup yazmış bana. Yazdıkları

doğruysa gerçekten çok tuhaf bir şey bu. Bugün görüşmeye çalışacağım onlarla, durumu öğreneceğim.

Avukat gülümsedi.

— Bakıyorum da ceza evindekilerin koruyucusu oldunuz. Yakınmalarıyla ilgileniyorsunuz.

Ama o kadar çoktur ki orada yakınma, korkarım hepsinin üstesinden gelemeyeceksiniz.

Nehlüdof:

— Hayır, dedi, gerçekten çok tuhaf bir şey bu. Köyde İncil okumak için toplanmış köylüler.

Jandarmalar gelip dağıtmışlar. Devrisi pazar gene toplanmışlar, o zaman komiseri çağırmışlar, tutanak, düzenlenmiş, mahkemeye vermişler köylüleri. Sorgu yargıcı soruşturma yapmış, savcı iddianameyi hazırlamış, yargıcın karşısına çıkarmışlar köylüleri. Savcı iddianamesini okumuş, delil er —İnci!— masanın üzerindeymiş. Sürgün cezasına çarptırmışlar adamları.

Korkunç bir şey bu. Doğru mudur acaba?

— Şaşırtıyor mu sizi bu?

— Hem de çok. Emir kulu olan komiseri anlıyorum, ama savcının yaptığına ne buyrulur?

Mektep medrese görmüş bir insandan beklenir mi bu?

— Savcıların, mahkeme görevlilerinin ilerici insanlar olduğunu düşünmeye alıştığımız için yanılıyoruz zaten. Bir zamanlar öyleydiler, ama değiştiler şimdi. Ayın sonunu getirmekten başka bir düşünceleri olmayan memurlardır bunlar. Aylığın! alıyor, ama yetmiyor ona bu para, prensipleri burada bitiyor. Kimi isterseniz suçlamaya, cezalandırmaya hazırdır.

- Topluca İncil okudular diye insanları sürgüne yol ayacak yasalar var mıdır?

— Sürgüne değil, küreğe yol ayacaklar bile vardır. Yeter ki, İncil’i okurken birbirlerine, yasak olduğu biçimde anlatmış olsunlar onu, yani kiliseye hakaret yüz doksanıncı maddeye göre sürgünü gerektirir.

— Olamaz böyle bir şey.

- Bal gibi olur. Kendilerine minnettar olduğumu her fırsatta söylerim sayın mahkeme görevlilerine. Çünkü ben de siz de, hepimiz ceza evinde değilsek, onların iyi yürekliliğindendir bu.

İnsanları tüm haklarından yoksun etmek, sürgüne yol amak son derece kolaydır onlar için.

- Peki ama, her şey savcının, yasaları uygulayıp uygulamamak el erinde olan insanların keyfine bağlıysa mahkemeler neye yarıyor?

Avukat kahkahayla gülmeye başladı.

- Neler soruyorsunuz! dedi. Felsefeye girer sizin bu dediğiniz. Konuşuruz bunu. Cumartesi günü

bize gelin. Bilginler, edebiyatçılar, sanatçılar gelecek. Bu genel sorunlar üzerinde konuşuruz.

Karımla tanışıyorsunuz. Bekleyeceğim, gelin.

Avukat genel sorunlar derken manalı manalı yükseltmişti sesini.

Nehlüdof:

— Gelmeye çalışırım, dedi.

Yalan söylediğinin farkındaydı. Çalışacaktı ama gelmeye değil, avukatın evinde toplanacak bilginlerin, edebiyatçıların, sanatçıların araşma katılmamaya çalışacaktı.278 —

Nehlüdof’un, yasaları uygulamak ya da uygulamamak görevlilerin keyfine bağlıysa mahkemelerin neye yaradığını söylemesi üzerine avukatın gülmesi, felsefe, genel sorunlar der-kenki ses tonu, onun avukattan ne denli uzak olduğunu göstermişti Nehlüdof’a. Avukatın arkadaşları da onun gibi düşüneceklerdi yüzde yüz. Nehlüdof eski arkadaşlarından —Şenbık gibi—

olduğu kadar avukattan da, onun çevresinden de daha bir uzak hissediyordu kendini şimdi.

XII

Ceza evi uzaktı, vakit de geç olmuştu; Nehlüdof ceza evine gitmek için bir arabaya bindi. Orta yaşlı, zeki bakişlı, temiz yüzlü arabacı bir sokaktan geçerken Nehlüdof'a döndü, yapılmakta olan büyük bir evi göstererek:

— Şu eve bakın, dedi, ne kadar büyük!

Evi kendi yapıyormuş da, bununla övünmek istiyormuş gibi bir hali vardi, Gerçekten de büyük, acayip bir yapıydı bu. Demir çivilerle çakılı kalın çam kalasları yükselen yapıyı çepeçevre sarıyor, onu sokaktan ayırıyordu. Kalas köprüler üzerinde, üstleri başları kireç, işçiler karınca gibi çalışıyordu. Bazıları duvar örüyor, bazıları taş kırıyor, bazıları da ağır tekneleri yukarı çıkarıyor, başlarını indiriyordu.

Temiz giyimli, şişman bir bey —mühendis olsa gerekti— merdivende duruyor, onu saygıyla dinleyen Vladimir'Ii kalfaya yukarıyı göstererek bir şeyler söylüyordu. Mühendisle kalfanın yanındaki kapıdan boş tekneler çıkıyor, doluları giriyordu.

Nehlüdof, bu eve bakarak düşünüyordu kendi kendine: Hepsi —çalışanlar da çalıştıranlar da—bunun gerekli bir uğraş olduğuna nasıl da inanıyorlar! Evlerinde gebe karıları, güçlerini aşan işlerin altından kalkmaya çalışırken, pılı pırtıya sarılı çocukları ince bacaklarını sal ayarak, açlıktan ölmek üzere, acı acı gülümserlerken onların burada, gereksiz bir insana, onları döven, soyup soğana çeviren bir aptala bu konağı yapmak zorunda olduklarına inanıyorlar.

Düşüncesini yüksek sesle söyledi:

— Kafasızlık bu evi yapmak. Arabacı bozulmuştu.

— Kafasızlık mı dediniz? diye itiraz etti. Kafasızlık olur mu hiç? Halk iş buluyor, daha ne istiyorsunuz!

— Hiç bir şeye yaramayacak bir ev yapıyorlar.

— Yaptıklarına göre yarayacak demektir. Halk ekmek parası kazanıyor hem.

Nehlüdof —daha çok tekerlek gürültüsünden sesini duyu-ramayacağı için— cevap vermedi. Ceza evine yaklaştıklarında arabacı parkeden toprak yola indi. Şimdi gürültü kesildiği, rahat konuşabileceği için, arabacı yerinde yarım dönerek Nehiüdof'a baktı. Karşıdan gelen, omuzlarında hızarları, baltaları, çuval arı, yarım kürekleriyle köylüleri göstererek:

— Bunları kente sürükleyen nedir? dedi. Para, para kazanmak tutkusu.

Nehlüdof:

— Önceki yıl ardan daha mı çok geliyorlar şimdi? diye sordu.

— Oho! Bu yıl duldular da doldular. B.eyler birini atıp birini alıyorlar. Çok bol çünkü.

— Niçin böyle oldu bu yıl?

— Oldu işte. Ne yapsınlar zaval ılar?

— Sebep ne ama? Köyde niçin kalmıyorlar?

— Ne yapsınlar böyle? Toprak yok ki.

İnsan, bir yerini incittiğinde nasıl ki inadınaymış gibi hep orasını çarpar, acıtırsa, Nehlüdof'un karşısına da her yerde hep aynı şey çıkıyordu.

Bundan başka konu yok mu? diye geçirdi içinden. Sonra arabacıya, köylerinde ne kadar toprak olduğunu, arabacının ne kadar toprağı olduğunu, niçin kentte oturduğunu sormaya başladı.

Arabacı seve seve cevaplar veriyordu:

— Can başına bir hektar düşer bizim orada, efendim. Üç canlık toprağımız var bizim. Babamla bir kardeşim evdedir, öteki askerde. Aslında ekip

biçecek bir şey de yok ya. Kardeşim de Moskova'da bir iş tutmak istiyordu…

— Toprak kiralayamaz mısınız?

— Veren kim? Beyler satıp savdılar mal arını. Tüccarlar aldı hepsini. Onlar da dünyada vermezler kiraya, kendileri ekip bici-

yorlar. Bizim köy bir Fransızm, parasını verip o aldı köyü. Kiraya Vermiyor.

— Adı nedir bu Fransızm?

V Düfar. Tanıyorsunuzdur belki de. Büyük tiyatroda aktrist-lerin saçlarını yapıyor. İyi bir iş. Zengin oldu. Bizim eski bayandan aldı köyü. Onundur şimdi bizim orası. Ara sıra uğrar. Al ah razı olsun ondan, iyi adamdır. Ama bir Rus karısı var, köpekten beterdir, düşmanımın başına vermesin öylesini Tanrım. Köylünün kanını emiyor. Felâket bir şey. İşte geldik ceza evine. Nerede ineceksiniz? İçeri mi gireceksiniz? Sanırım bırakmazlar.

Nehlüdof, yüreği küt küt vurarak, Maslova'yı nasıl bir durumda bulacağını bilmemenin verdiği korkuyla ceza evinin kapısını çaldı. Çıkan gardiyana Maslova'yı sordu. Gardiyan deftere baktı, revirde olduğunu söyledi. Nehlüdof revire gitti. İyi yürekli" bir ihtiyar olan revir bekçisi içeri aldı

onu, kimi görmek istediğini öğrenince çocuk bölümüne yürüdü.

Üstü başı fenol kokan genç doktor koridora, Nehlüdof'un yanına çıktı, sert bir tavırla ne istediğini sordu. Bu doktor, cezalılara karşı çok yumuşak davranırdı. Bu yüzden ceza evi yöneticileriyle, hattâ baş hekimle sık sık tatsız olaylar geçerdi arasında. Nehlüdof'un ondan yasa dışı bir şey isteyeceği korkusuyla, sonra hiç kimseye ayrıcalık tanımayacağını göstermek için böyle sert davranmıştı.

— Burada kadın yok, dedi, çocuk bölümüdür burası.

— Biliyorum, ceza evinden buraya hastabakıcı olarak verilen bir kadın vardı da.

— Var, evet. İki tane var. Ne istiyorsunuz? Nehlüdof:

— Onlardan biri, Maslova yakınımdır. Görmek istiyordum onu. Cezasının kaldırılması için dilekçe vermeye Petersburg'a gidiyorum da. Şunu verecektim ona. Bir fotoğraf.

Nehlüdof bir zarf çıkardı cebinden. Doktor yumuşamıştı.

— Olur, dedi.

Beyaz önlüklü yaşlı bir kadına hastabakıcı Maslova'yı Çağırmasını söyledikten sonra Nehlüdof'a döndü gene:

-— Oturmak istemez miydiniz acaba? Bekleme odasına geçiniz bari.

Nehlüdof:

— Teşekkür ederim, dedi.

Doktordaki iyi değişmeden yararlanarak, Maslova'dan memnun olup olmadıklarını sordu. Doktor:

— Çalışıyor işte, dedi, içinde bulunduğu koşul arı göz önüne alırsak fena değil. Geldi işte.

Bir kapıdan yaşlı kadın çıktı. Maslova da arkasındaydı. Üzerinde çizgili bir entariyle beyaz önlük vardı. Bir başörtü bağlamıştı başına. Nehlüdof'u görünce kızardı, kararsızlık içinde bir an duraladı, sonra kaşlarını çattı, başını önüne eğip, koridorun yol halısı üzerinde çabuk adımlarla ona doğru yürüdü. Nehlüdof'un yanına gelince önce elini uzatmak istemedi ona, sonra uzattı, daha da kızardı uzatınca. Taşkınlığı için Nehlüdof'tan özür dilediği görüşmelerinden sonra hiç

görmemişti onu Nehlüdof; şimdi de öyle bulacağını sanıyordu onu. Ama çok değişmişti Maslova.

Yüz ifadesinde yeni bir şey vardı: çekingen, tutuk bir şey, —Nehlüdof’un sezinlediği gibi— ona karşı beslenen bir öfke. Nehlüdof, doktora söylediğini ona da söyledi Petersburg’a gideceğini; içinde Panovo’dan aldığı fotoğraf bulunan zarfı verdi ona.

— Panovo’da buldum bunu, çok eski bir fotoğraf, hoşunuza gider belki. Alın.

Maslova siyah kaşlarını kaldırarak, şehlâ gözleriyle —bunu ona niçin verdiğini soruyormuş gibi—

şaşkın şaşkın baktı Nehlüdof’un yüzüne, sessizce aldı zarfı, önlüğünün içine soktu.

Nehlüdof:

— Teyzenizi gördüm orada, dedi. Maslova umursamaz bir tavırla:

— Öyle mi? diye mırıldandı.

— Burada iyi misiniz?

— Eh işte, iyiyim.

- Ağır değil ya göreviniz?

— Değil. Alışmadım daha.

tur.

— Sizin adınıza sevindim. Oradan iyi burası. Maslova:

— Nereden? dedi.

Yüzü kızardı. Nehlüdof hemen cevap verdi:

— Ceza evinden.

— Niçin?

— Burada insanlar daha iyidir sanırım. Oradaki gibiler yok-

— Çok iyileri vardı orada. Nehlüdof:

— Menşof'lar için elimden geleni yaptım, umarım serbest bırakacaklar onları, dedi.

Maslova hafifçe gülümsedi.

— İnşal ah. Çok iyidir zaval ı kadın.

— Bugün Petersburg'a gidiyorum. Sizin dosyayı incelemeleri yakındır, kararı bozacaklarını

sanıyorum.

Maslova:

— Bozsalar da bozmasalar da önemli değil artık benim için, dedi.

— Niçin artık?

Maslova, soru dolu bakışlarını Nehlüdof'un yüzüne kaldırarak:

— İşte, dedi.

Nehlüdof bu cevabı da bakışı da Maslova'nın, Nehlüdof'un kararından dönüp dönmediğini öğrenmek istediği anlamına aldı.

— Sizin için niçin önemli olmadığını biliyorum, dedi. Ama benim için sizi serbest bıraksalar da bırakmasalar da gerçekten önemsizdir bu. Her iki durumda da, size söylediğimi yapmaya hazırım.

Mâslova başmı kaldırdı, siyah, şehlâ gözlerini Nehlüdof'un yüzünde takılı kaldı; yüzü bir sevinçle aydınlandı. Ama ağzından çikan, gözlerinin söylediğinden bambaşkaydı:

— Boşuna konuşuyorsunuz böyle.

— Bilesiniz diye söyledim.

Maslova gülümsemememek için kendini zorlayarak:

— Bu konuda konuştuk her şeyi, dedi, söyleyecek başka bir şey yok.

İçerde bir gürültü oldu. Bir çocuk ağlamaya başladı’. Maslo-telâşlı, bakınarak:

— Beni çağırıyorlar galiba, dedi.

— Al ahaısmarladık öyleyse, dedi Nehlüdof.

Maslova, kendine uzatılan eli farketmemiş gibi yapıp, Nehlüdof’un elini sıkmadan döndü, gururunu gizlemeye çalışarak ça-auk adımlarla uzaklaştı yo! halısı üzerinde.

Ne olup bitiyor ruhunda? Neler düşünüyor? Neler hissedi-/or? Beni mi denemek istiyor, yoksa gerçekten affedemiyor mu? Düşüncelerini, duygularını söyleyemiyor mu, söylemek mi iste-..niyor? Bana karşı yumuşadı mı biraz, yoksa kızıyor mu? Neh-jlüdof bu soruları kendi kendine soruyor, hiç birine bir cevap bulamıyordu. Bildiği bir şey vardı: Maslova’nın değiştiğini, ruhunda önemli bir değişikliğin olduğunu, bu değişikliğin yalnızca Nehlüdof’u Maslova’ya bağlamakla kalmayıp, onu, adına bu değişiklik olan varlığa da bağladığını biliyordu. Bu değişiklik onu heyecanlandırıyor, sevindiriyor, duygulandırıyordu.

Maslova, sekiz çocuk karyolasının bulunduğu odaya dönünce, hemşireden aldığı emir uyarınca yatak takımlarını değiştirmeye koyuldu. Elinde çarşaf, fazla öne uzandığı için az kaldı düşüyordu.

Hastalığı geçmek üzere olan, boynu sanlı bir çocuk güldü ona, Maslova da tutamadı artık kendini, yatağa oturup kahkahalarla gülmeye başladı; gülüşü öylesine tuhaftı ki, birkaç çocuk daha gülmeye başlamıştı; hemşire öfkeyle bağırdı ona:

— Ne gülüyorsun be? Eskiden çalıştığın yerde sandın ken-jdini galiba! Koş yemeği getir.

Maslova sustu, kapları alıp tam çıkıyordu ki, gülmesi yasak olan boğazı sarılı çocukla gözgöze gelince ağzını tutarak güldü

I gene. Akşama kadar, yalnız kaldığı zamanlar zarftan resmin ucu—nü birkaç kere çıkarıp uzun uzun baktı. Ama gece nöbeti bitip de, bir hastabakıcıyla beraber kaldığı odada yalnız kalınca fotoğrafı tamamen çıkardı zarftan, gözlerini uzun süre ayırmadan, bakışlarıyla her şeyi — yüzleri de, giysileri de, balkonun basamaklarını da, Nehlüdof'un onun, halaların yüzlerinin arasındaki ağaçlan da — okşayarak sararmış karta uzun süre baktı. Özel ikle kendine, taptaze, güzel yüzüne, alnını çevreleyen bukle bukle— 284 —

saçlarına bakmaya doyamıyordu. O kadar dalmıştı ki, oda arkadaşı hastabakıcının odaya girdiğini bile farketmedi.

İyi yürekli, şişman hastabakıcı fotoğrafın üzerine eğilerek:

— Nedir bu? dedi. O mu verdi sana? Şu sen misin yoksa? Maslova, arkadaşının yüzüne bakıp gülümseyerek:

— Ya şu kim? diye mırıldandı.

— Kim mi? O mu? Bu da annesi mi?

— Halası. Tanıyamadın mı beni?

— Tanıyamadım tabiî. Söylemesen dünyada tanıyamazdım. Yüzün çok değişmiş. On yıl geçmiş

aradan!

Maslova:

— Yıl ar değil, bir ömür, dedi.

Canlılığı birden geçti. Derin bir keder kapladı yüzünü, kaşlarının arasında derin kırışıklar belirdi.

— Orada rahattın galiba.

Maslova gözlerini kapayıp başını sal adı:

— Evet, çok rahattım, dedi. Kürekten beter.

— Sebep?

— Öyle işte. Akşamın sekizinden sabahın dördüne kadar rahat vermezlerdi. Her gün böyleydi bu.

— Niçin ayrılmazdın onlardan? Maslova:

— İsterdim ayrılmak, ama ayrılamazdım ki, dedi. Boş ver! Ayağa kalktı, fotoğrafı masanın gözüne attı; gözyaşlarını güç

tutarak, kapıyı küt dîye vurup koridora çıktı. Fotoğrafa bakarken, orada olduğu gibi hayal etmişti kendini; o zaman ne kadar mutlu olduğunu, şimdi de Nehlüdof'la ne çok mutlu olabileceğini düşünmüştü. Arkadaşının sözleri, şimdiki durumuyla o zamanki durumunu hatırlatmıştı ona; hayatın, o zamanlar hayal meyal hissettiği, ama kendi kendine itiraf etmekten çekindiği korkunçluğunu getirmişti gözlerinin önüne. O korkunç geceleri — özel ikle, parasını ödeyip onu kurtaracağına söz veren üniversite öğrencisini beklediği, yortudan önceki geceyi — düşünüyordu.

Kırmızı ipek kumaştan, sağına soluna şarap dökülmüş, açık elbisesiyle, karmakarışık saçlarına kırmızı bir kordelâ bağlı, yorgunluktan bitkin bir durumda, sarhoş, gecenin ikisinde konukları yolcu ettikten sonra, dansa ara verildiğinde gidip sıska, elmacık

kemikleri çıkık, yüzü sivilceli bir arkadaşının yanına oturduğunu — kemancıya eşlik ederdi bu arkadaşı— ona çekilmez hayatından yakınmaya başladığını hatırladı. Arkadaşı da kendi yaşayışından yakınmıştı, buradan ayrılmayı düşündüğünü söylemişti. Klara gelmişti yanlarına, üçü hemen

karar vermişlerdi: Bu hayattan ayrılacaklardı. O gecenin son olacağını söylüyorlardı, tam yatmak için kalkıyorlardı ki, dışarda sarhoş konukların gürültüsü duyuldu. Kemancı neşeli bir Rus halk şarkıcı çalmaya başladı, Maslova'nın arkadaşı, piyanonun tuşlarına olanca gücüyle indiriyordu parmaklarını. Beyaz gömlekli, fraklı, ufak tefek bir adam —pis pis şarap kokuyor, konuşurken hıçkınyordu; terlemişti— Maslova'yı kaldırdı dansa; kısa boylu, sakal ı, gene Iraklı (bir balodan gelmişlerdi) arkadaşı da Klara'yi kaptı, uzun süre döndüler, dans ettiler, bağırıp çağırdılar, içtiler… Böyle bir yıl, bir yıl daha geçti aradan, bir yıl daha. Kurtulamadı! Bütün bunların sebebi Nehlüdof'du. Maslova'nın içine, eskiden ona duyduğu nefret doldu birden; ona sitem etmek, bağırıp çağırmak istedi. Onu tanıdığını, ona teslim olmayacağını, bedensel yönden ondan yararlandığı gibi ruhsal yönden de yararlanmasına izin vermeyeceğini, onu soylu uygunun bir aracı yapmasına göz yummayacağını yüzüne haykırma fırsatını kaçırdığı için üzülüyordu şimdi.

Bu üzüntüsünü bastırmak için içki istedi canı. Hücrede olsaydı sözünü tutmaz, içerdi de.

Buradaysa sağlık memurundan başka kimseden alamazdı içki; oysa korkuyordu sağlık memurundan, asılıyordu ona çünkü. Erkeklerle konuşmaktan bile iğreniyordu. Koridordaki tahta kanepede bir süre oturduktan sonra odaya döndü, arkadaşının sorularına cevap vermeden, mahvolmuş hayatı için uzun süre acı acı ağladı.

XIV

Petersburg'da Nehlüdof'un üç işi vardı: Maslova'ya verilen cezanın yargıtayca kaldırılmasına çalışacak; Fedosya Birükova' nın dilekçe komisyonundaki işini izleyecek; Vera Bogoduhovskaya'nm isteği üzerine, jandarma başkomutanlığında ya da üçüncü şubede, Şustova'nın serbest birakılması bir de Vera Bogodu-hovskaya'nın mektubunda anlattığı, kalede tutuklu gencin, anne-.

siyle görüştürülmesi için uğraşacaktı. Bu üç işten başka, oldukça onemli dördüncü bir işi daha vardı: İncil okudukları için ailelerinden uzaklaştırılıp

Kafkasya’ya sürüleni köylülerin işiyle ilgilenecekti. Bu işin aydınlanması için elimden geleni yapacağına köylülerden çok kendi kendine söz vermişti.

Maslennikof’la son görüşmesinden, özel ikle, köye gitmesinden bu yana, o güne kadar içinde yaşadığı çevreye, küçük bir azınlığın mutluluğu, rahatı için milyonlarca insanın çektiği ıstırabın öylesine titizlikle gizli tutulduğu çevreye karşı sonsuz bir nefret duymaya başlamıştı. Bu çevrenin insanlarının, çekilen bu ıstırapları görmedikleri için bu hayatın kötülüğünü, çirkinliğini de farkedemediklerini düşünüyordu. Bu çevrenin insanlarıyla utanç duymadan, kendi kendine kızmadan konuşamıyordu artık. Öte yandan, geçmiş günlerinin alışkanlıkları, akrabaları, dostları

hep bu çevreye çekmekteydi onu. En önemlisi de, şimdi istediği tek şeyi yapabilmek; Maslova’ya, öteki zaval ılara yardım edebilmek için bu çevrenin, yalnız saygı duymamakla kalmayıp, üstelik nefret de ettiği iğrenç insanlarından yardım dilemek zorundaydı.

Petersburg’da, eski bir bakanın karısı olan teyzesi kontes Çarskaya’nın evinde kalıyordu. Kendini, öylesine yabancılaştığı, uzaklaştığı aristokrat çevrenin içinde bulmuştu birden. Hiç hoşlanmamıştı

bundan, ama yapabileceği başka bir şey de yoktu. Teyzesinin evinden ayrılıp otele yerleşmesi gücendirdi onu; ayrıca, çok tanıdıkları vardı teyzesinin; işlerinde çok yardımı dokunabilirdi ona.

Yoldan yeni gelmişti daha, kontes Katerina İvanovna onu kahveyle ağırlarken:

- Söylesene, doğru mu duyduklarım? dedi. Tuhaf şeyler yapıyormuşsun. Vous posez un Howard!

(1) Suçlulara yardım ediyor, ceza evlerinde dolaşıyor, aksaklıkları gidermeye çalışı-yormuşsun.

— Yo, aklımın ucundan bile geçirmedim.

— Bu hoşuma gitti işte. Ufak bir aşk hikâyesi olsa gerek. Anlatsana.

(‘) Hovvard rolü oynuyorsun! (Fransızca)

Nehlüdof, Maslova’yla olan ilişkisini baştan sona kadar olduğu gibi anlattı.

— Ha evet, sen o kocakarıların yanında kalırken Elen bir şeyler anlatmıştı bana: Oda hizmetçileriyle evlendirmek mi ne istemişler seni (kontes Katerina İvanovna Nehlüdofun halalarını

küçük görürdü)… O kız demek? El e est encore joilîe? (‘)

Katerina İvanovna altmış yaşlarında, şen yaradılışlı, hareketli, konuşkan bir kadındı. Uzun boylu, çok şişmandı; ince, siyah kıl ar vardı üst dudağında. Nehlüdof çok severdi onu. Çocukluğundan beri onun yanında daha bir canlı, neşeli hissederdi kendini, alışmıştı buna.

— Hayır, ma tante, (2) aşk falan yok, her şey bitti. Ona yardım etmek istememin iki sebebi var: Bir kere, haksız yere, hiç suçu yokken çarptırıldı cezaya; sonra, benim yüzümden düştü bu duruma, başına gelenlerin suçlusu benim. Onun için elimden gelen her şeyi yapmak zorundayım.

— Onunla evlenmek niyetinde olduğunu duydum, doğru mu bu?

— Doğru, ama istemiyor.

Katerina İvanovna kaşlarını çatıp, gözlerini açarak baktı yeğenine. Yüzü birden değişmişti. Bu habere sevindiği bel iydi.

— O senden akıl ı, dedi. Ah ne aptalsın sen! Sahi evlenecek miydin onunla?

— Evlenecektim tabiî.

— Yaptıklarını bile bile mi?

— Evet. Bütün suç bende çünkü. Kontes gülümsemesini tutarak:

— Val ahi delisin sen, deli. Hem de zırdeli. Ben de bunun için severim seni zaten, zırdeli olduğun için.

Yeğenine her yönden yakıştığına inandığı bu zırdeli sözcüğünü pek sevdiği için tekrarlamıştı.

— Sırası gelmişken söyleyeyim, diye devam etti, Aline'in Magdalena'lar için çok hoş bir evi var.

Bir kere ben de gittim oraya. İğrenç şeyler. Eve gelince tepeden tırnağa iyice yıkandım.

(1) Hâlâ güzel mî? (Fransızca) (2) Teyzeciğim (Fransızca)— 288 —

Ama Aline corps et âme (') ilgileniyor bu işle. Seninkini de ona veririz. Aline'den iyi hiç kimse düzeltemez onu.

— Ama kürek cezasına çarptırıldı. Buraya, mahkeme kararının bozulması için çalışmaya geldim zaten. Sizden yardım isteyeceğim ilk iş bu.

— Bak hele! Nerede bakılacak onun dâvasına?

— Yargıtayda.

— Yargıtayda mı? Sevgili cousin'im Levuşka yargıtaydadır ya. Sahi, aptal ar dairesinde saray sözcüsüydü. Yargıtay asil üyelerinden hiç birini tanımıyorum. Kim bilir ne biçim adamlardırlar: Ya tout alphabet'leri Ge, Fe, De olan Almanlar ya da birtakım İvanof'lar, Semyonof'lar, Nikilin'ler ya da pour varier (2) İvanenko'lar, simonenko'lar, Nikitenko'lar. Des gens de l'autre monde. (3) Ama gene de söylerim kocama. O tanır onları. Herkesi tanır o. Söyleyeceğim ona. Ama sen de anlat ona, yoksa dünyada anlamaz söylediklerimi. Ne söylersem söyleyeyim; hep, bir şey anlamadığını

söyler. C'est un parti pris. (4) Herkes anlıyor da bir o anlamıyor.

Bu arada sırmalı pantalonlu bir uşak elinde gümüş bir tepsinin içinde bir mektupla geldi.

— Aline'den geliyor. Kizeveter'i de dinleyeceksin.

— Kim bu Kizeveter?

— Kizeveter mi? Bu akşam gel, öğrenirsin kim olduğunu. Öyle bir konuşuyor ki, en azılı haydutlar bile ayaklarına kapanıyor, hüngür hüngür ağlayarak pişmanlıklarını bildiriyorlar.

Kontes Katerina İvanovna —gerçi çok tuhaf bir şeydi bu, üstelik yaradılışına da hiç gitmiyordu ya

— hıristiyanlığın aslının, inanç ve günahların bedelinin ödenmesi olduğunu savunan öğretiye sıkıdan sıkıya bağlıydı. O zamanlar moda olan bu öğretinin anlatıldığı, konuşulduğu toplantılara gider, buna inananları evine toplardı. Bu öğreti yalnızca ayinleri, tasvirleri değil, günah çıkartma, vaftiz gibi şeyleri de reddettiği halde, kontes Katerina

(‘) Bedenen de, ruhen de (Fransızca)

(2) Değişiklik olsun diye. (Fransızca)

(3) Başka çevrenin insanları. (Fransızca)

(4) Kararını vermiştir önceden. (Fransızca)

îvanovna’nın bütün odalarında, yatağının başucunda bile tasvirler vardı; kilisenin istediği her şeyi de —bunda herhangi terslik görmeden— yerine getirirdi.

— Senin Magdalena da bir kere dinlese onu, hemen değişir, dedi. Bu akşam ne et et, gel eve.

Olağanüstü bir adam bu.

— Hoşlanmam böyle şeylerden ben, ma tante.

— Ben de hoşlanacaksın diyorum. Muhakkak gel. Başka bir isteğin varsa benden, söyle. Vîdez votre sac. (‘)

— Bir işim de kalede.

— Kalede mi? Olur, baron Krigsrnut'a bir pusla yazar veririm sana. C'est un tres brave homme (2). Sen de tanıyorsun onu zaten. Babanın arkadaşıydı. II donne dans le spirît'sme. (3) Neyse, önemli değil bu. İyi temiz yürekli bir insandır. Ne yapacaksın kalede?

— Orada yatan bir gencin, annesiyle görüşmesine izin verilmesine çalışacağım. Ama bana bu izni Krigsmut'un değil, Çerv-yanski'nin verebileceğini söylediler.

— Sevmem Çervyanski'yi, ama Mariette'nin kocasıdır, biliyorsun. Ona söyleyebiliriz. Benim için yapar bu işi. El e est tres gentil e. (4)

— Bir işim daha var. Bir kadınla ilgili. Üç dört aydir ceza evinde yatıyor, ama sebebini bilen yok.

— Vardır, vardır, kendi bilir niçin yattığını. Çok iyi bilirler onlar. Kimse boş yere içeri tıkmaz o kel kafalıları.

— Boş yere mi, boş yere değil mi, bilmiyoruz bunu. Bildiğimiz bir şey varsa, ıstırap çektikleridir.

Hıristiyansınız, teyze, İncil'e inanırsınız, ama gene de bu kadar acımazsınız…

— Hiç bir şey engel değildir buna. İncil'in yeri başka, böyle şeylerin yeri başka. İğreniyorsam iğreniyorum… İmansızlardan nefret ediyorken, tutup da onları sevdiğimi söylesem, numara yapsam daha kötüdür bu.

(') Hepsini açıkla, (Fransızca)

(2) Çok değerli bîr insandır. (Fransızca)

(3) İspritizmayla uğraşır. (Fransızca)

(4) Çok candan bir kadındır (Fransızca)

— Niçin nefret ediyorsunuz onlardan?

— Bir mart olaylarından sonra mı soruyorsun bunu?

— Hepsi katılmadı ki bir mart olaylarına.

— Olsun varsın. Onları ilgilendirmeyen işlere ne diye sokarlar burunlarını? Kadın işi değildir bunlar.

Nehlüdof:

— Şey, dedi, Mariette'nin bu işlerle ilgileneceğini söylüyorsunuz ama…

— Mariette mi? Mariette başka, onlar başka. Ne idüğü belirsiz birtakım Haltüpkina'lar çıkıp ona buna ders vermeye kalkıyor.

— Ders vermeye değil; halka yardım etmek istiyorlar.

— Onlar olmadan da bilinir, kime yardım edileceği, kime edilmeyeceği.

— Öyle ama, halk sürünüyor. Köyden yeni döndüm. Bizler yan gelip yatalım, lüks içinde yaşıyalım diye köylülerin, aç susuz bütün güçleriyle çalışmaları doğru bir şey midir?

Nehlüdof, teyzesinin iyi yürekliliğine inandığı için, düşüncelerini ona olduğu gibi açmak istiyordu.

Teyzesi:

— Ne diyorsun yani ?dedi, benim de çalışmamı, aç durmamı mı istiyorsun?

Nehlüdof, elinde olmadan gülümseyerek:

— Hayır, aç durmanızı istemiyorum, diye cevap verdi; herkesin yemesini istiyorum, hepsi o kadar.

Kontes, gene kaşlarını çatıp gözlerini açarak dik dik baktı yeğeninin yüzüne.

— Mon cher, vous finirez mal. C) dedi.

— Neden?

O anda uzun boylu, geniş omuzlu bir general girdi odaya. Kontes Çarskaya'nın, emekli bakan kocasıydı bu. Yeni traş ettirdiği yüzünü Nehlüdof'a uzatarak:

— A, hoş geldin Dmitri, dedi. Ne zaman geldin?

Bir şey söylemeden karısının alnından öptü. Kontes Kateri-na İvanovna kocasına döndü: O Sonun kötü olacak senin, dostum, (Fransızca)

— Non, il est impayable. (') Dereye gidip çamaşır yıkamamı, bir patatesle karnimi doyurmamı

buyuruyor bana. Korkunç bir aptaldır, ama senden istediklerini gene de yap. Zırdelidir. Duydun mu, Kamenskaya çok fenaymış, umudu kesmişler ondan; bir uğrayıversen.

— Uğrayacağım.

— Hadi gidin ne konuşacaksanız konuşun, ben birkaç mektup yazacağım.

Nehlüdof konuk salonunun yanındaki odaya geçiyordu ki, teyzesi seslendi ona:

— Mariette'ye de yazayım mı?

— Lütfen, ma tante.

— Öyleyse en blanc (2) bırakırım, senin kel kafalı için söyleyeceklerini kendin anlatırsın, oda kocasına buyurur. Kocası da yapar. Gaddar sanma beni. Senin bahsettiklerin hepsi iğrenç

yaratıklardır, ama Je ne leur pas de mal. (3) Cehennemin dibine kadar yol arı var! Hadi git artık.

Ama akşama muhakkak evde ol. Kizeveter'i dinleyeceksin. Dua edeceğiz. İtiraz etmeyecek olursan ça vous fera beaucoup de bien (4) Biliyorum, Elen de siz de bu yönden çok geri kaldınız.

Hadi güle güle.

XV

Emekli bakan kont İvon Mihayloviç, inançlarına sıkı sıkı bağlı bir insandı.

Gençliğinden beri inandığı bir şey vardı: Nasıl ki kuşlar solucan yiyerek doyururlardı karınlarını, giysileri tüydendi, havada uçarlardı; o da en iyi aşçıların hazırladığı en pahalı, en değerli yemekleri yer; en rahat, en pahalı giysileri giyer; en uysal, en hızlı atların çektiği arabalara binerdi.

Bütün bunlar ayağına getirildi hem. Kont İvan Mihayloviç ayrıca, aylığı ne denli yükselirse, altınlı-elmaslı ne denli çok nişan alırsa, saraylı kadınlarla

(1) Hayır, hiç kimseye benzemiyor o. (Fransızca)

(2) Bîr boş yer. (Fransızca)

(3) Kötülüklerini istemem. (Fransızca)

(“) Çok yararı dokunacak sana bunun. (Fransızca)

erkeklerle ne denli çok görüşürse onun için daha iyi vb inanırdı. Bundan gayrısına boş verirdi kont İvan Mihayloviç, değersiz bulurdu. İlgilenmezdi nasıl olup bittikleriyle. Kırk yıldır bu inançla yaşamıştı Petersburg'da bakanlığa kadar da yükselmişti.

Kont İvan Mihayloviç'in böylesine bir başarı sağlamasına yardım eden nitelikleri şunlardı: bir kere, evrakların, yaşatana anlamın! iyi kavrar tutarlı olmasa bile, kolay anlaşılır, gramer yanlışı

bulunmayan evraklar düzenlerdi; sonra, son derece gösterişliydi, gerektiği yerde sadece gururlu değil, mağrur, çok yüksek bir kişiliğe sahipmiş gibi

davranmasını bilir, gerektiğinde de küçülürdü; son olarak da, kişisel ya da toplumsal hiç bir prensibi yoktu, bu yüzden, istediği zaman her şeye razı olur, gerekli görmediği zaman da hiç bir şeyi kabul etmezdi. Böyle davranır ken yalnızca gururundan bir şey yitirmemeye, bir de davranışları arasında göze batan çelişkilerin olmamasına çalışırdı; öte yandan, davranışının dürüst bir davranış mı, alçaklık mı olduğunu., yaptığının Rus imparatorluğuna ya da bütün dünyaya büyük bir iyiliği mi, zararı mı dokunacağını düşünmezdi bile.

Bakan olduğunda yalnızca ona bağlı olanlarla —çok insan bağlıydı ona— yakınları değil, uzak yakın herkes, kendi de, onun çok zeki bir devlet adamı olduğuna inanıyordu. Ama aradan bir zaman geçtikten sonra hiç bir şey yapmayınca, bir şey gösteremeyince; gene onun gibi evrak yazmayı, anlamayı öğrenmiş, gösterişli, prensipleri olmayan memurları —varoluş yasası

gereğince— onu sıkıştırmalarına dayanamayıp emekliye ayrılmak zorunda kalınca, onun zeki, anlayışlı olmak şöyle dursun, kafasız, bilgisiz bir insan olduğunu herkes anlamıştı. Görüşlerinde en bayağı gerici gazetelerin baş yazılarının düzeyine kadar yükselebilmiş, kendine pek güvenen bir kafasız… Onu zorlayan ötekî bilgisiz, kendilerine güvenen memurlardan ayrı bir yanının olmadığı çıkmıştı ortaya, kendi de anlamıştı bunu, ama inançları hiç sarsmamıştı bu, devletten her yıl yüklü bir para almasının, parlak tören giysisine yeni yeni süsler eklemesinin gerektiğine hâlâ inanıyordu. Bu inancı öylesine güçlüydü kî, bu konuda ona karşı koymaya hiç kimse cesaret edemiyordu. Her yıl bir bakıma emekli parası, bir bakıma, devletin yüksek bir organında üye-

ligine, birtakım komisyonlara, komitelere başkanlık etmesine karşılık ödül diye otuz, kırk bin ruble alıyor; aynca, gene her yıl omuzlarına ya da pantalonuna yeni yeni sırmalar eklemek, frağı-na şeritler, mine yıldızlar takmak hakkı kazanıyordu. Bütün bunların sonucu önemli kişilerden hayli tanıdığı vardı kont îvan Mihayloviç‘in.

Kont İvan Mihayloviç, Nehlüdof’un anlattıklarını —bir zamanlar kâtibini dinlediği gibi— dinledikten sonra, ona biri yargı-tay üyesi Volf’a olmak

üzere iki pusla vereceğini söyledi.

— Çeşitli şeyler derler onun için, diye devam etti, ama dans trus fes cas c’est un homme trescomme i! faut. (‘) Çok iyiliğim dokunmuştu ona, elinden geleni yapacaktır.

Öteki puslayı, dilekçe komisyonunda önemli bir kişiye yazdı kont İvan Mihayloviç. Nehlüdof’un anlattığı Fedosya Birükova’ nın hikâyesi çok ilgilendirmişti onu. Nehlüdof, bir ara bu konuda çariçeye bir mektup yazmayı bile düşündüğünü söyleyince kont, hikâyenin gerçekten çok dokunaklı olduğunu, bunu orada anlatabileceğini söyledi. Ama söz veremedi buna. Bir yandan dilekçe de yürüsün, diyordu. Bir fırsat çıkar, onu perşembe günü petit comite’ye (2) çağırırlarsa belki de anlatabileceğini düşünüyordu.

Nehlüdof, konttan iki puslayı, teyzesinden de Mariette’ye yazdığı puslayı aldıktan sonra hemen çıktı evden.

Önce Mariette’ye gitti. Genç kızlığından tanırdı onu. Zengin olmayan aristokrat bir ailenin kızıydı.

Devlet hizmetinde yükselmeye çalışan bir adamla evlendiğini biliyordu. Kocası üzerine hiç de iyi şeyler duymamıştı Nehlüdof. Yüzlerce, binlerce siyasî suçluya gösterdiği gaddarlığı —asıl görevi onlara ıstırap çektirmek, eziyet etmekti zaten— biliyordu. Ezilenlere yardım edebilmek için, ezenlerin yanında olmak, onların yaptıklarının doğru olduğunu kabul ediyormuş gibi, onlardan alışılmış, kuşkusuz farkında olmadıkları canavarlıklarını biraz —hiç olmazsa bazı kimselere karşı

— yumuşatmalarını dilemek her zamanki gibi ağır geliyordu Nehlüdof’a. Böyle durumlarda bir huzursuzluk,

V) Ama kim ne derse desin, çok değerli bir insandır. (Fransızca) P) Küçük, dostça toplantı.

(Fransızca)

can sıkıntısı duyar, dilekte bulunsun mu bulunmasın mı diye uzun süre kararsızlık içinde bocalar, ama her keresinde de verirdi kararını, gider dilerdi dileyeceğini. Şu Mariette'nin, kocasının yanında can sıkıntısından patlayacağını, yüzünün, kızaracağını biliyordu; ama tek başına kapatıldığı hücrede kıvranan zaval ı bir kadını kurtarabilirdi belki böylece akrabalarının da, kadının da çektiği acılara son verebilirdi… Dahası var, artık onlardan olmadığını bildiği insanların arasına katılıp —oysa onlar kendilerinden sanıyorlardı onu hâlâ— onlardan bir şey istemenin yapma-cıklığını hissediyor; bu insanların arasında, gene eski yola girdiğini sezinliyor, elinde olmadan, bu çevrede sürüp giden başıboşluğa, ahlâksızlığa kaptırıyordu kendini. Teyzesi Katerina İvanov-na'nın yanında bile hissetmişti bunu. O sabah ciddi düşüncelerini ona anlatırken şaka ediyormuş gibi bir tavır takınmıştı.

Uzun zamandan beri gelmediği Petersburg, herkesin üzerinde bıraktığı etkiyi onun üzerinde de bırakmıştı: Her şey öylesine temiz öylesine iyi düzenlenmiş, öylesine rahattı, insanlar ahlâk konusunda öylesine hoşgörürdüler ki, hayat pek bir rahattı sanki, Dinç ahlâk yönünden daha bir duyarsız hissediyordu kendini şimdi.

Üstü başı tertemiz, kibar, yakışıklı arabacı pırıl pırıl yıkanmış, sokaklarda dolaşan saygılı, zarif boylu poslu polislerin; güzel, tertemiz evlerin önünden geçirerek, kanal boyundaki, Ma-Hette'nin oturduğu eve götürdü onu.

Kapıda, gözlerinde meşin gözlükler olan iki İngiliz atı koşulu bir araba duruyordu. Favorileri yanağının yarısından, resmi giysili, İngilize benzeyen arabacı, elinde kırbacıyl.a, pek bir kibirli oturuyordu arabacı yerinde.

Tertemiz üniformalı kapıcı kapıyı açtı. Antrede gözalıcı favorileri güzelce taranmış, pırıl pırıl resmi giysili sırmalı bir uşakla, yepyeni üniformalı, kılıçlı bir emireri vardı.

— General kabul etmiyorlar. Hanımefendi de. Şimdi çıkacaklar.

Nehlüdof Katerina İvanovna'nın yazdığı mektubu verdi, kartını çıkarıp, ziyaretçilerin yazıldığı

defterin bulunduğu küçük masaya yürüdü; görüşemediği için çok üzüldüğünü yazıyordu ki, uşak merdivene koştu, kapıcı dışarı çıkıp Arabayı getir! diye

bağırdı; emireriyse hazırola geçip, merdivenden mağrur görünüşüne hiç de gitmeyen bir biçimde çabuk çabuk inen orta boylu hanımefendiye dikti gözlerini.

Mariette'nin başında tüylü, büyük bir şapka, üzerinde siyah bir giysi, omuzlarında siyah bir şal vardı. Yeni, siyah eldivenler takmıştı. Yüzü tül e örtülüydü.

Nehlüdof'u görünce tülü kaldırarak, sevimli yüzünü açtı, aydınlık bakışlı gözlerini ona dikti. İçten, tatlı bir sesle:

— A, prens Dmitri İvanoviç! Dedi. Az kaldı tanıyacak-tım…

— Nasıl olur? adımı bile hatırlıyorsunuz. Mariette Fransızca:

— Elbette, dedi, kızkardeşimle bir zamanlar aşıktık bile size. Ama ne çok değişmişsiniz. Ah, ne yazık ki gidiyorum.

Kararsızlık içinde bir an durdu.

— Neyse, gelin yukarı çıkalım. (Duvar saatine baktı.) Yo, olmaz. Kamenkaya'nın duasına gidiyorum. Çok fena durumda zaval ı.

— Ne oldu ona?

— Duymadınız mı?… düel oda oğlu öldürüldü. Pozen'le düel o etti. Tek oğluydu. Korkunç bir şey.

Perişan oldu kadıncağız.

— Duydum. Mariette:

— Gideyim, gideyim, dedi. Yarın ya da bu akşam gelin daha iyi.

Hafif, çabuk adımlarla kapıya yürüdü. Nehlüdof, onunla beraber dışarı çıkarken:

— Bu akşam gelemem, diye cevap verdi.

Merdivenin dibine yaklaşan doru atlara bakarak ekledi:

— Bir işim vardı sizinle.

— Nedir?

Nehlüdof, sol üst köşesinde Katerina İvanovna'nın adı, soyadının baş harfleri büyük büyük yazılı, uzunca bir zarf uzattı ona.

— Teyzem yazdı size ne olduğunu, dedi.

— Biliyorum, kontes Katerina İvanovna kocama sözümün geçtiğini sanıyor. Yanılıyor. Yok öyle bir şey, olsun da istemi-— 296

yorum. Ama kontes için, sizin için bu prensibimden vazgeçebilirim tabiî.

Siyah eldivenli, küçük elini cebine sokup bir şey arayarak:

— Nedir işiniz? diye sordu.

— Hastalıklı, suçsuz bir kızı kaleye atmışlar. — Soyadı ne?

— Şustova, Lidiya Şustova. Mektupta yazıyor. Mariette:

— Pekâlâ, dedi, bir şeyler yapmaya çalışırım.

Yürüyüp, güneşte pırıl pırıl parlayan kupa arabasına bindi, şemsiyesini açtı. Uşak çıkıp arabacının yanına oturdu, arabacıya sürmesini söyledi. Araba henüz hareket etmişti ki, Mariette şemsiyesiyle arabacının sırtına dokundu. Besili, gösterişli kısraklar güzel başların! kaldırarak durdular.

Mariette:

— Bekliyorum, dedi, lütfen gelin, ama iş için değil, oturmaya gelin.

Gülümsedi —bu gülümseyişinin ne denli güçlü olduğunu bildirdi—; oyun bitmiş de perdeyi indiriyormuş gibi, indirdi tülünü. Şemsiyesiyle dokundu arabacının sırtına gene:

— Gidelim artık.

Nehlüdof şapkasını çıkardı. Safkan, doru kısraklar kişnedi-ler, nal arıyla kaldırım taşlarını döve döve hızla çekip götürdüler, çukurlara girince yeni lâstik tekerlekleri üzerinde hafifçe yaylanan arabayı.

XVI

Mariette'nin gülümseyişini hatırlayınca kendi kendine başsın sal adı Nehlüdof: Saygı duymadığı insanların yüzüne gülmek zorunluğunun onda uyandırdığı kuşku, kararsızlık duygusunu hissederek, Ne olup bitiyor, anlamadan gene bu hayatın ortasında bulacaksın kendini, diye geçirdi aklından. Boşuna zaman kaybetmemek için önce nereye, sonra nereye gitmesi gerektiğini düşündü, yargrtaya yol andı. Son derece kibar, temiz giyimli memurların çalıştığı geniş, güze! döşeli kalem odasına aldılar onu önce.

Memurlar Nehlüdof'a, Maslova'nın dilekçesinin geldiğini, incelemek üzere yargıtay üyelerine verildiğini, dilekçe üzerine konuşmayı Volf'un — Nehlüdof'un, teyzesinin kocasından mektup getirdiği yargıtay üyesiydi bu — yapacağını söylediler.

— Oturum bu hafta, dedi bir memur, ama Maslova'nın dosyasına bu oturumda bakılabileceğini sanmam. Bir rica ederseniz, bu hafta çarşamba günü bakarlar belki.

Nehlüdof kalem odasında eksik kalmış birkaç işlemin tamamlanmasını beklerken, dinliyordu çevresinden konuşulanları. Düel odan söz ediyorlardı. Genç Kamenski'nin nasıl öldürüldüğünü, Petersburg'da günün konusu olan bu düel oyu ayrıntılarıyla orada öğrendi. Olay şuydu: Subaylar istridye yiyorlarmış gazinoda, her zamanki gibi de çok içiyorlarmış. Biri Kamenski'nin alayı üzerine kötü bir söz etmiş; Kamenski yüzüne karşı

yalancı demiş arkadaşının. O da tutmuş bir yumruk atmış Kamenski’ ye. Devrisi gün düel o etmişler; kurşun Kamenski’nin karnına gelmiş, iki saat sonra da ölmüş. Katil e düel o tanıklarını tutuk-lamışlar, ama askerî ceza evine atıldıkları halde, iki hafta sonra serbest bırakılacaklarını söylüyorlardı.

Yargıtay kaleminden dilekçe komisyonuna, komisyonda söz sahibi baron Vorobyef’e gitti. Sarayı

andıran bir devlet evinde oturuyordu. Kapıcıyla uşak, kabul günleri dışında baronu kimsenin göremiyeceğini, o gün çarın yanında olduğunu, devrisi gün de gene konferansa gideceğini söylediler. Nehlüdof mektubu uşağa verip, yargıtay üyesi Volf’a gitti.

Volf sabah kahvaltısını yeni yapmış, her zamanki gibi, sindirim kolay olsun diye sigara içerek odanın içinde dolaşırken kabul etti Nehlüdof’u. Vladimir Vasilyeviç Volf gerçekten de un homme tres comme il faut (‘) idi. Bu özel iğini her şeyin üstünde tutar, onun doruğundan bakardı öteki insanlara. Bu özel iğine değer vermemek elinde değildi zaten, onun yardımıyla yükselmişti buraya kadar. Evlilik, on sekiz bin ruble geliri olan bir mülk sahibi olmayı, kendi çabası da yargıtay üyeliğine kadar yükselmeyi sağlamıştı ona. Yalnızca un homme tres comme il faut saymazdı

kendini; şövalye ruh!u, dürüst bir insan olduğuna da ina-

(‘) Çok efendi bir adam.

nırdı. Dürüstlük onun için kişilerden gizlice rüşvet almamaktı. Devletin ondan istediği her şeyi köle gibi yaparken, kendisi için her çeşit yol uk, kira istemeyi kötü bir davranış saymıyordu. Polonya Çarlığı il erinden birinde valiyken yaptığı gibi, ulusuna, babalarından kalan dine bağlılıkları

yüzünden suçsuz yüzlerce insanı perişan etmek, sürgüne yol amak onun için kötü bir şey olmadığı gibi soylu, yiğitçe bir davranış, bir yurtseverlikti. Ona aşık karısıyla, baldızını soyup soğana çevirmek de alçaklık değildi onun için.

Vladimir Vasilyeviç‘in ailesinde ondan başka üç kişi daha vardı: Kişiliği zayıf karısı, baldızı —onun da malını mülkünü satıp, parasını kendi adına yatırmıştı—; uysal, ürkek yaradılışlı, çirkin, yalnız başına, ağır bir hayat süren, son zamanlarda tek eğlencesi Aline’nin, kontes Katerina İvanovna’nın toplantılarına katılmak olan kızı.

Vladimir Vasilyeviç‘in on beş yaşamda sakal an bitince içmeye, düzensiz bir hayat sürmeye başlayan, yirmi yaşma kadar böyle devam eden temiz ruhlu oğlu, okuyamadığı, kötü insanlarla düşüp kalktığı, borç ettiği, babasını küçük düşürdüğü için evden kovulmuştu. Babası bir keresinde iki yüz otuz ruble borcunu ödemişti oğlunun, bir keresinde altı yüz ruble. Ama sonunda oğluna bunun son olduğunu, yaşayışına bir çeki düzen vermezse onu evden kovacağını, tüm ilişkisini de keseceğini bildirmişti. Ama oğlu yaşayışına çeki düzen vermediği gibi bin ruble daha borç yapmış, babasına da bu evde yaşamanın onun için bir ıstırap olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiş; Vladimir Vasilyeviç de bunun üzerine oğluna, gönlünün dilediği yere gidebileceğini, bundan böyle onun oğlu olmadığını söylemişti. O gün bu gündür Vladimir Vasilyeviç oğlu yokmuş gibi davranır, evde hiç kimse de ona oğlundan söz etmek yürekliliğini gösteremezdi. Aile yaşayışını en iyi biçimde düzene koyduğundan kuşkusu yoktu.

Volf, odasında dolaşmaya ara vererek, alçakgönül ü, biraz alaylı bir gülümsemeyle —her zaman böyle gülümserdi; insanların çoğundan üstün olduğu düşüncesinin gülümsemesine verdiği bir ifadeydi bu— karşıladı Nehlüdof’u, elini sıktı, mektubu okudu.

— 299 —

— Buyrun oturun lütfen. İzin verirseniz ben oturmayacağım.

El erini ceketinin ceplerine sokup, eski usul döşenmiş, geniş odanın içinde uzunlamasına, yumuşak adımlarla dolaşmaya başladı. Külünü düşürmemek için sigarayı ağzından dikkatlice alırken, mavimsi,, hoş kokulu dumanını burnundan çıkararak devam etti:

— Sizinle tanıştığıma, ayrıca kont İvan Mihayioviç‘e bir hizmette bulunabilmek fırsatı eline geçtiğine çok sevindim.

Nehlüdof:

— Bir dileğim olacaktı, dedi, dosya biran önce incelenirse çok iyi olur, çünkü cezalının Sibirya'ya gitmesi gerekecekse bir an önce gitsin.

Her zaman karşısındaki leb demeden leblebiyi anlayan Volf o alçakgönül ü gülümsemesiyle:

— Evet, evet, Nijiniy'den ilk vapurla, biliyorum, dedi. Soyadı ne cezalının?

— Maslova…

Volf masaya gitti, dosyaların üstündeki kâğıda baktı.

— Tamam, Maslova. Pekâlâ, söylerim arkadaşlara. Çarşamba günü bakarız dosyaya.

— Avukata telgraf çekebilir miyim?

— Avukatınız da mı var? Ne diye tuttunuz avukat? Ama siz bilirsiniz.

Nehlüdof:

— Kararın bozulmasını gerektiren nedenler yeterli olmayabilir, dedi, ama sanırım dosyanın incelenmesinden anlaşılacaktır kararın bir yanlış anlama yüzünden verildiği.

Vladimir Vasilyeviç, sigarasının külüne dik dik bakarak:

— Olabilir, dedi, ama yargıtay dâvanın gerçek yanıyla ilgi-lenemez. Yasaların doğru uygulanıp uygulanmadığına bakar, o kadar.

— Ama bu başka olaylara hiç benzemiyor bence.

— Biliyorum, biliyorum. Hiç bir olay benzemez ötekilere. Böyle işte.

Sigaranın külü hâlâ dayanıyordu, ama bir yerinden çatlamıştı artik, tehlikedeydi. Volf. sigarasını, külü düşmeyecek biçimde— 300

tutarak:

— Petersburg’a seyrek geliyorsunuz galiba? diye sordu. Kül ha düştü ha düşecekti. Volf yavaşça tablaya götürdü sigarasını, tam o anda da kül düştü.

— Ne korkunç bir şey şu Kamenski’lerin başına gelen! dedi. Aslan gibi bir gençti. Hem de ailenin tek oğlu. Özel ikle annenin durumu kötü…

Viadimir Vasilyeviç, Petersburg’da Kamenski için anlatılanları noktası noktasına bir kere daha anlattı. Kontes aterina İva-novna’dan, onun yeni din akımına kendini kaptırdığından söz etti. Bu akımı ne olumlu buluyor, ne de yeriyordu. Onun gibi bir kişi için böyle şeylerin gereksiz olduğunu düşündüğü bel iydi. Sözünü bitirdikten sonra çıngırağın ipini çekti.

Nehlüdof başıyla selâm verdi,

Volf ona elini uzatarak:

— Zamanınız varsa akşam yemeğine buyrun, dedi, çarşamba günü gelin hiç olmazsa. Kesin cevabı da verebilirim size o zaman.

Geç olmuştu, Nehlüdof teyzesinin evine döndü.

XVII

Kontes Katerina İvanovna’nın evinde akşam yemeği yedi buçukta yeniyordu. Yemek, Nehlüdof’un o zamana kadar görmediği, değişik bir biçimde veriliyordu. Yemekler masanın üzerinde duruyordu; uşaklar yemekleri getirip bıraktıktan sonra gidiyorlardı, konuklar kendileri alıyorlardı

yemekleri. Erkekler, kadınların rahatsız olmalarına fırsat vermiyor, yemek dağıtma, içki koyma işinin bütün ağırlığını kendi üzerlerine alıyorlardı, Bir kap bitince kontes masanın kenarındaki düğmeye basıyor, dışar-da zil çalıyor, uşaklar sessizce içeri giriyor, tabaklan çabucak toplayıp yenilerini koyuyorlardı. İçkiler gibi yemekler de pek nefisti. Geniş, aydınlık mutfakta Fransız baş

aşçı, beyaz önlüklü iki yardımcısıyla beraber hazırlıyordu bu yemekleri. Altı kişi vardı yemekte: Kont, kontes, asık yüzlü bir muhafız subayı olan oğul an —dirseklerini masaya dayıyordu,—

Nehlüdof, bir de kontun köyden gelmiş baş kâhyası.

İ

Burada da düel odan konuşuluyordu. Çar'ın bu olayı nasıl karşıladığından söz ediyorlardı. Çar'ın anne Kamenskaya için üzüldüğü biliniyordu. Herkes üzülüyordu bahtsız kadın için. Öte yandan, çok üzüldüğü halde, üniformasının onurunu koruyan katile karşı Çar'ın pek sert davranmamak niyetinde olduğu da biliniyordu. Üniformasının onurunu koruyan katili herkes hoşgö-rüyordu zaten. Yalnız kontes Katerina İvanovna suçluyordu katili.

— Oh, ne âlâ dünya, diyordu, içsinler içsinler, aslan gibi gençleri öldürsünler… dünyada affetmem ben olsam.

Kont:

— Bunu anlamıyorum ben işte, dedi.

— Benim söylediğim hiç birşeyi anlamazsın sen zaten. (Kontes Nehlüdof'a dönerek devam etti.) Herkes anlıyor da bir kocam anlamıyor. Zaval ı anneye, acıdığımı; gençlerin birbirini öldürmelerini, öldürenin sevinmesini istemediğimi söylüyorum.

O âna kadar susan oğlu karıştı söze, katili savundu. Bir subayın başka türlü davranamayacağını, davranırsa subaylar mahkemesinin onu alaydan kovacağını kaba bir biçimde anlatarak annesine saldırdı. Nehlüdof, söze karışmadan dinliyordu. Öne sürdüğü delil eri kabul etmese bile, eski bir subay olarak anlıyordu Çarski'yi. Ama elinde olmadan, bir başka subayı öldüren subayla; ceza evinde gördüğü, kavgadan adam öldürdüğü için kürek cezasına çarptırılmış güzel yüzlü

delikanlının durumlarını şöyle bir düşündü. İkisi de sarhoşken katil olmuşlardı. Köylü öfkeli bîr anında öldürmüştü. Karısından, çoluğundan,

çocuğundan, akrabalarından ayırmışlardı onu, ayaklarına zincir vurup, saçlarını kesmiş, ceza evine atmışlardı. Yakında Sibirya'ya gidecekti.

Oysa beriki askerî ceza evinde rahat bir o,dada oturuyor, güzel güzel yemekler yiyor, en âlâsından şarap içiyor, kitap okuyordu. Bugün yarın da serbest bırakılacak, eski yaşayışına devam edecekti. Daha bir ilgi görecekti hem bundan böyle çevresinde.

Bu konuda düşüncelerini söyledi. Başlangıçta yeğeninden yana göründü kontes Katerina İvanovna, ama sonra sustu. Anlattıklarının saygısızlık olduğunun ötekiler gibi Nehlüdof da farkındaydı.

Akşam yemeğinden sonra, Kizeveter'in konuşacağı konuk-— 302

lar toplanmaya başladı. Yüksek arkalıklı oymalı sıra sıra sandalyeler dizilmişti buraya; konuşmacı

için bir sürahi su konmuş masanın arkasında da bir koltuk vardı.

Avluda güzel güzel arabalar duruyordu. Zengin döşeli salonda ipekler, kadifeler, dantel er içinde, takma saçlı, ince bel i şık bayanlar oturuyordu. Bayanların araşma erkekler serpilmişti: Subaylar, sivil er. Beş erkek de aşağı tabakadandı: İki kapıcı, bir dükkâncı, bir uşak, bir de arabacı.

Kizeveter İngilizce konuşuyor; pînce nez'li sıska bir kız çabuk ve güzel, Rusçaya çeviriyordu söylediklerini.

Kizeveter günahlarımızın çok büyük, cezalarınınsa korkunç, kaçınılmaz olduğunu, bu cezayı

bekleyerek yaşanamayacağını söylüyordu.

— Sevgili kardeşlerim, kendimize şöyle bir bakar; nasıl yaşadığımızı, neler yaptığımızı, yüce Tanrıyı nasıl öfkelendirdiğimizi, İsa'yı nasıl üzdüğümüzü düşünürsek, bizim için bağışlanmak diye bir şeyin, kurtuluşun olmadığını, sonumuzun felâket olduğunu anlarız. (Titrek, ağlamaklı bir sesle konuşuyordu.) Korkunç bir felâkettir bu, sonsuz ıztırap bekliyor bizi. Nasıl kurtulacağız?

Kardeşlerim, nasıl kurtulacağız bu korkunç yangından? Evimizin her yanını sardı, çıkış yolumuz yok.

Bir an sustu. Yanaklarından sahici gözyaşı damlaları yuvarlanıyordu. Sekiz yıldır, pek hoşlandığı

konuşmasının tam bu yerine gelince, boğazına bir şey düğümlenir, burnunun direği sızlar gözleri yaşarırdı. Bu gözyaşları daha da duygulandırırdı onu. Salonda hıçkırıklar duyuluyordu. Kontes Katerina İvanovna mozayik masaya dirseklerini dayayarak başını el eri arasına almıştı, etli omuzları titriyordu. Arabacı, arabayla üzerine üzerine gidiyor da Alman kenara çekilmiyormuş gibi şaşkınlık, korku dolu gözlerle bakıyordu Kizeveter'e. Dinleyicilerin çoğunluğu kontes Katerina İvanovna gibi oturuyordu. Volf'un, ona benzeyen, son modaya göre giyinmiş kızı yere diz çökmüş, el eriyle yüzünü kapamıştı.

Konuşmacının yüzü aydınlandı birden, gerçek gülümsemeyi andıran bir ifade —artistlerin sevinç

bildirdikleri ifadeydi bu— kapalı yüzünü, tatlı bir sesle devam etti:

— Ama kurtuluş vardır. Bizi mutlu eden, sevindiren de bu-

dur işte. Bu kurtuluş. Tanrının bizler için kendini ıstıraplara vermiş oğlunun dökülen kanıdır. Onun çektikleri, onun kanı kurtarıyor bizi. Kardeşlerim — gene ağlamaklı konuşmaya başlamıştı— tek evlâdını insanoğlunun bağışlaması uğruna feda eden Tanrıya şükredelim… Kutsal kanı…

Nehlüdof duyduklarından öylesine iğrendirmişti ki, sessizce kalktı, yüzünü buruşturarak, utançtan renk vermemeye çalışarak çıktı, odasına gitti.

XVIII

Devrisi sabah Nehİüdof kalkmış, giyinmiş, aşağı inmeye hazırlanıyordu ki, uşak Moskova'lı

avukatın kartını getirdi ona. Bazı işleri için gelmişti avukat. Ayrıca, çok uzak bir güne atılmaz-sa, yargıtayda Maslova'nın dosyasının incelenmesinde de bulunacaktı. Nehİüdof un telgrafı

Moskova'ya varmadan yola çıkmıştı. Maslova dâvasının yargıtayda ne zaman dinleneceğini, yargıtay üyelerinin kimler olduğunu Nehlüdof'tan öğrenince gülümsedi.

— Demek ki üç tip üye var, dedi. Vali tam bir Petersburg memurudur, Skovorodnikof daha gerçekçi. En çok ona güvenebiliriz. Dilekçe komisyonundan ne haber?

— Bugün baron Vorobyef'e ('} gideceğim, dün gittim, görüşemedim.

Bu yabancı unvanı böyle bir Rusça sözcükle beraber kul anırken Nehlüdof'un ses tonuna biraz alaycı bir hava vermesi üzerine avukat:

— Vorobyef'in nereden baron olduğunu biliyor musunuz? dedi. Pavel, galiba baş uşak olan dedesine bir hizmetine karşılık vermiş bu unvanı. Nasıl bir hizmetse, pek hoşuna gitmiş Pa-vel'in.

Baron yapıvermiş onu bir çırpıda. O günden sonra baron Vorobyef olmuş işte. Gurur duyuyormuş da bununla. Ne anasının gözüdür!

Nehlüdof:

— Bugün gideceğim ona, dedi.

(1) Vorobyef Rusça serçe kuşu anlamına gelir. (F.A.)

— Neyse, beraber gidelim. Bırakayım sizi.

Antrede uşak gibi Nehlüdof'un yanına, Mariette'den bir mektup verdi: Pour vous faire plaisir, j'ai agi tout â fait contre mes principes, et jai intercede aupres de mon mari pour votre protegee. l se trouve que cette personne peut etre relachee immediatement. Mon mana â ecrit au commandant, Venez done. Je vous attend. C)

Nehlüdof avukata döndü:

— Ne korkunç bir şey bu! dedi. Yedi ay tek kişilik hücrede yatırdıkları Asanın hiç bir suçu olmuyor, oradan kurtulması için de bir sözcük yetiyor.

— Her zeman böyledir bu. İstenen sonucu elde ettiniz ya, ona bakın siz

— Ama acı veriyor bana bu başarı.

— Ne diye yakalayıp oraya attılar bu zaval ıyı? Ne diye yedi ay ıstırap çektirdiler ona?

— Düşünün ki beterin de beteri vardır.

Dışarı çıktılar. Avukatın tuttuğu güzel kiralık araba merdivenin dibine yaklaşırken avukat:

— Bırakayım sizi, diye devam etti. Baron Vorobyef'e gidiyorsunuz, değil mi?

Avukat gideceği yeri söylen; arabacıya, güçlü atların çektiği araba biraz sonra baren Vorobyef'in evinin önündeydi. Baron evdeydi. Birinci odada resmî giysili, son derece uzun boyluydu, gırtlak kemiği çıkık, parmaklarının ucuna basarak yürüyen, genç bir memurla iki bayan vardı.

Genç memur, bayanların yanından ayrılıp çıt-kırıldım bir yürüyüşle Nehlüdof'un yanma geldi:

— Soyadınız? Nehlüdof söyledi.

— Baron biliyor geleceğinizi. Bir dakika!

(') Sizi sevindirmek için prensiplerimi hiçe saydım, koruduğunuz kimse için kocama gerekeni söyledim. Sanıyorum yakında serbest bırakacaklar dediğiniz kızı. Kocam kale komutanına yazdı.

Gelin… Bekliyorum sîzi. (Fransızca)

Genç memur kapalı bir kapıdan girdi. Matem elbisesi giymiş, ağlamaktan yüzü gözü şişmiş bir kadın çıkıyordu oradan. Kadın, gözyaşlarını gizlemek için, karışan tülünü kemikli parmaklarıyla indirmeye çalışıyordu.

Genç memur, yumuşak adımlarla çalışma odasının kapısına yaklaştı, kapıyı açıp Nehlüdof'a yol verdi:

Nehlüdof içeri girince büyük bir yazı masasının arkasındaki koltuğa gömülmüş, neşeyle önüne bakan kısa boylu, saçları kısa kesilmiş redingotlu bir adamın karşısında buldu kendini. Beyaz bıyıklarının, sakalının arasında daha bir göze çarpan sevimli yüzü, Nehlüdof'u görünce içten bir gülümsemeyle aydınlandı.

— Sizi gördüğüme çok sevindim, annenizle eski dosttuk. Çocukluğunuzu bilirim. Subayken de görmüştüm sizi. Oturun bakalım, anlatın, ne yardımım dokunabilir size?

Nehlüdof, Fedosya olayını anlatırken baron ak saçları kısa kesilmiş başını sal ayarak:

— Evet, evet, diyordu. Anlatın, anlatın, anladım. Evet, gerçekten de çok acı bir şey bu. Dilekçe verdiniz mi bari?

Nehlüdof dilekçeyi cebinden çıkararak:

— Hazırladım, dedi. Yalnız, dilekçeyi size sunmayı daha uygun buldum, o zaman daha bir ilgilenirler çünkü.

— İyi etmişsiniz. Kendim götürür elimle veririm. (Baronun neşeli yüzünde büyük bir acıma ifadesi vardı.) Yazık, çok yazık. Çocuktu besbel i zaval ı, kocası kaba davrandı ona, dövdü falan, aradan zaman geçince de sevdiler birbirini… Evet, ben veririm dilekçeyi.

— Kont İvan Mihayloviç durumu Çariçeye açacağını söyledi. Nehlüdof daha sözünü bitirmemişti ki, baronun yüzü birden değişti.

— Neyse, dedi, dilekçeyi siz kaleme bırakın gene de, elimden geleni yaparım ben.

Tam bu sırada çıt-kırıldım yürüyüşlü genç memur girdi odaya.

— Deminki bayan iki sözcük daha söylemek istiyor.

— Gelsin bakalım. Ah, mon cher, o kadar gözyaşı görüyor ki insan burada! Hepsini dindirmek gelse elimizden! Gücümüzün yettiğince bir şeyler yapmaya çalışıyoruz işte.

Diriliş — F: 20306

Kadın girdi:

— Söylemeyi unuttum efendim, kızını bırakmasına izin verilmesin sakın, yoksa her şeye…

— Elimizden geleni yapacağım, dedim ya.

— Baron, yalvarırım kurtarın zaval ı bir anneyi. Kadın, baronun elini yakalayıp öpmeye başladı:

— Yapılabilecek her şey yapılacaktır.

Kadın çıkınca, Nehlüdof da gitmeye hazırlandı.

— Elimizden geleni yapacağız. Adalet Bakanlığına sorarız, onların vereceği cevaba göre ne yapılabilecekse yaparız.

Nehlüdof çıkıp kaleme gitti. Yargıtayda olduğu gibi burada da güzel döşeli, geniş bir odada temiz giyimli, saygılı, ciddî bir sürü memur vardı.

Nehlüdof, elinde olmadan düşünüyordu gene: Ne kadar da çoklar, hepsi de tok, üstleri başları

tertemiz, hepsinin çizmeleri gıcır gıcır. Kim yapıyor bütün bunları? Değil ceza evle-1 rindekilerden, köyde yaşayan insanlardan bile ne kadar rahatlar!

XIX

Petersburg’daki cezalıların kaderleri, bir sürü nişanı olan, ama bunlardan yalnız Beyaz Haç’ı

takan, devlete çok hizmeti dokunmuş, ama —söylendiğine göre— bunamış, Alman baronlarından yaşlı bir generalin elindeydi. Bu çok sevdiği haçı, Kafkasya’da gösterdiği yararlıklara karşılık vermişlerdi ona. Komutası altından resmî giysili, saçları kısa kesilmiş, süngülü tüfeklerle silâhlandırılmış Rus köylülerine, özgürlüklerini, evlerini, ailelerini savunan bini aşkın insan öldürmüştü orada. Sonra Polonya’da hizmet etmişti, yurduna; orada da Rus köylülerine bir çok cinayetler işletmiş, bunun için de nişanlar, üniformasına bir takım süsler almıştı. Daha sonra başka bir yerde daha göstermiş bu çeşit kahramanlıklar. Artık çökmüştü. Şimdi de, ona iyi bir evde oturmak olanağını, rahat yaşamasına yetecek kadar bir gelir, ayrıca saygı sağlayacak bîr görevdeydi. Büyük bir titizlikle yapıyordu görevini. Yukardan gelen emirlere büyük değer verir, dünyada her şeyin değişebileceğine, ama yukardan gelen emirlerin hiç bir türlü

değiştirilemeyeceğine inanırdı. Görevi, kadın erkek siyasî suçluları zindanlarda, tek kişilik hücrede, on

yılda bu suçluların yarısının, bazıları aklını yitirerek, bazıları veremden ölerek, bazıları kendi canına kıyarak —kimi yemek yemeyerek, kimi cam parçasıyla bilek damarlarını keserek, kimi kendini asarak, kimi de kendini yakarak— telef olacak biçimde saklamaktı.

Yaşlı general hepsini biliyordu bunların, gözlerinin önünde olup bitiyordu zaten her şey; ama fırtınaların, su baskınlarının sebep oldukları felâketler yüreğini sızlatmadığı gibi, bu olaylar da sızlatmıyordu. Yukardan, Çar’dan gelen emir gereği oluyordu bütün bunlar. Bu emirler ne olursa olsun yerine getirilmeliydi; bu bakımdan, onların sonuçlarını düşünmek gereksizdi. Yaşlı general, çok önemli olduklarına inandığı görevini aksatacağı korkusuyla, böyle şeyler üzerinde düşünmemeyi bir yurtseverlik, askerlik görevi sayardı.

Görevi gereği haftada bir kere zindanları dolaşır, cezalılara bir istekleri olup olmadığını sorardı.

Cezalılar çeşitli şeyler isterlerdi ondan. İhtiyar yüzlerine bön bön bakarak, sessizce dinlerdi onları, hiç bir isteklerini de yerine getirmezdi; istenilen şeyler yasalarla uyuşmazdı hiç bir zaman çünkü.

Nehlüdof’un bindiği payton yaşlı generalin oturduğu eve yaklaşırken kuledeki saat iyice sesli canlarıyla, Tanrının kutsal ığı nı çalıyordu; sonra saat ikiyi vurdu. Can sesini dinlerken Nehlüdof elinde olmadan, aralık, devrimcilerinin bildirilerinde okuduklarını; her gün yenilenen bu tatlı

müziğin, bir daha çıkmamak üzere zindana girmiş insanların ruhunda ne gibi bir etki uyandırabileceğini düşündü. Nehlüdof yaşlı generalin avlusuna girdiğinde, o, karanlık bir odada oyma süslemeli bir masanın başına oturmuş, memurlarından birinin kardeşi olan genç bir ressamla bir kâğıt üzerindeki fincan tabağını çeviriyordu. Ressamın ince, terli zayıf parmakları

yaşlı generalin yağlı, buruş buruş, eklem yerlerinde kemikleri çıkmış parmaklarıyla iç içey-di.

Birleşmiş bu iki el, üzerinde alfabenin bütün harfleri yazılı kâğıdın üstündeki ters çevrilmiş fincan tabağını öteye beriye çekiyordu. Tabak, generalin ölümden sonra ruhların birbirlerini nasıl tanıyacakları üzerine sorduğu soruya cevap veriyordu.

Kapıcı görevini yapan emirerlerden biri elinde Nehlüdof’un kartıyla içeri girdiğinde tabağın aracılığıyla Jan d’Ark’ın ruhu ko-

pusuyordu. Jan d’Ark’ın ruhu o ana kadar harflerle Ruhlar birbirlerini tanıyacaklar, ama… demişti, yazmışlardı da bunu. Emireri geldiğinde tabak önce p, sonra o harfleri üzerinde durup s harfine geçmiş, bir o yana bir bu yana gidip geliyordu. Bu kararsızlığın sebebi şuydu: Generalin düşüncesine göre sonraki harf l olmalıydı; Jan d’Ark’ın, ruhların birbirlerini, kendilerini dünyayla ilgili her şeyden andıktan sonra (‘) tanıyacaklarını söylemek zorunda olduğuna inanıyordu çünkü; bu yüzden sonraki harf l olmak gerekiyordu. Oysa ressam sonraki harfin v olması gerektiğini, Jan d’Ark’ın, ruhlardan çıkacak kutsal ışıktan (2) birbirlerini tanıyacaklarını söyleyeceğini düşünüyordu. General gür, kır düşmüş kaşlarını çatmış, tabağın kendiliğinden !ye doğru gittiğini sanarak dikkatle bakıyordu tabağın

üzerindeki el ere. Soluk benizli, yağlı saçları ensesinde top olmuş genç ressam da mavi gözlerinin donuk bakışlarını konuk odasının karanlık köşesine dikmiş, dudaklarını sinirli sinirli oynatarak tabağı v harfine doğru çekiyordu. General emirerini görünce yüzünü buruşturdu, bir anlık sessizlikten sonra kartı aldı, pirince nez'ini taktı, bel ağrısından inleyerek kalktı —boyu uzundu— kemikli el erini oğuşturdu.

— Çalışma odama gelsin. Ressam de kalktı:

— İzninizle yalnız başıma bitireyim, efendim, dedi. Ruhun burada varlığını hissediyorum.

General kararlı, sert bir tavırla:

— Pekâlâ, bitirin dedi.

Dizlerden bükülmeyen bacaklarının ölçülü, kararlı adımlarıyla çalışma odasına yürüdü.

Nehlüdof'a yazı masasının yanındaki koltuğu göstererek:

— Sizi gördüğüme sevindim, dedi. Çok mu oluyor Peters-burg'a geleli?

Sözlerinde sevgi, içtenlik vardı ama sesi pek kabaydı. Nehlüdof yeni geldiğini söyledi.

— Anneniz, Prenses nasıl?

(1) Rusça posle den sonra anlamına gelir (E.A.) (2) Rusça po svety ışıktan demektir, (E.A.)

— Annem öldü.

— Affedersiniz. Çok üzüldüm buna. Oğlum söyledi, sizi görmüş.

Generalin oğlu da babası gibi devlet hizmetindeydi; bilgi toplama dairesinde çalışıyordu. Orada ona verilen görevlerle pek ovunurdu. Aslında

çaşıtlıktı görevi.

— Babanızla aynı yerde çalışırdık. Yakın dosttuk. Siz de çalışıyor musunuz bakalım?

— Hayır, çalışmıyorum.

General bunu beğenmemiş gibi başını önüne eğdi. Nehlüdof:

— Bir dileğim olacak sizden, general, dedi.

— Ço-o-ok sevindim buna. Buyrun.

— İsteğim yersiz kaçarsa bağışlayın beni lütfen. Ama dilemek zorundayım bunu sizden.

— Nedir?

— Gurkeviç adında bir cezalınız var. Annesi onunla görüşmesine, hiç değilse ona kitaplar yol amasına izin verilmesini istiyor.

General cevap vermedi; düşünüyormuş gibi başını eğdi, gözlerini kıstı. Aslında bir şey düşündüğü

falan yoktu, vereceği cevabı bildiği için Nehlüdof'un sözleriyle ilgilenmemişti bile. Yasaların çizgisinden çıkamayacağını söyleyecekti. Hiç bir şey düşünmüyor, başını dinliyordu. Biraz sonra:

— Bakın, dedi, benim yetkilerimi aşar bu. Cezalıların görüşmelerini düzenleyen bir Çarlık emri vardır, bu emirden dışarı çıkamayız. Kitap konusuna gelince, kocaman bir kitaplığımız var, okuması sakıncalı görülmeyen kitaplar veriliyor onlara.

— Ama bilimsel, kitaplar gerek ona, çalışmak istiyor.

— İnanmayın buna. (Bir an sustu general.) Çalışmak için istemiyordur. İş olsun işte.

Nehlüdof:

— Ama nasıl olur? dedi. İçinde bulundukları ağır koşul ar altında bir şeyler yapmalılar.

— Daima yakınırlar zaten. Bilirim onları.

General, cezalılardan, çok kötü insanlardan söz eder gibi söz ediyordu.— 310

— Ceza evlerinde pek az görülen bir rahatlık sağlamış durumdayız onlara burada, diye devam etti.

Sonra, kendini temize çıkarmaya çalışıyormuş gibi, cezalılara sağlanan rahatlıkları bir bir sayıp dökmeye başladı. Öyle bir anlatışı vardı ki, bu kuruluşun asıl amacı cezalılara hoş rahat yaşanacak bir yer sağlamaktı sanki.

— Evet, önceleri hiç de iyi değildi durumları, ama şimdi keyiflerine diyecek yok. Her öğün üç kap yemek yiyorlar, hem biri de etli oluyor: Kuşbaşı et ya da köfte. Pazarları dördüncü bir kap daha veriliyor: Tatlı. Yurdumuzda herkes bu kadar yemek bulup yiyebilse ne mutlu.

General, cezalılanın isteklerinin sonunun gelmeyeceğini, nankörlüklerini ispatlamak için bir çok kereler tekrarladığı şeyleri sıralamaya başlamıştı.

— Kitap veriliyor onlara; din kitapları, eski dergiler veriyoruz. Oldukça zengin bir kitaplığımız var.

Ama çok az okuyorlar. Önce ilgileniyorlar sanki, ama hemen bırakıyorlar. Bakarsanız, yeni kitaplarımızın sayfaları yarıya kadar bile açılmamıştır; es-kileriyse yıl arca el dokunmamıştır zaten. (Manâlı manâlı gülümsedi general.) Bir deneme bile yaptık, kitapların arasına küçük kâğıtlar koyduk. Oldukları yerde kaldılar, dokunan olmadı. Yazmak da yasak değildir onlara.

Yazsınlar, eğlensinler diye karatahta, tebeşir veririz. Silip gene yazabilirler. Ama yazmıyorlar. İçeri atıldıktan kısa bir zaman sonra duruluyor, rahatlıyorlar. Başlangıçta sıkılıyorlar ama, sonra şişmanlıyorlar bile, çok uysal oluyorlar.

General, sözlerinden çıkan o korkunç anlamı düşünmeden konuşuyordu.

Nehlüdof onun kısık, cansız sesini dinliyor; kemikli el erine, kır kaşlarının altından gözüken ölgün gözlerine, resmî giysisinin kalkık yakasının alttan destek olduğu çıplak, çıkık elmacık kemiklerine; bu adamın, hunharca insan öldürmesine karşılık aldığı için pek değer verdiği, onunla öğündüğü

beyaz haçına bakıyor; ona itiraz etmenin, sözlerinin ne anlama geldiğini açıklamanın bir şeye yaramayacağım düşünüyordu. Bununla beraber, başka bir şeyi, serbest bırakılmas; için emir verildiğini bugün öğrendiği Şustova'yı sordu ona gene de.

— Şustova mı? Şustova… Hepsinin adım bilmiyorum ki. Bir sürü var, biliyorsunuz.

Bu kadar çok oldukları için kızıyordu onlara sanki. Zili çaldı, kâtibi çağırttı.

Kâtibin gelmesini beklerlerken anlatmaya devam ediyordu general:

— Dürüst, soylu insanlar —kendini de onlardan saydığı bel iydi— çok gereklidir. Çara…

yurdumuza da.

Yudumuza da diye deyişine bir heyecan, parlaklık vermek için eklemişti.

— Gördüğünüz gibi ihtiyarladım artık, ama gücümün yettiğince hizmet ediyorum gene.

Kâtip geldi, —huzursuz bakışlarında zekâ kıvılcımları olan zayıf, sağlam yapılı bir adamdı—

Şustova'nın içerde olduğunu, onunla ilgili herhangi bir emrin de alınmadığını söyledi. General:

— Emri alır almaz bırakırız onu, dedi. Zorla tutmayız kimseyi burada, hevesli değiliz onlara.

Gene gülümsedi. Buruş buruş yüzünü kırıştırmıştı yalnızca bu gülümseme.

Nehlüdof, bu korkunç ihtiyara duyduğu tiksintiyle acıma karışık duygusunu bel i etmemeye çalışarak kalktı. İhtiyarlar da, eski bir arkadaşının yolunu şaşırmış, akılsız oğluna karşı pek sert davranmaması, ona biraz öğüt vermesi gerektiği kanısındaydı.

— Gülegüle canım, gücenmeyin bana, sizi sevdiğim için söylüyorum. Burada yatan insanlardan uzak durun. Suçsuz yoktur aralarında. Son derece kötü, ahlâksız insanlardır hepsi de. Biliriz ne mal olduklarını.

Söylediklerinin doğruluğundan kuşku edilemezmiş gibi kesin konuşuyordu. Böyle kesin konuşmasının, söylediklerinin doğruluğundan kuşku etmemesinin nedeni, bunun böyle olduğu değil de, böyle olmasa kendini artık değerli, yararlı bir insan sayamayacağı korkusuydu sanki.

İhtiyarlık yıl arını bile yurduna hizmet ederek geçiren bir kahraman olduğuna inanamazdı o zaman, kendi gözünde de vicdanını satan bir alçak olurdu.

— İyisi mi çalışın, diye devam etti. Car'a dürüst insanlar gerek… anayurdumuza da. Herkes sizin gibi çalışmazsa ne olur?

Kim yapardı bu işleri? Durumu beğenmeyiz, ama devlete yardım etmeye gelince de yokuzdur.

Nehlüdof iyice öne eğilerek selâm verdi, kendisine alçak gönül ülükle uzatılan geniş, kemikli eli sıktıktan sonra çıktı.

General iki yana sal adı başını, belini oğuşturarak konuk salonuna yürüdü gene. Jan d'Ark'm ruhundan alınan cevabı yazıp bitiren ressam bekliyordu onu. General pince-nez'ini takıp okudu: Ruhlar birbirlerini tanıyacaklar, ama ruhlardan çıkacak kutsal ışıktan. Gözlerini kapayıp, bunu pek beğendiğini göstermek isteğiyle:

— O-o-o, dedi. Peki ama her ruhtan çıkacak ışık aynı olacağına göre nasıl anlayacağız karşımızdakinin kim olduğunu?

Gene masaya oturup parmaklarını ressamın parmaklarına geçirdi.

Nehlüdof'un arabacısı, avlu kapısından çıkarlarken gen dönüp:

— Çok sıkıcı bir yer burası beyim, dedi. Az kaldı sizi beklemeden gidiyordum.

Nehlüdof, gökyüzündeki küme küme bulutlara, Neva'nın —üzerine gidip gelen kayıkların, vapurların oluşturduğu— pırıl pırıl dalgacıklara bakarak göğüs geçirdi.

— Haklısın, çok sıkıcı, dedi.

XX

Devrisi gün Maslova'nın dosyası incelenecekti. Nehlüdof doğru yargıtaya gitti. Avukatla yargıtayın büyük, görkemli kapısında buluştu. Birkaç araba vardı yanda. Geniş merdivenden ikinci kata çıktıklarında, nereden nereye gidileceğini iyi bilen avukat sola döndü, üzerinde mahkemelerin kuruluş tarihi rakamla yazılı kapıya yöneldi. Uzun birinci odada paltosunu çıkarıp, yargıtay üyelerinin hepsinin toplandığını, sonucunun da şimdi geldiğini öğrenince —beyaz gömleği, beyaz kravatı, frağıyla— neşeli bir kararlılık içinde öteki odaya geçti. Bu odanın sağ yanında büyük bir kapı, kapının ötesinde de bir masa, sol yanın-daysa dönerek çıkan bir merdiven vardı. Onlar odaya girdiklerinde, koltuğunun altında bir çantayla, resmî giysili, kibar görünüşlü bir memur iniyordu bu merdivenden. Odada dikkati en çok

çeken, ceketli, gri pantolonlu, ak saçları uzun bir ihtiyardı. İki memur büyük bir saygıyla duruyordu karşısında.

Ak saçlı ihtiyar kalkıp sağ yandaki kapıdan çıktı. Bu sırada Fanarin, beyaz kravatlı, fraklı bir arkadaşını görmüş, onunla heyecanlı heyecanlı konuşmaya başlamıştı. Nehlüdof odada bulunanları inceliyordu. On beş kişi vardı içerde; bunlardan ikisi —biri pince-nez'Ii, genç, öteki yaşlı— kadındı. İncelenen dosya bir basın yoluyla iftira dâvasının dosyasıydı; bu yüzden her

zamankinden daha bir kalabalıktı şimdi burası. Gazeteciler, dergi-ciler toplanmıştı hep.

Pembe yanaklı, güzel resmî giysili, yakışıklı mahkeme yöneticisi elinde bir kâğıtla Fanarin'in yanma geldi, hangi dâvayla ilgili olduğunu sorup, Maslova dâvası için geldiğini öğrenince kâğıda bir şeyler yazıp gitti. Bu arada sağ yandaki kapı açıldı, ak saçlı ihtiyar girdi odaya. Ceketini çıkarmış, sırmalarla süslü, göğsünde parlak madenî düğmeler olan cübbesini giymişti. Bir kuşa benziyordu şimdi.

Bu gülünç giysi, besbel i, ihtiyarı da sıkıyordu. Her zamankinden daha çabuk adımlarla girişin karşısındaki kapıya yürüdü.

Fanarin, Nehlüdofa döndü:

— Be'dir bu, dedi, çok saygıdeğer bir insandır.

Sonra arkadaşıyla tanıştırdı Nehlüdof'u. Şimdi bakılacak dâvadan söz etmeye başladı ona.

Nedense çok önem veriyordu

bu dâvaya.

Oturum başlamak üzereydi. Nehlüdof kalabalıkla beraber sol yandaki kapıdan duruşma salonuna geçti. Hepsi —Fanarin de— parmaklığın arkasına, dinleyicilere ayrılan yere geçtiler. Yalnız Petersburg'lu avukat kaldı bu yanda.

Yargıtayın duruşma salonu bölge mahkemesininkinden küçüktü. Daha bir sade döşeliydi hem.

Üyelerin oturduğu masa yeşil çuha kaplı değildi yalnız; altın sırmalarla işlenmiş, koyu kırmızı, kadife bir örtü vardı üstünde. Ama geri kalan her şey aynıydı: Tasvirler, Car'ın portresi. Mahkeme yöneticisi gene öyle yüksek sesle: Duruşma başlıyor, diye bildirdi. Gene öyle herkes ayağa kalktı, cübbeli yargıtay üyeleri gene öyle girdiler salona, arkalıkları yüksek

koltuklarına oturdular, olağan gözükmeye çalışarak dirseklerini masaya dayadılar gene.

— 314 —

Dört üye vardı: Uzun yüzlü, donuk bakışlı, sakalsız bir adam olan başkan Nikitin; gözlerini manâlı

manâlı kısmış, bembeyaz el eriyle dâva dosyasını karıştıran Volf, sonra bilim adamı hukukçu, şişman, hantal, yüzü çiçek bozuğu Skovorodnikof; dördüncü üye, en son gelen, ak saçlı ihtiyar Be idi. Üyelerin arkasından baş sekreterle, baş savcı yardımcısı girdi. Savcı yardımcısı kara kuru, sakalsız yüzü esmer, siyah gözlerinin bakışı hüzünlü, orta boylu bir gençti. Acayip giysisine, on yıldır hiç görüşmemiş olmalarına karşın, Nehlüdof hemen tanımıştı onu. Üniversitede en yakın arkadaşlarından biriydi bu. Nehlüdof avukata dönüp:

— Baş savcı yardımcısının adı Selyenin midir? diye sordu.

— Evet, ne olacak?

— Tanıyorum onu, çok iyi bir insandır… Fanarin:

— Baş savcının da iyi bir yardımcısıdır, görevine bağlıdır. Ona söyleseydik çok iyi olurdu.

Nehlüdof, Selyenin’Ie olan yakın dostluğunu, onun temiz yürekliliğini, dürüstlüğünü, sözcüğün tam anlamıyla, soyluluğunu hatırlamıştı.

— Ne olursa olsun, vicdanının sesini dinleyecektir, dedi. Fanarin, okunmaya başlanan dâva raporunu dinlemeye hazırlanarak:

— İstesek de söyleyemeyiz artık, diye fısıldadı, geçti. Bölge mahkemesinin verdiği cezayı

onaylayan il mahkemesinin kararına edilen itiraz inceleniyordu.

Nehlüdof dinliyor, ne olup bitiyor anlamaya çalışıyordu; ama bölge mahkemesinde olduğu gibi burada da anlayamıyordu bir şey.

Anlayamamasının başlıca sebebi de, en önemli olması olağan görünen şeylerden değil de, bambaşka, önemsiz şeylerden söz etmeleriydi. Bir gazetede çıkan, hisse senetleri işiyle ilgili bir kurumun yöneticisinin yolsuzluk yaptığı iddia edilen bir yazıydı dâva konusu. Görünüşte bir tek şeydi önemli olan: Yöneticinin yolsuzluk yaptığı, kurumun ortaklarını

dolandırdığı iddiasının doğru olup olmadığı; doğruysa bu gidişe nasıl bir son verileceği. Ama bundan hiç söz edilmiyordu. Yalnız, yazı işleri sorumlusunun, yazarın bu yazısını basmaya yasalara göre yet-

kili olup olmadığı, bu yazıyı basmakla ne gibi bir suç işlediği üzerinde duruluyordu. Yazıdaki iftira unsurlarından, hukukla ilgilenmemiş bir insanın anlayamayacağı bir sürü şeyden, yasalardan, falanca kurulun verdiği filanca karardan uzun uzun söz edildi.

Nehlüdof bir şeyi anlayabilmişti ancak; dün ona yargıtayın davanın gerçek yanıyla ilgilenmeyeceğini öylesine kesin bir dil e söyleyen Volf, bu dâvada il mahkemesinin kararının bozulması için çaba gösteriyor; Selyenin de, soğukkanlılığından, ağırbaşlılığından hiç

beklenmeyen bir heyecanla itiraz ediyordu. Selye-nin'in, Nehlüdof'u şaşırtan bu heyecanının iki sebebi vardı: Hisse senetleriyle ilgili kurumun yöneticisinin bir dolandırıcı, kötü bir insan olduğunu biliyordu; ayrıca, duruşmadan bir ya da birkaç gün önce Volf'a bu iş adamının güzel bir akşam yemeği verdiğini öğrenmişti bir rastlantı sonucu. Volf —son derece dikkatli olsa bile— açıktan açığa yan tutunca, Selyenin de buna Sinirlenmiş, olağan bir dâva için aşırı heyecanlı, düşüncelerini söylemişti. Onun bu davranışının Volf'un gururuna dokunduğu bel iydi: Kızarıp bozarıyor, arada bir arkasına yaslanıyor, savcı yardımcısının sözlerine pek şaşmış gibi hareketler yapıyordu. Kalkıp, öteki üyelerle beraber, bu duruma çok gücenmiş bir ta-ı/ırla, olanca ağırbaşlılığıyla görüşme odasına yürüdü.

Üyeler çıkınca mahkeme yöneticisi Fanarin'in yanma geldi gene:

— Hangi dâva için geldiniz siz? Fanarin:

— Maslova dâvası için geldiğimi söyledim ya, dedi.

— Pekâlâ. Şimdi ona bakılacak. Yalnız…

— Bu dâvaya avukatsız bakılacaktı da, sanırım kararın açıklanmasından sonra çıkmayacaklar üyeler. Ama bildireyim ben…

— Evet? diye sordu avukat.

— Ne demek istiyorsunuz?

— Söylerim ben efendim, söylerim.

Mahkeme yöneticisi elindeki kâğıda bir şeyler yazdı.

Gerçekten de, yargıtay üyeleri iftira dâvasının kararını açıkladıktan sonra geri kalan dosyaları —bu arada Maslova'nınkini de— görüşme odasında çay, kahve içerek, sigara tüttürerek incelemek niyetindeydiler.XXI

Yargıtay üyeleri görüşme odasında masaya oturduklarından Volf hemen kararın bozulmasını

gerektiren durumları sayıp dökmeye başladı.

Genel ikle kötümser bir insan olan başkan bugün her zamankinden daha bir huysuzdu.

Duruşmada raporları dinlerken vermişti kararını, şimdi de Volf'u dinlemiyordu, kendi düşüncelerine dalmıştı. Düşünceleri, çoktan beri kendisinin atanmasını istediği önemli bir yere Vilyanof'un atanması üzerine dün anı defterine yazdıklarıyla ilgiliydi. Başkan Nikitin, görevi süresince tanıdığı birinci, ikinci derece memurlar üzerine düşüncelerinin çok değerli tarihî birer belge olduğuna tam bir içtenlikle inanırdı. Dünkü yazdıklarında, —kendi deyimiyle— Rusya'yı, şimdiki yöneticilerin onu sürükledikleri

felâketten kurtarmasına engel oldular diye ilk iki derecedeki birkaç memura hayli atıp tutmuştu. Aslında bunun tek sebebi, aylığının yükselmesine engel olmalarıydı. Bu olayın, onun yazdıklarının yardımıyla, gelecek kuşaklarca ne denli iyi, doğru anlaşılacağını düşünüyordu şimdi.

Konuşulanları dinlemediği halde, ona bir soru soran Volf'a:

— Evet, tabiî, diye cevap verdi.

Be, önündeki kâğıda çiçek resimleri çizerek, kederli bir yüzle dinliyordu Volf'u. Son derece özgür düşünceli bir insandı Be. Bin sekiz yüz altmış yıl arının geleneklerine saygıyla bağlıydı hâlâ; o zamandan bu yana görüşlerinde bir değişiklik olduysa, özgür düşünceye daha da yaklaşan bir değişiklikti bu. Dolayısıyla, iftiraya uğradığından yakınan hisse senetleri işiyle uğraşan kurum yöneticisinin güvenilir bir insan olmamasından başka bir sebebi daha vardı Be'nin kararın bozulmamasından yana olmasının. Gazetecinin iftira etmekle suçlanmasının basın özgürlüğüne baskı olacağı görüşündeydi. Volf sözünü bitirince Be, bir çiçeği yarım bırakarak, canı sıkkın —böylesine gereksiz şeylerle uğraşıyorlar diye canı sıkılıyordu— yumuşak, tatlı bir sesle dilekçenin yersizliğini anlatmaya çalıştı kısaca, sonra ak saçlı başını önüne eğip çiçeğini tamamlamaya koyuldu.

Volf'un karşısında oturan, iri parmaklarıyla durmadan sakalını, bıyığını ağzına tıkan Skovorodnikof, Be konuşmasını bitirince sakalını çiğnemeyi kesip, ince, kulakları tırmalayan sesiyle,

hisse senetleri işiyle uğraşan kurumun yöneticisinin büyük bir dalavereci olduğu halde, yasalara uygun nedenler bulunsa kararın bozulmasından yana olabileceğini, ama böyle bir şey olmadığı

için İvan Semyonoviç'in (Be'nin) görüşüne katıldığını söyledi. Eline Volf'u iğnelemek fırsatı

geçtiğine sevinmişti Başkan da Skovorodnikof'un görüşüne katılınca karar olumsuz oldu.

Volf’un keyfi kaçmıştı. Yan tuttuğu anlaşılmıştı sanki. Umursamaz görünmeye çalışarak, ondan sonra bakılacak dosyayı, Mas-lova’nın dosyasını açtı. Yargıtay üyeleri bu arada zili çalıp çay stediler. O günlerde Kamenski’nin düel osu yanında Petersburg’ Oda herkesin dilinde olan başka bir olaydan söz etmeye başladılar.

Bir bakanlık danışmanının 995 inci maddede belirtilen su-

işlerken yakalanmış olmasıydı bu olay.

Be, tiksintiyle:

— Ne iğrenç bir şey! dedi.

Skovorodnikof, kalın parmaklarının tam dibinde, avucunun 5çinde tuttuğu buruşuk sigarasından derin bir soluk çektikten sonra kahkahayla gülerek:

— Bunun kötülük neresinde? dedi. Edebiyatımızdan, bir Alman yazarını örnek alarak, bu gibi şeylerin suç sayılmamasını salık veren, iki erkek arasında da nikâh kıyılabileceğini -savu-ınan parçalar gösterebilirim size.

Be:

— Olamaz, dedi.

Skovorodnikof, birkaç romanın adını, basıldığı yeri, yılı

söyleyip:

— İstiyorsanız, bu kitaplarda sözünü ettiğimiz görüşün savunulduğu yerleri gösterebilirim size, dedi.

Nikitin karıştı söze:

— Dolaşan söylentilere bakılırsa, Sibirya’da bir ilin valiliğine atayacaklarmış onu.

Skovorodnikof:

— Bu güzel işte, dedi. Piskopos haçla karşılayacaktır onu orada. Böyle bir piskopos gerek artık o kente. Ben olsam, öylesini yol amalarını söylerdim oraya.

Sigarasını kül tablasına atıp, sakalıyla bıyığını toplayıp ağzına soktu gene, çiğnemeye başladı.—318 —

Bu arada mahkeme yöneticisi girdi odaya, avukatla Nehlü-dof'un, Maslova dosyasının incelenmesinde hazır bulunmak istediklerini bildirdi.

Volf:

— Ha şu dâva mı? dedi. Doğrusu tam bir aşk hikâyesi bu.

Maslova'yla Nehlüdof'un ilişkisi üzerine bildiklerini anlattı.

Yargıtay üyeleri, bu konuda konuştuktan, çaylarını, sigaralarını içtikten sonra duruşma salonuna geçtiler, bir önceki dosya için verilen kararı açıkladıktan sonra Maslova dâvasına geçtiler.

Volf ince sesiyle çok güzel okudu Maslova'nın dilekçesini. Okuyuşundan, mahkeme kararının bozulmasını istediği bel iydi gene.

Başkan, Fanarin'e döndü:

— Ekleyecek başka bir şeyiniz var mı?

Fanarin ayağa kalktı, beyaz gömleğinin içinde geniş göğsünü gererek, son derece inandırıcı, açık seçik konuşarak, mahkemenin bu kararı verirken altı noktada yasaların gösterdiği yoldan ayrıldığını ispat etti; ayrıca, dâvanın gerçek yanına, kararın tüyler ürpertici yanlışlığına, kısaca da olsa, dokundu. Fa-narin'în konuşmasında, sayın yargıtay üyelerinin yüksek anlayışları, hukuk bilgileri durumu ondan daha iyi kavramalarına yardım edeceğini, ama üzerine aldığı görev bunları

burada bir kere de onun söylemesini gerektirdiği için özür dilediğini gösteren bir hava vardı.

Fanarin’in konuşmasından sonra yargıtayın kararı bozacağından kuşku edilemezdi artık.

Konuşmasını bitirdikten sonra gururla gülümsedi. Avukatından gözlerini ayırmayan Nehlüdof onun bu gülümsemesini görünce dâvayı kazandıklarına iyice inandı. Ama gözü yargıtay üyelerine kayınca, gülümseyenin, gurur duyanın yalnız Fanarin olduğunu gördü. Üyeler de baş savcı

yardımcısı da gülümsemiyorlardı. Yüzlerinde, Böyle palavralara karnımız toktur bizim, der gibi bir ifade vardı. Avukat konuşmasını bitirip de onları artık boşuna oyalamayı kesince buna sevindikleri bel iydi. Avukat konuşmasını bitirir bitirmez başkan, savcı yardımcısına döndü. Selyenin, kararın bozulması için öne sürülen delil eri yeterli bulmayarak, kısaca, kesin bir dil e mahkeme kararının onaylanmasından yana oldu-

ğunu söyledi. Sonra üyeler kalkıp, görüşmek için çekildiler. Görüşme odasında oylama yapıldı.

Volf kararın bozulması için verdi oyunu. Be de, durumu kavradığından, jüri üyelerinin düştükleri şaşkınlığı, duruşmanın gidişini arkadaşlarına heyecanla anlatmaya çalışarak, kararın bozulmasını

savundu. Daima yasaların noktası noktasına uygulanmasından yana olan Nikitin olumsuz oy verdi. Her şey Skovorodnikof’un oyuna bağlıydı. O da, sırf Nehlüdof’un bu kızla evlenmek niyetinde olmasından hiç hoşlanmadığı için, kararın bozulmamasından yana çıktı.

Bir materyalist, Darvinistti Skovorodnikof. Soyun her çeşit ahlâk kuralını, hatta dini akılsızlık hatta küçüklük sayardı. Bu sokak kadınıyla uğraşmaları, ünlü bir avukatın buraya, yargıtaya kadar gelip onu savunması, duruşmada Nehlüdof’un bile hazır bulunması iğrendiriyordu onu. Sakalını ağzına sokarak, yüzünü buruşturup, bu dâva konusunda, kararın bozulmasını gerektirecek delil erin yetersiz olduğundan başka hiç bir şey bilmiyormuş gibi bir tavır takındı, bu sebeple başkanın görüşüne katıldığını bildirdi.

Böylece olumsuz cevap verilmiş oldu dilekçeye.

XXII

Nehlüdof, salondan çıkarlarken, çantasını düzeltmekte olan avukata:

— Korkunç bir şey bu! dedi. Gerçek apaçık ortadayken, biçime önem verip bozmuyorlar karan.

Korkunç bir şey!

—- Dâva mahkemede kaybedilmiş, dedi avukat.

— Selyenin de kararın bozulmamasından yana çıktı. Korkunç, korkunç bir şey! Şimdi ne yapacağız?

— Çar'a dilekçe verelim. Hazır buradayken kendiniz verin. Ben yazarım size.

Bu sırada ufak tefek Volf, resmî giysisinde yıldızlarıyla, bekleme odasına girdi, Nehlüdof'un yanına gelip, gözlerini kıstı, dar omuzlarını kaldırarak:

— Elden ne gelir, sevgili prens? dedi. Delil er yeterli değildi. Yürüyüp gitti. Volf'un arkasından, yargıtay üyelerinden eski dostu Nehlüdof'un burada olduğunu duyan Selyenin çıktı.

Gülümseyerek —ama yalnız dudaklarıydı gülümseyen, gözlerinde— 320 —bir can sıkıntısı vardı— Nehlüdof un yanma geldi.

— Seni burada göreceğimi düşümde görsem inanmazdım, dedi. Petersburg'da olduğunu bilmiyordum.

— Ben de senin baş savcı olduğunu… Selyenin:

— Yardımcısı, diye düzeltti.

Arkadaşının yüzüne üzgün, kederli bakarak devam etti:

— Yargıtayda ne işin var senin? Hadi anladık, Petersburg’ dasın; peki ama yargıtayda ne arıyorsun?

— Ne mi arıyorum? Adaleti bulacağım, hiç suçu yokken mahvedilen bir kadını

kurtarabileceğimi umuyordum burada, onun için gelmiştim.

— Hangi kadını?

— Demin dosyasına baktığınızı. Selyenin hatırlayarak:

— Ha, Maslova dâvasını diyorsun. Hiç de iyi hazırlanmamış bir dilekçeydi.

— Önemli olan dilekçe değil, boşu boşuna cezaya çarptırr-lan kadındır.

Selyenin derin bir soluk aldı:

— Belki de…

— Hayır, belki de değil, yüzde yüz suçsuzdu.

— Nereden biliyorsun bunu?

— Jüri üyesiydim çünkü. Nerede yanlışlık yaptığımızı biliyorum.

Selyenin bir an düşündü:

— O zaman açıklamalıydın bunu öyleyse, dedi.

— Açıkladım.

— Tutanağa geçirtmeliydin. Dilekçede böyle bir açıklama olsaydı…

Boş zamanı olmadığı için akşam toplantılarına pek katılamayan Selyenin’in Nehlüdof olayını

duymadığı bel iydi. Nehlüdof da bunu farketmiş, Maslova’yla arasındaki ilişkiyi ona anlatmamaya karar vermişti.

— Ama mahkeme kararının yanlış olduğu besbel iydi, dedi.

— Yargıtayın böyle bir şey söylemeye yetkisi yoktur. Yargıtay, mahkeme kararlarını dâva üzerine düşüncesine göre bo-

zacak ya da onaylayacak olursa, yargıtayın anlamını yitirmesini, adaleti sağlayacağına yıkmasını

bir yana bırak (Selyenin bir önceki dâvayı hatırlamıştı) jüri üyelerinin kararları da anlamını

kaybeder.

— Bildiğim bir şey var benim: Hiç bir suçu yoktur bu kadının; haketmediği cezadan kurtulması

için son umut da suya düşmüştür. En yüksek adalet organı büyük bir haksızlığı onayladı.

Selyenin gözlerini kısarak:

— Onaylamadı, çünkü olayın derinliklerine inmedi, inemezdi de, dedi.

Konuyu değiştirmek isteyerek:

— Teyzende kalıyorsun tabiî, diye ekledi. Senin burada olduğunu söylemişti dün. (Yalnız dudaklarıyla gülümsedi Selyenin.) Yeni gelen bir din konuşmacısını seninle beraber dinlememi istiyordu.

Selyenin'in sözü başka yana çekmesine canı sıkılan Nehlüdof öfkeli: Ben gittim toplantıya, dedi, ama dayanamayıp yarısında çıktım.

— Niçin dayanamadın? Bir din görüşü bu da, tek yanlı da

olsa bir inanç. Nehlüdof:

— Acayip bir delilik bu, dedi.

Selyenin, eski arkadaşına yeni düşüncelerini anlatmak için sabırsızlanıyormuş gibi çabuk çabuk konuşarak:

— Yo, dedi. Burada acayip olan bir şey varsa o da bizlerin kilise öğretisinden habersiz olmamız, dinimizin teme! düşüncelerini bile, bize anlatılmak istendiğinde, yeni düşünceler, görüşler olarak karşılamamızdır.

Nehlüdof şaşkınlıkla, dikkatle bakıyordu Selyenin’e. Baş savcı yardımcısı yalnızca hüzün değil, can sıkıntısı da okunan gözlerini önüne eğmemişti. Nehlüdof:

— Kiliseye inanıyor musun? diye sordu.

Selyenin Nehlüdof’un gözlerinin içine dalgın dalgın bakarak:

— İnanıyorum tabiî, dedi. Nehlüdof göğüs geçirdi:

— Hayret, diye mırıldandı. Selyenin:

— Neyse, sonra görüşürüz, dedi.

Saygıyla ona yaklaşan mahkeme yöneticisine döndü:

— Gidiyorum.

Derin bir soluk alarak Nehlüdof’a:

— Görüşelim, dedi. Bulabilecek miyim seni evde ama? Ben her gün saat yedide akşam yemeğini evde yerim. Nadejdinskaya sokağında oturuyorum.

Numarayı söyledi. Çıkarken, gene yalnız dudaklarıyla gülümseyerek:

— O zamandan bu yana çok su geçti köprülerin altından, diye ekledi.

— Zamanım olursa gelirim, dedi Nehlüdof.

Bir zamanlar sevdiği, kendine yakın bulduğu Selyenin'den, bu kısa konuşma sonunda ne denli uzaklaştığını düşünüyordu. Düşman olmasa bile yabancı, anlaşılmaz bir insandı onun için Selyenin artık.

XXIII

Nehlüdof, Selyenin'i üniversite öğrencisiyken tanımıştı. İyi bir çocuk, güvenilir bir arkadaş, yaşına göre çok okumuş, daima kibar, yakışıklı, ayrıca son derece dürüst bir gençti. Kendini hiç

zorlamadan, rahatlıkla geliyordu derslerinin üstesinden; bununla beraber, gösterdiği başarıya karşılık her yıl altın madalyalar alırken kibirlenmiyordu da hiç.

Yalnızca lâfta değil, gerçekte de tek emeli insanlara hizmet etmekti. Bu hizmetin devlet memurluğunda çalışmaktan başka bir yol a gerçekleşebileceğine inanmadığı için, üniversiteyi bitirir bitirmez, kendini verebileceği görevleri bir bir inceledikten sonra, en çok ikinci yasadairesinde yararlı olabileceğine karar verdi, oraya girdi. Ne var ki, görevini harfi harfine, büyük bir dürüstlükle yerine getirdiği halde, yararlı olduğuna, burada gerekeni yaptığına bir türlü

inandıramadı kendini. Huzursuzluğu, kişiliği zayıf, yükselmek için her küçüklüğü yapmaya hazır bir insan olan en yakın amiriyle çatışması sonucu öylesine arttı ki, ikinci daireden ayrılıp yargıtaya girdi. Yargıtayda daha iyiydi du-

rumu, ama istediğince yararlı olamamanın verdiği huzursuzluk burada da bırakmıyordu peşini.

Hayattan beklediğini bulamadığı, gereksiz şeylerle zaman öldürdüğü duygusu vardı içinde hep.

Yargıtayda çalışırken, akrabaları saraya mabeyinci olarak atanmasını sağladılar; sırmalı

üniformasını giyip kupa arabasına bindi zorunlu olarak; kapı kapı dolaşıp, onun uşaklık görevine atanmasını sağladılar diye bir çok kimseye minnettarlıklarını bildirdi. Durmadan düşünüyordu ama, bu görevine akla yatkın bir anlam yakıştıramıyordu. İstediğinin bu da olmadığını hissediyor, gelgelelim, bununla ona büyük bir iyilik yaptıklarına inanan insanları kırmamak için hayır da diyemiyordu. Öte yandan, bu atama ruhunu bazı bakımlardan okşamıyor da değildi; ayrıca, aynalarda kendini sırmalı üniformayla görmek, bu görevin bazı insanlarda uyandırdığı saygıdan yararlanmak fırsatını verecekti ona.

Evlilik konusunda da aynı durum gelmişti başına. Sosyetenin görüşüne göre, son derece iyi bir eş

buldular ona. Evlendi, ama daha çok, evlenmeyi reddederse, bu evliliği isteyen gelin adayını, sonra bu iş için uğraşanları çok üzeceği için evlenmeye razı olmuştu; ayrıca, tanınmış bir ailenin sevimli kızıyla evlenmek gururunu da okşamıştı..Ne var ki, evliliğin de devlet hizmeti gibi, saraydaki görevi gibi aradığı şey olmadığını anlamakta gecikmedi. İlk çocuklarından sonra başka çocuk istemedi karısı, sosyete hayatına daldı, balodan baloya dolaşmaya başladı; ister istemez Selyenin de girmişti bu hayata. Karısı pek güzel sayılmazdı, sadık bir eşti; öte yandan, böyle yaşamakta diretmekle kocasının hayatını zehir etmekten, büyük eziyetlere katlanmaktan, bitkin düşmekten başka bir şey elde etmediği halde, gene de bırakmıyordu bu hayatı. Onu bu hayattan vazgeçirmek için Sel-yenin'in bütün çabaları taş bir duvara çarpmış gibi parçalanmıştı. Karısının, bunun böyle olması gerektiğini söyleyen akrabala-rmca, tanıdıklarımca desteklenen kararlılığıydı

bu duvar.

Sapsarı saçları omuzlarına dökülen, ince bacaklı kızı babasına yabancıydı. Selyenin'in istediği gibi yetiştirilmiyordu çünkü. Karı koca anlamıyorlardı birbirlerini, anlamak da istemiyorlardı.

Başkalarından gizlenen, sessiz, soğuk, ahlâk kural arının •frenlediği bir savaş sürüp gitmekteydi aralarında; aile hayatını

çekilmez yapıyordu bu durum Selyenin için. Öyle ki, ev devlet hizmetinden de saray görevinden de daha büyük bir umutsuzluğa düşürdü onu.

Onu en çok umutsuzluğa düşüren de dinle olan ilişkisiydi. Onunla aynı çevrede, aynı çağda yetişen herkes gibi o da, çocukluğundan beri ona verilen din bilgisinin saçmalığını kendi yetenekleriyle kolayca anlamıştı; bu kör inançtan ne zaman kurtulduğunu kendi de hatırlamıyordu. Kişilik sahibi, dürüst bir inşan olarak, ilk gençlik çağlarında, üniversitedeyken, Nehlüdof la arkadaşken saklamıyordu resmi dinin kör inançlarından kendini kurtardığını. Ne var ki zamanla, yükseldikçe, özel ikle, o zamanlar toplumda iyice yer eden geriçiliğin etkisiyle bu ruhsal özgürlüğü canını sıkmaya başlamıştı. Evdeki durumlar, özel ikle babasının ölümü, babası

için okutulan dualar, annesinin il e de oruç tutmasını istemesi, çevresinin de bunu ondan beklemesi bir yana; görevde de hemen her gün ayinlere, dualara katılması gerekiyordu. Devamlı

olarak dış yönüyle ilgileniyordu dinin. BU ayinlere katılırken ya inanmadığı şeye inamyormuş gibi numara yapacaktı (dürüstlüğü engel olurdu buna) ya da dinin derinliğine inmeyen bu göstermeliklerin yalan olduğunu kabul edecek, yalan olduklarına inandığı şeylere katılmayacaktı

bir daha. Oysa böylesine basit görünen bu işi yapabilmek için çok şey gerekliydi: Çevresindekilerle, yakınlarıyla devamlı bir cenge girmekten başka; toplumsal durumunu değiştirmesi, görevinden ayrılması, bu görevde insanlara yaptığı, gelecekte daha da çok yapacağını umduğu yardımdan vazgeçmesi gerekiyordu. Sonra, bunu yapabilmesi için, haklı

olduğuna da kesinlikle inanmalıydı. İnanıyordu; biraz tarih bilen, dinin doğuşundan, hıristiyan kilisesinin parçalanmasından haberi olan çağımızın aydın bir insanı sağduyunun doğruluğundan kuşku edemez. Kilise öğretisinin yanlış olduğuna inanmakla doğru yolda olduğuna inanmamak elinde değildi.

Ama hayat koşul arının baskısıyla, dürüst bir insan olduğu halde, küçük bir yalana göz yumdu.

Yalanın yalan olduğunu kesinlikle anlamak için, önce bu yalanı incelemenin gerektiğine karar verdi kendi kendine. Küçücük bir yalandı bu, ama bu kükücük yalan, şimdi içinde bulunduğu büyük yalanın içine gömdü jnu.

Bebekliğinden beri ona öğretilen, çevresindekilerin ondan beklediği, inanmazsa insanlar için yararlı olan görevine devam ederneyeceği Ortodoksluğun doğru mu yanlış mı olduğunu düşünüyordu hep. Bu bilinmezi çözmek için Voltaire'yi, Shophen-jauer'ı, Spencer'i, Cont'u değil de, Hegelin felsefe kitaplarını, Emet'in, Homyakofun din kitaplarını aldı eline; gerçekten de, ona gerekli olanı buldu onlarda. Huzura kavuşmasına; ona öğretilen, ama uzun zamandan beri inanmadığı, bu yüzden de bir sü-fü aksilikle karşılaşmasına sebep olan; inanmaya başlayınca da bU aksiliklerin hepsini birden ortadan kaldıran dinin doğruluğu-la inanmasına yardım ettiler bu kitaplar. Sonunda o da herkes gibi, tek insan zekâsının bir başına gerçeğe yaramayacağına, gerçeğin yalnız elbirliğiyle ortaya çıkarılabileceğine, bunun tek yolunun da kilise olduğuna o da inanmaya başladı. Artık huzur içinde, kendi kendini aldattığı duygusuna kapılmadan ayinlere, dualara gidebiliyor; oruç tutabiliyor, tasvirlerin önünde haç çı-orabiliyor; insanlara yararlı olmasına yardım ettiğine, aile haya-tımn huzursuzluğunda onu avutan görevine devam edebiliyordu.

İnandığını sanıyor, ama bu inandığı şeyin, ası! inanmak istediği şey olmadığını da hissediyordu.

Bu yüzden bir hüzün vardı bakışlarında daima. Bütün bu yalanlar içinde henüz yer etmediği zamanlardan tanıdığı Nehlü-Jof'u görünce, bir an kendini o zamanki Selyenin sanmasının se-jebi de buydu. Arkadaşına şimdiki din görüşünü açıklamak için acele ederken, inandığı şeyin istediği şey olmadığını her zaman-<inden daha bir açık seçik hissetmiş, yüreğine bir acı gelip sap-Janmıştı. Eski bir arkadaşı görmenin verdiği sevinci izleyen bu acıyı Nehlüdof da hissetmişti.

Bu yüzden, ayrılırken görüşeceklerine birbirine söz verdikleri halde, aramadılar birbirlerini; Nehlüdof'un Petersburg'a bu gelisinde görüşmediler.

XXIV

Yargıtaydan çıkınca Nehlüdof'la avukat yürüdüler. Avukat, arabasına arkadan gelmesini söyledikten sonra; yargıtay üyele-— 326 —

rinin sözünü ettikleri, yasaya göre kürek cezasına çarptırılmasını gerektiren bir suçtan yakalanan, ama küreğe gideceğine Sibirya'da bir ile vali olarak atanacak bakanlık danışmanından söz etmeye başladı Nehlüdof'a. Bu olayı bütün iğrençliğiyle anlattıktan sonra, o sabah önünden geçtikleri hâlâ tamamlanmamış anıt için toplanan paralan yüksek dereceli birkaç memurun nasıl cebe indirdiğini; falancanın sevgilisinin borsada nasıl milyonlar kazandığını; falancanın, kârısını

filancaya sattığını büyük bir haz duyarak anlattı; sonra, cezaevinde yatacağına çeşitli kuruluşların başkanlık koltuklarında oturan en yüksek devlet memurlarının yaptıkları rezil ikleri, işledikleri suçları saydı. Sürüyle oldukları besbel i bu hikâyeler avukata —para kazanmakta tuttuğu yolun ay nı amaçla Petersburg yüksek memurlarının tuttuğu yoldan çok daha dürüst, iyi olduğunu kesinlikle gösterdikleri için— büyük haz veriyorlardı. İşte bu yüzden, yüksek bir memurun dalavereleri üzerine anlattıklarını Nehlüdof sonuna kadar dinlemeden Al ahaısmarladık, deyip, bir arabaya atlayarak rıhtım caddesine çekmesini söylediğinde pek şaşırdı.

Nehlüdofun canı çok sıkılıyordu. İki sebebi vardı can sıkıntısının: Yargıtayın verdiği kararın, hiç bir günahı olmayan Mas-lova'ya çektirilen manâsız ıstırabı onaylamasıyla; aynı kararın, Nehlüdofun, Maslova'yla hayatını birleştirmek üzerine verdiği kararı gerçekleştirmesini güçleştirmesi. Avukatın öylesine haz duyarak anlattığı o korkunç hikâyeleri hatırladıkça can sıkıntısı daha da artıyordu.

Öte yandan, bir zamanlar sevimli, açık yürekli, dürüst bir insan olan Selyenin'in içten pazarlıklı, soğuk, kötülük okunan bakışı da gitmiyordu gözünün önünden.

Eve döndüğünde, kapıcı küçümser bir tavırla —adamın deyimiyle— bir kadının kapıcı odasında yazdığı bir puslayı verdi Nehlüdof'a. Şustova'nın annesindendi pusla. Kadın velinimetine, kızının kurtarıcısına teşekkür etmeye geldiğini yazıyor; ayrıca onu evlerine, Vasilyevski'de beşinci sokak falan numaradaki dairelerine davet ediyordu. Vera Yefremovna'nın da bunu çok isteyeceğini, minnet gözyaşları dökerek onun canını sıkacaklarından

korkmamasını yazıyordu. Minnet duygularımızdan söz etmeyeceğiz size, diyordu, sizi görelim, yeter bize. Bir engeliniz olmazsa yarın sabah gelebilir miydiniz acaba?

Öteki pusla Çarın emir subaylarından olan, Nehlüdofun es-Iki arkadaşı Bogatıryefdendi.

Nehlüdof, İncil okudukları için ya-|kalananlar adına yazdığı dilekçeyi elyazısıyla, söz verdiği gibi, dilekçeyi Çara kendi eliyle vereceğini ama aklına yeni bir şey geldiğini yazıyordu: Nehlüdof önce, bu işlerle ilgilenen kimseyi gidîp görse, ondan yardım dilese daha iyi olmaz mıydı acaba?

Nehlüdof, Petersburg’da son birkaç gündür başından geçen olayların etkisi altında, bir şey elde edebileceğinden umudu ta-lamen kesmişti. Moskova’da kurduğu plânlarını, insan hayata atıldığında boşa çıkması yüzde yüz olan gençlik hayal erine benzetiyordu şimdi. Ama hazır Petersburg’a gelmişken, Moskova’da aklına koyduğu her şeyi yapmayı bir borç sayıyordu kendi için. farın Bogatıryef le görüştükten sonra, onun öğüdünü tutup, din suçlularıyla ilgilenen kimseye gitmeye karar verdi.

Çantasından dilekçeyi çıkarmış, yeni baştan bir kere daha okuyordu ki, kontes Katerina ivanovna’nın uşağı kapıyı çalıp giril, onu yukarda çaya beklediklerini bildirdi.

Nehlüdof, hemen geleceğini söyledi, kâğıtları katlayıp çantasına koydu, teyzesinin yanma gitmek üzere kalktı. Merdivenleri çıkarken pencereden dışarı kaydı gözü bir ara, Mariette’nin doku atlarını gördü. Birden neşelendiğini hissetti, gülümsemek geldi içinden.

Mariette, başında şapkayla —ama siyah değildi bu, açık renk bir şapkaydı — rengarenk elbisesiyle, kontesin koltuğunun yanında oturuyor, elinde çay fincanı, güzel gözlerinin içi gülerek heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu. Nehlüdof odaya girdiğinde Mariette son derece gülünç, gülünç olduğu kadar da ayıp bir hikâyeyi —gülüşmelerinden anlamıştı bunu Nehlüdof— yeni bitirmişti; yüzü kıl ı, temiz yürekli kontes Katerina

İvanov-na iri bedeniyle sarsıla sarsıla katılırcasına gülüyordu; Mariette ise pek mischievous (') Lir tavırla gülümseyen dudaklarını

büzmüş, neşeli, canlılık okunan yüzünü hafif yana yatırmış, sessizce kontese bakıyordu.

Nehlüdof bazı sözcüklerden, kadınların Petersburg'da günün Sibirya'lı validen söz ettiklerini anlamıştı. Kontes uzun süre ka-

(') Yaramaz (Fransızca).

tıla katıla güldüğüne göre, Mariette bu konuda çok gülünç bir şeyler anlatmış olmalıydı. Kontes öksürerek:

— Oh, bayılacağım, diyordu.

Nehlüdof selâm verip, yanlarına oturdu. Tam Mariette'ye aşırı neşesi için sitem etmeye hazırlanıyordu ki, onun yüzündeki ciddi, can sıkıntısını andıran ifadeyi farkeden genç kadın, onun hoşuna gitmek için — Nehlüdof'u ilk gördüğü andan beri hoşuna gitmek istiyordu aslında— hemen yalnızca yüz ifadesini değil, ruhsal durumunu da değiştirdi. Birden ciddileşmiş, hayatından yakınan, bir şeyler arayan, bir şeyler isteyen bir insan olmuştu. Yapmacık değildi bu, gerçekten de, o anda Nehlüdof'un içinde bulunduğu ruhsal duruma—gerçi sorsalardı bu ruhsal durumun nasıl bir şey olduğunu anlatamazdı ya— girmişti.

Nehlüdof'a, işlerini hal edip hal etmediğini sordu. Nehlüdof, yargıtayda uğradığı başarısızlığı, Selyenin'le karşılaşmasın! anlattı.

.— Ah! Ne temiz ruhlu bir insandır o! Tam bir chevalier sans peur et şans reproche. (2) Çok dürüsttür!

İki kadın da, Selyenin'in sosyetede dil erde dolaşan özel iklerini sayıp dökmeye başlamışlardı.

Nehlüdof:

— Karısı nasıl bir insan? diye sordu. Mariette:

— Karısı mı? dedi. Suçlamayacağım onu. Ama anlamıyor kocasını. O da mı dilekçenin reddini istedi yoksa?

Dilekçenin reddedilmesine gerçekten çok üzüldüğü bel iydi. İç geçirerek devam etti:

— Çok kötü oldu bu! Yazık zaval ıya!

Nehlüdof yüzünü buruşturdu, konuyu değiştirmek isteyerek, genç kadının yardımıyla kaleden kurtulan Sustova'dan söz açtı. Kocasına söylediği için teşekkür etti: zaval ı kadının, ailesinin sırf onları hatırlayacak kimse çıkmadığı için ıstırap çektiklerini düşünmenin ne korkunç bir şey olduğunu anlatmaya başlamıştı ki, beriki sözünü kesti, sinirli bir sesle: P) Korkusuz, kusursuz şövalye. (Fransızca)

— Bunu bana anlatmayın, dedi, biliyorum. Kocam, onu serbest bırakılabileceğini söyler söylemez ben de düşündüm aynı şeyi. Suçu yoktuysa ne diye tutuyorlardı onu orada? (Nehlüdof un söylemek istediğini söylemişti.) Akıl almaz bir şey bu!

Kontes Katerina İvanovna, Mariette'nin yeğenine kur yaptığının farkındaydı, hoşuna gidiyordu bu.

Bir anlık sessizlikten yararlanarak:

— Bak ne diyeceğim sana, dedi, yarın akşam Aline'ye gel. Kızeveter konuşacak orada.

(Mariette'ye döndü.) Sen de. (Sonra gene yeğenine döndü.) li vous a remarque. (') Sözlerinin iyiye işaret olduğunu —anlattım ona konuştuklarımızı— İsa'nın yolundan yürüyeceğini söylüyor.

Yarın muhakkak gelmelisin. Söyle ona da gelsin, Mariette. Sen de gel.

Mariette Nehlüdof'a bakarak:

— Bir kere, prense akıl vermeye hiç hakkım yoktur benim kontes, dedi; ikinci olarak, biliyorsunuz, sevmem ben…

Bakışından, ses tonundan kontesin sözleri üzerine, bu din konuşmaları üzerine Nehlüdof'la aynı

düşüncede olduğunu anlatmak istediği bel iydi.

Kontes:

— Her zaman aksisindir sen zaten, hep kendi bildiğini okursun, dedi.

Mariette gülümsedi:

— Ben mi kendi bildiğimi okurum? Aslında bir köylü kadını kadar kuvvetlidir inancım. (Önceki konuşmasına devam etti.) Üçüncü olarak da, yarın Fransız tiyatrosuna gidiyorum…

Kontes Katerina İvanovna:

— Ah! dedi Gördün mü sen şu… neydi adı canım kadının? Mariette ünlü Fransız aktristinin adını

söyledi.

— Muhakkak git gör onu, görmeye değer. Nehlüdof gülümsedi.

— Önce hangisini göreyim ma tante, aktrisi mi, din konuşmacısını mı?

— Söz oyunu yapma bana lütfen. Nehlüdof:

(') Seni farketmîş. (Fransızca)

— Önce din konuşmacısını, sonra aktristi görmeliyim bence, dedi, yoksa din konuşmasından hiç

tad alamam bakarsınız.

Marlette:

— Hayır, diye itiraz etti, Fransız tiyatrosundan başlayıp, sonra tövbekar olsanız daha iyi edersiniz.

— Beni alaya alıyorsunuz bakıyorum da. Din başka, tiyatro başkadır. İnsanın günahlarından temizlenmesi için oturup somurtması, habire ağlaması gerekmez hiç de. İnansın yeter. Neşeli de olur o zaman.

— Siz bütün din konuşmacılarından daha iyi din dersi veriyorsunuz ma tante.

Mariette bir an düşündükten sonra:

— Yarın tiyatroda benim locama gelin, dedi.

— Korkarım ki gelemeyeceğim…

Konuşma, konuk geldiğini haber vermek için uşağın odaya girmesiyle yarıda kesildi. Kontesin başkanı olduğu hayır kurumunun sekreteriydi gelen.

Kontes:

— Çok can sıkıcı bir adamdır bu, dedi. İyisi mi salonda görüşeyim onunla. (Her zamanki gibi çabuk adımlarla kapıya yürürken devam ediyordu.) Onu savınca gelirim. Çay koyun ona Mariette.

Genç kadın eldivenini çıkardı, alyans parmağında birkaç yüzük olan, oldukça enli, hareketli eli gözüktü. İspirto ocağının üzerindeki gümüş çaydanlığı —küçük parmağını tuhaf bir biçimde dimdik tutarak— alırken:

— İstiyor musunuz? diye sordu.

Yüzünü ciddi, hüzün dolu bir ifade kaplamıştı.

— Düşüncelerine değer verdiğim insanların, içinde bulunduğum koşul ara bakarak beni yanlış

anlamalarına çok, hem de pek çok üzülürüm.

Ha ağladı ha ağlayacaktı Mariette. Şöyle bir düşünülürse, bu söylediğinin hiç bir anlamı

olmayabilirdi, pek soyut bir anlamı da olabilirdi. Nehlüdof büyük bir içtenlik, duygululuk hissetmişti bu sözlerde. Şık, güzel, genç kadının bunları söylerken pırıl pırıl gözleriyle yüzüne bakması

öylesine etkilemişti onu.

Nehlüdof gözlerini ayıramıyordu bu güzel gözlerden, sessiz-

ce bakıyordu ona.

— Sizi, ruhunuzda olup biteni anlamadığımı sanıyorsunuz. Yaptıklarınızı herkes biliyor. C’est le cetret de poi chinel e (‘)

Duygulandırıyor da beni bu, hak veriyorum size.

— Duygulanacak bir şey yok aslında, henüz bir şey yapmış değilim.

— Olsun varsın. Duygularınızı anlıyorum, onu da anlıyorum.. (Nehlüdof’un yüzünün buruştuğunu farkedince konuyu kapamak istedi.) Pekâlâ, pekâlâ, ondan söz etmeyeceğim. Anladığım bir şey daha var, ceza evlerinde insanların çektiği ıstırapları gördükten sonra, bu zaval ılara, böylesine ezilen, horlanan, bu insanlara yardım etmek istiyorsunuz… Bunu, insanın uğruna canını bile verebileceği yüce bir görev olduğunu biliyorum, ben de verebilirdim canımı. Ama herkesin bir kaderi vardır.

Marîette’nin o anda tek istediği, Nehlüdof’un ilgisini çekmekti. Genç adamın ruhunda olanları, değer verdiği şeyleri kadın duyarlılığıyla sezinlemiş, onların üzerinde duruyordu. Herkesin bir kaderi var, diye pek bir içli mırıldanmıştı.

— Kaderinizden yakmıyor musunuz yoksa?

Genç kadın, böylesine basit bir şeyi Nehlüdof’un nasıl so-rabildiğine şaşmış gibi:

— Ben mi? dedi. Yakınmamak zorundayım, yakınmıyorum da. Ama içimde bir şey var, arada uyanıyor…

— Uyumasına fırsat vermemelisiniz, daima inanmalısınız bu sese.

Genç kadının yalanma iyice kaptırmıştı kendini Nehlüdof.

Sonraları, Nehlüdof onunla olan bu konuşmasını utanç duyarak hatırladı hep. Yalnızca yalan sözlerini değil, düzme bir içtenlik takındığı yüzünü de unutamadı uzun süre. Ceza evinde gördüğü

korkunç olayları, köy izlenimlerini anlatırken bütün bunlara büyük bir ilgi duyuyormuş gibi dinliyordu onu.

Kontes odaya döndüğünde, iki eski arkadaştan da öte, onları anlamayan insanların arasında birbirlerini anlayan iki yakın dost gibi konuşuyorlardı.

(‘) Polichinel e’nm (Fransız halk kukla tiyatrosunun soytarısı) sırrıdır bu. (Fransızca)

XXV

Yönetim organlarının haksızlıklarından, insanlara çektirilen acılardan, halkın yoksul uğundan söz ediyorlardı; oysa aslında, birbirlerinden ayırmadıkları gözleri konuşmanın arasında durmadan Sevebilir misin beni? diye soruyor, öteki cevap veriyor-du: Sevebilirim. Kadının erkeğe, erkeğin kadına duyduğu o duygu giderek daha bir yaklaştırıyordu onları.

Mariette giderken ona elinden gelen yardımı yapmaya her zaman hazır olduğunu, yarın akşam tiyatroda, bir dakikalığına bile olsa, yanına uğramasını, onunla çok önemli bir konuda konuşacağını söyledi. Derin bir göğüs geçirdikten sonra, yüzük dolu eline eldivenini dikkatle geçirirken:

— Bir daha ne zaman göreceğim sizi? dedi. Söz verin geleceğinize.

Nehlüdof söz verdi.

O gece odasına çekilince mumu söndürüp yatağa uzandı Nehlüdof, ama uzun süre uyuyamadı.

Maslova'yı, yargılayın verdiği kararı, Maslova'nın arkasından Sibirya'ya gitmeye kararlı olduğunu, toprağını başkalarına verdiğini düşünüyordu; bütün bu sorulara cevapmış gibi, Mariette'nin yüzü

geldi gözlerinin önüne ansızın: Bir daha ne zaman göreceğim sizi? derkenki bakışını, göğüs geçirişini hatırladı. Gülümseyişini görür gibi oldu, o da gülümsedi. Sibirya'ya gitmekle iyi mi ediyorum acaba? diye sordu kendi kendine. Varımı yoğumu başkalarına vermek akıl ıca bir iş mi?

İyice kapatılmamış perdenin arasından gözüken bu aydınlık Petersburg gecesinde kesin cevaplar bulmak pek güçtü bu sorulara. Kafasının içi karmakarışıktı. Eskisi gibi düşünmeye zorluyordu kendini; ama eski güçlerini yitirmişti bu düşünceler şimdi.

Neler düşünüyorum ben de, diye geçirdi içinden, yaptığım iyi şeylere bile pişman oluyorum. Bu sorulara birer cevap bulamamak, çoktan beri duymadığı bir pişmanlığa, umutsuzluğa salmıştı

onu. Sorulara cevap bulamayınca, kumarda büyük para kaybettiği zamanlar olduğu gibi, derin bir uykuya daldı.

Devrisi sabah uyanır uyanmaz, dün iğrenç bir şey yaptığını hissetti Nehlüdof.

Düşünmeye başladı: Öyle kötü, iğrenç bir davranışı olmamıştı; ama düşünceler; şimdiki niyetlerinin —Katyuşa'yla evlenmek, toprağını köylülere dağıtmak gibi— gerçekleşemeyecek birer hayal oldukları, kararlılığını sonuna kadar sürdüremeyeceği bütün bunların yapmacık, gerçekdışı

olduğu, şimdiye dek nasıl yaşıyorduysa öyle yaşamaya devam etmesi gerektiği üzerine çirkin düşünceler vardı.

Kötü davranış yoktu ama, ondan çok daha kötü şeyler vardı: Bütün kötü davranışların kaynağı

kötü düşünceler. Kötü bir davranışı tekrarlamayabilir kişi, pişman olabilir yaptığına, kötü

düşünceler öyle midir ya, bütün kötü davranışlar onlardan doğar.

Kötü bir davranış, arkasından gelen kötü davranışlara kapar yolu; kötü düşüncelerse açar.

Nehlüdof, bir an için bile olsa, dün bu düşüncelere kendini nasıl kaptırabildiğine şaşıyordu şimdi.

Yapmak niyetinde olduğu şey ne denli güç, alışılmamış olursa olsun, bunu yapmadan yaşamayacağını; eski hayata dönmesi ne denli kolay olursa olsun, bunun onun için ölüm olduğunu biliyordu artık. Dünkü bu kanısını, sıcak yatağında uyanmış, daha uyumak isteyen, ama önemli bir işi için kalkma zamanının da geldiğini düşünerek, biraz daha uyumak isteğiyle yatağın içinde sağa sola dönen bir insanın o anda duyduklarına benzetiyordu.

Petersburg'da son günüydü bu, o sabah Vasilyevski'ye, Şus-tova'ya gitti.

İkinci katta bir dairede oturuyordu Şustova. Nehlüdof, kapıcının yol göstermesiyle arka kapıdan girip, dik merdivenden çıktı, yemek kokan, sıcak mutfağa girdi doğru. Kol arını sıvamış yaşlı bir kadın, ocağın başında ayakta duruyor, tüten bir tencerede bir şey karıştırıyordu. Gözlüklerinin üstünden Nehlüdof'a dik dik bakarak:

— Kimi arıyorsunuz? diye sordu.

Nehlüdof daha kim olduğunu söyleyip bitirmemişti ki, kadının yüzü değişti birden, korkuyla sevinç

karışık bir ifadeyle kaplandı. El erini önlüğüne kurulayarak:

— Ah, prens! diye haykırdı. Peki ama niçin arka merdivenden geldiniz? Velinimetimiz bizim!

Onun annesiyîm ben. Mahvedeceklerdi yavrumu. Kurtarıcımızsız bizim. (Kadın Nehlüdof' un elini yakalamış, öpmeye çalışıyordu.) Dün geldim size. Kız-kardeşim çok yalvardı git diye. O da burada.

Anne Şustova, Nehlüdof’u mutfağın dar kapısından, karanlık koridordan geçirirken —hem yürüyor, hem de eteklerini, saçlarını düzeltiyordu— durmadan konuşuyordu.

— Şu, yandan efendim, şöyle.

Bir kapının önünde durup alçak sesle devam etti:

— Kornilova’dır kızkardeşimin adı, duymuşsunuzdur belki de. Politikaya karışmıştı. Kafası çok çalışan bir kadındır.

Anne Şustova kapıyı açtı, Nehlüdof’u, ortasında bir masa olan küçük bir odaya aldı. Masanın arkasındaki küçük divanda çizgili basmadan bluzlu, orta boylu, şişmanca bir kız oturuyordu.

Bukleli, san saçlarının çevrelediği yuvarlak, renksiz yüzü annesininkine benziyordu. Tam karşısındaki koltukta, yakası işlemeli Rus gömleği giyen, siyah bıyıklı, siyah sakal ı genç bir adam iki büklüm oturuyordu. Besbel i konuşmaya dalmışlardı. Nehlüdof odanın ortasına geldikten sonra dönüp baktılar ancak.

— Lida, prens Nehlüdof, seni…

Uçuk benizli kız, kulağının arkasından kurtulan bir tutam saçı düzelterek birden ayağa fırladı; iri, gri gözlerini korkuyla Nehlüdof’a dikti.

Nehlüdof gülümseyerek elini uzattı ona.

— Serbest bırakılması için Vera Yefremovna’nın söylediği tehlikeli kadın siz miydiniz? dedi.

— Evet, benim.

İçten, çocukça bir gülümsemeyle aralandı genç kızın dudakları, güzel dişleri gözüktü.

— Teyzem çok görmek istedi sizi.

Yan kapıya doğru sevgi dolu bir sesle seslendi:

— Teyze! Nehlüdof:

— Sizin tutuklanmanız çok üzmüştü Vera Yefremovna’y’.

dedi.

Lidiya, genç adamın kalktığı yumuşak, kırık dökük koltuğu

göstererek:

— Şöyle oturun daha iyi, dedi.

Nehlüdof’un genç adamı yukardan aşağıya şöyle bir süzdüğünü farkedince:

— Teyzemin oğlu Zaharof, diye ekledi.

Genç adam da Lidiya gibi içtenlikle gülümseyerek elini sıktı konuğun; Nehlüdof onun yerine oturunca da gidip pencerenin dibindeki sandalyeyi aldı, konuğun yanına oturdu. Öteki kapıdan, saçları daha bir açık sarı, on altı yaşlarında bir lise öğrencisi çocuk çıktı, geçip sessizce pencerenin içine oturdu. Lidiya:

— Vera Yefremovna teyzemin çok yakın arkadaşıdır, dedi, ama ben tanımıyorum onu.

Bu sırada yan kapıdan beyaz bluzlu, beline deri kemer bağlamış, son derece temiz yüzlü, zeki bakışlı bir kadın girdi odaya. Divana, Lidiya’nın yanına otururken:

— Hoş geldiniz, diye başladı, geldiğiniz için çok çok teşekkürler. Vera’cığımdan ne haber?

Gördünüz mü onu? Üzülüyor mu?

Nehlüdof:

— Üzülmüyor, dedi. Kendini çok iyi hissediyormuş, öyle diyor.

Kadın gülümseyerek başını sal adı.

— Ah Vera’cık, ah! Bilirim onu. Ancak bilen bir insan anlayabilir onu. Üstün bir kişiliği vardır. Hep başkaları için çalışır, kendi için bir şey istemez.

— Evet, kendi için hiç bir istekte bulunmadı benden, yalnız yeğeninizi düşünüyordu. Suçsuz yere yakalandı diye —öyle söyledi bana— çok üzülüyordu.

Teyze:

— Evet, dedi, korkunç bir şeydi bu! Hiç bir günahı yokken, boşu boşuna acı çekti.

Lidiya karıştı söze:

— Hayır Teyze! Siz olmasaydınız da alırdım o kâğıtları. Teyzesi:

— İzninle ben daha iyi bilirim bu işleri, dedi. Nehlüdof’a dönerek devam etti:

— Olay şu, biri bazı kâğıtları bir zaman için saklamamı istedi benden; evim olmadığından, ben de getirip ona verdim. O336 —

gece arama yapmışlar evinde, kâğıtları da onu da alıp götürmüşler; bugüne kadar tuttular, kâğıtları kimden aldığını söylemesini istiyorlarmış.

Lidiya, aslında ona bir zararı olmayan saçını öfkeyle geri

atarak:

— Söylemedim de, diye atıldı.

Teyzesi:

— Söyledin demedim ben de zaten, dedi.

Lidiya kızararak, huzursuz bakışlarını odanın içinde gezdirdi.

— Martin’i benden öğrendikleri bir şeye karşılık tutukla-madilar, dedi.

Annesi karıştı söze: — Kapat bu konuyu Lidiya'cığım. — Niçin kapatacakmışım? Anlatmak istiyorum. Artık gülümsemiyordu Lidiya, yüzü kıpkırmızı olmuştu, saçını da geri atmıyor, parmağına dolayarak bakmıyordu. Annesi: — Anlatınca dün akşam ne oldu biliyorsun, dedi.

— Hiç de… Bırakın da anlatayım anneciğim. Söylemedim, sustum hep. İki kere sorguya çekti beni o adam; teyzemle Mitin'i sordu. Ona cevap veremeyeceğimi söyleyip sustum. O zaman…

Petrof…

Teyzesi yeğeninin neden söz ettiğini açıkladı Nehlüdof'a:

— Petrof dediği hafiyedir, jandarma, alçağın biri. Lidiya çabuk çabuk konuşarak devam ediyordu:

— O zaman o kandırmaya çalıştı beni. Bana anlatacaklarınızın hiç kimseye bir zararı

dokunmayacaktır, dedi, tersine… Konuşursanız, burada boşu boşuna ıstırap çektirdiğimiz insanları da kurtarmış olursunuz. Gene de konuşmayacağımı söyledim. O zaman şöyle söyledi: Pekâlâ, konuşmayın, ama söyleyeceklerime de itiraz etmeyin. İsimleri saymaya başladı, bu arada Mitin'in adını da söyledi.

Teyzesi:

— Yeter artık, dedi.

— Of, bırakın da anlatayım teyze… Durmadan saçını çekeliyor, bakmıyordu.

— Düşünün, devrisi gün Mitin'in tutuklandığını öğreniyorum, duvarı tıklatarak bildirdiler bana bunu. Benim yüzümden

yakalandığını sandım tabiî. O” kadar acı vermeye başladı bana bu, o kadar ki, az kaldı

çıldırıyordum. Teyzesi:

— Senin yüzünden yakalanmadığı da anlaşıldı sonunda, dedi.

— Bilmiyorum ki. Ben onu ele verdim sanıyordum. Hücrenin içinde dolaşıp duruyor, düşünüyordum hep. Ben ele verdim sanıyordum onu. Yatağa yatıp da gözlerimi kapayınca bir ses çınlamaya başlıyordu kulağımda: Sen ele verdin onu, Mitin’i sen yakalattın, ele verdin Mitin’i.

Bunun hayal olduğunu, gerçekten böyle bir sesin olmadığını biliyor, uyumak istiyordum ama uyku girmiyordu gözüme; düşünmemek istiyordum, yapamıyordum. Bu acı veriyordu bana işte!

Lidiya parmağına saçını dolayıp çözerek, durmadan çevresine bakınarak konuşuyordu. Giderek heyecanlanıyordu. Annesi omzuna dokunarak:

— Lidiya’cığım, dedi, sakin ol.

Ama sakin olmak elinde değildi artık Lidiya’nın.

— Öyle bir acıydı ki bu… diye başladı.

Sözünün sonunu getiremedi, divandan atlayıp, koltuğa çarparak koşup çıktı odadan. Annesi de arkasından gitti. Pencerenin içinde oturan lise öğrencisi:

— Hepsini aşmalı alçakların, diye söylendi. Annesi:

— Sana ne oluyor? dedi. Lise öğrencisi:

— Hiç… diye cevap verdi.

Masanın üzerindeki paketten bir sigara alıp yaktı. Teyze de bir sigara yaktı, başını sal ayarak:

— Evet, dedi, tek kişilik hücreye kapatılmak gençler için çok kötü oluyor.

Nehlüdof:

— Herkes için kötüdür, dedi.

— Hayır, herkes için değil. Gerçek devrimciler için bunun bir dinlenme, rahata erme olduğunu duydum. Devamlı bir kuşku, tehlike, maddî sıkıntı içinde yaşar devrimci; kendi için, arkadaşları

için, yoluna baş koyduğu dâva için korkar hep; en sonunda

yakalarlar onu, her şey bitmiştir artık, omuzlarındaki sorumluluk alınmıştır: Otur rahatına bak.

Düpedüz söylemişlerdir bana yakalanınca sevindiklerini. Gelgelelim genç suçsuzlar için —daima önce Lidiya gibi suçsuzları atarlar içeri— bunlar için ilk şok korkunç oluyor işte. Özgürlüğünüzün elinizden alınması, itilip kakılmanız, aç bırakılmanız, içersinin havasının kötü olması, çekilen her çeşit eziyet vız gelir. Bütün bunlar iki kat daha kötü olsa gene kolaylıkla katlanır insan, yeter ki oraya ilk girdiğinde o şok sarsmasın benliğini.

— Siz nereden biliyorsunuz bunları? Lidiya'nın teyzesi içtenlikle acı acı gülümsedi.

— Ben mi? İki kere yattım hücrede. Beni oraya ilk atıldığımda —hiç suçum yokken yakalamışlardı beni— yirmi iki yaşındaydım, çocuğum vardı kucağımda, ayrıca gebeydim de.

Özgürlüğümden yoksun olmanın, çocuğumdan, kocamdan ayrılmanın ağırlığı, artık insan olmaktan çıkıp bir eşya olduğumu anladığım zaman hissettiklerimin yanında hiçti. Kızıma bir Al ahaısmarladık demek istedim, yürümemi söylediler, arabaya bindirdiler beni. Beni nereye götürdüklerini soruyordum, götürdüklerinde göreceğimi söylüyorlardı. Sorgu sualden sonra üstümdekileri çıkarıp numaralı ceza evi giysileri giydirdiler bana, kemerlerin altından geçirdiler, bir kapıyı açıp içeri attılar beni, kapıyı kilitleyip gittiler. Koridorda bir aşağı bir yukarı dolaşan, geçerken arada bir de kapımdaki delikten içeri bakan tüfekli nöbetçi kaldı yalnız. O anda çok

fena oldum. Hatırlıyorum, beni en çok şaşırtan, sorguya çekerken jandarma subayının bana sigara uzatma-sıydı. Demek biliyordu insanların bazı anlarda sigara içmeyi nasıl istediklerini; insanların özgürlüğü, ışığı nasıl sevdiklerini, annelerin çocuklarını, çocukların annelerini nasıl sevdiklerini biliyordu. Evet, dünyada değer verdiğim her şeyden böylesine acımadan koparıp almışlardı beni, yabanî bir hayvan gibi kilitli kapıların ardına atmışlardı. Öyle kolay kolay katlanılabilecek bir şey değildi bu. Tanrıya, insanlara, insanların birbirini sevdiklerine inanan bir kimse başına böyle bir şey geldikten sonra hiç birine inanmaz artık bunların. O günden sonra ben de inanmıyorum insanlara, nefret ediyorum onlardan.

Kadın gülümseyerek bitirdi sözünü.

— 339 —

Lidiya'nın biraz önce çıktığı kapıdan annesi girdi, Lidiya'nın sinirlerinin bozuk olduğunu, konuğun yanına çıkamayacağını bildirdi.

Teyzesi:

— Niçin mahvediyorlar körpecik bir ruhu? dedi. Beni asıl üzen, istemeyerek böyle bir şeye sebep olmamdır.

Annesi:

— İnşal ah köy havası iyi gelir ona, dedi, babasının yanına yol ayacağız onu.

Teyze, Nehlüdof'a döndü:

— Siz olmasaydınız tamamen mahvolacaktı. Minnettarız si—ze. Sizi görmek istememin bir sebebi daha vardı; şu mektubu Vera Yefremovna'ya vermenizi isteyecektim, (cebinden bir mektup çıkardı.) Zarf kapalı değildir, okuyun; ister yırtıp atın, ister verin, hangisini daha uygun bulursanız onu yapın. Gizli bir şey yok içinde.

Nehlüdof mektubu aldı, onu Vera Yefremovna'ya ileteceğine söz verdi, vedalaşıp çıktı.

Okumadan ağzını kapadı mektubun, sahibine iletmeye kararlıydı onu.

XXVI

Nehlüdof'u Petersburg'da tutan son işi, din suçluları işiydi. Onlar için dilekçeyi Çar'a, alaydan eski arkadaşı, Çar'ın yaveri Bogatıryef aracılığıyla verecekti. Erkenden gitti Bogatıryef'e, evdeydi arkadaşı, kahvaltısını yapıyordu, biraz sonra çıkacaktı. Kısa boylu, tıknaz bir adamdı Bogatıryef; çok kuvvetlî —nalı tuttu mu eğebiliyordu— temiz yürekli, dürüst, yalanı dolanı olmayan, hattâ

özgür düşünceliydi. Bu niteliklerine rağmen saraya yakındı, Çar'ı da ailesini de sever, —şaşılası

bir durumdu— içinde bulunduğu bu çevrenin yalnız iyi yanlarını görür, kötülüklerine, alçaklıklarına karışmazdı. Ne insanları ne de alınan tedbirleri suçlar; ya susar, hiç bir şey söylemez, ya da gözüpek, gümbür gümbür öten bir sesle, bağırır gibi, söylemesi gerekeni söyler, konuşurken gene öyle yüksek sesle gülerdi. Hem kendini zorlayarak, gösteriş olsun diye yapmazdı bunu, yaradılışı

öyleydi.

— Geldiğin çok iyi oldu. Kahvaltı eder misin? Otur. Biftek— 340 —nefis. Elimin altındakinden başlarım ben daima, onunla da bitiririm. Ha, ha, ha!

Kırmızı şarap olan sürahiyi göstererek:

— Şarap iç bari, diye bağırdı. Ben de seni düşünüyordum. Dilekçeyi vereceğim. Hem de eline…

buna inan; yalnız, önce Toporof'a bir gitsen daha iyi olmazmıydı diye düşündüm.

Toporof adını duyunca Nehlüdof yüzünü buruşturdu.

— Her şey onun elindedir. Zaten sen gitmesen de ona soracaklar. Belki bir yardımı dokunurdu sana.

— Sen git dersen giderim. Bogatıryef:

— Çok güzel, diye bağırdı. Ee, söyle bakalım, Piter (Pe-tersburg) nasıl bir etki bıraktı sende?

Konuşsana canım.

Nehlüdof:

— Hipnotize etti beni sanki, dedi. Bogatıryef:

— Hipnotize mi? diye sordu.

Kahkahayı bastı. Peçeteyle ağzını, bıyıklarını sildi.

— Gideceksin demek? Ha? Seninle gerektiği gibi ilgilenmezse bana getir, yarın ben veririm.

Bağıra bağıra konuşuyordu gene. Masadan kalkıp haç çıkardı —bunu da ağzını sildiği gibi bilinçsiz olarak yaptığı bel iydi— kılıcını kuşanırken:

— Şimdilik al ahaısmarladık, dedi, acele işim var. Nehlüdof:

— Beraber çıkalım, dedi.

Dış kapıda Bogatıryef’in geniş, güçlü elini —her zamanki gibi bir dinçlik, canlılık, hafiflik duyarak—sıktı, ayrıldılar.

Nehlüdof, hiç bir fayda beklemediği halde, Bogatıryef’in dediğini yaptı, din suçlularıyla ilgilenen Toporof’a gitti.

Toporof’un bulunduğu görev ancak kör, ahlâk duygusundan yoksun bir insanın göremeyeceği bir çelişki içindeydi. Toporof bu çelişkiyi göremeyecek kadar hem kördü, hem de ahlâk duygusundan yoksundu. Bu çelişki Toporof’un görevinin amacıydı: Tanrının kurduğu, cehennem kapılarının da, hiç bir insan gücünün de sarsamayacağı kiliseyi dış olanaklarla —bu arada kuvvetle de—korumaktı görevi. Tanrının bu kutsal, güçlü kurumu, ba-

şında Toporof’la arkadaşlarının bulunduğu dünyasal kurumu desteklemek zorunda bırakılıyordu.

Toporof görmüyordu bu tezadı, ya da görmek istemiyordu; cehennem kapılarının bile yeneme-ceği kiliseye herhangi bir din düşmanının zarar vermemesi için canla başla çalışmaktaydı. Asıl din duygusundan, insanların eşitliği, kardeşliği bilincinden yoksun bütün insanlar gibi Toporof da, halkın, ondan tamamen başka yaratıklardan oluştuğuna, onun için gerekli olmayan şeylerin halk için zorunlu olduğuna inanırdı. Ruhunun derinliklerinde hiç bir şeye inanmaz, bu durumu da çok rahat bulurdu; ama halkın da bu duruma gelmesinden korkar, —kendi deyimiyle— halkı bu tehlikeden korumayı en kutsal görev sayardı kendine.

Bir yemek kitabında, İstakozların canlı canlı kaynar suya atılarak haşlanmayı sevdikleri yazılı

olduğu gibi, Toporof da —yemek kitabındaki bu açık seçik ifade gibi kesin— halkın batıl inancı

sevdiğini düşünür, bunu söylerdi.

Koruduğu din onun için, bir tavukçu için tavuklarını beslediği solucan neydiyse oydu. Ölmüş

solucan, pisti, iğrençti, ama tavuklar seviyorlardı onu, yiyorlardı, öyleyse vermek gerekirdi onlara solucan.

Elbette kaba anlamıyla puta tapmaktı şu İversk’lilerin, Ka-zan’lılarm, Smolensk’lilerin yaptıkları; ama halk seviyordu bunu, inanıyordu, öyleyse desteklemek gerekirdi bu batıl inançları. Böyle düşünüyordu Toporof, halkın batıl inancı sevdiğini sanıyordu. Oysa halkın batıl inancı sevmesinin suçu Toporof’un, onun gibi aydınlığa kavuşmuş, ama el erindeki ışığı, bilgisizliğin karanlığından kurtulmaya çalışan halka yardım için değil, onu bu karanlığa iyice gömmek için kul anan insanlarında.

Nehlüdof bekleme odasına geldiğinde Toporof, çalışma odasında, ülkenin batısında zorla ortadoks edilen halk arasında Ortodoksluğu yayan, yaşatan soylu bir rahibeyle sohbet ediyordu.

Bekleme odasında görevli memur ne istediğini sordu Neh-lüdof'a; onun, bazı din suçlularının dilekçesini Çar'a iletme işini üzerine aldığını öğrenince, dilekçeyi görüp görmeyeceğini sordu.

Nehlüdof dilekçeyi verdi, memur dilekçeyle çalışma odasına girdi. Şapkasının kenarlarından tülü

omuzlarına kadar uzanan, etekleri yerlerde sürünen rahibe, topaz bir teşbih tuttuğu, tırnak-

lan temizlenmiş, beyaz el erini göğsünün üzerinde kavuşturmuş, çalışma odasından çıktı, gitti.

Hâlâ çağırmıyorlardı Nehlüdof'u. Toporof dilekçeyi okuyor, başını sal ıyordu. Dilekçenin güçlü

anlatımı şaşırtmıştı onu, canını sıkmıştı.

Dilekçeyi sonuna kadar okuduktan sonra Çar'ın eline geçerse birtakım hiç de hoş olmayan yanlış

anlamalara yo! açabilir bu, diye geçirdi içinden. Dilekçeyi masanın üzerine koyduktan sonra zile bastı, Nehlüdof'u içeri almalarını söyledi.

Bu din suçlularını hatırlıyordu, daha önce de bir dilekçeleri vardı. Durum şuydu: Hıristiyanlıktan uzaklaşmış oldukları ihbar edilmişti, yakalanıp mahkemeye vermişlerdi onları, ama mahkeme suçsuz olduklarına karar vermişti. O zaman piskoposla vali nikâhlarının yasa dışı olduğu gerekçesiyle, aileleri dağıtmış, kocalarını bir yana, karılarını bir yana, çocukları da başka bir yana sürgün etmişti. İşte bu babalar, karılar ailelerinin dağıtılmamasını diliyorlardı. Toporof, bu olay kendisine aksettiği zamanki düşüncelerini hatırlıyordu. Dilekçeyi kabul etse mi diye karar

verememişti bir türlü. Ama bu köylü ailelerinin her bir üyesini başka bir yana sürülmesi üzerine verilen kararı onaylamanın sakıncalı herhangi bir yanı olamazdı; oysa ailelerin yerli yerinde bırakılmaları dinden kopma yolunda öteki köylüler üzerinde kötü örnek olabilirdi; sonra, piskoposun görevine ne denli bağlı olduğunu gösteriyordu bu olay. Bütün bunları göz önüne alarak, işlemin yürütülmesine karar vermişti.

Şimdi de, Petersburg'da çok tanıdığı olan Nehlüdof gibi bir koruyucunun yardımıyla durum Çar'a haksız verilmiş bir karar olarak anlatılabileceği, ya da Avrupa gazetelerine aksedebileceği korkusuyla bir anda verdi kararını. Beklenmeyen bir karardı bu.

Nehlüdof'u ayakta, başı pek kalabalık bir insan tavrıyla karşılayarak:

— Hoş geldiniz, dedi.

Hemen konuya girdi, dilekçeyi eline alıp Nehlüdof'a göstererek:

— Haberim vardı bu durumdan, diye devam etti. İsimleri okur okumaz hatırladım. Gerçekten de haksız bir işti. İnanın ki bunu bana hatırlattığınız için minnettarım size. İl yöneticilerinin işgüzarlığı

işte… (Nehlüdof, karşısındakinin soluk yüzündeki ha-

reketsiz maskeye tiksintiyle bakıyor, susuyordu.) İşlemin durdurulması, köylülerin ailelerine dönmesi için gerekeni yapacağım. Nehlüdof:

— Öyleyse bu dilekçeyi vermeyeyim mi? diye sordu.

— Vermeyin. Ben söz veriyorum size.

Ben sözcüğünü —onun dürüstlüğüne, onun sözüne her şeyden çok güvenebileceğinden emin olduğu besbel i— üzerine basa basa söylemişti.

— İyisi mi hemen şimdi yazıvereyim, diye ekledi. Buyrun oturun bir dakika.

Masaya gidip yazmaya başladı. Nehlüdof ayakta duruyor, yukardan aşağı bu dar, uzun, dazlak kafaya, uç kalemi kâğıt üzerinde çabuk çabuk dolaştıran, koyu mavi iri damarları çıkık bu ele bakıyor; hiç bir şeyi umursamadığı besbel i bu adamın bunu niçin yaptığına, bu işle niçin böylesine ilgilendiğine akıl erdire-miyordu. Niçin?..

Toporof zarfı kaparken:

— Tamam işte, dedi. (Dudaklarında gülümsemeye benzer bir şey belirdi.) Koruduğunuz köylülere söyleyin bunu.

Nehlüdof zarfı alırken:

— Niçin onca ıstırabı çekti bu insanlar? diye sordu. Toporof, Nehlüdof'un sorusu pek hoşuna gitmiş gibi başını

kaldırıp gülümsedi.

— Bunu söyleyemem size. Yalnız şu kadarını söyleyebilirim, koruduğumuz halkın çıkarları

öylesine önemlidir ki, din sorunları konusunda gösterilen her türlü aşırı titizlik, son zamanlarda yaygınlaşan dine karşı aşırı umursamazlıktan daha korkunç, daha zararlı değildir.

— Peki ama, iyilik kavramının ilk koşulu olan aile, din adına nasıl dağıtılabiliyor…

Toporof, besbel i Nehlüdof'un sözlerinden hoşlandığı için, alçak gönül ülükle gülümsemeye devam ediyordu. O anda Nehlüdof ne söylerse söylesindi; Toporof, devletin yüksek organlarından birinin doruğunda bulunmanın verdiği büyüklük duygusuyla, onun her söylediğini hoş, tek yanlı bulurdu.

— Kişi böyle düşünebilir bu konuda, dedi, ama devlet başka türlü düşünüyor.

Başıyla selâm verip elini uzatarak:

— Neyse, saygılarımla, diye ekledi.

Nehlüdof uzatılan eli sıktı, aceleyle çıktı. Bu eli sıktığına pişman olmuştu.

Sokağa çıktığında düşünüyordu: Halkın çıkarları ha! Halkın değil senin çıkarların aslında.

Yalnız senin çıkarların.

Nehlüdof, görevi, hakkı hukuku, dini korumak, halkı eğitmek olan kuruluşlarda çalışan memurları

gözünün önünden şöyle bir geçirdikten sonra, izinsiz içki sattı diye cezaya çarptırılan köylü

kadını, hırsızlıktan yatan ufaklığı, boş gezdiği için yakalanan aylağı, yangın çıkardı diye yargılanan köylüyü, para çaldı gerekçesiyle deliğe tıkılan bankacıyı, sırf gerekli bilgileri ağzından alabilmek umuduyla karanlık hücrede yatırılan zaval ı Lidiya'yı, Ortodoksluğa kötülükleri dokundu iddiasıyla içeri atılan köylüleri, anayasa istiyor diye tutuklanan Gurkeviç'i düşündü. Nehlüdof bütün bu insanların yakalanmalarının, ceza evine atılmalarının, ya da sürgüne yol anmalarının sebebinin hiç de başkalarına zararları dokunduğu, ya da yasalara aykırı iş yaptıkları olmadığını; memurların, zenginlerin, halktan topladıklarından diledikleri gibi yararlanmalarını engel edikleri için ezildiklerini kesinlikle biliyordu artık.

İzinsiz içki satan köylü kadın da, kentte başıboş dolaşan hırsız da, bâtıl inancı yıkmaya çalışan din suçluları da, elinde bildirilerle Lidiya da, anayasa üzerine düşünceleriyle Gurkeviç de ayak bağıydılar onlar için. Bu yüzden Nehlüdof, teyzesinin kocasından, yargıtay üyelerinden, Toporof'tan tutun da, bakanlık kalemlerinde oturan ötemiz giyimli, çıt-kırıldım küçük memurlara kadar bütün devlet memurlarının, suçsuz insanların ıstırap çektiklerini hiç mi hiç

umursamadıklarına, yalnızca bütün bu tehlikeli insanlardan nasıl kurtulacaklarını düşündüklerine inanıyordu.

Öyle ki, bir suçsuzu cezalandırmamak için on suçluyu/salı-vermeli kuralı kulak arkası edilmiş; tersine, yaşla beraber kuru da yanar hesabı, gerçek bir tehlikeyi ortadan kaldırmak için on gerçek tehlikesiz gözden çıkarılıyordu.

Çevresinde olup bitenleri böyle açıklamak Nehlüdof'a pek kolay, açık seçik geliyordu, onu bu görüşü benimsemekte kuşkuya düşüren de bu açık seçiklikle kolaylıktı zaten. Böylesine

çapraşık, karmakarışık bir oluşun böylesine basit, korkunç açıklamasının olması akıl almaz bir şeydi; hak, hukuk üzerine, iyilik, yasa, din, Tanrı v.b. üzerine söylenen bunca sözün kuru lâf kalabalığı olduğuna, en kaba bir cencil iği, civdansızlığı gizlediğine inanmak güçtü.

XXVII

O akşam istese gidebilirdi Nehlüdof, ama Mariette'ye tiyatroda ona uğramaya söz vermişti; ne var ki, oraya gitmemesi gerektiğini bildiği halde, kendi kendini aldatarak, verdiği sözü tutmak zorunda, olduğunu düşünerek gitti.

Beni yolumdan çevirmeye çalışan bu çekici şeylere karşı koyabilecek miyim? diye düşünüyordu.

—Hiç de içten değildi düşünürken.— Son bir kere daha bakalım ne var ne yok.

Frak giyinip tiyatroya geldiğinde ikinci perde başlamıştı. Konuk Fransız aktristinin, veremli kadınların nasıl öldüklerini yepyeni bir biçimde sunduğu şu Dame aux camelîas (1) oynuyordu.

Tiyatro doluydu. Mariette'nin locasını —orayı ayırtan kimseye saygıyla— hemen gösterdiler Nehlüdof'a.

Koridorda resmi giysili bir uşak duruyordu, Nehlüdof'u görünce tanıdı, öne eğilip selâm vererek açtı kapıyı.

Karşı sıradaki localarda oturanların da, oturanların arkasında ayakta duranların da, önde yalnız sırtları görünenleri de, parterde oturan ak saçlıların, saçlarına ak düşmüşlerin, saçları

dökülmüşlerin, dazlak kafalıların da, saçları briyantinlilerin, ondü-lelilerin de bütün dikkati sahnedeki ipeklilere, dantel ere bürünmüş, kendini paralayan, hiç de olağan olmayan bir sesle durmadan konuşan sıska, kemikleri fırlamış aktris üzerinde toplanmıştı. Kapı açılınca biri şişşt dedi; sıcak hava akımıyla koridordan gelen soğuk hava akımı çarptı Nehlüdof'un yüzüne.

Locada Mriette'yle, omuzunda kırmızı şalı, kocaman saç tu-valetiyle orta boylu bir kadından başka iki erkek vardı: Mariette' nîn kocası, kemerli burnu yüzü sert, resmî giysisinin geniş göğsü

nişanlarla dolu, yakışıklı, uzun boylu general; bir uzun fa-vorili, top sakal ı, saçları dökülmüş

sarışın bir adam. Zarif, ince

C) Kamelyah kadınlar. (Fransızca)— 346 —

yapılı, dekolte giyimli Mariette —yuvarlak omuzlarında bir canlılık, iki omuzunun tam ortasında sırtında da bir ben vardı— dönüp de Nehlüdof'u görünce yelpazesiyle hemen arkasındaki sandalyeyi ona göstererek içtenlikle, —Nehlüdof'un anladığı kadarıyla— pek manalı gülümsedi.

Kocası, her zamanki tavrıyla ağırbaşlı, baktı Nehlüdof'a, başıyla selâm verdi. Her halinden —oturuşundan da, karısıyla gözgöze gelişinden de— güzel karısının her yönden tek sahibi olduğu bel iydi.

Aktrisin konuşması bitince alkıştan çınladı tiyatronun içi. Mariette kalktı, locanın arka bölümüne çekilip, kocasıyla Nehlüdof'u tanıştırdı. Generalin gözlerinin içi gülüyordu. Nehlüdof la tanıştığına çok sevindiğini söyleyerek sakin, sustu.

Nehlüdof, Mariette'ye dönerek:

— Bugün gitmem gerekiyordu, ama söz vermiştim size, dedi. Marietie, Nehlüdof'un sözünün anlamına karşılık vermek

amacıyla:

— Beni görmek istemiyorsanız, üstün bir aktris görün bari, dedi.

Kocasına döndü:

— Son sahnede ne başarılıydı değil mi? Kocası başını sal adı.

Nehlüdof:

— Bunlar etkilemem beni, dedi. Bugün öylesine gerçek zaval ılar gördüm ki…

— Oturun da anlatın.

General dinliyor, gözlerinin içindeki alaylı gülümseme giderek daha bir belirginleşiyordu.

— Hiç suçu yokken onca zaman hücrede yatırılan, serbest bıraktıkları kızı gördüm. Mahvolmuş

bir zaval ı.

Mariette kocasına:

— Sana söylediğim kız bu, dedi. General, başını öne eğerek:

— Evet, diye cevap verdi, onu kurtarabildiğinize çok sevindim. Ben sigara içmeye çıkıyorum.

Nehlüdof, adamın bıyığının altından alaylı alaylı gülümsedi-ğini farketmişti. Yalnız kaldıklarında Mariette'nin ona bir şeyler söylemesini bekliyordu; ama genç kadın hiç oralı değildi, şaka

ediyor, Nehlüdof’u duygulanması gerektirdiğine inandığı oyundan söz ediyordu.

Nehlüdof, Mariette’nin ona bir şey söylemek niyetinde olmadığını anlamıştı. Akşam tuvaleti içinde bütün çekiciliğiyle, omuzlarının güzel iğiyle, beniyle görünmek istemişti ona, hepsi o kadar, Nehlüdof hem hoşlanıyordu bu durumdan, hem iğreniyordu.

Dün bu güzel ik üzerinde bulunan örtü Nehlüdof için tamamen kalkmış değildi şimdi, ama örtünün altında ne olduğunu görüyordu. Bakarken haz duyuyordu Mariette’ye, ama onun bir yalancı

olduğunu, yüzlerce insanın hayatı, gözyaşı üzerinde yükselen kocasını sevdiğini, bütün bunları

umursamadığını, dün ona söylediklerinin hepsinin yalan olduğunu, yalnız Nehlüdof’un onu sevmesini istediğini —ama bunun sebebini ne Nehlüdof ne de Mariette biliyordu— anlamıştı.

Hem hoşlanıyor, hem de iğreniyordu bu durumdan. Birkaç kere kalkıp gitmek istemiş, şapkasını

eline almış, ama kalkmamıştı. En sonunda, kocası bıyıklarında tütün kokusuyla locaya dönüp, tanımamış gibi küçümser bir tavırla Nehlüdof’u yukardan aşağı süzünce, Nehlüdof, kapı

kapanmadan koridora çıktı, paltosunu buldu orada, tiyatrodan çıkıp gitti.

Nehlüdof Nevski caddesinden eve doğru yürürken birden uzun boylu, düzgün bedenli, giyinişi albenili bir kadın gördü. Geniş, asfalt tratuarda yavaş yavaş yürüyordu. İğrenç etkisinin farkında olduğu yüzünden de, hal erinden de bel iydi. Karşıdan gelenler de, arkadan gelip onu geçenler de tepeden tırnağa süzüyorlardı kadını. Nehlüdof ondan hızlı yürüyordu, geçerken o da .baktı

yüzüne. Boyalı yüzü güzeldi; kadın, gözlerini parlatarak gülümsedi. Nehlüdof’a. Tuhaftır, o anda Marîette’yi hatırladı Nehlüdof. Tiyatroda duyduğu istekle tiksintiyi beraberce duymuştu çünkü

gene. Adımlarını çabuklaştırıp uzaklaştı —kendi kendine kızmıştı— Morskaya'ya saptı, rıhtıma çıkıp —oradaki bekçiyi şaşırtarak— bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı.

Tiyatrodaki de, locaya girdiğim zaman aynı öyle gülümse-mişti. diye düşünüyordu, iki gülümsemede de aynı mâna vardı. Yalnız tek ayrılık var ikisinin arasında, bu açık, Bana ihtiyacın varsa al beni. Yoksa çek arabanı, diyor. Ötekiyse, bunları dü-— 348 —

şünmüyormuş, bir takım soylu duyguları varmış gibi göz boyamaya çalışıyor, numara yapıyor, oysa ikisinin de hamuru aynı. Hiç değilse yapmacık değil bu, öteki yalancı. Dahası var, bunu yoksul uk düşürdü bu duruma; oysa öteki bu hoş, iğrenç korkunç tutkuyla oynuyor, eğleniyor. Bu sokak kadını, susuzluğu iğrenme duygusundan kuvvetli olanlara sunulan pis kokulu, çamurlu bir sudur; ötekîsiyse, tiyatrodaki, üzerine damladığı her şeyi hiç bel i etmeden zehirleyen bir zehir.

(Nehlüdof, soylular başkanının karısıyla olan ilişkisini hatırladı, yüz kızartıcı anılar geldi aklına.) İnsan içinde hayvanî duyguların bulunması iğrenç bir şey. Ama bu yalınsa insan ruhsal dünyasının yüksekliğinden görüyor bunu, iğreniyor; ama düşünce ya da yorulunca gerçek kişiliği çıkıyor ortaya; ama bu duygu yalancı üstelik, şiirsel örtünün altına gizlenip de kendisine değer verilmesini istediği zaman, insan onu zenginleştiriyor, artık iyiyle kötüyü ayırdetmek-ten yoksun, tamamen tutsağı oluyor bu duygunun. O zaman müthiş bir şey oluyor işte bu.

Nehlüdof bunu, sarayları, nöbetçileri, kaleyi, nehri, kayıkları, kiralık araba durağını gördüğü gibi açık seçik görüyordu şimdi.

Kişiye rahatlık veren karanlığın yerine o gece kaynağı belirsiz, soluk, küskün, tuhaf bir aydınlık olduğu gibi, Nehlüdof'un ruhunda da, bilinmezliğin ona huzur veren karanlığı yoktu artık. Her şey apaydınlıktı, nemli, iyi sayılan her şeyin değersiz, iğrenç olduğunu açık seçik görüyordu şimdi. Bu parlak ışıkların, bu lüksün, eskiden beri alışılagelmiş, yalnızca cezalandırılmakla kalmayıp, üstelik yüceltilen, kişioğlunun düşünebildiği tüm güzel ikle bezenmiş suçları saklamaktan başka bir işe yaramadığını biliyordu.

Nehlüdof unutmak, görmemek istiyordu bunu, ama görmemek elinde değildi artık. Petersburg'un üzerindeki ışığın kaynağını göremediği gibi bu ışığın kaynağını da göremediği, bu ışık ona ölgün, kasvetli, gerçekten uzak geldiği halde, bu ışığın aydınlattığı şeyleri görmemek elinde değildi, aynı

anda hem neşeliydi, hem telâşlı.

XXVIII

Nehlüdof Moskova'ya iner inmez, kötü haberi Maslova'ya

bildirmek, yargıtayın mahkeme kararını onayladığını, Sibirya yolculuğuna hazırlanmak gerektiğini söylemek için doğru cezaevi revirine gitti.

Avukatın Çara yazdığı dilekçeyi de getirmişti beraberinde. Maslova'ya imzalatacaktı onu. Ama pek umut var değildi bu dilekçeden. Tuhaftır, başarıya ulaşmak da istemiyordu artık. Sibir-lya'ya yolculuğu, sürgünlerin kürek cezalılarının arasındaki hayat [düşüncelerine iyice alıştırmıştı

kendini; Maslova'yı affetseler jne yapacağını, kendi hayatını, Maslova'nın hayatını nasıl düzen-jleyeceğini düşünemiyordu bile. Amerika'lı yazar Toro'nun sözle-Jrini hatırlıyordu; Amerika'da kölelik olduğu zamanlar şöyle delmişti Toro: Köleliğin yasalarda öngörüldüğü, savunulduğu bir

[ülkede dürüst insanlara en yakışan yer cezaevidir. Petersburg'a [gidip geldikten sonra, orada öğrendiklerinden sonra Nehlüdof da [böyle düşünüyordu şimdi.

Evet, diye geçiriyordu içinden, bu devirde Rusya'da dürüst bir insana en yakışan yer cezaevidir.

Cezaevine yaklaşırken, ka-jpısmdan girerken açık seçik hissediyordu da bunu.

Nehlüdof'u tanıyan revir kapıcısı, Maslovanın oradan ayrıl jdığını söyledi.

— Nerede şimdi?

— Gene içerde.

— Niçin geri yol adılar onu?

Kapıcı, küçümser bir tavırla gülümseyerek:

— Bunlar hep böyledir efendim, dedi. Sağlık memuruyla mercimeği fırına verdi, başhekim de kovdu onu.

Nehlüdof, Maslova'nın, onun ruhsal durumunun onu böyle-Jsine etkileyebileceğini hiç

düşünmemişti. Bu haber şaşkına çe-Jvirmişti onu. Kişinin, beklenmedik büyük bir haber aldığında duy-Iduklarını duydu bir anda. Bir acı saplanmıştı yüreğine. Bu haber Ikarşısında duyduğu ilk duygu utançtı. Maslova'nın ruh dünyasını değiştireceğini sandığı için gülüyordu şimdi kendi kendine. Yardımımı istememesi, o sitemler, gözyaşları, benden elden geldiğince yararlanmak isteyen aşağılık bir kadının .kurnazlıklarıydı hep. Son görüşmelerinde Maslova'nın düzelemeyeceğini sezinler gibi olduğunu hatırladı. Şimdi doğru çıkmıştı her şey. Şapkasını

başına koyup, uyur gezer gibi revirden çıkarken geçmişti— 350 —bütün bunlar aklından, Ama ne yapmalıyım şimdi? diye soruyordu kendi kendine. Ona bağlı mıyım? Özel ikle bu davranışından sonra özgür değil miyim artık?

Ne var ki, bu soruyu kendine sorar sormaz, kendini özgür sayarak Maslova'yı bırakmakla, istediği gibi, Maslova'yı değil, kendi kendini cezalandıracağını anladı, dehşete kapıldı.

Hayır! dedi. Bu olan, verdiğim kararı değiştiremeyeceği gibi, onu daha bir güçlendirmişti de.

Varsın, ruhsal durumunun gerektirdiği her şeyi yapsın. Sağlık memuruyla fırına mı verdi mercimeği, varsın versin, bu onu ilgilendiren bir iş. Benim isimse, vicdanımın benden istediğini yapmaktır. Vicdanım, işlediğim günahı ödemem için özgürlüğümden vazgeçmemi, —kâğıt üzerinde de olsa— onunla evlenmemi, onu nereye yol arlarsa arkasından gitmemi istiyor;

yapacağım bunu. Öfkeli bir inatla söylemişti, yapacağım bunu diye. Revirden çıkıp, kararlı

adımlarla cezaevinin büyük kapısına doğru yürüdü.

Kapıya yaklaşınca nöbetçiye, geldiğini müdüre haber vermesini, Maslova'yla görüşmek istediğini söyledi. Nöbetçi, Nehlü-dof'u tanıyordu. Nehlüdof'u kendine yakın bularak, cezaevindeki büyük değişikliği haber verdi ona: Yüzbaşıyı görevinden almışlar, yerine yeni, çok sert bir müdür vermişlerdi. Nöbetçi:

— Anasını ağlatıyor herkesin, diyordu. Kendisi burada, hemen bildirirler ona geldiğinizi.

Gerçekten de içerdeydi müdür, biraz sonra çıktı Nehlüdof'un yanına. Yeni müdür elmacık kemikleri çıkık, hareketleri pek ağır, asık suratlı, uzun boylu bir adamdı.

Başım çevirip Nehlüdof'un yüzüne bakmadan:

— Görüşmeler belirli günlerde görüşme yerinde olur, dedi.

— Ama Çara yandığımız bir dilekçeyi imzalatmam gerek.

— Bana verin, ben imzalatayım.

— Cezalıyı görmem gerek. Eskiden her zaman izin veriyorlardı bana.

Müdür, Nehlüdof'a göz ucuyla bakarak:

— O eskidendi, dedi.

Nehlüdof, cebinden kâğıdı çıkarırken:

— Valilikten iznim var benim, diye diretiyordu.

Müdür, hâlâ Nehlüdof'un yüzüne bakmadan:

— Veriniz, dedi.

Kuru, uzun parmaklarıyla —işaret parmağında altın bir yüzük vardı— Nehlüdof'un uzattığı kâğıdı

aldı, ağır ağır okudu:

— Odama buyrun, dedi.

Müdür odasında bu keresinde hiç kimsecikler yoktu. Müdür, masasına oturup, üzerindeki kâğıtları

karıştırmaya başladı. Görüşme sırasında dışarı çıkmak niyetinde olmadığı bel iydi. Neh-Jüdof, siyasî suçlulardan Bogaduhovskaya'yı görüp göremeyeceğini sorunca müdür, bunun imkânsız olduğunu söyledi.

— Siyasî suçlularla hiç kimseyi görüştürmüyoruz, dedi. Sonra kâğıtlara daldı gene. Nehlüdof, cebinde Bogoduhos-kaya'ya mektupla, gizli niyetleri anlaşılmış bir suçlu gibi hissetti kendini.

Maslova odaya girince müdür başını kaldırdı, ne Nehlüdof'a ne de Maslova'ya bakarak:

— Görüşebilirsiniz! dedi.

Önündeki kâğıtları karıştırmaya devam etti.

Maslova gene eskisi gibi giyinmişti: Beyaz bluz, eteklik, başörtüsü. Nehlüdof'a yaklaşıp onun soğuk, öfkeli yüzünü görünce kulaklarına kadar kızardı birden; bluzunun eteğiyle oynayarak gözlerini yere indirdi. Onun bu bozulması revir kapıcısının sözlerini doğruluyordu.

Nehlüdof son görüşmelerinde olduğu gibi davranmak istiyordu ona, ama elini uzatamıyordu.

Öylesine iğreniyordu şimdi ondan.

Elini uzatmadan, yüzüne de bakmadan, buz gibi bir sesle:

— Kötü haber getirdim size, dedi, yargıtayda reddettiler dilekçenizi.

Maslova, tıkanıyormuş gibi tuhaf bir sesle:

— Biliyordum zaten, dedi.

Eskiden olsaydı, Nehlüdof nereden bildiğini sorardı ona; oysa şimdi öyle yüzüne bakıyordu.

Gözleri dolu doluydu Maslo-va'nm. Ama bu Nehlüdof'u yumuşatmamış, daha da sinirlendirmişti.

Müdür kalktı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Nehlüdof, o anda Maslova'ya karşı duyduğu tiksintiye rağmen, yargıtayın kararına üzüldüğünü

söylemesi gerektiğini düşündü.

— Umutsuzluğa kapılmayın, dedi. Çara yazdığımız dilekçeden bir sonuç alabiliriz belki, sonra öyle sanıyorum ki…

Maslova ağlamaklı, nemli gözlerle Nehlüdof'a bakarak:

— Benim dediğim bu değil… diye mırıldandı.

— Ya ne?

— Revire uğradınız, yüzde yüz benden söz ettiler size… Nehlüdof kaşlarını çatarak, soğuk:

— Sizi ilgilendiren bir şey bu, dedi.

Maslova revirden söz edince, Nehlüdof'un unutur gibi oî-duğu öfkesi gene, bu kez daha bir güçlü, sarmıştı içini. Maslova' nın yüzüne nefretle bakarak, Yüksek çevreden her kızın seve seve evleneceği, bunu kendi için bir

mutluluk sayacağı bir insan, karısı olmasını istiyor ondan da, o bekleyemiyor, sağlık memuruyla işler beceriyor diye geçiriyordu içinden.

— İmzalayın şu dilekçeyi, dedi.

Cebinden büyük bir zarf çıkarıp masaya koydu. Maslova başörtüsünün ucuyla gözyaşını sildi, masanın önündeki sandalyeye oturup nereyi, nasıl imzalayacağını sordu.

Nehlüdof gösterdi ona. Maslova sol eliyle bluzunun sağ kolunu yukarı çekti. Nehlüdof yanında ayakta duruyor, sessizce Maslova'nın masaya eğilmiş sırtına bakıyordu. Genç kadının bedeni, tutmaya çalıştığı hıçkırıklarla sarsılıyordu arada bir. İki duygu çarpışıyordu Nehlüdof'un ruhunda: Gururunun incinmesinden doğan öfkeyle, acı çeken bir insana duyulan acıma. İkinci duygu daha baskın çıktı. Eskiden de yürekten acıyor muydu ona, yoksa günahlarını, bayağılığını Maslova'yı

suçladığı şeylerde mi görmüştü, hatırlamıyordu. Nedense, ansızın suçlu hissetmişti kendini, acımıştı ona.

Maslova dilekçeyi imzalayıp, mürekkeplenen parmağını eteğine sildikten sonra kalktı, Nehlüdof'a baktı. Nehlüdof:

— Ne olursa olsun, kararım hiç bir zaman değişmeyecektir, dedi.

Genç kadını bağışladığı düşüncesi acıma duygusunu daha da güçlendirdi, avutmak istedi onu.

— Söylediğim bir şeyi yaparım ben. Nereye yol arlarsa yoî-iasmlar sizi, ben de geleceğim.

Maslova'nın gözlerinin içinde sevince benzer bir ışık belirdi, aceleyle kesti Nehlüdof'un sözünü: —

Boşuna uğraşıyorsunuz.

— Yolda nelere ihtiyacınız olacağını biliyor musunuz?

— Hiç bir şeye. Sağolun.

Müdür yanlarına geldi, Nehlüdof onun uyarmasını beklemeden, Al ahaısmarladık, deyip ayrıldı

Maslova'dan, çîktı. O güne kadar hiç tatmadığı, huzur verici bir duygu vardı içinde; sevinçliydi, insanları seviyordu. Maslova ne yaparsa yapsın, ona karşı olan sevgisini sarsamayacağı bilinci Nehlüdof'u mutluluğun doruğuna çıkarmıştı. Varsın sağlık memuruyla istediğini yapsındı Maslova, bu onu ilgilendiren bir şeydi: Kendi için sevmiyordu onu, onun için, Tanrı için seviyordu.

Öte yandan, Maslova'nın revirden kovulmasına yol açan, Nehlüdof'un da inandığı, sağlık memuruyla gizli ilişkisinin aslı şöyleydi: Maslova, hemşirenin istediği ıhlamuru getirmek için koridorun sonundaki eczaneye gitmişti. Onu durmadan rahatsız eden, yüzü sivilceli, uzun boylu sağlık memuru Ustinof yalnızdı içerde. Adam hemen sarılmak istemişti ona gene, o da ondan kurtulmaya çalışırken öyle itmişti ki onu, sağlık memurunun başı rafa çarpmış, birkaç şişe yere düşüp kırılmıştı.

Tam o sırada koridordan geçmekte olan başhekim şangırtıyı duyup, koşarak eczaneden çıkan yüzü kıpkırmızı Maslova'yı görünce öfkeyle bağırmıştı ona:

— Burada namusunla çalışmayacaksan yol arım seni geldiğin yere.

Koridora çıkan sağlık memuruna gözlüklerinin üstünden sert sert bakarak:

— Ne oluyoruz? diye sormuştu.

Sağlık memuru gülümseyerek temize çıkarmaya çalışmıştı kendini. Doktor onu dinlemeden, gözlüğüyle bakmak için başını kaldırıp odasına gitmiş, hemen o gün müdüre Maslova'nın yerine daha ağırbaşlı bir yardımcının gönderilmesini söylemişti. Maslova'yla sağlık memuru arasındaki olayın hepsi buydu işte.

Erkeklerle oynaştı gerekçesiyle revirden kovulması, özel ikle Nehlüdof'la görüşmesinden sonra çok ağır gelmişti Maslova'ya-Erkeklerden tiksiniyordu. Geçmişini, şimdiki durumunu gözönün-de bulundurarak bazı kimseler, bu arada sivilceli yüzlü sağlık memuru da onu horlama hakkını

buluyordu kendilerinde, onun direndiğini görünce de şaşıyorlardı. Bu çok dokunuyordu ona, kendi kendine acıyor, ağlamak istiyordu. Şimdi de, Nehlüdof'la görüşmeye gelirken, onun sonunda yüzde yüz duyacağı bu haksız suçlamayı ona anlatmak, kendini temize çıkarmak niyetindeydi.

Konuşmaya başlayınca, Nehlüdof'un inanmadığını, ne söylerse söylesin, bunun onun kuşkularını

doğrulamaktan başka bir şeye yaramayacağını hissederek susmuş, gözleri yaşarmış, gırtlağına bir hıçkınk düğümlenmişti.

Maslova hâlâ —ikinci görüşmelerinde Nehlüdof'a söylediği gibi— onu affetmediğine, ondan nefret ettiğine inandırmaya çalışıyordu kendini; oysa çoktan tekrar sevmeye başlamıştı onu. Hem öyle seviyordu ki, elinde olmadan Nehlüdof'un ondan istediklerini yapıyordu. İçkiyi, sigarayı bırakmıştı, şuna buna cilve yapmıyordu artık, revire girmeyi kabul etmişti. Bütün bunları, Nehlüdof'un böyle istediğini bildiği için yapıyordu. Evlenmeyi her keresinde öylesine kesinlikle reddetmesinin asıl nedeni, ona bir zamanlar söylediği o gurur dolu sözleri gene söyleyebilmek isteğiydi; sonra, evlenirlerse Nehlüdof'un mutsuz olacağını biliyordu. Nehlüdof'un kendini feda edişini kabul etmemeye kararlıydı; öte yandan, Nehlüdof'un onu küçümsediğini, eskisi gibi bir sokak kadını

olarak kalacağını düşündüğünü, onda olan büyük değişikliği göremediğini düşünmek de çok acı

veriyordu ona. Nehlüdof'un, revirde onun kötü bir şey yaptığını düşünebileceği, küreğe gitmesinin artık kesinleştiği haberinden daha çok ıstırap veriyordu ona şimdi.

XXIX

İlk kafileyle yol ayabilirlerdi Maslova’yi, onun için yol hazırlıklarına hemen başlamıştı Nehlüdof.

Ama işi o kadar çoktu ki, kendini ne kadar zorlarsa zorlasın, onları bitiremeyeceğini biliyordu.

Eskisinden çok değişikti şimdi durum. Eskiden ne yapması gerektiğini önceden düşünerek yapardı, her işinde tek dü-

sunduğu şey de Dmitri İvanoviç Nehlüdof’un çıkarıydı. Ne var ki, şimdiye kadar her şey Dmitri İvanoviç Nehlüdof içindi ama, gene de sıkıcıydı hayat. Oysa şimdi işleri başkalarıyla ilgiliydi, Dmitri İvanoviç Nehlüdof’la değil; ama gene de ilginç, çekiciydi bu işler, hem çoktular.

Dahası var, eskiden Dmitri İvanoviç Nehlüdof’un işleriyle uğraşmak pek sıkıcı bir şeydi; başkalarının işleriyle uğraşmaksa haz veriyordu ona.

O sırada üç çeşit işi vardı Nehlüdof’un; her zamanki titizliğiyle kendi yapmıştı bu ayırımı, her biri için ayrı bir çanta taşıyordu yanında.

Birinci iş Maslova ve ona yardım işiydi. Çar’a verilen dilekçenin izlenmesi, desteklenmesiyle, Sibirya yolculuğu için hazırlıkları içine alıyordu bu.

İkinci iş: mal, mülk sorunuydu. Panovo’da toprak köylülere verilmişti; köylüler, köyün ortak parasına yatıracaklardı paralarını. Gelgelelim bunu resmî bir anlaşmayla kesinleştirmek gerekiyordu. Kuzminsk’deyse onun bıraktığı gibi kalmıştı iş; yani toprağın parasını o alacaktı, ama ödemenin nasıl olacağını, bu paranın ne kadarını kendine alacağını, ne kadarını köylülere bırakacağını bir karara bağlamak gerekiyordu. Sibirya yolculuğunda ne gibi harcamalarda bulunması gerektiğini bilmediği için, zaten yarıya indirdiği bu gelirinden tamamen yoksun olmak istemiyordu.

Üçüncü iş de, durmadan ona başvuran cezalılara yardım işiydi. Önceleri, ondan yardım isteyen cezalılar için bir şeyler yapmaya koşuyordu hemen; ama yardım isteyenler o kadar çoktu ki, herkese yardım edemeyeceğini anladı bir zaman sonra, kendiliğinden dördüncü bir iş çıktı ortaya.

Son zamanlarda öteki işlerinden çok zamanını alan bu dördüncü iş, ceza mahkemesi denilen garip kuruluşun nereden geldiğini, ne olduğunu araştırmaktı. İçindeki cezalıların bir bölümünü

tanıdığı cezaevi de, Petropavlovski kalesi de, Sahalin de bu mahkemenin marifetleriydi. Bir türlü

akıl erdiremediği şu ceza yasası böyle buyururdu diye yüz binlerce insan ıstırap çekiyordu oralarda.

Cezalılarla görüşmelerinden, sorunlarına avukatın, ceza evipapazının, müdürünün verdikleri cevaplardan, notlarından Nehlü-dof, suçlu denilen cezalıların beş grup altında toplandığı

sonucuna vardı.

Birinci gruptakiler Menşof gibi, Maslova gibi, ötekiler gibi tamamen suçsuz insanlardı, adlî

yanlışlıklar sonucu düşmüşlerdi buraya. Papazın gözlemlerine göre, çok değildi böyleleri, cezalıların yüzde yedisi kadar bîr şey. Ama bunların durumu pek bir ilgi çekici oluyordu.

İkinci gruba öfke, kıskançlık, sarhoşluk gibi olağan olmayan anlarda yaptıkları yüzünden cezalandırılanlar giriyordu. Aslında yaptıkları, onları yargılayanların, cezalandıranların aynı

koşul ar altında yapacakları yüzde yüz olan şeylerden başka bir şey değildi. Nehİüdof’a göre bu gruptakiler cezalıların hemen hemen yarısından fazlasını oluşturuyordu.

Üçüncü gruptakiler, kendi anlayışlarına göre son derece olağan, hattâ iyi; ama yasaları yapan, ona yabancı insanların anlayışına göre de kötü sayılan şeyler yaptıkları için cezalanan insanlardı.

Bunlar gizli şarap satanlar, kaçakçılık yapanlar, bey yerinden ya da devlet ormanlarından ot, odun kesenlerdi. Hırsızlık eden dağlılar, kilise soyan dinimize henüz girmemişler de bu gruptandı.

Dördüncü gruba, sırf toplumun genel düzeyinden yukarda oldukları için suçlu sayılan insanlar giriyordu. Din suçluları da, özgürlükleri için savaşan Lehler de, Çerkesler de, —devlet kuvvetlerine karşı koymakla suçlanan— siyasî suçlular da bu gruptandı. Nehlüdof'un gözlemlerine göre, toplumun bu en gözde insanları hayli çoktu cezaevlerinde.

Beşinci gruptaysa, onların topluma olduğundan çok, toplumun onlara karşı suçlu olduğu insanlar giriyordu. Bunlar, yol kilimi çalan çocuk gibi, Nehlüdof'un cezaevinde de, dışarda da gördüğü, koşul arın suç sayılan o davranışa adım adım yaklaştırdığı insanlar gibi, devamlı yoksul uğun, ezilmenin yoldan çıkardığı zaval ılardı. Nehlüdof'un gözlemleri, son zamanlarda bazılarıyla ilişki kurduğu hırsızların, katil erin çoğunun bu gruba girdiği sonucunu vermişti. Yeni okulun suç işler diye adlandırdığı, toplumda bulunmaları ceza yasası için, ceza için en güçlü delil olarak öne sürülen insanları da —onları yakından tanıdıktan sonra—

bu gruba sokmuştu Nehlüdof. Bozulmuş, suç işler, kötü diye adlar takılan bu insanlar Nehİüdof'a göre, onların topluma olduğundan çok toplumun onlara karşı suçlu olduğu insanlarla aynıydılar, yalnız toplum doğrudan doğruya onlara karşı değil de, babalarına, dedelerine karşı suçluydu.

Bu gibiler arasında Nehlüdofu en çok şaşırtan, hırsızlıktan bir çok kereler yakayı ele vermiş

Ohotin adında bir suçlu olmuştu. Babası bel i değildi Ohotin'in, bir genel kadından doğmuş, çocuk yuvasında büyümüştü. Otuz yaşma kadar bekçiden yukarı insan görmediği bel iydi. Genç yaşta bir hırsızlar çetesine girmişti. Olağanüstü bir güldürü yeteneği vardı, insanları kendine bağlıyordu bu yönüyle. Nehlüdof'dan yardım istemiş, o arada kendi kendiyle de, yargıçlarla da, cezaeviyle de, yalnızca ceza yasalarıyla değil, din yasalarıyla da alay etmekten geri kalmamıştı. Öteki, başında bulunduğu çeteyle yaşlı bir memuru öldürdükten sonra soyan yakışıklı Fyodorof'du. Bir köylüydü bu. Babasının elinden, yasalara hiç de uymayan bir biçimde evini almışlardı. Sonra askere gitmişti Fyodorof, subayının sevgilisine tutulduğu için çok ıstırap çekmişti orada. Coşkun yaradılışlı, heyecanlı, hayatta ne olursa olsun her şeyden zevk almak isteyen bir insandı.

Ömründe herhangi bir şey için eğlencesinden, zevkinden vazgeçebilecek bir insanla karşılaşmamış, hayatta zevkten başka şeylerin de olabileceği üzerine bir tek sözcük duymamıştı.

Nehlüdof, bunların ikisinin de ruhsal yönden değerli insanlar olduğuna, ama ilgilenilmeyen, bir kenarda bırakılan bitkiler gibi onların da bozulduğuna, soysuzlaştığına inanıyordu. Kaba anlayışsızlıklarıyla her şeyi reddeden bir aylakla bir kadın da gördü. Ama İtalyan okulunun suç işler, dediği yaradılışı bir türlü bulamadı onlarda. İkisinden de —fraklı, apoletli, dantel er içindeki bir çok tanıdığından olduğu gibi— iğrendi yalnızca.

İşte, bu denli değişik yaradılışta insanların niçin ceza evlerine atıldığı, oysa onlardan hiç bir ayrılığı olmayan başka insanların dışarda dolaştıkları, hattâ onları cezalandırdıkları sorununun çözümüydü Nehlüdof’un dördüncü işi.

Başlangıçta bu sorunun cevabını kitaplarda bulabileceğini sanıyordu; bu konuyu inceleyen bütün kitapları almıştı. Lomb-ro’nun Garofalo’nun, Ferri’nin, List’in, Maudsleyin. Tardın’ın ki-papazının, müdürünün verdikleri cevaplardan, notlarından Nehlü-dof, suçlu denilen cezalıların beş grup altında toplandığı sonucuna vardı.

Birinci gruptakiler Menşof gibi, Maslova gibi, ötekiler gibi tamamen suçsuz insanlardı, adlî

yanlışlıklar sonucu düşmüşlerdi buraya. Papazın gözlemlerine göre, çok değildi böyleleri, cezalıların yüzde yedisi kadar bîr şey. Ama bunların durumu pek bir ilgi çekici oluyordu.

İkinci gruba öfke, kıskançlık, sarhoşluk gibi olağan olmayan anlarda yaptıkları yüzünden cezalandırılanlar giriyordu. Aslında yaptıkları, onları yargılayanların, cezalandıranların aynı

koşul ar altında yapacakları yüzde yüz olan şeylerden başka bir şey değildi. Nehİüdof’a göre bu gruptakiler cezalıların hemen hemen yarısından fazlasını oluşturuyordu.

Üçüncü gruptakiler, kendi anlayışlarına göre son derece olağan, hattâ iyi; ama yasaları yapan, ona yabancı insanların anlayışına göre de kötü sayılan

şeyler yaptıkları için cezalanan insanlardı.

Bunlar gizli şarap satanlar, kaçakçılık yapanlar, bey yerinden ya da devlet ormanlarından ot, odun kesenlerdi. Hırsızlık eden dağlılar, kilise soyan dinimize henüz girmemişler de bu gruptandı.

Dördüncü gruba, sırf toplumun genel düzeyinden yukarda oldukları için suçlu sayılan insanlar giriyordu. Din suçluları da, özgürlükleri için savaşan Lehler de, Çerkesler de, —devlet kuvvetlerine karşı koymakla suçlanan— siyasî suçlular da bu gruptandı. Nehlüdof'un gözlemlerine göre, toplumun bu en gözde insanları hayli çoktu cezaevlerinde.

Beşinci gruptaysa, onların topluma olduğundan çok, toplumun onlara karşı suçlu olduğu insanlar giriyordu. Bunlar, yol kilimi çalan çocuk gibi, Nehlüdof'un cezaevinde de, dışarda da gördüğü, koşul arın suç sayılan o davranışa adım adım yaklaştırdığı insanlar gibi, devamlı yoksul uğun, ezilmenin yoldan çıkardığı zaval ılardı. Nehlüdof'un gözlemleri, son zamanlarda bazılarıyla ilişki kurduğu hırsızların, katil erin çoğunun bu gruba girdiği sonucunu vermişti. Yeni okulun suç işler diye adlandırdığı, toplumda bulunmaları ceza yasası için, ceza için en güçlü delil olarak öne sürülen insanları da —onları yakından tanıdıktan sonra—

bu gruba sokmuştu Nehlüdof. Bozulmuş, suç işler, kötü diye adlar takılan bu insanlar Nehİüdof'a göre, onların topluma olduğundan çok toplumun onlara karşı suçlu olduğu insanlarla aynıydılar, yalnız toplum doğrudan doğruya onlara karşı değil de, babalarına, dedelerine karşı suçluydu.

Bu gibiler arasında Nehlüdofu en çok şaşırtan, hırsızlıktan bir çok kereler yakayı ele vermiş

Ohotin adında bir suçlu olmuştu. Babası bel i değildi Ohotin'in, bir genel kadından doğmuş, çocuk yuvasında büyümüştü. Otuz yaşma kadar bekçiden yukarı insan görmediği bel iydi. Genç yaşta bir hırsızlar çetesine girmişti. Olağanüstü bir güldürü yeteneği vardı, insanları kendine bağlıyordu bu yönüyle. Nehlüdof'dan yardım istemiş, o arada kendi kendiyle de, yargıçlarla da, cezaeviyle de, yalnızca ceza yasalarıyla değil,

din yasalarıyla da alay etmekten geri kalmamıştı. Öteki, başında bulunduğu çeteyle yaşlı bir memuru öldürdükten sonra soyan yakışıklı Fyodorof'du. Bir köylüydü bu. Babasının elinden, yasalara hiç de uymayan bir biçimde evini almışlardı. Sonra askere gitmişti Fyodorof, subayının sevgilisine tutulduğu için çok ıstırap çekmişti orada. Coşkun yaradılışlı, heyecanlı, hayatta ne olursa olsun her şeyden zevk almak isteyen bir insandı.

Ömründe herhangi bir şey için eğlencesinden, zevkinden vazgeçebilecek bir insanla karşılaşmamış, hayatta zevkten başka şeylerin de olabileceği üzerine bir tek sözcük duymamıştı.

Nehlüdof, bunların ikisinin de ruhsal yönden değerli insanlar olduğuna, ama ilgilenilmeyen, bir kenarda bırakılan bitkiler gibi onların da bozulduğuna, soysuzlaştığına inanıyordu. Kaba anlayışsızlıklarıyla her şeyi reddeden bir aylakla bir kadın da gördü. Ama İtalyan okulunun suç işler, dediği yaradılışı bir türlü bulamadı onlarda. İkisinden de —fraklı, apoletli, dantel er içindeki bir çok tanıdığından olduğu gibi— iğrendi yalnızca.

İşte, bu denli değişik yaradılışta insanların niçin ceza evlerine atıldığı, oysa onlardan hiç bir ayrılığı olmayan başka insanların dışarda dolaştıkları, hattâ onları cezalandırdıkları sorununun çözümüydü Nehlüdof'un dördüncü işi.

Başlangıçta bu sorunun cevabını kitaplarda bulabileceğini sanıyordu; bu konuyu inceleyen bütün kitapları almıştı. Lomb-ro'nun Garofalo'nun, Ferri'nin, List'in, Maudsleyin. Tardın'ın ki-— 358 —taplarını büyük bir dikkatle okuyordu. Ama okudukça daha bir umutsuzluğa düşüyordu. Bilime, bilimsel alanda bir şeyler yapmak —yazmak, tartışmalara girmek, öğrenim yapmak— için değil de basit, hayatla ilgili sorulara cevap bulmak için başvuran kimselerin karşılaştığı durumla o da karşılaşmıştı. Bilim, ceza yasasıyla ilgili kurnaz, güç binlerce soruya cevap verdiği halde, yalnızca onun cevap aradığı soruyu es geçiyordu. Çok basit bir şeydi öğrenmek istediği: Bir bölük insanın, kendilerinden hiç bir ayrılığı olmayan insanların özgürlüğünü ne hakla el erinden aldığım; ne hakla onları kırbaçladığını, sürgüne yol adığını, öldürdüğünü, onlara acı çektirdiğini öğrenmek istiyordu.

Oysa insanda irade özgürlüğü olup olmadığı üzerine bir takım düşüncelerle cevap veriyorlardı

ona. Kafatası ölçülerinden, insanın suç işleyebilecek bir tip olup olmadığı anlaşılabilir miymiş?

Suç işlemede irsiyetin rolü neymiş? Kişi doğuştan kötü, ahlâksız olabilir miymiş? Ahlâk neye denirmiş? Delilik neymiş? Soysuzlaşmak neymiş? Kendini kaybederek nasıl suç işlermiş insan?

İklimin, beslenmenin, bilgisizliğin, görgünün, hipnotizmanın, tutkunun suç işlemedeki etkileri neymiş? Toplum neymiş? Toplumun görevleri neymiş? v.b., v.b.

Bunlar Nehlüdof'a bir keresinde okuldan dönen küçük bir çocuktan aldığı cevabı hatırlatıyordu.

Nehlüdof yazı yazmasını öğrenip öğrenmediğini sormuştu çocuğa. Öğrendim. demişti çocuk.

Pençe yaz bakayım öyleyse. Çocuk bir an duralamış, kurnazca Ne pençesi? demişti. Köpek pençesi mi? Sorusuna bilimsel kitaplarda bulduğu cevaplar da bu çeşitti işte.

İlginç, bilimsel, derin anlamlı çok şey vardı içlerinde, ama asıl soruya, insanların birbirini ne hakla cezalandırdıkları sorusuna cevap yoktu. Yalnızca bu soruya cevap vermemekle kalınmıyor, bütün düşünceler de, gerekliliği aksiyon olarak alınan cezayı doğrulamak, açıklamak yönünde yürütülüyordu. Nehlüdof çok, ama aralıklı okuyor, sorusuna cevap bulamamasını da incelemelerinin böyle yüzeyde kalmasından sanıyor, sonunda cevabı bulacağını umuyordu. Bu yüzden, son zamanlarda giderek daha bir sık karşısına çıkan o cevabın doğruluğuna inanmamakta diretiyordu.

XXX

Maslova'nın da içinde olduğu kafile beş temmuzda yola çı-Ikacaktı. Nehlüdof da tamamlamıştı

hazırlıklarını. Yola çıkmadan Ibir gün önce, onunla vedalaşmak üzere Nehlüdof'un ablası koca-Jsıyla geldi kente.

Ablası Natalya İvanovna Ragojinsya on yaş büyüktü Nehlü-Idof’tan. Bir bakıma ablasının etkisi altında büyümüştü Nehlüdof. (Çocukken çok severdi onu ablası, evlenmeden önce de iki arka-Idaş gibiydiler. Ablası yirmi beş yaşında genç bir kız. Nehlüdof on beş yaşında bir çocuktu. Ablası

o zamanlar, Nehlüdof’un -sonra ölen— arkadaşı Nikolenka İrtenyef’e aşıktı. Nikolenka’ yi, ondaki ve kendilerindeki iyi, insanları birbirine bağlayan şey-jleri seviyorlardı.

O zamandan bu yana ikisi de çok değişmişlerdi: Nehlüdof’u askerlik, kötü yaşayışı; anlamıysa, duygu yönünden sevdiği, lama onun Dmitri’yle bir zamanlar en değerli saydığı şeyleri sevmemekten başka, onları anlamayan, ruhsal üstünlüğe erişme çabalarını, insanlara hizmeti kendini göstermek isteğine veren bir] insanla evlilik değiştirmişti.

Ragojinski’nin malı mülkü yoktu, ama becerikli bir memur-Idu. İlericilikle tutuculuk arasında ustalıkla gidip gelerek —gü-] nün koşul arına ya da olayın durumuna göre bazan bu yanda, ba-Izan öte yanda olurdu— özel ikle, kadınların hoşuna gitmesiyle hukuk alanında hayli yükselmişti.

Pek genç sayılmayacak bir yaşta Avrupa’da Nehlüdoflarla tanışmış, gene pek genç sa-jyılamayacak Nataşa’yı kendine âşık etmiş, bu evlilikte mesal i* ance V) gören annesinin itirazlarına aldırmadan evlenmişti onunla. Nehlüdof —gerçi kendi kendinden saklardı bu duygusunu, cenkleşirdi onunla ya— nefret ederdi eniştesinden. Duygularının basitliğinden, kendine güven dolu akılsızlığından hazet-mezdi. Ablasının da etkisi vardı bunda. Onun, içindeki tüm iyi, soylu duyguları bir yana iterek bu duygusuz, zaval ı insanı böylesine tutkuyla nasıl sevebildiğin! aklı almıyordu. Nataşa’nın bu dazlak kafalı, uzun sakal ı, kendini bir şey sanan adamın karısı olduğu aklına gelince yüreği sızlıyordu. Bütün çabasına rağmen, çocuklarından iğrenmesine bile engel olamıyordu. Ablasının co-

(1) Denk olmayan evlilik. (Fransızca)

cuğu olacağını duyduğu her keresinde, onun, bu her şeyini yabancı bulduğu insandan gene kötü

bir hastalık kaptığını duymuş gibi olmuştu.

Ragojinski’ler çocuklarım getirmemişler —biri erkek, biri kız iki çocukları vardı,— en iyi otelin en iyi dairesine yerleşmişlerdi. Natalya İvanovna, annesinin eski evine gitti hemen, ama kardeşini bulamadı orada. Agrafena Petrovna’dan onun mobilyalı bir odaya taşındığını öğrenince oraya gitti. Üstü başı pis erkek bir hizmetçi gündüz gaz lâmbasıyla aydınlatılan, karanlık, ağır kokulu koridorda karşıladı onu, prensin evde olmadığını söyledi. Natalya İvanovna, bir pusula bırakmak için kardeşinin odasına girmek istedi. Hizmetçi yol gösterdi ona.

İki küçük odası vardı Nehlüdof’un. Natalya İvanovna her yanı dikkatle gözden geçirdi. Ona hiç de yabancı olmayan temizlik, düzen vardı bu odalarda; ama burada karşılaştığı alçakgönül ülük de şaşırtmıştı onu. Çalışma masasının üzerinde, köpek başlı bronz, tanıdık kâğıt baskısını gördü.

Çantalar, yazılı kâğıtlar, yazı takımları, hukuk kitapları, Henry George’nin İngilizce, —sayfalarının arasında fildişinden, iğri, tanıdık kâğıt bıçağıyla— Tard’ın Fransızca kitapları da ona hiç yabancı

olmayan bir özenle yerleştirilmişti.

Masaya oturup kardeşine kısa bir mektup yazdı, hemen o gün ona gelmesini istiyordu; sonra, gördüklerini anlayamamış gibi başını sal ayarak otele döndü.

Natalya îvanovna’yı kardeşiyle ilgili iki sorun düşündürüyordu şimdi; Katyuşa’yla evlenmesi —oturdukları kentte duymuştu bunu, herkes bundan söz ediyordu çünkü; —bir de onun malını

köylülere dağıtması— bu da herkesin dilindeydi; çoğunluk kötüye yorumluyordu bunu, politik, tehlikeli bir takım düşünceleri olduğundan söz ediyorlardı. —Katyuşa’yla evlenmesi bir bakıma hoşuna gidiyordu Natalya İvanovna’nın. Onun bu kararlılığı, gururunu okşuyor, ona evlenmeden önceki o mutlu günleri, Nataşa’yla Nehlüdof’u hatırlatıyor; öte yandan kardeşinin böylesine korkunç bir kadınla evleneceğini düşündükçe de dehşete kapılıyordu. Bu sonuncu duygu daha bir güçlüydü, ne yapıp yapıp

kardeşini kararından döndürmeye —bunun ne denli güç bir şey olduğunu bilmiyor da değildi— karar vermişti.

Toprağını köylülere verme işi o kadar ilgilendirmiyordu onu. Ama kocası çok kızıyordu buna, kardeşine etki etmesi için sıkıştırıyordu onu. İgnatiy Nikiforoviç bu davranışın düşüncesizlikten, akılsızlıktan, aşın gururdan da öte bir şey olduğunu, böyle bir davranışı açıklamak gerekirse —açıklanabilecek bir dav-ranışsa bu tabiî— bunun, kendini göstermek, övünmek, kendisinden söz ettirmek isteğinden başka bir şeyden doğmadığını söylüyordu.

— Toprağı, ücretini kendi kendilerine ödemek üzere köylülere vermenin anlamı nedir? diyordu.

Böyle bir şey istiyorduysa köy bankası aracılığıyla satabilirdi onlara malını. Bir anlamı olurdu bunun. Akim sınırlarını aşan bir davranıştır bu.

İgnatiy Nikiforoviç‘in asıl düşündüğü, Nehlüdof’un, malının mülkünün yönetimini ona bırakmasıydı; bu nedenle kardeşiyle konuşmasını, bu garip kararından onu vazgeçirmesini istiyordu karısından..

XXXI

Odasına dönüp de masasının üzerinde ablasının puslasını bulunca hemen ona gitti Nehlüdof.

Akşamdı. İgnatiy Nikiforoviç öteki odada uzanmıştı; Natalya İvanovna yalnız karşıladı onu. Beli dar siyah ipek bir elbise vardı üzerinde, göğsüne kırmızı bir kordelâ takmış, siyah saçlarını genç

işi taramıştı. Kendisiyle hemen hemen aynı yaşta olan kocası için fazla süslenip püslendiği, genç

görünmek istediği bel iydi. Kardeşini görünce birden fırladı oturduğu kanepeden, ipek etekliğini hışırdata hışırdata, çabuk adımlarla yürüdü ona doğru. Öpüştüler, birbirinin yüzüne bakarak gülümsediler. Sözle

anlatılamayan, içinde her şeyin gerçek olduğu bu esrarlı bakışmadan sonra konuşmaya —pek o kadar gerçek yoktu artık bunda— başladılar. Annelerinin ölümünden bu yana görüşmemişlerdi.

Nehlüdof:

— Şişmanlamışsın, dedi, gençleşmişsin de. Sevinçten ağzı kulaklarına varmıştı Natalya İvanovna'nın.

— Sen de zayıflamışsın.

— İgnatiy Nikiforoviç nerede?

— Yatıyor. Dün gece hiç uyumadı.— 362 —

Bu konuda söylenecek çok şey vardı, ama sözle değil bakışlarıyla söylediler birbirlerine söylenmesi gerekeni.

— Sana geldim.

— Biliyorum. Evden ayrıldım. Büyük geliyordu bana, yalnız başıma sıkılıyordum. Hiç bir şey istemiyorum ben oradan, hepsini sen al, eşyaları, mobilyaları, hepsini.

— Agrafena Petrovna söyledi bana. Oradaydım. Çok teşekkür ederim. Ama…

Tam bu sırada garson gümüş bir çay takımı getirdi.

Garson çay takımını yerleştirirken sustular. Natalya İvanov-na masanın yanındaki koltuğa geçti; konuşmadan çay koyuyordu. Nehlüdof da susuyordu.

.Nataşa kardeşinin yüzüne bakarak kararlı:

— Her şeyi biliyorum Dmitri, dedi.

— Buna çok sevindim işte.

— Böylesine bir hayattan sonra onu düzeltebileceğini gerçekten düşünebiliyor musun?

Nehlüdof ablasının karşısındaki sandalyede, dirseğini masaya dayamadan oturuyor, sözlerini iyi anlamak, iyi cevaplar verebilmek için dikkatle dinliyordu onu. Maslova'yla son görüşmesinin verdiği ruhsal durumun mutluluk dolu sevinci, insanlara sevgisi içindeydi hâlâ.

— Onu değil, kendimi düzeltmek istiyorum ben, dedi. Natalya İvanovna göğüs geçirdi:

— Evlenmekten başka yol ar da vardır.

Ben en iyi yolun bu olduğu kanısındayım. Hem bu beni, insanlara daha yararlı olacağım bir çevreye sokacaktır. Natalya İvanovna:

— Mutlu olabileceğini hiç sanmıyorum, dedi.

— Önemli-olan benim mutluluğum değildir.

— Öyle tabiî, ama onda kalp diye bir şey varsa o da mutlu olamaz, isteyemez senden böyle bir şeyi.

— İstemiyor zaten.

— Anlıyorum, ama hayat…

— Ne olmuş hayata?

— Başka şeyler ister hayat.

Nehlüdof, ablasının —gözlerinin, ağzının çevresinde küçük

kırışıklar olsa da— güzel yüzüne bakarak:

— Yapmamız gerekenden başka bir şey istemez bizden hayat, dedi.

Natalya İvanovna göğüs geçirdi:

— Anlaşmıyorum seni.

Nehlüdof, Nataşa'yı evlenmeden önceki durumuyla hatırlayarak, Zaval ı ablacığım! diye geçirdi içinden. Nasıl bu kadar değişebildim? Sayısız çocukluk anılarından örülmüş bir sevgi besliyordu ona.

Bu sırada her zamanki başı kalkık, geniş göğüslü dimdik, yumuşak adımlı yürüyüşüyle İgnatiy Nikiforoviç girdi odaya. Gözlükleri, saçsız başı, siyah sakal arı parlıyordu. Gülümseyerek:

— Merhabalar, merhabalar, hoşgeldiniz! dedi. Sözcüklerin üzerine tuhaf bir biçimde basarak konuşuyordu.

(İgnatiy Nikiiforociç, Natalya İvanovna'y'a evlendikten sonra Nehlüdof da, o da senli-benli olmak için hayli uğraşmışlardı ama başaramamıışlardı bunu, siz diyorlardı birbirine.) Tokalaştılar, İgnatiy Nîkiforoviç yavaşça çöktü koltuğa:

— Konuşmamıza engel olmuyorum ya?

— Hayır. Söylediklerimi de, yaptıklarımı da hiç kimseden

saklamam ben.

Nehlüdof bu yüzü, bu kıl ı el eri görüp, bu kendine güven dolu, karşısımdakini küçümseyen sesi duyunca iyi ruhsal durumu bir anda kaybolmuştu.

Natalya İvanovna:

— Onum kararından konuşuyorduk, dedi. Çaydanılığa uzanarak ekledi:

— Sama da koyayım mı?

— Lütfen. Ne kararı bu? Nehlüdof açıkladı:

— Kendimi ona karşı suçlu bulduğum kadını yol adıkları kafileyle beraber Sibirya’ya gitmek kararım.

— Duyduğuma göre yalnızca gitmek değilmiş kararınız, başka kararlarınız da varmış.

— Evet, kabul ederse evleneceğim de onunla.

— Öyle mi? Sizce bir sakıncası yoksa durumu anlatır mısınız bana? Anlayamadım pek de.

— Durum şudur, bu kadın… onun kötü yola düşmesinin… (Söyleyecek söz bulamadığı için kendi kendine kızıyordu Neh-lüdof.) Durum şu, suçlu olan benim, cezalandırılansa o.

— Cezalandırıldığına göre o da masum değil demektir.

— Tamamen masumdur.

— Nehlüdof, gereksiz bir heyecanla her şeyi baştan sona anlattı:

— Evet, dedi İgnatiy Nikiforoviç, mahkeme başkanının dalgınlığı, jürinin de cevabını tam hazırlayamaması sebep olmuş buna. Ama bu durumlarda başvurulacak yer, yargıtay vardır.

— Yargıtay reddetti.

— Reddettiğine göre dilekçede gösterilen delil er yeterli değildi demek. (İgnatiy Nikiforoviç

mahkeme kararının gerçeği yansıttığı inancında olduğu bel iydi.) Yargıtay olayın nasıl olduğuyla ilgilenemez. Mahkeme kararında gerçekten bir yanlışlık varsa, o zaman Çara başvurmak gerekir.

— Dilekçe verdik, ama hiç bir umut yok bundan da. Bakanlıktan soracaklar, bakanlık yargıtaya soracak, yargıtay verdiği kararı tekrarlayacak, her zamanki gibi bir suçsuzu cezalandıracaklar gene.

İgnatiy Nikiforoviç alçakgönül ülükle gülümsedi:

— Bir kere, bakanlık yargıtaya sormayacak, mahkemeden dâva dosyasını isteyecek, kararda bir yanlışlık görürse bozacak. Sonra, suçsuzlar hiç bir zaman cezalandırılmazlar, cezalandırıl-salar bile çok ender olur bu. Suçlulardır cezalandırılanlar.

İgnatiy Nikiforoviç gururla gülümseyerek çabuk çabuk konuşuyordu.

Nehlüdof, eniştesinden nefretle:

— Bense bunun tam tersine inanıyorum, dedi; olaylar, gördüklerim, mahkemelerin cezalandırdığı

insanların yarısından çoğunun suçsuz olduğuna inandırdı beni.

— Nasıl olur?

— Evet, bu kadının zehirleme olayında suçsuz olduğu gibi sözcüğün tam anlamıyla suçsuzdurlar; işlemediği bir cinayet suçundan cezaya çarptırılan tanıdığım bir köylü gibi; ev sahibinin çıkardığı bir yangın yüzünden az kaldı ceza yiyecek ana-oğul gibi suçsuzdur yarısından çoğu cezalıların.

— Adlî yanlışlıklar her zaman olmuştur, olacaktır da. Kişioğlu kusursuz olamaz.

— Sonra, büyük bir çoğunluk da, belirli bir çevrede yetişmenin sonucu, yaptıklarının suç

olduğunu bilmedikleri için suçsuzdur.

— İzninizle burada haksızsınız. Her hırsız bilir hırsızlığın kötülüğünü, hırsızlık yapmaması

gerektiğini, ahlâksızlık olduğunu.

İgnatiy Nikiforoviç kendine güven dolu bir tavırla, dudaklarında hep o — Nehlüdof'un canını sıkan

— küçümser güiümseme-siyle konuşuyordu.

— Hayır, dedi Nehlüdof, her hırsız bilmez bunları. Çalma diyorlar ona, ama fabrikatörlerin, onun parasını, emeğini çaldıklarının; devletin vergi adı altında onu durmadan soyduğunun farkındadır.

İgnatiy Nikiforoviç sakin, niteledi kayınının sözlerini:

— Bu da anarşizm oluyor artık. Nehlüdof:

— Ne olduğunu bilmiyorum ben, dedi. Gerçeği söylüyorum. Halk, devletin onu soyduğunu biliyor. Biz toprak sahiplerinin, çok eskiden soyup elinden herkesin ortak malı olan toprağı

aldığımızı, ondan çaldığımız bu topraktan, sobasını yakmak için çalı çırpı toplarken yakalayınca da onu deliğe tıktığımızı, onu hırsız olduğuna inandırmaya çalıştığımızı da biliyor. Evet, hırsızın kendisi değil, toprağını çalan olduğunu; elinden alınan şeyin her çeşit restitutlon'un (') ailesine karşı bir görev olduğunu biliyor.

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlüdof'un bir sosyalist olduğundan, —sosyalizmin toprağı yurttaşlar arasında eşit paylaştırılmayı öngördüğünü, bunun budalaca bir düşünce olduğunu bildiği için—

Nehlüdof'un iddialarını kolay çürüteceğinden eminim:

— Anlamıyorum, diye başladı, anlıyorsam da kabul etmiyorum. Toprak belirli kişilerin malı olmak zorundadır. Bugün herkese eşit olmak zorundadır. Bugün herkese eşit ölçüde bölüş-türseniz onu, yarın daha çalışkan, daha yetenekli insanların elinde toplanacaktır gene.

(1) Telâfi. (Fransızca)

— Toprağın eşit olarak pay edilmesini isteyen yok. Toprak herhangi bir insanın malı olmamalıdır; alınıp satılmamalı, kiraya verilmemelidir.

— Mülkiyet hakkı yaradılışında vardır insanın. Mülkiyet hakkı olmazsa toprağın işlenmesi önemini yitirir. Mülkiyet hakkını ortadan kaldırırsanız, yabanî hayvanlardan hiç bir ayrılığımız kalmaz.

İgnatiy Nikiforoviç, toprak mülkiyetinden yana düşünceler içinde en sağlam, en sarsılmazı olarak kabul edilen bu düşünceyi öne sürerken pek mağrurdu. Nehlüdof itiraz etti:

— Tam tersine, ancak o zaman boş boş durmaz toprak şimdiki gibi. Toprak sahipleri, köpeğin kuru ot üzerine çöreklendiği gibi çöreklenmişler toprağın üzerine, kendileri işleyemiyorlar onu, işleyebilecekleri de bırakmıyorlar işlesinler.

— Bakın Dmitri İvanoviç, deli saçması sizin bu dedikleriniz! Günümüzde toprak mülkiyeti kaldırılabilir mi hiç? Biliyorum, sizin eski dada'nızdır (') bu. Ama izninizle açık açık söyleyeyim…

(İgnatiy Nikiforoviç'in yüzü kireç gibi olmuştu, sesi titriyordu: bu sorunun onu çok ilgilendirdiği bel iydi.) İş işten geçmeden iyice düşünüp taşınmanızı salık veririm size.

— Kişisel işlerimden mi söz ediyorsunuz?

— Evet. Toplumda belirli yeri olan bizlerin, bu yerin bizlere yüklediği sorumlulukları taşımamız gerektiği inancındayım ben.

— Bence benim sorumluluklarım…

İgnatiy Nikiforoviç, sözünün kesilmesine izin vermeden devam etti:

— Bir dakika, kendim için değil, çocuklarım için konuşuyorum. Çocuklarımın gelecekleri güven altındadır; oldukça iyi bir para geçiyor elime, çocuklarımın ilerde sıkıntı çekmeyeceklerini sanıyorum, biz de çekmiyoruz. Bu nedenle —izninizle, biraz düşünmeden verilmiş, diyeceğim —kararınıza karşı durmam kişisel çıkarlarımdan değildir. Verdiğiniz karar yanlış. Biraz daha okumanızı, düşünmenizi salık veririm size…

Nehlüdof un yüzü bembeyaz olmuştu.

— İzin verin de kendi işlerime, neyi okuyup neyi okumaya-

(‘) En sevilen konu. (Fransızca).

cağıma kendim karar vereyim, dedi. Öfkeden el erinin soğuduğunu, kendine hâkim olamadığını

hissedince sustu.

XXXII

Nehlüdof, biraz kendine geldikten sonra ablasına döndü:

— Çocuklardan ne haber?

Natalya İvanovna, çocukları babaannelerine bıraktıklarını söyledi. Kocasıyla kardeşi arasındaki tartışmanın bittiğine çok sevinmiş; çocuklarının, bir zamanlar Nehlüdof’un, iki bebeğiyle —birinin adı Arap, öbürünün Fransız matmazeldi— oynadığı gibi seyahatçilik oynadıklarını anlatmaya başladı.

Nehlüdof gülümseyerek:

— Hatırlıyor musun o bebeklerimi? dedi.

— Düşün bir kere, tıpkı senin gibi oynuyerlar.

Can sıkıcı konuşmalar bitmişti artık. Nataşa rahatlamıştı, ama yalnız kardeşinin anlayabileceği şeylerden kocasının yanında söz etmek istemiyordu. Bir şeyler söylemiş olmak için, Petersburg’dan buralara kadar ulaşan haberden, tek oğlunu düel oda kaybeden anne Kamenskaya’nın acısından açtı.

İgnatiy Nikiforoviç, düel oda öldürme olaylarının cinayet sayılmamasını kınadı.

Onun bu sözlerine itiraz etti Nehlüdof, gene aynı konuda tartışmaya başladılar. Bu tartışma da bir sonuca varmadı; herkes İçendi düşüncesinin doğru, karşısındakinin de yanlış olduğuna inanmakta devam etti.

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlüdof'un onu suçladığını, görevini küçümsediğini hissediyor, böyle düşünmekle yanıldığını göstermek istiyordu ona. Nehlüdof da, eniştesinin onun toprak işlerine burnunu sokmasından duyduğu can sıkıntısı bir yana (ruhunun derinliklerinde, mirasçıları olarak ablasının da, eniştesinin de, onların çocuklarının da buna hakları olduğunu hissediyordu) bu kafasız insanın kendine güvenle, büyük bir gönül rahatlığıyla, Nehlüdof'un kesin olarak anlamsız, kötü olduğuna inandığı şeyi doğru, yasalara uygun saymakta diretmesinden de nefret ediyordu.

Bu kendine güven, sinirini bozuyordu.

— Mahkeme ne yapabilirdi? diye sordu. İgnatiy Nikiforoviç:— 368 —

— Düel o edenlerden birini herhangi bir katil gibi kürek cezasına çarptırabilirdi pekâlâ, dedi.

Nehlüdof'un el eri söğüdü gene, heyecanlı heyecanlı konuşmaya başlamıştı.

— Ne olurdu o zaman?

— Hak yerini bulurdu.

— Mahkemelerin asıl amacı hakkın yerini bulmasıymış gibi konuşuyorsunuz.

— Nedir ya?

— Sınıf çıkarlarının korunması. Bence mahkemeler, bizim sınıf çıkarına olan yürürlükteki düzenin devamını sağlamak için kurulmuş bir yönetim silâhıdır.

İgnatiy Nikiforoviç sakin, gülümsedi.

— Yeni ortaya atilmış bir görüş bu galiba, dedi, ilk kez duyuyorum çünkü. Mahkemeler üzerine daha bir başka düşünülür genel ikle.

— Kitaplarda evet, ama gördüğüm kadarıyla pratikte hiç de öyle değildir. Mahkemelerin tek amacı toplumun bugünkü durumunun sürdürülmesini sağlamaktır; bunun için, toplum düzeyinden yukarda olup, onu kaldırmak isteyen siyasî suçlular dediğiniz insanları olduğu gibi, ondan aşağıda olan, suç işleyebilir diye adlandırılan insanları da cezalandırır.

— Bu görüşünüzü kabul edemeyeceğim. Siyasi suçluların toplum düzeyinden yukarda oldukları için cezalandırıldıklarını sanmakla yanılıyorsunuz. Bu gibiler çoğunlukla, toplum düzeyinden aşağıda olduğunu söylediğiniz insanlardan çok daha bayağı, iğrençtirler.

— Oysa onları yargılayanlardan çok çok üstün insanlar tanıyorum ben. Sözgelimi, din suçluları

diye ceza evlerine atılan insanların hepsi üstün ahlâklı, kişilik sahibi kimselerdir…

Ne var ki, İgnatiy Nikiforoviç, konuşurken sözünün kesil-memesine alışmış bir insan alışkanlığıyla, Nehlüdof'u dinlemeden —bu daha da bozmuştu sinirini Nehlüdof'un— devam ediyordu:

—Mahkemelerin amacının yürürlükteki düzenin sürdürülmesi olduğu düşüncesini kabul edemem ben. Mahkemelerin amacı, düzeltmek…

Nehlüdof araya girdi:

— Ceza evlerinde düzeltmeye de lâf yok doğrusu. İgnatiy Nikiforoviç inatla devarn ediyordu:

— … ya da uzaklaştırmaktır, toplumun varlığını tehdit eden canavar ruhlu insanları.

— Önemli olan da bu zaten, ne onu ne ötekini yapıyor. Bunu yapacak olanakları yok toplumun.

İgnatiy Nikiforoviç zoraki gülümseyerek:

— Nasıl yani? diye sordu. Anlamıyorum… Nehlüdof:

— Şunu söylemek istiyorum, dedi; sağduyunun kabul edebileceği, olumlu ceza çeşidi ikidir yalnızca, eskiden kul anılıyordu bunla: Dayak, bir de ölüm cezası. Ama insan yaradılışının yumuşaması nedeniyle giderek kaldırılıyor bunlar.

— Sizden böyle bir şeyi duymak da çok şaşırtıcı doğrusu.

— Evet, aynı şeyi bir daha yapmaması için insanın canını yakmak iyi bir yoldur. Toplum için zararlı, tehlikeli bir yaratığın kafasını kesmek de son derece akıl ıca bir tutumdur. Bu iki çeşit cezanın da akla yatkın bir anlamı vardır. Peki ama kötü örneklerin, işsiz güçsüzlüğün boğduğu, zararlı bir duruma getirdiği bir insanı ceza evine, zoraki bir işsiz güçsüzlüğün içine, en tehlikeli, kötü insanların arasına atmanın ya da herhangi bir nedenle Tulsk'dan İrkuts iline davet parasıyla

—her biri beş yüz rubleden pahalıya mal oluyor— yol amanın ne anlamı var sizce?

— Ama devlet parasıyla yapılan bu yolculuktan korkuyor insanlar; bu çeşit yolculuklarla cezaevleri olmasaydı şu anda oturduğumuz gibi oturamazdık burada sizinle.

— Cezaevleri güvenliğimizi sağlayamaz, oradakiler ömürlerinin sonuna kadar yatmıyorlar çünkü içerde. Tam tersine, bu gibi kuruluşlarda insanları bozulmuşluğun, ahlâksızlığın son kertesine getiriyorlar zorla, yani tehlikeyi büyütüyorlar.

— Günümüzün ceza usulünün düzeltilmesi gerektiğini söylemek istiyorsunuz.

— Hayır, imkânsızdır böyle bir şey. Cezaevlerinin düzeltilmesi, halk eğitimine harcanan paradan daha çok bir parayı gerektirir ki, bu da halkın sırtına yeni yeni ağırlıklar yükler.

İgnatiy Nikiforoviç, kaynını dinlemeden devam etti gene:

— Ama cezaevlerinin durumunda aksaklıklar varsa, bu mahkemeleri ilgilendirmez.

Nehlüdof sesini yükselterek:

— Bu, aksaklıklar hiç bir zaman, giderilemeyecek çeşittendir, dedi.

İgnatiy Nikiforoviç karşısındakini küçümser bir tavırla gülümsedi.

— Ne olacak yani? Öldürmek mi gerek bunu niçin? Ya da, bir devlet büyüğünün önerdiği gibi, gözleri dağlamak?

— Evet, gerçi biraz sert olurdu bu, ama akla da yatkın olurdu. Şimdi yapılan da zorbalıktır, ayrıca, sağduyuyla uzlaşmaması bir yana, öylesine budalacadır ki, ruhsal yönden sağlıklı

insanların, ceza mahkemeleri denilen bu anlamsız, insan yaradılışına aykırı düşen dalda çalışanları anlamak çok güçtür.

îgnatiy Nigiforoviç'in yüzü bembeyaz olmuştu.

— Ben de bu dalda çalışıyorum, dedi.

— Sizin işiniz bu, beni ilgilendirmez. Ama ben anlamıyorum.

İgnatiy Nikiforoviç sesi titreyerek:

— Öyle sanıyorum ki çok şeyi anlamıyorsunuz siz, dedi.

— Her duygulu insanın gördüğünde acıyacağı zaval ı bir çocuğu suçlamak için bir savcının nasıl çırpındığına tanık oldum mahkemede. Başka bir savcının İncil okudular diye köylüleri mahkemeye verdiğini biliyorum. Mahkemelerin bütün işi gücü bu çeşit, incir çekirdeğini doldurmaz, haince işlerdir işte.

İgnatiy Nikiforoviç:

— Sizin gibi düşünsem çalışmazdım, dedi.

Kalktı. Nehlüdof, eniştesinin gözlüklerinin arkasından gözlerinin parladığını farketti. Gözyaşı mı

onlar yoksa? diye geçirdi içinden. Gerçekten de gözyaşıydı bunlar; gururu çok incinmişti, îgnatiy Nikiforoviç pencereye gitti, mendilini çıkardı, ök-sürerek gözlüğünün camlarını sildi, sonra gözlüğünü çıkarıp gözlerini sildi. Kanepeye dönünce bir daha karışmadı söze. Enişte-siyle ablasını bu kadar üzdüğü için kendi kendinden utanıyordu şimdi Nehlüdof; yarın gideceğini, bir daha onlarla görüşmeyeceğini düşündükçe içi sızlıyordu. Üzgün, al ahaısmarladık deyip

ayrıldı onlardan, eve gitti.

Söylediklerim pekâlâ gerçek olabilir, diye düşünüyordu, hiç değilse itiraz etmedi bana. Ama öyle konuşmamalıydım. Öfkeye kapılıp ona öylesine hakeret ettiğime, zaval ı Nataşa’ys da üzdüğüme göre henüz pek az değişmişim demektir.

XXXIII

Maslova’nın da içinde bulunduğu kafile gardan saat üçte yola çıkacaktı; bu yüzden, kafilenin ceza evinde olmak niyetindeydi.

Eşyalarını yerleştirirken günlüğünü eline aldı Nehlüdof, birkaç yerine şöyle bir göz gezdirdi, son sayfaları okudu. Peters-burg’a gitmeden önce şöyle yazmıştı: Katyuşa benim kendimi feda etmemi istemiyor, kendini feda etmek istiyor. O kazandı, ben de kazandım. Onun ruhun da olduğunu gördüğüm değişiklik —inanamıyorum böyle bir şeye— sevindiriyor beni. İnanamıyorum, ama farkındayım, değişiyor. Bundan hemen sonra da şöyle yazıyordu: Çok acı çektim, çok da sevindim. Katyuşa’nın revirde birtakım kötü davranışları olduğunu öğrendim. Birden dayanılmaz bir acı hissettim yüreğimde. Korkunç bir acı. Nefretle, iğrenerek konuştum onunla, sonra birden kendimi hatırladım; ondan nefret etmeme sebep olan suçu kendimin kaç kereler işlediğim, —düşüncede bile olsa— şimdi de işlediğim geldi

aklıma; kendimden nefret etmeye, ona acımaya başladım, bir sevinç doldurdu içimi. Kişi gözündeki merteği zamanında görebilse daima, ne iyi olur. O gün şöyle yazmıştı: Nataşa'ya gittim, sevincimden kabalık ettim, tatsızlık çıktı. Elden ne gelir? Yarın yepyeni bir hayata başlıyorum. Geçmişim, elvdeâ! Sürüyle anım var, topar-layamıyorum onları şöyle bir.

Devrisi sabah uyanınca Nehlüdof'un ilk duygusu dün eniş-tesiyle arasında geçen olaydan duyduğu pişmanlık oldu.

Böyle gitmek olmaz, diye düşündüm, gidip ablamla onun gönlünü almalıyım.

Ama saate bakınca zamanı olmadığını kafilenin cezaevinden ayrılışına geç kalmamak için acele etmesi gerektiğini gördü. Çabucak hazırlanıp kapıcıyla Taras'ı—Fedosya'nın kocasıydı bu, beraber gidiyorlardı— eşyalarla doğru gara yol adıktan sonra kendi de önüne çıkan ilk kiralık arabaya atlayıp cezaevine yol an-372

di. Cezalılar treni Nehlüdof'un bineceği posta treninden iki saat önce kalkacaktı; bu yüzden, bir daha uğrayamayacağı için kaldığı evin sahibiyle hesabını kesmişti.

Temmuz sıcağı bastırmıştı. Sokakların, evlerin bunaltıcı gecede bile soğumamış, taşlan, damların tenekeleri serinliklerini durgun, kavurucu sıcak havaya dağıtıyorlardı. Rüzgâr yoktu; yal-nız arada bir hafiften esiyor, yağlıboya kokusuyla toz yüklü, pis kokan, sıcak havayı bir yerden bir yere taşıyordu. Sokaklar pek tenhaydı, birkaç kişi varsa, onlar da evlerin gölgelerinden yürümeye çalışıyorlardı. Yalnızca, ayaklarında sandal ar, güneşte yanmış, simsiyah olmuş kaldırım işçisi köylüler sokakların ortasında oturmuş, kızgın kuma yerleştirdikleri kaldırım taşlarına el erindeki çekiçlerle vuruyorlardı. Kalkık yakalı beyaz ceketlerinin beyazlığı, kalmamış, tabancalarının kemerleri san, asık yüzlü polis memurları can sıkıntısından bir bu bir öbür ayağına yaslanarak dikiliyorlardı sokak başlarında; delik kulakları dimdik duran beyaz atlar koşulu, güneş içeri vurmasın diye bir yanlarına bez asılı tramvaylar çıngırak çala çala gidip geliyorlardı.

Nehlüdof’un bindiği araba ceza evine yaklaştığında kafile çıkmamıştı henüz; sabah dörtte başlayan cezalıların sayılıp teslim alınma işi hâlâ devam ediyordu. Kafilede altı yüz yirmi üç

erkek, altmış kadın vardı: Her birinin kâğıtlarına teker teker bakılması, hastalarla güçsüzleri ayırmak, kafileyi götürecek görevlilere teslim etmek gerekiyordu. Yeni müdür, iki yardımcısı, doktor, sağlık memuru, kafile komutanı, bir de yazıcı avluda, duvarın dibine gölgeye konulmuş, üzerinde kâğıtlar, yazı takımları olan masada oturmuşlar, yanlarına peşpeşe gelen cezalılara sorular soruyorlar, onları tepeden tırnağa inceliyorlar, sonra listeye geçiyorlardı.

Masanın yarısına kadar gelmişti güneş. Rüzgâr olmadığı için boğucu bir sıcak vardı; biriken cezalıların solukları daha bir çekilmez sıcak yapıyordu orayı .

Uzun boylu, şişman, kalkık omuzlu, kol arı kısa, kırmızı yüzlü, bıyıklı kafile komutanı sigarasından bir soluk çekerek:

— Bunun sonu geleceğe benzemiyor hiç! dedi. Amma da yorulduk. Nerede bulmuşsunuz bunları?

Daha çok var mı?

Yazıcı listeye baktı.

— Yirmi dört kişi var, bir de kadınlar, efendim.

Henüz kontrolden geçmeyen cezalılar birbirlerinin arkasına sıkışarak durunca komutan:

— Ne bekliyorsunuz —hem de gölgede değil, güneşin altında— sıralarını bekliyorlardı cezalılar.

İçerde oluyordu bunlar, dışardaysa yapıda her zamanki gibi silâhlı bir nöbetçi bekliyordu.

Cezalıların eşyalarıyla hastaları gara götürmek için yirmi kadar yük arabası vardı kapının önünde; köşede de akrabaları, dostları cezalıları çıkarken görmek, olursa onlara bir şeyler söylemek, vermek için küçük bir kalabalık toplanmıştı. Nehlüdof da bu kalabalığa katıldı.

Bîr saat kadar bekledi burada. Sonra içerden zincir şakırtıları, ayak sesleri, emirler, öksürmeler, büyük bir kalabalığın alçak sesle konuşmasından çıkan uğultu duyuldu. Beş dakika devam etti bu böyle; arada gardiyanlar girip çıkıyorlardı yan kapıdan. En sonunda yüksek sesle bir emir duyuldu.

Büyük kapı gürültüyle açıldı. Zincir şakırtıları yaklaştı, beyaz ceketli erler el erinde silâhlarla dışarı

çıktılar, —besbel i, alışık oldukları bir manevrayla— kapının önünde düzgün, geniş bir yarım daire yaptılar. Sonra yeni bir emir duyuldu. Usturaya vurulmuş başlarında yamuk yumuk şapkalarıyla, omuzlarında tor-baları yla cezalılar ikişer ikişer çıkmaya başladılar. Zincirli ayaklarını yere sürtüyor, bir eliyle omuzlarındaki torbayı tutarken boşta kalan öbürünü sal ıyorlardı. Önde erkeklerdi. Hepsinin üzerinde aynı gri pantalon, sırtları numaralı, gömlekler vardı. Hepsi de —genci, yaşlısı, zayıfı, şişmanı, uçuk benizli, al yanaklısı, esmer yüzlüsü, bıyıklısı, sakal ısı, sakalsızı, Rus’u, Tatar’ı, Yahudisi— zincirlerini şakîrdata şakırdata, çok uzak bir yere gidiyormuş

gibi kol arını sal aya sal aya çıkıyordu kapıdan, ama birkaç adım sonra duruyor, uysal uysal dörder sıra oluyorlardı. Onların hemen arkasından, gene saçları kesilmiş, ayakları zin-cirsiz, bileklerinden birbirine kelepçeli, öndekiler gibi gri pantalon gömlekli cezalılar çıktı. Sürgünlerdi bunlar… Onlar da öndekiler gibi canlı adımlarla çıkıyorlardı kapıdan, sonra duruyor, dörder dörder sıraya giriyorlardı. Onların arkasından eşlik edenler, daha arkadan da kadınlar da aynı sırayla çıkıyorlardı; önce kürek cezalılar — gene gri etek blûzlu, başörtülüydüler— sonra— 374 —sürgünler, daha sonra da sivil giysileriyle, kafileye kendi istekleriyle katılanlar. Bazı kadınların kucağında bebek vardı.

Kadınlarla beraber kızlı erkekli çocuklar yürüyordu. Bu çocuklar, at sürüsünde küçük taylar gibi, kadınlara sokuluyorlardı. Erkekler sessiz

duruyorlardı; yalnızca arada bir öksürenler ya da yüksek sesle bir şey söyleyenler oluyordu. Kadınlarsa durmadan konuşuyorlardı. Nehlüdof, kapıdan çıkarken görür gibi oldu Mas-lova'yı; ama kalabalık arasında kaybetti onu sonra. Erkeklerin arkasında gri giysileriyle, kucaklarında bebekler, aralarında çocuklarla insanlık, özel ikle kadınlık niteliklerini yitirmiş gibi duran büyük kalabalıktan başka bir şey görmüyordu şimdi.

Cezalıları içerde teker teker saydıkları halde, erler bir kere daha saymaya başladılar onları. Bu sayma işi oldukça uzun sürdü: Bazı cezalılar yer değiştiriyor, erlerin hesabını karıştırıyorlardı

çünkü. Erler, dediklerini uysal, ama kötü kötü bakarak yapan cezalılar küfrediyor, itip kakıyorlardı

onları, yeniden saymaya başlıyorlardı. Hepsi bir kere daha teker teker sayıldıktan sonra subay bir emir verdi, kalabalıkta bir çalkalanma oldu. Yürü-yemeyecek kadar güçsüz erkekler, kadınlar, çocuklar birbirleriyle yarış ederek arabalara koştular, önce torbalarını atıp, sonra kendileri çıktılar.

Kucaklarında viyaklayan bebekleriye kadınlar, yer için birbirleriyle kavga eden neşeli çocuklar, asık yüzlü, kederli erkekler yerleştiler sonunda.

Birkaç cezalı erkek şapkalarını çıkararak subayın yanına —besbel i bir şey dilemek için— gittiler.

Onların da arabalara binmek istediklerini sonra öğrendi Nehlüdof. Subay başka yana bakarak sigarasını içiyor, cezalıyı dinlemiyordu bile; sonra bir şey söylemeden, kısa kolunu vuracakmış

gibi kaldırıyor; beriki, saçsız başını tokattan korumak için omuzlarının arasına çekerek geri sıçrıyordu.

— Araba yaparım seni şimdi ben! diye bağırıyordu subay. Yürüyeceksin!

Yalpa vura vura yürüyen, ayakları zincirli, uzun boylu bir ihtiyarın arabaya binmesine izin verdi yalnızca. Bu ihtiyarın, şapkasını çıkarıp nasıl haç çıkardığını, sal ana saliana arabaların yanına yürüdüğünü gördü Nehlüdof.

Güçsüz, zayıf bacağını kaldırmasına engel olan zincirlerden, uzun süre çıkamadı arabaya,

sonra arabadaki bir köylü kadın kolundan tutarak yardım etti ona.

Arabalar torbalarla dolup, torbaların üzerine de arabaya binmesine izin verilenler oturunca subay şapkasını çıkardı, mendiliyle alnını, saçsız başını, kırmızı, kalın boynunu sildikten sonra haç

çıkardı.

— Kafile, marş! diye emir verdi.

Askerlerin silâhları sakırdadı; cezalılar şapkalarını çıkarıp —bazıları sol el eriyle— haç çıkarmaya başladılar. Akrabalarını, dostlarını yolcu etmeye gelenler bağırarak bir şeyler söylüyor-cezalilar onlara cevap veriyorlardı. Kadınlar ağlaşıyordu. Beyaz ceketli askerlerin kuşattığı kafile, bacaklarına bağlı zincirler toz kaldırarak yürüdü. En önde askerler, onların arkasında, dörderli sıra olmuş, ayaklarında zincirler sakırdayan kürek cezalıları, sonra el eri birbirine kelepçeli sürgünler, daha arkada gönül üler, en arkada da kadınlar vardı. Kafilenin arkasından, torbalarla zayıf cezalılarla yüklü arabalar yola çıktı. Arabalardan birinde torbaların en yüksek yerine oturmuş, sıkı

sıkı sarınmış bir kadın durmadan hüngür hüngür ağlıyordu.

XXXIV

Kafile o kadar uzundu ki, son araba hareket ettiğinde en ön-dekiler gözden kaybolmuştu.

Nehlüdof, onu bekleyen paytona bindi, kafileyi geçmesini söyledi sürücüye. Erkek cezalılar arasında tanıdık kimse olup olmadığına bakacak, sonra kadınlar arasında Maslova’yı bulacak, gerekli her şeyi alıp almadığını soracaktı ona. Hava çok sıcaktı. Binden çok ayağın kaldırdığı toz, sokağın ortasından yürüyen cezalıların üzerinde duruyordu. Kafile çabuk adımlarla yürüyor, Nehlüdof’un bindiği payton yavaş yavaş geçiyordu yanından. Tuhaf, korkunç görünüşlü yüzler sıra sıra geride kalıyorlardı. Aynı renk

pantalonlu, potinli ayaklarını güçlükle öne atıyor, boşta kalan kol arını, kendilerine cesaret vermek istiyormuşcasma, sal ıyorlardı. Sayıları o denli çoktu, birbirlerine öylesine benziyorlardı, özel ikle öylesine tuhaf koşul ar altında bulunuyorlardı ki, Nehlüdof insan değil de, acayip, korkunç yaratıklar sandı onları bir an. Ama kürek cezalıları

arasında katil Fyodorof'u, sürgünler arasında da komik Ohotin'le, bir keresinde ona gelip yalvaran bir aylağı görünce bu izlenimi kaybol-

du. Cezalıların hemen hepsi, yanlarından geçen paytona, içindeki beye yan gözle bakıyorlardı.

Fyodorof, onu tanıdı anlamına başını yukarı doğru sal adı: Ohotin göz kırptı. Yasak olduğu için ne biri, ne öteki selâm vermişlerdi ona. Kadınların yanından geçerken hemen tanıdı Maslova'yı

Nehlüdof. İkinci sıradaydı. Kenarda yüzü sıcaktan kıpkırmızı olmuş, eteğini kuşağının arasına sıkıştırmış, kısa bacaklı, siyah gözlü, biçimsiz bir kadın vardı; Çalımlıydı bu. Onun yanında, güçlükle adım atan gebe bir kadın yürüyordu. Üçüncü kadın Maslova'ydı. Omuzunda bir torba vardı, önüne bakarak yürüyordu. Yüzü sakin, kararlıydı. Onun yanındaki dördüncü kadın, dinç

adımlarla yürüyen, etekleri kısa, başörtüsünü köylü işi bağlamış, genç, güzel kadın, Fedosya'ydı.

Nehlüdof paytondan indi, Maslova'ya her şeyi alıp almadığını, kendini nasıl hissettiğini sormak amacıyla kadınlara yaklaşınca, kafilenin bu yanında yürüyen assubay gördü onu, koşarak yanına gelirken:

— Kafileye yaklaşmak yasaktır efendim, diye bağırıyordu.

İyice yakına gelip de Nehlüdof'u tanıyınca (ceza evinde herkes tanıyordu artık Nehlüdof'u) elini kasketine götürerek selâm verdi, Nehlüdof'un yanında durup:

— Şimdi olmaz, dedi. Garda konuşabilirsiniz, burada yasak. Cezalılara dönüp bağırdı:

— Hadi durmayın, yürüyün, yürüyün!

Sonra yeni çizmelerini gıcırdata gıcırdata —sıcağa aldırmadan— koşarak yerine gitti.

Nehlüdof kaldırıma döndü, paytoncuya peşinden gelmesini söyleyip, kafileyle beraber yürümeye başladı. Geçtiği her yerde acımayla dehşet karışık bir dikkat gösteriliyordu kafileye. Arabayla geçenler, başlarını pencereden çıkarıp, gözden kaybolunca-ya kadar bakıyorlardı kafilenin arkasından. Yayalar duruyor, şaşkınlıkla, korkuyla bakıyorlardı bu dehşet verici gidişe. Bazıları

yaklaşıp sadaka veriyordu. Askerler alıyordu sadakaları. Bazı, fazla etkilenenler kafilenin peşi sıra bir süre yürüyor, sonra durup, başlarını sal ayarak arkasından bakıyorlardı. Kapılardan birbirini çağırarak çıkıyorlar, pencerelerden sarkıyorlar; kıpırdamadan, sessizce bakıyorlardı geçenlere.

Bir yol ağzında kafile zengin bir kupa arabasının yolunu kesti. Arabacı yerinde, yüzü güneşte parlayan, şişman sırtında iki sıra düğmesiyle resmi giysili

bir arabacı vardı. Arabada arka koltukta bir karı koca oturuyordu: Kadın zayıf, soluk benizliydi; şapkası beyaz, şemsiyesi parlaktı. Kocası silindir şapkalı, şık, açık renk pardösülüydü. Onların karşısında, ön koltuktaysa çocukları vardı: Sarı saçları omuzlarına dökülen, taptaze, cici bir kız —onun da şemsiyesi parlaktı—; bir de, ince uzun boyunlu, omuz kemikleri çıkık, kordelâlar-la süslü

denizci şapkalı, sekiz yaşlarında bir erkek çocuk. Baba, kafileyi zamanında geçemedi diye öfkeyle söyleniyordu arabacıya; anneye, iğrenerek gözlerini kısmış, yüzünü buruşturmuş; güneşten, tozdan korunmak için ipek şemsiyesini iyice indirmişti. Şişko arabacı, bu yoldan gelmesini kendi

emreden efendisinin haksız sitemlerine sinirli sinirli kaşlarını çatıyor, yürümek isteyen, terlemiş

bedenleri güneşte parlayan doru atları tutmaya çalışıyordu.

Polis memuru, bu güzel kupa arabasının sahibine elinden hizmeti yapmak için çırpınıyor, kafileyi durdurup ona yo! vermek istiyor —ama bu gidişte, böylesine zengin bir bey için bile bo-jzulamayacak elemli bir görkem olduğunu hissettiğinden olsa gerek— durdurmuyordu. Yalnızca, zenginliğe saygılarını belirtiyor-jmuşcasma elini kasketine götürmüş; cezalılara —herhangi bir durumda kupa arabasındakileri onlardan korumaya hazır olduğu-

‘nu göster istiyormuş gibi— sert sert bakıyordu. Kupa arabası bütün kafile geçinceye kadar bekledi. Ancak torbalar yüklü, cezalı kadınların bindiği son yük arabası da geçtikten sonra hareket edebildi. Ceza evinden yola çıkıldığında hüngür hüngür ağlayan j kadında bu son geçen arabadaydı. Sakinleşmişti biraz, ama zen-jgin kupa arabasını görünce gene sarsıla sarsıla ağlamaya başla-jmıştı.

Yerlerinde duramayan, besili, doru atlar arabacı yuları hafifçe

[oynatınca, nal arıyla taşlan döve döve, lâstik tekerlekleri üzerin-

]de yumuşak yaylanan kupa arabasını, karı kocayla kızın, ince bo-jyunlu, omuz kemikleri çıkık çocuğun eğlenmeye gittikleri yazlık

[eve doğru hızla uzaklaştıfmışlardı.

Ne anne baba gördükleri şeyi anlatmışlardı çocuklara. Öy-

jle ki, çocuklar gördükleri şeye kendilerince birer anlam vermek

[zorunda kalmışlardı.

Kız, annesiyle babasının yüzüne bakarak, bu insanların on-— 378 —lardan, onların tanıdıklarından bambaşka insanlar olduklarına, bu nedenle de onlara böyle davranmadığına karar verdi. Böyle düşündüğü için korkmuştu kız, bu insanlar uzaklaşınca da sevinmişti.

Ama cezalıların geçişine gözlerini kırpmadan bakan ince, uzun boyunlu çocuk başka türlü

çözmüştü sorunu. İçgüdüsüyle, bu insanların da onun gibi bütün insanlar gibi birer insan olduklarını kesinlikle bildiği için, onlara birisinin kötülük, yapılmaması gereken bir şey yaptığını

hissetmişti. Acımıştı onlara; ayakları zincire vurulmuş, saçları kesilmiş bu insandan da, onları

zincire vuran, saçlarını kesen insanlardan da korkmuştu. Bu yüzden giderek şişiyordu çocuğun dudakları, ağlamamak için güç tutuyordu kendini; bu gibi durumlarda ağlamanın ayıp olduğunu biliyordu çünkü.

XXXV

Nehlüdof cezalıların adımlarına uydurmuştu adımlarını, çabuk çabuk yürüyordu; ama üzerinde ince bir ceketle ince bir par-dösü olduğu halde, gene de bunalıyordu sıcaktan. Sokakların üzerinde asılı duran toz bulutundan durgun yakıcı sıcak havadan boğulacak gibi oluyordu. İki yüz el i, üç metre yürüyemedi, pay-tona bindi gene, kafilenin önüne geçti, ama sokağın ortasında paytonun içi daha sıcak geldi ona. Eniştesiyle dünkü konuşmasını düşünmeyi denedi, ama sabahki gibi heyecanlandırmıyordu onu şimdi bu. Kafilenin ceza evinden çıkışı, sokaklardan geçişi bir kenara itmişti bu düşünceleri.

Dayanılacak gibi değildi sıcak. Duvarın dibinde, ağaçların gölgesinde, şapkalarını çıkarmış okul u iki çocuk, yere diz çökmüş dondurmacının başında dikiliyorlardı. Çocuklardan biri kaşıklamaya başlamıştı bile dondurmasını; öteki, dondurmacının tepeleme doldurduğu bardağı sabırsızlıkla bekliyordu.

Nehlüdof, biraz serinlemek isteğini yenemeyerek payton-cuya sordu:

— Bir şeyler içecek bir yer var mıdır buralarda?

— Hemen şurada temiz bir meyhane vardır efendim. Faytoncu köşeyi döndü, büyük bir tabelânın altında durdu. Bölmenin arkasındaki gömlekli,

şişko, barmen de müşteri

yok diye masalarda oturan bir zamanlar beyaz gömlekli garsonlar da bu değişik konuğu merakla süzdüler, hizmetine koştular hemen. Nehlüdof bir maden suyu istedi, pencereden uzak, pis örtülü

küçük bir masaya oturdu.

Biraz ötede, üzerinde çay takımıyla bir şişe olan masada iki kişi oturuyordu. Alınlarından terlerini siliyor, dostça bir şeyi bölüşüyorlardı. Biri esmerdi, İgnatiy Nikiforoviç gibi dökülmüştü saçları, ensesinde bir tutam siyah saç vardı yalnızca. Onu görünce gene eniştesiyle dünkü konuşmasını, gitmeden önce ablasıy-la onu bir kere daha görmek istediğini hatırladı Nehlüdof. Trenin kalkmasına az kaldı, yetişemem, diye geçirdi içinden. İyisi mi mektup yazayım. Zarf, kâğıt, pul istedikten sonra, soğuk maden suyunu yudumlarken, ne yapacağını düşünmeye koyuldu. Ama düşünceler karmakarışıktı kafasının içinde, bir türlü karar veremiyordu ne yazacağına.

Sevgili Nataşa, îgnatiy Nikiforoviç'le dünkü konuşmamın verdiği üzüntü içimdeyken gidemiyorum… diye başladı. Ne yapabilirim? Dün söylediklerim için özür mü dilesem? Ama düşündüğümü söylemiştim yalnızca. Düşüncelerimin değiştiğini sanır sonra. Hem işlerime karışması… Hayır, yapamam. Nehlüdof bu yabancı, kendini pek beğenen, onu anlamayan adama karşı gene aynı nefreti duyarak, yarım kalan mektubu cebine koydu, hesabı ödeyip çıktı, paytona bindi, kafilenin arkasından gitti.

Sıcak daha da artmıştı şimdi. Duvarlar, taşlar sıcaklık kusuyorlardı sanki. Kızgın kaldırım taşları

ayaklarını yakıyormuş gibi bir tuhaf yürüyordu herkes. Nehlüdof, paytonun tavanına dokununca, elinin yandığını sandı bir an.

At, tozlu kaldırım taşlarında nal arıyla düzenli bir ses çıkararak tembel bir tırısla gidiyor; arabacı

arada bir hafiften kestiriyor; Nehlüdof da hiç bir şey düşünmeden, dalgın dalgın önüne bakıyordu.

İnişte büyük bir evin önünde bir kalabalıkla silâhlı bir er gördüler. Nehlüdof paytonu durdurdu.

Evin kapıcısına:

— Ne oluyor burada? diye sordu.

— Cezalının biri fenalaştı.

Nehlüdof paytondan İndi, kalabalığa yaklaştı. Meyil i yaya kaldırımın tümsek taşları üzerinde, başı

aşağı doğru, iri yarı, sarı sakal ı kırmızı yüzlü, genç sayılamayacak bir cezalı sırtüstü— 380 —upuzun yatıyordu. Burnu yamyassıydı. Gri pantalon, gri gömlek vardı üzerinde. Çil i el erini açıp avuçlarını yere yapıştırmış; hırlıyor, uzun aralıklarla, geniş göğsünü düzenli olarak indirip kaldırarak soluk alıyor, kan çanağına dönmüş gözleriyle donuk donuk gökyüzüne bakıyordu. Asık yüzlü bir polis memuru, bir postacı, bir tezgâhtar, bir hizmetçi, elinde şemsiyesiyle yaşlı bir kadın, bir de başı kabak, elinde boş bir sepet olan bir çocuk dikiliyordu başında.

Tezgâhtar, yaklaşan Nehlüdof'a birilerinden yakınmaya başladı hemen:

— İçerde canlarını çıkarmışlar zaval ıların, iyice bitkin düşürmüşler, sonra da böyle sıcak bir günde yürütüyorlar…

Şemsiyeü kadın ağlamaklı:

— Ölecek galiba, diyordu. Postacı:

— Gömleğinin önünü açmak gerek, dedi.

Polis memuru titreyen kalın parmaklarıyla beceriksizce, cezalının damarlı boynunu saran bağı

çözmeye çalışıyordu. Heyecanlı, şaşkın olduğu bel iydi, ama gene de kalabalığa çıkışmayı gerekli gördü:

— Ne toplandınız canım? Zaten sıcak. Çekilin de hava alsın adam.

Tezgâhtar:

— Yola çıkarmadan önce doktora göstermeliydiler bunları, dedi. (Bu konudaki bilgisiyle övünmek istediği bel iydi.) Dayanamayacaklar götürülmez. Yoksa yolda ölürler böyle.

Polis memuru bağı çözdükten sonra doğruldu, bakındı.

— Açılın diyorum, duymuyor musunuz? dedi. Hadi işinize gidin, hasta adam görmediniz mi hiç?

Konuşurken, onu desteklesin diye Nehlüdof'a bakıyordu. Ama onun ilgisiz bakışı karşısında ere döndü. Er bir kenarda duruyor, kopmuş topuğuna bakıyordu; polis memurunun karşılaştığı

güçlüğü umursadığı yoktu.

Toplananlar söyleniyorlardı:

— Kimsenin baktığı yok ki. Göz göre göre öldürülür mü bir insan?

— Çezalıysa cezalı, o da insan.

Nehlüdof:

— Başını yukarı alın, su getirin, dedi. Polis:

— Getirmeye gittiler, dedi.

Yerde yatan cezalıyı koltuk altlarından tutup, güçlükle başını yukarı aldı. Birden sert bir ses duyuldu:

— Nedir bu kalabalık burada?

Bembeyaz ceketiyle, pırıl pırıl çizmeleriyle mahal e komiseriydi bu. Daha niçin toplanıldığmı

anlamadan:

— Dağılın! diye bağırıyordu. Toplanmayın!

Çabuk adımlarla yaklaşıp, can çekişen cezalıyı görünce- — zaten bunu bekliyormuş gibi— başını

evet anlamına sal ayarak polis memuruna döndü.

— Nedir?

Polis memuru, kafile geçerken bu cezalının yere yuvarlan-diğını, subayın onu düştüğü yerde bırakılmasını emrettiğini anlattı.

— Demek öyle? Karakola götürülmesi gerekiyor. Bir araba çağırın.

Polis memuru elini kasketine götürerek:

— Kapıcıyı yol adım efendim, dedi. Tezgâhtar sıcaktan söz edecek oldu. Komiser:

— Sana ne be? Hadi? Hadi çek arabanı, diye bağırdı. Adamın yüzüne öyle sert baktı ki, tezgâhtar kesti sesini.

Nehlüdof:

— Su vermeli ona biraz, dedi.

Komser Nehlüdof’a da sert sert baktı, ama hiç bir şey söylemedi. Kapıcı tasla su getirince komiser polis memuruna cezalıya su içirmesini emretti. Polis memuru cezalının düşen başını

kaldırdı, ağzına su dökmeye çalıştı, ama bel iki içmiyordu; su sakal arından göğsüne, tozlu gömleğine akıyordu.

Komiser:

— Başına dök! diye emir verdi.

Polis cezalının bez şapkasını çıkardı, sarı kıvırcık, çıplak tepesine döktü suyu.

Cezalının gözleri, korkmuş gibi daha da açıldı, ama durumunda en küçük bir değişiklik olmadı.

Yüzünden çamurlu sularakıyor, gene hırlıyor, göğsü düzenli olarak inip kalkıyordu.

Komiser polis memuruna Nehlüdof'un paytonunu göstererek:

— Şu araba kimindir? diye sordu. Getirin onu buraya. Hey, arabacı!

Faytoncu başını kaldırmadan, üzgün:

— Boş değilim, dedi.

— Benimdir, dedi. Ama olsun, alın onu. Faytoncuya dönerek ekledi:

— Ben vereceğim ücretini. Komiser:

— Hâlâ ne bekliyorsunuz? diye bağırdı. Tutun!

Polis memuru, kapıcılar, bir de er, ölmek üzere olan cezalıyı kaldırıp paytonun koltuğuna oturttular. Ama oturamadı cezalı, başı geri düştü, koltuktan aşağı kaydı. Komiser, sert:

— Yatırın onu! diye bağırdı.

Polis, ölmek üzere olan cezalının yanma oturup, onu güçlü sağ koluyla belinden kavrayarak:

— Olsun efendim, dedi, böyle de götürürüm.

Er, cezalının sandal ı, çorapsız ayaklarını kaldırıp arabacı yerinin altına uzattı.

Komiser şöyle bir bakındı yerde cezalının yamru yumru şapkasını gördü, alıp geriye düşmüş, ıslak başına geçirdi onu. Sonra,

— Marş! diye komut verdi.

Arabacı canı sıkkın, sağına soluna baktı, başını sal adı, geri dönüp yavaş yavaş karakola doğru yürüdü. Er de yanısıra yürüyordu. Cezalının yanında oturan polis memuru, payton sal andıkça bir o yana bir bu yana düşen bedeni, başı tutmaya çalışıyordu. Er arada bir eğilip ayakkabısını

düzeltiyor, Nehlüdof arkalarından yürüdü.

XXXVI

Payton, yangın nöbetçisinin yanından geçip avluya girdi, kapılardan birinin önünde durdu.

Avluda itfaiye erleri kol arını sıvamışlar, yüksek sesle konuşarak, kahkahalarla gülerek arabalarını

yıkıyorlardı.

Payton durur durmaz birkaç polis memuru koşup geldiler,

yarı canlı cezalıyı koltuk altlarından, bacaklarından tutarak, atlarında gıcırdayan paytondan indirdiler.

Cezalıyı getiren polis paytondan indi, uyuşmuş kolunu sal adı, şapkasını eline alıp haç çıkardı.

Ölüyü kapıdan sokup merdivenden çıkardılar. Nehlüdof da peşlerinden gitti. Ölüyü getirdikleri küçük, pis odada dört kerevet vardı. İkisi de pijamalı iki hasta oturuyordu. Birinin ağzı çarpık, boynu sargılıydı. Öteki veremliydi. İki kerevet boştu. Birine cezalıyı uzattılar. Gözleri parlayan kaşlarını

durmadan oynatan, üzerinde bir gömlekten, ayaklarında çoraptan başka bir şey olmayan ufak tefek bir adam çabuk, yumuşak adımlarla cezalıya yaklaştı, yüzüne baktı sonra Nehlüdof’a döndü, kahkahayla gülmeye başladı. Burada yatan bir deliydi bu.

— Beni korkutmak istiyorlar sözde, dedi. Ama avuçlarını yalasınlar.

Biraz sonra komiserle sağlık memuru geldiler.

Sağlık memuru ölüye yaklaştı; henüz yumuşak, ama ölüm beyazlığının yavaş yavaş sardığı, çil i elini tutup kolunu kaldırdı, bir an havada tutup bıraktı. Kol taş gibi düştü ölünün karnının üzerine.

Sağlık memuru başını sal ayarak:

— Tamamdır, dedi.

Ama —besbel i adet yerini bulsun diye— ölünün kaba kumaştan ıslak gömleğinin önünü açtı, kıvırcık saçlarını kulağının arkasına atıp, cezalının hareketsiz, sarı, geniş göğsüne koydu kulağını. Herkes susmuştu odanın içinde. Sağlık memuru doğruldu, bir kere daha sal adı başını; ölünün açık duran mavi gözlerinin önce birine, sonra öbürüne dokundu parmağıyla.

Deli durmadan sağlık memuruna doğru tükürerek:

— Korkutamazsınız beni, boşuna uğraşmayın, diyordu. Komiser.

— Evet? diye sordu. Sağlık memuru:

— Evet, dedi. Ölü odasına almak gerek onu.

— İyi baktınız mı, gerçekten ölmüş mü? diye sordu komiser. Sağlık memuru, nedense ölünün göğsünü öreterek:

— Ortada, dedi. Matvey İvanıç’ı çağırtayım, bir de o baksın. Petrof, koş Matvey İvanıç’ı çağır.—384 — ; Sağlık memuru çıkıp gitti. Komiser:

— Ölü odasına götürün, dedi.

Ölünün yanından bir an ayrılmayan ere döndü:

— Sonra odama gel sen, imza atacaksın. Er:

— Başüstüne efendim, dedi.

Polisler ölüyü kaldırdılar, merdivenden geri indirdiler. Nehlüdof peşlerinden gitmek istiyordu, deli durdurdu onu.

— Siz onlarla birlik değilsiniz anlaşılan, dedi, öyleyse bir sigara verin.

Nehlüdof sigara paketini çıkarıp verdi ona. Deli, kaşlarını oynatarak, burada ona telkin yoluyla nasıl eziyet ettiklerini çabuk çabuk anlatmaya koyuldu.

— Hepsi düşman bana, medyumları aracılığıyla durmadan kötülük ediyorlar, acı…

Nehlüdof:

— Kusura bakmayın, diye kesti sözünü.

Onu dinlemeden avluya çıktı. Ölüyü nereye götüreceklerini görmek istiyordu.

Polisler yükleriyle avluyu geçmiş, bodrum kapısından giriyorlardı. Nehlüdof arkalarından yürüdü, ama komiser durdurdu onu,

— Bir isteğiniz mi vardı?

— Hayır, dedi Nehlüdof.

— Öyleyse gidin buradan.

Nehlüdof ses çıkarmadı, paytonunun yanına gitti. Paytoncu uyuyordu. Nehlüdof uyandırdı onu, gara çekmesini söyledi.

Daha yüz adım gitmemişlerdi, bir yük arabasıyla karşılaştılar. Arabanın.yanmda gene silâhlı bir er yürüyordu. Besbel i ölmüş, bir başka

cezalı vardı arabada. Cezalı sırtüstü yatıyordu yük arabasının içinde; bez şapkası burnunun üzerine kaymıştı; siyah sakal ı, saçları kesilmiş başı

arabanın her sarsılışında sal anıyordu. Kalın çizmeli arabacı atın yularından tutmuş, yanısıra yürüyordu. Arkada bir polis vardı. Nehlüdof paytoncunun sırtına dokundu. Paytoncu, atı

durdurarak:

— Ne yapıyor bunlar? dedi.

Nehlüdof indi paytondan, yangın nöbetçisinin yanından ge-

cip, yük arabasının arkasından avluya girdi gene. İtfaiye erleri arabaları yıkamış, götürmüşlerdi; şimdi onların yerinde açık mavi sırmalarıyla uzun boylu, elmacık kemikleri çıkık itfaiye komutanı

duruyor, el eri cebinde, bir itfaiye erinin, önünden geçirdiği, boynu incelmiş, kula ata sert sert bakıyordu. At ön ayaklarından birine basarken hafiften aksıyordu. İtfaiye komutanı, yanındaki veterinere öfkeli öfkeli bir şeyler söylüyordu.

Komiser de oradaydı. Yeni gelen ölüyü görünce arabanın yanına geldi. Başını iki yana sal ayarak:

— Nerede buldunuz bunu? dedi. Polis memuru:

— Staraya Gorbatovskaya'da, diye cevap verdi. İtfaiye komutanı:

— Gazali mı? dedi.

— Evet efendim. Komiser:

— Bugün ikinci bu, dedi.

— Ne yaparsınız! diye mırıldandı. Hava da çok sıcak olunca. Sonra aksak kula atı götüren itfaiye erine dönüp bağırdı:

— Köşedeki ahıra götür onu! Eşşoğlu essek seni, senden on kat değerli olan atları topal etmeyi göseterececeğim ben sana!

Ölüyü, birincisini olduğu gibi kaldırdı polisler, yukarı odaya götürdüler. Nehlüdof, hipnotize olmuş

gibi peşlerinden gidiyordu. Bir polis memuru:

— Siz ne istiyorsunuz? diye sordu ona.

Nehlüdof cevap veremeden gidiyordu ölünün arkasından. Deli yatağına oturmuş, Neflüdof'un verdiği sigarayı hırsla içiyordu.

— A, siz! dedi

Kahkahayla gülmeye başladı gene. Ölüyü görünce yüzünü buruşturdu.

— Gene mi? Kabak tadı verdiniz artık, çocuk mu sanıyorsunuz beni? (Nehlüdof'a dönüp gülümsedi.) Öyle değil mi?

Nehlüdof ölüye bakıyordu. Polisler çekilmişti önünden, yüzünü örten şapkasını da kaldırmışlardı.

Öteki ölünün tersine, yüzü son derece güzeldi bunun, bedeni de biçimliydi. Gücü kuv-

vetli olduğu bel iydi. Yarısını traş ederek çirkinleştirdikleri başına; siyah, şimdi hayat ışığı

kaybolmuş gözlerinin üstünde yükselen dar alnına rağmen çok yakışıklıydı. İnce, siyah bıyıkların üstündeki kemerli, küçük burnu da pek güzeldi. Yavaş yavaş morarmaya yüz tutmuş dudaklarında bir gülümseme vardı sanki. Küçük sakalı yüzünün altını çevreliyordu yalnızca; başının traş edilmiş

yanında, küçük, sağlam, güzel bir kulak çarpıyordu göze. Yüz ifadesi hem sakin, hem sert, hem içtendi. Bu insanın ruhsal yaşayıştan- nasıl yoksun bırakıldığı bel iydi yüzünden; el erinin, zincire vurulmuş ayaklarının ince kemiklerinden, ölçülü, biçimli bedeninin her şeyinden onun bir zamanlar ne denli güzel, güçlü, becerikli bir insan, itfaiye komutanının ayağı inciltildi

diye öylesine kızdığı o kula attan ne denli üstün bir yaratık olduğu bel iydi. Oysa öldürmüşlerdi onu; bir insan olarak ölümüne hiç kimse acımadığı gibi, insanlığın boşuboşuna bîr güç kaynağını yitirdiğine de üzülmüyordu kimse. Ölümü herkeste, yakında kokacak bu cesedi ortadan kaldırmak zorunda olmanın verdiği telâşın can sıkıntısından başka bir duygu uyandırmamıştı.

Odaya doktor, sağlık memuru, baş komiser girdiler. Doktor kısa boylu, şişman bir adamdı; açık gri ipek bir ceket, aynı kumaştan, adaİeİi baldırlarına yapışmış dar bir pantalon giyiyordu.

Başkomiser ufak-tefek, şişmandı. Havayı ağzında tutmak alışkanlığı kırmızı, yuvarlak yüzünü

daha da yuvarlak gösteriyordu. Doktor ölünün yattığı kerevete oturdu, tıpkı sağlık memuru gibi, kolunu kaldırıp bıraktı, kalbini dinledi, pantalonunu çekeleyerek kalktı sonra.

— Ölmüş, dedi.

Başkomiser, ağzını tıka-basa hava doldurup, yavaşça bıraktıktan sonra ere döndü.

— Hangi ceza evinden?

Er cevap verdi, ölünün üzerindeki zincileri hatırlatı. ‘ Başkomiser:

— Söylerim çıkarırlar, dedi; neyse ki demircimiz var. Gene ağzını hava doldurup yanaklarını

şişirdi, sonra yavaş

yavaş bırakarak kapıya yürüdü. Nehlüdof doktora:

— Niçin ölüyor bunlar böyle? diye sordu.

Doktor gözlüklerinin arkasından baktı ona.

— Niçin olacak? dedi. Güneş çarpmasından. Güneş ışığının girmediği hücrede bütün bîr kış

hareketsiz oturduktan sonra birden güneşe, hem de bugünkü gibi bir güneşe çıkarsa insan böyle olur işte. Hem kalabalık gidiyorlar, hava akımı yok. Çarpıyor güneş.

— Neden böyle götürüyorlar onları öyleyse?

— Bana ne soruyorsunuz bunu, gidin götürene sorun. Hem siz kimsiniz?

— Bir yurttaş.

— Ya!.. Kusura bakmayın, hiç zamanım yok.

Doktor pantalonunu can sıkıntısıyla aşağı doğru çekerek hastaların yanına gitti.

Boynu sargılı, ağzı çarpık, soluk yüzlü hastaya:

— İşler nasıl bakalım? dedi.

Bu arada deli sigara içmeyi bırakmış, yatağında oturuyor, doktora doğru tükürüyordu.

Nehlüdof aşağı indi, avluya çıktı, itfaiye atlarının, tavukların, bakır miğferli nöbetçinin yanından geçip sokağa çıktı, gene uykuya dalmış paytoncuyu uyandırıp gara yol andı.

XXXVI!

Nehlüdof gara geldiğinde cezalılar, pencereleri parmaklıklı vagonlara binmişlerdi bile.

Tanıdıklarını yolcu etmeye gelen birkaç kişi vardı peronda; vagonlara yaklaştırmıyorlardı onları.

Erler pek bir telâşlıydılar şimdi. Ceza evinden gara gelinceye kadar, Nehlüdof’un gördüğü

ikisinden başka üç cezalı daha ölmüştü güneş çarpmasından: Birini, öncekiler gibi, en yakın karakola götürmüşlerdi, öbür ikisi burada, garda ölmüşlerdi (‘). Erlerin telâşı, götürdükleri kafilede sapasağlam beş kişinin ölmesinden değildi. Bunu umursadıkları bile yoktu; bütün düşündükleri, bu gibi durumlarda yasada öngörülen şeyi noktası noktasına yapmaktı: Ölüleri kâğıtlarıyla birlikte gerekli yere teslim etmek, Nij-

(‘) 1880 yıl arında Butirski cezaevinde Nijegorodsk garına götürülürken güneş çarpmasından bir günde beş cezalı ölmüştü. (L. N. Tolstoy’un notu.)

niy’e götürülmesi gereken cezalılar sayısından bunu düşmek. Özel ikle böyle bir sıcakta oldukça büyük bir işti bu.

Görevlilerin hepsi bu işle uğraştığı için Nehlüdof’u da öteki bekleyenleri de vagonların yanma bırakmıyorlardı. Ama Nehlüdof’u bıraktılar gene de: Assubaya para vererek almıştı bu izni.

Assubay, komutanın görmemesi için çabuk konuşup hemen geri gelmesini söyleyerek bırakmıştı

onu. Bütün tren on sekiz vagondu. Komutanlık vagonu dışında geri kalanların hepsi tıka basa cezalı doluydu. Vagonların pencerelerinin önünden geçerken içerde olanlara kulak kabartıyordu Nehlüdof. Her vagondan zincir şakırtısı, gürültü patırtı, yakası açılmadık küfürlerle karışık konuşmalar duyuluyordu. Ama Nehlüdof’un beklediği şeyden, yolda düşüp ölen cezalılardan söz eden yoktu. Daha çok torbalardan, içecek sudan, oturacak yerden söz ediliyordu. Bir pencereden içeri baktı Nehlüdof, ortadaki yolda birkaç er, cezalıların kelepçelerini çıkarıyorlardı. Cezalı el erini uzatıyor, er anahtarla kelepçenin kilidini açıp çıkarıyordu onu. Bir başka er de kelepçeleri topluyordu. Erkek vagonlarını geçtikten sonra kadın vagonlarına geldi Nehlüdof. İkinci vagondan bir kadın iniltisi duyuluyordu: O-o-of! anam, babam o-o-of!

Nehlüdof yürüyüp geçti, bir erin yol göstermesiyle, üçüncü vagonun penceresine yaklaştı.

Nehlüdof yüzünü parmaklığa yaklaştırınca, acı ter kokusuyla yüklü sıcak bir hava çarptı yüzüne; ince kadın sesleri daha bir açık seçik duyulmaya başladı. Tahta sıralarda terli yüzleri kıpkırmızı

olmuş, önlüklü, blûzlu kadınlar oturuyor, yüksek sesle konuşuyorlardı. Nehlüdof'un parmaklığa dayanan yüzü dikkatlerini çekti. Pencere dibinde oturanlar susup ona doğru uzandılar. Maslova —

üzerinde bir tek bluz vardı, başörtüsünü bile çıkarmamıştı— karşı pencerenin dibinde oturuyordu.

Beyaz yüzünde bir gülümseme olan Fedosya bu yandaydı. Nehlüdof'u tanıyınca Maslova'yi dürttü, pencereyi gösterdi ona. Maslova aceleyle kalktı, siyah saçlarını başörtüsüyle örttü; birden aydınlanan kırmızı, terli yüzünü bir gülümseme kapladı, pencerenin yanına gelip parmaklığı tuttu.

Sevinçle gülümseyerek:

— Çok da sıcak, dedi.

— Eşyaları aldınız mı?

— Aldım, teşekkür ederim.

Güneşte kızdıkça kızmış vagonun penceresinden soba borusu gibi sıcak hava püskürüyordu Nehlüdof'un yüzüne.

— Başka bir şey lâzım mı? dîye sordu. — Değil, sağolun.

Fedosya karıştı söze:

— İçecek bir şey olsaydı…

— Evet, dedi Maslova, içecek bir şey olsa…

— Suyunuz yok mu?

— Hepsini içtiler, getirecekler. Nehlüdof:

— Hemen, dedi, ere söylerim, getirir. Niyniy'e kadar gö-rüşemeyeceğiz bir daha.

Maslova sevinçle, Nehlüdof'un gözlerinin içine bakarak, bundan haberi yokmuş gibi:

— Siz de geliyor musunuz? diye sordu.

— Arkadaki trendeyim.

Maslova hiç bir şey söylemedi, birkaç saniye sonra derin bir göğüs geçirdi yalnızca. Kaba sesli, yaşlı bir kadın:

— Bey, dedi, yolda on iki kişiyi öldürdükleri doğru mu? Korableva'ydı bu. Nehlüdof:

— On iki kişi olduğunu duymadım, diye cevap verdi. Ben iki tanesini gördüm.

— On iki kişi ölmüş, öyle diyorlar. Bunun için ceza vermezler mi onlara acaba? Şeytanın doğurduklarına?

Nehlüdof:

— Kadınlardan kimse fenalaşmadı mı? diye sordu. Kısa boylu bir kadın gülümsedi:

— Kadınlar daha sağlamdır. Yalnız birinin aklına doğurmak esmiş. Bakın, bağırıp duruyor orada.

Hep aynı iniltinin geldiği yandaki vagonu gösterdi. Sevinç gülümsemesini tutmaya çalışan Maslova:

— Başka bir şey lâzım olup olmadığını soruyorsunuz, dedi, bu kadını bırakamazlar mı acaba burada? Çok acı çekiyor zaval ı. Komutana bir söyleseydiniz.

— Söylerim.

Maslova, gülümseyen Fedosya’yı bakışıyla göstererek:— 390 —

— Bir de Taras’ı, kocasını göremez mi acaba? Sizinle aynı trene binecek.

Bir assubayın sesi duyuldu yakında:

— Beyefendi, cezalılarla konuşmak yasaktır. Nehlüdof’u bırakan assubay değildi bu.

Nehlüdof çekildi pencereden, doğum yapmak üzere olan kadınla Taraş işini söylemek için komutanı aramaya gitti, ama uzun süre bulamadı onu, askerlerden de bir cevap alamadı. Hepsi de pek telâşlıydılar. Bazıları cezalıları bir yerden bir yere götürüyor, bazıları kendilerine yemeklik bir şeyler almaya koşuyor, eşyalarını vagonlara yerleştiriyor, bazıları da komutanın, kafileyle beraber gelen karısına hizmet ediyorlardı. Hepsi de isteksiz cevap veriyorlardı Nehlüdof’a.

Nehlüdof komutanı bulduğunda ikinci zil çalmıştı. Subay, ağzını örten bıyıklarını, kısa kolunu kaldırarak sıvazlarken bir şey için haşlıyordu sağlık memurunu. Omuzlarını kaldırmıştı:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu Nehlüdof’a.

— Bir kadın doğurmak üzere vagonda, düşündüm ki, acaba… Komutan ilgisiz:

— Doğursun varsın, dedi.

Kısa kol arını hızlı hızlı sal ayarak vagonuna doğru yürüdü.

Bu arada elinde düdükle hareket memuru geçti; son zil duyuldu, düdük öttü, perondakiler arasında, kadın vagonlarında ağlayanlar, yüksek sesle dua edenler vardı. Nehlüdof, Taras’la yanyana duruyor, tıraşlı erkek başlarının gözüktüğü pencereleri parmaklıklı vagonların, önünden peşpeşe geçişine bakıyordu. Sonra birinci kadın vagonu geçti önlerinden; düz saçlı, başörtüsüz kadın başları vardı parmaklıkların arkasında; arkasından, hâlâ aynı kadın inlemesinin duyulduğu ikinci vagon, daha sonra Mas-lova’mn

bulunduğu. Öteki kadınlarla beraber parmaklığa yapışmış, acı acı gülümseyerek Nehlüdof’a bakıyordu.

XXXVIII

Nehlüdof’un bineceği yolcu treninin kalkmasına iki saat kalmıştı. Nehlüdof bu arada ablasına bir kere daha uğramayı düşünüyordu, ama sabahtan beri tanık olduğu olaylardan sonra şimdi kendini o denli heyecanlı, bitkin hissediyordu ki, birinci

mevkiin küçük kanepesine oturunca birden bir uyku çöktü üzerine, döndü, elini yanağının altına koyup hemen uyudu. >

Elinde peçete, fraklı bir garson uyandırdı onu.

— Beyefendi, beyefendi, Nehlüdof, prens Nehlüdof siz milsiniz? Bir bayan sîzi arıyor.

Nehlüdof gözlerini oğuşturarak fırladı yerinden, nerede ol-jduğunu, o sabah olanları hatırladı.

Bel eğinde şunlar vardı yalnızca: Cezalılar kafilesinin yürüyüşü, ölüler, pencereleri parmaklıklı

vagonlar, parmaklıkların arkasındaki kadınlar, kimsenin yardım elini uzatmadığı, doğum sancıları

çeken kadınla, bir de, demir parmaklıkların arkasından ona acı acı gülümseyen kadın.

Gerçekteyse bambaşka şeyler vardı önünde: Şişelerle, yemişliklerle, mumlarla, yemek takımlarıyla donatılmış bir masa; masanın çevresinde dolaşan becerikli garsonlar. Şişelerin, yemişliklerin arasından görünen, salonun öte ucundaki büfenin önündeki büfeci, büfede oturan yolcuların sırtları…

Nehlüdof doğrulup otururken biraz toparlayabilmişti de kendini; çevresindekilerin merakla kapıya baktıklarını farketti birden. O da baktı o yana, iki kişinin, şemsiyeli koltuğunda oturan bir bayanı

taşıdığını gördü. Taşıyanlardan öndeki bir uşaktı, Nehlüdof'un gözü ısırmıştı onu. Arkadaki, kasketi sırmalı kapıcı da yabancı değildi ona. Koltuğun peşinden önlüklü, saçları bukle bukle, zarif bir oda hizmetçisi yürüyordu. Deri bir çantayla, şemsiyeler vardı elinde. Daha arkada kalın dudaklı, boynu tutuk, göğsünü öne çıkarmış, yol şapkasını giymiş prens Korçagin yürüyordu.

Sonra Missi, Mişa, Nehlüdof'un da tanıdığı, uzun boyunlu, gırtlak kemiği çıkık, daima neşeli diplomat Osten. Gülümseyen Missi'ye —besbel i şakadan— heyecanlı heyecanlı bir şey anlatıyordu yürürken. En arkada, öfkeyle sigara içe içe doktor yürüyordu.

Korçagin'ler, prensesin kızkardeşinin Nijegorod yolundaki malikânesine gidiyorlardı.

Koltuğu taşıyanların, oda hizmetçisinin, doktorun, kadınlar bölümünde son bulan bu geçişi yolcularda büyük bir merak, bir saygı uyandırmıştı. Yaşlı prens masaya oturup garsonu çağırdı

hemen, bir şeyler istedi ondan. Missi'yle Osten de yemek salo-

nunda kalmışlardı; tam oturuyorlardı ki, kapıda tanıdık bir bayan görüp yanına yürüdüler. Natalya İvanovna'ydı bu tanıdık. Na-talya İvanovna, yanında Agrafena Petrovna, bakınarak yemek salonuna giriyordu. Missi'yi de, kardeşini de hemen hemen aynı anda görmüştü. Nehlüdof'a başıyla selâm vererek Missi'nin yanına gitti önce; ama onunla öpüştükten sonra hemen Nehlüdof'a döndü:

— En sonunda buldum seni.

Nehlüdof ayağa kalkıp Missi'yle, Mişa'yla, Osten'le tokalaş-tı; konuşmaya başladılar. Missi, köydeki evlerinin yandığını, bu yüzden teyzesinin yanına

gitmek zorunda kaldıklarını anlatıyordu Nehlüdof'a. Osten fırsattan yararlanarak, yangınla ilgili gülünç bir fıkra anlatmaya başladı: Nehlüdof, Osten'i dinlemeden ablasına döndü:

— Geldiğine sevindim, dedi.

— Geleli çok oluyor. Agrafena Petrovna'yla geldik. Natalya İvanovna, biraz ötede duran Agrafena Petrovna'yı

gösterdi. Yaşlı kadının üzerinde ince bir pardesü, başında şapka vardı; uzaktan içten bir gülümsemeyle, çekingen, başıyla selâm verdi Nehlüdof'a. Natalya İvanovna devam ediyordu:

— Aramadık yer bırakmadık seni.

— Uyuyakalmışım şurada. Geldiğine çok sevindim. Bir mektup yazıyordum sana.

Natalya İvanovna ürkek:

— Sahi mi? dedi. Niçin?

Abla-kardeş arasında kişisel bir konuşmanın başladığını far-keden Missi, yanındaki erkeklerle uzaklaştı oradan. Nehlüdof, ab-lasıyla beraber pencerenin dibindeki kadife kanepeye, birinin eşyalarının, yol battaniyesiyle bir takım kutularının yanına oturdu. Hemen başladı Nehlüdof:

— Dün sizden ayrıldığımda geri dönmeyi, özür dilemeyi çok istedim, ama nasıl karşılayacağını

bilmiyordum. Kocana karşı kabalık ettim, üzüldüm sonra.

Natalya İvanovna:

— İsteyerek yapmadığını biliyordum, dedi, inanıyordum buna. Biliyorsun ki…

Birden dolu dolu gözleri, kardeşinin elini tuttu. Açık seçik, belirgin bir anlamı -yoktu bu cümlenin, ama Nehlüdof ablasının ne demek istediğini tam olarak anlamış, duygulanmıştı. Natalya İvanovna, kocasına karşı olan büyük sevgisinin yanında ona, kardeşine olan sevgisinin de önemli, değerli olduğunu, onların arasındaki her anlaşmazlığın ona çok ıstırap verdiğini anlatmak istemişti bu cümlesiyle. Nehlüdof:

— Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim sana… dedi. Ah, bugün ne korkunç şeylere tanık oldum. (Ölen ikinci cezalıyı hatırlamıştı birden.) İki cezalıyı öldürdüler.

— Öldürdüler mi? Nasıl?

— Basbayağı. Bu sıcakta çıkardılar onları dışarı. Güneş çarpmasından öldü ikisi de.

— Olamaz! Nasıl? Bugün mü? Şimdi…

— Evet, şimdi. Cesetlerini gördüm. Natalya İvanovna heyecanlanmıştı:

— Peki ama niçin öldürsünler? Öldüren kim?

Ablasının bu konuda da kocası gibi düşündüğünü fark eden Nehlüdof sinirli:

— Onları bu yolculuğa zorla çıkaranlar, diye cevap verdi. Yanlarına gelen Agrafena’Petrovna:

— Aman Al ahım! dedi. Nehlüdof:

— Bu zaval ılara yapılanlardan hiç haberimiz yok, dedi. Biraz ötede bir masada oturmuş, peçeteyi boynuna bağlayıp

meyvalı içkisini içmeye hazırlanan yaşlı prense bakarak —bir an gözgöze gelmişlerdi— ekledi:

— Oysa olmalı. Prens seslendi ona:

— Nehlüdof! Serinlemek ister misiniz? Bu sıcakta iyi gider! Nehlüdof başını istemem anlamına sal ayıp ablasına döndü. Natalya İvanovna:

— Ne yapmak niyetindesin peki? dedi.

— Elimden gelen her şeyi… Bilmiyorum, ama bir şeyler yapmak zorunda olduğumu hissediyorum. Elimden gelen her şeyi yapacağım.

— Evet, evet, anlıyorum seni. (Gülümseyerek gözüyle Kor-

çagin'i gösterdi Natalya İvanovna) Ya bunların işi ne olacak? Her şey bitti mi artık?

— Bitti. Hem sanıyorum, iki yan da hiç üzülmedi buna.

— Yazık. Ben üzüldüm. Severim onu. Natalya İvanovna kararsız, ürkek devam etti:

— Tutalım ki senin dediğin gibi olsun durum. Peki ama kendini bağlamak istemenin sebebi ne?

Niçin gidiyorsun Sibirya'ya?

Nehlüdof, bu konuyu kapamak istiyormuş gibi ciddî, soğuk:

— Öyle gerektiği için gidiyorum, dedi.

Ama ablasına karşı böyle soğuk davrandığı için kendi kendinden utandı. Düşüncelerimin hepsini niçin anlatmayayım ona, diye geçirdi içinden. Yaşlı oda hizmetçisine bakarak kendi kendine, Varsın Agrafena Petrovna da duysun dedi. Agrafena Pet-rovna'nın yanlarında bulunması, kararını

ablasına açması için daha bir kışkırtmıştı onu.

— Katyuşa'yla evlenmek niyetimden mi söz ediyorsun? dedi. Şunu bilesin ki, onunla evlenmeye kararlı olduğumu kendisine söyleyince kesinlikle

reddetti bunu. (Bundan söz etmeye başladığında her zaman olduğu gibi titriyordu sesi.) Benim onun için böyle bir fedakârlıkta bulunmamı

istemiyor, kendisi bir çok şeyi feda ediyor buna karşılık. Bir anlıksa, ben de bu fedakârlığı kabul edemem. İşte bu yüzden onunla beraber gidiyorum, her yerde yanında olacağım, elimden geldiğince yardım edeceğim ona, az acı çekmesi için çalışacağım.

Natalya İvanovna susuyordu. Agrafena Petrovna soru dolu bakışlarını doğrulttu Natalya İvanovna'ya, başını sal adı. Tam bu sırada kadınlar bölümünden çıktı gene deminki grup. Aynı

yakışıklı uşak Filipp'Ie kapıcı taşıyorlardı prensesi. Prenses durdurdu onu taşıyanları, başını

sal ayarak Nehlüdof'u yanına çağırdı; parmakları yüzük dolu beyaz elini güçlükle uzattı ona.

Hemen sıcaktan söz etmeye başladı.

— Epouvantable! (') Dayanamıyorum. Ce climat me tue. (2) Rusya ikliminin kötülüklerini sayıp döktükten, Nehlüdof'un

onlara gelmesini söyledikten sonra taşıyıcılarına işaret verdi.

(') Korkunç! (Fransızca) '

(2) Bu iklim öldürecek beni. (Fransızca)

Uzaklaşırken uzun yüzünü Nehlüdof'a dönerek:

— Bekliyoruz, gelin, diye ekledi.

Nehlüdof perona indi. Prensesi sağa, birinci mevkiye doğru götürdüler. Nehlüdof, eşyalarını

taşıyan gar hamalının arkasından Taras'la beraber sola yürüdü. Taras'ı göstererek, ablasına:

— İşte yol arkadaşım, dedi.

Taras'tan, daha önce söz etmişti ona. Nehlüdof üçüncü mevkinin önünde durup da hamal eşyalarla, peşinden de Taraş içeri girince Natalya İvanovna:

— Üçüncü mevkiyle mi gideceksin? diye sordu.

— Evet, dedi Nehlüdof. Burası daha rahat benim için, Taras'la beraber yolculuk edeceğim.

(Birden değişti ses tonu.) Aklıma gelmişken söyleyeyim. Kuzmînsk'de toprağı köylülere vermiş değilim henüz. Ölürsem senin çocuklarına kalacak orası.

Natalya İvanovna:

— Kes artık Dmitri, dedi.

— Versem bile, geri kalan her şey onların olacak, çünkü evleneceğimi hiç sanmıyorum, evlensem bile çocuğum olmayacak sonra…

Natalya İvanovna:

— Dmitri, kapat bu konuyu lütfen, diye kesti sözünü.

Öte yandan, sözlerinin ablasının hoşuna gittiği kaçmamıştı Nehlüdof'un gözünden.

Birinci mevkinin önünde küçük bir kalabalık vardı yalnızca; prenses Korçagina'yı götürdükleri vagona bakıyorlardı. Geri kalan yolcular yerlerini almıştı. Geç kalan birkaç yolcu peronun tahtalarında topukları ses çıkara çıkara yerlerine koşuyor, görevliler kapıları kapıyor, yolculara yerlerini almalarını, yolcu olmayanlara da peronu boşaltmalarını söylüyorlardı.

Nehlüdof, güneşte kızdıkça kızmış vagona girdi, sahanlığa

çıktı hemen.

Natalya İvanovna şık şapkasıyla, salıyla Agrafena Petrovna' nın yanında duruyordu. Söyleyecek bir şey aradığı, ama bulamadığı beliydi. Ecrivss (') bile diyemezdi; ayrılışlarda söylenmesi âdet olan bu sözcüğe kardeşiyle çok gülmüşlerdi eskiden.

(') Mektup yaz. (Fransızca)

Para işleri, miras üzerine o kısacık konuşma ralarında yavaş yavaş kurulan kardeşçe ilişkiyi bir anda darmadağın etmişti; şimdi yabancı hissediyorlardı kendilerini birbirine. Öyle ki, tren hareket edince Natalya İvanovna sevinmişti bile buna; başını eğerek, Güle güle, demişti yalnızca, Hadi güle güle Dmitri, yolun açık olsun! Tren uzaklaşınca da kardeşiyle konuşmasını kocasına nasıl ileteceğini düşünmeye başlamıştı; ciddileşmişti yüzü, bir telâş ifadesiyle kaplanmıştı.

Ablasına karşı en içten duygulardan başka bir duygu beslemediği, ondan hiç bir şey gizlemediği halde, Nehlüdof da aynı soğukluğu duymuştu ona karşı, bir an önce uzaklaşmak istemişti ablasından. Bir zamanlar ona öylesine yakın olan Nataşa'nın artık var olmadığını; yalnızca, yabancı hiç hoşlanmadığı kara sakal ı bir adamın karısının, kölesinin var olduğunu hissetmişti.

Kesinlikle biliyordu bunu şimdi; ablasının yüzünün ancak, kocasını en çok ilgilendiren sorudan, toprağını köylülere verme, miras işinden söz edince aydınlandığını görmüştü çünkü. Acı bir şeydi bu onun için.

XXXIX

Kızgın güneşin sabahtan beri kavurduğu, insan dolu, büyük üçüncü mevki vagonun içinde öylesine boğucu bir hava vardı ki, Nehlüdof içeri girmemiş, sahanlıkta kalmıştı. Ama burada da yoktu hava; tren evleri geçip de, hava akımı başlayınca derin bir soluk aldı ancak Nehlüdof.

Ablasına söylediğini tekrarladı kendi kendine: Evet, şimdi. Cesetlerini gördüm. O günün anılan içinde birden ikinci ölünün güzel yüzü, gülümseyen dudakları, sert ifadeli alnı, başının morarmaya başlamış saçsız

yanındaki küçük, sağlam kulağı olağanüstü bir canlılıkla geldi gözlerinin önüne.

İşin en kötü yanı da, öldürüldüğü halde, katilin kim olduğunun bilinmemesiydi. Öldürdüler onu.

Öteki cezalılar gibi onu da Maslennikof'un emri uyarınca götürüyorlardı. Maslennikof her zaman yaptığı şeyi yapmıştır gene yüzde yüz; resmî kâğıdın altına o budalaca imzasını atmıştır; suçlu da hissetmiyordur tabiî şimdi kendini. Cezalıları muayene eden cezaevi doktoru daha az suçlu hissedebilir kendini; görevini titizlikle yerin getirdi çünkü, zayıfları ayırdı; ne böylesine korkunç bir sıcağın olaca-397

ğını bilebilirdi, ne de kafileyi bu kadar geç saatte yola çıkaracaklarını onları böyle kalabalık götüreceklerini. Ya cezaevi müdürü?.. Ama müdür falan günde şu kadar kürek cezalısı, sürgün erkek, kadının trene bindirilmesi üzerine verilen emrin gereğini yaptı yalnızca. Görevi, burada sayıyla aldığı cezalıları oraya sayıyla teslim etmek olan kafile komutanı da suçlu olamaz. Kafileyi her zamanki gibi, yasanın buyurduğu biçimde götürüyordu; Nehlüdof'un gördüğü iki cezalı gibi güçlü kuvvetli insanların dayanamayıp öleceklerini nereden bilebilirdi? Hiç kimse değildi suçlu, ama öldürülmüştü insanlar, hem de onların ölümünde suçsuz olan bu insanlarca.

Bütün bu valilerin, müdürlerin, komserlerin, polis memurlarının bazı durumlarda insana insan gibi davranmanın zorunlu olmadığına inandıkları için oluyor böyle. Bunlar —Maslennikof da, müdür de, kafile komutanı da — vali, müdür, ya da subay ol-masaydılar, insanları böylesine sıcak bir günde, böylesine kalabalık, yola çıkarmadan önce yirmi kere düşünürlerdi; yolda yirmi kere mola verirlerdi; birisinin düşecek gibi olduğunu, sık sık solumaya başladığını görünce sıradan çıkarırlardı onu, gölgeye götürür, su verir, dinlendirirlerdi; üzücü bir olay olunca da içleri sızlardı.

Ama onlar yapmadılar bunu, yapmak isteyenlere de engel oldular; onlar için önemli olan insan, insanlara karşı görevleri değil, her şeyin üstünde gördükleri görevlerdir çünkü. Asıl sebep bu işte.

Bir saat için bile olsa, özel bir durumda da olsa, insan sevgisinden daha önemli bir duygunun bulunmadığı kabul edilebilirse, kişi kendini suçlu

saymadan hiç bir kötülük edemez insanlara.

Nehlüdof düşüncelere dalmış, havanın değiştiğini fark etmemişti: Güneş öndeki alçak, dağınık bulutların arkasına saklan-mışt!; batıdan doğru açık gri bir yağmur bulutu yaklaşıyordu. Uzaklarda tarlalara, ormanlara yağmaya başlamıştı yağmur. Nemli bir yağmur kokusu kaplamıştı her yanı.

Şimşekler aydınlatıyordu arada bir yağmur bulutunu; trenin gürültüsüne giderek daha bir sık karışıyordu gök gürültüsü. Bulut yaklaştıkça yaklaşıyordu; rüzgârın sürüklediği iri yağmur taneleri sahanlığa, Nehlüdof'un pardesüsüne düşmeye başlamıştı. Öte yana geçti Nehiüdof, uzun zamandan beri yağmur bekleyen toprağın ıslak se-— 398 —

rinliğini, kokusunu ciğerlerine çekerek; geriye doğru koşan bahçelere, ağaçlıklara, sararan çavdar tarlalarına, henüz yeşil yulaflara, koyu koyu gözüken yeşil, çiçek açmış patates tarlalarına bakmaya başladı. Her şey cilâlanmıştı sanki: Yeşil daha bir yeşil, sarı daha bir sarı, siyah daha bir siyahtı.

Nehlüdof, bereketli yağmur altında canlanan tarlalara, bahçelere, bağlara sevinçle bakarken:

— Yağ, daha çok yağ! diye mırıldanıyordu kendi kendine.

Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur kısa sürdü. Bulut geçti. Islak yere yağmurun son, küçük damlaları düşüyordu şimdi. Gene güneş çıktı, her şeyi parlak bir aydınlığa boğdu. Doğuda, ufkun hemen üstünde, pembe rengi daha bir belirgin, bir ucu boşlukta kaybolan bir gökkuşağı

oluşmuştu.

Doğanın bütün bu değişiklikleri sona erip de tren yüksek kenarlı bir yarmaya girerken Nehlüdof sordu kendi kendine: Ne düşünüyordum? Ha evet, bütün bu insanların —müdürün de. kafile komutanının da— aslında çoğunlukla temiz yürekli, iyi insanlar olduklarını, devlet hizmetinde çalıştıkları için böyle duygu-suzlaştıklarını düşünüyordum.

Cezaevinde olup bitenleri ona anlatırkenki ilgisizliğini hatırladı Maslennikof'un; müdürün sertliğini, kafile komutanı subayın cezalıların arabalara binmesine izin vermemekle, trende doğurmak üzere bir kadının bulunduğunu duyunca bunu hiç umursamamakla gösterdiği katı yürekliliği hatırladı. Bu insanların böylesine hain, en olağan acıma duygusundan böylesine yoksun olmalarının tek nedeni devlet hizmetinde çalışmalarıdır tabiî. —:Nehlüdof, yarmanın çeşitli renkte tas kaplı

kenarlarından akan yağmur sularına bakarak düşünmeye devam ediyordu —. Devlet memuru oldukları için, şu toprağın suya olduğu gibi onlar da insan sevgisine karşı duyarsızdırlar.

Yarmaların kenarlarının taşla kaplanması zorunludur belki, ama şu yukardaki gibi buğday, ot, ağaç, yetişebilecek bu toprağın bitkiden böyle yoksun bırakılması dokunuyor insana. İnsanlarda da aynı durum var; belki gereklidir valiler, müdürler, polisler, ama insanlara vergi en önemli duygudan, birbirine acıma, birbirini sevme duygusundan yoksun insan görmek korkunç bir şey.

Bunun tek nedeni, bu insanların, yasa olmayan şeyi yasa

olarak kabul etmeleri, insanoğlunun kalbine Tanrının koyduğu değişmez, dünya kaldıkça kalacak şeyiyse yasa diye kabul etmemeleridir. Onun için sıkılıyorum bu insanların yanında. Düpedüz korkuyorum onlardan. Gerçekten de korkunçturlar. Haydutlardan bile korkunç. Acıyabilir haydut, ama bunlar acıyamazlar: Şu taşlar bitkilere karşı olduğu gibi onlar da acıma duygusuna karşı

sigortalıdırlar. Korkunç olmaları da bu yüzden işte. Pugaçoflar, Razin'ler korkunçtur derler. Bunlar bin kat daha korkunçtur. Şöyle bir psikoloji sorunu verilse: Günümüzde insanların, hıris-tiyanların, temiz ruhlu, iyi insanların, kendilerini suçlu hissetmeden korkunç canavarlıklar yapabilmeleri için nasıl bir düzen olmalı? Bir tek çözüm yolu olurdu bu sorunun: Şimdiki düzen. İnsanların vali, müdür, subay, polis olmaları, yani önce, insanlara eşya gibi, kardeşçe bir sevgi duymadan davranılmasına izin veren devlet hizmeti diye bir şeyin olduğuna inanan insanların bulunması;

sonra, devlet hizmetindeki bu insanların, yaptıklarının sorumluluğu belirli olarak birisinin üzerine düşmeyecek biçimde örgütlenmeleri gerekir. Bugün gördüğüm canavarlıklar başka hiç bir koşul altında olamaz. İnsanlara sevgisiz davranıla-bilecek durumların olduğunu sanıyorlar, oysa yoktur böyle bir durum. Eşyalara karşı sevgisiz davranabilir insan: Ağacı kesebilir, çamurdan tuğla yapabilir, acımadan dövebilir demiri, ama arılara karşı dikkatsiz davranamayacağı gibi, insanlara karşı da sevgisiz davranamaz. Arıların yanında bir dikkatsizlik edersen hem onlara, hem kendine zararı olur bunun. Yaradılışı böyledir arıların. İnsanlar konusunda da aynıdır durum. Başka türlü

de olamaz zaten, çünkü insan hayatının temel yasası insanlar arasında karşılıklı sevgidir. Evet, kişioğlu çalışmaya zorladığı gibi sevmeye de zorlayamaz kendini; ama bu demek değildir ki, insanlara karşı, özel ikle onlardan bir şey istediğin zaman, sevgisiz davranabilirsin. İnsanları

sevmiyorsan otur oturduğun yerde —kendi kendine söylüyordu bunu Nehlüdof—, kendi işinle, eşyalarla, neyle istersen onunla ilgilen, insanlarla ilgilenme de ne yaparsan yap. Nasıl ki insanın canı yemek istediği zaman yediği yemek yarar ona, bir zararı dokunmaz; insanlara karşı

davranışlarının da ancak onlar sevdiğin zaman bir yarar olur, zararı dokunmaz. Ama dün eniştene yaptığın gibi insanlara sevgisiz dav-— 400 —

ranırsan, bugün tanık olduğun canavarlıkların da sonu gelmez, ömrünce çektiğin acıların da.

Evet, evet böyle bu. Ne güzel de esiyor! Korkunç sıcaktan sonraki serinlik, çoktan beri aklından çıkmayan soruna açık seçik bir cevap bulması tatlı bir haz veriyordu ona.

XL

Nehlüdof'un yerinin olduğu vagon yarım doluydu. Hizmetçiler, tamirciler, fabrika işçileri, boyacılar, yahudiler, kâhyalar vardı burada; işçilerin karısı iki kadınla, bir er, biri genç, biri yaşlı, kibar görünüşlü iki kadın —yaşlısının çıplak kolunda bilezikler parlıyordu—, bir de siyah kaskelti

kokartlı, sert yüzlü bir bey vardı. Hepsi de yer sorununu yoluna koyduktan sonra rahatlamış,-bazısı ay çiçeği çekirdeği çıtırdatıyor, bazısı sigarasını tüttürüyordu; bazısı da yanındakilerle heyecanlı heyecanlı konuşmaya dalmıştı.

Taraş orta yolun sağında güleç bir yüzle oturuyor —yanında da Nehlüdof'a yer ayırmıştı—karşısında oturan, kaba kumaştan ceketinin önü açık, sağlam yapılı adamla— iş yerine giden bir bahçıvan olduğunu sonra öğrendi Nehlüdof heyecanlı heyecanlı konuşuyordu. Nehlüdof Taras'ın yanına gitmeden, yolun hemen kenarında oturan, köylü bir genç kadınla konuşan, keten bezinden pardesülü, görünüşü insanda saygı uyandıran, ak saçlı bir ihtiyarın önünde durdu. Kadının yanında, ayakları yere değmeyen, entarisinin kol an kısa, saçları sapsarı, yedi yaşında bir kız çocuğu oturuyor, habire ay çiçeği çekirdeği çıtırdatıyordu. Nehlüdof'u gören yaşlı adam, yalnız başına oturduğu, oturula kalkıla cilâlıymış gibi parlayan tahta sıradan topladı pardesüsü-nün eteğini, babacan:

— Buyurun oturun., dedi.

Nehlüdof teşekkür ederek oturdu gösterilen yere. O oturur oturmaz, kadiri yarıda kesilen sözüne devam etti. Kentte kocasının onu nasıl karşıladığını anlatıyordu.

— Yortuda gelmiştim, bir de şimdi geldim. Kısmet olursa yılbaşında gene görüşeceğiz.

İhtiyar, Nehlüdof'a bir göz atarak:

— İyi ediyorsun, dedi, boş bırakmaya gelmez, genç çünkü,

bakarsın birine kaptırıverir gönlünü kentte.

— Yok, dedeceğîm, öyle insan değildir benimki. Onu bırak, çiçeği burnunda bir kız gibi tertemizdir. Kazandığı parayı son köpeğine kadar eve yol ar. (Gülümsüyordu genç kadın.) Kızını

gördüğüne öyle sevindi, öyle sevindi ki anlatamam.

Durmadan ay çiçeği çekirdeği atıştıran, bir yandanda annesini dinleyen kız, annesinin sözlerini doğrulamak istiyormuş gibi sakin, zeki bakışlarını önce ihtiyarın, sonra Nehlüdof’un yüzüne doğrulttu. İhtiyar:

— Akıl ı adam demek, dedi, aferin.

Karşı pencerenin dibinde oturan, giyinişlerinden fabrika işçisi oldukları bel i karı kocayı bakışıyla işaret ederek ekledi:

— Bir de şunlara bak!

Fabrika işçisi koca, votka şişesini dikmiş, içiyor, karısı da şişeyi çıkardıkları torba elinde, kocasına bakıyordu.

Kocasını bir kere daha övmek fırsatını kaçırmak istemeyen köylü kadın:

— Hayır, dedi, benimki ne içki içer, ne de sigara. Böyle iyi insan az gelmiştir dünyaya dedeciğim.

Nehlüdof’a döndü sonra:

— Bulunmaz bir kocadır.

ihtiyar, içen fabrika işçisine bakarak:

— Ne mutlu sana, dedi.

Fabrika işçisi içeceği kadar içtikten sonra şişeyi karısına verdi. Kadın şişeyi aldı, başını sal ayarak gülümsedi, o da ağzına götürdü şişeyi. Nehlüdof’la ihtiyarın ona baktığını farkeden işçi:

— Bir şey mi oldu, bey? dedi. Garibinize mî gitti içmemiz? Çalışırken hiç kimse görmez bizi de, içerken herkes görür. Çalıştım, şimdi de içiyorum, karımı da içiriyorum. Kimseyi ilgilen-dirrnez bu.

Nehlüdof ne cevap vereceğini bilemeden :

— Evet, doğru, dedi.

— Sahi mi, bey? Karım iyi bir kadındır! Seviyorum onu, o da beni seviyor. Öyle değil mi Mavra?

Kadın şişeyi kocasına uzatıp:

— Evet, evet, al, dedi. Ben içmeyeceğim daha. Kes sesini

de işine bak.

İşçi anlatmaya devam ediyordu:

— Gerçi iyidir iyi olmasına ama, çenesi düşüktür biraz, yağlanmamış öküz arabası gibi gıcırdar durur hep. Öyle değil mi Mavra?

Mavra kolunu sarhoş sarhoş sal ayarak gülümsedi:

— Amaan sen de…

— İyidir, iyidir ama tepesi atmaya görsün bir kere, o zaman anasından emdiği sütü burnundan getirir adamın… İnanın ki yalanım yok. Bağışlayın beni beyim, kusuruma bakmayın. Çok içtim, şöyle biraz kestireceğim…

İşçi, gülümseyerek ona bakan karısının dizine koydu başını, uyumay hazırlandı.

Nehlüdof bir süre daha oturdu ihtiyarın yanında, dinledi onu. İhtiyar, sobacı olduğunu, el i iki yıldır çalıştığını, sayısız soba kurduğunu, şimdi de dinlenmek istediğini, ama, bir türlü dinle-nemediğini anlatıyordu. Kentteymiş, çocukları işe yerleştirmiş, şimdi de evdekilerin yanına, köye gidiyormuş.

İhtiyarın anlattıklarını sonuna kadar dinledikten sonra kalktı yanından Nehlüdof, Taras’ın onun için ayırdığı yere geçti.

Taras’ın karşısında oturan bahçıvan, aşağıdan yukarı Nehlüdof un yüzüne bakarak, babacan:

— Buyrun oturun beyim, dedi. Torbayı şu yana alalım. Taraş en azından otuz kilo gelen torbasını

güçlü kol arıyla

bir tüy gibi kaldırıp, pencerenin yanına koydu. Gülümseyerek, ince desiyle:

— Yer çok, dedi. Olmasa bile ne çıkar, ayakta da durabiliriz, kanepenin altına bile girerim. Siz rahat edin yeter ki.

İçtenlikle, sevgiyle parlıyordu gözlerinin içi. İçmediği zamanlar söyleyecek söz bulamadığını, içince çok güzel konuştuğunu söylüyordu Taraş. Gerçekten de, ayık olduğu zamanlar susardı

hep. İçtiği zamanlarsa —pek seyrek, özel durumlarda içerdi— tatlı tatlı konuşurdu. Susmak bilmezdi böyle zamanlarda; içten, mavi gözlerinde, dudaklarından hiç eksik olmayan tatlı

gülümsemesinde söylediklerinin doğru, içten, sevgi dolu olduğunu açığa vuran bir şey vardı.

Bugün de içmişti. Nehlüdof’un gelmesi üzerine bir an ke-

silmişti sözü. Ama torbayı yerleştirdikten sonra, kalın, güçlü el erini dizlerine koyarak eski yerine oturdu gene, gözlerini bahçıvanın gözlerinin içine dikip anlatmaya devam etti. Yeni tanıştığı

arkadaşına, en ince ayrıntılarına varıncaya kadar karısının hikâyesini, niçin cezaya çarptırıldığını, onun da karısının peşinden niçin Sibirya’ya gittiğini anlatıyordu.

Nehlüdof ayrıntılarıyla hiç dinlememişti bu hikâyeyi, dikkatle dinlemeye koyuldu. O geldiğinde Taraş, zehirleme olayından sonra bunu yapanın Fedosya olduğunun ailede öğrenilmesi-nî

anlatıyordu. Nehlüdof'a dönerek dostça bir içtenlikle:

— Başıma gelen felâketi anlatıyorum, dedi. Böyle iyi bir arkadaş buldum, içimi döküyorum,

— Haklısın, dedi Nehlüdof.

— İş böyle anlaşıldı işte kardeşcağızım. Anam çöreği kaptığı gibi, Ben polise gidiyorum, dedi.

Babam aklı başında, doğrucu bir insandır. Dur bakalım kocakarı, dedi, daha çocuk bu, ne yaptığının farkında bile değil, bağışlamalıyız onu. Belki aklı başına gelir. Anacığımın söz dinlediği yoktu. Onu bu evde saklarsak tahtakurusu gibi gebertir hepimizi. Sözün kısası, kardeşim, gitti ipolise. Adam soluğu bizde aldı tabiî… Tutanak, tanıklar.

Bahçıvan:

— Senin durumun nasıldı peki? diye sordu.

— Ben danalar gibi böğürüyordum bir yanda, kardeşim. İçim dışıma çıkıyordu, konuşamıyordum.

Babam arabayı hazırladı hemen, Fedosya'yı bindirdi, doğru karakola, oradan sorgu yargıcının karşısına. Her şeyi bize olduğu gibi sorgu yargıcına da bir bir anlattı. Arseniği nereden aldığını, çöreği nasıl yaptığını. Sorgu yargıcı Niçin zehirledin kocanı? diye sordu. İğreniyorum ondan çünki, dedi. Onun yanında yaşamaktansa Sibirya'ya giderim daha iyi. (Taraş gülümsedi.) Benim yanımda yaşamak istiyordu. Anlayacağın, her şeyi itiraf etti. Hemen dama attılar onu tabiî.

Babam yalnız döndü. İş zamanı yaklaşıyordu. Kadın olarak bir anam vardı evde, onun elinden de bir şey geldiği yoktu. Kefaletle serbest bıraktırabilir miyiz acaba diye düşündük. Babam bir âmire gitti, bir şey elde edemedi, bir başkasına gitti. Beş âmir dolaştı böyle. Artık vazgeçecektik uğraşmaktan, bir memurla ta-

nişti sonunda. Öyle bir anasının gözüydü ki adam, o kadar olur. Ver beş ruble, çıkarayım onu, dedi. Üç rubleye pazarlık ettiler. Evde dokunan kumaşları satıp parasını verdim adama. Kâğıdı

yazar yazmaz (Taraş, tabanca atışından sözediyormuş gibi uzatmıştı yazmaz sözcüğünü.) çıktı

emir. O arada ben de iyileşmiştim, onu almaya ben gittim kente. Kente indim, kardeşcağızıma söyleyeyim, atı bana bırakıp, kâğıt elimde, doğru cezaevinin yolunu tuttum. Ne istiyorsun?

Böyleyken böyle efendim, dedim, karım burada yatıyor. Emir var mı? Hemen çıkarıp uzattım kâğıdı. Baktı, Bekle, dedi. Oradaki peykeye çöktüm. Öğle olmuş da geçmişti. Komutan geldi.

Varguşof sen misin? dedi. Evet efendim. — Peki, al öyleyse. Hemen açtılar kapıyı. Kendi elbisesiyle çıkardılar onu dışarı. Gidelim. — Yayan mısın yoksa? — Hayır, atla geldim. Hana geldik, hesabı verdim, hayvanı koştum, kalan otu heybeye doldurdum. Bindirdim onu, atkısına sarındı. Yola düzüldük Hiç konuşmuyordu, ben de susuyordum. Eve yaklaştığımızda sordu ancak: Anan yaşıyor mu? — Yaşıyor. — Ya baban? — Yaşıyor. — Ettiğim aptal ık için bağışla beni, Taraş, dedi. Ne yaptığımın farkında değildim. — Korkma, dedim; çoktan bağışladım ben seni.

Daha bir şey söylemedim. Eve geldik, anamın ayaklarına kapandı hemen.- Anam Al ah affetsin seni, dedi. Babam: Geçmişi unutmaktır en iyisi, dedi. Bugüne bak. Hem eskiyle uğraşacak zaman değil şimdi, ekin tarlada bekliyor. Başaklar yerlerde yatıyor. Biçmek gerek onları. Yarın Taras’la gidip çalışmaya başlayın. Gelir gelmez işe girişti, kardeşcağazım. Öyle bir çalışıyordu ki, görsen şaşardın. O yıl üç hektarlık yer almıştık kiralık. Çavdar, yulaf başakaları iri iriydi. Ben biçiyordum, o demet yapıyordu. İşte üstüme yoktur benim, elimden her şey gelir, ama o her işte benden daha becerikliydi. Genç, akıl ı, çalışkandı. Durmadan dinlenmeden çalışmak istiyordu. Zorla eve getiriyordum onu ak—şamları. Sabahtan beri çalıştığımız için parmaklarımız sızlıyordu, ama onun aldırdığı yoktu bir şeye, yemeğini bile yemeden ambara koşuyor, sabah için bağ hazırlamaya koyuluyordu. Akıl alacak şey değildi! Bahçıvan: — Sana karşı da iyi miydi? diye sordu.

— Hem de nasıl! Canciğer olmuştuk. Aklımdan geçeni an-layıveriyordu hemen. Ona o kadar kızan anam bile: Bizim Fe-dosya'nın yerine başka bir kadın yol adılar sanki, diyordu. Bu kadar değişir bir insan. Bir gün kestiğimiz ekini getirmeye gidiyorduk onunla. Nereden aklına esti böyle bir şey, Fedosya? diye sordum ona. Senle yaşamak istemiyordum, dedi. Ölürüm daha iyi, diyordum kendi kendime. —"Ya şimdi? diye sordum. Şimdi kalbimdesin, dedi. (Taraş bir an sustu, sevinçle gülüm-Iseyerek başını sal adı.) O gün tarladan döndüğümüzde baktım bir kâğıt masanın üzerinde.

Mahkemeden çağırıyorlardı onu. Ni-çin çağırdıklarını bile unutmuştuk oysa. Bahçıvan:

— Şeytan kandırmış zaval ıyı, dedi, yoksa bile bile cehennemlik olmak ister mi bir insan? Bizde bir adam vardı…

Bahçıvan uzun bir hikâye anlatmaya hazırlanıyordu, ama tren yavaşlayınca sustu.

— İstasyona geldik, dedi, gidip bir şeyler içmeli. Nehlüdof da kalktı, bahçıvanın arkasından çıktı, peronun

|ıslak tahtalarında yürüdü.

XL!

Nehlüdof daha vagondan çıkmadan istasyonun önünde, çıngıraklarının tok sesi duyulan, besili atlar koşulu güzel kupa arabaları görmüştü. Bazı arabalara üç, bazılarınaysa dört at koşuluydu.

Yağmurdan kararmış, ıslak perona inince birinci mevkinin önünde küçük bir kalabalık gördü.

Değerli tüylerle süslü şapkalı, yağmurluklu, şişman, uzun boylu bir bayanla; ince bacaklı, spor giyimli, uzun boylu, genç bir adam dikkati çekiyordu bu kalabalıkta. Genç adamın yanında güzel, taşımalı, iri bir köpek vardı. Onların arkasında pardesülü, şemsiyeli uşaklar, bir de arabacı

duruyordu. Bu kalabalıkta şişman bayandan, uzun kaftanının eteklerini tutan arabacıya kadar herkesin duruşunda bir kendine güven, tokluk vardı. Bu kalabalığı, zenginliğe hayran, meraklı

insanlar kuşattı hemen: Kırmızı kasketiyle istasyon şefi, jandarma, yazın her treni karşılayan, boynunda boncuğu, sırtında Rus laik giysisiyle zayıf bir kız, telgrafçı, kadınlı erkekli yolcular.

Yanında köpek olan genç, Korçagin'lerin lisede okuyan oğ-— 406 —luydu. Şişman kadın da prensesin, Korçagin'lerin konuk geldikleri kızkardeşiydi. Parlak sırmaları, çizmeleriyle baş kondüktör vagonun kapısını açtı; Flipp'le beyaz önlüklü garson uzun yüzlü

prensesin koltuğunu dikkatle dışarı çıkarırlarken, saygılarını göstermek için tuttu kapıyı.

Kızkardeşler kucaklaştılar; prensesin hangi arabaya bineceği üzerine Fransızca cümleler duyuldu; kalabalık, istasyonun kapısına doğru yürüdü.

Nehlüdof onlarla karşılaşmamak için kapıya kadar gitmeden durdu, alayın geçmesini bekledi.

Prensesle oğlu, Missi, doktor, oda hizmetçisi önden gidiyorlardı. Yaşlı prens, baldızıyla geride kalmıştı. Nehlüdof uzaktan kopuk kopuk Fransızca cümleler duyuyordu konuşmalarından. Bu cümlelerden prensin söylediği bir cümle nedense —çoğunlukla olduğu gibi— ses tonunun bütün kıvrımlarıyla Nehlüdof'un bel eğinde kalmıştı. Prens, kondüktörlerin, hamal arın saygıyla yol gösterdikleri baldızıyla istasyon kapısına yürürken kendine güven dolu o tavrıyla yüksek sesle birinden söz ediyordu:

— Oh! il est du vrai grand monde, du vrai grand monde. (') Tam bu sırada istasyon yapısının köşesinden ayaklarında sandal arıyla, yarım kürkleriyle, sırtlarında torbalarıyla bir grup işçi çıkageldi. Kararlı adımlarla birinci mevkiye gittiler, binmek istediler, ama kondüktörler hemen kovdular onları. İşçiler hiç duraksamadan aceleyle, birbirinin ayağına basa basa, öteki vagona yürüdüler; torbalarını sağa sola çarparak yukarı çıkmaya çalışıyorlardı, bu durumu gören, istasyon kapısında duran başka bir kondüktör bağırdı onlara. İşçiler hemen indiler, gene aynı

yumuşak, kararlı adımlarla ondan sonraki vagona, Nehlüdof’un yolculuk ettiği vagona yürüdüler.

Kondüktör gene durdurdu onları. İşçiler öteki vagona gitmek için bir an duraladılar. Nehlüdof, vagonda boş yerin olduğunu, binmelerini söyledi onlara. Bindiler. Nehlüdof, da arkalarından girdi.

İşçiler kendilerine yer bulup oturmaya çalışıyorlardı. Kokartlı adamla iki kadın, onların bu vagona binmelerini kendilerine hakaret sayarak öfkeyle karşı duruyorlardı buna, kovuyorlardı onları.

İşçiler —yirmi kişiydiler; gençler, ihtiyarlar vardı içlerinde; güneşte yanmış yüzlerinde yor-

(‘) Oh, gerçek bir sosyete insanıdır o, gerçek bîr sosyete insanı. (Fransızca).

günlük, bitkinlik okunuyordu— torbalarını duvarlara, kapılara, öteye beriye çarparak —kendilerini suçlu hissettikleri bel iydi— yürüdüler. Dünyanın öteki ucuna kadar gitmeye, nereye izin verirlerse oraya —çivilerin üzerine bile olsa— oturmaya hazır bir hal eri vardı. Karşılarına çıkan başka bir kondoktör:

— Nereye gidiyorsunuz be mendeburlar! diye bağırdı. Burada kalın. Kadınlardan biri:

— Voilâ eneore des nouvel es! (‘) diye mırıldandı.

Güzel Fransızcasıyla Nehlüdof’un dikkatini çekeceğine inanıyordu. Bilezikli kadın durmadan havayı kokluyor, yüzünü buruşturup, pis kokan köylüler arasında bulunmanın hoşluğu üzerine bir şeyler söylüyordu. İşçiler, büyük bir tehlikeyi atlatan, insanların gönül rahatlığı, sevinciyle durdular, bedenlerini sal ayarak omuzlarından indirdikleri ağır torbalarını, kanepelerin altına sokup yerleşmeye koyuldular.

Taras’la konuşan bahçıvan kendi yerine gitmişti; öyle ki Taras’ın yanında ve karşısında üç kişilik boş yer vardı şimdi. Üç işçi oturdu bu yerlere; ama

Nehlüdof gelince, onun efendi giyinişi ürküttü

onları, kalkıp gitmek istediler. Nehlüdof kalmalarını söyledi, kendi de kanepenin yol kenarındaki koluna oturdu.

El i yaşlarındaki iki işçi şaşkın, hattâ korkuyla genç olanına baktılar. Nehlüdof’un her bey gibi küfredeceğine, onları kovacağına; yerini onlara vermesi şaşırtmıştı onları, ürkütmüştü. Bu durumun başlarına bir iş açmasından korkuyorlardı bile. Ama bunda bir bit yeniğinin falan olmadığını, Nehlüdof’un Taras’la konuşmaya daldığını görünce rahatladılar: ufaklığa torbanın üzerine geçmesini söylediler, Nehlüdof’un yerine oturmasını rica ettiler. Nehlüdof’un karşısında oturan yaşlı işçi, sandal ı ayaklarını, beye değmesinler diye dikkatle toplayıp büzülerek oturuyordu başlangıçta; ama sonraları Nehlüdof’la Taras’la öylesine dostça konuşmaya başladı ki, konuşmasının Nehlüdof’un dikkatini çekmek istediği —bazı yerlerinde elinin tersiyle dizine bile vuruyordu.— Hayatından, şimdi döndükleri bataklıktaki işlerinden söz ediyordu. İki buçuk ay çalışmışlar bataklıkta, eve dönerken arkadaşlarının cebinde onar ruble varmış şimdi; biraz da işe başlarken almışlar. Anlattığına göre, gün doğumundan batınıma kadar diz-

(‘) Al bir yenilik daha sana! (Fransızca)— 408

lerine kadar suyun içinde çalışmışlar; yalnız öğlenleri iki saat dinleniyorlarmış.

— Alışık olmayanlar için çok ağır bir iştir bu elbette, diyordu, ama dişini sıkarsan alışırsın. Yemek iyi olsun, gerisi kolay. Önceleri kötüydü yemek. Bizimkiler diretince iyi yemek vermeye başladılar, o zaman kolayladı iş.

Sonra yirmi sekiz yıldır nasıl çalıştığını, bütün kazancını eve verdiğini anlattı. Önce babasına vermiş parasını, sonra ağabeyine; şimdi de ev işlerine bakan yeğenine veriyormuş. Yılda kazandığı el i altmış rublenin ancak iki üç rublesini kendi keyfine —tütüne, kibrite falan—harcıyormuş. Suçlu suçlu gülümseyerek:

— Votka içmek iyi değildir zaten, diye ekledi.

Sonra onların yerine kadınların evleri nasıl yönettiklerini, işverenin bugün ayrılmadan önce onlara yarım kova içki verdiğini, arkadaşlarından birinin nasıl öldüğünü, birini de geri hasta götürdüklerini anlattı. Sözünü ettiği hasta köşede oturuyordu. Yüzü sapsarı, dudakları morarmış bir gençti bu.

Sıtmaya yakalandığı bel iydi. Nehlüdof yanına gitti, ama çocuk öylesine sert, öylesine ıstırap dolu gözlerle bakıyordu yüzüne ki, sorularıyla rahatsız etmek istemedi onu; yaşlı işçiye kinin almalarını

söyledi. İlâcın adını bir kâğıda yazıp verdi ona. Para vermek istedi, ama yaşlı işçi almadı, ilâcı

kendi parasıyla alacağını söyledi.

Taras'a döndü:

— Bunca yer gezdim, böyle bir bey görmedim ömrümde, dedi. Gırtlağımızı sıkmadığı bir yana, yerini bile verdi bize. Beyler de çeşit çeşit oluyor demek.

Nehlüdof bu kuru, adaleli kol ara, ev dokuması kaba kumaştan giysilere, güneşte yanmış, içtenlikle ışıldayan yüzlere bakarken Evet, yepyeni, bambaşka bir dünya bu diye geçiriyordu içinden. O güne dek tanımadığı insanlarla, onların ciddi ilgileriy-ie, sevinçleriyle, çalışan insanın ıstıraplanyla kuşatıldığını hissediyordu.

Nehlüdof, Prens Korçagin'in söylediği cümleyi; Korçagin'le-rin zaval ı, değersiz düşünceleriyle içinde yaşadıkları o işsiz, lüks çevreyi hatırlayarak le vrai grand monde budur işte, diye düşündü.

Önünde yepyeni, o güne dek bilmediği, göz kamaştırıcı bir dünya açılan bir yolcunun duyduğu o sevinci duydu içinde.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Maslova'nın da içinde bulunduğu kafile hemen hemen beş bin verst yol gitmişti. Permi'ye kadar trende de vapurda da ağır suçlular arasında

yolculuk etti Maslova; Nehlüdof ancak orada, gene bu kafiledeki Bogoduhovskaya'nın salık vermesi üzerine, siyasî suçlular arasına aldırabildi onu.

Permi'ye kadarki yolculuk Maslova için her yönden çok ağır geçmişti: Sıkışıklık, pislik, insana rahat vermeyen iğrenç böcekler bir yandan; böcekler kadar iğrenç —her menzilde başka başka oldukları halde, her yerde aynı derecede can sıkıcı, yapışkan olan, ona rahat vermeyen erkekler

— bir yandan. Kadın erkek cezalılar, gardiyanlar; erler arasında öylesine çirkin bir ahlâksızlık alıp yürümüştü ki, kadınlığından yararlanmak istemeyen her kadının gözünü dört açması, her an tetikte olması gerekiyordu. Bu devamlı korku, dikkat dayanılması güç bir şeydi. Güzel iği, herkesin bildiği geçmişi nedeniyle Maslova pek karşı karşıya kalıyordu bu saldırılarla. Ona yaklaşmak isteyen erkeklere şimdi gösterdiği kesin direnç gururlarına dokunuyordu erkeklerin; kin besliyorlardı ona. Fedosya'yla Taras'ın yakınlığı bu bakımdan hayli yaramıştı ona. Taraş, karışma yapılan saldırıları öğrenince, onu savunabilmek için cezalılar arasına atılmasını istemiş, Nijniy'den sonra, bir cezalı gibi, cezalılarla beraber yola devam ediyordu.

Siyasî suçlular arasına alınması Maslova'nın durumunu her bakımdan düzeltmişti. Siyasî

suçluların yerlerinin daha rahat olmaları, yemeklerinin daha iyi çıkması, onlara karşı daha az kaba davranılması bir yana; Maslova siyasî suçlular arasına alınmakla, erkeklerin saldırılarından, unutmayı öylesine istediği geçmişin ona her an hatırlatılmasından da kurtulmuş oluyordu. Bu yer değiştirmenin Maslova'ya en büyük yararı da, orada, onun üzerinde büyük, son derece olumlu etkisi olan birkaç kişiyle tanış-

maşıydı. Menzil erde siyasî suçlularla beraber kalmasına izin verilmişti Maslova'nın, ama sağlığı

yerinde bir kadın olarak, yürürken öteki suçluların yanımda olması gerekiyordu. Ta Tomsk'dan beri böyle geliyordu. İki siyasî suçluyla beraber yürüyordu: Mari-ya Pavlovna çetinina —

Bogoduhovskaya’yla görüşmesinde Neh-lüdof’un dikkatini çeken iri gözlü, güzel kızdı bu— bir de.

Yakut iline sürgün giden Simonson adında biri —Nehlüdof’un aynı görüşmede gördüğü, gözleri çukura kaçmış, saçı sakalı birbirine karışmış esmer adam— Mariya Pavlovna, arabadaki yerini gebe bir kadına verdiği için yürüyordu; Simenson da sınıf ayrıcalığından yararlanmayı haksızlık saydığı için. Bu üçü arabalarla daha sonra yola çıkan siyasî suçlulardan önce, öteki suçlularla sabah erken yola çıkıyorlardı. Kafile>yi yeni bir komutanın aldığı, büyük bir kente varmadan son menzile kadar böyle gelmişlerdi.

Puslu bir eylül sabahıydı. Yağmur yağıyor, arada kar serpiştiriyordu. Soğuktu rüzgâr. Dört yüz erkek, el i kadar da kadından oluşan kafile menzilin avlusuna çıkmıştı. Bazıları, iki günlük yemek parasını onbaşılara dağıtan assubayım çevresine toplanmış; bazıları, menzilin avlusuna girmelerine izin verilmiş satıcılardan yiyecek bir şeyler alıyorlardı. Para sayan, yiyecek alan cezalıların konuşmaları, satıcıların cırlak sesleri duyuluyordu.

Katyuşa’yla Mariya Pavlovna —ikisi de çizmeli, yarım kürklüydü, başlarında atkı vardı— avluya çıkıp satıcılara doğru yürüdüler. Rüzgârdan korunmak için kuzey duvarının dibine toplanmış

satıcılar birbirlerinin önüne konmuş sergilerindeki mal arını satmaya çalışıyorlardı: iTaze beyaz ekmek, börek, balık, erişte, pilâv, çörek, haşlanmış dana eti, yumurta, süt; birinde kızarmış domuz yavrusu bile vardı.

Simonson da avludaydı, kafilenin yola çıkmasını bekliyordu. Çok düğmeli deri bir ceket vardı

sırtında. Lâstik çizmeler giymişti; yün çoraplarını üstten sicimle (veceteryan olduğu için öldürülmüş hayvan derisi kul lanmazdı) sağlamlaştırmıştı. Kapıda duruyor, aklına gelen bir düşünceyi küçük defterine not ediyordu. Şuydu bu düşünce: Bir mikrop insan tırnağını kendince in-celese, diye yazıyordu, omun organik olmadığı sonucuna varır. Biz insanların, yeryüzü

kabuğunu inceleyerek dünyamızın organik olmadığı sonucuna vardığımıız gibi tıpkı. Yanlıştır bu.

— 411 —

Maslova aldığı yumurtaları, bir bağ simidi, balıkları, taze buğday ekmeğini torbasına yerleştirirken Mariya Pavlovna satıcılara parayı veriyordu. O sırada cezalılar arasında bir hareket oldu. Herkes susmuş, sıraya girmeye başlamıştı. Subay çıktı avluya, son emirlerini veriyordu.

Her şey her zamanki gibi oluyordu: Saydılar, ayak zincirlerini kontrol ettiler, kelepçeli gidecekleri ikişer ikişer kelepçelediler. Ama subayın öfkeli sesi gürledi ansızın, tekme tokat sesleri duyuldu, bir çocuk ağlamaya başladı. Bir anda kesildi sesler, kalabalık arasında boğuk bir mırıldanma dolaştı. Maslova'yla Mariya Pavlovna seslerin geldiği yere yürüdüler.

Olay yerine gelince Mariya Pavlovna'y'a Katyuşa'nın gördükleri şuydu: Sarı bıyıklı, iri yarı subay, kaşlarını çatmış, bir cezalının yüzüne vururken incittiği sol elini oğuşturuyor, durmadan yakası

açılmadık küfürler savuruyordu. Karşısında başının yarısı usturaya vurulmuş, ceketi pantolonu kısa, zayıf, uzun boylu bir cezalı duruyordu. Bir eliyle kanayan yüzünü oğuyor, öbürüyle kucağındaki atkıya sarılı, yırtınırcasına ağlayan çocuğu tutuyordu.

Subay:

— Seni (kaba küfür) seni, diye bağırıyordu, öğretirim ben sana fikir yürütmesini, (kaba küfür); kadınlara vereceksin onu… Tak. Subay, sürgüne götürülen cezalıya kelepçe vurulmasını istiyordu.

Cezalı, Tomsk'da tifodan ölen karısının geride bıraktığı kızını buraya kadar kucağında taşımıştı.

Kelepçeyle çocuğu taşıyamayacağını söylemesi, canı daha önce bir şeye sıkılan subayı

kızdırmıştı. Subay, emre hemen boyun eğmeyen cezalıyı dövmüştü. (1) Dayak yiyen cezalının karşısında bir erle, bir elinde kelepçe kaşlarının altından üzgün üzgün bir subaya bir dayak yiyen cezalıya bakan siyah sakal ı bir cezalı duruyordu. Subay ere, kızı almasını

emretti bir kere daha. Cezalılar arasında söylenmeler gi-

(‘) D. A. Linyef’in Menzilde adlı kitabında anlatılan, olmuş bir olaydır bu. (L. N. Tolstoy’un notu.)derek daha bir yüksek sesle oluyordu. Arka sıralardan kısık bir ses duyuldu:

— Tomsk’dan beri takılmıyor ona kelepçe.

— Köpek yavrusu değil ki bu, çocuk…

— Ne yapsın kızını adam? Biri daha da yükseltti sesini:

— İnsanlık değil bu.

Subay kalabalığa doğru saldırarak:

— Kimdir onu diyen? diye haykırdı. İnsanlığı gösteririm ben sana. Kim söyledi onu? Sen mi? Sen mi?

Kısa boylu, ablak yüzlü bir cezalı:

— Herkes söylüyor, dedi. Çünkü… Adam sözünü bitiremedi. Subay iki eliyle tokatlamaya başlamıştı onu.

— Baş kaldırıyorsunuz demek! Nasıl baş kaldırılacağını öğretirim ben size. Köpekler gibi kurşunlarım sizi! Bunu yaptığım için de teşekkür ederler bana yalnızca. Al kızı!

Kalabalık sustu. Bir er avazı çıktığınca bağırarak ağlayan kızı çekti aldı; öbürü, kolunu uysal uysal uzatan cezalıya kelepçeyi takıyordu.

Subay, kılıcının kayışını düzeltirken: ,

— Kadınların yanma götür onu, diye bağırdı.

Kız çocuğu yüzü kıpkırmızı, küçük kol arını atkıdan çıkarıp uzatarak ağlıyordu. Mariya Pavlovna öne çıktı, subaya yaklaştı.

— İzninizle ben götüreyim çocuğu. Kız kucağında olan er durdu.

— Sen kimsin? diye sordu subay.

— Siyasî bir suçlu.

Mariya Pavlovna'nın iri gözleri, güzel yüzü etkilemişti besbel i subayı. (Kafileyi teslim alırken dikkatini çekmişti bu kız.) Tepeden tırnağa süzdü onu.

— Bana göre hava hoş, dedi. İstiyorsanız götürün. Acımasına acıyorsunuz onlara ama, ya kaçarsa kim sorumlu olur?

Mariya Pavlovna:

— Çocuk kucağında nasıl kaçar? dedi.

— Sizinle çene yarıştıracak zamanım yok benim. İstiyorsanız alın çocuğu. Er:

— Vereyim mi komutanım? diye sordu.

— Ver.

Mariya Pavlovna çocuğu kucağına alırken:

— Gel bana, dedi.

Ama erin kucağından babasına doğru atılan kız çocuğu ağlamaya devam ediyor, Mariya Pavlovna'ya gitmek istemiyordu. Maslova torbasından bir simit alarak:

— Durun Mariya Pavlovna, bana gelir, dedi. Kız tanıyordu Maslova'yi, onu ve elindeki simidi görünce ona gitti.

Gürültü kesildi. Kapılar açıldı, kafile dışarı çıkıp sıra oldu. Erler bir kere daha saydılar cezalıları, torbaların içine baktılar, zayıfları arabalara bindirdiler. Maslova, kucağında çocukla kadınların yanına gitti, Fedosya'nın sırasında durdu. Olayı başından sonuna kadar izleyen Simonson, gerekli emirleri verdikten sonra yaylısına binmeye hazırlanan subayın yanına geldi kararlı

adımlarla:

— İyi bir şey değildi yaptığınız bay subay, dedi.

— Yerinize gidin, sizi ilgilendirmez benim yaptığım. Simonson gür kaşlarının altından subayın yüzüne dik dik

bakarak:

— Benim görevim size yaptığınızın kötü olduğunu söylemekti, söyledim ben de, dedi.

Subay başını yana çevirerek:

— Hazır mı? diye bağırdı. Kafile, marş!

Er, arabacının omuzuna tutunarak yaylıya bindi. Kafile hareket etti, uzayarak; iki yanında hendek olan, orman içindeki çamurlu yola çıktı.

!!!

Son altı yıldır kentteki kötü, lüks, kibar yaşayışından, ceza evinde cezalılar arasında geçirdiği iki aydan sonra, siyasî suçluların yanında —içinde bulundukları koşul arın bütün ağırlığına karşın—

çok rahat hissediyordu kendini şimdi Katyuşa. İyi yemek yiyerek günde yirmi otuz verst yol gitmek, iki gün yol yürüdükten sonra bir gün dinlenmek bedence güçlendirmişti onu; yeni arkadaşlar edinmesi, o güne kadar bilmediği şeyleri tanıtmıştı ona. Şimdi yan yana yürüdüğü —kendi deyimiyle— böyle-

sine harika insanlar görmediği gibi, böyle insanların var olabileceğini düşünmemişti bile.

— Cezaya çarptırıldım diye ağlamıştım, diyordu. Oysa ömrümün sonuna kadar şükretmeliyim Tanrıya. Buralara gelmesey-dim dünyada öğrenemeyecektim bu öğrendiklerimi.

Bu insanların düşüncelerini kolaylıkla en küçük ayrıntılarına varıncaya dek kavrıyor, halktan bir insan olarak onlara yürekten hak veriyordu. Bu insanların halk için beylere karşı geldiklerini; onların da beylerden olduklarını, el erindeki her şeyi, özgürlüklerini, canlarını halk için verdiklerini anlamıştı; bu, onlara büyük değer vermeye, hayran olmaya zorluyordu onu.

Yeni arkadaşlarının hepsine hayrandı; ama en çok beğendiği Mariya Pavlovna'ydı; yalnızca beğenmiyordu onu, saygı dolu, hayranlık dolu bir sevgi de besliyordu ona. Üç dil bilen bu zengin, güzel general kızının en basit bir işçi gibi yaşamasına, zengin ağabeynin yol adığı şeyleri başkalarına dağıtmasına, dış görünüşünü hiç önemsemeden yalnızca sade değil, bir yoksul gibi giyinmesine şaşıyordu. Kendini gösterme, başkalarının ilgisini çekme duygusundan bu tamamen arınmışlığı aklı almıyordu Mas-lova'nm. Mariya Pavlovna'nın, güzel olduğunu bildiğinin, bundan hoşlandığının da farkındaydı Maslova. Ama dış görünüşünün erkekler üzerindeki etkisini sevmediğini, bu etkiden nefret ettiğini, aşktan korktuğunu görüyordu. Onun bu yönünü bilen erkek arkadaşları, ona tutkun olsalar bile bel i etmiyorlardı bunu, bir erkek arkadaşmış gibi davranıyorlardı ona karşı. Ama yabancılar sık sık yaklaşmak istiyorlardı ona, bu saldırılardan, pek gurur duyduğu —onun deyimiyle— bilek kuvveti kurtarıyordu onu. Gülümseyerek şöyle anlatıyordu: Bir keresinde bir bey takıldı peşime sokakta, ne yaptıysam kurtulamadım ondan, sonra omuzlarından söyle bir sarstım onu, tabanları yağladı hemen.

Anlattığına göre, çocukluğundan beri zengin yaşayıştan nefret ettiği, halkın yaşayışını sevdiği için devrimci olmuştu. Zamanını konuk salonunda değil de, hizmetçi kızların odasında, mutfakta, ahırda geçirdiği için hep sitem ederlermiş ona.

— Ne yapayım, diyordu, ahçıların, seyislerin yanında neşeleniyor, bizimkilerin yanındaysa sıkılıyordum. Yavaş yavaş aklım ermeye başlayınca, yaşayışımızın kötü olduğunu gördüm.

Annem

yoktu, babamı sevmiyordum; on dokuz yaşındayken hizmetçi kızlardan bir arkadaşımla kaçtım evden, işçi olarak fabrikaya girdim. Fabrikadan ayrılınca köye gidip orada yaşamış bir süre, sonra kente gelmiş, gizli baskı makinasının bulunduğu dairede oturuyormuş, yakalanıp kürek cezasına çarptırılmış. Mariya Pav-lovna kendi bu konuda hiçbir şey anlatmamıştı Katyuşa'ya. Ama Katyuşa, onun arama sırasında bir devrimcinin karanlıkta ettiği ateşi üzerine aldığı için kürek cezasına çarptırıldığını başkalarından öğrenmişti.

Katyuşa onu tanıyalı beri nerede, hangi koşul ar altında olursa olsun, onun kendini hiç bir zaman düşünmediğini, çevresindekilere küçük ya da büyük olsun, bir yardımda bulunabilmek için çırpındığını görmüştü. Şimdiki arkadaşlarından biri olan No-vodvorof —şakayla— onun kendini iyilik sporuna adadığını söylüyordu. Doğruydu da bu. Hayatının tek amacı —bir avcınınki av hayvanı bulmak olduğu gibi— başkalarına yardım etmek için fırsat bulmaktı. Bu spor alışkanlıktı

onda artık, hayatını doldurmuştu. Hem bunu öylesine olağan bir şeymiş gibi yapıyordu ki, onu tanıyanlar onun bu yanına alışmışlardı artık, bekliyorlardı bunu ondan.

Maslova onların yanına gelince önceleri Mariya Pavlovna tik-sinmişti ondan. Katyuşa farkındaydı

bunun, ama Mariya Paviov-na'nın, kendini zorlayarak ona yakınlık gösterdiği de kaçmamıştı

gözünden. Böylesine üstün bir insanın gösterdiği yakınlık Mas-lova'yı çok duygulandırmıştı; bütün ruhuyla bağlanmıştı ona; elinde olmadan düşüncelerini benimsiyor, ona benzemeye çalışıyordu.

Katyuşa’nın bu bağlılığı etkiledi Mariya Pavlovna’yı, o da Katyuşa’yı sevdi. İkisinin de cinsel ilişkiye duydukları nefret de yakınlaşmalarına yardım etmişti. Biri, korkunç yanlarını yaşadığı için nefret ediyordu bu ilişkiden; öbürü, onu tatmadan, onu anlaşılmaz, insanı küçülten, iğrenç bir şey saydığı için.

IV

Maslova’yı etkileyenlerden biri Mariya Pavlovna’ydı. Mas-lova’nm Mariya Pavlovna’yı sevmesiydi bu etkinin kaynağı. Öteki etki Simonson’un etkisiydi. Bu etkinin kaynağıysa Simonson’ un Maslova’yı sevmesiydi. Her insan bir ölçüde kendi düşünce-

sine harika insanlar görmediği gibi, böyle insanların var olabileceğini düşünmemişti bile.

— Cezaya çarptırıldım diye ağlamıştım, diyordu. Oysa ömrümün sonuna kadar şükretmeliyim Tanrıya. Buralara gelmesey-dim dünyada öğrenemeyecektim bu öğrendiklerimi.

Bu insanların düşüncelerini kolaylıkla en küçük ayrıntılarına varıncaya dek kavrıyor, halktan bir insan olarak onlara yürekten hak veriyordu. Bu insanların halk için beylere karşı geldiklerini; onların da beylerden olduklarını, el erindeki her şeyi, özgürlüklerini, canlarını halk için verdiklerini anlamıştı; bu, onlara büyük değer vermeye, hayran olmaya zorluyordu onu.

Yeni arkadaşlarının hepsine hayrandı; ama en çok beğendiği Mariya Pavlovna’ydı; yalnızca beğenmiyordu onu, saygı dolu, hayranlık dolu bir sevgi de besliyordu ona. Üç dil bilen bu zengin, güzel general kızının en basit bir işçi gibi yaşamasına, zengin ağabeynin yol adığı şeyleri başkalarına dağıtmasına, dış görünüşünü hiç önemsemeden yalnızca sade değil, bir yoksul gibi giyinmesine şaşıyordu. Kendini gösterme, başkalarının ilgisini çekme duygusundan bu tamamen arınmışlığı aklı almıyordu Mas-lova’mn. Mariya Pavlovnanın, güzel olduğunu bildiğinin, bundan hoşlandığının da farkındaydı Maslova. Ama dış görünüşünün

erkekler üzerindeki etkisini sevmediğini, bu etkiden nefret ettiğini, aşktan korktuğunu görüyordu. Onun bu yönünü bilen erkek arkadaşları, ona tutkun olsalar bile bel i etmiyorlardı bunu, bir erkek arkadaşmış gibi davranıyorlardı ona karşı. Ama yabancılar sık sık yaklaşmak istiyorlardı ona, bu saldırılardan, pek gurur duyduğu —onun deyimiyle— bilek kuvveti kurtarıyordu onu. Gülümseyerek şöyle anlatıyordu: Bir keresinde bir bey takıldı peşime sokakta, ne yaptıysam kurtulamadım ondan, sonra omuzlarından şöyle bir sarstım onu, tabanları yağladı hemen.

Anlattığına göre, çocukluğundan beri zengin yaşayıştan nefret ettiği, halkın yaşayışını sevdiği için devrimci olmuştu. Zamanını konuk salonunda değil de, hizmetçi kızların odasında, mutfakta, ahırda geçirdiği için hep sitem ederlermiş ona.

— Ne yapayım, diyordu, ahçıların, seyislerin yanında neşeleniyor,- bizimkilerin yanındaysa sıkılıyordum. Yavaş yavaş aklım ermeye başlayınca, yaşayışımızın kötü olduğunu gördüm.

Annem

yoktu, babamı sevmiyordum; on dokuz yaşındayken hizmetçi kızlardan bir arkadaşımla kaçtım evden, işçi olarak fabrikaya girdim. Fabrikadan ayrılınca köye gidip orada yaşamış bir süre, sonra kente gelmiş, gizli baskı makinasının bulunduğu dairede oturuyormuş, yakalanıp kürek cezasına çarptırılmış. Mariya Pav-lovna kendi bu konuda hiçbir şey anlatmamıştı Katyuşa'ya. Ama Katyuşa, onun arama sırasında bir devrimcinin karanlıkta ettiği ateşi üzerine aldığı için kürek cezasına çarptırıldığını başkalarından öğrenmişti.

Katyuşa onu tanıyalı beri nerede, hangi koşul ar altında olursa olsun, onun kendini hiç bir zaman düşünmediğini, çevresindekilere küçük ya da büyük olsun, bir yardımda bulunabilmek için çırpındığını görmüştü. Şimdiki arkadaşlarından biri olan No-vodvorof —şakayla— onun kendini iyilik sporuna adadığını söylüyordu. Doğruydu da bu. Hayatının tek amacı —bir avcınınki av hayvanı bulmak olduğu gibi— başkalarına yardım etmek için fırsat bulmaktı. Bu spor alışkanlıktı

onda artık, hayatını doldurmuştu. Hem bunu öylesine olağan bir şeymiş gibi yapıyordu ki, onu tanıyanlar onun bu yanına alışmışlardı artık, bekliyorlardı bunu ondan.

Maslova onların yanına gelince önceleri Mariya Pavlovna tik-sinmişti ondan. Katyuşa farkındaydı

bunun, ama Mariya Pavlov-na'nın, kendini zorlayarak ona yakınlık gösterdiği de kaçmamıştı

gözünden. Böylesine üstün bir insanın gösterdiği yakınlık Mas-lova'y çok duygulandırmıştı; bütün ruhuyla bağlanmıştı ona; elinde olmadan düşüncelerini benimsiyor, ona benzemeye çalışıyordu.

Katyuşa'nın bu bağlılığı etkiledi Mariya Pavlovna'yı, o da Katyuşa'yı sevdi. İkisinin de cinsel ilişkiye duydukları nefret de yakınlaşmalarına yardım etmişti. Biri, korkunç yanlarını yaşadığı için nefret ediyordu bu ilişkiden; öbürü, onu tatmadan, onu anlaşılmaz, insanı küçülten, iğrenç bir şey saydığı için.

IV

Maslova'yı etkileyenlerden biri Mariya Pavlovna'ydı. Mas-lova'nın Mariya Pavlovna'yı sevmesiydî

bu etkinin kaynağı. Öteki etki Simonson'un etkisiydi. Bu etkinin kaynağıysa Simonson' un Maslova'yı sevmesiydi. Her insan bir ölçüde kendi düşünce-

Daha cezaevinde başlamıştı bu Siyasî suçluları topladıklarında Maslova, Simonson'un kaşlarının altından, temiz bakışlı, koyu mavi gözlerini ona diktiğini farketmişti. Onun başkalarına benzemediğini, ona bakışının bir tuhaf olduğunu da o zaman farketmişti daha. Yüzünde iki ifadenin, dimdik saçlarıyla çatık kaşlarının kendiliğinden uyandırdığı sert ifadeyle, içten, masum bakışının çocuksu ifadesinin yanyana olduğunu görmüştü. Sonra Tomsk'da, siyasî suçluların yanma verildiğinde karşılaştı onunla. Hiç konuşmamışlardı, ama birbirlerine bakışlarıyla, birbirlerini anladıklarını, birbirleri için değerli olduklarını itiraf ediyorlardı karşılıklı. Anlamlı

konuşmalar sonraları da geçmedi aralarında; ama Maslova, Simonson'un onun yanında konuşurken sözlerinin hep ona dönük olduğunu, elinden geldiğince anlaşılmak amacıyla onun için konuştuğunu hissediyordu. Simonson ağır cezalılarla yürümeye başlayınca başladı asıl yakınlaşmaları.

Nijniy'den Permi'ye kadar iki kere görüşebilmişti Nehlüdof Katyuşa'yla: Bir kere Nijiniy'de, cezalılar ağla çevrili mavnaya yerleştirilirken; bir kere de Permi'de, ceza evi müdürünün odasında.

Bu iki görüşmede de Nehlüdof pek bir soğuk, içten pazarlıklı bulmuştu Maslova'yi- Nasıl olduğu, bîr şey isteyip istemediği üzerine sorduğu sorulara kaçamak, düşmanca bir sitemle —eskiden de vardı onda bu sitem — cevaplar vermişti. Maslo-va'nın, sırf o sıralar erkekler onu çok rahatsız ettikleri için kapıldığı bu karamsarlık Nehlüdof'u üzüyordu. Yolculuğun ağır koşul arı altında Maslova'nın gene eski umutsuzluğa düşeceğinden, ondan nefret etmeye başlayacağından, her şeyi unutmak için kendini gene sigaraya, içkiye vereceğinden korkuyordu. Ama hiç bir türlü

yardım edemezdi ona; yolculuğun başlangıcında pek görüsernemişti onunla çünkü. Ancak siyasî

suçluların arasına alınmasından sonradır ki, korkusunun boş olduğunu anladı. Her görüşmelerinde, ondan olmasını öylesine istediği ruhsal değişikliğin biraz daha güçlendiğini görüyordu. Tomsk'da, yola çıkama-dan önceki Maslova'ydı gene. Onu görünce yüzünü asmadı, kaşlarını çatmadı, tam tersine, sevinçle karşıladı onu, ona yaptık-

lan için, onu şimdi aralarında bulunduğu insanların yanına aldığı

için teşekkür etti.

Maslova'nın ruhunda oluşan değişiklik, menzil menzil uzayan iki aylık yürüyüş sırasında dış

görünüşünde de gösterdi kendini. Zayıfla'dı, güneş yaktı yüzünü, yaşlandı sanki. Şakaklarında, ağzının çevresinde kırışıklar belirdi; kâhkül erini

alnına bırakmıyordu artık, başörtünün içine alıyordu bütün saçını; giyinişinde de, davranışlarında da o eski kendini beğendirme isteği yoktu.

Ondaki bu değişiklik Nehlüdof'u pek sevindiriyordu.

Ona karşı bambaşka bir duygu besliyordu şimdi. Bu duygunun, ilk baştaki ozanca sevgisiyle de, sonraki duygulu tutkusuyla da, mahkemeden sonra onunla evlenmeye karar verdiği zamanki, bencil ikle karışık, Maslova'yla ceza evinde ilk görüşmesinde, revirden ayrıldıktan sonra —uydurma olduğu sonra anlaşılan— sağlık memura olayını içindeki tiksintiyi, nefreti bastırarak bağışladığı zamanki acıma, şefkat duygusuyla aynıydı. Yalnız bir ayrılık vardı bu duygular arasında: O zaman geçiciydi, şimdiyse kalıcı olmuştu. Son zamanlarda düşüncelerinde, davranışlarında yalnızca Maslova'ya değil, herkese karşı vardı bu acıma, şefkat duygusu.

Bu duygu, Nehlüdof'un ruhundaki, o zamana kadar çıkış yolu bulamayan sevgi selinin önündeki engeli kaldırmıştı. Karşılaştığı insanlara sevgiyle bağlanıyordu.

Yolculuk süresince heyecanlı bir duygululuk içindeydi Nehlüdof. Arabacıdan, erlerden tutun da ceza evi müdürüne, valiye kadar, ilişkisi olan herkese yakın bir ilgi besliyordu elinde olmadan.

Maslova'nın siyasî suçlular arasına alınmasından sonra Neh-iüdof bir çok siyasî suçluyla tanıştı.

Önce Yekaterinburg'da tanıştı onlarla. Orada yolda, Maslova'nın beraber yolculuk ettiği beş

erkekle dört kadınla tanıştı. Bu sürgün siyasî suçlularla yakınlaşması Nehlüdof'un onlar üzerine düşüncelerini tamamen

değiştirmişti.

Rusya'da devrim hareketlerinin başlamasından, özel ikle bir mart olaylarından bu yana Nehlüdof devrimcileri küçümser, onlardan hazzetmezdi. Her şeyden önce, devlete karşı açtıkları savaştaki davranışlarının sertliğini, gizliliğini sevmezdi. Özel ikle,— 420

işledikleri cinayetlerden, kendilerini pek büyük görmelerinden nefret ederdi. Ama onları yakından tanıdıktan; devletin, çoğuna günahsız yere acı çektirdiğini öğrendikten sonra onların da olağan birer insan olduklarını gördü.

Ağır suçlu dedikleri insanlara edilen eziyetler ne denli korkunç, canavarca olursa olsun, yargılandıktan önce de sonra da yasalar bir ölçüde uygulanıyordu onlara gene de; oysa siyasî

suçlulara yapılmıyordu böyle bir şey. Şustovaya da, sonra tanıdığı bir çok siyasî suçluya da, ağa düşmüş balığa davranıldığı gibi davranıldığını görmüştü, Nehlüdof: Ağı sahile çeker balıkçılar, işlerine yarayan iri balıkları alır, geri kalan küçükleri karada ölüme bırakırlar. Burada da yalnızca suçsuz değil, devlete hiç bir kötülüğü dokunmayacak yüzlerce insanı yakalıyor, bazan yıl arca tutuyorlardı onları ceza evlerinde. Vereme yakalanıyorlardı zaval ılar orada, bazıları çıldırıyor ya da kendi canlarına kıyıyorlardı. Hem serbest bırakılmalarını gerektirecek bir neden bulunmadığı; ayrıca, el altında tutulmakla, herhangi bir sorunun aydınlatılmasında işe yarayabilecekleri düşünüldüğü için yoksun ediliyorlardı özgürlüklerinden. Suçsuz olduklarına devletin bile inandığı

bu insanların kaderi Jandarma subayının, polisin, çaşıtın, savcının, sorgu yargıcının, valinin, bakanın o andaki ruhsal durumuna, keyfine bağlıdır çoğunlukla. Böyle bir memur, cani sıkılıyor ya da kendini göstermek istiyorsa tutup içeri atabilir onu; kendinin ya da amirinin ruhsal durumuna göre ya tutar cezaevinde ya da serbest bırakır. En yüksek bir memur bile — kendini göstermesinin gerekip gerekmediğine, ya da bakanla arasındaki havaya göre— ya da dünyanın öte ucuna sürer, ya tek kişilik hücrede yatırır, sürgüne, küreğe yol ar, ölüm cezasına çarptırır ya da, bir bayan söylediği zaman serbest bırakır onu.

Savaştaymış gibi davranılıyordu onlara karşı; tabiî onlar da, kendilerine karşı kul anılan yol arı

kul anıyorlardı. Askerlerinki gibi bir ruhsal durum içindeydiler, bu ruhsal durum yaptıklarının kötü

olduğunu saklamakla kalmıyordu onlardan, bunları birer kahramanlık olarak da gösteriyordu onlara. Politikacılar da böyle bir ruhsal durum içindeydiler; onlar da, onların yanında olanlar da —

özgürlüklerinden, hayatlarından, insan için değerli olan her şeylerinden olma korkusuyla—yaptıkları her çeşit sertliği kötü görmek şöyle dursun, soylu davranışlar olarak görüyorlardı. O güne kadar akıl erdiremediği bir durumu bununla açıklıyordu şimdi Nehlüdof: Bir canlıya değil kötülük etmek, onun acısına içi sızlamadan bakamayacak kadar yumuşak yürekli bir insanın son derece büyük bir soğukkanlılıkla cinayet işlemeye kalkışmasının nedeni buydu demek; bu gibi durumlarda hemen hepsi cinayeti bir savunma aracı, insanlığın mutluluğu uğruna edinilen yüce amaca erişebilmek içi haklı, doğru bir yol olarak görüyorlardı. Dâvalarına, dolayısıyla kendilerine böylesine büyük önem vermelerinin sebebi devletin onlara büyük önem vermesinden, onları böylesine sert cezalandırmasmdn ileri geliyordu. Katlandıkları acıya dayanabilecek güçte olabilmeleri için kendilerine büyük önem vermeleri gerekirdi zaten.

Nehlüdof onları daha bir yakından tanıyınca bunların —bazı çevrelerde sanıldığı gibi— toptan kötü, canavar ruhlu insanlar olmadığını anlamıştı. Bazılarının sandığı gibi üstün insan da değildi hepsi. Her yerde olduğu gibi, içlerinde iyisi de, kötüsü de, ortası da olan, olağan insanlardı bunlar.

İçlerinde, düzenin bo-zukluğuyla cenkleşmek zorunda olduklarına inandıkları için devrimci olanlar vardı; ama bu yolu kişisel çıkarlarını düşünerek, ün kazanmak isteyerek seçenler de vardı.

Çoğunluksa, Nehlüdof un savaş zamanından çok iyi bildiği, tehlike tutkusuyla, kendi hayatıyla oynama hazzını tatmak isteğiyle —gençlere özgü duygulardır bunlar— devrimciliğe gönü!

vermişlerdi. Bunların olağan insanlardan bir üstünlükleri vardı: Ahlâk anlayışları daha bir yüksekti.

Yalnızca aşırılıktan kaçınmak, dürüstlük, hak gözetmek, çıkarını düşünmemek değildi onlar için zorunlu olan; kişinin toplum uğruna her şeyini, canını bile fedaya hazır olması gerektiği inancındaydılar. Bu nedenle, onların ortadan yukarda olanları çok çok üstündü Nehlüdof’dan,

yüce bir ahlâk anlayışları vardı; ortadan aşağı olanlarsa çok çok aşağıydı ondan; bunlar çoğunlukla, olduğu gibi görünmeyen, kibirli, kendine aşırı güvenen, dürüstlükten uzak insanlardı.

Öyle ki, yeni tanıdıklarının bir bölümüne yalnızca saygı duymuyordu Nehlüdof, yürekten seviyordu da onları, bir bölmüne karşı da ilgisizdi.

VI

Nehlüdof en çok, Katyuşa'nın kafilesindeki Krıitsof adında, kürek cezasına çarptırılmış, veremli genci sevmişti. Nehlüdof daha Yekaterinburg'da tanışmıştı onunla; sonra yolculuk sırasında birkaç kere görüşmüş, sohbet etmişlerdi. Yazın bir menzilde verilen günlük molada bütün günü

beraber geçirmişlerdi; açılan Krıltof öyküsünü, devrimci nasıl olduğunu anlattı ona. Ceza evine düşünceye kadarki öyküsü çok kısaydı. Güney il erinden birinin zengin toprak sahiplerinden olan babası, o daha bebekken ölmüş. Ailenin tek çocuğuymuş, annesi yetiştirmiş onu. Lisede de üniversitede de çok rahat okumuş, fen fakültesinin matematik bölümünü birincilikle bitirmiş.

Üniversitede kalmasını, yurt dışına gitmesini önermişler ona. Karar veremiyormuş. Sevdiği bir kız varmış; evlenip tarımla uğraşmayı düşünüyormuş. Canı her şeyi istiyormuş, ama kararını

veremiyormuş bir türlü. Bu arada üniversiteden birtakım arkadaşları toplumsal sorunları için para istemişler ondan. Bu toplumsal sorunun, o zamanlar hiç ilgi duymadığı devrimci çalışmalar olduğunu biliyormuş, ama arkadaş sevgisiyle, korktuğu sanılmasın diye gururundan, vermiş

parayı. Parayı alanlar yakalanmışlar; parayı verenin Krıitsof olduğunu gösteren bir de pusla geçirilmiş ele; tutuklamışlar onu, ceza evine atmışlar.

— Beni attıkları ceza evi, diye anlatıyordu Krıitsof (Yüksek ranzasında, el erini dizlerine dayamış

oturuyor; parlayan, zeki, içtenlik okunan gözleriyle arada bir bakıyordu Nehlüdof'a yalnızca.

Göğsü içeri çöküktü.) Pek o kadar kötü değildi: Duvarı tıklatarak haberleştiğimiz gibi, koridorda da dolaşabiliyor, fısıltıyla konuşuyor, sigaramızı, yiyeceğimizi paylaşabiliyor, akşamları koroyla şarkı

bile söyleyebiliyorduk. Sesim çok güzeldi benim. Evet. Annem olmasaydı —perişandı

kadıncağızın durumu— cezaevinde hiç sıkılmazdım, sevinirdim bile oraya düştüğüme. Çok ilginçti çünkü. Başkaları yanında, ünlü Petrof'la da (sonra kalede camla bileklerini keserek intihar etti) tanıştım orada. Ama bir devrimci değildim. İki hücre komşum vardı. İkisinin de suçu aynıydı.

Polonya devrimcilerinin bildirileriyle yakalanmışlardı. Trenle götürülürken kafileden ayrılıp kaçmak istedikleri için yargılanıyorlardı. Biri Lozinski adında bir Polonyalıydı; öteki ya-yudiydi, Rozovski'ydi adı. Evet. Daha çocuktu bu Rozovski. On

yedi yaşında olduğunu söylüyordu, ama on beş yaşında gösteriyordu. Cılız, ufak tefek, simsiyah gözlerinin içi pırıl pırıl, hayat dolu bir çocuktu; bütün yahudiler gibi, müziği de çok seviyordu. Sesi kıvamını bulmamıştı henüz, ama güzel şarkı söylüyordu. Öyle işte. Ben oradayken götürdüler onları mahkemeye. Sabahtı götürdüklerinde. Akşam döndüler, ölüm cezasına çarptırıldıklarını

söylediler. Hiç kimse beklemiyordu bunu. Çok önemsizdi suçları: Kafileden ayrılıp kaçmaya yeltenmişlerdi yalnızca, hiç kimseyi yaralamamışlardı bile. Hem Rozovski gibi bir çocuğu idam etmek aklın alabileceği bir şey değildi. Cezaevinde hepimiz, bunun bir gözdağı olduğu, kararın uygulanmayacağı inanandaydık. Önce heyecanlanmış, ama sonra durulmuştuk; eskisi gibi geçiyordu günlerimiz gene. Evet. Ama bir gün gardiyan benim kapıya yaklaştı, marangozların geldiğini, darağacı kurduklarını fısıldadı kulağıma. Kimlerin geldiğini, gardiyanın ne darağa-cından söz ettiğini anlamamıştım önce. Ama yaşlı gardiyan öylesine heyecanlıydı ki, yüzüne bakınca, darağacının bizimkiler için hazırlandığını anladım. Duvarı tıklatarak arkadaşlarla konuşmak istiyordum ama onların duyacağından korktum. Arkadaşların da sesi çıkmıyordu. Besbel i herkes biliyordu durumu.

Koridorda hücrelerde bir ölüm sessizliği vardı o gece. Duvar tıklatarak konuşmuyor, şarkı söylemiyorduk. Saat onda gene geldi gardiyan, Moskova'dan cel ât getirildiğini söyledi. Hemen uzaklaştı. Geri gelmesi için seslendim ona. Kordorun karşı sırasındaki odasından Rozovski'nin sesi duyuldu ansızın: Ne oldu? Niçin çağırıyorsunuz onu? Bir şeyler söylemeye çalıştım, tütün isteyecektim de dedim. Ama içine doğmuştu sanki; niçin şarkı söylemediğimizi, niçin duvarı tıklatmadığımızı sormaya başladı. Ne cevap verdiğimi hatırlamıyorum, onunla konuşmamak için geri çekildim kapıdan. Evet. Ne korkunç bir geceydi o! Bütün gece en küçük bîr tıkırtıya kulak kabarttım. Sabaha karşı koridorun ucundaki kapının açıldığını duydum birden. Ayak sesleri vardı. Hücremin kapısındaki küçük pencereden bakıyordum. Gaz lâmbası yanıyordu koridorda. En önde müdürdü. Şişko bir adamdı müdür. Görünüşte .sertti, gururluydu. Şimdi kireç

gibiydi yüzü, korkuyordu sanki. Yardımcısı iki adım arkasından yürüyordu. Yüzü asıktı, kararlıydı.

Daha arkada nöbetçi bir er vardı. Benim_424 —

kapının önünden geçip, bitişik hücrenin önünde durdular. Müdür yardımcısının tuhaf bir sesle seslendiğini duydum: Lozinski, kalkın, temiz çamaşırlarınızı giyin. Evet. Sonra kapı gıcırdayarak açıldı, Lozinski'nin hücresine girdiler; Lozinski'nin ayak seslerini duydum. Koridorun karşı yanına yürüdü. Yalnız müdürü görebiliyordum. Yüzü bembeyaz, öyle duruyor ceketinin düğmelerini çözüp ilikleyerek oynuyor, omuzlarını kaldırıp indiriyordu. Evet. Ansızın bir şeyden ürkmüş, bir kenara sinmişti sanki. Lozinski geçmişti o anda yanından, benim hücremin kapısına yaklaşmıştı. Yakışıklı

bir gençti, Polonyalıların yakışıklısının nasıl olduğunu bilirsiniz: İnce, kıvırcık, sarı saçların çevrelediği geniş, düz bir alın; güzel, mavi gözler. Kanlı canlı, sağlıklı, aslan gibi bir delikanlıydı.

Tam önümde durdu, yüzünü görüyordum. Korkuyla kaplanmıştı yüzü, sarkmış, sararmıştı.

Krıltsof, sigaranız var mı? Veriyordum ki, müdür yardımcısı, ona uzattı. Bir sigara aldı. Müdür yardımcısı yaktı sigarasını. İçmeye başladı, bir yandan da düşünüyordu sanki. Sonra bir şeyi hatırlamış gibi konuşmaya başladı: Canavarlık bu, haksızlık. Hiç bir suçum yok benim. Ben…

Gözlerimi ayıramadığım beyaz, taze boynunda bir şey kıpırdadı, devam edemedi, sustu. Evet. O

sırada Rozovski' nin ince, Yahudi sesi çınladı koridorda. Bir şeyler söylüyordu. Lozinski sigarayı

yere attı, uzaklaştı kapımdan. Küçük pencerenin önünde Rozovski belirdi. Nemli, siyah gözlerinin parladığı çocuksu yüzü güzeldi, terliydi. O da temiz çamaşırlarının giymişti; pantolonu çok boldu.

İkide bir yukarı çekiyordu onu, zangır zangır titriyordu. Acıyla kaplı yüzünü kapımdaki küçük pencereye yaklaştırdı: Anatoli Petroviç, doktor ıhlamur içmemi söylemişti, değil mi? Hastayım, biraz daha ıhlamur içmeliyim. Hiç kimse cevap vermiyordu ona, soru dolu bakışlarını bir bana bir müdüre çeviriyordu. Bununla ne dernek istediğini anlayamamıştım. Evet. Sonra birden sertleşti müdür yardımcısı, gene o cırlak sesiyle, Ne oyalanıyorsunuz? diye bağırdı. Yürüyün. Onu nelerin beklediğini anlayacak güçte olmadığı bel iydi Rozovski' nin. Acelesi varmış gibi önden yürüdü.

Sonra durdu. Ku!ak tırmalayan sesini, hıçkırıklarını duyuyordum. Bir patırtıdır başladı, ayak seslen doldurdu koridoru. Sonra giderek uzaklaştı sesler. Koridorun ucundaki kapı açılıp kapandı, bir sessizliğe gö-

müldü her şey… Evet. Astılar onları. İkisini de astılar. Asılışla-rmı gören başka bir gardiyan anlattı

bana. Lozinski karşı koymamış hiç, ama Rozovski uzun süre çırpınmış; öyle ki, sürüyerek çıkarmışlar onu darağacına, ilmiği zorla geçirmişler boynuna. Evet. Biraz aptaldı bu gardiyan.

Bunun korkunç bir şey olduğunu söylüyorlardı, beyim. Hiç de korkunç değilmiş meğer. Sarkm-omuzlarını iki kere şöyle yaptılar, —omuzlarını hızla kaldırıp İndirdi iki kere—, sonra, ilmikler iyi otursun diye çevirdi onla —ı cel ât, tamam… bir daha kıpırdamadılar. Krıltsof gardiyanın sözlerini tekrar etti:

— Hiç de korkunç değilmiş meğer.

Gülümsemek istedi, ama hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı lirden.

Sonra uzun süre sustu. Sık sık soluk alıyor, boğazına düğüm-Jlenen hıçkırıkları tutmaya çalışıyordu. Sakinleştikten sonra:

— O günden sonra devrimci oldum işte, dedi. Evet. Kısaca anlattı öyküsünü.

Halk kurtuluş örgütündenmiş; hattâ devleti, iktidarı halka bı-rakıncaya dek sıkıştırmayı amaç

edinmiş bozguncu grubunun önderiymiş. Bu amaçla kâh Petersburg’a, kâh yurt dışına, kâh Kiyef’e, Odesa’ya gidiyormuş. Her yerde başarı sağlamış. En çok güvendiği adam ele vermiş onu sonunda. Tutuklamışlar, yargılamışlar, iki yıl sürmüş yargılaması, ölüm cezasına çarptırmışlar, ölüm cezasını müebbet küreğe çevirmişler sonra.

Ceza evinde verem yapışmış yakasına. Şimdi içinde bulunduğu koşul ar altında en çok birkaç

aylık ömrünün kaldığı bel iydi, kendi de biliyordu bunu, ama yaptığına pişman değildi gene de; bir ömrü daha olsa, onu da aynı yolda —düzenin yıkılması yolunda— kul anacağını söylüyorlardı.

Krıltsof’un öyküsü, onunda dostluğu Nehlüdof’un, o güne kadar anlamadığı çok şeyi anlamasına yardım etmişti.

VII

Çocuk yüzünden kafile komutanı subayla cezalılar arasında çatışma çıktığı gün Nehlüdof geç

uyanmış, —handa kalıyordu— kente varınca postaya atacağı mektuplardan birkaçını yazmış, handan her zamankinden daha bir geç çıktığı için kafileye eski-— 426 —den olduğu gibi yolda yetişememiş, ara menzilin bulunduğu köye ancak ortalık karardıktan sonra varmıştı. Beyaz boynu son derece kalın, yaşlı, şişman, dul bir kadının hanında ıslak üstünü başını

kuruttuktan; bir.sürü tasvirle, tabloyla süslü temiz konuk odasında doya doya çay içtikten sonra Nehlüdof aceleyle çıkmıştı; subaydan görüşme izni almak için menzile gidiyordu. Bundan önceki altı etapta da kafile komutanı subaylar —değiştikleri halde— Nehlüdof’u menzile sokmamışlardı.

Öyle ki bir haftadan çok oluyordu Nehlüdof Katyuşa’yı görmeyeli. Bu sertliğin sebebi, cezaevleri genel müdürlüğünde görevli büyük bîr memurun geçeceğinin öğrenilmiş olmasıydı. Büyük memur, kafileye bakmadan gelip geçmişti şimdi. Nehlüdof, kafileyi o sabah teslim alan subayın, öteki subaylar gibi, cezalılarla görüşmesine izin vereceğini umuyordu.

Han sahibesi, köyün sonundaki menzile gitmesi için pay-tona binmesini söyledi Nehlüdof’a, ama yayan gitmeyi yeğledi. Yeni boyanmış kocaman çizmeleri zift kokan, geniş omuzlu, yiğit görünüşlü

genç işçi yol göstermek için onunla geldi. Zifiri karanlıktı, genç işçi pencerelerden sokağa düşen ışıktan üç adım uzaklaşınca Nehlüdof gözden kaybediyordu onu artık, yalnız çizmelerinin çamurda çıkardığı sesi duyuyordu.

Kilisenin olduğu alanı, peşinden iki yanında aydınlık pencerelerin uzandığı uzun sokağı geçtikten sonra, Nehlüdof yol göstericisinin arkasında, karanlığa daldılar. Ama biraz sonra, menzilin çevresinde yanan fenerlerin soluk ışıklan göründü. Önce kırmızı lekeleri andıran bu ışıklar giderek büyüdüler, belirginleş-tiler. Duvar, bir aşağı bir yukarı dolaşan nöbetçinin siyah gölgesi, çizgili direk, kulübe göründü. Nöbetçi her nöbetçi gibi karşıladı yaklaşanları: Kim var orada?

Gelenlerin yabancı olduğunu anlayınca öyle sertleşti ki, kapının önünde durmalarına bile izin vermek istemedi. Ama Nehlüdof’un yol göstericisi nöbetçinin sertliğine aldırmadı.

— Ne kadar da sertsin öyle, canım! dedi. Hadi koş çavuşu çağır, biz bekliyoruz burada.

Nöbetçi cevap vermeden bağırarak bir şeyler söyledi içeri; sonra, geniş omuzlu delikanlının, yerden aldığı bir çöple fenerin ışığında da Nehlüdof'un çizmelerinin çamurunu temizleyişine _ 427 —

bakmaya başladı dikkatli dikkatli. Duvarın ötesinden kadın erkek sesleri geliyordu. Üç dakika sonra demir kapı açıldı, paltosunu omuzuna asmış çavuş karanlıktan fenerin aydınlığına çıktı, ne olduğunu sordu. Nehlüdof, özel bir iş için görüşmek istediğini önceden yazdığı kartı uzattı çavuşa, onu komutana vermesini söyledi. Çavuş nöbetçi kadar sert değildi, ama çok meraklıydı o da.

Nehlüdof'un niçin komutanla görüşeceğini, kimin nesi olduğunu il e de öğrenmek istiyordu. Bir çıkar kokusu aldığı, fırsatı kaçırmak istemediği bel iydi. Nehlüdof, önemli bir işinin olduğunu, ona hakkını vereceğini, kartı komutana götürmesini söyledi. Çavuş kartı aldı, başını peki anlamına sal ayıp gitti. Biraz sonra gene açıldı kapı, el erinde sepetlerle, süt kaplarıy-la, torbalarla kadınlar çıkmaya başladı dışarı. Sibirya aksanıyla yüksek sesle konuşa konuşa çıkıyorlardı kapıdan.

Hepsi de köylü gibi değil, kentli gibi giyinmişti; bazılarının üzerinde manto, bazılarının kürk vardı.

Etekleri kısaydı, başörtülüydüler. Fenerin ışığında Nehlüdof'la yanmdakini merakla tepeden tırnağa süzüyorlardı geçerken. Bir tanesi tatlı tatlı küfretti geniş omuzlu delikanlıya —onunla karşılaştığına sevindiği bel iydi.—

— Burada ne arıyorsun, deli? diye ekledi.

Delikanlı cevap verdi:

— Konuğa yol gösterdim. Sen ne getirdin?

— Yemek. Sabah gene gelmemi söylediler.

— Gece kalmanı istemediler mi? dedi delikanlı. Kız kahkahayla gülmeye başladı:

— Al ah canını alsın e mi?! Hadi köye beraber dönelim. Delikanlı bir şeyler daha söyledi, yalnız kadınları değil nöbetçiyi de güldürdü. Sonra Nehlüdof'a döndü:

.'— Yalnız bulabilir misiniz yolu? Kaybolmazsınız ya?

— Bulurum, bulurum.

— Kiliseyi geçtikten sonra iki katlı evi de geçin, sağdan ikinci sokak. Şu değneği de alın.

Elindeki, bir adam boyundan uzun değneği Nehlüdof'a verdi; kocaman çizmeleriyle çamurlara bata çıka, kadınlarla beraber kayboldu karanlıkta.

Kapı gene açılıp, çavuş dışarı çıkarak Nehlüdof'u içeri, komutanın yanına buyur ettiğinde geniş

omuzlu delikanlının, kadınlarınkini bastıran gür sesi hâlâ duyuluyordu karanlığın içinden.VIII Bu ara menzil de Sibirya yolundaki menzil erin, ara menzil erinin aynıydı: Uçları sivri kalın kalaslardan yapılmış bir duvarla çevrili avluda tek katlı üç yapı vardı. Pencereleri demir parmaklıklı olan en büyük yapıda cezalılar vardı; ötekinde de ışık vardı. Yalancı bir ışıktı bu, içersinin rahat, sıcak, huzur verici olduğunu söyleyen yalancı bir ışık. Kapıların önünde fenerler yanıyordu, ayrıca beş fener de duvarlarda vardı. Assubay, tahta yoldan, yapıların en küçüğüne götürdü Nehlüdof'u. Üç basamağı çıkınca konuğu öne geçirdi. Nehlüdof gaz lâmbasıyla aydınlanan, yanık kokan hole girdi. Kaba bezden gömlekli, kravatlı, siyah pantolonlu bir er yere çömelmiş, sarı konçlu çizmelerinden birinin koncu elinde, onunla üfleyerek semaverin altını

yakmaya çalışıyordu. Nehlüdof'u görünce doğruldu, pardösüsünü aldı, içeri odaya girdi.

— Geldi, efendim. Öfkeli bir ses duyuldu:

— Çağır bakalım. Er:

— Girin, dedi.

Aceleyle semaverin önüne çöktü gene.

Tavana asılı bir lâmbanın aydınlattığı odada, iki şişeyle yemek artıkları olan masanın başında, geniş omuzlarını, göğsünü saran Avusturya işi bir ceket giyen sarı, uzun bıyıklı, çok yakışıklı bir subay oturuyordu. Sıcacık odada sigara kokusundan başka insanın burun kemiğini sızlatan birtakım kokular daha vardı. Nehlüdof'u görünce hafifçe doğruldu yerinden subay, dik dik baktı

ona. Alaya, kuşkuya benzer bir şey vardı bu bakışında.

— Ne istiyorsunuz? dedi.

Cevap beklemeden kapıya doğru seslendi:

— Bernof! Ne zaman hazır olacak şu semaver?

— Yanıyor efendim.

Subay, gözleri öfkeyle parlayarak:

— Yanıyor yapacağım seni, göreceksin o zaman! diye bağırdı.

Er:

— Getiriyorum! dedi. Semaverle girdi odaya.

Er, semaveri koyarken Nehlüdof bekliyor, subay —neresine

tokadı yapıştıracağını hesaplıyormuş gibi— ufak gözleriyle hain hain bakıyordu ona. Semaver koyulduktan sonra subay çayı demledi, dolaptan dört köşeli konyak şişesiyle, Albert marka biskü-vitini aldı. Hepsini masaya koyduktan sonra gene Nehlüdof'a döndü.

— Emriniz? Nehlüdof oturmadan:

— Cezalı bir bayanla görüşmek istiyordum da, dedi.

— Siyasi mi? diye sordu subay. Siyasilerle görüşmek yasalarca yasaklanmıştır.

— Siyasi değil.

— Buyrun oturun lütfen. Nehlüdof oturdu.

— Siyasi değil, diye tekrarladı, ama benim ricamla, gene! lüdürlük siyasilerin arasına almıştı onu.

Subay:

— Biliyorum, diye kesti sözünü. Ufak tefek, esmer bir kalın mı? Olur tabiî. Sigara ister miydiniz?

Sigara kutusunu Nehlüdof'a doğru itti; dikkatle iki bardak çay koyduktan sonra birini Nehlüdof'un önüne sürdü.

— Buyrun, dedi.

— Teşekkür ederim. Hemen görüşsem çok iyi olurdu.

— Gece uzun. Görüşürsünüz. Çağırtırım onu size.

Nehlüdof:

— Çagırmasanız da, ben oraya gitsem olmaz mıydı acaba? diye sordu.

— Siyasilerin yanına mı? Yasaları çiğnemek olur bu.

— Birkaç kere bıraktılardı beni. Onlara herhangi bir şey vereceğimden korkulacaksa, görüşeceğim kadın aracılığıyla da verebilirim.

Subay pis pis gülümseyerek:

— Veremezsiniz, dedi, ararlar üzerini.

— Benim üzerimi arayın.

Subay, mantarını çıkardığı konyak şişesini Nehlüdof'un bardağına götürerek:

— İster misiniz? dedi. Önemli değil canım, bunu yapmasak da olur. Nasıl isterseniz. İnsan şu Sibirya'da okumuş, kibar bi-

riyle karşılaşınca seviniyor bayağı. Bildiğiniz gibi, bizim görevimiz en can sıkıcı görevdir dünyada.

Hele başka görevlere alışmış bir insan için daha da ağırdır. Halk arasında, kafile komutanı

subayların kaba, karacahil insanlar olduğu düşüncesi yaygındır; oysa onların arasında da bambaşka yaradılışta insanların olabileceği hiç kimsenin aklına gelmez.

Subayın kırmızı yüzü, kul andığı lavantaların kokusu, yüzüğü, özel ikle soğuk gülüşü

tiksindiriyordu Nehlüdof'u; ama yolculuk boyunca olduğu gibi, şimdi de ciddi, dikkatli bir ruhsal durum içindeydi; bu ruhsal durum, karşısındakine nefretle davranmasına izin vermiyordu.

Herkese karşı içten olmak zorunda olduğu inancındaydı. Subayı sonuna kadar dinledikten sonra; onun, emri altındaki insanlara ıstırap çektirilmesine katıldığı için üzüldüğünü düşünerek, ciddi:

— Sanırım, bulunduğunuz görevde de, insanların çektiği ıstırabı hafifleterek avunabilirsiniz, dedi.

— Ne ıstırabı? Böyledir bunlar. Nehlüdof:

— Nasıl? dedi. Onlar da insan. Aralarında suçsuz olanları da var.

— Her çeşidi vardır elbette. Elinde olmadan acıyor insan. Başka subaylar gözlerinin yaşma bakmazlar, ben elimden geldiğince iyi davranıyorum onlara. Onlar acı çekeceğine ben çekeyim daha iyi. Başkaları bir şey olunca yasaları uygularlar hemen, tetiğe asılırlar.

Gene çay koyarak devam etti:

— İster misiniz? Bisküvit de alın. Görüşmek istediğiniz kadın kim?

— Geneleve düşen bahtsız bir kadın. Haksız yere cinayetle suçladılar onu, aslında çok iyi bir insandır.

Subay başını sal adı.

— Evet, oluyor böyle şeyler. Kazan'da da bir kadın vardı. Em-ma'ydı adı.

Bu anısını hatırlayınca elinde olmadan gülümsedi.

— Macardı, ama bir İranlı kadar iri iriydi gözleri. Öylesine çalımlıydı ki, kontes sanırdınız…

Nehlüdof subayın sözünü kesti, eski konuya döndü gene:

— 431 —

— Emriniz altındayken, bu insanların çektikleri acıları hafifletebilirsiniz sanıyorum. Böyle davranmakla mutluluğa da erişeceğiniz kanısındayım.

Nehlüdof, bir yabancıyla ya da çocukla konuşuyormuş gibi, elinden geldiğince tane tane, anlaşılır bir biçimde konuşmaya çalışıyordu.

Subay, gözlerinin içi parlayarak bakıyordu Nehlüdof'a. O anda aklının takıldığı, bîr İranlı kadar iri gözlü Macar kadından söz edebilmek için Nehlüdof'un susmasını sabırsızlıkla beklediği bel iydi.

— Evet, dedi, haklısınız. Acıyorum da onlara. Yalnız şu var, Emma'yıanlatıyordum size. Öyle bir…

Nehlüdof:

— Beni ilgilendirmiyor böyle şeyler artık, diye kesti sözünü. Açık açık söyleyeceğim size, eskiden başka türlü düşünürdüm bu konuda, ama şimdi, kadınla erkek arasındaki bu çeşit ilişkiden nefret ediyorum.

Subay ürkek ürkek baktı Nehlüdof'a.

— Bir bardak daha içer misiniz?

— Hayır, teşekkür ederim. Subay:

— Bernof! diye seslendi. Beyi Bakulof'a götür, siyasilerin yanma bıraksınlar onu. Yoklamaya kadar kalabilir orada.

IX

Nehlüdof, emirerinin arkasından, fenerlerin soluk ışığının aydınlattığı karanlık avluya çıktı gene.

Karşılarına çıkan nöbetçi er, Nehlüdof'u götüren emirerine sordu:

— Nereye?

— Siyasilerin yanına, beş numaraya.

— Buradan geçemezsin, kapı kilitli, arkadan dolaşın.

— Kim kilitledi?

— Çavuş kilitleyip köye gitti.

— Böyle buyrun efendim.

Emireri, Nehlüdof'u arkadan dolaştırıp, tahtaların üzerinden geçerek bir kapıya götürdü. Daha uzaktan duyuluyordu içerdeki

uğultu; iyi bir oğula hazırlanan bir kovan gibi kaynaşma vardı içerde. Kapı açılınca çoğaldı uğultu, bağırıp çağırmalar, küfürler, kahkahlar duyuldu. Zincir şakırtısıyla tanıdık ağır pislik, katran kokusu birbirine karışmıştı.

Bu iki izlenim —uğultuyla zincir şakırtısı ve bu korkunç koku— Nehlüdof'un üzerinde mide bulantısını andıran bir etki uyandırırdı daima. Bu iki izlenim birbirine karışır, birbirini güçlendirirdi.

Pis kokan kocaman bir teknenin bulunduğu hole girince Nehlüdof'un dikkatini ilk çeken, teknenin kenarında oturan bir kadın oldu. Kadının karşısında, traş edilmiş başında yana yat-, mış

yamru yumru şapkasıyla bir adam oturuyordu. Konuşuyorlardı. Adam, Nehlüdofu görünce göz kırptı ona:

— Su içene yılan bile dokunmaz, diye mırıldandı. Kadın eteğini düzeltti, başını önüne eğdi.

Holden sonra, hücrelerin kapılarının açıldığı koridor geliyordu. İlk hücre ailelerindi, sonra bekârların büyük hücresi geliyordu, koridorun sonunda da siyasilere ayrılmış iki küçük hücre vardı. Yüz el i kişilik menzil yapısına dört yüz el i kişiyi doldurunca öylesine sıkışık olmuştu ki, cezalılar hücrelere sığmamış, koridoru doldurmuşlardı. Bazıları yerde oturuyor, yatıyor; bazıları

da el erinde boş ya da sıcak su dolu çaydanlıklarla bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı. Taraş da onlardandı. Nehlüdof'un arkasından yetişti, sevgiyle gülümseyerek:

— Hoş geldiniz, dedi.

Taras'ın güzel yüzünde, burnunun üzerinde, gözünün altında morluklar vardı.

— Ne oldu san? diye sordu Nehlüdof. Taraş gülümsedi.

— Bir şey yok.

Assubay, küçümser bir tavırla:

— Yiyorlar birbirlerini, dedi. Arkalarından gelen bir cezalı:

— Kadın yüzünden, diye ekledi, Fedka'ya tutulmuş biri kör kütük.

Nehlüdof:

— Pedosya nasıl? diye sordu.

Taraş:

— İyi, dedi, çay suyu götürüyorum ona. Aile hücresine girdi.

Nehlüdof başını uzatıp içeri baktı. Hücre tıklım tıklım doluydu. Kadınlı erkekli cezalılar ranzalarda, yerlerde yatıyordu. İçersi kuruyan ıslak çamaşırlardan çıkan buharla doluydu. Kadınlar bağıra çağıra konuşuyorlardı. Sonraki kapı bekârların hücresinin kapısıydı. Burası daha da kalabalıktı.

Kapının hemen dibinde bile, yarısı koridorda, aralarında bir şeyi paylaşmaya çalışan, üstleri başları ıslak sekiz on kişi vardı. Assubay, çavuşun yemek parası dağıtttığını söyledi Nehlüdof'a.

Assubayla yanında kibar konuğu görünce sustular kapıdakiler, önlerinden geçen- . lere kötü kötü

baktılar. Para alan cezalılar arasında Nehlüdof, çekik kaşlı, beyaz yüzlü, gözleri şiş gibi duran, zaval ı görünüşlü bir çocuğu yanından hiç ayırmayan kürek cezası yemiş Fyo-dorof'la; sözde Sibirya taygalarında dolaşırken arkadaşını öldürüp yemesiyle ün yapmış yüzü çiçek bozuğu, iğrenç, burunsuz aylağı gördü. Aylak, ıslak ceketini omuzuna atmış, koridorda duruyor, kenara çekilmeden alaylı alaylı, küstahça Nehlüdof'un gözünün içine bakıyordu. Nehlüdof yürüyüp geçti.

Gerçi bu görünüm hiç de yabancısı değildi Nehlüdof'un; üç aydan beri bu dört yüz ağır cezalıyı

çeşitli durumlarda görmüştü —yakıcı sıcakta da, zincire vurulmuş bacaklarının çıkardığı toz bulutu içinde de, yolda verilen molalarda da, menzil erdeki açık ahlâksızlığa dalmış durumda da—ama aralarına her girdiğinde, şimdi olduğu gibi, hepsinin, bakışlarını ona yöneltti̇ğini

hissettiğinde de, her zaman kendi kendinden utanır, ıstırap duyar, bu insanlara karşı suçlu olduğu duygusuna kapılırdı. Onun için en acı olan da, bu utanç duygusuyla, suçluluk duygusuna bir de dayanılmaz iğrenme duygusuyla korkunun karışmasıydı. Bu insanların, içine sokuldukları durumda başka türlü olamayacaklarını biliyor, gene de onlardan iğrenmemek gelmiyordu elinden.

Nehlüdof, siyasilerin kapısına yönelince bir ses duydu arkasında:

— Hanımevlâtlarına gelmiş, asalaklara.

Kısık bir ses cevap verdi:

— Birine bir şey olmuştur gene, karıncığı ağrımasın sakın. Arkasından kâba bir küfür geldi.

Alaylı, nefret dolu kahkahalar duyuldu.

X

Nehlüdofu getiren assubay, bekârların hücresini geçtikten sonra, yoklamadan önce gelip onu alacağını söyleyerek geri döndü. Assubay gider gitmez, çıplak ayaklı bir cezalı, zincirlerini tutarak çabuk adımlarla yaklaştı Nehlüdof’a, —ekşi ter kokuyordu— esrarlı bir fısıltıyla:

— Yardım edin bize efendim, dedi. Ufaklığın işi tamam. İçirdiler onu. Bu sabah yoklamada Karmanof’un yerine geçti. Yardım edin, yalnız yapamayız bu işi, öldürürler bizi.

Konuşurken telâşlı bakışlarını çevresinde dolaştırıyordu. Sözünü bitirir bitirmez ayrıldı

Nehlüdof’un yanından.

Olay şuydu: Kürek cezasına çarptırılmış Karmanof, yüzce kendisine çok benzeyen sürgün bir delikanlıyı onunla yer değiştirmeye razı etmişti. Delikanlı onun yerine küreğe gidecek Karmanof da sürgün.

Nehlüdof’un haberi vardı bu olaydan. Aynı cezalı bir hafta önce açmıştı ona bu yer değiştirmeyi.

Nehlüdof, anladı, elinden geleni yapacak anlamına başını sal adı, kimseye bakmadan yoluna devam etti.

Nehlüdof daha Yekaterinburg’dan tanıyordu bu cezalıyı. Karısının onunla beraber gelmesine izin verilmesi için yardım istemişti Nehlüdof tan. Onun bu davranışı şaşırtmıştı Nehlüdofu. Orta boylu, otuz yaşlarında, tam bir köylüydü. Adam soymaya ve öldürmeye teşebbüsten kürek cezasına çarptırılmıştı. Makar Devkin’di adı. Çok tuhaftı suçu. Nehlüdof’a suçu kendisinin değil, içindeki şeytanın işlediğini anlatmıştı.

— Bir adam gelip, kırk verst ötedeki bir köye gitmek için babamın kızağını kiraladı, diye anlatıyordu. Babam müşteriyi benim götürmemi söyledi. Atı kızağa koştum, giyindim, müşteriyle oturup çay içtim. Çay içerken adam evlenmeye gittiğini, yanında beş yüz ruble olduğunu anlattı

bana. Bunu duyunca avluya çıktım, baltayı alıp kızağa, samanların altına sakladım. Baltayı

unutmuştum bile. Ancak, gideceğimiz köye yaklaştığımızda… altı yedi verst yolumuz kalmıştı.

Şoseden ayrılıp dağ yoluna saptım. İndim, kızağın arkasından yürümeye başladım. O ses durmadan fısıldıyordu kulağıma: Daha ne düşünüyorsun? Dağa çık, şosede gelen geçen olur, orada ağaçtan başka canlı yok. Bir sürü para var adamın cebinde. Bekleme artık, tamam.

Samanları düzeltecekmişim gibi eğildim kızağın üzerine, balta hemen geliverdi elime. Adam dönüp baktı o anda birden. Ne yapıyorsun? dedi. Baltayı sal adım, kafasını uçurmak için tabiî…

ama çakı gibi adamdı, birden aşağı atladı, el erimden yakaladı. Ne yapıyorsun be hayvan?… dedi.

Bir yumrukta karların içine yol adı beni. Kavgaya bile girişmedim onunla, hemen teslim oldum.

Kuşağıyla bağladı kol arımı kızağa attı, doğru karakola götürdü. İçeri tıktılar, yargıladılar.

Tanıdıklar iyi bir insan olduğumu, kötü bir şeyimin o zamana kadar görülmediğini söylediler yargıca. Yanında çalıştığım karı koca da söyledi. Avukat tutmaya lüzum bile yoktu, onun için dört yıl verdiler.

İşte bu Makar, hemşerisini kurtarmak için, hayatını bile bile tehlikeye atarak, cezalıların bir sırrını

Nehlüdof’a açmıştı. Yaptığından arkadaşlarının haberi olsa, onu, boğazım sıkarak öldüreceklerini biliyordu.

XI

Siyasî suçluları, kapıları koridorun tahta bîr perdeyle ayrılmış bölümüne açılan iki küçük hücreye koymuşlardı. Tahta perdeyi geçince Nehlüdof’un ilk gördüğü, elinde bir çam odunuyla, yeni tutuşan sobanın önüne çömelmiş Simonson oldu. Ceket vardı üzerinde.

Nehlüdof’u görünce yerinden kalkmadan, kalın kaşlarının altından aşağıdan yukarı baktı ona.

Nehlüdof’un gözlerinin içine manalı manalı bakarak:

— Geldiğinize çok sevindim, dedi, konuşmalıyım sizinle.

— Ne var? diye sordu Nehlüdof.

— Sonra. Şimdi işim var.

Simonson sobayla ilgilenmeye başladı gene. Özel bir kuramına göre, ısı enerjisini en az kayba uğratarak yakmaya çalışıyordu onu.

Nehlüdof birinci kapıdan giriyordu ki, öteki kapıdan, süpürgenin üzerine yığdığı çöpü sobaya götüren Maslova’nın çıktığını gördü. Beyaz bir bluz

vardı üzerinde, eteğini alttan bağlamış, çorap giymişti. Toz olmasın diye beyaz başörtüsünü kaşlarına kadar indirmişti. Nehlüdof'u görünce telâşlandı, yüzü kıpkırmızı oldu, süpürgeyi aceleyle yere koyup, el erini etekliğine sildi, geldi tam karşısında durdu.

Nehlüdof elini uzattı ona:

— Ortalığı mı temizliyorsunuz? diye sordu. Maslova gülümsedi.

— Evet. Eskiden de aynı şeyi yapardım. Öyle pisti ki her yan, anlatamam. Ne zamandan beri temizliyoruz, ancak bu kadar oldu.

Simonson’a döndü.

— Battaniyeniz kurudu mu?

Simonson Maslova’ya, Nehlüdof’u şaşırtan tuhaf bir biçimde bakarak:

— Hemen hemen, dedi.

Maslova uzaktaki kapıya doğru yürürken:

— Şimdi gelip ahrım onu, önce kürkleri getireyim, dedi. Uzaklaşırken Nehlüdof’a birinci kapıyı

göstererek ekledi:

— Bizimkilerin hepsi burada.

Nehlüdof kapıyı açıp, yerde duran teneke bir gaz lâmbasının yarım yamalak aydınlattığı küçük hücreye girdi. Soğuktu içersi, kalkmış toz, rutubet, tütün kokuyordu. Teneke gaz lâmbası

yakımndakileri iyi aydınlatıyordu, ama ranzalar karanlıktaydı, duvarlarda sal anan gölgeler dolaşıyordu.

Yiyecek, sıcak su almaya gitmiş iki erkekten başka herkes küçük hücredeydi. Nehlüdof’un eskiden tanıdığı Vera Yefremov-na da buradaydı. Daha da zayıflamış, benzi solmuştu şimdi, iri gözlerinde bir ürkeklik vardı gene, alnındaki damar gözüküyordu. Gri bir bluz giymişti, saçları

kısaydı. Yere serdiği gazete kâğıdının içine tütün koymuş, sigara sarıyordu.

Nehlüdof’un siyasi suçlu kadınlar arasında en çok hoşlandığı Emiliya Rantseva da buradaydı.

Hücrenin iç işlerine bakardı Emiliya Rantseva, en ağır koşul ar altında bile bir kadın sıcaklığı, çekiciliği verirdi hücreye. Bluzunun kolunu kıvırmış — gü-

neşte yanmış kol arı çok güzeldi— çanakları, fincanları kuruluyor, kuruladıklarını yandaki yatağa serdiği havlunun üzerine koyuyordu. Çirkin denebilecek, genç bir kadındı Rantseva. Yüzünün, gülümserken neşeli, içten, çekici oluveren zeki, cana yakın bir ifadesi vardı. Şimdi Nehlüdof'u böyle bir gülümsemeyle karşılayarak:

— Biz de sizi Rusya'ya geri döndünüz sanıyorduk, dedi. Mariya Pavlovna da buradaydı. Köşede, karanlıkta oturuyor,

tatlı çocuk sesiyle bağırıp çağıran sarı saçlı kız çocuğuyla bir şeyler yapıyordu. Nehlüdof'u görünce:

— Ne iyi ettiniz geldiğinize, dedi. Katya'yı gördünüz mü? Kız çocuğunu göstererek ekledi:

— Bakın ne güzel bir konuğumuz var.

Anatoli Krıltssof de içerdeydi. İyice zayıflamış, sararıp solmuştu. İçi kürklü çizmeli bacaklarını

altına alarak en köşedeki yatağın üzerine iki büklüm oturmuş, el erini yarım kürkünün kol arına sokmuş, zangır zangır titriyor, parlayan gözleriyle Neh-lüdof'a bakıyordu. Nehlüdof ona doğru yürüdü, ama kapının hemen sağında gülümseyen, güzel Grabets'le konuşarak torbasında bir şey arayan gözlüklü, deri ceketli, sarı saçları kıvırcık bir adam oturuyordu. Adını herkesin duyduğu ünlü devrimci No-vodvorof'du bu. Nehlüdof hemen selâm verdi ona. Nehlüdof, kafiledeki siyasi suçlular içinde bir tek bu adamdan hoşlanmadığı için selâm vermekte acele etmişti ona.

Novodvorof gözlüklerinin arkasından mavi gözlerini parlatarak baktı Nehlüdof'a, yüzünü

buruşturarak elini uzattı. Açık bir küçümsemeyle:

— Nasıl, yolculuğunuz iyi geçiyor mu? diye sordu. Nehlüdof, karşısındakinin küçümser tavrını

farketmemiş,

bunu yakın ilgi sanmış gibi davranarak:

— Evet, dedi çok iyi geçiyor. Krıltsof'un yanma yürüdü.

Nehlüdof umursamaz davranıyordu Novodvorof'a karşı, ama gerçekte hiç de öyle değildi.

Novodvorof'un bu sözleri, gizlemediği nefreti, Nehlüdof'un içinde bulunduğu iyi ruhsal durumu bozuyordu. Canı sıkılıyor, üzülüyordu.

Krıltsof'un soğuk, titreyen elini sıkarak:

— Nasılsınız? dedi.— 438 —

Krıltsof, elini aceleyle yarım kürkünün koluna sokarak:

— İyiyim, dedi, yalnız ısınamıyorum bir türlü, sırılsıklam üstüm başım. Burası da öyle soğuk ki.

Demir parmaklıkların dışındaki, iki camı kırılmış pencereyi gösterdi.

— Pencereler de kırık. Sizden ne haber? Nerelerdeydiniz bu zamana kadar?

— Bırakmadılar, komutanlar çok sertti. Neyse bugünkü biraz yumuşak çıktı.

— Ne de yumuşak ya! dedi Krıltsof. Bu sabah ne yaptığını Maşa'ya sorun.

Manya Pavlovna, yerinden kalkmadan, o sabahki kız çocuğu olayını anlattı.

Vera Yefremovna kararlı bir sesle —ama kararsız, ürkek bakışlarını hücredekilerin yüzünde dolaştırarak:

— Bence topluca dilekçe vermeliyiz, dedi. Vladimir söyle- • di, ama yetmez bu.

Kırıltsof yüzünü ekşiterek:

— Dilekçe mi? dedi.

Vera Yefremovna'nın tavırlarındaki yapmacıktan, sinirli davranışlarından çoktan beri hoşlanmadığı

bel iydi. Nehlüdof'a döndü hemen.

— Katya'yı mı arıyorsunuz? Durup dinlenmeden çalışıyor, ortalığı temizliyor. Önce burayı, erkek hücresini temizledi, şimdi kadınlarınkini temizliyor. Yalnız pireleri temizlemek gelmiyor elinden.

Onlar da rahat rahat yiyorlar bizi.Başıyla Mariya Pavlov-na'nın olduğu köşeyi göstererek:

— Maşa ne yapıyor orada? diye sordu. Rantseva:

— Evlâtlığının saçlarını tarıyor, dedi. Kırıltsof gülümsedi.

— Biti pireyi bizim üzerimize salmasın da. Mariya Pavlovna:

— Yo. dedi, dikkatli oluyorum. Temizlendi artık zaten. (Rantseva'ya döndü) Alın onu, gidip Katya'ya yardım edeceğim ben. Battaniye de götüreyim ona.

Rantseva çocuğu aldı; çıplak, tombul kol arını bir anne şef-

katiyle sıkarak yanına oturttu onu, bir parça şeker verdi eline. Mariya Pavlovna çıktı, biraz sonra sıcak suyla, yiyecekle iki erkek girdi içeri.

XII

Girenlerden biri orta boylu, zayıfça bir gençti. Kalındı kürkü, çizmeleri uzundu. Sıcak su dolu, buhar çıkan iki çaydanlık tutuyordu elinde, koltuğunun altında beze sarılı ekmek vardı. Çaydanlığı

fincanların yanına koyup, ekmekleri Maslova'ya verirken:

— Bizim Prens gelmiş demek en sonunda, dedi.

Yarım kürkünü çıkarıp, başının üzerinden ranzanın kenarına atarken devam etti:

— Çok güzel şeyler aldık. Markel sütle yumurta aldı, balo var sanki bu akşam. Rantseva'ya bakıp gülümsedi:

— Kirilovna da her şeyi gıcır gıcır yapmış. Hadi koy çayı. Bu gencin hareketlerinden, ses tonundan bakışma kadar her

şeyinde bir canlılık, neşe vardı. Gene orta boylu olan ötekîsiyse tersine, asık yüzlü, bakışlarından hüzün okunan bir adamdı. Renksiz, kuru yüzünde elmacık kemikleri hemen dikkati çekiyordu.

Güzel, yeşil gözleri iri iri, dudakları inceydi. Eski, pamuklu kumaştan bir palto vardı üzerinde, çizmeleri lâstikti. İki çömlekle bir sepet vardı kucağında. Getirdiklerini Rantseva'nın önüne koyduktan sonra başını hafifçe eğerek selâm verdi Nehlüdof'a. Öyle ki, selâm verirken gözlerini ayırmamıştı ondan. Sonra terli elini isteksiz isteksiz uzattı ona, sepettekileri çıkarmaya başladı.

Bu iki siyasi suçlu da halktandı: Birincisi köylü Nabatof, ikincisi fabrika işçisi Markel Kondratyef'di.

Markel otuz beş yaşında genç bir adamken katılmıştı devrimciler arasına; Naba-tof'sa on sekiz yaşında. Köy okulunu bitirdikten sonra, üstün başarı gösterdiği için liseye alınmıştı Nabatof.

Derslerinden başka bir şeyle ilgilenmediği için orayı da altın madalya alarak bitirmiş, ama —daha yedinci sınıfta, unutulmuş kardeşlerini aydınlığa kavuşturmak için, arasından çıktığı halkın arasına dönmeye karar verdiğinden— üniversiteye girmemiş, büyük bir köye kâtip olmuş. Ama köylülere kitap okudu, aralarında alış-veriş için küçük ortaklıklar kurdurdu gerekçesiyle kısa bir zaman sonra tutuklanmış. Bu birinci tutuklanışında sekiz ay yatmış ceza-— 440 —evinde; davranışları gizliden izlenilmek üzere serbest bırakılmış. Cezaevinden çıkar çıkmaz başka bir il'e gitmiş, bir köye öğretmen olmuş, aynı şeyi orada da yapmış. Gene yakalamışlar onu,

bu kez bir yıl iki ay tutmuşlar içerde. Cezaevinde daha da güçlenmiş inançları.

Cezaevine ikinci girişinden sonra Permi iline sürmüşler onu, Kaçmış oradan. Gene yakalanmış, yedi ay cezaevinde yatırdıktan sonra Arhangelsk iline sürmüşler. Orada bu kez yeni Çar'a bağlılık yemini etmediği için Yakut bölgesine sürgün edilmiş. Öyle ki, kendini bildi bileli ömrünün yarısı

cezaevlerinde geçmiş. Bütün bunlar onu hiç öfkelendirmediği gibi, canlılığını da azaltmıyor, tersine, daha da neşeli ediyordu. Sindirim sistemi çok iyi çalışan, daima neşeli, çalışkan, hareketli bir insandı. Hiç bir zaman pişmanlık duymaz, gelecek üzerine kafa yormaz, aklının bütün gücünü, becerikliliğini, iş bilirliğini, günün koşul arına göre kul anırdı. Dışardayken, kendine amaç olarak seçtiği şey için —işçi, özel ikle köylü sınıfının aydınlığa kavuşması, örgütlenmesi için— çalışıyor; içerdeyken de gene aynı heyecanla, aynı beceriklilikle dış dünyayla ilişki kurmak için, günün koşul arı altında, yalnız kendisinin değil, bütün arkadaşlarının en iyi biçimde yaşamaları için elinden geleni yapıyordu. Her şeyden önce bir toplum insaniydi. Kendisi için hiç bir şey istemez, en küçük bir şeyle yetinir, ama arkadaşları için çok şey ister, her çeşit işi —beden işini de, fikir işini de— durmadan dinlenmeden, yemeden, uyumadan yapabilirdi. Bir köylü olduğu için çalışkan, açıkgöz, becerikli, davranışlarında ölçülü, kendini zorlamadan kibar, başkalarının yalnızca duygularına değil, düşüncelerine karşı da saygılıydı. Okuma yazması olmayan, dinine bağlı, dul, yaşlı annesi sağdı; Nabatof yardım ederdi ona; cezaevinde olmadığı zamanlar da sık sık gider görürdü onu. Nabatof eve geldiğinde annesinin yaşayışının içine girer, işlerinde yardımcı

olur, eski arkadaşlarıyla, köyün delikanlılarıyla ilişkisini kezmezdi. Gizli gizli tütün içerdi onlarla, yumruk yumruğa dövüşürdü; nasıl aldatıldıklarını, aldatılmaktan kurtulmak için ne yapmaları

gerektiğini anlatırdı onlara. Devrimin halka getirecekleri üzerine düşünmeye, konuşmaya başlayınca, içinden çıktığı halkı hep olduğu gibi —yalnız toprağa kavuşmuş, memurlardan, beylerden kurtulmuş

olarak— getirirdi gözünün önüne. Onun düşüncesine göre, halkın yaşayışını temelinden değiştirmemeliydi —bu konuda Novodvo-rof'la, onun öğrencisi Markel Kondratyef'le ayrılıyordu görüşleri;— devrimin bütün yapıyı yıkmaması gerektiğini düşünüyordu o; bu, çok sevdiği, sağlam, yüce yapının iç kuruluşunda birtakım değişiklikler yapmalıydı yalnızca.

Din konusunda da tam bir köylüydü: Fizik ötesi sorunları, her şeyin başlangıcı, ölümden sonra ne olacağı üzerine hiç düşünmezdi. Tanrı —Arago için olduğu gibi— onun için de, incele-leyi aklının ucundan geçirmediği bir varsayımdı. Dünyanın na-nasıİ kurulduğunu, Moisey'in dediklerinin mi yoksa Darvin'in dediklerinin mi doğru olduğunu umursadığı yoktu. Arkadaşlarının öylesine önemsedikleri Darvinizm de, altı günde yaratılma kuramı gibi bir düşünce oyuncağıydı onun için.

Dünyanın nasıl kurulduğu sorunuyla ilgilenmemesinin sebebi, dünyada daha iyi nasıl yaşanılabileceği sorununun bir an ak-rından ona da kalmıştı, ruhunun derinliklerinde taşıyordu onu; la uğraşan insanların hepsinde ortak olan o kesin inanç, atalarından ona dal kalmıştı, ruhunun derinliklerinde taşıyordu onu; Dünyada canlılardan, bitkilerden hiç birinin yok olmadığına, devamlı olarak bir biçimden başka biçime girdiklerine inanıyordu. Gübre, buğday, buğday tavuk oluyordu; larva kurbağaya, tırtıl kelebeğe, fidan ağaca dönüşüyordu. Öyleyse insan da yok olmayacak, biçim değiştirecekti yalnızca. Buna inanıyor, bu yüzden ölümden hiç mi hiç

korkmuyor, ölümün getireceği ıstırapları önemsemiyor, ama bu konuda konuşmayı da sevmiyor, becere-miyordu. Çalışmaktı onun sevdiği, insanı başarıya götürecek işlerle uğraşırdı daima, arkadaşlarını da bu çeşit işlerde çalışmaya zorlardı.

Kafiledeki, halktan öteki siyasi suçlu Markel Kondratyef, yaradılış bakımından çok değişikti Nabatof'tan. On beş yaşında işe girmiş, aşağılık duygusunu yenmek için sigaraya, içkiye başlamıştı. Bu aşağılık duygusunu ilk kez, çocukken bir yil başında duymuştu: Fabrikatörün karısının hazırladığı çam ağacının yanına götürmüşlerdi onları; ona da, öteki işçi çocuklarına da bir rublelik birer düdük, elma, fındık, çilek vermişlerdi; fabrikatörün çocuklarınaysa, o zaman ona büyülü gibi görünen, —el i rubleden442 —

pahalı olduklarını sonra öğrendiği— oyuncaklar armağan etmişlerdi. Fabrikaya tanınmış bir kadın devrimci işçi olarak girdiğinde yirmi yaşındaydı Kondratyef. Kadın, onun kafası çalışan bir genç

olduğunu anlamış, ona kitaplar, bildiriler veriyor, onunla uzun uzun konuşuyor, toplumun içinde bulunduğu durumu, bu durumun sebeplerini, düzeltilmesi için gerekli olan şeyleri anlatıyordu ona.

İçinde bulunduğu kötü durumdan kendisinin de başkalarının da kurtulmak olanağının bulunduğunu öğrenip, bu haince haksızlığı getirenlerin, yürütenlerin cezalandırılmaları için de önüne geçilmez bir istek doldurdu benliğini. Bu olanağı kişi-oğluna bilimin sağladığını

söylemişlerdi ona; o da büyük bir hırsla bilime vermişti kendini. Bilimin sosyalist ülküyü nasıl gerçekleştireceğini bilmiyordu, ama içinde bulunduğu durumun haksızlıklarını ona gösterdiğine göre, aynı bilimin bu haksızlıkları düzelteceğine de inanıyordu. Sonra kendi gözünde öteki insanlardan daha bir yükseğe çıkarmıştı onu bilim. Bu nedenle sigarayı, içkiyi bırakmış, fabrika deposuna yazıcı olarak alındıktan sonra çoğalan boş zamanının hepsini okumaya vermişti.

Devrimci kadın gerekli bilgileri veriyordu ona, her şeyi öğrenmekte gösterdiği üstün kavrama yeteneğine, hırsına şaşıyordu. İki yıl cebir, geometri, tarih çalıştı —öel ikle tarihi çok seviyordu;—edebiyat kitaplarını, eleştiri yazılarını, sosyal yayınları okudu.

Devrimci kadını cezaevine attılar, Kondratyef'i de, odasında yasak kitaplar bulunduğu için tutuklayıp, bir süre cezaevinde tuttuktan sonra Vologorsk iline sürgün ettiler. Orada Novodvo-rof'la tanıştı, devrimci bir sürü kitap daha okudu, eski bilgilerini tazeledi, sosyalist görüşleri daha da güçlendi. Sürgünden döndükten sonra, çalıştığı fabrikanın yıkılması, müdürünün öldürülmesiyle sonuçlanan bir işçi ayaklanmasına önderlik etti. Cezaevine attılar onu, yurttaşlık haklarından yoksun edilerek sürgün cezasına çarptırıldı.

Ekonomik düzene olduğu gibi, dine karşı da olumsuzdu tutumu. Yetiştirildiği dinin anlamsızlığını

gördükten, kendini ondan büyük çaba harcayarak, —önceleri korkuyla, sonra heyecanla, coşkunlukla— kurtardıktan sonra; onun da, atalarının da böylesine aldatılmalarının öcünü almak istiyormuşcasına, papazlarla, dînle alay etmeye başlamıştı.

l

Kendi için çok şey istemez, en küçük bir şeyle yetinirdi. Çalışmaya çocukluktan başlamış herkes gibi adaleli, sağlam bünyeli bir insandı; en ağır işte rahatlıkla uzun süre çalışabilir; okumaya devam edebilmesi için cezaevlerinde, menzil erde boş zamanı olsun çok isterdi. Şimdi Marks'ın birinci cildini okuyor, kitabı, büyük değeri olan bir şey gibi özenle saklıyordu torbasında.

Arkadaşlarına karşı pek bir soğuktu. Yalnız Novodvorof'a yakınlık gösteriyordu; yürekten bağlıydı

ona, her konudaki düşüncesini tartışma götürmez gerçek sayıyordu.

Önemli işlerde ayak bağı olarak gördüğü kadınlara karşı sonsuz bir küçümseme duyardı. Ama Maslova'ya acırdı; alt tabanın üst tabakaca ezilmesinin bir örneği olarak gördüğü için iyi davranırdı ona karşı. Bu yüzden Nehlüdof'u sevmez, onunla pek konuşmazdı. Nehlüdof ona selâm verdiği zaman yalnızca elini uzatırdı, kendi Nehlüdof'un elini sıkmaz, Nehlüdof'un, onun elini sıkmasını beklerdi.

XIII

Soba tutuşmuş, çay demlenmiş, bardaklara, fincanlara konmuş, üzerine süt eklenmiş; taze ekmekler, haşlanmış yumurtalar, yağ, dana başı, ayağı çıkarılmıştı. Herkes masa diye kul anılan ranzanın başına toplanmış, yiyor, içiyor, konuşuyordu. Rant-seva bir sandığın üzerinde oturuyor, bardağı boşalana çay koyuyordu. Islak yarım kürkünü çıkarıp kuru battaniyesine sarınmış, yatağına uzanmış, Nehlüdof'la konuşan Krıltsof'dan başka herkes Rantseva'nın çevresindeydi.

Yolculuk sırasındaki soğuktan, yağmurdan, çamurdan, burada karşılaştıkları pislikten, düzensizlikten, ortalığa bir çeki-düzen vermek için yorucu çalışmadan sonra karınları doyunca, sıcak çay içinde hepsi de neşelenmişti şimdi.

Duvarın arkasından duyulan öteki suçluların gürültü patırtısı, bağırıp çağırmaları, küfürleri, nasıl bir ortamda olduklarını onlara hatırlatıyormuş gibi daha bir huzur veriyordu onlara. Denizin ortasındaki küçücük bir adadaymış gibi, bu insanlar, onları kuşatan ıstıraplardan, hor görülmeden bir an uzak hissetmişlerdi kendilerini, neşelenmiş, heyecanlanmışlardı. İçinde bulundukları

durumdan, onları nelerin beklediğinden başka her şeyden— 444 — sözediyorlardı. Ayrıca, zoraki bir araya getirilmiş kadınlı erkekli gençler arasında her zaman görüldüğü gibi, onlar arasında da bilinen, bilinmeyen gönül bağları doğmuştu. Hemen hemen hepsi birbirine tutkundu. Novodvorof, hep gülümseyen, güzel Gra-bets'e âşıktı. Grabets pek az düşünen, genç bir üniversite öğrencisiydi; devrime karşı da ilgisizdi… Ama zamanın etkisine kapılmış, ne yapıp yapıp sürgün cezasına çarptırtmıştı kendini. Onca en önemli olan, erkekler konusundaki başarılarıydı; sorgularda da, cezaevinde de, sürgünde de bundan başka bir düşündüğü olmamıştı. Şimdi de Novodvorof'un kendisiyle ilgilenmesiyle avunuyordu; o da Novodvorof a âşıktı. Her önüne gelene tutulan, ama nedense sevilmeyen Vera Yefremovna kâh Nabatofa, kâh Novodvorof'a âşık oluyordu. Kriltsof da Mariya Pavlovna'ya karşı aşka benzeyen bir duygu besliyordu. Erkeklerin kadınlara karşı duydukları sevginin aynıydı bu, ama onun aşk üzerine düşüncelerini bildiği için bu duygusunu dostluk, minnettarlık —Mariya Pavlovna çok yakın ilgi gösteriyordu ona, hizmetini yapıyordu— perdesi arkasında ustalıkla gizli tutuyordu. Nabatof'ia Ront-seva çok seviyorlardı birbirlerini. Mariya Pavlavna'nın sağduyulu bir kız olduğu kadar, Rantseva da sağduyulu, kocasına bütün varlığıyla bağlanan bir kadındı.

On altı yaşında, daha lisedeyken, Petersburg üniversitesinde öğrenci Rantsef'e tutulmuş, on dokuz yaşında, Rantsef daha üniversitedeyken evlenmişti onunla. Kocası, dördüncü sınıfta üniversite olaylarına katılmış, Petersburg'dan sürülmüş, devrimci olmuş. O da tıp fakültesinden ayrılmış,

kocasının peşinden gitmiş, devrimci olmuştu. Kocasını dünyadaki bütün erkeklerin en iyisi, en akıl ısı bilmeseydi sevmezdi onu, sevmeyince de ev- lenmezdi onunla. Dünyanın en iyi, en akıl ı erkeğini sevip, onunla evlendikten sonra hayatı, hayatın amacını en iyi, en akıl ı erkeğin anladığı gibi anlamaya, görmeye başladı. Kocası önceleri hayatı okuyup öğrenmek olarak bilirdi, o da bu görüşü benimsemişti. Kocası devrimci olunca o da oldu. Bu düzenin sürüp gidemeyeceği, her insanın bu düzene karşı savaş açması; kişinin özgürce gelişebileceği politik, ekonomik ortamın sağlanması için elinden geleni yapması gerektiği üzerine oldukça inandırıcı konuşuyordu.

Gerçekten böyle düşündüğünü, hissettiğini sanıyor-

du da, oysa aslında kocasının düşünceleriydi bunlar. İstediği tek şey de kocasıyla arasında hiç bir görüş ayrılığının olmamasıydı.

Kocasından, annesinin yanına bıraktığı oğlundan uzakta olmak çok ağır bir şeydi onun için. Ama bu ayrılığa ruhsal çöküntüye uğramadan, soğukkanlılıkla katlanıyordu: Bunu kocası için, —kocası

da ona hizmet ettiğine göre— doğruluğundan kuşku edilemeyecek bir dâva uğruna yaptığını

biliyordu çünkü. Her an kocası vardı aklında, eskiden olduğu gibi şimdi de kocasından başka hiç

kimseyi sevemezdi. Gelgelelim, Nabatof'un yürekten, temiz aşkı duygulandırıyor, heyecanlandırıyordu onu. Kocasının arkadaşı olan dürüst, kişilik sahibi Nabatof, kızkardeşiymiş

gibi davranıyordu ona karşı; ama davranışlarında kardeş duygusundan öte bir şey vardı sanki, bu şey ikisini de ürkütüyor, aynı zamanda güç yaşayışlarına bir tad veriyordu.

Öyle ki, bu grupta aşk duygusundan tamamen uzak olan, Mariya Pavlovna'yla Kondratyef'ti yalnız.

XIV

Nehlüdof, her zaman olduğu gibi Katyuşa'yla, çaydan sonra yalnız görüşmek niyetindeydi.

Kriltsof'un yanına oturmuş, onunla konuşuyordu. Söz arasında Makar'ın ona baş vurmasını, işlediği suçun öyküsünü anlatıyordu ona, Kriltsof, parlayan bakışını Mehlüdof'un yüzüne doğrultmuş, büyük bir dikkatle dinliyordu. Birden:

— Evet, dedi. Sık sık düşünürüm aynı şeyi. Kimlerle beraber gidiyoruz Sibirya'ya? Mutlulukları

için buralara sürüldüğümüz insanlarla. Oysa hiç tanımıyoruz onları, tanımak da istemiyoruz.

Üstelik nefret ediyorlar bizden, düşman sayıyorlar. Asıl korkunç olan bu işte.

Nehlüdof'la Krıltsof'un konuşmasına kulak kabartan Novodvorof, çatlak sesiyle:

— Korkunç olan bir şey yok burada, dedi. Halk iktidara saygı duyar daima. Bugün hükümettir iktidarda olan, ona saygı duyuyor, bizden nefret ediyor; yarın biz olacağız iktidarda, o zaman bizi sayacaklar…

Tam o sırada duvarın öte yanında bir gürültü oldu; küfürler, zincir sesleri, bağırıp çağırmalar duyuldu, duvarı yumrukluyor-

lardı. Birini dövüyorlardı, biri, Nöbetçi! diye bağırıyordu. Novodvorof sakin:

— Baksanıza hayvandan farkları var mı? dedi. Onlarla bizim aramızda bir yakınlaşma söz konusu olabilir mi?

Krıltsof sinirli:

— Hayvan, diyorsun ama, dedi, Nehlüdof şimdi bir olay anlattı.

Makar’ın, hemşerisini kurtarmak için hayatını nasıl tehlikeye attığını anlattı ona.

— Bu hayvanlık değil, soylu bir davranıştır, diye ekledi. Novodvorof alaylı:

— Duygululuk! dedi. Bu insanların ruhlarında olup bitenleri, davranışlarını anlayamayız biz. Sen soyluluk görüyorsun bu davranışta, oysa belki de kıskanmıştır o kürek cezalısını.

Birden Mariya Pavlovna karıştı söze, öfkeli:

— Başkalarında iyi bir yan göremezsin sen zaten, dedi. (Herkesle senli benliydi.)

— Olmayan bir şeyi nasıl göreyim?

— Hayatını bile bile korkunç bir tehlikeye atıyor adam, nasıl olmaz bunda iyi bir yan?

Novodvorof:

— Bence, dedi, başarıya ulaşmak istiyorsak, bunun için ilk koşul (Kondratyef, lâmbanın yanında okuduğu kitabı bir kenara koydu, dikkatle dinlemeye başladı öğretmenini) olayları, gözümüzde büyütmeden, olduğu gibi görmektir. Her şeyi halk içirt yapmak, ondan hiç bir şey beklememek.

Halk, çalışmamızın ereğidir bizim, ama bugünkü durgunluk içinde bulunduğu sürece, yardımcı

olamaz bize. Bu nedenle, halkı hazırladığımız gelişme gerçekleşinceye kadar ondan yardım beklemek kendimizi hayale kaptırmak olur.

Söylev veriyormuş gibi konuşuyordu. Krıltsof, yüzü kızararak:

— Ne gelişmesi? dedi. Keyfî yönetime, yönetimde baskıya karşı olduğumuzu söylüyoruz, bu da bir çeşit baskı değil midir?

Novodvorof sakin, cevap verdi:

— Değildir. Halkın hangi yoldan yürümesi gerektiğini bildiğimi söylüyorum ben, gösterebilirim de bu yolu.

— Peki ama gösterdiğin yolun doğru olduğunu nereden biliyorsun? Engizisyonu, büyük devrimin cinayetlerini doğuran bas-kı da bu değil midir? Onlar da biliyorlardı doğru olan tek yolu.

— Onlar yanıldılarsa, bizim de yanıldığımızı göstermez bu. hem onların saçmalarıyla ekonomi biliminin delil eri arasında büyük ayrılık vardır.

Novodvorof un sesi hücreyi dolduruyordu. Yalnız o konuşu-yor, ötekiler dinliyordu. Bir an ara verince Mariya Pavlovna:

— Durmadan tartışırlar, dedi. Nehlüdof sordu ona:

— Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

— Bence Anatoli haklıdır, halkı bizim gibi düşünmeye zor-fayamayız.

Nehlüdof, Maslova’ya döndü, gülümseyerek:

— Ya siz, Katyuşa? dedi.

Onun cevabını beklerken, uygunsuz bir şey söyleyeceği korkusuyla titredi içi.

Maslova, kulaklarına kadar kızararak:

— Bence ezilmiştir basit halk, dedi, hem de çok. Nabahof:

— Doğru Mihaylovna, çok doğru, diye haykırdı. Adamakıl ı ezildi şimdiye kadar. Artık ezilmemeli.

Biz de bunun için çalışı yoruz zaten.

Novodvorof:

— Devrimin amacı üzerine tuhaf bir düşünce, dedi. Canı sıkkın, sigara içmeye başladı.

Krıltsof:

— Onunla konuşamıyorum, diye fısıldadı. Nehlüdof:

— Konuşmamak çok daha iyi, dedi.

XV

Novodvorof bütün devrimcilerce sayıldığı, çok bilgili, çok zeki olarak bilindiği halde, Nehlüdof, ahlâk yönünden ortanın altında, ondan aşağı devrmicilerden sayardı onu. Bu adamın akıl gücü —bölüneni—çok büyüktü; ama kendi üzerine düşüncesi de —böleni— bölüneninden kat kat büyüktü, akıl gücünü çoktan

gerilerde bırakmıştı.

Ruhsal yönden Simonson’un tam tersi bir insandı. Simon-son, davranışları düşünceden doğan, düşünce sınırlarını aşmayan insanlardandı, —çoğunlukla erkekler arasında görülür böy-leleri.—

Novodvorof ise —daha çok kadınlarda görüldüğü gibi— düşünce eylemi bir ölçüde, duygunun koyduğu amaca, bir ölçüde de gene duygunun sebep olduğu davranışları haklı göstermeye yönelmiş insanlardandı.

Novodvorof’un devrim çalışması —onu son derece inandırıcı delil erle, çok güzel açıkladığı halde

— Nehlüdof’a bir kendini göstermek, önder olmak çabası olarak görünüyordu. Başlangıçta, başkalarının düşüncelerini kavramakta, onları oldukları gibi aktarmakta yetenekli olduğu için öğrenimi süresince, bu yeteneğe büyük değer verildiği çevrede (lisede, üniversitede) önderdi daima, seviyordu önderliği. Ama diplomasını alıp da okuldan ayrılınca bu önderliği de sona ermişti

—Novodvorof’tan hoşlanmayan Krıltsof böyle anlatmıştı Nehlüdof’a;— yeni çevresinde de önder olabilmek için bu kez tüm düşüncelerini değiştirmiş, ılımlı ilericilikten aşın ilericiliğe geçmişti.

Yaradılışında kuşku, kararsızlık uyandıran ruhsal, estetik niteliklerden bulunmadığı için kısa bir zaman sonra devrim çevresinde de istediği önderliği elde etmişti. Kendine bir yol seçtikten sonra bu konuda hiç bir şeyden kuşku etmezdi artık, kararsızlığa düşmezdi; bu yüzden de hiç bir zaman yanılmadığına inanırdı. Her şey son derece basit, açık seçik, kesindi onun için. Görüşlerinin darlığı, tek yanlılığı nedeniyle gerçek, sade, açık seçik görünüyordu ona; gerçeğin akla yatkın olması gerektiği inanandaydı. Kendine güveni öylesine büyüktü ki, bu güven ya uzaklaştırıyor-du insanları kendinden, ya da buyruğu altına alıyordu. Çalışmaları, onun kendine bu sınırsız güvenini derin düşünce, sağduyu sanan çok genç insanlar arasında olduğu için, çoğunluk boyun eğiyordu ona; devrimciler arasında önemli bir yeri vardı. Çalışmaları, gençleri baş kaldırmaya hazırlamak yönünde oluyordu. Sonra yönetimi eline alacak, insanları çevresinde toplayacaktı. Onun yaptığı

program uygulanacaktı. Bu programın her çeşit sorunu ortadan kaldıracağına, onun uygulanmasının zorunlu olduğuna inanıyordu.

Arkadaşları gözüpekliği, kararlılığı yüzünden saygı duyuyorlardı ona, ama sevmiyorlardı onu. O

da hiç kimseyi sevmiyor, yetenekleriyle dikkati çekenleri kendine rakip görüyordu. Elinden gelse, yaşlı erkek maymunların genç maymunlara yaptığını yapardı onlara. Kendi yeteneklerini göstermesine engel olmasınlar diye hepsinin yeteneklerini, akıl arını alırdı el erinden. Onun önünde eğilen insanlara karşı iyi davranıyordu yalnızca. Şimdi de etkisi altına aldığı işçi Kondratyef’e, Vera Yefremovna’ya, bir de güzel Grabets’e karşı iyi davranıyordu. Vera Yefremovna’yla Grabets âşıktılar ona. Gerçi kadın sorunu yanındaydı görünüşte, ama ruhunun derinliklerinde, bütün kadınları akılsız, değersiz yaratıklar sayardı. Yalnız, duygu yönü ağır basan

—şimdi Grabets'e olduğu gibi— bir sevgiyle sık sık bağlandığı kadınları, yüksek yeteneklerini yalnız kendisinin görebileceği olağanüstü kadınlar olarak görürdü. Kadın erkek arasındaki ilişkileri, bütün öteki sorunlar gibi son derece basit, açık seçik, serbest sevginin tamamen çözümlenmiş bir yanı sayardı. Bîri yasa dışı, biri resmî nikâhlı iki karısı olmuş; nikâhlı karısından, aralarında gerçek aşk olmadığını anlayınca ayrılmış; şimdi Grabets'le serbest bir evlilik kurmayı

düşünüyordu.

Nehlüdof'u, Maslova'yla —onun dediği gibi— fingirdeşti-ği; en önemlisi de, düzenin aksaklıkları, bu aksaklıkların düzeltilmesi üzerine noktası noktasına onun —Novodvorof'un— düşünmediği —bîr prens gibi, yani aptalca düşündüğü—için küçük görüyordu. Nehlüdof, Novodvorof'un ona karşı

olan bu tutumunu biliyor, yolculuk sırasındaki iyi ruhsal durumuna rağmen, onun da ona aynı

biçimde karşılık vereceğinden korkuyor, bu adama duyduğu aşırı soğukluğu bir türlü

yenemiyordu.

XVI

Bitişikteki odada emirler duyuldu. Ses kesildi, sonra yanında iki erle, çavuş girdi içeri. Yoklama yapacaklardı. Çavuş, herkese parmağıyla dokunarak bir bir sayıyordu hücredekileri. Sıra Nehlüdof'a gelince yılışık bir gülümsemeyle:

— Yoklamadan sonra kalamazsınız artık burada, dedi. Çıkmalısınız. Bunun ne anlama geldiğini bilen Nehlüdof yaklaştı ça-

vuşa, önceden hazırladığı üç rubleyi eline sıkıştırdı.

— Ne yaparsınız! Oturun biraz daha bari.

Çavuş dönüp çıkıyordu ki, arkasında seyrek sakal ı, gözü şişmiş, uzun boylu, zayıf bir cezalıyla, başka bir assubay girdi içeri. Cezalı:

— Kızımı almaya geldim, dedi.

Birden bir çocuk sesi çınlattı hücrenin içini:

— Babam geldi!

Kız çocuğunun sarı saçlı başı, Rantseva'nın verdiği etekten ona yeni bir entari diken Rantseva'nın, Marya Pavlovna'nın, Kat-yuşa'nın arasından uzandı.

Buzovkin şefkatle:

— Benim, kızım, ben, dedi.

Mariya Pavlovna, Buzovkin'in şiş yüzüne acıyarak baktı.

— Burada rahattı, dedi. İzin verin yanımızda kalsın. Kız çocuğu, entarisini babasına göstererek:

— Bayanlar bana yeni lopat (') dikiyorlar, dedi. Çok güzel oluyor.

Rantseva, kızın başını okşayarak:

— Bizim yanımızda uyumak istiyor musunuz? diye sordu.

— İstiyorum. Babamı da istiyorum ama.

Rantseva sevgiyle gülümsedi.

— Baban olmaz, dedi. Kızın babasına döndü:

— Bırakın onu bize. Çavuş kapıdan:

— Hadi bırakın, diye mırıldandı.

Assubayla çavuş koridora çıktılar. Erler de çıkar çıkmaz Na-batof, Buzovkin'in yanma sokuldu, elini omuzuna koyarak:

— Karmanof'un yer değiştirmek istediği doğru mu? dedi. Buzovkin'in içtenlikle kaplı yüzü birden değişti, bulutlandı,

gözlerine bir gölge indi sanki.

— Bilmiyorum, duymadım, dedi. Öyle bir şey mi var? Gözlerinde gene o gölge:

— Peki Aksütfa, diye ekledi, bayanların yanında keyfine bak.

(') Lopat: Sibîryaca entari. (L. N. Tolstoy'un notu.)

Aceleyle çıkıp gitti. Nabatof:

— Bilmesine biliyordur, ama söylemez, dedi. Yer değiştiler anlaşılan. Ne yapacaksınız şimdi?

Nehlüdof:

— Kentte komutanlığa bildireceğim durumu. İkisini de tanıyorum.

Besbel i gene tartışmanın başlamasından çekindikleri için, hepsi susuyordu. Deminden beri el erini başının altına almış, söze karışmadan köşedeki yatağında sırtüstü yatan Simonson kararlı, doğruldu yerinden, oturanları dikkatle gözden geçirdikten sonra Nehlüdof'a yaklaştı.

— Şimdi dinleyebilir misiniz beni? Nehlüdof:

— Elbette, dedi.

Simonson'un arkasından çıkmak için ayağa kalktı, O anda Nehlüdof'la gözgöze gelen Katyuşa kızardı, şaşırmış gibi başını sal adı. Koridora çıktıklarında Simonson:

— Sizinle bir şey görüşmek istiyorum, diye başladı. Öteki cezalıların bağırıp çağırmaları, gürültüleri daha çok

duyuluyordu koridorda. Nehlüdof yüzünü buruşturdu, ama Simonson'un bunu umursamadığı

bel iydi. İçtenlik okunan gözleriyle Nehlüdof'un yüzüne dikkatli dikkatli bakarak devam etti:

— Katerina Mihayiovna'yla aranızdaki ilişkiyi bildiğimden, kendimi… O sırada kapıda iki kişi bağıra bağıra bîr şeyin tartışmasını yapmaya başladıkları için susmak zorunda kalmıştı.

Adamlardan biri:

— Anlamıyor musun gâvur suratlı herif, benimki değil! diye bağırıyordu.

Kısık bir ses cevap veriyordu ona:

— Al ah belânı versin, şeytan tohumu! Tam o anda Mariya Pavlovna çıktı koridora.

— Burada konuşulmaz, dedi. Bizim odaya gelin, Vera'dan başka kimse yok orada. Önden yürüdü, besbel i tek kişilik bir hücre olan, şimdi siyasi suçlu kadınlara ayrılmış küçük odaya girdi.

Vera Yefremovna, yüzükoyun uzanmıştı bir yatağa. Mariya Pavlovna:

— Migreni tuttu, dedi, uyuyor, duymaz sizi, ben de gidiyorum! Simonson:

— Hayır, diye atıldı, kal, hiç kimseden özel ikle senden gizlim yoktur benim.

Mariya Pavlovna:

— Pekâlâ, dedi.

Çocuksu bir hareketle bedenini iki yana sal ayarak ranzaya çöktü; iri güzel gözleriyle uzaklarda bir yere bakarak dinlemeye hazırlandı.

— Sizinle bir şey görüşmek istiyorum, diye tekrarladı Simonson, Katerina Mihaylovna’yla aranızdaki ilişkiyi bildiğimden, kendimi, onunla ilgili düşüncelerimi size açmak zorunda hissediyorum.

Simonson’un içtenliğinden hoşlanan Nehlüdof:

— Yani? diye sordu.

— Yani, Katerina Mihaylovna’yla evlenmek isterdim… Mariya Pavlovna bakışını Simonson’a doğrultup:

— Şaşılacak şey! dedi. Simonson devam ediyordu:

— … karım olmasını isteyeceğim ondan, kararımı verdim. Nehlüdof:

— Benim yapacağım bir şey yok burada? dedi. Onun bileceği iş bu.

— Öyle, ama sizin bu konuda ne düşündüğünüzü bilmeden karar veremez.

— Neden?

— Çünkü, aranızdaki ilişkiler kesin bir sonuca bağlanmadıkça bir seçim yapamaz kendiliğinden.

— Benim yönümden kesin sonuca bağlanmıştır. Kendimi yapmak zorunda saydığım şeyi yapmak istedim; ayrıca, durumunu kolaylaştırmak için çalışıyorum, ama özgürlüğünü ne olursa olsun, kısıtlamak istemem.

— Evet, ama sizin kendinizi feda etmenizi istemiyor.

— Öyle bir şey yok ortada zaten.

— Bu konuda kararının kesin olduğunu da biliyorum. Nehlüdof:

— Benimle görüşmek istediğiniz nedir öyleyse? diye sordu.

— Sizin de onun gibi düşünmenizi istiyor.

— Yapmam gerektiğine inandığım şeyi yapmamam gerektiğini nasıl söyleyebilirim?

Söyleyebileceğim bîr şey vardır bu konuda: Ben serbest değilim, ama o serbesttir.

Simonson, düşünceye dalarak bir an sustu.

— Pekâlâ, dedi, böyle söylerim kendisine. Ona âşık olduğumu sanmayın sakın. Temiz ruhlu, çok ıstırap çekmiş, iyi bir insan olduğu için seviyorum onu. Hiç bir şey istemiyorum ondan, ama ona yardım etmeyi, duru…

Simonson'un sesinin titremesi şaşırtmıştı Nehlüdof'u, Simonson devam ediyordu:

— … durumunu kolaylaştırmayı çok istiyorum. Sizin yardımınızı kabul etmezse benimkini kabul etsin. Razı olsa, cezasını çekeceği yere yol anmam için dilekçe verirdim. Dört yıl göz açıp kapayana kadar geçer. Yanında kalır, belki de üzüntülerini hafifletirdim… Heyecandan susmak zorunda kaldı gene.

Nehlüdof:

— Ne söyleyebilirim? dedi. Sizin gibi bir koruyucu bulduğu için sevinçliyim…

Simonson:

— Ben de bunu öğrenmek istiyordum işte, diye devam etti. Onu seven, iyiliğini isteyen bir insan olarak, benimle evlenmesini iyi karşılayıp karşılamayacağınızı bilmem gerekti.

Nehlüdof kararlı:

— Elbette iyi karşılıyorum, dedi.

Simonson, böylesine durgun, üzgün görünüşlü bir insandan beklenmeyen çocuksu bir içtenlikle baktı Nehlüdof'a.

— Her şey onun kararına bağlı, dedi, benim tek isteğim, çok ıstırap çekmiş bu ruhun artık huzura kavuşmasıdır.

Simonson ayağa kalktı, elini tuttu Nehlüdof'un, uzandı, çekimser gülümseyerek öptü onu.

— Böyle anlatacağım kendisine, dedi. Çıktı.

XVII

Mariya Pavlovna:

— Nasıl? dedi. Sırsıklam âşık. Kırk yıl düşünsem, Vladimir

Simonson'un böylesine aptalca, çocukça âşık olacağı aklıma gelmezdi.

Nehlüdof:

— Ya Katya? diye sordu. Bu konuda Katya ne düşünüyor

sizce?

— Katya mı?

Mariya Pavlovna, besbel i, bu soruya elinden geldiğince doğru cevap vermek için bir an durduktan sonra:

— O mu? diye devam etti. Size bir şey söyleyeyim mi, geçmişi ne denli karışık olursa olsun, yaradılış bakımından çok iyi bir insandır… duyguları da incedir… Seviyor sizi, tertemiz bir sevgi besliyor size karşı; kendisine bağlanmanıza izin vermemekle size bir iyilik yapabildiği için de mutludur. Sizinle evlenmek onun için, tüm geçmişinden de kötü, korkunç bir düşüş olurdu. Dahası

var, sizin varlığınız da huzursuz ediyor onu.

— Ne yapayım yani, kayıp mı olayım? dedi.

Mariya Paviovna'nın dudaklarında o sevimli çocuksu gülümsemesi dolaştı.

— Evet, bir ölçüde öyle.

— Bir ölçüde nasıl kaybolur insan?

— Yanlış söyledim. Asıl söylemek istediğim, Katyuşa'nın, Simonson'un aşırı heyecanlı sevgisini (hiç söz etmiyordu ona bundan çünkü) anlamsız bulduğu, bu sevginin onu etkilediği, korkuttuğuydu. Biliyorsunuz, bu konularda bilgim yoktur pek, ama bence Simonson, gizli de olsa, son derece olağan bir sevgi besliyor Katya'ya. Simonson, bu sevginin ona güç verdiğini, sevgisinin plâtonik olduğunu söylüyor. Ama, bu ne denli olağanüstü bir sevgi olursa olsun, temelinde gene de iğrençliğin yatti-ğını biliyorum… Novodvorof'la Lyuboçka arasındaki sevgide olduğu gibi.

Mariya Pavlovna, onu en çok ilgilendiren şeyden söz etmeye başlamış, konuyu dağıtmıştı.

Nehlüdof:

— Peki ama benim ne yapmam gerekiyor? diye sordu,

— Bence, onunla konuşmalısınız. Gizli kapaklı bir şeyin olmaması daima iyidir. Konuşun kendisiyle; çağırayım mı onu, ister misiniz?

Nehlüdof:

— Lütfen, dedi. Mariya Pavlovna çıktı.

Küçük odada yalnız kalınca, Vera Yefremovna'nın, ara sıra iniltiyle kesilen durgun soluklarını, ağır cezalıların iki kapı arkasından duyulan uğultusunu dinlerken tuhaf bir duygu doldurdu Nehlüdof'un içini.

Simonson'un söylediği şey, zayıf anlarında ona ağır, tuhaf gelen bir zorunluluktan kurtarıyordu onu; ama tatsız, acı bir duygu vardı içinde nedense. Bu duyguda, Simonson'un önerisinin, onun bu davranışını olağanlaştırması, Nehlüdof'un yaptığı fedakârlığı onun da başkasının da gözünde küçültmesi vardı. Öyle ya, bu denli iyi, üstelik Maslova'yla uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir insan, kaderini onunkiyle birleştirmek istediğine göre, Nehlüdof'un fedakârlığı anlamını yitirmiş

sayılırdı artık. Ayrıca, küçücük de olsa, bir kıskançlık duygusu da vardı içinde belki; Maslova'nın onu sevmesine öyle alışmıştı ki, şimdi onun başkasını sevmesini aklı almıyordu. Verilmiş bir kararın bozulmasından duyulan can sıkıntısı da söz konusuydu burada: Maslova' nın cezası sona erene kadar yanından ayrılmamaya karar vermişti çünkü. Maslova, Simonson'la evlenirse, onun yanında kalmasının gereği kalmayacaktı artık, yeni bir karar vermesi gerekecekti. Duygularını bir düzene koyamıyordu. Açılan kapıdan ağır cezalıların uğultusu doldu içeri (daha bir bağırıp çağırıyorlardı bu gece) Katyuşa girdi hücreye.

Çabuk adımlarla Nehlüdof'un yanına geldi. Tam yanında durdu.

— Mariya Pavlovna yol adı beni, dedi.

— Biliyorum, sizinle konuşmam gerek. Oturun. Vladimir İva-noviç anlattı bana. Katyuşa el erini dizlerinin üzerine koyarak oturmuştu. Sakin görünüyordu, ama Nehlüdof, Simonson'un adını

söyleyince kıpkırmızı oldu yüzü bir anda.

— Ne anlattı size? diye sordu.

— Sizinle evlenmek istediğini söyledi.

Katyuşa, büyük bir acı çekiyormuş gibi buruşturdu yüzünü. Hiç bir şey söylemeden başını önüne eğdi:

— Bu işe razı olup olmadığınızı soruyor, ona bir akıl ver-memi istiyor. Kararı sizin vereceğinizi, vermeniz gerektiğini söyledim ona. Maslova:

— Ah, nedir bu? diye mırıldandı. Niçin?

Nehlüdof'u her zaman çok etkileyen o şehlâ, tuhaf bakışını tam gözlerinin içine dikti. Hiç bir şey söylemeden birkaç saniye öyle kaldılar gözgöze. BU bakışma ikisine de çok şeyler anlatmıştı.

— Kararı siz vermelisiniz, dedi Nehlüdof.

__ Ne kararı verebilirim? Her şeye çoktan karar verilmiş.

Nehlüdof:

__ Hayır, dedi, Vladimir İvanoviç'in önerisini kabul edip etmeyeceğinize siz vermelisiniz kararı.

Katyuşa kaşlarını çattı.

— Kürek mahkûmundan karı mı olurmuş? Ne diye bir de Vladimir İvanoviç'in hayatını

mahvedeyim?

— Öyle ama, ya affedilirseniz? Katyuşa:

— Ah, bırakın beni, dedi. Konuşacak bir şey kalmadı artık. Kalkıp kapıya doğru yürüdü, çıktı

hücreden.

XVIII

Nehlüdof, Katyuşa'nın peşinden erkek hücresine girdiğinde herkes heyecanlıydı orada. Her yerde dolaşan, herkesle ilişki kuran, her şeyi inceleyen Nabatof'un şaşırtıcı bir haberi heyecana boğmuştu hücredekileri. Haber şuydu: Kürek cezasına çarptırılmış devrimci Petlin'in yazdığı bir pusla bulmuştu duvardaki bir delikte. Herkes, Petlin'in çoktan Kara'ya varmış olduğunu sanıyordu, oysa bu pusladan onun kısa bir zaman önce buradan geçtiği anlaşılıyordu. Şöyle yazıyordu puslada: On yedi oğus-tosta, ağır cezalıların arasında tek siyasi suçlu olarak yola çıkarıldım.

Neverof benimle beraberdi, Kazan’da akıl hastanesinde astı kendini. Ben iyiyim, iyi şeyler düşünüyorum.

Herkes Petlin’in durumunu, Neverof’un intihar sebeplerini konuşuyordu. Krıltsof düşünceliydi, susuyordu. Durgun, parlayan bakışlarını önüne eğmişti.

Rantseva:

— Kocam, Neverof’un daha Petropavlovski’de kötü bir düş

— 457 —

gördüğünü söylemişti, dedi. Novodvorof:

— Evet, dedi, ozan ruhlu, hayalci bir insandı, böyleleri yalnızlığa dayanamazlar. Tek kişilik hücreye atıldığımda, hayalimin çalışmasına izin veremiyordum, zamanımı çeşitli şeyler yaparak dolduruyordum. Böylelikle dayanabildim ancak.

Nabatof, besbel i odadakilerin üzerine çöken kederi dağıtmak isteyerek neşeli bir sesle:

— Dayanmak da ne oluyor? dedi. Beni yalnız hücreye kapadıklarında sevinmiştim bile buna.

Devamlı bir kuşku, korku içinde yaşıyor insan: Ha yakalandım ha yakalanacağım korkusu, arkadaşların ne yaptığı düşüncesi, işlere bir kötülüğünün dokunup dokunmayacağı kuşkusu…

Ama hücreye girince sorumluluklarından kurtuluyorsun, dinlenebilirsin artık. Otur keyfine bak, sigaranı tel endir.

Mariya Pavlovna, Krıltsof’un birden değişen, bulutlanan yüzüne bakarak:

— Yakın arkadaşın mıydı? diye sordu.

Krıltsof, uzun süre bağırıp çağırmış, ya da şarkı söylemiş gibi sık sık soluyarak:

— Neverof muydu hayalci? dedi. Neverof, bizim kapıcının deyimiyle, toprak ananın az doğurduğu insanlardandı… Evet… İçi dışı bir, pırlanta gibi bir insandı o. Evet… yalan söylemeyi bırakın, şakadan numara bile yapamazdı. Ruhunda en küçük bir gizlilik yoktu. Evet… üstün bir insandı Neverof, başkalarına benzemezdi… Neye yarar artık! Bir an sustu. Kaşlarını çatarak öfkeli, devam etti:

— Önce halkı eğitip, istediğimiz biçime getirip sonra yaşayışını mı değiştirelim, yoksa yaşayışını

değiştirdikten sonra propagandayla, baskıyla onu istenilen biçime mi getirelim, bunu tartışıyoruz.

Oysa onlar tartışmıyorlar, işlerini biliyorlar onlar, yüzlerce insanın ölmesini umursamıyorlar bu uğurda. Hem de ne insanların! En iyi, en değerli insanların ölmesini zorunlu buluyorlar üstelik.

Evet, Gertsen, Aralık devrimcilerini ölüm cezasına çarptırmakla toplumsal düzeyimizin çok düşürüldüğünü söylüyordu. Hem de çok düşürüldü! Sonra Gertsen ve arkadaşlarına yaptılar aynı

şeyi. Şimdi de Neverof'lara…

Nabatof gür sesiyle:

— Her şeyi yok edemezler ki, dedi. Gelecek kuşaklara kalacaktır anıları.

Krıltsof, sözünün kesilmesine izin vermeden, sesini yükselterek:

— Onlara acırsak kalmaz, dedi. Bir sigara ver bana. Manya Pavlovna:

— İçme lütfen Anatoli, dedi, zararlı senin için. Krıltsof öfkeli:

— Boş ver, diye söylendi.

İçmeye başladı. Ama birkaç soluk çektikten sonra öksürmeye başladı. Bir türlü dinmek bilmiyordu öksürüğü. Sonunda gırtlağını temizledi.

— Oysa biz aynı şeyi yapmıyoruz, diye devam etti. Bu nasıl olsun, şunu nasıl yapsak acaba diye tartışmayı bırakıp birleşmeli… hepsini yok etmeliyiz onların. Evet.

Nehlüdof:

— Ama onlar da insandır, dedi.

— Hayır, insan değildir onlar. İnsan yapmaz çünkü onların yaptığını… Evet, şu bombayı da balonu da bulanlar çok iyi etmişler. Balona binip yükselmeli, yükselmeli, sonra hepsi gebe-rene kadar bomba yağdırmalı tepelerine… Evet. Çünkü…

Devam edemedi, birden deminkinden çok öksürmeye başladı, ağzından kan geldi. Nibatof kar getirmeye koştu. Mariya Pavlovna valeryan damla getirdi, ama Krıltsof gözlerini kapayarak, beyaz, zayıflamış eliyle itti ilâcı. Sık sık soluyordu. Karla soğuk su gelince biraz rahatladı; yatağına yatırdılar onu. Nehlüdof, onu almaya gelen, hanidir bekleyen assubayla çıktı.

Ağır cezalılar susmuşlardı şimdi, çoğu uyuyordu. Hücrelerde ranzalarda da, yerde de, kapı

ağızlarında da yatanlar olduğu halde, gene de sığmamışlardı, bir o kadarı da koridorda, torbalarını başlarının altına yastık yapmış, ıslak paltolarını üstlerine almış yerde yatıyordu.

Hücrelerin kapılarından, koridorda horlayanların, inleyenlerin, uyku arasında konuşanların sesleri duyuluyordu. Her yan paltolarla örtülü insan kümeleriyle doluydu. Yalnız, bekârlar hücresinde köşedeki mumun çevresinde oturan birkaç adamla —as-

subayı görünce mumu hemen söndürmüşlerdi— koridorda gaz lâmbasının dibinde oturan yaşlı

adam —üstü çıplaktı, fanilâsın-daki bitleri topluyordu— uyumuyordu. Siyasi suçluların bölümündeki ağır hava, buradaki pis kokan, boğucu

havaya oranla çok çok temizdi. İsli yanan lamba koyu bir sis içinde yanıyordu sanki; güçlükle soluk alabiliyordu insan. Uyuyanlardan birinin üstüne basmamak, ya da ayağına takılmamak için önünde boş bir yer bulup ayağını oraya koymak, sonra öteki adımını atacağı yeri aramaya koyulmak zorundaydı insan. Üç kişi —koridorda yer bulamadıklarından olacak— girişteki her yanından sular sızan, pis kokan el yüz yıkama teknesinin yanına yere uzanmıştı. Bunlardan biri, Nehlüdof'un yolculuk sırasında sık sık gördüğü, biraz aptalca bir ihtiyardı. On yaşlarında bir çocuk, iki cezalının arasında, elini yanağının altına koymuş, onlardan birinin bacağını kendine yastık yapmış uyuyordu.

Dışarı çıkınca durdu Nehlüdof, buz gibi soğuk havayı uzun süre hırsla çekti ciğerlerine.

XIX

Yıldızlar pırıl pırıldı gökyüzünde. Nehlüdof çamurlara bata çıka döndü hana, karanlık pencerenin camına vurdu, geniş omuzlu delikanlı yalınayak açtı ona kapıyı. Sağ yandan arabacıların horlaması geliyordu. Avluda atlar yulaf yiyorlardı. Solda, kibar müşteriler bölümüne açılan kapı

vardı. Burası içki, ter kokuyordu. Yandaki odada biri geniş ciğerlerine havayı çekerek düzenli olarak horluyor; ikon dolabının önünde kırmızı şişeli küçük bir gaz lâmbası yanıyordu. Nehlüdof soyundu, muşamba divanın üzerine yo! battaniyesini serdi, deri yastığını başının altına alıp yattı, o gün gördüklerini, duyduklarını düşünmeye başladı. O gün gördükleri içinde ona en korkunç

geleni, başını bir cezalının bacağına koyup, tekneden sızan pis suların içinde uyuyan çocuktu.

O akşam Simonson ve Katyuşa'yla konuşması gerçi hiç beklenmeyen, son derece önemli bir olaydı, ama durmuyordu bunun üzerinde: Bu olay pek karışık, aynı zamanda belirsiz bir izlenim bırakmıştı üzerinde; bu yüzden, düşünmek istemiyordu onu. Ama havasızlıktan güç soluk alan, tekneden akan pis suların içinde uyuyan o zaval ı insanların; özel ikle, bir kürek cezalısının ba-

cağının üzerine başını koyup uyumuş o masum yüzlü çocuğun anıları çok canlıydı bel eğinde.

Uzaklarda bir yerde birtakım insanların öteki insanlara ıstırap çektirdiklerini, onları insanlık dışı

ahlâksızlıklara, küçük görülmeye, ezilmeye katlanmak zorunda bıraktıklarını bilmekle, üç ay aralıksız buna, insanların başka insanlarca ezilmesine tanık olmak aynı şey değildi. Nehlüdof da hissediyordu bunu. Üç aydır durmadan sormuştu kendi kendine: Başkalarının göremediğini gördüğüm için ben mi deliyim, yoksa benim gördüğümü yapanlar mı deli? Gelgelelim, onu öylesine şaşırtan, korkutan şeyi yapanlar (hem çoktu bunlar) yaptıklarının gerekli, üstelik önemli, yararlı bir şey olduğuna inanarak o derece sakin, kendilerinden emindiler, bütün bu insanları deli saymak kolay değildi; öte yandan kendine de deli diyemezdi, düşünceleri açık seçikti çünkü. Bu yüzden, devamlı bir kararsızlık, kuşku içindeydi.

Bu son üç ay süresince gördükleri Nehlüdof u şöyle düşünmeye zorluyordu: Mahkemeler, yönetim organları özgür insanlar arasından en sinirli, heyecanlı, ateşli, yetenekli, güçlü, ötekilerden daha bir az kurnaz ve sakıngan olanlarını ayırıyorlardı; oysa bu insanlar, ötekilerden suçlu, ya da toplum için zararlı değildirler hiç de. Cezaevlerine, menzil ere kapatıyorlardı onları, kürek cezasına çarptırıyorlardı. Aylarca, yıl arca bomboş, ekmek elden su gölden yaşıyorlardı orada.

Doğadan, ailelerinden, emekten uzak, yani insanca yaşayışın doğal, ruhsal tüm koşul arının dışında… Sonra bu insanlar buralarda gereksiz küçümsemelerle karşı karşıya bırakılıyorlardı: Zincire vuruluyorlardı, saçları kesiliyordu, yüz kızartıcı giysiler giydiriyorlardı onlara; yani kişioğlunu iyiye götüren güçlerden yoksun bırakılıyorlardı onlar. En aşağılık ahlâksızlığın, utanmazlığın içine atılıyorlardı. Ayrıca, devamlı olarak tehlikeyle —güneş çarpması, suda boğulma, yangın gibi seyrek görülenler dışındaki tehlikelerdi asıl önemli olanlar— evet, devamlı olarak tehlikeyle karşı

karşıya bulunmanın, kapatıldıkları yerlerdeki bulaşıcı hastalıkların, bitkin düşmenin, dayağın verdiği, en iyi bir insanı bile, kendini koruma duygusuyla başkalarını en canavarca, ahlâksızca şeyleri yapmakla

suçlamaya iten bir ruhsal duruma sokuluyordu bu insanlar. Bu insanlar (gene bu kuruluşlarda) hayatın alabildiğine bozduğu, ahlâk-

sızlaştırdığı katil erle, kötülerle bir arada yaşamak zorunda bırakılıyordu. O güne kadar tamamen ahlâksızlaşmayanlar böylece mayalanıyor, istenilen kıvama getiriliyordu. Son olarak da, bu insanlara en inandın yol arla, —kendilerine, çocuklarına, karılarına, yaşlı ana babalarına işkence ederek, onları döverek, kırbaçlayarak; bir kaçağı ölü ya da diri yakalayana armağanlar vererek; karı kocayı birbirinden ayırıp, onları başkalarının kanlarıyla, kocalarıyla beraber yaşamaya zorlayarak; kurşuna dizerek, asarak— işte bu en inandırıcı yol arda, devletin her çeşit zor kul anmayı, zorbalığı, canavarlığı —bu onun yararınaysa— yasaklamak şöyle dursun, buna izin bile verdiği, özel ikle özgürlüğü elinden alınmış, yoksul, zayıf insanlara bunların yapılmasını daha bir hoş gördüğü düşüncesi aşılanıyordu bu insanlara.

Başka hiç bir koşul altında erişilemeyecek en düşük bir ahlâksızlığı elde etmek, sonra bu ahlâksızlığı halk arasında yaygınlaştırmak için sanki mahsus düşünülmüştü bu kuruluşlar.

Nehlüdof, cezaevlerinde, menzil erde olup bitenleri gözünün önüne getirerek Elden geldiğince çok insan en iyi, en güvenilir biçimde nasıl soysuzlaştırılır? diye bir sorun verilmiş sanki onlara, diye düşünüyordu. Her yıl yüz binlerce insan ahlâksızlığın doruğuna vardırılıyor, tamamen ahlâksızlaştıktan sonra da, cezaevlerinde edindikleri ahlâksızlığı halkın arasına yaymaları için serbest bırakılıyordu.

Nehlüdof, toplumun benimsediği bu amaca Tümensk, Yeka-terinburg, Tomsk cezaevlerinde, menzil erde başarıyla varıldığını görmüştü. Hıristiyan ahlâkına, Rus, köylü gelenek göreneklerine bağlı dürüst temiz insanlar düşüncelerini, anlayışlarını değiştiriyorlardı buralarda; yararlıysa, insan kişiliğine yapılan her çeşit baskının, hakaretin hoş görülebileceği düşüncesini benimsiyorlardı.

Cezaevine düşen bir insan onlara yapılanlardan, kilisenin, ahlâk öğretmenlerinin öğrettikleri insana saygı, insana acıma yasalarının gerçekte

kaldırıldıkları, bu nedenle onların da artık böyle şeylere inanmamaları gerektiği sonucuna varıyordu. Tanıdığı bütün cezalılarda aynı inanç

değişikliğini görmüştü Nehlüdof: Fedorof'da, Makar'da menzil erde geçirdiği iki aydan sonra ahlâksızca düşünceleriyle Nehlüdof'u şaşırtan Taras'da bile. Yolda ayakların, arkadaşlık kurdukları zaval ıları kandırıp onlar-

la beraber Sibirya taygalarına nasıl kaçtıklarını, orada onları öldürüp etlerini nasıl yediklerini öğrenmişti Nehlüdof. Bu suçtan cezaya çarptırılmış, suçunu da itiraf eden bir insanla karşılaşmıştı

bu yolculuk sırasında. Asıl korkunç olanı da insan yeme olayları tek tuk olan bir şey değildi, devamlı olarak görülüyordu.

Ancak bu gibi kurumlarda yapıldığı gibi, ahlâksızlık böylesine çoğalınca bugünkü durumuna getirilebilirdi Rus toplumu, Nietzsche'nin en son öğretisi benimsenmiş, dünyada her şeyi serbest sayan, yasak kabul etmeyen aylaklar ancak böyle türe-yebilirdi. Bu öğreti önce cezaevlerinde, sonra halk arasında yayılmıştır.

Bütün bu yapılanların, kötülüklere son vermek, korkutmak, düzeltmek, suçluya yasaların buyurduğu cezayı vermek, amacını güttüğü söylenmektedir. Oysa bunların hiç birinin aslı yoktur.

Son verileceğine, daha da yaygınlaştırılmıştır kötülükler. Suçlular, korkutulacak yerde kışkırtılmıştır; sözgelişi, aylaklar seve seve giriyorlar cezaevine. Kötüler düzeltilmemiş; tersine, daha da kötü olmaları için elden gelen her şey yapılmıştır. Suçlulara verilen cezalar ağırlaştıldıkça ağırlaştırılmış, halk buna alışmıştır.

Nehlüdof kendi kendine Nedir bütün bunların sebebi? diye soruyordu, bir cevap bulamıyordu bu soruya. Onu en çok şaşırtan da şuydu: Bütün bunlar yanlışlıkla, bilmeden, bir kere yapılmıyor; yüz yıl ardan beri aralıksız yapıla geliyordu. Yalnız, eskiden cezalıların burnunu yırtıyor, kulağını

kesiyorlardı; sonra damgalanmaya, kaim demir tel erle bağlamaya başlamışlardı onları; şimdiyse kelepçeli, eskisi gibi at arabasıyla değil, trenle götürüyorlardı Sibirya’ya.

Onu üzen durumun, görevlilerin dediği gibi, cezaevlerinin, sürgün yerlerinin iyi olmamasından ileri geldiği; yeni, rahat cezaevlerinin yapılmasıyla bu durumun düzeleceği üzerine yürütülen düşünceleri yeterli bulmuyordu Nehlüdof. Çünkü onu üzen şeyin, cezaevlerinin iyi ya da kötü

durumunun olmadığını hissediyordu. Cezaevlerine elektrik zili konması, ölüm cezalarını Tard’ in önerdiği elektrikli sandalyelerde yerine getirmek üzerine bir çok yazı okumuştu; insanları daha da ezmek için düşünülen bu yenilikler koruyordu onu.

Nehlüdof’un aklının almadığı bir şey daha vardı: Mahkemelerde, bakanlıklarda halktan toplanan parayı aylık olarak alan —hem de çok yüksekti aylıkları—memurlar vardı; bu memurlar, gene onlar gibi memurların yazdıkları kitapları karıştırıyor, onların yazdıkları yasaları çiğneyen insanları

bu yasalara göre yargılıyor, onları uzak yerlere sürüyorlardı. Bu insanları gittikleri yerde hiç

görmemiştirler bu memurlar; insanlıktan uzaklaşmış, kaba, duygusuz gardiyanların, erlerin kesin buyruğu altında ruhen de bedenen de milyonlarcası mahvoluyordu oralarda bu insanların.

Cezaevlerini, menzil eri daha bir yakından tanıyınca, cezalılar arasında görülen ahlâksızlıkların —sarhoşluğun, kumarın, katı yürekliliğin, buralarda işlenen korkunç cinayetlerin, hattâ deinsan yemenin— dar görüşlü bilginlerin dediği gibi —devletin de işine gelir böylesi— birer rastlantı, ya da kişinin doğuştan sahip olduğu niteliklerin sebep olduğu olaylar değil, insanın insanı

cezalandırabileceğini sanmakla içine düşülen kaçınılmaz anlayışsızlık olduğuna inanmıştı.

Nehlüdof insan yemenin tayga-da değil; bakanlıklarda, komitelerde, dairelerde başladığının, ancak taygada sonuçlandığının farkındaydı. Sözlerini, eniştesinin de yargıçların da, köy bekçisinden bakana kadar bütün memurların da, sözünü öylesine çok ettikleri halkın haklı olup olmadığını, mutluluğunu umursamadıklarını; bu ahlâksızlığın, ıstırabın yayılmasını sağlamak olan görevlerine karşılık aldıkları rublelerden başka bir şey düşünmediklerini biliyordu. Apaçık ortadaydı bu.

Bütün bunlar yanlışlıkla yapılmış olabilir mi hiç? diye soruyordu kendi kendine Nehlüdof. Bu memurların aylıklarını güven altına almak, şimdi yaptıklarını yapmamaları için onlara daha yüksek aylık vermek için ne yapmalı? Horozlar ikinci kere de ötmüştü; o düşünüyordu hâlâ, sonunda bitkin düştü; birazcık kıpırdayınca her yanından fıskiye gibi atlayan pirelere karşın, derin bir uykuya daldı.

XX

Nehlüdof uyandığında, handa kalan arabacılar çoktan gitmişti. Han sahibesi çayını içtikten sonra terli, kalın ensesini mendiliyle silerek geldi Nehlüdof’un yanına, kafileyi götüren— 464 —erlerden birinin bir pusla getirdiğini söyledi. Mariya Pavlovna’ dandı pusla. Krıltsof’un durumunun onların sandığından ağır olduğunu yazıyordu. Onu burada bırakmak, biz de onun yanında kalmak istedik, ama izin vermediler buna, beraberimizde götürüyoruz onu, ama çok da korkuyoruz.

Elinizden geleni yapın, kentte yatırsınlar onu, yanında bizden birimizin kalması için de uğraşın.

Bunun için onunla evlenmem gerekiyorsa, hazırım buna. Nehlüdof delikanlıyı araba getirmesi için istasyona yol adı, kendi de aceleyle hazırlanmaya başladı. Daha ikinci bardak çayını içmemişti ki, troykanın çıngırak sesi duyuldu. Tekerlekleri donmuş, çamurda kaldırım taşında gibi ses çıkararak yaklaştı kapıya. Hesabı ödedikten sonra aceleyle çıktı Nehlüdof, arabaya bindi, arabacıya hızlı

sürmesini söyledi. Kafileye yetişmek istiyordu. Gerçekten de, köyden çıktıktan biraz sonra, çözülmeye yüz tutmuş çamurda güçlükle ilerleyen, torbalar, hastalar yüklü arabalara yetişti.

Subay yoktu, önden gitmişti. Besbel i, kafaları çekmiş erler neşeyle konuşarak arabaların arkasından, yolun kenarından yürüyorlardı. Çok araba vardı. Öndekilerde ağır cezalılardan hasta olanlar altışar altışar sıkışmıştı; arkadakilerdeyse —her arabada üçer kişi— siyasi suçlular vardı.

En arkadaki arabada Novodvorof, Grabets bir de Kondratyef oturuyordu; ikincide Rantseva, Nabatof, bir de, Mariya Pavlovna'nın kendi yerini verdiği romatizmalı, hasta kadın vardı. Üçüncü

arabada samanların, yastıkların üzerinde Krıltsof yatıyordu. Hemen yanında, arabacı yerinde Mariya Pavlovna oturuyordu. Nehlüdof, Kırıltsof'un olduğu arabanın yanında durdurdu arabasını, inip yanına gitti. Sarhoş bir er kolunu sal adı ona, ama Nehlüdof başını çevirip bakmadan arabaya yaklaştı, kenarından tutup onunla beraber yürüdü. Kalın kürkün içinde, başında kuzu postundan şapkasıyla daha bir zayıf, renksiz görünüyordu şimdi Krıltsof. Ağzına bir başörtü sarmışlardı.

Güzel gözleri her zamankinden daha bir iri, parlaktı. Arabanın sarsıntısından, bedeni yavaşça sal anıyor, gözlerini Nehlüdof'dan ayırmıyordu. Sağlığının nasıl olduğu sorusuna gözlerini kapayarak cevap verdi yalnızca, öfkeyle başını sal adı. Bütün gücünü, arabanın sarsıntısına dayanabilmeye harcadığı bel iydi. Mariya Pavlovna arabanın öte yanındaydı. Krıltsof un durumundan duyduğu endişeyi açığa vuran manalı bir bakışla

baktı Nehlüdof'a, sonra neşeli bir sesle;

— Subay utandı galiba, dedi. (Arabaların tekerlek gürültüsü arasından sesini Nehlüdof'a duyurabilmek için bağırıyordu.) Buzovkin'in kelepçelerini çıkardılar. Kızını kendi taşıyor şimdi.

Katya'yla Simonson, benim yerime de Veriçka yanlarında.

Krıltsof, Mariya Pavlovna'yı göstererek, duyulamayacak de-jrecede alçak sesle bir şey söyledi; kaşlarını çatarak sustu biriden —öksürüğünü tutmaya

çalıştığı bel iydi.— Ne dediğini duy-Jmak için başını uzattı Nehlüdof. Krıltsof ağzındaki başörtüyü Içekip:

— Şimdi çok daha iyiyim, dedi. Üşütmesem iyi. Nehlüdof evet anlamına başını sal adı. Mariya Pavlovna'yla bakıştı.

Krıltsof, güçlükle gülümseyerek:

— Üçlü problem konusundaki düşünceniz? diye fısıldadı. Güzel çözülmüş, değil mi?

Nehlüdof anlamadı ne demek istediğini. Mariya Pavlovna laçıkladı ona: Güneşle ayın, dünyanın arasındaki ilişki üzerine j kurulmuş bir problemdi bu; Krıltsof şakadan bu problemi Neh-jlüdof'la Katyuşa'nın, Simonson'un arasındaki ilişkiye uygulamış-Itı. Krıltsof, Mariya Pavlovna'nın onun şakasını iyi açıkladığı an-Jlamına başını sal adı.

Nehlüdof:

— Çözüm bana bağlı değil, dedi. Mariya Pavlovna:

— Puslamı aldınız mı? diye sordu. Bir şeyler yapacak milsiniz?

— Elbette yapacağım, dedi Nehlüdof.

Krıltsof'un yüzünü buruşturduğunu görünce uzaklaştı ara-jbanın yanından, gidip arabasına bindi; yolun bozuk yerinde sar-jsılarak ilerleyen arabanın kenarına tuttu. Gri paltolu, yarım kürk-Jlü, ayakları zincirli, el eri ikişer ikişer kelepçeli cezalılar kafile-jsinin derinliği bir verst kadardı. Başa doğru yaklaşıyordu yavaş [yavaş Nehlüdof. Bir ara yolun karşı yanında Katyuşa'nın mavî

başörtüsü, Vera Yefremovna'nın siyah mantosunu, Simonson'un Diriliş

ceketini, örme şapkasını, sandalet gibi sicimle bağlanmış, beyaz yün çoraplarını gördü.

Kadınların yanısıra yürüyor, heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu.

Nehlüdofu görünce kadınlar selâm verdiler; Simonson ise mağrur bir tavırla başını sal adı. Onlara söyleyecek bir şeyi yoktu Nehlüdof'un arabacısına durmasını söylemeden, geçti. Gene düz yola çıkınca arabacı biraz daha hızlı sürdü; ama yol boyunca uzanan yük arabalarını geçmek için sık sık bozuk yola inmek zorunda kalıyordu.

Derin tekerlek izleriyle oyuk oyuk yol, karanlık bir çam ormanından geçiyordu. Yolun iki yanında, sarı yapraklarını henüz dökmemiş kayın ağaçları vardı. Yarı yolda orman bitti, bir ma-nastsrm altın haçları, kubbeleri gözüktü. Hava tamamen değişmişti; bulutlar dağılmış, güneş ormanın üstünde yükselmişti. Islak yapraklar, su birikintileri, manastırın haçları, kubbeleri parlıyordu güneşte. Troyka, kente yakın olduğu bel i, büyük bir köye girdi. Köyün sokağında büyük bir kalabalık vardı: Ruslar, garip şapkalarıyla, giysileriyle yabancıları. Sarhoş-ayık kadınlar, erkekler sergilerin, meyhanelerin, arabaların çevresinde kaynaşıyor, bağırıp çağırıyorlardı. Kentin yakın olduğu hissediliyordu.

Arabacı, sağdaki ata kamçıyla hafifçe dokunup, yularını şöyle bir çektikten sonra oturduğu yerde, yular sağında kalacak biçimde yan döndü — çevresine çalım satmak istediği bel iydi— hızını

azaltmadan geçti sokaktan, sal a geçmeleri gereken nehre yaklaştı.

Sal akıntının tam ortasındaydı, karşı sahilden bu yana geliyordu. Onbeş yirmi araba bekliyordu onu.Nehlüdof çok beklemedi. Başını yukarı veren sal, akıntıyla sürüklene sürüklene geldi, iskeleye yanaştı.

Geniş omuzlu, uzun boylu, çok az konuşan, güçlü kuvvetli salcılar — hepsinin sırtında yarım kürk, ayaklarında çizme vardı— alışkanlıkla, ustalıkla attılar halatları, direklere bağladılar; sürgüleri çekip, soldaki arabaları sahile çıkardılar; bekleyen arabaları, sudan ürken atları yüklemeye koyuldular. Hızla akan geniş nehrin suları salın kenarına çarpıyor, halatları

geriyordu. Sal iyice dolduktan sonra —Nehlüdof'un arabası bir kenarda arabaların, atların arasına sıkışmıştı—salcılar sürgüleri sürdüler;

sığmayıp sahilde kalanların yalvarıp yakarmalarına aldırmadan halatları çözdüler, açıldılar. Solda salcıların ayak sesinden, atların ayak değiştirirken nal arının tahtada çıkardığı tok sesten başka bir ses yoktu.

XXI

Nehlüdof kenarda duruyor, hızla akan nehre bakıyordu. Sî-rayla, bir Krıltsof'un araba sarsıldıkça sal anan başı; bir, Katyu-şa'nın yolun kenarında Simonson'la yanyana kararlı adımlarla yürüyüşü

geliyordu gözlerinin önüne. Ölmek üzere olan, ama ölüme henüz hazırlanmamış Krıltsof'un anısı

ağır, hüzün vericiydi. Simonson gibi bir insanın sevdiği, artık iyi, doğru yola girmiş, kararlı

adımlarla yürüyen Katyuşa'nın anısıysa sevindirici olmalıydı, oysa bu da ağır geliyordu Nehlüdof'a, dayanamıyordu bu ağırlığa.

Kentten doğru bir uğultu yayılarak geliyordu suyun üzerinde. Kilisenin büyük çanının madeni sesi duyuluyordu. Nehlüdof un yanında ayakta duran arabacı, peşinden öteki arabacılar şapkalarını

el erine alıp haç çıkardılar. Parmaklığın dibinde ayakta duran saçı sakalı birbirine karışmış, kısa boylu ihtiyar—daha önce farketmemişti onu Nehlüdof— çıkarmadı haç; başını kaldırıp Nehlüdof'un yüzüne bakmaya başladı. Yamalı bir palto vardı bu ihtiyarın sırtında, pantolonu kaba kumaştandı; çizmeleri delik deşikti. Küçük bir torba vardı omuzunda, kürkü, şapkası eski püsküydü.

Nehlüdof'un arabacısı, şapkasını giyip özenle düzelttikten sonra:

— Niye haç çıkarmadın moruk? dedi. Hıristiyan değil misin yoksa?

Saçı başı karmakarışık ihtiyar çabuk çabuk konuşarak, kararlı:

— Kime haç çıkarayım? diye sordu. Arabacı alaylı:

— Kime olacak, Tanrıya, dedi.

— Göstersene bana neredeymiş o? Tanrı dediğin? İhtiyarın konuşuşunda ciddî, kesin bir şey vardı. Arabacı,

karşısındakinin boş bir adam olmadığını anlamış, biraz bozulmuştu. Ama onları dinleyenlere karşı

mahcup olmamak için bel i etmemeye çalışıyordu bunu. Hemen cevap verdi:

— Nerede olduğunu bilmiyor musun?… Gökte.

— Gittin mi oraya hiç?

— Gittim ya da gitmedim, seni ilgilendirmez bu. Tanrıya haç çıkarmanın gerektiğini herkes bilir.

İhtiyar, kaşlarını çattı, gene çabuk çabuk konuşarak:

— Tanrıyı hiç bir kimse görmemiştir, dedi. Tek oğul, gerçek baba odur.

Arabacı kamçısını kuşağının araşma sokup, sağdaki atın koşumunu düzeltirken:

— Putperestin sen galiba, dedi. Puta tapıyorsun… Bir kahkaha duyuldu.

Salın kenarında, arabasının yanında duran orta yaşlı bir arabacı:

— Hangi dindensin sen, amca? dedi.

İhtiyar gene çabuk çabuk konuşarak, kararlı, cevap verdi:

— Dinim falan yoktur benim. Çünkü kendimden başka hiç kimseye inanmam ben, hiç kimseye.

Nehlüdof karıştı söze:

— İnsan nasıl yalnız kendine inanır? Yanılabilir sonra. İhtiyar, başını iki yana sal ayarak kararlı:

— Yanılmaz, dedi. Nehlüdof:

— Öyleyse niçin çeşitli dinler var yeryüzünde? diye sordu.

— İnsanlar yalnız kendilerine değil de başkalarına inanıyor lar da onun için. Ben de inandım bir zamanlar insanlara, taygada gibi şaşırdım yolumu. Zor kurtardım paçamı. Ne kadar din, mezhep varsa hepsi ötekileri kötüler, kendini göklere yükseltir; dünya kurulalıberi böyledir bu.

Görüyorsunuz, ne yana bakarsanız kör kutyata (‘) gibi süründüklerini görürsünüz yerde. Din çok var, ruh tektir. Senin ruhun da, benimki de, onunki de aynıdır. Demek kî herkes kendi ruhuna inanırsa birleşecek insanlar. Kendine inanmalı insan, birlik o zaman olur ancak.

(‘) Kutyata: enik, (L. N. Tolstoy’un notu.)

l

İhtiyar, yüksek sesle, durmadan çevresine bakmarak konuşuyordu. Herkesin onu dinlemesini istediği bel iydi. Nehlüdof sordu ona:

— Bu inancı yaymaya başlayalı çok oluyor mu?

— Oluyor. Yirmi üç yıldır kovalıyorlar beni.

— Nasıl kovalıyorlar?

— İsa’yı kovaladıkları gibi beni de kovalıyorlar. Yakalayıp yargılıyorlar; papazların dediğine, kitapların yazdığına göre içeri tıkıyorlar. Birkaç kere de tımarhaneye attılar. Gene de hiç bir şey yapamıyorlar bana, özgürüm çünkü. Adın nedir senin? diye soruyorlar. Bîr adım olduğunu sanıyorlar.

Oysa yoktur benim adım. Hepsini attım; ne adım vardır, ne yurdum. Ben varım yalnız.

Adın nedir? İnsan. Kaç yaşındasın? Saymadım, istesem de sayamazdım zaten, daima vardım, daima da var olacağım çünkü. Anan, baban kim? diye soruyorlar. Tanrıdan bir de topraktan başka ne anam ne babam vardır, diyorum. Tanrı babam, toprak ananıdır. Çar'ı sayıyor musun?

diye soruyorlar. Niçin saymayayım? O kendine göre çar, ben de kendime göre Çarım. Seninle konuşulmaz, diyorlar. Benimle konuş diye yalvarmadım zaten sana, diyorum. Canımı sıkıyorlar.

Nehlüdof:

— Şimdi ne yana gidiyorsunuz böyle yayan? diye sordu.

— Tanrı hangi yanı gösterirse o yana, işçisiyim ben, ama iş yok, bulamadım, dileniyorum.

İhtiyar, salın iskeleye yaklaştığını farkedince sustu, onu dinleyenlerin yüzüne gururla baktı.

Sal yanaştı. Nehlüdof para kesesini çıkarıp, ihtiyara para vermek istedi. İhtiyar almadı.

— Almam, dedi, ekmek alırım ben.

— Kusuruma bakma öyleyse.

— Kusura bakılacak bir şey yok ki. Gururumu incitmedin. İncinmez benim gururum.

Omuzundan indirdiği torbasını gene omuzuna aldı. Bu arada Nehlüdof'un arabası sahile çıkarılmış, atları koşulmuştu.

Arabacı, güçlü kuvvetli salcılara bahşiş verip arabaya bindikten sonra Nehlüdof'a döndü:—

Konuşmayı çok seviyorsunuz beyim, dedi. Serserinin tekiydi.

XXII

Kente yaklaşınca arabacı gene döndü Nehlüdof'a:

— Hangi otele götüreyim sizi?

— En iyi hangisidir?

— Sibirskaya'dır en iyisi. Dükof'un oteli de güzeldir.

— Hangisine istersen ona götür.

Arabacı gene yan oturdu, biraz daha hızlı sürdü. Kentin öteki kentlerden ayrı bir yanı yoktu: Aynı

cumbalı, damlan yeşil evler, aynı kilise, küçük dükkânlar, ana caddede mağazalar. Polis memurları bile aynıydı. Yalnız evlerin hemen hepsi ahşap, sokaklar topraktı. Kalabalık sokaklardan birinde bir otelin kapısında durdurdu troykayı arabacı. Ama boş yer yoktu otelde, ötekine gitmeleri gerekti. Orada buldular yer. Nehlüdof, alışık olduğu temizlikle, rahatlığı iki aydır ilk kez buluyordu. Ona verilen daire gerçi pek lüks değildi; ama menzil erden, hanlardan, onu buraya getiren arabadan sonra büyük bir hafifleme, rahatlık duymuştu burada. Her şeyden önce, menzil ere girip çıkmaya başlayalı beri bir türlü tamamen kurtulamadığı bitlerden temizlenmeliydi bir. Eşyalarını yerleştirdikten sonra banyoya girdi; oradan çıkınca kentte gerektiği gibi giyindi: kolalı gömlek, ütülü pantolon, redingot, pardesü. Bölge komutanına gitmek üzere çıktı. Otel kapıcısının çağırdığı, besili, kocaman bir at koşulu, her yanı dökülen payton Nehlüdof'u, kapısında nöbetçilerin, bir de polisin beklediği büyük, güzel bir eve getirdi. Evi, yapraklarını

dökmüş söğüt, kayın ağaçlarının çıplak dal arı arasından çam ağaçları, laden ağaçları yeşil yeşil gözüken bir bahçe kuşatıyordu.

General hastaydı, hiç kimseyi kabul etmiyordu. Nehlüdof gene de verdi kartını uşağa, .generale götürmesini söyledi. Uşak

iyi haberle döndü:

— Buyrun, görüşecekler sizinle.

Giriş, uşak, emireri, merdiven, parkesi pırıl pırıl salon… hepsi Petersburg’u andırıyordu bunların.

Yalnız biraz pis, daha bir gösterişliydiler, Nehlüdof’u çalışma odasına götürdüler.

— 471 —

Patates burunlu, alnında, dazlak kafasında şişler, gözlerinin altında torbacıklar olan şişko general

—heyecanlı bir insan olduğu bel iydi— üzerinde ipek bir Tatar gömleği, elinde sigara, oturuyor, gümüş tabaklı bir bardaktan çay içiyordu.

Arkası kat kat, kalın ensesini gömleğiyle örterek:

— Hoşgeldiniz efendim, hoş geldiniz! dedi. Gömlekle kabul ettiğim için bağışlayın beni; hiç kabul etmemekten daha iyidir böylesi. Biraz keyifsizim de, çıkmıyorum. Hangi rüzgâr attı sizi bu kuş

uçmaz, kervan geçmez kente?

Nehlüdof:

— Bir yakınımın da bulunduğu cezalılar kafilesiyleyim, dedi. Bir yakınım, birde başka bir şey için dileğim olacaktı sizden.

General uzandı, bir yudum aldı çayından, sigarasını yeşil bakır taşından kül ükte söndürdü; şiş, fıldır fıldır, ufak gözlerini Nehlüdof’dan ayırmadan ciddi, dinlemeye başladı. Ancak, sigara isteyip istemediğini sormak için kesti sözünü.

General, mesleğinin insanlıkla, özgür düşünceyle bağdaşabileceğini sanan aydın askerlerdendi.

Ne var ki, doğuştan zeki, temiz yürekli bir insan olduğu için bu bağdaşmanın olamayacağını

anlamakta gecikmemiş, ruhundaki bu çelişkiyi görmemek için, askerler arasında pek yaygın bir alışkanlığa, çok içki içmek alışkanlığına giderek daha bir vermişti kendini; öyle ki, askerlik hayatının otuz beşinci yılında, doktorların alkolik dediği insanlardan olmuştu. Benliğine işlemişti içki. Sarhoş olmak için herhangi bir sıvı içmesi yetiyordu artık. Onsuz yaşayamayacak kadar düşkündü içkiye. Her akşam adamakıl ı sarhoş oluyordu; ama artık öylesine alışmıştı ki duruma, yürürken yalpa vurmuyor, konuşurken saçmalamıyordu. Saçmalasa bile önemi yoktu bunun: Çevresindekilerin en büyüğü olduğu için, ne denli saçmalarsa saçmalasın, saygıyla karşılanıyordu ağzından çıkan her söz. Ancak sabahları, Nehlüdof'un onu görmeye geldiği saatlerde aklı başında bir insana benzer; ona söylenenleri anlayabilir; çok sevdiği, sık sık tekrarladığı, Hem sarhoş, hem akıl ı, iki işe yarıyor adam, atasözünde sözü edilen insan gibi iyi ya da kötü, bir şeyler yapabilirdi. Komutanları sarhoş olduğunu biliyorlardı; ama gene de daha bilgiliydi meslekdaşlarından —oysa bilgisi sarhoşluğa başladığı zamanki bilgisiydi, daha ilerlememişti—;— 472 —

yürekliydi, becerikliydi, kendini kabul ettirmesini bilirdi, sarhoşken bile ağırlığından hiç bir şey eksilmezdi. Böylesine önemli, büyük bir görevde bunun için tutuyorlardı onu.

Nehlüdof, kafilede bir kadınla ilgilendiğini, kadının hiç suçu yokken cezaya çarptırıldığını, affedilmesi için Çar'a dilekçe verildiğini anlattı ona. General:

— Evet efendim, dedi. Öyle demek?

— Petersburg'da söz verdiler. Dilekçenin cevabını en geç bu ayın sonuna kadar bildirecekler bana. Buraya yazacaklar.

General, gözlerini Nehlüdof'dan ayırmadan, küt parmaklı eli-ni masaya uzattı, zili çaldı; yüksek sesle öksürerek gırtlağını temizledikten sonra, sigarasını fosurdatarak sessizce dinlemeye devam etti Nehlüdof'u.

— İmkânı varsa, dilekçenin cevabı gelene kadar bu kadım burada bekletmenizi dileyecektim sizden.

Emireri girdi odaya. General:

— Sor bakalım Anna Vasilyevna kalkmış mı? dedi. Daha çay da getir. (Nehlüdof’a döndü.) Başka?

Nehlüdof devam etti:

— Öteki dileğim, aynı kafiledeki siyasi bir suçluyla ilgili. General başını anlamlı anlamlı sal adı:

— Ya! dedi’.

— Ağır hasta, ölmek üzere. Belki de burada hastaneye yatırırlar onu. Siyasi suçlulardan bir kadın yanında kalmak istiyor.

— Neyi oluyor?

— Hiç bir şeyi. Ama bu ona, hastanın yanında kalmak olanağını sağlayacaksa, onunla evlenmeye de hazır.

General hiç bir şey söylemeden dinliyor, parlak gözlerini Nehlüdof’un yüzünden ayırmiyordu.

Bakışının etkisiyle onu şaşırtmak istediği bel iydi. Durmadan sigara içiyordu.

Nehlüdof sözünü bitirince general masanın üzerindeki kitabı aldı, parmağını tükürükleyerek çabuk çabuk çevirdi sayfaları; evlilik maddesini bulup okudu. Sonra başını kitaptan kaldırıp:

— Cezası nedir kadının? diye sordu.

— Kürek.

— Cezalının cezası evlenmekle hafifleyemez.

— Evet…

— Onunla serbest biri evlense bile cezasını çekmek zorundadır. Önemli olan şu burada: Hangisinin cezası daha ağır, kadının mı erkeğin mi?

— İkisinin cezası da kürek. General gülümsedi:

— Eşitler demek. Kadınınki neyse erkeğinki de o. Hasta ol-I düğü için burada bırakılabilir; iyileşmesi için elden gelen her şey yapılacaktır tabiî; ama kadın, onunla evlense bile kalamaz burada…

Uşak gelip haber verdi:

— Bayan kahvelerini içiyorlar. General başını öne eğerek devam etti:

— Ama gene de düşüneyim ben bir. Soyadları nedir? Şuraya yazıverin.

Nehlüdof yazdı. General, Nehlüdof'un hastayla görüşmek için izin istemesi üzerine:

— Bu olamaz işte, dedi. Kuşkulanmasına kuşkulanmıyorum sizden tabiî; ama bu hastayla olduğu gibi ötekilerle de ilgileniyorsunuz, zenginsiniz de. Bizim burada her şey satılıktır. Rüşveti kaldır, diyorlar bana. Herkes rüşvet alıyorken nasıl kaldırırsınız rüşveti? Küçükler daha çok alıyor hem.

Beş bin verst ötede adam nasıl engel olursun ona? Benim burada olduğum gibi o da

| orada kral. (Gülümsedi general.) Para verip görüşmüşsünüzdür siyasi suçlularla yüzde yüz, bırakmışlardır sizi yanlarına. Öyle değil mi?

— Öyle.

— Başka çıkar yolunuzun olmadığını biliyorum. Bir siyasi suçluyu görmek istiyorsunuz siz.

Acıyorsunuz ona. Gardiyan ya da er parayı alıp bırakıyor sizi içeri; kırk köpektir aylığı çünkü, ailesinin ihtiyacı vardır paraya; almak zorundadır. Sizin ya da onun yerinde olsam ben de aynı

şeyi yapardım. Ama bulunduğum görevdeyken yasaların dışına çıkamam; ben de insanım çünkü, acıyabilirim. Uygulayıcıyım ben, belirli koşul ar altında güvenilmiştir bana, bu güveni haketmeliyim. Bu iş de böyle. Şimdi anlatın bakalım neler olup bitiyor sizin oralarda? General, aynı di anlatın bakalım neler olup bitiyor sizin oralarda?

General, aynı zamanda hem yeni haberler almak, hem de— 474 —bilgisini, iyi bir insan olduğunu göstermek için sorular sormaya, bazı şeyler anlatmaya başladı.

XXIII

— Nerede kalıyorsunuz kentte? Dük'ün otelinde mi? Orası da iğrenç bir yerdir. General, Nehlüdof'u yolcu ederken:

— Akşam yemeğine gelin, diye ekledi. Saat beşte İngilizce biliyor musunuz?

— Biliyorum.

— Çok güzel. Bir İngiliz var burada. Sibirya'nın sürgün yerleriyle cezaevlerini incelemeye gelmiş.

Akşam yemeğini bizde yiyecek, siz de gelin. Saat beşte yeriz yemeğimizi, karım titizdir böyle şeylerde. Bu kadınla hastayı ne yapacağımız üzerine cevabımı da o zaman bildiririm size. Belki de bırakabiliriz hastanın yanında birisini. Nehlüdof, generale selâm verdikten sonra, iyi bir şeyler yapmış olmanın verdiği gönül rahatlığıyla postaneye gitti.

Alçak tavanlı, direkli bir salona girdi. Bölmenin arkasında memurlar vardı, bekleyen halka bir şeyler veriyorlardı. Bir memur, başını yana eğmiş, zarfları damgalıyordu. Çok çabuk, büyük bir ustalıkla yapıyordu bunu. Uzun süre bekletmediler Nehlüdof'u. Soyadını söyleyince oldukça büyük bir paket verdiler ona. Pakette para, birkaç mektup, kitap, Anayurt Notları dergisinin son sayısı vardı. Nehlüdof, bir erin oturduğu —küçük bir defter vardı elinde, bir şey bekliyor olmalıydı

— tahta sıraya gidip oturdu; gelen mektupları gözden geçirmeye koyuldu. Bir tanesi taahhütlüydü; güzel bir zarfı vardı, üzeri inci gibi bir yazıyla, özenilerek yazılmıştı. Zarfı açtı, içinden Selyenin'in mektubuyla bir de resmî kâğıt çıkınca yüzünün bir anda kıpkırmızı olduğunu, yüreğinin sıkıştığını

hissetti. Katyuşa için verilen kesin karardı bu. Nasıl bir karardı acaba? Red cevabı mıydı?

Nehlüdof güç okunan, küçük küçük, karmakarışık yazılmış kâğıtta yazılanı çabucak okudu, derin bir soluk aldı. Karar olumluydu.

Selyenin Sevgili dostum! diye yazıyordu. Son konuşmamın büyük bir etki bıraktı üzerimde.

Maslova konusunda haklıymışsın. Dosyayı dikkatle inceledim, kadıncağızın büyük bir haksızlığa uğradığını gördüm. Bu haksızlığı dilekçe komisyonu düzel-

tebilirdi ancak. Senin dilekçen de oradaydı zaten. Komisyona başvurdum, elimden geleni yaptım.

Af kararının kopyasını yol uyorum sana. Adresini kontes Yekaterina İvanovna'dan aldım. Kararın aslı, Maslova'mn mahkemesi yapılırken yattığı cezaevi müdürlüğüne yol andı, sanırım oradan da hemen Sibirya'da gerekli yere yol arlar onu. Bu mutlu haberi bir an önce duyurayım sana dedim.

Dostça sıkarım elini. Arkadaşın Selyenin.

Çarlık katına verilen dilekçeleri kabul komisyonu. başlıklı resmî kâğıtta sayı numarası, masa numarası, tarihten sonra şöyle yazıyordu: Çarlık katma verilen dilekçeleri kabul komisyonu başkanlığı emriyle Yekaterina Maslova'ya dilekçesinin gözönüne alınarak kürek cezasının Sibirya'da daha yakın bir yere sürgün cezasına çevrildiği bildirilir.

Haber hem sevinç verici, hem önemliydi: Nehlüdof’un Katyuşa için de kendi için de yapabileceği her şey gerçekleşmişti. Katyuşa’nın durumundaki bu değişiklik Nehlüdof’ia onun arasındaki ilişkiye yeni güçlükler getirecekti. Katyuşa bir kürek cezalısı olduğu sürece, Nehlüdof’un onunla evlenme önerisi olamayacak bir şeydi, onun durumunu hafifletmeye yarıyordu yalnızca. Oysa beraber yaşamalarına bir engel kalmıyordu şimdi. Nehlüdof hazır değildi böyle bir şeye. Hem sonra ya Simonson’Ia ilişkisi? Dünkü sözlerinin anlamı neydi Katyuşa’nın? Simonson’ la evlenmeye razı olursa akıl ıca bir karar mı vermiş olurdu acaba? Nehlüdof cevap bulamıyordu bu sorulara. Şimdilik bir yana bıraktı onları. Sonra anlaşılır her şey geçirdi içinden, şimdi bir an önce onu görmeye, sevinçli haberi ona vermeye, onu kurtarmaya çalışmalıyız. Elindeki kopyanın bunun için yeterli olduğunu sanıyordu. Postaneden çıkınca arabacısına cezaevine çekmesini söyledi.

General cezaevine gitmesine izin vermemişti; ama Nehlü-dof, o güne kadar başından geçen olaylardan, büyük memurlardan elde edilemeyen bir şeyin küçüklerden çoğu kez kolaylıkla elde edilebildiğini bildiği için, Katyuşa’ya mutlu haberi iletmek, Kri tsof’un sağlık durumunu öğrenmek, Mariya Pavlovna’yla ona, generalin söylediğini duyurmak amacıyla cezaevine gitmeye karar vermişti. Olursa, Katyuşa’yı serbest de bıraktıracaktı.

Cezaevi müdürü çok uzun boylu, şişman, mağrur duruşlu— 476 —bir adamdı. Bıyıkları, favorileri ağzının çevresinde kıvır kıvırdı, Nehlüdof’u pek sert karşıladı; komutanlığın izni olmadan hiç kimseyi cezalılarla görüştüremeyeceğini açıkça söyledi. Nehlüdof’un, başkentle bile görüştüğünü söylemesi üzerine:

— Olabilir, dedi, ama ben görüştüremem.

Ses tonuyla şöyle söylemek istiyordu sanki: Siz başkent beyleri bizi şaşırtacağınızı

sersemleteceğinizi sanırsınız, ama doğu Sibirya’da bile olsak, dünyadan haberimiz vardır bizim, bunu gösteririz de size.

Çar’ın dilekçe komisyonundan gelen kâğıt da etki etmedi müdüre. Nehlüdof’un cezaevine girmesine kesinlikle izin vermedi. Nehlüdof büyük

bir saflıkla, bu kopyanın belki de Maslo-va’nın serbest bırakılmasına yeteceğini söylemesi üzerine, müdür küçümsemeyle gülümsedi; bir cezalının serbest bırakılması için doğrudan doğruya genel müdürlükten yazı gelmesi gerektiğini anlattı. Ama affedildiğini Maslova’ya bildireceğine, emir gelir gelmez de onu bir saat bekletmeden hemen serbest bırakacağına söz verdi.

Kriltsof’un sağlık durumu üzerine bilgi de vermedi; cezaevinde böyle bir cezalının bulunduğunu söylemeye bile yetkisi olmadığını anlattı. Böylece, hiç bir şey elde edemeden arabasına bindi Nehlüdof(otele döndü.

Müdürün ona böylesine sert davranmasının sebebi, alacağından bir kat fazla insan doldurulmuş

cezaevinde tifo salgını olmasıydı. Yolda arabacı şöyle anlatıyordu ona: Cezevinde sapır sapır dökülüyor insanlar. Bir hastalık var içerde. Günde yirmi, yirmi beş kişi gömüyorlar.

XXIV

Nehlüdof, cezaevinde işi ters gittiği halde neşesinden, heyecanından hiç bir şey kaybetmeden, Maslova’nın affedilmesiy-le ilgili yazının gelip gelmediğini öğrenmek için valiliğe uğradı.

Gelmemişti. Hemen otele gitti, Selyenin’le avukata birer mektup yazıp bildirdi durumu. Mektupları

bitirince saatine baktı; generalin yemeğine gitme zamanı gelmişti.

Yolda, Katyuşa’nın bu haberi, affedilmesini nasıl karşılayacağını düşünüyordu. Nereye yol ayacaklardı onu acaba? Nasıl

yaşayacaklardı beraber? Simonson ne olacaktı? Katyuşa’nın Si-monson’a karşı tutumu neydi?

Katyuşa’da olan değişikliği hatırladı. Arkasından geçmişi geldi aklına.

Unutmalıyım bunu, silip atmalıyım bel eğimden, diye geçirdi içinden. Bu düşünceyi hemen kovdu.

Zaman gösterecek her şeyi dedi kendi kendine; generale ne söylemesi gerektiğini düşünmeye koyuldu.

Nehlüdof'un yabancısı olmadığı, ancak varlıklıların, büyük memurların evinde görülen zenginlik generalin masasında da vardı. Aylardan beri her şeyden yoksun olan Nehlüdof'un pek hoşuna gitmişti böyle bir sofraya oturmak.

Generalin karısı eski Petersburg sosyetesinden, Nikola sarayının önde gelen kadınlarındandı.

Fransızcayı Rusçadan daha rahat konuşuyordu. Dimdik duruyor, el kol hareketi yaparken dirseklerini bedeninden ayırmıyordu. Kocasına karşı ağırbaşlı bir saygıyla, şefkatle; konuklarınaysa başka başka davranıyordu. Nehlüdof'u içtenlikle, gizli bir yakın ilgiyle karşıladı. Bu ilgi, yeteneklerini yeniden tanıttı Nehlüdof'a, tatlı bir haz verdi ona. Generalin karısı, Nehlüdof'un, onu Sibirya'ya getiren tuhaf, ama dürüst davranışından haberdar olduğunu, Nehlüdof'u çok çok iyi, saygıdeğer bir insan saydığını gizlemiyordu. Bu ince ilgi, generalin evindeki huzur, rahatlık, zenginlik üzerinde etkisini göstermişti. Zenginliğin, güzel yemeklerin hazzına; alışık olduğu çevrenin insanları rasındaki ilişkilerin inceliğine, hoşluğuna bıraktı kendini. Son zamanlarda içinde yaşadığı dünya bir düştü sanki: uyanmıştı şimdi, gerçek hayata dönmüştü.

Yemekte, aileden olanlardan —generalin, kocasıyla gelmiş kızından, yaverden— başka bir İngiliz, altın ticareti yapan bir tüccar; bir de Sibirya'nın uzak il erinden birinin valisi vardı. Hepsinden de hoşlanmıştı Nehlüdof.

Fransızcayı çok kötü, ama İngilizceyi son derece etkili konuşan, al yanaklı, sağlıklı İngiliz çok dolaşmıştı; Amerika, Hindistan, Japonya, Sibirya üzerine ilginç şeyler anlatıyordu.

Bir köylünün oğlu olan altın tüccarı —Londra'da dikilmiş, pırlanta düğmeli takım frak giyiyordu; büyük bir kitaplığa vardı, hayır işlerine yardım ederdi

her zaman, Avrupa aydınlan gibi düşünürdü

— Avrupa kültürü aşılanmış sağlıklı bir Rus köylüsün-— 478 —den elde edilen yeni, iyi insan örneği olduğu için hoşuna gitmişti Nehlüdof’un.

Uzak ilin valisi, Nehlüdof Petersburg’dayken sözü öylesine çok edilen bakanlık danışmanından başkası değildi. Seyrek saçları kıvırcık, mavi gözlerinden kibarlık okunan, bedeninin ait bölümü

çok kalın, beyaz tombul parmaklan yüzük dolu, gülüşü içten, şişman bir adamdı. Ev sahibi, rüşvetçiler içinde olduğu halde, rüşvet almadığı için severdi onu. Müziğe pek düşkün, kendi de iyi piyano çalan ev sahibesiyse, iyi bir müzikçi olduğu, iki kişi beraber piyano çaldıkları için büyük değer veriyordu ona. Nehlüdof öylesine iyi bir ruhsal durum içindeydi ki, bu adama karşı bile nefret duymuyordu.

Herkese yardıma koşmaya hazır, gerdanı hafif morarmış, neşeli, hareketli yaver içtenliğiyle canayakın bir insandı.

Nehlüdof’un hoşuna en çok, generalin sevimli kızıyla kocası gitmişti. Günleri iki çocuğuyla dopdolu, güzel sayılamayacak, temiz yürekli, genç bir kadındı generalin kızı, Anne, babasıyla uzun süre cenkleştikten sonra severek evlendiği, Moskova üniversitesini bitirmiş, alçakgönül ü, zeki kocası, sevdiği, incelediği, yok olmaktan kurtarmaya çalıştığı azınlıklarla ilgili istatistikler işinde çalışıyordu.

Nehlüdof’a hepsi de yakınlık gösteriyordu; ilgi çekici bir insanla karşılaştıklarına sevindikleri bel iydi. Salona resmî giysisi, boynunda beyaz haç nişanıyla gelen general, Nehlüdof’un elini eski bir dostuymuş gibi sıktı; konuklarını masaya buyur etti. Generalin, sabahki görüşmelerinden sonra neler yaptığı sorusuna Nehlüdof, postaneye gittiği, ilgilendiği cezaimin affedildiğini öğrendiği cevabını verdi; cezaevine girmesine izin verilmesini istedi gene.

General, besbel i yemekte işten söz edildiğine canı sıkılmış, yüzünü buruşturdu, cevap vermedi Nehlüdof’a, İngilizce döndü, Fransızca:

— Votka ister misiniz? dedi. .

İngiliz, o gün büyük kiliseyi, atelyeyi gördüğünü, cezaevini dolaşmayı da çok istediğini anlattı.

General, Nehlüdof’a döndü:

— Bu güzel işte, beraber gidersiniz.

479 —

Yaverine:

Giriş kâğıdı verin onlara, dedi. Nehlüdof, İngilizce:

— Cezaevine akşam gitmeyi yeğlerim ben, dedi, herkes içerdedir o zaman, herhangi bir hazırlık yoktur, her şey olduğu gibidir. General:

— Bütün güzel iğiyle mi görmek istiyor orasını? diye sordu. Görsün bakalım. Kaç kere yazdım, dinlemiyorlar beni. Varsın yabancı basından öğrensinler.

Nehlüdof ev sahibesiyle İngilizin arasında oturuyordu. Karşısında generalin kızıyla vali vardı.

Yemekte aralıklarla devam ediyordu konuşma. İngiliz, Hin-distandan söz etti; generalin pek sert eleştirdiği Tonkinsk bilimsel gezisinden, Sibirya’da alıp yürümüş düzenbazlıktan, rüşvetçilikten konuştular. Bütün bunlar pek az ilgilendiriyordu Neh-lüdof’u.

Ama yemekten sonra konuk salonunda kahve içerlerken ev sahibesiyle İngiliz, bir de Nehlüdof arasında Glanstone üzerine çok ilginç bir konuşma başladı. Nehlüdof oldukça güzel şeyler söyledi. Güzel bir yemekten, içkiden, kahveden sonra kibar, kültürlü insanlar arasında yumuşacık bir koltukta oturmak giderek neşelendiriyordu onu. İngilizin isteği üzerine ev sahibesiyle vali piyanonun başına oturup beraberce piyanoya uyguladıkları Bethoven’in beşinci senfonisini çalmaya başladıklarından Nehlüdof’un içini çoktan beri duymadığı bir duygu doldurdu. Ne denli iyi bir insan olduğunu ilk kez şimdi anlıyormuş gibi sevinçliydi.

Piyano çok güzel, beşinci senfoninin çalmışı daha güzeldi. Hiç değilse, bu senfoniyi iyi bilen, seven Nehlüdof'a öyle gelmişti. O güzelim andanteyi dinlerken kendi iyiliğini, erdemlerini sezinlemenin verdiği duygululuktan burun kemiğinin sızladığını hissetti.

Çoktan beri uzak olduğu bir hazzı ona tattırdığı için ev sahibesine teşekkür ettikten sonra gitmeye hazırlanıyordu ki, generalin kızı kararlı adımlarla geldi Nehlüdof'un yanına, yüzü kı-zararak:

— Çocuklarımı sormuştunuz, dedi, görmek ister misiniz onları?— 480 —

Annesi, kızının içten, sevimli kabalığına gülümsedi:

— Çocuklarını herkesin görmekten haz duyacağını sanır. Prense ne senin çocuklarından?

Bu taşan, mutlu analık sevgisi duygulandırmıştı Nehlüdof'u.

— Tersine, çok isterim, dedi. Gösterin lütfen.

General, oyun masasından —damadı, altın tüccarı, bir de yaveriyle kâğıt oynamaya oturmuştu—seslendi:

— Prense ufaklıklarını gösterecek. Gidip görevinizi yapın.

Prens, gidin.

Genç kadın —şimdi çocukları eleştirmeye başlayacaklarından korktuğu için olacak— Nehlüdof'un önünden çabuk adımlarla yürüdü. Yüksek tavanlı, duvar kâğıtları beyaz, koyu abajurlu, küçük bir lâmbanın ısıttığı odada yanyana iki karyola vardı; karyolaların arasında elmacık kemikleri çıkık, içten görünüşlü, beyaz önlüklü bir dadı oturuyordu. Genç kadınla Nehlüdof'u görünce ayağa kalktı, selâm verdi. Generalin kızı birinci karyolanın üzerine eğildi. Karyolada uzun, kıvır kıvır saçları yastığın üzerine serilmiş, küçücük ağzı açık, sere serpe uyuyan iki yaşlarında bir kız çocuğu vardı.

Anne, altından çocuğun beyaz, minnacık ayağı çıkmış mavi çizgili battaniyeyi düzeltirken:

— Bu Katya’dır, dedi. Güzel mi? İki yaşında daha.

— Çok güzel!

— Bu da Vasük, dedesi öyle diyor ona. Bambaşka bir yüzü var. Tam bir Sibiryalı. Öyle değil mi?

Nehlüdof, yüzükoyun uyuyan tombul çocuğa iyice baktıktan sonra:

— Çok tatlı bir çocuk dedi.

— Sahi mi? diye sordu.

Annesi derin anlamlı bir gülümsemeyle:

Nehlüdof, zincirleri, traş edilmiş kafaları, cezalılara atılan kırbaçları, menzil erdeki yüz kızartıcı

ahlâksızlığı, ölmek üzere olan Kriltsof’u, bütün geçmişiyle Katyuşa’yı hatırladı.

İmrendirmişti onu bu huzur, böyle mutlu olmak isteği doldurmuştu içini. Çocukları birkaç kere daha övdükten; onu büyük bir dikkatle dinleyen genç anneyi böylece mutlu ettikten sonra, onun arkasından konuk salonuna yürüdü. İngiliz bekliyordu onu.

cezaevine beraber gideceklerdi, öyle sözleşmişlerdi. Nehlüdof, herkesin elini sıkarak, İngilizle beraber çıktı.

Dışarda hava değişmişti. Lapa lapa kar yağıyordu. Yol, evlerin damları, ağaçlar, avlu, paytonun üstü, atın sırtı bembeyaz olmuştu. İngilizin kendi arabası vardı; Nehlüdof, İngilizin arabacısına cezaevine gideceğini söyledikten sonra paytona bindi, içinde hiç de hoş olmayan bir görevi yerine getirmenin verdiği tatsız duygu, karda güçlükle ilerleyen, yaylı paytonuyla İngilizin arkasından gitti.

XXV

Büyük kapısının dibinde nöbetçisiyle, feneriyle cezaevinin kasvetli yapısı —şimdi yolunu da, damını da, duvarlarını da örten tertemiz, beyaz örtüye karşın— hepsinde ışık olan ön pen-cereleriyle sabahkinden çok daha kasvetli görünüyordu.

Mağrur müdür kapıya çıktı, Nehlüdof'la İngilize verilen giriş kâğıdını fenerin ışığında okuduktan sonra, buna akıl erdireme-miş gibi silkti güçlü omuzlarını; ama emrin gereğini yaparak, konuklara arkasından gelmelerini söyledi. Avludan geçirdi onları, sağdaki kapıdan girip merdiveni çıkardı, kendi odasına götürdü. Oturmalarını söyledikten sonra, onlara ne gibi hizmetinin dokunabileceğini sordu. Nehlüdof'un Maslova'yı hemen görmek istediğini öğrenince, gardiyana gidip onu getirmesini söyledi. Sonra İngiliz'in Nehlüdof aracılığıyla sorduğu sorulara cevap vermeye başladı. İngiliz:

— Cezaevi kaç kişiliktir? diye soruyordu. Kaç cezalı var burada şimdi? Kaç erkek, kaç kadın, kaç

çocuk? Kürek cezası kaç kişi, sürgünler, gönül üler kaçar kişi?

Nehlüdof, İngiliz'in söylediklerini Rusçaya, müdürün cevaplarını İngilizceye, ne anlama geldiklerini anlamadan çeviriyordu. Katyuşa'yla biraz sonra görüşeceği düşüncesi nedense çok heyecanlandırıyordu onu. Bir cümleyi İngilizceye çevirirken yaklaşan ayak sesleri duyduğunda yüreği daha hızlı vurmaya başladı; odanın kapısı açılıp da—çoğunlukla olduğu gibi— gardiyanın arkasında örtülü, blûzlu Katyuşa'yı görünce ağır bir duygu çöktü içine. Katyuşa, başı önünde, çabuk adımlarla odaya girerken, Neh-Diriliş — F: 31— 482 —

lüdof ona bakarak, Yaşamak istiyorum diye düşündü, Bir ailem, çocuklarım, insanca bir hayatım olsun istiyorum.

Ayağa kalkıp ona doğru birkaç adım attı. Katyuşa'nın yüzünde soğuk, tuhaf bir ifade vardı.

Nehlüdof'a sitem ettiği zaman yüzünde olan ifadeydi bu. Kâh kızarıp bozararak, kâh kanı

çekilerek bluzunun kenarıyla sinirli sinirli oynuyor, arada bir başını kaldırarak Nehlüdof'a bakıyor, sonra gene yere indiriyordu bakışım Nehlüdof.

— Affedildiğinizi duydunuz mu? diye sordu.

— Duydum. Gardiyan söyledi.

— Emir gelir gelmez cezaevinden çıkıp, istediğiniz yere yerleşebilirsiniz. Düşünürüz…

Maslova sabırsızlıkla kesti Nehlüdof'un sözünü:

— Düşünecek bir şey yok. Vladimir İvanoviç nereye giderse ben de oraya gideceğim. Heyecanlı

olduğu halde, Nehlüdof'un gözlerinin içine bakarak, —ne söyleyeceğini önceden hazırlamış gibi—

çabuk, tane tane konuşuyordu.

Nehlüdof:

— Öyle mi, dedi.

— Evet Dmitri İvanoviç, onunla beraber yaşamamı isterse —korkuyla sustu bir an, düzeltti— yani onun yanında olmamı isterse, daha ne isterim? Bunu mutluluk saymalıyım kendim için. Daha ne?.. Nehlüdof, İkisinden biri diye geçirdi içinden, Ya Simonson'u sevdi, yapmayı düşündüğüm fedakârlığı istemiyor, ya da hâlâ beni seviyor, mutluluğum için reddediyor beni, Simon-son'a giderek, geri dönüş yol arını tamamen kapıyor, gemilerini yakıyor. Kendi kendinden utanıyordu Nehlüdof. Yüzünün kızardığını hissetti.

— Onu seviyorsanız… diye başladı.

— Sevmenin ya da sevmemenin bir anlamı yoktur artık benim için. Bıraktım öyle şeyleri. Vladimir İvanoviç çok iyi bir insan.

— Evet, öyle olsa gerek… İyi bir insan, hem sanırım… Katyuşa, Nehlüdof'un gereksiz bir şey söyleyeceğinden, ya

da kendisinin her şeyi açığa vuracağından korkmuş gibi kesti gene Nehlüdof'un sözünü. Esrarlı, şehlâ bakışını Nehlüdof'un gözlerinin içine dikerek:

— Sizin istediğiniz şeyi yapmıyorsam bağışlayın beni Dmit-

ri İvanoviç, dedi. Bel i zaten bunun istediğiniz şey olmadığı. Hem sizin de hakkınız var yaşamaya.

Katyuşa, biraz önce kendi kendine söylediği şeyin aynını söy-lüyordu Nehlüdof'a, ama şimdi bambaşka duygular vardı içinde. Yalnızca utanç duymuyordu, Katyuşa için kaybettiği her şeye de acıyordu.

— Bunu beklemiyordum, dedi. Katyuşa tuhaf bir gülümsemeyle:

— Bunda üzülecek bir şey yok, dedi.

— Üzülmüyorum, hoşuma bile gitti, elimden gelse daha da /ardım etmek isterdim size.

Katyuşa:

— Bize, dedi —Bize diyordu— hiç bir şey lâzım değil, Benim için o kadar çok şey yaptınız ki. Siz olmasaydınız.,

Sesi titredi, sözünün sonunu getiremedi. Nehlüdof:

— Bana teşekkür etmenizin gereği yok, dedi. Katyuşa:

— Bırakalım, diye mırıldandı. Tanrı karar versin. Siyah gözleri dolu dolu olmuştu.

— Ne iyi kadınsınız! dedi Nehlüdof. Katyuşa gözyaşları arasından:

— Ben mi iyiyim? diye sordu. Acı bir gülümseme ısıttı yüzünü. İngiliz girdi araya:

— Are you ready? (1) Nehlüdof:

— Dîrectly, (2) dedi.

Maslova'ya dönüp Krıltsof'u sordu. Genç kadın, heyecanı biraz yatıştıktan sonra, bildiklerini anlattı: Krıltsof yolda çok ağırlaşmıştı, buraya gelince hemen revize yatırmışlardı onu. Mariya Pavlovna çok üzülmüş, revire hastabakıcı olarak alınması için yalvarmış, ama kabul etmemişler.

Maslova, İngilizin sabırsızlandığını farkedip:

— Gidebilir miyim artık? diye sordu. Nehlüdof:

(1) Hazır mısınız? (İngilizce, L. N. Tolstoy'un çevirisi.) (2) Şimdi. (İngilizce, L. N. Tolstoy'un çevirisi.)

— Vedalaşmıyorum sizinle, dedi, görüşeceğiz gene. Maslova işitilir işitilmez bir sesle:

— Bağışlayın beni, dedi.

Gözgöze geldiler. Şehlâ bakışından, Al ahaısmarladık diyeceğine, Bağışlayın derkendi içli gülümseyişinden Nehlüdof, Katyuşa'yı bu kararı vermeye zorlayan nedenin düşündüğü

nedenlerden ikincisinin doğru olduğunu anlamıştı: Seviyordu onu Katyuşa; onu kendine bağlamakla Nehlüdof un hayatını zehir edeceğini, Simonson'a giderse onu özgürlüğüne kavuşturacağını düşünmüştü; çoktan beri yapmayı istediği şeyi en sonunda yapabildiğine seviniyordu şimdi, ama ondan ayrıldığına da üzülüyordu.

Nehlüdof'un elini sıktı, hızla dönüp çıktı odadan.

Nehlüdof, İngiliz'e baktı. Küçük not defterine bir şeyler yazıyordu İngiliz. Nehlüdof duvarın dibindeki tahta sıraya oturdu. Oturur oturmaz korkunç bir bitkinlik çöktü üzerine. Ne uykusuzluktu onu böyle bitkin düşüren, ne

aylarca süren yolculuk, ne de heyecan; yasamaktan, hayatın tümünden yorulduğunu hissediyordu. Sıranın arkalığına yaslandı, gözlerini kapadı, bir an derin bir uykuya daldı.

Müdür:

— Hücreleri dolaşmak ister misiniz artık? diye sordu.

Nehlüdof gözlerini açtı, şaşkın şaşkın bakındı çevresine. İngiliz yazmayı bitirmiş, hücreleri görmek istiyordu. Nehlüdof yorgun argın, isteksiz, onlarla beraber çıktı.

XXVI

Holü, boğucu bir pis kokunun doldurduğu koridoru —doğrudan doğruya döşemeye işeyen iki cezalıyı görünce çok şaşırmışlardı orada— geçip, gardiyanların arkasından ilk hücreye girdiler.

Kürek cezalılarının hücresiydi burası. Ranzalar orta yerdeydi, cezalıların hepsi yatmıştı. Yetmiş

kişiydiler. İstif olmuşlardı sanki. Girenleri görünce, zincirlerini şakırdatarak hepsi fırladı yerinden, ranzalarının yanında ayakta durdular. Tepeleri traş-h başları parlıyordu. İki kişi doğrulmamıştı.

Biri, yüzü kıpkırmızı —ateşli olduğu bel iydi— genç bir adamdı; öteki yaşlıydı, durmadan inliyordu.

İngiliz, genç cezalının çoktan beri mi hasta olduğunu sordu.

Müdür, sabah hastalandığını, ihtiyarınsa midesinin eskiden beri ağrıdığını, ama revir dolu olduğu için yatıramadıklarını söyledi. İngiliz, başını iki yana sal adı; bu insanlara birkaç sözcük söylemek istediğini söyledi; Nehlüdof’dan, söyleyeceklerini Rusçaya çevirmesini rica etti. İngi izin, Sibirya’daki sürgün yerlerini, cezaevlerini görüp yazmaktan başka bir amacının daha olduğu anlaşılmıştı: Kişinin dinle, günahlarının cezasını çekmekle huzura kavuşacağına inancını

yaymaya çalışıyordu.

— İsa’nın onlara acıdığını, onları sevdiğini, onlar için de öldüğünü söyleyin onlara, dedi. Buna inanırlarsa, kurtulurlar.

İngiliz konuşurken cezalılar ranzalarının yanında hazırolda dinliyorlardı onu.

— Söyleyin onlara, bu kitapta böyle deniyor. Okuma yazması olanlar var mı?

Yirmiden çok okuma yazması olan çıktı. İngiliz, çantasından ciltli birkaç Kutsal Kitap çıkardı; kaba kumaştan yenlerden uzanan kalın, siyah tırnaklı, adaleli el er, birbirini iterek uzandı ona. iki İncil verdi bu hücreye, ötekine yürüdü. Öteki hücrede de aynı durum vardı. Hava pis mi pisti gene; karşıda, pencerelerin arasında aynı tasvir asılıydı, kapının hemen sağında bir el yüz yıkama teknesi vardı gene. Burada da istif olmuş gibi yatıyorlardı cezalılar, konukları görünce fırladılar yattıkları yerden —üçü inmedi yere bu kez— ikisi yataklarında doğruldu hafifçe, biri yatmaya devam etti, başını kaldırıp bakmadı bile gelenlere; üçü de hastaydı. İngiliz aynı şeyleri burada da söyledi, iki de İncil verdi.

Üçüncü hücreden gürültü patırtı, bağrışmalar geliyordu. Müdür kapıya vurdu, Susun! diye bağırdı.

Kapı açılınca, birkaç hastadan, kavga eden iki kişiden başka hepsi ranzanın yanında hazırola geçti gene. Kavga edenlerden biri ötekinin saçına, öteki de sakalına yapışmıştı, öfkeyle çekiyorlardı. Gardiyan yanlarına koşunca bıraktılar birbirlerini. Birinin burnu kanamış; salyası, sümüğü birbirine karışmıştı, kaftanının yeniyle siliyordu onları; öteki de sakalından kopan kıl arı

ayıklıyordu.

Müdür, sertçe:

— Çavuş! diye bağırdı.

Kırmızı yüzlü, güçlü kuvvetli bir adam çıktı öne. Gözlerinin iÇi gülerek: .
— 486

—

.— Engel olamıyorum onlara efendim, dedi. Müdür kaşlarını çatarak:

— Ben olurum, dedi.

— What did they fight for? (‘) diye sordu.

Nehlüdof hücre çavuşuna cezalıların niçin kavga ettiklerini sordu. Çavuş gülümsemeye devam ederek:

— Ayaklarına sardıkları bez için dedi. Bu vurdu önce, öteki de geri kalmadı ondan.

Nehlüdof anlattı İngiliz’e. İngiliz müdüre döndü:

— Birkaç sözcük söyleyebilir miyim onlara? Nehlüdof, Rusçaya çevirdi. Müdür:

— Söyleyebilirsiniz, dedi.

İngiliz, deri ciltli İncil’ini çıkardı. Nehlüdof’a:

— Lütfen çevirin, dedi. Sizler bir konuda anlaşamadığınız için kavga ettiniz, oysa bizlerin uğruna canını veren İsa, aramızdaki anlaşamamazlıkları hal etmek için başka bir yol göstermiştir bize.

Sorun onlara bakalım, İsa’nın yasasına göre, bize kötülük eden bir insana karşı nasıl davranmamızın gerektiğini biliyorlar mı?

Nehlüdof, İngiliz’in sözlerini, sorusunu Rusçaya çevirdi. Cezalılardan biri, yan gözle mağrur müdüre bakarak, çekingen:

— Komutana mı bildiririz? diye sordu. Bir başkası:

— Ağzının payını verdim mi bir daha etmez sana kötülük, dedi. Gülüşmeler duyuldu. Nehlüdof cezalıların cevaplarını İn-gilizceye çevirdi. İngiliz:

— Söyleyin onlara, dedi, tam tersini yapmalıdırlar bunun: Bir yanağına vurulursa ötekini uzatacaksın.

Bunu söylerken yanağını uzatmıştı.

Nehlüdof, Rusçaya çevirdi.

Bir ses duyuldu cezalılar arasından:

— Kendi bir denese bunu bakalım. Yatan hastalardan biri:

— Ya ötekine de yapıştırırsa tokatı herifçioğlu? dedi, o zaman neyi uzatacaksın?

O Niçin kavga ediyorlardı? (İngilizce, L. N. Tolstoy’un çevirisi.)

— 487 —

— Geberinceye kadar sopa yersin. Köşedekilerden biri:

— Denesin hele bir de görelim, dedi.

Kahkahayla gülmeye başladı. Herkes katıla katıla gülüyordu. Dayak yiyen cezalı bile —yüzü gözü

kan içinde— gülüyordu.

İngiliz hiç bozulmadı buna; Nehlüdof’dan, olamayacak gibi görülen bir şeyin inananlar için çok kolay olduğunu onlara söylemesini istedi.

— Sorun bakalım, içki içiyorlar mı? Bir ses duyuldu:

— Elbette.

Gene makaraları koyverdiler.

Bu hücrede dört hasta vardı. İngilizin, hastalan için bir hücreye toplamadıkları sorusuna müdür, kendilerinin istemedikleri cevabını verdi.

— Bulaşıcı değildir hastalıkları. Sağlık memurumuz devamlı olarak ilgileniyor onlarla.

Bir ses duyuldu cezalılar arasından:

— İki haftadır adımını atmadı buraya…

Müdür sesini çıkarmadı, konukları öteki hücreye götürdü. Gene açtılar kapıyı, gene kalktılar cezalılar, gürültüyü kestiler, ingiliz İncil dağıttı gene. Beşinci, altıncı, daha sonraki hücrelerde de aynı şeyler oldu.

Kürek cezalılarından sürgünlere, sürgünlerden gönül ülere, kendi isteğiyle gelenlere geçtiler. Her yerde aynı durum vardı: Aç, hasta, duygusuz, horlanmış, özgürlüklerinden yoksun edilmiş bu insanların yabani hayvanlardan ayrı yanları yoktu.

Dağıtacağı kadar İncil'i dağıtan İngiliz başka vermiyor, cezalılarla konuşmuyordu bile. Burada gördükleri, -en önemlisi de— boğucu hava enerjisini tüketmişti anlaşılan; hücreleri, her hücrede hangi cezalıların yattığını söyleyen müdüre yalnızca, Al right(') diyerek dolaşıyordu. Hâlâ aynı

bitkinliği, umutsuzluğu hisseden Nehlüdof, onları bırakıp gidemeyecek kadar güçsüz, uykuda gibi dolaşıyordu onlarla.

(1) Çok güzel. (İngilizce).XXVII

Sürgünlerin hücrelerinden birinde, o sabah salda gördüğü tuhaf ihtiyarı görünce çok şaşırdı

Nehlüdof. Saçı sakalı karmakarışık bu ihtiyar—yüzü kırış kırıştı; sırtında yırtık pırtık, kiril, kül rengi bir gömlek, ayağında gene öyle bir pantolon vardı; yalın ayaktı— ranzalardan birinin dibinde yerde oturuyor, soru dolu, sert bakışlarla, gelenlere bakıyordu. Kirli bir görünüşü vardı; ama yüzü

salda olduğundan daha bir ciddî, canlıydı. Müdür içeri girince, öteki hücrelerde olduğu gibi, cezalılar hemen fırladılar yattıkları yerden, hazırola geçtiler; ihtiyar kıpırdamadı yerinden.

Gözlerinin içi parlıyordu, öfkeyle çatmıştı kaşlarını.

Müdür:

— Ayağa kalk! diye bağırdı.

İhtiyar hâlâ kıpırdamıyordu. Küçümser bir gülümseme vardı

dudaklarında.

— Uşakların kalkar ayağa senin karşında, diye mırıldandı.

Ben uşağın değilim ama.

Müdürün alnını göstererek:

— Alın yazınım senin… diye ekledi. Müdür öfkeyle üzerine yürüdü ihtiyarın.

— Ne-e-e? Ne dedin?

Nehlüdof müdürü tuttu, çabuk çabuk konuşarak:

— Tanıyorum bu adamı, dedi. Niçin attılar onu buraya? Müdür, ihtiyara yan gözle, öfkeli öfkeli bakarak:

— Kimlik kâğıdı olmadığı için polis yol amış, dedi. Yol a-mayın, diyoruz, hâlâ yol uyorlar.

İhtiyar Nehlüdof'a döndü:

— Sen de bu gâvurlardansın galiba?

— Hayır, dedi Nehlüdof, görmeye geldim cezaevini.

— Gâvurların insanlara nasıl eziyet ettiklerini görmeye geldin demek? Gör işte. Toplayıp kafese sokmuşlar hepsini. Kişioğlu alın teriyle kazanıp yemelidir; oysa bu adam domuz gibi kapamış

onları, hayvanlaşsınlar diye, çalıştırmadan besliyor.

İngiliz:

— Ne diyor? diye sordu.

Nehlüdof, ihtiyarın, insanları cezaevine kapadığı için müdürü suçladığını söyledi. İngiliz:

— Sorun ona bakalım, dedi, yasaları çiğneyen insanları ne yapmalı onca?

Nehlüdof soruyu Rusçaya çevirdi. İhtiyar, sık dişlerini parlatarak gülümsedi. Küçümser bir tavırla:

— Yasaları! diye tekrar etti. Önce soydu soğana çevirdi herkesi; toprağı, zenginlikleri aldı

insanların elinden, üzerine oturdu, ona karşı çıkanları öldürdü; sonra da aldıklarını ondan geri almasınlar, onu öldürmesinler diye yasalar koydu. Eskiden koysaydı ya bu yasaları.

Nehlüdof, İngilizceye çevirdi. İngiliz gülümsedi.

— Söyleyin ona, dedi, hırsızları, katil eri ne yapmalı şimdi, onu söylesin.

Nehlüdof gene çevirdi soruyu. İhtiyar kaşlarını çattı.

— Söyle ona, dedi, gâvurluğu bırakırlarsa ne hırsız kalır dünyada, ne de katil. Böyle söyle ona.

Nehlüdof, ihtiyarın söylediklerini İngilizceye çevirince İngiliz:

— He is crazy, (‘) dedi. Omuz silkerek çıktı hücreden. İhtiyar, oyalanan Nehlüdof’a:

— Sen kendi işine bak, diye mırıldandı. Her koyun kendi bacağından asılır. Kimi cezalandıracağını, kimi bağışlayacağını Tanrı bilir, biz bilemeyiz bunu. Kendi kendinin efendisi ol, efendi kalmaz yeryüzünde. Hadi git, git… Gâvurların insanları bitlere pirelere nasıl yem ettiklerini gördün artık. Git, git!..

Nehlüdof koridora çıktığında müdürle İngiliz, kapısı açık, boş bir hücrenin önünde duruyordu İngiliz, bu hücrenin ne işe yaradığını soruyor, müdür de ona buranın ölü odası olduğunu anlatıyordu. Nehlüdof, müdürün söylediklerini İngilizceye çevirince, İngiliz:

— O! dedi. İçeri girmek istedi.

-Ölü odası, değişik yanı olmayan, küçük bir hücreydi. Duvarda bir gaz lâmbası yanıyor; soluk ışığı, sol köşedeki gelişigüzel yığılmış torbaların, odunların, sağdaki ranzalara uzatılmış dört ölünün üzerine düşüyordu. Ev dokuması keten bezinden gömlekli kaba ayakkabılı birinci ölü uzun boyluydu; küçük sivri bir sakalı

(1) Deli bu adam. (İngilizce.)

vardı, başının yarısı traş edilmişti. İyice katılaşmıştı bedeni, morarmış kol arı —önlüğünde göğsünün üzerine kavuşturuldukları bel iydi— yana düşmüştü. Çorapsız bacakları da ayrılmıştı.

Yanında beyaz etek blûzlu, çıplak ayaklı, düz saçlı yaşlı bir kadın yatıyordu. Buruşuk bir yüzü, küçük, sivri bir burnu vardı. Yaşlı kadının ötesinde pembe giysili bir erkek cesedi yatıyordu. Bu renk bir şeyi hatırlatır gibi oldu Nehlüdof’a. Yaklaşıp baktı.

Küçük, sivri, dimdik duran bir sakalı, güzel bir burnu, beyaz geniş bir alnı, seyrek, kıvırcık saçları

vardı. Tanımıştı bunları, gözlerine inanamıyordu. Dün bu yüzü öfkeyle, ıstırapla kaplı görmüştü.

Şimdi sakin, kıpırtısız, son derece güzeldi. Evet, Krıltsof du bu, hiç değilse onun maddi varlığının bir izi. Nehlüdof, Niçin ıstırap çekti? Niçin yaşadı? Şimdi biliyor mu acaba bunları? diye geçirdi içinden; bu sorulara cevap bulunamayacağını, ölümünden başka hiç bir şeyin gerçek olmadığını

hissetti. Birden fena-laşmıştı. İngiliz'e Al ahaısmarladık demeden, gardiyana onu dışarı

çıkarmasını söyledi; o akşam hissettiklerini enine boyuna düşünmek için yalnız kalmak ihtiyacını

duydu, otele gitti.

XXVIII

Nehlüdof yatmadı otele gelince, odasının içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Katyuşa'yla arasındaki ilgi sona ermişti. Artık gerekli değildi Katyuşa'ya; bu hem üzüyordu onu, hem utandırıyordu. Ama bu değildi ona şimdi ıstırap veren. Başka bir işi daha vardı, bitirmemişti henüz bu işini; her zamankinden daha bir acı veriyordu ona şimdi bu, bir şeyler yapmasını

istiyordu.

Son zamanlarda tanık olduğu, özel ikle o akşam şu korkunç cezaevinde gördüğü, sevimli Krıltsof'u da mahveden o kötülükler bütün gücüyle sürüp gidiyordu. Bunları yenmenin imkânı

yoktu görünüşte, nasıl yenilebileceklerini düşünmek bile imkânsızdı.

Hiç bir şeyi umursamaz general erin, savcıların, müdürlerin bu havasız, pis yere tıktıkları

yüzlerce, binlerce insan geldi gözünün önüne; onları içeri atanları suçladığı için deli denen özgür ihtiyarı, öfke içinde ölen Krıltsof'un cesetler arasındaki gü-

zel, balmumu yüzünü hatırladı. Eskiden aklına sık sık gelen soru bu kez daha bir güçlü dikilmişti karşısına, cevap bekliyordu: O muydu deli, yoksa kendilerini akıl ı sanan, bütün bunları yapanlar mı?

Dolaşmaktan yorulunca lâmbanın önünde, kanepeye oturdu; İngilizin ona verdiği, geldiğinde ceplerini boşaltırken kanepenin üzerine attığı İncil'i bir şey düşünmeden açtı. Her şeyin cevabı

vardır orada diyorlar, diye geçirdi içinden, rasgele açtığı sayfayı okumaya başladı: Matfet. Başlık XVIII.

1. O zaman öğrencileri İsa'nın yanına sokuldular, sordular Ona: Kim daha yakındır Tanrı katına?

2. İsa bir çocuk çağırdı yanma, onların arasına koydu onu.

3. Sonra şöyle dedi: Gerçeği söylüyorum size, çocuk gibi olmaz, çocuk gibi davranmazsanız çıkamazsınız Tanrı katına;

4. İşte kim bu çocuk kadar çocuklaşırsa o daha yakın olacak Tanrı katına.

Nehlüdof, kendini önemsiz gördüğü zamanlar ne denli mutlu, huzur içinde olduğunu hatırlayarak Evet, evet çok doğru bu. diye geçirdi içinden.

5. Böyle bir çocuğu benim adıma kim yanına alırsa, beni almış sayılır yanına: 6. Bana inanan böyle bir küçüğü yoldan çıkaranıysa, boynuna bir değirmen taşı bağlayıp denizin dipsiz derinliklerine at-salar daha iyi olurdu onun için.

Ne demek yanına alırsa? diye geçirdi içinde Nehlüdof. Benim adıma'nın anlamı ne? (Bu sözlerin ona hiç bir şey anlatmadıklarını hissediyordu Nehlüdof.) Boynuna değirmen taşı bağlayıp denize atmak? Hayır, belirli anlamı yok bunların. Daha önceleri de İncil'i birkaç kere eline alıp okumaya başladığını, her keresinde de, bu gibi yerlerin belirsiz anlatımı yüzünden bıraktığını hatırladı.

Yedinci, sekizinci, dokuzuncu, onuncu sözleri de okudu: Günahlardan, öteki dünyadan, cehennemde insanların çekecekleri korkunç acılardan, Tanrının

yüzünü gören çocuk meleklerden söz ediliyordu bunlarda. Ne yazık ki pek düzensiz anlatılmış bunlar, diye düşünüyordu Nehlüdof, ama gene de tatlı bir duygu doluyor insanın içine okurken.— 492 —11. …Kişioğlu, mahvolanı aramaya, kurtarmaya geldi çünkü.

12. ne dersiniz? Yüz koyunu olsa birisinin, bîr tanesi kaybolsa; doksan dokuz koyunu dağ

başında bırakıp kaybolan o bir taneyi aramaya gitmez mi?

13. Hem şuna inanın ki, bulursa o koyunu, kaybolmayan o doksan dokuz koyuna sevindiğinden çok sevinir buna.

14. Babanız da yavrularından birinin yok olmasını istemez işte.

Nehlüdof Babamız bir tanesinin yok olmasını istemiyor, oysa burada yüzlerce, binlercesi birden yok oluyor. Kurtuluşları da yok. diye geçirdi içinden.

21. O zaman Pyotr yanına sokuldu, şöyle dedi: Rabbim! bana kötülük eden kardeşimi kaç

kere bağışlayacağım? yedi kere mi?

22. İsa cevap verdi: Yedi kere değil, yedi tane yetmiş kere bağışlayacaksın.

23. Tanrı katında hesap bu bakımdan, halkıyla hesap görmek isteyen kralın yaptığının aynıdır; 24. Hesap görülürken, ona on bin talant borcu olan bîr yurttaşı getirmişler karşısına; 25. Borcunu ödeyecek parası olmadığı için kral adamın da, karısının da, çocuklarının da, vannın yoğunun da satılmasını, parasının ona getirilmesini buyurmuş.

26. O zaman adam ayaklarına kapanmış kralın, Yüce Kralım! demiş, biraz izin ver bana, ödeyeceğim borcumu.

27. Kral acımış ona, salıvermiş, borcunu da bağışlamış.

28. Bu adam saraydan çıkınca doğru gitmiş, ona yüz dinar borcu olan arkadaşının yakasına yapışmış, borcunu ver diye sıkıştırmış onu.

29. Arkadaşı ayaklarına kapanmış, yalvarmış yakarmış. ona, bîraz izin ver bana, ödeyeceğim borcumu, demiş.

30. Âmâ beriki vermemiş izin, borcunu vermedi diye zindana attırmış onu.

31. Bunu gören tanıdıkları gidip krala anlatmışlar durumu.

32. Kral çağırmış adamı sarayına, kötü bîr insansın sen! demiş, yalvardığın için bütün borcunu bağışladım sana.

33. Benim sana yaptığımı senin de arkadaşına yapman gerekmez miydi?

Bu satırları okuyunca birden yüksek sesle:

— Hepsi bu kadar mı? dedi Nehlüdof.

Sonra, bütün benliğini kaplayan bir ses, Evet, bu kadar diye fısıldadı kulağına.

Duygu yönü ağır basan insanlarda sık sık görülen değişiklik Nehlüdof'da oluyordu şimdi. Bir zamanlar ona tuhaf, akıl almaz, şaka gibi gelen düşünce, günlük olaylarla doğrulana doğrulana, onunda birden gerçeğin ta kendisi oluvermişti gözünde. İnsanlara ıstırap çektiren bu korkunç

kötülüklerden kurtulmanın tek yolunun, insanların kendilerini Tanrıya karşı suçlu hissetmeleri, bu nedenle başkalarını cezalandırmaya ya da düzeltmeye yetenekli olmadıklarının olduğu düşüncesi şimdi açık seçikti onun için. Ceza evlerinde, Sibirya'da tanık olduğu bu korkunç kötülüğün de, bu kötülüğü sürdürenlerin öylesine sakin, kendilerinden emin olmalarının da sebebinin, insanların olmayacak bir şeyi gerçekleştirmek, kendileri kötüyken kötülükleri düzeltmeye çalışmak istemelerinden ileri geldiğini biliyordu artık. Aşağılık insanlar, kendileri gibi aşağılık insanları

düzeltmek istemiş, bunu mekanik bir yol a yapmayı düşünmüş. Ne var ki bir tek sonuç vermiş bu düşünce: Gözü yükseklerde olan, çıkarcı bazı insanlar bu uydurma cezadan, düzeltmeden bir meslek çıkarmışlar kendilerine; alabildiğine ahlâksızlaştırıyorlardı durmadan. Tanık olduğu bu

korkunç kötülüğün nereden geldiğini, onu ortadan kaldırmak için ne yapmanın gerektiğini açık seçik görüyordu artık. Şimdiye kadar bir türlü bulamadığı cevap, İsa'nın Pyotr'a verdiği cevaptı: Kişioğlu her zaman, sonsuz kere bağışlamalıydı; çünkü suçsuz insan, başkalarını

cezalandırmaya, düzeltmeye hakkı olan insan yoktu yeryüzünde.

Nehlüdof Hayır, bu kadar basit, bu kadar kolay olamaz bu diye düşünüyor; öte yandan da —bambaşka şeylere alışık olduğu için başlangıçta bunu çok yadırgadığı halde— bunun gerçek, sorunun en doğru çözüm yolu olduğunu hissediyordu. Her zaman aklına takılan Canavar ruhlu insanları ne yapmalı? Cezalandırmama!! mı? sorusu artık rahatsız etmiyordu onu. Cezanın suç-

lan azalttığı, suçluları düzelttiği ispatlanmış olsaydı bir anlamı olabilirdi bu sorunun; oysa bunun tam tersi ispatlanmışken, insanların başka insanları düzeltmeye yetenekli olmadıkları kesinlikle biliniyorken tutulabilecek en akıl ıca yol, yalnızca yararsız değil, üstelik zararlı, kötü, çirkin olanı

sürdürmekten vazgeçmektir. Suçlu saydığımız insanları birkaç yüzyıldır öldürüyorsunuz. Bitirdiniz mi bari onları? Ne gezer, üstelik çoğaldılar. Cezalarınızın iyice kötüleştirdiği suçlular doldurdu her yanı. Oturdukları yerde adam cezalandıran kendileri de, suçlu yargıçlarınız, savcılarınız, sorgu yargıçlarınız, cezaevi yöneticileriniz de onlardandır aslında. Toplumun, düzenin, insanları

yargılayan, cezalandıran bu yasal (kanuni) suçlular yüzünden değil, insanların —bunca kötülüğe karşın— hâlâ birbirlerine acımaları yüzünden var olduğunu anlamıştı Nehlüdof.

Bu düşüncesini doğrulayacak bir şeyler bulmak umuduyla İncil'i açtı gene, baştan okumaya başladı. Onu her zaman duygulandıran Nagorni âyetini okurken, şimdi ilk kez soyut, süslü

düşüncelerle, yerine getirilemeyecek isteklerle karşılaşmamıştı bu âyette; açık seçik, yerine getirilmesi kolay emirler veriliyordu burada; bu emirler yerine getirilirse bambaşka, Nehlüdof'u öylesine üzen kötülüklerin

görülmeyeceği, mutluluğun doruğuna varılacağı bir toplum düzeni kurulurdu. Beş taneydi bu emirler:

Birinci emir (Mt. V, 21-26) insanın insanı öldürmesini yasaklamakla kalmıyor, insanların birbirlerine kızmamasını, birbirlerini küçük görmemelerini, kavga ederlerse Tanrıya yakarmadan önce barışmalarını buyuruyordu.

İkinci emir (Mt. V, 27-32) erkeklerin kadın güzel iğinden haz duymak şöyle dursun, bu hazdan kaçmalarının, bir kadınla yuva kurduktan sonra da, ömrünün sonuna kadar o kadına bağlı

kalmalarının gerektiği üzerineydi.

Üçüncü emir (Mt. V, 33 - 37) insanın yemin ederek bir şeye söz vermesini yasaklıyordu.

Dördüncü emir (Mt. V, 38-42) insanın göze göz, dişe diş diye düşünmemesini buyurduğundan başka; bir yanağına vurulunca ötekini de uzatmasını, kendisine yapılan her çeşit kötü-

lüğü affetmesi, bu kötülüklere yakınmadan katlanması, ondan her istenileni yapması gerektiğini söylüyordu.

Beşinci emir (Mt. V, 43-48) insanın, düşmanlarından nefret etmek, onlarla savaşmak bir yana, onları sevmesini, onlara yardım etmesini, hizmetlerine koşmasını buyuruyordu.

Nehlüdof'un bakışı lâmbanın ışığına takıldı, gözleri daldı. Yaşayışımızın tüm çirkinliğini hatırladı

bir an; insanlar bu emirleri benimseyip, yaşayışlarını onlara göre düzenleseler insan hayatının nasıl olacağı geldi gözünün önüne, uzun zamandır duymadığı bir coşkunluk doldurdu ruhunu.

Yıl arca çektiği ıstıraptan kurtulmuş, gerçek huzura, özgürlüğe kavuşmuştu sanki.

Bütün gece uyumadı. İncil’i okuyanların çoğunda görüldüğü gibi o da, önceleri bir çok kereler okuduğu, bir anlam çıkaramadığı sözcüklerin anlamını açık seçik görüyordu şimdi. Bu kitapta bulduğu onun için gerekli, önemli, sevindirici şeyleri süngerin suyu içtiği gibi yutarcasına benimsiyordu. Okudukları yabancı değildi ona sanki; çoktan beri bildiği, ama bilincine varmadığı

şeyleri doğruluyor gibiydiler. Şimdi varmıştı artık bu bilince, inanmıyordu.

Bu emirlere uymakla insanların, en büyük mutluluğa ulaşacaklarına inanmaktan başka, insanların bu emirlere uymak zorunda olduklarına, insan hayatının anlamının bu olduğuna, bu yoldan en küçük bir sapmanın bile, cezayı gerektiren bir hata olduğuna da inanamıyordu. Kutsal kitabın öğretisinden anlaşılıyordu bu; hele üzüm bağcıları âyetinde büyük bir güçle, apaçık anlatılıyordu.

Üzüm bağcıları, mal sahibi için çalışmaya gönderildikleri bağın kendilerinin olduğunu, bağdaki her şeyin onlar için hazırlandığını, yapacakları tek şeyin bu bağda gönül erince yaşamak olduğunu sanmış, mal sahibini unutmuş, bağın onların olmadığını, görevlerini onlara hatırlatanları

öldürmüşlerdi.

Aynı şeyi biz de yapıyoruz, diye düşünüyordu Nehlüdof, hayatımızın sahibi olduğumuzu, onun bize zevkimiz için verildiğini sanıyoruz aptalca. Gerçekten de aptal ık bu. Buraya gönderildiğimize göre birisi, bir görevle yol amış olmak- gerekir bizi. Oysa yalnızca kendi sevinçlerimiz, mutluluğumuz için yaşamamıza karar vermişiz biz. Ma! sahibinin istediğini yapmayan işçi— 496

—

gibi bizim de sonumuzun kötü olduğu kuşku götürmez. Dünyanın sahibinin istediği de bu emirlerde var. Bu emirlere uysalar insanlar, yeryüzü cennete döner; insanlar akıl arının ucundan ge-çiremeyecekleri bir mutluluğa erişirler.

Mutluluğu, gerçeği arayın, gerisi verilecektir size. Oysa biz gerisini arıyor, tabiî bulamıyoruz.

Asıl görevim, hayatımın amacı bu işte. Biri gitti, öteki başlıyor.

Bu geceden sonra yepyeni bir hayat başladı Nehlüdof için; eski koşul arın yerini yenileri aldığından değil, o geceden sonra her şeyi eskisinden bambaşka bir gözle gördüğündendi bu değişiklik. Hayatının bu yeni döneminin ne kadar süreceğini zaman gösterecek.

16 aralık 1899

SONBu kitap, Patates Baskı tarafından Beyazıt Devlet Kütüphanesi Görme Engel iler bölümünde kul anılmak üzere görmeyen okuyucuların yararlanabileceği hale dönüştürülmüştür.

Bu çalışma Patates Baskı‘nın söz konusu kamu hizmetine destek sağlamak amacı ile gönül ü

olarak yürüttüğü bir faaliyettir.

RUS EDEBİYATI

L. TOLSTOY

DiRiLiŞ

3. Baskı

Tam metin, Rusça aslından çeviren Ergin ALTAY

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY ve DİRİLİŞ ÜZERİNE

DİRİLİŞ, Altın Klasikler Dizisinin 28. kitabı olarak Altın Kitaplar Yayınevi tarafından üçüncü kez, Mart 1975'de, yayınlandı. Kapak resmini Ayhan Erer'in hazırladığı bu kitap, Sıralar Matbaası'nda dizilip basıldı.

Yalnız Rus değil, dünya romanının büyük ustalarından, L. N. Tolstoy, 28 Ağustos 1828'de Tula iline bağlı Yasnaya Polyana'da doğdu. Soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Tolstoy bir buçuk yaşında annesini kaybetti. Tolstoy çok sonraları yakınlarının anlattıklarına göre annesinin bir portresini Savaş ve Barış romanında çizecektir.

1837 yılında Tolstoy ailesi Moskova'ya taşındı. O yıl yazarın babası da öldü.

Tolstoy 1844 yılında giriş sınavını kazandıktan sonra Kazan Üniversitesi Doğu Dil eri Fakültesi'ne girdi. Bir yıl sonra da Hukuk Fakültesi'ne geçti, Tolstoy'un üniversite yıl arı bir öğrenciye yaraşır biçimde geçmiyordu. Zamanının çoğunu üniversite dışındaki yaşantısına adamıştı. Bu arada bol bol Fransız düşünürlerini, özel ikle Rousseau'yu ve Montesguieu'yü okuyordu. 1847 yılında Hukuk Fakültesi'nin ikinci sınıfından ayrıldı, Yasnaya Polyana'ya gitti.

1847 yılı baharında ana - baba mirası kardeşler arasında bölüşüldü, Tolstoy'un hissesine Yasnaya Polyana malikânesi düştü. İşte o andan itibaren de Tolstoy 330 erkek nüfusa ve 1470

dönüm toprağa sahip bir derebeyi olup çıktı. Romancı ilk iş olarak köylülerin yaşama şartlarını

düzeltmeyi, onları daha mutlu bir hayata yükseltmeyi amaç edindi, ne var ki köylüler bu davranışlarını kuşkuyla karşıladıklarından başarısızlığa uğradı. Burada devamlı kalmadı, çiftlik işleriyle uğraşması yanısıra Moskova'ya da sık sık gidip geldi.

1851 yılında topçu tugayına astsubay olarak girdi. 1851 onun edebiyat hayatı için de önemli bir tarihtir. İlk çalışmalarına burada görevli bulunduğuKazak köyünde başlamıştır. 1854 ocağınca asteğmenliğe yükseltildi. 1856'da teğmen rütbesiyle ordudan ayrıldı.

Tolstoy kitaplardan tanıdığı Avrupa'yı görmek üzere 1857 yılında Avrupa'ya gitti. Fransa'yı, İsviçre'yi, İtalya'yı, Almanya'yı gezdi. Romancı aynı yıl Yasnaya Polyana'ya döndü.

1862 yılında Sofya Andreyevna Bers ile evlendi.

1881-1901 arasındaki zamanı daha çok Moskova'da geçirdi. 1901'de ağır bir hastalığa tutuldu.

7 Kasım 1910'da evinden uzakta Astapovo (şimdiki adı Lev Tolstoy) tren istasyonunda öldü.

DİRİLİŞ

Diriliş Tolstoy'un üçüncü büyük eseridir. Roman, 1899 yılında yazılmıştır. Romanda 19. yüzyıl sonu Rusyasının toplumsal yaşantısı gözler önüne serilir. Özel ikle bu yaşantının çelişkili yanlarına dikkati çekmiştir.

Diğer iki büyük romanında (Savaş ve Barış, Anna Karenina) kahramanların çoğu soylular arasından seçildiği halde buradaki kahramanlardan başlıcası Katyuşa Maslova, halk katından biridir. Diriliş'de de psikolojik tahlil er, usta tasvirler, sade bir dil, Tolstoy'un sanat gücünün tanıklarıdır. Yalnız bu eserde romancı Tolstoy'un yanısıra ahlâkçı - filozof Tolstoy da vardır. Bir çok satırlar yazarın ruh bunalımını yansıtırlar.

Tanınmış Rus eleştirmenlerinden Leonoid Leonov, Rousseaudan sonra yüreğini okuyucuya açan en büyük yazar Tolstoy'dur, der. Gerçekte de Diriliş'in bir çok bölümünde bu özel ik okuyucuya kendini kabul ettirir.

Diriliş romanı size Tolstoy'un olgun eserlerinden birini tanıtmakla kalmayacak, insan psikolojisinin gizli köşelerini de gün ışığına çıkaracaktır

ROMANDAKİ BAŞLICA KİŞİLER

İVANOVİÇ NEHLÜDOF KATYUŞA MASLOVA

MİSSİ KORÇAGİNA SOFİYA KORÇAGİNA PRENS KORÇAGİN HELENA İVANOVNA MARİYA İVANOVNA SMELKOV

MASLENNİKOF

FANAR i N

KATERİNA

İVANOVNA ÇARSKAYA

MİHAİLOVİÇ

SELENİN SÇEGLOF

: Bir Rus prensi; romanın erkek kahramanı.

: Prens'in baştan çıkardığı kız: romanın kadın kahramanı.

: Nehlüdof'un evlenmek istediği kız.

: Missi'nin annesi.

: Missi'nin babası.

: Nehlüdof'un annesi.

: Nehlüdof'un teyzesi.

: Maslova’nın öldürdüğü iddia edilen bir tüccar.

: Moskova vali muavini, Nehlüdof’un

arkadaşı.

: Maslova davasıyla ilgilenen avukat.

: Nehlüdof’un Petersburg’daki : teyzesi.

: Katerina’nın kocası, Nehlüdof’un eniştesi, general, eski bakanlardan.

: Senato savcısı, Nehlüdof’un arkadaşı. : Kürek mahkumu.LİDİYA ŞUSTOVA NATALYA (NATAŞA) İGNATİY RAGOJİNSKİY SİMONSON

THİON

KİTAYEVA MATRYONA HARİNA

Haksız yere hapsedilmiş bir genç kız, Nehlüdof’un ablası. Natalya’nın kocası.

Sibirya’ya sürülen mahkûmlardan biri, Katyuşa’ya âşıktır.

Prens’in teyzesinin oda hizmetçisi.

Genelev patronu.

Katyuşa Maslova’nın teyzesi.

BİRİNCİ BÖLÜM

Matta, XVIII. 21 - 22 O zaman Pyotr yanına sokuldu, şöyle dedi: Rabbim! bana kötülük eden kardeşimi kaç kere bağışlayacağım? Yedi kere mi? İsa cevap verdi: Yedi kere değil, yedi tane yetmiş kere bağışlayacaksın.

Matta, VII. 1. S. 3. Ne o, kardeşinin gözündeki çöpü görüyorsun da kendi gözündeki merteği görmüyor musun?

Yuhanna, VIII. 7…… içinizde günah islememiş kimse, ilk taşı atsın o kadına.

Luka, VI. 40. Öğrenci öğretmeninden üstün olamaz hiç; ama tam olgunlaşan bir insan öğretmeni gibi olur.

Yüz binlerce insan avuç içi kadar bir yere toplanıp, üst üste yaşadıkları toprak parçasını

çirkinleştirmek için var güçleriyle çalışmış olsalar; üzerinde hiç bir şey yetişmesin diye her yanma taş dikmiş, filizlenen her otu kökünden koparmış, havayı taş kömürü, petrol yakarak el erinden geldiğince kirletmiş, çevredeki tüm ağaçları kesmiş, tüm hayvanları, kuşları uzaklaştırmış olsalar bile gene de ilkbahar ilkbahardı; kentte bile Güneş pırıl pırıldı gökyüzünde. Çimenler yalnız bulvar yeşil iklerinde değil, koparılıp atılmadıkları her yerde, kaldırım taşlarının arasında bile boy atıyor, yeşeriyordu. Kayın, kavak, akdiken ağaçları hoş kokulu, taptaze yapraklar açıyor, ıhlamur ağaçlarının tomurcukları patlıyordu. Kargalar, serçeler, güvercinler ilkbaharın verdiği neşeyle yuvalarını yapmaya başlamışlardı bile. Böcekler güneşin ısıttığı duvar diplerinde vızıldaşıyorlardı.

Bitkiler de, kuşlar da, böcekler de, çocuklar da neşeliydi. GelgeLelim insanlar —-bu-— 12 —yük, yetişkin insanlar — birbirini kandırmaya, birbirini ezmeye devam ediyorlardı. İnsanlar bu ilkbahar sabahının, tüm canlıların mutluluğu için yaratılmış doğanın bu güzel iğinin değil de, birbirlerine hükmetmek için uydurdukları şeylerin önemli, kutsal olduğu inancındaydılar.

İl ceza evi müdürünün odasındaysa ilkbaharın getirdiği mutluluk ve sevincin tüm canlılar, tüm insanlar için olduğu önemli değildi; orada önemli hatta kutsal olan, bir gün önce gelen yazılı

emirdi. Basma başlıklı, numaralı kâğıtta o gün, yirmi sekiz nisan sabahı saat dokuzda ikisi kadın, biri erkek üç tutuklunun duruşmada hazır bulundurulmaları yazılıydı. Kadınlardan biri, en önemli suçlu olduğu için, ayrı götürülecekti. Bu emir gereği, yirmi sekiz nisan sabahı saat sekizde kadınlar koğuşunun karanlık, pis kokan koridorunda baş gardiyan

görülmüştü. Peşinden, ak saçları karmakarışık, yüzü renksiz, üzerinde kol ağızları sırmalı bir bluz, belinde kenarına açık mavi şerit geçirilmiş bir kuşak olan yaslı bir kadın geldi. Kadın gardiyandı bu.

Kadın, yanında nöbetçi gardiyanla, koridora açılan kapılardan birine yaklaşarak,

— Maslova'yı mı istiyorsunuz? diye sordu.

Nöbetçi gardiyan gürültüyle çevirdi kilidi, kapıyı açtı, kori-dordakinden daha da pis kokan bir hava akın etti dışarıya. Nöbetçi gardiyan,

— Maslova, diye bağırdı, mahkemeye!

Rüzgârın kente taşıdığı tarlaların o taze, misk kokulu havası ceza evinin avlusunda bile vardı.

Ama koridordaki hava iğrençti, pislik, katran, küf kokuyordu. İçeri girer girmez bir ağırlık çöküyordu insanın üstüne, karamsar oluyordu. Avludan gelen kadın gardiyan — bu pis havaya alışık olduğu halde — hemen farketmişti bunu. Koridora girince bir bitkinlik hissetmişti üzerinde, uyumak istemişti.

Hücrede bir telâştır başlamıştı: Kadın sesleri, çıplak ayakla koşuşmalar duyuluyordu.

Baş gardiyan başını kapıdan uzatarak,

— Hadi kımıldan biraz, Maslova! diye bağırdı, kulakların sağır mı?

İki dakika sonra orta boylu, göğüsleri dolgun, genç bir kadın çıktı koridora, canlı adımlarla yürüdü, tam gardiyanın önüne gelince hızla dönüp yanında durdu. Beyaz etek bluzunun üzerine gri bir gömlek giymişti. Ayaklarında keten çorap, çorabım üzerinde de ceza evlerinde giyilen terliklerden vardı. Başına beyaz bir başörtü bağlamıştı; başörtünün kenarından — besbel i mahsus dışarda bırakılmış — bir tutam siyah, kıvırcık saç gözüküyordu. Kadının yüzünde, uzun süre kapalı bir yerde kalmış insanların yüzünde

görülen, rutubetli bir bodrumda patatesin sürdüğü filizleri andıran o tuhaf beyazlık vardı. Küçük, geniş el erinde, gömleğin enli yakası arasından gözüken dolgun boynunda da vardı aynı beyazlık. Bu mat beyaz yüzde son derece siyah, biraz şiş, ama çok canlı, fildir fildir, parlak, biri hafif şaşı bir çift göz dikkati çekiyordu. Kadın, dolgun göğsü önde, dimdik duruyordu. Koridora çıkınca başını hafif yana yatırarak gardiyanın gözlerinin içine bakmış, kendisinden istenecek her şeyi yapmaya hazır bir tavırla geçip yanında durmuştu. O sırada düz, ak saçlı, yaşlı bîr kadının soluk, sert çizgili, kırış kırış yüzü uzandı kapıdan. Maslova'ya bir şeyler söylüyordu. Ama gardiyan kapıyı üzerine kapayınca, yaşlı kadının başı kayboldu. İçerden bir kadın kahkahası duyuldu. Maslova da gülümsedi, kapıdaki parmaklıklı deliğe baktı. Yaşlı kadın yüzünü parmaklığa dayamış, kısık sesiyle,

— Unutma, diyordu az konuş, bir dediğinden dönme, geri yanı kolay.

Maslova başını sal adı:

— Olur, unutmam, bir şey söyleyeceğim.

Baş gardiyan amirlere özgü bir kendine güvenle, pek akıl ıca bir söz ediyormuş gibi,

—• Elbette bir şey söyleyeceksin, dedi, on şey söyleyecek değilsin ya… Hadi yürü bakalım, marş!

Yaşlı kadının delikte gözüken gözü kayboldu, Maslova da koridorun ortasına çıktı; çabuk, küçük adımlarla baş gardiyanın peşi sıra yürüdü. Taş bir merdivenden alt kata indiler; kadınlar koğuşundan daha da pis kokan, gürültülü hücrelerin önünden geçtiler, — erkekler koğuşuydu burası, kapılardaki parmaklıklı,14

küçük pencereciklerden erkekler bakıyorlardı onlara — ceza evi müdürünün odasına girdiler.

Silâhlı iki er vardı orada. Masa başında oturan yazıcı sigara dumanının sararttığı bir kâğıdı

erlerden birine uzattı, tutukluyu göstererek,

— Al götür, dedi.

Er, — çiçek bozuğu yüzlü, al yanaklı bir Nijegorod köylü-süydü bu — kâğıdı paltosunun devrik kol ağzının arasına soktu, gülümseyerek, elmacık kemikleri çıkık çavuş arkadaşına göz kırptı, tutukluyu gösterdi. Erler tutukluyla beraber merdiveni indiler, ana kapıya yöneldiler.

Ana kapıyı açtılar onlara, erlerle tutuklu avluyu geçip ceza evi duvarlarını geride bıraktılar, kentin parke sokaklarına dai-dılar.

Arabacılar, dükkâncılar, çamaşırcı kadınlar, işçiler, memurlar durup merakla yukardan aşağı

süzüyorlardı tutukluyu, bazıları başını sal ayarak şöyle düşünüyordu: Kötü yola düşenin hali budur işte, Çocuklar, canavar kadına içleri korkudan ürpere-rek bakıyor, ama arkasında iki askerin olduğunu, onlara bir şey yapacak durumu bulunmadığını görerek rahatlıyorlardı. Köyden getirdiği kömürü sattıktan sonra bir meyhaneye girip doyasıya çay içmiş bir köylü yaklaştı Maslova'nın yanına, haç çıkardı, bir köpek uzattı ona. Beriki kızardı, başını önüne eğip bir şey mırıldandı.

Tutuklu, kendine yönelen bakışları hissediyor, başını çevirmeden bel i etmemeye çalışarak yan gözle ona bakanları süzüyordu. Hoşuna gidiyordu ona gösterilen bu ilgi. Tertemiz, ilkbahar havası

da hoşuna gidiyordu; ama uzun zamandır yürümediği için hamlaşmış, ceza evinin biçimsiz terliklerini geçirdiği ayaklarının altı sızlıyordu taşlara bastıkça. Eğilip ayaklarının altına bakıyordu arada bir, elinden geldiğinde hafif basmaya çalışıyordu yere. Önünde kimsenin ilişmediği güvercinlerin dolaştığı bir un dükkânının önünden geçerlerken tutuklu az kaldı gümüş rengi bir güvercinin üstüne basıyordu; güvercin birden ürktü, kanatlarını çırparak geçti tutuklunun kulağının dibinden, rüzgârı yüzüne vurdu. Tutuklunun dudaklarında bir gülümseme dolaştı, sonra durumunu hatırlayınca derin bir göğüs geçirdi.

Son derece olağan bir öyküydü tutuklu Maslova'nınki. Köyde çiftlikleri olan iki kızkardeşin yanında hayvan bakıcısı, hiç evlenmemiş köle bir kadının kızıydı. Annesiyle beraber kalıyordu. Ömründe hiç evlenmemiş bu kadın hemen her yıl bir çocuk doğuruyordu. Köylerde çoğunlukla olduğu gibi, hemen vaftiz ediyorlardı çocukları; sonra anne çalışmasına engel olan bu gereksiz, istenmeyen çocuğun karnını bile doyurmuyordu, çocuk da kısa bir zaman sonra ölüyordu.

Kadının beş çocuğu ölmüştü böyle. Hepsini de vaftiz etmişlerdi; açlıktan ölmüşlerdi sonra.

Köyden geçen bir çingeneden olan altıncı çocuk kızdı, onu da aynı son bekliyordu elbette, ama çıkarılan kaymak, inek kokuyor diye yaşlı kızkardeşlerden biri bakıcılara çıkışmaya ahıra gelince kaderi değişti bebeğin, ölümden kurtuldu. Ahırın bir köşesinde yanında gürbüz bir çocuk, yeni doğum yapmış kadın yatıyordu. Yaşlı hanım hem kaymak için, hem .de, yeni doğum yapmış bir kadını ahırda yatırdıkları için söyleyeceğini söyledikten sonra tam çıkıp gidiyordu ki, yerde yatan bebeği görünce duygulandı, çocuğun vaftiz anası olacağını söyledi. Vaftiz töreninde haç çıkararak kutsadı küçük kızı, sonra da bebeğe acıdığı için annesine süt, para verdi, böylece kız ölmedi, hayatta kaldı. O günden sonra da kefeni yırt-, mış diye ad taktılar kıza hanımlar.

Annesi hastalanıp öldüğünde kız çocuğu üç yaşındaydı. Kızın gene hayvan bakıcısı olan anneannesi torununa bakmak istemeyince yaşlı hanımlar çocuğu yanlarına aldılar. Siyah gözlü

kız öylesine hayat dolu, öylesine tatlı bir çocuk olmuştu ki, hanımlar bayılıyorlardı ona.

Hanımların küçüğü Sofiya İvanovna —kızı vaftiz eden buydu— daha bir yumuşak yürekliydi.

Büyüğü Mariya İvanovna'ysa biraz sertti. Sofiya İvanovna küçük kızı süslüyor püslüyor, ona okuma yazma öğretmeye çalışıyordu; okutmaya niyetliydi onu. Mariya İvanovna kızı iyi bir oda hizmetçisi olarak yetiştirmelerinin gerektiğini söylüyordu. Bu yüzden titiz davranıyordu ona karşı, cezalandırıyordu sık sık, canı sıkkın olduğu zamanlar dö-

vüyordu bile. Böylece, iki zıt etkinin altında büyüyünce yarı oda hizmetçisi, yarı okumuş bir kız oldu çocuk. Adı da ne Katya'ydı ne de Katenka. Katyuşa diyorlardı ona. Dikiş dikiyor, odaları

topluyor, resimlerin tozunu alıyor, yemek pişiriyor, odun yarıyor, kahve servisi yapıyor, ufak tefek şeyleri yıkıyor, bazan da hanımlarla beraber oturuyor, onlara kitap okuyordu.

Bir çok kimse evlenmek istemişti onunla, ama o evlenmemişti. Evlenirse yaşayışının güçleşeceğini, hanımların yanındaki rahatı bırakıp bir uşağa varırsa sonra bu hayatı arayacağını

biliyordu.

On altı yaşına kadar öyle yaşadı. On altısını doldurup on yedisine yeni basmıştı ki, hanımlarının üniversite öğrencisi zengin bir prens olan yeğeni geldi köye. Katyuşa tutuldu ona, ama sevgisini ne delikanlıya açabilmişti, ne de kendi kendine itiraf edebilmişti. İki yıl sonra aynı yeğen savaşa giderken yolu üzerindeki halalarının köyüne uğradı gene, dört gün kaldı orada, gitmeden bir gün önce de Katyuşa'yı iğfal etti, devrisi gün eline bir yüz rublelik sıkıştırıp gitti. Delikanlı gittikten beş

ay sonra öğrendi kız gebe olduğunu.

Artık her şeyden iğreniyor, onu bekleyen yüz karasından nasıl kurtulabileceğini düşünüyordu yalnız. Hanımlarının hizmetini aksatmaya başlamıştı, istemeye istemeye yapıyordu her işi. Kendi de farkında olmadan değişivermişti birden. Sonunda pişman olup özür dilediği kaba kaba sözler söylüyordu hanımlarına; sonunda hesabının görülmesini istedi bir gün.

Bu yaptıklarından zaten bıkmış olan hanımları hemen yo! verdiler ona. Oradan ayrılınca bölge polis komiserinin yanma oda hizmetçisi olarak girdi, ama ancak üç ay kalabildi bu işte; çünkü

el ilik komiser asılmaya başlamıştı ona, ihtiyar iyice azıttığı bir gün kızın da tepesi attı birden, aptal, bunamış şeytan suratlı, diye bağırdı yüzüne karşı, öyle bir itti onu ki, ihtiyar sırtüstü yere yuvarlandı. Bu yaptığı, işinden kovulmasına yetti de arttı bile tabiî. Bir işe giremezdi artık, yakında doğum

yapacaktı, şarap ticareti yapan dul köy ebesinin yanına yerleşti. Kolay oldu doğumu. Ne var ki, ebe kadın köydeki bir hastadan

kaptığı bir hastalığı yeni doğum yapan Katyuşa'ya bulaştırınca bebeği — erkekti— bakım evine yol amak zorunda kaldılar. Çocuğu oraya götüren yaşlı kadın, yavrunun bakım evine gittikten az sonra öldüğü haberini getirdi.

Köy ebesinin evine yerleştiğinde Katyuşa'nın bütün parası yüz yirmi yedi rubleydi; yirmi yedi rublesi çalışıp kazandığı paraydı; yüz rubleyi de onu aldatan delikanlı vermişti. Ebenin yanından ayrılırken altı ruble vardı cebinde. Parasını tutmayı bilmiyordu, kendine harcıyor, her isteyene çıkarıp veriyordu. Ebe iki aylık bakımına, yemesine içmesine karşılık kırk ruble almıştı ondan, yirmi beş ruble çocuğun bakım evine yatırılmasına gitmişti, ebe inek almak için kırk ruble istemişti, yirmi ruble şuna buna — giysiye, çaya, kahveye — harcanmıştı… Öyle ki, Katyuşa iyileştiğinde meteliksiz kalmıştı ortada, öte yandan bir iş bulması da gerekiyordu kendine. Orman bakıcısının yanında bir iş buldu. Evliydi orman bakıcısı, ama tıpkı komser gibi o da daha ilk günden asılmaya başladı Katyuşa'ya. Katyuşa iğreniyordu bu adamdan, elinden geldiğince kaçmaya çalışıyordu ondan. Gelge-lelim adam Katyuşa'dan daha tecrübeli, kurnazdı; üstelik amiriydi de, istediği yere yol ayabilirdi onu; uygun bir anını bulup elde etti Katyuşa'yı sonunda.

Ormancının karısı öğrendi durumu nasıl öğrendiyse, bir keresinde kocasını Katyuşa'yla odada yalnız yakalayınca kızın üzerine saldırdı, vurmaya başladı ona. Katyuşa boyun eğmedi, saç saça, baş başa dövüştü iki kadın, bu kavganın sonunda Katyuşa'yı içerde biriken parasını da vermeden kovdular evden. Katyuşa kente geldi sonra, halasının yanına yerleşti. Halasının kocası ciltçiydi, kitap ciltlerdi, eskiden iyi gidermiş işleri, ama Katyuşa kente indiğinde tüm müşterilerini kaybetmişti, gece gündüz durmadan içiyor, eline geçen her şeyi içkiye veriyordu.

Katyuşa'nın halası küçük bir çamaşırhane çalıştırıyor, onun geliriyle çocuklarına, bu arada ayyaş

kocasına da bakıyordu. Halası çamaşırcı olarak yanında çalışmasın! önerdi Maslova'ya. Ama Maslova halasının çamaşırhanesindeki çamaşırcı kadmla-

rın ağır çalışma koşul arını gördüğü için bu öneriye cevabını elinden geldiğince geciktirmeye çalışıyor, bir yandan da hizmetçi bulma yazıhanelerini dolaşıp bir hizmetçilik arıyordu. Buldu da sonunda, lise öğrencisi iki oğluyla oturan bir kadının yanma girdi. Ama bir hafta sonra çocukların büyüğü, bıyıklı, altıncı sınıf öğrencisi olanı dersleri bir yana itip Maslova'ya rahat vermemeye başladı. Çocukların annesi Masloya'da buldu bütün kabahati, parasını ödeyip yol verdi ona.

Başka yer de yoktu, ama hizmetçi bulma yazıhanelerinden birinde parmakları kocaman kocaman taşlı yüzükler, tombul çıplak kol arı bilezik dolu bir hanımefendiyle karşılaştı. Bu hanımefendi iş arayan Maslova'nın başından geçenleri dinledikten sonra adresini verdi ona, evine gelmesini söyledi. Maslova gitti. Hanımefendi güler yüzle karşıladı onu, çörekle, tatlı şarapla ağırladı; sonra oda hizmetçisini, eline bir pusula tutuşturarak bir yere yol adı. Akşam ak saçları

uzun, sakal arına ak düşmüş, uzun boylu bir adam girdi odaya; yaşlı adam hemen Maslova'nın yanına çöktü, gözlerinde tuhaf bir parıltı, gülümseyerek süzmeye başladı onu; arada şaka da ediyordu. Hanımefendi yan odaya çağırdı sonra yaşlı adamı, taptaze bir köylü kızı diye fısıldadığını duydu Maslova. Daha sonra Mas-lova'yı çağırdı hanımefendi, yaşlı adamın çok paralı bir yazar olduğunu, hoşuna giderse ondan hiç bir şey esirgemeyeceğini söyledi. Hoşuna gitmişti yazarın Maslova, sık sık görüşeceklerini söyleyerek yirmi beş ruble verdi ona. Halasına olan borcunu verip kendine yeni bir elbise, bir şapka, birkaç da kordela alınca bu yirmi beş ruble suyunu çekiverdl hemen. Üç dört gün sonra yazar, adam yol ayıp çağırttı onu. Gitti Maslova. Yirmi beş ruble daha verdi ona, sonra da ayrı bir daireye taşınmasını

önerdi.

Maslova yazarın tuttuğu dairede otururken, aynı evde kiracı şen yaradılışlı bir satıcıya tutuldu.

Maslova kendi açtı durumu yazara, ondan ayrılıp satıcının küçük dairesine yerleşti. Onunla evleneceğine söz veren satıcı, Maslova'ya bir şey söylemeden Nijniy'e kaçınca gene yalnız kaldı

Maslova. Dairede tek başına oturmak istedi, ama izin vermediler. Mahal e polisi, yalnız başına ancak sarı kart alırsa, her hafta da muayeneye gelirse otu-

rabileceğini söyledi. O zaman gene halasına gitti Maslova. Üzerindeki son moda elbiseyi, pelerini, şapkasını görünce saygıyla karşıladı onu halası; onun yüksek tabakaya girdiğini düşünerek, çamaşırhanesinde çalışmasını önermeye cesaret edemedi. Mas lova için çamaşırcı olmak ya da olmamak önemli değildi artık. Çamaşırhanenin ilk odalarında bazıları çoktan vereme yakalanmış, soluk yüzlü, sıska çamaşırcı kadınların yaz kış açık duran pencereleri arasında, otuz derece sıcakta sabunlu buharın içinde çamaşır yıkayarak, ütü yaparak sürdükleri kürek mahkûmla-rmkinden farksız bu hayata bakarken içi sızlıyordu Maslova'nın; kendisinin de burada çalışabileceği aklına gelince dehşete kapılıyordu.

Onun için bu pek güç günlerde — ne bir koruyanı vardı ne de elinden tutanı — genel eve kız bulan bir muhabbet tel âlı kadının ağma düştü Maslova.

Sigaraya çoktan başlamıştı, son zamanlardaysa, satıcıyla ilişki kurduktan, satıcı onu bırakıp kaçtıktan sonra da içkiye alışmıştı. Şarap yalnız tadı hoşuna gittiği için çekmiyordu onu; daha çok, içkiyi, başından geçen kötü olayları unutmasına yardım ettiği, davranışlarına daha bir serbestlik verdiği için içiyordu. İçtiği zaman kendine güveni artıyordu. İçkili olmadığı zamanlarsa bir ağırlık çöküyordu üzerine, sıkılgan oluyordu.

Muhabbet tel âlı kadın halaya armağanlar yağdırdı, Maslo va'yi sarhoş ettikten sonra kentteki eve taşınmasını önerdi ona; oradaki hayatın gözalıcılığını, güzel iğini bal andıra bal andıra anlattı.

Maslova ikisinden birini seçmek zorundaydı; ya herkesin hor göreceği bir hizmetçi parçası olarak kalacaktı — bu arada erkekler gene kovalayacaktı onu tabiî, ara sıra gizliden geçici aşklar da yaşayacaktı — ya da ona gelecek

endişesi olmayan, huzur dolu bir hayat sağlayacak o eve gidecekti. Orada da olacaktı aşkları, ama bu aşklar açıktan açığa yaşanacaktı, yasalar izin verecekti ona; üstelik iyi de para kazanacaktı… Sonra, Mas-lova, onu bu duruma düşüren insandan, ona kötülük eden herkesten öcünü almayı düşünüyordu böylece. Kesin kararını

vermesinin bir nedeni daha vardı; Muhabbet tel âlı, istediği giysiyi diktirip giyebileceğini söylemişti ona; kadife, atlas, ipek giy-— 20 —

sileri, omuzlan açık ya da kol u tuvaletleri olacaktı. Maslova kendini üzerinde siyah kadifeden gül er olan parlak kırmızı, dekolte bir tuvaletle hayal edince dayanamadı, verdi kimlik cüzdanını.

Muhabbet tel âlı, hemen o akşam kiralık bir faytonla galip aldı Maslova’y ı, Kitayeva’nın ünlü evine götürdü.

O günden sonra Maslova için, kutsal kitapların, bilge insan-larm öylesine kötülediği, bilinen günahla dopdolu bir hayat başladı. Yurttaşlarının mutluluğundan başka bir şey düşünmeyen devletimizin yalnız izniyle değil, üstelik himayesi altında yüz binlerce kadın sürdürür bu hayatı; sonunda bu kadınların onda dokuzu korkunç hastalıklara yakalanırlar, zamanından önce çökerler, ölürler…

Çılgınca gece eğlencelerinden sonra gündüz geç saatlere kadar ölü gibi uyumak. Öğleden sonra üçte ya da dörtte pis yataktan bitkin kalkış, zehir gibi bir ağız, kahve, sabahlıkla, bir bluzla koridorlarda tembel dolaşmak, perdeyi açmadan pencereden bakmak, birbirleriyle bezgin tartışmalar; sonra yıkanmak, yüzü kremlemek, el eri; saçlara, omuzlara koku sürmek, giysileri tam geliyor mu diye üzerine ölçmek, elbisesi istediği gibi olmamış diye ev sahibine çıkışmak, aynanın karşısına geçip kendine bakmak, yüzünü, kaşlarını boyamak, yağlı tatlı yemekler yemek; sonra bedeni açıkta bırakan parlak, ipek giysiler giyinmek dayalı döşeli, alabildiğine aydınlatılmış salona inmek; ko-nukların gelişi, müzik, dans, şeker, şarap, sigara; peşinden de genciyle ihtiyarıyla yatmak; artık işi bitmiş ihtiyarların, bekârdı evliydi, genç adamların, tüccarların, çiftlik kâhyalarının, Ermenilerin, Yahudilerin, Tatarların, zengin, yoksul, sağlıklı, hasta, ayık, sarhoş, kibar, kaba, asker, sivil, üniversite ya da lise öğrencisi demeden herkesin koynuna girmek… Bağrışmalar sonra kahkahalar, kavgalar, müzik, sigara ve şarap, gene şarap,

sigara, akşamdan gün ağarıncaya dek kesilmeyen müzik. Ancak ortalık aydınlandıktan sonra kendi basma kalmak ve derin uyku. Bütün hafta her gün aynı şey. Hafta sonunda da paytonlara binip devlet dairesine, doktorların görevli oldukları kuruma gitmek… Erkek doktorlar doğanın günahtan uzak durmaları

için yalnız insanlara değil, hayvanlara bile verdiği utanma duygusunu ortadan kaldıra-

rak, yok ederek, bazan ciddî ve sert bir tavırla, bazan da oynak bir neşeyle muayene ediyorlardı

bu kadınları; sonra onlara, hep beraber işledikleri günaha devam etmeleri için biter belge veriyorlardı. Gene bir önceki gibi bir hafta başlıyordu. Yazın da kışın da, bayramda da, seyranda da hep böyle geçiyordu günleri. Maslovanın yedi yılı böyle geçti. Bu yedi yıl içinde iki ev değiştirdi, bir kere de hastaneye yattı. Genel eve girişinin yedinci, ilk düşüşününse sekizinci yılında, yirmi altı yaşındayken, ceza evine atılmasına, şimdi de, hücrede katil erle hırsızlarla altı ay bir arada kaldıktan sonra duruşmaya götürülmesine neden olan olay geldi başına.

III

Maslova yürürken ayaklarının altı sızlaya sızlaya, silâhlı iki erin arasında bölge mahkemesine geldiğinde, eski hanımlarının onu iğfal eden yeğeni prens Dmitri İvanoviç Nehlüdof kuş tüyü

döşekli, yüksek, yaylı karyolasında yatıyordu hâlâ; güzelce ütülü Hol anda malı, tertemiz pijamasının önünü açmış, sigarasını tüttürüyordu. Gözleri önündeki bîr noktaya takılmış, bu gün neler yapması gerektiğini, dün neler yaptığını düşünüyordu.

Dün akşam varlıklı, ünlü bir aile olan Korçagîn’lerde geçirdiğini hatırlayınca — herkes onun Korçaginlerin kızıyla yüzde yüz evleneceği inancındaydı — derin bir soluk aldı, bitmek üzere olan sigarasını atıp, gümüş sigaralıktan bir tane daha almak için uzattı elini, ama vazgeçti;

pürüzsüz, beyaz bacaklarını uzattı karyoladan, sal ayarak terliklerini buldu onlarla, dolgun omuzlarına ipek sabahlığını aldı; çabuk, geniş adımlarla yatak odasi-nm hemen bitişiğindeki lavanta, briyantin, kolonya, krem kokan tuvalet odasına geçti. Hemen hepsi dolgulu dişlerini özel bir macunla fırçaladı, hoş kokulu bir suyla çalkaladı ağzını, sonra yıkanmaya başladı. Kokulu sabunla el erini yıkayıp, uzamış tırnaklarını fırçayla dikkatlice temizledikten, yüzünü, kalın ensesini geniş mermer lavaboda yıkadıktan sonra, duşun hazır beklediği yan odaya geçti. Burada adaleli, yağlanmış, beyaz bedenini so-— 22 —

ğuk suyla yıkayıp, kalın bir havluyla iyice kurulandıktan sonra kar gibi bembeyaz iç çamaşırları

giydi, ayna gibi parlatılmış potinlerini geçirdi ayağına; aynanın karşısına oturdu, kısa, siyah sakalını, önden hafif seyrelmiş kıvırcık saçlarını iki tarakla taramaya başladı.

İç çamaşırından, elbisesinden, ayakkabısından tutun da kravatına, kravat iğnesine, kol düğmesine kadar tuvalet için kul andığı her şeyi en iyisinden, en değerlisinden; göze batmayan, sade, sağlam, pahalı şeyler.

Nehlüdof yirmi otuz kravatın, kravat iğnesinin arasından eline ilk geçenleri aldı — bir zamanlar hoş bir uğraştı bunlardan bîrini seçmek, oysa şimdi umursamıyordu — temizlenmiş olarak sandalyenin üzerinde hazır bekleyen elbisesini giydi tam anlamıyla dinç olmasa bile, yıkanıp paklanmış, misk gibi kokular sürünmüş olarak, parkelerini dün akşam üç uşağın ova ova iyice temizlediği uzun yemek salonuna girdi. Salonda meşe ağacından kocaman bir büfe; gene meşe ağacından, aslan pençelerini andıran oyma bacaklarıyla soylu bir görünümü olan açılıp kapanır büyük bir masa vardı. Aile adının baş harfleri büyük büyük işlenerek süslenmiş kolalı, ince bir örtü

örtülü masanın üzerinde kokulu kahve dolu gümüş bir kahvelik, gene gümüş bir şekerlik, kaymak dolu bir kaymaklık, taze francala, peksimet, biskü-vit dolu bir sepet duruyordu. Bunlardan başka mektuplar, günlük gazeteler, yeni gelen Revue des deux Mondes de vardı. Nehlüdof tam mektuplara uzatıyordu elini ki, koridora açılan kapıdan matem elbisesi giymiş, başında saçlarının döküldüğünü gizleyen dantel i bir başlıkla

şişman, yaşlı bir kadın süzüldü içeri. Bu, Nehlüdof’un bundan kısa bir süre önce şimdi oturduğu evde ölen annesinin oda hizmetçisi Agrafena Petrovna’ydı. Hanımı ölünce evden ayrılmamış, bu kez oğlunun ev işlerine bakmaya başlamıştı.

Agrafena Petrovna, Nehlüdof’un annesiyle birkaç kere gitmişti Avrupa’ya, hepsi toplanırsa on yıl kadar kalmıştı orada; bir hanımefendi havası vardı davranışlarında bunun için. Çocukluğundan beri Nehlüdof’ların evindeydi, Dmitri İyanoviç‘in de Mityacık diye çağrıldığı zamanı bilirdi.

— Günaydın Dmitri İvanoviç.

— Günaydın Agrafena Petrovna. Gülümseyerek devam etti Nehlüdof:

— Ne var, ne yok?

- Bir mektup. Prensesten mi, küçük Prensesten mi geliyor, bilmiyorum.

Agrafena Petrovna mektubu verirken manâlı manâlı gülümsedi.

— Oda hizmetçileri getirdi onu, diye devam etti, çok oluyor, yanımda saklıyordum.

Nehlüdof mektubu alırken,

— Pekâlâ, şimdi okurum, dedi.

Agrafena Petrovna’nın gülümsediğini farkedînce kaşlarını çattı. Bu gülümseme, yaşlı kadının, mektubun Nehlüdof’un evleneceğinden kuşku etmediği küçük prenses Korçagina’dan geldiğini bildiği anlamına geliyordu. Agrafena Petrovna’nın gülümsemesinin verdiği bu haber hiç hoşuna gitmemişti Nehlüdof’un.

— Kıza söyleyeyim beklesin, dedi Agrafena Petrovna. Masanın üzerindeki kırıntıları

temizlemek için kul anılan

küçük süpürgenin durması gereken yerde olmadığını görünce alıp yerine koydu onu, sonra geldiği gibi gene sessizce çıktı yemek salonundan.

Nehlüdof, Agrafena Petrovna'nın verdiği lavanta kokan mektubu açıp okumaya başladı.

Sarı, kalın bir kâğıda iri harflerle, karmakarışık bir e! yazısıyla şöyle yazıyordu: Bel eğiniz olmak sorumluluğunu üzerime aldığım için hatırlatayım size, bugün, yirmi sekiz nisan günü mahkemede jüri heyetinde görevlisiniz; bu yüzden, dün akşam kendinize özgü o rahatlığınızla söz verdiğiniz gibi, tablolara bakmaya gelemeyeceksiniz Kolosov ve bizimle bugün; görevinize gitmediniz için â moins que vous ne soyez dipose â payer â la cour d'assîes les 300

roubles d'amende, que vous fefusez votre cheval (‘). Dün

(‘) Bölge mahkemesine, ata vermeye acıdığınız 300 rubleyi ceza olarak ödemeyi göze almazsanız tabiî. (Fransızca)

akşam siz gittikten hemen sonra hatırladım bunu. Unutmayın sakın.

Pr. M. Korçagina

Kâğıdın arkasına şöyle eklenmişti:

Maman vous fait dire que votre couvert vous . attendre jusqu'â la nuit. Venes absolument â que!

e heure que cela soit (‘)

M.K.

Nehlüdof yüzünü ekşitti. Bu mektup küçük prenses Korça-gina'nm iki aydan beri ustalıkla yürüttüğü uğraşın bir devamıydı; bu uğraş Nehlüdof'u görünmez bağlarla her gün biraz daha bağlıyordu genç kıza. Ayrıca, ilk gençlik yıl arını geride bırak-•mış, bir de deli gibi vurulmamış

insanlarda görülen evlenmek için ilk adımı atarkenki o alışılmış kararsızlık bir yana, Nehlüdof kararını vermiş olsa bile küçük Prensesi hemen

isteyemezdi annesinden babasından. On yıl önce Katyuşa’yı iğfal edip yüzüstü bırakması değildi bunun.nedeni; çoktan unutmuştu o olayı, evlenmesine bir engel saymıyordu bunu. Onu düşündüren, o sıralar evli bir kadınla arasındaki ilişkiydi; gerçi kesmişti kadınla ilişkisini son günlerde, ama kadın kabul etmiş değildi henüz aralarındaki ilişkinin kesildiğini.

Nehlüdof kadınlardan çok korkardı, evli kadında onunla ilişki kurma isteğini de onun bu korkaklığı

uyandırmıştı zaten. Kadın, Nehlüdof un seçimlere girdiği bölgenin soylular başkanının karısıydı.

Kadın sonunda başardı Nehlüdof’u elde etmeyi. Ne var ki bu ilişki gün geçtikçe hem sarıyordu Nehlüdof’u, hem de iğrendiriyordu. Başlangıçta kendini iyice kaptırmıştı kadına, şimdi de kadına karşı kendini suçlu hissettiği için onun rızası olmadan aralarındaki ilişkiyi kesemiyordu.

Nehlüdof’un, istese bile

(‘) Annem yemeğinizin geceye kadar sîzi bekleyeceğini size bildirmemi söyledi. Gelin de ne zaman gelirseniz gelin. (Fransızcs)

Korçagina’ya evlenme teklifinde bulunmaya hakkı olmadığını düşünmesinin nedeni buydu işte.

Kadının kocasından gelen bir mektup da masanın üzerinde duruyordu. Zarfın üzerindeki el yazısıyla damgayı görünce kızardı Nehlüdof, tehlikenin yaklaştığını sezinlediği zamanlar olduğu gibi hemen bir dinçlik geldi üzerine gene. Ama boşuna heyecanlanmıştı böyle birdenbire: Nehlüdof’un en büyük çiftliklernin bulunduğu bölgenin soylular başkanı olan kadının kocası, mayısın sonunda olağanüstü bir toplantı yapılacağından haberdar ediyordu Nehlüdof’u; muhakkak toplantıya gelmesini, okul ar ve yol ar konusunda çıkacak önemli tartışmalarda —gerici çevrenin bu konularda bütün gücüyle direteceği beklenîyormuş çünkü — donner un coup depoule C) diliyordu.

Başkan aydın bir insandı, kendisi gibi düşünen birkaç arkadaşıyla beraber, II! Aleksandr zamanında alıp yürüyen gericiliğe karşı savaşıyordu, bu uğraş öylesine doldurmuştu ki günlerini, ailesinin mutsuz gidişinden haberi yoktu.

Bu adamla ilgili bütün acı anıları canlandı Nehlüdof'un bel eğinde: Bir keresinde onun, karısıyla olan ilişkisini öğrendiğini sanıp nasıl düel oya hazırlandığını, havaya ateş etmeye kararlı olduğunu hatırladı. Kadınla arasında geçen öfkeli bîr tartışma sonunda kadının umutsuzluk içinde kendini havuza atmak için bahçeye koştuğu, onun da kadını aramaya çıktığı geldi aklına. Nehlüdof Olmaz, gidemem, diye geçirdi içinden, ondan bir cevap almadan hiç bir şey de yapamam. Bir hafta önce kadına bir mektup yazmış, ona karşı suçlu olduğunu kabul ettiğini, bu suçunu bağışlatmak için her şeye hazır olduğunu, kadının iyiliğini düşünerek aralarındaki ilişkiyi kendi yönünden kestiğini kesin bir dil e bildirmişti ona. İşte bu mektuba cevap bekliyordu şimdi; hâlâ

gelmemişti cevap. Aslında cevabın gelmemesi iyi bir işaretti de. Kadın ayrılmayı kabul etmemiş

olsaydı şimdiye kadar çoktan cevap yazmış ya da, önceleri olduğu gibi çıkıp gelmiş olması

gerekirdi. Nehlüdof şimdi orada kadının peşinde koşan bîr subayın olduğunu duymuştu; bu hem kıskançlıktan kö-

(') Onu savunmasın). (Fransızca)

pürtüyordu onu, hem de artık can sıkmaya başlayan bu yalandan kurtulma umudunu verdiği için sevindiriyordu.

Öteki mektup çiftliklerinin baş kâhyasından geliyordu. Kâhya Nehlüdof'u, miras hakkını tamamen üzerine almak, bir de işlerin bundan böyie naşı! yürütüleceğini karara bağlamak için çağırıyordu; Çiftliklerinizi rahmetli annenizin zamanında olduğu gibi mi yöneteyim gene, yoksa eskiden annenize, şimdi de size önerdiğim gibi elimizdeki imkânları çoğaltıp köylülere dağıttığımız toprağı

da biz mi işleyelim? diye yazıyordu. Kâhya böyie bir yolun onlar için çok daha kârlı olacağı

inanandaydı. Adam ayrıca, ayın birinde yol aması gereken üç bin rubleyi geciktirdiği için özür diliyordu. Parayı gelecek postayla yol ayacakmış. Bu duruma sebep, köylülerden para toplamakta güçlük çekmesiy-miş, gerekli yerlere başvurmadan bîr türlü alamıyormuş onlardan parayı. Bu mektup hem hoşuna gitmişti Nehlüdof'un hem canını sıkmıştı. Hoşuna gitmişti, çünkü çiftliklerin nasıl yönetileceğinin onun buyruğu altında olduğunu bilmek hoş bir şeydi; canını sıkmıştı, çünkü

ilk gençlik yıl arında Herbert Spencer'i çok severdi, kendi de büyük bir toprak sahibi olduğu halde, onun Social statics de (') savunduğu, toprağın insanların ortak malı olduğu görüşünü

benimsemişti. Gençliğin verdiği kararlılıkla, içtenlikle toprağın kişinin özel malı olamayacağını

söylemiyordu yalnızca; üniversitedeyken bu görüşü savunan yazılar yazmakla da kalmamıştı; babasından ona kalan küçük bir toprak parçasını, inançlarının tersine toprak sahibi olmak istemediği için tutup köylülere dağıtmıştı. Şimdiyse, annesinden kalan mirasla büyük bir toprak sahibi olduktan sonra ikisinden birini seçmek zorundaydı; ya on yıl önce babasından kalan iki yüz hektar yeri yaptığı gibi kendisinin olan bir malı başkalarına verecekti; ya da eskiden bağlandığı

tüm düşüncelerin yanlış, yalan olduğunu kabul enecekti sessizce.

Birinci yolu tutamazdı, çünkü geçimini sağlamak için topraktan başka hiç bir şeyi yoktu. Devlet hizmetine girip çalışa-

(') Sosyal denge (İngilizce)

mazdı, canı istemiyordu; öte yandan bu zengin hayata da alışmıştı bir kere, başka türlü

yaşayamamayacağı inancındaydı. Hem ne gereği vardi bunun? Gençliğinde olan o inanç gücü, o kararlılık, o ün kazanma, çevresindekileri şaşırtma isteği yoktu artık içinde. Ne var ki, Spercer'in Sosyal denge sinden benimsediği toprak sahibi oimanın olumsuzluğunu, haksızlığını gösteren delil eri — sonra, çok sonra bunun kesin ispatını Henry George' da buldu — inkâr etmek de elinden gelmiyordu bir türlü. Kâhya'nın mektubu bu yüzden canını sıkmıştı işte.

IV

Nehlüdof kahvesini içtikten sonra kalktı, saat kaçta mahkemede bulunması gerektiğine bakmak, küçük Prensese de bir cevap yazmak için çalışma odasına yürüdü. Çalışma odasına gitmek için atelyeden geçmek gerekiyordu. Atelyenîn ortasında, üzerinde yarım bırakılmış bir tablo ters duran bir sehpa vardı; duvarlarda etüdler asılıydı. İki yıl üzerinde çalıştığı bu tablonun, duvarlarda asılı

etüdlerin, atelyenin görünümü resim sanatında özel ikle son zamanlarda açık seçik hissettiği güçsüzlüğünü hatırlattı ona. Bunu aşın ince sanat zevkine veriyordu ama, gene de hoş olmayan bir duyguydu bu.

Bundan on yıl önce ayrılmıştı devlet hizmetinden. Kendisinin resim sanat! için yaratılmış bir insan olduğuna karar vermiş, resim sanatından başka her-uğraşa biraz küçümseyerek bakmaya başlamıştı. Şimdi de buna hiç hakkı olmadığı anlaşılmıştı. Bu yüzden, resmi hatırladıkça tatsız bir duygu çökerdi içine. Atel-yeye can sıkıntısıyla şöyle bir göz gezdirdikten sonra keyifsiz, çalışma odasına geçti. Burası oldukça geniş, yüksek tavanlı, dayalı döşeli bîr odaydı.

Nehlüdof büyük masasının gözünü çekip önemli işler bölümünde mahkemeden gelen kâğıdı

buldu. Saat on birde olması gerekiyordu orda. Küçük Prensese çağrısı için teşekkür etmek, akşam yemeğine yetişmeye çalışacağını bildirmek için kâğıt kalem alıp masaya oturdu. Ama puslanın sonuna gelince yırtıp at-—

ti onu: çok senli benli olmuştu. Bir tane daha yazdı: bu kez de soğuk, neredeyse küçümser bir havası olmuştu pusulanın. Gene yırttı, duvardaki düğmeye bastı. Odaya donuk yüzlü, orta yaşlı

bir uşak girdi. Üzerinde keten bezinden gri bir önlük vardı; sakalını kesmiş, favorilerini uzatmıştı.

Nehlüdof,

— Söyleyin arabamı hazırlasınlar, lütfen.

— Başüstüne efendim.

— Ha, Korçagin'lerin oda hizmetçisi bekliyor dışarda, ona da söyleyin, teşekkür ediyor, kendi gelebilirse gelecekmiş desin.

— Başüstüne.

Nehlüdof Ayıp oldu ama ne yapayım, yazamıyorum işte. Nasıl olsa görüşeceğiz bu akşam, diye düşündü. Giyinmeye gitti.

Giyinip dışarı çıktığında lâstik tekerlekli arabası kapının önünde bekliyordu onu.

Arabacı sağlam, güneşten yanmış boynunu gömleğinin beyaz yakası içinde yarım döndürerek,

— Dün akşam siz çıkmışsınız, ben gelmişim Prenses Kor-çagni'in evine, dedi kapıcı Şimdi çıktılar, dedi.

Arabacılar bile biliyor Korcagin'Ierle olan ilişkimi diye düşündü Nehlüdof. Son zamanlarda aklından bir türlü çıkaramadığı Korçagina'yla evlenmeli miyim evlenmemeli miyim? sorusu gene çıktı karşısına. O sıralar karar vermesi gereken konularda çoğunlukla olduğu gibi, bu soruya da şöyle ya da böyle bir cevap veremiyordu kendi kendine.

Evlenmeye karar vermesi için birtakım nedenler vardı. Bir kere, evlilik aile ocağına bir huzur getirmesinden başka, kadın erkek ilişkilerinde düzensizliği ortadan kaldırdığı için kişinin ahlâk yönünden yükselmesini

sağlardı; sonra — asıl önemli olan da buydu — Nehlüdof ailenin, çocukların bu anlamsız yaşayışına bir anlam katacağını umuyordu. Bütün bundan evlilikten yana olan düşüncelerdi. Evliliğe karşı olanları da vardı tabiî; yaşı geç-‘ mis bütün bekârlar gibi o da özgürlüğünü yitirmekten korkuyordu; sonra kadın yaradılışının bilinmezliği karşısında bilinç dışı

bir ürkeklik vardı içinde.

Evlenmesi söz konusu olursa Missi’yi (küçük Prenses Kor-çagina’mn adı Mariya’ydı, ama böyle ailelerde her zaman görüldüğü gibi, bir de başka ad yakıştırmışlardı ona) evet, evlenmesi söz konusu olursa Missi’yi seçmesinden yana birtakım nedenleri vardı Nehlüdof’un: Soylu bir ailedendi Missi, giyinişinden tutun da konuşmasına, yürüyüşüne, gülüşüne kadar her şeyiyle ayrılıyordu çevresindeki insanlardan; ama tuhaf bir ayrılık da değildi bu, göze hoş gelen bir ayrılıktı — bu ayrılığı anlatmak için başka bir sözcük bulamıyordu. Genç kızın bu özel iğine büyük değer veriyordu. Sonra, herkesden daha bir yüksekti Missi’ nin gözünde Nehlüdof, anlıyordu onun düşüncelerini. Kızın gösterdiği bu anlayış, yani Nehlüdof’un yüksek yeteneklerini sezinlemesi kızın zeki, görüşlerinin de doğru olduğunu ispat ediyordu Nehlüdof’a. Missi’yle evlenmeyi düşünürken onu kararsızlığa düşüren nedenler de vardı: Missi’den çok daha değerli, dolayısıyla ona daha lâyık bir kız aranırsa pekâlâ bulunabilirdi; sonra, yirmi yedi yaşındaydı Missi, yüzde yüz birkaç aşk serüveni geçmişti başından… hele bu düşünce büyük ıstırap veriyordu Nehlüdof’a.

Kızın geçmişte bile olsa, ondan başka birisini sevmiş olabilmesini kabul etmiyordu gururu.

Nehlüdof’la karşılaşacağını bilemezdi tabiî kız, ama onun başka birisini sevebildiği düşüncesi bile gururuna dokunuyordu Nehlüdof’un.

Sözün kısası, bir karar verecek gibi olunca o kararını doğru gösteren düşünce kadar da yanlış

olduğunu ispatlayan düşünce çıkıyordu ortaya hemen; iki yan da aynı derecede ağır basıyordu; Nehiüdof kendi haline gülerek, sırtına iki bağ odun vurulmuş bir eşeğe benzetiyordu kendini.

Hangi yanın daha ağır bastığını bilemeden şaşkın, bekliyordu.

Ne olursa olsun, diye verdi kararını, Manya Vasilyevna’ dan (başkanın karısından) bir cevap gelmedikçe, onunla ilişkimi tamamen kesmeden hiç bir şey yapamam.

Karar vermekte acele etmemesinin gerektiği düşüncesi hoşuna gitmişti.

Faytonu adliyenin asfalt avlusuna hiç ses çıkarmadan girdiğinde kendi kendine Neyse canım, sonra düşünürüz bunları, dedi.Şimdi, her zaman yaptığım, kendimi yapmak zorunda gör—düğüm gibi, toplumsal görevimi dürüstçe yerine getirmeliyim,, diye geçirdi içinden. Hem çoğunlukla ilgi çekici oluyor bu duruşmalar.

Kapıcının yanından geçerek içeri girdi.

Nehlüdof geldiğinde adliyenin koridorlarında koşuşmalar başlamıştı bile.

Odacılar el erindeki kâğıtları ayaklarını yere sürte süre, soluk soluğa bir odadan ötekine dolaştırıp duruyorlardı. Yargiçlar^ avukatlar, mahkeme görevlileri bir o yana, bir bu yana gidip ge liyorlar, davacılar, tutuklu olmayan sanıklar duvar diplerinde ta?-salı tasalı dolaşıyor, ya da bir kenarda oturmuş bekliyorlardı.

Nehlüdof odacılardan birini çevirip,

— Bölge mahkemesi nerede? diye sordu.

— Hangi bölge mahkemesini soruyorsunuz? Su!h mahkemesini mi? Sulh ceza mahkemesini mi?

— Jürideyim.

— Öyle söylesenize. Ağır ceza mahkemesine gideceksiniz:. Surdan sağa dönün, sonra sola, ikinci kapı.

Nehlüdof odacının söylediği yoldan gitti.

Kapıda iki adam bekliyordu: Biri uzun boylu, temiz yürekle olduğu yüzünden bel i, şişman bir tüccardı; sabah sabah birkaç; kadeh yuvarlamış olacak, pek neşeli gözüküyordu; öteki Yahu-diye benzeyen bir satıcıydı. Nehlüdof yanlarına yaklaşıp Jüri heyetinin odası burası mı? diye sorduğunda iki adam yün fiyatları üzerine konuşuyorlardı.

Güleç yüzlü tüccar,

—< Burası efendim, burası, dedi.

Neşeyle göz kırparak,

— Siz de mi jüridesiniz kardeşim? diye sordu. Nehlüdof'dan evet cevabını alınca devam etti:

— Öyleyse beraber çalışacağız.

Tombul, geniş elini Nehlüdofa uzattı.

—> İkinci dereceden tüccar Bakiasof… Kiminle tanışmak mutluluğuna eriyorum efendim?

Nehlüdof adını söyleyip odaya girdi.

Jüri heyetinin küçük odasında toplumun çeşitli tabakalarından on kişi vardı. Hepsi yeni gelmişti daha; bazıları oturuyor, 'bazıları birbirini yukardan aşağı süzerek, birbirleriyle tanışarak

^dolaşıyorlardı odanın içinde. Resmi giysili emekli bir memur 'vardı; ötekilerin bazıları redingotlu, bazıları ceketliydi, bir tane 'de fraklı vardı.

Hepsinin yüzünde — çoğu işlerinden geri kaldığı, böyle şeylerden hiç hazzetmediklerini söyledikleri halde — önemli bir toplumsal görevi yerine getirmenin verdiği hazzı açığa vuran bir sevinç ifadesi dikkati çekiyordu.

Jüri üyeleri, birbirleriyle tanışanları da tanışmadan kim olduklarını az çok tahmin edenleri de kendi aralarında havalardan, ilkbaharın erken

geldiğinden, onları bekleyen işten söz ediyorlardı.

Nehlüdof’la tanışmayanlar, besbel i bunu bir onur sayarak, onunla tanışmak için yarış ediyorlardı.

Nehlüdof da, yabancıla-rın arasında her zaman yaptığı gibi, bu tanışmayı zorunlu bir tö-ren olarak kabul ediyor, uyuyordu ona. Kendini insanların çoğundan niçin üstün gördüğü sorulsaydı ona, cevap veremezdi, çünkü olağanüstü hiç bir yanı yoktu. Almancayı, İngilizceyi, Fran-sızcayı çok iyi konuşmasının, iç çamaşırından elbisesine, kravatından kol düğmesine kadar her şeyinin en iyisinden, en pahalısından olmasının kendini başkalarından üstün görmesine neden olamayacağını biliyordu. Oysa çevresindeki insanlardan üstün olduğuna kesin bir inanç vardı

içinde, kendisine herkesin gösterdiği saygıyı zorunlu bir şey olarak görür, çevresindekilerin ona karşı davranışlarında bu saygı eksik olursa bunu kendine bir hakaret sayardı. Jüri odasında da aynı durum olmuş, ona iste-diği saygıyı göstermemişlerdi. Bu canını sıkmıştı. Nehlüdof’un. Jüri üyeleri İçinde bir tanıdığı vardı. Pyotr Gerasimoviç‘di bu ÎNehlüdof, soyadını hiç bir zaman aklında tutamamıştı onun, bu-raunla öğündüğü bile olurdu bazan); ablasının çocuklarının ilk-— 32 —okulda öğretmenyidi. Pyotr Gerasimoviç sonra bir kursu bitirmiş, lise öğretmeni olmuştu; şimdi lisede öğretmendi. Bu yılışık tavırlı, gülüşünde kendine aşırı bir güven olan, Nehlüdof’un ablasının dediği gibi kommün adamdan hiç hazzetmezdi Neh-lüdof.

Pyotr Gerasimoviç çın çın öten bir kahkahayla karşıladı Nehlüdofu.

— Siz de geldiniz demek ha, yan çizmediniz yani?

Nehlüdof canı sıkkın sert bir tavırla.

— Aklımın ucundan geçirmem böyle bir şeyi, dedi. Pyotr Gerasimoviç daha da yüksek sesle gülmeye başlamıştı.

— Yurttaşlık görevidir bu. Ama biraz sabredin hele, karınınız acıksın, uykusuzluktan kıvranın, bakalım böyle söyleyecek misiniz o zaman?

Bu Al ahın belâsı herif biraz sonra sen demeye başlayacak bana… diye geçirdi içinden Nehlüdof.

Yüzüne, ancak o anda bütün akrabalarının öldüğü haberini alsa gerçek olabilecek bir keder ifadesi verip uzaklaştı Pyotr Gerasimoviç'in yanından, heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatan, sakalsız, temiz görünüşlü bir adamın çevresinde toplanan gruba yaklaştı. Adam o günlerde sulh mahkemesinde devam eden bir dâvadan söz ediyordu; bu konuda çok şey bildiği bel iydi, yargıçların, ünlü avukatların adlarını, baba adlarını söylüyordu: Ünlü bir avukatın bu dâvanın gidişini nasıl değiştirdiğini, yüzde yüz haklı olduğu halde, yaşlı bir hanımefendinin şimdi karşı

tarafa büyük bir para ödemek zorunda kalacağını anlatıyordu.

— Dâhi bir avukattır! diyordu.

Herkes saygıyla dinliyordu onu; aradaki kişisel görüşlerini belirtmek isteyen çıkıyordu ama konuşmacı, gerçeği yalnız o bi-lebilirmiş gibi sözünü kimsenin kesmesine izin vermiyordu.

Nehlüdof geç geldiği halde gene de uzun süre beklemeleri gerekti. Mahkeme üyelerinden biri gelmemişti, onu bekliyorlardı.

VI

Başkan erken gelmişti. Uzun favorilerine ak düşmüş, şişmanca, uzun boylu bir adamdı bu.

Evliydi, ama karısı gibi onun da pek düzensiz bir yaşayışı vardı. Karı koca hiç karışmazlardı

birbirlerine. O sabah, yazın onların evinde çalışan İsviçre'li mü-rebbiye kızdan pir pusla almıştı; kız güneyde bir yerden Peters-burg'a geçerken kente uğrayacağını, saat üçle altı arasında onu İtalya otelinde bekliyeceğini yazıyordu. Bu nedenle, geçen yaz sayfiyede ona güzel anlar yaşatan şu kızıl saçlı Klara Vasilyev-na'ya saat altıya kadar yetişebilmek için duruşmanın bir an önce başlayıp bitmesini istiyordu.

Odasına girip kapının çengelini taktı, evrakların bulunduğu masanın en alt gözünden iki küçük halter aldı, yirmi kere öne yukarı, yana aşağı indirip kaldırdı, sonra halterleri başının üzerinde tutarak üç kere yavaş yavaş çömelip kalktı.

Alyans parmağında altın bir yüzük olan sol eliyle şişmiş sol pazusunu yoklarken Soğuk duş, bir de jimnastik çok iyi geliyor bana diye düşündü. Şimdi ip atlayacaktı biraz da (uzun süre oturacağı

zamanlar önce bu iki hareketi yapardı), o sırada kapı zorlandı dışardan. Biri açmak istiyordu onu.

Başkan aceleyle yerine koydu halterleri, gidip kapıyı açtı.

— Affedersiniz, dedi.

Odaya gözlüğünün çerçevesi altın, kalkık omuzlu, kısa boylu, asık yüzlü bir adam girdi. Mahkeme üyelerinden biriydi bu.

— Gene Matvey Nikitiç yok, dedi. Başkan resmî giysisini giyerken,

— Hâiâ gelmedi demek, diye cevap verdi, her zaman geç kalır zaten.

Üye,

— Hiç utanmaz mı bu adam yaptığından, anlamam, dedi. Öfkeyle oturup bir sigara çıkardı.

Her şeyinde son derece titiz bir insan olan bu üye o sabah karısıyla, evin aylık parasını

zamanından önce bitirdi diye atış-

mıştı. Karısı gelecek ayın parasından biraz vermesini istemişti ondan, ama beriki vermemişti.

Birbirlerine bağırıp çağırmışlardı. Kadın öyleyse akşama yemek de olmayacak evde, boşuna bekleme demişti. Üye bir şey söylemeden çıkmıştı evden; karısının dediğini yapacağından da korkmuyor değildi hani, zira her şey beklenirdi ondan. Kol arını iki yana genişçe açarak güzel, beyaz el eriyle, iki yandan işlemeli yakalığının üzerine dökülen uzun, hafif kır düşmüş favorilerini düzelten temiz yürekli, sağlıklı, neşeli başkanına bakarken İnsanın düzenli, dürüst bir yaşayışı

olursa böyle güler yüzü işte her zaman, oysa cehennemden farksız benim hayatım, diye geçirdi içinden.

Sekreter girdi içeri, bir dâva dosyası getirdi. Başkan sigarasını yakarken,

— Çok teşekkür ederim, dedi. Önce hangi dâvaya bakaca-ğız?

Sekreter önemsemez bir tavırla, -— Galiba zehirleme dâvasına, diye karşılık verdi. Başkan bu dâvayı saat dörde kadar bitirip sonra gidebileceğini düşünerek,

— Eh, dedi öyle olsun bakalım. Matvey Nikitiç hâlâ gelmedi mi?

— Gelmedi.

— Breve burada mı peki?

— Burada.

— Görürseniz söyleyin ona, zehirleme dâvasından başlayacağız.

Breve, bu davada görevli savcı yardımcısıydı.

Koridora çıkınca Breve’yle karşılaştı sekreter. Resmî giysisinin önü açık, çantası koltuğunun altında, omuzlarını kaldırmış,, topuklarını hızla yere vura vurar boş olan kolunu yana doğru sal ayarak çabuk çabuk yürüyordu.

Sekreter seslendi ona:

— Mihail Petroviç hazır olup olmadığımızı soruyor. Savcı yardımcısı, __Elbette hazırım, dedi, her zaman hazırımdır. Önce hangi

davaya bakılacak?

— 35 —

— Zehirleme davasına.

—• Güzel, dedi savcı yardımcısı.

Aslında hiç de güzel bulmamıştı bunu: Bütün gece uyuma-uri ştı. Bir arkadaşı uğurlamışlar, saat ikiye kadar içmiş, oyun oynamışlardı; sonra da, bundan altı ay önce Maslova'nın bulunduğu eve, kadınlara gitmişlerdi; bu yüzden zehirleme dâvasının dosyasını inceleme fırsatını bulamamıştı, simdi şöyle bir göz gezdirmek istiyordu ona. Sekreter, savcı yardımcısının zehirleme dâvasının dosyasını incelemediğini bildiği için, bu dâvaya önce bakılmasını mahsus salık vermişti başkana.

Sekreter memurluk yapan bütün Almanlar gibi — koyu bir ortodokstu; sekreter hiç sevmezdi onu, gözü onun yerindeydi.

— İğdişlerin dâvası ne oldu? diye sordu sekreter.

Savcı yardımcısı,

— İstediğim tanık bulunamadığı için dâvaya başka bir mahkemede bakılmasını isteyeceğim, dedi.

— Bir şeyi değiştirmez ki bu…

— Ben üzerime alamam böyle bir dâvayı.

Savcı yardımcısı kolunu gene öyle sal ayarak odasına koştu. İğdişler dâvasını son derece önemsiz, gereksiz bir tanığın olmaması yüzünden reddetmesinin asıl nedeni, bu dâvaya bakan Jürinin çoğunluğunun aydın kimseler olmasıydı, sanıkları suçsuz bulabilirdi. Başkanla anlaşmışlar, bu dâvayı — orada jüri üyeliğine daha çok köylü bulunabileceğinden sanıkların cezalandırılmaları şansı artacağı için — kasaba mahkemesine yol amaya karar vermişlerdi.

Koridorlardaki hareket giderek çoğalıyordu. En çok kalabalık, dâvalarla yakından ilgili gösterişli adamın jüri üyelerine sözünü ettiği dâvanın bakıldığı sulh mahkemesinin önünde vardı. Duruş-Tnaya ara verilmiş, dahi avukatın, elinden büyük bir parayı alıp buna en küçük bir hakkı olmayan davacı müvekkiline kazandırdığı yaşlı kadın salondan çıkmıştı. Yargıçlar da biliyordu davacının bu parada hiç hakkı olmadığını, davacı kendi de, avukat da; ama öyle bir yön vermişlerdi ki dâvaya, parayı yaşlı kadından almamak da imkânsızdı, alıp davacıya vermemek de. Yaşlı

kadınşişmancaydı, güzel giyinmişti, şapkasında kocaman kocaman gül er vardı. Kapıdan çıkınca durmuş; tombul, kısa kol arını iki yana açarak avukatına Ne olacak bunun sonu? Bir şeyler yapın.

Al ahaşkınıza! Nedir bu böyle? diye soruyordu. Avukat yaşlı kadının şapkasmdaki gül ere bakıyor, onu dinlemiyordu, bir şeyler düşünüyordu.

Yaşlı kadının hemen arkasından, önü açık, pırıl pırıl parlayan cüppesiyle şapkasında gül er olan yaşlı kadının varını yoğunu elinden alan ünlü avukat çıktı. Yüz binden çok kazancı olan-dâvâlı on bin ruble vermişti ona. Herkesin gözü avukatın üzerindeydi, o da farkındaydı bunun, hal eriyle şöyle diyordu sanki ona bakanlara: Bağlılık gösterisinde bulunmayın, istemez. Kalabalığın arasından çabuk adımlarla geçip uzaklaştı.

VII

En sonunda Matvey Nikitiç de geldi. Uzun boylu, sıska mah keme yöneticisi yan yan yürüyüşüyle jüri üyelerinin odasına girdi. Alt dudağı da yana çekilmişti.

Mahkeme yöneticisi üniversiteyi bitirmiş, dürüst bir insandı; ne var ki çok içtiği için hiç bir yerde dikiş tutturamamıştı.. Karısının akrabası bir kontes üç ay önce bu işi bulmuştu ona, şimdiye kadar kovulmadığı için seviniyordu.

Pince-nez’ini (‘) takarak odadakileri gözden geçirdikten; sonra,

— Hepiniz tamam mısınız baylar? dîye sordu. Tüccar,

— Galiba, dedi.

Mahkeme yöneticisi cebinden listeyi çıkardı;

— Önce yoklama yapalım bir.

Adını okudukları orada olduklarını bildirince Pince-nez'inin arkasından ya da üstünden sesin geldiği yana bakarak adları sırayla okumaya başladı.

f) Kelebek gözlük.

— Yedinci dereceden memur İ. M. Nikirofo. Mahkemeler konusunda bilmediği olmayan gösterişli adam

cevap verdi":

— Benim.

— Emekli albay İvan Semyonoviç İvanof.

Üzerinde emekli subay resmî giysisi olan zayıf bir adam, —- Burada, dedi.

— İkinci dereceden tüccar Pyotr Başlakof, İyi yürekli tüccar içtenlikle gülümseyerek,

— Buradayım, dedi.

— Muhafız teğmeni prens Dmitri Nehlüdof.

— Benim, dedi Nehlüdof.

Mahkeme yönetcisi Pince-nez'inin üstünden Nehlüdof'a saygıyla gülümseyerek baktı, öne eğilerek selâm verdi; onu öteki üyelerden ayrı tuttuğunu belirtmek için yapmıştı bunu sanki.

— Yüzbaşı Yun Dmitrîyeviç Dançenko, tüccar Grigori Ye-fimoviç Kuleşof…

Listedeki bütün isimleri okudu. İki kişi yoktu, ötekiler hazırdı.

Yönetici kapıyı saygıyla göstererek,

— Şimdi salona geçelim lütfen baylar, dedi.

Hepsi kalktı, kapıda birbirine yol vererek koridora, oradan da duruşmanın olacağı salona geçtiler.-

Duruşma salonu geniş, uzun bir odaydı. Bir ucunda üç basamakla çıkılan yargıçlar yeri vardı.

Yargıçlar yerinin ortasında, püskül eri daha bir koyu yeşil çuha örtülü bir masa duruyordu.

Masanın hemen arkasında, oyma meşe aralıkları çok yüksek üç koltuk vardı. Koltukların arkasında duvara bir generalin resmi giysisiyle, tüm nişanlarıyla, bir ayağını öne atmış, bir eliyle de kılıcını tutarken yapılmış altın çerçeveli resmi asılıydı. Sağ köşede İsa'yı kutsal ıstırap çekerken gösteren bir tavsîr vardı, hemen önünde de bir kürsü. Savcının bölmesi bu kürsünün sağındaydı. Savcı yerinin tam karşısında, sol köledeki küçük masa sekreterindi. Dinleyicilere ayrılan bölümle yargıçlar yeri arasında oyma, kalın bir parmaklık, parmaklığın arkasında da sanıklara ayrılan bank vardı. Yargıçlar yerinin sağ yanında aralıkları gene— 38 —yüksek iki sıra sandalye vardı. Jüri üyeleri oturacaktı bunlara. Hemen altta da avukat masaları

duruyordu. Parmaklığın ikiye böldüğü salonun ön bölümündeydi bütün bunlar. Arka bölümse, sıra sıra sandalye doluydu. Sıralar yükselerek ta dip duvara kadar gidiyordu. Ön sırada fabrika işçisine ya da oda hizmetçisine benzeyen dört kadınla, gene işçi kılıklı — besbel i salonun görkemi karşısında ezildikleri, kendilerini küçük hissettikleri için aralarında fiskos konuşan — iki erkek oturuyordu.

Jüri üyelerinin yerlerini almasından sonra mahkeme yöneticisi gene o yan yan yürüyüşüyle ortaya çıktı, hazır bulunanları sesiyle korkutmak istiyormuş gibi:

— Duruşma başlamıştır! diye bağırdı.

Herkes ayağa kalktı, yargıçlar girdiler salona: Önde adaleli bedeni, güzel favorileriyie başkan vardı; peşinde, gözlüğünün çerçevesi altın, asık yüzlü mahkeme üyesi — şimdi daha da sıkılıyordu canı; biraz önce, mahkemede staj yapan kayınbiraderini görmüştü, delikanlı gelirken ablasına uğradığını, ablasının akşama yemek yapmayacağını söylemişti.

Kayınbiraderi gülerek:

— Meyhaneye gidip karnımızı doyuracağız galiba, demişti.

Asık yüzlü mahkeme üyesi:

— Gülecek ne var bunda? diye homurdanmıştı.

En arkadan da mahkemenin üçüncü üyesi, göreve daima geç gelen Matvey Nikitiç girdi. İri, çekik gözlerinde bir içtenlik okunan, sakal ı bir adamdı bu. Midesinden hastaydı, doktorun öğüdüne uyarak o sabah yeni bir rejime başlamış, bu yüzden de geç kalmıştı. Şimdi, sandalyesine yürürken pek düşünceli görünüyordu; bir alışkanlığı vardı çünkü: Kafasını” kurcalayan her soruya bir cevap bulmak için önüne çıkan en küçük fırsatta fa! bakardı. Salona girdiğinde de şöyle demişti kendi kendine: Kapıdan koltuğuma kadar adımlarımı sayacağım, çıkan sayı üçe tam bölünürse bu sabah başladığım rejim iyi edecek midemi, bölün-mezse etmeyecek. Yirmi altı

adımdı koltuğuna kadar, ama bir yarım adım atarak tam yirmi yedi adımda vardı koltuğuna.

Yakalan altın işlemeli resmi giysileriyle başkanın da mah-

keme üyelerinin de görünüşü son derece etkileyiciydi. Onlar da hissediyorlardı bunu; kendi büyüklüklerinden utanıyorrnuş gibi, alçak gönül ülükle önlerine bakarak, aceleyle geçip, yeşil çuha kaplı masanın arkasındaki oyma koltuklarına oturdular. Masanın üzerinde, tepesinde kartal başı

olan üç köşeli bir araç, büfelerde şeker konulan cam kavanozlar, bir mürekkep hokkası, uç

kalemler, en iyi çeşidinden tertemiz kâğıtlar, ağızlan yeniden güzelce açılmış irili ufaklı kurşun kalemler vardı. Yargıçlarla beraber savcı yardımcısı da girmişti salona. Çantası gene koltuğunun altında, kolunu gene öyle sal ayarak çabuk adımlarla, pencerenin dibindeki yerine geçti; dâvaya hazırlanabilmek için her dakikadan yararlanarak hemen çantasını açıp kâğıtları incelemeye koyuldu. Bu dördüncü dâvasıydı. Gözü yükseklerde bir gençti savcı yardımcısı; yükselebilmek için her girdiği dâvada sanığın cezaya çarptırılması gerektiği inancındaydı. Zehirleme dâvasını

genel çizgileriyle biliyordu, konuşmasının plânını da hazırlamıştı, ama daha bîr takım ayrıntılar gerekliydi ona, şimdi dosyadan aceleyle çıkarmaya, not etmeye çalışıyordu bu ayrıntıları.

Sekreter karşı köşede oturuyordu. Okunması gerekebilecek bütün evrakları hazırlamış; dün ele geçirip okuduğu, yasak bir yazıyı inceliyordu. Onunla aynı görüşleri paylaşan uzun sakal ı

mahkeme üyesiyle bu yazı üzerine konuşmak istiyor, konuşmadan önce yazıyı iyice anlamaya çalışıyordu.

VIII

Başkan önündeki evrakları inceledikten, mahkeme yöneticisiyle sekretere birkaç soru sorduktan, olumlu cevaplar aldiktan sonra sanıkların getirilmesini buyurdu. Parmaklığın ötesindeki kapı

hemen açıldı, kılıçları el erinde, şapkaları başlarında iki jandarma girdi içeri, onların arkasından sarı saçlı, yüzü çil i bir adam, en arkadan da iki kadın. Sanıklardı bunlar. Erkeğin üzerinde, ona çok bol ve uzun gelen bir ceza evi giysisi vardı. Salona girdiğinde, ceketinin uzun kol arı aşağı

sarkmasın diye ko-

caman parmaklarını dimdik yapmış, elini pantolonunun yan dikişlerine yapıştırmıştı. Yargıçlara da, dinleyicilere de bakmıyor, arkasından geçtiği banktan ayırmıyordu gözünü. Bankın öte başına varınca önüne geçti, ötekilere de yer bırakarak ucuna ilişti; sonra gözlerini başkana dikip, kendi kendine konuşuyormuş gibi dudaklarını kıpırdatmaya başladı; yüz kasları çekiliyordu. Arkasından, gene cezaevi giysili, orta yaslı bir kadın girmişti salona. Kadının başında cezaevi başörtüsü vardı; yüzü kirli beyazdı, kaşı, kirpiği yoktu, ama gözleri kıpkırmızıydı. Son derece sakin gözüküyordu bu kadın. Yerine geçerken eteği bir şeye takıldı, hiç telâşlanmadan, yavaşça kurtardı eteğini, sonra oturdu.

Üçüncü sanık Maslova'ydı.

Kapıdan girdiği anda, salonda bulunan erkeklerin hepsinin bakışları ona yönelmiş; siyah parlak gözlü beyaz yüzünden, önlüğünün altında dimdik duran göğüslerinden uzun süre ayrılmamıştı.

Önünden geçtiği jandarma bile, yerine oturuncaya kadar ayırmadı ondan gözlerini; oturduktan sonra da, kendini suçlu bularak birden çevirmişti bakışını, tam karşısındaki pencereye bakmaya başlamıştı.

Başkan, sanıkların yerlerini almasını bekledi, Maslova da oturduktan sonra sekretere döndü.

Her duruşmaya başlandığı gibi başlandı buna da: Jüri üyelerinin yoklaması yapıldı, gelmeyenler çıkarılıp, her birine verilecek cezalar görüşüldü, görevden affını dileyen üyelerin durumu karara bağlandı, boş üyelikler yedeklerle dolduruldu. Sonra başkan kartları katladı, hepsini cam kavanoza koydu; resmi giy-, sisinin işlemeli kolunu hafifçe yukarı çekip — kıl ı kolu gözükmüştü

— bir sihirbaz tavrıyla kartları bir bir çıkarıp açarak okumaya başladı. Sonra kolunu düzeltti, papaza jüri üyelerine yemin ettirmesini söyledi.

Uçuk benizli, şiş yüzlü ihtiyar papaz kahverengi cüppesiyle şiş bacaklarını cüppesinin ağırlığı

altında güçlükle öne atarak yavaş yavaş, tasvirin altındaki kürsüye geldi. Boynunda altın bir haç

asılıydı; göğsünde, cüppesine iğnelenmiş küçük bir de nişan vardı.

Jüri üyeleri kalktılar, toplanarak kürsüye doğru yürüdüler.

Papaz şiş eliyle boynundaki haça dokunarak, jüri üyelerinin hepsinin kürsüye yaklaşmasını

beklerken:

— Buyrunuz, diye mırıldandı.

Bu papaz kırk altı yıldır din görevlisiydi, katedral baş papazının geçenlerde yaptığı gibi, o da üç yıl sonra el inci yılını kutlamaya hazırlanıyordu. Bölge mahkemesinde, mahkemeler açıla-îîdan beri çalışıyordu. On binlerce insana yemin ettirdiğiyle de; yaşı hayli ilerlediği halde kilise için, yurdu için, ailesi için —bir evden başka en azından otuz bin rublelik de tahvil bırakacaktı ailesine— hâlâ

çalıştığıyla da ovunurdu. İnsanları İncil üzerine yemin ettirmek olan mahkemedeki görevinin, İncil üzerine yemin etmek dinde kesinlikle yasak olduğu için hiç de iyi bir görev sayılamıyacağını tasa etmezdi bile hiç, yalnızca tasa etmemekle kalmaz, yüksek tabakadan kimselerle tanışmasına sık sık fırsat verdiği için severdi de bu görevini. Biraz önce, bir dâvadan — şapkasında büyük gül er olan yaşlı kadının dâvasından — on bin ruble kazandığı için büyük hayranlık, saygı duyduğu ünlü

avukatla tanışmaktan da haz duymuştu.

Jüri üyelerinin hepsi kürsünün dibine gelince papaz ak saçlı, tepesi açık başını yana eğerek kolunu gömleğinin önündeki kenarları kirli delikten içeri soktu, yağlı saçlarını düzelterek jüri üyelerine döndü. Ağır ağır konuşarak:

— Sağ el erinizi kaldırınız, dedi.

Parmakları çukur çukur şiş havaya kaldırıp baş parmağıyla işaret ve orta parmaklarının uçlarını

birleştirerek:

— Parmaklarınızı şöyle tutun, diye devam etti. Şimdi söyleyeceklerimi tekrar edin. (Ses tonunu değiştirdi.) Yüce Tanrının, O'nun kutsal kitabının, Haçının huzurunda yemin ederim ki (Tane tane konuşuyordu.) göreve çağrıldığım bu dâvada… (Ko-!unu indiren genç jüri üyesine döndü) Kolunuzu indirmeyin, şöyle tutun… göreve çağrıldığım bu dâvada…

Gösterişli, favorili bayla albay, tüccar, birkaç kişi daha par-maklannı tam papazın istediği gibi yapmış, kol arını iyice kaldırmışlardı; bunu seve seve yaptıkları bel iydi. Bazıianysa pek isteksiz kaldırmışlardı kol arını. Bazıları yüksek sesle, heyecanla tekrarlıyorlardı papazın söylediklerini; bazılarıysa yalnızca fısıl-

diyor, geri kalıyor, sonra—korkmuş gibi— çabuk çabuk tekrar-lıyarak yetişiyorlardı ötekilere.

Bazıları aman çözülmesin, diye sıkı sıkı birleştirmişlerdi parmak uçlarını, bazılarıysa arada dalıyor, parmaklarının açıldığını farkedince hemen birleştiriyorlar-dı. Aslında hiç biri hoşlanmamıştı bu törenden; yalnız yaşlı papaz çok yararlı, önemli bir iş yaptığı kanısındaydı.

Yemin töreninden sonra başkan jüri üyelerine aralarında bir sözcü seçmelerini söyledi. Jüri üyeleri kalkıp itişe kakışa görüşme odasına -geçtiler, orada ilk işleri sigara içmek oldu. İçlerinden biri, gösterişli bayı seçmelerini önerdi, hepsi hemen katıldılar bu öneriye, kabul ettiler; sigaralarını atıp, bazıları da söndürüp, salona döndüler. Seçilen sözcü kimin seçildiğini bildirdi başkana. Jüri üyeleri gene birbirinin ayağına basmamak için oturanların ayaklan arasındaki boşluklara basarak, aralıkları yüksek iki sıra sandalyedeki yerlerini aldılar.

İşler hiç aksamadan, ağırbaşlılıkla yürüyordu. Bu düzenin, ağırbaşlılığın görevlilere — onlarda önemli, ciddî bir toplumsal görevi yerine getirdikleri bilincini uyandırdığı için — büyük,haz verdiği bel iydi. Mehlüdof da tattı aynı duyguyu.

Jüri üyeleri yerlerini alınca başkan, jürinin haklarını, görevlerini, sorumluluklarını kısaca anlattı

onlara. Konuşurken durmadan poz değiştiriyordu; bir sağ kolunu, bir sol kolunu dayıyordu masaya, kâh arkasını, kâh koltuğunun kenarına yaslanıyor, kâh önündeki kâğıtların uçlarını

düzeltiyor, kâh kâğıt bıçağının üstünde dolaştırıyordu parmağını, kâh kalemlerle oynuyordu.

Başkanın sözlerinden anlaşıldığına göre jüri üyelerinin şu hakları vardı: Başkan aracılığıyla sanıklara soru sorabilirlerdi, kâğıt kalem kul anabilirlerdi, salonda bulundurulan maddî delil eri inceleyebilirlerdi. Görevleri, vicdanlarının sesini dinlemek, hakça karar vermekti. Sorumlulukları

da, görüşmelerinin gizliliğini sağlamak. Bu görüşmeleri bir yabancıya açmaları halinde cezaya çarptırılacaklardı.

Hepsi saygılı bir dikkatle dinliyorlardı onu. Şarap kokan tüccar, yüksek sesle geğirmemek için kendini güç tutarak, başkanın her cümlesinin sonunda, evet anlamında başını sal ıyordu.

IX

Konuşmasını bitirdikten sonra sanıklara döndü başkan:

— Simon Kartinkin, ayağa kalkın.

Simon heyecanla ayağa fırladı. Yüz kasları şimdi daha da çok çekiliyordu.

— Adınız?

— Simon Petrov Kartinkin.

Çatlak bir sesle çabuk çabuk konuşuyordu. Cevaplarını önceden hazırladığı bel iydi.

— Toplumsal durumunuz?

— Köylüyüm.

— Hangi ilden ve kasabadansınız?

— Tulsk ili, Krapivens kasabası, Kupyansk bölgesi, Borkof köyü.

— Yaşınız?

— Otuz dört, doğumum bin sekiz yüz…

— Dinîniz?

— Rus dini, ortodoksum.

— Evli misiniz?

— Hayır, efendim.

— Mesleğiniz?

— Mavritaniya otelinin koridorunda çalışıyordum.

— Sabıkanız var mı? Bundan önce mahkemeye düştünüz mü hiç?

— Hayır efendim, çünkü eskiden ben…

— Sabıkanız yok demek?

— Val ahi de, bil ahi de yok.

— Savcının iddianamesinin bir kopyasını aidiniz mi?

— Aldım.

— Oturunuz.

Başkan öteki sanığa döndü:

— Yevfimiya İvanovna Boçkova…

Ama Simon hâlâ ayakta duruyor, Boçkova’nın önünü kapıyordu.44

— 45

— Kartinkin, oturun siz. Kartinkin dikiliyordu hâlâ.

— Kartinkin, size söylüyorum, oturun!

Gelgelelim Kartinkin tınmıyordu; ancak mahkeme yöneticisi olarak yanma gelip, başını yana eğerek, gözleri yuvalarından uğramış, öfkeli bir sesie, Otur, otur! diye fısıldayınca oturdu.

Kartinkin ayağa kalktığı gibi gene öyle çabucak oturmuştu. Bol ceketinin bir yanını öteki yanının üzerine çekerek iyice sarındı ona. Yüz kasları çekilmeye başlamıştı gene.

Başkan, önündeki kâğıtlarda bir şey ararken, göğüs geçirerek, başını kaldırıp yüzüne bakmadan kadın sanığa sordu:

— Adınız?

Başkan için dâva öylesine alışılmış bir şeydi ki, zaman kazanmak için iki işi birden görebilirdi.

Kırk üç yaşındaydı Boçkova; Kolomesk kentindendi. O da Mavritaniya otelinde koridor hizmetçisiydi. Sabıkası yoktu, herhangi bir nedenle soruşturma da açılmamıştı onun için, iddianamenin bir kopyasını almıştı. Boçkova kendine büyük bir güvenle cevap veriyordu sorulara; ses tonunda Evet, Yevimiya, Yevfimiya Boçkova’yım, iddianamenin bir kopyasını aldım, bununla gurur duyarım, kimsenin benimle alay etmesine de izin vermem demek istiyormuş gibi bir ifade vardı. Sorular bitince, başkanın otur demesini beklemeden hemen oturdu.

Çapkın başkan bu kez, son derece kibar bir tavırla üçüncü sanığa döndü:

— İsminiz?

Maslova’nın hâlâ yerinde oturduğunu görünce yumuşak, tatlı bir sesle devam etti:

— Ayağa kalkmanız gerek.

Maslova çabucak kalktı, dik göğüslerini öne çıkararak bir şey söylemeden, içleri gülen, hafif şehlâ, siyah gözlerini başkanın gözlerinin içine dikip öyle durdu.

— İsminiz neydi? Maslova hemen cevap verdi:

— Lübof.

Bu arada Mehlüdof pince-nez'ini takmış, ayağa kalkıp baş-

kanın sorularına cevap veren sanıkları sırayla inceliyordu. Gözlerini şimdi ayakta duran sanığın yüzünden ayırmadan, Olamaz, diye geçirdi içinden. Kadının verdiği cevabı işitince, Lübof nasıl olur? dedi kendi kendine.

Başkan sormaya devam edecekti, ama gözlüklü mahkeme üyesi eğilip kulağına öfkeyle bir şey fısıldayarak durdurdu onu. Başkan evet anlamına sal adı başını, sanığa döndü:

— Lübof mu? dedi, burada öyle yazmıyor ama… Sanık susuyordu.

— Size soruyorum, gerçek adınız nedir? Öfkeli üye:

— Vaftiz adınız? diye sordu.

— Eskiden Katerina'ydı.

İmkân yok, olmaz, diye devam etti Nehlüdof kendi kendine. Öte yandan, bunun bir zamanlar âşık olduğu, evet basbayağı âşık olduğu, sonra ne yaptığını bilmediği bir çılgınlık anında iğfal edip yüzüstü bırakıp kaçtığı o oda hizmetçisi kız olduğundan da kuşkusu yoktu. Bu anı ona büyük ıstırap verdiği; görünüşte dürüstlüğüyle gurur duyduğu halde aslında ne denli aşağılık bir insan olduğunu, o zaval ıya ne denli adice davrandığını ona hatırlattığı için başından geçen bu olayı

unutmaya, aklına hiç getirmemeye çalışmıştı.

Evet, oydu bu. Her yüzün kendine özgü, başka hiç bir insanın yüzünde görülemeyecek o esrarlı

özel iği şimdi açık seçik görüyordu. Yüzünün aşırı renksizliğine, şişmanlığına rağmen bu sevimli, başkalarınınkinden çok değişik özel ik yüzünden, dudaklarında, hafif şehlâ gözlerinde, hele hele içten, gülümseyen bakışında, yalnız yüzündeki değil, her şeyindeki o uysal ıkta çarpıyordu göze.

Başkan gene son derece yumuşak:

— Oldu şimdi, adınız Katerina, dedi. Baba adınız?

— Piçim ben, diye cevap verdi Maslova.

— Vaftiz babanızın adını söyleyin.

— Mihaylof.

Nehlüdof güçlükle soluk alarak düşünüyordu bu arada: Ne yaptı acaba, suçu ne?

Başkan sormaya devam etti:

— Soyadınız ne?

— Anneminkini vermişler bana, Maslova.

— Toplumsal durumunuz?

— Kentli.

— Ortodoks musunuz? —- Evet,

— İşiniz? Ne iş yaparsınız?

Maslova cevap vermedi. Başkan bir kere daha sordu aynı soruyu:

— Ne iş yaparsınız?

— Evdeydim, dedi Maslova. Gözlüklü mahkeme üyesi sert:

— Hangi evde? diye sordu. Maslova,

— Biliyorsunuz, dedi, hangi evde olduğumu. Gülümsedi, sonra aceleyle çevresine bakındı bir, gene başkanın gözlerinin içine dikti gözlerini.

Yüzünün ifadesinde öylesine tuhaf bir şey vardı; sözlerinin anlamında, o gülümseyişinde, bütün salonda gezdirdiği o çabuk bakışında öylesine dehşet verici, öylesine acıklı bir şey vardı ki, başkan başını önüne eğdi, salonda bir an çıt çıkmadı. Sessizliği dinleyicilerden birinin gülmesi bozdu. Kıkır kıkır gülüyordu birisi. Başkan başını kaldırıp sormaya devam etti:

— Sabıkanız var mı, soruşturma açıldı mı sizinle ilgili hiç? Maslova derin bir soluk alarak:

— Hayır, dedi.

— İddianamenin bir kopyasını aldınız rnı?

— Aldım.

— Oturun.

Sanık, giyimli kuşamlı kadınların otururlarken eteklerini toplamak için yaptıkları hareketlerle arkadan eteklerini kaldırarak oturdu; beyaz küçük el erini önlüğünün bol kol arının içine sokup, gözlerini başkandan ayırmadan beklemeye koyuldu.

Sonra tanıkların yoklaması yapılıp dışarı çıkarıldılar, bilir-

kişi olarak doktor üzerine bir karara varıldı, duruşma salonuna çağrıldı. Daha sonra sekreter kalktı

ayağa, iddianameyi okumaya başladı. Yüksek sesle, tane tane okuyordu; ama öyle çabuk gidiyordu ki, r lerle l leri zaten tam gerektiği gibi okuyamadığı için, aralıksız devam eden bir uğultu gibi çıkıyordu sesi. Yargıçlar kâh bir yanına dayanıyorlardı koltuklarının, kâh öbür; masanın üzerine eğiliyorlar, sonra arkalarına yaslanıyorlar, arada bir gözlerini kapıyorlar, gene açıyorlar, aralarında fısıltıyla konuşuyorlardı. Jandarmalardan biri birkaç kere gelen esnemesini güçlükle tutmuştu.

Sanıklardan Kartinkin'in yüzünden kaslar çekiliyordu durmadan. Boçkova son,derece sakin, dimdik oturuyordu yerinde; arada bir parmağını sokup başörtüsünün altından başını kaşıyordu.

Maslova hiç kıpırdamadan oturuyor, gözlerini sekreterden ayırmadan dinliyordu; arada bir itiraz etmek istiyor gibi kıpırdıyor, kızarıyor, göğüs geçiriyor, el erinin durumunu değiştiriyor, çevresine bakmıyor, sonra gene sekreteri dinlemeye koyuluyordu.

Nehlüdof ön sırada, baştan ikinci sandalyede oturuyor, pin-ce-nez'ini çıkarmış, Maslova'ya bakıyordu. Ruhunda karmakarışık, ona ıztırap veren şeyler olmaktaydı.

İddianame şöyleydi:

=— 17 Ocak 188x günü Mavritaniya otelinde, kentimize iş için gelmiş Kurgansk ili ikinci derece tüccarlarından Ferapont Yemelyanoviç Smelkof birdenbire ölmüştür.

Dördüncü bölge polis doktoru düzenlediği raporda Ferapont Yemelyanoviç Smelkof'un, çok fazla alkol ü içki aldığı için kalp yetersizliğinden öldüğünü belirtiyordu. Ölü toprağa verildi.

Birkaç gün sonra Petersburg'dan dönen tüccar Thimohin— Smelkof'un hem hemşerisi, hem de arkadaşıydı — Smelkof'un—

nasıl öldüğünü öğrenince arkadaşının, üzerindeki paralan almak gayesiyle zehirlenmiş olabileceği iddiasını attı ortaya.

Bu iddiayı, ön soruşturmada ortaya çıkan bazı durumlarda doğruluyordu: 1) Smelkof ölmeden kısa bir zaman önce bankadan 3800 gümüş ruble çekmişti. Oysa ölünün üzerinden 312 ruble 16

köpek çıkmıştı. 2) Ölümünden bir önceki günle son gecesini Smelkof genelevde ve Mavritaniya otelinde genel kadın Lübka'yla (Yekaterina Maslova'yla) geçirmişti. Hatta genelevde eğlenirlerken Smelkof, Yakaterina Maslova'yı, ona para getirmesi için otele yol amış, Smelkof'un verdiği anahtarla, Mavritaniya otelinin koridor hizmetçileri Yevfimiya Boçkova'yla Simon Kartinkin'in yanında Smelkof'un valizini açıp içinden para almıştır. Maslova valizin kapağını kaldırınca Boçkova'yla Kartinkin yüzlük banknot destelerini görmüşlerdir. 3) Smelkof genelevden Mavritaniya oteline genel kadın Lübka'yla döner; genel kadın Lübka koridor hizmetçisi Kartinkin'in salık vermesiyle Smelkof un konyak kadehine gene Kartinkin'den aldığı beyaz tozu döker. 4) Devrisi sabah Lübka (Yekaterine Maslova) kaldığı genel evin sahibesi tanık Kitayeva'ya, sözde Smelkof'un ona armağan ettiği pırlanta yüzüğünü satar. 5) Mavritaniya otelinin koridor hizmetçisi Yevfimiya Boçkova. Smelkof'un ölümünden bir gün sonra bölge ticaret bankasındaki hesabına 1800 ruble yatırır.

Smelkof'un cesedi üzerinde adlî tıpca yapılan inceleme, ölünün iç organlarında zehir bulunduğunu kesinlikle ortaya koymuştur ki, bu da ölümün zehirlenme sonucu olduğu kuşkusunu doğrulamaktadır.

Sanık olarak karşınıza getirdiğimiz Maslova, Boçkova ve Kartinkin suçu kabul etmemiş; bunlardan Maslova, ifadesinde, çalıştığı genelevden Mavritaniya oteline tüccara para getirmek için onu Smelkof'un yol adığını iddia etmiştir. Kendisine verilen anahtarla valizi açmış, tüccarın söylediği gibi 40 gümüş ruble almış içinden, başka para almamış, buna, valizi yanlarında açıp kapadığı Boçkova'yla Kartinkin de tanıklık edebilirlermiş. Smelkof'un otel odasına ikinci gelişinde, Kartinkin'in salık vermesiyle tüccarın konyağına bir toz koyduğunu kabul etmiştir; uyku ilâcı

sanmış bu tozu, Smelkof hemen uyusun da onu ser-

best bıraksın diye içirmiş ona bu ilâcı. Yüzüğe gelince, Smelkof bir tokat atmış Maslova'ya, sanık da ağlamaya başlamış, kalkıp gitmek istemiş, tüccar gitmesin diye armağan etmiş ona bu yüzüğü.

Yevfimiya Boçkova'ysa kaybolan paradan haberi olmadığını, tüccarın odasına adımını bile atmadığını, oraya yalnız Lübka'nın girip çıktığını, odadan bir şey kaybolmuşsa bu hırsızlığı Lübka'

nın, para almak için elinde tüccarın anahtanyla geldiğinde yapmış olabileceğini söylemiştir. —

İddianamenin burasında Maslova irkildi, ağzını açıp Boçkova'ya baktı. — Yevfimiya Boçkova' ya bir gün sonra bankaya 1800 gümüş ruble yatırdığı hatırlatılıp, bu parayı nereden bulduğu sorulunca; Simon Kartinkin'le on iki yıldır çalışarak biriktirdiğini, yakında da evleneceklerini söylemiştir.

Simon Kartinkin ilk sorgusunda, genelevden elinde anahtarla gelen Maslova'nın akıl vermesi üzerine Boçkova'yla beraber parayı çaldığını, sonra da Maslova, o ve Boçkova üçü arasında parayı paylaştıklarını itiraf etmiştir. — O anda Maslova gene ürperdi, yüzü mosmor, ayağa bile fırladı, bir şey söylemek için ağzını açıyordu kî, mahkeme yöneticisi susturdu onu. — Nihayet (sekreter okumaya devam ediyordu], Maslova'ya tüccarın konyağına dökmesi için bir toz verdiğini de itiraf etmiştir Kartinkin. İkinci sorgusundaysa paranın çalınması olayıyla ilgisi bulunmadığım, Maslova'ya toz falan da vermediğini söylemiş, bütün suçu Maslova'ya yüklemiştir. Boçkova'nın bankaya yatırdığı para konusunda da Boçkova'yla aynı şeyi, bu parayı otelde on iki yıl çalışarak biriktirdiğini söylemiştir.

İddianame sanıkların yüzleştirilerek ifadelerinin alınmasının, tanıkların ifadelerinin, bilirkişi raporunun v.b. anlatılmasıy-Ia devam ediyordu.

En sonunda şöyle bitiyordu:

— İş bu yukarıda sıralanan durumlar gözönüne alınarak Borkof köylülerinden Simon Petrof Kartinkin'in (33), kentli Yevfimiya İvanovna Boçkova'nın (43) ve gene kentli Yekaterina Mi-Dinlis — F: 4— 50 —

haylovna Maslova’nın (27) kendi aralarında önceden anlaşarak 17 ocak 188x günü tüccar Smelkof’un 2500 gümüş rublesiyle yüzüğünü çaldıkları, sonra da Smelkof’u öldürmek amacıyla içkisine zehir koydukları, böylece onu öldürdükleri sabit görülmüştür.

Bu suç, Ceza Yasamızın 1453. maddesinin dördüncü ve beşinci bendlerinde belirtilen eylemlere aynen uymaktadır. Bu nedenle, köylü Simon Kartinkin’in, Yevfimiya Boçkova’nın ve Ye-katerina Maslova’nın 201 ncî mahkemeler yasasına göre kurulan jürili bölge mahkememizce yargılanmasını istiyoruz.

Sekreter uzun iddianameyi okuyup bitirince kâğıtları topladı, uzun saçlarını iki eliyle düzelterek oturdu. Şimdi sorguya başlanacak, her şey birdenbire aydınlanacak, adalet yerini bulacak diye tatlı bir duygu içinde herkes derin bir soluk aldı. Yalnız Mehlüdof’un içinde yoktu bu tatlı duygu: On yıl önce öylesine masum, temiz bir kız olarak tanıdığı Maslova’nın ne yaptığı düşüncesinin verdiği dehşet bütün benliğini sarmıştı.

XI

İddianamenin okunması bitince başkan mahkeme üyeleriy-ie konuştuktan sonra, yüzünde gerçeği şimdi anlarız demek istiyormuş gibi bir ifade, Kartinkin’e döndü. Koltuğunun sol yanına yaslanarak:

— Köylü Simon Kartinkin, diye başladı.

Simon Kartinkin ayağa kalktı, parmakları gerilmiş el erini pantalonunun yan dikişlerine yapıştırarak, bedeni öne düşecek-miş gibi eğik, durdu; yüzünde kaslar hâlâ çekiliyordu. Başkan devam etti:

— 17 Ock 188x günü Yevfimiya Boçkova v Yekaterina Mas-lova’yla tüccar Smelkof’un valizinden parasını çalmakla, sonra da, Smelkof’un ölümüne sebep olan getirdiğiniz zehiri Maslova’ ya, tüccarın içkisine koydurtmakla suçlanıyorsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?

Başkan koltuğunun sağ yanma yaslandı. Simon Kartinkin:

— Olamaz böyle bir şey, diye cevap verdi, bizim görevimiz müşterilere hizmet etmektir, çünkü…

— Bunu sonra anlatırsınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

— Olamaz efendim. Ben yalnız…

Başkan sakin, ama sert bir sesle kesti sözünü:

— Sonra anlatırsınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz onu söyleyin!

— Böyle bir şey yapmış olamam ben, efendim, çünkü… Mahkeme yöneticisi gene koşup geldi Kartinkin'in yanına,

öfkeyle fısıldayarak susturdu onu.

Başkan, Bu iş artık bitti anlamına gelen bir tavırla, masaya dayadığı dirseğinin — bir kâğıt vardı o elinde — yerini değiştirerek Yevfimiya Boçkova'ya döndü:

—• Yevfimiya Boçkova, 17 ocak 188x günü Mavritaniya otelinde Simon Kartinkin ve Yekaterina Maslova'yla beraber tüccar Smelkof'un valizinden parasıyla yüzüğünü çalmaktan, çaldığınız şeyleri aranızda paylaştıktan sonra, suçunuzu örtmek için tüccar Smelkof'u zehirleyerek öldürmekten sanıksınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?

Sanık kararlı bir sesle, hiç beklemeden cevap verdi:

— Hayır, suçsuzum ben. Odaya bile girmedim… Şu sokak süprüntüsü girdi, onun marifetidir.

Başkan gene yumuşak, kesin bir tavırla:

— Sonra anlatırsınız bunları, dedi. Suçlu olduğunuzu kabul etmiyorsunuz demek?

— Para falan almadım ben, adamın içkisine bir şey de koymadım, odaya ayağımı bile atmadım.

Odaya girseydim kolundan tuttuğum gibi dışarı atardım zaten bu kadını.

— Suçlu olduğunuzu kabul etmiyorsunuz demek?

— Hiç bir zaman. —• Çok güzel.

Başkan üçüncü sanığa döndü:

— Yekaterina Maslova, genelevden elinizde tüccar Smelkof'un valizinin anahtarı, Mavritaniya oteline gelip, valizdenco _

Smelkof'un parasıyla yüzüğünü çalmakla (Başını solundaki, suç delil eri arasında zehir şişesinin eksik olduğunu söyleyen üyeye doğru eğmiş, ezberlenmiş bir ders gibi devam ediyordu konuşmasına), valizinden Smelkof'un parasıyla yüzüğünü çalmakla, diye tekrar etti, çaldığınız şeyleri suç ortaklarınızla paylaşıp, Mavritaniya oteline tüccar Smelkofla gelince de içkisine, Smelkof'un ölümüne sebep olan zehiri koymakla suçlanıyorsunuz. Suçlu olduğunuzu kabul ediyor musunuz?

Maslova çabuk çabuk konuşarak:

—• Hiç bir suçum yoktur benim, dedi, önce söylediğimi şimdi de tekrar ediyorum: Parayı ben almadım, almadım, hiç bir şey almadım ben, yüzüğü de kendi-verdi bana…

;— İki bin beş yüz rublenin çalınmasıyla ilginiz olmadığını iddia ediyorsunuz demek?

—• Söylüyorum size, kırk rubleden başka para almadım ben.

— Peki tüccar Smelkof'un içkisine bir toz döktüğünüzü kabul ediyor musunuz?

— Bunu kabul ediyorum. Yalnız şu var, bunun uyku ilâci olduğunu söylemişlerdi bana, ben de öyle sanmıştım. Tüccara bir zararı dokunacağını

bilmiyordum. Böyle bir şey düşünmedim, istemedim de. Yemin ederim ki istemedim.

Başkan:

—• Demek oluyor ki tüccar Smelkof’un parasıyla yüzüğünün çalınmasında bir suçunuzun olmadığını söylüyorsunuz, dedi. Ama içkisine tozu koyduğunuzu kabul ediyorsunuz?

— Öyle, kabul ediyorum, ama bunun uyku ilâcı olduğunu sanıyordum. Bir an önce uyusun diye koydum onu içkisine, kötü bir amacım yoktu, aklımın ucundan bile geçmedi böyle bir şey.

Başkan, duruşmanın gidişinden memnun bir tavırla:,

—> Çok güzel, dedi.

Arkasına yaslanıp el erini masanın üzerine koyarak devam etti:

—’ Şimdi her şeyi olduğu gibi anlatın bakalım bize. Gerçeği gizlemezseniz bu sizin yararınıza olur.

Maslova, gözlerini başkanın gözlerinin içine dikmiş, susuyordu.

— 53 —

— Anlatın nasıl olduğunu. Maslova birden:

—• Nasıl olduğunu mu? diye başladı. Otele geldik, odasına çıktık, çok sarhoştu. Gitmek istiyordum o bırakmıyordu.

Maslova o derken dehşetle açılmıştı gözleri. Olaylar zincirini kaybetmiş ya da başka bir şeyi hatırlamış gibi sustu birden.

— Sonra?

— Sonra mı? Biraz daha kalıp eve döndüm.

O anda savcı yardımcısı bir dirseğine tuhaf bir biçimde yaslanarak yarım doğruldu yerinden.

Başkan:

— Bir soru mu sormak istiyorsunuz? diye sordu.

Savcı yardımcısı, evet deyince, başını sal ayarak sorusunu sormasına izin verdiğini belirtti.

Savcı yardımcısı, Maslova'ya bakmadan:

— Şunu sormak istiyordum, dedi, sanık Maslova, Simon Kartinkin'le daha önceden tanışıyor muydu acaba?

Sözünü bitirdikten sonra dudaklarını büzdü, kaşlarını çattı. Başkan, savcı yardımcısının sorusunu tekrar etti. Maslova ürkek bakışlarını savcı yardımcısına doğrulttu.

— Simon'la mı? dedi, evet, tanışıyordum.

— Şimdi de, bu tanışıklığın nasıl bir tanışıklık olduğunu sormak istiyorum. Sık sık görüşüyorlar mıydı?

Maslova huzursuz bakışlarını savcı yardımcısından ayırıp başkana doğrultarak:

— Nasıl bir tanışıklık mi? dedi. Otel müşterilerine çağırırdı beni, hepsi o kadar, ayrıca bir dostluk yoktu aramızda.

Savcı yardımcısı gözlerini kisarak, dudaklarında kurnaz, şeytanca bir gülümseme:

—• Kartinkin'in arada bir başka kızları da çağırmayıp, her zaman niçin il e de Maslova'yi çağırdığını bilmek isterdik, dedi.

Maslova ürkek bakışlarını salonda gezdirirken, bir an Meh-lüdof'la göz göz geldikten sonra:

— Bilmiyorum, dedi. Nereden bileyim? Öyle istiyordu canı, beni çağırıyordu.— 54 —

Nehlüdof, yüzü bir anda kıpkırmızı olarak, Tanıdı mı yoksa? diye geçirdi içinden. Ama Maslova onu ötekilerden ayırmadan başını hemen çevirmiş, gene korkuyla savcı yardımcısına bakmaya başlamıştı.

— Sanık, Kartinkin’le aralarında bir takım yakın ilişkilerin olduğunu kabul etmiyor demek? Çok güzel. Soracağım bu kadardı.

Savcı yardımcısı, dirseğini önündeki bölmeden çekip bir şeyler yazmaya başladı. Aslında bir şey yazdığı yoktu, önündeki notların harflerinin üzerinden giderek yazıyormuş gibi yapıyordu: Savcılarla avukatların, kurnazca sorulmuş bir sorudan sonra, konuşmalarına, karşılarındakileri yere çalacak bir takım notlar eklediklerini çok görmüştü.

Başkan hemen dönmedi sanığa, çünkü o ara gözlüklü mahkeme üyesine, önceden hazırlanıp not edilmiş soruların sorulmasına ne diyeceğini soruyordu. Sonra sanığa döndü:

—• Devam edin, sonra ne oldu?

Maslova, yalnız başkana bakarak, kendini biraz toparlamış:

— Eve geldim, diye devam etti. Parayı patrona verip yattım. Daha yeni uyumuştum ki bizim Berta uyandırdı beni. Uyan, uyan senin tüccar gene geldi. Yanına çıkmak istemedim, ama madam emretti. Bizim kızların hepsine içki ısmarladı, sonra şarap bitince şarap aldırtmak istedi, ama bütün parası bitmişti. Patron güvenemedi ona. —Maslova gene apaçık bir dehşet duymuştu ona derken.— O zaman o da anahtarını verip otele yol adı beni. Paranın nerede olduğunu, ne kadar alacağımı söyledi. Ben de gittim.

Bu arada başkan salondaki üyeyle alçak sesle bir şeyler konuşuyor, Maslova’nın ne dediğini dinlemiyordu, ama dinlediğini sansınlar diye Maslova’nın son cümlesini tekrar etti:

—’ Siz de gittiniz demek. Sonra ne oldu?

— Bana söyleneni yaptım: Odaya girdim. Yalnız girmedim ama; ,Simon Mihayloviç‘le onu —

Boçkova’yı gösterdi başıyla— çağırdım.

Boçkova:

—• Yalan söylüyor, odaya adımımı atmadım… diye başlamıştı ki, susturdular onu.

Maslova yüzünü buruşturarak, Boçkova’ya bakmadan devam etti:

— Onların yanında dört on rublelik aldım valizden. Gene savcı yardımcısı karıştı söze:

— Kırk rubleyi alırken valizde ne kadar para olduğunu far-ketmemîş mi acaba sanık?

Savcı yardımcısının sesini duyunca birden irkildi Maslova. Neden ve nasıl olduğunu bilmiyordu ama bu adamın onun kötülüğünü istediğini hissediyordu.

— Saymadım parayı, diye cevap verdi, yalnız bir sürü yüz rublelik gördüm.

— Sanık bir sürü yüz rublelik görmüş… bunu öğrenmek istemiştim.

Başkan saatine baktıktan sonra sormaya devam etti:

— Peki parayı getirdiniz mi sahibine?

— Getirdim.

— Sonra?

— Sonra gene yanına aldı beni. —• İçkisine o tozu nasıl koydunuz?

— Nasıl mı koydum? Basbayağı döktüm içkisinin içine, sonra da ona verdim.

—• Niçin verdiniz?

Maslova cevap vermeden derin bir göğüs geçirdi. Bir an sustuktan sonra:

— Bir türlü bırakmıyordu yakamı, dedi. Can sıkmaya başlamıştı artık. Koridora çıkıp Simon Mihayloviç‘e Bıraksa beni de gitsem, çok yoruldum dedim. Simon Mihayloviç, Biz de bıktık ondan artık, dedi. Uyku ilâcı vermeyi düşünüyoruz ona. Hemen uyur, sen de gidersin. Sevindim buna, Çok güzel, dedim. Bunun zararlı bir ilâç olduğunu aklımın ucundan geçirme-miştim. Küçük paketi elime verdi. Odaya girdim, paravananın arkasında yatıyordu, geldiğimi duyunca konyak istedi benden. Masanın üzerindeki şişeden iki kadehi doldurdum, biri benim, biri onundu, onun kadehine ilâcı boşalttım, götürüp verdim. İçki-— 56 —

sine koyduğum şeyin zehir olduğunu bilsem verir miydim ona onu?

Başkan:

— Peki yüzük nasıl elinize geçti? diye sordu.

— Kendi verdi. —• Ne zaman?

— Beraber onun odasına gelmiştik, ben eve dönmek istiyordum, başıma vurdu, tokamı kırdı. O

zaman iyice kızdım, gideceğim diye tutturdum. Gitmeyeyim diye parmağından yüzüğünü çıkarıp verdi bana.

Savcı yardımcısı hafifçe doğruldu gene yerinden, hep o yapmacık içten tavrıyla birkaç soru sormak için izin istedi, iznini aldıktan sonra da işlemeli yakalığının içinde başını öne eğerek:

— Sanığın, Smelkof’un otel odasında ne kadar kaldığını bilmek istedim, dedi.

Maslova’nın içine gene bir korku düştü; ürkek bakışlarını savcı yardımcısından çekip başkana doğrultarak:

— Ne kadar kaldığımı hatırlamıyorum, diye cevap verdi.

— Sanık, tüccar Smelkof’un odasından çıkınca nereye uğradığını hatırlıyor mu acaba?

Maslova bir an düşündükten sonra:

— Yandaki boş odaya uğradım, dedi.

Savcı yardımcısı bu cevapla ilgilenerek Maslova’ya döndü:

— Niçin uğradınız oraya?

— Üstüme başıma çeki düzen vermek, sonra araba beklemek için.

— Peki, sanık bu odadayken Kartinkin de uğramış mı oraya?

— Evet.

— Niçin?

— Tüccarın şişesinin dibinde biraz konyak kalmıştı, onu içtik.

— Beraber içmişler demek. Çok güzel. Sanık, Simon’Ia ne konuşmuş bu odada?

Maslova’nın kaşları çatıldı birden, yüzü mosmor oldu, çabuk çabuk konuşarak:

— Ne mi konuştum? dedi. Hiç bir şey konuşmadım. Olan-

ların hepsini anlattım size, başka bir şey bilmiyorum. Ne isterseniz yapın beni. Suçsuzum, hepsi bu kadar. Savcı yardımcısı başkana dönerek:

— Başka bir şey sormayacağım, dedi.

Omuzlarını tuhaf bir biçimde kaldırarak, konuşmasının taslağına sanığın Simon'la boş bir odaya girdiğini itiraf ettiğini çabuk çabuk yazmaya başladı.

Bir anlık bir sessizlik oldu.

— Söyleyeceklerinizin hepsi bu kadar mı? Maslova derin bir göğüs geçirerek:

—• Her şeyi söyledim, dedi.

Oturdu.

Başkan bunun üzerine önündeki kâğıda bir şey not etti, sol yanındaki üyenin alçak sesle söylediğine kulak verdikten sonra duruşmaya on dakika ara verdi, aceleyle kalkıp salondan çıktı.

Sol yandaki uzun boylu, sakal ı, iri gözleri içtenlikle parlayan üye, başkana, midesine hafif bir sancının saplandığını, biraz masaj yapıp ilâcını içmek istediğini söylemişti. Duruşmaya ara verilmesinin sebebi buydu.

Yargıçların arkasından jüri üyeleri, avukatlar, tanıklar da kalktılar, önemli bir işin hiç olmazsa bir bölümünü bitirmenin verdiği hazla sağa sola gittiler.

Nehlüdof jüri odasına gitti, orada pencerenin dibine oturdu.

XII

Evet, Katyuşa'ydı bu.

Nehlüdof'la Katyuşa arasındaki ilişki şöyleydi: Nehlüdof Katyuşa'yı ilk kez, üniversitenin üçüncü

sınıfındayken, toprak mülkiyeti üzerine yapıtını hazırlamak amacıyla yaz tatilini halalarının yanında geçirmeye köye geldiğinde görmüştü. Genel ikle yaz tatil erini annesinin Moskova yakınlarındaki büyük çiftliklerinde

annesiyle ablasının yanında geçirirdi. Ama o yıl ablası kocaya varmış, annesi de yurt dışına, kaplıcala-l

ra gitmişti. Nehlüdof'unsa yapıtını bitirmesi gerekiyordu, yazı halalarının yanında geçirmeye karar vermişti. Halalarının köyünde eğlence falan yoktu; hem halaları çok severlerdi onu, o da halalarını, onların geleneklere bağıl, sade yaşayışlarını severdi.

O yaz Nehlüdof, halalarının yanında, bir gencin, başkalarının uyarmasıyla değil de kendi kendine hayatın tüm güzel iğinin, öneminin, hayatta kişioğluna düşen görevin anlamının bilincine ilk kez vardığı; kendisinin de dünyanın da kusursuz olma olanağının bulunduğunu gördüğü; kendini, yalnız umutla değil, hayalinde yaşattığı kusursuzluğa erişeceğine bütün varlığıyla inanarak bu kusursuzluğa adadığı zaman duyduğu o coşkunluğu duymuştu içinde. O yıl üniversite Spencer'in Sosyal dengesini okumuş, Spencer'in toprak mülkiyeti üzerine söyledikleri ona —daha çok, o da büyük bir toprak sahibi kadının oğlu olduğu için— hayli etki etmişti. Babası zengin değildi; ama annesine evlenirken ailesi drahoma olarak, aşağı yukarı on bin hektar arazi vermişti. Bir insanın toprak sahibi olmasının kötülüğünü, haksızlığını ilk kez o zaman anlamış, kendini yüce duygulara adamaktan büyük haz duyan insanlardan olduğu için de toprak mülkiyeti hakkından yararlanmamaya karar vermiş, babasından ona kalan arazisini köylülere dağıtmıştı. Yazmakta olduğu yapıt da bu konudaydı.

O yıl köyde, halalarının yanında günlerini şöyle geçiriyordu: Sabahları çok erken, bazan saat üçte kalkıyor, kimi zaman sabah sisi daha kalkmadan dağ dibindeki dereye gidip yıkanıyor; güneş

doğduktan ama sabah çiği otların, çiçeklerin üzerinden henüz kalkmadan dönüyordu. Sabah kahvaltısını yaptıktan sonra oturup yapıtı üzerinde çalışmaya ya da yapıtı için bulduğu kaynakları

incelemeye başlıyordu; ama çoğunlukla okumayı ya da yazmayı boş verip gene çıkıyordu evden, kırlarda, koruluklarda dolaşmaya gidiyordu. Öğlen üzeri bahçede bîr köşeye uzanıp kestiriyor, yemekte halalarını neşesiyle güldürüp eğlendiriyor, yemekten sonra ya atla dolaşmaya çıkıyor ya da

gölde kayıkla geziyordu; akşamları da ya okuyor ya da halalarıyla oturup onlara kâğıt falı

açıyordu. Geceleri çoğunlukla •—özel ikle ay aydınlık gecelerde— yaşamak sevincini içinde bütün coşkunlu-

ğuyla duyduğu için uyku tutmuyordu gözünü; hayal eriyle, düşünceleriyle başbaşa, bazan ortalık aydınlanana kadar bahçede dolaşıyordu.

Halalarının yanında ilk ayını böylesine mutlu, huzur içinde geçirdi; siyah gözlü, her zaman çabuk çabuk yürüyen yan oda hizmetçisi; yarı besleme Katyuşa’yla hiç ilgilenmemişti bile bu bir ay içinde.

Nehlüdof o zamanlar, küçüklükten beri annesi her şeyiyle ilgilendiği, onu istediği gibi yetiştirdiği için on dokuz yaşında tertemiz bir delikanlıydı. Kadını ancak karısı olarak düşünürdü. Karısı

olamayacak bütün kadınlarsa onun için kadın değil, birer insandı. Ama öyle oldu ki o yaz Voznesenye’ye, halalarına bir komşuları kadın geldi. Kadının yanında —ikisi genç kız, biri lisede okuyan oğlan— üç çocuğuyla, konuğu, köylülükten yükselmiş genç bir ressam vardı.

Çaydan sonra evin önündeki ekini biçilmiş tarlada ebecilik oynamaya başladı çocuklar. Katyuşa’yı

da almışlardı oyuna: Birkaç oyundan sonra Nehlüdof un Katyuşa’yla kaçması gerekmişti.

Geldiğinden beri hoşlanırdı Katyuşa’dan Nehlüdof, ama aralarında değişik birtakım ilişkilerin olabileceğini aklının ucundan ge-çirmemişti.

Neşeli bir genç olan ebe ressam — kısa, çarpık, ama güçlü köylü bacaklarıyla çok hızlı koşuyordu

—- gülerek:

— İşte bunları dünyada yakalayamam, dedi, ayakları takılır da düşerlerse ancak…

— Yakalayamayacaksınız elbette!

— Bir, iki, üç!

Avuç içlerine üç kere vuruldu. Katyuşa, gülmemek için kendini güç tutarak, Nehlüdof'un kalın elini küçük, yumuşak eliyle sıkıp, — kolalı etekliği hışırdaya hışırdaya — sola doğru koşmaya başladı.

Nehlüdof hızlı koşardı, ressamın onu yakalamasını istemediği için olanca hızıyla koşmaya başladı. Başını çevirip geri baktığında ressamı Katyuşa'nın arkasından koşarken gördü, ama Katyuşa dolgun, genç bacaklarını çabuk çabuk atarak sola doğ-— 60 —ru koşuyor, ressamla arayı açıyordu. Önünde, o zamana kadar hiç kimsenin kaçmadığı bir çalılık vardı. Katyuşa Nehlüdof'a bakıp onunla göz göze gelince başıyla çalılığın arkasına koşmasını

işaret etti. Nehlüdof anladı onun bu işaretini, çalılığa doğru koşmaya başladı. Ama çalılığın arkasında Nehlüdof'un bilmediği, üzeri ısırgan otlarıyla kapanmış küçük bir çukur vardı; ayağı

takılıp yüzükoyun yere yuvarlandı, kol arını sızlattı ısırgan otları, düşen akşam çiğinden ıpıslak otlar üstünü başını ıslattı; ama kendi haline gülerek hemen kalktı, gene koşmaya başladı.

Katyuşa sevinçle gülerek, simsiyah gözleriyle uçarcasına ona doğru koşuyordu. Birbirine kavuştular, el ele tuttular.

Katyuşa soluk soluğa, içtenlikle gülümseyerek boşta kalan eliyle, koşarken bozulan saçını

düzeltirken,

— Kazandık, dedi.

Aşağıdan yukarıya Nehlüdof'un gözlerinin içine baktt. Delikanlı da gülümsedi, Katyuşa'nın elini bırakmadan,

— Orada çukur olduğunu bilmiyordum, dedi.

Genç kız Nehlüdof'a doğru sokuldu, delikanlı da, nasıl olduğunun farkına varmadan başını öne eğdi; Katyuşa geri çekilmedi, Nehlüdof avucunun içindeki yumuşacık eli olanca gücüyle sıktı, genç kızı dudaklarından öptü.

Katyuşa,

—• Hopala! diye mırıldandı.

Elini hızla çekip koşarak uzaklaştı Nehlüdof'un yanından.

Hemen oradaki leylâk ağacının yanma gitti, artık dökülmeye yüz tutmuş beyaz leylâktan iki küçük dal kopardı, çiçekleri ateş gibi yanan yüzüne sürterek Nehlüdof'a baktı, sonra dönüp, elini kolunu sal ayarak öteki çocukların yanına yürüdü.

O günden sonra Nehlüdof'la Katyuşa arasındaki ilişkiler değişmişti; birbirine tutkun tertemiz bir delikanlıyla, gene öyle bir kızın arasındaki ilişkiydi artık bu.

Katyuşa odaya girdiğinde ya da Nehlüdof onun beyaz önlüğünü ta uzaktan gördüğünde delikanlı

için her şey birdenbire ay-dınlamveriyordu sanki, ilgi çekici, insana neşe verici oluyordu; daha bir mutlu hissediyordu kendini. Katyuşa da aynı durumdaydı. Katyuşa'nın odaya girmesi ya da onun yakınında bir yerde

bulunması değildi. Nehiüdof'u böyle heyecanlandıran yalnız; Katyuşa'yı düşündükçe de aynı

duygu dolduruyordu içini. Katyu-.sa da Nehlüdof'u düşündükçe öyle oluyordu. Delikanlı

annesinden kötü bir mektup aldığı, yapıtı üzerinde çalışması iyi gitmediği ya da gençlere özgü o sebepsiz can sıkıntısı içine çöktüğü ..zamanlar

Katyuşa'yı, biraz sonra onu göreceğini bir düşünmesi her şeye yetiyor, can sıkıntısı bir anda dağılıyordu.

Katyuşa'nın çok işi vardı evde, ama hepsini yetiştiriyor, boş zamanlarında da okuyordu. Nehlüdof, kendisinin de o sıralar Dokuduğu kitapları, Dostoyevski'yi, Turgenyef'i veriyordu ona. En çok Turgenyef in Sessizliki hoşuna gitmişti. Koridorda, balkonda, avluda karşılaştıkları zamanlar ayak üstü konuşabiliyorlardı .ancak; bazan da Nehlüdof halalarının yaşlı oda hizmetçileri Matryona Pavlovna'nın odasına —Katyuşa da o odada kalıyordu— kıtlama çay içmeğe uğradığında görüşüyorlardı. Matryona Pav-iovna'nm yanında.konuşmaları en tatlı olanıydı. Yalnız başlarına, yanlarında kimse yokken konuşurken sıkılıyorlardı. Gözleri, ağızlarının söylediğinden bambaşka, çok daha önemli şeyler söyle-ınıeye başlıyordu hemen, dudakları büzülüyordu, bir tuhaf oluyor-iar, birbirlerinin yanından uzaklaşmak için acele ediyorlardı.

Nehlüdof'un Katyuşa'yla arasındaki bu tür ilişkileri onun, halalarının yanındaki birinci konukluğu boyunca sürdü. Bu ilişkiler halaların gözünden kaçmamış, onları hayli telâşlandırmıştı da; yaşlı

kadınlar bu durumu yurt dışındaki Helena İvanovna'ya. Nehlüdof'un annesine bile yazdılar. Mariya İvanovna hala Dmit-ri'nin Katyuşa'yla işi ilerleteceğinden korkuyordu. Ama yersizdi bu korkusu: Nehlüdof'un içindeki, ancak tertemiz bir yüreğin duyabileceği çeşitten bir sevgiydi; onu da Katyuşa'yı da basitleş-rmekten koruyabilecek bir sevgi… Genç kızı elde etmeyi aklının köşesinden geçirmediği gibi, Katyuşa'yla aralarında böyle bir şeyin geçebileceği düşüncesi bile dehşet veriyordu ona. İnce duygulu Sofiya İvanovna'nın endişeleriyse çok daha yerindeydi: Kendi basma buyruk, ne istediğini bilen bir genç olan Dmitri'nin bu kıza tutulup, soyunun sopunun nereden geldiğine bakmadan aklına onunla evlenmeyi koymasından korkuyordu.— 62 —

O zaman Nehlüdof Katyuşa'yı sevdiğini açık seçik bilseydi ya da birisi çıkıp onun böyle bir kızla kaderini birleştirmemesi gerektiğini, birleştiremeyeceğini söyleseydi ona, her şeyde kendi bildiğini okuyan bir insan olarak kolaylıkla, sevdiği bir kızla —kız neyin nesi olursa olsun— evlenmemesi için ortada hiç bir nedenin olmadığına karar verirdi. Ama

halaları bu endişelerinden hiç söz etmediler ona, o da sevdiğini bilmeden ayrıldı köyden.

Nehlüdof Katyuşa’ya olan bu duygusunun, o zamanlar için,, bütün varlığını dolduran yaşama sevincinin —o neşeli, sevimli; kız da paylaşıyordu bu yaşama sevincini— evet, o yaşama sevincinin bir sonucu olduğunu sanıyordu. Ama Katyuşa, halalarıyla beraber taşlıkta durmuş, dolu dolu olmuş simsiyah, biraz şehlâ gözleriyle onu yolcu ederken Nehlüdof, bir daha hiç sahip olamayacağı, çok hoş, değerli bir şeyi bırakıp gitmekte olduğunu hissetmiş, derin bir kedere kapılmıştı.

İki tekerlekli arabaya binerken Sofiya İvanovna’nın şapkasının üstünden,

— Hoşça kal Katyuşa, demişti, her şey için çok çok teşekkürler.

Katyuşa kulağa hoş gelen o okşayıcı sesiyle,

— Güle güle Dmitri İvanoviç, demişti.

Sonra da, gözlerinde biriken yaşları tutarak, doyasıya ağlamak için içeri koşmuştu.

xııı

Bu ayrılıştan sonra, üç yıl görmedi Katyuşa’yı Nehlüdof. An-cak aradan üç yıl geçtikten sonra, subaylığa atanmış, orduya katılmaya giderken, üç yıl öncekinden bambaşka bir insan olarak yolu üzerindeki halalarının köyüne uğradığında gördü onu bir de.

O zamanlar dürüst, her şeyi iyi iş uğruna kişisel çıkarlarını-vermeye hazır, soylu bir gençti; oysa şimdi yalnız kendi zevkini düşünen, ahlâksız, bencil bir insan olmuştu. O zamanlar hayat

onun için, her şeyini heyecanla, sevinçle anlamaya çalıştığı bir sırdı; şimdiyse hayat açık seçikti karşısında, içinde yaşadığı koşul ardan başka bir şey değildi. O zamanlar doğayla, ondan önce de yaşayan, düşünen, hisseden insanlarla haşır-neşir olmasıydı gerekli, önemli olan (felsefe, şiir)… oysa

şimdi insanlarla olan birtakım ilişkileri, arkadaşlarıyla yakınlığıydı gerekli, önemli olan.

O zamanlar kadın esrarlı, hoş bir yaratıktı onun için; şimdi yakın akrabası kadınlardan ve dostlarının karılarından gayrisi aynı anlamı taşıyordu gözünde: Kadın kişiye zevk veren araçların içinde en iyisiydi. O zamanlar paraya ihtiyacı yoktu, annesinin verdiği paranın üçte biri bile çok gelirdi ona, babasından ona miras kalan araziyi de köylülere dağıtabilirdi; oysa şimdi annesinin ayda verdiği bin beş yüz ruble yetmiyordu ona, para yüzünden sık sık tatsız tartışmalar geçiyordu aralarında, O zamanlar gerçek ben olarak ruhsal yapısını sayardı, şimdiyse sağlıklı, dinç, yaşayan ben di onun için gerçek olan.

Bu korkunç değişme onda sırf kendine olan inancını yitirip, başkalarına inanmaya başladığı için olmuştu. Kendine inanmaktan vazgeçip başkalarına inanmaya başlamasının nedeni, kişinin kendine inanarak yaşamasının son derece güç olmasıydı: Kendine inanarak yaşayabilmesi için kişinin bütün soruları, küçük hazlar peşindeki yaşayan ben in istediği gibi değil, hatta çoğunlukla onun istediğinin tam tersine çözümlemesi gerekir; öte yandan, başkalarına inanırsa çözümleyeceği hiç bir şey yoktur, her şey çözümlenmiştir, hem de yaşayan ben in istediği gibi.

Dahası var, kendine inanarak yaşarken çevresindeki insanların eleştirileriyle karşı karşıya kalıyordu hep, başkalarına inanmaya başlayalıberi herkes övüyordu onu.

Düşüncelere daldığı, okuduğu ya da Tann’dan, gerçeklerden, zenginlikten, yoksul uktan söz etmeye başlayınca çevresindekiler yersiz, hatta gülünç buluyorlardı bu konuşmalarını; annesiyle teyzesi sevgi dolu bir sitemle Nötre cher philosophe (‘) diyorlardı ona. Gelgelelim, roman okuduğu, açık hikâyeler anlattığı, Fransız tiyatrosunda müzikli, hafif güldürü oyunlarına git-

[‘) Değerli feylezofumuz (Fransızca).

tiği, bu oyunları neşeli bir dil e ona buna anlattığı zamanlarsa göklere çıkarıyorlardı onu, böyle devam etmesini söylüyorlardı, İhtiyaçlarını biraz kısması gerektiğine inanarak eski paltoyla dolaştığı, şarap içmediği

zamanlar herkes bunu tuhaf karşılıyor kendini göstermek için orijinal ik olsun diye böyle yaptığını söylüyordu; av için ya da kendine son derece güzel, pahalı bir ev döşemek için büyük paralar harcayınca da zevkini herkes övüyor, ona değerli şeyler armağan ediyorlardı. Günahsız olduğu,, evleninceye kadar da öyle kalmayı düşündüğü zamanlar onurr sağlığından endişe ediyorlardı; annesi, oğlunun gerçek bir erkek olduğunu, arkadaşının elinden bir Fransız kadınını aldığım öğrenince üzülmek şöyle dursun, sevindi bile. Katyuşa olayını

oğlunun bir zamanlar bu kızla az kaldı evleneceğini düşündükçe; dehşete kapılıyordu Prenses.

Nehlüdofun reşit olunca babasından ona kalan küçük araziyi, toprak mülkiyetinin haksızlık olduğuna inandığı için köylülere dağıtması da annesini, akrabalarını dehşete düşürmüştü; bu davranışı devamlı bir paylama, alay konusu olmuştu yakınları: arasında. Durmadan, toprak sahibi olan köylülerin durumlarının düzelmediğini, tam tersine köylerinde üç meyhane açtıkları, ça lışmayı da hepten bıraktıkları için daha da yoksul aştıklarını anlatıyorlardı ona. Nehlüdof muhafız alayına girip, yüksek çevreden arkadaşlarıyla, Helena İvanovna'yı ona paradan birazını harcamak zorunda bırakacak kadar çok para yemeye başlayınca bile hiç üzülmedi annesi; bunun olağan hatta güzel bir şey olduğunu düşündü.

Önceleri bunlara karşı durmaya çalıştı Nehlüdof, ama çok: güçtü karşı durmak; çünkü kendine inanarak iyi saydığı her şey çevresindeki insanlarca kötü, tersine kötü saydığı her şey de iyi sayılıyordu. Sonunda pes etti. Nehlüdof, kendine inanmayı bırakıp başkalarına inanmaya başladı.

Başlangıçta bu değişiklik hiç de hoş bir şey değildi Nehlüdof için, ama çok sürmedi bu; sigara, içki içmeye başlayınca ona ağır gelen bu duygusu hemen kayboluverdi, hatta İçinde oldukça büyük bir hafiflik hissetti.

Nehlüdof, yaradılışının etkisiyle, çevresindekilerin doğru bulduğu bu hayata bütün benliğiyle verdi kendini; başka bir şey isteyen içindeki sesi de bastırdı, Petersburg'a taşındıktan sonra başlamıştı bu onda, askerliğe girmesiyle de tamamlanmıştı.

Askerlik, bomboş bir yaşayışı gerektirdiği, yani akla uygun, yararlı bir işle uğraşmayı, insanlık görevlerini kaldırıp yerine, yalnızca şartlı bir alay, üniforma, sancak onuru, başkalarına karşı

sınırsız bir hakimiyet, üstlerine de ancak kölelerde görülebilecek bir baş eğiş getirdiği için insanları çoğunlukla bozar.

Ne var ki, üniforma, sancak onuruyla, zorbalığıyla, başkalarını öldürmeye izin vermesiyle zaten kötü olan askerliğe bir de ancak zengin ve ünlü subayların görev alabildiği muhafız alayla-rındaki zenginlik ,çar ailesine yakınlık gibi bozukluklar da eklenince bu bozukluk muhafız alaylarında görevlilerde çılgın bir bencil ik derecesine varmaktadır. Askerliğe girmesinden, bütün arkadaşları

gibi yaşamaya başlamasından sonra bu çılgın ben cîl iğe Nehlüdof da kaptırdı kendini.

Başkalarınca dikilmiş, temizlenmiş resmi giysiyle, miğferle; gene başkalarınca yapılmış, temizlenmiş, ona hazır olarak verilmiş silâhı kuşanıp, gene başkalarının eğittiği, beslediği güze!

atlara binip denetime ya da eğitime çıkmaktan, kılıcını sal ayarak dört nala gitmekten, ateş

etmekten, ateş etmeyi başkalarına öğretmekten başka işi yoktu. Başka bir şey yapmıyordu.

Üstelik en saygıdeğer kimseler, gençler, ihtiyarlar, çar da, çarın yakınları da yalnız iyi bulmakla kalmıyorlar, övünüyorlardı da bu işini. Akşamların gözde, beğenilen, önemli sayılan uğraşı da subay kulüplerinde ya da en pahalı içkili gazinolarda toplanıp yemek yemek, özel ikle içki içmek, nereden geldiğini bilmediği paraları har vurup harman savurmaktı; sonra tiyatroya, baloya, kadınlara gitmek; sabah olunca da gene ata binmek, kılıç sal amak, dört nala sürmek atı, akşam olunca gene içkiye, kâğıt oyununa, kadınlara su gibi para harcamak.

Bu türlü yaşayışın askerler üzerinde kötü etkisinin başlıca nedenlerinden biri de, asker olmayan bir kimsenin böyle bir hayat sürecek olsa ruhunun

derinliklerinde bundan utanmamasının Diriliş —

imkânsız olduğudur. Askerlerse bunun böyle olmasının zorunlu olduğu kanısındadırlar, —özel ikle savaş zamanında— böyle yaşamaktan gurur bile duyarlar. , Türklerle savaş başlamasından sonra orduya giren Nehlüdof da öyleydi işte. Savaşta canimizi vermeye hazırız, onun için böyle, hiç bir şeyi umursamadan, çılgınca yaşamamız hoş görülmelidir, böyle yaşamak zorundayız.

Yaşayacağız da.

O sıralar böylesine fırtınalıydı Nehlüdof'un düşünceleri. Eskiden önünde gördüğü bütün ahlâk engel erinden kurtulmanın verdiği coşkunluğu damarlarında hissediyordu. Çılgın bir bencil ik içindeydi devamlı olarak.

Üç yıl sonra halalarına uğradığında da öylesine bencildi.

XIV

Nehlüdof halalarına, köy yolu üzerinde olduğu, yaşlı kadınlar uğraması için birkaç kere mektup yazdıkları, en önemlisi de, Katyuşa'yı görmek için uğraşmıştı. Belki de Katyuşa'ya karşı kötü bir niyeti daha köye uğramaya karar verdiği zaman vardı ruhunun derinliklerinde, gemi azıya almış

yaşayan ben fısıldamıştı kulağına bu niyeti belki, ama böyle bir şeyin farkında değildi; bir zamanlar öylesine mutlu olduğu yerlerde dolaşmak istemişti canı yalnızca, biraz gülünç, ama sevimli, iyi yürekli, onu çok seven, çok beğenen halalarını görmek, onda öylesine tatlı bir anı

bırakan cana yakın Katyuşa'yla konuşmak istemişti canı.

Martın sonlarında, kutsal cuma günü geldi. Bardaktan boşa-mrcasına yağmur yağıyordu, yol ar diz boyu çamurdu. İliklerine kadar ıslanmış, soğuktan donmuştu, ama o sıralar her zaman olduğu gibi neşeli, canlıydı gene. Halalarının tuğla bir duvarla çevrili, eski evinin çatısından dökülmüş

karların küme küme durduğu tanıdık avlusuna girerken, Hâlâ onların yanında mı çalışıyor acaba?

diye düşünüyordu Nehlüdof. Çıngırak sesine Kat-yuşa'nın koşarak dışarı fırlayacağını umuyordu, ama hizmetçiler bölümünün kapısına eteklerini toplamış, el erinde kovalarla —

besbel i yerleri yıkıyorlardı — yalın ayak iki kadın çıktı. Büyük kapıda da yoktu Katyuşa. Yalnız uşak Tihon çıkmıştı bu kapıdan; önünde önlük vardı, o da temizlik yapıyor olmalıydı. İpek giysisi, başında başörtüsüyle Sofiya İvanovna da çıktı. Yeğenini öperken,

— Ne iyi ettin geldiğine! dedi. Mariya teyzen biraz rahatsız, kilisede yoruldu bugün. Kutsal ekmek yiyip kutsal şaraptan içtik.

Nehlüdof Sofiya İvanovna'nın elini öperken,

— Nasılsınız Sonya halacığım? dedi, bağışlayın, ıslandınız benim için.

— Hemen odana çık. Sırılsıklam olmuşsun. Sevsinler bıyıklarını… Katyuşa! Katyuşa! Hemen kahve hazırla.

Koridordan insanın kulağını okşayan, tanıdık bir ses duyuldu:

— Hemen!

Nehlüdof'un yüreği sevinçle ürperdi. Buradaymış! Bulutların arasından güneş gözükmüştü sanki birdenbire. Tihon'la beraber eski odasına çıkarken dudaklarında sevinç dolu bir gülümseme vardı

Nehlüdof'un.

Tihon Katyuşa'yı sormak istiyordu: Ne yapıyor Katyuşa? Nasıl Evlenmeye niyeti yok mu? Ama Tihon öylesine saygılı, aynı zamanda da ağırbaşlıydı, ibrikle ona su dökmek için öylesine diretmişti ki, Nehlüdof Katyuşa'yı sormamıştı ona; yalnızca torunlarını, Bratseva kısrağını, Polkan'ı —

kocaman bir çoban köpeğiydi bu— sordu. Geçen yıl kudurup ölen Polkan’dan başka hepsi sapasağlamdı.

Islak çamaşırlarını çıkarmış, yenilerini giyiniyordu ki koridorda çabuk yürüyen birisinin ayak sesini duydu Nehlüdof, sonra kapıya vuruldu. Bu ayak sesini, kapıya vuruşu tanımıştı Nehlüdof. Yalnız o böyle yürür, kapıya vururdu.

Islak paltosunu omuzlarına alıp kapıya yaklaştı.

— Giriniz.

Oydu bu, Katyuşa! Eskisinden daha da tatlıydı şimdi. Hafif şehlâ, simsiyah, içten bakışlı, gülen gözleri gene öyle aşağıdan yukarı bakıyorlardı. Eskisi gibi tertemiz, beyaz bir önlük vardı üzerinde gene. Hanımının verdiği, kâğıdı yeni açılmış kokulu bir— 68 —sabunla iki havlu getirmişti; biri büyük bir Rus havlusu, öteki kalın yüz havlusuydu. Üzerinde yazılarıyla, hiç kul anılmamış sabun da, havlular da, Katyuşa’nın kendi de tertemiz, taptaze, el değmemişti, hoştu. O sevimli, ıslak, kırmızı dudakları eskiden olduğu gibi Nehlüdof’u görünce sevinçten büzülmüştü gene. Güçlükle,

— Hoş geldiniz Dmitri İvanoviç! diyebildi. Kulaklarına kadar kızardı sonra. Nehlüdof,

— Sağol… Sağolun… dedi.

Katyuşa’ya sen mi siz mi desin, bilmiyordu, genç kız gibi o da kızardı.

— İyisiniz değil mi? diye devam etti. Sağlığınız da yerindedir sanırım?

— Tanrıya şükürler olsun…

Sabunu masanın, havluları da koltuğun kenarına koyarken,

— Buyrun, diye devam etti. Katyuşa, halanız sevdiğiniz gül sabununu yol adı size.

Tihon, Nehlüdof un içi gümüş işlemeli kapağı açık bir sürü şişe, fırça, koku, tuvalet takımı dolu çantasını gururla göstererek,

— Kendilerinin vardı, dedi.

— Halama teşekkürlerimi bildirin, dedi Nehlüdof. Ne iyi etmişim buraya uğradığıma!

Ruhunda eskisi gibi bir aydınlığın, huzurun doğduğunu hissetmişti o anda.

Katyuşa Nehlüdof'un bu sözüne karşılık yalnızca gülümsedi, çıktı.

Yeğenlerini her zaman çok seven yaşlı kadınlar bu keresinde daha bir içten karşılamışlardı onu.

Dmitri savaşa gidiyordu, orada yaralanabilir ya da ölebilirdi. Bu duygulandırıyordu yaşlı kadınları.

Nehlüdof, halalarının yanında bîr gün kalmayı düşündüğü için yolculuğunu ona göre ayarlamıştı,,ama Katyuşa'yı görünce iki gün sonraki yortuya kadar kalmaya razı olmuş, Odesa'da buluşacağı arkadaşı Şenbık'a bir telgraf çekip, onu da halalarının köyüne çağırmıştı.

Katyuşa'yı görür görmez ona eskiden duyduğu aynı duyguyu duymuştu gene Nehlüdof.

Katyuşa'nın beyaz önlüğünü görünce elinde olmadan heyecanlanıyordu gene, onun ayak sesini, gülüşünü duyunca bir sevinç dolduruyordu içini; kömür gibi simsiyah gözlerine —özel ikle gülümserken— duygulanmadan bakamıyor her karşılaşmalarında onun kızardığını görünce elinde olmadan o da kızarıyordu. Katyuşa'ya tutulduğunu hissediyordu, ama eskisine, aşkı esrarlı

bir şey sandığı zamanlardaki tutkusuna benzemiyordu bu hiç. Sevdiğini kendi kendine bile itiraf etmekten çekindiğini, insanın hayatta bir kere sevebileceğine inandığı za-maniar bambaşka bir tutkusu vardı. Oysa şimdi sevdiğini biliyor, buna seviniyordu da; —kendinden gizlese bile— aşkın ne olduğunu, sonundan neler çıkabileceğini aşağı yukarı kestiriyordu.

Her insanda olduğu gibi Nehlüdof'un da iki kişiliği vardi. Birincisi, kendine ancak öteki insanlara da iyilik getirecek iyilikler arayan ruhsal kişiliği; öteki, yalnız kendi için iyilik arayan, bunun için bütün insanların iyiliğini yele vermeye hazır yaşayan kişiliği. O sıralar, Petersburg yaşantısıyla askerliğin onda yarattığı çılgın bencil iği, o yaşayan kişiliği etkisi altına almıştı Nehlüdof'u, ruhsal kişiliğini tamamen bastırmıştı. Ama Katyuşa' yi görüp, eskiden bu kıza karşı duyduğu duyguyu gene duyunca ruhsal kişilik başını kaldırmış, hakkını aramaya başlamıştı. Yortuya kadar geçen bu iki gün Nehlüdof'un içinde, onun bilmediği bir savaş sürüp gitti.

Buradan çekip gitmesinin gerektiğini, halalarının yanında daha kalmasının bir gereği olmadığını

hissediyor, bunun sonunun hiç de iyiye varmayacağını biliyor, ama bu durumdan çok hoşlandığı

için bunu kendi kendine söyleniyor, kalıyordu.

Kutsal İsa pazarından bir gün önce, cumartesi akşamı papaz iki yardımcısıyla geldi. Halaların eviyle kilise arasındaki üç verstlik yolu kızaklarıyla çok güç aldıklarını söylüyorlardı. Sabah ayinini burada yapmak için gelmişlerdi.

Nehlüdof halalarıyla, hizmetçilerle beraber katıldı bu âyine — ama buhurdanlıkları götürüp getiren kapının dibindeki Katyuşa'dan da ayırmıyordu gözünü — papazla halalarının yor-— 70 —tularını kutladıktan sonra gidip yatmaya hazırlanıyordu ki, Ma-riya İvanovna'nın yaşlı oda hizmetçisi Matryona Pavlovna'yla Katyuşa'nın kiliseye yortu çöreği götürmeye hazırlandıklarını

duydu. Ben de gideyim, diye geçirdi içinden.

Yolun arabayla da kızakla da gidilecek gibi olmadığını bildiği için, kendi evindeymiş gibi, nedense Bratseva diye ad takılmış kısrağı ona hazırlamalarını söylemişti hizmetçilere. Sonra her yanı

sırmalı resmi giysisini, üzerine de paltosunu giydi, durduğu yerde duramayan, kişneyen yaşlı

kısrağa bindi, karanlıkta yer yer su birikintilerinin kapladığı karlı yola çıktı.

XV

Bu sabah ayini Nehlüdof'un bel eğinde daima parlak, güçlü bir anı olarak kalmıştır.

Bazı yerlerde beyazlığını gösteren karın aydınlattığı zifiri karanlıkta, kilisenin çevresinde yanan kandil eri görünce kulaklarını diken atın üzerinde sulara bata çıka kilisenin avlusuna girdiğinde içerde ayin başlamıştı.

Mariya İvanovna'nın yeğenini tanıyan köylüler attan inebilmesi için kuru bir yere getirdiler onu-, hayvanı bağlamak için alıp götürdü biri, yol gösterdiler ona, kiliseye girdi. İçerisi çok kalabalıktı.

Sağ yanda erkekler vardı: Yaşlılar köy yapısı kaftanlarını, çizmelerini giymişlerdi. Gençler kaba kumaştan, yeni paltolarını giymiş, bel erine parlak kuşaklar bağlamış, çizmelerini ayaklarına geçirmişlerdi. Sol yanda da kadınlar oturuyordu: Kırmızı ipek başörtülü, ucuz cinsinden kadife pelerinli; yeşil, mavi, kırmızı, kül rengi eteklikli, potinli, eski ev dokuması ipek entarili, potinli ya da çizmeli yaşlı kadınlar biraz arkada oturuyorlardı. Erkeklerin de kadınların da aralarında bayramlıklarını giymiş çocuklar dikiliyorlardı. Erkekler başlarını sal ayarak haç çıkarıyor, başlarını

öne eğiyorlardı. Kadınlarsa — özel ikle yaşlı olanları—-donuk bakışlarını önünde mumlar yanan bir tasvire dikmiş, parmaklarını birleştirdikleri sağ el erini önce alınlarına, sonra omuz-

larına, daha sonra da karınlarının üzerine, bir şeyler mırıldanarak, olanca güçleriyle bastırıyor, öne eğiliyorlar ya da yere diz çöküyorlardı. Çocuklar, kendilerine bakıldığında büyüklerini taklit ederek ağırbaşlılıkla dua etmeye başlıyorlardı hemen. Altın işlemelerle süslü tasvir duvarı, önünde yanan altın altlıklı büyük mumların ışığında pırıl pırıldı. Ortadaki avizenin bütün mumları

yakılmıştı, koronun balkonundan gönül ü şarkıcıların inceli ka-İmir, insana huzur veren sesleri duyuluyordu.

Nehlüdof öne geçti. Ortada saygıdeğer kişiler oturuyordu: Yanında karısı, denizci ceketi giymişti oğluyla bir toprak sahibi, komser, telgrafçı, çizmeli bir tüccar, madalyaları göğsünde başçavuş, tasvir duvarının sağında, toprak sahibinin karısının hemen arkasında pembe entarisi, kenarı

püskül ü beyaz salıyla Matryona Pavlovna ve beyaz giysili, beline mavi bir kuşak, siyah saçlarına da kırmızı bir kordelâ bağlamış Katyuşa oturuyordu.

Her şeyde bir bayram havası, neşe, görkem vardı: Boyunlarında altın haçlanyla parlak cüppelerinin içinde papazlar da, papaz yardımcısı da, zangoçlar da, bayramlıklarını giyinmiş, saçları yağlı gönül ü şarkıcılar da neşeliydi. Bayram şarkılarının oynak havalarında da, el erindeki üç renkli mumlarla papazların durmadan halkı kutsamasında da, herkesin hep bir ağızdan Isa dirildi! diye bağırmasında da insanı heyecanlandıran bir şey vardı. Her şey güzeldi, ama beyaz giysisi, mavi kuşağı, siyah saçlarındaki kırmızı kordelâsı, heyecanla parlayan gözleriyle Katyuşa hepsinden güzeldi.

Nehlüdof, biraz önce yanından geçerken Katyuşa’nın, başını çevirip bakmadığı halde onu gördüğünü farketmişti. O anda konuşmak istedi onunla, ama söyleyebileceği bir şey yoktu, aklına geldi, tam yanından geçerken,

— Halam orucunu ikinci sabah ayininden sonra bozacağını söyledi, diye fısıldadı.

Nehlüdof’a bakınca her zaman olduğu gibi gene kıpkırmızı oldu Katyuşa’nın sevimli yüzü.

Sevinçle gülümseyerek, aşağıdan yukarı içtenlikle baktı Nehlüdof’un yüzüne.

— Biliyorum, dedi.

O anda, elinde bakır kahve cezvesiyle halkın arasından ge-

çen zangoç eteğinin ucuyla Katyuşa’ya çarptı. Zangoç —- Neh-lüdof’a saygı göstermek amacıyla olacak — çevresinden dolaşırken, başını çevirip Katyuşa’ya bakmadığı için çarpmıştı ona.

Nehlüdof şaşırmıştı: Bu Zangoç‘un, oradaki, hatta evrendeki her şeyin Katyuşa için var olduğunu, evrende her şeyin önemsenmeyebileceğim, ama Katyuşa’yı önemsememenin olmayacağını, çünkü onun evrenin merkezi olduğunu anlayamaması, se-zinleyememesi garibine gitmişti. Tasvir duvarında altın onun için parlıyordu; büyük avizedeki, şamdanlardaki mumlar onun için yanıyordu.

Rabbirnizin günüdür bugün, sevinin ey insanlar! diye söylenen bu neşeli şarkılar onun içindi.

Dünyadaki iyi şeylerin hepsi de onun için yaratılmıştı. Bunu Katyuşa’nın kendi de biliyor gibi geliyordu Nehlüdof’a. Onun beyaz giysi içindeki duruşuna, sevinç okunan yüzüne bakışlarından ikisinin ruhunda da aynı heyecanın olduğu anlaşılan gözlerine bakınca sezinlemişti bunu Nehlüdof.

Birinci ayinle ikincisi arasında dışarı çıktı Nehlüdof. Köylüler yol açıyorlardı ona, öne eğilerek selâm veriyorlardı. Bazıları tanıyor, bazıları da Kimdir? diye soruyordu yanındakilere. Kapının önünde durdu. Dilenciler hemen toplandı çevresine; para çantasındaki bütün bozukluğu dağıtttı

onlara, merdivenden aşağı indi.

Ortalık biraz aydınlanmıştı, ama güneş doğmamıştı daha. Kilisenin avlusundaki mezarların arasında köylüler dolaşıyordu. Katyuşa içerde kalmıştı, Nehlüdof da durmuş, onun çıkmasını

bekliyordu.

Halk kapıdan çıkıyor, çizmelerinin kabaralarıyla taşlara vura vura merdivenlerden iniyor, avluya, mezarların arasına dağılıyordu.

Mariya îvanovna’nın ihtiyarlıktan eli ayağı sal anan yaşlı şekercisi geldi Nehlüdof’un yanma, yortusunu kutladı; ipek başörtüsünün altından buruş buruş gerdanı sarkan yaşlı karısı da geldi, bohçasından çıkarıp haşlanmış bir yumurta verdi ona. O arada boylu poslu, yeni paltolu, genç bir köylü yaklaştı onlara gülümseyerek. Gözlerinin içi gülüyordu adamın.

— Yortunuz”kutlu olsun, dedi.

Nehlüdof’un yanaklarından sağlıklı dudaklarıyla üç kere öptü. Adamın o hoş köylü kokusu Nehlüdof’un burnuna gelmiş, kıvırcık sakal arı dudaklarına batmıştı.

Nehlüdof köylüyle öpüşür, onun verdiği koyu kahverengi yumurtayı alırken Matryona Pavlovna’nın parlak elbisesiyle, kırmızı kordelâ bağlı simsiyah, tatlı bir baş gözükmüştü kilisenin kapısında.

Katyuşa önünde yürüyenlerin başları arasından hemen görmüştü Nehlüdof’u yüzünün bir anda sevinçle parladığı kaçmamıştı genç adamın gözünden.

Kapının önünde durdular, dilencilere sadaka vermeye başladılar. Kıpkırmızı burunlu, pis bir dilenci geldi Katyuşa’nın yanına. Katyuşa elindeki küçük bohçadan bir şey alıp verdi ona, sonra yaklaştı, üç kere öpüştü dinlenciyle. Yüzünde iğrendiğini gösteren en küçük bir ifade yoktu; tam tersine, gözlerinin içi gülüyordu gene. Dilenciyle öpüşürken Nehlüdof’la göz göze geldiler. Bakışıyla, İyi rni yapıyorum? diye soruyordu Nehlüdof’a sanki.

İyi yapıyorsun canım, senin yaptığın her şey iyidir, güzeldir; seviyorum her yaptığını.

Merdivenden indiler. Nehlüdof Katyuşa’nın yanına gitti. Yortusunu kutlamak değildi niyeti, ona yakın olmak istemişti canı.

Matryona Pavlovna bugün herkes bîrdir anlamına gelen bir gülümsemeyle başını öne eğerek,

—> İsa dirildi! dedi.

Ağzını avucunun içindeki mendiliyle sildikten sonra dudaklarını Nehlüdof’a uzattı.

Nehlüdof yaşlı kadını öperken.

— Kutlu olsun, dedi.

Sonra dönüp Katyuşa’ya baktı. Genç kızın yüzü birdenbire kıpkırmızı oldu, hemen Nehlüdof’a yaklaştı.

— Yortunuz kutlu olsun Dmitri İvanoviç.

— Senin de, dedi Nehlüdof.

İki kere öpüştüler, bir an, bir kere daha öpüşmeleri gerekiyor mu diye düşünmüş gibi duraladılar, sonra gerektiğine karar vermiş gibi üçüncü kez öpüştüler, ikisi de gülümsedi.

Nehlüdof,

— Papazın yanma gitmeyecek misiniz? diye sordu. Katyuşa, ona mutluluk veren ağır bir işi bitirmiş gibi derin

bir soluk aldıktan sonra; sevgi dolu, masum, uysal bakışını Nehlüdof un gözlerinin içine dikerek,

— Hayır, Dmitri İvanoviç, dedi, burada kalacağız biz, oturacağız.

Kadınla erkek arasındaki aşkta, bu sevginin doruğa vardığı, aklı, mantığı kabul etmediği bir an vardır daima. Nehlüdof için de bu an o kutsal yortu pazarıydı. Şimdi Katyuşa’y hatırladığı

zamanlar, kilisenin avlusunda öpüşmeleri onunla ilgili bütün anılarının üstüne çıkıyordu. Simsiyah, pırıl pırıl saçları geliyordu gözünün önüne; sağlıklı bedeniyle küçük göğüslerini tertemiz saran beyaz elbisesi, yüzünün o pembe beyazlığı, uykusuzluktan baygın bakışlı, parlak, hafif şehlâ, simsiyah gözleri; bir de her halindeki en önemli özel iği; yalnız ona karşı

değil — biliyordu bunu Nehlüdof — dünyadaki iyisiyle kötüsüyle — biraz önce öpüştüğü dilenciye de — her şeye, herkese karşı beslediği yürekten sevginin temizliği…

Nehlüdof, Katyuşa’da bu sevginin olduğunu biliyordu; çünkü o gece de o sabah da aynı sevgiyi kendi içinde hissetmiş, bu sevginin Katyuşa’yla onu birbirine bağladığını anlamıştı.

Ah, o geceki duygusu değişmeseydi hiç keşke! Şimdi jüri odasında pencerenin dibinde otururken Evet, diye düşünüyordu, o korkunç şey kutsal pazardan sonra oldu!

XVI

Kiliseden döndükten sonra biraz güç toplamak için halala-rıyla beraber oruç bozdu, alayda edindiği alışkanlıkla votka bira içti, sonra odasına çekilip soyunmadan yattı uyudu. Odasının kapısına vurulmasıyla uyandı birden Vuruşundan gelenin Kat-

yuşa olduğunu anlamıştı, gerinerek, gözlerin Soğuşturarak doğruldu yerinden.

— Katyuşa, sen misin? diye seslendi. Girsene. Ayağa kalktı. Katyuşa araladı kapıyı.

— Yemeğe çağırıyorlar sizi, dedi.

Gene aynı beyaz elbise vardı üzerinde, ama başındaki kor-delâyı çıkarmıştı. Nehlüdof’un gözlerine bakınca, ona olağanüstü, mutlu bir şeyi haber veriyormuş gibi sevinçle aydınlanmıştı

yüzü.

Nehlüdof saçlarını taramak için tarağı alırken,

— Hemen geliyorum, dedi.

Katyuşa dönüp gitmesi gerekiyorken gitmiyordu. Nehlüdof farketti bunu, tarağı bırakıp ona doğru yürüdü. Ama Katyuşa birden döndü o anda, her zamanki hafif, çabuk adımlarıyla koridorun yol halısı üzerinde uzaklaştı.

Nehlüdof, Ne aptalım, diye mırıldandı kendi kendine, niçin durdurmadım onu?

Arkasından koşup koridorda yakaladı onu.

Ne istiyordu ondan? Bunu kendi de bilmiyordu. Katyuşa odasına girdiği zaman bir şey, böyle durumda yapılması gereken bir şeyi yapmadığı düşüncesi vardı içinde.

— Katyuşa, dedi, dur.

Katyuşa dönüp baktı. Durup,

— Bir şey mi istiyorsunuz? diye sordu.

— Hayır, yalnız…

Bu gibi durumlarda herkesin nasıl davrandığını hatırlayarak kendini zorlayıp Katyuşa'nın beline doladı kolunu.

Katyuşa kıpırdamadan duruyor, gözlerinin içine bakıyordu. Sonra gözleri dolu dolu, yüzü

kıpkırmızı,

— Yapmayın Dmitri İvanoviç, diye mırıldandı, yapmayın.

Sonra güçlü eliyle, beline dolanan kolu itti. Nehlüdof bıraktı onu, bir an yalnız utanmadı bu yaptığından, kendi kendinden iğrendi bile. Kendine inanması gerekirdi o anda, ama bu utanç

duygusunun, onun ruhunun en iyi, üste çıkmak isteyen duygusu olduğunu anlayamıyordu. Bunun budalaca bir duygu olduğunu sandı, herkes gibi davranması gerektiğini düşündü.

Gene koştu Katyuşa’nın peşinden, bir kere daha doladı kolunu beline, boynundan öptü. Bu öpüş

önceki iki öpüşten — biri çalıların arasındaki bilinçsiz olanı, öteki de o sabah kilisedeki •— çok ayrıydı. Tutkulu bir öpüştü bu, Katyuşa da hissetmişti bunu.

Katyuşa, Nehlüdof son derece değerli bir şeyi kırmış, paramparça etmiş gibi,

— Ne yapıyorsunuz? dedi.

Sonra koşarak uzaklaştı yanından.

Nehlüdof yemek salonuna girdi. Bayramlıklarını giymiş ha-laiaria doktor, komşu kadın masanın yanında ayakta duruyor, ufak tefek bîr şeyler atıştırıyorlardı. Her şey son derece ola-ğandı, ama Nehlüdof’un ruhunda fırtına vardı. Kendisine söylenenleri anlamıyor, saçma sapan cevaplar veriyordu. Biraz önce koridordaki öpücüğün etkisinden çıkmıyordu Katyuşa. Genç kız salona girdiği zaman, onu görmediği halde varlığını bütün bedeninde hissetti, ona bakmamak için kendini zorlaması gerekti.

Yemekten sonra hemen odasına çıktı, son derece heyecanlı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı

dolaşmaya başladı. Evin içindeki en küçük bir gürültüye kulak kabartıyor, Katyuşa’nın ayak sesini bekliyordu. Nehlüdof’un ruhundaki yaşayan kişiliği şimdi yalnızca başını kaldırmakla kalmamış, Nehlüdof’un buraya ilk kez geldiğinde de, hattâ o sabah kilisede de üste çıkan ruhsal kişiliği ayağının altına almış eziyordu. Nehlüdof yaşayan kişiliğinin etkisindeydi şimdi. Katyuşa’yı ne denli kol adıysa da, o gün yalnız yakalayamadı onu. Besbel i kaçıyordu ondan kız. Ama akşam öyle oldu ki, Nehlüdof’un odasının yanındaki odaya gitmek zorunda kaldı. Doktor gece kalmaya razı

olmuş, Katyuşa’nın konuğa yatak yapması gerekmişti. Nehlüdof Katyuşa’nın ayak seslerini duyunca soluğunu tutarak, suç işlemeye gidiyormuş gibi sessizce arkasından odaya girdi.

Katyuşa iki elini tertemiz yastık yüzünün içine sokmuş, yastığı iki ucundan tutarken ayak sesine dönüp baktı, Nehlüdof'u görünce gülümsedi; ama eskisi gibi neşeli, sevinç dolu bir gülümseme değildi bu; ürkek, acıklıydı. Bu gülümseme Nehlüdof'a

yaptığının kötü olduğunu söylüyordu sanki. Bir an durakladı Nehiüdof. Gene bir savaş patlak verebilirdi ruhunda. Çok güçsüz olsa da, Katyuşa'ya beslediği gerçek aşkın sesi duyuluyordu hâlâ

içinde; ona ondan, onun duygularından, onun hayatından söz eden aşkın. Öteki ses de şöyle diyordu: Bak, eline geçen fırsatı kaçırıyorsun, niçin yapmıyorsun canının çektiğini? Bu ikinci ses birinciden baskın çıktı sonunda. Nehlüdof kararlı adımlarla yaklaştı Katyuşa'ya. Korkunç, azgın bir yaşayan duygu etkisi altına almıştı onu.

Beline doladığı kol arını açmadan karyolaya oturttu Katyuşa'yı, bazı şeyler daha yapması

gerektiğini hissederek yanma oturdu.

Katyuşa yalvaran bir sesle,

— Dmitri İvanoviç, ne yapıyorsunuz canım? dedi, bırakîn beni lütfen.

Beline sarılan kol arın arasından kurtulmaya çalışırken, yüksek sesle,

— Matryona Pavlovna geliyor! dedi.

Gerçekten de o anda koridorda odaya yaklaşan bir ayak sesi duyulmuştu.

— Öyleyse gece geleceğim odana, diye fısıldadı Nehlüdof. Yalnızsın değil mi?

— Delirdiniz mi siz? dedi. Dünyada olmaz! İstemiyorum, gelmeyin.

Ama yalnız ağzıydı böyle söyleyen; heyecanla titreyen bütün bedeni bambaşka şeyler söylüyordu.

Gelen gerçekten de Matryona Pavlovna'ydı. Yaşlı kadın elinde bir yorganla girdi odaya, Nehlüdof'a kuşkulu kuşkulu baktıktan sonra, Katyuşa'ya yanlış yorgan aldığı için çıkıştı.

Nehlüdof bir şey söylemeden çıktı odadan. Utanmamıştı bile hiç. Matryona Pavlovna'nın yüzündeki ifadeden, yaşlı kadının onu suçladığını anlamıştı; bu yaptığının kötü, Matryona Pavlovna'mn da haklı olduğunu bilmesine, ne var ki gemi azıya alan, eski temiz aşk duygusunu yenip üste çıkan yaşayan duygu engel tanımıyordu artık. Bu duygunun istediğini yapmak zorunda olduğunu biliyordu. Nehlüdof, bunun için fırsat kol amaya başlamış-— 78 —ti. Bütün akşam kendinde değildi Nehlüdof, ne yaptığını bilmiyordu: Kâh halalarının yanına gidiyor, kâh odasına çekiliyor, kâh avluya çıkıyordu. Aklında hep Katyuşa'yı nasıl yapıp da yalnız görebileceği vardı. Ama genç kız kaçıyordu ondan, Matryona Pavlovna da gözden kaçırmamaya çalışıyordu Katyuşa'yi-XVII

Akşam böyle geçti, gece oldu. Doktor yatmaya gitti. Halalar yattılar. Nehlüdof Matryona Pavlovna'nın o anda halalarının yatak odasında, Katyuşa'nın da hizmetçiler bölümünde odasında yalnız olduğunu biliyordu. Gene kapıya çıktı. Dışarısı karanlık, rutubetliydi, çok soğuk yoktu.

İlkbaharda son kan kovan ya da erimekte olan son kardan çıkan o beyaz sis kaplamıştı her yanı.

Yüz adım ötede, yamacın dibindeki dereden tuhaf sesler geliyordu: Buzların eriyip kırıldamasından çıkan seslerdi bunlar.

Nehlüdof merdivenden indi, donmuş kar üzerindeki su birikintilerine girmemeye çalışarak oda hizmetçileri odasının penceresine yaklaştı. Yüreği öylesine hızlı çarpıyordu ki, sesini duyuyor; soluk almakta güçlük çekiyordu. Hizmetçiler odasında küçük bir lâmba yanıyordu. Katyuşa yalnızdı, masada oturuyor, başı önünde düşünüyordu. Nehlüdof, Katyuşa’nın yalnız başına, kimsenin kendisini görmediğini sandığı bir anda ne yapacağını merak ederek kıpırdamadan uzun süre baktı ona. İki dakika kadar başı önünde düşündü öyle, sonra kaldırdı başını, gülümsedi, kendi kendine sitem ediyormuş gibi sal adı başım, masaya döndü, el erini masanın üzerine koyup önünde bir noktaya bakmaya başladı.

Nehlüdof yerinden kıpırdamadan ona bakıyor, bir yandan da elinde olmadan yüreğinin sesini dinliyor, dereden gelen tuhaf seslere kulak veriyordu. Orada, derede sisin içinde yorulmak bilmeyen bir el yavaş yavaş çalışmaktaydı; kâh bir uğultu duyuluyor, kâh bir şeyler çatırdayarak kırılıyor, kâh ince buzlar cam gibi şangırdıyordu.

Nehlüdof Katyuşa’nın, içinde kopan fırtınayı yansıtan dalgın

yüzüne bakıyordu. Acımaya başlamıştı ona, ama ne gariptir kî bu acıma duygusu Katyuşa’ya olan tutkusunu daha da güçlendiriyordu.

Tüm benliğini sarmıştı bu tutku.

Pencereye vurdu. Katyuşa, elektrik çarpmış gibi tepeden tırnağa sarsıldı, yüzünde bir ıstırap belirdi. Sonra fırladı yerinden, pencereye yaklaştı, yüzünü iyice yaklaştırdı cama. Yüzündeki ıstırap ifadesi hâlâ kaybolmamıştı. El erini yüzünün iki yanına getirip dışarıyı görmeye çalışınca Nehlüdof’u tanıdı. Katyuşa’nm yüzü son derece ciddiydi, Nehlüdof hiç böyle görmemişti bu yüzü.

Nehlüdof gülümseyince güldü ancak Katyuşa da, ne var-ki bir boyun eğiş gülümseyişiydi bu, ruhunda gülümseme yoktu, korku vardı. Nehlüdof eliyle

dışarıya çıkmasını, odasına gelmesini işaret etti ona. Ama Katyuşa hayır anlamına başını sal adı. Pencerenin yanında ayakta duruyordu. Nehlüdof gene yaklaştırdı yüzünü cama, tam dışarı çıkması için seslenecekti ona, Katyuşa kapıya döndü. Besbel i birisi çağırmıştı onu. Nehlüdof uzaklaştı pencereden. Sis o kadar koyuydu ki, beş adım uzaklaşınca içeriyi göremez olmuştu. Ancak lâmbanın ışığı vurduğu için zifiri karanlıkta daha da büyük gözüken pencereyi görebiliyordu. Dereden doğru tuhaf inilti, çatırtı, hışırtı sesleri geliyordu. Biraz ötede avluda, sisin içinde bir horoz öttü. Yakından başkaları cevap verdi ona; sonra uzakta, köyde ötenler oldu, sustular en sonunda. Horozların ikinci ötüşüydü bu.

Sessizlik vardı şimdi her yanda, yalnız dereden gelen tuhaf sesler duyuluyordu.

Nehlüdof birkaç kere suya bata çıka evin köşesine kadar iki üç kere gidip geldikten sonra gene pencereye yaklaştı. Lâmba hâlâ yanıyordu; Katyuşa kararsızlık içindeymiş gibi oturuyordu gene masanın başında. Nehlüdof pencerenin önüne gelince Katyuşa gene baktı pencereden yana.

Nehlüdof cama vurdu yavaşça. Katyuşa birden fırladı yerinden, cama kimin vurduğuna bakmadan koşarak çıktı odadan. Nehlüdof, hizmetçilere ayrılmış küçük yan kapının gıcırdayarak açılıp kapandığını duydu. Heyecanla bekliyordu evin köşesinde. Katyuşa yanına gelince, bir şey söylemeden kucakladı onu hemen. Katyuşa sokuldu ona, başını kaldırarak Nehlüdofun dudaklarını dudaklarıyla karşıladı. Kar-

ların eridiği, kuru bir yerde duruyorlardı. Nehlüdof’un içi tutkuyla yanıyordu. Birden gene gıcırdayarak açıldı dış kapı, Matryona Pavlovna’nın öfkeli sesi duyuldu.

— Katyuşa!

Katyuşa sıyrıldı Nehlüdof’un kol arı arasından, içeri koştu. Nehlüdof kapının sürgüsünün çekildiğini duydu. Arkasından her şey sustu gene, penceredeki kırmızı ışık da söndü; yalnız sis, bir de dereden doğru gelen gürültü vardı.

Nehlüdof’un pencereye yaklaştı, gözükmüyordu içerisi. Camı tıklattı, kimse cevap vermedi ona.

Dönüp odasına çıktı. Yatmadı ama. Çizmelerini çıkardı, yalınayak koridora çıktı, Matryona Pavlovna’nın sakin sakin horladığını duydu, tam içeri girmek istiyordu ki öksürmeğe başladı yaşlı

kadın, gıcırdayan karyolasında döndü. Nehlüdof kıpırdamadan beş dakika öyle bekledi. Her şey sustuktan, Matryona Pavlovna gene sakin sakin horlamaya başladıktan sonra gıcırdamayan tahtalara basarak Katyuşa’nın kapısına yaklaştı. Çıt yoktu içerde. Uyumuyor olmalıydı Katyuşa, soluk alışı duyulmuyordu çünkü. Nehlüdof ne zaman ki Katyuşa! diye fısıldadı, birden fırladı

yerinden Katyuşa, kapıya yak-laşti, öfkeli — Nehlüdof a öyle gelmişti — gitmesi için yalvarmaya başladı.

— Nedir bu yaptığınız? diyordu. Olur mu böyle şey? Halalarınız duyacak.

Öte yandan bütün varlığı, Her şeyimle seninim, diyordu.

Nehlüdof da anlamıştı bunu. Ne söylediğinin kendi de farkında olmadan,

— Bir dakikacık açıver, dedi. Yalvarırım aç.

Bir anlık sessizlikten sonra Nehlüdof, Katyuşa’nın kapının çengelini arayan elinin hışırtısını

duydu. Çengel yavaşça kalktı, Nehlüdof aralanan kapıdan içeri süzüldü.

Katyuşa’yı öyle olduğu gibi, omuz başlarını açıkta bırakan ucuz bezden geceliğiyle kucakladı, kaldırıp götürdü.

—• Ah! Ne yapıyorsunuz? diye fısıldıyordu Katyuşa.

Ama Nehlüdof’un bu sözleri umursadığı yoktu, kendi odasına götürüyordu onu.

Katyuşa,

— Ah, istemiyorum, bırakın beni, diyordu.

Ama gene de sokuluyordu Nehlüdof a.

Katyuşa Nehlüdof'un sorularına cevap vermeden, zangır zangır titreyerek sessizce çıkıp odasına gittikten sonra Nehlüdof avluya çıktı, olanların ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyordu.

Şimdi daha bir aydınlıktı dışarısı. Derede buzların çıkardığı sesler daha da çoğalmış, eski seslere şimdi bir de gıcırtı eklenmişti. Sis iyice oturmuştu yere, bu sis duvarının ardındaki ayın güçsüz ışınları simsiyah, korkunç bir şeyin üzerine düşüyordu sanki.

Nehlüdof soruyordu kendi kendine: Büyük bir mutluluk muydu başından geçen, yoksa mutsuziuk mu? Sonra, Her za mankinden bir ayrılığı yoktu, diye mırıldandı kendi kendine, yatmaya çıktı odasına.

XVIII

Devrisi gün Şenbık geldi. Hayat dolu, şen bir gençti bu. Davranışlanndaki incelikle, sevimliliğiyle, eli açıklığıyla, Dmit-ri'ye olan sevgisiyle halaların gönlünü bir anda kazanmıştı. Eli açıklığı gerçi çok hoşlarına gitmişti yaşlı kadınların, ama aşırı-lığıyla onları şaşırtmamış da değildi hani. Kapıya gelen kör dilenciye çıkarıp bir ruble vermiş, hizmetçilere bahşiş olarak OH beş ruble dağıtmış; sonra, Sofiya İvanovna'nın da köpeği Süzet-ka yanlarında oynarken ayağının derisi soyulunca köpeği hemen yanına çağırmış, bir an düşünmeden, işlemeli patiska mendilini yırtmış (Sofiya İvanovna bu mendil erin bir düzinesinin en azm-dan on beş ruble olduğunu biliyordu] Süzetka'nın ayağına sarmıştı. Yaşlı kadınlar böylesini görmemişlerdi; bu Şenbık'ın, hiç bir zaman ödenmeyecek olan —biliyordu ödenmeyeceğini Şen-Diriliş — F: 6— 82 —

bık— iki yüz bin borcu olduğundan habersizdiler. Bu yüzden, yirmi beş ruble daha az ya da çok olmuş, genç adam için önemli değildi.

Şenbık bir gün kaldı, devrisi günün akşamı Nehlüdof'la ayrıldılar köyden. Daha kalamazlardı artık, alayda bulunmaları için verilen süre bitmek üzereydi.

Halalarının yanında geçirdiği, gecenin anısı henüz taptaze olan bu son gün boyunca Nehlüdof'un ruhunda iki duygu çarpıştı durdu; birincisi, vadettiği hazzı verememiş olsa bile, bedensel aşkın anısının damarlarda hissedilen, yakıcı duygusuyla, istediğini elde etmenin verdiği rahatlıktı; ikincisiyse, çok kötü bir şey yaptığını bilmenin, bu hatasını düzeltmesi, Katyuşa için değil, kendi için düzeltmesi gerektiğini hissetmenin duygusuydu.

Çılgın bencil iği etkisiyle yalnız kendini düşünüyordu Neh-lüdof; Katyuşa'ya yaptığı duyulursa ne denli kınanacağıydı onu ilgilendiren, yoksa genç kızın başına gelecekler, çekeceği acılar değil.

Şenbık'ın Katyuşa'yla arasında geçenleri öğrenince nasıl şaşıracağını düşündükçe için için seviniyordu, gururunu okşuyordu bu. Arkadaşı Katyuşa'yı görünce,

— Halalarını böyle birdenbire bu kadar niçin sevdiğini şimdi anlıyorum, demişti, bir haftadır ayrılamıyorsun onlardan bir türlü… Haklısın ama, senin yerinde olsam ben de ayrılamazdım. Çok hoş bir kız doğrusu!

Nehlüdof'un başka düşünceleri de vardı: Katyuşa'dan iyice doymadan gitmek acı olsa bile, gitmek zorunda olması, sürdürülmesi güç olan ilişkiyi bir anda koparıp atması bakımından onun yararınaydı. Ayrıca, Katyuşa'ya para vermesi gerektiğini de düşünüyordu: Katyuşa için, onun bir işine yarayacağı için değil de; her zaman herkes böyle yaptığı, kızdan yararlanıp karşılığını

ödemezse bu davranışının dürüst bir davranış olmayacağı, sonra onu ayıplayacakları için verecekti ona bu parayı. Verdi de. Katyuşa'nın durumuyla kendi durumuna yakışır bir para olacaktı bu.

Gideceği gün yemekten sonra koridorda bekledi Katyuşa'yı-Onu görünce birden kıpkırmızı oldu kız, biraz ötedeki hizmetçi-

ler bölümünün açık kapısını gözleriyle işaret ederek yanından geçmek istedi, ama Nehlüdof durdurdu onu.

Yüz rublelik bir banknot koyduğu zarfı avucunun içinde sıkarak,

— Sana al ahaısmarladık demek istiyordum, dedi, şunu… Katyuşa anlamıştı Nehlüdof'un niyetini, yüzünü buruşturdu,

başını sal ayarak itti genç adamın elini. Nehlüdof,

— Olmaz, al, diye mırıldandı.

Zarfı Katyuşa'nın koynuna sokup - - bedenini korkunç bir ateş sarmış gibi yüzünü bir ıstırap ifadesi kaplamıştı o anda — koşarak odasına gitti. Odasında uzun süre dolaştı durdu. Katyuşa'yla biraz önceki karşılaşması aklına gelince bir yeri müthiş ağrıyor, acısına dayanamıyormuş gibi arada bir karnını tutarak öne eğiliyor, hatta olduğu yerde zıplıyor, yüksek sesle inliyordu.

Elden ne gelir canım? Her zaman böyledir bu. Şenbık'la mürebbiye kız arasında da olmuştu aynı

şey — Şenbık anlatmıştı ona bunu; — Grişa amca da, babam da benim gibi davrandılar. Babam köyde otururken köylü bir kadından Mitenka adında yasa dışı bir oğlu olmadı mı? Hâlâ hayatta çocuk. Herkes böyle yaptığına göre doğrusu, gerekeni budur öyleyse. Avutmaya çalışıyordu kendini, ama boşa gidiyordu çabaları. Katyuşa'nın anısı vicdanını yakıyordu.

Ruhunun derinliklerinde, en derin yerinde alçakça, aşağılık bîr insan gibi davrandığı inancı vardı.

Bu anı içindeyken, kim ne yaparsa yapsın, bundan böyle hiç kimseyi suçlayamayacağını, insanların yüzüne bakamayacağını, artık kendini iyi, soylu, dürüst bir genç de sayamayacağını

biliyordu. Oysa neşeyle yaşamasına devam edebilmesi için öyle sayması gerekiyordu kendini.

Bunun için de bir tek yol vardı elinde: Olanı düşünmemek. Öyle de yaptı.

Yeni girdiği çevre — değişik yerler, arkadaşlar, savaş — yardımcı oldu buna. Yaşadıkça unuttu, en sonunda gerçekten de tamamen unuttu.

Ancak savaş bittikten sonra, onu görmek umuduyla köye,_ 84 _

halalarına uğrayıp da Katyuşa'nın, onun köyden gidişinden kısa bir zaman sonra çocuğunu doğurmak için onlardan ayrıldığını, bîr yerde doğurduğunu, halalarının duyduğuna göre, kötü yola düştüğünü öğrenince sızladı yüreği. Doğum zamanı göz önüne alınırsa bu çocuk onun, Nehlüdof'un çocuğu olabilirdi de olamazdı da. Halaları, Katyuşa'nin bozulduğunu, anasına çektiğini, onun yolundan gittiğini söylüyorlardı. Halalarının bu yargısı hoşuna gitmişti Nehlüdof'un, onu temize çıkarıyordu sanki. Önceleri Katyuşa'yla çocuğunu aramak istedi gene de, ama bu olayı hatırladıkça ruhunun derinliklerinde dayanılmaz bir acı, bir utanç duyduğundan, onları

bulmak için gereken adimi atmadı; bu, günahını daha da unutturdu ona, hiç düşünmemeye başladı.

Ne var ki bu tuhaf rastlantı her şeyi hatırlatmıştı ona şimdi; on yıldır yüreğinde böylesine bir günahla rahat, huzur içinde yaşamasına fırsat veren vicdansızlığını, kalpsizliğini, alçaklığını itiraf etmeye zorluyordu onu. Ama böylesine bir itiraftan çok uzaktı şimdilik Nehlüdof; tek endişesi vardı: Her şeyin anlaşılmasından, Katyuşa ya da onu savunan avukatın olayları ortaya döküp onu rezil etmesinden korkuyordu.

XIX

Salondan jüri odasına geçerken Nehlüdof'un içinde bulunduğu ruhsal durum buydu işte.

Pencerenin yanında oturuyor, çevresindeki konuşmaları dinliyor, sigarasının birini söndürüp birini yakıyordu.

Şen yaradılışlı tüccarın, tüccar Smelkofun eğlenceye verdiği önemi çok yerinde bulduğu bel iydi.

— Val ahi yaşamasını biliyormuş adam. Tam bir Sibiryalıy-mış. Doğrusu zevkine de diyecek yokmuş, güzel kız seçmiş.

Jüri sözcüsü, bilirkişi raporunun önemini anlatıyordu. Piyotr Gerasimoviç Yahudi satıcıya birşeyler söylüyor, ikisi kahkahalarla gülüyorlardı. Nehlüdof kendine sorulan sorulara tek sözcükle cevap veriyor; yalnız bir şey, onu rahat bırakmalarını istiyordu.

Mahkeme yöneticisi gene o yan yan yürüyüşüyle odaya gi-

rip, üyeleri salona buyur edince Nehlüdof'un içine, yargılamaya o gitmiyormuş da onu yargılayacaklarmış gibi bir korku düştü. Ruhunun derinliklerinde, insanların yüzüne bakmaması

gereken bir alçak olduğu inancı vardı; ama alışkanlıkla her zamanki kendine güven dolu tavrıyla salona girdi, sözcünün sandalyesinden sonraki ikinci sandalyesine oturdu, ayak ayak üstüne atıp pince-nez' iy!e oynamaya başladı elinde.

Sanıkları da bir yere götürmüşlerdi, şimdi gene getirdiler onları.

Tanıklar da içeri alınmıştı şimdi. Mehlüdof, Katyuşa'nın ipekliler, kadifeler içinde, giyimli kuşamlı, şişman bir kadına birkaç kere baktığını, gözünü ondan ayırmıyormuş gibi bakışının kadının üzerinde bir an durdurduğunu fark etti. Kadının başında kocaman bir kordelâsı olan yüksek bir şapka, dirseğine kadar çıplak kolunda zarif bir çanta vardı. En ön sırada, parmaklığın tam dibinde oturuyordu. Bunun tanık, Maslova'nın çalıştığı evin patronu olduğunu sonra öğrendi Mehlüdof.

Tanıkların sorgusu başladı: Adınız, dininiz, v.b. Sonra yanlara yeminli mi yeminsiz mi tanıklık yapmak istediklerinin sorulması. Güçlükle adım atan yaşlı papaz geldi gene; ipek cüppesinin üzerindeki altın haçı gene öyle düzelterek, önemli, yararlı bir iş yaptığına aynı güvenle, iç

huzuruyla tanıklara bilirkişiye yemin ettirdi. Yemin töreni bittikten sonra genel evin patronu Kitayeva'yı salonda bırakıp ötekileri dışarı çıkardılar. Bu dâvayla ilgili bildiklerini anlatmasını

söylediler ona. Kitayeva yüzünde yapmacık bir gülümseme, her cümlesinin sonunda başını

havaya kaldırarak bildiklerini ayrıntılarıyla anlattı. Alman aksanıyla konuşuyordu.

Tanıdık koridor hizmetçisi Simon zengin bir Sibiryalı tüccar için kız istemeye gelmiş ona.

Lyubaşa'yı yol amış. Bir zaman sonra Lyubaşa tüccarla çıkagelmiş. Kitayeva hafiften gülümseyerek,

— Tüccar tam olmuştu, diye devam etti. Bizde de içmeye devam etti, kızlara içki ısmarladı. Parası

yetmediği için, kiraladığı Lyubaşa'yı otel odasına yol adı.

Bunu söylerken sanığı göstermişti başıyla. Mehlüdof'a o an-— 86 —da Maslova gülümsedi gibi geldi; pek iğrenç göründü ona bu gülümseme. Acımayla karışık tuhaf, belirsiz bir tiksinti duydu. Mahkemece Maslova'yi savunmakla görevlendirilmiş stajyer avukat kızarıp bozararak, ürkek,

— Maslova üzerine düşünceleriniz neydi acaba? diye sordu.

— Çok iyiydi, diye cevap verdi Kitayevna, oturup kalkmasını bilen, okumuş bir kızdı. İyi bir ailenin yanında eğitilmişti, Fransızca okuyabiliyordu. Bazan biraz fazla içiyordu, ama kendini hiç

kaybetmezdi. Çok iyi bir kızdı (').

Katyuşa patronuna bakıyordu, sonra birden çevirdi başını, bakışlarını Nehlüdof'un üzerinde durdurdu; yüzünü ciddî, hatta sert bir ifade kapladı. Sert bakışlı gözlerinde biri hafif yana bakıyordu. Bu tuhaf gözler oldukça uzun süre durdular Nehlüdof un üzerinde; bütün bedenini bir dehşet titremesi sardığı halde Nehlüdof da, bu beyazlan tertemiz şehlâ gözlerden ayıramıyordu bakışını. Derede eriyen buzların gürültüsünün doldurduğu o sisli, müthiş geceyi; sabaha karşı

doğmuş, simsiyah, korkunç bir şeyi ölgün ışıklarıyla aydınlatmaya çalışan ayı hatırlamıştı. Şimdi ona bakan, yakınlarında dolaşan bu bir çift siyah göz simsiyah, korkunç bir şeyi hatırlatmıştı ona.

Tanıdı beni! diye geçirdi içinden. Olduğu yerde, saldırıyı bekliyormuş gibi büzülmüştü. Ama tanımamıştı onu Maslova. Sakin sakin göğüs geçirdikten sonra gene başkana bakmaya başladı.

Nehlüdof da göğüs geçirdi. Ah, ne olacaksa. Bir an önce olsa diye geçirdi içinden. Bir keresinde avdayken yaralı bir kuşu öldürmesi gerektiğinde duyduğu aynı şeyi duyuyordu şimdi de: Hem iğreniyordu, hem acıyordu, hem de üzülüyordu. Yaralı kuş çırpınıyordu av torbasında, tiksiniyordu kendinden, acıyordu da, bir an önce öldürmek istiyordu onu, unutmak için.

Tanıkların ifadelerini dinlerken böylesine karışıktı Nehlüdof’un duyguları.

(‘) Kitayeva’nın konuşması gramer hatalarıyla doludur. Türk-çeyle Rusçanın gramer yapıları

değişik olduğu için çevirimizde bu hataları belirtmeyi uygun bulduk. (E.Â.)
XX

Ama inadına uzadıkça uzuyordu dâva: Tanıkların ayrı ayrı sorguya çekilmesinden, bilirkişinin dinlenmesinden, savcı yardımcısıyla savunma avukatlarının pek önemliymiş gibi kurularak sordukları gereksiz bir sürü sorudan sonra başkan jüri üyelerini eldeki maddî delil eri incelemeye buyur etti. Bunlar son derece kalın bir işaret parmağına takıldığı bel i, pırlanta taşlı çok büyük bir yüzükle, zehirin incelendiği cam tüptü. İkisi de etiketlenmiş, namuralanmıştı.

Jüri üyeleri bu delileri incelemeye hazırlanıyordu ki, savcı yardımcısı gene hafifçe doğruldu yerinden, delil erin incelenmesinden önce adlî tıbbın cesetle ilgili raporunun okunmasını önerdi.

İşi bir an önce bitirip isviçrelisine yetişmek için elinden geldiğince acele eden başkan, bu kâğıdın okunmasının can sıkmaktan, bir de yemek zamanı geciktirmekten başka bir şeye yaramayacağını, savcı yardımcısının bunu sırf, böyle bir şeyi istemeye hakkı olduğu için istediğini çok iyi bildiği

halde, gene de reddedemedi bu isteği, kabul etti. Sekreter kâğıdı aldı, gene r lerle l leri birbirine karıştırarak o hüzünlü sesiyle okumaya başladı.

— Dış görünüşteki durum:

1) Ferapont Smelkof'un boyu bir doksan altıdır. Tüccar, Mehlüdof'un kulağına eğilip endişeli,

— Aslan gibiymiş, diye fısıldadı.

— 2) Dış görünüşten kırk yaşlarında olabileceği anlaşılmıştır.

3) Ceset şişmiştir.

4) Beden, her yerde yeşilimtraktır, yer yer koyu lekeler kaplıdır.

5) Deride irili ufaklı sivilceler vardır, bazı yerlerde soyulmuştur, parça parça sarkmaktadır.

6) Saçlar koyu kahverengi, gürdür, ama dokununca kopmaktadırlar deriden.88

7) Gözler yuvalarından dışarı fırlamıştır, gözün akı koyu-laşmıştır.

8} Burun deliklerinden, iki kulaktan, ağızdan koyu, köpüklü sarı bir sıvı akmıştır.

9) Yüzle göğüsün şişmesi nedeniyle boyun kaybolmuştur arada.

v.b., v.b…

Kentte felekten bir gün çalmak isteyen iri yarı, şişman tüccarın bir de şişmiş, bozulmaya yüz tutmuş, korkunç cesedinin incelenmesinden anlaşılanlar dört sayfa tutan yirmi yedi noktada verilmişti. Bunlar okunurken Nehlüdof un içindeki tiksinti daha da çoğaldı. Katyuşa'nın yaşayış!, burun deliklerinden akan sarı, koyu sıvı, yuvalarından fırlamış gözler, Katyuşa'ya karşı

davranışı… bütün bunların tek nedeninin kendi olduğunu sanıyordu. Başka bir şey düşünemiyordu. Dış görünüş raporu okunduktan sonra başkan, artık bittiği umuduyla derin bir soluk alarak kaldırdı başını. Ama sekreter peşinden, iç incelemenin raporunu okumaya başlamıştı

hemen.

Başkan gene önüne eğdi başını, elini başına destek ederek kapadı gözlerini. Nehlüdof'un yanında oturan tüccar uyumamak için zor tutuyordu kendini, hatta arada bir başı önüne düşüyordu. Sanıklar, arkalarındaki jandarmalar gibi kıpırdamadan duruyorlardı.

— iç incelemedeki durum:

1) Başımderisi kafatası kemiklerinden kolaylıkla ayrılmaktadır, vurmakla olmuş kan birikmesine rastlanmamıştır.

2) Kafatası kemiklerinde bir olağanüstülük yoktur, hepsi tamamdır.

3) Beyin zarı üzerinde çapları yaklaşık olarak onar santim olan iki kırmızı leke vardır, zarın kendisi beyazla sarı arası bir renktedir.

V.b., v.b. on üç nokta sıralanmıştı.

En altta da incelemeye katılanların adlarıyla imzaları vardi. Sonra doktorun görüşü geliyordu: Doktor, raporda da belirtildiği gibi, midede, barsaklarını bir bölümünde, böbreklerde görülen ba-

zı değişmelerin, Smelkof'un içkiyle midesine inen zehirin etkisiyle öldüğü ihtimalini kuvvetlendirdiğini söylemekteydi. Midede, barsaklarda görülen değişikliklerden bunun ne zehiri olduğunu .söylemek zormuş. Zehirin mideye içkiyle birlikte indiği de Smelkof'un midesinde çok içki bulunmasından anlaşılmış.

Bir ara ayılan tüccar gene fısıldamıştı burada Nehlüdof'un kulağına,

— Yaman içiyormuş kerata.

Bir saat okudu sekreter, ama savcı yardımcısı hâlâ yeterli bulmamıştı bunu. Rapor okunup bittikten sonra başkan ona döndü,

— Öteki tutanağın okunması gereksiz bence, dedi,

Savcı yardımcısı yerinden bir dirseğinin üzerinde hafifçe doğrularak, bunu istemenin onun hakkı

olduğunu, bu hakkından vazgeçmeyeceğini, başkan tutanağın okunmasını kabul etmezse itirazda bulunacağını açık seçik belirten bir ses tonuyla, başkana bakmadan sert,

— Okunmasını rica edecektim, dedi.

Midesi sancıyan, geniş sakal ı, içten bakışlı mahkeme üyesi —çok halsiz düştüğünü hissediyordu

— başkana döndü.

— Ne diye okunsun? dedi. Boşuna uzatıyoruz. Bir şeye yaramayacak olduktan sonra…

Altın çerçeveli gözlük kul anan üye dalgın dalgın önüne bakıyordu; karısından da hayattan da iyi bir şey beklediği yoktu. Tutanağın okunmasına başlandı.

— 188x yılının 15 şubat günü adlî tıpça görevlendirilerek, aşağıda imzası olan ben — salonda bulunanların uykusunu dağıtmak istiyor gibi sesini yükseltmişti sekreter — 638 kayıt numarasıyla bize gönderilen aşağıdaki organ parçalarını tıp denetimcisinin yardımcısı yanında inceledim: 1) Sağ akciğer ve yürek (üç litrelik cam bir kavanoz Mideden çıkanlar (üç litrelik cam bir kavanoz içinde). Mide (üç litrelik cam bir kavanoz içinde).

Karaciğer, dalak, böbrekler (bir buçuk litrelik cam bir

kavanoz içinde).

5) Barsaklar (üç litrelik cam bir kavanoz içinde). Başkan bu arada önce bir yanındaki, sonra öte yanındaki

üyeye eğilerek bir şeyler fısıldamış, olumlu cevaplar aldıktan sonra sekreterin okumasını burada kesmişti.

— Mahkeme heyetimiz tutanağın okunmasını gereksiz buluyor.

Sekreter sustu, kâğıtları toplamaya koyuldu, savcı yardımcısı öfkeli öfkeli bir şeyler yazıyordu önündeki kâğıda. Başkan,

- Sayın jüri üyeleri eldeki delil eri görebilirler, dedi. Jüri sözcüsüyle birkaç üye daha kalktılar, sıkılganlıktan,

kol arını ne yapacaklarını bilemeden masaya yaklaştılar, sırayla yüzüğü, tüpü, incelemeye başladılar. Tüccar parmağına bi e ölçtü yüzüğü.

Yerine dönüp oturunca,

- Amma da parmak varmış adamda, dedi. Zehirlenerek öldürülen tüccarı gözünde büyütmekten hoşlandığı bel iydi.

— İnsan azmanıymış galiba herif, diye devam etti.

XX!

Delil erin incelenmesinden sonra soruşturmanın sona erdiğini bildirdi başkan; bir an önce buradan kurtulmak amacıyla, ara vermeden sözü savcıya verdi; — bir insan olarak onun da sigara içmek, yemek yemek isteyeceği salondakilere acıyacağı için konuşmasını kısa keseceği umuduyla yapmıştı bunu. — Ama savcı yardımcısının kendine de onlara da acıdığı yoktu. Doğuştan son derece aptal bir insandı. Üstelik, liseyi altın madalyayla bitirmek, üniversitede de Roma hukuku üzerine hazırladığı teziyle armağan kazanmak mutsuzluğuna uğramıştı; bu yüzden, aşırı

derecede mağrurdu, çok beğenirdi kendini (kadınlar konusunda başarılan da desteklerdi bunu); bütün bunların sonucu da son derece aptaldı. Söz kendisine verilince, işlemelerle süslü cüppesi içinde bedeninin inceliğini bel i ederek ağır ağır aya-

ğa kalktı, el erini önündeki bölmenin üzerine koydu, başını hafifçe yana eğip, sanıklara bakmaya çalışarak, salonu baştan sona şöyle bir gözden geçirdi.

Raporlarla tutanağın okunması sırasında hazırladığı konuşmasına,

— Sayın jüri üyeleri, diye başladı, sizlere sunulan dâva, deyim yerindeyse, değişik özel ikleri olan bir cinayet olayıyla ilgilidir.

Savcı yardımcısı bu konuşmasının, ünlü birtakım avukatla-nnki gibi toplumsal bir önemi olması

gerektiği kanısındaydı. Gerçi dinleyici diye — biri dikişçi, biri aşçı, biri de Simon’un kızkardeşi —olmak üzere üç kadınla bir de arabacıdan başka kimsecikler yoktu salonda ya, ne önemi vardı

bunun?… Üne kavuşmuş avukatlar da böyle başlamışlardı işe. Savcı yardımcısının prensibi olayları daima en can alıcı yerinden yakalamaktı, yani suçun ruhsal yönünün en derin noktasına kadar inmek, toplumun aksak yanlarını ortaya dökmek, -

— Sayın jüri üyeleri, yüzyılımızın sonlarında kendini gösteren toplumsal bozuluşumuzun özel iklerini yansıtan, son derece değişik bir suçla karşıkarşıyasınız…

Savcı yardımcısı bir yandan hazırladığı güzel, akıl ıca şeyleri hatırlamaya çalışarak, bir yandan da

— asıl önemli olanı buydu —• bir an duraklamamaya, sözlerine akıcılık vermeye, konuşmasını bir saat on beş dakika sürdürmeye çalışarak, uzun uzun konuştu. Yalnız bir kere durdu, uzun süre.

yutkundu, ama toparladı kendini sonunda, parlak sözlerle örttü bu duraksamasını. Kâh ağırlığını

bir ayağının bir öbür ayağının üzerine verip jüri üyelerine bakarak kibar, yılışık bir tavırla konuşuyor, kâh defterine bakarak ağırbaşlı, işini bilir bir tavır takınıyor, kâh bir dinleyicilere, bir jüri üyelerine dönerek

yükseltiyordu sesini. Yalnız sanıklara bir kere bakmamıştı; oysa onlar gözlerini ayırmıyorlardı ondan.

Savcı yardımcısının konuşmasında o günlerde yayılmaya başlamış, toplumumuzca hâlâ da bilimsel sağduyunun son sözü olarak benimsenen her şey vardı. Kişinin anne babasının birtakım özel ikleriyle dünyaya geldiği de, doğuştan kötü yaradılışlıolabileceği de, Lombrozo da, Tard da, gelişin de varolma savaşı da, hipnotizma da, telkin de, Şarko da, bireycilik de.

Savcı yardımcısına göre Smelkof güçlü, tertemiz Rus yaradılışının bir temsilcisiydi; temiz yürekliliğinin, herkesi kendi gibi güvenilir, dürüst sanrasının sonucu kötü insanların kurbanı

olmuştu.

Simon Kartinkin, toprağa bağlı köleler yasasının ürünü ka-racahil, kendine göre inançları, hatta dini olmayan bir zaval ıydı. Yevfimiya da sevgilisiydi onun, doğup büyüdüğü çevrenin kurbanı bir kadın. Bozulmuşluğun, kişisel dejenerasyon un bütün nitelikleri görülebilirdi onda. Cinayetin asıl itici gücü — savcı yardımcısının kanısına göre — aşağılık, kendi çıkarından başka hiç bir şeyi önemsemeyen Maslova'ydi.

— Bu kadın -—Maslova'ya bakmadan konuşuyordu savcı yardımcısı-— az çok okumuştur; patronunun söylediklerini dinledik burada. Yalnız okuma yazması yoktur, Fransızca da bilir; babası bel i değildir, suçluluk tohumlan doğuştan olabilir içinde. Soylu bir ailenin yanında yetiştirildi, dürüst bir hayat sürebilirdi; ama ne yaptı? Velinimetlerini bırakıp kaçtı, bedensel tutkularına kaptırdı kendini, bu tutkuları tatmin etmek için genel eve girdi. Orada bilgisiyle, görgüsüyle hemen sivrilmiştir öteki kızlar arasında. Hatta, sizlerin de demin burada dinlediğiniz gibi, sayın jüri üyeleri, günümüzde bilimin, özel ikle Şarko okulunun incelediği telkin denilen şu esrarlı yol a konuklar üzerinde çok etkili olduğu için patronunu bile avucunun içine almıştır. Temiz yürekli, herkese güvenen, aslan gibi Smelkofu, zengin konuğu da aynı yol a etkiliyor, dostluğunu, güvenini kazanıyor; adamcağızı soymak, sonra da hiç acımadan canına kıymak için kul anıyor bu güveni.

Başkan sert yüzlü mahkeme üyesine doğru eğilerek,

— Konuyu biraz fazla dağıtmadı mı? dedi. Sert yüzlü üye,

— Amma da gevezeymîş! diye fısıldadı.

Bu arada savcı yardımcısı ince bedeniyle zarif hareketler yaparak devam ediyordu:

— Sayın jüri üyeleri, bu üç kişinin kaderi sizlerin elindedir; öte yandan, vereceğiniz kararla gidişine yön vereceğiniz toplumun kaderi de sizlerin elindedir. Bu cinayetin anlamının derinliklerine giriniz; Maslova gibi, nasıl söylemeli, toplumdan kopmuş bu hasta kişilerin toplum için ne denli tehlikeli olabileceğini enine boyuna düşünün; bu zararlı mikroplardan kurtarın toplumu, hastalığın sağlam yanlara da sıçramasına, daha doğrusu toplumun mahvolmasına engel olun.

Savcı yardımcısı verilecek kararın büyük öneminin ağırlığı altında ezilmiş gibi çöktü sandalyesine.

Konuşmasını pek beğendiği yüzünden bel iydi.

Süslü sözleri bir yana bırakırsak konuşmasının özü şuydu: Maslova tüccarın güvenini kazanarak hipnotize etmişti onu, elinde anahtarla otele para almaya geldiğinde bütün parayı kendine almak niyetindeydi, ama Simon’İa Yevfimiya’ya yakalanınca parayı onlarla paylaşmak zorunda kalmıştı.

Sonra da, hırsızlığı anlaşılmasın diye tüccarla gene gelmişti otele, zehirlemişti onu.

Savcı yardımcısının konuşması bittikten sonra sandalyesinde oturan fraklı, geniş beyaz yakalığı

kolalı, orta yaşlı avukat kalktı ayağa; Kartinkin’le Boçkova’yı heyecanla savundu. Kartinkin’le Boçkova üç yüz rubleye tutmuşlardı onu. İkisinin suçsuz olduğunu söyledi, bütün suçu Maslova’ya yükledi.

Maslova’nın parayı alırken Boçkova’yla Kartinkin’in de yanında oldukları iddiasını, tüccarı

zehirlediği kesin olduğu için sanığın sözlerinin bir önemi olamayacağını söyleyerek reddetti.

— İki bin beş yüz rubleyi, diyordu avukat, bazan müşterilerden günde beş altı ruble bahşiş alan iki çalışkan, dürüst koridor hizmetçisi pekâlâ biriktirmiş olabilir. Maslova parayı çalmış, saklaması için götürüp birisine vermiş belki de kaybetmiştir; aklı başında değildi çünkü, Tüccarı zehirleyen Maslova'dır,

Bu yüzden jüri üyelerinden Kartinkin'le Boçkova'yi paranın çalınması olayında suçsuz bulmalarını; bulsalar bile hiç değilse tüccarın zehirlenmesi olayına katılmadıklarını, böyle bir niyet-]eri olmadığını kabul etmelerini diliyordu.

Avukat konuşmasının sonunda savcı yardımcısına dönerek:

- Sayın savcı yardımcısı, irsiyet üzerine pek parlak sözler— 94 —ettiler, dedi, gerçi bilimsel yanları vardı dediklerinin, ama burada yersizdiler, çünkü Boçkova'nın anasının da babasının da kim oldukları bilinmiyor.

Savcı yardımcısı öfkeyle bir şeyler yazdı önündeki kâğıda, küçümser bir tavırla omuz silkti.

Sonra Maslova'nın savunma avukatı kalktı ayağa, ürkek ürkek, kekeliyerek yaptı savunmasını.

Maslova'nın parayı çalma olayına katıldığını reddetmeden, onun içkiye ilâcı koyarken bunun zehir olduğunu bilmediğinden, Smelkof'u öldürmek gibi bir niyeti bulunmadığından, tüccara uyuması

için uyku ilâcı verdiğini sandığında ısrar etti. Maslova bu yola düşüren erkekten, bu büyük suçu işleyen günahkârın cezasız kaldığından söz ederek konuşmasına heyecanlı, parlak bir hava vermek istedi, ama beceremedi bunu; öyle ki, salondakiler acıdılar ona. Erkeklerin kalpsizlikleri, kadınların güçsüzlükleri üzerine anlaşılmaz şeyler gevelemeye başlayınca başkan, adamcağızın durumunu kurtarmasına yardım etmek amacıyla, dâva konusundan ayrılmamasını söyledi ona.

Sonra gene savcı yardımcısı kalktı birinci avukatın irsiyet üzerine söylediklerine karşı kendi söylediklerini savunmakla başladı konuşmasına. Boçkova'nın anası babası bilinmese bile bunun irsiyet üzerine söylenenleri çürütmekten uzak olduğunu söyledi. Çünkü bilim irsiyet yasasını

öylesine kesin kanıtlamıştır ki, biz irsiyetten cinayeti değil, cinayetten irsiyetin çeşidini çıkarabiliriz ancak. Maslova'nın avukatına cevap verirken:

— Sanığı kötü yola düşüren hayali (bu hayali sözcüğünü üzerine basa basa, küçümseyerek söylemişti) günahkâra gelince, eldeki delil er asıl onun, elinden geçen bir çok zaval ıyı kurban ettiğini göstermektedir, dedi.

Sonra da zafer kazanmış bir komutan tavrıyla yerine oturdu.

Savcı yardımcısı konuşmasını bitirip oturunca sanıkların kendilerini savunmasına geçildi.

Yevfimiya Boçkova hiç bir şey bilmediğini, hiç bir şeye karışmadığını tekrarladı, ısrarla Maslova'nın suçlu olduğunu söyledi. Sirnon birkaç kere aynı şeyi tekrarlayıp oturdu:

— Sîz bilirsiniz, suçsuzum ben, bir şey yapmadım.

Maslova hiç bir şey söylemedi. Başkanın, kendini savunmak için söylemek istediği bazı şeyler varsa konuşmasını söy-iemesi üzerine yalnızca başını kaldırdı, kudurmuş yabani bir hayvan gibi salonda gezdirdi bakışlarını, sonra birden başını önüne eğdi gene, yüksek sesle hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Nehlüdofun yanında oturan tüccar, onun ansızın çıkardığı acayip sesi duyunca, - - hüngür hüngür ağlamaya başlamamak için tutulmuş ilk hıçkırığın sesiydi bu, —

— Bir şey mi oldu size? dedi.

Nehlüdof durumunu hâlâ anlayabilmiş değildi; içinden gelen zor tuttuğu hıçkırıklarım, gözlerinden boşaldı boşalacak olan gözyaşlarını sinirlerinin

zayıf düşmesine veriyordu. Gözyaşlarını saklamak için pince-nez'ini taktı, sonra mendilini çıkarıp burnunu sildi.

Burada, salonda bulunanlar onun Maslova'ya yaptığını öğrenirlerse düşeceği yüz kızartıcı

durumun korkusu ruhunda olup bitenleri bastırıyordu şimdilik. Bu korku ilk anlarda her şeyden güçlüydü.

XXII

Sanıkların son ifadeleri dinlendikten sonra jürinin, sorgunun nasıl yapılacağı üzerinde uzun uzun tartışarak karara varmalarından sonra sorular soruldu, ardından da jüri başkanı söz aldı.

Dâvaya geçmeden önce jüri üyelerine rahat bir tavırla soygunculuğun soygunculuk, hırsızlığın da hırsızlık olduğunu uzun uzun anlattı. Kilitli bir yerden bir şey çalmanın, kilitli bir yerden bir şey çalmak, açık bir yerden bir şey çalmanın da açık bir yerden bir şey çalmak olduğunu söyledi…

Bunları anlatırken sık sık Nehlüdof'a bakıyordu. Bu önemli konuyu, sonra arkadaşlarına açıklar umuduyla özel ikle ona anlatmaya çalışıyordu sanki. Jüri üyelerinin bu gerçeği yeterince anladıkları kanısına varınca, başka bir gerçeğe gitti: Cinayet diye bir insanın ölümüyle sonuçlanan eyleme dendiğini, birisini zehirleyerek öldürmenin de bu yüzden cinayet olduğunu söyledi; jüri üyeleri bu gerçeği de

—onun görüşüne göre— anlayınca, hırsızlıkla cinayetin beraberce işlenmiş olmaları durumunda suçun hırsızlıkla cinayet olduğunu anlattı onlara.

Bir an önce buradan kurtulmak istediği, İsviçreli otelde onu beklediği halde, görevine öylesine alışmıştı ki, bir kere konuşmaya başladıktan sonra tutamıyordu artık kendini, susamıyordu. Jüri üyelerine sanıkları suçlu bulurlarsa suçlu olduklarını söylemeye; suçsuz bulurlarsa suçsuz olduklarını söylemeye yetkileri olduğunu anlattı. Bir konuda suçlu, ötekinde suçsuz bulurlarsa bu kere, bir konuda suçlu, ötekinde suçsuz olduklarını da söyleyebileceklerdi. Daha sonra, bu yetkilerini kul anırken mantık çizgisinden dışarı çıkmamak zorunda olduklarını açıkladı. Ayrıca,

kendilerine sorulan soruya olumlu cevap verirlerse, bunun, o sorunun kapsadığı her şeyi şöyle kabul ettikleri anlamına geleceği, sorudaki her şeyin öyle olmadığı kanısındaysalar bunu belirtmeleri gerektiği üzerinde durmak istiyordu ki, saatine bakıp, saatin iki el i beş olduğunu görünce dâva konusu olaya geçmeye karar verdi.

— Dâvamızın konusu olan olay, diye başladı.

Savunma avukatlarının, savcı yardımcısının, tanıkların birkaç kere anlattığı şeyi bir kere de o anlattı.

Başkan durmadan konuşuyordu; iki yanındaki mahkeme üyeleri de arada bir saatlerine bakarak dinliyorlardı onu. Konuşmasını çok güzel, yani tam gerektiği gibi, ama biraz uzun buluyorlardı.

Salondaki görevli görevsiz herkes gibi savcı yardımcısı da aynı düşüncedeydi. Söyleyeceklerini söylemişti başkan.

Başka bir şey kalmamıştı artık. Ama konuşma hakkından ayrılamıyordu bir türlü başkan; — ses tonundaki o inandırıcılık, etki hoşuna giderdi pek — sonunda biraz da jüri üyelerine verilen yetkinin öneminden, bu yetkilerini ne denli dikkatle, titiz kul anmaları, onu kötüye kul anmamaları

gerektiğinden, yemin ettiklerinden, şu anda toplumun vicdanı görevini yaptıklarından, görüşmelerini yapacakları odanın sırrının kutsal olduğundan v.b, v.b. söz etmek istedi canı.

Başkan konuşmaya başlayınca Maslova, bir sözcüğünü ka-

çırmaktan korkuyor gibi gözlerini ona dikmiş, öyle dinliyordu. Bu yüzden Nehlüdof, onunla göz göze gelmek tehlikesinden uzak, hep ona bakmıştı. İnsanın içinde, uzun yıl ar görmediği bir sevdiğiyle karşılaşınca önce aradan geçen yıl arın onda yarattığı değişiklikleri bîr an yadırgayıp, biraz sonra karşısındakinin yüzünde başka hiç kimsede görülemeyecek o ruhsal kişiliğin ifadesini görünce oluşan o değişim Nehlüdof’un içinde de başlamıştı.

Evet, ceza evi giysisine, kalınlaşan bedene, büyümüş göğüslere rağmen; yüzün yassılaşmış alt bölümüne, alındaki kırışıklıklara, şişmiş gözlere rağmen oydu bu; kutsal pazar günü kilisenin avlusunda sevgi, hayat dolu, sevinçten içleri güler gözleriyle aşağıdan yukarı sevdiği insanın yüzüne bakan Katyuşa…

Ne tuhaf bir rastlantı! On yıl hiç bir yerde görmemişken birden görevli olduğum bir dâvada sanık olarak çıkıyor karşıma! Sonu neye varacak bunun acaba? Ah, ne olacaksa bir an önce olsa, bir an önce!

İçinde yavaş yavaş filizlenen pişmanlık duygusuna boyun eğmiyordu henüz. Bir zaman sonra unutulup gidecek, hayatının akışını etkilemeyecek, bozmayacak bir raslantı olarak görüyordu bu olayı. Odada kabahat yaptı diye sahibinin, ensesinden yakalayıp burnunu yaptığı şeye soktuğu küçük bir köpeğin durumunda hissediyordu kendini. Köpekcik cıyaklıyor, yaptığı yaramazlığın sonuçlarından kaçıp elinden geldiğince uzaklara gitmek, onu unutmak için geri geri çekiliyor; ama acımaz, kati yürekli sahibi bırakmıyor onu gitsin. Nehlüdof da yaptığının ne iğrenç bir şey olduğunu hissediyordu, ama yaptığının anlamından habersizdi hâlâ, sahibinin olduğunu da kabul etmiyordu. Karşısındaki dâvanın onun dâvası olduğuna inanmak istemiyordu bir türlü. Gelgelelim, görünmeyen güçlü bir el yakalamıştı onu, bu elden kurtuluşunun olmadığını hissediyordu. Hâlâ

umutsuzluğa düşmüyor; her zamanki alışkanlığıyla, ayak ayak üstüne atmış, kendine güven dolu bir tavırla ön sırada baştan ikinci sandalye o!an yerinde oturuyor, çevresini umursamaz bir dalgınlık içinde

elindeki pince-nez’iyle oynuyordu. Yalnızca bu davranışının değil; boş, çirkin, kötü zevklerle dolu, çılgın yaşayışının da bayağılığını, değersizliğini hissediyordu ruhunun derinliklerinde. Suçunu, son zamanlardaki yaşayışını ondan tuhaf bir mucize göstererek saklayan o korkunç perde sal anmaya başlamıştı, arada bir görüyordu arkasını.

XXIII

Sonunda bitirdi konuşmasını başkan, soru kâğıdını göze hoş görünen bir biçimde kaldırdı, yanına gelen jüri sözcüsüne verdi. Jüri üyeleri salondan ayrılabileceklerine sevinerek kalktılar, gene kol arını ne yapacaklarını bilemeden — bir şeyden utanıyorlardı sanki — birbiri arkasından görüşme odasına geçtiler. Onlar içeri girip kapıyı kapar kapamaz bir jandarma gelip durdu bu kapının önünde, kılıcını kınından çıkarıp omzuna koydu. Yargıçlar kalkıp çıktılar. Sanıkları da çıkardılar.

Görüşme odasına girince jüri üyelerinin ilk işi birer sigara çıkarıp yakmak oldu gene. Salonda sandalyelerinde otururken her birinin az ya da çok sezinledikleri durumlarının yapmacıklığı, yalancılığı buraya girince geçmişti birden. Sigaralarını tüttürerek serbestçe oturdular, heyecanlı

bir konuşma başladı aralarında.

İyi yürekli tüccar,

— Kız masum, diye başladı, ne söyleyeceğini şaşırdı zaval ı, hakkını vermek gerek.

Sözcü,

— Bunu görüşeceğiz, dedi. Kişisel duygularımızın etkisi altında kalmamalıyız.

Albay atıldı:

— Başkanın konuşması güzeldi.

— Öyle, güzeldi! Az kaldı horlamaya başlayacaktım. Yahudiye benzeyen satıcı,

— Önemli olan şu nokta, dedi, Maslova onlarla ortak olmasaydı, hizmetçilerin paradan haberleri olamazdı.

Üyelerden biri,

— Ne dersiniz? diye sordu, sizce Maslova mı çaldı parayı? iyi yürekli tüccar,

— Dünyada inanamam böyle bir şeye! diye yükseltti sesini. O şeytan suratlı karının marifetidir bu iş.

— Hepiniz doğru söylüyorsunuz, dedi albay.

- Peki ama odaya hiç girmediğini söylüyor. •— İnanmayın. Tanrı birdir dediğine inanmam ben o sürtüğün.

Sözcü girdi araya:

— Sizin inanmamanız yetmez ki.

— Anahtar Maslova'daydı. Tüccar itiraz etti:

— Ne çıkar bundan?

— Ya yüzük?

Tüccar gene yükseltti sesini:

— Söyledi ya kız, tüccar vermiş onu ona. Sarhoş olduğu için vurmuş ona, sonra da acımış

besbel i. Ağlamasın diye vermiştir. Duydunuz siz de, bir doksan boyunda, yüz otuz kiloluk bir adammış…

Piyotr Gerasimoviç kesti tüccarın sözünü:

— Asıl konumuz bu değildir. Hırsızlıkla cinayeti Maslova mı plânlayıp gerçekleştirmiştir, hizmetçiler mi? bunu konuşmalıyız.

— Hizmetçiler yalnız başına yapmış olamazlar. Anahtar Maslova'daydı.

Uzun süre devam etti bu düzensiz konuşma. Sözcü sonunda:

— Baylar, dedi, lütfen masaya oturup görüşelim konuyu. Başkan yerine otururken devam etti:

— Buyurunuz. Satıcı:

— Bu kızlar ne rezîldir bilemezsiniz, dedi.

Sözlerinin doğruluğunu, asıl suçlunun Maslova olduğunu göstermek için de böyle bir kızın bulvarda bir arkadaşının saatini nasıl yürüttüğünü anlattı.— 100 —

Albay bu konuda daha da ilginç bir hırsızlık olayı, altın bir semaverin nasıl iç edildiğini anlattı.

Sözcü kalemiyle masaya vurarak:

— Baylar, dedi, lütfen sorulara geçelim. Herkes sustu. Sorular şöyleydi: 1) 17 ocak 188x günü paras'ını çalmak amacıyla öldürülen tüccar Smelkof'un konyağına konan zehirle öldürülmesinde, sonra iki bin beş yüz ruble kadar parasıyla pırlanta yüzüğünün çalınmasında Krapivenski bölgesi, Borkof köylülerinden otuz üç yaşındaki Simon Petrof Kartinkin suçlu mudur?

2) Birinci soruda anlatılan cinayette kırk üç yaşındaki kentli Yevfimiya Boçkova suçlu mudur?

3) Sanık Yevfimiya Boçkova birinci soruda belirtilen olayda suçlu deği se, acaba 17 ocak 188x günü, N kentinde çalıştığı Mavri tanıya otelinde kalan tüccar Smelkof'un odasındaki kilitli valizinden iki bin beş yüz rublesinin çalınmasında suçlu mudur?

Sözcü birinci soruyu okuduktan sonra:

— Evet, baylar? diye sordu.

Bu soruya hemen cevap verildi. Onun zehirleme olayında da hırsızlıkla da suçlu olduğu görüşünde herkes birleşmişti. Evet, suçludur. Bütün sorulara suçsuzdur, diye cevap veren yaşlı

bir kooperatifçi suçsuz bulmuştu Kartinkin'i yalnızca.

Sözcü, yaşlı adamın anlayamadığını düşünerek, herkesin Kartinkin'le Boçkova'nın suçlu olduğu inancında olduğunu anlattı ona, ama kooperatifçi anlıyorum, dedi, acımalıyız bu zaval ılara, biz de hepten günahsız değiliz ki hem. Düşüncesini değiştirmedi.

Boçkova'yla ilgili ikinci soruya uzun konuşmalardan; açıklamalardan sonra, avukatının da üzerinde durduğu gibi, onun zehirleme olayına katıldığını gösteren açık delil er bulunmadığı için suçsuzdur cevabı verildi.

Maslova'yı temize çıkarmaya çalışan tüccar asıl suçlunun Boçkova olduğunda diretti. Üyelerin çoğu da ondan yanaydı; ama yasalara sıkı sıkıya bağlı olmak isteyen sözcü, Boçkova'nın

zehirleme olayına katıldığını gösteren hiç bir delilin bulunmadığını söylüyordu. Uzun tartışmalardan sonra sözcünün düşüncesi baskın çıktı.

Boçkova'yla ilgili dördüncü soruya doğrudan Evet, suçludur cevabını vermediler; kooperatifçinin ısrarıyla ayrıca şöy-. le eklediler: Ama bir ölçüde hoş görülmelidir.

Maslova üzerine sorulan üçüncü soruysa heyecanlı tartışmalara neden oldu. Sözcü, Maslova'nın cinayette de hırsızlıkta da suçlu olduğunda diretiyor, tüccar kabul etmiyordu bunu. Albay, satıcı, kooperatifçi de ondan yanaydı; geri kalanlar kararsız gibiydiler. Ama sözcünün görüşü yavaş

yavaş kuvvet kazanmaya başlamıştı; çünkü üyelerin hepsi yorulmuştu artık, buradan kurtulmak için tartışmaların bir an önce bitmesini istiyorlar, bu yüzden de, sonunda herkesin kabul etmek zorunda kalacağını sandıklan yana geçiyorlardı.

Duruşmadaki konuşmalardan, Maslova'nın hal erinden onun hırsızlıkla da, cinayetle de ilgisi olmadığı kanısına varmıştı Neh-lüdof; başlangıçta jüri üyelerinin de bu karara varacaklarına inanıyordu. Ama Maslova'dan bir kadın olarak hoşlanan tüccarın —bunu saklamıyordu zaten—beceriksizce savunmasından, sözcünün bu düşünceye karşı durmasından, daha önemlisi de üyelerin artık yorulmaları sonucu kararın yavaş yavaş Maslova'-nın aleyhine kaymakta olduğunu görünce buna karşı koymak istedi Nehlüdof, ne var ki Maslova'dan söz etmekten korkuyordu, onunla olan ilişkisini hemen öğrenecekler sanıyordu. Öte yandan, bu gidişe göz yumamayacağını, karşı durmak zorunda olduğunu da hissediyordu. Renkten renge giriyordu

oturduğu yerde; tam ağzını açmaya hazırlanıyordu ki, konuşmaların başından beri söze hiç

karışmayan Pyotr Gerasimoviç —besbel i sözcünün konuşurkenki tavırları canını sıktığı için—birden itiraz etmeye başladı ona; Nehlüdof'un söylemek istediklerini söylüyordu.

— Bir dakika müsaade edin, anahtar Maslova'da olduğu için parayı onun çaldığını söylüyorsunuz.

Arkasından koridor hizmetçileri başka bir anahtarla açmış olamazlar mı valizi acaba?

Tüccar başını sal adı:

— Öyle ya, pekâlâ olabilir,

— Maslova alamazdı parayı, parayı saklayacak yeri yoktu

çünkü.

— Ben de bunu anlatmak istiyorum işte, diye doğruladı

tüccar,

— Daha akla yakın olanı, Maslova valizi açınca parayı gören hizmetçilerin, el erine geçen fırsattan yararlanmış, sonra da suçu onun üzerine yıkmış olmalarıdır.

Pek sinirli konuşuyordu Pyotr Gerasimoviç. Onun siniri sözcüye de geçti, bu yüzden karşıt düşüncesini daha da inatla savunmaya başladı. Ama Pyotr Gerasimoviç'în konuşması öylesine inandırıcıydı ki, biraz sonra üyelerin çoğu onun yanına geçmişti; Maslova'nın hırsızlık olayıyla ilgisi bulunmadığım, yüzüğü de ona tüccarın armağan ettiğini söylüyorlardı şimdi. Zehirleme olayına Maslova'nın katılıp katılmadığı konusuna gelince, onun heyecanlı savunucusu tüccar, Maslova'nın suçsuz olduğunu kabul etmelerinin gerektiğini, çünkü tüccarı zehirlemesi için ortada hiç bir neden bulunmadığını söyledi. Sözcüyse, tozu içkiye döktüğünü itiraf ettiğine göre, Maslova'yı suçsuz kabul edemeyecekleri görüşünü savunuyordu.

— Dökmesine döktü ama, uyku ilâcı sanıyordu bunu, dedi

tüccar.

Boşluk yakalamaktan pek hoşlanan albay karıştı hemen söze:

— Uyku ilâcıyla da öldürebilirdi onu ama.

Sonra, kayınının karısının uyku ilâcından zehirlendiğini, doktor yakında olmasaydı, gerekli tedbirleri zamanında almasalar-dı yüzde yüz öleceğini uzun uzun anlattı. Öylesine inandırıcı, ağırbaşlı, .kendine güvenle konuşuyordu ki, hiç kimse, içinden gelip, sözünü kesemiyordu.

Heyecanlanan satıcı, kendi olayını anlatmak için kesti sözünü yalnız.

— Bazslarıysa öyle alışıyorlar ki, diye başladı, bir alışta kırk hap birden içebiliyorlar; bir akrabam var…

Ama albay sözünün kesilmesine izin vermedi, uyku ilâcının kayınının kansındakj etkisinin sonuçlarını anlatmaya devam etti. Üyelerden biri karıştı söze:

— Saat dört oldu baylar. • Sözcü:

- Bu durumda baylar, dedi, hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığı, bir şey çalmadığı halde suçlu kabul ediyoruz. Öyle mi?

Söylediğinin kabul edilmesinden hoşlanan Pyotr Gerasimoviç:

—• Evet, dedi.

Tüccar:

— Öyle ama bir ölçüde hoş görülmesi de gerekir, diye ekledi.

İtiraz eden olmadı. Yalnız kooperatifçi cevaba, Hayır, suçsuzdur, diye eklenmesini istiyordu.

— Hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığını, bir şey çalmadığını demekle suçsuzdur demek aynı anlama gelir, diye açıkladı ona sözcü.

Tüccar neşeyle:

- Hoş görülmesini istediğimize göre temize çıktı sayılır, dedi.

Hepsi öylesine yorulmuş, tartışmalardan öylesine bitkin düşmüşlerdi ki, hiç bîri cevaba evet, ama tüccarı öldürmek de istemişti diye eklemeyi akıl edememişti.

Nehlüdof da bunu farkedemeyecek kadar heyecanlıydı. Cevaplar böylece kâğıda geçirildikten sonra salona girildi.

Rable bir yargıcın, kendisine baş vuran iki kişinin dâvasına bakarken konuyla ilgili bütün yasaları

sayıp döktükten, yirmi sayfalık saçma sapan, Latince bir hukuk yazısını okuduktan sonra yanlara yazı mı tura mı atmayı önerdiğini yazar: Yazıysa davacı, turaysa dâvâlı haklı sayılacaktır.

Burada da aynı durum vardı. Soruya başka bir cevap değil de, bu cevabın verilmesinin nedenleri vardı: Bir kere hepsi böyle cevap verilmesini istemişti; iki, öylesine uzun konuşan başkan, duruşmalardaki konuşmacılarında her zaman belirttiği şeyi bugün atlamış, özel ikle jüri üyelerinin bu soruya cevap verirken Evet, suçludur, ama tüccarı öldürmek istememiştir diyebileceklerini hatırlatmamıştı; üç, albay kayınbiraderinin karısı-J

nın hikâyesini çok uzatmıştı; dört, Nehlüdof heyecanından Mas-lova'nın öldürmek istemediğinin cevapta olmadığını farketme-miş, hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığının belirtilmesiyle Masio-va'nm temize çıkacağını sanmıştı; beş, sözcü sorularla cevaplan yeni baştan okurken Pyotr Gerasimoviç odada yoktu, bir an dışarı çıkmıştı; en önemli neden de hepsinin yorulması, bir an önce işi bitirmek istemeleri, bunun için de tartışmaları sonuca bağlayabileceğini umdukları en güçlü karara hemen katılmalarıydı.

Jüri sözcüsü zili çaldı. Kapının dışında yalın kılıç bekleyen jandarma, kılıcını kınına koydu, yana çekildi. Yargıçlar yerlerini aldılar, jüri üyeleri teker teker girdiler salona.

Sözcü, kâğıtları mağrur bir tavırla tutuyordu elinde. Başkanın yanına gitti, ona verdi onları.

Başkan okudu cevapları, kol arını iki yana açtı, —şaşırdığı bel iydi— arkadaşlarına dönüp alçak sesle bir şeyler konuşmaya başladı onlarla. Jürinin hır-sızlıkla ilgisi yoktur dediği halde cinayetle de ilgisi yoktur dememiş olmasıydı başkanı şaşırtan. Jürinin kararından Mas-lova'nın hırsızlık etmediği, bir şey de çalmadığı, öte yandan ortada hiç bir.neden yokken tüccarı öldürdüğü sonucu çıkıyordu.

Salondaki mahkeme üyesine:

— Bakın neler saçmalamışlar, dedi, kürek cezasına çarptırır onu bu karar, oysa suçsuz zaval ı.

Sinirli mahkeme üyesi:

— Ne demek suçsuz? diye mırıldandı.

— Basbayağı suçsuz işte. Bence sekiz yüz on sekizinci maddeye girer bu. (818 nci madde, jürinin suçlamasını haksız görürse mahkemeye bu karan bozmak yetkisi verir.) Başkan sonra iyi yürekli olduğu yüzünden bel i mahkeme üyesine döndü:

— Siz ne diyorsunuz? ,

İyi yürekli üye hemen cevap vermedi, önünde duran kâğıdın numarasına baktı. Rakamları

toplayıp üçe böldü, bölünmedi. Gene fal bakmıştı, çıkan sayı üçe bölünseydi başkanın söylediğini kabul edecekti; ama bölünmediğine bakmadan, iyi yürekliliğinin etkisiyle olumlu cevap verdi gene.

— Bence de öyle, dedi, sekiz yüz on sekizinci maddeyi uygulamalıyız.

Başkan sinirli üyeye döndü:

— Ya siz? Beriki kesin:

— Hayır, dedi. Gazeteler, jürilerin katil eri temize çıkardıklarını yazıp duruyorlar her gün, bunu bir de mahkemeler yaparsa ne derler sonra? Ben kabul edemem böyle bir şeyi.

Başkan saatine baktı.

— Yazık, ama elden ne gelir, dedi. Kâğıdı, okuması için jüri sözcüsüne verdi.

Herkes ayağa kalktı, sözcü bedeninin ağırlığını bir ayağından ötekine geçirdikten sonra gırtlağını

temizledi, sorularla cevapları okumaya başladı. Bütün görevliler —sekreter, avukatlar, savcı

yardımcısı bile— şaşırdıklarını saklamadılar.

Sanıklar öyle oturuyorlardı yerlerinde, cevapların ne anlama geldiğini sezinleyemedikleri bel iydi.

Herkes oturdu gene, başkan, savcı yardımcısına sanıkların ne gibi cezalara çarptırılmaların!

istediğini sordu.

Maslova konusunda hiç beklemediği bir başarıya ulaştığı için sevinen savcı yardımcısı bu başarıyı güzel konuşmasıyla kazandığı inancı içinde, önündeki kâğıtları karıştırdı bir süre, sonra ayağa kalktı.

— Simon Kartikin'in 1452 nci maddeyle 1453 ncü maddenin 4 ncü şıkkına göre cezalandırılmasını öneriyorum, dedi. Yev-fimiya Boçkova 1659 ncü, Yekaterina da 1454 ncü

maddeye göre cezalandırılmalıdırlar.

Bütün bu cezalar, bu durumda düşünülebilecek en ağır cezalardı.

Başkan ayağa kalkarken:

— Mahkeme heyeti karar vermek için çekiliyor, dedi.

Yargıçların arkasından, iyi bir işi bitirmenin verdiği rahatlıkla herkes ayağa kalktı, bazıları dışarı

çıktı, bazıları salonun içinde dolaşmaya başladı.

Jüri sözcüsü, Nehlüdof'a bir şeyler anlatıyordu. Pyotr Gerasimoviç geldi yanlarına, Nehlüdof'a:—106 —

— Çok fena saçmalamışız anam babam, dedi. Kürek cezasına çarptırttık onu.

Öğretmenin iğrenç yılışıklığım bu kez hiç farketmeyen Neh-lüdof yüksek sesle:

— Ne diyorsunuz? diye sordu.

— Öyle ya. Cevabımızda Suçludur, ama tüccarı öldürmek istememiştir demeliydik, dememişiz.

Sekreter, Savcı on beş yıl küreğe yol ayacak onu,Adıyor.

Jüri üyesi:

— Böyle karar verdik, dedi.

Pyotr Gerasimoviç itiraz etti; M as I ova'n ı n parayı almadığına göre tüccarı öldürmüş

olamayacağının kendiliğinden anlaşılacağını söylüyordu.

Sözcü:

— Cevapları olduğu gibi okudum size, diye savunuyordu kendini. Kimse çıkıp itiraz etmedi.

Pyotr Gerasimoviç:

— O ara çıkmıştım ben odadan, dedi. Nasıl oldu da far-kedemediniz bunu?

- Hiç aklıma gelmedi, dedi Nehlüdof.

— Vay canına!

Nehlüdof:

— Düzeltebiliriz bunu, dedi.

— Hayır, her şey bitti artık.

Nehlüdof sanıklara baktı. Kaderleri karara bağlanan bu üç kişi parmaklığın arkasında, erlerin önünde yerlerinden kıpırdamadan oturuyorlardı. Bîr şeye gülümsüyordu Maslova, Nehlü-dof'un içinde kötü bir duygu kıpırdandı o anda. Maslova'nın kurtulacağını, kentte bırakılacağını

düşünürken gelecekte ona karşı nasıl davranacağını, aralarındaki ilişkinin nasıl olacağı

konusunda kararsızdı; güçtü bu soruya cevap vermek onun için. Oysa kürek cezası, Sibirya bu ilişki sorununu bir anda ortadan kaldırmıştı: Av torbasındaki yaralı kuş çırpınmayı keser, unutturdu kendini.

XXIV

Pyotr Gerasimoviç yanılmıyordu.

Mahkeme üyelerinin salona dönmelerinden sonra başkan elindeki kâğıdı okudu:

— Yüce İmparatorumuzun buyruklarıyla çalışan bölgemizin ağır ceza mahkemesi 28 nisan 188x günkü duruşmasında jüri'-nin kararları ışığında 771. yasanın 3. bendine, 776. yasanın 3. bendine, 777. yasaya göre

aşağıdaki kararı vermiştir: 33 yaşındaki köylü Simon Kartinkin'le, kentli Yekaterina Maslova'nın, yurttaşlık haklarından yoksun edilerek, kürek cezasına yol anmasına: Kartinkin'i 8 yıl, Maslova'yı 4 yıl, ikisinin de 28. yasaya göre orada çalıştırılmalarına, 43 yaşındaki Yevfimiya Boçkova'-nınsa, yuttaşlık hakları, her şeyi —parası, malı, mülkü— elinden alınarak 3 yıl ceza evinde yatmasına, cezasını 49. yasaya göre çekmesine. Mahkeme masraflarının suçlulardan eşit olarak alınmasına, payına düşeni verecek durumu olmayanların parasının hazinece ödenmesine. Dâvayla ilgili eldeki delil erin satılmasına, yüzüğün geri verilmesine, şişelerin kırılmasına.

Kartinkin gene öyle dimdik, gerilmiş parmaklarını pantalo-nunun yan dikişlerine yapıştırmış, ayakta duruyor, dudakların! kıpırdatıyordu. Boçkova çok sakindi. Kararı dinleyince Maslova'-mn yüzü mosmor oldu. Birden:

— Suçsuzum ben, suçsuzum! diye bağırmaya başladı. Günahtır bu yaptığınız. Suçsuzum ben.

İstemedim onu öldürmek, aklımdan bile geçirmedim. Doğru söylüyorum, yemin ederim ki doğru söylüyorum.

Tahta kanepenin üzerine çöküp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Kartinkin'le Boçkova salondan çıktıklarında o hâlâ ağlıyordu; öyle ki, jandarma en sonunda kolundan çekelemek zorunda kaldı.

O kötü duygusunu tamamen unutan Nehlüdof, Hayır, böy-ie bırakamam bunu, diye mırıldandı

kendi kendine; sebebini bilmeden, Maslova'yı bir kere daha görmek için aceleyle koridora çıktı.

Duruşmanın nihayet bittiğine sevinen jüri üyeleri, avukatlar kapıda toplanmış, bir an önce dışarı

çıkmaya çalışıyorlardı; birkaç dakika kalabalıktan çıkamadı koridora, kapıda108 —beklemek zorunda kaldı. Çıktığı zaman iyice uzaklaşmıştı Mas-lova. Herkesin dikkatini üzerine çektiğine aldırmadan koşarak yetişti

ona, önüne geçip durdu. Ağlamıyordu şimdi Maslova; başörtüsünün ucuyla kırmızı kırmızı lekelerin kapladığı yüzünü siliyor, kesik kesik hıçkmyordu.

Bakmadan geçti Nehlüdof'un yanından. Maslova geçtikten sonra aceleyle geri döndü. Nehlüdof, başkanı görecekti. Ama yerinde yoktu başkan, gitmişti.

Nehlüdof ancak vestiyerde yetişti ona. Parlak kumaştan paltosunu giymiş, kapıcının uzattığı

gümüş başlıklı bastonunu alırken yaklaştı yanma Nehiüdof.

— Sayın başkan, dedi, demin karara bağlanan dâva üzerine bir dakika konuşabilir miyim sizinle?

Jüri üyesiydim.

Başkan, Nehlüdof'un elini sıkarak:

— Elbette, prens Nehlüdof, dedi. Haz verir bana sizinle konuşmak, tanışıyoruz zaten.

Tanıştıkları akşam toplantısında Nehlüdof'un ne hoş, ne ne-şeü —bütün gençlerden de güzel—dans ettiğini hatırlamıştı.

— Buyrun?

— Maslova'yla ilgili cevabımızda bir yanlış anlama oldu. Tüccarın öldürülmesinde suçsuzdur, oysa kürek cezasına çarptırıldı.

Nehlüdof çok neşesizdi. Başkan dış kapıya doğru yürüdü.

— Mahkeme sizlerin cevaplarına göre vermiştir kararı, dedi, bu cevaplar mahkeme heyetimize de tutarsız, gerçekle çelişir gözüktüğü halde jürinin kararını esas aldık.

Konuşmasında jüri üyelerine Evet, suçludur diye cevap verir de bu cevapta öldürmek isteğinin bulunmadığı belirtilmez-se bunun cinayette suçludur

anlamına geleceğini anlatmak istediğini söyleyecekti, ama acelesi olduğu için kısa kesti:

— Öyle ama geçti mi artık, yanlışlık düzeltilemez mi? Başkan şapkasını hafif yana yatırdı, kapıya doğru yürümeye devam ederek:

— Mahkeme kararlarına itiraz her zaman mümkündür, dedi. Bir avukatla görüşmeniz gerek.

— Ama korkunç bir şey bu.

— Biliyor musunuz, Maslova için ikisinden biri olacaktı…

Başkanın, Nehlüdof'la elinden geldiğince kibar konuşmak istediği bel iydi. Paltosunun yakası

üzerinden favorilerini düzelttikten sonra Nehlüdof'un koluna hafifçe dokunarak onu da kapıya yöneltti.

— Siz de çıkıyor musunuz? Nehlüdof aceleyle giyinirken:

— Evet, dedi.

Dışarı çıktılar, güneş pırıl pırıldı. Araba tekerleklerinin kaldırım taşlannda çıkardığı gürültü daha bir yüksek sesle konuşmaya zorluyordu onları simdi.

Başkan sesini yükseltmiş:

— Doğrusu çok tuhaf oldu, diye devam ediyordu. Maslova için ikisinden biri olacaktı: Ya hemen hemen temize çıkıp hafif bir hapis cezasına çarptırılacak, ya da küreğe gönderilecekti., Ortası

olamazdı bunun. Cevabınıza Suçludur, ama cinayetle ilgisi yoktur.. diye ekleseydiniz kurtulmuştu.

— Nasıl da sezinleyemedim bunu? dedi Nehlüdof. Başkan saatine bakıp gülümsedi.

— İşin acı yanı burası zaten.

Klara’nın bildirdiği sürenin bitmesine kırk beş dakika ka[-rmştı.

— İsterseniz bir avukata danışın. Kararın bozulması için nedenler bulmak gerek. Her zaman bulunabilir bu tür nedenler. (Arabacıya döndü) Dvoryanskaya’ya… Otuz köpekten faz!a vermem ama.

— Buyrunuz efendim.

— Hoşça kalınız efendim. Bir yardımım dokunması söz konusu olursa Dvoryanskaya’da Dvornikof’un evinde oturuyorum, kolayca hatırlayabilirsiniz adresimi.

Kibarca selâm verip uzaklaştı.

XXV

Başkanla konuşması, temiz hava biraz avutmuş, rahatlat misti Nehlüdof’u. Hiç alışmadığı koşul ar altında geçirdiği saatlerin etkisiyle duygularını abarttığını düşünüyordu şimdi.

Gerçekten de şaşırtıcı, tuhaf bir rastlantı! Kızcağızı kurtarmak için elimden geleni yapmalıyım, hem de zaman geçirmeden. Hemen. Mahkemeden Fanarin ya da Mikisin’in nerede oturduğunu öğrenmeli, Ünlü iki avukatı hatırlamıştı.

Geri döndü, paltosunu çıkardı, üst kata çıktı. Birinci koridorda Fanarin’le karşılaştı. Durdurttu avukatı, onunla bir işi olduğunu söyledi. Fanarin tanıyordu Nehlüdof’u; elinden geleni seve seve yapacağını söyledi.

- Gerçi çok yorgunum ama… olsun varsın, pek uzun değilse, anlatınız,; Şuraya girelim.

Fanarin alıp bir odaya götürdü Nehlüdof’u. Yargıçlardan birinin odası olmalıydı burası. Masaya oturdular.

— Evet, buyrunuz.

— Önce, bu işle ilgilendiğimin aramızda kalmasını dileyeceğim sizden, dedi Nehlüdof.

. — Elbette öyle olacak. Evet…

— Bugün jüride görevliydim, suçsuz bir kadının kürek cezasına çarptırılmasına sebep olduk.

İstırap veriyor bu bana.

Nehlüdof birden kıpkırmızı oldu, ne söyleyeceğini şaşırdı.

Beklemiyordu bunu.

Fanarin başını kaldırıp yüzüne dikkatli dikkatli baktı, gene indirdi başını, dinlemeye devam etti.

— Evet, diye mırıldandı.

— Suçsuz bir insanı cezalandırdık, mahkeme kararına itiraz etmek, en yüksek mahkemeye başvurmak istiyorum. Düzeltti Fanarin:

— Yargıtaya.

— Evet. Bu dâvayı üzerinize almanızı dileyecektim sîzden. Nehlüdof kendisi için söylenmesi en güç olanı bir an önce

söyleyip bitirmek amacıyla acele ediyordu, onun için böylesine açık, kesin konuşmuştu. Yüzü

kızararak:

— Bu konuda yapılacak bütün masrafları, sizin ücretinizi —ne kadar olursa olsun— ben üzerime alıyorum, dedi.

Avukat, genç adamın bu işlerdeki tecrübesizliğine hoşgörüyle gülümseyerek:

— Bunları sonra konuşuruz,.dedi. Konu nedir?

Nehlüdof anlattı.

—- Pekâlâ, yarın dâva dosyasını alır incelerim. Yarın, hayır perşembe günü akşam saat altıda gelin bana, cevabımı bildiririm size. Oldu mu? Şimdi gidelim, bazı işlerim var.

Nehlüdof, al ahaısmarladık, deyip çıktı.

Avukatla konuşması, Maslova'yı kurtarmak için gerekeni yaptığı düşüncesi daha da rahatlatmıştı

içini şimdi. Dışarı çıktı. Cıvıl cıvıldı doğa, ilkbahar havasını neşeyle çekti ciğerlerine. Arabacılar buyur ettiler onu arabalarına, binmedi, yürüdü. Bir anda sürüyle düşünce, Katyuşa'nın, ona yaptığının anısı doldurdu kafasının içini, hepsi birden dönmeye başladı. Keyfi kaçtı gene, bir keder kapladı ruhunu. Neyse, sonra düşünürüm bunları, dedi kendi kendine, bunca sıkıntıdan sonra eğlenmeliyim şimdi biraz.

Korçagm'lerin vereceği akşam yemeğini hatırladı, saatine baktı. Geç değildi henüz, yetişebilirdi yemeğe. Atlı bir tramvay geçiyordu, koşup atladı ona. Alanda indi, iyi bir arabaya bindi, on dakika sonra Korçagin'lerin konağının önündeydi.

XXV!

Korçagin'lerin şişko, cana yakın kapıcısı İngiliz menteşeler üzerinde sessizce açılan meşe oymalı

ağır kapıyı açarak:

— Buyrun efendim, dedi, sizi bekliyorlar. Masaya oturdular, gelince doğru yemek salonuna almamızı buydular sizi.

Kapıcı merdivene yaklaşıp, yukardaki çıngırağın ipini çekti. Nehlüdof paltosunu çıkarırken:

— Kimse var mı? diye sordu.

- Bay Kolosof'la Mihail Sergeyeviç, dedi kapıcı, yabancı yok.

Merdivenin başından fraklı, beyaz eldivenli, yakışıklı bir uşak baktı.

— Buyrun efendim, diye seslendi. Yemek salonunda bekliyorlar sizi.— 112 —

Nehlüdof merdiveni çıktı, tanıdık geniş, son derece güzel döşeli salondan yemek salonuna geçti.

Odasından hiç çıkmayan anne, prenses Sofiya Vasilyevna dışında herkes masadaydı. Baş

köşede yaşlı Korçagin oturuyordu. Solunda doktor, sağında bö!-‘ge soylularının eski başkanı, şimdi banka yönetim kurulu üyesi, Korçagin'in özgür düşünceli arkadaşı İvan İvanoviç Kolosof vardı. Doktorun yanında Missi'nin küçük kız kardeşinin müreb-biyesi miss Reder, onun yanında da dört yaşındaki küçük kız oturuyordu. Karşıda, sağ yanda Korçagin'lerin tek erkek çocuğu, lise altıncı sınıf öğrencisi Petya vardı —yakında sınavlara girecekti, bütün aile onun için kentte kalmıştı— onun solunda üniversite öğrencisi, öğretmeni, daha sonra da kırk yaşında hâlâ

evlenmemiş bir Slavyanist olan Katerina Alekseyevna oturuyordu, karşısında da Missi'nin dayı

oğlu Mihail Sergeyeviç ya da küçük adıyla Misa Teleğin vardı; masanın kapı yanındaki ucunda Missi oturuyordu, yanında da servisi yapılmış bir kişilik boş yer vardı.

Takma dişleriyle ağzındakini güçlükle çiğneyen yaşlı Korçagin göz kapakları gözükmeyen kanlı

gözlerini Nehlüdof'a kaldırarak:

— Oo, hoş geldiniz, buyrun, dedi. Biz de balığa yeni başladık daha.

Ağzı dolu, Missi’nin yanındaki boş servisi iri yarı, şişman büfeciye göstererek:

— Stepan, diye ekledi.

Gerçi uzun zamandan beri tanırdı yaşlı Korçagin’i Nehlü-dof, akşam yemeklerinde de bir çok kereler görmüştü onu, ama bu kırmızı yüzü, yeleğin yakasına sıkıştırılmış peçetenin, üzerindeki iştahla parlayan dudakları, kalın enseyi, en çok da bu besili general bedenini nedense pek yadırgamıştı o anda. Nehlüdof bu adamın bölge komutanıyken —oysa varlıklı, tanınmış bir kimseydi, çalışmaya hiç de ihtiyacı yoktu— Tanrı bilir niçin insanları kırbaçlattığını, hattâ

astırdığını hatırladı elinde atmadan.

Stepan gümüş vazolar dizili büfeden kepçeyi alırken:

— Hemen yapıyorlar servisi, efendim, dedi.

Missi’nin yanındaki, kolalı peçetesi aile adı işli köşesi üste gelecek biçimde ustalıkla katlanmış

servisle hemen ilgilenen, favorili, yakışıklı garsona başıyla işaret etti.

Nehlüdof herkesin elini sıkarak dolandı masayı. Yaşlı Kor-çagin’ie kadınlardan başka herkes ayağa kalkmıştı onunla toka-laşırken. Bu masayı dolanış, herkesin elini sıkış —çoğuyla hiç

konuşmadığı halde— pek çirkin, gülünç gelmişti ona şimdi. Geç kaldığı için özür diledikten sonra Missi’yle Katerina Alekseyevna arasındaki boş yere oturmaya hazırlanıyordu ki, yaşlı Korçagin, votka içmese bile masanın ortalarında bir yere, yengeçlere, havyara, peynirlere, balığa yakın oturmasını söyledi. Nehlüdof pek aç olduğunu sanmıyordu, ama ağzına bir lokma ekmekle peynir atınca tutamadı kendini artık, çabuk çabuk yemeye başladı.

Kolosof, jürili mahkemelere karşı duran gerici bir gazetenin deyimini olduğu gibi kul anarak şakacı:

— Ne o, gerçeği ortaya çıkardınız mı bakalım? dedi. Suçluyu suçsuzu ayırdınız mı?

Özgür düşünceli arkadaşının zekâsına da, bilgisine de sınırsız bir güveni olan Prens gülümseyerek:

— Gerçeği ortaya çıkardınız… gerçeği ortaya çıkardınız… diye tekrar etti.

Nehlüdof kabalığı bile göze alarak cevap vermedi. Kolosof-un sorusuna, önüne konan sıcak çorbaya çalakaşık girişti. Missi gülümseyerek:

— Rahat bırakın onu da yemeğini yesin, dedi.

Onu demekle Nehlüdof'a olan yakınlığını hatırlatmak istiyordu sanki.

Kolosof jürili mahkemeleri kötüleyen gazete yazısından söz etmeye başlamıştı heyecanlı

heyecanlı. Çok canını sıkmıştı bu yazı. Mihail Sergeyeviç de doğruluyordu onu. O da aynı

gazetenin bir başka yazısını anlattı.

Missi her zamanki gibi çok distisıguee ‘] hoş, giyimliydi.

) Gözkamaştırıcı (Fransızca).

Missi, Nehlüdof'un ağzındakini çiğneyip yutmasını bekiedik-ten sonra:

- Çok yoruldunuz galiba, dedi, acıkmışsınız da.

- Pek o kadar değil. Ya siz? Tablolara bakmaya gittiniz mi?

— Gitmedik, başka zaman gideceğiz. Salamatof larda lawn tennis (‘) teydik. Mister Kruks gerçekten de çok güzel oynuyor.

Nehlüdof buraya kafasının içindekileri unutmak için gelmişti. Bu evde her zaman daha bir rahat hissederdi kendini; duygularına iyi etki eden zengin döşenişi değildi bunun nedeni yalnızca, çevresini hiç bel i etmeden kuşatan o yakın ilgi de pek hoşuna gidiyordu. Oysa, şaşılası durumdu, bu evdeki her şeyden —kapıcıdan geniş merdivene, çiçeklerden garsonlara, masanın hazırlanışına kadar her şeyden—tiksiniyordu şimdi. Missf yi bile güzel, içten bulmuyordu.

Kolosof’un o kibirli konuşmasından da, yaşlı Korçagin’in kalın, her halinden kendine aşırı güven okunan, duyarlı bedeninden de, slavyanist Katerina Alekse-yevna’mn Fransızca söylediği cümlelerden de, mürebbiyeyle, üniversite öğrencisi öğretmenin mahcup yüzlerinden de, hele hele kendisi için söylenen onu zamirinden nefret ediyordu… Nehlüdof, Missi’ye karşı iki çeşit davranış

arasında bocalardı daima: Bazan sanki gözlerini kısarak ya da ay ışığında gibi her şeyin en iyisini görürdü onda; hem gencecik, hem güzel, hem zeki, hem de içten bulurdu onu… Kimi zamansa parlak güneş ışığı altında eksik yanları batardı gözüne. Şimdi gene parlak güneş vardı.

Yüzündeki bütün kırışıklıkları görüyordu şimdi, saçlarını nasıl kabarttığını biliyordu, dirseklerinin sivriliği, en önemlisi de, babasınınkini andıran başparmağının tırnağının yassılığr kaçmıyordu gözünden.

Kolosof tenis üzerine:

— Son derece can sıkıcı bir oyun, dedi, çocukluğumuzda oynadığımız çelik çomak bile bundan çok daha eğlenceliydi.

Missi itiraz etti:

— Hayır, oynamamışsınız hiç. Son derece güzel bir oyundur tenis.

(1) Tenis oyunu (İngilizce).

Missi’nin son derece deyişi pek bir yapmacık gelmişti Nehlüdof’a.

Mihail Sergeyeviç‘le Katerina Alekseyevna’nın da katıldığı bir tartışma başladı. Yalnız mürebbiye, öğretmen, bir de çocuklar susuyordu; sıkıldıkları bel iydi.

Yaşlı Korçagin peçeteyi yakasından çıkarıp, sandalyesini gürültüyle geri itti —garson hemen kapmıştı onu— ayağa kalkarken kahkahalarla gülerek:

— Durmadan tartışırsınız siz de! dedi.

Onun arkasından ötekiler de kalktılar; misk gibi kokulu ılık su dolu ibriklerin bulunduğu alçak masaya gittiler, el erini yıkar, ağızlarını çalkalarlarken bir yandan da hiç kimsenin önemsemediği, ilgilenmediği tartışmaya devam ediyorlardı.

Missi, insanların kişiliklerinin en iyi oyunda bel i olduğu üzerine söylediğini onaylaması isteğiyle Nehlüdof’a döndü:

— Öyle değil mi?

Genç adamı pek durgun, canı sıkkın görüyordu bu akşam, ne düşündüğünü merak ediyordu.

— Doğrusu bilmiyorum, dedi Nehlüdof, hiç düşünmedim bunu.

Missi:

—; Annemin yanına gidelim mi? diye sordu.

Nehlüdof bir sigara çıkararak:

— Gidelim, dedi.

Oysa ses tonundan oraya gitmeyi istemediği bel iydi.

Missi bir şey söylemeden, soru dolu bakışlarını gözlerinin içine dikti. Nehlüdof’a dokundu onun bu bakışı. Amma da can sıkıcı bir insan oldum ben de diye geçirdi içinden; elinden geldiğince, gülümsemeye çalışarak, Prenses kabul ederse seve seve gideceğini söyledi.

— Elbette, elbette, çok sevinecek annem sizi gördüğüne. Orada da içebilirsiniz sigaranızı, îvan İvanoviç de orada.

Prenses Sofiya V.asilyevna yatalaktı. Sekiz yıldır hiç dışarı çıkmaz; yalnız —kendi deyimiyle—dostlarını yani bir şeyle-riyle toplumdan ayrı olan tanıdıklarını kabul eder; onlarla dan-116

tel erin, kordelâların, kadifelerin, altın kaplama, fildişi, tunç, cilâlı eşyalar, çiçekler arasında görüşür, konuşurdu. Nehlüdof da bu dostlardan biri olmuştu, çünkü kafası çalışan bir genç

sayılıyordu, annesi de ailenin yakın dostuydu, sonra Missi’yle evlen-se çok iyi olurdu.

Sofiya Vasilyevna’nın odası büyük ve küçük konuk salonlarının ötesindeydi. Büyük konuk salonundan geçerlerken önde giden Missi birden durdu, altın kaplı bir sandalyenin arkalığına tutunarak Nehlüdof’un yüzüne baktı.

Evlenmeyi çok istiyordu Missi. Nehlüdof da bulunmaz bir kısmetti onun için. Üstelik hoşlanıyordu genç adamdan; Nehlü-dof’un onun olacağı düşüncesine iyice alıştırmıştı kendini (o Nehlüdof’un değil de, Nehlüdof onun olacaktı.) Ruhsal bakımdan tam sağlıklı olmayan insanlarda görülen o bilinçsiz, ama inatçı kurnazlıkla amacına adım adım yaklaşıyordu. Şimdi de Nehlüdof’u duygularını açığa vurmak zorunda bırakmak için konuşmaya başlamıştı onunla.

- Farkındayım, bir şey geçmiş başınızdan, dedi. Neyiniz var?

Nehlüdof mahkemedeki rastlantıyı hatırladı, yüzünü buruşturdu, kızardı. İçten olmaya çalışarak:

— Evet, geçti, dedi, hem de tuhaf, olağanüstü, çok önemli bir şey.

— Ne oldu? Anlatamaz mısınız?

— Şimdi anlatamam, elimde değil. İzninizle anlatmayayım. Hâlâ kendimi toparlayabilmiş değilim.

Böyle söylerken daha da kızarmıştı Nehlüdof.

— Bana da söylemeyecek misiniz?

Missi’nin yüzünde bir kas çekildi, arkalığını tuttuğu sandalyeyi hafifçe oynattı yerinden. Nehlüdof:

— Hayır, dedi, söylemeyeceğim.

Bu cevabi verirken kendi kendine de başından geçen olayın gerçekten çok önemli olduğunu itiraf ettiğini hissetmişti.

— Öyleyse gidelim.

Missi, gereksiz düşünceleri içinden atmak istiyormuş gibi

sal adı başını, her zamankinden daha bir çabuk adımlarla yürüdü. Genç kızın ağlamamak için dudaklarını ısırdığı kaçmamıştı Nehlüdof’un gözünden. Onu üzdüğü için kendi kendinden utandı, yüreği sızladı; ama en küçük bir zayıflığın onu mahvedeceğini, yani onu bağlayacağını biliyordu.

Oysa en çok korktuğu buydu şimdi; hiç bir şey söylemeden Prensesin odasına kadar arkasından yürüdü.

XXVII

Prenses Sofiya Vasilyevna çok hafif, ama besleyici yemeğini yeni bitirmişti. Daima yalnız yerdi yemeğini, o durumda kimsenin onu görmesini istemezdi. Yatar koltuğunun yanıbaşın-da, üzerinde kahve olan küçük bir masa vardı; sigarasını içiyordu. Prenses Sofiya Vasiyevna zayıf, uzun boylu, esmer bir kadındı, hâlâ genç sanırdı kendini; .uzun dişleri, siyah iri gözleri vardı.

Doktoruyla arasında olan ilişkiler üzerine kötü söylentiler çıkmıştı. Nehlüdof eskiden önemsemezdi bunu, bir an aklına gelse bile hemen unuturdu; ama şimdi yalnızca hatırlamakla kalmamış, doktoru, pırıl pırıl parlayan enli sakalıyla koltuğunun yanında ayakta görünce tiksinmişti bile.

Sofiya Vasilyevna'nın yanında alçak, yumuşak bir koltukta Kolosof oturuyor, kahveyi karıştırıyordu. Küçük masanın üzerinde bir kadeh de likör vardı.

Missi, Nehlüdof'la girdi annesinin yanma, ama kalmadı orada.

Aralarında hiç bir şey geçmemiş gibi neşeyle gülümseyerek Kolosof'ia Nehlüdof'a:

— Annem yorulup da sizleri kovunca benim odama gelin, dedi.

Kalın halı üzerinde sessizce yürüyerek çıktı odadan.

Sofiya Vasilyevna, takma oldukları hiç bel i olmayan güze!, uzun dişlerini gösteren, içtene pek benzemeyen o yapmacık gülümsemeyle:118

— Hoş geldiniz dostum, dedi, oturun da anlatın bakalım. Mahkemeden canınız pek sıkkın döndüğünüzü söylüyorlar.

Fransızca ekledi:

— Duygulu bir insan için çok ağır bir görevdir bu bence,

— Evet, dedi Nehlüdof, ikide bir insanın aklına kendi… başkalarını yargılamaya hakkınız olmadığını hissediyorsunuz sık sık…

Sofiya Vasilyevna, Nehlüdof'un sözlerinin doğruluğu onu şaşırtmış gibi:

— Comme c'est vrai! O diye haykırdı.

Karşısındakini pohpohlamayı her zaman çok iyi becerirdi.

— Tablonuzdan ne haber? diye ekledi, inanın öyle merak ediyorum ki onu. Hasta olmasam çoktan gelmiştim size.

Nehlüdof soğukça:

— Tamamen bıraktım onu artık, dedi.

Kadının genç gözükme çabası gibi ilgisinin yapmacıklığı da pek açık seçikti onun için bu akşam.

Kibar olmaya çalışıyordu, ama beceremiyordu bunu bir türlü, her şeyden iğreniyordu.

Sofiya Vasilyevna, Kolosof'a döndü:

— Yazık! dedi. Biliyor musunuz, Repin onda büyük bir resim yeteneğinin olduğunu söylemişti bana.

Nehlüdof yüzünü buruşturarak, Nasıl da yalan söylüyor, diye geçirdi içinden, yüzü de kızarmıyor.

Sofiya Vasilyevna, Nehlüdof'un keyifsiz olduğunu, onunla güzel güzel konuşamayacağını

anlayınca Kolosof'a yeni sahneye konan dram üzerine ne düşündüğünü sordu. Öyle bir soruştu ki bu, Kolosof'un cevabı her türlü kuşkuyu ortadan kaldıracaktı sanki, ağzından çıkacak her sözcük bir daha unutulmayacaktı. Kolosof kötüledi dramı, bu fırsattan yararlanarak sanat üzerine düşüncelerini de söyledi. Sofiya Vasilyevna'yı şaşırtmıştı düşüncelerinin doğruluğu, dramın yazarını savunmak istedi birkaç kere, ama bir türlü başaramadı bunu. Nehlüdof onlara bakıyor, dinliyordu, ama gördüğü, duyduğu şeyler başkaydı.

{') Ne kadar da doğru! (Fransîzca).

Kâh Sofiya Vasilyevna'yı, kâh Kolosof'u dinlerken Nehlüdof, Sofiya Vasilyevna'nın da Kolosof'un da dramla hiç mi hiç ilgi lenmediklerini, birbirlerinin düşüncesini de umursamadıklarını, konuşmalarının tek nedeninin, yemekten sonra dil ve gırtlak kaslarının hareketine duyulan bedensel gereksinmeyi gidermek olduğunu düşünüyordu. Sonra

Kolosof'un, içtiği şarabın, likörün etkisiyle hafif sarhoş olduğu inanandaydı — ama seyrek içen köylülerinki gibi değil de, içkiyi alışkanlık haline getiren insanlarınki gibi bir sarhoşluktu bu. — Sal anmıyordu, saçmalamıyordu da, ama çok keyifliydi. Sofiya Vasilyevna'nın konuşurken arada bir endişeyle pencereye, batmak üzere olan güneşin ona kadar uzanan, yaşlılığını gereğinden çok ortaya çıkarabilecek yatay ışınlarının odaya dolduğu pencereye baktığı da kaçmiyordu Nehlüdof'un gözünden.

Sofiya Vasilyevna Kolosof'un bir sözüne,

— Çok doğru, dedi.

Sonra yatar koltuğunun kenarındaki düğmeye bastı.

O arada doktor kalktı, aileden bir kimseymiş gibi hiç bir şey söylemeden çıktı odadan. Sofiya Vasilyevna kapıdan çıkıncaya kadar gözlerini ayırmamıştı ondan, bir yandan da konuşmasına devam ediyordu. Zil sesine gelen yakışıklı uşağa baki-şsyla pencereyi göstererek,

— Şu perdeyi kapar mısın Flipp, dedi.

Perdeyi indiren uşağın hareketlerini siyah gözlerinin tekiy-le öfkeli öfkeli izlerken,

— Hayır, diyordu, ne derseniz deyin, mistisizm vardır onda, mistisizmsiz şiir olmaz zaten.

Acı acı gülümsedi, perdeyi düzelten uşaktan gözünü ayırmadan:

— Şi rsiz mistisizm kör inançtır, diye devam etti, mistisizmsiz şiir de düz yazı… Flipp, onu değil, şunu büyük pencereninki-ni indirecektin.

Uşağa seslenmek için harcamak zorunda kaldığı güce açıyormuş gibi bir öfke vardı Sofiya Vasilyevna'nın sesinde; bu öfkesini yatıştırmak amacıyla, kokulu sigarasını yüzük dolu eliyle ağzına götürdü hemen,

Geniş omuzlu, atletik bedenli, yakışıklı Flipp özür diler gibi öne eğildi; sonra güçlü, adaleli bacaklarıyla halının üzerinde yavaşça yürüyerek saygıyla, sessizce öteki pencereye gitti; sık sık dönüp Prensese bakarak perdeyi, ona bir ışık düşmeyecek biçimde kapamaya koyuldu. Ama isteneni gene yapmadığı için sabn tükenen Sofiya Vasilyevna mistisizm üzerine konuşmasını

keserek anlayışsız, onu acımasızca üzen Flipp'i uyarmak zorunda kalmıştı. Flipp'in gözlerinde bir an bir ışık parladı.

Bu oyunu izleyen Nehlüdof Adam, hay Al ah belânı versin emi? Ne istediğini kendin de bilmiyorsun, diye geçirdi içinden, besbel i diye düşündü. Ama yakışıklı, güçlü kuvvetli Flipp can sıkıntısını hemen gizlemiş; hastalıklı, bitkin, her şeyi yapmacık prenses Sofiya Vasİlyevna'nın söylediğini sakin sakin yapmaya başlamıştı.

Kolosof alçak koltuğa iyice yayılıp, uykulu gözlerle prenses Sofiya Vasilyevna'ya bakarak,

- Darvin'in söylediklerinde de büyük ölçüde gerçek payı vardır elbette, diyordu, ama fazla ileri gitmiyor da değil hani. Öyle.

Prenses Sofiya Vasilyevna Nehlüdof'a,

— İrsiyete siz de inanıyor musunuz? diye sordu.

Genç adamın sessizliği canını sıkmaya başlamıştı artık. Nehlüdof:

— İrsiyete mi? dedi. Hayır, inanmıyorum.

Nedense aklına gelen tuhaf hayal erle uğraşıyordu o anda. Bir model olarak düşündüğü enine boyuna, yakışıklı Flipp'in yanına Kolosof'u çırılçıplak koyuyordu hayalinde; karpuzu andıran göbeğiyle, cascavlak kafasıyla, çıta gibi ince kol arıyla pek garip duruyordu Flipp'in yanında.

Sofiya Vasilyevna'nın ipeklerle, kadifelerle örtülü omuzlarının gerçekte nasıl olabilecekleri de bel i belirsiz canlanıyordu hayalinde, ama bu çok korkunç bir hayaldi, hemen kovmuştu onu.

Sofîya Vasilyevna yukardan aşağı şöyle bir süzdü Nehlü-dof’u.

— Sahi, Missi bekliyor sizi, dedi. Gitsenize. Şurnan’dan ye-

ni bir parça çalmak istiyordu size… Çok hoş bir parçaydı.

Nehlüdof kalktı, Sofiya Vasİlyevna’nın yüzüklerle kaplı ince, kemikli elini sıkarken, Her zamanki gibi yalan söylüyor, diye geçirdi içinden.

Konuk salonunda Katerina Alekseyevna çıktı karşısına, hemen konuşmaya başladı:

- Görüyorum ki jüri üyeliği görevi canınızı sıkıyor, dedi. Her zaman olduğu gibi Fransızca konuşuyordu gene.

- Bağışlayın beni, dedi Nehlüdof, bu akşam pek keyifsizim, başkalarını da üzmeye hakkım yok.

— Sebep ne keyifsiz olmanıza? Nehlüdof şapkasını ararken,

— İzninizle söylemeyeyim, dedi.

— Hatırlıyor musunuz, bir zamanlar gerçeği daima ortaya koymanın gerektiğini söylerdiniz bize; öylesine yaman gerçekleri anlatırdınız ki! Şimdi niçin anlatmak istemiyorsunuz?

Katerina Alekseyevna, yanlarına gelen Missi’ye döndü:

— Hatırlıyor musun Missi? Nehlüdof ciddi:

— Çünkü oyundu o zaman yaptığımız, diye cevap verdi. Oyunda olabilir. Gerçekteyse biz, yani ben öylesine iğrenç bir yaratığım ki, gerçeği dünyada söylemem.

Katerina Alekseyevna Nehlüdof’un son derece ciddî olduğunu farketmemiş gibi, sözcüklerin üzerinde durarak:

— Hadi düzeltmeye çalışmayın ağzınızdan ilk çıkanı da, niçin iğrenç yaratıklarmışız, onu söyleyin, dedi.

Missi:

— İnsanın kendi kendine keyifsiz olduğunu söylemesinden daha kötü bir şey yoktur, diye karıştı

söze. Ben hiç bir zaman söylemem, onun için de daima keyfîm yerindedir, neşeliyimdir. Hadi benim odama gidelim. Sizin mauvaise humeur (1) dağıtmaya çalışacağız.

Bir atın, ona gem vuracakları, arabaya koşmaya götürecekleri zaman okşanınca duyması

gereken duyguya benzer bir duy-

(‘) Can sıkıntısı (Fransızca)

Geniş omuzlu, atletik bedenli, yakışıklı Fiipp özür diler gibi öne eğildi; sonra güçlü, adaleli bacaklarıyla halının üzerinde yavaşça yürüyerek saygıyla, sessizce öteki pencereye gitti; sık sık dönüp Prensese bakarak perdeyi, ona bir ışık düşmeyecek biçimde kapamaya koyuldu. Ama isteneni gene yapmadığı için sabn tükenen Sofiya Vasilyevna mistisizm üzerine konuşmasını

keserek anlayışsız, onu acımasızca üzen Fiipp’i uyarmak zorunda kalmıştı. Flipp’in gözlerinde bir an bir ışık parladı.

Bu oyunu izleyen Nehlüdof Adam, hay Al ah belânı versin erni? Ne istediğini kendin de bilmiyorsun, diye geçirdi içinden, besbel i diye düşündü. Ama yakışıklı, güçlü kuvvetli Flipp can sıkıntısını hemen gizlemiş; hastalıklı, bitkin, her şeyi yapmacık prenses Sofiya Vasilyevna’nın söylediğini sakin sakin yapmaya başlamıştı.

Kolosof alçak koltuğa iyice yayılıp, uykulu gözlerle prenses Sofiya Vasilyevna’ya bakarak,

— Darvin’in söylediklerinde de büyük ölçüde gerçek payı vardır elbette, diyordu, ama fazla ileri gitmiyor da değil hani. Öyle.

Prenses Sofiya Vasilyevna Nehlüdof’a,

— İrsiyete siz de inanıyor musunuz? diye sordu.

Genç adamın sessizliği canını sıkmaya başlamıştı artık. Nehlüdof:

— İrsiyete mi? dedi. Hayır, inanmıyorum.

Nedense aklına gelen tuhaf hayal erle uğraşıyordu o anda. Bir model olarak düşündüğü enine boyuna, yakışıklı Flipp’in yanma Kolosof’u çırılçıplak koyuyordu hayalinde; karpuzu andıran göbeğiyle, cascavlak kafasıyla, çıta gibi ince kol arıyla pek garip duruyordu Flipp’in yanında.

Sofiya Vasilyevna’nın ipeklerle, kadifelerle örtülü omuzlarının gerçekte nasıl olabilecekleri de bel i belirsiz canlanıyordu hayalinde, ama bu çok korkunç bîr hayaldi, hemen kovmuştu onu.

Sofiya Vasilyevna yukardan aşağı şöyle bir süzdü Nehlü-dof’u.

— Sahi, Missi bekliyor sizi, dedi. Gitsenize. Şuman’dan ye-

ni bir parça çalmak istiyordu size… Çok hoş bir parçaydı.

Nehlüdof kalktı, Sofiya Vasilyevna’nın yüzüklerle kaplı ince, kemikli elini sıkarken, Her zamanki gibi yalan söylüyor, diye geçirdi içinden.

Konuk salonunda Katerina Alekseyevna çıktı karşısına, hemen konuşmaya başladı:

- Görüyorum ki jüri üyeliği görevi canınızı sıkıyor, dedi. Her zaman olduğu gibi Fransızca konuşuyordu gene.

- Bağışlayın beni, dedi Nehlüdof, bu akşam pek keyifsizim, başkalarını da üzmeye hakkım yok.

— Sebep ne keyifsiz olmanıza? Nehlüdof şapkasını ararken,

— İzninizle söylemeyeyim, dedi.

- Hatırlıyor musunuz, bir zamanlar gerçeği daima ortaya koymanın gerektiğini söylerdiniz bize; öylesine yaman gerçekleri anlatırdınız ki! Şimdi niçin anlatmak istemiyorsunuz?

Katerina Alekseyevna, yanlarına gelen Missi’ye döndü:

— Hatırlıyor musun Missi? Nehlüdof ciddi:

— Çünkü oyundu o zaman yaptığımız, diye cevap verdi. Oyunda olabilir. Gerçekteyse biz, yani ben öylesine iğrenç bir yaratığım ki, gerçeği dünyada söylemem.

Katerina Alekseyevna Nehlüdofun son derece ciddî olduğunu farketmemiş gibi, sözcüklerin üzerinde durarak:

— Hadi düzeltmeye çalışmayın ağzınızdan ilk çıkanı da, niçin iğrenç yaratıklarmışız, onu söyleyin, dedi.

Missi:

— İnsanın kendi kendine keyifsiz olduğunu söylemesinden daha kötü bir şey yoktur, diye karıştı

söze. Ben hiç bir zaman söylemem, onun için de daima keyfim yerindedir, neşeliyimdir. Hadi benim odama gidelim. Sizin mauvaise humeur (1) dağıtmaya çalışacağız.

Bir atın, ona gem vuracakları, arabaya koşmaya götürecekleri zaman okşanınca duyması

gereken duyguya benzer bir duy-

(‘) Can sıkıntısı (Fransızca)

sü açık bir giysi vardı üstünde. Göğsü, iki göğüs arasındaki çukuru, gözkamaştırıcı güzel omuzları, boynu yaparken ressamın büyük bir titizlikle çalıştığı bel iydi. Utanç verici, çirkin bir şeydi bu. Annesinin resimde yarı çıplak bir dilber olarak gözükmesinde insana tiksinti verici, saygısızca bir şey vardı. Üç ay önce aynı kadının gene bu odada mumya gibi kupkuru yattığını, ölüm döşeğindeyken bile odanın, evin her köşesine sinmiş, hâlâ çıkmayan o ağır kokuyu süründüğünü hatırlayınca daha da tiksindi. O kokuyu duyar gibi oldu gene. Ölümünden bir gün önce annesinin kemikli, kararmaya yüz tutmuş eliyle onun beyaz, güçlü elini tuttuğunu, gözlerinin içine bakarak Sana karşi görevlerimi tam olarak yapamadıysam bağışla benî Mitya dediğini hatırladı. Bembeyaz omuzlarıyla, kol arıyla, mağrur gü-lümsemesiyle göz kamaştıran yarı çıplak kadın bir kere daha bakıp, Ne iğrenç! diye geçirdi içinden. Bu göğüslerin çıplaklığı, o günlerde gördüğü gene çıplak, genç bir kadını hatırlatmıştı ona. Missi’ydi bu. Ona baloya gittiği giysiyle görünmek için bir bahane bulup odasına çağırmıştı onu. Genç kızın güzei omuzlarını, kol arını

tiksintiyle hatırladı. Geçmişte bel esprit’ iyle (‘} anne… İğrenç, utanç verici şeylerdi bunlar. Çirkin ve yüz kızartıcı…

Hayır, hayır, diye düşünüyordu, kurtulmalıyım; Korçagin’ lerle de, Mariya Vasilyevna’yla da, irsiyetle de, her şeyle olan bu yalancı ilişkilerimin tümünden kurtulmalıyım… Evet, daha bir özgür soluk almalı. Yurt dışına, Roma’ya gidip resim yapsam… —Resim yeteneğinden yoksun olduğu kuşkusunu hatırladı—. Olsun varsın, biraz hava alırım hiç olmazsa. Önce İstanbul’a, sonra Roma’ya giderim; yeter ki bir an önce uzaklaşayım jüri üyeliğinden. O işi de avukatla yoluna koyarım.

O anda ansızın olağanüstü bir canlılıkla siyah, şehlâ gözlü bir cezalı kadın canlandı hayalinde.

Suçsuzum ben, suçsuzum!’ diyerek ağlıyordu. Bu hayali kovmaya çalışarak, bitmek üzere olan sigarasını kül üğe bastırdı, yenisini yakıp odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Maslova’yla arasında ge-

(‘) İnce zekâ (Fransızca)

çenler birbiri ardından canlanıyordu hayalinde. Onunla son görüşmelerini, o anda bütün benliğini saran o bedensel tutkuyu, istediğini elde ettikten sonra uğradığı hayal kırıklığını hatırladı. Beyaz giysi, mavi kordelâ, sabah ayini geldi gözlerinin önüne. Gerçekten seviyordum onu o gece, içten, temiz bir sevgiyle seviyordum, daha önce de, halalarımın yanına ilk gittiğimde, yapıtım üzerinde çalışırken de seviyordum! Kendini o zamanki haliyle düşündü. Hayat dolu o gençliğin, çocukluğun kokusunu duydu, bir hüzün çöktü içine.

O zamanki Nehlüdof'la şimdiki arasında çok fark vardı: Bu fark, kilisedeki Katyuşa'yla bugün yargıladıkları, tüccarla içki âlemi yapan sokak kadını arasındaki farktan çok değilse, az da değildi.

O zamanlar önünde sınırsız olanaklar açık, özgür, gözü-pek bir gençti; oysa şimdi boş, gayesiz, anlamsız bir hayatın ağına dolaşmış hissediyordu kendini; kurtuluş umudu yoktu bu ağdan, kurtulmak da istemiyordu zaten. Bir zamanlar dürüstlüğüyle nasıl gurur duyduğunu, daima doğruyu söylemeyi kendine bir ilke seçtiğini, gerçekten de hiç yalan söylemediğini hatırladı. Şimdi yalan sarmıştı her yanını; çevresindekilerin gerçek saydığı, en korkunç bir yalan. Bu yalandan bir kurtuluş yolu da yoktu, hiç değilse o görmüyordu böyle bir olanak. İyice batmıştı içine, alışmıştı da ona, rahattı.

Mariya Vasilyevna'yla, kocasıyla ilişkisini sonra adamcağızın, çocuklarının yüzüne bakmaktan utanmayacak biçimde nasıl koparabilecekti? Yalan söylemeden nasıl ayrılacak Missi' den? Bir yandan toprak mülkiyetinin haksızlık olduğuna inanırken, öte yandan, annesinden ona kalan mülkün üzerine oturmakla içine düştüğü çelişmeden nasıl sıyrılacaktı? Katyuşa'ya karşı işlediği günahı nasıl bağışlatacaktı? Böyle bırakamazdı bunu. Bir zamanlar sevdiğim kadını silkip atamam; avukata para verip onu haketmediği kürek cezasından kurtarmakla yetinemem; o zaman yaptığım gibi, suçumu parayla bağışlatma yolunu tuta-raam.

Koridorda Katyuşa'nın arkasından koşup, koynuna parayı soktuktan sonra kaçışını hatırladı. O

zaman duyduğu dehşeti, tiksintiyi gene duyarak Ah o para! diye geçirdi içinden, Ah, ah!

ne iğrenç bir şey! — o zamanki gibi sesini yükselterek mınldan-mıştı bunu gene — Rezil, aşağılık bir insan yapabilirdi bunu ancak! — Yüksek sesle konuşmaya başlamıştı. — O rezil aşağılık adam benim işte! — Birden durdu. — Acaba gerçekten aşağılık bir insan mıyım ben? — Kendi kendine cevap verdi, — Elbette aşağılık bir insanım. Yalnız o kadar olsa iyi. Mariya Vasilyev-na'yla kocasına karşı davranışların alçaklık değil de nedir? Ya rna! konusundaki tutumun? Para annenden kaldı bahanesiyle, yasa dışı saydığın bir zenginlikten yararlanmak… Bu başıboş, iğrenç

yaşayışın… Katyuşa'ya yaptığın da hepsinin tuzu biberi. Aşağılık herif, rezil! Başkaları varsın istediklerini düşünsünler benim için, aldatabilirim onları, ama kendimi aldatamam.

Son günlerde insanlara, özel ikle bu akşam Prense, Sofiya Vasilyevna'ya Missi'ye, Korney'e duyduğu tiksintinin, aslında kendi kendine duyduğu tiksinti olduğunu sezinledi ansızın. Şaşılacak şeydi: kendi alçaklığını kabul edişten doğan bir duyguda insana acıyla beraber haz da rahatlık da veren bir şey vardı.

Nehlüdof'un ruh temizleme dediği şey ilk kez gelmiyordu başına. Ruh temizleme diye, uzun bir aradan sonra iç yaşayışının yavaşladığını, hatta bazan durduğunu sezinleyerek .ruhunda birikip bu duraklamaya sebep olan tortuyu, pisliği atma işlemine, bu ruhsal duruma derdi.

Bu çeşit uyanmalardan sonra yaşayışına bir daha hiç ayrılmamaya kararlı olduğu bir yön verirdi Nehlüdof; günlük tutmaya başlardı. Ömrünün sonuna kadar süreceğini umduğu yepyeni bir hayat olurdu bu. Ama dünya nimetleri her keresinde avlardı onu, kendi de farkında olmadan, gene düşerdi, hem bir öncekinden daha kötü bir düşüş olurdu bu.

Birkaç kere temizlemişti ruhunu böyle. İlk kez, yaz tatiline köye, halalarının yanma geldiği zaman olmuştu. .Heyecanlı, coşkun bir uyanıştı bu. Etkisi de hayli uzun sürdü. Sivil görevi bırakıp, savaş

zamanı askerliğe girmesinin nedeni de gene böyle bir uyanıştı; ölmek istemişti. Ne var ki askerlikte tortulanma çok çabuk oldu. Bunu bir başka uyanış izledi, istifasını verip Avrupa'ya gitti, resim yapmaya başladı orada.

O günden bu yana geçen uzun zamanda hiç ruh temizlemesi

yapmamıştı; bu yüzden, böylesine çirkefe düşmemişti hiç; vicdanının istediğiyle sürdürmekte olduğu yaşayış arasında öylesine bir uçurum var ki, bunu görünce dehşete kapılıyordu.

Uçurum öylesine dipsiz, çirkef öylesine korkunçtu ki, te-mizlenemeyeceğîni sandı ilk anda, umutsuzluğa düştü. Ruhundaki şeytan Kaç kere denedin iyi olmayı, dürüst olmayı? Olmuyor, görüyorsun. Bir kere daha denesen ne çıkacak sanki? Yalnız sen değilsin ki böyle olan, herkes böyle, hayat bunu gerektiriyor. Ama Nehlüdof'un ruhunda tek gerçek, güçlü, ölümsüz olan G

özgür ruhsal yaratık uyanmıştı bir kere. Ona inanmamak elinde değildi Nehlüdof'un. O andaki durumuyla olmak istediği Nehlüdof arasındaki uçurum ne denli dipsiz olursa olsun, uyanan ruhsal varlık için hiç önemi yoktu bunun.

Nehlüdof kendi kendine kararlı, yüksek sesle, Her yanıma dolanan bu yalan ağını ne pahasına olursa olsun parçalayıp atacak, her şeyi itiraf edecek, gerçeği herkese söyleyeceğim, dedi.

Missi'ye söyleyeceğim gerçeği, ben bir rezilim, diyeceğim, ev-lenemem seninle, boşu boşuna umutlandırdım seni. Mariya Vasilyevna'ya (yöneticinin karısı) da söyleyeceğim. Yo yo, ona değil de kocasına söylerim, ben bir alçağım, seni aldattım, derim. Annemin malını gerçeğin buyurduğu biçimde kul anacağım. Ona, Katyuşa'ya da bir alçak olduğumu, ona her şeyi yapacağımı

söyleyeceğim. Evet, gidip göreceğim onu, beni bağışlamasını dileyeceğim. Çocuklar gibi yalvaracağım ona beni affetmesi için. —Dolaşırken birden durdu olduğu yerde—. Gerekirse evleneceğim onunla.

Küçükken yaptığı gibi kol arını göğsünün üzerinde kavuşturup gözlerini yukarı dikti, biriyle konuşuyormuş gibi mırıldandı:

— Tanrım, yardım et bana, yol göster, gel içime yerleş, bütün pisliklerden arıt beni!

Tanrıya, ona yardım etmesi, içine yerleşmesi, ruhunu temizlemesi için yakarıyordu ya, aslında olmuştu bile istediği. İçinde var olan kutsai duygu uyanmıştı. Kendi de hissetti bunu; yalnız özgürlüğü, dinçliği değil, hayatın sevincini de tatlı o anda. Kişioğlunun elinden gelebilecek iyi, en iyi yapacak güçte hissediyordu kendini.

Bunu kendi kendine söylerken dolu dolu olmuştu gözleri; hem iyi gözyaşıydı bunlar, hem kötü.

İyiydiler, çünkü içinde yıl ardır uyuyan o ruhsal varlığın uyanmasından duyulan sevinç

gözyaşlarıydı; kötüydüler, çünkü kendi kendine, erdemine acımanın gözyaşlarıydı…

Sıcaktan bunaldı. Gidip pencereyi açtı. Bahçeye bakıyordu pencere. Aydınlık, durgun bir geceydi; pırıl pırıldı gökyüzü. Sokaktan bir araba geçti gürültüyle, sonra sessizlik kapladı gene her yanı.

Biraz ötedeki yapraklan dökülmüş büyük kavak ağacının çıplak dal arının gölgesi pencerenin dibindeki temizlenmiş kuma düşmüştü, tane tane seçiliyordu her biri. Solda ambarın, parlak ay ışığı altında beyaz beyaz parlayan damı gözüküyordu. İlerde, ağaçların kuru dal an birbirine karışıyor, aralarından bahçe duvarının simsiyah gölgesi görünüyordu. Nehlüdof ay ışığı altındaki bahçeye, ambarın damına, kavak ağacının gölgesine baktıktan sonra tertemiz havayı ciğerlerine çekti. Ne güzel! Ah ne güzel, Tanrım! Ne güzel! dedi kendi kendine. Ruhundaki değişiklikten söz ediyordu.

XXIX

Maslova ancak akşamın altısında dönebilmişti hücresine. Yorgundu, uzun zamandır yürümediği için taşlar üzerinde on beş, on altı kilometre yol tepmek hasta etmişti onu, hiç beklemediği sert karar yıkmıştı, üstelik açtı.

Bir ara da, yanındaki nöbetçiler haşlanmış yumurtayla ekmek yerlerken ağzı çok sulanmıştı, aç

olduğunu daha o zaman hissetmişti ya, erlerden ekmek istemeyi yakıştıramamıştı kendine.

Aradan üç saat geçtikten sonra yemek istemiyordu artık canı, yalnızca bitkinlik hissediyordu.

Yargıçların, beklemediği kararını da böyle bitkinken dinledi. Önce yanlış işittiğini sandı, duyduğu şeye inanamadı ilk anda, kürek cezasıyla kendi arasında bir ilişki kuramadı. Ama bu haberi son derece olağan bir şeymiş gibi karşılayan yargıçların, jüri üyelerinin heyecansız, resmi yüzlerini görünce şaşırdı, suçsuz olduğunu haykırdı. Ama bu

haykırışının da olağan, beklenen, durumu değiştiremeyecek bir şey olarak karşılanması üzerine, kendisine yapılan bu şaşırtıcı haksızlığa boyun eğmesi gerektiğini anlayarak ağlamaya başladı.

Ona öylesine ilgiyle bakan bu genç —yaşlı değildiler— erkeklerin onu böylesine acımadan cezaya çarptırmalarıydı onu en çok şaşırtan. Yalnız bir tanesi —savcı yardımcısı— öyle bakmıyordu ona. Sanıklar odasında otururken — duruşmanın başlamamasını beklerken de, aralarda da — bu erkeklerin başka bir iş peşindeymişler gibi yaparak, sırf ona bakmak için kapının önünden geçtiklerini, hatta odaya girdiklerini görmüştü. Bu erkekler sonra birdenbire, hiç

suçu yokken kürek cezasına çarptırmışlar-dı onu nedense. Önce ağlamıştı, ama susmuştu sonra, sanıklar odasında cezaevine götürülmesini bekliyordu. Bir şey istiyordu canı o anda; sigara içmek. Kararın okunmasından sonra

aynı odaya alınan Kartinkin’le Boçkova yanma geldiklerinde böyle ruhsal durum içindeydi. Boçkova ağzına geleni söylemeye başladı hemen İVlaslova’ya, kürek mahkûmu diyordu ona.

— Gördün mü? Alçak seni gidi! Sokak süprüntüsü aşifte! Hakettiğin cezayı aldın işte. Sibirya’da kime çalım satacaksın bakalım?

Maslova el erini giysisinin yenlerine sokmuş, başını iyice önüne eğmiş oturuyor, hiç kıpırdamadan iki adım önüne, çamurlu yere bakıyordu.

— Bir şey dediğim yok size, ilişmeyin bana diye mırıldandı.

Sonra birkaç kere daha Bir şey dediğim yok sîze diye mırıldanıp sustu. Bir de, Kartinkin’le Boçkova götürüldükten sonra nöbetçi yanına gelip ona üç ruble uzatınca geldi kendine biraz.

— Maslova sen misin? diye sordu nöbetçi. A! bakalım, hanımefendi yol adı sana.

— Hangi hanımefendi?

— Hangisiyse hangisi, al şu parayı da kes sesini.

Üç rubleyi genel evin patronu Kitayeva yol amıştı. Salondan çıkarken mahkeme yöneticisine, Maslova’ya biraz para yol ayıp yol amayacağını sormuş, olumlu cevap alınca tombul, beyaz elinden üç düğmeli güderi eldivenini çıkarmış, ipek etekliğinin Diriliş — F: 9katları arasındaki cebinden son moda para çantasını çıkarmış-, bir sürü kâğıt para arasından bir iki buçuk rublelik iki yirmi köpeklik bir de on köpeklik alıp mahkeme yöneticisine vermişti. Yönetici hemen nöbetçiyi çağırmış, Kitayevna’mn yanında parayı ona vermişti. Karolin Albertovna nöbetçiye,

— Lütfen tam verin parayı, demişti.

Nöbetçi kendisine gösterilen bu güvensizliğe kızdığı için böyle sert davranmıştı Maslova’ya.

Bu para çok sevindirmişti Maslova’yi, o anda tek istediği şeyi ancak para verirdi ona.

Bir sigara bulup yakabilsem diye geçirdi içinden. Düşündüğü tek şey sigaraydı o anda. Öylesine sigara içmek istiyordu ki canı, koridora açılan kapı açılıp da içeri sigara dumanı kokan hava girince hırsla ciğerlerine çekiyordu bu havayı. Uzun-süre daha beklemesi gerekti orada; onu ceza evine yol ayacak sekreter sanıkları unutmuş, bir avukatla yasaklanan bir yazı üzerine konuşmaya, hatta tartışmaya dalmıştı. Duruşma bittikten’ sonra da birkaç genç, yaşlı erkek gelip baktılar ona, aralarında fis-kos bir şeyler konuşarak gittiler. Ama şimdi farketmemiştî bile onları Maslova.

Nihayet beşten sonra bıraktılar onu, erlerin —Nijegorod’ luyla Çuvaş’ın— arasında çıktı

adliyeden. Ceza evine geri götürüyorlardı onu. Maslova daha koridorda yirmi köpek vermişti onlara, on iki fırancalayla bir paket sigara almaları için yalvarmıştı. Çavuş gülümseyerek: Pekâlâ, alalım bakalım, demişti.

Gerçekten de dürüstçe aldı ona istediklerini, paranın üstünü de geri verdi.

Yolda sigara içmesi olmazdı Maslova’nın, ceza evine kadar aklı hep sigarada yürüdü. Ana kapıya geldiklerinde, trenden inmis yüz kişilik bir cezalı grubu giriyordu içeri. Yan yana geldi onlarla Maslova.

İçlerinde yaşlısı da vardı genci de, sakal ısı da sakal arın? kesmişti de, Rus’u da yabancısı da.

Bazılarının başlarının, yarısı usturaya vurulmuştu. Yürürlerken ayaklarındaki zincirler gürültü

çıkarıyordu. Bir toz bulutu, ayak sesi, bağırma, çağırma, aç bir ter kokusu doldurmuştu avluyu.

Cezalılar, Maslova’nın ya-

fundan geçerlerken istekli gözlerle yukardan aşağı süzüyorlardı onu; bazıları da şehvet duygusunun değiştirdiği yüzleriyle yanına yaklaşıyor, sürtünerek geçiyorlardı ona. Biri:

— Of, şu kıza bakın, hele, dedi. Bir başkası göz kırptı ona:

— Yavruma saygılarımı sunarım.

Usturaya vurulmuş ensesi mosmor, sakalsız, bıyıklı, esmer tiri ayakları zincire dolaşarak gürültüyle geldi yanma, kucakladı onu. Maslova itti adamı. Beriki gözlerini parlatarak sırıttı.

— Ay, dostunu tanımadın mı yoksa canım? diye bağırdı, numara yapma hadi!

Arkadan yetişen ceza evi müdürünün yardımcısı bağırdı ona:

— Ne yapıyorsun be herif?

Adam sindi, geri çekildi hemen, arkadaşlarına katıldı. Müdür yardımcısı Maslova'ya döndü bu kez:

— Burada ne işin var senin?

Maslova, Mahkemeden şimdi getirdiler beni demek isledi, ama öylesine bitkindi ki ağzını açmaya üşendi.

Kalabalığın arasından öne çıkan er elini şapkasının siperine götürerek:

— Mahkemeden getiriyoruz onu komutanım, dedi.

— Hadi çabuk götürüp baş gardiyana teslim edin. Bu ne rezalettir:

— Başüstüne efendim. Müdür yardımcısı:

—• Şokolof! diye seslendi. Şunu alın.

Baş gardiyan geldi, Maslova'yı omuzundan öfkeyle iterek, başıyla yürümesini işaret etti, alıp kadın bölümüne götürdü. Kadınlar bölümünün koridorunda her yanını güzelce aradılar, bir şey bulamayınca (sigara paketini francalanın içine sokmuştu) .sabah aldıkları hücreye koydular onu gene.

XXX

Maslova’nın yatırıldığı hücre yedi metre uzunluğunda, beş metre eninde bir odaydı. İki penceresi, sıvaları dökülmüş bir robası vardı. Tahtaları kuruluktan çatlamış ranzalar üçte ikisini— 132 —kaplıyordu. Kapının tam karşısında, odanın ortasında aydınlatılmamış bir ikon dolabı vardı. İkon dolabının önünde bir mum, mumun altında da tozlanmış bir demet ölümsüz çiçeği duruyordu.

Kapının hemen solunda, simsiyah olmuş yerde içi pis pis kokan su dolu bir fıçı vardı. Yoklama yeni bitmiş, kapı kilitlenmişti.

Bu odada on beş kişi vardı; on ikisi kadın, üç çocuk.

Hava kararmamıştı henüz; yalnız iki kadın yatıyordu ranzalarında; biri, önlüğünü başına çekmiş olanı hep yatardı zaten. Kimlik kâğıdı olmadığı için buraya atılmış yan deli bir kadındı; öteki de hırsızlık suçuyla yatan veremli bir kadın. Bu ikincisi uyumuyordu, önlüğünü katlayıp yastık gibi başının altına koymuş, gözleri alabildiğine açık, boğazını gıcıklayan öksürüğü tutmaya çalışarak, odanın içindeki korkunç rutubetli havayı güçlükle soluyarak tavana bakıyordu. Öteki kadınların—hepsinin de üzerinde kaba kumaştan önlükler vardı— bazıları ranzalarında oturmuşlar bir şeyler dikiyor, bazıları pencerenin önünde durmuş avludaki erkek cezalılara bakıyorlardı. Dikiş diken üç kadından biri, Maslova’yı mahkemeye giderken yolcu eden yaşlı

kadındı. Korableva’ydı adı. Koyu kahverengi, kısa saçlarına ak düşmüş, buruş buruş yüzü kıl ı, çatık kaşlı, sarkık gerdanı pörsük, uzun boylu, dinç bir kadındı bu. Kocasını baltayla öldürmek suçundan kürek cezası yemişti. Kızına sarkıntılık ettiği için öldürmüştü onu. Hücrenin kıdemisiydi, içki satışını da o yönetiyordu. Gözlükle dikiyor, iğneyi köylüler gibi üç parmağıyla, ucu kendine doğru tutuyordu. Hemen yanında kalkık burunlu, geveze, temiz yürekli, gözleri küçük küçük, ufak tefek bir kadın oturuyor, o da çadır bezinden torba dikiyordu. Demiryolu kavşağı kulübesinde görevliydi; tren geçerken elinde flamayla dışarı çıkmadığı, bu yüzden trenin kaza geçirmesine sebep olduğu için üç ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Dikiş diken üçüncü kadın Fedosya’ydı.

Feniçka —arkadaşları Feniçka diyorlardı ona— masmavi gözlerindeki çocuksu içtenlikle, küçücük başının çevresine doladığı iki uzun, koyu kahverengi saç örgüsüyle, pembe beyaz yanaklanyla genç, sevimli bir kadındı. Kocasını zehirlemeye kalkıştığı için yatıyordu ceza evinde. On altı yaşında bir kızken evlendirildikten hemen sonra zehirlemek istemişti kocasını.

Göz altına alındıktan sonra yargılanmasını beklerken ara-

dan geçen sekiz ay içinde kocasıyla barışmakla kalmayıp, onu çok sevmişti de; mahkeme başladığı zaman onunla can ciğer olmuştu. Kocası, kocasının babası, anası —özel ikle yaşlı

kadın çok sevmişti onu— mahkemede onu kurtarmak için el erinden gelen her şeyi yaptıkları, bütün güçleriyle çalıştıkları halde Sibirya'da kürek cezasına çarptırılmıştı. Neşeli, iyi yürekli, yüzü

çoğunlukla gülen bir kadın olan Fedosyanın ranzası Maslova'-nınkinin yanındaydı. Maslova'yı

yalnızca sevmekle kalmamış, ona yardım etmeyi, hizmetine koşmayı kendine bir görev bel emişti.

İki kadın da boş oturuyordu ranzasında. Bunlardan biri kırk yaşlarında, soluk, zayıf yüzlü, bir zamanlar çok güzel olduğu bel i, ama şimdi çökmüş, yüzünde renk kalmamış bir kadındı.

Kucağında bir çocuk vardı; beyaz, uzun memesini ağzına vermiş, emziriyordu onu. Suçu, onların köyünden —köylülerin düşüncesine göre haksız olarak— bir genci askere götürürlerken, köylülerin bölge polis komiserine karşı koyup haksız yere askere götürülmek istenen genci geri almalarına sebep olmaktı. Gencin teyzesi olan bu kadın yapışmıştı önce yeğenini bindirdikleri atın yularına. Ranzasında boş oturan öteki kadın yüzü buruş buruş, saçları bembeyaz, içten bakışlı, kısa boylu, kambur, yaşlı bir kadındı. Bu yaşlı kadın sobanın yanındaki ranzasında oturuyor, önünden kahkahalarla koşarak bir o yana, bir bu yana geçen, saçları kısacık kesilmiş,

şiş karınlı, dört yaşındaki çocuğu yakalayacakmış gibi yaparak onunla oynuyordu. Üzerinde bir faniladan başka hiç bir şey olmayan çocuk yaşlı kadının önünden koşarak geçtikten sonra her keresinde aynı şeyi söylüyordu; Oh, yakalayamadın ya! Oğluyla birlikte bilerek yan-gm çıkarmaktan suçlu bu yaşlı kadın hiç mi hiç üzülmüyordu ceza evine düştüğüne. Aynı ceza evinde yatan oğlunu düşünüyordu yalnızca, bir de evde bıraktığı ihtiyarını. Yaşlı adamın, onu yıkayacak kimse kalmadığı için bitleneceğinden korkuyordu.

Bu yedi kadının dışında dört kadın da pencerelerden açık

Maninin önünde ayakta duruyor, demir parmaklıklara tutunarak şaretle ya da bağırarak avludan geçen, biraz önce Maslova'nın fişte karşılaştığı erkek cezalılarla konuşuyorlardı. Bunlardan, hırsızlık suçundan yatanı, iri yarı, şişko bir kadındı; yüzü açık

san sivilcelerle kaplıydı, saçları koyu kahverengi, boynu, kol arı— 134 — kalındi. Önlüğünün yakasını açmıştı. Kısık sesiyle bağırıyor, çirkin sözler söylüyordu avludakilere.

Yanında, on yaşında bir kız çocuğu boyunda, belden aşağısı çok kısa, esmer bir kadın duruyordu.

Yüzü kırmızı, çil iydi; siyah gözlerini iyice açmıştı. Kısa, kalın dudakları uzun, beyaz dişlerini örtmüyordu. Avluda olanlara cırlak sesiyle kesik kesik kahkahalarla gülüyordu. Gösterişe pek önem verdiği için çalımlı diye ad takılan bu kadının sucu hırsızlıkla, bilerek yangın çıkarmaktı; yargılanması devam ediyordu. Onların arkasında, hırsızı saklamaktan sanık, cılız, damarları

çıkmış, üstü başı pislik içinde, kül rengi önlük giyinen, karnı burnunda gebe bir kadın duruyordu.

Bir şey dediği yoktu, ama avluda olanlara gülümsüyordu. Pencerenin önünde duran dördüncü

kadın sevimli yüzlü, gözleri şiş, kısa boylu, köylü bir kadındı. Yasak içki yapıp satmaktı suçu. Bu kadın —yaşlı kadının oynadığı çocukla yedi

yaşındaki kız çocuğunun annesiydi; çocuklara bakacak kimsesi olmadığı için ceza evinde onun yanında kalıyorlardı— evet, bu kadın da ötekiler gibi pencereden dışarı bakıyor, ama bir yandan da elindeki çorabı örüyor, avludan geçen cezalıların söylediklerine kızarak yüzünü buruşturuyor, gözlerini kapıyordu. Yedi yaşındaki, açık sarı saçları omuzlarına dökülen kız çocuğuysa bir gömlekle esmer kadının yanında —küçücük eliyle eteğinden tutmuş— duruyor; kadınlarla avludan geçen cezalıların birbirlerine söyledikleri çirkin sözleri gözleri dalmış, dikkatle dinliyor; duyduklarını, ezberlemeye çalışıyormuş gibi, kendi kendine fısıltıyla tekrar ediyordu. On ikinci kadın, yasa dışı çocuğunu kuyuya atıp boğmuştu; bir köy papazının kızıydı. Kısa, kalın saç örgüsünden kurtulmuş açık kahverengi saçları

karmakarışık, uzun boylu, iri gözleri dalgın bakan bir kızdı bu. Çevresinde olanlarla hiç

ilgilenmiyor, yalın ayak, bir önlükle, hücrenin boş yerinde bir aşağı, bîr yukarı dolaşıyor, duvar dibine gelince birden hızla geri dönüyordu.

XXXI

Kapının kilidi içinde anahtar gürültüyle dönüp kapı açıldıktan sonra Maslova'yı hücreye soktuklarında herkes ona döndü. Köy papazının kızı bile bir an durmuş, kaşlarını kaldırarak yeni

gelen Maslova'ya bakmış, ama bir şey söylemeden geniş, kararlı adımlarıyla odayı arşınlamaya başlamıştı gene. Korableva iğneyi elindeki sert, kalın beze batırdı, gözlüklerinin arkasından soru dolu bakışlarını Maslova'ya dikti. Erkek sesini andıran kalın, kısık sesiyle:

— Eyvahlar olsun! dedi. Döndün demek. Oysa temize çıkacağını sanıyordum ben. Tıktılar seni buraya ha?

Gözlüğünü çıkardı, elindeki işi yanma, ranzanın üzerine koydu. Demiryolu bekçisi:

— Biz de teyzeyle, belki hemen serbest bırakırlar onu, diyorduk, dedi. Oluyor çünkü bazan böyle şeyler. Duruşma bitip de suçsuz olduğuna karar verilince salıveriyorlar insanı. Üstelik para da alıyorsun. Şans işte… Vah ne yazık, ne yazık! Çok talihsizmişsin kızım. Tanrı yardım etmedi sana demek?..

Kadın soluk almadan habire konuşuyordu. Fedosya, çocuksu içtenlikle parlayan mavi gözlerinde derin bir acı, sevgi, Maslova'ya bakarak:

— Sahi ceza mı verdiler? dedi.

Her zaman neşe okunan yüzü değişmişti, ha ağladı ha ağlayacaktı.

Maslova cevap vermedi, hiç bir şey söylemeden yürüdü, baştan ikinci olan ranzasına —

Karobleva'nınkinin yanındaydı— gitti, oturdu.

Fedosya ayağa kalkıp Maslova'nın yanına gitti. - Meraktan ağzıma sabahtan beri bir şey koymadım, dedi.

Maslova gene cevap vermeden yastığının altına koydu francalaları, soyunmaya başladı: tozlu entarisini çıkardı, siyah , kıvırcık saçlarından başörtüsünü aldı.

Ranzaların ötesinde çocukla oynayan kambur, yaşlı kadın da geldi, Maslova'nın karşısında durdu.

Başını üzgün üzgün iki yana sal ayarak:

— Çıh, çıh, çın! diyordu.

Yaşlı kadının peşinden çocuk da geldi, üst dudağını dişleri arasına alıp, gözlerini Maslova'nın getirdiği francalalara dikti. O gün olanlardan sonra karşısında bu içten, müşfik yüzleri görünce ağlamak gelmişti Maslova'nın içinden, dudakları tit-remeye başlamıştı. Ama tutmaya çalışıyordu kendini, yaşlı kadınla çocuk yanına gelinceye kadar da tutabilmişti. Ama yaşlı kadının acıma, sevgi dolu çıh, çıklarını duyunca, hele hele ciddi

bakışlarını francalalardan ona kaldıran çocukla göz göze gelince tutamadı artık kendini. Yüzü

al ak bul ak oldu bir anda, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Korableva:

—• İyi bir avukat bul kendine demiştim sana, dedi. Ne o,

sürgün mü?

Maslova cevap vermek istiyordu ama, veremiyordu; hıçkırarak francalanın içindeki sigara paketini aldı —paketin üzerinde saçları çok kabartılarak yapılmış, giysisinin önü üçgen biçiminde açık, al yanaklı bir kadın resmi vardı— Korableva'ya verdi. Korableva resrne baktı, başını iki yana sal adı

—daha çok Maslova'nın parayı böyle kötü şeylere verdiğine canı sıkıldığı için sal amıştı başını—bir sigara aldı paketten, lâmbada yaktı onu, birkaç soluk çektikten sonra Maslova'ya verdi.

Maslova sigara dumanını ciğerlerine hırsla çekerken bir yandan da ağlıyordu. Hıçkırıkların arasından:

— Kürek, diye mırıldandı.

— Al ahtan da korkmaz bu gözü dönmüş canavarlar, dedi Korableva, kan emici yamyamlar!

Yoktan yere mahvettiler kızcağızı.

Tam o anda, pencerenin yanında kalan kadınlar kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Kız çocuğu da gülüyordu: ince, çocuksu sesi öteki üç kadının kısık, cırlak sesine karışıyordu. Avludaki cezalılardan biri çok tuhaf, gülünç bir şey yapmış olmalıydı.

Esrner kadın:

— Ah şeytanın piçi! Şuna bak ne yapıyor, dedi.

Yağlı bedenini hoplata hoplata gülerek yüzünü parmaklığa dayadı, korkunç küfürler savurmaya başladı.

Korableva esmer kadına bakarak sal adı başını.

— Ne oluyor bu rezile de? dedi. Kah kah gülüyor bir de! Sonra Maslova'ya döndü gene.

— Kaç yıl bari?

— Dört yıl, dedi Maslova.

Gözyaşları öyle bir boşaldı ki, bir damlası sigaraya geldi.

— 137 —

Maslova öfkeyle tahtaya bastırdı onu, yenisini aldı.

Demiryolu bekçisi kadın, sigara içmediği halde aldı Mas-lova'nın attığı yarım sigarayı, sönmesin diye sık sık çekmeye başladı, bir yandan da konuşuyordu:

— Yapacaklarını yaptılar pis domuzlar. Canlan nasıl isterse öyle karar veriyor köpekler.

Matveyevna kurtulacak, serbest bırakacaklar onu, diyordu; ben yok canımın içi, yok, diyordum, içimde tuhaf bir duygu var, mahvedecekler zaval ıcığı o canavarlar, içime doğduğu gibi de oldu işte…

Ses tonu kendinin de hoşuna gidiyordu.

Bu arada cezahların hepsi geçmişti avludan; onlarla konuşan kadınlar da çekildiler pencereden, Maslova'nın yanına geldiler. Önce patlak gözlü, yasak içki satıcısı geldi kızıyla.

Maslova'nın yanına otururken —elindeki çorabı çabuk çabuk örmeye devam ediyordu bir yandan.

— Ne o, çok mu verdiler? diye sordu. Korableva:

— Para olmadığı için çok verirler tabiî, dedi. Paracığı olsaydı iyi bir avukat tutar, belki hiç

ceza almadan bile kurtulurdu. Bir tane tanıyorum, adını unuttum şimdi, saçı sakalı birbirine karışmış, koca burunlu bir şeydir, ama suyun içinden kupkuru çıkarır adamı. Onu tutacaksın ki…

Gelip yanlarına oturan çalımlı, dişlerini göstererek:

— Nasıl tutacaksın ama, dedi, bin rubleden aşağısına para demiyor ki adam.

Bilerek yangın çıkarmaktan yatan yaşlı kadm karıştı söze:

— Demesi kolay, be kardeşim… Düşün bir kere: Zaval ı adamın karısını a! tık içeri, —belki yüzüncü kere anlatmaya başlamıştı öyküsünü— onu bitler yesin orada, beni de bu yaşımda boş

oturt burada… Biz köylüler bilmeyiz kentlilerin bu katakul ilerini, nerden bilelim…

Yasak içki yapıp satan kadın:

— Öyle, dedi, bilmeyiz…

Sonra kızına baktı, elindeki işi yanma koyup kızı kolundan tutarak bacaklarının arasına çekti, çabuk el erle saçlarının arasında aranmaya başladı; bir yandan da konuşmasına devam ediyordu:

— Niçin yasak içki satıyorsun? diyorlar. Peki ne yapayım başka? Çocuklarımın ekmek parasını

nasıl çıkarayım?

Vaşak içki satan kadının bu sözleri Maslova'ya şarabı hatırlattı. Gömleğinin koluyla gözyaşlarını

sildi, Korableva'ya:

— Biraz şarap olsa, dedi. Hıçkırıkları biraz dinmişti. Korableva:

— Ya gardiyanlar? diye fısıldadı. Ama boş ver, nerden in-ceyse ordan kopsun.

XXXII

Maslova, francalanın içinden çıkardı bütün parasını, kâğıt parayı Korableva'ya verdi. Yaşlı kadın aldı parayı; okuma yazması olmadığı halde, her şeyi bilen çalımlının, paranın iki buçuk ruble olduğunu söylemesine inandı. Şarap şişesini sakladığı bacanın yanına gitti. Bunu gören öteki kadınlar —ranza komşusu olmayanlar— dağıldılar, herkes kendi yerine gitti. Bu arada Maslova önlüğüyle başörtüsünün tozunu silkelemiş, ranzasına çıkıp francaladan yemeye başlamıştı.

Fedosya, bir çuval parçasına sarılı teneke çaydanlıkla fincanı yerden alırken:

— Sana çay saklamıştım, dedi, ama soğumuştur.

Buz gibi olmuştu çay, üstelik çaydan çok teneke kokuyordu, ama Maslova doldurdu fincanı, francaladan ısırarak içmeye başladı.

Francaladan bir parça koparıp, bakışını ağzından ayırmayan çocuğa seslendi:

—• Al bakalım Minaşka.

Bu arada Korableva şarap şişesiyle maşrapayı getirdi. Maslova, Korableva'y'a Çalımlı'ya da verdi.

Bu üç kadın hücrenin yüksek tabakasını oluşturuyorlardı; paralıydılar çünkü. Her şeylerini de ortaklaşa kul anırlardı.

Birkaç dakika sonra açılmıştı Maslova, mahkemede olanları heyecanlı heyecanlı anlatmaya başlamıştı. Savcı yardımcısına kızıyordu.

— Herkes bana bakıyordu, bizim odaya bile geliyorlardı beni görmek için. Asker, Hep sana geliyor bunlar, dedi. Ba-

kıyorsun biri dalıyor odaya, sözde bir evrağı falan arıyor… — Gülümseyerek, akıl erdiremiyormuş

gibi başını sal ayarak anlatıyordu Maslova.— Ama asıl niyetinin beni görmek olduğu bel i adamın, yiyecek gibi bakıyor bana. Hücre kıdemlisi yaşlı kadın:

— Öyledir bu rezil er, dedi. Sineklerin şekere saldırdıkları gibi saldırırlar insana. Al ah ocaklarına düşürmesin. Elimden gelse bir kaşık suda boğarım hepsini…

Maslova kesti sözünü:

— Buradakiler de öyle. Yapmadıklarını bırakmıyorlar insana. Trenden indirmişlerdi bir grup cezalıyı, getiriyorlardı. Elim ayağım tutuldu val ahi, neler neler söylemediler bana. Neyse ki müdür yardımcısı yetişti de kurtardı beni el erinden. Hele bir tanesi öyle bir yapışış yapıştı ki sorma…

— Nasıl bir adamdı? diye sordu Çalımlı.

— Esmer, bıyıklı.

— Yüzde yüz odur.

— Kim?

— Kim olacak, Şçeglof. Demin geçti pencerenin önünden.

— Kimin nesiymiş?

- Şuna bak, Şçeglof’u tanımıyor daha! Kürekten iki kere kaçmıştır. Yeni yakaladılar onu, ama gene kaçacak. Gardiyanlar bile korkuyorlar ondan. Durmaz o, gene kaçacak, göreceksiniz.

Çalımlı, ceza evi müdürünün cezalılarla olan yazışmalarında yardımcı olduğu için her şeyi biliyordu. Korableva:

— Kaçacak kaçmasına ama bizi burada bırakacak ya ona bak sen. — Maslova'ya döndü.—

Söylesene, dilekçe konusunda ne dedi sana avukat? Hemen vermelisin dilekçeni.

Maslova avukatın bu konuda hiç bir şey söylemediği cevabını verdi.

O sırada esmer kadın, çil i el erini karmakarışık, gür, koyu kahverengi saçlarının arasına sokmuş, başını kaşıyarak, içen soyluların yanma geldi.

— Ne yapacağını söyleyeyim ben sana Katerina, diye başladı. Önce, mahkemenin verdiği karara itiraz etmelisin dilekçende, sonra da savcıdan yakınırsın.

Korableva sert bir sesle çıkıştı ona:

— Sana ne oluyor be? Şarabın kokusunu aldın bakıyorum, hadi çek arabanı. Ne yapacağımızı

senden iyi biliriz biz.

— Ben Katerina'yla konuşuyorum, sen ne karışıyorsun?

— Şarap istiyorsun, değil mi? Sokuldun hemen.

Eline geçeni daima hücre arkadaşlarına dağıtan Maslova:

— Kavga etmeyin canım, ona da koyuver bir yudum.

— Ona öyle bir…

Esmer kadın Korableva'nın üzerine yürüyerek: - Hadi bakalım! dedi. Kuru gürültüye pabuç

bırakmam ben.

— Maymun suratlı!

— Şensin.

— Kokmuş!

— Ben mi kokmuşum? Rezil seni gidi, ben ha!

Bağırıp çağırmaya başlamıştı esmer kadın. Korableva canı sıkkın:

— Hadi işine git, dedi.

Ama beriki hâlâ üzerine üzerine geliyordu. Korableva açık göğsünden itti onu. Esmer kadın bunu bekıyormuş gibi kaşla göz arasında bir eliyle saçlarına yapıştı Korableva'nın, öteki kolunu da yüzüne olanca gücüyle bir tokat indirmek için havaya kaldırdı, ama Korableva yakaladı bu kolu.

Maslova'yla Çalımis esmer kadının kol arından yakaladılar, geri çekmeye çalışıyorlardı onu, ama Korableva'nın saçlarını kavramış, elini açamıyorlardı bir türlü. Esmer kadın bir an bıraktı

Korableva'nın saçını, ama avucuna iyice sarmak için yapmıştı bunu. Korableva başmı öne eğip, bir eliyle esmer kadının neresine gelirse yumruk sal ıyor, ötekisiyle de düşmanının koluna dişlerini geçirmeye çalışıyordu. Kadınlar toplanmıştı kavgacıların başına, ayırmaya ça Iışarak hep bir ağızdan bağmyorlardı. Veremli kadın bile gelmiş, bakıyor, bir yandan da öksürüyordu. Çocuklar birbirine sokulmuş, ağlıyorlardı. Gürültüyle biri kadın biri erkek iki gardiyan geldi. Ayırdılar onları.

Korableva ak saçları arasından kopmuşları ayıklamaya çalışırken, esmer kadınsa önü

paramparça olmuş gömleğiyle renksiz göğsünü örtmeye çalışırken, bağırıp çağırıyor, birbirinden yakınıyorlardı.

Kadın gardiyan:

- Biliyorum, dedi, şarap yüzünden girdiniz birbirinize. Yarın sabah baş gardiyana söyleyeceğim, görürsünüz gününüzü o zaman. Basbayağı şarap kokusu var burada. Hadi herkes yerine, yoksa karışmam, sizinle uğraşamam ben. Yatın zıbarın, kesin sesinizi.

Ama daha uzun süre kesilmedi ses. Kadınlar ağızlarına geleni söylüyorlardı birbirlerine; kavganın nasıl başladığını, suçun kimde olduğunu konuşuyorlardı. En sonunda gitti gardiyanlar, kadınlar da yavaş yavaş kestiler seslerini, yattılar. Yaşlı kadın ikon dolabının önünde yere diz çökmüş dua ediyordu.

Birden ranzaların öte ucundan esmer kadının kısık sesi duyuldu:

- Kürek cezalısı iki hanım kafa kafaya vermiş… Yakası açılmadık küfürler geldi peşinden.

Korableva cevap verdi hemen:

—• Yat da geber be…

O da ağza alınmadık bir sürü küfür sıraladı peşinden. Sonra sustular. Biraz sonra esmer kadın:

- Bıraksalardı gözlerini oyacaktım… diye başladı gene. Gene Korableva’nın cevabı. Arkasından biraz daha uzun bir

sessizlik, gene küfürler. Sessizlikler giderek daha uzun sürüyordu, en sonunda her şey sustu.

Herkes horlamaya başlamıştı bile, yalnız yaşlı kadın ikon dolabının önünde dua ediyordu hâlâ; her zaman böyle uzun uzun dua ederdi. Köy papazının kızıysa, gardiyan gider gitmez kalkmış, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlamıştı gene.

Maslova uyumuyordu, bir kürek cezalısı olduğunu düşünüyordu hep. İki kere öyle demişlerdi ona.

Önce Boçkova, sonra da esmer kadın. Buna alışamıyorlardı bir türlü. Arkası ona dönük yatan Korabieva döndü. Maslova alçak sesle:

— Hiç düşünmemiştim. Başkaları neler yapıyorlar, bir şey olmuyor, oysa ben hiç suçum yokken acı çekmek zorundayım.

Korableva avutmaya çalıştı onu:

— Üzülme yavrum. Sibirya'dakiler de insandır. Ölmezsin orada.— 142 —

— Biliyorum ölmeyeceğimi, ama elimde değil, üzülüyorum işte. İyi yaşamaya alıştım, kötü bir şey de yapmadım.

Korableva göğüs geçirdi.

— Tanrı ne derse o olur…

— Biliyorum teyzeciğim, ama elimde değil. Sustular bir an.

Korableva öte uçtaki ranzalardan gelen tuhaf sese çekti Maslova'nın dikkatini.

— Duyuyor musun? Senin şişko…

Esmer kadının tutmaya çalıştığı hıçkırıklarıydı bunlar. Ona hakaret ettiler, vurdular, canı o kadar çektiği halde şarap vermediler diye ağlıyordu. Hıçkırıklarının bir nedeni de hayatında küfürden, alaydan, hor görülmekten, sopadan başka bir şey görmediği için içlenmesiydi. Kendini biraz olsun avutmak amacıyla ilk aşkını, fabrika işçisi Fedka Molodyonkof'u düşünmek istedi, düşününce bu aşkın sonunu hatırladı. Şöyle bitmişti bu aşk: Molodyonkof arkadaşlarıyla içerken onu yanlarına çağırmış, sonra en duyarlı yerine zorla şap sürmüş, o acıdan kırım kırım kıvranırken de hep beraber kahkahalarla gülmüşlerdi. Bunları hatırlayınca kendi kendine acıdı esmer kadın, kimsenin duymadığını sanarak çocuk gibi sesli sesli ağlamaya başladı. Burnunu çekiyor, tuzlu gözyaşlarını

yutuyordu.

— Yazık, dedi Maslova.

— Yazık ama, fazla acımaya da gelmez.

XXXIII

Devrisi sabah uyandığında Nehlüdof'un ilk duygusu, başından bir şeyin geçtiğini hissetmek olmuştu; daha kendini toparlayıp bunun ne olduğunu anlayamadan, başından geçenin çok önemli, iyi bir şey olduğunu biliyordu bile. Katyuşa, mahkeme. Evet, yalan dolanı bırakmak gerekiyordu artık. Garip bir raslantıyla, Nehlüdof'un soylular başkanının karısı Mariya Vasilyevna'dan uzun zamandır beklediği mektup da o sabah gelmişti. Genç adam için şimdi çok önemli olan, tam istediği gibi bir mektuptu bu. Kadın serbest olduğunu yazıyordu ona, evlen-

meyi düşündüğü kızla mutlu olmasını diliyordu. Nehlüdof acı acı gülümseyerek:

— Evlenmek! diye mırıldandı kendi kendine. Ne kadar uzağım şimdi bundan!

Dünkü niyetini hatırladı o anda, kadının kocasına anlatacaktı her şeyi, özür dileyecek, kendini bağışlatmak için ne isterse yapmaya hazır olduğunu söyleyecekti. Ama bu o kadar kolay görünmüyordu ona şimdi. Hem durup dururken ne diye mutsuz edeyim adamcağızı, nasıl olsa bir şeyden haberi yok. Sorarsa bana, söylerim. Damdan düşer gibi olmaz. Gereği yok.

Gerçeği Missi'ye söylemek de pek o kadar kolay gelmiyordu ona şimdi. Sonra bir daha hiç

konuşamazdı onunla, gururuna dokunurdu kızın bu. Toplum içindeki bir çok ilişkilerinde olduğu gibi burada da gizli, ancak sezinlenebilen bir şey kalmalıydı. O sabah vermişti kararını: Bir daha gülmeyecekti onlara, sorarlarsa da gerçeği söyleyecekti.

Öte yandan, Katyuşa'yla arasında gizli, açıklığa kavuşturulmamış bir şey kalmamalıydı.

Ceza evine gidip göreceğim onu, diye düşünüyordu, beni bağışlaması için yalvaracağım.

Gerekirse, evet gerekirse evleneceğim onunla.

Ruhunu huzura kavuşturmak için her şeyini feda edip Katyuşa'yla evlenebileceği düşüncesi bu sabah pek bir duygulandırıyordu onu. Çoktandır bir günü böylesine canlı, heyecanla karşılamamıştı. Odasına gelen Agrafena Petrovna'ya kararlı bir sesle —bu kararlılığı, kendi de beklemiyordu kendinden— bundan böyle bu eve de, yaşlı kadının hizmetine de ihtiyacı

olmadığını söyledi. Kimseye bir şey söylemediği halde, Nehlüdof'un bu büyük pahalı evde evlenmek niyetinde olduğu için oturduğu inanandaydı herkes. Bu evden çıkmasının özel, önemli bir anlamı olmalıydı. Agrafena Petrovna şaşkın bakıyordu ona.

— Bana yaptığınız her şey için çok çok teşekkür ederim size Agrafena Petrovna; ama artık böyle büyük bir eve de, hizmetçiye de ihtiyacım yok. Bana bir iyilik yapmak isterseniz, eşyaların şimdilik annemin zamanında olduğu gibi toplanmasını sağlayın, yeter. Nataşa gelince gerekeni yapar.

(Nataşa, Nehlüdof'un ablasıydı.)_ 144 —

Agrafena Petrovna başını iki yana sal adı.

— Eşyaları nasıl toplarız? dedi. Lâzım olacaklar. Nehlüdof, yaşlı kadının baş sal amakla söylemek istediğine

cevap vermek amacıyla:

— Hayır, Agrafena Petrovna, dedi, olmayacaklar. Lütfen, Korney'e de söyleyin, iki aylığını

peşin vereceğim, o da serbesttir.

Yaşlı kadın güçlükle konuşarak:

— Doğru yapmıyorsunuz bunu Dmitri İvanoviç, diye mırıldandı. Avrupa'ya gidiyorsunuz gerçi, ama eviniz barkınız olmalıdır gene de.

— Yanılıyorsunuz Agrafena Petrovna. Avrupa'ya gitmiyorum; gitsem bile sizin sandığınızdan bambaşka bir yere gideceğim.

Birden kıpkırmızı oldu yüzü Nehlüdof'un. Söylemeliyim ona, diye geçiriyordu içinden, niçin susuyorum, önüme gelene anlatmalıyım her şeyi.

— Dün çok tuhaf, çok önemli bir olay geçti başımdan. Ma-riya İvanovna halanın yanındaki Katyuşa'yı hatırlıyor musunuz?

— Hatırlamaz olur muyum hiç, dikiş dikmesini ben öğretmiştim ona.

— Dün mahkemede o Katyuşa'nın duruşması vardı işte, ben de jüri üyesiydim.

— Aman Al ahım, dedi, Agrafena Petrovna, çok yazık! Suçu neymiş?

— Cinayet. Ben işlettim ona bu cinayeti.

Agrafena Petrovna:

— Siz mi? dedi. Neler söylüyorsunuz öyle?

Yaşlı kadının gözlerinde kurnaz bir parıltı belirmişti. Kat-yuşa olayını biliyordu.

— Onu ben sürükledim buna, dedi Nehlüdof. Bu yüzden de bütün plânlarımı değiştirdim.

Agrafena Petrovna gülümsemesini tutmaya çalışarak:

— Bu sizin için neyi değiştirmiş olabilir? diye sordu.

—• Onun bu yola düşmesine ben sebep olduğuma göre, onu kurtarmak için elimden geleni yapmak zorundayım şimdi de.

— Siz bilirsiniz ama, bunda en küçük bir suçunuz yok sizin bence. Herkesin başından geçer böyle ufak tefek şeyler, aklı başında olan insan

doğru yoldan çıkmaz, unutur olanları, yaşamasına bakar. (Agrafena Petrovna sert, ciddi bir tavırla konuşuyordu.) Bunda kendinizi suçlu görmeniz için bir sebep yoktur ortada. Onun kötü yola düştüğünü eskiden de duymuştum, size ne bundan?

— Suçu benimdir. Bunun için de doğru yola sokmak istiyorum onu.

— Ama öyle kolay değildir bu.

— Bu benim bileceğim iştir. Ama siz kendinizi düşünüyorsanız, annemin isteği…

— Böyle bir düşüncem yok. Rahmetli annenize o kadar minnettarım ki, hiç bir şey istemiyorum. Lizanka çağırıyor beni (Agrafena Petrovna'nın kocaya varmış yeğeniydi bu) bana ihtiyacınız kalmazsa onun yanma giderim. Ama inanın ki boşubo-şuna önemsiyorsunuz bunu bu kadar, herkesin başından geçer böyle şeyler.

— Bence hiç de öyle değil. Ama gene de eşyaların toplanmasına, evi satmama yardım etmenizi dileyeceğim sizden. Kızmayın da bana. Her şey için, bütün iyilikleriniz için minnettarım size.

Şaşılacak bir durumdu: Nehlüdof kötü olduğunu, kendi kendinden iğrendiğini anladığı andan bu yana başkalarından iğreniyordu artık; tam tersine, Agrafena Petrovna'ya da Korney'e de açılmak istiyordu; gelgelelim ağırbaşlıydı ki yapamadı bunu, kararını veremedi.

Aynı sokaklardan, aynı arabayla adliyeye giderken kendi kendine şaşıyordu Nehlüdof. Bambaşka bir insan hissediyordu kendini.

Dün ona öylesine yakın görünen Missi'yie evlenmesini şimdi kesinlikle imkânsız bir şey olarak düşünüyordu. Dün Missi'nin onunla seve seve evleneceğinden kuşkusu yoktu; oysa şimdi değil Missi'yie evlenmeye, ona yakın olmaya bile lâyık görmüyordu kendini. Nasıl bir insan olduğumu bilse dünyada konuş-Diriliş — F: 10

mazdı benimle, evine sokmazdı beni. Bu yetmiyormuş gibi, o adamla ilişkisi yüzünden sitem de ettim ona. Evet, benimle evlenmeye razı olsa bile, Katyuşa'nın ceza evinde yattığını, yarın ya da öbür gün cezalılar kafilesiyle Sibirya'ya gideceğini bilerek değil mutlu, birazcık olsun huzur içinde olabilir miyim? Felâkete sürüklediğim bir zavalı Sibirya'ya yol anırken, ben genç karımla beni kutlamaya gelen konuklarımı kabul edecek, onunla eş dost ziyaretine gideceğim… Ya da karısıyla gizli ilişki kurarak alçakça aldattığım soylular başkanıyla beraber, toplarstıda bölge okul arı

konusunda verilen oyların ayırımını yapacağım, arkadan da karısına ne zaman nerede buluşacağımızı fısıldayacağım (ne pis, iğrenç şeyi; ya da, böyle değersiz şeylerle uğraşmamam gerektiğini, artık elimden hiç bir şey gelmeyeceği için bir zaman bitmeyeceği besbel i olan tabloma devam edeceğim… Böyle düşünüyor, ruhunda hissettiği değişikliğe seviniyordu.

Önce avukatı görüp kararını öğrenmeli, diye geçirdi içinden, sonra da… sonra da ceza evinde onu, dünkü kürek cezalısını görüp, her şeyi anlatmalı.

Katyuşa'yla nasıl görüşeceğini, ona her şeyi nasıl anlatacağını, nasıl af dileyeceğini, onun için elinden gelen her şeyi yapacağını, suçunu affettirmek için onunla evleneceğini nasıl söyleyeceğini düşündükçe duygulandı. Nehlüdof, heyecanlandı, gözleri dolu dolu oldu.

XXXIV

Adliyeye gelince daha koridorda karşılaştı Nehlüdof dünkü mahkeme yöneticisiyle. Hükümlülerin nerede bulunduğunu, bir hükümlüyle görüşmek için kimden izin almasının gerektiğini sordu ona.

Mahkeme yöneticisi hükümlülerin çeşitli yerlerde olduklarını, mahkeme kararları kesin biçimleriyle açıklanana kadar görüşme izinlerini savcının verdiğini söyledi.

— Duruşmadan sonra ben götürürüm sizi. Şimdi yerinde yok savcı, gelmedi daha. Duruşmadan sonra olur. Duruşmaya buyrun şimdi. Hemen başlıyoruz.

Kibarlığı yüzünden ona bugün pek zaval ı görünen mahkeme yöneticisine teşekkür edip, jüri odasına yürüdü Nehlüdof.

Odanın kapısına yaklaşırken, jüri üyelerinin duruşma salonuna gitmek üzere odadan çıktıklarını

gördü. Tüccar gene neşeliydi, dünkü gibi çakır-keyifti gene, Nehlüdof’u eski bir dost gibi karşıladı.

Piyotr Gerasimoviç‘in küstahlığı, kahkahaları da sinirlendirmiyordu bugün Nehlüdof’u.

Nehlüdof, dünkü sanıkla arasındaki geçmişi bütün jüri üyelerine anlatmak istiyordu. Aslında, diye geçiriyordu içinden, dün duruşmada ayağa kalkıp suçumu itiraf etmeliydim. Ama jüri üyeleriyle duruşma salonuna girip de her şeyin gene dünkü gibi olduğunu görünce değiştirdi düşüncesini.

Ortadaki masada kalkık yakalarıyla üç yargıç vardı gene, yöneticinin, duruşma başlamıştır, demesinden sonra gene bir sessizlik olmuş, jüri üyeleri yüksek arkalıklı sandalyelerine oturmuştu gene, gene jandarmalar, portre, papaz… Dün duruşmada kalkıp gerçeği söylemesi gerektiğine inanıyordu hâlâ, ama bu resmî havayı bozmaya cesaret edemeyeceğini de hissediyordu bir yandan.

Duruşmaya başlama hazırlıkları dünkünün aynıydı (yalnız, jüri üyelerine yemin ettirilmemiş, başkan da onlara yaptığı açıklayıcı konuşmayı yapmamıştı).

Dâva konusu hırsızlıktı. İki jandarmanın yalın kılıç beklediği sanık, boz giysili, soluk benizli, dar omuzlu, zayıf, yirmi yaşlarında bir çocuktu. Sanık yerinde yalnız oturuyor, kaşlarının altından, salona girenlere bakıyordu. Bu çocuk, bir arkadaşıyla beraber asma kilidini kırarak bir ambara girmekten, hepsinin toplam değeri üç ruble altmış yedi köpek olan birkaç eski yol uk kilim çalmaktan sanıktı. İddianameden anlaşıldığına göre, bek-Çi yakalamış onları yolda, kilimler arkadaşının omuzundaymış. Çocukla arkadaşı hemen itiraf etmişler suçlarını, kişini de ceza evine atmışlar. Çilingir olan arkadaşı ceza evinde öldüğü için yalnız çocuğu yargılıyorlarmış şimdi. Eski yol uk kilimler maddî delil er masasının üzerindeydiler.

Duruşmanın dününden ayrı bir yanı yoktu. Gene aynı ko-nuşma!ar, tanıkların yemin ettirilişi, sorgular, bilirkişi raporunun okunması, savcıyla savunma avukatlarının tanıklara sorduk-ları

sorular. Tanık bekçi başkanın, savcı yardımcısının, savunma avukatınm sorularına isteksiz, kısa cevaplar veriyordu: Evet Bendim, Bilmiyorum… sonra gene, Evet efendim…, ama— 148 ~-asker düşüncesizliğine, kalıplaşmsşlığma karşın, çocuğa acıdığı bel iydi; onları nasıl yakaladığını isteksiz isteksiz anlattı.

Öteki tanık, evin, kilimlerin sahibiydi. Hastalıklı, üstelik çok sinirli olduğu bel i bir ihtiyardı bu.

Yol uk kilimlerinin onun olup olmadığı sorulduğunda canı son derece sıkkın bir tavırla, evet cevabını verdi. Savcı yardımcısı bu yol uk kilimleri ne yapmak niyetiyle sakladığını, onun için çok mu gerekli olduklarını sorunca ihtiyar kızdı.

— Hay olmaz olaydılar da kurtulaydım, dedi, hiç de gerekli değil er benim için. Onların yüzünden bu kadar eziyet çekeceğimi bilseydim değil aramak, üste bir yüzlük bile verirdim, hatta iki yüzlük verirdim… yeter ki sorguydu morguydu diye buralarda sürünmeseydim. Git gel arabalara da beş

ruble verdim zaten. Hastalıklı bir adamım ben. Hem fıtığım, hem de romatizmalarım var.

Tanıklar böyle söylüyor, sanık da suçunu itiraf ediyor; tuzağa düşmüş bir yabani hayvan gibi anlamsız bakışlarını salon-dakilerin üzerinde dolaştırarak, çatlak bir sesle her şeyi olduğu gibi anlatıyordu.

Olay apaçık ortadaydı, ama savcı yardımcısı dünkü gibi, kurnaz sanığı (!) avlamak amacıyla ustalıkla hazırlanmış sorular

sordu gene.

Konuşmasında hırsızlığın, kapı kırılıp eve girilerek yapıldığını, bu yüzden çocuğun en ağır cezaya çarptırılması gerektiğini

savundu.

Mahkemenin görevlendirdiği savunma avukatı, hırsızlığın eve değil, ambara girilerek yapıldığını; sanığın, suçlu olduğu kesin olsa bile, savcı yardımcısının iddia ettiği gibi, toplum için zararlı bir insan olmadığını savundu.

Başkan, hakkın savunucusu gibi davranıyordu gene; jüri üyelerinin bildiği, bilmemelerine imkân olmayan şeyleri ayrıntılarıyla anlattı onlara gene, akıl verdi. Dünkü gibi aralar oldu gene, sigara içildi bu aralarda. Mahkeme yöneticisi, duruşma başlamıştır, diye bağırdı, iki jandarma yalın kılıç, sanığa gözdağı vererek uyumamak için kendilerini zorladılar gene.

Konuşmalardan, bu çocuğu daha küçükken babasının tütün fabrikasına verdiği, çocuğun orada altı yıl çalıştığı anlaşılmıştı.

— 149 —

Patron, işçilerle arasında geçen tatsız bir olay yüzünden bu yıl işine son vermiş, o da işsiz, yersiz yurtsuz kalınca kentte başıboş dolaşmaya, elindeki son birkaç rublesiyle, içmeye başlamış.

Meyhanede, kendisi gibi işinden atılmış, ayyaş bir çilingirle tanışmış, bir gece sarhoşken asma kilidi kırıp, el erine ilk geçen şeyi çalmışlar. Yakayı ele vermişler tabiî. Suçlarını itiraf etmişler.

Ceza evine koymuşlar onları, duruşma gününü beklerken ölmüş çilingir. Şimdi de çocuğu, toplumdan uzaklaştırılması gereken tehlikeli bir yaratık gibi yargılıyorlardı.

Nehlüdof çevresinde olup bitenleri izlerken düşünüyordu: Dünkü sanık gibi tehlikeli… Onlar tehlikeli de biz değil miyiz sanki?.. Rezil, yalancı, alçak bir insanım ben, hepimiz öyleyiz. Beni olduğum gibi tanıyanlar, küçük görmedikleri gibi, sevip sayanlar da benim gibi değil midirler? Bu çocuk toplum için şu salonda bulunan insanların en zararlısı olsa bile, şöyle bir düşünecek olsak, düştüğü durumda elinden başka ne gelirdi zaval ının, ne yapabilirdi?

Bu çocuğun hiç de öyle tehlikeli bir suçlu olmadığı, —herkes farkında bunun— kişiyi suç işlemeye iten koşul arın içine düştüğü için suçlu olduğu apaçık ortada aslında. Sonra şu da apaçık ortada: Toplumumuzda bu çeşit çocukların görülmesini istemiyorsak, böyle zaval ı yaratıkları oluşturan koşul arı ortadan kaldırmalıyız önce.

Oysa biz ne yapıyoruz? Elimize rastlantıyla geçen böyle bir çocuğu yakalıyor —yakalayamadığımız böyle binlerce çocuğun daha olduğunu bile bile— ceza evine tıkıyoruz. Onun gibi zaval ı, hayatta yolunu şaşırmış bir sürü insanla bomboş oturtuyoruz onu da, ya da sağlığa zararlı, anlamsız işler yaptırıyoruz; sonra da en ahlâksız, tehlikeli insanların arasına katıp, devlet parasıyla Moskova'dan İrkuts iline yol uyoruz.

Bu çeşit insanların ortaya çıkmasına yardım eden koşul arı yok etmeye çalışacak yerde, boş

durmaktan, hiç bir şey yapmamaktan da öte, bu koşul arın doğduğu kuruluşları destekliyoruz. Bu kuruluşlar bel idir: Fabrikalar, atelyeler, meyhaneler, içkili yerler, genelevler. Bunları ortadan kaldırmadığımız gibi gerekli olduklarına inanıyor, daha iyi işlemeleri için elimizden geleni yapıyoruz.

Böyle milyonlarca insan yetişiyor, sonra bunların bir tanesini yakalıyor; bir şey yaptığımızı, tehlikeyi uzaklaştırdığımızı, onu Moskova'dan İrkuts iline sürmekle görevimizi tam olarak yerine getirdiğimizi sanıyoruz… (Nehlüdof, albayın yanında, sandalyesinde oturuyor, savunma avukatını, savcı yardımcısını, başkanı dinler, onların kendine güven dolu tavırlarına bakarken büyük bir açıklıkla düşünüyordu bunları. Bu kocaman salona, duvardaki portrelere, lâmbalara, koltuklara, resmî giysilere, kalın duvarlara, pencerelere baktı şöyle bir: içinde bulunduğu yapının büyüklüğünü, adlî örgütün çok daha büyük olduğunu; yalnız burada değil, bütün Rusya'da, bu, hiç

kimseye bir yararı dokunmayan komedi için aylık alan memur, yazıcı, bekçi, hademe ordusunu düşündü). Bu göz boyama ne çok çaba gerektiriyor böyle… Bu çabanın hiç değilse yüzde birini, huzurumuz için birer araç gibi

gördüğümüz, toplumdan atılmış şu zaval ılara yardım etmeye harcasaydık ne olurdu acaba? (Nehlüdof, çocuğun ürkek, soluk yüzüne baktı). Yoksul uğun zorlamasıyla köyden kente gönderildiğinde ona acıyan, yardım elini uzatan biri çıksaydı

karşısına… kente geldikten sonra bile, on iki saat çalıştıktan sonra gece fabrikadan çıkıp, kötü

arkadaşlarıyla meyhaneye gittiği zamanlar ona, Gitme öyle kötü yerlere Vanya, diyecek birine rastlasaydı gitmezdi çocuk, serseri olmazdı, düşmezdi bu duruma…

Ama acıyan çıkmadı ona; bitlenmesin diye saçlarını sıfır numaraya vurdurtmuş, ustaların ayak işlerine koşar, kentte küçük bir yabani hayvan gibi yaşarken bir iyi yürekli insanla karşılaşmadı; tam tersine, kente indikten sonra ustalarından, arkadaşlarından hep aynı şeyi işitti: Yaman delikanlı olmak için iyi dolap çevirmesini bilmenin, çok içmenin, iyi küfür etmenin, iyi doğuşmenin, rezalet çıkarmanın gerektiğini.

Ağır çalışma koşul arının hasta ettiği, bozduğu, sarhoşluğun, ahlâksızlığın, serseriliğe sürüklediği, sersemleştirdiği bu çocuğu, işsiz güçsüz sokaklarda dolaşırken, akılsızlığından, bir ambara girdi, hiç kimsenin işine yaramayacak iki üç yol uk kilim aşırdı diye bizler, bütün bu okumuş, zengin, geleceklerine güvenle bakan insanlar yakalamışız; onu bu duruma düşüren

nedenleri ortadan kaldırmaya çalışacağımıza, bu çocuğu cezalandırmakla her şeyi düzeltmek istiyoruz.

Korkunç bir şey bu! Bu canavarlık mıdır yoksa aptal ık mı, anlamak güç doğrusu. Sanırım ikisinin de en aşırısı.

Nehlüdof önünde konuşulanları duymuyordu artık, hep düşünüyordu. Bu gerçek onu bile dehşete düşürmüştü. Bunu şimdiye kadar nasıl sezinleyemediğine, başkalarının bu gerçeği na-sıi göremediğine şaşıyordu.

XXXV

Birinci ara verilir verilmez Nehlüdof kalkıp koridora çıktı; duruşma salonuna bir daha dönmemeye kararlıydı. Varsın nasıl bilirlerse öyle yapsınlardı çocuğu; bu korkunç, iğrenç budalalığa katılamazdı artık.

Savcının odasını öğrenip, oraya gitti. Hademe, savcının meşgul olduğunu söyleyerek içeri bırakmamak istedi onu. Ama Nehlüdof aldırmadan geçti, karşısına çıkan memura, jüri üyesi olduğunu, çok önemli bir konuda görüşmek istediğini savcıya bildirmesini söyledi. Prensliği, kibar giyimi nedeniyle yardım ettiler Nehlüdof'a. Memur gidip haber verdi savcıya, içeri aldılar onu.

Savcı ayakta karşıladı onu; Nehlüdof'un görüşmek için böylesine diretmesinden hoşlanmadığı

bel iydi. Soğukça:

— Nedir dileğiniz? diye sordu.

— Jüri üyesiyim, soyadım Nehlüdof, sanık Maslova'yı görmeliyim.

Nehlüdof, çabuk çabuk, kararlı konuşuyordu. Hayatında büyük değişikliklere neden olacak bir adım attığını hissediyor, kı-zanyordu.

Savcı, parlak gözleri fıldır fıldır, saçlarına ak düşmüş, top sakal ı, kısa boylu, esmer bir adamdı.

Sakin sakin:

— Maslova'yı mı? diye sordu. Tanıyorum onu. Bir tüccarı zehirlemekten sanıktı. Niçin görmek istiyorsunuz onu?

Biraz yumuşak davranmak istiyor gibi ekledi: —. Onu niçin görmek istediğinizi bilmeden veremem size bu izini.

Nehlüdof, kulaklarına kadar kızararak:

—• Benim için son derece önemli bir iş için, diye mırıldandı.

Savcı:

—• Öyle mi? dedi.

Başını kaldırıp dikkatli dikkatli baktı Nehlüdof’un yüzüne.

— Dâvasına bakıldı mı? diye sordu.

— Dün bakıldı, tamamen haksız olarak dört yıl kürek cezasına çarptırıldı. Suçsuzdur.

Savcı, Nehlüdof’un Suçsuzdur demesiyle hiç ilgilenmeden:

— Ya… dedi. Duruşması dün olduğuna göre, cezası kesin biçimiyle açıklanana kadar tutuklular ceza evinde kalacak demektir. Orada görüşme belirli günlerde olur. Ceza evi müdürüne başvurunuz.

Kesin ânın yaklaşmakta olduğunu hisseden Nehiüdof, alt

çenesi titreyerek:

— Ama bir an önce görmek zorundayım onu, dedi. Savcı, kaşların! huzursuzca kaldırarak:

— Niçin görmek istiyorsunuz onu bu kadar? diye sordu. Nehlüdof, sesi titreyerek:

— Suçsuz olduğu, kürek cezasına çarptırıldığı için, dedi.

Asıl suçlu benim.

Bir yandan da, söylenmemesi gereken şeyi söylediğini hissediyordu.

—• Nasıl olur? diye sordu savcı.

— Çünkü tertemiz bir kızken ben aldattım onu, şimdiki durumuna düşmesine ben sebep oldum.

Ona bu kötülüğü yapma-saydım o eve düşmez, böyle bir şeyle de suçlanmazdı.

— Bunun, onunla görüşmenizi neden gerektirdiğini gene de anlayamadım.

Nehlüdof kekeleyerek:

— Çünkü onun peşinden gitmek… onunla evlenmek istiyorum, dedi.

Bundan her söz etmeye başladığında olduğu gibi, gözleri

dolmuştu gene.

— Öyle mi? dedi savcr. Bakın hele! Gerçekten de pek sık görülmeyen bir olay bu. Krasnapenski bölgesi yöneticilerinden-siniz galiba siz?

Savcı, Nehlüdof soyadını daha önce de duyduğunu hatırlar

gibi olmuştu. Doğrusu çok tuhaf şeylerden söz ediyordu genç adam.

Nehlüdof, kızararak, öfkeli:

— Kusura bakmayın ama, bunun isteğimle bir ilişkisi olduğunu sanmıyorum, dedi.

Savcı bel i belirsiz gülümsedi. Hiç bozulmadan karşılık verdi:

— İlişiği yok tabiî… ama isteğiniz öylesine şaşırtıcı, öylesine…

— Söyler misiniz, verecek misiniz izin?

— İzin mi? Elbette, elbette, hemen bir kâğıt vereyim size. Buyrun oturun lütfen.

Savcı, masasına gitti, oturup bir şeyler yazmaya koyuldu.

— Otunuz lütfen.

Nehlüdof ayakta duruyordu.

Savcı, izin kâğıdını yazdıktan sonra, yüzüne merakla bakarak Nehlüdof’a verdi onu.

— Şunu da bildirmek zorundayım size, dedi Nehlüdof, jüri üyeliği görevime devam edemeyeceğim.

— Ama, bildiğiniz gibi, bunun için mahkeme hayetine kabul edilebilecek sebepler göstermelisiniz.

— Her çeşit mahkemeyi yalnızca yararsız değil, ahlâk kural arına da aykırı bulduğumdur sebep.

Savcı:

— Eveet, dedi. (O bel i belirsiz gülümsemesi hâlâ dudak-larmdaydı. Bu gülümseyişle, böyle sözlere alışık olduğunu, bunları eğlendirici bulduğunu anlatmak istiyordu sanki). Evet efendim, ama savcı olarak benim bu konuda elimden bir şey gelmeyeceğini sanırım biliyorsunuzdur. Bu bakımdan, mahkemeye durumu açıklamanızı salık vereceğim size; mahkeme gösterdiğiniz mazereti inceler, kabul eder ya da etmez; etmezse para cezası verir size. Mahkeme heyetine vaşvurunuz lütfen.

Nehlüdof, öfkeli:

— Size söyledim işte, başka bir yere de başvurmam, diye söylendi.

Savcı, bu garip konuktan bir an önce kurtulmak istediğini gizlemeden, başını öne eğerek:154

— Güle güle efendim, dedi. *

Nehlüdof çıktıktan hemen sonra savcının odasına giren bir mahkeme üyesi:

— Kimdi o yanınızdaki? diye sordu.

— Nehlüdof. Hatırlıyor musunuz, Krasnoperski bölgesi yönetim kurulunda acayip konuşmalar yapmıştı. Düşünün bir kere, jüride görevli; sanıklar

arasında, kürek cezasına çarptırılmış, eskiden aldattığı bir kadın mı kız mı ne varmış, evlenmek istiyor onunla…

—• Olamaz.

— Val ahi öyle söylüyor… tuhaf bir heyecan içindeydi.

— Günümüzün gençlerinde bîr acayiplik var ya, nedir bilmiyorum.

—• Pek o kadar genç de sayılmaz hem.

— Şu sizin ünlü İvanşenkof'unuz da kabak tadı verdi yani. Öldürüyor insanı, konuşuyor da konuşuyor…

— Düpedüz susturmalıdır böylelerini, kendiliklerinden susmazlar çünkü…

XXXVI

Savcının yanından çıkınca doğru tutukluların bulunduğu ceza evine gitti Nehlüdof. Ama aradılar taradılar, Maslova diye biri yoktu orada; başgardiyan, Nehlüdof'a bir de eski sürgünler ceza evine bakmasını söyledi. Nehlüdof oraya da gitti.

Gerçekten de oradaydı. Yekaterina Maslova. Altı ay önce jandarmaların açtığı çok önemli, dal ı

budaklı politik bir dâva sonucu tutuklular ceza evine üniversite öğrencilerinin, doktorların, işçilerin, hemşire kızların, yüksek okul arda kurslara katılan kadınların doldurduğunu unutmuştu savcı.

Tutuklular ceza evi, kentin bir ucunda, sürgünler ceza evi öte uçundaydı; Nehlüdof oraya vardığında akşam olmak üzereydi. Soğuk görünümlü, kocaman yapının kapısına yaklaşıyordu ki, nöbetçi bırakmadı onu, çıngırağın ipine asıldı birkaç kere. Çıngırak sesine gardiyan çıktı.

Nehlüdof izin kâğıdını gösterdi; gardiyan, ceza evi müdürü izin vermeden onu içeri alamayacağını

söyledi. Nehlüdof, ceza evi müdürünün evine yürüdü. Daha mer-

divenleri çıkarken, piyanoda gürültülü, canlı bir parça çalındığını duymuştu. İçerden geliyordu bu ses. Bir gözü bağlı, öfkeli olduğu yüzünden bel i oda hizmetçisi kapıyı açınca sesler dışarı boşaldı

sanki birden. Nehlüdof'un kulaklarını tırmaladı. List'in bir rapsodisiydi bu, hani güzel de çalıyordu çalan, ama bir yerine kadar. Oraya gelince gene baştan başlıyordu. Nehlüdof, gözü bağlı oda hizmetçisi kıza ceza evi müdürünün evde olup olmadığını sordu.

Oda hizmetçisi:

— Hayır, dedi.

— Ne zaman gelir acaba?

Rapsodi gene sustu, sonra gürültüyle, heyecanla başladı, o büyülü yere kadar tekrar edildi.

— Gidip bir sorayım efendim.

Oda hizmetçisi kız gitti.

Rapsodi yeni baştan başlamıştı gene, ama bu kez büyülü yere kadar devam etmedi, yarıda kesildi. Bir kız sesi duyuldu:

— Evde olmadığını, bugün gelmeyeceğini söyle. Bir yere gitti, anlamıyorlar mı?

Gene Rapsodi başladı, ama başlamasıyla kesilmesi bir oldu, bir sandalyenin itildiği duyuldu.

Anlaşılan piyanist bayan kızmış, zamansız gelen bu inatçı ziyaretçiye haddini bildirmek istemişti.

Uçuk benizli, elemli bakan gözlerinin altı mor, saçı başı karmakarışık bir kız kapıdan çıkarken, sinirli,

— Babam evde yok, diyordu.

Ama karşısında iyi giyimli, genç bir adam görünce yumuşadı hemen,

— Buyrun lütfen, girin… Bir arzunuz mu vardı?

— Ceza evinde bir tutukluyu görmek istiyordum da.

— Siyasî suçlulardan mı?

— Hayır, siyasî suçlu değil. Savcıdan izin aldım.

— Bilmem ki, babam yok evde. Buyursanıza, girin lütfen… Siz bilirsiniz, öyleyse babamın yardımcısına gidin, odasmdadır şimdi, onunla konuşun. Soyadınız neydi?

Nehlüdof kızın sorusuna cevap vermeden,

— Teşekkür ederim, dedi.— 156 —

Dönüp yürüdü. Arkasından kapı yeni kapanmıştı ki, aynı coşkun, neşeli parça çalmaya başladı

gene. Oysa ne yeriydi bu müziğin, ne de onu büyük bir dikkatle öğrenmeye çalışan kızın za-valiı

görünüşüne gidiyordu. Avluda bıyığının uçları kalkık genç bir subayla karşılaştı Nehlüdof, müdür yardımcısının nerede olduğunu sordu ona. Genç subay, müdür yardımcısının kendi olduğunu söyledi. İzin kâğıdını a!dı, inceledi, tutuklular ceza evi için verilmiş bir izin kağıdıyla onu görüştüremeyeceğini söyledi.

— Hem geç oldu zaten… Yarın buyrun. Saat dokuzda herkes istediğiyle görüşebilir yarın. Müdür de gelecek, onu da görürsünüz. Görüşme odasında görüşebileceğiniz gibi, izin verirse müdürün odasında da görüşebilirsiniz.

Nehlüdof böylece, Maslova’yla görüşmeden eve döndü. Sokakta yürüyor, mahkemeyi değil, savcıyla, müdür yardımcısıyla arasında geçen konuşmaları düşünüyordu. Maslova’yı göreceği düşüncesi

heyecanlandırıyordu onu. Onunla konuşabilmek için uğraşması, niyetini savcıya açması, onu görmek için iki ceza evine gitmesi öylesine coşturmuştu onu ki, uzun süre geçmedi heyecanı. Eve gelir gelmez, hanidir elini sürmediği günlüğünü aldı, birkaç yerine şöyle bir göz gezdirdikten sonra yazmaya başladı: İki yıldır tutmuyorum günlük, bu çocukluğa bir daha hiç

dönmeyeceğim kanısındayım. Oysa çocukluk değildir bu; kendi kendimle, her insanın içinde yaşayan o gerçek, kutsal kendimle söyleşmektir. O zamandan beri uyuyordu bu ben, söyleşebileceğim kimsem yoktu. Yirmi sekiz nisan günü, jüri üyesi bulunduğum duruşmada az görülür bir rastlantı uyandırdı onu. Sanık sandalyesinde onu, bir zamanlar aldattığım Katyuşa'yı

ceza evi giysisiyle gördüm. Tuhaf bir yanlış anlama, benim de bir anlık dalgınlığım sonucu kürek cezasına çarptırıldı. Bugün savcıya gittim, ceza evine gittim. Görüştürmediler beni onunla; ama kararlıyım, onu görmek, ondan özür dilemek — evlenerek bile olsa •— suçumu bağışlatmak için her şeyi yapacağım. Tanrım, yardım et banal Öyle hafif hissediyorum kendimi, öyle mutluyum ki.

XXXVII

O gece daha uzun süre uyuyamadı Maslova. Gözleri açık, kapıya bakıyor, esmer kadının burnunu çekmesini dinliyordu. Hâlâ bir aşağı bir yukarı dolaşıp duran köy papazının kızı

geçiyordu önünden ikide bir.

Sahalin'de ne olursa olsun, bir kürek cezalısıyla evlenmeyeceğini düşünüyordu. Ama yöneticilerden biriyle, bir yazıcıyla, hiç değilse bir baş gardiyan ya da gardiyanla evlenebilirdi belki. Benden iyisini mi bulacaklar. Yeter ki zayıflamayayım. Yoksa mahvolurum. Savunma avukatının ona nasıl baktığını hatırladı; başkan da, karşılaştığı ya da mahsus yanından geçen erkekler de öyle süzüyorlardı onu tepeden tırnağa. Ceza evinde onu görmeye gelen Berta'nın getirdiği haberi hatırladı: Kitayev-na'nın evindeyken aşık olduğu üniversite öğrencisi gelip aramıştı

onu; ceza evine düştüğünü öğrenince de çok üzülmüştü. Esmer kadının kavgasını hatırladı, acıdı

ona; ona bir francala da fazladan yol ayan fırıncı geldi aklına. Çok şey düşündü ama Neh-lüdof’u hatırlamadı hiç. Çocukluğunu, genç kızlığını, özel ikle, Nehlüdof’a olan âşkını hatırlamak istemezdi hiç bir zaman. Çok acı verirdi ona bu- Bu anılar ruhunun derinlikleriyie bir yerde hiç

dokunulmadan dururlardı. Düşünde bile gördüğü olmazdı Nehlü-dof’u. Duruşma {salonunda onu tanımaması, onu son kez gördüğünde resmî giygili, sakalsız küçücük bıyıklı, kısa da olsa gür, kıvırcık saçlı bir genç; şimdiyse kel i fel i, sakal ı bir adam olmasından olduğu kadar, onu hiç

düşünmemesindendi. Onunla ilgili geçmişini o zifiri karanlık gece, Nehlüdof savaş dönüşü

halalarına uğramadığı o korkunç gece çıkarıp atmıştı bel eğinden.

Maslova o geceye kadar, yani Nehlüdof’un dönüşte uğrayacağını umduğu sürece, karnında taşıdığı çocuktan sıkılmak şöyle dursun, onun yumuşak, bazan da sert hareketlerinden büyük haz duyuyor, duygulanıyordu bile. Ama o geceden sonra her şey değişti. Doğuracağı çocuk da bir yük olmaya başlamıştı ona artık.

Halaları uğraması için mektup üzerine mektup yazmışlardı ona, yalvarmışlardı; ama o bir telgraf çekti onlara, zamanında Petersburg’da bulunması gerektiği için uğrayamayacağını bildirdi. Bunu öğrenince, onu görebilmek için tren istasyonuna gitmeye karar verdi Katyuşa Tren gece saat ikide geçecekti. Katyuşa .hanımlarını yatırdı- eski bir çift potin geçirdi ayağına, atkıyı ba-_ 158 —sına örttü, yanına ahçmın kızı Maşka’yı alıp sessizce çıktı evden, istasyona koştu.

Yağmurlu, rüzgârlı, zifirî karanlık bir sonbahar gecesiydi. Ilık, iri yağmur taneleri kamçılıyordu yüzünü; arada bir yağmur kesiliyordu. Ayaklarının altında yol bel i değildi, orman ise kuyu gibi kapkaranlıktı. Katyuşa oraları çok iyi bildiği halde gene de kaybetti yolu; öyle ki, trenin üç dakika kalacağı küçük istasyona, umduğu gibi trenden önce değil, ikinci zilden sonra varabildiler.

Koşarak trenin yanına geldiklerinde Katyuşa birinci mevki vagonun penceresinde ODU gördü

hemen. Çok aydınlıktı içersi. İki subay kadife kaplı koltuklarda karşılıklı oturmuş, kâğıt oynuyorlardı. Pencerenin önündeki küçük masada kalın mumlar yanıyordu; üstten eridikçe kenarlarından akarken ip ip donmuş mumlar. O, koltuklardan birinin kenarına, kolunu arkalığına dayayarak oturmuş, bir şeye gülüyordu. Bacaklarına iyice yapışmış subay pantolonu vardı

ayağında. Onu tanır tanımaz, soğuktan donmuş eliyle cama vurdu Katyuşa. Ama tam o anda da üçüncü zil çaldı, tren önce geri kaydı, biraz sonra vagonlar, sırayla sarsılarak yavaş yavaş

hareket ettiler. Oyun oynayan subaylardan biri elinde kâğıtlarla ayağa kalktı, pencereden dışarı

baktı. Katyuşa bir kere daha vurdu, yüzünü cama dayadı. O anda Katyuşa'nın yanında durduğu vagon da sarsıldı, hareket etti. Katyuşa içeri bakarak yürüyordu vagonla beraber. Subay pencereyi indirmek istiyor, ama indiremiyordu bir türlü. Nehlüdof kalktı yerinden, subayı yana itti, pencereyi indirmek için uzandı. Tren hızlanmıştı. Katyuşa geri kalmamak için çabuk çabuk yürüyordu, ama tren de hızlandıkça hızlanıyordu. Nehlüdof tam pencereyi indirdiği anda kondüktör itti Katyuşa'yı, trene atladı. Geri kalmıştı Katyuşa, ama hâlâ koşuyordu istasyonun ıslak tahtaları üzerinde. Sonra tahtalar bitti, merdivenleri koşarak inerken düşmemek için zor tuttu kendini. Koşuyordu Katyuşa, ama birinci mevki vagonu uzaklaşmıştı ondan, gitmişti. Şimdi ikinci mevki vagonları koşarak geçiyordu yanından, sonra üçüncü mevki vagonları daha hızla geçmeye başladılar, ama hâlâ durmadan koşuyordu Katyuşa. Yanında arkasından fenerle son vagon geçtiğinde su tulumbasının yanındaydı. Yapayalnızdı karanlığın ortasında, birden rüzgâr saldırdı

üzerine, basından atkısını çekti aldı.

ıslak eteklerini estiği yöndeki bacağına yapıştırdı. Atkısının bayından uçtuğuna aldırmadan koşuyordu Katyuşa hâlâ. Arkasından ona yetişmeye çalışan kız,

— Mihaylovna teyze! diye bağırıyordu. Atkınızı düşürdünüz!

O apaydınlık bir kompartımanda, kadife koltuklarda oturuyor, gülüp eğleniyor, içiyor, bense burada çamurların, karanlığın içindeyim; yağmurun, rüzgârın altında ağlıyorum. Böylece geçirdi içinden Katyuşa. durdu, başını geri atıp el erinin arasına .aldı, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

—' Gitti! diye bağırıyordu.

Kız korkmuştu, sırılsıklam entarisiyle sarıldı ona.

— Eve gidelim teyzeciğim.

Katyuşa kıza cevap vermeden, Bir tren geçerken altına ata-•yım kendimi, her şey bitsin, diye geçiriyordu içinden.

Öyle yapmaya da kararlıydı. Ama her zaman olduğu gibi, heyecan anı geçtikten sonra karnındaki çocuk, onun çocuğu birden tekme atmaya başladı, yumuşak kıpırdanmalar duydu için-de Katyuşa, duygulandı. Bir dakika önce onu öylesine perişan den artık yaşayamıyacağı düşüncesi, sevdiği erkeğe olan öfkeli, ondan hiç değilse kendini öldürerek öcünü almak isteği çok uzaklardaydı şimdi. Sakinleşmişti, atkısını alıp sarındı ona, aceleyle eve yol andı.

Perişan bir durumda, iliklerine kadar ıslanmış, üstü başı çamur içinde eve döndü; onu şimdiki durumuna getiren ruhsal değişiklik de o gün başladı işte. İyiliğe o korkunç geceden sonra inanmamaya başladı. O zamana kadar iyiliğe de inanırdı, insanların iyiliğine inandıklarına da; ama o gece hiç kimsenin böyle ;bir şeye inanmadığı, insanların, Tanrıdan, iyilikten söz etmelerimin tek nedeninin birbirlerini aldatmak olduğu inancı yer etti 'içinde. Onu seven —kuşkusu yoktu Katyuşa'nın Nehlüdof'un onu sevdiğinden — evet onu seven, onun da sevdiği erkek istediğini elde ettikten sonra, duygularıyla alay ederek silkip atmıştı onu. Tanıdığı en iyi insan oydu. Hiç kimse onun kadar iyi değildi. Her gün biraz daha

inanıyordu buna. Halalar, dine sıkı sıkıya bağlı o yaşlı kadınlar bile, onlara artık eskisi gibi hizmet edemeyince kovmuşlardı onu.

Tanıdığı bütün insanlar bir çıkar peşindeydiler hep; Kadınlar, ondan yararlanarak para kazanma-

ya çalışıyorlardı; erkeklerse, yaşlı bölge konserinden gardiyanlara kadar hepsi bir zevk aracı gibi bakıyorlardı ona. İnsanlar için dünyada varsa yoksa zevkti önemli olan, gerisini görmüyordu gözleri. Özgürlüğüne kavuşmasının ikinci yılında tanıştığı yaşlı yazar daha da inandırmıştı onu buna. Kişinin mutluluğunun bunda —şiir ve estetik diyordu buna— olduğunu söylüyordu.

Herkes kendi için, kişisel zevki, çıkarı için yaşıyordu; Tanrı üzerine, iyilik üzerine söylenenler aldatmacaydı hep. Dünyada her şeyin niçin bu kadar kötü olduğu, insanların niçin birbirine durmadan kötülük yaptıkları, birbirinin kuyusunu kazdıkları, niçin hepsinin ıstırap çektikleri konusuna gelince, bunları hiç düşünmemek gerekiyordu. Canı sıkılmaya başladı mı; bir sigara yakınca, birkaç kadeh devirince ya da —en iyisi de buydu— bir erkekle sevişince geçiyordu her şey.

XXXVIII

Devrisi ‘gün —pazardı— sabahın beşinde kadınlar koğuşunun koridorunda her sabahki düdük çalınca, hâlâ uyumayan Ko-rabîeva uyandırdı Maslova’yı.

Kürek mahkûmu diye geçirdi içinden dehşetle Maslova. Gözlerini oğuşturdu, gece iyice ağırlaşmış, çok pis kokan havayı güçlükle çekti ciğerlerine; dönüp gene uyumak, her şeyin unutulduğu ülkeye gitmek istedi, ama artık bir alışkanlık olarak içine yerleşmiş korku kaçırdı

uykusunu, doğruldu, ayaklarını toplayıp oturdu, çevresine bakınmaya başladı. Kadınlar kalkmıştı, çocuklar uyuyordu yalnız. Patlak gözlü yasak içkici kadın, çocukları uyandırmamak için yavaş

yavaş çekiyordu altlarından önlüğünü. Bozguncu kadın, kundak yerine kul andığı eski püskü bez parçalarını asıyordu sobanın yanına; mavi gözlü Fedosya'nın kucağında tuttuğu, pışpışladığı, onunla beraber sal andığı bebeğiy-se yırtınırcasına ağlıyordu. Veremli göğsünü tutmuş öksürüyor, aralarda güçlükle, hırlayarak soluyordu. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Esmer kadın uyanmış, göbeği havada, kalın bacaklarını kıvırmış, sırtüstü yatıyor, gördüğü bir düşü yüksek sesle, neşeyle anlatıyordu. Bilerek yangın çıkarmaktan yatan yaslı kadın gene

ikon dolabının önündeydi; durmadan haç çıkarıyor, secdeye varıyor, hep aynı sözcükleri fısıltıyla tekrarlayarak dua ediyordu. Köy papazının kızı ranzasında kıpırdamadan oturuyor, uykulu gözlerle önüne bakıyordu. Çalımlı, siyah, sert, yağlı ‘saçlarını parmağına doluyordu.

Koridorda ayak sesleri duyuldu, anahtar gürültüyle döndü kilidin içinde, iki erkek cezalı girdi içeri.

Temizleyicilerdi bunlar. Ceketleri uzun, boz pantolonları kısa mı kısaydı. Ağırbaşlı, sinirliydiler; pis su dolu tekneyi kaldırıp götürdüler. Kadınlar el erini yüzlerini yıkamak için koridordaki musluklara gittiler. Esmer kadın orada da komşu hücreden çıkmış bir kadınla kapıştı. Gene bağnşmalar, küfürler, yakınmalar…

Gardiyan,

— Zindana tıkılmak mı istiyor canınız galiba! diye bağırdı. Esmer kadının yağlı sırtına öyle bir şaplak indirdi ki, koridor çın çın öttü.

— Sesini duymayayım bir daha.

Bu davranışı, okşama olarak kabul eden esmer kadın,

— Amma da vuruyorsun be moruk, dedi.

— Hadi çabuk olun, hadi! Sabah ayinine yürüyün. Maslova saçlarını daha taramamıştı ki, ceza evi müdürü

geldi yardımcılarıyla. Gardiyan.

— Yoklama! diye bağırdı.

Öteki hücreden de kadınlar çıktı, koridorda ikili sıra oldular; arka sıradakiler el erini ön sıradakilerin omuzlarına koydular. Hepsini saydılar.

Yoklamadan sonra bir kadın gardiyan geldi, kadınları alıp kiliseye götürdü. Bütün hücrelerden çıkmış yüz kadar kadın sırayla yürüyordu arkasından. Maslova'yla Fedosya sıranın ortala-nndaydı. Hepsi beyaz başörtülü, blûzlu, etekliliydi; renkli giysisi olan tek tüktü. Kocalarından ayrılmayan, onlarla beraber ceza evine giren çocuklu kadınlardı bunlar. Sıranın bir ucu merdivenin başında, öteki ucu dibindeydi. Kalın tabanlı terliklerin taşlarda çıkardığı tok sesten başka bir ses duyulmuyordu; arada konuşanlar, gülenler de vardı. Bir köşeyi dönerken düşmanının,

Boçkova'nın kötülük okunan yüzünü gördü Maslova, önde yürüyordu, Fedosya'ya gösterdi onu.

Alt kata inirnce kestiler seslerini kadınlar; içini, altınlarda yansıyan ışığın pırıl pırıl aydınlattığı

kilisenin açık kapısından haç çıkararak girdiler. Bomboştu henüz kilise. Onlara ayrılan yer sağ

yandaydı; sıkışarak, birbirini iterek yerleştiler. Kadınların arkasından boz giysileriyle erkek cezalılar geldiler; yüksek sesle öksürerek sol yandaki ve ortadaki yerlerini aldılar. Yukarda, koro yerinin bir yanında, başlarının yarısı traş edilmiş, orada oldukları ayakiarındaki zincirlerin şakırdamasından bel i olan kürek cezalıları, öteki yanında saçları kesilmemiş, ayakları zincire vurulmamış tutuklular vardı.

Ceza evi kilisesini zengin bir tüccar otuz: kırk bin ruble vererek yeni baştan yaptırmıştı. Pırıl pırıl renklerle, altınla parlıyordu her yanı.

Bir süre sessizlik vardı kilisenin içinde; yalnız sümkürme-ler, öksürük, çocukların ağlaması, arada bir de zincir şakırtıcı duyuluyordu. Ortadaki cezalılar arasında bir kaynaşma oldu birden, birbirlerini iterek açıldılar, ortada bir yol açtılar; bu yoldan, ceza evi müdürü yürüyerek en öne geçti, tam orta yerde durdu.

XXXIX

Ayin başladı.

Simli, kalın bir kumaştan acayip, son derece rahatsız bir giysisi olan papaz ekmeği bıçakla ufak ufak kesip bir tabağa yerleştirdi, sonra birtakım dualar okuyarak, adlar söyleyerek içinde şarap olan bir kaba da attı birkaç tane. Bu arada Zangoç durmadan bir şeyler okuyordu; sonra cezalılardan kurulu koro eşliğinde, anlaşılmaz, çabuk ve şarkı gibi söylendiği için daha da anlaşılmaz olan, eski Slav duaları okudu. Dualarım çoğunda Tanrıya Çarın, Çar ailesinin mutluluğu için yakarılıyordu. Yere diz çökü-lerek bir kaç kere okundu bu çeşit dualar, arada başkaları da okunuyordu. Ondan başka, zangoç Havarilerim Kutsal işlerinden birkaç şiir okudu, ama öylesine tuhaf bir seslle, kendini zorlayarak okuyordu ki, bir sözcüğü anlaşılamadı

okuduğunun. Sonra papaz Mark'ın İncil'ini açtı, tane tane okumaya başladı. İsa'nın dirildikten sonra göğe uçup babasının sağ yanına oturmadan ön-

ce, ilkin, içinden yedi şeytanı kovduğu Mariya Magdalena'ya, sonra da onbir öğrencilerine İncil'i tüm canlılara tanıtmasını buyurduğu, inanmayanların mahvolacaklarını, inananların, vaftiz ola-caklarmsa kurtulacağını, içindeki şeytanları kovacağını, elinin dokunuşuyla hastaları iyi edeceğini, yeni yeni dil erle konuşacağını, yılanları buyruğu altına alacağını, zehir içse ölmeyeceğini, sağlıklı

kalacağını söylediği yerdi.

Papazın doğrayıp şarabın içine koyduğu ekmek parçalarının, bilinen hareketlerden, dualardan sonra Tanrının bedenine, kanına dönüşeceğine inanılıyordu. Bu hareketler şunlardı: Papaz, —simli kalın kumaştan

cüppesiyle çok güç olduğuna aldırmadan— el erini yavaşça yukarı kaldırıyor, öyle bir süre durduktan sonra yere diz çöküyor, masayı, masanın üzerindekileri öpüyordu. En önemli hareket, papazın, peçeteyi iki eliyle tutup, tabaka altın kap üzerinde düzenli olarak yavaş

yavaş sal amasıydı. Ekmekle şarabın tam o anda Tanrının bedeniyle kanına dönüşeceğine inanıldığı için, ayinin bu yeri pek heyecanlı olmuştu. Bundan sonra, bölmenin arkasından bağırmaya başladı papaz:

— Ey en temiz, en bakir Tanrı anası, kutsal arın en kutsalı!

Koro coşkun bir övgüyle başladı arkasından, İsa'yı, bakireliğine hiç zarar gelmeden doğuran bakire Meryem'in meleklerden üstün olduğunu dile getiriyordu bu övgü. Dönüşümün bundan sonra artık tamamlandığına inanıldığı için, papaz tabağın üzerindeki peçeteyi kaldırdı, tam ortadaki parçayı alıp dörde böldü, şaraba batırıp ağzına attı. Onun Tanrının etinden bir parça yediğine, kanından bir yudum içtiğine inanılıyordu. Sonra perdeyi çekti papaz, ara kapıyı açtı, altın kaplı kabı eline alıp, orta yere çıktı, isteyenlerin kaptaki Tanrının etinden yiyebileceğini kanından içebileceğini söyledi yüksek sesle.

Birkaç çocuktan başka isteyen çıkmadı.

Papaz önce adlarını sordu çocukların; sonra elindeki kaşığı kaba daldırıp, her keresinde bir parça ekmekle biraz şarap alarak kaşığı sapına kadar çocukların ağzına sokmaya başladı. Bu arada zangoç çocukların ağzını siliyor, bir yandan da neşeyle şarkı söylüyordu. Çocukların Tanrının etinden yedikleri, kanından içtikleri üzerineydi bu şarkı. Sonra kabı alıp bölmenin arkasına gitti papaz, kaptaki kanın hepsini içti, Tanrının bedeninin parça-— 164 —larını yedi, bıyıklarını birkaç kere yaladıktan, ağzını da kabı da güzelce kuruladıktan sonra, ince tabanlı, cilâlı potinlerini gıcır-data gıcırdata, çabuk adımlarla çıktı bölmenin arkasından. Çakırkeyif olduğu gözlerinin parlamasından bel iydi.

Hıristiyanlığın en önemli ayini böylece bitmiş oluyordu. Ama papaz, zaval ı, mutsuz cezalıları

avutmak amacıyla, alışılagelmiş ayine öze! bir ayin daha eklemeyi uygun bulmuştu. Bu özel ayin şöyleydi: Papaz, altın çerçeveli, yirmi otuz mumun aydınlattığı bir tasvirin önünde yere diz çöktü

(biraz önce etini yediği Tanrının resmi diye bel enmişti bu; yüzü, el eri simsiyah bir insan resmiydi) acayip, soğuk bir sesle şarkı söylemekle konuşmak arası bir tonda okumaya başladı:

— Ey en tatlı olan İsa, havarilerin göz bebeği, Rabbim benim, acı çekenlerin tek avuntusu, evrenin sahibi, İsa, kurtar beni, kurtar beni Rabbim, güzel İsa, bütün dualarım sanadır, kurtar beni İsa'm benim, acı bana, sana iman etmişler, seni kutsal bilenleri kurtar ey bütün varlıkların Peygamberleri, İsa, cennetin kapılarını açtı bana ey insan sever İsa'm!

Burada sustu papaz, soluk aldı, haç çıkarıp secdeye vardı, herkes yaptı onun yaptığını. Ceza evi müdürü de, gardiyanlar da, cezalılar da secdeye varmışlardı; yukarda zinzin şakırtıları duyuldu.

Papaz devam etti sonra:

— Melekleri yaratan, güçlerin en büyüğü İsa, tüm kutsal varlıkların en kutsalı, atalarımızın sığmağı, çok tatlı İsa, büyük İsa, çarların koruyucusu, mutluluk kaynağı İsa, Peygamberler Peygamberi, mucizeler yaratan, düşmüşlerin dayanağı, mutlu Rabbim, rahiplere yaşama gücü

veren ey en iyi, ey en bağışlayan İsa, zaval ıların sevinci, dindarların armağanı, oruç tutanların gücü İsa, ey, en temiz, en soylu, en kutsal, ölümsüz, günahkârların kurtuluşu İsa ey, Tanrının oğlu, acı bana!

Papaz giderek yükseltiyordu sesini; tasvirin ipek örtüsüne dokundurdu elini sonunda, bir dizini yere koyup secdeye vardı; bu arada koro büyük bir coşkunlukla duanın son sözlerini tekrar ediyordu: İsa ey, Tanrının oğlu, acı bana! Cezalılar, yarısı traş edilmiş başlarını sal ayarak, zayıf bacaklarının derilerini soymuş, zincirleri şakırdatarak secdeye varıp varıp doğruluyorlardı.

Uzun süre devam etti bu böyle. Önce övgüler söylendi —her

övgü acı bana diye bitiriliyordu— arkasından amin diye biten yeni övgüler okundu. Mahkûmlar haç çıkarıyor, secdeye varıyorlardı. Başlangıçta her aralıkta secdeye varıyorlardı cezalılar, sonra bir atlayarak, giderek iki, üç atlayarak varmaya başladılar; bütün övgüler bitip de papaz derin bir soluk alarak elindeki küçük kitabı kapayıp bölmenin arkasına gidince hepsi çok sevindiler buna.

Son bir şey daha kalmıştı. Papaz büyük masanın üzerindeki uçlarında mine pul ar olan altın kaplamalı haçı alıp, onunla kilisenin orta yerine çıktı. Önce ceza evi müdürü geldi papazın yanma, elini haça değdirdi, sonra yardımcısı, daha sonra da gardiyanlar yaptılar aynı şeyi. Arkasından cezalılar birbirini iterek, alçak sesle küfrederek sırayla gelmeye başladılar. Papaz, müdürle konuşurken bir yandan da, ona yaklaşan cezalıların ağzına, bazan da burnuna sokuyordu elini, haçı. Cezalılar papazın elini de haçı da öpmeye çalışıyorlardı. Yolunu kaybetmiş kardeşlerin huzura kavuşması, doğru yolu bulması için yapılan hıristiyan ayini de böylece bitmiş oluyordu.

XL

Papazdan, müdürden tutun da Maslova'ya kadar hiç kimse, papazın, tuhaf tuhaf sözcüklerle övdüğü, adını bir çok kereler tekrarladığı İsa'nın burada yapılanları yasakladığını aklının ucundan biİe geçirmemişti. Böylesine anlamsız, saçma sapan duaları, öğretmen papazların ekmekle şaraba yaptıkları bu çirkin okus-fokusu yasaklamakla kalmamış, insanların başka insanlara öğretmen demelerini, tapınaklarda dua etmelerini de kesinlikle yasaklamıştı. Herkesin yalnız, bir basınayken dua etmesini buyurmuş; kendisinin tapmakları yıkmak için geldiğini, tapmaklarda değil, gerçekte, ruhta dua etmenin gerektiğini söyleyerek tapınakları da yasaklamıştır. En önemlisi, insanları yargılamayı, onları burada olduğu gibi, zindanlarda çürütmeyi, horlamayı, ezmeyi, öldürmeyi yasaklamamıştır yalnızca; köleleri özgürlüğe kavuşturmaya geldiğini söyleyerek, insanlara karşı her çeşit eziyeti de yasaklamıştır.

Hiç kimsenin aklına, burada İsa adına yapılanların aslında

İsa’ya en büyük küfür olduğunu, onunla alay etmek olduğu gelmiyordu. Papazın ortaya çıkarıp herkese öptürdüğü altın kaplama, uçlarında mine pul ar olan haçın aslında, İsa’yı, şimdi onun adına burada yapılanı yasakladı diye astıkları darağacınn örneğinden başka bir şey olmadığını

düşünen yoktu. Ekmeğin, İsa’nın etine, şarabın da kanına dönüştüğünü söyleyen papazların gerçekten de O’nun etini yediklerini, kanını içtiklerini, ama bunu, ekmekleri yiyerek, şarabı içerek değil de; İsa’nın, kendini onlardan biri saydığı küçükleri yoldan çıkardıktan başka, İsa’nın oğluna getirdiği mutluluğu onlardan saklayarak, onları en yüce mutluluktan yoksun ederek, en dayanılmaz acıları çekmek zorunda bırakarak yaptıklarını düşünmüyordu kimse.

Papaz büyük bir rahatlıkla, iç huzuruyla yapıyordu görevini, çünkü çocukluktan beri bu öğretilmişti ona hep, şimdiye kadar yaşamış kutsal insanların da, şimdiki din büyüklerinin de inandıkları tek gerçek inancın bu olduğu sokulmuştu kafasına. Ekmeğin et olduğuna inanmıyordu inanmasına, çok dua etmenin ruha bîr yararı olacağına, yediğinin gerçekten de Tanrının eti olduğuna inanmıyordu —inanılmaz böyle şeylere— ama bu dine inanmanın gerektiğine inanıyordu. Bu inancın içinde yer etmesinin en önemli sebebi de, bu dinin gereklerini yerine getirmekle onsekiz yıldır para kazanmasıydı. Ailesine bakıyor, oğlunu lisede, kızını da din okulunda okutuyordu bu parayla.‘Zangoç da inanıyordu, hem papazınkinden sağlamdı onun inancı, çünkü bu dinin aslını

hepten unutmuştu, bildiği bir şey varsa o da, mum yakmanın, ölüye dua okutmanın, çan çaldırmanın, azizlerin ruhlarına âyin yaptırmanın ayrı ayrı fiyatları olduğuydu; gerçek Hıristiyanlar da seve seve ödüyorlardı bunların ücretini. Bu yüzden, yalvarırım, yalvarırım, diye bağırırken, ilâhi söylerken, gerekli duaları okurken odun, un, ya da patates satan birisinin bağırmasının gerekliliğine inandığı kadar inanıyordu buna, içi de rahattı. Ceza evi müdürüyle gardiyanlar, bu dinin esaslarını hiçbir zaman öğrenemedikleri, kilisede olup bitenlerin ne anlama geldiğini bilmedikleri halde, bu dine inanmaları gerektiği inanandaydılar; çünkü büyükleri de, Çar da bu dine inanıyorlardı. Dahası var, bu dinin onların acımasız görevlerini doğruladığını sezinler gibi oluyorlardı (bu duygularını açıklamak istese-

ler açıklayamazlardı). Bu din olmasaydı —şimdi büyük bir gönül rahatlığıyla yaptıkları gibi—insanlara ıstırap çektirmeleri daha bir çok, belki de imkânâsız olacaktı. Ceza evi müdürü öylesine iyi bir insandı ki, bu dinde kendine dayanarak bulmasaydı yaşayamazdı. Yedi kanatlı melek duası

okunurken bunun için kıpırdamadan, dimdik durmuştu olduğu yerde, heyecanla secdeye varmış, haç çıkarmış, duygulanmaya çalışmıştı; çocuklara kutsal ekmekle şarap verirlerken de aynı

nedenle öne çıkmış, şaraptan içen çocuğu kucağına alıp kaldırmıştı.

Cezalıların çoğu —bir bölümü bu dinden yararlanılarak insanların nasıl aldatıldığını açık seçik görüyor, için için gülüyorlardı ona— evet, cezalıların çoğu bu altın kaplama çerçevelere konmuş

tasvirlerde, bu mumlarda, şarap içilen kapta, tasvir örtülerinde, haçlarda, durmadan tekrarlanan anlaşılmaz En kut-sa! İsa, yalvarırım, diye bağrışlarda insanı bu dünyada da öteki dünyada da rahata kavuşturacak esrarlı gücün saklandığına inanıyordu. Gerçi çoğu duayla, ayinle, mumla bu dünyada rahata erişmeyi denemişlerdi birçok kereler de bir şey elde edememişlerdi —duaları

boşuna gitmişti hep— ama bu başarısızlıklarının geçici olduğuna inanıyordu her biri: bilginlerin, büyük din adamlarının salık verdiği bu yolun gene de çok önemli olduğuna, bu dünya için olmasa bile öteki dünya için gerekliliğine kesin inançları vardı.

Maslova da inanıyordu buna. Ayin sırasında derin saygıyla can sıkıntısının beraberce bulunduğu o duyguyu o da duymuştu. Başlangıçta orta orta yerlerdeydi, önünü bir direk kapadığı için arkadaşlarından başka bir şey göremiyordu. Ama kutsal şarapla ekmekten alınırken Fedosya'yla beraber öne sokulmuş, ceza evi müdürünü görmüştü, yöneticinin arkasındaki gardiyanların arasından da sarı saçlı, açık sarı sakal ı, ufak tefek bir köylü gördü; Fedosya'nın kocasıydı bu, gözlerini ayırmıyordu karısından. Dualar okunurken Maslova ona bakıyordu hep, bir yandan da Fedosya'yla alçak sesle konuşuyordu. Herkes haç çıkarınca o da haç çıkarıyor, herkesle beraber secdeye varıyordu.XLI

Nehlüdof sabah erken çıktı evden. Ara sokakta arabasına binmiş, bir köylüyle karşılaştı, adam tuhaf bir sesle:

— Süt, süt, süt! diye bağırıyordu.

İlkbaharın ilk ılık yağmuru dün yağmıştı. Kaldırım olmayan her yerde yeşil otlar fışkırmıştı bir günde toprağın altından. Bahçelerde kayın ağaçları yeşil tomurcuklar vermiş, kavaklar, ıhlamurlar kokulu, uzun yapraklarını dikleştirmişti; evlerde, dük-kânlardaysa pancurlan çıkarmışlar, camları

Biliyorlardı. Nehlüdof un, arabasıyla yanından geçmesi gereken bit pazarında sıra sıra dizilmiş

sergilerin önündeyse büyük bir kalabalık kaynaşmaktaydı; çizmelerini koltuğunun altına almış, üstü başı yırtık insanlar vardı; bazıları da güzelce ütülenmiş pantolonlar, ceketler asmışlardı

omuzlarına, öyle dolaşıyorlardı.

Çalıştıkları fabrikalardan kurtulan temiz giyimli, pırıl pırıl çizmeli erkekler; başlarında parlak ipek kumaştan atkılarıyla, cam düğmelerle süslü mantolanyla kadınlar meyhaneleri doldurmuşlardı

bile. Tabancaları sarı kordonlara bağlı polis memurları, uyuşukluklarını dağıtabilecek bir olayın çıkmasını bekliyorlar-mışcasma kıpırdamadan duruyorlardı yerlerinde. Bulvarların yaya kaldırımlarında, yeşil iklerde çocuklar, köpekler koşup oynuyorlar; neşeli dadılar banklarda oturmuş konuşuyorlardı.

Gölgede kalan sol yanlan hâlâ ıslak, orta yerleri kurumuş sokaklardan tekerlekleri kaldırım taşlarında büyük gürültü çıkaran ağır yük arabaları geçiyordu peşpeşe; paytonlann yay gıcırtıları, atların çıngırak sesleri duyuluyordu. Halkı, ceza evinin kilisesinde yapılmakta olan ayinin aynısına kiliselere çağıran çanların her yandan gelen gürültüsü, uğultusu havayı titretiyordu. Herkes giyinmiş kuşanmış, kilisesine gidiyordu.

Nehlüdof ceza evinin kapısına kadar gitmedi arabayla, köşe

başında indi.

Çoğunluğunun elinde bohçalar olan kadınlı erkekli birkaç kişi daha vardı orada. Ceza evinin kapısı yüz adım ötedeydi. Sağda alçak, ahşap evler, solda iki katlı, tabelâlı bir ev vardı. Kocaman bir taş yapı olan ceza evîyse ilerdeydi, ziyaretçileri yaklaştırmıyorlardı ona. Silâhlı nöbetçi er önünde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, yanından geçmek isteyenlere bağırıyordu.

Sağ yandaki demir kapının önünde, nöbetçinin tam karşı-

sındaki peykede sırmalı giysisiyle bir gardiyan oturuyordu, bir defter vardı elinde. Ziyaretçiler yanma geliyor, görmek istediklerinin adlarını söylüyorlardı, o da deftere yazıyordu. Nehlüdof da yaklaştı ona, Katerina Masiova'yla görüşmek istediğini söyledi. Sırmalı gardiyan yazdı.

— Hâlâ ne diye bırakmıyorlar? diye sordu Nehlüdof.

— Ayin var içerde. Ayin biter bitmez alacağız.

Nehiüdof bekleyenlerin yanına gitti. Gruptan üstü başı yırtık, şapkası şapkadan başka her şeye benzeyen, altı delik deşik potinlerini çıplak ayağına giymiş, yüzü kırmızı çiziklerle kaplı bir baldırı

çıplak ayrılıp ceza evine doğru yürüdü.

Tüfekli er bağırdı ona:

— Hey; nereye gidiyorsun ahbap?

Beriki, nöbetçinin bağırmasından hiç bozulmadı, geri döndü hemen:

— Ne bağırıp duruyorsun be? dedi. Bırakmazsan bırakma, ben de beklerim. Generalmiş gibi bağırıyor beyefendi.

Gruptakiler gülümsediler onun bu sözlerine. Bekleyenlerin çoğunluğunun üstünde başında yoktu, ama erkekler de kadınlar da temiz giyimliydi.

Nehlüdof’un yanında akça pakça, sakalsız, al yanaklı, şişmanca bir adam duruyordu; içinde, besbel i, çamaşır olan bir bohça vardı elinde.

Nehlüdof, buraya ilk kez mi geldiğini sordu ona. Elinde bohça olan adam her pazar geldiğini söyledi, konuşmaya başladılar. Bir bankanın kapıcısıydı bu; sahtekârlıktan yatan kardeşine gelmişti. Bu temiz yürekli adam her şeyini anlattı Nehlüdof’a; bitirdikten sonra tam Nehlüdof’u sorguya çekmeye hazırlanıyordu ki, besili, safkan, doru bir ata koşulu lâstik tekerlekli bir yaylı

geldi durdu yanlarında. İçinde üniversite öğrencisi bir gençle, peçeli bir bayan vardı. Üniversite öğrencisinin elinde büyük bir bohça vardı. Nehlüdof’un yanına geldi, getirdiğj francalan sadaka olarak dağıtıp dağıtamayaca-ğını, dağıtabilecekse bunun için ne yapması gerektiğini sordu.

— Nişanlımın dileğini yerine getirmek istiyorum da efendim. Nişanlımdır. Annesiyle babası

cezalıları götürmemizi salık verdiler.

Nehlüdof, elinde defterle sağda oturan sırmalı gardiyanı göstererek, 170 —

171

— Galiba ona soracaksınız, dedi, ben de ilk kez geliyorum buraya, iyi bilmiyorum.

Nehlüdof öğrenciyle konuşurken ceza evinin, ortasında küçük bir penceresi olan, büyük demir kapısı açılmış, resmi giysili bir subay, yanında bir gardiyanla dışan çıkmıştı. Elinde defter olan gardiyan ziyaretçilerin içeri alınmaya başlanacağını bildirdi. Nöbetçi kenara çekildi, bekleyenler, geç kalmaktan korkuyor-larmış gibi çabuk adımlarla —bazıları koşuyordu bile — ceza evinin kapısına yaklaştılar. Kapıda bir gardiyan duruyor, içeri giren ziyaretçileri yüksek sesle sayıyordu: On altı, on yedi… İçerde başka bir gardiyan da demir kapıdan girerken sayılanları, bir kere de ikinci kapıdan girerken, her birine eliyle dokunarak sayıyordu. Böylece, görüşmenin sonunda bir görüşçünün içerde kalmaması, bir cezalının da kaçırılmaması

için, girenlerin kaç kişi olduğu kesinlikle öğrenilmiş oluyordu. Bu gardiyan, yanından geçenin kim olduğuna bakmadan Nehlüdof un sırtına da vurdu, gardiyanın ona dokunuşu ilk anda gururuna dokundu Nehlüdof un; ama buraya niçin geldiğini hatırladı hemen; gardiyana kızdı diye kendi kendinden utandı.

İkinci kapıdan da girince tavanı kemerli, küçük pencereleri demir parmaklıklı, büyük bir odaya girdiler. Toplama yeri denen bu odanın duvarlarındaki bir oyukta Nehlüdof büyük bir İsa Çarmıhta tasviri görünce şaşırdı.

Burada ne işi var bunun? diye geçirdi içinden; İsa yalnızca özgür insanlarınmış gibi bir duyguya kapılmıştı.

Nehlüdof, acele eden ziyaretçilerin onu geride bırakmalarına ses çıkarmadan, yavaş yavaş

yürüyordu. Karmakarışık duygular vardı içinde. Buraya kapatılmış canavar ruhlu insanları

düşünmenin verdiği korku; dünkü çocuk gibi, Katyuşa gibi zorla buraya atılan günahsızlara duyulan acıma, biraz sonra Katyuşa'yı göreceğini düşünmenin verdiği tatlı heyecan… Odanın öteki kapısından çıkarlarken, orada duran gardiyan bir şeyler söylüyordu geçenlere. Ama düşüncelerine iyice dalmış olan Nehlüdof ilgilenmedi gardiyanın ne dediğiyle, ziyaretçinin çoğunluğunun gittiği yöne, yani kadınlar bölümüne değil de erkekler bölümüne doğru yürüdü.

Herkes acele ettiği, onu geride bıraktığı için, görüşme odasına en son girdi. Kapıyı açınca onu ilk şaşırtan, yüzlerce kişinin hep bir ağızdan bağırmasının oluşturduğu kulakları sağır eden gürültü olmuştu. Odayı ikiye bölen demir parmaklığa sineklesin bala yapıştığı gibi yapışmış insanlara yaklaşınca anladı durumu Nehlüdof. Pencereleri arka duvarında olan odayı tavandan döşemeye kadar uzanan bir değil, iki demir parmaklık bölüyordu.

İki demir parmaklık arasında gardiyanlar dolaşıyordu. Kafeslerin öte yanında cezalılar, bu yanında ziyaretçiler vardı. Parmaklıkların arası 2 metreden çoktu; öyle ki, elden ele bir şey vermek şöyle dursun, miyop bir

insanın, görmeye geldiği kimsenin yüzünü görmesi bile imkânsızdı. Konuşmak da çok güçtü, sesini karşısındakine duyurabilmesi için avazı çıktığınca bağırması gerekiyordu insanın. İki yanda da parmaklıklara yapışmış yüzler vardı; birbirlerini görmeye, en gerekli olanı

söylemeye çalışan babaların, annelerin, karıların, kocaların, çocukların yüzleriydi bunlar. Herkes kendi sesini duyurmak istediği için, yanıridakiler-den daha çok bağırmaya çalışıyordu. Buraya girdiğinde Nehlü-dofu şaşırtan o uğultulu gürültü de bundan çıkıyordu. Kimin ne dediğini anlamaya imkân yoktu. Bağırıp duranların ne demek istedikleri, anlaşmaya çalıştıkları, parmaklığın ötesindeki adamın neyi oldukları yüzlerinden bel iydi ancak. Nehlüdofun yanında başörtülü yaşlı bir kadın vardı; yüzünü parmaklığa dayamış, saçının yarısı traşlı, soluk yüzlü,, genç bir adama sesini duyurmaya çalışıyordu. Alt çenesi titriyordu bağırırken. Öteki, kaşlarını

kaldırmış, alnını buruşturmuş, dikkatle dinliyordu onu. Yaşlı kadının yanında redingotlu genç bir adam vardı; daha iyi duyması için el erini kulaklarına koymuş, başını sal ayarak; ona benzeyen, acı çektiği yüzünden bel i, sakal arına ak düşmüş bir cezalının dediklerini dinliyordu. Daha ötede baldırı çıplak duruyor, elini kolunu sal ayarak bağırıyor, gülüyordu. Onun yanında ipek başörtülü, temiz bir kadın çocuğuyla beraber yere oturmuş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Telin ötesindeki başının yarısı kabak edilmiş, ayakları zincirli, yaşlı adam ilk kez böyle gördüğü bel iydi. Kadının yanında Nehlüdofun dışarda konuştuğu banka kapıcısı ayakta duruyor, öte yandaki gözleri parlayan, saçları dökülmüş cezalıya, avazı çıktığınca bağırarak bir şeyler söylemeye çalışıyordu.

Nehlüdof, onun da Maslova’yla bu koşul ar altında konuş-

ması gerektiğini düşününce bunun böyle olmasına karar verenler de, bu kararı uygulayanlara da bir nefret doğdu içinde. Bu korkunç durumun, insan duygularıyla böylesine alay edilmesinin hiç

kimseyi gücendirmemesi tuhafına gitti. Erler de, gardiyanlar da, ziyaretçiler de, cezalılar da hiç

yadırgamıyorlardı bu durumu, böylesi gereliymiş, olağanmış gibi davranıyorlardı.

Nehlüdof beş dakika kaldı bu odada; tuhaf bir can sıkıntısı sarmıştı içini; güçsüzlüğünü, insanlardan uzaklaştığını hissediyordu. Vapur tutmasını andıran, midesini bulandıran bir duyguydu bu.

XLII

Düştüğü umutsuzluktan kurtulmaya çalışırken, Verdiğim karardan dönmemeliyim ama, ne için geldiysem buraya, yapmalıyım, diye geçiriyordu içinden. Ama nasıl?

Yöneticilerden birini görebilir mi diye bakındı, ziyaretçilerin arkasında üç aşağı beş yukarı dolaşan kısa boylu, zayıf bıyıklı bir subay gördü. Yanına gitti, kendini zorlayarak, son derece kibar,

— Affedersiniz efendim, dedi, kadınlar bölümünün nerede olduğunu, onlarla nerede görüşüldüğünü söyleyebilir miydiniz bana acaba,

— Kadınlar bölümüne mi gitmek istiyorsunuz?

— Evet efendim, cezalı bir kadın görecektim de. Nehlüdof gene o zoraki kibarlığıyla cevap vermişti: Subay,

— Toplantı yerindeyken niçin söylemediniz? dedi. Kiminle görüşmek istiyorsunuz?

— Yekaterina Maslova'yla. Müdür yardımcısı,

— Siyasilerden midir? diye sordu.

— Hayır, şey…

— Ceza giydi mi?

Nehlüdof, onunla ilgilenmiş gibi görünen müdür yardımcısının canını sıkmaktan korkuyormuş gibi çekingen,

— Evet, dedi, önceki gün.

Subay, dış görünüşünden Nehlüdof’un ilgi göstermeye değer bir kimse olduğuna karar verdiğini bel i eden bir tavırla,

— Kadınlar bölümüne gidecekseniz şöyle buyrun, dedi. Göğsünde madalyaları olan pala bıyıklı

çavuşa seslendi:

— Sidorof… Beyi kadınlar bölümüne götür.

— Başüstüne efendim.

Tam o anda parmaklığın önünde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı bir kadın.

Bütün bunlar pek garibine gidiyordu Nehlüdof’un. Onu en çok şaşırtan da, müdür yardımcısına, baş gardiyan —burada yapılan insanlık dışı işleri yürüten bu insanlara— minnettarlık duymasının gerektiğini hissetmesi olmuştu.

Gardiyan erkeklerle görüş odasından koridora çıkardı onu, tam karşıdaki kapıyı açıp, kadınlarla görüş odasına götürdü.

Bu oda da iki demir parmaklıkla üçe bölünmüştü, ama çok daha küçüktü. Ziyaretçi de cezalı da azdı burada, ama bağrışma, gürültü daha az değildi. Parmaklıklar arasında gardiyanlar dolaşıyordu burada da. Kol ağızları sırmalı, erkek gardiyanlar gibi mavi kuşaklı kadın bir gardiyandı buranın sorumlusu. Öteki odada olduğu gibi burada da parmaklıklara yapışıktı yüzler.

Bu yanda çeşitli tabakalardan kentliler, öte yanda bir bölümü ceza evinin verdiği beyaz giysili, bir bölümü de kendi giysileriyle cezalı kadınlar. Parmaklıkta boş yer kalmamıştı. Bazıları parmak uçlarında yükselerek öndeki başların üzerinden seslerini duyurmaya çalışıyorlardı; bazıları da yere oturmuş, öyle konuşuyorlardı.

Kadın cezalılar arasında dikkati en çok çeken, kıvırcık saçlarından başörtüsü kaymış, kaba görünüşlü, sıska bir çingene kadındı. Ortadaki

direğin yanında ayakta duruyor, elini kolunu çabuk çabuk sal ayarak bar bar bağırıyor, bu yandaki kuşağı düşük, mavi ceketli bir çingeneye bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Çingenenin yanında bir er oturuyordu, yerde karşısındaki cezalı kadınla konuşuyordu. Onun yanında sarı sakal ı, köylü bir genç parmaklığa yapıştırmış, kıpkırmızı olmuş

yüzünü; ağlamamak için kendini zor tuttuğu bel iydi. Ayaklarında sandal ar vardı. Sarışın, masmavi gözlerinde içtenlik okunan, sevimli, genç bir kadınla konuşuyordu. Gözlerini ayırmıyordu ondan kadın. Fe-— 174 —

dosyaydı bu; köylü de kocası. Ondan sonra üstü başı yırtık bir adam karşısındaki ablak yüzlü, kir pas içinde bir kadınla konuşuyordu. Sonra iki kadın, bir erkek, bir kadın daha vardı. Hepsinin karşısında cezalı bir kadın vardı. Maslova yoktu aralarında. Öte yandaki kadınların arkasında bir kadın duruyordu ayakta. Kim olduğunu hemen anlamıştı Nehlüdof; yüreği duracakmış gibi çarpmaya başladı, güçlükle soluk alıyordu. Beklenen an yaklaşmaktaydı. Parmaklığa yaklaştı, tanıdı onu. Mavi gözlü Fedosya'nın arkasında duruyor, kocasına söylediklerini gülümseyerek dinliyordu. Önceki günkü gibi önlük giymiyordu, beli kuşakla, iyice sıkılmış, beyaz bir bluz vardı

üzerinde. Duruşma salonunda olduğu gibi siyah, kıvırcık saçları görünüyordu gene başörtüsünün kenarından. Göğüsleri dolgundu.

Dananın kuyruğu kopacak şimdi, diye geçiriyordu içinden Nehlüdof. Nasıl seslensem ona acaba?

Yoksa kendi yaklaşır mı?

Ama yaklaşmadı parmaklığa Maslova. Klara'yı bekliyordu; bu kibar giyimli adamın ona gelmiş

olabileceğini bilemezdi.

Parmaklıklar arasında dolaşan kadın gardiyan Nehlüdof'a yaklaştı,

— Kimle görüşeceksiniz? Nehlüdof kendini zorlayarak,

— Yekaterina Maslova'yla, diyebildi.

— Maslova, ziyaretçin var! diye bağırdı kadın gardiyan.

XLIII

Maslova bakındı; başını kaldırıp, göğsünü çıkararak, Nehlü-dof'un çok iyi tanıdığı o uysal tavrıyla parmaklığa yaklaştı, iki kadın cezalının arasına sıkışıp dikkatli, soru dolu başmı Nehlüdof'a doğrulttu, tanıyamamıştı onu.

Ama giyinişinden zengin bir adam olduğunu görünce gülümsedi.

Gülümseyen yüzünü parmaklığa yaklaştırıp şehlâ gözleriyle Nehlüdof'a bakarak,

— Bana mı geldiniz? dedi.

— Evet..,

Nehlüdof sizin mi seni mi diyeceğini bilemiyor, bir karar veremiyordu. Sonunda verdi kararını:

— Evet, sizi görmek istemiştim… ben…

— Bırak numarayı şimdi! (Yandaki baldırı çıplak bağırıyordu.) Aldın mı almadın mı, onu söyle.

Öteden başka biri sesini duyurmaya çalışıyordu karşıya:

— Duymuyor musun, ölüm döşeğinde diyorum sana, daha nedir istediğin?

Maslova Nehlüdof'un ne dediğini anlayamıyordu, ama genç adamın yüzündeki ifade birden hatırlattı ona her şeyi. Ama ina-namıyordu buna. Dudaklarındaki gülümseme kaybolmuş, alnı kırışmıştı.

Gözlerini kısarak,

—- Duymuyorum ne dediğinizi, diye bağırdı.

Alnı giderek daha çok kırışıyordu.

— Buraya…

Evet, gerekeni yapacağım, beni affetmesi için yalvaracağım, diye geçirdi içinden Nehlüdof.

Gözleri doldu, bir hıçkırık gelip boğazına düğümlendi, demir parmaklığı sıkarak sustu, hüngür hüngür ağlamamak için zor tutuyordu kendini.

Öte yandan bağırıyordu biri:

— Niçin gereksiz yerlere başvuruyorsun? diyorum. Cezalı bir kadın,

— Val ahi bilmiyorum, diye bağırıyordu, inan bana. Maslova, heyecanını görünce tanımıştı

Nehlüdof’u. Ona

bakmadan:

— Benzetiyorum sizi ama bilmem ki… diye bağırdı. Yüzü kıpkırmızı oldu birden, bulutlandı.

Nehlüdof, ne söyleyeceğini önceden ezberlemiş gibi soluk almadan, yüksek sesle,

— Buraya senden beni affetmeni dilemeye geldim, dedi. Bunu söyleyince utandı, çevresine bakındı. Ama o anda da,

utanmasının daha iyi olduğunu düşündü. Istırap çekmesi gerekiyordu çünkü. Daha da yükseltti sesini:

— Bağışla beni, sana karşı çok suçluyum…

Maslova kıpırdamadan duruyor, şehlâ bakışını ayırmıyordu ondan.

Ama devam edemedi Nehlüdof, boşalmak üzere olan hıçkırıklarını tutmaya çalışarak parmaklıktan geri çekildi.

Nehlüdof'u kadınlar bölümüne yol ayan ceza evi müdürünün yardımcısı — besbel i onu merak ettiği için— arkasından gelmişti. Nehlüdof'u parmaklığın yanında görmeyince; görmeye geldiği kimseyle niçin konuşmadığını sordu. Nehlüdof burnunu sildi, sakin görünmeye çalışırken, başını

sal ayarak cevap verdi:

— Konuşulmuyor bu kadar uzaktan, birbirimizin sesini duymuyoruz.

Müdür yardımcısı bir an düşündü.

— Pekâlâ, buraya çıkarabiliriz onu, dedi. Gardiyan kadına seslendi:

— Mariya Karlovna! Maslova'yı bu yana geçirin.

Parmaklıktaki kapıdan bu yana geçirdiler Maslova'yi- Yumuşak adımlarla yaklaştı, Nehlüdof'un önünde durup aşağıdan yukarı yüzüne baktı. Siyah saçları önceki gün olduğu gibi başörtüsünün altından gözüküyordu gene; sağlıklı bir insanınkine hiç benzemeyen renksiz şiş yüzü sevimli, son derece sakindi. Yalnız, parlak siyah, şehlâ gözleri şiş gözkapaklarının arasından parlıyordu.

Müdür yardımcısı,

— Burada konuşabilirsiniz, dedi. Uzaklaştı yanlarından.

Duvarın dibindeki tahta sıraya yürüdü Nehlüdof.

Maslova soru dolu bakışlarıyla baktı müdür yardımcısına; sonra, akıl erdirememiş gibi omuz silkti, Nehlüdof'un arkasından tehta sıraya yürüdü, genç adamın yanına oturup eteklerini düzeltti.

— Beni bağışlamanızın kolay bir şey olmadığını biliyorum, diye başladı Nehlüdof.

Ama hıçkırığını tutmak için bir an susmak zorunda kaldı gene, sonra devam etti:

— Geçmişte olanları düzeltemeyecek olsam bile, elimden gelen her şeyi yapacağım şimdi.

Söyleyiniz bana…

Maslova, şehlâ gözleriyle Nehlüdof'a bakarak, ama onu görmeden:

— Nasıl buldunuz beni? diye sordu.

Nehlüdof, Maslova'nın öylesine değişmiş bozulmuş yüzüne bakarken Tanrım! diye geçiriyordu içinden. Yardım et bana. Ne yapayım, yol göster bana.

— Önceki gün duruşmanızda jüri üyesiydim, dedi. Tanımadınız mı beni orada?

— Tanımadım. Tanıyacak durumum mu vardı zaten. Hem bakmadım.

— Çocuk olmuş muydu?

Bunu sorarken kulaklarına kadar kızardığını hissetti Nehlü-dof.

Maslova bakışlarını kaçırarak, canı sıkkın, kısaca,

— Şansı varmış ki öldü o zaman, dedi.

— Neden öldü?

Maslova önüne bakarak cevap verdi:

— Ben de hastaydım, zor kurtuldum ölümden.

— Halalarım nasıl bıraktılar sizi?

— Karnında bebekle oda hizmetçisini kirn saklar evinde? Farkeder etmez kovdular beni. Hem ne gereği var bunların artık, hatırlamıyorum bile, unuttum hepsini. O defter çoktan kapandı.

— Hayır, kapanmadı. Böyle bırakamam sizi. Geç kalmış bile olsam, günahımı bağışlatmak istiyorum.

Maslova:

— Bağışlatacak bir şey yok, dedi; olan oldu, geçti. Başını kaldırıp Neflüdof’a bakt! —genç

adamın hiç beklemediği bir soğukluk, cilve vardı bu bakışta— sonra gülümsedi.

Maslova onu görmeyi hiç beklemiyordu, özel ikle şimdi, burada onunla karşılaşabileceğini aklının ucundan geçirmiyordu. Bu nedenle onu birden karşısında görünce şaşırmış, unuttuğu şeyleri hatırlamıştı. Önce onu seven, onun da sevdiği pırlanta gibi bir gencin ona düşündürdüklerinin, tattırdığı duyguların o yepyeni, gözkamaştırıcı dünyasını hatırladı —hayal meyâl—; sonra bu gencin anlaşılmaz kalpsizliğini, yaşadığı o büyülü mutluluğu izleyen, uğradığı bir sürü hakareti, çektiği acıları… Yüreğine bîr şey saplandı sanki. Duygularını iyice anlayacak güçte olmadığı için şimdi de her zaman yaptığını yaptı: Bu anıları kovar,

çirkin yaşantının koyu dumanıyla örtmeye çalışırdı onları; şimdi de aynı şeyi yapmıştı. Yanında oturan genç adamı, bir zamanlar sevdiği delikanlı olarak görmüş, ama bunun çok acı bir şey olduğunu görünce vazgeçmişti. Güzel giyimli, sağlıklı, sakalına lavanta sürmüş bu beyefendi onun için, bir zamanlar sevdiği Neh-lüdof değildi şimdi; onun gibi kadınlardan canları istediği zaman yararlanan,lan gereken adamlardan biriydi. Bunun için cilveli gü-lümsemişti ona.

Nehlüdof’tan nasıl yararlanabileceğini düşünüyordu.

— Her şey bitti artık, dedi. Kürek cezasına çarptırıldım. Bu korkunç sözcüğü söylerken dudakları

titriyordu. Nehlüdof,

— Suçsuz olduğunuzu biliyordum, dedi, inanıyordum suçsuz olduğunuza.

— Elbette suçsuzum. Hırsız ya da soyguncu değilim tabiî İyi bir avukatım olsa kurtulurmuşum, öyle diyorlar. (Bir an sustuktan sonra devam etti.) Dilekçe vermek gerekirmiş. Ama çok para istermiş bunun için…

—• Evet, dedi Nehlüdof. Avukatla görüştüm.

— Paraya acımamak gerek bu iş için.

— Yapılabilecek her şeyi yapacağım. Bir sessizlik oldu.

Maslova gene öyle gülümsedi. Sonra birden:

— Bir dileğim olacaktı… dedi, acaba biraz para verebilir misiniz bana? Çok değil… on ruble yeter.

Nehlüdof bozuldu, para cüzdanına davrandı hemen,

— Evet, evet…

Maslova, odanın içinde dolaşıp duran müdür yardımcısına

baktı.

— O görmeden verin, dedi, yoksa alırlar elimden.

Subay arkasını döner dönmez çıkardı cüzdanını Nehlüdof, ama on rublelik kâğıt parayı tam uzatıyordu ki, subay onlardan yana döndü gene. Nehlüdof parayı avucunda sıktı.

Bir zamanlar sevimli olan bu soğuk, şiş yüze bakrak Ölü bir kadın sayılır artık diye geçirdi içinden.

Bir subaya, bir Neh-lüdof’un avucunda sıktığı kâğıt parçasına kayan, şehlâ siyah gözlerinde tuhaf bir parıltı vardı. Bir an duraksadı Nehlüdof.

Dün gece ruhunda konuşan o şeytan konuşmaya başlamıştı gene. Her zaman olduğu gibi, Nehlüdof’u ne yapması gerektiğini değil de, davranışının sonucunu, çıkarının nerede olduğunu düşünmeye zorluyordu.

Bu kadınla hiç bir şey yapamazsın, diyordu ses; sana suyun dibini boylatacak, başkalarına yararlı

olmanı engel eyecek bir taş bağlıyorsun boynuna, Ver ona parayı, ne istersen ver, hoşça kal deyip çek git, bitsin her şey.

Nehlüdof, ruhunda çok önemli bir oluşumun gerçekleşmekte olduğunu, ruh dünyasının dengede sal andığını, en küçük bir çabayla iki yandan birinin ağır basacağını hissediyordu. Gösterdi bu çabayı Nehlüdof, dün ruhunda varlığını hissetti o, Tanrıyı yardıma çağırdı, geldi yardımına Tanrı

Maslova’ya her şeyi anlatmaya, hemen şimdi anlatmaya karar verdi.

— Katyuşa! dedi. Senden af dilemeye geldim buraya, ama hâlâ söylemedin affedip etmediğini, bir gün edip etmeyeceğini.

Birden sen demeye başlamıştı ona.

Maslova dinlemiyordu onu, bir avucunun içindeki paraya, bir subaya bakıyordu. Subay arkasını

dönünce birden uzattı elini, parayı alıp kuşağının arasına soktu.

Küçümser bir tavırla —Nehlüdof’a öyle gelmişti— gülümseyerek:

— Çok tuhaf konuşuyorsunuz, dedi.

Nehlüdof, Maslova’da ona karşı düşmanca bir şeyin bulunduğunu sezinlemişti. Genç kadını öyle, olduğu gibi savunuyordu bu, kalbine kadar varmasına engel oluyordu Nehlüdof’un.

Ama şaşılacak bir durumdu, Nehlüdof'u geriletmiyordu bu, çok daha büyük bir güçle çekiyordu onu. Maslova'nın ruhsal kişiliğini uyandırması gerektiğini, bunun çok güç bir iş olduğunu biliyordu; bu güçlüktü zaten onu çeken. Şimdiye kadar Maslova' ya karşı da başka bir kimseye karşı da beslemediği bir duygu besliyordu ona şimdi. Kendi için bir şey beklemiyordu Maslova' dan; onun şimdiki Maslova olmaktan çıkıp, uyanmasını, eski Katyuşa olmasını istiyordu.

— Niçin böyle konuşuyorsun Katyuşa? İyi tanırım seni ben hatırlıyorum Panovo'da…

Maslova soğuk,— 180 —

— Eskiyi ne diye karıştırıyorsunuz? dedi.

— Günahımı affettirmek için, Katyuşa.

Onunla evleneceğini söyleyecekti, ama göz göze geldiler bir an, genç kadının bakışında öylesine korkunç, kaba, soğuk bir şey vardı ki söyleyemedi.

Bu arada ziyaretçiler odadan çıkmaya başlamışlardı. Subay, Nehlüdof'un yanına geldi, görüşmenin sona erdiğini söyledi. Maslova ayağa kalktı; başı önünde, gitmesine izin verilmesini bekliyordu.

Nehlüdof,

— Hoşça kalın, dedi, size daha çok şeyler söyleyecektim, ama görüyorsunuz ki zaman yok.

Gene geleceğim.

Elini uzattı.

— Hepsini söylediniz galiba… Maslova da uzattı elini, ama sıkmadı.

— Hayır, söylemedim, daha rahat konuşabileceğimiz bir yerde görüşmeye çalışacağım sizinle. O zaman çok önemli bir şey, söylemem gereken şeyi söyleyeceğim size.

Maslova, hoşuna gitmek istediği erkeklere gülümsediği gibi gülümsedi.

— Nasıl isterseniz…

— Kız kardeşimden daha yakınsınız bana, dedi Nehlüdof. Maslova:

— Tuhaf, diye mırıldandı.

Başını sal ayarak parmaklığın öte yanına geçti.

XLIV

Nehlüdof, onu görünce, kendisine yardım etmek istediğini, yaptığına pişman olduğunu öğrenince Katyuşa'nın sevineceğini, duygulanacağını, gene eski Katyuşa olacağını umuyordu; oysa Katyuşa'nın artık var olmadığını, yalnızca Maslova'nın yaşadığını dehşetle görmüştü. Bu hem şaşırtıyordu onu, hem dehşete

düşürüyordu.

Onu en çok şaşırtan da, Maslova'nın, içinde bulunduğu durumdan utanmadığı gibi —cezalı

olmasından değil (bundan utanıyordu bir genel kadın olmasından— evet, içinde bulunduğu du-

rumdan utanmadığı gibi, bu durumunu seviyor, hatta ondan gurur duyuyormuşcasına davranmasıydı. Öte yandan, başka türlü de olamazdı. Kişioğlu, bir şeyler yapabilmek için önce işini önemli, iyi bel emek zorundadır. Bu nedenle kişi, durumu ne olursa olsun, işini ona önemli, iyi gösterecek bir dünya görüşü yaratır kendi kendine daima.

Bir hırsız, katilin, çaşıtın, genel kadının, yaptığı işin çirkinliğini görüp de utanacağı düşünülür genel ikle. Oysa tam tersi olur bunun. Kötü talihinin ya da günahlarının, yanlışlıklarının sonucu düşen, kötü yola sapan insanlar — ne denli yanlış, olursa olsun— durumlarım iyi, saygıdeğer görecekleri bir dünya görüşü edinirler kendilerine. Bu görüşü sürdürebilmek için de, aynı

görüşün paylaşıldığı bir çevrede yaşamaya başlar insan bilinçsiz olarak. Çalmaktaki becerikliliğiyle övünen bir hırsız, rezil iğiyle övünen bir genel kadın, canavarlığıyla övünen bir katil görünce şaşırıyoruz.

Bu şaşkınlığımızın tek nedeni, bu insanların kendilerine özgü bir çevreleri olması, en önemlisi de, bizim onların bu çevresinin dışında bulunmamızdır. Zenginlikleriyle, yani soygunculukla övünen zenginler; tutkularıyla, yani başkalarını öldürmekle övünen komutanlar; güçleriyle, yani güçsüzleri ezmekle övünen hükümdarlar da aynı şeyi yapmıyorlar mı aslında? Bu insanların, durumlarını

haklı göstermek için benimsedikleri dünya görüşünü, iyilikle kötülük üzerine düşüncelerini çirkin görmememizin tek nedeni, böyle kötü düşünen insanların çoğunlukta olmaları, bizim de onlardan olmamızdır.

Maslova da kendine göre bir dünya görüşü edinmişti. Bir genel kadındı, kürek cezasına çarptırılmış bir genel kadın; ama gene de, kendini haklı görmesine, hatta insanlar önünde durumuyla övünmesine yardım edecek bir dünya görüşü vardı.

Şöyleydi bu dünya görüşü: Bütün erkeklerin —yaşlıyla, genciyle, okul usuyla, generaliyle, aydınıyla, kara cahiliyle bütün erkeklerin— en büyük zevki, güzel bir kadınla yatmaktır; bu yüzden, başka şeylerle ilgileniyorlarmış gibi davransalar bile, aslında istedikleri tek şey budur.

Güzel kadın bu hazzı tattırabilir ya da tattıramaz onlara; öyleyse önemli, gereksinme duyulan bir insandır o. Maslova'nın geçmişi de, şimdiki yaşayışı da doğruluyordu bu dünya görüşünü.— 182

XLV

On yıldır her yerde, Nehlüdoftan, yaşlı polis konserinden gardiyanlara kadar bütün erkeklerin ona gereksinme duyduklarını görmüştü. Ona gereksinme duymayan erkeklerin farkında değildi. Bu nedenle, insanları tutkudan gözleri dönmüş, el erindeki bütün imkânlar! —yalanı, zorlamayı

.parayı, kurnazlığı—ona sahip olmak için kul anan yaratıklar olarak görüyordu.

Hayat buydu Maslova için; böyle bir dünya görüşü onu sonuncu değil, çok önemli bir insan yapıyordu. Bu düşünce Mas-lova için en değerli şeydi dünyada; öyle olmak da zorunluydu zaten, çünkü bu dünya görüşünü değiştirseydi, bu düşüncenin insanlar arasında ona sağladığı önemini yitirirdi. Dünyadaki önemini yitirmemek için, onunla aynı dünya görüşünü paylaşan insanlar arasında yaşıyordu bilinçsiz olarak. Nehlüdof'un onu başka bir dünyaya çekmek istediğini sezinleyerek, insanlar arasındaki ona kendine güven, kendine saygı veren yerini bu yeni dünyada yitireceği korkusuyla karşı koyuyordu buna, dünyasından çıkmamak için diretiyordu. İlk gençlik yıl arının, Nehlüdof'Ia olan ilişkilerinin anılarını da bu yüzden kovuyordu. Bu anılar onun şimdiki dünya görüşüyle uzlaşmıyorlardı hiç, bu yüzden, bel eğinden tamamen silip atmıştı onları; daha doğrusu, bel eğinin bir yerinde dokunulmadan saklıyordu. Ama hiç bir şey bu anılara ulaşamasm diye, —arıların kendileri, uğraşmaları için zararlı böcekleri yaptıkları gibi— güzelce kapamıştı

üzerlerini. Bu nedenle, şimdiki Nehlüdof, bir zamanlar tertemiz bir sevgiyle bağlandığı insan değil de, yararlanabileceği, yararlanması gereken zengin biriydi onun için. Aralarında, her erkekle olan ilişkiler olabilirdi ancak.

Nehlüdof kalabalıkla beraber ana kapıya doğru yürürken, Hayır, önemli, en önemli olanı

söyleyemedim, diye düşünüyordu. Onunla evleneceğimi söylemedim. Söylemedim ama evleneceğim.

Fazladan biri çıkmasın, ya da içerde kalmasın diye kapılarda teker teker saydılar onları gene gardiyanlar. Nehlüdof, şimdi sırtına vurulmasından alınmadığı gibi, bunu farketmedi bile.

Yaşayışını değiştirmek istiyordu Nehlüdof, ona büyük gelen evini satacak, hizmetçilere yol verecek, otele yerleşecekti. Ama Agrafena Petrovna kışa kadar böyle bir şey yapmanın gereği olmadığına inandırdı onu; yazın satın alan çıkmazdı evi, hem bunca eşyayı orada burada tutmak da olmazdı. Öyle ki, yaşayışını değiştirmek için Nehlüdof'un gösterdiği bütün çabalar (sade, üniversitelerinki gibi bir yaşayışı olsun istiyordu) bir sonuç vermedi. Her şey eskisi gibi kaldıktan başka, evin içinde bir telâştır da başlamıştı: Odalar

havalandırılıyor, kürklüyle ipekliyle bütün giysiler güneşe asılıyor, temizleniyordu. Kapıcıyla yardımcısından tutun da ahçı kadına, hattâ

Korney'e kadar herkes harıl harı! çalışıyordu. Önce, birtakım resmî giysiler, tuhaf kürkler —hiç bir zaman kul anılmamış şeylerdi bunlar— çıkarıp astılar iplere; sonra halıları, masa, sandalye ne varsa hepsini çıkardılar. Kapıcıyla yardımcısı adaleli kol arını sıvayıp dikkatle temizlediler hepsini.

Daha sonra odaları bir naftalin kokusudur sardı. Bahçeden geçerken, pencereden dışarı

bakarken, ne çok gereksiz eşyasının olduğunu düşünüyordu Nehlüdof, şaşıyordu. Bütün bunların kul anılmasının tek nedeni, Agrafena Petrovna'-ya, Korney'e, kapıcıyla yardımcısına iş bulmaktır…

Maslova sorunu yoluna konulmadığı sürece böyle yaşayıp gitmeli. Ama hiç de kolay olmayacak bu. Neyse canım, onu serbest bıraktıklarında, ya da Sibirya'ya yol arlarsa ben de peşinden gittiğimde değişecek naşı! olsa her şey.

Avukat Fanarin'in söylediği gün ona gitti Nehlüdof. Kocaman kocaman ağaçlarla çevrili, pencerelerinde gözkamaştırıcı perdeleri olan, ancak birdenbire zenginleşen insanlarda bulunan havadan gelmiş parayla döşendiği bel i güzel evine girince, doktor bekleme odalarında olduğu gibi, bir sürü bekleyenle karşılaştı Nehlüdof. Canları sıkılmasın diye resimli dergiler serili masaların çevresinde düşünceli düşünceli oturuyorlardı. Avukatın, yüksek bir bölmenin arkasında oturan yardımcısı, Nehlüdof'u tanıyıp yanma geldi, selâm verdi, geldiğini içeri hemen bildireceğini söyledi. Döndü, avukatın çalışma odasına doğru yürüdü. Tam o anda kapı açıldı, kısa boylu, yepyeni giysili, kırmızı yüzlü, gür bıyıklı, orta yaşlı bir adamla avukat yüksek sesle, heyecanlı

heyecanlı konuşarak çıktılar dışarı. İkisinin de yüzünde, çok kâr-

h, ama hiç de iyi olmayan bir işi yeni bitirmiş insanlarınkinde görülen ifade vardı.

Fanarin gülümseyerek:

— Sizde suç, anam babam, diyordu.

— Cennete gitmeyi kim istemez, ah şu günahlarım olmasa..,

— Biliyoruz, biliyoruz. Kahkahalarla gülmeye başladı ikisi de.

Fanarin, Nehlüdofu görünce, uzaklaşmakta olan tüccara başını sal ayarak:

— O, buyrun Prens, dedi.

Nehlüdof'u ağır döşeli çalışma odasına alıp karşısına oturduktan sonra, bundan önceki dâvada kazandığı başarının gülümsemesini tutarak:

— Bir sigara buyurmaz mısınız? dedi.

— Teşekkür ederim, Maslova dâvası için gelmiştim.

— Evet, evet, şimdi bakarız. Ah şu para babaları ne anasının gözü oluyorlar! Demin çıkanı

gördünüz değil mi? On iki milyonu vardır. Hâlâ konuşmasını bilmez. Bir köpek için de adam öldürür sırasında.

Nehlüdof O bilmiyor konuşmasını da sen biliyor musun sanki? diye geçirdi içinden.

Tavırlarıyla Nehlüdofa öteki müşterilerini umursamadığını bel i etmeye çalışan bu ukalâ adamdan iğreniyordu.

Avukat, başka şeylerden söz ettiği için kendini temize çıkarmaya çalışmak istiyormuş gibi:

— Amma da sıktı canımı, dedi, böyle rezil herif gelmemiştir yeryüzüne. Efendime söyleyeyim, canı… Neyse, gelelim sizin işe… Dosyayı dikkatle okudum, —Turgenyef'in deyimiyle— bir şeyi beğenmedim, yani avukatın pısırığın teki olmasını, karara itiraz etmek için eline geçen fırsatları

kaçırmasını.

— Peki siz neye karar verdiniz? —• Bir dakika.

Odaya giren yardımcısına döndü:

— Söyleyin ona, benim dediğim gibi olacak; işine gelirse.

— Kabul etmiyor efendim.

— Pekâlâ, kalsın öyleyse.

Gülümseyen yüzü bulutlandı bir anda, öfke kapladı onu.

Sonra gülümsedi gene.

— Avukatlar beleşten para kazanır derler bir de, diye devam etti. Parasız bir borçluya haklı

olduğu bir dâvayı kazandırdım; şimdi nerede bir parasız varsa buraya geliyor. Oysa bu çeşit işler çok uğraştırır insanı. Bir yazarın dediği gibi, biz de etimizden bir parça koyarız mürekkebe.

Neyse, gelelim sizin davanıza, ya da sizi ilgilendiren dâvaya; avukat berbatmış, itiraz için el e tutulur bir delil yok, ama itiraz edilebilir gene de; şöyle bir şey yazdım.

Karalanmış bir kâğıt aldi eline, her resmî yazıda olan basmakalıp yerleri okumadan, önemli sözcüklerin üzerine basarak okumaya başladı:

— Yargıtay başkanlığına, falan mahkemenin falan günkü duruşmasında, tüccar Smelkof’u zehirlemekten sanık Maslova, ceza yasasının 1454. maddesi uyarınca kürek cezasına çarptırılmıştır, falan, falan.

Bir an durdu. Bu çeşit yazıları her zaman okuduğu halde, ses tonunu büyük bir hazla dinlediği bel iydi. Sözcüklerin üzerine basa basa okumaya devam etti:

— Bu kararın, duruşmada yapılan çok önemli usulsüzlükler nedeniyle bozulması gerekmektedir.

Bir kere, Smelkof'un iç organlarıyla ilgili rapor duruşmada okutulmamış, başkan daha başındayken kesmiştir bu raporun okunmasını.

Nehlüdof şaşırmıştı.

— Savcı istemişti zaten bu raporun okunmasını.

— Önemli değildir bu, savunma da bazı nedenlerle isteyebilirdi aynı şeyi.

— Saçma sapan bir şeydi zaten.

— Olsun varsın, bizim için bir nedendir gene de. Devam ediyorum: İki, Maslova'nın savunma avukatı, sanığın kişiliğini tam olarak belirtmek amacıyla onun düşüşünün ruhsal nedenlerinden söz etmeye başlayınca, başkan, bunların dâvayla ilişiği olmadığı gerekçesiyle susturulmuştur.

Oysa yargıtayın da bir çok kereler açıklığa kavuşturduğu gibi, ceza mahkemelerinde sanığın kişiliğinin, ruh dünyasının bilinmesi sorunun doğru karara bağlanması bakımından çok önemlidir.

Avukat, Nehlüdofa bakarak:— 186 —

— Bu etti iki, dedi. Nehlüdof daha da şaşırmıştı.

— Ama öyle kötü konuşuyordu ki, kimse bir şey anlaya-mıyordu.

Fanarin gülümsedi.

— Sevimli bir aptaldır, dedi, aklı ermez böyle şeylere zaval ının, saçmalayıp durduğu bel i; ama gene de bir nedendir bu. Neyse, devam edelim. Üç, son konuşmasında başkan, ceza mahkemeleri yasasının 801'nci maddesinin 1'nci şıkkında kesinlikle belirtildiği halde, jüri üyelerine hukukta nelerin suç sayıldığını açıklamamış; Maslova'nın Smelkof'a zehir verdiğinin gerçek olduğunu kabul etseler bile, bunu tüccarı öldürmek amacıyla yapmadığı gerekçesiyle sanığı

cinayette suçsuz saymaya yetkili olduklarını hatırlatmamıştır. Maslova'da dikkatsizlik —hiç

aklında olmayan bir ölüme yol açan bir dikkatsizlik— suçu görebilecekleri üzerinde durmamıştır.

En önemli olan nokta da burasıdır işte.

— Biz de anlayabilirdik bunu ama. Bizde kabahat.

— Son olarak da —avukat devam ediyordu,— jürinin, mah kemece Maslova'nın suçluluğu üzerine sorulan soruya verdiği cevapta açık seçik bir çelişki vardır. Maslova ortada hiç bir sebep yokken Smelkof'u öldürmekle suçlanmıştır; çünkü jüri, Maslova'nm hırsızlık olayıyla ilgisi bulunmadığını belirtmiştir cevabında. Kuşkusuz, bununla sanığın, tüccarı öldürmek amacıyla ona zehiri verdiği iddiası da kabul etmediklerini sanıyorlardı üye ler; başkanın, konuşmasında her şeyi yeterince açıklamamasından doğan bir yanlış anlama sonucu cevapta açık olarak belirtilmemiştir bu. Ceza mahkemeleri yasasının 816 ve 808'nci maddelerinden yararlanılması; yani başkanın, jüriden bu karışıklığın açıklığa kavuşturulmasını, tekrar toplanıp, sanığın suçluluğu üzerine yeni bir cevap vermesini istemesi gerekirdi bu durumda.

— Niçin yapmadı bunu başkan acaba? Fanarin gülümsedi.

— Ben de bilmek isterdim bunu doğrusu.

— Yargıtay bozar mı kararı dersiniz?

— Dosyanın inceleneceği oturuma katılacak düşkünlere bağlıdır bu.

— Düşkünlere mi dediniz?

— Evet. Düşkünler evine yatması gereken zaval ılardır çünkü hepsi. Böyle işte efendim.

Sonra şöyle diyorum: Bu durumlar göz önüne alınırsa, Mahkemenin Maslova'yı

cezalandırmasının, 771'e 3'ün uygulanmasının usulsüz olduğu kesindir. Yukarda saydığım önemli usulsüzlükler nedeniyle falan filân, 909, 910, 912'ye 2 ve 928 maddeler uyarınca bu kararın bozulmasını falan filân, dâvanın başka bir mahkemede yeniden incelenmesine emirlerinizi yüksek kurulunuzdan en derin saygılarımla falan filân. Gördüğünüz gibi, yapılabilecek her şey yapılmıştır.

Ama açık konuşacağım. Başarı elde edeceğimizden pek umut var değilim. Bununla beraber, dosyayı inceleyecek olan kurulun üyelerine bağlıdır her şey. Yargıtayda tanıdıklarınız varsa konuşun onlarla.

— Birkaç kişi tanıyorum.

— Elinizi çabuk tutun ama; hemorotilerinin tedavisi için yakında her biri bir yana gider, üç ay beklemek zorunda kalırız o zaman… Olumlu sonuç alamazsak Çara başvurmak kalıyor bir de. Bu da perde arkası çalışmaları gerektirir. O durumda da elimden geleni yaparım; perde arkası

çalışmada değil tabiî, dilekçenin yazılmasında.

— Çok teşekkür ederim, ücreti, acaba…

— Yardımcım dilekçeyi temize çekilmiş olarak sunarken söyleycek efendim.

— Bir şey daha sormak istiyordum size. Savcı, sözü geçen Kimseyle görüşebilmem için bir izin kâğıdı verdi bana; ceza evine gittim, belirli günlerin ve yerlerin dışında görüşmek için valilikten de izin alınmasının gerektiğini söylediler. Öyle midir?

— Galiba. Ama vali yok şimdi, yardımcısı bakıyor yerine. Gelgelelim, salağın tekidir o da, sanmam ki bir şey elde edebi-lesiniz.

—• Maslennikof mu?

— Evet. Nehlüdof:

— Tanıyorum onu, dedi.

Kalktı. O anda son derece çirkin, kalkık burunlu, elmacık kemikleri çıkık, sarı yüzlü bir kadın daldı

odaya. Çinkinliğini hiç

XLVI

umursamadığı bel iydi. Avukatın karısıydı bu. Acayip bir giyinişi olduktan başka — açık sarıyla yeşil karışımı, yarısı kadifeli yarısı ipekli, alacalı bulacalı bir şey vardı üzerinde — evet, acayip bir giyinişi olduktan başka, parlak saçları da hafifçe kıvırcık yapılmıştı. Büyük bir komutan tavrıyla rüzgâr gibi girdi odaya. Redingotlu, ipek yakalıklı, beyaz kravatlı, toprak rengi yüzü gülümseyen, uzun boylu bir adam vardı yanında. Yazardı bu, Nehlüdof tanıyordu onu.

Kadın kapıyı açar açmaz,

— • Anatol, dedi, benim odama gel çabuk. Semyon İvano-viç bir şiirini okuyacak bize; sen de Garşina üzerine yazdığını okuyacaksın ama.

Nehlüdof tam gitmeye hazırlanıyordu ki, avukatın karısı kocasıyla kısa bir fis-koştan sonra ona döndü:

— Buyrunuz Prens, tanıyorum sizi, bu yüzden, tanıştırılmamıza gerek yok. Edebiyat toplantımıza onur veriniz. Çok seveceksiniz. Anatol çok güzel şiir okur.

Anatol kol arını iki yana açıp, gülümseyerek karısını gösterdi — bu gülümseyişiyle böyle güzel bir kadına itiraz edilemeyeceğini anlatmak istiyordu,

— Görüyorsunuz ya ne kadar çeşitli işim var, dedi. Nehlüdof, onu da toplantılarına çağırdığı için son derece kibar, resmi bir tavırla teşekkür etti avukatın karısına; zamanı olmadığını söyleyerek çıktı odadan.

Avukatın karısı arkasından:

— Amma da kendini beğenmiş! dedi.

Bekleme odasında avukatın yardımcısı temize çekilmiş hazır dilekçeyi verdi Nehlüdof'a; ücret konusunda da, Anatoli Pet-roviç'in bin ruble uygun gördüğünü söyledi; Anatoli Petroviç'in bu çeşit dâvalarla ilgilenmediğini, bunu onun, Nehlüdof'un hatırı için aldığını da ekledi.

— Dilekçeyi kim imzalayacak? dedi Nehlüdof.

— Sanık kendi de imzalayabilir, bu güçse, Anatoli Petroviç ondan izin alıp imzalayabilir.

— Yo, ben gider imzalatırım ona.

Nehlüdof, Maslova'yı bir an önce görmek fırsatı çıktığı için sevinmişti.

Her zamanki saatte gardiyanların düdükleri çınlattı gene ceza evinin koridorlarını. Hücrelerin, koridorların kapıları demir gürültüsütle açıldı; çıplak ayakların, takunyaların sesi duyuldu; temizleyiciler, havayı iğrenç bir kokuyla doldurarak geçtiler koridorlardan. Cezalılar el erini yüzlerini yıkadılar, giyinip yoklamaya koridorlara çıktılar, yoklamadan sonra çay için kaynar su almaya gittiler.

Çaydan sonra ceza evinin her hücresinde aynı konu konuşuluyordu heyecanlı heyecanlı: O gün iki cezalı kırbaçlanacaktı. Bunlardan biri, sevgilisini kıskançlık yüzünden öldürmüş, Vasil-yef adında, öğrenim görmüş bir gençti. Hücre arkadaşları, eli açık, neşeli bir insan olduğu, ceza evi yöneticilerine sırasında diretmesini bildiği için severlerdi onu. Yasaları iyi biliyor, çiğ-nenmelerine göz yummuyordu. Yöneticiler bu yüzden diş biliyorlardı ona. Üç hafta önce gardiyanın biri, resmi giysisine çorba döktü diye bir temizleyiciyi dövmüştü. Vasilyef hemen karışmıştı işe, yasaların cezalıları dövmeyi yasakladığını söyleyerek temizleyiciyi savunmuştu. Gardiyan Sana yasaları

gösteririm ben diye başlayarak ağzına geleni sayıp dökmeye başlamıştı. Vasilyef de aşağı

kalmamıştı ondan. Gardiyan vurmak istemişti Vasilyef’e, ama beriki el erini yakalamış, üç dakika öyle tuttuktan sonra çevirip kapıdan dışarı fırlatmıştı onu. Gardiyan müdüre yakınmış, müdür de Vasilyef’in zindana kapatılması emrini vermişti.

Bodrum katta kapıları dışardan sürgüyle kapanan, karanlık, küçük küçük odalar vardı, onlara zindan diyorlardı. Bu soğuk, karanlık odalarda ne bir sedir, ne masa ne de sandalye vardı; buraya atılan cezalı çamurun üzerinde yatar ya da otururdu. Bacaklarının arasından, yatarken üzerinden kocaman kocaman fareler geçerdi. Hem çoktu burada bu fareler, hem de son derece gözü

pektiler, öyle ki karanlıkta ekmeği onlardan kurtarmak imkânsız bir şeydi. Buraya atılan cezalıların elinin altından yerlerdi ekmeği, biraz kıpırdamadan dursa cezalıya bile saldırırlardı. Vasilyef, suçlu olmadığını öne sürerek gitmek istememişti zindana. Zorla götürmek istemişlerdi onu. Karşı

koymuştu. İki cezalı gardiyanların elinden kurtulmasına yardım etmişti. Gardiyanlar toplanmış, bu arada acı kuvvetiyle ün salmış Petrof da

gelmişti. Sindirmişlerdi cezalıları, zindanlara tıkmışlardı. Cezaevinde başkaldırmaya benzer bir olayın olduğu hemen iletilmişti valiye. Baş suçlulara —Vasilyef’le, serserilikten yatan Ne-pomnyaşçiy’e— otuzar kırbaç vurulması buyruğu gelmişti yazılı olarak.

Kadınların görüşme odasında kırbaçlanacaktı suçlular…

Daha akşamdan herkes öğrenmişti durumu ceza evinde; hücrelerde bütün cezalılar heyecanlı

heyecanlı bundan söz ediyorlardı.

Korableva, çalımlı, Fedosya, Maslova köşelerinde oturmuş —hepsinin de yüzü kırmızıydı, votka içmişlerdi çünkü; Maslo-va’nm parası çoktu bu kez, içkiyle ağırlamıştı arkadaşlarını—• çay içiyor, aynı şeyden söz ediyorlardı.

Korableva, hiç eksiği olmayan sağlam dişleriyle şekeri kırarken:

— Vasilyef'in bu yaptığı başkaldırmak mıdır ki? diyordu. Arkadaşını savundu yalnızca. Artık kavga da etmemeli.

Uzun saçları omuzlarına dökülmüş Fedosya:

— İyi bir çocukmuş, dedi, öyle diyorlar.

Çaydanlığın bulunduğu ranzanın karşısında, bir odunun üzerinde oturuyordu.

Korableva Maslova'ya döndü.

— Ona söylemişti bu durumu Miyahlovna. Nehlüdof'tan söz ediyordu. Maslova gülümseyerek sal adı

başını.

— Söylerim, dedi. Benim için her şeyi yapar. Fedosya karıştı söze:

— Ne zaman gelir seninki? Gardiyanlar zaval ıları almaya gitmişlerd bile. —Göğüs geçirdi—

Canavarlıktır bu.

— Bizim orda bir köylüyü nasıl dövdüklerini görmüştüm bir keresinde. Kaynatam muhtara yol amıştı beni. Kapıdan girince bir de ne göreyim…

Demir yolu bekçisi kadın uzun uzun anlatmaya başladı gene. Üst koridorda ayak sesleri, gürültüler duyulunca sustu ancak.

Kadınların hepsi kulak kesilmişti.

— Kırbaçlamaya başladılar, dedi Çalımlr. Öldüresiye vurur-

lar ona şimdi rezil er. Soluk aldırmıyordu onlara çünkü.

Yukarda kesildi gürültü, demir yolu bekçisi kadın anlatmasına devam etti. Muhtarın ahırında bir köylüyü nasıl kırbaçlandıklarını, bakarken içinin nasıl paramparça olduğunu anlattı. Çalımlı, Sçeglof'un kırbaçlanırken gık demediğini söyledi. Sonra Fedosya çayı kaldırdı, Korableva'yla demir yolu bekçisi kadın dikiş dikmeye başladılar, Maslova da ranzasına oturdu, dizlerini kol arının arasına alıp düşüncelere daldı, canı sıkılıyordu. Yatmaya hazırlanıyordu ki, kadın gardiyan seslendi ona, müdürün odasına gideceğini, ziyaretçisi olduğunu söyledi.

Maslova, cıvasının yarısı dökülmüş aynanın karşısında başörtüsünü düzeltirken Menşova:

— Bizi de söylemeyi unutma ona, diyordu. Biz yakmadık, kendi, o haydut yaktı, işçi de gördü.

Gidecek yeri yok hayinin. Mitri'yi çağırıp sorsun, öyle söyle ona. Her şeyi olduğu gibi anlatır ona Mitri. Ne olduğunu anlamadan buraya soktular bizi, o haydut da başkasının karısıyla keyif çatıyor dışarda, meyhanelerde kafa çekiyor.

Korableva doğruladı:

— Yasaya da hiç bir şeye de sığmaz bu.

— Söyleyeceğim, dedi Maslova. Göz kırparak ekledi:

— İyice cesaretlenmek için biraz daha içeyim.

Korableva yarım maşraba daha koydu ona. Maslova bir dikişte içti hepsini, ağzını sildi, kendi kendine iyice cesaretlenmek için diye tekrar ederek başını sal adı, çakırkeyif, gülümseyerek yürüdü gardiyan kadının peşi sıra.

XLVII

Nehlüdof çoktan beri bekliyordu.

Ceza evine gelince dış kapının zilini çalmış, nöbetçi gardiyana savcının verdiği izin kâğıdını

göstermişti.

— Kimi istiyorsunuz?

—• Cezalı Maslova’yla görüşeceğim.

— Şimdi olmaz: Müdürün işi var.

—• Odasında mı? diye sordu Nehlüdof./

192 —

Gardiyan, ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi kararsız Neh-lüdofun gözünden kaçmamıştı bu:

— Hayır, dedi, odasında değil, burada, ziyaretçi odasında.

— Şimdi görüşemez miyim acaba kendisiyle?

— Hayır, önemli işi var.

— Ne zaman görebileceğim?

— Çıkıyorlar işte, söylersiniz şimdi. Bekleyin biraz.

O anda yan kapıdan parlak sırmalarıyla, yüzünün cildi pırıl pırıl, bıyıkları sigara dumanından sararmış bir assubay çıktı, sert bir sesle gardiyana:

— Buraya niçin adam alıyorsunuz?… diye bağırdı. Odaya.. Nehlüdof kesti sözünü:

— Müdürün burada olduğunu söylemişlerdi de. Assubayın da telâşlı olması şaşırtmıştı onu.

Tam o anda iç kapı açıldı, Petrof çıktı. Terlemişti, öfkeliydi. Assubay dönerek:

— Dersini aldı, dedi.

Assubay gözleriyle Nehlüdof’u gösterdi, Petrof sustu hemen, yüzünü buruşturup arka kapıdan çıktı gitti.

Nehlüdof Dersini alan kim? diye geçirdi içinden. Niçin bu kadar telâşlı hepsi? Assubay niçin beni gösterdi ona?

Assubay gene Nehlüdof’a döndü.

— Burda durulmaz efendim, müdürün odasına buyrunuz. Nehlüdof tam dönüp yürüyecekti ki, arka kapıdan müdür

çıktı. Astlarından daha telâşlıydı. Sık sık soluyordu. Nehlüdof’u görünce gardiyana:

— Fedorof, beşinci kadın hücresinden Maslova’yı odama getirsinler, dedi.

Nehlüdof’a döndü:

— Buyrun.

Dik bir merdivenden çıkıp, tek pencereli, orta yerinde bir yazı masası, birkaç sandalye olan, küçük bir odaya girdiler. Ceza evi müdürü oturdu. Kutudan kalın bir sigara alırken Nehlüdof’a:

— Çok ağır bir görevimiz var, çok, dedi.

— Yorulmuşsunuz.

— Aslında çalışmaktan yoruldum; çok yorucu bir görev bu

bizimki. Biraz yumuşak davranayım diyorsun, daha kötü oluyor. Bir kurtulabilsem şuradan. Çok ağır bir sorumluluk bu.

Nehlüdof, müdür için neyin ağır, zor olduğunu bilmiyordu. Adamın o anda üzgün, duygulu, umutsuz olduğunu görüyordu yalnızca.

— Evet, haklısınız, dedi, göreviniz çok ağır. Ayrılın öyleyse, ne bekliyorsunuz?

— Başka yapacak işim yok, ailem…

— Ama göreviniz ağırsa sizin için…

— Ne yaparsınız, doğrusunu isterseniz, elimizden geldiğince bir şeyler yapmaya çalışıyoruz.

Buraya düşmüş zaval ıların daha az acı çekmeleri için uğraşıyorum. Benim yerimde başka biri olsaydı, analarından emdikleri sütü burunlarından getirirdi. Dile kolay, iki bini aşkın cezalı var burada. Katili, hırsızı, dolandırıcısı… Bunlara karşı nasıl davranılması gerektiğini iyi bilmelidir bir yönetici. Öte yandan, onlar da insan, ister istemez acıyorsun. Yumuşak davranmak da olmuyor.

Müdür, daha geçenlerde cezalılar arasında patlak veren, cinayetle sonuçlanan bir kavgayı

anlatmaya başladı.

Odaya gardiyanın arkasından Maslova'nın girmesiyle yarıda kesildi anlatması.

Nehlüdof kapıda, Maslova müdürü görmeden görmüştü onu. Yüzü kırmızıydı. Gardiyanın arkasında çabuk adımlarla yürüyor, başını sal ayarak gülümsüyordu. Müdürü görünce korku okunan gözlerini ona dikti, ama hemen toparladı kendini, neşeli bir tavırla Nehlüdof'a döndü. Elini o zamankinden çok değişik, hareketle sıkıp sal ayarak gülümsedi.

— Hoş geldiniz.

Ondaki bu canlılığa, neşeye şaşan Nehlüdof:

— Dilekçeyi imzalatmaya geldim size, dedi. Avukat bir dilekçe yazdı, imzalamanız gerek altını, sonra Petersburg'a yol ayacağız.

Maslova bir gözünü kırparak gülümsedi.

— İmzalayalım bakalım. Olur.

Nehlüdof dörde katlanmış bir kâğıt çıkardı cebinden, masaya yaklaştı. Müdüre: Diriliş — F: 13— 194 —

— Burada imzalayabilir mi? diye sordu. Müdür:

— Gel otur bakayım, dedi, al şu kalemi. Okuma yazman var mı?

Maslova gülümseyerek:

— Bir zamanlar vardı, dedi.

Eteğini, bluzunun kol arını düzelterek oturdu; küçük hareketli eliyle beceriksizce aldı mürekkep kalemini, gülerek Neh-lüdof’a baktı.

Nehlüdof nereye imza atacağını gösterdi ona.

Maslova, kalemi mürekkep hokkasına dikkatle batırdıktan sonra hafifçe sal adı, Nehlüdof’un gösterdiği yere adını yazdı. Bir Nehlüdof’a, bir müdüre bakarak:

— Hepsi bu kadar mı? dedi.

Kalemi yerine koyacakmış gibi yapmış, sonra geri çekmişti. Nehlüdof aldı elinden kalemi:

— Size başı şeyler söyleyeceğim, dedi.

Maslova, aklına bir şey gelmiş ya da birden uyku bastırmış gibi ciddileşti birden:

— Söyleyin bakalım.

Müdür kalkıp dışarı çıktı. Nehlüdof’Ia Maslova karşı karşıya kaldılar.

XLVIİI

Maslova'yi getiren gardiyan onlardan uzağa, pencerenin içine oturdu. Nehlüdof için karar anı gelip çatmıştı. İlk görüşmelerinde en önemli olanı —yani onunla evlenmek niyetinde olduğunu—

Maslova'ya söylemedi diye kendi kendine kızmıştı hep. Şimdi söylemeye kararlıydı. Masanın biri bir yanında, biri öbür yanında, karşılıklı oturuyorlardı. Odanın içi aydınlıktı. Mas-lova'nın yüzünü

ilk kez aydınlıkta yakından görüyordu Nehlüdof —gözlerinin, dudaklarının çevresindeki kırışıklıkları, gözlerinin şişliğini. Eskisinden de çok acıyordu şimdi ona.

Nehlüdof, pencerenin içinde oturan yahudi suratlı, şakaklarına ak düşmüş gardiyan, sesini duymasın diye, dirseklerini masaya dayayarak Maslova'ya doğru eğildi.

— Bu dilekçeden olumlu bir sonuç alamazsak Çar'a başvuracağız. Yapılabilecek her şey yapılacaktır…

Maslova sözünü kesti:

— Duruşmadaki avukatım doğru dürüst bir avukat olsaydı… Aptalın biriydi. Hep cilve yaptı

durdu bana. —Gülümsedi Maslova—. Beni o zaman bulmuş olsaydınız, böyle olmazdı durum.

Elden ne gelir? Herkes hırsız sanıyor beni.

Nehlüdof, Ne tuhaf bir hali var bugün diye geçirdi içinden. Tam söylemek istediğini söylemeye hazırlanıyordu ki, gene konuşmaya başladı Maslova.

— Bakın ne diyeceğim. Bizim hücrede yaşlı bir kadın var. Çok iyi bir kadıncağız, inanın herkes şaşıyor onun buraya nasıl düştüğüne. Oğlu da kendi de hiç suçları yokken yatıyorlar burada, herkes biliyor bunu. Bilerek yangın çıkardıkları iftirasına uğramışlar. —Maslova başını çevirip Nehlüdof'un yüzüne baktı—. Size söylemem için yalvardı: Oğlumla

görüşsün bir, o her şeyi anlatır ona diyor. Soyadı Menşof. Ne diyorsunuz, yapar mısınız bunu? Melek gibi bir yüzü var kadıncağızın, bir bakışta anlaşılıyor zaten suçsuz olduğu. Bir şeyler yaparsınız artık.

Gene baktı Nehlüdof'un yüzüne, gülümseyerek başını önüne eğdi. Onun bu serbestliğine, açıklığına giderek daha çok şaşan Nehlüdof:

— Pekâlâ, dedi, elimden geleni yaparım, öğrenirim durumu. Ama ben sizinle kendi işimizi konuşmak isterdim. O gün ne dedim size, hatırlıyor musunuz?

Maslova hâlâ gülümsüyordu, başını bir o yana, bir bu yana çevirerek:

— Çok şey söylediniz o gün, dedi. Hangisini soruyorsunuz?

— Beni affetmeniz için yalvarmaya geldiğimi söylemiştim.

— Önemi yok ki bunun, ha affetmiştim, ha affetmemişim, neyi değiştirir, siz iyisi mi…

Nehlüdof devam ediyordu:

— Size karşı işlediğim günahı bağışlatmak istediğimi… bunu sözde bırakmayacağım.

Sizinle evlenmeye karar verdim.

Maslova'nın yüzünü bir korku kapladı birden. Şehlâ gözleri Nehlüdof'un üzerinde durmuştu, ama görmüyorlardı onu. Yüzünü duygusuzca buruşturdu.

— Bu da nereden çıktı? diye mırıldandı.

— Tanrıya karşı bunu yapmak zorunda olduğumu hissediyorum.

— Tanrı mı dediniz? Neden söz ettiğinizi anlamıyorum. Tanrı ha? Hangi Tanrı? O zaman düşünseydiniz Tanrıyı.

Bir şey daha söylemek istiyormuş gibi açtı ağzını, ama söylemedi, sustu.

Ağzının içki koktuğunu ancak şimdi farkedip, bu halinin nedenini anlayan Nehlüdof:

— Sakin olun, dedi.

— Ne demek sakin ol? Sarhoş mu sandın beni yoksa? Evet, gerçi sarhoşum ama ağzımdan çıkanı kulağım duyuyor, aklım başımda. Kürek mahkûmuyum ben, b…, ah bayım diyordum az kalsın, Prens, fiyatım bir yüzlüktür.

Birden çabuk çabuk konuşmaya başlamıştı, yüzü mosmordu. Nehlüdof, zangır zangır titreyerek, alçak sesle:

— Ne denli ağır konuşursan konuş, hissettiklerim kadar acı söyleyemezsin bana gene de, dedi. Sana yaptığım kötülüğün içimi nasıl yaktığını bilemezsin!…

Maslova acı acı gülümsedi.

— Öyle mi?… O zaman yoktu böyle bir şey ama, yüz ruble vermiştin bana. Al, bu kadar edersin sen, der gibilerden…

— Biliyorum, hepsini biliyorum, dedi Nehlüdof, ama elden ne gelir şimdi? Artık bırakmamaya kararlıyım seni, dönmeyeceğim bu kararımdan.

Maslova:

— Ben de döneceksin diyorum! diye mırıldandı. Yüksek sesle gülmeye başladı. Nehlüdof Maslova’nın eline

dokunarak:

— Katyuşa! dedi.

Maslova elini öfkeyle çekerek:

— Uzaklaş benden! diye haykırdı. Bir kürek mahkûmuyum ben, sende bir prens, işin yok burada.

İçinde biriken bütün hıncını boşaltmak istiyormuş gibi çabuk çabuk konuşarak devam etti:

— Benden yararlanarak kendini kurtarmaya çalışıyorsun.

— 197 —

Bu dünyada bedensel hazzın için kul andın beni, öteki dünyada da kurtulman için kul anmak istiyorsun! Senden de, gözlüğünden de, o iğrenç, yağlı yüzünden de nefret ediyorum. Birden ayağa kalkarak:

— Defol, defol git buradan! diye bağırdı. Gardiyan geldi yanlarına.

— Ne bağırıyorsun be? Nerede olduğunun farkında değilsin galiba…

— Bırakın lütfen, dedi Nehlüdof.

— Öyleyse bağırmasın.

- Pekâlâ, olur, yerinize gidin siz lütfen. Gardiyan pencereye gitti gene.

Maslova oturdu, başını önüne eğdi; küçük el erini yumruk yapmış, olanca gücüyle sıkıyordu.

Nehlüdof yanında ayakta duruyor, ne söyleceğini bilemiyordu.

— İnanmıyorsun bana, dedi.

— Hiç bir zaman evlenemeyeceksiniz benimle. Asarım kendimi de razı olmam böyle bir şeye!

Bunu bilesiniz.

— Gene de elimden gelen yardımı yapacağım sana.

— Sizin bileceğiniz iş bu. Ama şunu söyleyeyim ki, hiç bir şey istemiyorum sizden. Doğru söylüyorum. Niçin ölmedim o zaman?

Birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı Maslova. Nehlüdof bir şey söyleyemiyordu, o da ha ağladı ha ağlayacaktı.

Maslova başını kaldırıp genç adamın yüzüne baktı, gördüğü şeye şaştı sanki, yanaklarından akan gözyaşlarını başörtüsünün ucuyla silmeye koyuldu.

O sırada gardiyan geldi yanlarına gene, zamanın bitmek üzere olduğunu hatırlattı. Maslova kalktı.

Nehlüdof,

— Kendinizde değilsiniz şimdi, dedi. Gelebilirsem, yarın gene geleceğim. Siz de düşünün biraz.

Maslova cevap vermedi, dönüp Nehlüdof'a bakmadan gardiyanın arkasından çıktı.

Maslova hücreye dönünce Korableva:

— Kurtulmuş say artık kendini kızım, dedi. Besbel i abayı— 198 —yaktı sana herif; kaçırma bu fırsatı. Kurtulursun buradan. Zenginlerin yapamayacağı şey yoktur, her kapıyı açar para. Demir yolu bekçisi kadın ince sesiyle:

— Val ahi de öyle, dedi. Bizde, fakir evlenmeye kalkışsa geceler kısalır, derler. Oysa bir zenginin aklından geçirdiği, birazcık istediği şey olur hemen. Aslan gibi bir delikanlı vardı köyde…

Yaşlı kadın:

— Benim işi anlattın mı? diye sordu.

Ama Maslova arkadaşlarının sorularına cevap vermiyor, şehlâ gözlerini köşeye dikmiş, ranzasında yatıyordu. Akşama kadar yattı öyle. Ona ıstırap veren duygular vardı içinde. Nehiüdof'un sözleri, acı çektiği, genç adamı

unutarak, ondan nefret ederek çıktığı dünyaya döndürmüştü onu gene. Yaşayabilmek için unuttuğu şeyleri hatırlatmıştı ona; olanların açık seçik anı-sıyla yaşamaksa dayanılamayacak kadar ıstırap veren bir şeydi. Akşam gene votka aldı, arkadaşlarıyla beraber doyasıya içti.

XLIX

Nehlüdof ceza evinde çıkarken Ya, böyle işte. Böyle, diye düşünüyordu. Suçunun büyüklüğünü

ancak şimdi görüyordu bütün çıplaklığıyla. Yaptığını düzeltmeye kalkışmasaydı, ne büyük bir günah işlediğini bilmeyecekti hiç bir zaman; üstelik, Maslova da kendisine yapılan kötülüğün büyüklüğünden habersiz olacaktı. Bütün korkunçluklarıyla ancak şimdi çıkmışlardı bunlar su yüzüne. Nehlüdof’un aklında bu kadının ruhuna indirdiği darbe vardı şimdi yalnız; Maslova da genç kızlığında ona ne yapıldığının farkındaydı artık. Eskiden kendi kendine kızardı Nehlüdof, pişmanlık duyardı; oysa şimdi dehşet içindeydi. Artık bırakamazdı Maslova’yı —bunu hissediyordu— öte yandan, bu ilişkinin sonunun neye varacağını da bilmiyordu.

Dış kapıda, göğsünde madalyalarıyla, nişanlarıyla bir gardiyan yaklaştı Nehlüdof’a; hiç de hoş

olmayan, yapmacık, yılışık bir ifade vardı yüzünde. Nehlüdof’a bir zarf uzatarak, esrarlı bir tavırla:

— Bir bayan yol adı‘bunu size… dedi.

— Hangi bayan?

— Okuyunca anlarsınız. Siyasî suçlulardan biri. Onların bö lümüne bakıyorum ben. Rica etti.

Gerçi yasaktır böyle şeyler, ama insanlık…

Pek yapmacık bir konuşması vardı adamın, içten olmadığı bel iydi.

Bir gardiyanın, hem de siyasî suçlulara bakan bir gardiyanın mektup taşıması, ceza evinde, herkesin gözü önünde mektubu getirip ona vermesi pek şaşırmıştı Nehlüdof'u. Bunun gardiyan, aynı zamanda da ispiyon olduğunu henüz bilmiyordu. Gene de aldı zarfı, dışarı çıkınca, açtı.

Kurşun kalemle çabuk çabuk yazılmış bir puslaydı bu:

Cezalı bir kadınla ilgilendiğinizi, buraya gelip gittiğinizi öğrendim. Sîzinle görüşmek istiyorum.

Görüşebilmemiz için gerekli yerlere başvurun. Alabilirsiniz bu izni. Koruduğunuz kadın için de, hepimiz için de çok önemli söyleyeceklerim

var size Minnettarınız Vera Bogoduhovskaya

var size.

Minnettarınız Vera Bogoduhovskaya.

Vera Bogoduhovskaya, Nehlüdof'un bir zamanlar arkadaşlarıyla ayı avına gittiğinde uğradığı, Novogorod ilinin ücra köylerinden birinde öğretmendi. Üniversitede açılan kursa gidebilmek için para istemişti Nehlüdof'tan. İstediği parayı vermişti Nehlüdof, sonra bu olayı da, Vera Bogoduhovskaya'yı da unutmuş gitmişti. Şimdi siyasî suçlu olarak cezaevinde yattığı

anlaşılıyordu bu kadının. Maslova'yla olan ilişkisini öğrenmişti; yardım etmek istiyordu ona. Ne rahattı o zamanlar, her şey basit, kolaydı. Oysa şimdi ne yapacağını, neye karar vereceğini bilemiyordu. O günleri, Bogoduhovskaya'yla tanışmasını hatırlayınca bir sevinç, heyecan duydu içinde Nehlüdof. Yortu yakındı. Demiryolundan altmış verst içerde, ıssız bir köydeydiler. İyi bir avdı. İki ayı vurmuşlardı. Yol hazırlıklarını tamamlamışlar, yemek yiyorlardı. Kaldıkları köy evinin sahibi sokuldu yanlarına, papazın kızının geldiğini, prens Nehlüdof'la görüşmek istediğini, söyledi.

Arkadaşlarından biri:

— Güzel mi bari? diye sordu.

— Bırakın çocukluğu! dedi Nehlüdof.

Yüzü cidileşti, ağzını silerek kalktı masadan. Papazın kızı-— 200 —nın onunla görüşmek istemesi şaşırtmıştı onu. Ev sahibinin odasına gitti.

Yün şapkalı, koyun postundan manto giymiş, damarları çıkık, sıska, çirkin bir kız vardı odada.

Kaslarıyla gözleriyle güzel olan yalnız Ev sahibinin yaşlı karısı:

— İşte Prens, Vera Tefremovna, konuş kendisiyle. Ben çıkıyorum.

— Ne gibi bir yardımım dokunabilir size? dedi Nehlüdof.

— Şey… ben… Nasıl söyleyeyim, zenginsiniz siz, su gibi para harcıyorsunuz; avaydı, şuna bunaydı dünyanın parasını veriyorsunuz, biliyorum. —Kız utancından kekeleyerek konuşuyordu.

— Bense bir şey, yalnız bir şey istiyorum, insanlara yararlı olmak bütün amacım; oysa yapamıyorum, hiç bir şey bilmiyorum çünkü.

Gözlerinde içtenlik, temizlik vardı; yüz anlatımı, kararlığı, ürkekliği öylesine dokunmuştu Nehlüdof'a ki, birden genç kızın yerine koydu kendini —çoğunlukla olurdu ona bu— anladı onu, acıdı.

— Ne yapabilirim sizin için?

— İlkokul öğretmeniyim, kurslara katılmak istiyorum, ama izin vermiyorlar bana. Daha doğrusu, izin vermiyorlar değil de, izin veriyorlar vermesine, ama para gerek bunun için. Siz verebilir misiniz bana bu parayı, kursu bitirince ödeyim size borcumu. Zenginleri kötülük yaparken; ayıları

öldürür, köylüleri içi-rip onlarla eğlenirken gördüm hep. Ara sıra iyilik niçin yapmasınlar? Topu topu seksen rubleye ihtiyacım var. İstemiyorsanız vermeyin, vız gelir.

Kız öfkeyle söylemişti! vız gelir diye. Nehlüdof:

— Yo, dedi, bana bir iyilik yapmak fırsatı verdiğiniz için minettarım size… Şimdi getiriyorum.

Kapıyı açıp hole çıkınca, kapıyı dinleyen bir arkadaşıyla burun buruna geldi. Arkadaşlarının takılmalarına aldırmadan çantasından parayı alıp kıza götürdü.

— Lütfen teşekkür etmeyin lütfen. Asıl ben teşekkür etmeliyim size.

Şimdi bunları hatırlamak çok hoş bir şeydi Nehlüdof için. Bu davranışını alaya alan bir subayla neredeyse yumruk yum-

ruğa geldiğini, bir arkadaşının ondan yana çıktığını, ona daha bir yakınlık göstermeye başladığını, avın pek neşeli, iyi geçtiğini, geçe tren istasyonuna dönerlerken kendini pek bir mutlu hissettiğini hatırlamak da hoştu. Kızaklar

dar yolda peşpeşe tırısla sessizce kayıyorlardı. Kalın kar tabakasının altında dal arı eğilmiş alçaklı yüksekli çam ağaçlarının arasından geçiyorlardı.

Karanlıkta kızıl bir sigara ateşi parlıyordu, nefis kokusu Nehlü-dof'un burnuna kadar gelmişti.

Yardımcıları Yosif dizlerine kadar kara bata çıka bir kızaktan öbürüne koşuyor, şimdi ormanın derinliklerinde dolaşan, ağaçların kabuklarını kemiren sığınlardan; sıcak soluklarıyla ısıttıkları

karanlık inlerinde keyif çatan ayılardan söz ediyorlardı.

Bütün bunları, o andaki dinçliğini, iç huzurunu düşünüyordu şimdi Nehlüdof. Buz gibi havayı

ciğerlerine çekerken yarım kürkü kalkıp iniyor; kızağın çarptığı dal ardan dökülen karlar yüzüne düşüyordu. Bedeni sımsıcak, yüzü soğuktu. Ruhunda ne bir endişe, ne bir korku, ne de bir tutku vardı. Ne mutluydu! Ya şimdi? Tanrım, ne güç, acı şeylerdi bütün bunlar!…

Besbel i devrimciydi. Vera Yefremovna, devrimci çalışmaları yüzünden de cezaevine düşmüştü.

Görmek gerekti onu, M asIova'nın durumunu düzeltebilecek şeyler bildiğini söylüyordu çünkü.

Devrisi sabah uyandığında bir gün önce olanları hatırladı Nehlüdof, dehşete kapıldı.

Ama duyduğu korkuya rağmen, başladığı işi sonuna kadar yürüteceğine her zamankinden daha bir kararlıydı şimdi.

Bu duyguyla çıktı evden, Maslennikof'a gitti. Maslova'dan başka, Maslova'nın dediği yaşlı kadının oğluyla, bir de Maslo-va'ya yardımı dokunacağını umduğu Bogoduhovskaya'yla görüşmesine izin vermesini isteyecekti ondan.

Nehlüdof eskiden beri, alaydan tanırdı Maslennikof'u. O zamanlar alayın kasadarıydı

Maslennikof. Dünyadan haberi olmayan alayından, Çar ailesinden başka hiç bir şeyle ilgilenmeyen, son derece temiz yürekli, görevine bağlı bir subaydı. Askerlik-— 202 —ten ayrılmış, il yönetiminde görev almıştı şimdi de. Zengin, hareketli bir kadın olan karısı

zorlamıştı onu buna biraz da.

Kadın alay ederdi onunla, bir ev hayvanı gibi okşardı onu. Nehlüdof geçen kış bir kere gitmişti onlara, ama bu çifti öylesine basit bulmuştu ki, bir daha hiç uğramamıştı evlerine.

Nehlüdof’u görünce yüzü sevinçle aydınlandı Maslennikof un. Gene kırmızı, yağlıydı yüzü, gene şişmandı, askerlikte olduğu gibi gene son derece güzel giyimliydi. Eskiden, omuzlarını, bedenini saran, son modaya göre dikilmiş, daima tertemiz üniforma giyerdi; şimdiyse, gürbüz bedenini saran, geniş göğsünü ortaya çıkaran, son moda, sivil bir elbise vardı üzerinde. Vali yardımcısı

resmî elbisesiydi bu. Aralarındaki yaş farkına rağmen (Maslennikof kırkma merdiven dayamıştı) senli-ben-liydiler.

Maslennikof, gizleyemediği bir sevinçle:

— Oh, oh, geldiğin için çok teşekkür ederim sana, dedi. Hadi karımın yanına gidelim: On dakika sonra toplantım var, o zamana kadar boşum. Biliyorsun, Printsipal yok, ben yönetiyorum ili.

— Bir iş için geldim sana.

Maslennikof birden dikkat kesildi, ürkmüş gibi, biraz sert:

— Neymiş bakalım? dedi.

— Cezaevinde, beni yakından ilgilendiren biri var. (Cezaevi deyince, Maslenikof’un yüzü daha da sertleşmişti.) Herkesle bir arada değil, müdürün odasında görüşmek istiyorum onunla. Hem de belirli günler dışında, daha sık. Buna ancak senin izin verebileceğini söylediler.

Maslennikof, büyüklüğünü yumuşatmak istiyor gibi, iki eliyle Nehlüdof’u kol arından tutarak:

— Olur tabiî, mon cher (‘) dedi senin için yapamayacağım şey yoktur, olmasına olur, ama, biliyorsun, kısa sürecek bir beylik bizimki.

— Kadın mıdır bu?

— Evet.

— Neymiş suçu acaba?

- Adam zehirleme. Ama suçsuzdur aslında. Yok yere hüküm giydi.

— İşte sana suçluyu, suçsuzu ayıran mahkemelerimiz; ı‘en font point d’autres. (‘) (Nedense Fransızca söylemişti bu-ıu.) Benimle aynı düşüncede olmadığını biliyorum, ama ne yaparsın ki, c’est mon epinion bien arrete (2).

Gerici bir gazetede son bir yıldır bu konuyu işleyen çeşitli yazılar okumuştu.

— Senin ilerici olduğunu biliyorum, diye ekledi. Nehlüdof gülümsedi:

— İlerici mi, gerici mi olduğumu bilmiyorum, dedi.

Bir insanı yargılarken, önce onu dinlemenin gerektiğini, mahkeme önünde herkesin eşit olduğunu, insanlara, özel ikle suçlu oldukları kesinlikle bilinmeyen insanlara acı çektirmenin, dayak atmanın yanlış bîr tutum olduğunu söylediği için ona ilerici denmesine aklı ermezdi.

— İlerici olup olmadığımı bilmiyorum, bildiğim bir şey varsa, o da, şimdiki mahkemelerin, ne kadar kötü olurlarsa olsunlar, eskilerden daha iyi olduğudur.

— Hangi avukatı tuttun?

— Fanarin’i.

Maslenikof yüzünü buruşturarak:

— Ah o Fanarin! dedi.

Fanarin denen o adamın, geçen yıl bir duruşmada tanık olarak onu nasıl sorguya çektiğini, tam yarım saat son derece kibarca onu yerden yere nasıl vurduğunu, dinleyicileri kahkahalarla güldürdüğünü hatırlatmıştı.

— Onunla iş yapmanı salık vermezdim sana, diye devam etti Fanarin, est un homme taree. (3) Nehiüdof:

— Bir isteğim daha olacak senden, dedi. Çok eskiden bir

O Başka işe yaradıkları yok zaten. (Fransızca) P) Değişmez düşüncemdir bu benim.

(Fransızca) (3) Kötü isim yapmış bir insandır. (Fransızca) f) Sevgili dostum. (Fransızca)204

kız, bir öğretmen kız tanımıştım. Zaval ı bir insandır, o da ceza evinde şirndi, benimle görüşmek istiyor. Onunla görüşmeme de izin verebilir misin?

Maslennikof başını hafifçe yana eğip düşündü:

— Siyasî suçlu mu?

— Evet, öyle söylediler bana.

— Bak ne diyeceğim, siyasî suçlularla görüşme izni yalnız akrabalarına veriliyor, ama ben sana ikisine bir izin kâğıdı vereceğim. Je saîs que vous n’abuserez pas… (‘} Senin pretegee’nin adı

neydi? Bogoduhovskaya mı? El e est jolie? (2)

- Hideuse. (3)

Maslennikof başını iki yana sal adı, masaya gitti, resmî bir kâğıda çabuk çabuk yazmaya başladı: Prens Dmitri İvanoviç Nehlüdof’un cezalı

Maslova’yla, gene cezalı ebe Bogoduhovskaya ‘yla cezaevi yöneticisinin odasında görüşmesine izin veriyorum. Kocaman bir imza attı altına.

— Ne güzel yönetiyoruz orayı, göreceksin. Oysa hiç de kolay değildir bu düzeni sağlamak; çünkü çeşitli il erden cezalı vardır burada, cezalı sayısı da çoktur. Son derece titiz davranıyorum bu konuda. Göreceksin, hepsi rahattır, yakındıkları bir şey yoktur. Cezalılara karşı nasıl davranacağını bildin mi gerisi kolay. Geçenlerde tatsız bir olay oldu… söz dinlemedi birkaç cezalı.

Benim yerimde başka biri olsaydı ayaklanma sayardı bunu, bir çok cezalının canını yakardı. Oysa tatlıya bağladım işi ben. Hem yumuşak yürekli olmalı insan, hem de kendini saydırmasını bilmeli.

Beyaz gömleğinin altın düğmeli kolundan çıkan etli, beyaz yumruğunu sıkarak — firuze bir yüzük vardı parmağında:

— Hem yumuşak yürekli olmalı insan, hem de kendini saydırmasını bilmeli, diye tekrar etti.

— Bilmiyorum, dedi Nehlüdof, iki kere gittim oraya, çok üzüldüm.

__Bak ne diyeceğim? Kontes Passek’i görmelisin, bu işle-

(1) Bunu kötüye kul anmayacağını bilirim. (Fransızca) (2) Güzel bir şey mi bari? (Fransızca) (3) Bicimsiz. (Fransızca)

re adadı kendini. (Çenesi düşmüştü Maslennikof’un). El e faît beaucoup de bien. (‘) Açık söyleyeyim, onun uyarmalarıyla bir çok şeyi değiştirmek fırsatını buldum. Öyle ki, eskiden olan sertlikler yok artık orada, cezalılar huzura kavuştular. Kendin de göreceksin zaten gidince.

Fanarin’e gelince, yakından tanımıyorum onu, toplumsal yerim de onunkinden uzak zaten, ama iyi bir insan olmadığı su götürmez bir gerçektir. Sonra duruşmalarda öyle şeyler söylüyor ki…

Nehlüdof kâğıdı alıp, sözünün sonunu beklemeden teşekkür etti eski arkadaşına.

— Neyse, çok sağol. Ben gideyim artık.

— Kanma uğramayacak mısın?

— Kusura bakma, hiç zamanım yok şimdi.

Maslennikof eski arkadaşını merdivenin ilk sahanlığına kadar geçirirken — birinci derecede saygıdeğer bulmadığı kimseleri oraya kadar geçirirdi; Nehlüdof da onlardandı:

—• Val ahi çok kızacak bana, diyordu. Hiç olmazsa bir dakikalığına uğra.

Ama kararından dönmedi Nehlüdof. Bir uşak koşarak palto-suyla bastonunu getirdi; kapıcı, dışında bîr polis memurunun beklediği kapıyı açtı. Nehlüdof kapıya yürürken, şimdi hiç zamanı

olmadığını söyledi bir kere daha. Maslennikof seslendi ona merdivenden:

- Öyleyse perşembeye bekleriz, buyur gel. Karımın konuk günüdür. Söyleyeceğim ona geleceğini!

LI

Nehlüdof, Maslennikof’dan doğru cezaevine gitti; müdürün evini biliyordu, o yana yürüdü. Gene kulakları tırmalayan bir piyano sesi geliyordu evden; ama rapsodi değildi şimdi çalman, Clementi’nin bir etüdüydü. Ses gene olağanüstü yüksek, vuruşlar belirgin, çabuktu. Bir sözü bağlı

oda hizmetçisi açtı kapıyı gene, yüzbaşının evde olduğunu söyleyip, Nehlüdof’u konuk odasına aldı. Küçük bir odaydı burası. Eşya olarak bir kanepeyle bîr C) Çok iyilikleri dokunuyor. (Fransızca)— 206 —

masa vardı burada. Yün örme bir örtü örtülü masanın üzerinde abajurunun bir yanı pembe kâğıtla kaplanmış büyük bir lâmba yanıyordu. Müdür yorgun, keyifsiz bir yüzle geldi. Resmî giysisinin orta düğmesini iliklerken:

— Buyrunuz, bir dileğiniz mi vardı? dedi. Nehlüdof kâğıdı ona verirken:

— Vali yardımcısından bu izni aldım, dedi. Maslova’yı görmek istiyordum.

Piyano gürültüsünden Nehlüdof'un ne dediğini anlayamayan müdür:

— Markova'yı mı? diye sordu.

— Maslova'yı.

— Ha… evet! Ha… evet!

Müdür kalktı, Clementi müziğinin hareketli vuruşları duyulan kapıya gitti.

— Marusya, diye seslendi, birazcık durur musun yavrum, duyamıyoruz birbirimizi.

Ses tonundan dünyada en çok sevdiği şeyin müzik olduğu bel iydi.

Piyano sustu, ayak sesi duyuldu —yürüyenin canının sıkıldığı bel iydi— bir baş uzandı kapıdan.

Müdür, müziğe verilen bu ara hoşuna gitmiş gibi hafif tütünden kalın bir sigara yaktı, Nehlüdof'a da uzattı. Nehlüdof almadı.

— Evet efendim, Maslova'yı görmek istiyordum da.

— Şimdi görmezseniz iyi olur onu.

— Neden? Müdür gülümsedi:

— Kabahat sizde, Prens. Bir daha eline para vermezseniz iyi olur. Vermek istiyorsanız bana verin. Son köpeğine kadar eline geçer verdiğiniz para. Dün vermişsiniz, o da içmiş verdiğiniz parayla —bu işin kökünü ne yaparsanız kazıyamazsınız cezaevlerinde— bugün de içmiş, öyle ki taşkınlık yapmaya başladı.

— Sahi mi?

— O kadar ki, sert davranmak zorunda kaldım, başka bir hücreye aldım onu. Aslında uslu, kendi halinde bir kadındır; bir daha eline para vermeyin. Buradakiler…

Nehlüdof dün olanları hatırladı, dehşete kapıldı gene. Bir an sustuktan sonra:

— Peki, Bogoduhovskaya'yı görebilir miyim acaba? Siyasî suçludur.

—Görebilirsiniz tabiî.

Müdür, odaya giren beş, altı yaşlarındaki bir kız çocuğuna döndü:

— Ne istiyorsun?

Kız gözlerini Nehlüdof'tan ayırmadan babasına doğdu yürüyordu. Ayağı halıya takılıp sendeleyerek babasına koşunca müdür gülümsedi:

— Önüne baksana yavrum, düşeceksin.

— Öyleyse gideyim ben, dedi Nehlüdof.

Müdür, gözlerini hâlâ Nehlüdof'dan ayırmayan kızı kucakladıktan sonra şefkatle kenara çekti, kalkıp dışarı çıkarken:

— Nasıl isterseniz, dedi.

Müdür bir gözü bağlı kızın verdiği paltoyu giyip dışarı çıkmamıştı ki, Clementi'nin etüdü

duyulmaya başladı gene. Müdür merdivenden inerken:

— Konservatuardaydı, dedi, orası da başka bir âlem… Oysa müziğe çok kabiliyetli kızım.

Konserlere çıkmak istiyor.

Müdürle Nehlüdof cezaevine yaklaştılar. Müdürün geldiğini görünce hemen açtılar kapıyı.

Gardiyanlar selâma durarak gözleriyle izliyorlardı müdürü. Girişte başlarının yarısı kabak dört cezalıyla karşılaştılar. Dolu fıçılar taşıyorlardı, onları görünce kenara çekildiler. Bir tanesi ezilip büzüldü, yüzünü buruşturdu. Kara gözleri parlıyordu.

Müdür, bu cezalılarla hiç ilgilenmeden, yanında Nehlüdof, yorgun adımlarla geçerken devam ediyordu:

— Gerçi bu gibi kabiliyetleri işlemek gerekir ya, küçük bir evde de çekilmiyor doğrusu.

— Kiminle görüşmeyi istiyordunuz? diye sordu.

— Bogoduhovskaya'yla.v.

— Kulededir o. Biraz bekleyeceksiniz.

— Bilerek yangın çıkarmaktan sanık ana oğul Menşof'ları görebilir miyim acaba?

— Yirmi birinci hücrededirler. Çağıralım, görün.

— Menşof'u hücresinde görebilir miyim?

— Burada daha rahat olur sizin için.

— Canım öyle istiyordu da.

— Tam da buldunuz isteyecek şeyi.

O anda yan kapıdan çakı gibi bir subay girdi odaya. Müdür yardımcılarındandı.

Müdür, yardımcısına:

— Prensi, Menşof'un hücresine götürün, dedi. Yirmi birinci hücre. Sonra benim odama gelin. Bu arada ben de şeyi çağırayım… Adı neydi?

— Vera Bogoduhovskaya, dedi Nehlüdof.

Müdür yardımcısı, bıyıklarını siyaha boyamış, lavanta kokan, genç, sarışın bir subaydı. İçtenlikle gülümsedi Nehlüdof a.

— Buyrunuz. Cezaevimîzle ilgileniyorsunuz demek.

— Evet. Bana söylediklerine göre, tamamen suçsuz olduğu halde burada yatan bu adamla da ilgileniyorum.

Yardımcı omuz silkti. Konuğa kibarca yo! verip geniş, pis kokan koridora sokarken:

— Evet, dedi, oluyor bazan böyle şeyler. Oluyor da, yalan da söylüyorlar. Buyurun.

Hücrelerin kapıları açıktı, birkaç cezalı koridordaydı. Subay, gardiyanları başıyla hafifçe selâmlayarak; bazıları duvar dibine çekilip hücrelerine süzülen, bazılarıyla el erini pantalon yan dikişlerine yapıştırarak subayı hazırolda gözleriyle izleyen cezalılara göz ucuyla bakarak birinci koridordan geçirdi Nehlüdof’u; sola döndüler, demir bir kapının önünde durdular.

Bu koridor birinciden daha karanlıktı, daha da pis kokuyordu. İki yanda asma kilitli kapılar sıralanıyordu. Kapılarda iki santim çapında, göz denilen küçük delikler vardı. Koridorda kırış kırış

üzgün, yaşlı gardiyandan başka kimsecikler yoktu. Müdür yardımcısı gardiyana:

— Menşof hangi hücrede? diye sordu.

— Soldan sekizincide.

Ll

Nehlüdof:

— Bakabilir miyim? diye sordu.

Müdür yardımcısı kibarca gülümseyerek:

— B.uyrun, dedi.

Sonra gardiyana bir şeyler sormaya başladı. Gardiyan bir kapının deliğinden baktı: İçerde fanilâlı, uzun boylu, küçük, siyah sakal ı genç bir adam bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Kapıda hışırtıyı

duyunca durup baktı, yüzünü buruşturdu, dolaşmaya başladı gene.

Nehlüdof başka bir delikten baktı, gözü delikten bakan ürkek, iri bir gözle karşılaştı; hemen geri çekildi Nehlüdof. Üçüncü delikten bakınca tahta bir sedirde pijamasının üstünü başına çekmiş

uyuyan, çok kısa boylu bir adam gördü. Dördüncü hücrede ablak yüzlü, uçuk benizli bir adam başı önünde, el erini dizlerine dayamış, oturuyordu. Ayak sesini duyunca başını kaldırıp baktı.

Yüzünde, özel ikle iri gözlerinde umutsuz bir keder ifadesi vardı. Hücresine kimin baktığını merak bile etmediği bel iydi. Bakan kim olursa olsun, ona bir yardımda bulunmayacağını bildiği bakışından anlaşılıyordu. Nehlüdof fena oldu; deliklerden bakmayı bırakıp, yirmi birinci hücreye, Menşof’a gitti. Gardiyan anahtarı çıkarıp kapıyı açtı. Uzun boyunlu, içten bakışlı, sağlam yapılı bir genç, yatağının yanında aceleyle gömleğini giymeye çalışıyor, korkulu gözlerle gelenlere bakıyordu. Nehlüdof’u en çok, genç adamın soru dolu, ürkek bakışları şaşırtmıştı. Bir ona, bir gardiyana, bir müdür yardımcısına bakıyordu.

— Beyefendi, senin dâvanla ilgili bazı şeyler sormak istiyor sana.

— Buyursunlar.

Nehlüdof yürüdü, demir parmaklıkla, pis pencerenin yanında durdu:

— Biri sizin dâvadan söz etti bana, dedi, bir de sizden dinlemek istedim bunu.

Menşof da pencerenin yanına gitti, hemen anlatmaya koyui-du. Önceleri sık sık dönüp korkuyla müdür yardımcısına bakıyordu, sonra giderek daha bir açıldı; müdür yardımcısı bir takım emirler vererek koridora çıktığında iyice cesaretlendi. Son derece temiz yürekli, iyi bir köy delikanlısının öyküsüydü bu:

anlatısında da, anlatırken el, kol hareketlerinde de içtenlik vardı. Bu öyküyü yüz kızartıcı giysisiyle bir cezalıdan, cezaevinde dinlemek çok şaşırtmıştı Nehlüdof'u. Dinliyor, bir yandan da saman döşekli alçak sedire, kalın demir parmaklıklı pencereye, rutubetten vıcık vıcık, pis duvarlara, ayağında takunyalarla bu zaval ı, feleğin sil esini yemiş, ezik köylünün bitkin yüzüne bakıyordu.

Giderek bir hüzün çöküyordu içine. İyi yürekli olduğu yüzünden bel i bu gencin anlattıklarının gerçek olduğuna inanmak gelmiyordu içinden. Bir insanı hiç suçu yokken, sırf hakarete uğradı

diye yakalayıp ceza evi giysisini sırtına geçirerek bu korkunç yere attıklarını, atabildiklerini düşünmek korkunç bir şeydi. Öte yandan, böylesine bir öykünün, içtenlik okunan bu yüzün sahibince başkalarını aldatmak için uydurulduğunu düşünmek daha korkunçtu. Delikanlının anlattığına göre şöyle olmuştu olay: Evlendikten kısa bir zaman sonra, köylerindeki meyhanenin sahibi, karısını almış elinden. Delikanlı gerekli yerlere başvurmuş, yasalardan medet ummuş, ama meyhaneci para ye-direrek, çaldığı bütün kapıları yüzüne kapattırmış. Bir keresinde zorla alıp evine götürmüş karısını, ama devrisi gün kaçmış kadın. O zaman gidip düpedüz istemiş

karısını meyhaneciden. Adam, karın yok burada demiş (oysa eve girerken görmüş onu delikanlı), kovmuş onu. Beriki gitmemiş. Meyhaneci de bir işçisiyle beraber ağzından, burnundan kan gelene kadar dövmüş onu. Devrisi gün evi yanmış meyhanecinin. Annesiyle delikanlıyı

yakalamışlar suçlu diye; oysa o yakmamışmış, bir arkadaşının evindeymiş o anda.

— Gerçekten sen yakmadın değil mi?

— Aklımdan bile geçirmedim bunu efendim. O hain kendi yakmıştır belki de. Birkaç gün önce sigorta ettirmişmiş, öyle dediler bana. Sözde bizden korkmuş, annemle benden. Gerçi ağzıma geleni söyledim ona o gün, tutamadım kendimi çünkü, ama evini ateşe vermeyi aklımdan geçirmedim. Yangın başladığında orada değildim zaten. Mahsus, tam annemle ben ona gittiğimiz gün yaktı evini. Sigortadan para almak için yaptı bunu, suçu da bize yükledi.

— Acaba?

— Yemin ederim ki böyle efendim. İnanın bana!

Nehlüdof'un ayaklarına kapanmak istedi, zor engel oldu ona Nehlüdof:

— Boşuna, boşuna attılar beni buraya, diye devam etti, suçsuzum.

Birden yüzünde kaslar çekildi, ağlamaya başladı, gömleğinin kirli koluyla silmeye koyuldu gözyaşlarını.

— Bitti mi görüşmeniz? diye sordu müdür yardımcısı.

Nehlüdof:

— Evet, dedi. Delikanlıya döndü:

— Üzülmeyin, elimden geleni yapacağım sizin için.

Koridora çıktı. Menşof tam kapıda duruyordu; öyle ki, gardiyan kapıyı kaparken ona çarptı.

Gardiyan asma kilidi takıp kilitlerken Menşof kapıdaki delikten dışarı bakıyordu.

Ll l

Geniş koridordan geri dönerlerken (yemek zamanıydı, hücrelerin kapısı açıktı) parlak sarı

gömlekler, kısa bol pantalonlar giymiş, takunyalı cezalılar arasında tuhaf bir duygu doldurdu Nehlüdof'un içini. Gözlerini kırpmadan bakıyorlardı ona. Burda günlerini geçirmek zorunda bırakılan insanlara acıyor, onları buraya sokanları anlayamıyor, korkunç buluyordu. Bu duruma tüyleri ürpermeden bakabildiği için nedense utanıyordu kendi kendinden.

Koridorlardan birinde bir cezalı takunyalarını taşlara vura vura koşup geçti yanlarından, bir hücreye girdi; birkaç cezalı çıktı oradan, Nehlüdof'un yolunda durdular. Hepsi de öne eğilerek selâm veriyorlardı ona.

— Yalvarırız efendim, söyleyin de duruşmaya çıkarsınlar bizi artık, bir karar versinler.

— Vali değilim ben, ilgim yok sizinle.

Öfkeli bir ses:

— Olsun varsın, dedi, gidip valiye söyleyin siz de. Hiç bir suçumuz yok, iki aydır yatıyoruz burada.

— Nasıl? dedi Nehlüdof. Sebep?

— Alıp attılar buraya işte. İki ay oldu, sebebini biz de bilmiyoruz.

Müdür yardımcısı karıştı söze:

— Doğru söylüyorlar, kimlik kâğıtları olmadığı için getirildiler buraya; bağlı oldukları kente yol amamız gerekiyordu onları, ama il cezevi yandı orada, valilik oraya gidecekleri yol a-mamamızı yazdı bize. Öteki il ere gidecekleri yol adık hep, bir bunlar kaldı.

Nehlüdof kapının yanında kaldı.

— Yalnız bu mu sebep?

Kırk, el i cezalı toplandı Nehlüdof'la müdür yardımcısının çevresine. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Yardımcı susturdu onları.

— Bir kişi anlatsın.

İçlerinden el i yaşlarında, uzun boylu, temiz görünüşlü bir köylü çıktı öne. Buraya kimlik cüzdanları

olmadığı için tıkıldıkla-rmı anlattı Nehlüdof a. Bazılarının cüzdanları varmış da, vizesi iki hafta geçmiş. Her yıl geçermiş vize zamanı, ama hiç bir şey olmazmış, bu yıl tutup cezaevine atmışlar onları, iki aydır katil er gibi yatıyorlarmış burada.

— Hepimiz taş işçisiyiz, aynı yerde çalışıyorduk. Bizim orada cezaevi yanmış, öyle diyorlar.

Bizim günahımız ne bunda? Bir babalık edin bize.

Nehlüdof temiz görünüşlü, yaşlı adamı dinliyor, ama ne dediğini anlarmyordu; ağırbaşlı taşçının sakal! arasındaki koyu gri,, kocaman bite takılmıştı gözü. Cezaevi müdürünün yardımcısına dönüp:

— Nasıl olur? dedi. Bütün sebep bu mu yani? Yardımcı:

— Evet efendim, diye cevap verdi. Valilik yanlış bir yol tutmuştur burada. Yol amamız gerekirdi bunları da. Kimlikleri öğre-nilinceye kadar bir yerde tutulabilirlerdi orada.

Yardımcı sözünü bitirince ufak tefek bir cezalı çıktı öne, ağzını tuhaf bir biçimde oynatarak, burada onları çok ezdiklerini söyledi.

— Köpekten bile kötü… Yardımcı kesti sözünü:

— Hadi, hadi, bırak gevezeliği şimdi, kes sesini, yoksa bilirsin…

Ufak tefek adam, korkusuz:

— Neyi bilecek misim? dedi. Suçumuz ne ki? Müdür yardımcısı:

— Sus! diye bağırdı.

Ufak tefek adam kesti sesini.

Nehlüdof, kapılardan bakan, koridorda karşılaştığı yüzlerce cezalının ondan ayırmadığı bakışları

arasında yürürken, Nedir bu böyle? diye soruyordu kendi kendine.

Dışarı çıktıklarında:

— Sahi hiç suçu olmayan insanları da tutuyorlar mı burada? diye mırıldandı.

Müdür yardımcısı:

— Başka ne yapabiliriz? dedi. Ama bunların çok yalan söylediklerini de unutmamak gerekir.

Sorarsanız hepsi masumum der.

— Öyle ama, şimdi konuştuklarımızın hiç bir suçu yok.

— Bunlar öyle olabilirler. Ama ne var ki, sert davranmazsanız yola getiremezsiniz onları. Öyle gözü dönmüşleri vardır kî, fırsat bulsalar bir kaşık suda boğarlar bizi. Bu yüzden dün ikisini cezalandırmak zorunda kaldık zaten.

— Nasıl?

— Gelen emir uyarınca kırbaçladık…

— Bu çeşit cezalar kaldırılmıştı hani,

— Toplumsal haklan elinden alınmışlar için kaldırılmadı. Burada uyguluyoruz.

Dün kapıda beklerken gördüklerini hatırladı Nehlüdof. Cezalılar o zaman kırbaçlanıyor olmalıydı; kuşkusu yoktu bundan. Gene o mide bulantısını andıran duygu sardı içini. Merak da, keder de, şaşkınlık da vardı bu duyguda.

Müdür yardımcısını dinlemiyor, çevresine bakınmıyordu artık; çabuk adımlarla cezaevi müdürünün odasına yürüdü. Müdür koridordaydı, başka bir işle uğraştığı için Bogoduhovskaya'yı

çağırtmayı unutmuştu. Nehlüdof'u görünce hatırladı ancak Bogoduhovskaya'yı getirteceğini.214

— Şimdi adam yol ar getirtirim onu, dedi, siz oturun bir dakika.

L1V

İki oda vardı burada. İki penceresi de kir pas içinde, orta yerinde sıvaları dökülmüş kocaman bir soba olan birinci odanın bir kösesinde, cezalıların boylarını ölçmek için bir ölçü tahtası vardı.

Öteki köşede insanlara işkence edilen yerlerde bulundurulan bir İsa tasviri asılıydı. Birkaç

gardiyan vardı içerde. Öteki odada duvar diplerine ayrı ayrı ya da ikişer ikişer oturmuş, kendi aralarında alçak sesle konuşan, kadınlı, erkekli yirmi kişi vardı.

Müdür geçip pencerenin önündeki masasına oturdu, hemen yanındaki sandalyeye buyur etti.

Nehlüdof, oturdu, odadakileri incelemeye koyuldu.

Dikkatini önce kısa ceketli, güzel yüzlü, gençten bir adam çekti. Orta yaşlı, kara kaşlı bir kadının karşısında ayakta duruyor, elini kolunu sal ayarak heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu ona.

Onların hemen yanında açık mavi gözlü, yaşlı bir adam oturuyor, yanında oturan, elinden tuttuğu, ona bir şeyler anlatan, cezaevi giysili genç bir kadını kıpırdamadan dinliyordu. Fen ortaokulu öğrencisi bir çocuk, korku okunan gözlerini kırpmadan yaşlı adama bakıyordu. Onlardan biraz ötede sevdalı bir çift vardı: Kızın sarı saçları kısacık kesilmişti; sevimli yüzünde bir canlılık vardı.

Son modaya göre giyinmiş, gencecik bir kızdı. Erkekse, yüz çizgileri zarif, saçları dalgalı, deri ceketli, yakışıklı bir delikanlıydı. Bir köşeye çekilmişler, alçak sesle konuşuyorlardı. Masaya en yakın oturan siyah elbiseli, saçları ağarmış bir kadındı. Anne olduğu bel iydi. Veremliye benzeyen, siyah ceketli genç bîr adamın gözlerinin içine bakıyor, bir şey söylemek istiyor, ama gözyaşlarından söyleyemiyordu; başlamasıyla susması bir oluyordu. Genç adamın elinde bir kâğıt vardı, besbel i ne yapacağını bilmediğinden, öfkeli bir yüzle sıkıyordu onu avu-cunda.

Yanlarında şişmanca, yanakları kıpkırmızı, gözleri şişmiş, kül rengi elbiseli, pelerinli, güze! bir kız oturuyordu. Ağlayan annesinin omuzunu okşuyordu sevgiyle. Her şeyi pek güzeldi bu

kızın: Geniş, beyaz el eri de, dalgalı, kısa kesilmiş saçları da, burnu da, kırmızı dudakları da; ama yüzünün en güzel, en hoş yeri içtenlikle parlayan, iri kahverengi gözleriydi. Nehlüdof odaya girince bu güzel gözler annesinden ayrılıp Nehlüdof’a bakmıştı bir an; gözgöze gelmişlerdi. Ama kız hemen başını çevirmiş, annesine bir şey anlatmaya başlamıştı. Sevdalı çiftin yanında canı

sıkkın olduğu yüzünden bel i, simsiyah saçları, sakalı karmakarışık bir adam oturuyor; onu görmeye gelen, sakalsız, iğdişe benzeyen bir adama öfkeli öfkeli bir şeyler anlatıyordu. Nehlüdof müdürün yanında oturuyor, büyük bir merakla odadakileri süzüyordu. Saçı kısacık kesilmiş bir çocuk yanına sokulup ince sesiyle, Siz kimi bekliyorsunuz? diye sorunca geldi kendine. Bu soru şaşırtmıştı Nehlüdof’u, ama çocuğa bakıp ciddî yüzünü, dikkatli, fıldır fıldır gözlerini görünce, tanıdık bir kadını beklediğini söyledi. Çocuk:

— Kızkardeşiniz mi oluyor? diye sordu. Nehlüdof şaşırmıştı:

— Hayır, kızkardeşîm değildir. Senin ne işin var burada peki? Kimin yanmdasın?

Çocuk mağrur:

— Annemin, dedi. Siyasidir. Müdür:

— Mariya Pavlovna, diye seslendi, Kolya'yı yanınıza alın. Nehlüdof'un çocukla konuşmasını

yasalara uygun bulmamıştı anlaşılan.

Mariya Pavlovna — Nehlüdof'un dikkatini çeken iri gözlü, güzel kızdı bu — ayağa kalktı, —uzun boyluydu da— erkek gibi geniş adımlarla Nehlüdof'la çocuğun yanına geldi.

Nehlüdof'urî gözlerinin içine bakarak — bu, onun herkese karşı kardeşçe davrandığını gösteren içten, güven dolu bir bakıştı — hafifçe gülümsedi:

— Kim olduğunuzu soruyor, değil mi? dedi. Her şeyi öğrenmek ister.

Çocuğun yüzüne bakarak öylesine tatlı, öylesine içten gülümsedi ki, çocuk da Nehlüdof da tutamadılar kendilerini, onlar da gülümsediler.

— Evet, kime geldiğimi soruyordu.

Müdür:

— Mariya Pavlovna, dedi, yabancılarla konuşmak yasaktır. Biliyorsunuz.

Mariya Pavlovna:

— Peki, peki efendim, dedi.

Kalın, beyaz eliyle, gözlerini ondan ayırmayan Kolya'nın elinden tuttu, veremlinin annesinin yanına döndü. Nehlüdof müdüre döndü:

— Kimindir bu çocuk?

— Siyasî bir cezalının cezaevinde doğdu.

Müdür, yönettiği kurumun üstünlüğünü göstermek istiyormuş gibi, üstüne basa basa söylemişti bunu.

— Sahi mi? dedi Nehlüdof.

— Evet. Şimdi de annesiyle beraber Sibirya'ya gidecek.

— Ya bu kız kim? Müdür omuz sükerek:

— Bu sorunuza cevap veremiyeceğim, dedi. İşte Bogodu-hovskaya da geldi zaten.

LV

Kısa kesilmiş saçlarıyla, zayıf, uçuk benizli, ufak tefek Vera Yefremovna girmisti o anda arka kapıdan. İri gözlerinde içtenlik vardı gene. Çabuk çabuk yürüyerek Nehlüdof'un yanma geldi, elini sıkarken:

— Geldiğiniz için çok teşekkür ederim size, dedi. Hatırladınız mı beni? Oturalım şöyle.

— Sizi bu durumda bulacağımı hiç ummuyordum.

Vera Yefremovna iri, gözleriyle gene ürkek ürkek Nehlüdof'a bakarak:

— Oh, çok iyiyim! dedi. O kadar iyiyim, o kadar iyiyim ki, daha iyisi olamaz.

Bluzunun buruşuk, kirli yakası içinde incecik, renksiz boynunu döndürüyordu konuşurken.

Buraya nasıl düştüğünü sordu ona Nehlüdof. Vera Yefremovna heyecanla anlatmaya başladı.

Propagandayla, toplumsal çözüşle, gruplarla, bölümlerle, alt kuruluşlarla ilgili bir sürü yaban-_ 217 __

cı sözcük kul anıyordu konuşurken. Bu sözcükleri herkesin bildiğinden kuşkusu olmadığı bel iydi; oysa Nehlüdof hiç duymamıştı bunları.

Devrim hareketinin sırlarını Nehlüdof'un öğrenmeyi çok istediğine inanarak anlatıyordu. Nehlüdof onun ince boynuna, seyrek, karmakarışık saçlarına bakıyor, bunları ona niçin anlattığını

düşünüyordu. Acıyordu ona, ama hiç suçu yokken yatan Men-şof'a duyduğu, acımadan başka bir duyguydu bu. Daha çok, kafasının içinde olduğu görülen düşünce karışıklığıydı onu acınır duruma düşüren. Kendini, davanın başarıya ulaşması uğruna canını vermeye hazır bir kahraman gördüğü bel iydi; öte yandan, sorsalar bu dâvanın, başarıya ulaşmasının ne olduğunu söyleyemezdi.

Vera Yefremovna'nın Nehlüdof'la konuşmak istediği konu şuydu: Onların grubundan olmayan, Şustova adında bir arkadaşı —onun deyimiyle— beş ay önce yakalanmış, onunla beraber Petropavlovski kalesine atılmıştı. Oysa Şustova'nın en küçük bir suçu yokmuş, Vera Yefremovna'nın, onda dursun diye verdiği kitapları evinde bulundurmakmış bütün suçu. Vera Yefremovna, Şustova'nın cezaevine atılmasında kendini suçlu görüyor, tanıdıkları olan Nehİüdof'a, arkadaşının kurtulması için elinden geleni yapsın diye yalvarıyordu.

Bogoduhovskaya'nın Nehlüdof'tan ikinci dileği, Petropavlovski kalesinde yatan Gurkeviç'e anne babasıyla görüşme, bir de bilimsel çalışmalarında ona gerekli olan bilim kitaplarını cezaevine sokabilme izni almasıydı.

Nehlüdof, Petersburg'a gidince elinden geleni yapacağına söz verdi.

Vera Yefremovna kendi öyküsünü şöyle anlattı: Ebe okulunu bitirdikten sonra bir devrimci grubuna katılmış, onlarla beraber çalışmaya başlamış. Önceleri iyi gidiyormuş işler, bildiriler basıyorlar, fabrikalarda propaganda

yapıyorlarmış. Ama bir gün grubun ileri gelenlerinden biri yakalanmış, polis bütün kâğıtları ele geçirmiş, sonra da teker teker avlamış onları.

— Beni de aldılar içeri, diye bitirdi sözünü, şimdi de sürüyorlar… Ama hiç önemi yok bunun. Çok iyi hissediyorum kendimi, moralim yerinde.

Acıklı bir gülümseme dolaştı dudaklarında.

Nehlüdof iri gözlü, güzel kızı sordu. Vera Yefremovna bir generalin kızı olduğunu devrimciler arasına çok eskiden katıldığını, bir jandarma erine ateş etme suçunu üzerine aldığı için yattığını

söyledi. Baskı makinelerinin bulunduğu gizli evde kalıyormuş. Bir gece evi aramaya geldiklerinde, evdekiler savunmaya karar vermişler, ışığı söndürüp, önce delil eri yok etmeye koyulmuşlar.

Polisler içeri dalmışlar o ara, gruptakilerden biri ateş edip bir jandarma erini ağır yaralamış. Kimin ateş ettiğinin anlaşılması için yapılan soruşturmada kız, ömründe eline silâh almadığı, bir sineği öldüremeyecek kadar yufka yürekli olduğu halde, kendisinin ateş ettiğini söylemiş. Öyle içeri atmışlar onu işte. Şimdi de Sibirya’ya gidiyormuş.

Vera Yefremovna:

— Çok iyi bir kızdır, diyordu, kendinden önce başkalarını düşünür…

Vera Yefremovna’nın, Nehlüdof’la konuşmak istediği üçüncü konu Maslova’yla ilgiliydi.

Cezaevinde herkes gibi o da öğrenmişti Maslova’nın öyküsünü, Nehlüdof’un onunla ilgilendiğini Maslova’yı siyasî cezalılar bölümüne, bu olmazsa cezaevi revirine hastabakıcı olarak aldırtma yol arını aramasını salık veriyordu ona. Revirde ,çok hasta varmış, hastabakıcı arıyorlarmış.

Nehlüdof teşekkür etti ona, bunun için uğraşacağını söyledi.

LVl

Konuşmaları, müdürün ayağa kalkıp, görüşme zamanının sona erdiğini bildirmesiyle yarıda kesildi. Nehlüdof kalktı, Vera Yefremovna’ya al ahaısmarladık dedi, kapıya yürüdü, tam çıkarken durdu, odada olanlara bakmaya başladı. Müdür bir oturup bir kalkarak:

— Baylar, bayanlar, tamam artık, tamam, diyordu.

Müdürün bu uyarısı cezalıları da, ziyaretçileri de pek heyecanlandırıyordu, ama ayrılmayı

düşünen yoktu. Bazıları kalkmış, ayakta konuşuyorlardı. Bazılarıysa oturarak konuşmalarına devam ediyorlardı. Bazıları vedalaşmaya, ağlamaya başlamıştı. En dokunaklı, veremli oğluyla annesinin görünümüydü. Genç adam elindeki kâğıt parçasını avucunda çevirip duruyordu, giderek daha

bir ıstırap ifadesi kaplamaktaydı yüzünü… annesinin duygululuğunun ona geçmemesi için öylesine zorluyordu kendini. Anne-siyse, ayrılık saatinin geldiğini duyunca başını oğlunun omuzuna dayamış hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. İri gözlü kızsa —elinde olmadan onu izliyordu Nehlüdof— ağlayan annesinin önünde duruyor, bir şeyler söyleyerek avutmaya çalışıyordu onu. Açık mavi gözlüklü ihtiyar, kızının elinden tutmuş, ayakta duruyor, onun söylediği bir şeye başını sal ıyordu. Genç sevdalılar ayakta, eleleydiler, bir şey söylemeden birbirinin gözünün içine bakıyorlardı.

Nehlüdof’un yanında durmuş, onun gibi, odada vedalaşanlara bakan kısa ceketli genç adam sevdalı çifti göstererek:

— Yalnız onlar mutlu olan, dedi.

Nehlüdof’la genç adamın onlara baktığını sezinleyen sevdalılar —deri ceketli delikanlıyla, sevimli, sarışın kız— el erini bırakmadan geri attılar kendilerini, gülümseyerek dönmeye başladılar.

— Bu akşam evleniyorlar cezaevinde, dedi genç adam, kız sevgilisiyle Sibirya’ya gidiyor.

— Çocuğun cezası ne?

— Kürek.

Veremlinin annesinin hıçkırıklarına kulak veren kısa ceketli genç adam:

— Onlar mutlu ama, bir de şuraya bakın, diye ekledi, yüreği parçalanıyor.insanın.

Aynı şeyi birkaç kere tekrarlayan müdür:

— Baylar, bayanlar! diyordu. Lütfen! Lütfen! Zor kul andırt-maym bana lütfen! (Güçsüz kararsız çıkıyordu sesi.) Haydi baylar, lütfen! Ne yaptığınızın farkında mısınız canım? Çoktan geçti zaman.

Olmaz ki böyle. Son kez söylüyorum…

Kalın sigarasını bir söndürüp bir yakarak bağırıp duruyordu. İnsanların insanlara acı çektirmesini haklı gösterecek delil er ne denli eski, ne denli alışılmış, ne denli ustalıkla uydurulmuş olursa olsun, müdür, bu odada gördüğü ıstırabın suçlularından birinin de kendi olduğunu hissetmemiş

olamazdı, apaçık ortadaydı bu duyguya kapıldığı; onun da acı çektiği bel iydi.

En sonunda ayrılmaya başladılar görüşçülerle cezalılar: Ba-— 220 —zıları iç kapıda, bazıları dış kapıda ayrılıyordu. Önce erkekler geçti —veremli, siyah sakal ı—arkasından, cezaevinde doğmuş çocukla Mariya Pavlovna.

Görüşçüler de çıkmaya başladılar. Açık mavi gözlüklü ihtiyar ağır ağır yürüyerek geçti, Nehlüdof da çıktı.

Konuşmayı pek seven genç adam merdivenleri Nehlüdof’un yanı sıra inerken, yarıda kalmış

konuşmalarına devam ediyormuş gibi:

— Evet, diyordu, insanın aklı almıyor bu durumu… Neyse ki yüzbaşı çok iyi bir insan da göz yumuyor. Herkes bol bol konuşuyor, içini döküyor.

— Öteki cezaevlerinde böyle görüşmeler olmuyor mu yoksa?

— Ne gezer! Başbaşa oturmayı bırakın, parmaklıklar arkasından konuşturuyorlar insanı.

Nehlüdof, Medintseviy'ia —konuşkan genç adam tanıtmıştı kendini ona— konuşa konuşa merdiveni indiğinde, yorgun bir yüzle müdür geldi yanlarına.

— Maslova'yı görmek istiyorsanız yarın buyrunuz, dedi. Nehlüdof'a karşı kibar davranmak istediği bel iydi.

— Teşekkür ederim, dedi Nehlüdof.

Çabuk adımlarla dış kapıya yürüdü.

Menşof'un hiç günahı yokken çektiği acılar korkunçtu elbette; ama asıl korkunç olan bedeninin çektiği acılar değil, ona ortada hiç bir neden yokken ıstırap çektiren insanların hayînliğini göstererek duymak zorunda olduğu şaşkınlık, Tanrıya, iyiliğe, inançsızlıktı. Bu suçsuz yüzlerce insanı, sırf kâğıtta öyle yazmıyor diye acı çekmek zorunda bırakmak, ezmekti korkunç olan.

Meslekleri kardeşlerine eziyet etmek olan, bunu yaparken de işlerinin iyi, yararlı olduğuna inanan bu akılsız gardiyanlardı korkunç. Ama ona en korkunç, anneyi oğlundan, babayı kızından ayırmak zorunda olan, artık yaşlanmaya yüz tutmuş, sağlığı bozulmuş iyi yürekli müdür görünmüştü. Onun da çocukları vardı, o da babaydı…

Nehlüdof, cezaevine her gelişinde duyduğu mide bulantısını andıran duyguyu duydu gene. Nedir bütün bunların sebebi? diye düşündü.

LVII

Devrisi gün avukata gitti Nehlüdof, Menşof'ların durumunu anlattı, onların savunmasını üzerine almasını istedi. Avukat sonuna kadar dinledi onu, dâva dosyasını inceleyeceğini, Nehlüdof'un anlattikları doğruysa, işin çok kolay olduğunu, onların savunmasını, herhangi bir ücret istemeden üzerine alacağını söyledi. Nehlüdof ayrıca, bir yanlış anlama yüzünden ceza evinde tutulan yüz otuz kişiden söz etti; bunu kimin yaptığını, suçlunun kim

olduğunu sordu. Avukat, kesin cevap verebilmek için bir an düşündü, kararlı;

— Suçlu mu kim? Hiç kimse, dedi. Savcıya sorun, validir suçlu, diyecektir; valiye sorun, savcıya yükleyecektir suçu. Hiç kimsenin suçu yoktur.

— Şimdi Maslennikof’a gidip anlatacağım durumu. Avukat gülümsedi.

— Boşuna zahmet etmiş olursunuz. Bu öyle bir - akrabanız,

I dostunuz falan değildir ya? İzninizle söyleyeyim, bu öyle bir odun kafalı, aynı zamanda kurnaz bir tilkidir ki…

Nehlüdof, Maslennikof’un avukat için söylediklerini hatırladı, hiç bir şey söylemeden al ahaısmarladık deyip çıktı.

Maslennikof’a gidiyordu. İki şey dileyecekti ondan; Mas-‘Şova’ya revirde görev verilmesini, bir de kimlik kâğıtları yok diye boşu boşuna cezaevinde tutulan yüz otuz kişiyi serbest bırakmasını.

Saygı duymadığı bir insandan bir şey dilemek onun ,îçin ne denli ağır olursa olsun, amacına başka bir yoldan varamayacağı için yapmak zorundaydı bunu.

Payton, Maslennikof’un evine yaklaştığında kapıda bir kaç kupa arabasıyla yaylı gördü Nehlüdof.

Maslennikof’un karısının konuk gününün o gün olduğunu hatırladı hemen. Maslennikof bu toplantıya çağırmıştı onu. Nehlüdof’un paytonu eve yaklaştığında bir kupa arabası tam merdivenin dibinde duruyordu; şapkasında kokardı olan, pelerinli bir uşak, elbisesinin kuyruğunu kaldırmış bir bayanın —siyah, zarif ayakkabısı gözüküyordu— arabaya binmesine yardım ediyordu. Duran arabalar içinde Kor-çagin’lerin kapalı landosunu tanımıştı Nehlüdof. Ak saçlı, kırmızı yanaklı arabacı içtenlikle gülümseyerek, saygıyla şapkasını çıkardı ona. Nehlüdof kapıyıca Mihail İvanoviç‘in (Maslennikof) nerede olduğunu sormaya hazırlanıyordu ki, halı döşeli merdi-222

vende onu gördü. Çok önemli —sahanlığa kadar değil de, ta merdivenin dibine kadar geçirdiği—bir konuğu yolcu ediyordu. Bir subay olan bu çok önemli konuk merdivenlerden inerken, kentte kurulan yoksul evleri yararına düzenlenen eğlenceden söz ediyordu. Fransızca konuşuyor, bunun kadınlar için iyi bir uğraş olduğunu söylüyordu: Gülüp eğleniyorlar, para da topluyorlar.

— Qu'el es s'amusent et que le bon Dieu les benîsse… (') O, merhaba Nehlüdof! Çoktan beridir görünmüyordunuz, nerelerdeydiniz? Al ez presenter vos devoirs â madame (2) Korçagin'-ler de burada. Et Nadide Burkshevden. Toutes les joilies femmes de la vil e. (3) Altın sırmalı, yakışıklı uşağının tuttuğu paltosunu giymek için kolunu uzatırken söylemişti bunu.

Maslennikof'un elini sıkarken:

— Au revoîr. ımon cher! (4) dedi.

Maslennikof, Neflüdof'un koluna girip, onu kalın bedeninden beklenmeyen bir çabuklukla yukarı

götürürken heyecanlı heyecanlı:

— Hadi yukarı gidelim, diyordu, geldiğine çok sevindim!

Önemli-konuk ona ilgi gösterdiği için pek sevinçliydi Maslennikof. Çar ailesine yakın muhafız alayında subaylık yaptığına göre, bu aileden kimselere alışmış olması gerekirdi oysa bu gibi ilgiler Maslennikofa sahibi kulaklarının arkasını okşadığı, tüy-leriyle oynadığı zaman sevimli bir köpeğin duyduğu coşkun sevinci duyururdu. Köpekcik kuyruğunu kaldırır, ezilip büzülür, kulaklarını havaya diker, odanın içinde fır dönmeye başlar. Maslennikof da aynı şeyi yapmaya hazırdı o anda.

Nehlüdof'un yüzündeki ciddi ifadeyi farketmiyor, ne dediğini dinlemeden habire konuk salonuna doğru çekeliyordu onu. Öylesine heyecanlıydı ki, karşı koymak olmazdı ona. Nehlüdof da koymadı, onunla beraber konuk salonuna yürüdü.

Koridordan geçerlerken Maslennikof:

O Varsın eğlensinler, Tanrı günahlarını affetsin… (Fransızca) (2) Gidin, sayın ev sahibesine saygılarımızı sunun. (Fransızca) (3) Nadine Bukshevden de. Kentin bütün dilberleri. (Fransızca) (4) Hoşça kalın dostum!

(Fransızca)

— İş sonra, diyordu, ne istersen yapacağım. Arkalarından gelen uşağa, yürürken:

— Hanıma Prens Nehlüdof'un geldiğini bildirin, dedi. Uşak hızlanarak geçti yanlarından.

— Vous n'avez qu â ordonner f1). Ama karımı görmelisin. Seni o gün yanına götürmedim diye az mı sitem etti bana.

Nehlüdof'la Maslennikof salona girdiklerinde uşak, prens Nehlüdof'un geldiğini haber vermişti bile.

Vali yardımcısının eşi Anna İgnatyevna kanepede çevresini kuşatmış konukların başları, şapkaları

arasından neşeli bir gülümsemeyle selâmladı Neh-lüdof'u. Salonun öte ucundaki çay masasının çevresinde bayanlar oturuyor, asker, sivil erkekler ayakta duruyordu. Her yandan kadın, erkek sesi duyuluyordu.

— Enfin! (2) Ne o, niçin hiç uğramıyorsunuz bize al ahaş-kınıza? Gücendirdik mi sizi yoksa?

Anna îgnatyevna konuğunu, aralarında senli benlilik olduğunu gösteren bu sözlerle karşıladı —oysa yoktu böyle bir şey.—

-— Tanışıyor musunuz? Madam Belyavskaya, Mihail İvano-viç Çerhof. Şuraya,, yakma oturun lütfen.

— Missi, venez dons â nötre table. Ou vous apportera votre the… (3) Missi’y’e konuşan subaya döndü.

— Siz de… —adını unutmuştu subayın anlaşılan— bu yana buyrun. Çay mı istiyorsunuz Prens?

Bir kadın sesi duyuldu:

— Dünyada razı olmam; düpedüz sevmiyordu kadıncağız.

— Ama çörek severdi.

İpekler, altınlar, değerli taşlar içinde, kocaman şapkalı bir kadın gülerek karıştı söze:

— Hep böyle garip şakalar yaparsınız siz de.

— Bu kâğıt helvası c’est excelient (4) hafif de. Biraz daha getirin.

(1)

(2)

(3)

(4)

Sen söyle bana, yeter. (Fransızca)

Nihayet! (Fransızca)

Bizim masaya gelin. Burada çay verecekler size..

Çok hoş. (Fransızca)

(Fr.)— 224

— Yolculuk yakın mı?

—Evet, bugün son gün. Kalmaya gelmemiştik zaten.

— Ne hoş bir ilkbahar, köy ne güzeldir şimdi kimbilir Missi yalan söylediğini, bunu Nehlüdof'un da anladığım sezinleyince daha da kızardı.

Missi, ince beline yapışmış, koyu çizgili elbisesiyle, şapkasıyla pek hoştu. Nehlüdof'u görünce yüzü kıpkırmızı oldu.

— Sizi gittiniz sanıyordum, dedi. Nehlüdof:

— Gideceğim ama işler alıkoyuyor, diye cevap verdi. Bu-caya da bir iş geldim.

— Anneme uğrayın bir ara. Sizi görmeyi çok istiyor. Nehlüdof, onun kızardığını farketmemiş gibi üzgün:

— Uğrayabileceğimi pek sanmıyorum, dedi.

Missi öfkeyle buruşturdu yüzünü, omuz sîlkti; elinden boş çay fincanını alan yakışıklı subaya döndü. Dönerken koltuğun kenarına çarptı subayın kılıcı, kendine güven dolu bir tavırla alıp öteki masaya götürdü Missi'yi-

— Yoksul ar evi için sizin de bir bağışta bulunmanız gerekir.

— Bulunacağım elbette, ama eğlence gününe kadar saklamak istiyorum ne kadar vereceğimi.

Orada göstereceğim kendimi.

Biri zoraki gülümseyerek:

— Bakın hele! dedi.

Toplantı güzel geçiyordu, Anna İgnatyevna'nın keyfine diyecek yoktu. Nehlüdof'a:

— Ceza evlerinde birtakım işlerle ilgilendiğinizi söyledi Minka, diyordu. Minka'nın (şişman kocası Maslennikof'du bu) birtakım kusurları olabilir,

ama ne denli iyi yürekli olduğunu da bilirsiniz. Bütün bu zaval ı cezalılar çocuklarıdır onun. Bu gözle bakar onlara. I! est d’una bonte…

(‘)

Kocasının —insanların kırbaçlanması için emirler veren kocasının— ne denli bonte olduğunu anlatabilecek sözcük bulamadığı için sustu; o anda salona giren pembe kordelâlı, yüzü buruş

buruş yaşlı kadına döndü gülümseyerek.

Gerektiği kadar konuştuktan sonra —gerektiği kadar anlam-

(‘) Çok iyi yüreklidir… (Fransızca)

sız şeyler söylemeye de dikkat etmişti; böylece kibar davranmış oluyordu— Nehlüdof kalktı, Maslennikof’un yanına gitti.

— Biraz dinleyebilir misin beni?

— Ah, evet! Söyle bakalım. Şuraya geçelim. Küçük bir odaya girip pencerenin önüne oturdular.

LVIII

— Hadi, je souis â vous (.’). Sigara ister misin? Dur ama, pisletmeyelim buraları. (Bir kül tablası

getirdi.) Evet?

— İki isteğim var senden.

— Ya…

Maslennikof’un yüzü bulutlandı. Sahibince kulağının arkası okşanan küçük köpeğin duyduğu o coşkunluğun izleri bir anda yitip gitmişti. Konuk salonundan sesler geliyordu. Jamais, ja-mais je me croirais (2) diyordu bir

kadın, öte uçta, bir erkek sık sık La comtesse Voronzoff, Vîctor Apraksine adlarını kul anarak bir şeyler anlatıyordu. Maslennikof hem salonu, hem de Nehlüdof’u dinliyordu.

— Gene aynı kadın için geldim, dedi Nehlüdof.

— Evet, hani şu suçsuzken cezaya çarptırılan. Biliyorum, biliyorum.

— Revire hastabakıcı almanı isteyecektim senden onu. Ya-pılabilirmiş bu, öyle söylediler bana.

Maslennikof dudaklarını büzüp bir an düşündü.

— Olur elbette, olur. Durumu bildiririm ben sana.

— Lütfen, dedi Nehlüdof.

Salonda herkes kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Maslennikof gülümseyerek:

— Viktordur gene, dedi, coştuğu zaman çok nükteci oluyor. Nehlüdof:

— Bir şey daha var, diye devam etti, sırf kimlik cüzdanla-

(‘) Emrindeyim. (Fransızca)

(2) İnanmam, dünyada inanmam. (Fransızca)

nnın vizesi geçti diye yatan yüz otuz kişi var şu anda ceza evinde. İki aydır boşuna tutuyorlar onları orada.

Niçin tutuklandıklarını da anlattı.

Maslennikof:

— Nerden biliyorsun bunu, dedi.

Yüzünü bir huzursuzluk, can sıkıntısı ifadesi kapladı.

— Göreceğim tutuklunun yanına gidiyordum, koridorda çevirdiler benî, yalvardılar…

— Hangi tutuklunun yanına gidiyordun?

— Hiç suçu yokken yakalanıp ceza evine atılmış bir köylünün. Avukat tuttum ona. Ama önemli olan bu değil şimdi. Söyler misin, hiç bir suçu olmayan bu insanla’rın ceza evinde tutulmalarının tek nedeni, kimlik cüzdanlarının vize zamanının geçmiş olması, bir de…

Maslennikof canı sıkkın, kesti Nehlüdof’un sözünü:

— Savcının görevidir bu. Görüyor musun çabuk sonuç alan âdil dediğiniz mahkemeleri? Savcı

yardımcısının görevi ceza evlerine gidip, oradakilerin haklı olarak mı, yoksa haksız yere mi içeri atıldıklarını öğrenmektir. Oysa umurlarında mı adamla-rın, briç oynamaktan başka bir şey yaptıkları yok.

Nehlüdof, valinin suçu savcıya yükleyeceği üzerine avukatın söylediklerini hatırlayarak yüzünü

buruşturdu.

- Elinden bir şey gelmez mi yani bu durumda? dedi.

— Gelmesine gelir tabiî. Hemen düzelteceğim bu yanlışlığı.

Salondan bir kadın sesi duyuldu:

— Bu daha da kötü olacaktır onun için. C’est un souffre-douleur. (‘) Kadının bunu pek umursamadığı söyleyişinden bel iydi. Öte köşede bir erkekle bir kadın gülüşüyorlardı. Erkek:

— Öyleyse ben de bunu alırım, diyordu. Anlaşılan bir şeyi vermiyordu ona kadın.

— Hayır, hayır, olmaz, diyordu.

Maslennikof firuze yüzüklü beyaz eliyle sigarasını kül üğe; bastırarak söndürürken: O Çok ıstırap çekmiş bir kadındır. (Fransızca)

— Gerekeni yapacağım, dedi, hadi şimdi kadınların yanına gidelim.

Nehlüdof, salona geçerlerken tam kapıda durdu.

— Bir şey daha var. Dün ceza evinde adam kırbaçlandığını söylediler bana. Doğru mudur bu?

Maslennikof kızardı.

— A, bunu da mı duydun? dedi. Evet, mon cher, seni bırakmamalı artık oraya, her şeyle ilgileniyorsun. Yürü bakalım, Annette bizi çağırıyor.

Nehlüdof'un koluna girip salona soktu onu. Önemli kişinin gösterdiği ilgiden sonra heyecan ifadesi kaplamıştı yüzünü gene, ama şimdi sevinç değil, endişe vardı bu ifadede.

Nehlüdof birden kolunu çekti, hiç kimseye selâm vermeden, hiç kimseyle konuşmadan çıktı

salondan, koridoru geçti, antrede yanına koşan uşaklara bakmadan sokağa çıktı.

Annette kocasına:

— Neyi var? diye sordu. Ne yaptın ona? Biri:

— Bu â la française, (') dedi.

— A la française değil, a la zoulou. (2) — Her zaman böyledir o zaten.

Biri kalktı, başka biri yaklaştı gruba, konuşmaya başladı ge-îrfe. Nehlüdof olayı, jour fîxe P) üzerine konuşmak fırsatı vermişti onlara.

Maslennikof’u görmeğe gittiğinin devrisi günü vali yardımcısından, resmî, güzel bir kâğıda özenilerek yazılmış bir mektup aldı Nehlüdof. Maslennikof, Maslova’nın revire alınmasını doktora yazdığını, bu isteğinin yüzde yüz yerine getirileceğini yazıyordu. Mektubun altına şöyle yazılmıştı; seni seven eski arkadaşın. Ayrıca Maslennikof adının altı da özenilerek çizilmişti.

Nehlüdof tutamadı kendini:

— Aptal! diye söylendi.

{‘) Fransız davranışıdır. (Fransız) (2) Zuluss davranışı. (Fransızca) (3) Kararlaştırılan gün.

(Fransızca)228 —

Bu arkadaşın sözcüğüydü canını sıkan. Maslennikof’un alçak gönül ülük göstermek; yani, bayağı, iğrenç, yüz kızartıcı bir görevi olduğu halde, kendini pek önemli bir kişi sandığını, onu arkadaşlığa kabul etmekle, bu büyüklüğünden gururlandığını göstermek istediğini anlamıştı.

LIX

Çok yaygın bir kör inanç vardır, her insanın belirli özel ikleri olduğu söylenir. Sözgelimi, biri için iyidir, kötü huyludur, zekidir, aptaldır, çalışkandır, tembeldir v.b. denir. Oysa hiç de böyle değildir.

Bir insanın çoğunlukla iyi, çoğunlukla akıl ı, çoğunlukla çalışkan olduğunu, ya da bunun tersini söyleyebiliriz. Ama bir insan için iyidir ya da akıl ıdır, bir başkası için de kötüdür ya da aptaldır dersek yanlış olur bu. Gelgelelim hep böyle ayırırız in-sanlan. Çok yanlış bîr tutumdur bu aslında.

İnsanlar nehirlere benzerler: Hepsinden aynı su akar, ama her nehir kâh daralır kâh bulanık, kâh soğuktur kâh ılık. İnsanlar da böyledir. Her insanda kîşioğlunun genel özel iklerinin özü vardır; bazen bunlar, bazen ötekiler çıkar üste; iyi ya da kötü olur. Bazı insanlarda bu değişiklikler pek belirgindir; kesindir. Nehlüdof da bunlardandı. Bedensel nedenleri de ruhsal

nedenleri de vardı bu değişikliklerin. Şimdi de böyle bir değişiklik olmuştu onda.

Mahkemeden ve Katyuşa'yla ilk görüşmesinden sonra düşüncelerinin değişmesinden duyduğu o sevinç, o gurur duygusu tamamen kaybolmuştu şimdi, son görüşmeden sonra korkuya, hattâ

Maslova'dan tiksinme duygusuna bırakmıştı yerini. Onu bırakmamaya, Maslova isterse onunla evlenmeye kararlıydı hâlâ, ama ıstırap veriyordu ona bu, ağır geliyordu.

Maslennikof'u gördüğünün devrisi günü, Maslova'yı görmek için ceza evine gitti gene.

Müdür görüşmesine izin verdi, ama kendi odasında ya da avukat odasında değil, kadınlar bölümünün görüşme yerinde. İyi yürekli bir insan olduğu halde, eskisinden daha bir soğuk davranıyordu Nehlüdof'a karşı şimdi nedense. Besbel i Maslennikof o konuşmalarından sonra bu ziyaretçiye çok dikkat etmesi için uyarmıştı onu.

— Görüşebilirsiniz, dedi; yalnız, önce de söylediğim gibi, para konusunda… Sayın valinin yazdıkları gibi, onun revire alınması isine gelince, yapacağız bunu, doktor da razı. Ama o istemiyor. O kel kafalı kocakarılara hizmet etmemdi bir eksik olan, diyor. Böyledir bunlar, Prens.

Nehlüdof cevap vermedi, onu Maslova'yla görüştürmesini istedi. Müdür, gardiyanı yol adı.

Nehlüdof kadınlar bölümünün boş ziyaretçi odasına müdürün arkasında girdi.

Maslova oradaydı. Parmaklığın bu yanına geçti. Durgun, ürkekti. Nehlüdof'a iyice yaklaşıp, yüzüne bakmadan, alçak sesle:

— Bağışlayın beni Dmîtri İvanoviç, dedi, önceki gün kötü şeyler söyledim size.

Nehlüdof:

— Bağışlayacak biri varsa o da sizsiniz… diye başladı. Maslova kesti sözünü:

— Neyse, gene de bırakın beni siz.

Başını kaldırıp Nehlüdof'un yüzüne baktı. Korkunç bir biçimde yana kayan bu gözlerde gene inatçı, öfke dolu bir ifade gördü Nehlüdof.

— Niçin bırakacakmışım sizi?

— İşte.

— Sebep ne ama?

Maslova başını kaldırıp, gene aynı öfkeyle baktı Nehlüdof'a.

— Ne bileyim, bırakın işte, dedi. Sahi söylüyorum, bırakın beni. Yapamıyorum. Hiç gelip görmeyin beni bir daha, ilgilenmeyin benimle. — Dudakları titriyordu. Bir an sustu.— Sahi söylüyorum. Asayım kendimi olsun bitsin; böylesi daha iyi.

Nehlüdof, Maslova'nın bu cevabında ona karşı bir nefretin, bağışlanmamış bir kötülüğün, aynı

zamanda da başka, iyi, önemli bir şeyin olduğunu sezinlemişti. Maslova'nın tamamen sakinken de önceki gün söylediğini tekrar etmesi Nehlüdof'un içindeki kuşkuları bir anda yok etmiş, onu heyecanlı, duygulu, kararlı Nehlüdof yapmıştı gene.

Son derece ciddi:

- Katyuşa, dedi, önceki gün söylediğimi gene söylüyorum. Benimle evlenmeni istiyorum. Razı

olmazsan, buna razı olmadı-ğın sürece, önce de söylediğim gibi, seni nereye götürürlerse ben de geleceğim peşinden. Maslova:

— Sizin bileceğiniz iş bu, dedi, artık konuşmayacağım bu konuda.

Dudakları titremeye başladı gene. Nehlüdof da —kendinde konuşacak gücü bulamadığı için—susuyordu. Sonunda toparladı kendini.

— Şimdi köye gidiyorum, oradan Petersburg'a geçeceğim, dedi. İşimiz için elimden geleni yapacağım, inşal ah affedilirsiniz.

— Affetmezlerse de bir şeyi değiştirmez bu. Benim için asıl önemli olan…

Gözyaşlarını tutabilmek için ne denli çaba sarfettiğinin farkındaydı Nehlüdof. Heyecanını gizlemek için birden sordu Maslova:

— Şey, Menşof'u gördünüz mü? Gerçekten suçlan yok muymuş?

— Gördüm. Galiba suçsuzlar.

— Çok iyidir zaval ı kadın.

Nehlüdof, Menşof'tan öğrendiklerini anlattı; bir isteği, ihtiyacı olup olmadığını sordu. Maslova:

— Hayır, dedi.

Gene bir süre sustular. Maslova şehlâ gözlerini Nehlüdof'-un yüzüne kaldırarak birden:

- Revir işine gelince, dedi, siz istiyorsanız giderim oraya; bir daha içki de içmeyeceğim…

Nehlüdof, bir şey söylemeden gözlerine baktı. Gözlerinin içi gülüyordu Maslova'nın.

— Çok güzel, diyebildi ancak Nehlüdof. Vedalaşıp çıktı.

Evet, evet, bambaşka bir insan bu, diye düşünüyordu Nehlüdof. Tüm kuşkuları yok olmuştu; o güne kadar hiç tatmadığı yepyeni bir duygu doldurmuştu içini; aşkın büyüklüğüne, yenilmezliğine inanıyordu artık.

*

a a

Maslova bu görüşünden sonra pis kokan hücresine dönünce önlüğünü çıkarıp, ranzasına çöktü.

Hücrede üç kadın kalmış-

ti: Vladimir’li, küçük çocuğu olan veremli kadın, Menşova, bir de iki çocuklu demiryolu bekçisi kadın. Köy papazının kızını hasta olduğu için revire yatırmışlardı dün. Öteki kadınlar çamaşırdaydılar. Yaşlı kadın ranzasında yatmış uyuyordu; çocuklar koridorda oynuyorlardı.

Vladimir’li kadın kucağında bebeğiyle, demiryolu bekçisi de elinde işiyle —çabuk parmaklarıyla örmeye devam ederek— Maslova’nın yanına geldiler. — Görüştünüz mü? diye sordular.

Maslova cevap vermiyor, yüksek ranzasında oturmuş, yere değmeyen ayaklarını sal ıyordu.

. Demiryolu bekçisi kadın, parmaklarını çabuk çabuk oynatarak:

— Neye üzülüyorsun? dedi. Üzülme. Ah Katyuşa! Hadi! Maslova cevap vermiyordu.

Vladimir’li kadın:

- Bizimkiler çamaşır yıkamaya gittiler, dedi. Bugün çok bağış gelmiş, öyle diyorlar.

Demiryolu bekçisi, kapıya doğru seslendi: - Finaşka! Nereye gittin be yaramaz?

Bîr şişi çıkarıp elindeki yumakla ördüğü çoraba batırdı, koridora çıktı.

Tam bu anda koridorda ayak sesleri duyuldu, kadınlar yüksek sesle konuşuyorlardı. Biraz sonra hücre sakinleri çıplak ayaklarına giydikleri takunyalarıyla girdiler içeri. Her birinin elinde bir ya da iki francala vardı. Fedosya hemen Maslova'nın yanına geldi. Yüzü sevgi dolu, mavi gözleriyle bakarak:

— Ne oldu, kötü haber mi yoksa? dedi. Francalaları rafa koyarken:

— Çay içeriz bunlarla, diye ekledi. Korableva:

— Evlenmekten vaz mı geçti yoksa? dedi.

— Hayır, vazgeçmedi, ama ben istemiyorum. Ona da söyledim bunu.

Korableva kalın sesiyle:

— Aptala bak! dedi. Fedosya:

— Beraber yaşamayacak olduktan sonra ben de olsam istemem evlenmeyi.

Demiryolu bekçisi kadın:

— Senin kocan geliyor ya seninle, dedi.

— Biz resmen evliyiz, diye cevap verdi Fedosya, Beraber yaşamayacaklarsa ne diye evlensinler yani?

— Ne diye evlensinlermiş? Amma da kafasızsın be! Evlenirlerse paraya, altına boğar onu.

Maslova:

— Nereye yol arsa yol asınlar, peşinden geleceğim, diyor, dedi. İster gelir, ister gelmez.

Yalvaracak değilim ya. Şimdi Petersburg'a gidiyor, affedilmem için uğraşacak. Bütün bakanlar akrabasıdır. Gene de yalvarmam.

Korableva torbasını karıştırırken birden:

— Öyle ya! dedi. (O anda aklında başka bir şeyin olduğu bel iydi.) İçki içecek miyiz?

— Siz için, dedi Maslova, ben içmeyeceğim.

İKİNCİ BÖLÜM

i

Dâva dosyası iki hafta sonra incelenebilirdi yargıtayda; Nehlüdof da o sıralar Petersburg'da olmak niyetindeydi. Yargıtay kararı bozmazsa, dilekçeyi yazan avukatın salık verdiği gibi, Çara başvuracaktı. Yargıtayın kararı bozmaması halinde —ki avukata göre hazır olmak gerekirmiş

buna; dilekçede gösterilen sebepler pek zayıfmış çünkü— Maslova'nın da bulunduğu kürek cezalıları kafilesi haziranın ilk günlerinde yola çıkabileceğinden, Maslova'nın peşinden Sibirya'ya gidebilmesi için, köylerini dolaşıp işlerini yoluna koyması gerekiyordu.

Nehlüdof önce, ona en çok geliri sağlayan Kuzminsk'e gitti. Toprağı verimli, büyük bir köydü

burası, en yakın köyüydü hem. Çocukluğunda da, delikanlılık çağında da bulunmuştu bu köyde.

Büyüdükten sonra iki kere gitmişti oraya. Bir keresinde de annesinin isteği üzerine Alman yöneticiyi götürmüştü oraya, beraber denetlemişlerdi köyü. Buradaki mülkün durumunu, köylülerin yönetime, yani mal sahibine karşı tutumunu biliyordu aslında, annesini kırmamak için denetlemeye razı olmuştu. Köylülerin mal sahibine karşı tutumu şöyleydi: Köylüler —kibar bir deyimle— tamamen bağlıydılar mal sahibine; —açık söylemek gerekirse— kölesiydiler. Bin sekiz yüz altmış bir yılında kaldırılan gözle görülür bir kölelik, belirli kişilerin mal sahibine köleliği değildi bu. Topraksız, ya da az topraklı köylülerin büyük toprak sahiplerine olan köleliğiydi. Nehlüdof biliyordu bunu, bilmemesi imkânsızdı zaten; çünkü sözü geçen köleliğin üzerine kurulmuştu bu mülk, bu kuruluşa o da yardım

etmişti. Üstelik, bunun haksızlık, insan yaradılışına aykırı bir şey olduğunu da biliyordu. Hem daha üniversitedeyken; Henry George’un öğre-— 234 — tisini benimsediği, bu öğretiye bağlı olarak, babasının malını —günümüzde toprak sahibi olmanın, bundan el i yıl önce toprağa bağlı köle sahibi olmakla aynı olduğu inancıyla— köylülere dağıttığı

zamandan beri biliyordu. Yılda yirmi bin ruble harcamaya alıştığı askerlikten sonraysa bu öğreti onun yaşaması için gerekli bir kaynak olmaktan çıktığı gibi, unutuldu da; artık toprakla ilişkisi üzerine sorular sormuyordu kendi kendine, annesinin ona verdiği paranın nereden geldiğini düşünmüyordu, unutmaya çalışıyordu bütün bunları. Ama annesinin ölümü, miras, malı mülküyle, yani toprağıyla ilgilenmesinin gerekmesi gene hatırlatmıştı ona toprakla olan ilişkisini. Bir ay öncesine kadar, kurulu düzeni değiştirecek gücünün olmadığını, mülkü onun yönetmediğini söyleyebilirdi kendi kendine Nehlüdof; böylece, sahibi olduğu topraktan uzakta, onun getirdiği geliri alıp yerken az ya da çok huzur içinde olabilirdi. Oysa şimdi, Sibirya’ya gideceği, orada binbir güçlükle karşılaşacağı —bütün bunlar için para çok gerekliydi ona— halde, eski düzeni sürdüremeyeceğini, kendi zararına birtakım değişiklikler yapmak zorunda olduğuna karar vermişti. Toprağı kendi işlemeyecek, onu ucuz fiyatla köylülere satıp toprak sahibine köle olmaktan kurtulma olanağını verecekti onlara. Nehlüdof, toprak sahiplerinin durumuyla, köle sahibi eski beylerin durumunu karşılaştırırken, günümüzün toprak sahiplerinin, toprağı

işlettirmektense onu köylülere satmasının, köle sahiplerinin köylüleri, kölelikten vergi veren köylü

durumuna geçirmeleriyle aynı olduğunu düşünmüştü bir çok kereler. Sorunun çözümü demek değildi bu, ama çözüme doğru atılmış bir adımdı: Kaba bir zorlama biçiminden, daha az kaba bir biçime geçişti. Böyle yapmaya karar vermişti.

Kuzminsk’e öğle üzeri geldi. Artık hiç bir şeye önem vermediği, sade bir yaşayışa yöneldiği için telgraf falan çekmemiş, tren istasyonundan kiralık bir yaylıya binmişti. Arabacı cana yakın bir gençti. Kalın keten bezinden pardösüsünün kuşağını pek aşağıdan bağlamıştı. Arabacı yerinde şöyle yan oturuyor, beyle konuşuyordu. Onlar çene çalarlarken —biri beyaz, topal, öteki sıska, susuzluktan ağzı kurumuş— atlar da aheste aheste yürüyorlardı.

Arabacı —müşterisinin köyün sahibi olduğundan habersiz—

Kuzminsk'in yöneticisinden söz ediyordu. Nehlüdof, mahsus kim olduğunu söylemeden dinliyordu onu.

— Anasının gözü bir Alman. Bir troykası var ki görmeye değer! Hanımını da yanına alıp öyle dolaşıyor. Kışın konakta yılbaşı eğlencesi düzenledi… ben de adam taşıdım; elektrikle aydınlattı

bütün konağı. Kentlerde bile göremezsiniz böylesini! Su gibi para harcadı. Karışanı edeni yok ki adamın, istediğini yapıyor. İyi de bir çiftlik almış sözde kendine, öyle diyorlar.

Kentte bulunmuş, romanlar okumuş bir gençti bu. Arabacı yerinde yan oturmuş, uzun kırbacını bir ucundan, bir ortasından tutarak anlatıyordu. Bilgisini, görgüsünü göstermek istediği bel iydi.

Nehlüdof, Alman'ın ne yaptığını, ne ettiğini hiç umursamadığını sanırdı. Ama arabacının anlattıkları hoşuna gitmemişti.

Çok hoş bir gündü. Ara sıra güneşin önünü kapayan koyu bulutlara bakıyordu. Üstlerinde çayır kuşlarının uçuştuğu yemyeşil tarlaları sürüyorlardı köylüler harıl harıl. Taptaze bir yeşil iğin örttüğü

ormanlara; atların, koyun sürülerinin kümelendiği çayırlara dalınca Nehlüdof'un içindeki kötü

duygu silinivermişti; arabacının Kuzminsk yöneticisi Alman üzerine bazı şeyler anlattığını

hatırlıyordu hayal meyâl.

Kuzminsk'e gelip işlerle ilgilenmeye başlayınca unuttu her şeyi.

Defterleri inceledikten; köylülerin az toprak sahibi olmasının, bey toprağıyla çevrili bulunmalarının yararlarını büyük bir açıkyüreklilikle anlatan kâhyayı dinledikten sonra Nehlüdof'un, toprağını

köylülere dağıtma niyeti daha da kuvvetlenmişti. Defterlerin incelenmesinden, kâhyayla konuşmalarından, ekilir toprağın üçte ikisinin eskiden olduğu gibi şimdi de, en iyi araçlarla donatılmış kendi işçilerince işlendiğini, geri kalan üçte biriyse, hektar başına beş rubleye kiralanmış köylülerin işlediğini öğrenmişti. Bu şu demekti: Bir köylü beş ruble kazanabilmek için bir hektar yeri üç kere sürecekti, çalısını çırpısını, taşını temizleyecekti, üç kere, ekecekti, sonra biçecek, demet yapıp ambara taşıyacaktı. Oysa serbest bir işçi en azından on ruble alırdı bu emeğine karşılık. Köylüler bey, malından aldıkları her şeyi çalışarak ödüyorlardı.ı Hem son derece pahalı hesap ediyorlardı

bunlar. Otlaklar için, odun için, yaprak için çalışıyorlardı. Hepsi de borçluydu beye. Böylece, köylülere kiralanan yerler, yüzde beşten verilse getirilebileceğinin iki katı gelir sağlıyordu.

Nehlüdof eskiden de biliyordu bunu, ama şimdi yeni farkına varıyordu sanki; onun da, onun durumunda olanların da bu ilişkilerin bozukluğunu görememelerine şaşıyordu. Köylülere toprak kiralamakla ne denli zarara uğradığını köylülerin toprağı yozlaştırdığını tanıtlamak için yöneticinin öne sürdüğü delil er Nehlü-dof’un, büyük bir gelirden kendini yoksun bırakarak toprağını, köylülere dağıtmakla iyi ettiği inancını pekiştirmişti yalnızca. Hemen, bir dahaki gelişine bırakmadan, sonuçlandıracaktı bu işi, kararını vermişti. Ekini toplayıp satma, eşyalarla gereksiz yapıları elden çıkarma işini yöneticiye bırakacaktı, o gittikten sonra yapacaktı bunları. Yöneticiye, devrisi gün Kuzminsk sınırları içindeki üç köyün köylülerini toplamasını söyledi. Verdiği karan bildirecekti onlara, satacağı toprağın fiyatı üzerinde bir anlaşmaya varacaktı.

Yöneticinin öne sürdüğü delil ere karşı gösterdiği kararlılığın, köylüler için kendini feda etmeye hazır olmanın verdiği hoş duyguyla, iç huzuruyla dışarı çıktı. Yöneticinin evinin karşısına o yıl yapılmış çiçekliği, çevresine hindibalar ekili Lawn-tennis’i dolaşırken, yapacaklarını düşünüyordu.

Eskiden sigarasını içmek için gittiği; üç yıl önce, onlara konuk gelen güzel Kirimova'nın onunla oynaştığı, iki yanında ıhlamur ağaçlan olan yola saptı. Yarın köylülere söyleyeceklerini ana çizgileriyle hazırladıktan sonra yöneticinin yanma gitti; çay içerken, bütün bu işleri nasıl yapacaklarını bir kere de onunla konuştuktan sonra kalktı, konakta ona hazırlanan konuk odasına gitti. Her şeyin nasıl yapılacağını kararlaştırdığı için rahattı artık.

Duvarlarında Venedik görünüm tabloları, iki penceresi arasında büyük bir ayna asılı bu küçük, tertemiz odaya yaylı, temiz karyola hazırlanmış; küçük bir masaya bir sürahi su, kibrit, kandili söndürmek için kepçe konmuştu. Pencerenin önündeki büyük masanın üzerinde kapağı açık valizi duruyordu. Tuvalet çantasıyla, yanma aldığı kitaplar gözüküyordu içinde. Kişiyi suç işlemeye iten nedenleri inceleyen biri Rusça, biri Almanca, biri İngilizce üç kitaptı bunlar. Köyleri dolaşırken boş zamanlarında

okumak niyetindeydi onları. Ama zamanı yoktu şimdi. Yarın erken kalkıp, köylülerle yapacağı

görüşmeye hazırlanmak için erken yatması gerekiyordu.

Odanın bir köşesinde oymalı, çok eski, maun bir koltuk vardı. Annesinin odasından hatırladığı bu koltuğun görünümü Neh-lüdof'un içini hiç beklenmedik bir duyguyla doldurdu ansızın. Dağılacak bu eve, bomboş kalacak bahçeye, köylülerin baltayla girişecekleri koruluklara acımıştı birden.

Onca emekle bu duruma getirilen —başkalarının da olsa, çok emek verildiğini biliyordu Nehlüdof bütün bunlara— ahırlar, tavlalar, ambarlar, makineler, atlar, sığırlar için üzülmeye başlamıştı

birdenbire. Bütün bunlardan kolayca vazgeçebileceğini sanıyordu o ana kadar, oysa şimdi, yalnızca bunlara değil, toprağa da, gelecekte ona öylesine gerekli olabilecek gelirinin yansına da acıyordu. Bir düşünce hemen koştu yardımına; bu yaptığının akılsızlık olduğu, toprağını köylülere dağıtmaması gerektiği düşüncesiydi bu.

Toprağın olmamalı, diyordu bir ses. Toprağın olmayınca da bu eve, bunca hayvana nasıl bakarsın. Hem yakında, Sibirya'ya gideceksin evinde başka

şeylerin ne gereği var sana. Başka bir ses de şöyle diyordu: Öyle olmasına öyle ama, ömrünün sonuna kadar. Sibirya’da kalacak değilsin ya. Evlensen çocukların olabilir. Bu malı aldığın gibi çocuklarına bırakmalısın. Toprağa karşı bir görevin vardır. Satmak, darmadağın etmek çok kolay, ilerletmekse çok güçtür. Önce’

külahı önüne koyup düşünmek, ne yapacağına karar vermek zorundasın. Bu vereceğin karar uyarınca ne yapacaksan yaparsın sonra malını. Verdiğini sandığın karar sağlam mıdır acaba?

Sonra, içten misin, yoksa gösteriş olsun diye, insanlara karşı öğünmek için mi yapıyorsun bunu?

Nehlüdof kendi kendine bu soruyu soruyor, bu kararı vermesinde, herkesin ondan söz edeceği düşüncesinin de etkisi olduğunu elinde olmadan itiraf ediyordu kendi kendine. Düşündükçe daha çok soru çıkıyordu karşısına, sorular daha bir çetinleşiyor. Bu düşüncelerden kurtulmak için yatağa girdi. Şimdi aklını karıştıran bu sorulan yarın salim kafayla düşünebilmek için uyumak istiyordu. Ama uzun süre uyuyamadı. Açık pencereden temiz havayla, ay ışığıyla birlikte kurbağa bağırtıları, uzakta, parkta öten bülbül sesleri —bir tanesi de pencerenin dibindeki, çi-

çek açmış leylâkta oturuyordu— doluyordu odaya. Kurbağaları, bülbül eri dinlerken ceza evi müdürünün kızının müziğini hatırladı Nehlüdof; müdürü hatırlayınca Maslova’yı, Bırakın bu işi derken dudaklarının nasıl titrediğini hatırladı. Sonra Alman yönetici karıştı kurbağa seslerine.

Tutmak gerekiyordu onu, ama o giderek daha bir kaybolmakla kalmadı, Maslova oldu sonunda, Nehlüdof’a sitem etmeye başladı: Ben kürek mahkumuyum, sizse bir prens. Nehlüdof ayılıp, Hayır, dayanacağım, diye geçirdi içinden. Bu yaptığım iyi midir acaba, kötü mü? Bilmiyorum. Vız gelir zaten. Boş ver. Uyumak en iyisi şimdi. Yönetici Al-man’la Maslova’nın gittikleri yere o da daldı, her şey bitti orada.

II

Devrisi sabah saat dokuzda uyandı Nehlüdof. Beye hizmetle görevlendirilmiş genç uşak onun kıpırdandığını duyunca potin-leriyle —hiç

bir zaman böylesine parlamamıştı bu potinler— buz gibi, tertemiz kaynak suyu getirdi ona; köylülerin yavaş yavaş toplandığını söyledi. Nehlüdof durumu kavramaya çalışarak indi karyoladan. Toprağını köylülere vererek, malını mülkünü

darmadağın edecek diye dün duyduğu acıma içinde en küçük bir iz bırakmadan kaybolmuştu.

Şimdi kendi kendine şaşıyordu bunu düşünürken. Yapmak niyetinde olduğu şey sevinç veriyordu ona şimdi, göğsünü gururla kabartıyordu. Odasının penceresinden hindibalarla çevrili !awn -

tennis alanı görünüyordu; yöneticinin buyruğuyla köylüler orada toplanıyorlardı. Kurbağalar boşuna bağırmışlardı bütün gece. Hava pusluydu. Sabahtan beri ince bir yağmur çiseliyordu; yapraklar, dal ar, otlar ıslak ıslaktı. Açık pencereden odaya yeşil ik kokusundan başka, ıslak toprak kokusu da doluyordu şimdi. Nehlüdof, giyinirken birkaç kere pencereden uzanıp, aşağıdaki küçük alana toplanmakta olan köylülere bakmıştı. Birbiri ardından geliyor, şapkalarını, kasketlerini çıkararak selâmlaşıyor, gruba katılıp bastonlarına dayanıyorlardı. Sağlam yapılı, güçlü kuvvetli bir genç olan yönetici, Nehlü-dof'un odasına geldi. Yeşil yakası kalkık, kısa ceketinin düğmeleri kocaman kocamandı. Nehlüdof'a, köylülerin toplandıklarını,

ama bekleyebileceklerini; önce çayını ya da kahvesini içmesini her ikisinin de hazır olduğunu söyledi.

— İstemez, dedi Nehlüdof, gidelim daha iyi.

Köylülerle konuşacağı için korkuyor, utanıyordu şimdi. Oysa böyle olacağını hiç mî hiç

düşünmemişti.

Köylülerin, gerçekleşebileceğini hayal bile edemedikleri bir isteklerini yerine getirmeye, onlara az bir para karşılığında toprak kiralamaya

gidiyordu. Yani iyilik yapacaktı onlara, ama nedense utanıyordu gene de. Şapkalarını çıkararak onu selâmlayan köylülerin yanına gelince —kimi koyu kahverengi, kimi kıvırcık saçlı, kimi saçsız kimi ak saçlı başlar çıkmıştı ortaya— Nehlüdof öylesine şaşkın bir durumdaydı ki, uzun süre hiç bir şey söyleyemedi. Yağmur çiselemeye devam ediyordu. Saçlarda, sakal arda, köylülerin paltolarının tüyleri üzerinde küçük damlacıklar birikiyordu. Köylüler beyin yüzüne bakıyor, onlara ne söyleyeceğini bekliyorlardı. Ama Nehlüdof öylesine şaşkın, öylesine heyecanlıydı ki, konuşamıyordu. Bu sıkıntılı sessizliği, Rus köylüsünü iyi tanıdığını sanan, Rusçayı da çok iyi, düzgün konuşan Alman yönetici, kendine güven dolu, sakin bir sesle bozdu. Neh-lüdof'unki gibi bu, sağlıklı, gürbüz adamın dış görünüşü de sıska, yüzleri buruş buruş, paltolarının altından sivri kürek kemikleri bel i olan köylülerin dış görünüşüyle taban tabana zıttı. Yönetici:

— Prens iyilik etmek, toprak vermek istiyor size, diye başladı, ama değmezsiniz buna.

Koyu kahverengi saçlı, konuşkan bir köylü:

— Nasıl değmeyiz Vasili Karlıç, dedi, ne kadar çalıştık sana, biliyorsun… Rahmetli hanımımızı

çok severdik, Tanrı toprağını bol etsin. Genç Prense de, bizleri unutmadığı, düşündüğü için minnettarız.

Nehlüdof:

- Sizleri buraya .isterseniz, bütün arazimi size vermek niyetinde olduğum için çağırdım, diye mırıldandı.

Köylüler, kulaklarına inanamıyormuş ya da söyleneni anla-yarmyormuş gibi susuyorlardı.

Pardüsülü, orta yaşlı bir köylü:

— Nasıl vereceksiniz yani? dedi.— Az bir para karşılığında, kirayla.

— Güzel bir şey, dedi bir ihtiyar. Bir başkası:

— Yeter ki ödeyebileceğimiz bir para olsun, diye ekledi.

— Toprak bu, niçin istemeyelim!

— Bizim işimiz bu zaten, ekmeğimizi topraktan çıkarıyoruz! Sağdan soldan sesler yükseldi:

— Sizin için böylesi daha iyi zaten, paramızı almasını bilirsiniz yalnız, gerisine karışmazsınız.

Sıkıntıdan da kurtulmuş olursunuz!

Alman:

— Sıkıntı sizin yüzünüzden oluyor, dedi, doğru dürüst çalışsanız, aksilik yapmasanız…

Sivri burunlu bir ihtiyar atıldı:

— Olmaz Vasili Karlıç, olmaz. Atını ekine niye saldın, diyorsun; salan kim?.. Sabahtan aksama kadar orak sal ıyorum, evde uyuduğun geceler parmakla sayılacak kadar azdır, atı gördüğüm mü

var ki, başımın etini yersin?

— Bir yolunu bulsaydınız.

Saçı sakalına karışmış, uzun boylu, gençten bir köylü jtiraz etti:

— Bir yolunu bulsaydınız demek kolay, nasıl bulacaktık yolunu?

— Kaç kere söyledim çit çevirin diye. Ufak tefek bir köylü çıktı öne:

— Odun ver de çevirelim. Geçen yaz çevirmek istedim de üç ay hapsettin beni, bitlere yedirdin.

Çevirmeye kalkışınca da böyle oluyor işte.

— Nehlüdof yöneticiye döndü:

— Ne diyor bu adam? Yönetici Almanca:

— Der erst Dleb îm Dorfe, V) dedi. Koruluğa dadanmıştır, her yıl ağaç keser. Başkasının malına saygı göstermesini öğren.

İhtiyar:

— Saygı göstermiyor muyuz Vasili Karlıç? dedi. Sana say-

jı göstermeden edemeyiz zaten, elindeyiz çünkü, pestilimizi çı-arırsm sonra.

— Rahat durursanız hiç kimse dokunmaz size.

— Sen dokunuyorsun! Geçen yaz suratımı çarşamba pazarına çevirdin, izi hâlâ gitmedi.

Zenginsin, seninle âşık atamayız biz.

— Yasaların gösterdiği yoldan akmazsanız bir şey olmaz.

Yarışmacıların niçin konuştuklarını, ne dediklerini bilmedikleri bir söz yarışmasıydı bu. Bir yanın, korkudan öfkesini açığa vuramadığı, öteki yanınsa güçlü olduğunu bildiği, bel iydi; Neh-lüdof’un canını sıkıyordu bütün bunları dinlemek; asıl konuya gelmek, fiyatı, paranın nasıl ödeneceğini bir karara bağlamak istiyordu.

— Ne diyorsunuz? Kabul mü? Arazinin bütününe ne veriyorsunuz?

— Ma! sizin, siz ne istiyorsunuz, onu söyleyin.

Nehlüdof bir fiyat söyledi. Söylediği fiyat onların beklediğinden çok aşağı olduğu halde; köylüler fiyatın yüksek olduğunu söylediler, pazarlığa başladılar. Nehlüdof verdiği fiyatın sevinçle karşılanacağını umuyordu, oysa köylülerin sevindiklerini gösteren hiç bir belirti yoktu. Fiyatı

beğendiklerini de bundan anlamıştı zaten. Malı kimin, köylülerin hep birlikte mi, yoksa içlerinden bazılarının mı olacağı sorununa gelince sıkı

tartışmalar başladı köylüler arasında. Bir bölümü, ödeme gücü zayıf olanları bu işe katmak istemiyor, ötekiler diretiyordu. Yöneticinin yardımıyla en sonunda bir fiyat üzerinde anlaşmaya varıldı, ödeme zamanları kararlaştırıldı. Köylüler, aralarında yüksek sesle konuşa konuşa, dağ dibindeki köylerine doğru uzaklaştılar. Nehlüdof da, yöneticiyle birlikte anlaşmanın taslağını hazırlamak için çalışma odasına gitti.

Her şey Nehlüdof'un istediği, beklediği gibi olmuştu: Köylüler, çevrede kiraya verildiğinden yüzde otuz ucuzuna toprağa kavuşmuşlardı. Gerçi topraktan elde ettiği gelir yarı yarıya düşüyordu, ama kıtkanaat de olsa yeterdi Nehlüdof'a. Hele koruluğun satışından eline geçen parayla, araç

gereçler, hayvanlar

O Köyün bir numaralı hırsızıdır bu, (Almanca)

satılınca alacağı para da buna eklenince hiç de kötü olmayacaktı durumu. Her şey iyiydi görünüşte, ama nedense bir huzursuzluk vardı Nehlüdof'un içinde. Ona minnettarlıklarını bildiren birkaçının dışında, köylülerin bu işe sevinmediklerini, daha büyük bir şey beklediklerini farketmişti.

Kendini çok şeyden yoksun ettiği halde, köylülerin beklediklerini verememişti onlara.

Anlaşma imzalanmıştı devrisi gün. Nehlüdof, —onu istasyondan köye getiren arabacının deyimiyle— görmeye değer, üç at koşulu kupa arabasına bindi yöneticinin, içinde hiç de hoş

olmayan bir eksiklik duygusuyla; köylülerin, aralarından seçtikleri, başlarını isteksiz isteksiz sal ayan ihtiyarlarla vedalaşıp istasyona gitti. Keyifsizdi Nehlüdof. Bu keyifsizliğinin nereden geldiğini bilmiyordu, ama bir şeye sıkılıyordu canı, bir şeyden utanıyordu.

III

Nehlüdof, Kuzminsk'ten, halalarından ona kalan —Katyu-şa'yı tanıdığı— köye geçti. Kuzminsk'de yaptığını burada da yapmak istiyordu. Ayrıca Katyuşa'yla, çocuğuyla ilgili bilgi toplamaya çalışacaktı. Çocuğun öldüğünün doğru olup olmadığını, nasıl öldüğünü araştıracaktı. Panovo'ya sabah erken geldi. Araba avluya girdiğinde onu ilk şaşırtan, bütün yapıların, özel ikle evin köhne, boş görünüşü oldu. Bir zamanlar yeşil olan saç dam, uzun zamandan beri boyanmadığı için pastan kırmızıya dönmüş, —fırtınada olsa gerek— birkaç tabakası kalkmıştı. Evin duvarlarına kaplanmış tahtaları köylüler, paslı çivileri çıkararak yer yer sök-müşlerdi. Ön taşlığa da arka taşlığa da çıkan merdivenler —arka taşlığı çok iyi hatırlıyordu— çürümüş, parçalanmış, yalnız kalasları kalmıştı. Cam yerine tahta çakılı pencerelerde de, kâhyanın oturduğu bölümde de, mutfakta da, ahırda da derin bir sessizlik vardı. Bahçede alabildiğine dal budak salmış ağaçlar çiçeklerle donanmıştı. Çitin ötesinde çiçek açmış vişne, elma, erik ağaçları beyaz bulutları

andırıyorlardı uzaktan. Leylâk tıpkı on dört yıl önce Nehlüdof, ebecilik oynarken on sekiz yaşındaki Katyuşa'yla çalılığın arkasına koştuğu, orada düşüp ısırgan otu kol arını yaktığı

zamanki gibi açm.ıştı gene. Sofiya İvanovna'nın

evin yanına diktiği, o zamanlar küçücük bir fidan olan karaçam kocaman bir ağaç olmuştu şimdi.

Sarı-yeşil ince yapraklara bürünmüştü. Değirmene oluktan hızla inen derenin sesi geliyordu uzaktan. Derenin ötesindeki çayırla köylülerin karışık sürüleri otluyordu. Din okulunu yarıda bırakmış kâhya gülümseyerek karşıladı Nehlüdof'u avluda, gülümsemeye devam ederek çalışma odasına buyur etti onu, gene gülümseyerek —çok değişik bir şey vaat ediyordu sanki gülümsemesi— bölmenin arkasına geçti. Bölmenin arkasında fis-kos konuşmalar oldu bir süre, sonra ses kesildi. Bahşişini alan arabacı dönüp çıktı avludan; çıngırakların sesi giderek uzaklaştı, kayboldu sonunda, derin bir sessizlik kapladı gene her yanı. Yalınayak, işlemeli gömlek giyinen kulaklarında küpe yerine iplik olan bir kız koşarak geçti

pencerenin önünden; arkasından, kalın çizmelerinin altındaki kabaralar toprağa vurdukça ses çıkaran bir köylü geçti.

Nehlüdof pencerenin yanında oturmuş bahçeye bakıyor, her sese kulak kabartıyordu. İki kanatlı

pencereden giren taptaze ilkbahar yeli, sürülmüş toprak kokusu dolduruyordu odaya; Nehlüdof'un terli alnında saçlarıyla oynuyor, pencerenin bıçakla yer yer oyulmuş altlığındaki kâğıtları

hışırdatıyordu. Dereden doğru, çamaşır yıkayan köylü kadınların ıslak çamaşırlara peşpeşe indirdikleri kalın sopaların şap, şap, şap sesleri geliyor; bu sesler, güneşin altında pırıl pırıl parlayan çayırlara doğru uzanıyor, suyun değirmen çarkında çıkardığı tekdüze gürültüye karışıyor; Nehlüdof'un kulağının dibinde bir sinek ürkek ürkek vızıldayıp duruyordu.

Nehlüdof, burada bîr zamanlar gene aynı sesleri duyduğunu hatırladı birden: Tertemiz bir gençti; kadınların ıslak çamaşırlara vurdukları kalın sopaların şap, şap sesleri değirmenin tekdüze gürültüsü karışıyordu gene. Ilık ilkbahar yeli ıslak alnında saçlarıyla oynuyordu, bıçakla oyulmuş

pencere altlığındaki kâğıtları hışırdatıyordu, bir sinek ürkek ürkek vızıldıyordu kulağının dibinde.

Nehlüdof, o zamanki gibi on sekiz yaşında hissetmişti kendisini şimdi; ama öyle dinç, temiz, gelecekten çok şey bekleyen bir genç olduğu duygusuna kapılmıştı bir an. Öte yandan, —düşte olduğu gibi— böyle bir şeyin artık olamayacağını da biliyordu. Derin bir hüzün kapladı içini.

Kâhya gülümseyerek:

— Yemeği ne zaman istiyorsunuz? diye sordu.

— Ne zaman isterseniz o zaman verin, aç değilim. Çıkıp biraz dolaşacağım.

— Önce evi görseniz nasıl olurdu, her şey yerli yerindedir. Görünüz bir, gerçi dıştan…

— İstemez, sonra görürüm. Söyler misiniz, Matryona Ha-rina adında bir kadın var mı burada?

Katyuşa'nın teyzesiydi bu.

—• Var efendim, ama yola getiremiyorum onu bir îürlü. Kaçak içki satıyor. Kaçmıyor gözümden, yakalıyorum onu, ağzıma geleni söylüyorum, bana mısın demiyor. Tutanak hazırlayacağım, acıyorum; yaşlı kadın, torunları var.

Hep aynı gülümseme vardı kâhyanın dudaklarında. Nehiü-dof'un hoşuna gitmek, her şeyi onun da bildiğini anlatmak istiyordu sanki bu gülümsemesiyle.

- Nerede oturuyor? Onu görmek istiyorum.

— Köyün öte ucunda, sondan üçüncü ev. Sol kolda kerpiç bir ev vardır, ondan sonraki kulübe onundur. (Sevinçle gülümsedi kâhya.) Ben götürürsem sîzi daha iyi olur.

- Hayır, teşekkür ederim, ben bulurum, siz köylülere haber yol ayın lütfen, toplansınlar, toprak konusunda görüşeceğim onlarla.

Nehlüdof, burada da Kuzminsk'de yaptığını yapmak niyetindeydi. Yetiştirebilirse akşama kadar bitirecekti işleri.

IV

Nehlüdof avludan çıkınca, çiçeklerin açtığı, otların diz boyu olduğu çayırın ortasından geçen, çok çiğnenmiş patikada çıplak, tombul bacaklarıyla çabuk çabuk yürüyen, atkılı —alacalı bula-calıydı

atkısı,— kulaklarında küpe yerine iplik olan bir köylü kızı gördü. Sol kolunu önünde sal ıyordu.

Sağ koltuğunun altında kırmızı bir horoz vardı, sıkı sıkı tutuyordu onu. Horoz, sal anan kırmızı

ibiğiyie son derece soğukkanlı görünüyordu. Yalnız arada bir gözlerini kaydırıyor, siyah bacaklarından birini kâh kaldırıyor, kâh tırnağını kızın atkısına takarak geriyordu. Kız, Neh-lüdof'a yaklaşınca önce adımlarını yavaşlattı, sonra tam yanından geçerken durdu, başını geri atıp öne eğilerek selâm verdi ona; ancak Nehlüdof geçince, koltuğunun altında horozla, yoluna devam etti. Nehlüdof kuyuya doğru inerken, kaba bezden entarisi pislik içinde, dolu iki kova taşıyan, iki büklüm yaşlı bir kadınla karşılaştı. Yaşlı kadın kovaları yavaşça yere bıraktı, o da başını geri atıp öne eğilerek selâm verdi Nehlüdof'a, Kuyudan sonra köy başlıyordu. Güneşli, pırıl pırıl bir gündü; saat on olmuştu, öğle sıcağı

bastırmıştı. Gökyüzünde toplanan bulutlar güneşin önünü kapıyordu arada bir. Acı, keskin bir hayvan gübresi kokusu —ama hiç de kötü bir koku değildi bu— doldurmuştu her yanı. Yeşil ikler arasında kıvrıla kıvnla dağa çıkan yoldaki yük arabalarından; daha çok da, Nehlüdof'un açık kapılarının önünden geçtiği avlulardaki karıştırılmış hayvan gübresi yığınlarından geliyordu bu koku. Arabaların arkası sıra yürüyen, pantolonları, gömlekleri gübreden ıslak ıslak, yalınayak köylüler, gri şapkasının ipek kordelâsı güneşte parlayan, her adım atışta sapı pırıl pırıl, güzelim bastonunu yere dokundurarak köyün içinde yürüyen bu gürbüz, uzun boylu beyi tepeden tırnağa süzüyorlardı. Tarladan dönen köylüler, boş arabalarının sürücü yerinde —tırısla gittikleri için sarsıla sarsıla— şapkalarını çıkarıp, köylerine gelen bu tuhaf adamı şaşkın bakışlarla izliyorlardı.

Kadınlar avlu kapısına ya da taşlığa çıkıyor, birbirlerine gösteriyorlardı onu.

Önünden geçtiği dördüncü avlunun kapısında, tekerlekleri gıcırdayarak dışarı çıkan bir araba durdurdu Nehlüdof'u. Tıka-ba-sa gübre doluydu araba, gübrenin üzerine de oturmak için bir post seriliydi. Arabaya bineceği için heyecanlı, altı yaşında bir çocuk, arabanın arkasından yürüyordu.

Ayaklarında sandal ar, genç bir köylü geniş adımlarla yürüyerek atı dışarı çıkarıyordu. Uzun bacaklı tay, kapıdan birden çıkmış, ama Nehlüdof'tan ürkerek arabaya sokulmamış, ayaklarını

tekerleklere çarpa çarpa, huzursuzlanan, hafiften kişneyen annesinin kapıdan çıkarmaya çalıştığı

ağır arabanın önünden dışarı fırlamıştı. Arkadaki atı yalınayak, çizgili pantolonlu, uzun gömleği pis, ince kürek kemikleri çıkık, zayıf, dinç bir ihtiyar sürüyordu.

Atlar, kurumuş hayvan pisliği dolu, tekerlek izlerinin oyuk— 246 —oyuk yaptığı yola çıkınca yaşlı adam dönüp Nehlüdof’a selâm verdi.

— Bizim hanımların yeğeni oluyorsun galiba?

— Evet,

Yaşlı adam konuşkan bir insana benziyordu.

— Hoş geldin, dedi. Ne yapıyoruz, ne ediyoruz onu görmeye mi geldin yoksa?

Nehlüdof ne söyleyeceğini bilemeden:

— Evet, evet, diye karşılık verdi. Nasılsınız bakalım? Konuşkan ihtiyar, kendisine sorulan bu soruya sevinmiş gibi, çabuk çabuk konuşarak:

— Kötü! dedi. Çok kötü.

Nehlüdof sundurmanın altına girerken:

— Niçin kötü? diye sordu.

İhtiyar, Nehlüdof’un arkasından girdi sundurmanın altına. Temizlenmiş yere doğru yürüdü.

— Yaşayışımız kötü, dedi. Çok kötü hem.

Nehlüdof da arkasından gitti. Yaşlı adam, gübre yığının üstünde, el erinde tırmıklar, baldırlarına kadar vıcık vıcık gübrenin içine batmış, başörtüleri yana kaymış, terden sırılsıklam iki kadını

göstererek devam ediyordu:

- On iki can var evde. Ayda yüz okka buğday ister, nereden bulacaksın?

— Kendi ektiğin yetmiyor mu sana? İhtiyar manalı manalı gülümsedi.

— Kendi ektiğim mi?! Üç canı besleyebilir ancak benim yerim; geçen yıl topu topu sekiz yığın ekin kaldırdık, yıl başına kadar yetmedi bize.

— Ne yapıyorsunuz öyleyse?

— Hiç ne yapacağız… bir oğlumu işçi yaptım, sayenizde birkaç köpek kazanıyor. Büyük orucun son gününe kadar bulduğumuzu biriktirdik, vergiyi bile ödeyemedik hâlâ.

— Ne kadar vergi veriyorsunuz?

— Üçte bir üzerinden on yedi ruble. Çok zor, inanın ki efendim, çok zor; bunca yükün altından nasıl kalktığımızı biz de anlayamıyoruz!

Nehlüdof:

— Evinize girebilir miyim? dedi.

Henüz temizlenmemiş, tırmıkla karıştırıldığı için kokan hayvan gübreleri arasından eve doğru yürüdü.

İhtiyar, çaplak ayaklarıyla vıcık vıcık gübrelere bata çıka, Nehlüdof’a yetişti, kapıyı açarken:

— Buyur, dedi.

Kadınlar başörtülerini düzeltip, evlerine giren bu temiz giyimli, altın kol düğmeli beye ürkek bir merakla bakmaya başladılar.

Evden gömlekli iki kız çocuğu çıktı koşarak. Nehlüdof şapkasını çıkardı, eğlenerek geçti kapıdan; ekşimiş yemek kokan, pis, dapdaracık eve girdi. İki dokuma tezgâhı vardı içerde. Sobanın yanında zayıf, damarlı, yanmış kol arını sıvamış yaşlı bir kadın ayakta duruyordu.

Yaşlı adam:

— Bak, bey konuk geldi bize, dedi. Yaşlı kadın entarisinin kol arını indirirken:

— Buyurunuz efendim, diye mırıldandı. Nehlüdof:

— Nasıl yaşadığınızı şöyle bir görmek istedim de, dedi.

— Nasıl yaşayacağız, gördüğün gibi işte. Dam ha yıkıldı ha yıkılacak. Altında kimse kalmasa bari. Bizimki, iyidir diyor hâlâ. Bey gibi yaşayıp gidiyoruz anlayacağın. Öğle yemeği hazırlıyordum.

Sabah beri çalışıyorlar, acıkmışlardır.

Yaşlı kadın çabuk çabuk, başını sal ayarak konuşuyordu. Nehlüdof:

— Ne yemeğiniz var? diye sordu.

— Ne yemeğimiz mi? İyidir yemeğimiz. Önce ekmekle kvas, (‘] peşinden kvasla ekmek.

Yaşlı kadın küçücük kalmış dişlerini göstererek gülümsedi.

— Şaka bir yana, bugün öğle yemeğinde yiyeceklerinizi gösterin bana.

Yaşlı adam gülümsedi.

— Yiyeceklerimizi mi? Öyle çok şeyler yemeyiz biz. Göster ona, hanım.

(‘) Çavdardan yapılan boza kıvamında koyu bir içkiye verilen ad.

— Bizim köy yemeklerini mi görmek istedi canın? Bakıyorum da çok meraklısın bey. Her şeyi öğrenmek, bilmek istiyorsun. Söyledim ya ekmekle kvas diye. Sonra pancar çorbası yeriz. Dün bezelye getirdilerdi… Sonra patates…

Nehlüdof:

— Başka bîr şey yemez misiniz? Yaşlı kadın gülümseyerek kapıya baktı.

— Bir de süt içeriz işte.

Kapı açıktı. Çocuklar, kucaklarında bebekleriyle köylü kadınlar doldurmuştu holü; kapının önüne yığılmış, köylü yemeğini inceleyen tuhaf beye bakıyorlardı. Yaşlı kadın —besbel i— bir beyle serbestçe konuşabildiğini göstermek istiyordu onlara, bununla öğünüyordu.

Yaşlı adam:

— Ah bey, ah, dedi, hiç iyi değildir bizim yaşayışımız; daha ne diyeyim sana?

Dönüp, kapıda toplananlara bağırdı:

— Ne oluyorsunuz be? Nereye?

Nehlüdof, sebebini bilmediği bir sıkılganlık, utanç duyarak:

— Neyse, dedi, hadi hoşça kalın. Yaşlı adam: .

— Gelip durumumuzla ilgilendiğin için çok çok teşekkür ederiz sana, dedi.

Nehlüdof, holde birbirini sıkıştırarak yana çekilen köylülerin arasından geçip dışarı çıktı.

Arkasından yalınayak iki çocuk fırladı avluya; biraz daha büyük olanının üstünde pis —bir zamanlar beyaz— bir gömlek vardı; ötekinin gömleğiyse soluk pembeydi. Nehlüdof baktı onlara.

Beyaz gömlekli çocuk:

— Şimdi nereye gidiyorsun? dedi.

— Matryona Harına’nın evine. Tanıyor musunuz onu? Pembe gömlekli çocuk nedense güldü, öteki ağırbaşlı bir

tavırla:

— Hangi Matryona? diye sordu. Yaşlı olanı mı?

— Evet.

— O-o, diye uzattı çocuk, Semyon’un ninesini arıyorsun. Götürelim seni. Hadi Fedya, götürelim onu.

— Ya atlar?

— Boş ver!

Fedka boş verdi atlara, üçü beraber yürüdüler.

Nehlüdof çocukların yanında daha bir rahat hissetti kendini. Yolda konuşmaya daldı onlarla.

Pembe gömlekli olan küçüğü gülmeyi bırakmış, o da büyüğü gibi ağırbaşlı, akıl ıca konuşmaya başlamıştı.

Nehlüdof:

— Sizin köyde en yoksul kimdir? diye sordu.

—• Kim mi? Mihayla yoksuldur, semyon Makarof, sonra Marfa. En yoksul Marfa’dır. Küçük Fedka:

— Ya Anisya, dedi, o daha yoksuldur. Bir ineği bile yoktur, dileniyorlar.

Beyaz gömlekli büyüğü itiraz etti:

— İneği yok ama üç candırlar evde, Marfa beş candır. Küçüğü Anisya’yı savunuyordu:

— Üstelik kocası yok zaval ının, öldü.

— Anisya’nın yok da Marfa’nın var mı sanki, o da dul sayılır, yok ki kocası.

Nehlüdof:

— Nerede? diye sordu.

Büyük çocuk, köylülerin hep kul andıkları deyimi kul anarak cevap verdi:

— İçerde bitleri besliyor. Pembeli küçük çocuk atıldı:

— Geçen yaz bey koruluğundan iki kayın ağacı kesti diye içeri attılar onu. Altı aydır yatıyor; kadıncağız üç çocuğuyla yaşlı anasına bakabilmek için dileniyor.

Büyük adam gibi konuşuyordu.

— Evi nerede? diye sordu Nehlüdof.

Çocuk, hemen yandaki evi gösterdi. Evin önünde, tam yolun kenarında beyaz başlı, dışa doğru kıvrık bacaklarının üzerinde güçlükle ayakta duran, sal anan, küçücük bir bebek vardı.

Evden koşarak çıkan kir pas içinde bir kadın —kül dökül-250 —251 —

muştu sanki başından aşağı— Nehlüdof’un önünden korkuyla atlayıp, —yabancının, çocuğuna bir kötülük yapacağından kor-kuyormuş gibi— kaptı çocuğu.

— Nereye gidiyordun be yavrum, Vaska’çığım… A!ıp içeri götürdü bebeği.

Kocası, Nehlüdof’un koruluğundan kayın ağacı kesti diye ceza evinde yatan kadındı bu.

Matryona’nın evine yaklaştıklarında Nehlüdof:

— Matryona da yoksul mu? diye sordu.

— Ne yoksulu, dedi, içki satıyor.

Matryona’nın evine gelince çocukları geri yol adı Nehlüdof, içeri girdi. Yaşlı kadının kulübesi pek küçüktü. Sobanın arkasındaki karyola irice bir

adamın ayaklarını uzatıp yatamayacağı kadar kısaydı. Katyuşa bu karyolada doğurdu, hasta yattı diye düşündü Nehlüdof. Evin içini büyükçe bir dokuma tezgâhı kaplamıştı; Nehlüdof başını alçak kapıya çarparak içeri girdiğinde yaşlı kadın en büyük kız torunuyla tezgâhı hazırlıyordu. Nehiüdof'un arkasından koşarak iki torun daha geldi, kapıda durdular.

Tezgâhı bir türlü kuramadığı için canı sıkılan yaşlı kadın öfkeli:

— Kimi arıyorsunuz? dedi.

Ayrıca, yasak içki sattığı için tanımadığı her çeşit konuktan kuşku ederdi.

— Köyün sahibiyim, sizinle konuşmak istiyordum biraz. Yaşlı kadın bir an susup, Nehlüdof'un yüzüne dikkatli dikkatli baktı, sonra birden değişti yüzü. Yapmacık bir sevgiyle:

— Ah aslanım benim, diye başladı, ne aptalım ben de, tanıyamadım seni, köyden geçen bir yabancı sandım. Ah yiğidim benim…

Nehlüdof kapıya bakıp; çocukları, çocukların arkasındaki, kucağında eski püsküler içinde, soluk yüzlü, ama gülümseyen bir bebek tutan sıska kadını göstererek:

— Yalnız konuşamaz mıyız? dedi. . Yaşlı kadın, kapıda duranlara bağırdı:

— Ne o, hiç adam görmediniz mi? Şimdi gösteririm size ben, bastonum nerede? Kapayın şu kapıyı!

Çocuklar gittiler, çocuklu kadın kapıyı kapadı. Yaşlı kadın:

— Kimdir bu gelen acaba diye düşünüyordum ben de, diyordu. Meğer kim gelmiş! Benim biricik aslanım, güzelimmiş gelen! İğrenmedin de evime girdin demek. Ah ne pırlanta bir kalbin vardır senin! Şuraya otur anam babam, şu iskemleye otur. —İskemleyi başörtüsüyle silerek uzattı ona.— Hangi Al anın cezası geliyor gene diye düşünürken çıka çıka kim çıktı karşıma!

Bizim iyi yürekli velinimetimiz… Kusuruna bakma bu kocakarının, gözlerim uzağı seçmiyor artık.

Nehlüdof oturdu. Yaşlı kadın, sağ kolunun sivri dirseğine sol koluyla destek yaparak sağ elini yanağına dayamış, Nehlüdof'un karşısında ayakta duruyor, ince sesiyle konuşmaya devam ediyordu:

— Sen de yaşlanmışsın efendim. Taptaze bir delikanlıydın, çökmüşsün! Çok sıkıntı çektiğin bel i!

— Şunu sormaya geldim sana: Katyuşa Maslova'yi hatırlıyor musun?

— Katerina'yı mı? Hatırlamaz olur muyum? Yeğenim olur… Nasıl hatırlamam, az mı gözyaşı

döktüm onun için. Her şeyden haberim var. Size şunu söyleyeyim efendim, günahsız, hiç suç

işlememiş insan olur mu? Gençlikte olur böyle şeyler. Şeytan kandırdı demek, kandırır tabiî, onun kandıramayacağı insan çok azdır. Elden ne gelir! Gerçi bıraktın onu, ama yüz ruble verdin de bıraktın. Ya o ne yaptı? Akıl ı uslu yaşayıp gitmesini bilemedi. Beni dinleseydi çok iyi olurdu onun için. Yeğenimdir gerçi ya, ne yalan söyleyeyim, ruhu kötüdür. İyi bir yere koydum onu, boyun eğmek istemedi, ağzına geleni söyledi beye. Biz beylere lâf söyleyebilir miyiz hiç? Hemen işine son verdiler. Sonra ormancının evinde de kalabilirdi, orayı da istemedi.

— Çocuğu soracaktım. Burada, sizin yanınızda doğurdu, değil mi? Çocuk nerede?

— Çocuk işini o zaman çok iyi düşündüm ben, efendim. Anasının bir daha ayağa kalkacağından umudum yoktu, çok fena olmuştu. Çocuğu gerektiği gibi vaftiz ettirdim, yuvaya yol adım. Anası ölürken ne diye eziyet çektireydim Tanrının meleğine? Bazıları öyle yapıyor, annesi ölünce bakan olmuyor yavruya, ölüp gidiyor zaval ı. İyisi mi yuvaya yol ayayım onu, dedim.

Para vardı çünkü, anlayacağın, yol adık onu.

— Orada numara falan verdiler mi ona?

— Verdiler ya, pek yaşamadı zaten, hemen öldü. Kadın, götürür götürmez öldü, dedi.

— Hangi kadın?

— Skoroni’de oturuyordu. Bu gjbi işleri o yapardı. Adı Ma-lanya’ydı. Öldü. Çok akıl ı bir kadındı.

İyi becerirdi böyle şeyleri! Bazan bir bebek getirirlerdi ona, alırdı çocuğu, evinde bakardı ona; üç

dört çocuk birikene kadar saklardı çocuğu evinde, sonra hepsini birden götürürdü. Her şeyi bir başkaydı canım onun: karyola gibi kocaman bir beşiği vardı, onda yatırırdı çocukları. Eli de yatkındı bu işlere. Dört çocuğu birden alırdı kucağına; birbirine vurmasınlar diye başlarını ayrı

koyar, ayaklarını bir yere toplardı. Emzikleri de ağızlarına verdi mi kesilive-rirdi sesleri yavruların.

— Sonra ne oldu?

— Hiç, ne olacak, Katerina’nın çocuğunu da götürdü. İki hafta kendi evinde baktı. Orada ne olduysa oldu yavruya zaten, zayıfladı.

— Nasıl bir çocuktu?

— Nur topu gibiydi. Yaşlı kadın göz kırparak:

— Tıpkı sendin, diye ekledi.

— Niçin zayıfladı? Verdiğiniz kadın bakmamıştır ona, aç bırakmıştır.

— Tabiî! Bakar mı hiç! Kendi çocuğu değil ki baksın. Oraya canlı götürmekti onun işi. Moskova’ya kadar götürmüş, öyle dedi, götürmüş ama,

orada ölmüş çocuk. Götürdüğünü gösteren kâğıt da almış oradan. Akıl ı kadındı.

Nehlüdof'un, oğluyla ilgili elde edebildiği bilginin hepsi bu kadarla kaldı.

VI

Nehlüdof oda kapısında da dış kapıda da başını birer kere daha vurduktan sonra sokağa çıktı.

Çocuklar —beyazlı pembe-li— bekliyorlardı onu. Birkaç çocuk daha katılmıştı onlara.

Kucaklarında bebeklerle birkaç da kadın bekliyordu onu. Kucağında, eski püskülere sanlı, renksiz, kansız çocuğunu tutan sıska kadın da aralanndaydı.

Kucağındaki çocuğun ıstırap okunan küçük yüzünde tuhaf bir gülümseme vardı; uzun, ince parmaklarını durmadan oynatıyordu. Bunun ıstırap gülümsemesi olduğunu biliyordu Nehlüdof. Bu kadının kim olduğunu sordu. Büyük çocuk:

— Sana söylediğim Anisya işte, dedi. Nehlüdof, Anisya'ya döndü:

— Neyle geçinirsin sen? Ne yer içersin? Anisya:

— Neyle mi? dedi, onun bunun verdiği birkaç lokma ekmekle.

Ağlamaya başlamıştı. Kucağındaki çocuk kıkır kıkır gülüyor, solucanı andıran ince bacaklarını

sal ıyordu.

Nehlüdof para cüzdanını çıkarıp on ruble verdi kadına. Daha iki adım atmamıştı ki, kucağında çocukla bir kadın koşup yetişti-arkasından, sonra yaşlı bir kadın, bir kadın daha… Hepsi yoksul uğundan söz ediyor, yardım istiyordu. Nehlüdof, cüzdanındaki altmış rubleyi dağıttı onlara; içinde müthiş bir sıkıntıyla eve, yâni kâhya'nın yanına döndü. Kâhya gülümseyerek karşıladı

Nehlüdof'u, köylülerin akşama toplanacaklarını söyledi. Nehlüdof teşekkür etti ona, eve girmeyip bahçeye çıktı; elma ağaçlarından dökülen beyaz beyaz çiçek yapraklarının örttüğü, otlar bitmiş

dar yol arda dolaşmaya başladı. Gördüklerini düşünüyordu.

Kâhyanın kaldığı bölüm sessizdi önce, sonra birbirinin sözünü keserek bağırıp çağıran iki kadın sesi duydu Nehlüdof. Arada bir de kâhyanın keyifli, sakin sesi işitiliyordu. Nehlüdof kulak kabarttı.

Öfkeli bir kadın sesi:

— Gücüm yetmez benim, anlamıyor musun? Din iman yok mu sende? diyordu.

Öteki ses:

— Girmesiyle çıkması bir oldu inan ki. Ver şunu diyorum sana. Zaval ı hayvana eziyet etme boşuna, çocuklarımı sütsüz koma.

Kâhyanın sakin sesi duyuluyordu aradan:

y

— Ya cezanı ver, ya da söylediğim kadar çalış.

Nehlüdof bahçeden çıkıp kapıya geldi. Birinin karnı burnunda, üstleri başları perişan iki kadın vardı merdivenin dibinde. Kâhya, el erini pardösüsünün cebine sokmuş, merdivende duruyordu.

Beyi görünce kadınlar sustular, başörtülerini düzelttiler. Kâhya ceplerinden çıkardı el erini, gülümsemeye başladı.

Kâhyanın anlattığına göre, köylüler buzağılarını, hattâ ineklerini mahsus bey tarlasına salmışlardı.

Bu kadınların iki ineği tarlada yakalanmış, ahıra alınmıştı. Kâhya inek başına otuz köpek istiyordu kadınlardan, ya da iki gün çalışmalarını. Kadınlar, ineklerinin çayırda çok az kaldıklarını, para veremeyeceklerini, meteliklerinin olmadığını söylüyorlardı. Çalışacaklardı, söz veriyor, yemin ediyorlardı. Bir istekleri vardı yalnız; sabahtan bert ahırda aç susuz duran, acı acı bağıran, ineklerin geri verilmesini istiyorlardı.

Kâhya —tanık olmasını istiyormuş gibi Nehlüdof'a bakarak— gülümsedi.

— Kaç kere söyledim size, dedi, yemeğe gittiğiniz zaman hayvanlarınızı başıboş bırakmayın diye.

— Çocuğa gittim bir koşu, kaçmışlar.

— Gitmeyeydin.

— Kim yemek verseydi çocuğa? Açlıktan mı ölsün zaval ı?

Öteki kadın:

— Ekine bir zarar vermiş olsa gam yemezdim, girmesiyle çıkması bir oldu, diyordu.

Kâhya, Nehlüdof'a döndü:

— Hep tarlalara salıyorlar hayvanlarını, dedi. Biraz yumuşak davransak ekini hep yedirecekler.

Gebe kadın:

- Yalan söyleme, diye bağırdı. Benim hayvanlarım hiç girmediler tarlaya bugüne kadar.

— Bugün girdiler işte, ya parayı ver ya da çalış. Kadın öfkeyle:

— Söyledik ya, çalışacağım! diye bağırdı, bırak hayvanı, açlıktan geberecek! Gece gündüz çalışırız, gene yetmez, gene yetmez. Kaynanam hasta. Kocam yok burada. Her işe ben koşu-

yorum, durumumu da görüyorsunuz, dermansızım. Al ah nasıl bilirse öyle etsin seni.

Nehlüdof inekleri salıvermesini söyledi kâhyaya; dönüp bahçeye gitti gene. Düşünmek istiyordu, oysa düşünecek bir şey kalmamıştı artık onun için. Şimdi her şey apaçıktı; böylesine apaçık olanı

insanların nasıl oluyor da göremediklerine, onun da şimdiye kadar göremediğine şaşıyordu.

Halk can çekişiyor, alıştırmış kendini bu hayata, yadırgamıyor. Çocuklarının ölmesi, kadınların güçlerinin yetmeyeceği işleri yapmak zorunda bırakılmaları, herkesin, özel ikle yaşlıların eksik beslenmeleri olağan geliyor onlara. Halk yavaş yavaş öylesine alışmış, benimsemiş ki bunu, yaşayışının korkunçluğunu göremiyor, yakınamıyor hiç. Bu yüzden biz de bu durumun olağan olduğunu sanıyoruz. Halkın —kendisinin de farkında olduğu— yoksul uğunun en önemli nedeninin, tek beslenme kaynağı toprağının, toprak sahiplerince elinden alınması olduğunu açık seçik görüyordu şimdi. Öte yandan, çocukların, yaşlıların süt içemedikleri için öldüğü de açıktı.

Süt de, hayvanlarını otlatabilecekleri topraklarının olmamasından yoktu. Halkın sürünmesi, onu besleyen toprağın onun elinde değil de başkalarının —toprak üzerindeki bu hakkından yararlanarak onun emeğini sömüren insanların— elinde bulunmasındandı. Hiç değilse, başlıca nedeni buydu halkın sürünmesinin. Ona öylesine gerekli olan, çocuklarını ölümden kurtarabilecek bu toprak —verdiği buğday yurt dışına satılsın, sahipleri kendilerine şapkalar, güzel güzel bastonlar, kupa arabaları, süs eşyaları v.b. alabilsinler diye— yoksul uğun son kertesine getirilmiş

bu insanlarca işleniyordu. Çitle çevrili bir yere kapatılmış atların, oradaki bütün otu yedikten sonra, karınlarını doyurabilecekleri yere çıkmalarına izin verilmedikçe eriyip bitecekleri, ölecekleri açık olduğu kadar, köylülerin bu durumu da açık seçikti şimdi onun için… Olmaması gereken, korkunç bir şeydi bu. Buna engel olmak için bir yol bulmalı, hiç değilse kendi katılmamalıydı. Evin yakınındaki, iki yanında kayın ağaçları uzanan yolda

bir aşağı bir yukarı dolaşırken düşünüyordu kendi kendine Bulacağım bu yol arı, yüzde yüz bulacağım. Aydın çevrelerde, devlet kurumlarında; gazetelerde halkın yoksul uğunun nedenlerinden, onu kalkındırabile-256 —

çek yol ardan dem vurulur hep; ama halkı kesinlikle kurtaracak, kalkındıracak yolu es geçerler hep; hayat kaynağı toprağı ona geri vermeyi bir yol saymazlar. (Henry George'un öğretisini, bir zamanlar bu öğretiye nasıl bağlandığını hatırladı; bütün bunları unutabildiği için kendi kendine şaştı.) Toprak mülkiyeti diye bir şey olamaz; alınıp satılamaz toprak, su gibi, hava gibi, güneş

ışığı gibi herkesindir o. Toprak üzerinde de, onun insanlara verdiği her şey üzerinde de herkesin eşit hakkı vardır. Kuzminsk'-de yaptıklarını hatırladıkça niçin utanç duyduğunu şimdi anlıyordu.

Kendi kendini kandırmıştı. Bir insanın toprak üzerinde hakkı olamayacağını bile bile kendine tanımıştı bu hakkı, köylülere —ruhunun derinliklerinde onun olmadığını bildiği— toprağının birazını armağan etmişti. Burada da aynı şeyi yapmayacaktı şimdi, Kuzminsk'de olduğundan başka türlü davranacaktı. Ne yapacağını kararlaştırmıştı: Toprağı köylülere kiraya verecek, kirayı

da köylülerin kendi parası olarak kabul edecekti. Köylüler bu parayla vergilerini ödeyecek, köyde yapılması gereken şeyleri yapacaklardı. Bir Sing!e-tax (‘) değildi bu, ama günün koşul arı içinde ona en yakın olan yoldu. Önemli olan, Nehlüdof'un toprak üzerindeki hakkından vazgeçmesiydi.

Eve gelince kâhya güleç bir yüzle karşıladı onu, yemeğe buyur etti. Karısının, kulakları iplikli kızla birlikte hazırladığı yemeklerin fazla pişmiş, yanmış olduğundan korktuğunu söyledi.

Kalın bir örtü vardı masanın üzerinde. Peçete yerine elişi süslü havlular konmuştu. Sapı kırılmış, vieux-sax P) bir kâsede, siyah bacaklarının bir birini, bir öbürünü uzatan horozun suyuna yapılmış

patates çorbası vardı. Çorbanın peşinden, kesilmiş, hattâ parça parça edilmiş, kıl arının çoğu hâlâ

üzerinde olan, kızartılmış horozu getirdiler. Sonra yağlı, bol şekerli süt tatlısı verdiler. Bütün bunlar son derece lezzetsiz oldukları halde, Neh-lüdof, ne yediğini farketmeden yiyordu hepsinden; köyden dönüşte içini saran o can sıkıntısını birdenbire çözümleyen düşüncelerine öylesine dalmıştı.

Kulaklarında küpe yerine iplik olan ürkek kız yemekleri ve-

(‘) Tek vergi (İngilizce).

(“) Eski Saksonya işi porselen (Fransızca).

rirken kâhyanın karısı başını uzatıp bakıyordu kapıdan; kâhya, karısının yemek pişirmekteki ustalığından göğsü kabararak, giderek daha bir sevinçle gülümsüyordu.

Yemekten sonra Nehlüdof, kâhyayı zorla masaya oturttu; kendi kendini yoklamak, aynı zamanda da, bir kimseye açılmak için, toprağını köylülere nasıl dağıtacağı üzerine düşüncelerini anlattı

ona, bu niyetini nasıl bulduğunu sordu. Kâhya, aynı şeyi kendisi de eskiden beri düşünürmüş, bunu duyduğuna çok sevinmiş gibi gülümsedi; oysa hiç bir şey anlamıyordu Nehlüdof’un söylediklerinden. Anlamaması da Nehlüdof’un anlatamamasın-dan değil; anlattıklarından Nehlüdof’un, başkalarının yararı için kendi haklarından vazgeçtiği anlamı çıkmasındandı. Her insan başkalarının zararına, kendi çıkarı için çalışır, ancak, düşüncesi kâhyanın içinde öylesine yer etmişti ki —Nehlüdof toprağın gelirinin köylülerin ortak parasına katılacağını anlatırken—burada anlayamadığı bir şeyin olduğunu düşünüyordu. Gülümseyerek:

— Anladım, dedi. Bu ortak paradan yüzde olacaksınız galiba?

— Hayır. Şunu unutmayın ki, toprak kişisel mal olamaz hiç bir zaman.

— Haklısınız!

— Bu nedenle, toprağın verdikleri de herkesindir. Kâhyanın yüzündeki gülümseme kayboldu:

— Gelirinizden olmayacak mısınız ama o zaman? diye sordu.

— Olacağım.

Kâhya göğüs geçirdi, sonra gülümsemeye başladı gene. Şimdi anlamıştı. Nehlüdof’un birkaç

tahtası eksik olduğunu anlamış, malını köylülere dağıtmayı aklına koyan Nehlüdof’un bu düşüncesinden kendine bir çıkar sağlama yol arını araştırmaya başlamıştı hemen.

Kendisi için bir çıkarın söz konusu olmadığını, böyle bir şeyin olamayacağını kesinlikle anlayınca da, Nehlüdof’un düşüncesiyle ilgilenmemeye başladı; onun gönlünü hoş etmek için gülümsüyordu şimdi. Kâhyanın onu anlamadığını görünce Nehlüdof bıraktı onu; kendi de, üzeri mürekkep lekesi dolu, bıçakla oyuk oyuk yapılmış masaya oturdu, düşüncelerini kâğıda aktarmaya koyuldu.

Güneş, yeni yaprak açmış ıhlamur ağaçlarının arkasına inmişti bile. Sivrisinekler sürüyle içeri dolmuş. Nehlüdof’u ısırı-yorlardı. Nehlüdof yazmayı bitirip kalktığında, köyden doğru otlaktan dönen hayvanların bağırmaları, açılıp kapanan kapıların gıcırtıları, yavaş yavaş toplanan köylülerin konuşmaları duyuluyordu. Nehlüdof kâhyaya, köylüleri eve çağırmamasını, kendisinin köye gidip onlarla konuşacağını söyledi. Kâhyanın verdiği birkaç bardak çayı içtikten sonra köye yol andı,

VII

Muhtarın avlusunda toplanmış köylüler kendi aralarında konuşuyorlardı. Nehlüdof yaklaşınca ses kesildi, Kuzminsk’de olduğu gibi, köylüler şapkalarını çıkardılar hemen: Buranın köylüsü

Kuzminsk’inkinden çok daha yoksuldu. Kızlar gibi kadınlar da küpe yerine iplik takmışlardı

kulaklarına. Erkeklerin hemen hepsinin ayağında sandal vardı, gömlekleri, ceketleri evde kendilerinin dokudukları bezden yapılmıştı. Bazıları yalınayaktı, işten geldikleri gibi, bîr gömlekleydiler.

Nehlüdof kendini zorladı, konuşmasına, malını köylülere temel i vermek niyetinde olduğunu söyleyerek başladı. Köylüler susuyorlardı, yüz ifadelerinden en küçük bir değişiklik olmamıştı.

Nehlüdof, yüzünün kızardığını hissediyordu.

— Çünkü, diye devam etti, bence toprak, onu işleyenin olmalıdır, başkasının değil. Her insanın hakkı vardır toprakta.

Birkaç köylü:

— Elbette, dedi. Öyledir zaten.

Nehlüdof anlatmaya devam ediyordu. Topraktan elde edilenin köylüler arasında paylaşılacağını, malı istedikleri fiyata alabileceklerini, ödeyecekleri parayı gene köyün işlerinde kul anacaklarını

söyledi. Köylüler arasında, bunu beğendiklerini bel i eden sesler yükseldi. Ama erkeklerin ciddî

yüzleri giderek daha bir ciddileşiyordu. Başlangıçta beye bakan gözler — hinoğlu hinliği anlaşıldı, kimseyi kandıramayacak diye onu utandırmamak için— yere inmişlerdi şimdi.

Nehlüdof son derece açık konuşuyordu, köylüler de anlayışlı, kafası çalışan insanlardı; ama kâhyanın onu uzun süre

anlayamadığı nedenden ötürü onlar da anlamıyorlardı onu, anlayamıyorlardı. Her insanın önce kendi çıkarını düşüneceğinden kuşkuları yoktu. Hele toprak sahiplerinin, köylülerin zararına daima kendi çıkarını ön plânda tuttuklarını birkaç kuşaktan beri görüyorlardı hep. Bu

yüzden, toprak sahibi gelip de onlara yeni bir şey öneriyorsa bu işte bir bit yeniği vardı yüzde yüz.

Nehlüdof:

— Ne kadar vermeyi düşünüyorsunuz? diye sordu. Kalabalıktan sesler yükseldi:

— Biz ne düşünelim? Bize kalmamış bu. Toprak sizin, İstediğiniz fiyatı isteyebilirsiniz.

— Anlatamadım galiba, vereceğiniz para da sizindir gene, köyün işlerinde kul anacaksınız bu parayı.

— Bizim aklımız ermez böyle şeylere. Köy işleri başka, bu iş başka.

Nehlüdofun arkasından gelen kâhya, durumu açıklamak isteğiyle gülümseyerek:

— Anlamıyorsunuz, dedi, Prens parayla satıyor size arazisini, sonra da bu parayı köy işlerinde kul anılmak üzere ortak paranıza katıyor.

Ağzında tek diş kalmamış öfkeli bir ihtiyar, gözlerini yerden kaldırmadan:

— Anlamasına çok iyi anlıyoruz, dedi. Banka gibi olacak. Gelgelelim, bel i zamanlarda ödemek zorunda olacağız paramızı. Buna yoğuz biz; ağır gelir bize çünkü, iyice büker belimizi.

Sağdan, soldan hoşnutsuzluk bildiren, hattâ kaba sesler yükseldi:

— İstemiyoruz. Eskisi gibi devam edelim daha iyi. Nehlüdof, bir anlaşma yapacaklarım, altına o da, köylüler

de imza atacaklarını hatırlatınca, öfkeli itirazlar yükseldi kalabalıktan:

— Ne diye imza atacakmışız? Şimdiye kadar çalıştığımız gibi çalışıp gideceğiz gene. Niçin girişelim böyle bir şeye? Cahil insanlarız biz.

Bazıları bağırıyordu:

— Kabul etmiyoruz, görülmüş, duyulmuş bir şey değildir bu çünkü! Şimdiye kadar nasıldıysa öyle devam edelim daha

iyi. Şu tohum işini bir yoluna koyun, yeter.

O zamana kadar köylülerin tohumu ekiliyordu, bey tohumunun ekilmesini istiyorlardı.

Nehlüdof, yırtık, pırtık şapkasını hazırolda bir er gibi sol elinde dimdik tutan, yırtık ceketli, yalınayak, gözlerinin içi gülen, genç bir köylüye döndü:

— Kabul etmiyorsunuz demek, toprak sahibi olmak istemiyorsunuz?

Askerliğin etkisinden hâlâ kurtulamadığı bel i olan köylü:

— Evet efendim, dedi. Nehlüdof:

— Yeteri kadar toprağınız var öyleyse? diye sordu.

Askerliğini yeni bitirmiş genç köylü, eski şapkasını —isteyene onu hemen vermeye hazırmış gibi

— önünde tutarak neşeyle gülümsedi:

— Hiç yok efendim.

Bu duruma şaşan Nehlüdof:

- Size söylediğimi gene de bir düşünün, dedi. Dişleri dökülmüş, sinirli ihtiyar, ciddî:

— Düşünecek bir şey yok, diye mırıldandı.

— Yarın akşama kadar buradayım, düşüncenizi değiştirirseniz haber yol ayın bana.

Köylüler cevap vermediler. Nehlüdof eli boş döndü eve. Kâhya:

— Görürsünüz Prens, anlaşamayacaksınız onlarla; çok inatçıdırlar. Dedikleri dediktir, vazgeçiremeyeceksiniz onları bir daha. Her şeyden korkarlar. Gerçi razı olmadılar ya, o ihtiyarın da, esmer olanının da kafası çalışır aslında. Bana gelirler bazan, oturturum, çay içerler (gülümseyerek anlatıyordu kâhya), konuşmaya dalarız, günün olaylarını gerektiği gibi değerlendirmesini bilirler. Kalabalık arasındaysa bambaşka bir insan oluyorlar…

— Kafası en çok çalışanlardan birkaçını buraya çağırsak, dedi Nehlüdof. Onlara bir kere daha anlatmaya çalışsam nasıl olur acaba?

Kâhya gülümsedi:

— Olur.

— Söyleyin yarın gelsinler öyleyse. Kâhya daha bir sevinçle gülümsedi:

- Olur, dedi, söylerim, yarın gelirler.

*

Besili kısrağının üstünde sarsıla sarsıla giden, tarak yüzü görmemiş saçı, sakalı birbirine karışmış

esmer köylü; zincirleri sakırdayan atıyla yanı sıra yürüyen, ceketi lime lime, sıska, yaşlı köylüye:

— Ne anasının gözü adam! diyordu.

Köylüler şosenin oradaki gece otlağında, kaçamak olarak da bey koruluğunda otlatmaya götürüyorlardı atlarını.

— Bedava toprak vereceğim sana, hele şuraya imzanı atı-ver bir. Attıkları kazıklar yetmiyor bu zamana kadar… Yok canım, yok, bizim de gözümüz açıldı artık. (Geride kalan taya baktı. Atını

durdurdu.) Gel, gel!

Ama arkada yoktu tay.

— Çayıra daldı.

Arkada kalan tayın çayırda kişneyerek koştuğunu duyan saçı sakalı birbirine karışmış esmer köylü:

— Beyin çayırında aldı gene soluğu eşşoğlu essek, diye ekledi.

Yırtık ceketli ihtiyar:

- Otlar gene büyümüş, dedi, bayramdan sonra kadınları yarıcılığa yol amalı, dedi.

Saçı başı karışık köylü, beyin konuşması üzerine düşüncelerini söylemeye devam ediyordu:

— Bir imza atıver şuraya, sonra ben sana gününü gös-. teririm…

- Val ahi öyle, dedi ihtiyar.

Daha sonra sustular. Islak toprakta yalnız nal sesleri duyuluyordu.

VIII

Nehlüdof, ona hazırlanan odaya çıktı. Kuştüyü yatak serili, iki yastıklı, yüksek bir karyola vardı

burada. Koyu kırmızı ipek yorganın üzerine küçük küçük gül er işlenmişti. Kâhyanın karı-— 262

—

sının çeyizindendi bu besbel i. Kâhya bir şeyler yemesini söyledi Nehlüdof'a: konuğundan olumsuz cevap alınca, onu gereği gibi ağırlayamadıkları için özür dileyerek çekildi. Nehlüdof'u yalnız bıraktı.

Köylülerin bu tutumu hiç şaşırtmamıştı Nehlüdof'u. Tam tersine. Kuzminsk'de onun önerisini kabul ettiler, minnettarlıklarını ona bir çok

kereler bildirdikleri, buradaysa ona güvensizlik, hattâ

düşmanlık gösterdikleri halde sakindi, sevinçliydi. İçersi havasız, pisti. Nehlüdof dışarı çıktı, bahçeye gitmek istedi; ama o geceyi, arka kapıyı, hizmetçilerin bölümünü hatırladı. Kötü anıların kirlettiği yerlerde dolaşmak istemedi canı. Merdivene oturdu gene, kayın ağacının taze yapraklarının keskin kokusu dolu ılık havayı ciğerlerine çekerek uzun süre baktı karanlık bahçeye, değirmenin sesini, bülbül erin —tam merdivenin dibindeki küçük ağaçta sesi ıslık gibi çıkan bir kuşun daha— ötüşünü dinledi. Kâhyanın odasında ışık söndü. Doğuda, ambarın damı üzerinde ay kıpkızıl yükseliyordu. Donuk ışığı yeşil enmiş bahçeyi, köhne evi daha bir aydınlatmıştı şimdi.

Uzaklardan gökgürültüleri geliyor, gökyüzünü kara bulutlar kaplıyordu. Bülbül er, kuşlar susmuştu.

Değirmenin gürültüsü arasından kazların bağırması duyuluyordu yalnız. Daha sonra köyde, kâhyanın avlusunda erkenci horozlar —havanın bozacağı sıcak gecelerde her zaman yaptıkları

gibi— çok erken ötmeye başladılar. Horozların erken ötmesini iyiye yorarlar çoğunlukla, halk arasında böyle bir inanç vardır. Nehlüdof için iyiden de çok öteydi bu gece. Neşe dolu, mutlu bir geceydi bu. Tertemiz bir genç •iken burada geçirdiği o yazın anısı canlanmıştı içinde. Yalnız o zaman değil, hayatının en iyi anlarında olduğu gibi hissediyordu kendini şimdi. On dört yaşında bir çocukken, gerçeği ona göstersin diye. Tanrıya yakardığı; ayrılırlarken annesinin dizine yatıp hüngür hüngür ağlayarak, daima iyi, dürüst olacağına, onu hiç üzmeyeceğine söz verdiği zamanlarda olduğu gibi hissediyordu kendini; Nikolay ignatyef le iyi her şeyde birbirlerini ölünceye kadar desteklemeye, insanları mutlu etmek için var güçleriyle çalışmaya karar verdikleri günlerdeki Nehlüdof olmuştu… Kuzminsk'de evine, koruluğuna, malına, mülküne nasıl acıdığını

hatırladı; şimdi de acıyıp acımadığını sordu kendi kendi-

• ne. Bir zaman acıyabilmiş olması bile tuhafına gidiyordu şimdi.

Bugün gördüklerini şöyle bir geçirdi aklından. Onurı korusundan ağaç kesti diye ceza evine atılan adamın, çocuklarıyla bir başına kalmış kadını; onların durumundaki kadınların beylere metres olarak satılmak zorunda olduklarına inanan —hiç değilse, böyle söyleyen— korkunç Matryona'yı

hatırladı onun çocuklara karşı tutumu, onların yuvaya götürülüşü, pılı pırtıya sarılı, beslenememekten bir deri bir kemik kalmış, gülümseyen çocuk geldi gözlerinin önüne. Aç ineğine bakamadı diye Nehlüdof için çalışmak zorunda bırakılan, bitkin, gebe kadını görür gibi oldu. Ceza evini, traşlı kafaları, hücreleri, o iğrenç kokuyu, zincirleri, bütün bunların yanında da başkent sosyetesinin aşırı lüksünü hatırladı. Hepsi de son derece canlı, açık seçikti bu anıların.

Parlak dolunay ambarın arkasından yükselmişti. Avluda siyah gölgeler uzuyor, yıkık dökük evin teneke damı parlıyordu.

Susmuş bülbül, bu güzel ışığın boşa gitmesini istemiyormuş gibi, bahçede ötmeye başlamıştı

gene.

Nehlüdof, Kuzminsk'de her şeyi enine boyuna düşündüğünü, neyi nasıl yapacağı sorularına birer cevap bulmaya çalıştığını hatırladı. Nasıl da kafasını karıştırmıştı bu sorular, her soruya bir sürü

cevap vardı, bunlardan birini seçmek öylesine güçtü… Oysa şimdi de soruyordu kendi kendine aynı soruları, cevaplarını kolayca veriyordu. Bu kolaylık şaşırtıyordu onu. Sonunun ne olacağını

hiç umursamadığı, yalnızca ne yapması gerektiğini düşündüğü için kolay geliyordu ona bu sorular şimdi. Şaşılası bir durumdu, kendisiyle ilgili sorunları bir türlü çözümle-yemiyor, başkaları için yapması gereken şeyleri kesinlikle biliyordu. Toprağı köylülere vermesinin gerektiğini, çünkü

toprak sahibi olmanın kötü bir şey olduğunu biliyordu şimdi. Katyuşa'-yı bırakmaması gerektiğini, ona yardım etmek, ona yaptığını ödemek için her şeye hazır bulunmak zorunda olduğunu da biliyordu kesinlikle. Bu mahkemelerde, cezalar başkalarının göremediği bir şeyleri gördüğünü

hissediyor; onları incelemek, öğrenmek, kendi kendine açıklamak zorunda olduğuna inanıyordu.

Bütün bunların sonundan ne çıkacağını bilmiyordu, ama birinciyi de, ikinciyi de, üçüncüyü de yapması gerektiğinden kuşkusu yoktu. Bu kararlılık hoşuna gidiyordu işte.— 264 —

Kara bulutlar iyice kaplamiştı gökyüzünü; ay ışığı yerini bütün avluyu, kırık dökük evi aydınlatan şimşek ışığına bırakmıştı. Gök tam tepede gürlüyordu şimdi. Kuşlar susmuştu, yapraklar hışırdamaya başlamış bu kez; rüzgâr, Nehlüdof'un oturduğu merdivene kadar geliyor, saçlarıyla oynuyordu. Bir damda tıkırdamaya başladı yağmur, bir şimşek aydınlattı her yanı; Nehlüdof üçe kadar saymamıştı ki daha, korkunç bir patlama oldu tepesinde, gürültü uzaklara doğru yayıldı.

İçeri girdi Nehlüdof; Evet, evet, diye düşünüyordu. Hayatımızı, hayatımızın anlamını

anlayamıyorum, anlayamam da: Halalarım niçin yaşadılar? Nikolay Ignatyef'çik niçin öldü? Katyu-

şa niçin çıktı karşıma? Niçin yaptım o deliliği? Niçin savaştık? Ya savaştan sonraki o çılgın yaşayışım niyeydi? Benim elimde değildi bunların hiç biri, hepsi de yüce bir kuvvetin işiydi. Bu kuvvetin alnıma yazdığı şeyi yapıp yapmamaksa benim elimdedir. Bunu yaptığım zamanlar mutlu oluyorum ancak.

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başlamıştı; damdan gürültüyle akarak fıçıya doluyordu yağmur suları. Şimşek daha bir seyrek aydınlatıyordu şimdi evle avluyu. Nehlüdof odasına çıktı, soyunup yatağa girdi. Yırtık, pis duvar kâğıtlarının varlığını haber verdiği tahtakurularından korkmuyor da değildi.

Evet, beyliği bırakıp uşak olmalı, diye geçirdi içinden. Hoşuna gitmişti bu düşünce.

Korktuğu geldi başına. Işığı söndürür söndürmez, tahtaku-rularının saldırısına uğradı.

Malı, mülkü köylülere verip Sibirya’ya gitmek pislik, bite, tahtakurusuna yem olmak demektir…

Elden ne gelir, bunlara katlanmam gerekiyorsa katlanırım gene de, kalkıp açık pencerenin önüne oturdu; uzaklaşan bulutları, gene gözüken dolunayı seyre daldı.

IX

Ancak sabaha karşı uyuyabildi Nehlüdof, bu yüzden de devrisi gün çok geç kalktı.

Kâhyanın çağırdığı seçilmiş yedi köylü gün ortasında elma bahçesine geldiler. Kâhya bir elma ağacının altına, yere kazık

çaktırarak küçük bir masayla peykeler yaptırmıştı. Köylüler uzun konuşmalardan sonra şapkalarını giyip peykelere oturmaya razı oldular ancak. Şimdi temiz sandal ar giyen, askerden yeni gelmiş genç köylü, şapka denecek yeri kalmamış şapkasını cenazelerde olduğu gibi önünde tutuyordu. Michel Angelo’nun ya-pıtlarmdaki ihtiyarlan andıran; ak sakalı bukle bukle; güneşte yanmış kahverengi, geniş alnını gür, kıvırcık, ak saçlar çevreleyen, ağırbaşlı, yaşlı bir köylü, şapkasını giyip, ev dokuması kumaştan, temiz ceketinin önünü açıp oturunca öteki köylüler de oturdular..

Onlar yerleştikten sonra, Nehlüdof da karşılarına oturdu; dirseklerini masaya, düşüncelerini, plânlarını yazdığı kâğıdın üzerine koydu.

Köylülerin azlığından mı, yoksa kendiyle değil de işle ilgilendiğinden mi nedendi bilinmez, bu keresinde son derece serbestti Nehlüdof. Konuşurken, ak sakalı bukle bukle ihtiyara bakıyordu daha çok; onun itiraz etmesini ya da söylediklerini onaylamasını bekliyordu. Ne var ki, Nehlüdof, ihtiyar üzerine düşüncelerinde yanılmıştı. Gerçi temiz yüzlü ihtiyar, güzel başını arada bir evet anlamına, öteki köylüler itiraz ettiklerinde de kaşlarını çatarak iki yana sal ıyordu ya, Nehlüdof’un sözlerini güçlükle —o da, yanındakiler Nehlüdof’un söylediklerini onların dilinde tekrar ettiklerinde

— anlayabildiği bel iydi. Bu ihtiyarın hemen yanında oturan, bir gözü şaşı, kaba kumaştan yamalı

bir pardösü giyinen, potinlerinin altı delik deşik, yok denilecek kadar az sakal ı, ufak tefek ihtiyar çok daha iyi anlıyordu Nehlüdof'un söylediklerini. Kaşlarını oynatarak olanca dikkatiyle dinliyordu onu, Nehlüdof'un söylediklerini kendi dil eriyle tekrar ediyordu hemen. Gözlerinde zekâ pırıltıları

olan ak sakal ı, kısa boylu ihtiyar da hemen anlıyordu. Nehlüdof'un sözlerine karşı her fırsatta alaylı, şakacı karşılıklar veriyor, besbel i kendini göstermek istiyordu. Askerliğin etkisiyle sersemlememiş, anlamsız asker söylevlerine alışmamış olsaydı, askerden yeni gelen genç de kavrayabilirdi durumu. Nehlüdof'un anlattıklarıyla en ciddi ilgilenen kalın sesli, top sakal ı, ev dokuması kumaştan temiz bir elbise, yeni sandal ar giymiş uzun burunlu adamdı. Hep dinliyor, ancak gerektiği zaman konuşuyordu. Geri kalan

iki ihtiyar —biri, dün Nehlüdof'un önerisine öylesine bağırarak olumsuz cevap veren, dişleri dökülmüş ihtiyardı; öteki de saçı sakalı ağarmış, temiz yüzlü, ince bacaklarına yapışmış uzun çizmelerini sıkı sıkı bağlamış, topal, uzun boylu bir ihtiyardı— ikisi de dikkatle dinledikleri halde, hemen hiç konuşmuyordu.

Nehlüdof önce toprak mülkiyeti üzerine düşüncelerini açıkladı:

— Bence toprak parayla alınıp satılamaz, dedi. Çünkü, satılırsa parası bol olan alır onu; sonra da, toprağı olmayandan, ondan yararlanmasına karşılık istediğini alır. Toprağa basmasına bile para almadan izin vermez.

Gözlerinin içi gülen, ak sakal ı ihtiyar:

— O zaman kanat takıp uçmak kalır bize de, dedi. Uzun burunlu adam kalın sesiyle:

— Doğru, diye ekledi. Askerden gelmiş köylü onayladı:

- Öyle.

Temiz yüzlü, topal ihtiyar:

— Kadıncağız ineğe ot kesti diye yakalayıp kodese tıktılar onu, dedi.

Dişleri dökülmüş sinirli ihtiyar:

Beş verst ötede yer kiraya veriyorlar, ama öyle bir fiyat istiyorlar ki, yanına varılmıyor, diye ekledi.

Canımızı alacaklar el erinden gelse.

Nehlüdof:

— Ben de sizinle aynı düşüncedeyim, dedi, toprak sahibi olmayı da günah sayıyorum. Bu yüzden size vermek istiyorum toprağımı.

Sakal arı kıvır kıvır ihtiyar:

— Doğrusu, çok iyi bir şey, dedi.

Nehlüdof'un toprağı onlara kiraya vermek istediğini sandığı bel iydi.

— Ben de bunun için geldim buraya zaten. Toprağım olsun istemiyorum artık. Onu sizlere nasıl verebilirim, bir yol bulmalıyız buna.

Dişleri dökülmüş, sinirli ihtiyar:

- Ver köylülere bitsin gitsin, dedi.

— 267 —

Nehlüdof, bu sözde onun içtenliğine duyulan bir kuşku hissederek bozuldu ilk anda. Ama çabuk toparladı kendini; bu fırsattan yararlanarak, söylemek istediğini söyledi:

— Seve seve verirdim vermesine, dedi, ama, nasıl vereceğim? Hangi köylülere? Niçin size de, Deminsk köylülerine değil? (Kurak topraklı komşu köydü bu.) Hepsi susuyordu. Yalnız, askerden yeni gelmiş köylü:

— Doğru, dedi. Nehlüdof:

— Söyler misiniz, diye devam etti, Çar toprağın toprak sa-hipierinden alınıp köylülere dağıtılmasını buyursa…

Aynı köylü kesti Nehlüdof’un sözünü:

— Böyle bir şey mi var yoksa?

— Yok, Çarın böyle bir şey buyurduğu yok. Ben söylüyorum: Çar toprak sahiplerinden toprağın alınıp köylülere dağıtılmasın! söylese nasıl dağıtırsınız toprağı siz olsanız?

Sobacı köylü kaşlarını çabuk çabuk indirip kaldırarak:

— Nasıl mı? dedi. Adam basma eşit dağıtırdım toprağı; köylüye ne kadar verirsem beye de o kadar verirdim.

Temiz yüzlü, topa! ihtiyar:

— Tamam işte, dedi. Adam basma eşit dağıtılır. Herkes bu düşünceden yana çıktı.

Nehlüdof:

— Nasıl adam başına? diye sordu. Hizmetçilere de mi?

Eski asker gülümsemeye çalışarak:

— Hayır, dedi.

Ama kafası çalışan, uzun boylu köylü ona karşı çıktı. Bir an düşündükten sonra, kalın sesiyle:

— Herkese eşit vermeli, dedi. Nehlüdof önceden hazırlamıştı itirazını:

— Olmaz. Toprağı işlemeyen —beylere, uşaklara, aşçılara, memurlara, yazarlara, kentte yaşayanlara— insanlara toprak verirsen, kendi paylarını alır, gider zenginlere satarlar. Gene zenginlerin elinde toplanır toprak.

Herkese dağıtıldığı için, toprağın asıl sahiplerine yeterince toprak düşmemiştir; zenginler de, toprağa ihtiyacı olmayanların toprağını satın aldığına göre, ge-

ne onlara, elinde çok toprak olanlara hizmet etmek zorunda kalacaktır köylüler.

Asker hemen onayladı:

— Tabiî.

Sobacı, askerin sözünü öfkeyle keserek:

— Toprağın, onu kendi işleyenden başkasına satılmasını yasaklarsın olur biter, dedi.

Nehlüdof buna da itiraz etti; toprağı kimin kendi için, kimin başkaları için işlediğini anlamanın güç

olduğunu söyledi.

Kafası çalışan, uzun boylu köylü:

- Öyleyse ortak mal olur toprak, dedi, hep birlikte işler köylü. (Kalın sesiyle, kararlı devam etti.) Çalışanlar payını alır, çalışmayanlara bir şey verilmez.

Komünistliğin öne sürdüğü bu düşünceye de itirazı hazırdı Nehlüdof’un. Bunun için herkesin pul uğunun, atlarının olması gerektiğini söyledi. Hiç kimsenin ötekilerden geri kalmaması için herkeste bunların eşit olması; ya da her şeyin —atların da, pul ukların da, harman araç

gereçlerinin de— ortak mal olması gerektiğini, bunu yapabilmek içinse herkesin bu konuda aynı

görüşte birleşmesinin zorunlu olduğunu söyledi.

Sinirli ihtiyar:

— Bizim köylü mil etini dünyada birleştiremezsin, dedi. Gözlerinin içi gülen ak sakal ı ihtiyar:

— Birbirlerini yerler, diye karıştı söze. Kadınlar birbirinin gözünü oyarlar.

Nehlüdof:

— Sonra nasıl böleceksiniz toprağı? dedi. Birine verimli, öbürüne kıraç, kumluk yer düşerse?

Sobacı:

- Herkese her topraktan eşit ölçüde verilir, dedi. Nehlüdof, bu toprak dağıtma işinin bir köyde değil, bütün

il erde yapılacağını söyleyerek itiraz etti. Toprağı köylülere bedava dağıtacaklarına göre, niçin bazılarına iyi, bazılarına kötü yerler verilsindi? Herkes iyi yeri kendine almak isterdi. Asker:

- Öyle ya, dedi. Ötekiler susuyordu.

Nehlüdof:

- Göründüğü gibi basit bir sorun değildir bu, diye devam etti. Hem yalnız bizler değil, bir çok insan düşünüyor bunu, çözmeye uğraşıyor. George derler bir Amerikalı var, o bir yol bulmuş. Ben de onunla aynı görüşteyim.

Sinirli ihtiyar:

— Mal sahibi sensin, dedi, istediğine verebilirsin. Kimseyi ilgilendirmez ki.

Sözünün kesilmesi canını sıkmıştı Nehlüdof'un. Ama buna canı sıkılanın yalnız kendisi olmadığını farkedince sevindi. Kafası çalışan köylü, ağırbaşlı:

- Dur hele bir Semyon dayı, dedi, bırak da bitirsin söyleyeceklerini.

Bu hoşuna gitti Nehlüdof'un. Henry George'un savunduğu tek vergi usulünü anlatmaya koyuldu onlara:

- Toprak, hiç kimsenindir, diye başladı, Tanrınındır. Birkaç ses duyuldu:

— Elbette. Tabiî.

- İnsanların ortak malıdır toprak. Herkesin eşit hakkı vardır onda. Gelgelelim bazı toprak iyidir, bazısı kötü. Herkes iyisi kendisinin olsun ister. Hakça bir dağıtım nasıl yapılabilir burada?

(Nehlüdof kendi sorusuna kendi cevap verdi): İyi toprağı alan, toprağı olmayanlara aldığı

toprağın ücretini öderse tamam olur. Parayı kimin kime ödeyeceğini kesinlikle bilmek güç

olduğundan, toprağı alanlar ücretini topluma verebilirler, toplum da bu parayla çeşitli ihtiyaçlarını giderir. Bu durumda haksızlığa

, uğrayan da olmaz. Toprak sahibi mi olmak istiyorsun, iyi toprak için çok, kötü toprak için daha az para ver, al toprağı. Toprağın olsun istemiyorsan para da vermeyeceksin, toplumsal ihtiyaçların için senin yerine toprağı olanlar verecekler para. Sobacı kaşlarını oynatarak:

- Bu güzel, dedi. iyi toprağı alan daha çok para verir. Bukleli ihtiyar:

— Doğrusu kafalı adammış şu Corc, dedi.

Uzun boylu köylü, besbel i sözün nereye gelmekte olduğunu sezinleyerek:

- Yeter ki verilebilecek bir para olsun bu, dedi.

— Ne çok, ne de az olacak… Pahalı olursa, ödeyemez toprağı alanlar, zarara uğrarlar, ucuz olursa bu kez herkes birbirinden toprak almaya

kalkışır, bir toprak alış verişidir başlar. Beni ası!

düşündüren de bu zaten.

Köylüler:

— Doğru, çok doğru, dediler. Bir yolu bulunur ama… Bukleli ihtiyar:

— Sahi, çok kafalı adammış şu Corc! dedi. Neler düşünmüş. Kâhya gülümsedi:

— Peki, ben de toprak almak istersem ne olacak? Nehlüdof:

— Fazla yer varsa alıp çalışın, dedi. Gözlerinin içi gülen ihtiyar:

— Sen ne yapacaksın toprağı? diye sordu. Karnın tok, sırtın pek…

Toplantı böylece sona erdi.

Nehlüdof önerisini tekrarladı gene, ama hemen cevap istemedi; öteki köylülerle konuştuktan sonra gelip cevaplarını bildirmelerini söyledi.

Köylüler:

— Olur, dediler.

İzin isteyip kalktılar. Hepsi de heyecanlıydı. Yüksek sesle konuşmaları giderek zayıflayarak hayli zaman duyuldu. Gece geç saatlere kadar köyde çetin tartışmaların olduğunu gösteren sesler geldi dereden doğru.

Devrisi gün köylüler çalışmadılar, beyin önerisini görüştüler. İkiye ayrılmıştı köylü: Bir bölümü

beyin önerisinin onlann yararına, tehlikesiz olduğunu savunuyor; bir bölümü de bunun dümen olduğundan kuşkulanıyor, işin aslını anlayamadıkları için korkuyordu. Ne var ki, öbürsü gün öneriyi kabul etmeye hepsi razı oldu, aldıkları karan Nehlüdof’a bildirmeye geldiler. Bu kararın alınmasında özel ikle yaşlı bir kadınm sözleri etkili olmuştu, herkesin içindeki kuşkulan silip süpürmüştü söyledikleri. Beyin, kendini

dine verdiğini, ruhunun kurtuluşu için toprağını köylülere dağıtmak istediğini söylemişti. Bu açıklamayı, Nehlüdof, Panovo'ya geldiğinde bol bol verdiği sadaka da doğruluyordu. Nehlüdof un burada böylesine çok para dağıtmasının başlıca nedeni, köylülerin ne denli yoksul olduklarına, ne denli korkunç koşul ar altında yaşadıklarına ilk kez tanık olmasıydı.

Köylünün yoksul olduğunu eskiden de biliyordu, ama bu kadar olduğunu sanmıyordu. Şaşırmıştı.

Her isteyene çıkarıp veriyordu. Çok parası vardı: Geçen yıl Kuzminsk'de sattığı korunun parasıyla, satacağı öte berinin kaparosunu almıştı.

Beyin, isteyene para verdiği haberi duyulunca, yakın köylerden herkes — özel ikle kadınlar— para istemeye koşmuşlardı. Nehlüdof ne yapacağını, bu sorunu nasıl çözeceğini, kime ne kadar vereceğini bilmiyordu. Bildiği bir şey varsa o da, dilenen insanlara —onda çok olan paradan—vermemenin elinde olmadığıydı. Her gelene vermek de anlamsız bir şeydi. Bu durumda tek kurtuluş yolu alıp başını gitmek, uzaklaşmaktı buradan. Bunun için acele ediyordu şimdi.

Panovo'da son gününü, evde kalan öte beriyi karıştırarak geçirdi Nehlüdof. Halasının, büyük, bronz kulpunun topuzu aslan başlı, eski, maun komidininin en alt gözünde bir sürü mektupla bir resim buldu. Dört kişi vardı resimde: Sofiya İvanovna, Ma-riya İvanovna, Nehlüdof —üniversite öğrencisiyken—, bir de Katyuşa… Taptaze, tertemiz, güzel, hayat doluydu bu resimde Katyuşa.

Evdeki eşyalar içinden yalnız mektuplarla bu resmi aldı Nehlüdof. Geri kalan her şeyi, gülümseyen kâhyanın.isteğine uyarak, değerinin onda biri kadar bir para karşılığında evi alan değirmenciye bıraktı.

Nehlüdof, elinden çıkardığı şeylere Kuzminsk'de duyduğu acımayı hatırlayınca kendi kendine şaşıyordu şimdi. O zaman acıyordu, oysa şimdi üzerinden büyük bir ağırlık atmış gibi sevinçliydi.

Yeni yeni el er gören, geziye çıkmış bir insanın duyduğu yenilik duygusu vardı içinde.

X

Bu gelişinde kent pek bir tuhaf, değişik etki etmişti Nehlüdof'a. İstasyonda trenden indiğinde hava kararmıştı, sokak fenerlerinin aydınlattığı sokaklardan geçerek geldi evine. Odalar naftalin kokuyordu hâlâ. Agrafena Petrovna da, Korney de hayli— 272 —yorulmuşlar; görevleri besbel i yalnız havalandırılmak, kurutulmak, sonra gene kaldırılmak olan eşyaları toplarken kavga bile etmişlerdi. Nehlüdof'un odasının işi bitmişti, ama toplanmamıştı

henüz. Koridorlar sandık dolu olduğu için, Nehlüdof'un gelişi evin içindeki, tuhaf bir heyecanla sürdürülen çalışmayı aksatmıştı. Bir zamanlar içinde yaşadığı bu anlamsız çaba, köyde gördüklerinden sonra onda öylesine kötü bir etki uyandırmıştı ki, hemen devrisi gün otele taşınmaya karar verdi. Agrafena Pet-rovna'ya her şeyi bildiği, gerekli, gördüğü gibi yapmak fırsatını verecek, evi toplamak için çağırdığı ablası gelene kadar orada kalacaktı.

Nehlüdof sabah erken çıktı evden, cezaevinin yakınında karşısına ilk çıkan bir otelde iki odalı, çok kötü döşenmiş,, pis, ucuz bir daire tuttu kendine; evde ayırdığı bazı eşyaların buraya getirilmesini söyledikten sonra avukata gitti.

Hava soğuktu. Yağmurdan, fırtınadan sonra, ilkbaharda çoğunlukla görülen o soğuklar bastırmıştı. Öylesine soğuktu, rüzgâr öylesine kamçılıyordu ki, pardesüsüyle donuyordu.

Nehlüdof, ısınmak için giderek çabuklaştırıyordu adımlarını.

Köylüleri düşünüyordu: Kadınları, çocukları, ihtiyarlan, ömründe ilk kez gördüğü o yoksul uğu, o ezilmişliği, sarkan incecik bacaklarını durmadan oynatan, ıstırap gülümsemesi yüzünden hiç

gitmeyen çocuğu… Elinde olmadan, kentteki insanlarla karşılaştırıyordu onları. Kasap, balıkçı, hazır elbise dükkânlarının önünden geçerken —onları daha önce hiç görmemiş gibi— dükkân sahiplerinin şişmanlığına şaşıyordu. Köyde böyle şişman bir tek insan yoktu. Bu dükkân sahipleri, sattıkları mal ardan anlamayanları kazıklamak olan uğraşlarının çok yararlı,

bir uğraş olduğundan kuşku etmedikleri bel iydi. Sırtlarında kocaman düğmeleri olan geniş omuzlu arabacılar da; sırmalarla donatılmış, resmî kasketli kapıcılar da; önlüklü,, kıvırcık saçlı oda hizmetçisi kızlar da; hele hele, yaylılarına kurulmuş, yayalara küçümseyerek, küstahça bakan, enseleri traş edilmiş

bıçkın arabacılar da şişmandı hep. Bunların, topraktan yoksun oldukları için kente göç etmiş

köylüler olduğunu düşünüyordu Nehlüdof. Bu insanlardan bazıları kentteki koşul ardan yararlanmasını bilmiş,

— 273 —

beyler gibi yaşamaya başlamışlardı, mutluydular, bazılarısa, köyde olduğundan daha ağır koşul ar altında yaşamak zorunda kalmışlardı kentte, daha perişan olmuşlardı. Bir bodrumun penceresinde çalışan ayakkabıcıların bunlardan olduğunu düşündü Nehlüdof; sabunlu buharın çıktığı açık pencerelerin önünde ütü yapan, cılız kol arı çıplak, soluk benizli, üstlerinde başlarında olmayan, sıska çamaşırcı kadınlar da bunlardandı… Nehlüdof, karşılaştığı önlüklü, çıplak ayaklarında delik deşik ayakkabılar, tepeden tırnağa kadar boya içinde iki boyacının da öyle olduğunu düşündü. Güneşten yanmış, damarlı, ince kol arını dirseklerine kadar sıvamış, boya kovalarını taşıyor, bir yandan da atışıyorlardı. Istırap, bitkinlik okunan yüzleri öfkeliydi. Arabacı

yerlerinde sarsıla sarsıla giden yük arabacılarının tozlu, simsiyah yüzleri de öyleydi. Sokak başlarında çocuklarıyla durmuş, dilenen kadınların, üstleri başları yırtık erkeklerin yüzlerinde de vardı aynı öfke. Önünden geçtiği meyhanenin açık penceresinde de gördü aynı yüzleri Nehlüdof.

Üzerleri şişe, çay takımı dolu, pis mi pis masaların arasından beyaz önlüklü garsonlar sağa sola yalpa vurarak gidip geliyor; terden sırılsıklam yüzleri kırmızı müşteriler bağırıp çağırıyor, şarkı

söylüyorlardı. Bir tanesi —bir şeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi— kaşlarını kaldırmış, dudaklarını

uzatmış, pencerenin yanında oturuyor, önüne bakıyordu.

Nehlüdof, soğuk rüzgârın kaldırdığı tozla birlikte, her yana dağılmış boya kokusunu da ciğerlerine çekerek, Niçin toplanmışlar bunlar buraya? diye geçirdi içinden.

Bir sokakta, birtakım demirler taşıyan bir yük arabasıyla beraber yürüdü bir süre. Girintili çıkıntılı

yol arda demirler öylesine gürültü çıkarıyordu ki, kulakları çınlamaya başladı Nehlüdof'un, adımların! çabuklaştırdı. Tam o sırada, gürültünün arasından, birinin onu adıyla çağırdığını duydu.

Durdu. Biraz ilerdeki yaylıda, bembeyaz dişlerini göstererek gülümseyen, ona el sal ayan, sivri bıyıklarının uçları kalkık, güzel yüzlü bir subay gördü.

— Nehlüdof? Sen misin?

Birden sevindi Nehlüdof. Sevinçle:

- Ah! Şenbık, dedi.

Ama ortada sevinecek bir şey olmadığını anlamakta gecikmedi.

Bir zamanlar halalara uğrayan Şenbık'dı bu. Çoktan beri kaybetmişti onu Nehlüdof; alaydan ayrıldığını, süvarilikte kaldığını, borçlarına rağmen, bir şeyler yapıp zenginler arasında yaşamayı

sürdürdüğünü duymuştu. Arkadaşının neşeli, mutluluk okunan yüzü, duyduklarının doğru olduğunu gösteriyordu.

Şenbık, yaylıdan inip, omuzlarını düzeltirken:

— Seni ele geçirmem iyi oldu! dedi. Kimsecikler yok koca kentte. İhtiyarlamışsın be kardeşim.

Yürüyüşünden tanıdım seni. Ne dersin, yemeği beraber yer miyiz? Sizin burada nerenin yemekleri güzeldir?

Arkadaşından, onu gücendirmeden nasıl ayrılabileceğini düşünen Nehlüdof:

— Bilmem ki, dedi, pek zamanım yok da… Senin ne işin var buralarda?

— Var işte bazı işlerim. Vesayet işleri. Vasiyim ben. Sa-manof'un işlerini yönetiyorum. Tanıyor musun onu? Denizde kum, herifte para. Biraz aptaldır yalnız. Ama el i dört bin hektar arazisi var. (Arazi kendininmiş gibi kurularak söylüyordu bunu.) İşleri berbattı. Arazisinin hepsi köylülerin elindeydi. Para falan vermiyorlardı ona. En azından seksen bin zarar ediyordu yılda. Bir yıl içinde düzelttim işlerini, yüzde yetmiş fazla gelir sağla-dsm ona.

Nehlüdof, Şenbık'ın varını yoğunu har vurup harman savurduktan, ayrıca —ödemek niyetinde olmadığı— bir sürü de borç ettikten sonra, sözü geçen birinin yardımıyla, malını, mülkünü ona buna yediren para babası bir ihtiyarın vasisi olduğunu, bu işten elde ettiği kazançla yaşadığını

duyduğunu hatırladı.

Nehlüdof, arkadaşının krem sürülmüş, pırıl pırıl parlayan yüzüne, bıyıklarına bakar, onun içten konuşmasını, vasilik işlerini nasıl yoluna koyduğuyla övünmesini dinlerken düşünüyordu kendi kendine: Gücendirmeden nasıl ayrılabilirim ondan acaba?

— Ee, nerede yiyeceğiz yemeğimizi? Nehlüdof saatine bakarak:

— Benim zamanım yok ama, dedi.

— Peki öyleyse. Akşama at yarışı var. Gelecek misin?

— Hayır.

— Gel canım. Benim atım yok, ama Grişin'leri tutacağım. Hatırlıyor musun? Çok iyi bir atı var.

Bekleyeceğim seni, beraber yeriz akşam yemeğimizi.

Nehlüdof gülümsedi:

— Akşam yemeği de yiyemem seninle.

— Ne oluyor sana? Nereye gidiyorsun böyle? İstersen bırakayım seni.

— Avukata gidiyorum. Hemen şu sokağı dönünce, oradadır evi.

— Ceza evinde bir işler çevirîyormuşsun, öyle mi? Cezalılara yardım mı ediyorsun? Korçagîn'ler söylediler bana. (Şenbık gülümsedi.) Gittiler. Anlatsana!

Nehlüdof:

— Duyduklarının hepsi doğrudur, dedi. Sokakta anlatılmaz!

— Eskiden beri tuhaf huyların vardır zaten. Evet, yarışlara gelecek misin?

— Hayır. Zamanım da yok, canım da istemiyor. Ne olursun gücenme bana.

— Tanı da buldun gücenecek adamı! Nerede kalıyorsun?

Birden ciddileşti Şenbık, gözleri daldı, kaşlarını çattı. Bir şeyi hatırlamaya çalıştığı bel iydi.

Nehlüdof, meyhanenin penceresinde gördüğü, kaşları kalkık, dudaklarını uzatmış adamın yüzündeki aptalca ifadeyi gördü bir an arkadaşının yüzünde.

— Amma da soğuk, değil mi?

— Evet.

Şenbık, Nehlüdof'un elini sıkarken:

— Neyse, hadi al ahaısmarladık, dedi. Seni gördüğüme çok çok sevindim.

Yaylıya atladı, son derece beyaz dudaklarında her zamanki gülümsemesi, pırıl pırıl parlayan yüzünün önünde yeni güderi eldivenli, geniş elini sal adı.

Nehlüdof yoluna devam ederken, Ben de böyle miydim bir zamanlar? diye düşünüyordu. Tam böyle olmasam bile, böyle olmayı istiyor, ömrümün sonuna kadar böyle yaşayabileceğimi sanıyordum.XI

Avukat, sırada bekleyenleri atlatarak hemen içeri aldı Neh-lüdof'u. Önce Menşof'ların işini anlattı.

Ama oğulu haksız yere tutuklamaları şaşırtmıştı onu.

- Korkunç bir şey bu, diyordu. Yangını mal sahibinin, sigortadan para almak amacıyla çıkarmış

olduğu yüzde yüzdür. Ama asıl önemli olan, Menşof'ların suçlu olduklarının ispat edilemediğidir.

Hiç bir delil yok. Sorgu yargıcının işgüzarlığı, savcının da adam-sendeciliği işte. Yeter ki kasabada değil, burada bakılsın dâvaya. Kazanacağımdan kuşkunuz olmasın, para falan da istemiyorum.

Gelelim öteki işe, Çar'a dilekçe hazır. Peters-burg'a gideceksiniz alın kendiniz götürün, tanıdıklarınızdan da yardım isteyin. Yoksa adalet bakanlığından bilgi isterler, onlar da başlarından savar, yani olumsuz cevap verirler, boşuna uğraşmış oluruz. Elinizden gelirse büyük kimselerle görüşmeye çalışın.

— Çar'la mı? diye sordu Nehlüdof. Avukat gülümsedi.

— Çar en büyüktür, dedi. Büyük dediğim, dilekçe komisyonu başkanı falandır. Başka bir isteğiniz?

Nehlüdof cebinden bir mektup çıkararak:

— Var, dedi. İncil okudukları için ceza evine atılan birkaç kişi bir mektup yazmış bana. Yazdıkları

doğruysa gerçekten çok tuhaf bir şey bu. Bugün görüşmeye çalışacağım onlarla, durumu öğreneceğim.

Avukat gülümsedi.

— Bakıyorum da ceza evindekilerin koruyucusu oldunuz. Yakınmalarıyla ilgileniyorsunuz.

Ama o kadar çoktur ki orada yakınma, korkarım hepsinin üstesinden gelemeyeceksiniz.

Nehlüdof:

— Hayır, dedi, gerçekten çok tuhaf bir şey bu. Köyde İncil okumak için toplanmış köylüler.

Jandarmalar gelip dağıtmışlar. Devrisi pazar gene toplanmışlar, o zaman komiseri çağırmışlar, tutanak, düzenlenmiş, mahkemeye vermişler köylüleri. Sorgu yargıcı soruşturma yapmış, savcı iddianameyi hazırlamış, yargıcın karşısına çıkarmışlar köylüleri. Savcı iddianamesini okumuş, delil er —İnci!— masanın üzerindeymiş. Sürgün cezasına çarptırmışlar adamları.

Korkunç bir şey bu. Doğru mudur acaba?

— Şaşırtıyor mu sizi bu?

— Hem de çok. Emir kulu olan komiseri anlıyorum, ama savcının yaptığına ne buyrulur?

Mektep medrese görmüş bir insandan beklenir mi bu?

— Savcıların, mahkeme görevlilerinin ilerici insanlar olduğunu düşünmeye alıştığımız için yanılıyoruz zaten. Bir zamanlar öyleydiler, ama değiştiler şimdi. Ayın sonunu getirmekten başka bir düşünceleri olmayan memurlardır bunlar. Aylığın! alıyor, ama yetmiyor ona bu para, prensipleri burada bitiyor. Kimi isterseniz suçlamaya, cezalandırmaya hazırdır.

- Topluca İncil okudular diye insanları sürgüne yol ayacak yasalar var mıdır?

— Sürgüne değil, küreğe yol ayacaklar bile vardır. Yeter ki, İncil'i okurken birbirlerine, yasak olduğu biçimde anlatmış olsunlar onu, yani kiliseye hakaret yüz doksanıncı maddeye göre sürgünü gerektirir.

— Olamaz böyle bir şey.

- Bal gibi olur. Kendilerine minnettar olduğumu her fırsatta söylerim sayın mahkeme görevlilerine. Çünkü ben de siz de, hepimiz ceza evinde değilsek, onların iyi yürekliliğindendir bu.

İnsanları tüm haklarından yoksun etmek, sürgüne yol amak son derece kolaydır onlar için.

- Peki ama, her şey savcının, yasaları uygulayıp uygulamamak el erinde olan insanların keyfine bağlıysa mahkemeler neye yarıyor?

Avukat kahkahayla gülmeye başladı.

- Neler soruyorsunuz! dedi. Felsefeye girer sizin bu dediğiniz. Konuşuruz bunu. Cumartesi günü

bize gelin. Bilginler, edebiyatçılar, sanatçılar gelecek. Bu genel sorunlar üzerinde konuşuruz.

Karımla tanışıyorsunuz. Bekleyeceğim, gelin.

Avukat genel sorunlar derken manalı manalı yükseltmişti sesini.

Nehlüdof:

— Gelmeye çalışırım, dedi.

Yalan söylediğinin farkındaydı. Çalışacaktı ama gelmeye değil, avukatın evinde toplanacak bilginlerin, edebiyatçıların, sanatçıların araşma katılmamaya çalışacaktı.

Nehlüdof’un, yasaları uygulamak ya da uygulamamak görevlilerin keyfine bağlıysa mahkemelerin neye yaradığını söylemesi üzerine avukatın gülmesi, felsefe, genel sorunlar der-kenki ses tonu, onun avukattan ne denli uzak olduğunu göstermişti Nehlüdof’a. Avukatın arkadaşları da onun gibi düşüneceklerdi yüzde yüz. Nehlüdof eski arkadaşlarından —Şenbık gibi— olduğu kadar avukattan da, onun çevresinden de daha bir uzak hissediyordu kendini şimdi.

XII

Ceza evi uzaktı, vakit de geç olmuştu; Nehlüdof ceza evine gitmek için bir arabaya bindi. Orta yaşlı, zeki bakişlı, temiz yüzlü arabacı bir sokaktan geçerken Nehlüdof’a döndü, yapılmakta olan büyük bir evi göstererek:

— Şu eve bakın, dedi, ne kadar büyük!

Evi kendi yapıyormuş da, bununla övünmek istiyormuş gibi bir hali vardi, Gerçekten de büyük, acayip bir yapıydı bu. Demir çivilerle çakılı kalın çam kalasları yükselen yapıyı çepeçevre sarıyor, onu sokaktan ayırıyordu. Kalas köprüler üzerinde, üstleri başları kireç, işçiler karınca gibi çalışıyordu. Bazıları duvar örüyor, bazıları taş kırıyor, bazıları da ağır tekneleri yukarı çıkarıyor, başlarını indiriyordu.

Temiz giyimli, şişman bir bey —mühendis olsa gerekti— merdivende duruyor, onu saygıyla dinleyen Vladimir’Ii kalfaya yukarıyı göstererek bir şeyler söylüyordu. Mühendisle kalfanın yanındaki kapıdan boş tekneler çıkıyor, doluları giriyordu.

Nehlüdof, bu eve bakarak düşünüyordu kendi kendine: Hepsi —çalışanlar da çalıştıranlar da—bunun gerekli bir uğraş olduğuna nasıl da inanıyorlar! Evlerinde gebe karıları, güçlerini aşan işlerin altından kalkmaya çalışırken, pılı pırtıya sarılı çocukları ince bacaklarını sal ayarak, açlıktan ölmek üzere, acı acı gülümserlerken onların burada, gereksiz bir insana, onları döven, soyup soğana çeviren bir aptala bu konağı yapmak zorunda olduklarına inanıyorlar.

Düşüncesini yüksek sesle söyledi:

— Kafasızlık bu evi yapmak. Arabacı bozulmuştu.

— Kafasızlık mı dediniz? diye itiraz etti. Kafasızlık olur mu hiç? Halk iş buluyor, daha ne istiyorsunuz!

— Hiç bir şeye yaramayacak bir ev yapıyorlar.

— Yaptıklarına göre yarayacak demektir. Halk ekmek parası kazanıyor hem.

Nehlüdof —daha çok tekerlek gürültüsünden sesini duyu-ramayacağı için— cevap vermedi. Ceza evine yaklaştıklarında arabacı parkeden toprak yola indi. Şimdi gürültü kesildiği, rahat konuşabileceği için, arabacı yerinde yarım dönerek Nehiüdof'a baktı. Karşıdan gelen, omuzlarında hızarları, baltaları, çuval arı, yarım küreklerıyle köylüleri göstererek:

— Bunları kente sürükleyen nedir? dedi. Para, para kazanmak tutkusu.

Nehlüdof:

— Önceki yıl ardan daha mı çok geliyorlar şimdi? diye sordu.

— Oho! Bu yıl duldular da doldular. B.eyler birini atıp birini alıyorlar. Çok bol çünkü.

— Niçin böyle oldu bu yıl?

— Oldu işte. Ne yapsınlar zaval ılar?

— Sebep ne ama? Köyde niçin kalmıyorlar?

— Ne yapsınlar böyle? Toprak yok ki.

İnsan, bir yerini incittiğinde nasıl ki inadınaymış gibi hep orasını çarpar, acıtırsa, Nehlüdof'un karşısına da her yerde hep aynı şey çıkıyordu.

Bundan başka konu yok mu? diye geçirdi içinden. Sonra arabacıya, köylerinde ne kadar toprak olduğunu, arabacının ne kadar toprağı olduğunu, niçin kentte oturduğunu sormaya başladı.

Arabacı seve seve cevaplar veriyordu:

— Can başına bir hektar düşer bizim orada, efendim. Üç canlık toprağımız var bizim. Babamla bir kardeşim evdedir, öteki askerde. Aslında ekip biçecek bir şey de yok ya. Kardeşim de Moskova'da bir iş tutmak istiyordu…

— Toprak kiralayamaz mısınız?

— Veren kim? Beyler satıp savdılar mal arını. Tüccarlar aldı hepsini. Onlar da dünyada vermezler kiraya, kendileri ekip bici-

yorlar. Bizim köy bir Fransızm, parasını verip o aldı köyü. Kiraya Vermiyor.

— Adı nedir bu Fransızm?

V Düfar. Tanıyorsunuzdur belki de. Büyük tiyatroda aktrist-lerin saçlarını yapıyor. İyi bir iş. Zengin oldu. Bizim eski bayandan aldı köyü. Onundur şimdi bizim orası. Ara sıra uğrar. Al ah razı olsun ondan, iyi adamdır. Ama bir Rus karısı var, köpekten beterdir, düşmanımın başına vermesin öylesini Tanrım. Köylünün kanını emiyor. Felâket bir şey. İşte geldik ceza evine. Nerede ineceksiniz? İçeri mi gireceksiniz? Sanırım bırakmazlar.

Nehlüdof, yüreği küt küt vurarak, Maslova'yı nasıl bir durumda bulacağını bilmemenin verdiği korkuyla ceza evinin kapısını çaldı. Çıkan gardiyana Maslova'yı sordu. Gardiyan deftere baktı, revirde olduğunu söyledi. Nehlüdof revire gitti. İyi yürekli" bir ihtiyar olan revir bekçisi içeri aldı

onu, kimi görmek istediğini öğrenince çocuk bölümüne yürüdü.

Üstü başı fenol kokan genç doktor koridora, Nehlüdof'un yanına çıktı, sert bir tavırla ne istediğini sordu. Bu doktor, cezalılara karşı çok yumuşak davranırdı. Bu yüzden ceza evi yöneticileriyle, hattâ baş hekimle sık sık tatsız olaylar geçerdi arasında. Nehlüdof'un ondan yasa dışı bir şey isteyeceği korkusuyla, sonra hiç kimseye ayrıcalık tanımayacağını göstermek için böyle sert davranmıştı.

— Burada kadın yok, dedi, çocuk bölümüdür burası.

— Biliyorum, ceza evinden buraya hastabakıcı olarak verilen bir kadın vardı da.

— Var, evet. İki tane var. Ne istiyorsunuz? Nehlüdof:

— Onlardan biri, Maslova yakınımdır. Görmek istiyordum onu. Cezasının kaldırılması için dilekçe vermeye Petersburg'a gidiyorum da. Şunu verecektim ona. Bir fotoğraf.

Nehlüdof bir zarf çıkardı cebinden. Doktor yumuşamıştı.

— Olur, dedi.

Beyaz önlüklü yaşlı bir kadına hastabakıcı Maslova'yı Çağırmasını söyledikten sonra Nehlüdof'a döndü gene:

-— Oturmak istemez miydiniz acaba? Bekleme odasına geçiniz bari.

Nehlüdof:

— Teşekkür ederim, dedi.

Doktordaki iyi değişmeden yararlanarak, Maslova'dan memnun olup olmadıklarını sordu. Doktor:

— Çalışıyor işte, dedi, içinde bulunduğu koşul arı göz önüne alırsak fena değil. Geldi işte.

Bir kapıdan yaşlı kadın çıktı. Maslova da arkasındaydı. Üzerinde çizgili bir entariyle beyaz önlük vardı. Bir başörtü bağlamıştı başına. Nehlüdof'u görünce kızardı, kararsızlık içinde bir an duraladı, sonra kaşlarını çattı, başını önüne eğip, koridorun yol halısı üzerinde çabuk adımlarla ona doğru yürüdü. Nehlüdof'un yanına gelince önce elini uzatmak istemedi ona, sonra uzattı, daha da kızardı uzatınca. Taşkınlığı için Nehlüdof'tan özür dilediği görüşmelerinden sonra hiç

görmemişti onu Nehlüdof; şimdi de öyle bulacağını sanıyordu onu. Ama çok değişmişti Maslova.

Yüz ifadesinde yeni bir şey vardı: çekingen, tutuk bir şey, —Nehlüdof'un sezinlediği gibi— ona karşı beslenen bir öfke. Nehlüdof, doktora söylediğini ona da söyledi Petersburg'a gideceğini; içinde Panovo'dan aldığı fotoğraf bulunan zarfı verdi ona.

— Panovo'da buldum bunu, çok eski bir fotoğraf, hoşunuza gider belki. Alın.

Maslova siyah kaşlarını kaldırarak, şehlâ gözleriyle —bunu ona niçin verdiğini soruyormuş gibi—

şaşkın şaşkın baktı Nehlüdof'un yüzüne, sessizce aldı zarfı, önlüğünün içine soktu.

Nehlüdof:

— Teyzenizi gördüm orada, dedi. Maslova umursamaz bir tavırla:

— Öyle mi? diye mırıldandı.

— Burada iyi misiniz?

— Eh işte, iyiyim.

- Ağır değil ya göreviniz?

— Değil. Alışmadım daha.

tur.

— Sizin adınıza sevindim. Oradan iyi burası. Maslova:

— Nereden? dedi.

Yüzü kızardı. Nehlüdof hemen cevap verdi:

— Ceza evinden.

— Niçin?

— Burada insanlar daha iyidir sanırım. Oradaki gibiler yok-

— Çok iyileri vardı orada. Nehlüdof:

— Menşof'lar için elimden geleni yaptım, umarım serbest bırakacaklar onları, dedi.

Maslova hafifçe gülümsedi.

— İnşal ah. Çok iyidir zaval ı kadın.

— Bugün Petersburg'a gidiyorum. Sizin dosyayı incelemeleri yakındır, kararı bozacaklarını

sanıyorum.

Maslova:

— Bozsalar da bozmasalar da önemli değil artık benim için, dedi.

— Niçin artık?

Maslova, soru dolu bakışlarını Nehlüdof'un yüzüne kaldırarak:

— İşte, dedi.

Nehlüdof bu cevabı da bakışı da Maslova'nın, Nehlüdof'un kararından dönüp dönmediğini öğrenmek istediği anlamına aldı.

— Sizin için niçin önemli olmadığını biliyorum, dedi. Ama benim için sizi serbest bıraksalar da bırakmasalar da gerçekten önemsizdir bu. Her iki durumda da, size söylediğimi yapmaya hazırım.

Mâslova başmı kaldırdı, siyah, şehlâ gözlerini Nehlüdof'un yüzünde takılı kaldı; yüzü bir sevinçle aydınlandı. Ama ağzından çikan, gözlerinin söylediğinden bambaşkaydı:

— Boşuna konuşuyorsunuz böyle.

— Bilesiniz diye söyledim.

Maslova gülümsememek için kendini zorlayarak:

— Bu konuda konuştuk her şeyi, dedi, söyleyecek başka bir şey yok.

İçerde bir gürültü oldu. Bir çocuk ağlamaya başladı'. Maslo-telâşlı, bakınarak:

— Beni çağırıyorlar galiba, dedi.

— Al ahaısmarladık öyleyse, dedi Nehlüdof.

Maslova, kendine uzatılan eli farketmemiş gibi yapıp, Nehlüdof'un elini sıkmadan döndü, gururunu gizlemeye çalışarak ça-auk adımlarla uzaklaştı yo! halısı üzerinde.

Ne olup bitiyor ruhunda? Neler düşünüyor? Neler hissedi-/or? Beni mi denemek istiyor, yoksa gerçekten affedemiyor mu? Düşüncelerini, duygularını söyleyemiyor mu, söylemek mi iste-..niyor? Bana karşı yumuşadı mı biraz, yoksa kızıyor mu? Neh-jlüdof bu soruları kendi kendine soruyor, hiç birine bir cevap bulamıyordu. Bildiği bir şey vardı: Maslova'nın değiştiğini, ruhunda önemli bir değişikliğin olduğunu, bu değişikliğin yalnızca Nehlüdof'u Maslova'ya bağlamakla kalmayıp, onu, adına bu değişiklik olan varlığa da bağladığını biliyordu. Bu değişiklik onu heyecanlandırıyor, sevindiriyor, duygulandırıyordu.

Maslova, sekiz çocuk karyolasının bulunduğu odaya dönünce, hemşireden aldığı emir uyarınca yatak takımlarını değiştirmeye koyuldu. Elinde çarşaf, fazla öne uzandığı için az kaldı düşüyordu.

Hastalığı geçmek üzere olan, boynu sanlı bir çocuk güldü ona, Maslova da tutamadı artık kendini, yatağa oturup kahkahalarla gülmeye başladı; gülüşü

öylesine tuhaftı ki, birkaç çocuk daha gülmeye başlamıştı; hemşire öfkeyle bağırdı ona:

— Ne gülüyorsun be? Eskiden çalıştığın yerde sandın ken-jdini galiba! Koş yemeği getir.

Maslova sustu, kapları alıp tam çıkıyordu ki, gülmesi yasak olan boğazı sarılı çocukla gözgöze gelince ağzını tutarak güldü

I gene. Akşama kadar, yalnız kaldığı zamanlar zarftan resmin ucu—nü birkaç kere çıkarıp uzun uzun baktı. Ama gece nöbeti bitip de, bir hastabakıcıyla beraber kaldığı odada yalnız kalınca fotoğrafı tamamen çıkardı zarftan, gözlerini uzun süre ayırmadan, bakışlarıyla her şeyi — yüzleri de, giysileri de, balkonun basamaklarını da, Nehlüdof'un onun, halaların yüzlerinin arasındaki ağaçlan da — okşayarak sararmış karta uzun süre baktı. Özel ikle kendine, taptaze, güzel yüzüne, alnını çevreleyen bukle bukle— 284 —

saçlarına bakmaya doyamıyordu. O kadar dalmıştı ki, oda arkadaşı hastabakıcının odaya girdiğini bile farketmedi.

İyi yürekli, şişman hastabakıcı fotoğrafın üzerine eğilerek:

— Nedir bu? dedi. O mu verdi sana? Şu sen misin yoksa? Maslova, arkadaşının yüzüne bakıp gülümseyerek:

— Ya şu kim? diye mırıldandı.

— Kim mi? O mu? Bu da annesi mi?

— Halası. Tanıyamadın mı beni?

— Tanıyamadım tabiî. Söylemesen dünyada tanıyamazdım. Yüzün çok değişmiş. On yıl geçmiş

aradan!

Maslova:

— Yıl ar değil, bir ömür, dedi.

Canlılığı birden geçti. Derin bir keder kapladı yüzünü, kaşlarının arasında derin kırışıklar belirdi.

— Orada rahattın galiba.

Maslova gözlerini kapayıp başını sal adı:

— Evet, çok rahattım, dedi. Kürekten beter.

— Sebep?

— Öyle işte. Akşamın sekizinden sabahın dördüne kadar rahat vermezlerdi. Her gün böyleydi bu.

— Niçin ayrılmazdın onlardan? Maslova:

— İsterdim ayrılmak, ama ayrılamazdım ki, dedi. Boş ver! Ayağa kalktı, fotoğrafı masanın gözüne attı; gözyaşlarını güç

tutarak, kapıyı küt dîye vurup koridora çıktı. Fotoğrafa bakarken, orada olduğu gibi hayal etmişti kendini; o zaman ne kadar mutlu olduğunu, şimdi de Nehlüdof'la ne çok mutlu olabileceğini düşünmüştü. Arkadaşının sözleri, şimdiki durumuyla o zamanki durumunu hatırlatmıştı ona; hayatın, o zamanlar hayal meyal hissettiği, ama kendi kendine itiraf etmekten çekindiği korkunçluğunu getirmişti gözlerinin önüne. O korkunç geceleri — özel ikle, parasını ödeyip onu kurtaracağına söz veren üniversite öğrencisini beklediği, yortudan önceki geceyi — düşünüyordu.

Kırmızı ipek kumaştan, sağına soluna şarap dökülmüş, açık elbisesiyle, karmakarışık saçlarına kırmızı bir kordelâ bağlı, yorgunluktan bitkin bir durumda, sarhoş, gecenin ikisinde konukları yolcu ettikten sonra, dansa ara verildiğinde gidip sıska, elmacık

kemikleri çıkık, yüzü sivilceli bir arkadaşının yanına oturduğunu — kemancıya eşlik ederdi bu arkadaşı— ona çekilmez hayatından yakınmaya

başladığını hatırladı. Arkadaşı da kendi yaşayışından yakınmıştı, buradan ayrılmayı düşündüğünü söylemişti. Klara gelmişti yanlarına, üçü hemen karar vermişlerdi: Bu hayattan ayrılacaklardı. O gecenin son olacağını söylüyorlardı, tam yatmak için kalkıyorlardı ki, dışarda sarhoş konukların gürültüsü duyuldu. Kemancı neşeli bir Rus halk şarkıcı çalmaya başladı, Maslova'nın arkadaşı, piyanonun tuşlarına olanca gücüyle indiriyordu parmaklarını. Beyaz gömlekli, fraklı, ufak tefek bir adam —pis pis şarap kokuyor, konuşurken hıçkınyordu; terlemişti— Maslova'yı kaldırdı dansa; kısa boylu, sakal ı, gene Iraklı (bir balodan gelmişlerdi) arkadaşı da Klara'yi kaptı, uzun süre döndüler, dans ettiler, bağırıp çağırdılar, içtiler… Böyle bir yıl, bir yıl daha geçti aradan, bir yıl daha. Kurtulamadı! Bütün bunların sebebi Nehlüdof'du. Maslova'nın içine, eskiden ona duyduğu nefret doldu birden; ona sitem etmek, bağırıp çağırmak istedi. Onu tanıdığını, ona teslim olmayacağını, bedensel yönden ondan yararlandığı gibi ruhsal yönden de yararlanmasına izin vermeyeceğini, onu soylu uygunun bir aracı yapmasına göz yummayacağını yüzüne haykırma fırsatını kaçırdığı için üzülüyordu şimdi.

Bu üzüntüsünü bastırmak için içki istedi canı. Hücrede olsaydı sözünü tutmaz, içerdi de.

Buradaysa sağlık memurundan başka kimseden alamazdı içki; oysa korkuyordu sağlık memurundan, asılıyordu ona çünkü. Erkeklerle konuşmaktan bile iğreniyordu. Koridordaki tahta kanepede bir süre oturduktan sonra odaya döndü, arkadaşının sorularına cevap vermeden, mahvolmuş hayatı için uzun süre acı acı ağladı.

XIV

Petersburg'da Nehlüdof'un üç işi vardı: Maslova'ya verilen cezanın yargıtayca kaldırılmasına çalışacak; Fedosya Birükova' nın dilekçe komisyonundaki işini izleyecek; Vera Bogoduhovskaya'nm isteği üzerine, jandarma başkomutanlığında ya da üçüncü şubede, Şustova'nın serbest birakılması bir de Vera Bogodu-hovskaya'nın mektubunda anlattığı, kalede tutuklu gencin, anne-.

siyle görüştürülmesi için uğraşacaktı. Bu üç işten başka, oldukça onemli dördüncü bir işi daha vardı: İncil okudukları için ailelerinden uzaklaştırılıp Kafkasya'ya sürüleni köylülerin işiyle ilgilenecekti. Bu işin aydınlanması için elimden geleni yapacağına köylülerden çok kendi kendine söz vermişti.

Maslennikof'la son görüşmesinden, özel ikle, köye gitmesinden bu yana, o güne kadar içinde yaşadığı çevreye, küçük bir azınlığın mutluluğu, rahatı için milyonlarca insanın çektiği ıstırabın öylesine titizlikle gizli tutulduğu çevreye karşı sonsuz bir nefret duymaya başlamıştı. Bu çevrenin insanlarının, çekilen bu ıstırapları görmedikleri için bu hayatın kötülüğünü, çirkinliğini de farkedemediklerini düşünüyordu. Bu çevrenin insanlarıyla utanç duymadan, kendi kendine kızmadan konuşamıyordu artık. Öte yandan, geçmiş günlerinin alışkanlıkları, akrabaları, dostları

hep bu çevreye çekmekteydi onu. En önemlisi de, şimdi istediği tek şeyi yapabilmek; Maslova'ya, öteki zaval ılara yardım edebilmek için bu çevrenin, yalnız saygı duymamakla kalmayıp, üstelik nefret de ettiği iğrenç insanlarından yardım dilemek zorundaydı.

Petersburg'da, eski bir bakanın karısı olan teyzesi kontes Çarskaya'nın evinde kalıyordu. Kendini, öylesine yabancılaştığı, uzaklaştığı aristokrat çevrenin içinde bulmuştu birden. Hiç hoşlanmamıştı

bundan, ama yapabileceği başka bir şey de yoktu. Teyzesinin evinden ayrılıp otele yerleşmesi gücendirdi onu; ayrıca, çok tanıdıkları vardı teyzesinin; işlerinde çok yardımı dokunabilirdi ona.

Yoldan yeni gelmişti daha, kontes Katerina İvanovna onu kahveyle ağırlarken:

- Söylesene, doğru mu duyduklarım? dedi. Tuhaf şeyler yapıyormuşsun. Vous posez un Howard!

(1) Suçlulara yardım ediyor, ceza evlerinde dolaşıyor, aksaklıkları gidermeye çalışı-yormuşsun.

— Yo, aklımın ucundan bile geçirmedim.

— Bu hoşuma gitti işte. Ufak bir aşk hikâyesi olsa gerek. Anlatsana.

(‘) Hovvard rolü oynuyorsun! (Fransızca)

Nehlüdof, Maslova’yla olan ilişkisini baştan sona kadar olduğu gibi anlattı.

— Ha evet, sen o kocakarıların yanında kalırken Elen bir şeyler anlatmıştı bana: Oda hizmetçileriyle evlendirmek mi ne istemişler seni (kontes Katerina İvanovna Nehlüdofun halalarını

küçük görürdü)… O kız demek? El e est encore joilîe? (‘)

Katerina İvanovna altmış yaşlarında, şen yaradılışlı, hareketli, konuşkan bir kadındı. Uzun boylu, çok şişmandı; ince, siyah kıl ar vardı üst dudağında. Nehlüdof çok severdi onu. Çocukluğundan beri onun yanında daha bir canlı, neşeli hissederdi kendini, alışmıştı buna.

— Hayır, ma tante, (2) aşk falan yok, her şey bitti. Ona yardım etmek istememin iki sebebi var: Bir kere, haksız yere, hiç suçu yokken çarptırıldı cezaya; sonra, benim yüzümden düştü bu duruma, başına gelenlerin suçlusu benim. Onun için elimden gelen her şeyi yapmak zorundayım.

— Onunla evlenmek niyetinde olduğunu duydum, doğru mu bu?

— Doğru, ama istemiyor.

Katerina İvanovna kaşlarını çatıp, gözlerini açarak baktı yeğenine. Yüzü birden değişmişti. Bu habere sevindiği bel iydi.

— O senden akıl ı, dedi. Ah ne aptalsın sen! Sahi evlenecek miydin onunla?

— Evlenecektim tabiî.

— Yaptıklarını bile bile mi?

— Evet. Bütün suç bende çünkü. Kontes gülümsemesini tutarak:

— Val ahi delisin sen, deli. Hem de zırdeli. Ben de bunun için severim seni zaten, zırdeli olduğun için.

Yeğenine her yönden yakıştığına inandığı bu zırdeli sözcüğünü pek sevdiği için tekrarlamıştı.

— Sırası gelmişken söyleyeyim, diye devam etti, Aline'in Magdalena'lar için çok hoş bir evi var.

Bir kere ben de gittim oraya. İğrenç şeyler. Eve gelince tepeden tırnağa iyice yıkandım.

(1) Hâlâ güzel mî? (Fransızca) (2) Teyzeciğim (Fransızca)— 288 —

Ama Aline corps et âme (') ilgileniyor bu işle. Seninkini de ona veririz. Aline'den iyi hiç kimse düzeltemez onu.

— Ama kürek cezasına çarptırıldı. Buraya, mahkeme kararının bozulması için çalışmaya geldim zaten. Sizden yardım isteyeceğim ilk iş bu.

— Bak hele! Nerede bakılacak onun dâvasına?

— Yargıtayda.

— Yargıtayda mı? Sevgili cousin'im Levuşka yargıtaydadır ya. Sahi, aptal ar dairesinde saray sözcüsüydü. Yargıtay asil üyelerinden hiç birini tanımıyorum. Kim bilir ne biçim adamlardırlar: Ya tout alphabet'leri Ge, Fe, De olan Almanlar ya da birtakım İvanof'lar, Semyonof'lar, Nikilin'ler ya da pour varier (2) İvanenko'lar, simonenko'lar, Nikitenko'lar. Des gens de l'autre monde. (3) Ama gene de söylerim kocama. O tanır onları. Herkesi tanır o. Söyleyeceğim ona. Ama sen de anlat ona, yoksa dünyada anlamaz söylediklerimi. Ne söylersem söyleyeyim; hep, bir şey anlamadığını

söyler. C'est un parti pris. (4) Herkes anlıyor da bir o anlamıyor.

Bu arada sırmalı pantalonlu bir uşak elinde gümüş bir tepsinin içinde bir mektupla geldi.

— Aline’den geliyor. Kizeveter’i de dinleyeceksin.

— Kim bu Kizeveter?

— Kizeveter mi? Bu akşam gel, öğrenirsin kim olduğunu. Öyle bir konuşuyor ki, en azılı haydutlar bile ayaklarına kapanıyor, hüngür hüngür ağlayarak pişmanlıklarını bildiriyorlar.

Kontes Katerina İvanovna —gerçi çok tuhaf bir şeydi bu, üstelik yaradılışına da hiç gitmiyordu ya

— hıristiyanlığın aslının, inanç ve günahların bedelinin ödenmesi olduğunu savunan öğretiye sıkıdan sıkıya bağlıydı. O zamanlar moda olan bu öğretinin anlatıldığı, konuşulduğu toplantılara gider, buna inananları evine toplardı. Bu öğreti yalnızca ayinleri, tasvirleri değil, günah çıkartma, vaftiz gibi şeyleri de reddettiği halde, kontes Katerina

(‘) Bedenen de, ruhen de (Fransızca)

(2) Değişiklik olsun diye. (Fransızca)

(3) Başka çevrenin insanları. (Fransızca)

(4) Kararını vermiştir önceden. (Fransızca)

îvanovna’nın bütün odalarında, yatağının başucunda bile tasvirler vardı; kilisenin istediği her şeyi de —bunda herhangi terslik görmeden— yerine getirirdi.

— Senin Magdalena da bir kere dinlese onu, hemen değişir, dedi. Bu akşam ne et et, gel eve.

Olağanüstü bir adam bu.

— Hoşlanmam böyle şeylerden ben, ma tante.

— Ben de hoşlanacaksın diyorum. Muhakkak gel. Başka bir isteğin varsa benden, söyle. Vîdez votre sac. (‘)

— Bir işim de kalede.

— Kalede mi? Olur, baron Krigsrnut’a bir pusla yazar veririm sana. C’est un tres brave homme (2). Sen de tanıyorsun onu zaten. Babanın arkadaşıydı. II donne dans le spirît’sme. (3) Neyse, önemli değil bu. İyi temiz yürekli bir insandır. Ne yapacaksın kalede?

— Orada yatan bir gencin, annesiyle görüşmesine izin verilmesine çalışacağım. Ama bana bu izni Krigsmut’un değil, Çerv-yanski’nin verebileceğini söylediler.

— Sevmem Çervyanski’yi, ama Mariette’nin kocasıdır, biliyorsun. Ona söyleyebiliriz. Benim için yapar bu işi. El e est tres gentil e. (4)

— Bir işim daha var. Bir kadınla ilgili. Üç dört aydir ceza evinde yatıyor, ama sebebini bilen yok.

— Vardır, vardır, kendi bilir niçin yattığını. Çok iyi bilirler onlar. Kimse boş yere içeri tıkmaz o kel kafalıları.

— Boş yere mi, boş yere değil mi, bilmiyoruz bunu. Bildiğimiz bir şey varsa, ıstırap çektikleridir.

Hıristiyansınız, teyze, İncil’e inanırsınız, ama gene de bu kadar acımazsınız…

— Hiç bir şey engel değildir buna. İncil’in yeri başka, böyle şeylerin yeri başka. İğreniyorsam iğreniyorum… İmansızlardan nefret ediyorken, tutup da onları sevdiğimi söylesem, numara yapsam daha kötüdür bu.

(‘) Hepsini açıkla, (Fransızca)

(2) Çok değerli bîr insandır. (Fransızca)

(3) İspritizmayla uğraşır. (Fransızca)

(4) Çok candan bir kadındır (Fransızca)

— Niçin nefret ediyorsunuz onlardan?

— Bir mart olaylarından sonra mı soruyorsun bunu?

— Hepsi katılmadı ki bir mart olaylarına.

— Olsun varsın. Onları ilgilendirmeyen işlere ne diye sokarlar burunlarını? Kadın işi değildir bunlar.

Nehlüdof:

— Şey, dedi, Mariette'nin bu işlerle ilgileneceğini söylüyorsunuz ama…

— Mariette mi? Mariette başka, onlar başka. Ne idüğü belirsiz birtakım Haltüpkina'lar çıkıp ona buna ders vermeye kalkıyor.

— Ders vermeye değil; halka yardım etmek istiyorlar.

— Onlar olmadan da bilinir, kime yardım edileceği, kime edilmeyeceği.

— Öyle ama, halk sürünüyor. Köyden yeni döndüm. Bizler yan gelip yatalım, lüks içinde yaşıyalım diye köylülerin, aç susuz bütün güçleriyle çalışmaları doğru bir şey midir?

Nehlüdof, teyzesinin iyi yürekliliğine inandığı için, düşüncelerini ona olduğu gibi açmak istiyordu.

Teyzesi:

— Ne diyorsun yani ?dedi, benim de çalışmamı, aç durmamı mı istiyorsun?

Nehlüdof, elinde olmadan gülümseyerek:

— Hayır, aç durmanızı istemiyorum, diye cevap verdi; herkesin yemesini istiyorum, hepsi o kadar.

Kontes, gene kaşlarını çatıp gözlerini açarak dik dik baktı yeğeninin yüzüne.

— Mon cher, vous finirez mal. C) dedi.

— Neden?

O anda uzun boylu, geniş omuzlu bir general girdi odaya. Kontes Çarskaya'nın, emekli bakan kocasıydı bu. Yeni traş ettirdiği yüzünü Nehlüdof'a uzatarak:

— A, hoş geldin Dmitri, dedi. Ne zaman geldin?

Bir şey söylemeden karısının alnından öptü. Kontes Kateri-na İvanovna kocasına döndü: O Sonun kötü olacak senin, dostum, (Fransızca)

— Non, il est impayable. (') Dereye gidip çamaşır yıkamamı, bir patatesle karnimi doyurmamı

buyuruyor bana. Korkunç bir aptaldır, ama senden istediklerini gene de yap. Zırdelidir. Duydun mu, Kamenskaya çok fenaymış, umudu kesmişler ondan; bir uğrayıversen.

— Uğrayacağım.

— Hadi gidin ne konuşacaksanız konuşun, ben birkaç mektup yazacağım.

Nehlüdof konuk salonunun yanındaki odaya geçiyordu ki, teyzesi seslendi ona:

— Mariette'ye de yazayım mı?

— Lütfen, ma tante.

— Öyleyse en blanc (2) bırakırım, senin kel kafalı için söyleyeceklerini kendin anlatırsın, oda kocasına buyurur. Kocası da yapar. Gaddar sanma

beni. Senin bahsettiklerin hepsi iğrenç

yaratıklardır, ama Je ne leur pas de mal. (3) Cehennemin dibine kadar yol arı var! Hadi git artık.

Ama akşama muhakkak evde ol. Kizeveter'i dinleyeceksin. Dua edeceğiz. İtiraz etmeyecek olursan ça vous fera beaucoup de bien (4) Biliyorum, Elen de siz de bu yönden çok geri kaldınız.

Hadi güle güle.

XV

Emekli bakan kont İvon Mihayloviç, inançlarına sıkı sıkı bağlı bir insandı.

Gençliğinden beri inandığı bir şey vardı: Nasıl ki kuşlar solucan yiyerek doyururlardı karınlarını, giysileri tüydendi, havada uçarlardı; o da en iyi aşçıların hazırladığı en pahalı, en değerli yemekleri yer; en rahat, en pahalı giysileri giyer; en uysal, en hızlı atların çektiği arabalara binerdi.

Bütün bunlar ayağına getirildi hem. Kont İvan Mihayloviç ayrıca, aylığı ne denli yükselirse, altınlı-elmaslı ne denli çok nişan alırsa, saraylı kadınlarla

(1) Hayır, hiç kimseye benzemiyor o. (Fransızca)

(2) Bîr boş yer. (Fransızca)

(3) Kötülüklerini istemem. (Fransızca)

(“) Çok yararı dokunacak sana bunun. (Fransızca)

erkeklerle ne denli çok görüşürse onun için daha iyi vb inanırdı. Bundan gayrısına boş verirdi kont İvan Mihayloviç, değersiz bulurdu. İlgilenmezdi nasıl olup bittikleriyle. Kırk yıldır bu inançla yaşamıştı Petersburg'da bakanlığa kadar da yükselmişti.

Kont İvan Mihayloviç‘in böylesine bir başarı sağlamasına yardım eden nitelikleri şunlardı: bir kere, evrakların, yaşatana anlamın! iyi kavrar tutarlı olmasa bile, kolay anlaşılır, gramer yanlışı

bulunmayan evraklar düzenlerdi; sonra, son derece gösterişliydi, gerektiği yerde sadece gururlu değil, mağrur, çok yüksek bir kişiliğe sahipmiş gibi davranmasını bilir, gerektiğinde de küçülürdü; son olarak da, kişisel ya da toplumsal hiç bir prensibi yoktu, bu yüzden, istediği zaman her şeye razı olur, gerekli görmediği zaman da hiç bir şeyi kabul etmezdi. Böyle davranır ken yalnızca gururundan bir şey yitirmemeye, bir de davranışları arasında göze batan çelişkilerin olmamasına çalışırdı; öte yandan, davranışının dürüst bir davranış mı, alçaklık mı olduğunu., yaptığının Rus imparatorluğuna ya da bütün dünyaya büyük bir iyiliği mi, zararı mı dokunacağını düşünmezdi bile.

Bakan olduğunda yalnızca ona bağlı olanlarla —çok insan bağlıydı ona— yakınları değil, uzak yakın herkes, kendi de, onun çok zeki bir devlet adamı olduğuna inanıyordu. Ama aradan bir zaman geçtikten sonra hiç bir şey yapmayınca, bir şey gösteremeyince; gene onun gibi evrak yazmayı, anlamayı öğrenmiş, gösterişli, prensipleri olmayan memurları —varoluş yasası

gereğince— onu sıkıştırmalarına dayanamayıp emekliye ayrılmak zorunda kalınca, onun zeki, anlayışlı olmak şöyle dursun, kafasız, bilgisiz bir insan olduğunu herkes anlamıştı. Görüşlerinde en bayağı gerici gazetelerin baş yazılarının düzeyine kadar yükselebilmiş, kendine pek güvenen bir kafasız… Onu zorlayan ötekî bilgisiz, kendilerine güvenen memurlardan ayrı bir yanının olmadığı çıkmıştı ortaya, kendi de anlamıştı bunu, ama inançları hiç sarsmamıştı bu, devletten her yıl yüklü bir para almasının, parlak tören giysisine yeni yeni süsler eklemesinin gerektiğine hâlâ inanıyordu. Bu inancı öylesine güçlüydü kî, bu konuda ona karşı koymaya hiç kimse cesaret edemiyordu. Her yıl bir bakıma emekli parası, bir bakıma, devletin yüksek bir organında üye-

ligine, birtakım komisyonlara, komitelere başkanlık etmesine karşılık ödül diye otuz, kırk bin ruble alıyor; aynca, gene her yıl omuzlarına ya da

pantalonuna yeni yeni sırmalar eklemek, frağı-na şeritler, mine yıldızlar takmak hakkı kazanıyordu. Bütün bunların sonucu önemli kişilerden hayli tanıdığı vardı kont îvan Mihayloviç‘in.

Kont İvan Mihayloviç, Nehlüdof’un anlattıklarını —bir zamanlar kâtibini dinlediği gibi— dinledikten sonra, ona biri yargı-tay üyesi Volf’a olmak üzere iki pusla vereceğini söyledi.

— Çeşitli şeyler derler onun için, diye devam etti, ama dans trus fes cas c’est un homme trescomme i! faut. (‘) Çok iyiliğim dokunmuştu ona, elinden geleni yapacaktır.

Öteki puslayı, dilekçe komisyonunda önemli bir kişiye yazdı kont İvan Mihayloviç. Nehlüdof’un anlattığı Fedosya Birükova’ nın hikâyesi çok ilgilendirmişti onu. Nehlüdof, bir ara bu konuda çariçeye bir mektup yazmayı bile düşündüğünü söyleyince kont, hikâyenin gerçekten çok dokunaklı olduğunu, bunu orada anlatabileceğini söyledi. Ama söz veremedi buna. Bir yandan dilekçe de yürüsün, diyordu. Bir fırsat çıkar, onu perşembe günü petit comite’ye (2) çağırırlarsa belki de anlatabileceğini düşünüyordu.

Nehlüdof, konttan iki puslayı, teyzesinden de Mariette’ye yazdığı puslayı aldıktan sonra hemen çıktı evden.

Önce Mariette’ye gitti. Genç kızlığından tanırdı onu. Zengin olmayan aristokrat bir ailenin kızıydı.

Devlet hizmetinde yükselmeye çalışan bir adamla evlendiğini biliyordu. Kocası üzerine hiç de iyi şeyler duymamıştı Nehlüdof. Yüzlerce, binlerce siyasî suçluya gösterdiği gaddarlığı —asıl görevi onlara ıstırap çektirmek, eziyet etmekti zaten— biliyordu. Ezilenlere yardım edebilmek için, ezenlerin yanında olmak, onların yaptıklarının doğru olduğunu kabul ediyormuş gibi, onlardan alışılmış, kuşkusuz farkında olmadıkları canavarlıklarını biraz —hiç olmazsa bazı kimselere karşı

— yumuşatmalarını dilemek her zamanki gibi ağır geliyordu Nehlüdof’a. Böyle durumlarda bir huzursuzluk,

V) Ama kim ne derse desin, çok değerli bir insandır. (Fransızca) P) Küçük, dostça toplantı.

(Fransızca)— 294 —

can sıkıntısı duyar, dilekte bulunsun mu bulunmasın mı diye uzun süre kararsızlık içinde bocalar, ama her keresinde de verirdi kararını, gider dilerdi dileyeceğini. Şu Mariette'nin, kocasının yanında can sıkıntısından patlayacağını, yüzünün, kızaracağını biliyordu; ama tek başına kapatıldığı hücrede kıvranan zaval ı bir kadını kurtarabilirdi belki böylece akrabalarının da, kadının da çektiği acılara son verebilirdi… Dahası var, artık onlardan olmadığını bildiği insanların arasına katılıp —oysa onlar kendilerinden sanıyorlardı onu hâlâ— onlardan bir şey istemenin yapma-cıklığını hissediyor; bu insanların arasında, gene eski yola girdiğini sezinliyor, elinde olmadan, bu çevrede sürüp giden başıboşluğa, ahlâksızlığa kaptırıyordu kendini. Teyzesi Katerina İvanov-na'nın yanında bile hissetmişti bunu. O sabah ciddi düşüncelerini ona anlatırken şaka ediyormuş gibi bir tavır takınmıştı.

Uzun zamandan beri gelmediği Petersburg, herkesin üzerinde bıraktığı etkiyi onun üzerinde de bırakmıştı: Her şey öylesine temiz öylesine iyi düzenlenmiş, öylesine rahattı, insanlar ahlâk konusunda öylesine hoşgörürdüler ki, hayat pek bir rahattı sanki, Dinç ahlâk yönünden daha bir duyarsız hissediyordu kendini şimdi.

Üstü başı tertemiz, kibar, yakışıklı arabacı pırıl pırıl yıkanmış, sokaklarda dolaşan saygılı, zarif boylu poslu polislerin; güzel, tertemiz evlerin önünden geçirerek, kanal boyundaki, Ma-Hette'nin oturduğu eve götürdü onu.

Kapıda, gözlerinde meşin gözlükler olan iki İngiliz atı koşulu bir araba duruyordu. Favorileri yanağının yarısından, resmi giysili, İngilize benzeyen arabacı, elinde kırbacıyl.a, pek bir kibirli oturuyordu arabacı yerinde.

Tertemiz üniformalı kapıcı kapıyı açtı. Antrede gözalıcı favorileri güzelce taranmış, pırıl pırıl resmi giysili sırmalı bir uşakla, yepyeni üniformalı, kılıçlı bir emireri vardı.

— General kabul etmiyorlar. Hanımefendi de. Şimdi çıkacaklar.

Nehlüdof Katerina İvanovna’nın yazdığı mektubu verdi, kartını çıkarıp, ziyaretçilerin yazıldığı

defterin bulunduğu küçük masaya yürüdü; görüşemediği için çok üzüldüğünü yazıyordu ki, uşak merdivene koştu, kapıcı dışarı çıkıp Arabayı getir! diye

bağırdı; emireriyse hazırola geçip, merdivenden mağrur görünüşüne hiç de gitmeyen bir biçimde çabuk çabuk inen orta boylu hanımefendiye dikti gözlerini.

Mariette’nin başında tüylü, büyük bir şapka, üzerinde siyah bir giysi, omuzlarında siyah bir şal vardı. Yeni, siyah eldivenler takmıştı. Yüzü tül e örtülüydü.

Nehlüdof’u görünce tülü kaldırarak, sevimli yüzünü açtı, aydınlık bakışlı gözlerini ona dikti. İçten, tatlı bir sesle:

— A, prens Dmitri İvanoviç! Dedi. Az kaldı tanıyacak-tım…

— Nasıl olur? adımı bile hatırlıyorsunuz. Mariette Fransızca:

— Elbette, dedi, kızkardeşimle bir zamanlar aşıktık bile size. Ama ne çok değişmişsiniz. Ah, ne yazık ki gidiyorum.

Kararsızlık içinde bir an durdu.

— Neyse, gelin yukarı çıkalım. (Duvar saatine baktı.) Yo, olmaz. Kamenkaya’nın duasına gidiyorum. Çok fena durumda zaval ı.

— Ne oldu ona?

— Duymadınız mı?… düel oda oğlu öldürüldü. Pozen’le düel o etti. Tek oğluydu. Korkunç bir şey.

Perişan oldu kadıncağız.

— Duydum. Mariette:

— Gideyim, gideyim, dedi. Yarın ya da bu akşam gelin daha iyi.

Hafif, çabuk adımlarla kapıya yürüdü. Nehlüdof, onunla beraber dışarı çıkarken:

— Bu akşam gelemem, diye cevap verdi.

Merdivenin dibine yaklaşan doru atlara bakarak ekledi:

— Bir işim vardı sizinle.

— Nedir?

Nehlüdof, sol üst köşesinde Katerina İvanovna'nın adı, soyadının baş harfleri büyük büyük yazılı, uzunca bir zarf uzattı ona.

— Teyzem yazdı size ne olduğunu, dedi.

— Biliyorum, kontes Katerina İvanovna kocama sözümün geçtiğini sanıyor. Yanılıyor. Yok öyle bir şey, olsun da istemi-— 296

yorum. Ama kontes için, sizin için bu prensibimden vazgeçebilirim tabiî.

Siyah eldivenli, küçük elini cebine sokup bir şey arayarak:

— Nedir işiniz? diye sordu.

— Hastalıklı, suçsuz bir kızı kaleye atmışlar. — Soyadı ne?

— Şustova, Lidiya Şustova. Mektupta yazıyor. Mariette:

— Pekâlâ, dedi, bir şeyler yapmaya çalışırım.

Yürüyüp, güneşte pırıl pırıl parlayan kupa arabasına bindi, şemsiyesini açtı. Uşak çıkıp arabacının yanına oturdu, arabacıya sürmesini söyledi. Araba henüz hareket etmişti ki, Mariette şemsiyesiyle arabacının sırtına dokundu. Besili, gösterişli kısraklar güzel başların! kaldırarak durdular.

Mariette:

— Bekliyorum, dedi, lütfen gelin, ama iş için değil, oturmaya gelin.

Gülümsedi —bu gülümseyişinin ne denli güçlü olduğunu bildirdi—; oyun bitmiş de perdeyi indiriyormuş gibi, indirdi tülünü. Şemsiyesiyle dokundu arabacının sırtına gene:

— Gidelim artık.

Nehlüdof şapkasını çıkardı. Safkan, doru kısraklar kişnedi-ler, nal arıyla kaldırım taşlarını döve döve hızla çekip götürdüler, çukurlara girince yeni lâstik tekerlekleri üzerinde hafifçe yaylanan arabayı.

XVI

Mariette'nin gülümseyişini hatırlayınca kendi kendine başsın sal adı Nehlüdof: Saygı duymadığı insanların yüzüne gülmek zorunluğunun onda uyandırdığı kuşku, kararsızlık duygusunu hissederek, Ne olup bitiyor, anlamadan gene bu hayatın ortasında bulacaksın kendini, diye geçirdi aklından. Boşuna zaman kaybetmemek için önce nereye, sonra nereye gitmesi gerektiğini düşündü, yargrtaya yol andı. Son derece kibar, temiz giyimli memurların çalıştığı geniş, güze! döşeli kalem odasına aldılar onu önce.

Memurlar Nehlüdof'a, Maslova'nın dilekçesinin geldiğini, incelemek üzere yargıtay üyelerine verildiğini, dilekçe üzerine konuşmayı Volf'un — Nehlüdof'un, teyzesinin kocasından mektup getirdiği yargıtay üyesiydi bu — yapacağını söylediler.

— Oturum bu hafta, dedi bir memur, ama Maslova'nın dosyasına bu oturumda bakılabileceğini sanmam. Bir rica ederseniz, bu hafta çarşamba günü bakarlar belki.

Nehlüdof kalem odasında eksik kalmış birkaç işlemin tamamlanmasını beklerken, dinliyordu çevresinden konuşulanları. Düel odan söz ediyorlardı.

Genç Kamenski’nin nasıl öldürüldüğünü, Petersburg’da günün konusu olan bu düel oyu ayrıntılarıyla orada öğrendi. Olay şuydu: Subaylar istridye yiyorlarmış gazinoda, her zamanki gibi de çok içiyorlarmış. Biri Kamenski’nin alayı üzerine kötü bir söz etmiş; Kamenski yüzüne karşı yalancı demiş arkadaşının. O da tutmuş bir yumruk atmış Kamenski’ ye. Devrisi gün düel o etmişler; kurşun Kamenski’nin karnına gelmiş, iki saat sonra da ölmüş. Katil e düel o tanıklarını tutuk-lamışlar, ama askerî ceza evine atıldıkları halde, iki hafta sonra serbest bırakılacaklarını söylüyorlardı.

Yargıtay kaleminden dilekçe komisyonuna, komisyonda söz sahibi baron Vorobyef’e gitti. Sarayı

andıran bir devlet evinde oturuyordu. Kapıcıyla uşak, kabul günleri dışında baronu kimsenin göremiyeceğini, o gün çarın yanında olduğunu, devrisi gün de gene konferansa gideceğini söylediler. Nehlüdof mektubu uşağa verip, yargıtay üyesi Volf’a gitti.

Volf sabah kahvaltısını yeni yapmış, her zamanki gibi, sindirim kolay olsun diye sigara içerek odanın içinde dolaşırken kabul etti Nehlüdof’u. Vladimir Vasilyeviç Volf gerçekten de un homme tres comme il faut (‘) idi. Bu özel iğini her şeyin üstünde tutar, onun doruğundan bakardı öteki insanlara. Bu özel iğine değer vermemek elinde değildi zaten, onun yardımıyla yükselmişti buraya kadar. Evlilik, on sekiz bin ruble geliri olan bir mülk sahibi olmayı, kendi çabası da yargıtay üyeliğine kadar yükselmeyi sağlamıştı ona. Yalnızca un homme tres comme il faut saymazdı

kendini; şövalye ruh!u, dürüst bir insan olduğuna da ina-

(‘) Çok efendi bir adam.

nırdı. Dürüstlük onun için kişilerden gizlice rüşvet almamaktı. Devletin ondan istediği her şeyi köle gibi yaparken, kendisi için her çeşit yol uk, kira istemeyi kötü bir davranış saymıyordu. Polonya Çarlığı il erinden birinde valiyken yaptığı gibi, ulusuna, babalarından kalan dine bağlılıkları

yüzünden suçsuz yüzlerce insanı perişan etmek, sürgüne yol amak onun için kötü bir şey olmadığı gibi soylu, yiğitçe bir davranış, bir yurtseverlikti. Ona

aşık karısıyla, baldızını soyup soğana çevirmek de alçaklık değildi onun için.

Vladimir Vasilyeviç‘in ailesinde ondan başka üç kişi daha vardı: Kişiliği zayıf karısı, baldızı —onun da malını mülkünü satıp, parasını kendi adına yatırmıştı—; uysal, ürkek yaradılışlı, çirkin, yalnız başına, ağır bir hayat süren, son zamanlarda tek eğlencesi Aline’nin, kontes Katerina İvanovna’nın toplantılarına katılmak olan kızı.

Vladimir Vasilyeviç‘in on beş yaşamda sakal an bitince içmeye, düzensiz bir hayat sürmeye başlayan, yirmi yaşma kadar böyle devam eden temiz ruhlu oğlu, okuyamadığı, kötü insanlarla düşüp kalktığı, borç ettiği, babasını küçük düşürdüğü için evden kovulmuştu. Babası bir keresinde iki yüz otuz ruble borcunu ödemişti oğlunun, bir keresinde altı yüz ruble. Ama sonunda oğluna bunun son olduğunu, yaşayışına bir çeki düzen vermezse onu evden kovacağını, tüm ilişkisini de keseceğini bildirmişti. Ama oğlu yaşayışına çeki düzen vermediği gibi bin ruble daha borç yapmış, babasına da bu evde yaşamanın onun için bir ıstırap olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiş; Vladimir Vasilyeviç de bunun üzerine oğluna, gönlünün dilediği yere gidebileceğini, bundan böyle onun oğlu olmadığını söylemişti. O gün bu gündür Vladimir Vasilyeviç oğlu yokmuş gibi davranır, evde hiç kimse de ona oğlundan söz etmek yürekliliğini gösteremezdi. Aile yaşayışını en iyi biçimde düzene koyduğundan kuşkusu yoktu.

Volf, odasında dolaşmaya ara vererek, alçakgönül ü, biraz alaylı bir gülümsemeyle —her zaman böyle gülümserdi; insanların çoğundan üstün olduğu düşüncesinin gülümsemesine verdiği bir ifadeydi bu— karşıladı Nehlüdof’u, elini sıktı, mektubu okudu.

— Buyrun oturun lütfen. İzin verirseniz ben oturmayacağım.

El erini ceketinin ceplerine sokup, eski usul döşenmiş, geniş odanın içinde uzunlamasına, yumuşak adımlarla dolaşmaya başladı. Külünü düşürmemek için sigarayı ağzından dikkatlice alırken, mavimsi,, hoş kokulu dumanını burnundan çıkararak devam etti:

— Sizinle tanıştığıma, ayrıca kont İvan Mihayioviç‘e bir hizmette bulunabilmek fırsatı eline geçtiğine çok sevindim.

Nehlüdof:

— Bir dileğim olacaktı, dedi, dosya biran önce incelenirse çok iyi olur, çünkü cezalının Sibirya’ya gitmesi gerekecekse bir an önce gitsin.

Her zaman karşısındaki leb demeden leblebiyi anlayan Volf o alçakgönül ü gülümsemesiyle:

— Evet, evet, Nijiniy’den ilk vapurla, biliyorum, dedi. Soyadı ne cezalının?

— Maslova…

Volf masaya gitti, dosyaların üstündeki kâğıda baktı.

— Tamam, Maslova. Pekâlâ, söylerim arkadaşlara. Çarşamba günü bakarız dosyaya.

— Avukata telgraf çekebilir miyim?

— Avukatınız da mı var? Ne diye tuttunuz avukat? Ama siz bilirsiniz.

Nehlüdof:

— Kararın bozulmasını gerektiren nedenler yeterli olmayabilir, dedi, ama sanırım dosyanın incelenmesinden anlaşılacaktır kararın bir yanlış anlama yüzünden verildiği.

Vladimir Vasilyeviç, sigarasının külüne dik dik bakarak:

— Olabilir, dedi, ama yargıtay dâvanın gerçek yanıyla ilgi-lenemez. Yasaların doğru uygulanıp uygulanmadığına bakar, o kadar.

— Ama bu başka olaylara hiç benzemiyor bence.

— Biliyorum, biliyorum. Hiç bir olay benzemez ötekilere. Böyle işte.

Sigaranın külü hâlâ dayanıyordu, ama bir yerinden çatlamıştı artik, tehlikedeydi. Volf. sigarasını, külü düşmeyecek biçimde— 300

301

tutarak:

— Petersburg'a seyrek geliyorsunuz galiba? diye sordu. Kül ha düştü ha düşecekti. Volf yavaşça tablaya götürdü sigarasını, tam o anda da kül düştü.

— Ne korkunç bir şey şu Kamenski'lerin başına gelen! dedi. Aslan gibi bir gençti. Hem de ailenin tek oğlu. Özel ikle annenin durumu kötü…

Viadimir Vasilyeviç, Petersburg'da Kamenski için anlatılanları noktası noktasına bir kere daha anlattı. Kontes aterina İva-novna'dan, onun yeni din akımına kendini kaptırdığından söz etti. Bu akımı ne olumlu buluyor, ne de yeriyordu. Onun gibi bir kişi için böyle şeylerin gereksiz olduğunu düşündüğü bel iydi. Sözünü bitirdikten sonra çıngırağın ipini çekti.

Nehlüdof başıyla selâm verdi,

Volf ona elini uzatarak:

— Zamanınız varsa akşam yemeğine buyrun, dedi, çarşamba günü gelin hiç olmazsa. Kesin cevabı da verebilirim size o zaman.

Geç olmuştu, Nehlüdof teyzesinin evine döndü.

XVII

Kontes Katerina İvanovna'nın evinde akşam yemeği yedi buçukta yeniyordu. Yemek, Nehlüdof'un o zamana kadar görmediği, değişik bir biçimde veriliyordu. Yemekler masanın üzerinde duruyordu; uşaklar yemekleri getirip bıraktıktan sonra gidiyorlardı, konuklar kendileri alıyorlardı

yemekleri. Erkekler, kadınların rahatsız olmalarına fırsat vermiyor, yemek dağıtma, içki koyma işinin bütün ağırlığını kendi üzerlerine alıyorlardı, Bir kap bitince kontes masanın kenarındaki düğmeye basıyor, dışar-da zil

çalıyor, uşaklar sessizce içeri giriyor, tabaklan çabucak toplayıp yenilerini koyuyorlardı. İçkiler gibi yemekler de pek nefisti. Geniş, aydınlık mutfakta Fransız baş

aşçı, beyaz önlüklü iki yardımcısıyla beraber hazırlıyordu bu yemekleri. Altı kişi vardı yemekte: Kont, kontes, asık yüzlü bir muhafız subayı olan oğul an —dirseklerini masaya dayıyordu,—

Nehlüdof, bir de kontun köyden gelmiş baş kâhyası.

İ

Burada da düel odan konuşuluyordu. Çar’ın bu olayı nasıl karşıladığından söz ediyorlardı. Çar’ın anne Kamenskaya için üzüldüğü biliniyordu. Herkes üzülüyordu bahtsız kadın için. Öte yandan, çok üzüldüğü halde, üniformasının onurunu koruyan katile karşı Çar’ın pek sert davranmamak niyetinde olduğu da biliniyordu. Üniformasının onurunu koruyan katili herkes hoşgö-rüyordu zaten. Yalnız kontes Katerina İvanovna suçluyordu katili.

— Oh, ne âlâ dünya, diyordu, içsinler içsinler, aslan gibi gençleri öldürsünler… dünyada affetmem ben olsam.

Kont:

— Bunu anlamıyorum ben işte, dedi.

— Benim söylediğim hiç birşeyi anlamazsın sen zaten. (Kontes Nehlüdof’a dönerek devam etti.) Herkes anlıyor da bir kocam anlamıyor. Zaval ı anneye, acıdığımı; gençlerin birbirini öldürmelerini, öldürenin sevinmesini istemediğimi söylüyorum.

O âna kadar susan oğlu karıştı söze, katili savundu. Bir subayın başka türlü davranamayacağını, davranırsa subaylar mahkemesinin onu alaydan kovacağını kaba bir biçimde anlatarak annesine saldırdı. Nehlüdof, söze karışmadan dinliyordu. Öne sürdüğü delil eri kabul etmese bile, eski bir subay olarak anlıyordu Çarski’yi. Ama elinde olmadan, bir başka subayı

öldüren subayla; ceza evinde gördüğü, kavgadan adam öldürdüğü için kürek cezasına çarptırılmış güzel yüzlü

delikanlının durumlarını şöyle bir düşündü. İkisi de sarhoşken katil olmuşlardı. Köylü öfkeli bîr anında öldürmüştü. Karısından, çoluğundan, çocuğundan, akrabalarından ayırmışlardı onu, ayaklarına zincir vurup, saçlarını kesmiş, ceza evine atmışlardı. Yakında Sibirya'ya gidecekti.

Oysa beriki askerî ceza evinde rahat bir o,dada oturuyor, güzel güzel yemekler yiyor, en âlâsından şarap içiyor, kitap okuyordu. Bugün yarın da serbest bırakılacak, eski yaşayışına devam edecekti. Daha bir ilgi görecekti hem bundan böyle çevresinde.

Bu konuda düşüncelerini söyledi. Başlangıçta yeğeninden yana göründü kontes Katerina İvanovna, ama sonra sustu. Anlattıklarının saygısızlık olduğunun ötekiler gibi Nehlüdof da farkındaydı.

Akşam yemeğinden sonra, Kizeveter'in konuşacağı konuk-— 302

lar toplanmaya başladı. Yüksek arkalıklı oymalı sıra sıra sandalyeler dizilmişti buraya; konuşmacı

için bir sürahi su konmuş masanın arkasında da bir koltuk vardı.

Avluda güzel güzel arabalar duruyordu. Zengin döşeli salonda ipekler, kadifeler, dantel er içinde, takma saçlı, ince bel i şık bayanlar oturuyordu. Bayanların araşma erkekler serpilmişti: Subaylar, sivil er. Beş erkek de aşağı tabakadandı: İki kapıcı, bir dükkâncı, bir uşak, bir de arabacı.

Kizeveter İngilizce konuşuyor; pînce nez'li sıska bir kız çabuk ve güzel, Rusçaya çeviriyordu söylediklerini.

Kizeveter günahlarımızın çok büyük, cezalarınınsa korkunç, kaçınılmaz olduğunu, bu cezayı

bekleyerek yaşanamayacağını söylüyordu.

— Sevgili kardeşlerim, kendimize şöyle bir bakar; nasıl yaşadığımızı, neler yaptığımızı, yüce Tanrıyı nasıl öfkelendirdiğimizi, İsa'yı nasıl üzdüğümüzü

düşünürsek, bizim için bağışlanmak diye bir şeyin, kurtuluşun olmadığını, sonumuzun felâket olduğunu anlarız. (Titrek, ağlamaklı bir sesle konuşuyordu.) Korkunç bir felâkettir bu, sonsuz ıztırap bekliyor bizi. Nasıl kurtulacağız?

Kardeşlerim, nasıl kurtulacağız bu korkunç yangından? Evimizin her yanını sardı, çıkış yolumuz yok.

Bir an sustu. Yanaklarından sahici gözyaşı damlaları yuvarlanıyordu. Sekiz yıldır, pek hoşlandığı

konuşmasının tam bu yerine gelince, boğazına bir şey düğümlenir, burnunun direği sızlar gözleri yaşarırdı. Bu gözyaşları daha da duygulandırırdı onu. Salonda hıçkırıklar duyuluyordu. Kontes Katerina İvanovna mozayik masaya dirseklerini dayayarak başını el eri arasına almıştı, etli omuzları titriyordu. Arabacı, arabayla üzerine üzerine gidiyor da Alman kenara çekilmiyormuş gibi şaşkınlık, korku dolu gözlerle bakıyordu Kizeveter'e. Dinleyicilerin çoğunluğu kontes Katerina İvanovna gibi oturuyordu. Volf'un, ona benzeyen, son modaya göre giyinmiş kızı yere diz çökmüş, el eriyle yüzünü kapamıştı.

Konuşmacının yüzü aydınlandı birden, gerçek gülümsemeyi andıran bir ifade —artistlerin sevinç

bildirdikleri ifadeydi bu— kapalı yüzünü, tatlı bir sesle devam etti:

— Ama kurtuluş vardır. Bizi mutlu eden, sevindiren de bu-

dur işte. Bu kurtuluş. Tanrının bizler için kendini ıstıraplara vermiş oğlunun dökülen kanıdır. Onun çektikleri, onun kanı kurtarıyor bizi. Kardeşlerim — gene ağlamaklı konuşmaya başlamıştı— tek evlâdını insanoğlunun bağışlaması uğruna feda eden Tanrıya şükredelim… Kutsal kanı…

Nehlüdof duyduklarından öylesine iğrendirmişti ki, sessizce kalktı, yüzünü buruşturarak, utançtan renk vermemeye çalışarak çıktı, odasına gitti.

XVIII

Devrisi sabah Nehİüdof kalkmış, giyinmiş, aşağı inmeye hazırlanıyordu ki, uşak Moskova’lı

avukatın kartını getirdi ona. Bazı işleri için gelmişti avukat. Ayrıca, çok uzak bir güne atılmaz-sa, yargıtayda Maslova’nın dosyasının incelenmesinde de bulunacaktı. Nehİüdof un telgrafı

Moskova’ya varmadan yola çıkmıştı. Maslova dâvasının yargıtayda ne zaman dinleneceğini, yargıtay üyelerinin kimler olduğunu Nehlüdof’tan öğrenince gülümsedi.

— Demek ki üç tip üye var, dedi. Vali tam bir Petersburg memurudur, Skovorodnikof daha gerçekçi. En çok ona güvenebiliriz. Dilekçe komisyonundan ne haber?

— Bugün baron Vorobyef’e (‘} gideceğim, dün gittim, görüşemedim.

Bu yabancı unvanı böyle bir Rusça sözcükle beraber kul anırken Nehlüdof’un ses tonuna biraz alaycı bir hava vermesi üzerine avukat:

— Vorobyef’in nereden baron olduğunu biliyor musunuz? dedi. Pavel, galiba baş uşak olan dedesine bir hizmetine karşılık vermiş bu unvanı. Nasıl bir hizmetse, pek hoşuna gitmiş Pa-vel’in.

Baron yapıvermiş onu bir çırpıda. O günden sonra baron Vorobyef olmuş işte. Gurur duyuyormuş da bununla. Ne anasının gözüdür!

Nehlüdof:

— Bugün gideceğim ona, dedi.

(1) Vorobyef Rusça serçe kuşu anlamına gelir. (F.A.)

— Neyse, beraber gidelim. Bırakayım sizi.

Antrede uşak gibi Nehlüdof’un yanına, Mariette’den bir mektup verdi: Pour vous faire plaisir, j’ai agi tout â fait contre mes principes, et jai intercede

aupres de mon mari pour votre protegee. l se trouve que cette personne peut etre relachee immediatement. Mon mana â ecrit au commandant, Venez done. Je vous attend. C)

Nehlüdof avukata döndü:

— Ne korkunç bir şey bu! dedi. Yedi ay tek kişilik hücrede yatırdıkları Asanın hiç bir suçu olmuyor, oradan kurtulması için de bir sözcük yetiyor.

— Her zeman böyledir bu. İstenen sonucu elde ettiniz ya, ona bakın siz

— Ama acı veriyor bana bu başarı.

— Ne diye yakalayıp oraya attılar bu zaval ıyı? Ne diye yedi ay ıstırap çektirdiler ona?

— Düşünün ki beterin de beteri vardır.

Dışarı çıktılar. Avukatın tuttuğu güzel kiralık araba merdivenin dibine yaklaşırken avukat:

— Bırakayım sizi, diye devam etti. Baron Vorobyef’e gidiyorsunuz, değil mi?

Avukat gideceği yeri söylen; arabacıya, güçlü atların çektiği araba biraz sonra baren Vorobyef’in evinin önündeydi. Baron evdeydi. Birinci odada resmî giysili, son derece uzun boyluydu, gırtlak kemiği çıkık, parmaklarının ucuna basarak yürüyen, genç bir memurla iki bayan vardı.

Genç memur, bayanların yanından ayrılıp çıt-kırıldım bir yürüyüşle Nehlüdof’un yanma geldi:

— Soyadınız? Nehlüdof söyledi.

— Baron biliyor geleceğinizi. Bir dakika!

(‘) Sizi sevindirmek için prensiplerimi hiçe saydım, koruduğunuz kimse için kocama gerekeni söyledim. Sanıyorum yakında serbest bırakacaklar dediğiniz kızı. Kocam kale komutanına yazdı.

Gelin… Bekliyorum sîzi. (Fransızca)

Genç memur kapalı bir kapıdan girdi. Matem elbisesi giymiş, ağlamaktan yüzü gözü şişmiş bir kadın çıkıyordu oradan. Kadın, gözyaşlarını gizlemek için, karışan tülünü kemikli parmaklarıyla indirmeye çalışıyordu.

Genç memur, yumuşak adımlarla çalışma odasının kapısına yaklaştı, kapıyı açıp Nehlüdof'a yol verdi:

Nehlüdof içeri girince büyük bir yazı masasının arkasındaki koltuğa gömülmüş, neşeyle önüne bakan kısa boylu, saçları kısa kesilmiş redingotlu bir adamın karşısında buldu kendini. Beyaz bıyıklarının, sakalının arasında daha bir göze çarpan sevimli yüzü, Nehlüdof'u görünce içten bir gülümsemeyle aydınlandı.

— Sizi gördüğüme çok sevindim, annenizle eski dosttuk. Çocukluğunuzu bilirim. Subayken de görmüştüm sizi. Oturun bakalım, anlatın, ne yardımım dokunabilir size?

Nehlüdof, Fedosya olayını anlatırken baron ak saçları kısa kesilmiş başını sal ayarak:

— Evet, evet, diyordu. Anlatın, anlatın, anladım. Evet, gerçekten de çok acı bir şey bu. Dilekçe verdiniz mi bari?

Nehlüdof dilekçeyi cebinden çıkararak:

— Hazırladım, dedi. Yalnız, dilekçeyi size sunmayı daha uygun buldum, o zaman daha bir ilgilenirler çünkü.

— İyi etmişsiniz. Kendim götürür elimle veririm. (Baronun neşeli yüzünde büyük bir acıma ifadesi vardı.) Yazık, çok yazık. Çocuktu besbel i zaval ı, kocası kaba davrandı ona, dövdü falan, aradan zaman geçince de sevdiler birbirini… Evet, ben veririm dilekçeyi.

— Kont İvan Mihayloviç durumu Çariçeye açacağını söyledi. Nehlüdof daha sözünü bitirmemişti ki, baronun yüzü birden değişti.

— Neyse, dedi, dilekçeyi siz kaleme bırakın gene de, elimden geleni yaparım ben.

Tam bu sırada çıt-kırıldım yürüyüşlü genç memur girdi odaya.

— Deminki bayan iki sözcük daha söylemek istiyor.

— Gelsin bakalım. Ah, mon cher, o kadar gözyaşı görüyor ki insan burada! Hepsini dindirmek gelse elimizden! Gücümüzün yettiğince bir şeyler yapmaya çalışıyoruz işte.

Diriliş — F: 20306

Kadın girdi:

— Söylemeyi unuttum efendim, kızını bırakmasına izin verilmesin sakın, yoksa her şeye…

— Elimizden geleni yapacağım, dedim ya.

— Baron, yalvarırım kurtarın zaval ı bir anneyi. Kadın, baronun elini yakalayıp öpmeye başladı:

— Yapılabilecek her şey yapılacaktır.

Kadın çıkınca, Nehlüdof da gitmeye hazırlandı.

— Elimizden geleni yapacağız. Adalet Bakanlığına sorarız, onların vereceği cevaba göre ne yapılabilecekse yaparız.

Nehlüdof çıkıp kaleme gitti. Yargıtayda olduğu gibi burada da güzel döşeli, geniş bir odada temiz giyimli, saygılı, ciddî bir sürü memur vardı.

Nehlüdof, elinde olmadan düşünüyordu gene: Ne kadar da çoklar, hepsi de tok, üstleri başları

tertemiz, hepsinin çizmeleri gıcır gıcır. Kim yapıyor bütün bunları? Değil ceza evle-1 rindekilerden, köyde yaşayan insanlardan bile ne kadar rahatlar!

XIX

Petersburg’daki cezalıların kaderleri, bir sürü nişanı olan, ama bunlardan yalnız Beyaz Haç’ı

takan, devlete çok hizmeti dokunmuş, ama —söylendiğine göre— bunamış, Alman baronlarından yaşlı bir generalin elindeydi. Bu çok sevdiği haçı, Kafkasya’da gösterdiği yararlıklara karşılık vermişlerdi ona. Komutası altından resmî giysili, saçları kısa kesilmiş, süngülü tüfeklerle silâhlandırılmış Rus köylülerine, özgürlüklerini, evlerini, ailelerini savunan bini aşkın insan öldürmüştü orada. Sonra Polonya’da hizmet etmişti, yurduna; orada da Rus köylülerine bir çok cinayetler işletmiş, bunun için de nişanlar, üniformasına bir takım süsler almıştı. Daha sonra başka bir yerde daha göstermiş bu çeşit kahramanlıklar. Artık çökmüştü. Şimdi de, ona iyi bir evde oturmak olanağını, rahat yaşamasına yetecek kadar bir gelir, ayrıca saygı sağlayacak bîr görevdeydi. Büyük bir titizlikle yapıyordu görevini. Yukardan gelen emirlere büyük değer verir, dünyada her şeyin değişebileceğine, ama yukardan gelen emirlerin hiç bir türlü

değiştirilemeyeceğine inanırdı. Görevi, kadın erkek siyasî suçluları zindanlarda, tek kişilik hücrede, on

yılda bu suçluların yarısının, bazıları aklını yitirerek, bazıları veremden ölerek, bazıları kendi canına kıyarak —kimi yemek yemeyerek, kimi cam parçasıyla bilek damarlarını keserek, kimi kendini asarak, kimi de kendini yakarak— telef olacak biçimde saklamaktı.

Yaşlı general hepsini biliyordu bunların, gözlerinin önünde olup bitiyordu zaten her şey; ama fırtınaların, su baskınlarının sebep oldukları felâketler yüreğini sızlatmadığı gibi, bu olaylar da sızlatmıyordu. Yukardan, Çar’dan gelen emir gereği oluyordu bütün bunlar. Bu emirler ne olursa olsun yerine getirilmeliydi; bu bakımdan, onların sonuçlarını düşünmek gereksizdi. Yaşlı general, çok önemli olduklarına inandığı görevini aksatacağı korkusuyla, böyle şeyler üzerinde düşünmemeyi bir yurtseverlik, askerlik görevi sayardı.

Görevi gereği haftada bir kere zindanları dolaşır, cezalılara bir istekleri olup olmadığını sorardı.

Cezalılar çeşitli şeyler isterlerdi ondan. İhtiyar yüzlerine bön bön bakarak, sessizce dinlerdi onları, hiç bir isteklerini de yerine getirmezdi; istenilen şeyler yasalarla uyuşmazdı hiç bir zaman çünkü.

Nehlüdof'un bindiği payton yaşlı generalin oturduğu eve yaklaşırken kuledeki saat iyice sesli canlarıyla, Tanrının kutsal ığı nı çalıyordu; sonra saat ikiyi vurdu. Can sesini dinlerken Nehlüdof elinde olmadan, aralık, devrimcilerinin bildirilerinde okuduklarını; her gün yenilenen bu tatlı

müziğin, bir daha çıkmamak üzere zindana girmiş insanların ruhunda ne gibi bir etki uyandırabileceğini düşündü. Nehlüdof yaşlı generalin avlusuna girdiğinde, o, karanlık bir odada oyma süslemeli bir masanın başına oturmuş, memurlarından birinin kardeşi olan genç bir ressamla bir kâğıt üzerindeki fincan tabağını çeviriyordu. Ressamın ince, terli zayıf parmakları

yaşlı generalin yağlı, buruş buruş, eklem yerlerinde kemikleri çıkmış parmaklarıyla iç içey-di.

Birleşmiş bu iki el, üzerinde alfabenin bütün harfleri yazılı kâğıdın üstündeki ters çevrilmiş fincan tabağını öteye beriye çekiyordu. Tabak, generalin ölümden sonra ruhların birbirlerini nasıl tanıyacakları üzerine sorduğu soruya cevap veriyordu.

Kapıcı görevini yapan emirerlerden biri elinde Nehlüdof'un kartıyla içeri girdiğinde tabağın aracılığıyla Jan d'Ark'ın ruhu ko-

pusuyordu. Jan d'Ark'ın ruhu o ana kadar harflerle Ruhlar birbirlerini tanıyacaklar, ama… demişti, yazmışlardı da bunu. Emireri geldiğinde tabak önce p, sonra o harfleri üzerinde durup s harfine geçmiş, bir o yana bir bu yana gidip geliyordu. Bu kararsızlığın sebebi şuydu: Generalin düşüncesine göre sonraki harf l olmalıydı; Jan d'Ark'ın, ruhların birbirlerini, kendilerini dünyayla ilgili her şeyden andıktan sonra (') tanıyacaklarını söylemek zorunda olduğuna inanıyordu çünkü; bu yüzden sonraki harf l olmak gerekiyordu. Oysa ressam sonraki harfin v olması gerektiğini, Jan d'Ark'ın,

ruhlardan çıkacak kutsal ışıktan (2) birbirlerini tanıyacaklarını söyleyeceğini düşünüyordu. General gür, kır düşmüş kaşlarını çatmış, tabağın kendiliğinden !ye doğru gittiğini sanarak dikkatle bakıyordu tabağın üzerindeki el ere. Soluk benizli, yağlı saçları ensesinde top olmuş genç ressam da mavi gözlerinin donuk bakışlarını konuk odasının karanlık köşesine dikmiş, dudaklarını sinirli sinirli oynatarak tabağı v harfine doğru çekiyordu. General emirerini görünce yüzünü buruşturdu, bir anlık sessizlikten sonra kartı aldı, pirince nez'ini taktı, bel ağrısından inleyerek kalktı —boyu uzundu— kemikli el erini oğuşturdu.

— Çalışma odama gelsin. Ressam de kalktı:

— İzninizle yalnız başıma bitireyim, efendim, dedi. Ruhun burada varlığını hissediyorum.

General kararlı, sert bir tavırla:

— Pekâlâ, bitirin dedi.

Dizlerden bükülmeyen bacaklarının ölçülü, kararlı adımlarıyla çalışma odasına yürüdü.

Nehlüdof'a yazı masasının yanındaki koltuğu göstererek:

— Sizi gördüğüme sevindim, dedi. Çok mu oluyor Peters-burg'a geleli?

Sözlerinde sevgi, içtenlik vardı ama sesi pek kabaydı. Nehlüdof yeni geldiğini söyledi.

— Anneniz, Prenses nasıl?

(1) Rusça posle den sonra anlamına gelir (E.A.) (2) Rusça po svety ışıktan demektir, (E.A.)

— Annem öldü.

— Affedersiniz. Çok üzüldüm buna. Oğlum söyledi, sizi görmüş.

Generalin oğlu da babası gibi devlet hizmetindeydi; bilgi toplama dairesinde çalışıyordu. Orada ona verilen görevlerle pek ovunurdu. Aslında çaşıtlıktı görevi.

— Babanızla aynı yerde çalışırdık. Yakın dosttuk. Siz de çalışıyor musunuz bakalım?

— Hayır, çalışmıyorum.

General bunu beğenmemiş gibi başını önüne eğdi. Nehlüdof:

— Bir dileğim olacak sizden, general, dedi.

— Ço-o-ok sevindim buna. Buyrun.

— İsteğim yersiz kaçarsa bağışlayın beni lütfen. Ama dilemek zorundayım bunu sizden.

— Nedir?

— Gurkeviç adında bir cezalınız var. Annesi onunla görüşmesine, hiç değilse ona kitaplar yol amasına izin verilmesini istiyor.

General cevap vermedi; düşünüyormuş gibi başını eğdi, gözlerini kıstı. Aslında bir şey düşündüğü

falan yoktu, vereceği cevabı bildiği için Nehlüdof'un sözleriyle ilgilenmemişti bile. Yasaların çizgisinden çıkamayacağını söyleyecekti. Hiç bir şey düşünmüyor, başını dinliyordu. Biraz sonra:

— Bakın, dedi, benim yetkilerimi aşar bu. Cezalıların görüşmelerini düzenleyen bir Çarlık emri vardır, bu emirden dışarı çıkamayız. Kitap konusuna gelince, kocaman bir kitaplığımız var, okuması sakıncalı görülmeyen kitaplar veriliyor onlara.

— Ama bilimsel, kitaplar gerek ona, çalışmak istiyor.

— İnanmayın buna. (Bir an sustu general.) Çalışmak için istemiyordur. İş olsun işte.

Nehlüdof:

— Ama nasıl olur? dedi. İçinde bulundukları ağır koşul ar altında bir şeyler yapmalılar.

— Daima yakınırlar zaten. Bilirim onları.

General, cezalılardan, çok kötü insanlardan söz eder gibi söz ediyordu.— 310

— Ceza evlerinde pek az görülen bir rahatlık sağlamış durumdayız onlara burada, diye devam etti.

Sonra, kendini temize çıkarmaya çalışıyormuş gibi, cezalılara sağlanan rahatlıkları bir bir sayıp dökmeye başladı. Öyle bir anlatışı vardı ki, bu kuruluşun asıl amacı cezalılara hoş rahat yaşanacak bir yer sağlamaktı sanki.

— Evet, önceleri hiç de iyi değildi durumları, ama şimdi keyiflerine diyecek yok. Her öğün üç kap yemek yiyorlar, hem biri de etli oluyor: Kuşbaşı et ya da köfte. Pazarları dördüncü bir kap daha veriliyor: Tatlı. Yurdumuzda herkes bu kadar yemek bulup yiyebilse ne mutlu.

General, cezalılanın isteklerinin sonunun gelmeyeceğini, nankörlüklerini ispatlamak için bir çok kereler tekrarladığı şeyleri sıralamaya başlamıştı.

— Kitap veriliyor onlara; din kitapları, eski dergiler veriyoruz. Oldukça zengin bir kitaplığımız var.

Ama çok az okuyorlar. Önce ilgileniyorlar sanki, ama hemen bırakıyorlar. Bakarsanız, yeni kitaplarımızın sayfaları yarıya kadar bile açılmamıştır; eskileriyse yıl arca el dokunmamıştır zaten. (Manâlı manâlı gülümsedi general.) Bir deneme bile yaptık, kitapların arasına küçük kâğıtlar koyduk. Oldukları yerde kaldılar, dokunan olmadı. Yazmak da yasak değildir onlara.

Yazsınlar, eğlensinler diye karatahta, tebeşir veririz. Silip gene yazabilirler. Ama yazmıyorlar. İçeri atıldıktan kısa bir zaman sonra duruluyor,

rahatlıyorlar. Başlangıçta sıkılıyorlar ama, sonra şişmanlıyorlar bile, çok uysal oluyorlar.

General, sözlerinden çıkan o korkunç anlamı düşünmeden konuşuyordu.

Nehlüdof onun kısık, cansız sesini dinliyor; kemikli el erine, kır kaşlarının altından gözüken ölgün gözlerine, resmî giysisinin kalkık yakasının alttan destek olduğu çıplak, çıkık elmacık kemiklerine; bu adamın, hunharca insan öldürmesine karşılık aldığı için pek değer verdiği, onunla öğündüğü

beyaz haçına bakıyor; ona itiraz etmenin, sözlerinin ne anlama geldiğini açıklamanın bir şeye yaramayacağım düşünüyordu. Bununla beraber, başka bir şeyi, serbest bırakılmas; için emir verildiğini bugün öğrendiği Şustova'yı sordu ona gene de.

— Şustova mı? Şustova… Hepsinin adım bilmiyorum ki. Bir sürü var, biliyorsunuz.

Bu kadar çok oldukları için kızıyordu onlara sanki. Zili çaldı, kâtibi çağırttı.

Kâtibin gelmesini beklerlerken anlatmaya devam ediyordu general:

— Dürüst, soylu insanlar —kendini de onlardan saydığı bel iydi— çok gereklidir. Çara…

yurdumuza da.

Yudumuza da diye deyişine bir heyecan, parlaklık vermek için eklemişti.

— Gördüğünüz gibi ihtiyarladım artık, ama gücümün yettiğince hizmet ediyorum gene.

Kâtip geldi, —huzursuz bakışlarında zekâ kıvılcımları olan zayıf, sağlam yapılı bir adamdı—

Şustova'nın içerde olduğunu, onunla ilgili herhangi bir emrin de alınmadığını söyledi. General:

— Emri alır almaz bırakırız onu, dedi. Zorla tutmayız kimseyi burada, hevesli değiliz onlara.

Gene gülümsedi. Buruş buruş yüzünü kırıştırmıştı yalnızca bu gülümseme.

Nehlüdof, bu korkunç ihtiyara duyduğu tiksintiyle acıma karışık duygusunu bel i etmemeye çalışarak kalktı. İhtiyarlar da, eski bir arkadaşının yolunu şaşırmış, akılsız oğluna karşı pek sert davranmaması, ona biraz öğüt vermesi gerektiği kanısındaydı.

— Gülegüle canım, gücenmeyin bana, sizi sevdiğim için söylüyorum. Burada yatan insanlardan uzak durun. Suçsuz yoktur aralarında. Son derece kötü, ahlâksız insanlardır hepsi de. Biliriz ne mal olduklarını.

Söylediklerinin doğruluğundan kuşku edilemezmiş gibi kesin konuşuyordu. Böyle kesin konuşmasının, söylediklerinin doğruluğundan kuşku etmemesinin nedeni, bunun böyle olduğu değil de, böyle olmasa kendini artık değerli, yararlı bir insan sayamayacağı korkusuydu sanki.

İhtiyarlık yıl arını bile yurduna hizmet ederek geçiren bir kahraman olduğuna inanamazdı o zaman, kendi gözünde de vicdanını satan bir alçak olurdu.

— İyisi mi çalışın, diye devam etti. Car’a dürüst insanlar gerek… anayurdumuza da. Herkes sizin gibi çalışmazsa ne olur?— 312 —

Kim yapardı bu işleri? Durumu beğenmeyiz, ama devlete yardım etmeye gelince de yokuzdur.

Nehlüdof iyice öne eğilerek selâm verdi, kendisine alçak gönül ülükle uzatılan geniş, kemikli eli sıktıktan sonra çıktı.

General iki yana sal adı başını, belini oğuşturarak konuk salonuna yürüdü gene. Jan d’Ark’m ruhundan alınan cevabı yazıp bitiren ressam bekliyordu onu. General pince-nez’ini takıp okudu: Ruhlar birbirlerini tanıyacaklar, ama ruhlardan çıkacak kutsal ışıktan. Gözlerini kapayıp, bunu pek beğendiğini göstermek isteğiyle:

— O-o-o, dedi. Peki ama her ruhtan çıkacak ışık aynı olacağına göre nasıl anlayacağız karşımızdakinin kim olduğunu?

Gene masaya oturup parmaklarını ressamın parmaklarına geçirdi.

Nehlüdof'un arabacısı, avlu kapısından çıkarlarken gen dönüp:

— Çok sıkıcı bir yer burası beyim, dedi. Az kaldı sizi beklemeden gidiyordum.

Nehlüdof, gökyüzündeki küme küme bulutlara, Neva'nın —üzerine gidip gelen kayıkların, vapurların oluşturduğu— pırıl pırıl dalgacıklara bakarak göğüs geçirdi.

— Haklısın, çok sıkıcı, dedi.

XX

Devrisi gün Maslova'nın dosyası incelenecekti. Nehlüdof doğru yargıtaya gitti. Avukatla yargıtayın büyük, görkemli kapısında buluştu. Birkaç araba vardı yanda. Geniş merdivenden ikinci kata çıktıklarında, nereden nereye gidileceğini iyi bilen avukat sola döndü, üzerinde mahkemelerin kuruluş tarihi rakamla yazılı kapıya yöneldi. Uzun birinci odada paltosunu çıkarıp, yargıtay üyelerinin hepsinin toplandığını, sonucunun da şimdi geldiğini öğrenince —beyaz gömleği, beyaz kravatı, frağıyla— neşeli bir kararlılık içinde öteki odaya geçti. Bu odanın sağ yanında büyük bir kapı, kapının ötesinde de bir masa, sol yanın-daysa dönerek çıkan bir merdiven vardı. Onlar odaya girdiklerinde, koltuğunun altında bir çantayla, resmî giysili, kibar görünüşlü bir memur iniyordu bu merdivenden. Odada dikkati en çok

çeken, ceketli, gri pantolonlu, ak saçları uzun bir ihtiyardı. İki memur büyük bir saygıyla duruyordu karşısında.

Ak saçlı ihtiyar kalkıp sağ yandaki kapıdan çıktı. Bu sırada Fanarin, beyaz kravatlı, fraklı bir arkadaşını görmüş, onunla heyecanlı heyecanlı konuşmaya başlamıştı. Nehlüdof odada bulunanları inceliyordu. On beş kişi

vardı içerde; bunlardan ikisi —biri pince-nez’Ii, genç, öteki yaşlı— kadındı. İncelenen dosya bir basın yoluyla iftira dâvasının dosyasıydı; bu yüzden her zamankinden daha bir kalabalıktı şimdi burası. Gazeteciler, dergi-ciler toplanmıştı hep.

Pembe yanaklı, güzel resmî giysili, yakışıklı mahkeme yöneticisi elinde bir kâğıtla Fanarin’in yanma geldi, hangi dâvayla ilgili olduğunu sorup, Maslova dâvası için geldiğini öğrenince kâğıda bir şeyler yazıp gitti. Bu arada sağ yandaki kapı açıldı, ak saçlı ihtiyar girdi odaya. Ceketini çıkarmış, sırmalarla süslü, göğsünde parlak madenî düğmeler olan cübbesini giymişti. Bir kuşa benziyordu şimdi.

Bu gülünç giysi, besbel i, ihtiyarı da sıkıyordu. Her zamankinden daha çabuk adımlarla girişin karşısındaki kapıya yürüdü.

Fanarin, Nehlüdofa döndü:

— Be’dir bu, dedi, çok saygıdeğer bir insandır.

Sonra arkadaşıyla tanıştırdı Nehlüdof’u. Şimdi bakılacak dâvadan söz etmeye başladı ona.

Nedense çok önem veriyordu

bu dâvaya.

Oturum başlamak üzereydi. Nehlüdof kalabalıkla beraber sol yandaki kapıdan duruşma salonuna geçti. Hepsi —Fanarin de— parmaklığın arkasına, dinleyicilere ayrılan yere geçtiler. Yalnız Petersburg’lu avukat kaldı bu yanda.

Yargıtayın duruşma salonu bölge mahkemesininkinden küçüktü. Daha bir sade döşeliydi hem.

Üyelerin oturduğu masa yeşil çuha kaplı değildi yalnız; altın sırmalarla işlenmiş, koyu kırmızı, kadife bir örtü vardı üstünde. Ama geri kalan her şey aynıydı: Tasvirler, Car’ın portresi. Mahkeme yöneticisi gene öyle yüksek sesle: Duruşma başlıyor, diye bildirdi. Gene öyle herkes ayağa

kalktı, cübbeli yargıtay üyeleri gene öyle girdiler salona, arkalıkları yüksek koltuklarına oturdular, olağan gözükmeye çalışarak dirseklerini masaya dayadılar gene.

Dört üye vardı: Uzun yüzlü, donuk bakışlı, sakalsız bir adam olan başkan Nikitin; gözlerini manâlı

manâlı kısmış, bembeyaz el eriyle dâva dosyasını karıştıran Volf, sonra bilim adamı hukukçu, şişman, hantal, yüzü çiçek bozuğu Skovorodnikof; dördüncü üye, en son gelen, ak saçlı ihtiyar Be idi. Üyelerin arkasından baş sekreterle, baş savcı yardımcısı girdi. Savcı yardımcısı kara kuru, sakalsız yüzü esmer, siyah gözlerinin bakışı hüzünlü, orta boylu bir gençti. Acayip giysisine, on yıldır hiç görüşmemiş olmalarına karşın, Nehlüdof hemen tanımıştı onu. Üniversitede en yakın arkadaşlarından biriydi bu. Nehlüdof avukata dönüp:

— Baş savcı yardımcısının adı Selyenin midir? diye sordu.

— Evet, ne olacak?

— Tanıyorum onu, çok iyi bir insandır… Fanarin:

— Baş savcının da iyi bir yardımcısıdır, görevine bağlıdır. Ona söyleseydik çok iyi olurdu.

Nehlüdof, Selyenin’Ie olan yakın dostluğunu, onun temiz yürekliliğini, dürüstlüğünü, sözcüğün tam anlamıyla, soyluluğunu hatırlamıştı.

— Ne olursa olsun, vicdanının sesini dinleyecektir, dedi. Fanarin, okunmaya başlanan dâva raporunu dinlemeye hazırlanarak:

— İstesek de söyleyemeyiz artık, diye fısıldadı, geçti. Bölge mahkemesinin verdiği cezayı

onaylayan il mahkemesinin kararına edilen itiraz inceleniyordu.

Nehlüdof dinliyor, ne olup bitiyor anlamaya çalışıyordu; ama bölge mahkemesinde olduğu gibi burada da anlayamıyordu bir şey. Anlayamamasının başlıca sebebi de, en önemli olması olağan görünen şeylerden değil de, bambaşka, önemsiz şeylerden söz etmeleriydi. Bir gazetede çıkan, hisse senetleri işiyle ilgili bir kurumun yöneticisinin yolsuzluk yaptığı iddia edilen bir yazıydı dâva konusu. Görünüşte bir tek şeydi önemli olan: Yöneticinin yolsuzluk yaptığı, kurumun ortaklarını

dolandırdığı iddiasının doğru olup olmadığı; doğruysa bu gidişe nasıl bir son verileceği. Ama bundan hiç söz edilmiyordu. Yalnız, yazı işleri sorumlusunun, yazarın bu yazısını basmaya yasalara göre yet-

kili olup olmadığı, bu yazıyı basmakla ne gibi bir suç işlediği üzerinde duruluyordu. Yazıdaki iftira unsurlarından, hukukla ilgilenmemiş bir insanın anlayamayacağı bir sürü şeyden, yasalardan, falanca kurulun verdiği filanca karardan uzun uzun söz edildi.

Nehlüdof bir şeyi anlayabilmişti ancak; dün ona yargıtayın davanın gerçek yanıyla ilgilenmeyeceğini öylesine kesin bir dil e söyleyen Volf, bu dâvada il mahkemesinin kararının bozulması için çaba gösteriyor; Selyenin de, soğukkanlılığından, ağırbaşlılığından hiç

beklenmeyen bir heyecanla itiraz ediyordu. Selye-nin'in, Nehlüdof'u şaşırtan bu heyecanının iki sebebi vardı: Hisse senetleriyle ilgili kurumun yöneticisinin bir dolandırıcı, kötü bir insan olduğunu biliyordu; ayrıca, duruşmadan bir ya da birkaç gün önce Volf'a bu iş adamının güzel bir akşam yemeği verdiğini öğrenmişti bir rastlantı sonucu. Volf —son derece

dikkatli olsa bile— açıktan açığa yan tutunca, Selyenin de buna Sinirlenmiş, olağan bir dâva için aşırı heyecanlı, düşüncelerini söylemişti. Onun bu davranışının Volf’un gururuna dokunduğu bel iydi: Kızarıp bozarıyor, arada bir arkasına yaslanıyor, savcı yardımcısının sözlerine pek şaşmış gibi hareketler yapıyordu. Kalkıp, öteki üyelerle beraber, bu duruma çok gücenmiş bir ta-ı/ırla, olanca ağırbaşlılığıyla görüşme odasına yürüdü.

Üyeler çıkınca mahkeme yöneticisi Fanarin’in yanma geldi gene:

— Hangi dâva için geldiniz siz? Fanarin:

— Maslova dâvası için geldiğimi söyledim ya, dedi.

— Pekâlâ. Şimdi ona bakılacak. Yalnız…

— Bu dâvaya avukatsız bakılacaktı da, sanırım kararın açıklanmasından sonra çıkmayacaklar üyeler. Ama bildireyim ben…

— Evet? diye sordu avukat.

— Ne demek istiyorsunuz?

— Söylerim ben efendim, söylerim.

Mahkeme yöneticisi elindeki kâğıda bir şeyler yazdı.

Gerçekten de, yargıtay üyeleri iftira dâvasının kararını açıkladıktan sonra geri kalan dosyaları —bu arada Maslova’nınkini de— görüşme odasında çay, kahve içerek, sigara tüttürerek incelemek niyetindeydiler.XXI

Yargıtay üyeleri görüşme odasında masaya oturduklarından Volf hemen kararın bozulmasını

gerektiren durumları sayıp dökmeye başladı.

Genel ikle kötümser bir insan olan başkan bugün her zamankinden daha bir huysuzdu.

Duruşmada raporları dinlerken vermişti kararını, şimdi de Volf'u dinlemiyordu, kendi düşüncelerine dalmıştı. Düşünceleri, çoktan beri kendisinin atanmasını istediği önemli bir yere Vilyanof'un atanması üzerine dün anı defterine yazdıklarıyla ilgiliydi. Başkan Nikitin, görevi süresince tanıdığı birinci, ikinci derece memurlar üzerine düşüncelerinin çok değerli tarihî birer belge olduğuna tam bir içtenlikle inanırdı. Dünkü yazdıklarında, —kendi deyimiyle— Rusya'yı, şimdiki yöneticilerin onu sürükledikleri felâketten kurtarmasına engel oldular diye ilk iki derecedeki birkaç memura hayli atıp tutmuştu. Aslında bunun tek sebebi, aylığının yükselmesine engel olmalarıydı. Bu olayın, onun yazdıklarının yardımıyla, gelecek kuşaklarca ne denli iyi, doğru anlaşılacağını düşünüyordu şimdi.

Konuşulanları dinlemediği halde, ona bir soru soran Volf'a:

— Evet, tabiî, diye cevap verdi.

Be, önündeki kâğıda çiçek resimleri çizerek, kederli bir yüzle dinliyordu Volf'u. Son derece özgür düşünceli bir insandı Be. Bin sekiz yüz altmış yıl arının geleneklerine saygıyla bağlıydı hâlâ; o zamandan bu yana görüşlerinde bir değişiklik olduysa, özgür düşünceye daha da yaklaşan bir değişiklikti bu. Dolayısıyla, iftiraya uğradığından yakınan hisse senetleri işiyle uğraşan kurum yöneticisinin güvenilir bir insan olmamasından başka bir sebebi daha vardı Be'nin kararın bozulmamasından yana olmasının. Gazetecinin iftira etmekle suçlanmasının basın özgürlüğüne baskı olacağı görüşündeydi. Volf sözünü bitirince Be, bir çiçeği yarım bırakarak, canı sıkkın —böylesine gereksiz şeylerle uğraşıyorlar diye canı sıkılıyordu— yumuşak, tatlı bir sesle dilekçenin yersizliğini anlatmaya çalıştı kısaca, sonra ak saçlı başını önüne eğip çiçeğini tamamlamaya koyuldu.

Volf'un karşısında oturan, iri parmaklarıyla durmadan sakalını, bıyığını ağzına tıkan Skovorodnikof, Be konuşmasını bitirince sakalını çiğnemeyi kesip, ince, kulakları tırmalayan sesiyle,

hisse senetleri işiyle uğraşan kurumun yöneticisinin büyük bir dalavereci olduğu halde, yasalara uygun nedenler bulunsa kararın bozulmasından yana olabileceğini, ama böyle bir şey olmadığı

için İvan Semyonoviç‘in (Be’nin) görüşüne katıldığını söyledi. Eline Volf’u iğnelemek fırsatı

geçtiğine sevinmişti Başkan da Skovorodnikof’un görüşüne katılınca karar olumsuz oldu.

Volf’un keyfi kaçmıştı. Yan tuttuğu anlaşılmıştı sanki. Umursamaz görünmeye çalışarak, ondan sonra bakılacak dosyayı, Mas-lova’nın dosyasını açtı. Yargıtay üyeleri bu arada zili çalıp çay stediler. O günlerde Kamenski’nin düel osu yanında Petersburg’ Oda herkesin dilinde olan başka bir olaydan söz etmeye başladılar.

Bir bakanlık danışmanının 995 inci maddede belirtilen su-

işlerken yakalanmış olmasıydı bu olay.

Be, tiksintiyle:

— Ne iğrenç bir şey! dedi.

Skovorodnikof, kalın parmaklarının tam dibinde, avucunun 5çinde tuttuğu buruşuk sigarasından derin bir soluk çektikten sonra kahkahayla gülerek:

— Bunun kötülük neresinde? dedi. Edebiyatımızdan, bir Alman yazarını örnek alarak, bu gibi şeylerin suç sayılmamasını salık veren, iki erkek arasında da nikâh kıyılabileceğini -savu-ınan parçalar gösterebilirim size.

Be:

— Olamaz, dedi.

Skovorodnikof, birkaç romanın adını, basıldığı yeri, yılı

söyleyip:

— İstiyorsanız, bu kitaplarda sözünü ettiğimiz görüşün savunulduğu yerleri gösterebilirim size, dedi.

Nikitin karıştı söze:

— Dolaşan söylentilere bakılırsa, Sibirya’da bir ilin valiliğine atayacaklarmış onu.

Skovorodnikof:

— Bu güzel işte, dedi. Piskopos haçla karşılayacaktır onu orada. Böyle bir piskopos gerek artık o kente. Ben olsam, öylesini yol amalarını söylerdim oraya.

Sigarasını kül tablasına atıp, sakalıyla bıyığını toplayıp ağzına soktu gene, çiğnemeye başladı.—318 —

Bu arada mahkeme yöneticisi girdi odaya, avukatla Nehlü-dof’un, Maslova dosyasının incelenmesinde hazır bulunmak istediklerini bildirdi.

Volf:

— Ha şu dâva mı? dedi. Doğrusu tam bir aşk hikâyesi bu.

Maslova’yla Nehlüdof’un ilişkisi üzerine bildiklerini anlattı.

Yargıtay üyeleri, bu konuda konuştuktan, çaylarını, sigaralarını içtikten sonra duruşma salonuna geçtiler, bir önceki dosya için verilen kararı açıkladıktan sonra Maslova dâvasına geçtiler.

Volf ince sesiyle çok güzel okudu Maslova’nın dilekçesini. Okuyuşundan, mahkeme kararının bozulmasını istediği bel iydi gene.

Başkan, Fanarin’e döndü:

— Ekleyecek başka bir şeyiniz var mı?

Fanarin ayağa kalktı, beyaz gömleğinin içinde geniş göğsünü gererek, son derece inandırıcı, açık seçik konuşarak, mahkemenin bu kararı verirken altı noktada yasaların gösterdiği yoldan ayrıldığını ispat etti; ayrıca, dâvanın gerçek yanına, kararın tüyler ürpertici yanlışlığına, kısaca da olsa, dokundu. Fa-narin’în konuşmasında, sayın yargıtay üyelerinin yüksek anlayışları, hukuk bilgileri durumu ondan daha iyi kavramalarına yardım edeceğini, ama üzerine aldığı görev bunları

burada bir kere de onun söylemesini gerektirdiği için özür dilediğini gösteren bir hava vardı.

Fanarin'in konuşmasından sonra yargıtayın kararı bozacağından kuşku edilemezdi artık.

Konuşmasını bitirdikten sonra gururla gülümsedi. Avukatından gözlerini ayırmayan Nehlüdof onun bu gülümsemesini görünce dâvayı kazandıklarına iyice inandı. Ama gözü yargıtay üyelerine kayınca, gülümseyenin, gurur duyanın yalnız Fanarin olduğunu gördü. Üyeler de baş savcı

yardımcısı da gülümsemiyorlardı. Yüzlerinde, Böyle palavralara karnımız toktur bizim, der gibi bir ifade vardı. Avukat konuşmasını bitirip de onları artık boşuna oyalamayı kesince buna sevindikleri bel iydi. Avukat konuşmasını bitirir bitirmez başkan, savcı yardımcısına döndü. Selyenin, kararın bozulması için öne sürülen delil eri yeterli bulmayarak, kısaca, kesin bir dil e mahkeme kararının onaylanmasından yana oldu-

ğunu söyledi. Sonra üyeler kalkıp, görüşmek için çekildiler. Görüşme odasında oylama yapıldı.

Volf kararın bozulması için verdi oyunu. Be de, durumu kavradığından, jüri üyelerinin düştükleri şaşkınlığı, duruşmanın gidişini arkadaşlarına heyecanla anlatmaya çalışarak, kararın bozulmasını

savundu. Daima yasaların noktası noktasına uygulanmasından yana olan Nikitin olumsuz oy verdi. Her şey Skovorodnikof'un oyuna bağlıydı. O da, sırf Nehlüdof'un bu kızla evlenmek niyetinde olmasından hiç hoşlanmadığı için, kararın bozulmamasından yana çıktı.

Bir materyalist, Darvinistti Skovorodnikof. Soyun her çeşit ahlâk kuralını, hatta dini akılsızlık hatta küçüklük sayardı. Bu sokak kadınıyla uğraşmaları, ünlü bir avukatın buraya, yargıtaya kadar gelip onu savunması, duruşmada Nehlüdof'un bile hazır bulunması iğrendiriyordu onu. Sakalını ağzına sokarak, yüzünü buruşturup, bu dâva konusunda, kararın bozulmasını

gerektirecek delil erin yetersiz olduğundan başka hiç bir şey bilmiyormuş gibi bir tavır takındı, bu sebeple başkanın görüşüne katıldığını bildirdi.

Böylece olumsuz cevap verilmiş oldu dilekçeye.

XXII

Nehlüdof, salondan çıkarlarken, çantasını düzeltmekte olan avukata:

— Korkunç bir şey bu! dedi. Gerçek apaçık ortadayken, biçime önem verip bozmuyorlar karan.

Korkunç bir şey!

—- Dâva mahkemede kaybedilmiş, dedi avukat.

— Selyenin de kararın bozulmamasından yana çıktı. Korkunç, korkunç bir şey! Şimdi ne yapacağız?

— Çar'a dilekçe verelim. Hazır buradayken kendiniz verin. Ben yazarım size.

Bu sırada ufak tefek Volf, resmî giysisinde yıldızlarıyla, bekleme odasına girdi, Nehlüdof'un yanına gelip, gözlerini kıstı, dar omuzlarını kaldırarak:

— Elden ne gelir, sevgili prens? dedi. Delil er yeterli değildi. Yürüyüp gitti. Volf'un arkasından, yargıtay üyelerinden eski dostu Nehlüdof'un burada olduğunu duyan Selyenin çıktı.

Gülümseyerek —ama yalnız dudaklarıydı gülümseyen, gözlerinde— 320 —bir can sıkıntısı vardı— Nehlüdof un yanma geldi.

— Seni burada göreceğimi düşümde görsem inanmazdım, dedi. Petersburg'da olduğunu bilmiyordum.

— Ben de senin baş savcı olduğunu… Selyenin:

— Yardımcısı, diye düzeltti.

Arkadaşının yüzüne üzgün, kederli bakarak devam etti:

— Yargıtayda ne işin var senin? Hadi anladık, Petersburg' dasın; peki ama yargıtayda ne arıyorsun?

— Ne mi arıyorum? Adaleti bulacağım, hiç suçu yokken mahvedilen bir kadını

kurtarabileceğimi umuyordum burada, onun için gelmiştim.

— Hangi kadını?

— Demin dosyasına baktığınızı. Selyenin hatırlayarak:

— Ha, Maslova dâvasını diyorsun. Hiç de iyi hazırlanmamış bir dilekçeydi.

— Önemli olan dilekçe değil, boşu boşuna cezaya çarptırr-lan kadındır.

Selyenin derin bir soluk aldı:

— Belki de…

— Hayır, belki de değil, yüzde yüz suçsuzdu.

— Nereden biliyorsun bunu?

— Jüri üyesiydim çünkü. Nerede yanlışlık yaptığımızı biliyorum.

Selyenin bir an düşündü:

— O zaman açıklamalıydın bunu öyleyse, dedi.

— Açıkladım.

— Tutanağa geçirtmeliydin. Dilekçede böyle bir açıklama olsaydı…

Boş zamanı olmadığı için akşam toplantılarına pek katılamayan Selyenin'in Nehlüdof olayını

duymadığı bel iydi. Nehlüdof da bunu farketmiş, Maslova'yla arasındaki ilişkiyi ona anlatmamaya karar vermişti.

— Ama mahkeme kararının yanlış olduğu besbel iydi, dedi.

— Yargıtayın böyle bir şey söylemeye yetkisi yoktur. Yargıtay, mahkeme kararlarını dâva üzerine düşüncesine göre bo-

zacak ya da onaylayacak olursa, yargıtayın anlamını yitirmesini, adaleti sağlayacağına yıkmasını

bir yana bırak (Selyenin bir önceki dâvayı hatırlamıştı) jüri üyelerinin kararları da anlamını

kaybeder.

— Bildiğim bir şey var benim: Hiç bir suçu yoktur bu kadının; haketmediği cezadan kurtulması

için son umut da suya düşmüştür. En yüksek adalet organı büyük bir haksızlığı onayladı.

Selyenin gözlerini kısarak:

— Onaylamadı, çünkü olayın derinliklerine inmedi, inemezdi de, dedi.

Konuyu değiştirmek isteyerek:

— Teyzende kalıyorsun tabiî, diye ekledi. Senin burada olduğunu söylemişti dün. (Yalnız dudaklarıyla gülümsedi Selyenin.) Yeni gelen bir din konuşmacısını seninle beraber dinlememi istiyordu.

Selyenin'in sözü başka yana çekmesine canı sıkılan Nehlüdof öfkeli: Ben gittim toplantıya, dedi, ama dayanamayıp yarısında çıktım.

— Niçin dayanamadın? Bir din görüşü bu da, tek yanlı da

olsa bir inanç. Nehlüdof:

— Acayip bir delilik bu, dedi.

Selyenin, eski arkadaşına yeni düşüncelerini anlatmak için sabırsızlanıyormuş gibi çabuk çabuk konuşarak:

— Yo, dedi. Burada acayip olan bir şey varsa o da bizlerin kilise öğretisinden habersiz olmamız, dinimizin teme! düşüncelerini bile, bize anlatılmak istendiğinde, yeni düşünceler, görüşler olarak karşılamamızdır.

Nehlüdof şaşkınlıkla, dikkatle bakıyordu Selyenin’e. Baş savcı yardımcısı yalnızca hüzün değil, can sıkıntısı da okunan gözlerini önüne eğmemişti. Nehlüdof:

— Kiliseye inanıyor musun? diye sordu.

Selyenin Nehlüdof’un gözlerinin içine dalgın dalgın bakarak:

— İnanıyorum tabiî, dedi. Nehlüdof göğüs geçirdi:

— Hayret, diye mırıldandı. Selyenin:

— Neyse, sonra görüşürüz, dedi.

Saygıyla ona yaklaşan mahkeme yöneticisine döndü:

— Gidiyorum.

Derin bir soluk alarak Nehlüdof’a:

— Görüşelim, dedi. Bulabilecek miyim seni evde ama? Ben her gün saat yedide akşam yemeğini evde yerim. Nadejdinskaya sokağında oturuyorum.

Numarayı söyledi. Çıkarken, gene yalnız dudaklarıyla gülümseyerek:

— O zamandan bu yana çok su geçti köprülerin altından, diye ekledi.

— Zamanım olursa gelirim, dedi Nehlüdof.

Bir zamanlar sevdiği, kendine yakın bulduğu Selyenin'den, bu kısa konuşma sonunda ne denli uzaklaştığını düşünüyordu. Düşman olmasa bile yabancı, anlaşılmaz bir insandı onun için Selyenin artık.

XXIII

Nehlüdof, Selyenin'i üniversite öğrencisiyken tanımıştı. İyi bir çocuk, güvenilir bir arkadaş, yaşına göre çok okumuş, daima kibar, yakışıklı, ayrıca son derece dürüst bir gençti. Kendini hiç

zorlamadan, rahatlıkla geliyordu derslerinin üstesinden; bununla beraber, gösterdiği başarıya karşılık her yıl altın madalyalar alırken kibirlenmiyordu da hiç.

Yalnızca lâfta değil, gerçekte de tek emeli insanlara hizmet etmekti. Bu hizmetin devlet memurluğunda çalışmaktan başka bir yol a gerçekleşebileceğine inanmadığı için, üniversiteyi bitirir bitirmez, kendini verebileceği görevleri bir bir inceledikten sonra, en çok ikinci yasadairesinde yararlı olabileceğine karar verdi, oraya girdi. Ne var ki, görevini harfi harfine, büyük bir dürüstlükle yerine getirdiği halde, yararlı olduğuna, burada gerekeni yaptığına bir türlü

inandıramadı kendini. Huzursuzluğu, kişiliği zayıf, yükselmek için her küçüklüğü yapmaya hazır bir insan olan en yakın amiriyle çatışması sonucu öylesine arttı ki, ikinci daireden ayrılıp yargıtaya girdi. Yargıtayda daha iyiydi du-

rumu, ama istediğince yararlı olamamanın verdiği huzursuzluk burada da bırakmıyordu peşini.

Hayattan beklediğini bulamadığı, gereksiz şeylerle zaman öldürdüğü duygusu vardı içinde hep.

Yargıtayda çalışırken, akrabaları saraya mabeyinci olarak atanmasını sağladılar; sırmalı

üniformasını giyip kupa arabasına bindi zorunlu olarak; kapı kapı dolaşıp, onun uşaklık görevine atanmasını sağladılar diye bir çok kimseye minnettarlıklarını bildirdi. Durmadan düşünüyordu ama, bu görevine akla yatkın bir anlam yakıştıramıyordu. İstediğinin bu da olmadığını hissediyor, gelgelelim, bununla ona büyük bir iyilik yaptıklarına inanan insanları kırmamak için hayır da diyemiyordu. Öte yandan, bu atama ruhunu bazı bakımlardan okşamıyor da değildi; ayrıca, aynalarda kendini sırmalı üniformayla görmek, bu görevin bazı insanlarda uyandırdığı saygıdan yararlanmak fırsatını verecekti ona.

Evlilik konusunda da aynı durum gelmişti başına. Sosyetenin görüşüne göre, son derece iyi bir eş

buldular ona. Evlendi, ama daha çok, evlenmeyi reddederse, bu evliliği isteyen gelin adayını, sonra bu iş için uğraşanları çok üzeceği için evlenmeye razı olmuştu; ayrıca, tanınmış bir ailenin sevimli kızıyla evlenmek gururunu da okşamıştı..Ne var ki, evliliğin de devlet hizmeti gibi, saraydaki görevi gibi aradığı şey olmadığını anlamakta gecikmedi. İlk çocuklarından sonra başka çocuk istemedi karısı, sosyete hayatına daldı, balodan baloya dolaşmaya başladı; ister istemez Selyenin de girmişti bu hayata. Karısı pek güzel sayılmazdı, sadık bir eşti; öte yandan, böyle yaşamakta diretmekle kocasının hayatını zehir etmekten, büyük eziyetlere katlanmaktan, bitkin düşmekten başka bir şey elde etmediği halde, gene de bırakmıyordu bu hayatı. Onu bu hayattan vazgeçirmek için Sel-yenin'in bütün çabaları taş bir duvara çarpmış gibi parçalanmıştı. Karısının, bunun böyle olması gerektiğini söyleyen akrabala-rmca, tanıdıklarımca desteklenen kararlılığıydı

bu duvar.

Sapsarı saçları omuzlarına dökülen, ince bacaklı kızı babasına yabancıydı. Selyenin'in istediği gibi yetiştirilmiyordu çünkü. Karı koca anlamıyorlardı birbirlerini, anlamak da istemiyorlardı.

Başkalarından gizlenen, sessiz, soğuk, ahlâk kural arının •frenlediği bir savaş sürüp gitmekteydi aralarında; aile hayatını

çekilmez yapıyordu bu durum Selyenin için. Öyle ki, ev devlet hizmetinden de saray görevinden de daha büyük bir umutsuzluğa düşürdü onu.

Onu en çok umutsuzluğa düşüren de dinle olan ilişkisiydi. Onunla aynı çevrede, aynı çağda yetişen herkes gibi o da, çocukluğundan beri ona verilen din bilgisinin saçmalığını kendi yetenekleriyle kolayca anlamıştı; bu kör inançtan ne zaman kurtulduğunu kendi de hatırlamıyordu. Kişilik sahibi, dürüst bir inşan olarak, ilk gençlik çağlarında, üniversitedeyken, Nehlüdof la arkadaşken saklamıyordu resmi dinin kör inançlarından kendini kurtardığını. Ne var ki zamanla, yükseldikçe, özel ikle, o zamanlar toplumda iyice yer eden gericiliğin etkisiyle bu ruhsal özgürlüğü canını sıkmaya başlamıştı. Evdeki durumlar, özel ikle babasının ölümü, babası

için okutulan dualar, annesinin il e de oruç tutmasını istemesi, çevresinin de bunu ondan beklemesi bir yana; görevde de hemen her gün ayinlere, dualara katılması gerekiyordu. Devamlı

olarak dış yönüyle ilgileniyordu dinin. BU ayinlere katılırken ya inanmadığı şeye inamyormuş gibi numara yapacaktı (dürüstlüğü engel olurdu buna) ya da dinin derinliğine inmeyen bu göstermeliklerin yalan olduğunu kabul edecek, yalan olduklarına inandığı şeylere katılmayacaktı

bir daha. Oysa böylesine basit görünen bu işi yapabilmek için çok şey gerekliydi: Çevresindekilerle, yakınlarıyla devamlı bir cenge girmekten başka; toplumsal durumunu değiştirmesi, görevinden ayrılması, bu görevde insanlara yaptığı, gelecekte daha da çok yapacağını umduğu yardımdan vazgeçmesi gerekiyordu. Sonra, bunu yapabilmesi için, haklı

olduğuna da kesinlikle inanmalıydı. İnanıyordu; biraz tarih bilen, dinin doğuşundan, hıristiyan kilisesinin parçalanmasından haberi olan çağımızın aydın bir insanı sağduyunun doğruluğundan kuşku edemez. Kilise öğretisinin yanlış olduğuna inanmakla doğru yolda olduğuna inanmamak elinde değildi.

Ama hayat koşul arının baskısıyla, dürüst bir insan olduğu halde, küçük bir yalana göz yumdu.

Yalanın yalan olduğunu kesinlikle anlamak için, önce bu yalanı incelemenin gerektiğine karar verdi kendi kendine. Küçücük bir yalandı bu, ama bu kükücük yalan, şimdi içinde bulunduğu büyük yalanın içine gömdü jnu.

Bebekliğinden beri ona öğretilen, çevresindekilerin ondan beklediği, inanmazsa insanlar için yararlı olan görevine devam ederneyeceği Ortodoksluğun doğru mu yanlış mı olduğunu düşünüyordu hep. Bu bilinmezi çözmek için Voltaire'yi, Shophen-jauer'ı, Spencer'i, Cont'u değil de, Hegelin felsefe kitaplarını, Emet'in, Homyakofun din kitaplarını aldı eline; gerçekten de, ona gerekli olanı buldu onlarda. Huzura kavuşmasına; ona öğretilen, ama uzun zamandan beri inanmadığı, bu yüzden de bir sü-fü aksilikle karşılaşmasına sebep olan; inanmaya başlayınca da bU aksiliklerin hepsini birden ortadan kaldıran dinin doğruluğu-la inanmasına yardım ettiler bu kitaplar. Sonunda o da herkes gibi, tek insan zekâsının bir başına gerçeğe yaramayacağına, gerçeğin yalnız elbirliğiyle ortaya çıkarılabileceğine, bunun tek yolunun da kilise olduğuna o da inanmaya başladı. Artık huzur içinde, kendi kendini aldattığı duygusuna kapılmadan ayinlere, dualara gidebiliyor; oruç tutabiliyor, tasvirlerin önünde haç çı-orabiliyor; insanlara yararlı olmasına yardım ettiğine, aile haya-tımn huzursuzluğunda onu avutan görevine devam edebiliyordu.

İnandığını sanıyor, ama bu inandığı şeyin, ası! inanmak istediği şey olmadığını da hissediyordu.

Bu yüzden bir hüzün vardı bakışlarında daima. Bütün bu yalanlar içinde henüz yer etmediği zamanlardan tanıdığı Nehlü-Jof'u görünce, bir an kendini o zamanki Selyenin sanmasının se-jebi de buydu. Arkadaşına şimdiki din görüşünü açıklamak için acele ederken, inandığı şeyin istediği şey olmadığını her zaman-<inden daha bir açık seçik hissetmiş, yüreğine bir acı gelip sap-Janmıştı. Eski bir arkadaşı görmenin verdiği sevinci izleyen bu acıyı Nehlüdof da hissetmişti.

Bu yüzden, ayrılırken görüşeceklerine birbirine söz verdikleri halde, aramadılar birbirlerini; Nehlüdof'un Petersburg'a bu gelisinde görüşmediler.

XXIV

Yargıtaydan çıkınca Nehlüdof’la avukat yürüdüler. Avukat, arabasına arkadan gelmesini söyledikten sonra; yargıtay üyele-

rinin sözünü ettikleri, yasaya göre kürek cezasına çarptırılmasını gerektiren bir suçtan yakalanan, ama küreğe gideceğine Sibirya’da bir ile vali olarak atanacak bakanlık danışmanından söz etmeye başladı Nehlüdof’a. Bu olayı bütün iğrençliğiyle anlattıktan sonra, o sabah önünden geçtikleri hâlâ tamamlanmamış anıt için toplanan paralan yüksek dereceli birkaç memurun nasıl cebe indirdiğini; falancanın sevgilisinin borsada nasıl milyonlar kazandığını; falancanın, kârısını

filancaya sattığını büyük bir haz duyarak anlattı; sonra, cezaevinde yatacağına çeşitli kuruluşların başkanlık koltuklarında oturan en yüksek devlet memurlarının yaptıkları rezil ikleri, işledikleri suçları saydı. Sürüyle oldukları besbel i bu hikâyeler avukata —para kazanmakta tuttuğu yolun ay nı amaçla Petersburg yüksek memurlarının tuttuğu yoldan çok daha dürüst, iyi olduğunu kesinlikle gösterdikleri için— büyük haz veriyorlardı. İşte bu yüzden, yüksek bir memurun dalavereleri üzerine anlattıklarını Nehlüdof sonuna kadar dinlemeden Al ahaısmarladık, deyip, bir arabaya atlayarak rıhtım caddesine çekmesini söylediğinde pek şaşırdı.

Nehlüdofun canı çok sıkılıyordu. İki sebebi vardı can sıkıntısının: Yargıtayın verdiği kararın, hiç bir günahı olmayan Mas-lova’ya çektirilen manâsız ıstırabı onaylamasıyla; aynı kararın, Nehlüdofun, Maslova’yla hayatını birleştirmek üzerine verdiği kararı gerçekleştirmesini güçleştirmesi. Avukatın öylesine haz duyarak anlattığı o korkunç hikâyeleri hatırladıkça can sıkıntısı daha da artıyordu.

Öte yandan, bir zamanlar sevimli, açık yürekli, dürüst bir insan olan Selyenin’in içten pazarlıklı, soğuk, kötülük okunan bakışı da gitmiyordu gözünün önünden.

Eve döndüğünde, kapıcı küçümser bir tavırla —adamın deyimiyle— bir kadının kapıcı odasında yazdığı bir puslayı verdi Nehlüdof’a. Şustova’nın annesindendi pusla. Kadın velinimetine, kızının kurtarıcısına teşekkür etmeye geldiğini yazıyor; ayrıca onu evlerine, Vasilyevski’de beşinci sokak

falan numaradaki dairelerine davet ediyordu. Vera Yefremovna’nın da bunu çok isteyeceğini, minnet gözyaşları dökerek onun canını sıkacaklarından korkmamasını yazıyordu. Minnet duygularımızdan söz etmeyeceğiz size, diyordu, sizi görelim, yeter bize. Bir engeliniz olmazsa yarın sabah gelebilir miydiniz acaba?

Öteki pusla Çarın emir subaylarından olan, Nehlüdofun es-Iki arkadaşı Bogatıryefdendi.

Nehlüdof, İncil okudukları için ya-|kalananlar adına yazdığı dilekçeyi elyazısıyla, söz verdiği gibi, dilekçeyi Çara kendi eliyle vereceğini ama aklına yeni bir şey geldiğini yazıyordu: Nehlüdof önce, bu işlerle ilgilenen kimseyi gidîp görse, ondan yardım dilese daha iyi olmaz mıydı acaba?

Nehlüdof, Petersburg’da son birkaç gündür başından geçen olayların etkisi altında, bir şey elde edebileceğinden umudu ta-lamen kesmişti. Moskova’da kurduğu plânlarını, insan hayata atıldığında boşa çıkması yüzde yüz olan gençlik hayal erine benzetiyordu şimdi. Ama hazır Petersburg’a gelmişken, Moskova’da aklına koyduğu her şeyi yapmayı bir borç sayıyordu kendi için. farın Bogatıryef le görüştükten sonra, onun öğüdünü tutup, din suçlularıyla ilgilenen kimseye gitmeye karar verdi.

Çantasından dilekçeyi çıkarmış, yeni baştan bir kere daha okuyordu ki, kontes Katerina ivanovna’nın uşağı kapıyı çalıp giril, onu yukarda çaya beklediklerini bildirdi.

Nehlüdof, hemen geleceğini söyledi, kâğıtları katlayıp çantasına koydu, teyzesinin yanma gitmek üzere kalktı. Merdivenleri çıkarken pencereden dışarı kaydı gözü bir ara, Mariette’nin doku atlarını gördü. Birden neşelendiğini hissetti, gülümsemek geldi içinden.

Mariette, başında şapkayla —ama siyah değildi bu, açık renk bir şapkaydı — rengarenk elbisesiyle, kontesin koltuğunun yanında oturuyor, elinde çay fincanı, güzel gözlerinin içi gülerek heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu. Nehlüdof odaya girdiğinde Mariette son derece gülünç, gülünç olduğu kadar da ayıp bir hikâyeyi —gülüşmelerinden anlamıştı bunu

Nehlüdof— yeni bitirmişti; yüzü kıl ı, temiz yürekli kontes Katerina İvanov-na iri bedeniyle sarsıla sarsıla katılırcasına gülüyordu; Mariette ise pek mischievous (‘) Lir tavırla gülümseyen dudaklarını

büzmüş, neşeli, canlılık okunan yüzünü hafif yana yatırmış, sessizce kontese bakıyordu.

Nehlüdof bazı sözcüklerden, kadınların Petersburg’da günün Sibirya’lı validen söz ettiklerini anlamıştı. Kontes uzun süre ka-

(‘) Yaramaz (Fransızca).

tıla katıla güldüğüne göre, Mariette bu konuda çok gülünç bir şeyler anlatmış olmalıydı. Kontes öksürerek:

— Oh, bayılacağım, diyordu.

Nehlüdof selâm verip, yanlarına oturdu. Tam Mariette’ye aşırı neşesi için sitem etmeye hazırlanıyordu ki, onun yüzündeki ciddi, can sıkıntısını andıran ifadeyi farkeden genç kadın, onun hoşuna gitmek için — Nehlüdof’u ilk gördüğü andan beri hoşuna gitmek istiyordu aslında— hemen yalnızca yüz ifadesini değil, ruhsal durumunu da değiştirdi. Birden ciddileşmiş, hayatından yakınan, bir şeyler arayan, bir şeyler isteyen bir insan olmuştu. Yapmacık değildi bu, gerçekten de, o anda Nehlüdof’un içinde bulunduğu ruhsal duruma—gerçi sorsalardı bu ruhsal durumun nasıl bir şey olduğunu anlatamazdı ya— girmişti.

Nehlüdof’a, işlerini hal edip hal etmediğini sordu. Nehlüdof, yargıtayda uğradığı başarısızlığı, Selyenin’le karşılaşmasın! anlattı.

.— Ah! Ne temiz ruhlu bir insandır o! Tam bir chevalier sans peur et şans reproche. (2) Çok dürüsttür!

İki kadın da, Selyenin’in sosyetede dil erde dolaşan özel iklerini sayıp dökmeye başlamışlardı.

Nehlüdof:

— Karısı nasıl bir insan? diye sordu. Mariette:

— Karısı mı? dedi. Suçlamayacağım onu. Ama anlamıyor kocasını. O da mı dilekçenin reddini istedi yoksa?

Dilekçenin reddedilmesine gerçekten çok üzüldüğü bel iydi. İç geçirerek devam etti:

— Çok kötü oldu bu! Yazık zaval ıya!

Nehlüdof yüzünü buruşturdu, konuyu değiştirmek isteyerek, genç kadının yardımıyla kaleden kurtulan Sustova'dan söz açtı. Kocasına söylediği için teşekkür etti: zaval ı kadının, ailesinin sırf onları hatırlayacak kimse çıkmadığı için ıstırap çektiklerini düşünmenin ne korkunç bir şey olduğunu anlatmaya başlamıştı ki, beriki sözünü kesti, sinirli bir sesle: P) Korkusuz, kusursuz şövalye. (Fransızca)

— Bunu bana anlatmayın, dedi, biliyorum. Kocam, onu serbest bırakılabileceğini söyler söylemez ben de düşündüm aynı şeyi. Suçu yoktuysa ne diye tutuyorlardı onu orada? (Nehlüdof un söylemek istediğini söylemişti.) Akıl almaz bir şey bu!

Kontes Katerina İvanovna, Mariette'nin yeğenine kur yaptığının farkındaydı, hoşuna gidiyordu bu.

Bir anlık sessizlikten yararlanarak:

— Bak ne diyeceğim sana, dedi, yarın akşam Aline'ye gel. Kızeveter konuşacak orada.

(Mariette'ye döndü.) Sen de. (Sonra gene yeğenine döndü.) li vous a remarque. (') Sözlerinin iyiye işaret olduğunu —anlattım ona konuştuklarımızı— İsa'nın yolundan yürüyeceğini söylüyor.

Yarın muhakkak gelmelisin. Söyle ona da gelsin, Mariette. Sen de gel.

Mariette Nehlüdof'a bakarak:

— Bir kere, prense akıl vermeye hiç hakkım yoktur benim kontes, dedi; ikinci olarak, biliyorsunuz, sevmem ben…

Bakışından, ses tonundan kontesin sözleri üzerine, bu din konuşmaları üzerine Nehlüdof'la aynı

düşüncede olduğunu anlatmak istediği bel iydi.

Kontes:

— Her zaman aksisindir sen zaten, hep kendi bildiğini okursun, dedi.

Mariette gülümsedi:

— Ben mi kendi bildiğimi okurum? Aslında bir köylü kadını kadar kuvvetlidir inancım. (Önceki konuşmasına devam etti.) Üçüncü olarak da, yarın Fransız tiyatrosuna gidiyorum…

Kontes Katerina İvanovna:

— Ah! dedi Gördün mü sen şu… neydi adı canım kadının? Mariette ünlü Fransız aktristinin adını

söyledi.

— Muhakkak git gör onu, görmeye değer. Nehlüdof gülümsedi.

— Önce hangisini göreyim ma tante, aktrisi mi, din konuşmacısını mı?

— Söz oyunu yapma bana lütfen. Nehlüdof:

(') Seni farketmîş. (Fransızca)

— Önce din konuşmacısını, sonra aktristi görmeliyim bence, dedi, yoksa din konuşmasından hiç

tad alamam bakarsınız.

Marlette:

— Hayır, diye itiraz etti, Fransız tiyatrosundan başlayıp, sonra tövbekar olsanız daha iyi edersiniz.

— Beni alaya alıyorsunuz bakıyorum da. Din başka, tiyatro başkadır. İnsanın günahlarından temizlenmesi için oturup somurtması, habire ağlaması gerekmez hiç de. İnansın yeter. Neşeli de olur o zaman.

— Siz bütün din konuşmacılarından daha iyi din dersi veriyorsunuz ma tante.

Mariette bir an düşündükten sonra:

— Yarın tiyatroda benim locama gelin, dedi.

— Korkarım ki gelemeyeceğim…

Konuşma, konuk geldiğini haber vermek için uşağın odaya girmesiyle yarıda kesildi. Kontesin başkanı olduğu hayır kurumunun sekreteriydi gelen.

Kontes:

— Çok can sıkıcı bir adamdır bu, dedi. İyisi mi salonda görüşeyim onunla. (Her zamanki gibi çabuk adımlarla kapıya yürürken devam ediyordu.) Onu savınca gelirim. Çay koyun ona Mariette.

Genç kadın eldivenini çıkardı, alyans parmağında birkaç yüzük olan, oldukça enli, hareketli eli gözüktü. İspirto ocağının üzerindeki gümüş çaydanlığı —küçük parmağını tuhaf bir biçimde dimdik tutarak— alırken:

— İstiyor musunuz? diye sordu.

Yüzünü ciddi, hüzün dolu bir ifade kaplamıştı.

— Düşüncelerine değer verdiğim insanların, içinde bulunduğum koşul ara bakarak beni yanlış

anlamalarına çok, hem de pek çok üzülürüm.

Ha ağladı ha ağlayacaktı Mariette. Şöyle bir düşünülürse, bu söylediğinin hiç bir anlamı

olmayabilirdi, pek soyut bir anlamı da olabilirdi. Nehlüdof büyük bir içtenlik, duygululuk hissetmişti bu sözlerde. Şık, güzel, genç kadının bunları söylerken pırıl pırıl gözleriyle yüzüne bakması

öylesine etkilemişti onu.

Nehlüdof gözlerini ayıramıyordu bu güzel gözlerden, sessiz-

ce bakıyordu ona.

— Sizi, ruhunuzda olup biteni anlamadığımı sanıyorsunuz. Yaptıklarınızı herkes biliyor. C'est le cetret de poi chinel e (')

Duygulandırıyor da beni bu, hak veriyorum size.

— Duygulanacak bir şey yok aslında, henüz bir şey yapmış değilim.

— Olsun varsın. Duygularınızı anlıyorum, onu da anlıyorum.. (Nehlüdof'un yüzünün buruştuğunu farkedince konuyu kapamak istedi.) Pekâlâ, pekâlâ, ondan söz etmeyeceğim. Anladığım bir şey daha var, ceza evlerinde insanların çektiği ıstırapları gördükten sonra, bu zaval ılara, böylesine ezilen, horlanan, bu insanlara yardım etmek istiyorsunuz… Bunu, insanın uğruna canını bile verebileceği yüce bir görev olduğunu biliyorum, ben de verebilirdim canımı. Ama herkesin bir kaderi vardır.

Marîette'nin o anda tek istediği, Nehlüdof'un ilgisini çekmekti. Genç adamın ruhunda olanları, değer verdiği şeyleri kadın duyarlılığıyla sezinlemiş, onların üzerinde duruyordu. Herkesin bir kaderi var, diye pek bir içli mırıldanmıştı.

— Kaderinizden yakmıyor musunuz yoksa?

Genç kadın, böylesine basit bir şeyi Nehlüdof'un nasıl so-rabildiğine şaşmış gibi:

— Ben mi? dedi. Yakınmamak zorundayım, yakınmıyorum da. Ama içimde bir şey var, arada uyanıyor…

— Uyumasına fırsat vermemelisiniz, daima inanmalısınız bu sese.

Genç kadının yalanma iyice kaptırmıştı kendini Nehlüdof.

Sonraları, Nehlüdof onunla olan bu konuşmasını utanç duyarak hatırladı hep. Yalnızca yalan sözlerini değil, düzme bir içtenlik takındığı yüzünü de unutamadı uzun süre. Ceza evinde gördüğü

korkunç olayları, köy izlenimlerini anlatırken bütün bunlara büyük bir ilgi duyuyormuş gibi dinliyordu onu.

Kontes odaya döndüğünde, iki eski arkadaştan da öte, onları anlamayan insanların arasında birbirlerini anlayan iki yakın dost gibi konuşuyorlardı.

(‘) Polichinel e’nm (Fransız halk kukla tiyatrosunun soytarısı) sırrıdır bu. (Fransızca)

XXV

Yönetim organlarının haksızlıklarından, insanlara çektirilen acılardan, halkın yoksul uğundan söz ediyorlardı; oysa aslında, birbirlerinden ayırmadıkları gözleri konuşmanın arasında durmadan Sevebilir misin beni? diye soruyor, öteki cevap veriyor-du: Sevebilirim. Kadının erkeğe, erkeğin kadına duyduğu o duygu giderek daha bir yaklaştırıyordu onları.

Mariette giderken ona elinden gelen yardımı yapmaya her zaman hazır olduğunu, yarın akşam tiyatroda, bir dakikalığına bile olsa, yanına uğramasını, onunla çok önemli bir konuda konuşacağını söyledi. Derin bir göğüs geçirdikten sonra, yüzük dolu eline eldivenini dikkatle geçirirken:

— Bir daha ne zaman göreceğim sizi? dedi. Söz verin geleceğinize.

Nehlüdof söz verdi.

O gece odasına çekilince mumu söndürüp yatağa uzandı Nehlüdof, ama uzun süre uyuyamadı.

Maslova'yı, yargılayın verdiği kararı, Maslova'nın arkasından Sibirya'ya gitmeye kararlı olduğunu, toprağını başkalarına verdiğini düşünüyordu; bütün bu sorulara cevapmış gibi, Mariette'nin yüzü

geldi gözlerinin önüne ansızın: Bir daha ne zaman göreceğim sizi? derkenki bakışını, göğüs geçirişini hatırladı. Gülümseyişini görür gibi oldu, o da gülümsedi. Sibirya'ya gitmekle iyi mi ediyorum acaba? diye sordu kendi kendine. Varımı yoğumu başkalarına vermek akıl ıca bir iş mi?

İyice kapatılmamış perdenin arasından gözüken bu aydınlık Petersburg gecesinde kesin cevaplar bulmak pek güçtü bu sorulara. Kafasının içi karmakarışıktı. Eskisi gibi düşünmeye zorluyordu kendini; ama eski güçlerini yitirmişti bu düşünceler şimdi.

Neler düşünüyorum ben de, diye geçirdi içinden, yaptığım iyi şeylere bile pişman oluyorum. Bu sorulara birer cevap bulamamak, çoktan beri duymadığı bir pişmanlığa, umutsuzluğa salmıştı

onu. Sorulara cevap bulamayınca, kumarda büyük para kaybettiği zamanlar olduğu gibi, derin bir uykuya daldı.

Devrisi sabah uyanır uyanmaz, dün iğrenç bir şey yaptığını hissetti Nehlüdof.

Düşünmeye başladı: Öyle kötü, iğrenç bir davranışı olmamıştı; ama düşünceler; şimdiki niyetlerinin —Katyuşa'yla evlenmek, toprağını köylülere dağıtmak gibi— gerçekleşemeyecek birer hayal oldukları, kararlılığını sonuna kadar sürdüremeyeceği bütün bunların yapmacık, gerçekdışı

olduğu, şimdiye dek nasıl yaşıyorduysa öyle yaşamaya devam etmesi gerektiği üzerine çirkin düşünceler vardı.

Kötü davranış yoktu ama, ondan çok daha kötü şeyler vardı: Bütün kötü davranışların kaynağı

kötü düşünceler. Kötü bir davranışı tekrarlamayabilir kişi, pişman olabilir yaptığına, kötü

düşünceler öyle midir ya, bütün kötü davranışlar onlardan doğar.

Kötü bir davranış, arkasından gelen kötü davranışlara kapar yolu; kötü düşüncelerse açar.

Nehlüdof, bir an için bile olsa, dün bu düşüncelere kendini nasıl kaptırabildiğine şaşıyordu şimdi.

Yapmak niyetinde olduğu şey ne denli güç, alışılmamış olursa olsun, bunu yapmadan yaşamayacağını; eski hayata dönmesi ne denli kolay olursa olsun, bunun onun için ölüm olduğunu biliyordu artık. Dünkü bu kanısını, sıcak yatağında uyanmış, daha uyumak isteyen, ama önemli bir işi için kalkma zamanının da geldiğini düşünerek, biraz daha uyumak isteğiyle yatağın içinde sağa sola dönen bir insanın o anda duyduklarına benzetiyordu.

Petersburg'da son günüydü bu, o sabah Vasilyevski'ye, Şus-tova'ya gitti.

İkinci katta bir dairede oturuyordu Şustova. Nehlüdof, kapıcının yol göstermesiyle arka kapıdan girip, dik merdivenden çıktı, yemek kokan, sıcak mutfağa girdi doğru. Kol arını sıvamış yaşlı bir kadın, ocağın başında ayakta duruyor, tüten bir tencerede bir şey karıştırıyordu. Gözlüklerinin üstünden Nehlüdof'a dik dik bakarak:

— Kimi arıyorsunuz? diye sordu.

Nehlüdof daha kim olduğunu söyleyip bitirmemişti ki, kadının yüzü değişti birden, korkuyla sevinç

karışık bir ifadeyle kaplandı. El erini önlüğüne kurulayarak:

— Ah, prens! diye haykırdı. Peki ama niçin arka merdivenden geldiniz? Velinimetimiz bizim!

Onun annesiyîm ben. Mahvedeceklerdi yavrumu. Kurtarıcımızsız bizim. (Kadın Nehlüdof' un elini yakalamış, öpmeye çalışıyordu.) Dün geldim size. Kız-kardeşim çok yalvardı git diye. O da burada.

Anne Şustova, Nehlüdof'u mutfağın dar kapısından, karanlık koridordan geçirirken —hem yürüyor, hem de eteklerini, saçlarını düzeltiyordu— durmadan konuşuyordu.

— Şu, yandan efendim, şöyle.

Bir kapının önünde durup alçak sesle devam etti:

— Kornilova'dır kızkardeşimin adı, duymuşsunuzdur belki de. Politikaya karışmıştı. Kafası çok çalışan bir kadındır.

Anne Şustova kapıyı açtı, Nehlüdof'u, ortasında bir masa olan küçük bir odaya aldı. Masanın arkasındaki küçük divanda çizgili basmadan bluzlu, orta boylu, şişmanca bir kız oturuyordu.

Bukleli, san saçlarının çevrelediği yuvarlak, renksiz yüzü annesininkine benziyordu. Tam karşısındaki koltukta, yakası işlemeli Rus gömleği giyen, siyah bıyıklı, siyah sakal ı genç bir adam iki büklüm oturuyordu. Besbel i konuşmaya dalmışlardı. Nehlüdof odanın ortasına geldikten sonra dönüp baktılar ancak.

— Lida, prens Nehlüdof, seni…

Uçuk benizli kız, kulağının arkasından kurtulan bir tutam saçı düzelterek birden ayağa fırladı; iri, gri gözlerini korkuyla Nehlüdof'a dikti.

Nehlüdof gülümseyerek elini uzattı ona.

— Serbest bırakılması için Vera Yefremovna'nın söylediği tehlikeli kadın siz miydiniz? dedi.

— Evet, benim.

İçten, çocukça bir gülümsemeyle aralandı genç kızın dudakları, güzel dişleri gözüktü.

— Teyzem çok görmek istedi sizi.

Yan kapıya doğru sevgi dolu bir sesle seslendi:

— Teyze! Nehlüdof:

— Sizin tutuklanmanız çok üzmüştü Vera Yefremovna’y’.

dedi.

Lidiya, genç adamın kalktığı yumuşak, kırık dökük koltuğu

göstererek:

— Şöyle oturun daha iyi, dedi.

Nehlüdof’un genç adamı yukardan aşağıya şöyle bir süzdüğünü farkedince:

— Teyzemin oğlu Zaharof, diye ekledi.

Genç adam da Lidiya gibi içtenlikle gülümseyerek elini sıktı konuğun; Nehlüdof onun yerine oturunca da gidip pencerenin dibindeki sandalyeyi aldı, konuğun yanına oturdu. Öteki kapıdan, saçları daha bir açık sarı, on altı yaşlarında bir lise öğrencisi çocuk çıktı, geçip sessizce pencerenin içine oturdu. Lidiya:

— Vera Yefremovna teyzemin çok yakın arkadaşıdır, dedi, ama ben tanımıyorum onu.

Bu sırada yan kapıdan beyaz bluzlu, beline deri kemer bağlamış, son derece temiz yüzlü, zeki bakışlı bir kadın girdi odaya. Divana, Lidiya’nın yanına otururken:

— Hoş geldiniz, diye başladı, geldiğiniz için çok çok teşekkürler. Vera’cığımdan ne haber?

Gördünüz mü onu? Üzülüyor mu?

Nehlüdof:

— Üzülmüyor, dedi. Kendini çok iyi hissediyormuş, öyle diyor.

Kadın gülümseyerek başını sal adı.

— Ah Vera’cık, ah! Bilirim onu. Ancak bilen bir insan anlayabilir onu. Üstün bir kişiliği vardır. Hep başkaları için çalışır, kendi için bir şey istemez.

— Evet, kendi için hiç bir istekte bulunmadı benden, yalnız yeğeninizi düşünüyordu. Suçsuz yere yakalandı diye —öyle söyledi bana— çok üzülüyordu.

Teyze:

— Evet, dedi, korkunç bir şeydi bu! Hiç bir günahı yokken, boşu boşuna acı çekti.

Lidiya karıştı söze:

— Hayır Teyze! Siz olmasaydınız da alırdım o kâğıtları. Teyzesi:

— İzninle ben daha iyi bilirim bu işleri, dedi. Nehlüdof’a dönerek devam etti:

— Olay şu, biri bazı kâğıtları bir zaman için saklamamı istedi benden; evim olmadığından, ben de getirip ona verdim. O336 —

gece arama yapmışlar evinde, kâğıtları da onu da alıp götürmüşler; bugüne kadar tuttular, kâğıtları kimden aldığını söylemesini istiyorlarmış.

Lidiya, aslında ona bir zararı olmayan saçını öfkeyle geri

atarak:

— Söylemedim de, diye atıldı.

Teyzesi:

— Söyledin demedim ben de zaten, dedi.

Lidiya kızararak, huzursuz bakışlarını odanın içinde gezdirdi.

— Martin’i benden öğrendikleri bir şeye karşılık tutukla-madilar, dedi.

Annesi karıştı söze: — Kapat bu konuyu Lidiya'cığım. — Niçin kapatacakmışım? Anlatmak istiyorum. Artık gülümsemiyordu Lidiya, yüzü kıpkırmızı olmuştu, saçını da geri atmıyor, parmağına dolayarak bakmıyordu. Annesi: — Anlatınca dün akşam ne oldu biliyorsun, dedi.

— Hiç de… Bırakın da anlatayım anneciğim. Söylemedim, sustum hep. İki kere sorguya çekti beni o adam; teyzemle Mitin'i sordu. Ona cevap veremeyeceğimi söyleyip sustum. O zaman…

Petrof…

Teyzesi yeğeninin neden söz ettiğini açıkladı Nehlüdof'a:

— Petrof dediği hafiyedir, jandarma, alçağın biri. Lidiya çabuk çabuk konuşarak devam ediyordu:

— O zaman o kandırmaya çalıştı beni. Bana anlatacaklarınızın hiç kimseye bir zararı

dokunmayacaktır, dedi, tersine… Konuşursanız, burada boşu boşuna ıstırap çektirdiğimiz insanları da kurtarmış olursunuz. Gene de konuşmayacağımı söyledim. O zaman şöyle söyledi: Pekâlâ, konuşmayın, ama söyleyeceklerime de itiraz etmeyin. İsimleri saymaya başladı, bu arada Mitin'in adını da söyledi.

Teyzesi:

— Yeter artık, dedi.

— Of, bırakın da anlatayım teyze… Durmadan saçını çekeliyor, bakmıyordu.

— Düşünün, devrisi gün Mitin'in tutuklandığını öğreniyorum, duvarı tıklatarak bildirdiler bana bunu. Benim yüzümden

__ 007 __

yakalandığını sandım tabiî. O” kadar acı vermeye başladı bana bu, o kadar ki, az kaldı

çıldırıyordum. Teyzesi:

— Senin yüzünden yakalanmadığı da anlaşıldı sonunda, dedi.

— Bilmiyorum ki. Ben onu ele verdim sanıyordum. Hücrenin içinde dolaşıp duruyor, düşünüyordum hep. Ben ele verdim sanıyordum onu. Yatağa yatıp da gözlerimi kapayınca bir ses çınlamaya başlıyordu kulağımda: Sen ele verdin onu, Mitin’i sen yakalattın, ele verdin Mitin’i.

Bunun hayal olduğunu, gerçekten böyle bir sesin olmadığını biliyor, uyumak istiyordum ama uyku girmiyordu gözüme; düşünmemek istiyordum, yapamıyordum. Bu acı veriyordu bana işte!

Lidiya parmağına saçını dolayıp çözerek, durmadan çevresine bakınarak konuşuyordu. Giderek heyecanlanıyordu. Annesi omzuna dokunarak:

— Lidiya’cığım, dedi, sakin ol.

Ama sakin olmak elinde değildi artık Lidiya’nın.

— Öyle bir acıydı ki bu… diye başladı.

Sözünün sonunu getiremedi, divandan atlayıp, koltuğa çarparak koşup çıktı odadan. Annesi de arkasından gitti. Pencerenin içinde oturan lise öğrencisi:

— Hepsini aşmalı alçakların, diye söylendi. Annesi:

— Sana ne oluyor? dedi. Lise öğrencisi:

— Hiç… diye cevap verdi.

Masanın üzerindeki paketten bir sigara alıp yaktı. Teyze de bir sigara yaktı, başını sal ayarak:

— Evet, dedi, tek kişilik hücreye kapatılmak gençler için çok kötü oluyor.

Nehlüdof:

— Herkes için kötüdür, dedi.

— Hayır, herkes için değil. Gerçek devrimciler için bunun bir dinlenme, rahata erme olduğunu duydum. Devamlı bir kuşku, tehlike, maddî sıkıntı içinde yaşar devrimci; kendi için, arkadaşları

için, yoluna baş koyduğu dâva için korkar hep; en sonunda

yakalarlar onu, her şey bitmiştir artık, omuzlarındaki sorumluluk alınmıştır: Otur rahatına bak.

Düpedüz söylemişlerdir bana yakalanınca sevindiklerini. Gelgelelim genç suçsuzlar için —daima önce Lidiya gibi suçsuzları atarlar içeri— bunlar için ilk şok korkunç oluyor işte. Özgürlüğünüzün elinizden alınması, itilip kakılmanız, aç bırakılmanız, içersinin havasının kötü olması, çekilen her çeşit eziyet vız gelir. Bütün bunlar iki kat daha kötü olsa gene kolaylıkla katlanır insan, yeter ki oraya ilk girdiğinde o şok sarsmasın benliğini.

— Siz nereden biliyorsunuz bunları? Lidiya'nın teyzesi içtenlikle acı acı gülümsedi.

— Ben mi? İki kere yattım hücrede. Beni oraya ilk atıldığımda —hiç suçum yokken yakalamışlardı beni— yirmi iki yaşındaydım, çocuğum vardı kucağımda, ayrıca gebeydim de.

Özgürlüğümden yoksun olmanın, çocuğumdan, kocamdan ayrılmanın ağırlığı, artık insan olmaktan çıkıp bir eşya olduğumu anladığım zaman hissettiklerimin yanında hiçti. Kızıma bir Al ahaısmarladık demek istedim, yürümemi söylediler, arabaya bindirdiler beni. Beni nereye götürdüklerini soruyordum, götürdüklerinde göreceğimi söylüyorlardı. Sorgu sualden sonra üstümdekileri çıkarıp numaralı ceza evi giysileri giydirdiler bana, kemerlerin altından geçirdiler, bir kapıyı açıp içeri attılar beni, kapıyı kilitleyip gittiler. Koridorda bir aşağı bir yukarı dolaşan, geçerken arada bir de kapımdaki delikten içeri bakan tüfekli nöbetçi kaldı yalnız. O anda çok

fena oldum. Hatırlıyorum, beni en çok şaşırtan, sorguya çekerken jandarma subayının bana sigara uzatma-sıydı. Demek biliyordu insanların bazı anlarda sigara içmeyi nasıl istediklerini; insanların özgürlüğü, ışığı nasıl sevdiklerini, annelerin çocuklarını, çocukların annelerini nasıl sevdiklerini biliyordu. Evet, dünyada değer verdiğim her şeyden böylesine acımadan koparıp almışlardı beni, yabanî bir hayvan gibi kilitli kapıların ardına atmışlardı. Öyle kolay kolay katlanılabilecek bir şey değildi bu. Tanrıya, insanlara, insanların birbirini sevdiklerine inanan bir kimse başına böyle bir şey geldikten sonra hiç birine inanmaz artık bunların. O günden sonra ben de inanmıyorum insanlara, nefret ediyorum onlardan.

Kadın gülümseyerek bitirdi sözünü.

Lidiya'nın biraz önce çıktığı kapıdan annesi girdi, Lidiya'nın sinirlerinin bozuk olduğunu, konuğun yanına çıkamayacağını bildirdi.

Teyzesi:

— Niçin mahvediyorlar körpecik bir ruhu? dedi. Beni asıl üzen, istemeyerek böyle bir şeye sebep olmamdır.

Annesi:

— İnşal ah köy havası iyi gelir ona, dedi, babasının yanına yol ayacağız onu.

Teyze, Nehlüdof'a döndü:

— Siz olmasaydınız tamamen mahvolacaktı. Minnettarız si—ze. Sizi görmek istememin bir sebebi daha vardı; şu mektubu Vera Yefremovna'ya vermenizi isteyecektim, (cebinden bir mektup çıkardı.) Zarf kapalı değildir, okuyun; ister yırtıp atın, ister verin, hangisini daha uygun bulursanız onu yapın. Gizli bir şey yok içinde.

Nehlüdof mektubu aldı, onu Vera Yefremovna'ya ileteceğine söz verdi, vedalaşıp çıktı.

Okumadan ağzını kapadı mektubun, sahibine iletmeye kararlıydı onu.

XXVI

Nehlüdof'u Petersburg'da tutan son işi, din suçluları işiydi. Onlar için dilekçeyi Çar'a, alaydan eski arkadaşı, Çar'ın yaveri Bogatıryef aracılığıyla verecekti. Erkenden gitti Bogatıryef'e, evdeydi arkadaşı, kahvaltısını yapıyordu, biraz sonra çıkacaktı. Kısa boylu, tıknaz bir adamdı Bogatıryef; çok kuvvetlî —nalı tuttu mu eğebiliyordu— temiz yürekli, dürüst, yalanı dolanı olmayan, hattâ

özgür düşünceliydi. Bu niteliklerine rağmen saraya yakındı, Çar'ı da ailesini de sever, —şaşılası

bir durumdu— içinde bulunduğu bu çevrenin yalnız iyi yanlarını görür, kötülüklerine, alçaklıklarına karışmazdı. Ne insanları ne de alınan tedbirleri suçlar; ya susar, hiç bir şey söylemez, ya da gözüpek, gümbür gümbür öten bir sesle, bağırır gibi, söylemesi gerekeni söyler, konuşurken gene öyle yüksek sesle gülerdi. Hem kendini zorlayarak, gösteriş olsun diye yapmazdı bunu, yaradılışı

öyleydi.

— Geldiğin çok iyi oldu. Kahvaltı eder misin? Otur. Biftek— 340 —nefis. Elimin altındakinden başlarım ben daima, onunla da bitiririm. Ha, ha, ha!

Kırmızı şarap olan sürahiyi göstererek:

— Şarap iç bari, diye bağırdı. Ben de seni düşünüyordum. Dilekçeyi vereceğim. Hem de eline…

buna inan; yalnız, önce Toporof'a bir gitsen daha iyi olmazmıydı diye düşündüm.

Toporof adını duyunca Nehlüdof yüzünü buruşturdu.

— Her şey onun elindedir. Zaten sen gitmesen de ona soracaklar. Belki bir yardımı dokunurdu sana.

— Sen git dersen giderim. Bogatıryef:

— Çok güzel, diye bağırdı. Ee, söyle bakalım, Piter (Pe-tersburg) nasıl bir etki bıraktı sende?

Konuşsana canım.

Nehlüdof:

— Hipnotize etti beni sanki, dedi. Bogatıryef:

— Hipnotize mi? diye sordu.

Kahkahayı bastı. Peçeteyle ağzını, bıyıklarını sildi.

— Gideceksin demek? Ha? Seninle gerektiği gibi ilgilenmezse bana getir, yarın ben veririm.

Bağıra bağıra konuşuyordu gene. Masadan kalkıp haç çıkardı —bunu da ağzını sildiği gibi bilinçsiz olarak yaptığı bel iydi— kılıcını kuşanırken:

— Şimdilik al ahaısmarladık, dedi, acele işim var. Nehlüdof:

— Beraber çıkalım, dedi.

Dış kapıda Bogatıryef’in geniş, güçlü elini —her zamanki gibi bir dinçlik, canlılık, hafiflik duyarak—sıktı, ayrıldılar.

Nehlüdof, hiç bir fayda beklemediği halde, Bogatıryef’in dediğini yaptı, din suçlularıyla ilgilenen Toporof’a gitti.

Toporof’un bulunduğu görev ancak kör, ahlâk duygusundan yoksun bir insanın göremeyeceği bir çelişki içindeydi. Toporof bu çelişkiyi göremeyecek kadar hem kördü, hem de ahlâk duygusundan yoksundu. Bu çelişki Toporof’un görevinin amacıydı: Tanrının kurduğu, cehennem kapılarının da, hiç bir insan gücünün de sarsamayacağı kiliseyi dış olanaklarla —bu arada kuvvetle de—korumaktı görevi. Tanrının bu kutsal, güçlü kurumu, ba-

şında Toporof'la arkadaşlarının bulunduğu dünyasal kurumu desteklemek zorunda bırakılıyordu.

Toporof görmüyordu bu tezadı, ya da görmek istemiyordu; cehennem kapılarının bile yeneme-ceği kiliseye herhangi bir din düşmanının zarar vermemesi için canla başla çalışmaktaydı. Asıl din duygusundan, insanların eşitliği, kardeşliği bilincinden yoksun bütün insanlar gibi Toporof da, halkın, ondan tamamen başka yaratıklardan oluştuğuna, onun için gerekli olmayan şeylerin halk için zorunlu olduğuna inanırdı. Ruhunun derinliklerinde hiç bir şeye inanmaz, bu durumu da çok rahat bulurdu; ama halkın da bu duruma gelmesinden korkar, —kendi deyimiyle— halkı bu tehlikeden korumayı en kutsal görev sayardı kendine.

Bir yemek kitabında, İstakozların canlı canlı kaynar suya atılarak haşlanmayı sevdikleri yazılı

olduğu gibi, Toporof da —yemek kitabındaki bu açık seçik ifade gibi kesin — halkın batıl inancı

sevdiğini düşünür, bunu söylerdi.

Koruduğu din onun için, bir tavukçu için tavuklarını beslediği solucan neydiyse oydu. Ölmüş

solucan, pisti, iğrençti, ama tavuklar seviyorlardı onu, yiyorlardı, öyleyse vermek gerekirdi onlara solucan.

Elbette kaba anlamıyla puta tapmaktı şu İversk'lilerin, Ka-zan'lılarm, Smolensk'lilerin yaptıkları; ama halk seviyordu bunu, inanıyordu, öyleyse desteklemek gerekirdi bu batıl inançları. Böyle düşünüyordu Toporof, halkın batıl inancı sevdiğini sanıyordu. Oysa halkın batıl inancı sevmesinin suçu Toporof'un, onun gibi aydınlığa kavuşmuş, ama el erindeki ışığı, bilgisizliğin karanlığından kurtulmaya çalışan halka yardım için değil, onu bu karanlığa iyice gömmek için kul anan insanlarında.

Nehlüdof bekleme odasına geldiğinde Toporof, çalışma odasında, ülkenin batısında zorla ortadoks edilen halk arasında Ortodoksluğu yayan, yaşatan soylu bir rahibeyle sohbet ediyordu.

Bekleme odasında görevli memur ne istediğini sordu Neh-lüdof'a; onun, bazı din suçlularının dilekçesini Çar'a iletme işini üzerine aldığını öğrenince, dilekçeyi görüp görmeyeceğini sordu.

Nehlüdof dilekçeyi verdi, memur dilekçeyle çalışma odasına girdi. Şapkasının kenarlarından tülü

omuzlarına kadar uzanan, etekleri yerlerde sürünen rahibe, topaz bir teşbih tuttuğu, tırnak-

lan temizlenmiş, beyaz el erini göğsünün üzerinde kavuşturmuş, çalışma odasından çıktı, gitti.

Hâlâ çağırmıyorlardı Nehlüdof'u. Toporof dilekçeyi okuyor, başını sal ıyordu. Dilekçenin güçlü

anlatımı şaşırtmıştı onu, canını sıkmıştı.

Dilekçeyi sonuna kadar okuduktan sonra Çar'ın eline geçerse birtakım hiç de hoş olmayan yanlış

anlamalara yo! açabilir bu, diye geçirdi içinden. Dilekçeyi masanın üzerine koyduktan sonra zile bastı, Nehlüdof'u içeri almalarını söyledi.

Bu din suçlularını hatırlıyordu, daha önce de bir dilekçeleri vardı. Durum şuydu: Hıristiyanlıktan uzaklaşmış oldukları ihbar edilmişti, yakalanıp mahkemeye vermişlerdi onları, ama mahkeme suçsuz olduklarına karar vermişti. O zaman piskoposla vali nikâhlarının yasa dışı olduğu gerekçesiyle, aileleri dağıtmış, kocalarını bir yana, karılarını bir yana, çocukları da başka bir yana sürgün etmişti. İşte bu babalar, karılar ailelerinin dağıtılmamasını diliyorlardı. Toporof, bu olay kendisine aksettiği zamanki düşüncelerini hatırlıyordu. Dilekçeyi kabul etse mi diye karar

verememişti bir türlü. Ama bu köylü ailelerinin her bir üyesini başka bir yana sürülmesi üzerine verilen kararı onaylamanın sakıncalı herhangi bir yanı olamazdı; oysa ailelerin yerli yerinde bırakılmaları dinden kopma yolunda öteki köylüler üzerinde kötü örnek olabilirdi; sonra, piskoposun görevine ne denli bağlı olduğunu gösteriyordu bu olay. Bütün bunları göz önüne alarak, işlemin yürütülmesine karar vermişti.

Şimdi de, Petersburg'da çok tanıdığı olan Nehlüdof gibi bir koruyucunun yardımıyla durum Çar'a haksız verilmiş bir karar olarak anlatılabileceği, ya da Avrupa gazetelerine aksedebileceği korkusuyla bir anda verdi kararını. Beklenmeyen bir karardı bu.

Nehlüdof'u ayakta, başı pek kalabalık bir insan tavrıyla karşılayarak:

— Hoş geldiniz, dedi.

Hemen konuya girdi, dilekçeyi eline alıp Nehlüdof'a göstererek:

— Haberim vardı bu durumdan, diye devam etti. İsimleri okur okumaz hatırladım. Gerçekten de haksız bir işti. İnanın ki bunu bana hatırlattığınız için minnettarım size. İl yöneticilerinin işgüzarlığı

işte… (Nehlüdof, karşısındakinin soluk yüzündeki ha-

reketsiz maskeye tiksintiyle bakıyor, susuyordu.) İşlemin durdurulması, köylülerin ailelerine dönmesi için gerekeni yapacağım. Nehlüdof:

— Öyleyse bu dilekçeyi vermeyeyim mi? diye sordu.

— Vermeyin. Ben söz veriyorum size.

Ben sözcüğünü —onun dürüstlüğüne, onun sözüne her şeyden çok güvenebileceğinden emin olduğu besbel i— üzerine basa basa söylemişti.

— İyisi mi hemen şimdi yazıvereyim, diye ekledi. Buyrun oturun bir dakika.

Masaya gidip yazmaya başladı. Nehlüdof ayakta duruyor, yukardan aşağı bu dar, uzun, dazlak kafaya, uç kalemi kâğıt üzerinde çabuk çabuk dolaştıran, koyu mavi iri damarları çıkık bu ele bakıyor; hiç bir şeyi umursamadığı besbel i bu adamın bunu niçin yaptığına, bu işle niçin böylesine ilgilendiğine akıl erdire-miyordu. Niçin?..

Toporof zarfı kaparken:

— Tamam işte, dedi. (Dudaklarında gülümsemeye benzer bir şey belirdi.) Koruduğunuz köylülere söyleyin bunu.

Nehlüdof zarfı alırken:

— Niçin onca ıstırabı çekti bu insanlar? diye sordu. Toporof, Nehlüdof'un sorusu pek hoşuna gitmiş gibi başını

kaldırıp gülümsedi.

— Bunu söyleyemem size. Yalnız şu kadarını söyleyebilirim, koruduğumuz halkın çıkarları

öylesine önemlidir ki, din sorunları konusunda gösterilen her türlü aşırı titizlik, son zamanlarda yaygınlaşan dine karşı aşırı umursamazlıktan daha korkunç, daha zararlı değildir.

— Peki ama, iyilik kavramının ilk koşulu olan aile, din adına nasıl dağıtılabiliyor…

Toporof, besbel i Nehlüdof'un sözlerinden hoşlandığı için, alçak gönül ülükle gülümsemeye devam ediyordu. O anda Nehlüdof ne söylerse söylesindi; Toporof, devletin yüksek organlarından birinin doruğunda bulunmanın verdiği büyüklük duygusuyla, onun her söylediğini hoş, tek yanlı bulurdu.

— Kişi böyle düşünebilir bu konuda, dedi, ama devlet başka türlü düşünüyor.

Başıyla selâm verip elini uzatarak:

— Neyse, saygılarımla, diye ekledi.

Nehlüdof uzatılan eli sıktı, aceleyle çıktı. Bu eli sıktığına pişman olmuştu.

Sokağa çıktığında düşünüyordu: Halkın çıkarları ha! Halkın değil senin çıkarların aslında.

Yalnız senin çıkarların.

Nehlüdof, görevi, hakkı hukuku, dini korumak, halkı eğitmek olan kuruluşlarda çalışan memurları

gözünün önünden şöyle bir geçirdikten sonra, izinsiz içki sattı diye cezaya çarptırılan köylü

kadını, hırsızlıktan yatan ufaklığı, boş gezdiği için yakalanan aylağı, yangın çıkardı diye yargılanan köylüyü, para çaldı gerekçesiyle deliğe tıkılan bankacıyı, sırf gerekli bilgileri ağzından alabilmek umuduyla karanlık hücrede yatırılan zaval ı Lidiya'yı, Ortodoksluğa kötülükleri dokundu iddiasıyla içeri atılan köylüleri, anayasa istiyor diye tutuklanan Gurkeviç'i düşündü. Nehlüdof bütün bu insanların yakalanmalarının, ceza evine atılmalarının, ya da sürgüne yol anmalarının sebebinin hiç de başkalarına zararları dokunduğu, ya da yasalara aykırı iş yaptıkları olmadığını; memurların, zenginlerin, halktan topladıklarından diledikleri gibi yararlanmalarını engel edikleri için ezildiklerini kesinlikle biliyordu artık.

İzinsiz içki satan köylü kadın da, kentte başıboş dolaşan hırsız da, bâtıl inancı yıkmaya çalışan din suçluları da, elinde bildirilerle Lidiya da, anayasa üzerine düşünceleriyle Gurkeviç de ayak bağıydılar onlar için. Bu yüzden Nehlüdof, teyzesinin kocasından, yargıtay üyelerinden, Toporof'tan tutun da, bakanlık kalemlerinde oturan ötemiz giyimli, çıt-kırıldım küçük memurlara kadar bütün devlet memurlarının, suçsuz insanların ıstırap çektiklerini hiç mi hiç

umursamadıklarına, yalnızca bütün bu tehlikeli insanlardan nasıl kurtulacaklarını düşündüklerine inanıyordu.

Öyle ki, bir suçsuzu cezalandırmamak için on suçluyu/salı-vermeli kuralı kulak arkası edilmiş; tersine, yaşla beraber kuru da yanar hesabı, gerçek bir tehlikeyi ortadan kaldırmak için on gerçek tehlikesiz gözden çıkarılıyordu.

Çevresinde olup bitenleri böyle açıklamak Nehlüdof'a pek kolay, açık seçik geliyordu, onu bu görüşü benimsemekte kuşkuya düşüren de bu açık seçiklikle kolaylıktı zaten. Böylesine

çapraşık, karmakarışık bir oluşun böylesine basit, korkunç açıklamasının olması akıl almaz bir şeydi; hak, hukuk üzerine, iyilik, yasa, din, Tanrı v.b. üzerine söylenen bunca sözün kuru lâf kalabalığı olduğuna, en kaba bir cencil iği, civdansızlığı gizlediğine inanmak güçtü.

XXVII

O akşam istese gidebilirdi Nehlüdof, ama Mariette'ye tiyatroda ona uğramaya söz vermişti; ne var ki, oraya gitmemesi gerektiğini bildiği halde, kendi kendini aldatarak, verdiği sözü tutmak zorunda, olduğunu düşünerek gitti.

Beni yolumdan çevirmeye çalışan bu çekici şeylere karşı koyabilecek miyim? diye düşünüyordu.

—Hiç de içten değildi düşünürken.— Son bir kere daha bakalım ne var ne yok.

Frak giyinip tiyatroya geldiğinde ikinci perde başlamıştı. Konuk Fransız aktristinin, veremli kadınların nasıl öldüklerini yepyeni bir biçimde sunduğu şu Dame aux camelîas (1) oynuyordu.

Tiyatro doluydu. Mariette'nin locasını —orayı ayırtan kimseye saygıyla— hemen gösterdiler Nehlüdof'a.

Koridorda resmi giysili bir uşak duruyordu, Nehlüdof'u görünce tanıdı, öne eğilip selâm vererek açtı kapıyı.

Karşı sıradaki localarda oturanların da, oturanların arkasında ayakta duranların da, önde yalnız sırtları görünenleri de, parterde oturan ak saçlıların, saçlarına ak düşmüşlerin, saçları

dökülmüşlerin, dazlak kafalıların da, saçları briyantinlilerin, ondü-lelilerin de bütün dikkati sahnedeki ipeklilere, dantel ere bürünmüş, kendini paralayan, hiç de olağan olmayan bir sesle durmadan konuşan sıska, kemikleri fırlamış aktris üzerinde toplanmıştı. Kapı açılınca biri şişşt dedi; sıcak hava akımıyla koridordan gelen soğuk hava akımı çarptı Nehlüdof'un yüzüne.

Locada Mriette'yle, omuzunda kırmızı şalı, kocaman saç tu-valetiyle orta boylu bir kadından başka iki erkek vardı: Mariette' nîn kocası, kemerli burnu yüzü sert, resmî giysisinin geniş göğsü

nişanlarla dolu, yakışıklı, uzun boylu general; bir uzun fa-vorili, top sakal ı, saçları dökülmüş

sarışın bir adam. Zarif, ince

C) Kamelyah kadınlar. (Fransızca)— 346 —

yapılı, dekolte giyimli Mariette —yuvarlak omuzlarında bir canlılık, iki omuzunun tam ortasında sırtında da bir ben vardı— dönüp de Nehlüdof'u görünce yelpazesiyle hemen arkasındaki sandalyeyi ona göstererek içtenlikle, —Nehlüdof'un anladığı kadarıyla— pek manalı gülümsedi.

Kocası, her zamanki tavrıyla ağırbaşlı, baktı Nehlüdof'a, başıyla selâm verdi. Her halinden —oturuşundan da, karısıyla gözgöze gelişinden de— güzel karısının her yönden tek sahibi olduğu bel iydi.

Aktrisin konuşması bitince alkıştan çınladı tiyatronun içi. Mariette kalktı, locanın arka bölümüne çekilip, kocasıyla Nehlüdof'u tanıştırdı. Generalin gözlerinin içi gülüyordu. Nehlüdof la tanıştığına çok sevindiğini söyleyerek sakin, sustu.

Nehlüdof, Mariette'ye dönerek:

— Bugün gitmem gerekiyordu, ama söz vermiştim size, dedi. Marietie, Nehlüdof'un sözünün anlamına karşılık vermek

amacıyla:

— Beni görmek istemiyorsanız, üstün bir aktris görün bari, dedi.

Kocasına döndü:

— Son sahnede ne başarılıydı değil mi? Kocası başını sal adı.

Nehlüdof:

— Bunlar etkilemem beni, dedi. Bugün öylesine gerçek zaval ılar gördüm ki…

— Oturun da anlatın.

General dinliyor, gözlerinin içindeki alaylı gülümseme giderek daha bir belirginleşiyordu.

— Hiç suçu yokken onca zaman hücrede yatırılan, serbest bıraktıkları kızı gördüm. Mahvolmuş

bir zaval ı.

Mariette kocasına:

— Sana söylediğim kız bu, dedi. General, başını öne eğerek:

— Evet, diye cevap verdi, onu kurtarabildiğinize çok sevindim. Ben sigara içmeye çıkıyorum.

Nehlüdof, adamın bıyığının altından alaylı alaylı gülümsedi-ğini farketmişti. Yalnız kaldıklarında Mariette'nin ona bir şeyler söylemesini bekliyordu; ama genç kadın hiç oralı değildi, şaka

ediyor, Nehlüdof'u duygulanması gerektirdiğine inandığı oyundan söz ediyordu.

Nehlüdof, Mariette'nin ona bir şey söylemek niyetinde olmadığını anlamıştı. Akşam tuvaleti içinde bütün çekiciliğiyle, omuzlarının güzel iğiyle, beniyle görünmek istemişti ona, hepsi o kadar, Nehlüdof hem hoşlanıyordu bu durumdan, hem iğreniyordu.

Dün bu güzel ik üzerinde bulunan örtü Nehlüdof için tamamen kalkmış değildi şimdi, ama örtünün altında ne olduğunu görüyordu. Bakarken haz duyuyordu Mariette'ye, ama onun bir yalancı

olduğunu, yüzlerce insanın hayatı, gözyaşı üzerinde yükselen kocasını sevdiğini, bütün bunları

umursamadığını, dün ona söylediklerinin hepsinin yalan olduğunu, yalnız Nehlüdof'un onu sevmesini istediğini —ama bunun sebebini ne Nehlüdof ne de Mariette biliyordu— anlamıştı.

Hem hoşlanıyor, hem de iğreniyordu bu durumdan. Birkaç kere kalkıp gitmek istemiş, şapkasını

eline almış, ama kalkmamıştı. En sonunda, kocası bıyıklarında tütün kokusuyla locaya dönüp, tanımamış gibi küçümser bir tavırla Nehlüdof'u yukardan aşağı süzünce, Nehlüdof, kapı

kapanmadan koridora çıktı, paltosunu buldu orada, tiyatrodan çıkıp gitti.

Nehlüdof Nevski caddesinden eve doğru yürürken birden uzun boylu, düzgün bedenli, giyinişi albenili bir kadın gördü. Geniş, asfalt tratuarda yavaş yavaş yürüyordu. İğrenç etkisinin farkında olduğu yüzünden de, hal erinden de bel iydi. Karşıdan gelenler de, arkadan gelip onu geçenler de tepeden tırnağa süzüyorlardı kadını. Nehlüdof ondan hızlı yürüyordu, geçerken o da .baktı

yüzüne. Boyalı yüzü güzeldi; kadın, gözlerini parlatarak gülümsedi. Nehlüdof'a. Tuhaftır, o anda Marîette'yi hatırladı Nehlüdof. Tiyatroda duyduğu istekle tiksintiyi beraberce duymuştu çünkü

gene. Adımlarını çabuklaştırıp uzaklaştı —kendi kendine kızmıştı— Morskaya'ya saptı, rıhtıma çıkıp —oradaki bekçiyi şaşırtarak— bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı.

Tiyatrodaki de, locaya girdiğim zaman aynı öyle gülümse-mişti. diye düşünüyordu, iki gülümsemede de aynı mâna vardı. Yalnız tek ayrılık var ikisinin arasında, bu açık, Bana ihtiyacın varsa al beni. Yoksa çek arabanı, diyor. Ötekiyse, bunları dü-— 348 —

şünmüyormuş, bir takım soylu duyguları varmış gibi göz boyamaya çalışıyor, numara yapıyor, oysa ikisinin de hamuru aynı. Hiç değilse yapmacık değil bu, öteki yalancı. Dahası var, bunu yoksul uk düşürdü bu duruma; oysa öteki bu hoş, iğrenç korkunç tutkuyla oynuyor, eğleniyor. Bu sokak kadını, susuzluğu iğrenme duygusundan kuvvetli olanlara sunulan pis kokulu, çamurlu bir sudur; ötekîsiyse, tiyatrodaki, üzerine damladığı her şeyi hiç bel i etmeden zehirleyen bir zehir.

(Nehlüdof, soylular başkanının karısıyla olan ilişkisini hatırladı, yüz kızartıcı anılar geldi aklına.) İnsan içinde hayvanî duyguların bulunması iğrenç bir şey. Ama bu yalınsa insan ruhsal dünyasının yüksekliğinden görüyor bunu, iğreniyor; ama düşünce ya da yorulunca gerçek kişiliği çıkıyor ortaya; ama bu duygu yalancı üstelik, şiirsel örtünün altına gizlenip de kendisine değer verilmesini istediği zaman, insan onu zenginleştiriyor, artık iyiyle kötüyü ayırdetmek-ten yoksun, tamamen tutsağı oluyor bu duygunun. O zaman müthiş bir şey oluyor işte bu.

Nehlüdof bunu, sarayları, nöbetçileri, kaleyi, nehri, kayıkları, kiralık araba durağını gördüğü gibi açık seçik görüyordu şimdi.

Kişiye rahatlık veren karanlığın yerine o gece kaynağı belirsiz, soluk, küskün, tuhaf bir aydınlık olduğu gibi, Nehlüdof'un ruhunda da, bilinmezliğin ona huzur veren karanlığı yoktu artık. Her şey apaydınlıktı, nemli, iyi sayılan her şeyin değersiz, iğrenç olduğunu açık seçik görüyordu şimdi. Bu parlak ışıkların, bu lüksün, eskiden beri alışılagelmiş, yalnızca cezalandırılmakla kalmayıp, üstelik yüceltilen, kişioğlunun düşünebildiği tüm güzel ikle bezenmiş suçları saklamaktan başka bir işe yaramadığını biliyordu.

Nehlüdof unutmak, görmemek istiyordu bunu, ama görmemek elinde değildi artık. Petersburg'un üzerindeki ışığın kaynağını göremediği gibi bu ışığın kaynağını da göremediği, bu ışık ona ölgün, kasvetli, gerçekten uzak geldiği halde, bu ışığın aydınlattığı şeyleri görmemek elinde değildi, aynı

anda hem neşeliydi, hem telâşlı.

XXVIII

Nehlüdof Moskova'ya iner inmez, kötü haberi Maslova'ya

bildirmek, yargıtayın mahkeme kararını onayladığını, Sibirya yolculuğuna hazırlanmak gerektiğini söylemek için doğru cezaevi revirine gitti.

Avukatın Çara yazdığı dilekçeyi de getirmişti beraberinde. Maslova'ya imzalatacaktı onu. Ama pek umut var değildi bu dilekçeden. Tuhaftır, başarıya ulaşmak da istemiyordu artık. Sibir-lya'ya yolculuğu, sürgünlerin kürek cezalılarının arasındaki hayat [düşüncelerine iyice alıştırmıştı

kendini; Maslova'yı affetseler jne yapacağını, kendi hayatını, Maslova'nın hayatını nasıl düzen-jleyeceğini düşünemiyordu bile. Amerika'lı yazar Toro'nun sözle-Jrini hatırlıyordu; Amerika'da kölelik olduğu zamanlar şöyle delmişti Toro: Köleliğin yasalarda öngörüldüğü, savunulduğu bir

[ülkede dürüst insanlara en yakışan yer cezaevidir. Petersburg'a [gidip geldikten sonra, orada öğrendiklerinden sonra Nehlüdof da [böyle düşünüyordu şimdi.

Evet, diye geçiriyordu içinden, bu devirde Rusya'da dürüst bir insana en yakışan yer cezaevidir.

Cezaevine yaklaşırken, ka-jpısmdan girerken açık seçik hissediyordu da bunu.

Nehlüdof'u tanıyan revir kapıcısı, Maslovanın oradan ayrıl jdığını söyledi.

— Nerede şimdi?

— Gene içerde.

— Niçin geri yol adılar onu?

Kapıcı, küçümser bir tavırla gülümseyerek:

— Bunlar hep böyledir efendim, dedi. Sağlık memuruyla mercimeği fırına verdi, başhekim de kovdu onu.

Nehlüdof, Maslova'nın, onun ruhsal durumunun onu böyle-Jsine etkileyebileceğini hiç

düşünmemişti. Bu haber şaşkına çe-Jvirmişti onu. Kişinin, beklenmedik büyük bir haber aldığında duy-Iduklarını duydu bir anda. Bir acı saplanmıştı yüreğine. Bu haber Ikarşısında duyduğu ilk duygu utançtı. Maslova'nın ruh dünyasını değiştireceğini sandığı için gülüyordu şimdi kendi kendine. Yardımımı istememesi, o sitemler, gözyaşları, benden elden geldiğince yararlanmak isteyen aşağılık bir kadının .kurnazlıklarıydı hep. Son görüşmelerinde Maslova'nın düzelemeyeceğini sezinler gibi olduğunu hatırladı. Şimdi doğru çıkmıştı her şey. Şapkasını

başına koyup, uyur gezer gibi revirden çıkarken geçmişti— 350 —bütün bunlar aklından, Ama ne yapmalıyım şimdi? diye soruyordu kendi kendine. Ona bağlı mıyım? Özel ikle bu davranışından sonra özgür değil miyim artık?

Ne var ki, bu soruyu kendine sorar sormaz, kendini özgür sayarak Maslova'yı bırakmakla, istediği gibi, Maslova'yı değil, kendi kendini cezalandıracağını anladı, dehşete kapıldı.

Hayır! dedi. Bu olan, verdiğim kararı değiştiremeyeceği gibi, onu daha bir güçlendirmişti de.

Varsın, ruhsal durumunun gerektirdiği her şeyi yapsın. Sağlık memuruyla fırına mı verdi mercimeği, varsın versin, bu onu ilgilendiren bir iş. Benim isimse, vicdanımın benden istediğini yapmaktır. Vicdanım, işlediğim günahı ödemem için özgürlüğümden vazgeçmemi, —kâğıt üzerinde de olsa— onunla evlenmemi, onu nereye yol arlarsa arkasından gitmemi istiyor;

yapacağım bunu. Öfkeli bir inatla söylemişti, yapacağım bunu diye. Revirden çıkıp, kararlı

adımlarla cezaevinin büyük kapısına doğru yürüdü.

Kapıya yaklaşınca nöbetçiye, geldiğini müdüre haber vermesini, Maslova'yla görüşmek istediğini söyledi. Nöbetçi, Nehlü-dof'u tanıyordu. Nehlüdof'u kendine yakın bularak, cezaevindeki büyük değişikliği haber verdi ona: Yüzbaşıyı görevinden almışlar, yerine yeni, çok sert bir müdür vermişlerdi. Nöbetçi:

— Anasını ağlatıyor herkesin, diyordu. Kendisi burada, hemen bildirirler ona geldiğinizi.

Gerçekten de içerdeydi müdür, biraz sonra çıktı Nehlüdof'un yanına. Yeni müdür elmacık kemikleri çıkık, hareketleri pek ağır, asık suratlı, uzun boylu bir adamdı.

Başım çevirip Nehlüdof'un yüzüne bakmadan:

— Görüşmeler belirli günlerde görüşme yerinde olur, dedi.

— Ama Çara yandığımız bir dilekçeyi imzalatmam gerek.

— Bana verin, ben imzalatayım.

— Cezalıyı görmem gerek. Eskiden her zaman izin veriyorlardı bana.

Müdür, Nehlüdof'a göz ucuyla bakarak:

— O eskidendi, dedi.

Nehlüdof, cebinden kâğıdı çıkarırken:

— Valilikten iznim var benim, diye diretiyordu.

Müdür, hâlâ Nehlüdof'un yüzüne bakmadan:

— Veriniz, dedi.

Kuru, uzun parmaklarıyla —işaret parmağında altın bir yüzük vardı— Nehlüdof'un uzattığı kâğıdı

aldı, ağır ağır okudu:

— Odama buyrun, dedi.

Müdür odasında bu keresinde hiç kimsecikler yoktu. Müdür, masasına oturup, üzerindeki kâğıtları

karıştırmaya başladı. Görüşme sırasında dışarı çıkmak niyetinde olmadığı bel iydi. Neh-Jüdof, siyasî suçlulardan Bogaduhovskaya'yı görüp göremeyeceğini sorunca müdür, bunun imkânsız olduğunu söyledi.

— Siyasî suçlularla hiç kimseyi görüştürmüyoruz, dedi. Sonra kâğıtlara daldı gene. Nehlüdof, cebinde Bogoduhos-kaya'ya mektupla, gizli niyetleri anlaşılmış bir suçlu gibi hissetti kendini.

Maslova odaya girince müdür başını kaldırdı, ne Nehlüdof'a ne de Maslova'ya bakarak:

— Görüşebilirsiniz! dedi.

Önündeki kâğıtları karıştırmaya devam etti.

Maslova gene eskisi gibi giyinmişti: Beyaz bluz, eteklik, başörtüsü. Nehlüdof'a yaklaşıp onun soğuk, öfkeli yüzünü görünce kulaklarına kadar kızardı birden; bluzunun eteğiyle oynayarak gözlerini yere indirdi. Onun bu bozulması revir kapıcısının sözlerini doğruluyordu.

Nehlüdof son görüşmelerinde olduğu gibi davranmak istiyordu ona, ama elini uzatamıyordu.

Öylesine iğreniyordu şimdi ondan.

Elini uzatmadan, yüzüne de bakmadan, buz gibi bir sesle:

— Kötü haber getirdim size, dedi, yargıtayda reddettiler dilekçenizi.

Maslova, tıkanıyormuş gibi tuhaf bir sesle:

— Biliyordum zaten, dedi.

Eskiden olsaydı, Nehlüdof nereden bildiğini sorardı ona; oysa şimdi öyle yüzüne bakıyordu.

Gözleri dolu doluydu Maslo-va'nm. Ama bu Nehlüdof'u yumuşatmamış, daha da sinirlendirmişti.

Müdür kalktı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Nehlüdof, o anda Maslova'ya karşı duyduğu tiksintiye rağmen, yargıtayın kararına üzüldüğünü

söylemesi gerektiğini düşündü.

— Umutsuzluğa kapılmayın, dedi. Çara yazdığımız dilekçeden bir sonuç alabiliriz belki, sonra öyle sanıyorum ki…

Maslova ağlamaklı, nemli gözlerle Nehlüdof'a bakarak:

— Benim dediğim bu değil… diye mırıldandı.

— Ya ne?

— Revire uğradınız, yüzde yüz benden söz ettiler size… Nehlüdof kaşlarını çatarak, soğuk:

— Sizi ilgilendiren bir şey bu, dedi.

Maslova revirden söz edince, Nehlüdof'un unutur gibi oî-duğu öfkesi gene, bu kez daha bir güçlü, sarmıştı içini. Maslova' nın yüzüne nefretle bakarak, Yüksek çevreden her kızın seve seve evleneceği, bunu kendi için bir

mutluluk sayacağı bir insan, karısı olmasını istiyor ondan da, o bekleyemiyor, sağlık memuruyla işler beceriyor diye geçiriyordu içinden.

— İmzalayın şu dilekçeyi, dedi.

Cebinden büyük bir zarf çıkarıp masaya koydu. Maslova başörtüsünün ucuyla gözyaşını sildi, masanın önündeki sandalyeye oturup nereyi, nasıl imzalayacağını sordu.

Nehlüdof gösterdi ona. Maslova sol eliyle bluzunun sağ kolunu yukarı çekti. Nehlüdof yanında ayakta duruyor, sessizce Maslova'nın masaya eğilmiş sırtına bakıyordu. Genç kadının bedeni, tutmaya çalıştığı hıçkırıklarla sarsılıyordu arada bir. İki duygu çarpışıyordu Nehlüdof'un ruhunda: Gururunun incinmesinden doğan öfkeyle, acı çeken bir insana duyulan acıma. İkinci duygu daha baskın çıktı. Eskiden de yürekten acıyor muydu ona, yoksa günahlarını, bayağılığını Maslova'yı

suçladığı şeylerde mi görmüştü, hatırlamıyordu. Nedense, ansızın suçlu hissetmişti kendini, acımıştı ona.

Maslova dilekçeyi imzalayıp, mürekkeplenen parmağını eteğine sildikten sonra kalktı, Nehlüdof'a baktı. Nehlüdof:

— Ne olursa olsun, kararım hiç bir zaman değişmeyecektir, dedi.

Genç kadını bağışladığı düşüncesi acıma duygusunu daha da güçlendirdi, avutmak istedi onu.

— Söylediğim bir şeyi yaparım ben. Nereye yol arlarsa yoî-iasmlar sizi, ben de geleceğim.

Maslova'nın gözlerinin içinde sevince benzer bir ışık belirdi, aceleyle kesti Nehlüdof'un sözünü: —

Boşuna uğraşıyorsunuz.

— Yolda nelere ihtiyacınız olacağını biliyor musunuz?

— Hiç bir şeye. Sağolun.

Müdür yanlarına geldi, Nehlüdof onun uyarmasını beklemeden, Al ahaısmarladık, deyip ayrıldı

Maslova’dan, çîktı. O güne kadar hiç tatmadığı, huzur verici bir duygu vardı içinde; sevinçliydi, insanları seviyordu. Maslova ne yaparsa yapsın, ona karşı olan sevgisini sarsamayacağı bilinci Nehlüdof’u mutluluğun doruğuna çıkarmıştı. Varsın sağlık memuruyla istediğini yapsındı Maslova, bu onu ilgilendiren bir şeydi: Kendi için sevmiyordu onu, onun için, Tanrı için seviyordu.

Öte yandan, Maslova’nın revirden kovulmasına yol açan, Nehlüdof’un da inandığı, sağlık memuruyla gizli ilişkisinin aslı şöyleydi: Maslova, hemşirenin istediği ıhlamuru getirmek için koridorun sonundaki eczaneye gitmişti. Onu durmadan rahatsız eden, yüzü sivilceli, uzun boylu sağlık memuru Ustinof yalnızdı içerde. Adam hemen sarılmak istemişti ona gene, o da ondan kurtulmaya çalışırken öyle itmişti ki onu, sağlık memurunun başı rafa çarpmış, birkaç şişe yere düşüp kırılmıştı.

Tam o sırada koridordan geçmekte olan başhekim şangırtıyı duyup, koşarak eczaneden çıkan yüzü kıpkırmızı Maslova’yı görünce öfkeyle bağırmıştı ona:

— Burada namusunla çalışmayacaksan yol arım seni geldiğin yere.

Koridora çıkan sağlık memuruna gözlüklerinin üstünden sert sert bakarak:

— Ne oluyoruz? diye sormuştu.

Sağlık memuru gülümseyerek temize çıkarmaya çalışmıştı kendini. Doktor onu dinlemeden, gözlüğüyle bakmak için başını kaldırıp odasına gitmiş, hemen o gün müdüre Maslova’nın yerine daha ağırbaşlı bir yardımcının gönderilmesini söylemişti. Maslova’yla sağlık memuru arasındaki olayın hepsi buydu işte.

Erkeklerle oynaştı gerekçesiyle revirden kovulması, özel ikle Nehlüdof’la görüşmesinden sonra çok ağır gelmişti Maslova’ya-Erkeklerden tiksiniyordu. Geçmişini, şimdiki durumunu gözönün-de bulundurarak bazı kimseler, bu arada sivilceli yüzlü sağlık memuru da onu horlama hakkını

buluyordu kendilerinde, onun direndiğini görünce de şaşıyorlardı. Bu çok dokunuyordu ona, kendi kendine acıyor, ağlamak istiyordu. Şimdi de, Nehlüdof’la görüşmeye gelirken, onun sonunda yüzde yüz duyacağı bu haksız suçlamayı ona anlatmak, kendini temize çıkarmak niyetindeydi.

Konuşmaya başlayınca, Nehlüdof’un inanmadığını, ne söylerse söylesin, bunun onun kuşkularını

doğrulamaktan başka bir şeye yaramayacağını hissederek susmuş, gözleri yaşarmış, gırtlağına bir hıçkınk düğümlenmişti.

Maslova hâlâ —ikinci görüşmelerinde Nehlüdof’a söylediği gibi— onu affetmediğine, ondan nefret ettiğine inandırmaya çalışıyordu kendini; oysa çoktan tekrar sevmeye başlamıştı onu. Hem öyle seviyordu ki, elinde olmadan Nehlüdof’un ondan istediklerini yapıyordu. İçkiyi, sigarayı bırakmıştı, şuna buna cilve yapmıyordu artık, revire girmeyi kabul etmişti. Bütün bunları, Nehlüdof’un böyle istediğini bildiği için yapıyordu. Evlenmeyi her keresinde öylesine kesinlikle reddetmesinin asıl nedeni, ona bir zamanlar söylediği o gurur dolu sözleri gene söyleyebilmek isteğiydi; sonra, evlenirlerse Nehlüdof’un mutsuz olacağını biliyordu. Nehlüdof’un kendini feda edişini kabul etmemeye kararlıydı; öte yandan, Nehlüdof’un onu küçümsediğini, eskisi gibi bir sokak kadını

olarak kalacağını düşündüğünü, onda olan büyük değişikliği göremediğini düşünmek de çok acı

veriyordu ona. Nehlüdof’un, revirde onun kötü bir şey yaptığını düşünebileceği, küreğe gitmesinin artık kesinleştiği haberinden daha çok ıstırap veriyordu ona şimdi.

XXIX

İlk kafileyle yol ayabilirlerdi Maslova'yi, onun için yol hazırlıklarına hemen başlamıştı Nehlüdof.

Ama işi o kadar çoktu ki, kendini ne kadar zorlarsa zorlasın, onları bitiremeyeceğini biliyordu.

Eskisinden çok değişikti şimdi durum. Eskiden ne yapması gerektiğini önceden düşünerek yapardı, her işinde tek dü-

sunduğu şey de Dmitri İvanoviç Nehlüdof'un çıkarıydı. Ne var ki, şimdiye kadar her şey Dmitri İvanoviç Nehlüdof içindi ama, gene de sıkıcıydı hayat. Oysa şimdi işleri başkalarıyla ilgiliydi, Dmitri İvanoviç Nehlüdof'la değil; ama gene de ilginç, çekiciydi bu işler, hem çoktular.

Dahası var, eskiden Dmitri İvanoviç Nehlüdof'un işleriyle uğraşmak pek sıkıcı bir şeydi; başkalarının işleriyle uğraşmaksa haz veriyordu ona.

O sırada üç çeşit işi vardı Nehlüdof'un; her zamanki titizliğiyle kendi yapmıştı bu ayırımı, her biri için ayrı bir çanta taşıyordu yanında.

Birinci iş Maslova ve ona yardım işiydi. Çar'a verilen dilekçenin izlenmesi, desteklenmesiyle, Sibirya yolculuğu için hazırlıkları içine alıyordu bu.

İkinci iş: mal, mülk sorunuydu. Panovo'da toprak köylülere verilmişti; köylüler, köyün ortak parasına yatıracaklardı paralarını. Gelgelelim bunu resmî bir anlaşmayla kesinleştirmek gerekiyordu. Kuzminsk'deyse onun bıraktığı gibi kalmıştı iş; yani toprağın parasını o alacaktı, ama ödemenin nasıl olacağını, bu paranın ne kadarını kendine alacağını, ne kadarını köylülere bırakacağını bir karara bağlamak gerekiyordu. Sibirya yolculuğunda ne gibi harcamalarda bulunması gerektiğini bilmediği için, zaten yarıya indirdiği bu gelirinden tamamen yoksun olmak istemiyordu.

Üçüncü iş de, durmadan ona başvuran cezalılara yardım işiydi. Önceleri, ondan yardım isteyen cezalılar için bir şeyler yapmaya koşuyordu hemen; ama yardım isteyenler o kadar çoktu ki, herkese yardım edemeyeceğini anladı bir zaman sonra, kendiliğinden dördüncü bir iş çıktı ortaya.

Son zamanlarda öteki işlerinden çok zamanını alan bu dördüncü iş, ceza mahkemesi denilen garip kuruluşun nereden geldiğini, ne olduğunu araştırmaktı. İçindeki cezalıların bir bölümünü

tanıdığı cezaevi de, Petropavlovski kalesi de, Sahalin de bu mahkemenin marifetleriydi. Bir türlü

akıl erdiremediği şu ceza yasası böyle buyururdu diye yüz binlerce insan ıstırap çekiyordu oralarda.

Cezalılarla görüşmelerinden, sorunlarına avukatın, ceza evipapazının, müdürünün verdikleri cevaplardan, notlarından Nehlü-dof, suçlu denilen cezalıların beş grup altında toplandığı

sonucuna vardı.

Birinci gruptakiler Menşof gibi, Maslova gibi, ötekiler gibi tamamen suçsuz insanlardı, adlî

yanlışlıklar sonucu düşmüşlerdi buraya. Papazın gözlemlerine göre, çok değildi böyleleri, cezalıların yüzde yedisi kadar bîr şey. Ama bunların durumu pek bir ilgi çekici oluyordu.

İkinci gruba öfke, kıskançlık, sarhoşluk gibi olağan olmayan anlarda yaptıkları yüzünden cezalandırılanlar giriyordu. Aslında yaptıkları, onları yargılayanların, cezalandıranların aynı

koşul ar altında yapacakları yüzde yüz olan şeylerden başka bir şey değildi. Nehİüdof’a göre bu gruptakiler cezalıların hemen hemen yarısından fazlasını oluşturuyordu.

Üçüncü gruptakiler, kendi anlayışlarına göre son derece olağan, hattâ iyi; ama yasaları yapan, ona yabancı insanların anlayışına göre de kötü sayılan şeyler yaptıkları için cezalanan insanlardı.

Bunlar gizli şarap satanlar, kaçakçılık yapanlar, bey yerinden ya da devlet ormanlarından ot, odun kesenlerdi. Hırsızlık eden dağlılar, kilise soyan dinimize henüz girmemişler de bu gruptandı.

Dördüncü gruba, sırf toplumun genel düzeyinden yukarda oldukları için suçlu sayılan insanlar giriyordu. Din suçluları da, özgürlükleri için savaşan Lehler de, Çerkesler de, —devlet kuvvetlerine karşı koymakla suçlanan— siyasî suçlular da bu gruptandı. Nehlüdof'un gözlemlerine göre, toplumun bu en gözde insanları hayli çoktu cezaevlerinde.

Beşinci gruptaysa, onların topluma olduğundan çok, toplumun onlara karşı suçlu olduğu insanlar giriyordu. Bunlar, yol kilimi çalan çocuk gibi, Nehlüdof'un cezaevinde de, dışarda da gördüğü, koşul arın suç sayılan o davranışa adım adım yaklaştırdığı insanlar gibi, devamlı yoksul uğun, ezilmenin yoldan çıkardığı zaval ılardı. Nehlüdof'un gözlemleri, son zamanlarda bazılarıyla ilişki kurduğu hırsızların, katil erin çoğunun bu gruba girdiği sonucunu vermişti. Yeni okulun suç işler diye adlandırdığı, toplumda bulunmaları ceza yasası için, ceza için en güçlü delil olarak öne sürülen insanları da —onları yakından tanıdıktan sonra—

bu gruba sokmuştu Nehlüdof. Bozulmuş, suç işler, kötü diye adlar takılan bu insanlar Nehİüdof'a göre, onların topluma olduğundan çok toplumun onlara karşı suçlu olduğu insanlarla aynıydılar, yalnız toplum doğrudan doğruya onlara karşı değil de, babalarına, dedelerine karşı suçluydu.

Bu gibiler arasında Nehlüdofu en çok şaşırtan, hırsızlıktan bir çok kereler yakayı ele vermiş

Ohotin adında bir suçlu olmuştu. Babası bel i değildi Ohotin'in, bir genel kadından doğmuş, çocuk yuvasında büyümüştü. Otuz yaşma kadar bekçiden yukarı insan görmediği bel iydi. Genç yaşta bir hırsızlar çetesine girmişti. Olağanüstü bir güldürü yeteneği vardı, insanları kendine bağlıyordu bu yönüyle. Nehlüdof'dan yardım istemiş, o arada kendi kendiyle de, yargıçlarla da, cezaeviyle de, yalnızca ceza yasalarıyla değil, din yasalarıyla da alay etmekten geri kalmamıştı. Öteki, başında bulunduğu çeteyle yaşlı bir memuru öldürdükten sonra soyan yakışıklı Fyodorof'du. Bir köylüydü bu. Babasının elinden, yasalara hiç de uymayan bir biçimde evini almışlardı. Sonra askere gitmişti Fyodorof, subayının sevgilisine tutulduğu için çok ıstırap çekmişti orada. Coşkun yaradılışlı, heyecanlı, hayatta ne olursa olsun her şeyden zevk almak isteyen bir insandı.

Ömründe herhangi bir şey için eğlencesinden, zevkinden vazgeçebilecek bir insanla karşılaşmamış, hayatta zevkten başka şeylerin de olabileceği üzerine bir tek sözcük duymamıştı.

Nehlüdof, bunların ikisinin de ruhsal yönden değerli insanlar olduğuna, ama ilgilenilmeyen, bir kenarda bırakılan bitkiler gibi onların da bozulduğuna, soysuzlaştığına inanıyordu. Kaba anlayışsızlıklarıyla her şeyi reddeden bir aylakla bir kadın da gördü. Ama İtalyan okulunun suç işler, dediği yaradılışı bir türlü bulamadı onlarda. İkisinden de —fraklı, apoletli, dantel er içindeki bir çok tanıdığından olduğu gibi— iğrendi yalnızca.

İşte, bu denli değişik yaradılışta insanların niçin ceza evlerine atıldığı, oysa onlardan hiç bir ayrılığı olmayan başka insanların dışarda dolaştıkları, hattâ onları cezalandırdıkları sorununun çözümüydü Nehlüdof'un dördüncü işi.

Başlangıçta bu sorunun cevabını kitaplarda bulabileceğini sanıyordu; bu konuyu inceleyen bütün kitapları almıştı. Lomb-ro'nun Garofalo'nun, Ferri'nin, List'in, Maudsleyin. Tardın'ın ki-papazının, müdürünün verdikleri cevaplardan, notlarından Nehlü-dof, suçlu denilen cezalıların beş grup altında toplandığı sonucuna vardı.

Birinci gruptakiler Menşof gibi, Maslova gibi, ötekiler gibi tamamen suçsuz insanlardı, adlî

yanlışlıklar sonucu düşmüşlerdi buraya. Papazın gözlemlerine göre, çok değildi böyleleri, cezalıların yüzde yedisi kadar bîr şey. Ama bunların durumu pek bir ilgi çekici oluyordu.

İkinci gruba öfke, kıskançlık, sarhoşluk gibi olağan olmayan anlarda yaptıkları yüzünden cezalandırılanlar giriyordu. Aslında yaptıkları, onları yargılayanların, cezalandıranların aynı

koşul ar altında yapacakları yüzde yüz olan şeylerden başka bir şey değildi. Nehİüdof'a göre bu gruptakiler cezalıların hemen hemen yarısından fazlasını oluşturuyordu.

Üçüncü gruptakiler, kendi anlayışlarına göre son derece olağan, hattâ iyi; ama yasaları yapan, ona yabancı insanların anlayışına göre de kötü sayılan

şeyler yaptıkları için cezalanan insanlardı.

Bunlar gizli şarap satanlar, kaçakçılık yapanlar, bey yerinden ya da devlet ormanlarından ot, odun kesenlerdi. Hırsızlık eden dağlılar, kilise soyan dinimize henüz girmemişler de bu gruptandı.

Dördüncü gruba, sırf toplumun genel düzeyinden yukarda oldukları için suçlu sayılan insanlar giriyordu. Din suçluları da, özgürlükleri için savaşan Lehler de, Çerkesler de, —devlet kuvvetlerine karşı koymakla suçlanan— siyasî suçlular da bu gruptandı. Nehlüdof'un gözlemlerine göre, toplumun bu en gözde insanları hayli çoktu cezaevlerinde.

Beşinci gruptaysa, onların topluma olduğundan çok, toplumun onlara karşı suçlu olduğu insanlar giriyordu. Bunlar, yol kilimi çalan çocuk gibi, Nehlüdof'un cezaevinde de, dışarda da gördüğü, koşul arın suç sayılan o davranışa adım adım yaklaştırdığı insanlar gibi, devamlı yoksul uğun, ezilmenin yoldan çıkardığı zaval ılardı. Nehlüdof'un gözlemleri, son zamanlarda bazılarıyla ilişki kurduğu hırsızların, katil erin çoğunun bu gruba girdiği sonucunu vermişti. Yeni okulun suç işler diye adlandırdığı, toplumda bulunmaları ceza yasası için, ceza için en güçlü delil olarak öne sürülen insanları da —onları yakından tanıdıktan sonra—

bu gruba sokmuştu Nehlüdof. Bozulmuş, suç işler, kötü diye adlar takılan bu insanlar Nehİüdof'a göre, onların topluma olduğundan çok toplumun onlara karşı suçlu olduğu insanlarla aynıydılar, yalnız toplum doğrudan doğruya onlara karşı değil de, babalarına, dedelerine karşı suçluydu.

Bu gibiler arasında Nehlüdofu en çok şaşırtan, hırsızlıktan bir çok kereler yakayı ele vermiş

Ohotin adında bir suçlu olmuştu. Babası bel i değildi Ohotin'in, bir genel kadından doğmuş, çocuk yuvasında büyümüştü. Otuz yaşma kadar bekçiden yukarı insan görmediği bel iydi. Genç yaşta bir hırsızlar çetesine girmişti. Olağanüstü bir güldürü yeteneği vardı, insanları kendine bağlıyordu bu yönüyle. Nehlüdof'dan yardım istemiş, o arada kendi kendiyle de, yargıçlarla da, cezaeviyle de, yalnızca ceza yasalarıyla değil,

din yasalarıyla da alay etmekten geri kalmamıştı. Öteki, başında bulunduğu çeteyle yaşlı bir memuru öldürdükten sonra soyan yakışıklı Fyodorof'du. Bir köylüydü bu. Babasının elinden, yasalara hiç de uymayan bir biçimde evini almışlardı. Sonra askere gitmişti Fyodorof, subayının sevgilisine tutulduğu için çok ıstırap çekmişti orada. Coşkun yaradılışlı, heyecanlı, hayatta ne olursa olsun her şeyden zevk almak isteyen bir insandı.

Ömründe herhangi bir şey için eğlencesinden, zevkinden vazgeçebilecek bir insanla karşılaşmamış, hayatta zevkten başka şeylerin de olabileceği üzerine bir tek sözcük duymamıştı.

Nehlüdof, bunların ikisinin de ruhsal yönden değerli insanlar olduğuna, ama ilgilenilmeyen, bir kenarda bırakılan bitkiler gibi onların da bozulduğuna, soysuzlaştığına inanıyordu. Kaba anlayışsızlıklarıyla her şeyi reddeden bir aylakla bir kadın da gördü. Ama İtalyan okulunun suç işler, dediği yaradılışı bir türlü bulamadı onlarda. İkisinden de —fraklı, apoletli, dantel er içindeki bir çok tanıdığından olduğu gibi— iğrendi yalnızca.

İşte, bu denli değişik yaradılışta insanların niçin ceza evlerine atıldığı, oysa onlardan hiç bir ayrılığı olmayan başka insanların dışarda dolaştıkları, hattâ onları cezalandırdıkları sorununun çözümüydü Nehlüdof'un dördüncü işi.

Başlangıçta bu sorunun cevabını kitaplarda bulabileceğini sanıyordu; bu konuyu inceleyen bütün kitapları almıştı. Lomb-ro'nun Garofalo'nun, Ferri'nin, List'in, Maudsleyin. Tardın'ın ki-— 358 —taplarını büyük bir dikkatle okuyordu. Ama okudukça daha bir umutsuzluğa düşüyordu. Bilime, bilimsel alanda bir şeyler yapmak —yazmak, tartışmalara girmek, öğrenim yapmak— için değil de basit, hayatla ilgili sorulara cevap bulmak için başvuran kimselerin karşılaştığı durumla o da karşılaşmıştı. Bilim, ceza yasasıyla ilgili kurnaz, güç binlerce soruya cevap verdiği halde, yalnızca onun cevap aradığı soruyu es geçiyordu. Çok basit bir şeydi öğrenmek istediği: Bir bölük insanın, kendilerinden hiç bir ayrılığı olmayan insanların özgürlüğünü ne hakla el erinden aldığım; ne hakla onları kırbaçladığını, sürgüne yol adığını, öldürdüğünü, onlara acı çektirdiğini öğrenmek istiyordu.

Oysa insanda irade özgürlüğü olup olmadığı üzerine bir takım düşüncelerle cevap veriyorlardı

ona. Kafatası ölçülerinden, insanın suç işleyebilecek bir tip olup olmadığı anlaşılabilir miymiş?

Suç işlemede irsiyetin rolü neymiş? Kişi doğuştan kötü, ahlâksız olabilir miymiş? Ahlâk neye denirmiş? Delilik neymiş? Soysuzlaşmak neymiş? Kendini kaybederek nasıl suç işlermiş insan?

İklimin, beslenmenin, bilgisizliğin, görgünün, hipnotizmanın, tutkunun suç işlemedeki etkileri neymiş? Toplum neymiş? Toplumun görevleri neymiş? v.b., v.b.

Bunlar Nehlüdof’a bir keresinde okuldan dönen küçük bir çocuktan aldığı cevabı hatırlatıyordu.

Nehlüdof yazı yazmasını öğrenip öğrenmediğini sormuştu çocuğa. Öğrendim. demişti çocuk.

Pençe yaz bakayım öyleyse. Çocuk bir an duralamış, kurnazca Ne pençesi? demişti. Köpek pençesi mi? Sorusuna bilimsel kitaplarda bulduğu cevaplar da bu çeşitti işte.

İlginç, bilimsel, derin anlamlı çok şey vardı içlerinde, ama asıl soruya, insanların birbirini ne hakla cezalandırdıkları sorusuna cevap yoktu. Yalnızca bu soruya cevap vermemekle kalınmıyor, bütün düşünceler de, gerekliliği aksiyon olarak alınan cezayı doğrulamak, açıklamak yönünde yürütülüyordu. Nehlüdof çok, ama aralıklı okuyor, sorusuna cevap bulamamasını da incelemelerinin böyle yüzeyde kalmasından sanıyor, sonunda cevabı bulacağını umuyordu. Bu yüzden, son zamanlarda giderek daha bir sık karşısına çıkan o cevabın doğruluğuna inanmamakta diretiyordu.

XXX

Maslova’nın da içinde olduğu kafile beş temmuzda yola çı-Ikacaktı. Nehlüdof da tamamlamıştı

hazırlıklarını. Yola çıkmadan Ibir gün önce, onunla vedalaşmak üzere Nehlüdof’un ablası koca-Jsıyla geldi kente.

Ablası Natalya İvanovna Ragojinsya on yaş büyüktü Nehlü-Idof'tan. Bir bakıma ablasının etkisi altında büyümüştü Nehlüdof. (Çocukken çok severdi onu ablası, evlenmeden önce de iki arka-Idaş gibiydiler. Ablası yirmi beş yaşında genç bir kız. Nehlüdof on beş yaşında bir çocuktu. Ablası

o zamanlar, Nehlüdof'un -sonra ölen— arkadaşı Nikolenka İrtenyef'e aşıktı. Nikolenka' yi, ondaki ve kendilerindeki iyi, insanları birbirine bağlayan şey-jleri seviyorlardı.

O zamandan bu yana ikisi de çok değişmişlerdi: Nehlüdof'u askerlik, kötü yaşayışı; anlamıysa, duygu yönünden sevdiği, lama onun Dmitri'yle bir zamanlar en değerli saydığı şeyleri sevmemekten başka, onları anlamayan, ruhsal üstünlüğe erişme çabalarını, insanlara hizmeti kendini göstermek isteğine veren bir] insanla evlilik değiştirmişti.

Ragojinski'nin malı mülkü yoktu, ama becerikli bir memur-Idu. İlericilikle tutuculuk arasında ustalıkla gidip gelerek —gü-] nün koşul arına ya da olayın durumuna göre bazan bu yanda, ba-Izan öte yanda olurdu— özel ikle, kadınların hoşuna gitmesiyle hukuk alanında hayli yükselmişti.

Pek genç sayılmayacak bir yaşta Avrupa'da Nehlüdoflarla tanışmış, gene pek genç sa-jyılamayacak Nataşa'yı kendine âşık etmiş, bu evlilikte mesal i* ance V) gören annesinin itirazlarına aldırmadan evlenmişti onunla. Nehlüdof —gerçi kendi kendinden saklardı bu duygusunu, cenkleşirdi onunla ya— nefret ederdi eniştesinden. Duygularının basitliğinden, kendine güven dolu akılsızlığından hazet-mezdi. Ablasının da etkisi vardı bunda. Onun, içindeki tüm iyi, soylu duyguları bir yana iterek bu duygusuz, zaval ı insanı böylesine tutkuyla nasıl sevebildiğin! aklı almıyordu. Nataşa'nın bu dazlak kafalı, uzun sakal ı, kendini bir şey sanan adamın karısı olduğu aklına gelince yüreği sızlıyordu. Bütün çabasına rağmen, çocuklarından iğrenmesine bile engel olamıyordu. Ablasının co-

(1) Denk olmayan evlilik. (Fransızca)

cuğu olacağını duyduğu her keresinde, onun, bu her şeyini yabancı bulduğu insandan gene kötü

bir hastalık kaptığını duymuş gibi olmuştu.

Ragojinski’ler çocuklarım getirmemişler —biri erkek, biri kız iki çocukları vardı,— en iyi otelin en iyi dairesine yerleşmişlerdi. Natalya İvanovna, annesinin eski evine gitti hemen, ama kardeşini bulamadı orada. Agrafena Petrovna’dan onun mobilyalı bir odaya taşındığını öğrenince oraya gitti. Üstü başı pis erkek bir hizmetçi gündüz gaz lâmbasıyla aydınlatılan, karanlık, ağır kokulu koridorda karşıladı onu, prensin evde olmadığını söyledi. Natalya İvanovna, bir pusula bırakmak için kardeşinin odasına girmek istedi. Hizmetçi yol gösterdi ona.

İki küçük odası vardı Nehlüdof’un. Natalya İvanovna her yanı dikkatle gözden geçirdi. Ona hiç de yabancı olmayan temizlik, düzen vardı bu odalarda; ama burada karşılaştığı alçakgönül ülük de şaşırtmıştı onu. Çalışma masasının üzerinde, köpek başlı bronz, tanıdık kâğıt baskısını gördü.

Çantalar, yazılı kâğıtlar, yazı takımları, hukuk kitapları, Henry George’nin İngilizce, —sayfalarının arasında fildişinden, iğri, tanıdık kâğıt bıçağıyla— Tard’ın Fransızca kitapları da ona hiç yabancı

olmayan bir özenle yerleştirilmişti.

Masaya oturup kardeşine kısa bir mektup yazdı, hemen o gün ona gelmesini istiyordu; sonra, gördüklerini anlayamamış gibi başını sal ayarak otele döndü.

Natalya îvanovna’yı kardeşiyle ilgili iki sorun düşündürüyordu şimdi; Katyuşa’yla evlenmesi —oturdukları kentte duymuştu bunu, herkes bundan söz ediyordu çünkü; —bir de onun malını

köylülere dağıtması— bu da herkesin dilindeydi; çoğunluk kötüye yorumluyordu bunu, politik, tehlikeli bir takım düşünceleri olduğundan söz ediyorlardı. —Katyuşa’yla evlenmesi bir bakıma hoşuna gidiyordu Natalya İvanovna’nın. Onun bu kararlılığı, gururunu okşuyor, ona evlenmeden önceki o mutlu günleri, Nataşa’yla Nehlüdof’u hatırlatıyor; öte yandan kardeşinin böylesine korkunç bir kadınla evleneceğini düşündükçe de dehşete kapılıyordu. Bu sonuncu duygu daha bir güçlüydü, ne yapıp yapıp

kardeşini kararından döndürmeye —bunun ne denli güç bir şey olduğunu bilmiyor da değildi— karar vermişti.

Toprağını köylülere verme işi o kadar ilgilendirmiyordu onu. Ama kocası çok kızıyordu buna, kardeşine etki etmesi için sıkıştırıyordu onu. İgnatiy Nikiforoviç bu davranışın düşüncesizlikten, akılsızlıktan, aşın gururdan da öte bir şey olduğunu, böyle bir davranışı açıklamak gerekirse —açıklanabilecek bir dav-ranışsa bu tabiî— bunun, kendini göstermek, övünmek, kendisinden söz ettirmek isteğinden başka bir şeyden doğmadığını söylüyordu.

— Toprağı, ücretini kendi kendilerine ödemek üzere köylülere vermenin anlamı nedir? diyordu.

Böyle bir şey istiyorduysa köy bankası aracılığıyla satabilirdi onlara malını. Bir anlamı olurdu bunun. Akim sınırlarını aşan bir davranıştır bu.

İgnatiy Nikiforoviç‘in asıl düşündüğü, Nehlüdof’un, malının mülkünün yönetimini ona bırakmasıydı; bu nedenle kardeşiyle konuşmasını, bu garip kararından onu vazgeçirmesini istiyordu karısından..

XXXI

Odasına dönüp de masasının üzerinde ablasının puslasını bulunca hemen ona gitti Nehlüdof.

Akşamdı. İgnatiy Nikiforoviç öteki odada uzanmıştı; Natalya İvanovna yalnız karşıladı onu. Beli dar siyah ipek bir elbise vardı üzerinde, göğsüne kırmızı bir kordelâ takmış, siyah saçlarını genç

işi taramıştı. Kendisiyle hemen hemen aynı yaşta olan kocası için fazla süslenip püslendiği, genç

görünmek istediği bel iydi. Kardeşini görünce birden fırladı oturduğu kanepeden, ipek etekliğini hışırdata hışırdata, çabuk adımlarla yürüdü ona doğru. Öpüştüler, birbirinin yüzüne bakarak gülümsediler. Sözle

anlatılamayan, içinde her şeyin gerçek olduğu bu esrarlı bakışmadan sonra konuşmaya —pek o kadar gerçek yoktu artık bunda— başladılar. Annelerinin ölümünden bu yana görüşmemişlerdi.

Nehlüdof:

— Şişmanlamışsın, dedi, gençleşmişsin de. Sevinçten ağzı kulaklarına varmıştı Natalya İvanovna'nın.

— Sen de zayıflamışsın.

— İgnatiy Nikiforoviç nerede?

— Yatıyor. Dün gece hiç uyumadı.

Bu konuda söylenecek çok şey vardı, ama sözle değil bakışlarıyla söylediler birbirlerine söylenmesi gerekeni.

— Sana geldim.

— Biliyorum. Evden ayrıldım. Büyük geliyordu bana, yalnız başıma sıkılıyordum. Hiç bir şey istemiyorum ben oradan, hepsini sen al, eşyaları, mobilyaları, hepsini.

— Agrafena Petrovna söyledi bana. Oradaydım. Çok teşekkür ederim. Ama…

Tam bu sırada garson gümüş bir çay takımı getirdi.

Garson çay takımını yerleştirirken sustular. Natalya İvanov-na masanın yanındaki koltuğa geçti; konuşmadan çay koyuyordu. Nehlüdof da susuyordu.

.Nataşa kardeşinin yüzüne bakarak kararlı:

— Her şeyi biliyorum Dmitri, dedi.

— Buna çok sevindim işte.

— Böylesine bir hayattan sonra onu düzeltebileceğini gerçekten düşünebiliyor musun?

Nehlüdof ablasının karşısındaki sandalyede, dirseğini masaya dayamadan oturuyor, sözlerini iyi anlamak, iyi cevaplar verebilmek için dikkatle dinliyordu onu. Maslova'yla son görüşmesinin verdiği ruhsal durumun mutluluk dolu sevinci, insanlara sevgisi içindeydi hâlâ.

— Onu değil, kendimi düzeltmek istiyorum ben, dedi. Natalya İvanovna göğüs geçirdi:

— Evlenmekten başka yol ar da vardır.

Ben en iyi yolun bu olduğu kanısındayım. Hem bu beni, insanlara daha yararlı olacağım bir çevreye sokacaktır. Natalya İvanovna:

— Mutlu olabileceğini hiç sanmıyorum, dedi.

— Önemli-olan benim mutluluğum değildir.

— Öyle tabiî, ama onda kalp diye bir şey varsa o da mutlu olamaz, isteyemez senden böyle bir şeyi.

— İstemiyor zaten.

— Anlıyorum, ama hayat…

— Ne olmuş hayata?

— Başka şeyler ister hayat.

Nehlüdof, ablasının —gözlerinin, ağzının çevresinde küçük

kırışıklar olsa da— güzel yüzüne bakarak:

— Yapmamız gerekenden başka bir şey istemez bizden hayat, dedi.

Natalya İvanovna göğüs geçirdi:

— Anlaşmıyorum seni.

Nehlüdof, Nataşa'yı evlenmeden önceki durumuyla hatırlayarak, Zaval ı ablacığım! diye geçirdi içinden. Nasıl bu kadar değişebildim? Sayısız çocukluk anılarından örülmüş bir sevgi besliyordu ona.

Bu sırada her zamanki başı kalkık, geniş göğüslü dimdik, yumuşak adımlı yürüyüşüyle İgnatiy Nikiforoviç girdi odaya. Gözlükleri, saçsız başı, siyah sakal arı parlıyordu. Gülümseyerek:

— Merhabalar, merhabalar, hoşgeldiniz! dedi. Sözcüklerin üzerine tuhaf bir biçimde basarak konuşuyordu.

(İgnatiy Nikiiforociç, Natalya İvanovna'y'a evlendikten sonra Nehlüdof da, o da senli-benli olmak için hayli uğraşmışlardı ama başaramamıışlardı bunu, siz diyorlardı birbirine.) Tokalaştılar, İgnatiy Nîkiforoviç yavaşça çöktü koltuğa:

— Konuşmamıza engel olmuyorum ya?

— Hayır. Söylediklerimi de, yaptıklarımı da hiç kimseden

saklamam ben.

Nehlüdof bu yüzü, bu kıl ı el eri görüp, bu kendine güven dolu, karşısımdakini küçümseyen sesi duyunca iyi ruhsal durumu bir anda kaybolmuştu.

Natalya İvanovna:

— Onum kararından konuşuyorduk, dedi. Çaydanılığa uzanarak ekledi:

— Sama da koyayım mı?

— Lütfen. Ne kararı bu? Nehlüdof açıkladı:

— Kendimi ona karşı suçlu bulduğum kadını yol adıkları kafileyle beraber Sibirya'ya gitmek kararım.

— Duyduğuma göre yalnızca gitmek değilmiş kararınız, başka kararlarınız da varmış.

— Evet, kabul ederse evleneceğim de onunla.

— Öyle mi? Sizce bir sakıncası yoksa durumu anlatır mısınız bana? Anlayamadım pek de.

— Durum şudur, bu kadın… onun kötü yola düşmesinin… (Söyleyecek söz bulamadığı için kendi kendine kızıyordu Neh-lüdof.) Durum şu, suçlu olan benim, cezalandırılansa o.

— Cezalandırıldığına göre o da masum değil demektir.

— Tamamen masumdur.

— Nehlüdof, gereksiz bir heyecanla her şeyi baştan sona anlattı:

— Evet, dedi İgnatiy Nikiforoviç, mahkeme başkanının dalgınlığı, jürinin de cevabını tam hazırlayamaması sebep olmuş buna. Ama bu durumlarda başvurulacak yer, yargıtay vardır.

— Yargıtay reddetti.

— Reddettiğine göre dilekçede gösterilen delil er yeterli değildi demek. (İgnatiy Nikiforoviç

mahkeme kararının gerçeği yansıttığı inancında olduğu bel iydi.) Yargıtay olayın nasıl olduğuyla ilgilenemez. Mahkeme kararında gerçekten bir yanlışlık varsa, o zaman Çara başvurmak gerekir.

— Dilekçe verdik, ama hiç bir umut yok bundan da. Bakanlıktan soracaklar, bakanlık yargıtaya soracak, yargıtay verdiği kararı tekrarlayacak, her zamanki gibi bir suçsuzu cezalandıracaklar gene.

İgnatiy Nikiforoviç alçakgönül ülükle gülümsedi:

— Bir kere, bakanlık yargıtaya sormayacak, mahkemeden dâva dosyasını isteyecek, kararda bir yanlışlık görürse bozacak. Sonra, suçsuzlar hiç bir zaman cezalandırılmazlar, cezalandırıl-salar bile çok ender olur bu. Suçlulardır cezalandırılanlar.

İgnatiy Nikiforoviç gururla gülümseyerek çabuk çabuk konuşuyordu.

Nehlüdof, eniştesinden nefretle:

— Bense bunun tam tersine inanıyorum, dedi; olaylar, gördüklerim, mahkemelerin cezalandırdığı

insanların yarısından çoğunun suçsuz olduğuna inandırdı beni.

— Nasıl olur?

— Evet, bu kadının zehirleme olayında suçsuz olduğu gibi sözcüğün tam anlamıyla suçsuzdurlar; işlemediği bir cinayet suçundan cezaya çarptırılan tanıdığım bir köylü gibi; ev sahibinin çıkardığı bir yangın yüzünden az kaldı ceza yiyecek ana-oğul gibi suçsuzdur yarısından çoğu cezalıların.

— Adlî yanlışlıklar her zaman olmuştur, olacaktır da. Kişioğlu kusursuz olamaz.

— Sonra, büyük bir çoğunluk da, belirli bir çevrede yetişmenin sonucu, yaptıklarının suç

olduğunu bilmedikleri için suçsuzdur.

— İzninizle burada haksızsınız. Her hırsız bilir hırsızlığın kötülüğünü, hırsızlık yapmaması

gerektiğini, ahlâksızlık olduğunu.

İgnatiy Nikiforoviç kendine güven dolu bir tavırla, dudaklarında hep o — Nehlüdof'un canını sıkan

— küçümser güiümseme-siyle konuşuyordu.

— Hayır, dedi Nehlüdof, her hırsız bilmez bunları. Çalma diyorlar ona, ama fabrikatörlerin, onun parasını, emeğini çaldıklarının; devletin vergi adı altında onu durmadan soyduğunun farkındadır.

İgnatiy Nikiforoviç sakin, niteledi kayınının sözlerini:

— Bu da anarşizm oluyor artık. Nehlüdof:

— Ne olduğunu bilmiyorum ben, dedi. Gerçeği söylüyorum. Halk, devletin onu soyduğunu biliyor. Biz toprak sahiplerinin, çok eskiden soyup elinden herkesin ortak malı olan toprağı

aldığımızı, ondan çaldığımız bu topraktan, sobasını yakmak için çalı çırpı toplarken yakalayınca da onu deliğe tıktığımızı, onu hırsız olduğuna inandırmaya çalıştığımızı da biliyor. Evet, hırsızın kendisi değil, toprağını çalan olduğunu; elinden alınan şeyin her çeşit restitutlon'un (') ailesine karşı bir görev olduğunu biliyor.

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlüdof'un bir sosyalist olduğundan, —sosyalizmin toprağı yurttaşlar arasında eşit paylaştırılmayı öngördüğünü, bunun budalaca bir düşünce olduğunu bildiği için—

Nehlüdof'un iddialarını kolay çürüteceğinden eminim:

— Anlamıyorum, diye başladı, anlıyorsam da kabul etmiyorum. Toprak belirli kişilerin malı olmak zorundadır. Bugün herkese eşit olmak zorundadır. Bugün herkese eşit ölçüde bölüş-türseniz onu, yarın daha çalışkan, daha yetenekli insanların elinde toplanacaktır gene.

(1) Telâfi. (Fransızca)

— Toprağın eşit olarak pay edilmesini isteyen yok. Toprak herhangi bir insanın malı olmamalıdır; alınıp satılmamalı, kiraya verilmemelidir.

— Mülkiyet hakkı yaradılışında vardır insanın. Mülkiyet hakkı olmazsa toprağın işlenmesi önemini yitirir. Mülkiyet hakkını ortadan kaldırırsanız, yabanî hayvanlardan hiç bir ayrılığımız kalmaz.

İgnatiy Nikiforoviç, toprak mülkiyetinden yana düşünceler içinde en sağlam, en sarsılmazı olarak kabul edilen bu düşünceyi öne sürerken pek mağrurdu. Nehlüdof itiraz etti:

— Tam tersine, ancak o zaman boş boş durmaz toprak şimdiki gibi. Toprak sahipleri, köpeğin kuru ot üzerine çöreklendiği gibi çöreklenmişler toprağın üzerine, kendileri işleyemiyorlar onu, işleyebilecekleri de bırakmıyorlar işlesinler.

— Bakın Dmitri İvanoviç, deli saçması sizin bu dedikleriniz! Günümüzde toprak mülkiyeti kaldırılabilir mi hiç? Biliyorum, sizin eski dada'nızdır (') bu. Ama izninizle açık açık söyleyeyim…

(İgnatiy Nikiforoviç'in yüzü kireç gibi olmuştu, sesi titriyordu: bu sorunun onu çok ilgilendirdiği bel iydi.) İş işten geçmeden iyice düşünüp taşınmanızı salık veririm size.

— Kişisel işlerimden mi söz ediyorsunuz?

— Evet. Toplumda belirli yeri olan bizlerin, bu yerin bizlere yüklediği sorumlulukları taşımamız gerektiği inancındayım ben.

— Bence benim sorumluluklarım…

İgnatiy Nikiforoviç, sözünün kesilmesine izin vermeden devam etti:

— Bir dakika, kendim için değil, çocuklarım için konuşuyorum. Çocuklarımın gelecekleri güven altındadır; oldukça iyi bir para geçiyor elime, çocuklarımın ilerde sıkıntı çekmeyeceklerini sanıyorum, biz de çekmiyoruz. Bu nedenle —izninizle, biraz düşünmeden verilmiş, diyeceğim —kararınıza karşı durmam kişisel çıkarlarımdan değildir. Verdiğiniz karar yanlış. Biraz daha okumanızı, düşünmenizi salık veririm size…

Nehlüdof un yüzü bembeyaz olmuştu.

— İzin verin de kendi işlerime, neyi okuyup neyi okumaya-

(‘) En sevilen konu. (Fransızca).

cağıma kendim karar vereyim, dedi. Öfkeden el erinin soğuduğunu, kendine hâkim olamadığını

hissedince sustu.

XXXII

Nehlüdof, biraz kendine geldikten sonra ablasına döndü:

— Çocuklardan ne haber?

Natalya İvanovna, çocukları babaannelerine bıraktıklarını söyledi. Kocasıyla kardeşi arasındaki tartışmanın bittiğine çok sevinmiş; çocuklarının, bir zamanlar Nehlüdof’un, iki bebeğiyle —birinin adı Arap, öbürünün Fransız matmazeldi— oynadığı gibi seyahatçilik oynadıklarını anlatmaya başladı.

Nehlüdof gülümseyerek:

— Hatırlıyor musun o bebeklerimi? dedi.

— Düşün bir kere, tıpkı senin gibi oynuyerlar.

Can sıkıcı konuşmalar bitmişti artık. Nataşa rahatlamıştı, ama yalnız kardeşinin anlayabileceği şeylerden kocasının yanında söz etmek istemiyordu. Bir şeyler söylemiş olmak için, Petersburg’dan buralara kadar ulaşan haberden, tek oğlunu düel oda kaybeden anne Kamenskaya’nın acısından açtı.

İgnatiy Nikiforoviç, düel oda öldürme olaylarının cinayet sayılmamasını kınadı.

Onun bu sözlerine itiraz etti Nehlüdof, gene aynı konuda tartışmaya başladılar. Bu tartışma da bir sonuca varmadı; herkes İçendi düşüncesinin doğru, karşısındakinin de yanlış olduğuna inanmakta devam etti.

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlüdof'un onu suçladığını, görevini küçümsediğini hissediyor, böyle düşünmekle yanıldığını göstermek istiyordu ona. Nehlüdof da, eniştesinin onun toprak işlerine burnunu sokmasından duyduğu can sıkıntısı bir yana (ruhunun derinliklerinde, mirasçıları olarak ablasının da, eniştesinin de, onların çocuklarının da buna hakları olduğunu hissediyordu) bu kafasız insanın kendine güvenle, büyük bir gönül rahatlığıyla, Nehlüdof'un kesin olarak anlamsız, kötü olduğuna inandığı şeyi doğru, yasalara uygun saymakta diretmesinden de nefret ediyordu.

Bu kendine güven, sinirini bozuyordu.

— Mahkeme ne yapabilirdi? diye sordu. İgnatiy Nikiforoviç:

— Düel o edenlerden birini herhangi bir katil gibi kürek cezasına çarptırabilirdi pekâlâ, dedi.

Nehlüdof'un el eri söğüdü gene, heyecanlı heyecanlı konuşmaya başlamıştı.

— Ne olurdu o zaman?

— Hak yerini bulurdu.

— Mahkemelerin asıl amacı hakkın yerini bulmasıymış gibi konuşuyorsunuz.

— Nedir ya?

— Sınıf çıkarlarının korunması. Bence mahkemeler, bizim sınıf çıkarına olan yürürlükteki düzenin devamını sağlamak için kurulmuş bir yönetim silâhıdır.

İgnatiy Nikiforoviç sakin, gülümsedi.

— Yeni ortaya atilmış bir görüş bu galiba, dedi, ilk kez duyuyorum çünkü. Mahkemeler üzerine daha bir başka düşünülür genel ikle.

— Kitaplarda evet, ama gördüğüm kadarıyla pratikte hiç de öyle değildir. Mahkemelerin tek amacı toplumun bugünkü durumunun sürdürülmesini sağlamaktır; bunun için, toplum düzeyinden yukarda olup, onu kaldırmak isteyen siyasî suçlular dediğiniz insanları olduğu gibi, ondan aşağıda olan, suç işleyebilir diye adlandırılan insanları da cezalandırır.

— Bu görüşünüzü kabul edemeyeceğim. Siyasi suçluların toplum düzeyinden yukarda oldukları için cezalandırıldıklarını sanmakla yanılıyorsunuz. Bu gibiler çoğunlukla, toplum düzeyinden aşağıda olduğunu söylediğiniz insanlardan çok daha bayağı, iğrençtirler.

— Oysa onları yargılayanlardan çok çok üstün insanlar tanıyorum ben. Sözgelimi, din suçluları

diye ceza evlerine atılan insanların hepsi üstün ahlâklı, kişilik sahibi kimselerdir…

Ne var ki, İgnatiy Nikiforoviç, konuşurken sözünün kesil-memesine alışmış bir insan alışkanlığıyla, Nehlüdof'u dinlemeden —bu daha da bozmuştu sinirini Nehlüdof'un— devam ediyordu:

—Mahkemelerin amacının yürürlükteki düzenin sürdürülmesi olduğu düşüncesini kabul edemem ben. Mahkemelerin amacı, düzeltmek…

Nehlüdof araya girdi:

— Ceza evlerinde düzeltmeye de lâf yok doğrusu. İgnatiy Nikiforoviç inatla devarn ediyordu:

— … ya da uzaklaştırmaktır, toplumun varlığını tehdit eden canavar ruhlu insanları.

— Önemli olan da bu zaten, ne onu ne ötekini yapıyor. Bunu yapacak olanakları yok toplumun.

İgnatiy Nikiforoviç zoraki gülümseyerek:

— Nasıl yani? diye sordu. Anlamıyorum… Nehlüdof:

— Şunu söylemek istiyorum, dedi; sağduyunun kabul edebileceği, olumlu ceza çeşidi ikidir yalnızca, eskiden kul anılıyordu bunla: Dayak, bir de ölüm cezası. Ama insan yaradılışının yumuşaması nedeniyle giderek kaldırılıyor bunlar.

— Sizden böyle bir şeyi duymak da çok şaşırtıcı doğrusu.

— Evet, aynı şeyi bir daha yapmaması için insanın canını yakmak iyi bir yoldur. Toplum için zararlı, tehlikeli bir yaratığın kafasını kesmek de son derece akıl ıca bir tutumdur. Bu iki çeşit cezanın da akla yatkın bir anlamı vardır. Peki ama kötü örneklerin, işsiz güçsüzlüğün boğduğu, zararlı bir duruma getirdiği bir insanı ceza evine, zoraki bir işsiz güçsüzlüğün içine, en tehlikeli, kötü insanların arasına atmanın ya da herhangi bir nedenle Tulsk'dan İrkuts iline davet parasıyla

—her biri beş yüz rubleden pahalıya mal oluyor— yol amanın ne anlamı var sizce?

— Ama devlet parasıyla yapılan bu yolculuktan korkuyor insanlar; bu çeşit yolculuklarla cezaevleri olmasaydı şu anda oturduğumuz gibi oturamazdık burada sizinle.

— Cezaevleri güvenliğimizi sağlayamaz, oradakiler ömürlerinin sonuna kadar yatmıyorlar çünkü içerde. Tam tersine, bu gibi kuruluşlarda insanları bozulmuşluğun, ahlâksızlığın son kertesine getiriyorlar zorla, yani tehlikeyi büyütüyorlar.

— Günümüzün ceza usulünün düzeltilmesi gerektiğini söylemek istiyorsunuz.

— Hayır, imkânsızdır böyle bir şey. Cezaevlerinin düzeltilmesi, halk eğitimine harcanan paradan daha çok bir parayı gerektirir ki, bu da halkın sırtına yeni yeni ağırlıklar yükler.

İgnatiy Nikiforoviç, kaynını dinlemeden devam etti gene:

— Ama cezaevlerinin durumunda aksaklıklar varsa, bu mahkemeleri ilgilendirmez.

Nehlüdof sesini yükselterek:

— Bu, aksaklıklar hiç bir zaman, giderilemeyecek çeşittendir, dedi.

İgnatiy Nikiforoviç karşısındakini küçümser bir tavırla gülümsedi.

— Ne olacak yani? Öldürmek mi gerek bunu niçin? Ya da, bir devlet büyüğünün önerdiği gibi, gözleri dağlamak?

— Evet, gerçi biraz sert olurdu bu, ama akla da yatkın olurdu. Şimdi yapılan da zorbalıktır, ayrıca, sağduyuyla uzlaşmaması bir yana, öylesine budalacadır ki, ruhsal yönden sağlıklı

insanların, ceza mahkemeleri denilen bu anlamsız, insan yaradılışına aykırı düşen dalda çalışanları anlamak çok güçtür.

îgnatiy Nigiforoviç‘in yüzü bembeyaz olmuştu.

— Ben de bu dalda çalışıyorum, dedi.

— Sizin işiniz bu, beni ilgilendirmez. Ama ben anlamıyorum.

İgnatiy Nikiforoviç sesi titreyerek:

— Öyle sanıyorum ki çok şeyi anlamıyorsunuz siz, dedi.

— Her duygulu insanın gördüğünde acıyacağı zaval ı bir çocuğu suçlamak için bir savcının nasıl çırpındığına tanık oldum mahkemede. Başka bir savcının İncil okudular diye köylüleri mahkemeye verdiğini biliyorum. Mahkemelerin bütün işi gücü bu çeşit, incir çekirdeğini doldurmaz, haince işlerdir işte.

İgnatiy Nikiforoviç:

— Sizin gibi düşünsem çalışmazdım, dedi.

Kalktı. Nehlüdof, eniştesinin gözlüklerinin arkasından gözlerinin parladığını farketti. Gözyaşı mı

onlar yoksa? diye geçirdi içinden. Gerçekten de gözyaşıydı bunlar; gururu çok incinmişti, îgnatiy Nikiforoviç pencereye gitti, mendilini çıkardı, öksürerek gözlüğünün camlarını sildi, sonra gözlüğünü çıkarıp gözlerini sildi. Kanepeye dönünce bir daha karışmadı söze. Enişte-siyle ablasını bu kadar üzdüğü için kendi kendinden utanıyordu şimdi Nehlüdof; yarın gideceğini, bir daha onlarla görüşmeyeceğini düşündükçe içi sızlıyordu. Üzgün, al ahaısmarladık deyip

ayrıldı onlardan, eve gitti.

Söylediklerim pekâlâ gerçek olabilir, diye düşünüyordu, hiç değilse itiraz etmedi bana. Ama öyle konuşmamalıydım. Öfkeye kapılıp ona öylesine hakeret ettiğime, zaval ı Nataşa'ys da üzdüğüme göre henüz pek az değişmişim demektir.

XXXIII

Maslova'nın da içinde bulunduğu kafile gardan saat üçte yola çıkacaktı; bu yüzden, kafilenin ceza evinde olmak niyetindeydi.

Eşyalarını yerleştirirken günlüğünü eline aldı Nehlüdof, birkaç yerine şöyle bir göz gezdirdi, son sayfaları okudu. Peters-burg'a gitmeden önce şöyle yazmıştı: Katyuşa benim kendimi feda etmemi istemiyor, kendini feda etmek istiyor. O kazandı, ben de kazandım. Onun ruhun da olduğunu gördüğüm değişiklik —inanamıyorum böyle bir şeye— sevindiriyor beni. İnanamıyorum, ama farkındayım, değişiyor. Bundan hemen sonra da şöyle yazıyordu: Çok acı çektim, çok da sevindim. Katyuşa'nın revirde birtakım kötü davranışları olduğunu öğrendim. Birden dayanılmaz bir acı hissettim yüreğimde. Korkunç bir acı. Nefretle, iğrenerek konuştum onunla, sonra birden kendimi hatırladım; ondan nefret etmeme sebep olan suçu kendimin kaç kereler işlediğim, —düşüncede bile olsa— şimdi de işlediğim geldi

aklıma; kendimden nefret etmeye, ona acımaya başladım, bir sevinç doldurdu içimi. Kişi gözündeki merteği zamanında görebilse daima, ne iyi olur. O gün şöyle yazmıştı: Nataşa'ya gittim, sevincimden kabalık ettim, tatsızlık çıktı. Elden ne gelir? Yarın yepyeni bir hayata başlıyorum. Geçmişim, elvdeâ! Sürüyle anım var, topar-layamıyorum onları şöyle bir.

Devrisi sabah uyanınca Nehlüdof'un ilk duygusu dün eniş-tesiyle arasında geçen olaydan duyduğu pişmanlık oldu.

Böyle gitmek olmaz, diye düşündüm, gidip ablamla onun gönlünü almalıyım.

Ama saate bakınca zamanı olmadığını kafilenin cezaevinden ayrılışına geç kalmamak için acele etmesi gerektiğini gördü. Çabucak hazırlanıp kapıcıyla Taras'ı—Fedosya'nın kocasıydı bu, beraber gidiyorlardı— eşyalarla doğru gara yol adıktan sonra kendi de önüne çıkan ilk kiralık arabaya atlayıp cezaevine yol an-372

di. Cezalılar treni Nehlüdof'un bineceği posta treninden iki saat önce kalkacaktı; bu yüzden, bir daha uğrayamayacağı için kaldığı evin sahibiyle hesabını kesmişti.

Temmuz sıcağı bastırmıştı. Sokakların, evlerin bunaltıcı gecede bile soğumamış, taşlan, damların tenekeleri serinliklerini durgun, kavurucu sıcak havaya dağıtıyorlardı. Rüzgâr yoktu; yal-nız arada bir hafiften esiyor, yağlıboya kokusuyla toz yüklü, pis kokan, sıcak havayı bir yerden bir yere taşıyordu. Sokaklar pek tenhaydı, birkaç kişi varsa, onlar da evlerin gölgelerinden yürümeye çalışıyorlardı. Yalnızca, ayaklarında sandal ar, güneşte yanmış, simsiyah olmuş kaldırım işçisi köylüler sokakların ortasında oturmuş, kızgın kuma yerleştirdikleri kaldırım taşlarına el erindeki çekiçlerle vuruyorlardı. Kalkık yakalı beyaz ceketlerinin beyazlığı, kalmamış, tabancalarının kemerleri san, asık yüzlü polis memurları can sıkıntısından bir bu bir öbür ayağına yaslanarak dikiliyorlardı sokak başlarında; delik kulakları dimdik duran beyaz atlar koşulu, güneş içeri vurmasın diye bir yanlarına bez asılı tramvaylar çıngırak çala çala gidip geliyorlardı.

Nehlüdof'un bindiği araba ceza evine yaklaştığında kafile çıkmamıştı henüz; sabah dörtte başlayan cezalıların sayılıp teslim alınma işi hâlâ devam ediyordu. Kafilede altı yüz yirmi üç

erkek, altmış kadın vardı: Her birinin kâğıtlarına teker teker bakılması, hastalarla güçsüzleri ayırmak, kafileyi götürecek görevlilere teslim etmek gerekiyordu. Yeni müdür, iki yardımcısı, doktor, sağlık memuru, kafile komutanı, bir de yazıcı avluda, duvarın dibine gölgeye konulmuş, üzerinde kâğıtlar, yazı takımları olan masada oturmuşlar, yanlarına peşpeşe gelen cezalılara sorular soruyorlar, onları tepeden tırnağa inceliyorlar, sonra listeye geçiyorlardı.

Masanın yarısına kadar gelmişti güneş. Rüzgâr olmadığı için boğucu bir sıcak vardı; biriken cezalıların solukları daha bir çekilmez sıcak yapıyordu orayı .

Uzun boylu, şişman, kalkık omuzlu, kol arı kısa, kırmızı yüzlü, bıyıklı kafile komutanı sigarasından bir soluk çekerek:

— Bunun sonu geleceğe benzemiyor hiç! dedi. Amma da yorulduk. Nerede bulmuşsunuz bunları?

Daha çok var mı?

Yazıcı listeye baktı.

— Yirmi dört kişi var, bir de kadınlar, efendim.

Henüz kontrolden geçmeyen cezalılar birbirlerinin arkasına sıkışarak durunca komutan:

— Ne bekliyorsunuz —hem de gölgede değil, güneşin altında— sıralarını bekliyorlardı cezalılar.

İçerde oluyordu bunlar, dışardaysa yapıda her zamanki gibi silâhlı bir nöbetçi bekliyordu.

Cezalıların eşyalarıyla hastaları gara götürmek için yirmi kadar yük arabası vardı kapının önünde; köşede de akrabaları, dostları cezalıları çıkarken görmek, olursa onlara bir şeyler söylemek, vermek için küçük bir kalabalık toplanmıştı. Nehlüdof da bu kalabalığa katıldı.

Bîr saat kadar bekledi burada. Sonra içerden zincir şakırtıları, ayak sesleri, emirler, öksürmeler, büyük bir kalabalığın alçak sesle konuşmasından çıkan uğultu duyuldu. Beş dakika devam etti bu böyle; arada gardiyanlar girip çıkıyorlardı yan kapıdan. En sonunda yüksek sesle bir emir duyuldu.

Büyük kapı gürültüyle açıldı. Zincir şakırtıları yaklaştı, beyaz ceketli erler el erinde silâhlarla dışarı

çıktılar, —besbel i, alışık oldukları bir manevrayla— kapının önünde düzgün, geniş bir yarım daire yaptılar. Sonra yeni bir emir duyuldu. Usturaya vurulmuş başlarında yamuk yumuk şapkalarıyla, omuzlarında tor-balarıyla cezalılar ikişer ikişer çıkmaya başladılar. Zincirli ayaklarını yere sürtüyor, bir eliyle omuzlarındaki torbayı tutarken boşta kalan öbürünü sal ıyorlardı. Önde erkeklerdi. Hepsinin üzerinde aynı gri pantalon, sırtları numaralı, gömlekler vardı. Hepsi de —genci, yaşlısı, zayıfı, şişmanı, uçuk benizli, al yanaklısı, esmer yüzlüsü, bıyıklısı, sakal ısı, sakalsızı, Rus'u, Tatar'ı, Yahudisi— zincirlerini şakîrdata şakırdata, çok uzak bir yere gidiyormuş

gibi kol arını sal aya sal aya çıkıyordu kapıdan, ama birkaç adım sonra duruyor, uysal uysal dörder sıra oluyorlardı. Onların hemen arkasından, gene saçları kesilmiş, ayakları zin-cirsiz, bileklerinden birbirine kelepçeli, öndekiler gibi gri pantalon gömlekli cezalılar çıktı. Sürgünlerdi bunlar… Onlar da öndekiler gibi canlı adımlarla çıkıyorlardı kapıdan, sonra duruyor, dörder dörder sıraya giriyorlardı. Onların arkasından eşlik edenler, daha arkadan da kadınlar da aynı sırayla çıkıyorlardı; önce kürek cezalılar —gene gri etek blûzlu, başörtülüydüler— sonra— 374 —sürgünler, daha sonra da sivil giysileriyle, kafileye kendi istekleriyle katılanlar. Bazı kadınların kucağında bebek vardı.

Kadınlarla beraber kızlı erkekli çocuklar yürüyordu. Bu çocuklar, at sürüsünde küçük taylar gibi, kadınlara sokuluyorlardı. Erkekler sessiz duruyorlardı; yalnızca arada bir öksürenler ya da yüksek sesle bir şey söyleyenler oluyordu. Kadınlarsa durmadan konuşuyorlardı. Nehlüdof, kapıdan çıkarken görür gibi oldu Mas-lova’yı; ama kalabalık arasında kaybetti onu sonra. Erkeklerin arkasında gri giysileriyle, kucaklarında bebekler, aralarında çocuklarla insanlık, özel ikle kadınlık niteliklerini yitirmiş gibi duran büyük kalabalıktan başka bir şey görmüyordu şimdi.

Cezalıları içerde teker teker saydıkları halde, erler bir kere daha saymaya başladılar onları. Bu sayma işi oldukça uzun sürdü: Bazı cezalılar yer değiştiriyor, erlerin hesabını karıştırıyorlardı

çünkü. Erler, dediklerini uysal, ama kötü kötü bakarak yapan cezalılar küfrediyor, itip kakıyorlardı

onları, yeniden saymaya başlıyorlardı. Hepsi bir kere daha teker teker sayıldıktan sonra subay bir emir verdi, kalabalıkta bir çalkalanma oldu. Yürü-yemeyecek kadar güçsüz erkekler, kadınlar, çocuklar birbirleriyle yarış ederek arabalara koştular, önce torbalarını atıp, sonra kendileri çıktılar.

Kucaklarında viyaklayan bebekleriye kadınlar, yer için birbirleriyle kavga eden neşeli çocuklar, asık yüzlü, kederli erkekler yerleştiler sonunda.

Birkaç cezalı erkek şapkalarını çıkararak subayın yanına —besbel i bir şey dilemek için— gittiler.

Onların da arabalara binmek istediklerini sonra öğrendi Nehlüdof. Subay başka yana bakarak sigarasını içiyor, cezalıyı dinlemiyordu bile; sonra bir şey söylemeden, kısa kolunu vuracakmış

gibi kaldırıyor; beriki, saçsız başını tokattan korumak için omuzlarının arasına çekerek geri sıçrıyordu.

— Araba yaparım seni şimdi ben! diye bağırıyordu subay. Yürüyeceksin!

Yalpa vura vura yürüyen, ayakları zincirli, uzun boylu bir ihtiyarın arabaya binmesine izin verdi yalnızca. Bu ihtiyarın, şapkasını çıkarıp nasıl haç çıkardığını, sal ana saliana arabaların yanına yürüdüğünü gördü Nehlüdof. Güçsüz, zayıf bacağını kaldırmasına engel olan zincirlerden, uzun süre çıkamadı arabaya,

sonra arabadaki bir köylü kadın kolundan tutarak yardım etti ona.

Arabalar torbalarla dolup, torbaların üzerine de arabaya binmesine izin verilenler oturunca subay şapkasını çıkardı, mendiliyle alnını, saçsız başını, kırmızı, kalın boynunu sildikten sonra haç

çıkardı.

— Kafile, marş! diye emir verdi.

Askerlerin silâhları sakırdadı; cezalılar şapkalarını çıkarıp —bazıları sol el eriyle— haç çıkarmaya başladılar. Akrabalarını, dostlarını yolcu etmeye gelenler bağırarak bir şeyler söylüyor-cezalilar onlara cevap veriyorlardı. Kadınlar ağlaşıyordu. Beyaz ceketli askerlerin kuşattığı kafile, bacaklarına bağlı zincirler toz kaldırarak yürüdü. En önde askerler, onların arkasında, dörderli sıra olmuş, ayaklarında zincirler sakırdayan kürek cezalıları, sonra el eri birbirine kelepçeli sürgünler, daha arkada gönül üler, en arkada da kadınlar vardı. Kafilenin arkasından, torbalarla zayıf cezalılarla yüklü arabalar yola çıktı. Arabalardan birinde torbaların en yüksek yerine oturmuş, sıkı

sıkı sarınmış bir kadın durmadan hüngür hüngür ağlıyordu.

XXXIV

Kafile o kadar uzundu ki, son araba hareket ettiğinde en ön-dekiler gözden kaybolmuştu.

Nehlüdof, onu bekleyen paytona bindi, kafileyi geçmesini söyledi sürücüye. Erkek cezalılar arasında tanıdık kimse olup olmadığına bakacak, sonra kadınlar arasında Maslova'yı bulacak, gerekli her şeyi alıp almadığını soracaktı ona. Hava çok sıcaktı. Binden çok ayağın kaldırdığı toz, sokağın ortasından yürüyen cezalıların üzerinde duruyordu. Kafile çabuk adımlarla yürüyor, Nehlüdof'un bindiği payton yavaş yavaş geçiyordu yanından. Tuhaf, korkunç görünüşlü yüzler sıra sıra geride kalıyorlardı. Aynı renk pantalonlu, potinli ayaklarını güçlükle öne atıyor, boşta kalan kol arını, kendilerine cesaret vermek istiyormuşcasma, sal ıyorlardı. Sayıları o denli çoktu, birbirlerine öylesine benziyorlardı, özel ikle öylesine tuhaf koşul ar altında bulunuyorlardı ki, Nehlüdof insan değil de, acayip, korkunç yaratıklar sandı onları bir an. Ama kürek cezalıları

arasında katil Fyodorof'u, sürgünler arasında da komik Ohotin'le, bir keresinde ona gelip yalvaran bir aylağı görünce bu izlenimi kaybol-

du. Cezalıların hemen hepsi, yanlarından geçen paytona, içindeki beye yan gözle bakıyorlardı.

Fyodorof, onu tanıdı anlamına başını yukarı doğru sal adı: Ohotin göz kırptı. Yasak olduğu için ne biri, ne öteki selâm vermişlerdi ona. Kadınların yanından geçerken hemen tanıdı Maslova'yı

Nehlüdof. İkinci sıradaydı. Kenarda yüzü sıcaktan kıpkırmızı olmuş, eteğini kuşağının arasına sıkıştırmış, kısa bacaklı, siyah gözlü, biçimsiz bir kadın vardı; Çalımlıydı bu. Onun yanında, güçlükle adım atan gebe bir kadın yürüyordu. Üçüncü kadın Maslova'ydı. Omuzunda bir torba vardı, önüne bakarak yürüyordu. Yüzü sakin, kararlıydı. Onun yanındaki dördüncü kadın, dinç

adımlarla yürüyen, etekleri kısa, başörtüsünü köylü işi bağlamış, genç, güzel kadın, Fedosya'ydı.

Nehlüdof paytondan indi, Maslova'ya her şeyi alıp almadığını, kendini nasıl hissettiğini sormak amacıyla kadınlara yaklaşınca, kafilenin bu yanında yürüyen assubay gördü onu, koşarak yanına gelirken:

— Kafileye yaklaşmak yasaktır efendim, diye bağırıyordu.

İyice yakına gelip de Nehlüdof'u tanıyınca (ceza evinde herkes tanıyordu artık Nehlüdof'u) elini kasketine götürerek selâm verdi, Nehlüdof'un yanında durup:

— Şimdi olmaz, dedi. Garda konuşabilirsiniz, burada yasak. Cezalılara dönüp bağırdı:

— Hadi durmayın, yürüyün, yürüyün!

Sonra yeni çizmelerini gıcırdata gıcırdata —sıcağa aldırmadan— koşarak yerine gitti.

Nehlüdof kaldırıma döndü, paytoncuya peşinden gelmesini söyleyip, kafileyle beraber yürümeye başladı. Geçtiği her yerde acımayla dehşet karışık bir dikkat gösteriliyordu kafileye. Arabayla geçenler, başlarını pencereden çıkarıp, gözden kaybolunca-ya kadar bakıyorlardı kafilenin arkasından. Yayalar duruyor, şaşkınlıkla, korkuyla bakıyorlardı bu dehşet verici gidişe. Bazıları

yaklaşıp sadaka veriyordu. Askerler alıyordu sadakaları. Bazı, fazla etkilenenler kafilenin peşi sıra bir süre yürüyor, sonra durup, başlarını sal ayarak arkasından bakıyorlardı. Kapılardan birbirini çağırarak çıkıyorlar, pencerelerden sarkıyorlar; kıpırdamadan, sessizce bakıyorlardı geçenlere.

Bir yol ağzında kafile zengin bir kupa arabasının yolunu kesti. Arabacı yerinde, yüzü güneşte parlayan, şişman sırtında iki sıra düğmesiyle resmi giysili

bir arabacı vardı. Arabada arka koltukta bir karı koca oturuyordu: Kadın zayıf, soluk benizliydi; şapkası beyaz, şemsiyesi parlaktı. Kocası silindir

şapkalı, şık, açık renk pardösülüydü. Onların karşısında, ön koltuktaysa çocukları vardı: Sarı saçları omuzlarına dökülen, taptaze, cici bir kız —onun da şemsiyesi parlaktı—; bir de, ince uzun boyunlu, omuz kemikleri çıkık, kordelâlar-la süslü

denizci şapkalı, sekiz yaşlarında bir erkek çocuk. Baba, kafileyi zamanında geçemedi diye öfkeyle söyleniyordu arabacıya; anneye, iğrenerek gözlerini kısmış, yüzünü buruşturmuş; güneşten, tozdan korunmak için ipek şemsiyesini iyice indirmişti. Şişko arabacı, bu yoldan gelmesini kendi emreden efendisinin haksız sitemlerine sinirli sinirli kaşlarını çatıyor, yürümek isteyen, terlemiş

bedenleri güneşte parlayan doru atları tutmaya çalışıyordu.

Polis memuru, bu güzel kupa arabasının sahibine elinden hizmeti yapmak için çırpınıyor, kafileyi durdurup ona yo! vermek istiyor —ama bu gidişte, böylesine zengin bir bey için bile bo-jzulamayacak elemli bir görkem olduğunu hissettiğinden olsa gerek— durdurmuyordu. Yalnızca, zenginliğe saygılarını belirtiyor-jmuşcasma elini kasketine götürmüş; cezalılara —herhangi bir durumda kupa arabasındakileri onlardan korumaya hazır olduğu-

‘nu göster istiyormuş gibi— sert sert bakıyordu. Kupa arabası bütün kafile geçinceye kadar bekledi. Ancak torbalar yüklü, cezalı kadınların bindiği son yük arabası da geçtikten sonra hareket edebildi. Ceza evinden yola çıkıldığında hüngür hüngür ağlayan j kadında bu son geçen arabadaydı. Sakinleşmişti biraz, ama zen-jgin kupa arabasını görünce gene sarsıla sarsıla ağlamaya başla-jmıştı.

Yerlerinde duramayan, besili, doru atlar arabacı yuları hafifçe

[oynatınca, nal arıyla taşlan döve döve, lâstik tekerlekleri üzerin-

]de yumuşak yaylanan kupa arabasını, karı kocayla kızın, ince bo-jyunlu, omuz kemikleri çıkık çocuğun eğlenmeye gittikleri yazlık

[eve doğru hızla uzaklaştıfmışlardı.

Ne anne baba gördükleri şeyi anlatmışlardı çocuklara. Öy-

jle ki, çocuklar gördükleri şeye kendilerince birer anlam vermek

[zorunda kalmışlardı.

Kız, annesiyle babasının yüzüne bakarak, bu insanların on-— 378 —lardan, onların tanıdıklarından bambaşka insanlar olduklarına, bu nedenle de onlara böyle davranmadığına karar verdi. Böyle düşündüğü için korkmuştu kız, bu insanlar uzaklaşınca da sevinmişti.

Ama cezalıların geçişine gözlerini kırpmadan bakan ince, uzun boyunlu çocuk başka türlü

çözmüştü sorunu. İçgüdüsüyle, bu insanların da onun gibi bütün insanlar gibi birer insan olduklarını kesinlikle bildiği için, onlara birisinin kötülük, yapılmaması gereken bir şey yaptığını

hissetmişti. Acımıştı onlara; ayakları zincire vurulmuş, saçları kesilmiş bu insandan da, onları

zincire vuran, saçlarını kesen insanlardan da korkmuştu. Bu yüzden giderek şişiyordu çocuğun dudakları, ağlamamak için güç tutuyordu kendini; bu gibi durumlarda ağlamanın ayıp olduğunu biliyordu çünkü.

XXXV

Nehlüdof cezalıların adımlarına uydurmuştu adımlarını, çabuk çabuk yürüyordu; ama üzerinde ince bir ceketle ince bir par-dösü olduğu halde, gene de bunalıyordu sıcaktan. Sokakların üzerinde asılı duran toz bulutundan durgun yakıcı sıcak havadan boğulacak gibi oluyordu. İki yüz el i, üç metre yürüyemedi, pay-tona bindi gene, kafilenin önüne geçti, ama sokağın ortasında paytonun içi daha sıcak geldi ona. Eniştesiyle dünkü konuşmasını düşünmeyi denedi, ama sabahki gibi heyecanlandırmıyordu onu şimdi bu. Kafilenin ceza evinden çıkışı, sokaklardan geçişi bir kenara itmişti bu düşünceleri.

Dayanılacak gibi değildi sıcak. Duvarın dibinde, ağaçların gölgesinde, şapkalarını çıkarmış okul u iki çocuk, yere diz çökmüş dondurmacının başında dikiliyorlardı. Çocuklardan biri kaşıklamaya başlamıştı bile dondurmasını; öteki, dondurmacının tepeleme doldurduğu bardağı sabırsızlıkla bekliyordu.

Nehlüdof, biraz serinlemek isteğini yenemeyerek payton-cuya sordu:

— Bir şeyler içecek bir yer var mıdır buralarda?

— Hemen şurada temiz bir meyhane vardır efendim. Faytoncu köşeyi döndü, büyük bir tabelânın altında durdu. Bölmenin arkasındaki gömlekli, şişko, barmen de müşteri

yok diye masalarda oturan bir zamanlar beyaz gömlekli garsonlar da bu değişik konuğu merakla süzdüler, hizmetine koştular hemen. Nehlüdof bir maden suyu istedi, pencereden uzak, pis örtülü

küçük bir masaya oturdu.

Biraz ötede, üzerinde çay takımıyla bir şişe olan masada iki kişi oturuyordu. Alınlarından terlerini siliyor, dostça bir şeyi bölüşüyorlardı. Biri esmerdi, İgnatiy Nikiforoviç gibi dökülmüştü saçları, ensesinde bir tutam siyah saç vardı yalnızca. Onu görünce gene eniştesiyle dünkü konuşmasını, gitmeden önce ablasıy-la onu bir kere daha görmek istediğini hatırladı Nehlüdof. Trenin kalkmasına az kaldı, yetişemem, diye geçirdi içinden. İyisi mi mektup yazayım. Zarf, kâğıt, pul istedikten sonra, soğuk maden suyunu yudumlarken, ne yapacağını düşünmeye koyuldu. Ama düşünceler karmakarışıktı kafasının içinde, bir türlü karar veremiyordu ne yazacağına.

Sevgili Nataşa, îgnatiy Nikiforoviç‘le dünkü konuşmamın verdiği üzüntü içimdeyken gidemiyorum… diye başladı. Ne yapabilirim? Dün söylediklerim için özür mü dilesem? Ama düşündüğümü söylemiştim yalnızca. Düşüncelerimin değiştiğini sanır sonra. Hem işlerime karışması… Hayır, yapamam. Nehlüdof bu yabancı, kendini pek beğenen, onu

anlamayan adama karşı gene aynı nefreti duyarak, yarım kalan mektubu cebine koydu, hesabı ödeyip çıktı, paytona bindi, kafilenin arkasından gitti.

Sıcak daha da artmıştı şimdi. Duvarlar, taşlar sıcaklık kusuyorlardı sanki. Kızgın kaldırım taşları

ayaklarını yakıyormuş gibi bir tuhaf yürüyordu herkes. Nehlüdof, paytonun tavanına dokununca, elinin yandığını sandı bir an.

At, tozlu kaldırım taşlarında nal arıyla düzenli bir ses çıkararak tembel bir tırısla gidiyor; arabacı

arada bir hafiften kestiriyor; Nehlüdof da hiç bir şey düşünmeden, dalgın dalgın önüne bakıyordu.

İnişte büyük bir evin önünde bir kalabalıkla silâhlı bir er gördüler. Nehlüdof paytonu durdurdu.

Evin kapıcısına:

— Ne oluyor burada? diye sordu.

— Cezalının biri fenalaştı.

Nehlüdof paytondan İndi, kalabalığa yaklaştı. Meyil i yaya kaldırımın tümsek taşları üzerinde, başı

aşağı doğru, iri yarı, sarı sakal ı kırmızı yüzlü, genç sayılamayacak bir cezalı sırtüstü— 380 —upuzun yatıyordu. Burnu yamyassıydı. Gri pantalon, gri gömlek vardı üzerinde. Çil i el erini açıp avuçlarını yere yapıştırmış; hırlıyor, uzun aralıklarla, geniş göğsünü düzenli olarak indirip kaldırarak soluk alıyor, kan çanağına dönmüş gözleriyle donuk donuk gökyüzüne bakıyordu. Asık yüzlü bir polis memuru, bir postacı, bir tezgâhtar, bir hizmetçi, elinde şemsiyesiyle yaşlı bir kadın, bir de başı kabak, elinde boş bir sepet olan bir çocuk dikiliyordu başında.

Tezgâhtar, yaklaşan Nehlüdof’a birilerinden yakınmaya başladı hemen:

— İçerde canlarını çıkarmışlar zaval ıların, iyice bitkin düşürmüşler, sonra da böyle sıcak bir günde yürütüyorlar…

Şemsiyeü kadın ağlamaklı:

— Ölecek galiba, diyordu. Postacı:

— Gömleğinin önünü açmak gerek, dedi.

Polis memuru titreyen kalın parmaklarıyla beceriksizce, cezalının damarlı boynunu saran bağı

çözmeye çalışıyordu. Heyecanlı, şaşkın olduğu bel iydi, ama gene de kalabalığa çıkışmayı gerekli gördü:

— Ne toplandınız canım? Zaten sıcak. Çekilin de hava alsın adam.

Tezgâhtar:

— Yola çıkarmadan önce doktora göstermeliydiler bunları, dedi. (Bu konudaki bilgisiyle övünmek istediği bel iydi.) Dayanamayacaklar götürülmez. Yoksa yolda ölürler böyle.

Polis memuru bağı çözdükten sonra doğruldu, bakındı.

— Açılın diyorum, duymuyor musunuz? dedi. Hadi işinize gidin, hasta adam görmediniz mi hiç?

Konuşurken, onu desteklesin diye Nehlüdof’a bakıyordu. Ama onun ilgisiz bakışı karşısında ere döndü. Er bir kenarda duruyor, kopmuş topuğuna bakıyordu; polis memurunun karşılaştığı

güçlüğü umursadığı yoktu.

Toplananlar söyleniyorlardı:

— Kimsenin baktığı yok ki. Göz göre göre öldürülür mü bir insan?

— Çezalıysa cezalı, o da insan.

Nehlüdof:

— Başını yukarı alın, su getirin, dedi. Polis:

— Getirmeye gittiler, dedi.

Yerde yatan cezalıyı koltuk altlarından tutup, güçlükle başını yukarı aldı. Birden sert bir ses duyuldu:

— Nedir bu kalabalık burada?

Bembeyaz ceketiyle, pırıl pırıl çizmeleriyle mahal e komiseriydi bu. Daha niçin toplanıldığmı

anlamadan:

— Dağılın! diye bağırıyordu. Toplanmayın!

Çabuk adımlarla yaklaşıp, can çekişen cezalıyı görünce- — zaten bunu bekliyormuş gibi— başını

evet anlamına sal ayarak polis memuruna döndü.

— Nedir?

Polis memuru, kafile geçerken bu cezalının yere yuvarlan-diğını, subayın onu düştüğü yerde bırakılmasını emrettiğini anlattı.

— Demek öyle? Karakola götürülmesi gerekiyor. Bir araba çağırın.

Polis memuru elini kasketine götürerek:

— Kapıcıyı yol adım efendim, dedi. Tezgâhtar sıcaktan söz edecek oldu. Komiser:

— Sana ne be? Hadi? Hadi çek arabanı, diye bağırdı. Adamın yüzüne öyle sert baktı ki, tezgâhtar kesti sesini.

Nehlüdof:

— Su vermeli ona biraz, dedi.

Komser Nehlüdof'a da sert sert baktı, ama hiç bir şey söylemedi. Kapıcı tasla su getirince komiser polis memuruna cezalıya su içirmesini emretti. Polis memuru cezalının düşen başını

kaldırdı, ağzına su dökmeye çalıştı, ama bel iki içmiyordu; su sakal arından göğsüne, tozlu gömleğine akıyordu.

Komiser:

— Başına dök! diye emir verdi.

Polis cezalının bez şapkasını çıkardı, sarı kıvırcık, çıplak tepesine döktü suyu.

Cezalının gözleri, korkmuş gibi daha da açıldı, ama durumunda en küçük bir değişiklik olmadı.

Yüzünden çamurlu sularakıyor, gene hırlıyor, göğsü düzenli olarak inip kalkıyordu.

Komiser polis memuruna Nehlüdof'un paytonunu göstererek:

— Şu araba kimindir? diye sordu. Getirin onu buraya. Hey, arabacı!

Faytoncu başını kaldırmadan, üzgün:

— Boş değilim, dedi.

— Benimdir, dedi. Ama olsun, alın onu. Faytoncuya dönerek ekledi:

— Ben vereceğim ücretini. Komiser:

— Hâlâ ne bekliyorsunuz? diye bağırdı. Tutun!

Polis memuru, kapıcılar, bir de er, ölmek üzere olan cezalıyı kaldırıp paytonun koltuğuna oturttular. Ama oturamadı cezalı, başı geri düştü, koltuktan aşağı kaydı. Komiser, sert:

— Yatırın onu! diye bağırdı.

Polis, ölmek üzere olan cezalının yanma oturup, onu güçlü sağ koluyla belinden kavrayarak:

— Olsun efendim, dedi, böyle de götürürüm.

Er, cezalının sandal ı, çorapsız ayaklarını kaldırıp arabacı yerinin altına uzattı.

Komiser şöyle bir bakındı yerde cezalının yamru yumru şapkasını gördü, alıp geriye düşmüş, ıslak başına geçirdi onu. Sonra,

— Marş! diye komut verdi.

Arabacı canı sıkkın, sağına soluna baktı, başını sal adı, geri dönüp yavaş yavaş karakola doğru yürüdü. Er de yanısıra yürüyordu. Cezalının yanında oturan polis memuru, payton sal andıkça bir o yana bir bu yana düşen bedeni, başı tutmaya çalışıyordu. Er arada bir eğilip ayakkabısını

düzeltiyor, Nehlüdof arkalarından yürüdü.

XXXVI

Payton, yangın nöbetçisinin yanından geçip avluya girdi, kapılardan birinin önünde durdu.

Avluda itfaiye erleri kol arını sıvamışlar, yüksek sesle konuşarak, kahkahalarla gülerek arabalarını

yıkıyorlardı.

Payton durur durmaz birkaç polis memuru koşup geldiler,

yarı canlı cezalıyı koltuk altlarından, bacaklarından tutarak, atlarında gıcırdayan paytondan indirdiler.

Cezalıyı getiren polis paytondan indi, uyuşmuş kolunu sal adı, şapkasını eline alıp haç çıkardı.

Ölüyü kapıdan sokup merdivenden çıkardılar. Nehlüdof da peşlerinden gitti. Ölüyü getirdikleri küçük, pis odada dört kerevet vardı. İkisi de pijamalı iki hasta oturuyordu. Birinin ağzı çarpık, boynu sargılıydı. Öteki veremliydi. İki kerevet boştu. Birine cezalıyı uzattılar. Gözleri parlayan kaşlarını durmadan oynatan, üzerinde bir gömlekten, ayaklarında çoraptan başka bir şey olmayan ufak tefek bir adam çabuk, yumuşak adımlarla cezalıya yaklaştı, yüzüne baktı sonra Nehlüdof'a döndü, kahkahayla gülmeye başladı. Burada yatan bir deliydi bu.

— Beni korkutmak istiyorlar sözde, dedi. Ama avuçlarını yalasınlar.

Biraz sonra komiserle sağlık memuru geldiler.

Sağlık memuru ölüye yaklaştı; henüz yumuşak, ama ölüm beyazlığının yavaş yavaş sardığı, çil i elini tutup kolunu kaldırdı, bir an havada tutup bıraktı. Kol taş gibi düştü ölünün karnının üzerine.

Sağlık memuru başını sal ayarak:

— Tamamdır, dedi.

Ama —besbel i adet yerini bulsun diye— ölünün kaba kumaştan ıslak gömleğinin önünü açtı, kıvırcık saçlarını kulağının arkasına atıp, cezalının hareketsiz, sarı, geniş göğsüne koydu kulağını. Herkes susmuştu odanın içinde. Sağlık memuru doğruldu, bir kere daha sal adı başını; ölünün açık duran mavi gözlerinin önce birine, sonra öbürüne dokundu parmağıyla.

Deli durmadan sağlık memuruna doğru tükürerek:

— Korkutamazsınız beni, boşuna uğraşmayın, diyordu. Komiser.

— Evet? diye sordu. Sağlık memuru:

— Evet, dedi. Ölü odasına almak gerek onu.

— İyi baktınız mı, gerçekten ölmüş mü? diye sordu komiser. Sağlık memuru, nedense ölünün göğsünü öreterek:

— Ortada, dedi. Matvey İvanıç'ı çağırtayım, bir de o baksın. Petrof, koş Matvey İvanıç'ı çağır.—384 — ; Sağlık memuru çıkıp gitti. Komiser:

— Ölü odasına götürün, dedi.

Ölünün yanından bir an ayrılmayan ere döndü:

— Sonra odama gel sen, imza atacaksın. Er:

— Başüstüne efendim, dedi.

Polisler ölüyü kaldırdılar, merdivenden geri indirdiler. Nehlüdof peşlerinden gitmek istiyordu, deli durdurdu onu.

— Siz onlarla birlik değilsiniz anlaşılan, dedi, öyleyse bir sigara verin.

Nehlüdof sigara paketini çıkarıp verdi ona. Deli, kaşlarını oynatarak, burada ona telkin yoluyla nasıl eziyet ettiklerini çabuk çabuk anlatmaya koyuldu.

— Hepsi düşman bana, medyumları aracılığıyla durmadan kötülük ediyorlar, acı…

Nehlüdof:

— Kusura bakmayın, diye kesti sözünü.

Onu dinlemeden avluya çıktı. Ölüyü nereye götüreceklerini görmek istiyordu.

Polisler yükleriyle avluyu geçmiş, bodrum kapısından giriyorlardı. Nehlüdof arkalarından yürüdü, ama komiser durdurdu onu,

— Bir isteğiniz mi vardı?

— Hayır, dedi Nehlüdof.

— Öyleyse gidin buradan.

Nehlüdof ses çıkarmadı, paytonunun yanına gitti. Paytoncu uyuyordu. Nehlüdof uyandırdı onu, gara çekmesini söyledi.

Daha yüz adım gitmemişlerdi, bir yük arabasıyla karşılaştılar. Arabanın.yanmda gene silâhlı bir er yürüyordu. Besbel i ölmüş, bir başka cezalı vardı arabada. Cezalı sırtüstü yatıyordu yük arabasının içinde; bez şapkası burnunun üzerine kaymıştı; siyah sakal ı, saçları kesilmiş başı

arabanın her sarsılışında sal anıyordu. Kalın çizmeli arabacı atın yularından tutmuş, yanısıra yürüyordu. Arkada bir polis vardı. Nehlüdof paytoncunun sırtına dokundu. Paytoncu, atı

durdurarak:

— Ne yapıyor bunlar? dedi.

Nehlüdof indi paytondan, yangın nöbetçisinin yanından ge-

cip, yük arabasının arkasından avluya girdi gene. İtfaiye erleri arabaları yıkamış, götürmüşlerdi; şimdi onların yerinde açık mavi sırmalarıyla uzun boylu, elmacık kemikleri çıkık itfaiye komutanı

duruyor, el eri cebinde, bir itfaiye erinin, önünden geçirdiği, boynu incelmiş, kula ata sert sert bakıyordu. At ön ayaklarından birine basarken hafiften aksıyordu. İtfaiye komutanı, yanındaki veterinere öfkeli öfkeli bir şeyler söylüyordu.

Komiser de oradaydı. Yeni gelen ölüyü görünce arabanın yanına geldi. Başını iki yana sal ayarak:

— Nerede buldunuz bunu? dedi. Polis memuru:

— Staraya Gorbatovskaya’da, diye cevap verdi. İtfaiye komutanı:

— Gazali mı? dedi.

— Evet efendim. Komiser:

— Bugün ikinci bu, dedi.

— Ne yaparsınız! diye mırıldandı. Hava da çok sıcak olunca. Sonra aksak kula atı götüren itfaiye erine dönüp bağırdı:

— Köşedeki ahıra götür onu! Eşşoğlu essek seni, senden on kat değerli olan atları topal etmeyi gösetereceğim ben sana!

Ölüyü, birincisini olduğu gibi kaldırdı polisler, yukarı odaya götürdüler. Nehlüdof, hipnotize olmuş

gibi peşlerinden gidiyordu. Bir polis memuru:

— Siz ne istiyorsunuz? diye sordu ona.

Nehlüdof cevap veremeden gidiyordu ölünün arkasından. Deli yatağına oturmuş, Neflüdof'un verdiği sigarayı hırsla içiyordu.

— A, siz! dedi

Kahkahayla gülmeye başladı gene. Ölüyü görünce yüzünü buruşturdu.

— Gene mi? Kabak tadı verdiniz artık, çocuk mu sanıyorsunuz beni? (Nehlüdof'a dönüp gülümsedi.) Öyle değil mi?

Nehlüdof ölüye bakıyordu. Polisler çekilmişti önünden, yüzünü örten şapkasını da kaldırmışlardı.

Öteki ölünün tersine, yüzü son derece güzeldi bunun, bedeni de biçimliydi. Gücü kuv-

vetli olduğu bel iydi. Yarısını traş ederek çirkinleştirdikleri başına; siyah, şimdi hayat ışığı

kaybolmuş gözlerinin üstünde yükselen dar alnına rağmen çok yakışıklıydı. İnce, siyah bıyıkların üstündeki kemerli, küçük burnu da pek güzeldi. Yavaş yavaş morarmaya yüz tutmuş dudaklarında bir gülümseme vardı sanki. Küçük sakalı yüzünün altını çevreliyordu yalnızca; başının traş edilmiş

yanında, küçük, sağlam, güzel bir kulak çarpıyordu göze. Yüz ifadesi hem sakin, hem sert, hem içtendi. Bu insanın ruhsal yaşayıştan- nasıl yoksun bırakıldığı bel iydi yüzünden; el erinin, zincire vurulmuş ayaklarının ince kemiklerinden, ölçülü, biçimli bedeninin her şeyinden onun bir zamanlar ne denli güzel, güçlü, becerikli bir insan, itfaiye komutanının ayağı inciltildi diye öylesine kızdığı o kula attan ne denli üstün bir yaratık olduğu bel iydi. Oysa öldürmüşlerdi onu; bir insan olarak ölümüne hiç kimse acımadığı gibi, insanlığın boşuboşuna bîr güç kaynağını yitirdiğine de üzülmüyordu kimse. Ölümü herkeste, yakında kokacak bu cesedi ortadan kaldırmak zorunda olmanın verdiği telâşın can sıkıntısından başka bir duygu uyandırmamıştı.

Odaya doktor, sağlık memuru, baş komiser girdiler. Doktor kısa boylu, şişman bir adamdı; açık gri ipek bir ceket, aynı kumaştan, adaİeİi baldırlarına yapışmış dar bir pantalon giyiyordu.

Başkomiser ufak-tefek, şişmandı. Havayı ağzında tutmak alışkanlığı kırmızı, yuvarlak yüzünü

daha da yuvarlak gösteriyordu. Doktor ölünün yattığı kerevete oturdu, tıpkı sağlık memuru gibi, kolunu kaldırıp bıraktı, kalbini dinledi, pantalonunu çekeleyerek kalktı sonra.

— Ölmüş, dedi.

Başkomiser, ağzını tıka-basa hava doldurup, yavaşça bıraktıktan sonra ere döndü.

— Hangi ceza evinden?

Er cevap verdi, ölünün üzerindeki zincileri hatırlatı. ‘ Başkomiser:

— Söylerim çıkarırlar, dedi; neyse ki demircimiz var. Gene ağzını hava doldurup yanaklarını

şişirdi, sonra yavaş

yavaş bırakarak kapıya yürüdü. Nehlüdof doktora:

— Niçin ölüyor bunlar böyle? diye sordu.

— 387 —

Doktor gözlüklerinin arkasından baktı ona.

— Niçin olacak? dedi. Güneş çarpmasından. Güneş ışığının girmediği hücrede bütün bîr kış

hareketsiz oturduktan sonra birden güneşe, hem de bugünkü gibi bir güneşe çıkarsa insan böyle olur işte. Hem kalabalık gidiyorlar, hava akımı yok. Çarpıyor güneş.

— Neden böyle götürüyorlar onları öyleyse?

— Bana ne soruyorsunuz bunu, gidin götürene sorun. Hem siz kimsiniz?

— Bir yurttaş.

— Ya!.. Kusura bakmayın, hiç zamanım yok.

Doktor pantalonunu can sıkıntısıyla aşağı doğru çekerek hastaların yanına gitti.

Boynu sargılı, ağzı çarpık, soluk yüzlü hastaya:

— İşler nasıl bakalım? dedi.

Bu arada deli sigara içmeyi bırakmış, yatağında oturuyor, doktora doğru tükürüyordu.

Nehlüdof aşağı indi, avluya çıktı, itfaiye atlarının, tavukların, bakır miğferli nöbetçinin yanından geçip sokağa çıktı, gene uykuya dalmış paytoncuyu uyandırıp gara yol andı.

XXXVI!

Nehlüdof gara geldiğinde cezalılar, pencereleri parmaklıklı vagonlara binmişlerdi bile.

Tanıdıklarını yolcu etmeye gelen birkaç kişi vardı peronda; vagonlara yaklaştırmıyorlardı onları.

Erler pek bir telâşlıydılar şimdi. Ceza evinden gara gelinceye kadar, Nehlüdof'un gördüğü

ikisinden başka üç cezalı daha ölmüştü güneş çarpmasından: Birini, öncekiler gibi, en yakın karakola götürmüşlerdi, öbür ikisi burada, garda ölmüşlerdi (‘). Erlerin telâşı, götürdükleri kafilede sapasağlam beş kişinin ölmesinden değildi. Bunu umursadıkları bile yoktu; bütün düşündükleri, bu gibi durumlarda yasada öngörülen şeyi noktası noktasına yapmaktı: Ölüleri kâğıtlarıyla birlikte gerekli yere teslim etmek, Nij-

(‘) 1880 yıl arında Butirski cezaevinde Nijegorodsk garına götürülürken güneş çarpmasından bir günde beş cezalı ölmüştü. (L. N. Tolstoy'un notu.)

niy'e götürülmesi gereken cezalılar sayısından bunu düşmek. Özel ikle böyle bir sıcakta oldukça büyük bir işti bu.

Görevlilerin hepsi bu işle uğraştığı için Nehlüdof'u da öteki bekleyenleri de vagonların yanma bırakmıyorlardı. Ama Nehlüdof'u bıraktılar gene de: Assubaya para vererek almıştı bu izni.

Assubay, komutanın görmemesi için çabuk konuşup hemen geri gelmesini söyleyerek bırakmıştı

onu. Bütün tren on sekiz vagondu. Komutanlık vagonu dışında geri kalanların hepsi tıka basa cezalı doluydu. Vagonların pencerelerinin önünden geçerken içerde olanlara kulak kabartıyordu Nehlüdof. Her vagondan zincir şakırtısı, gürültü patırtı, yakası açılmadık küfürlerle karışık konuşmalar duyuluyordu. Ama Nehlüdof'un beklediği şeyden, yolda düşüp ölen cezalılardan söz eden yoktu. Daha çok torbalardan, içecek sudan,

oturacak yerden söz ediliyordu. Bir pencereden içeri baktı Nehlüdof, ortadaki yolda birkaç er, cezalıların kelepçelerini çıkarıyorlardı. Cezalı el erini uzatıyor, er anahtarla kelepçenin kilidini açıp çıkarıyordu onu. Bir başka er de kelepçeleri topluyordu. Erkek vagonlarını geçtikten sonra kadın vagonlarına geldi Nehlüdof. İkinci vagondan bir kadın iniltisi duyuluyordu: O-o-of! anam, babam o-o-of!

Nehlüdof yürüyüp geçti, bir erin yol göstermesiyle, üçüncü vagonun penceresine yaklaştı.

Nehlüdof yüzünü parmaklığa yaklaştırınca, acı ter kokusuyla yüklü sıcak bir hava çarptı yüzüne; ince kadın sesleri daha bir açık seçik duyulmaya başladı. Tahta sıralarda terli yüzleri kıpkırmızı

olmuş, önlüklü, blûzlu kadınlar oturuyor, yüksek sesle konuşuyorlardı. Nehlüdof'un parmaklığa dayanan yüzü dikkatlerini çekti. Pencere dibinde oturanlar susup ona doğru uzandılar. Maslova —

üzerinde bir tek bluz vardı, başörtüsünü bile çıkarmamıştı— karşı pencerenin dibinde oturuyordu.

Beyaz yüzünde bir gülümseme olan Fedosya bu yandaydı. Nehlüdof'u tanıyınca Maslova'yi dürttü, pencereyi gösterdi ona. Maslova aceleyle kalktı, siyah saçlarını başörtüsüyle örttü; birden aydınlanan kırmızı, terli yüzünü bir gülümseme kapladı, pencerenin yanına gelip parmaklığı tuttu.

Sevinçle gülümseyerek:

— Çok da sıcak, dedi.

— Eşyaları aldınız mı?

— Aldım, teşekkür ederim.

Güneşte kızdıkça kızmış vagonun penceresinden soba borusu gibi sıcak hava püskürüyordu Nehlüdof'un yüzüne.

— Başka bir şey lâzım mı? dîye sordu. — Değil, sağolun.

Fedosya karıştı söze:

— İçecek bir şey olsaydı…

— Evet, dedi Maslova, içecek bir şey olsa…

— Suyunuz yok mu?

— Hepsini içtiler, getirecekler. Nehlüdof:

— Hemen, dedi, ere söylerim, getirir. Niyniy’e kadar gö-rüşemeyeceğiz bir daha.

Maslova sevinçle, Nehlüdof’un gözlerinin içine bakarak, bundan haberi yokmuş gibi:

— Siz de geliyor musunuz? diye sordu.

— Arkadaki trendeyim.

Maslova hiç bir şey söylemedi, birkaç saniye sonra derin bir göğüs geçirdi yalnızca. Kaba sesli, yaşlı bir kadın:

— Bey, dedi, yolda on iki kişiyi öldürdükleri doğru mu? Korableva’ydı bu. Nehlüdof:

— On iki kişi olduğunu duymadım, diye cevap verdi. Ben iki tanesini gördüm.

— On iki kişi ölmüş, öyle diyorlar. Bunun için ceza vermezler mi onlara acaba? Şeytanın doğurduklarına?

Nehlüdof:

— Kadınlardan kimse fenalaşmadı mı? diye sordu. Kısa boylu bir kadın gülümsedi:

— Kadınlar daha sağlamdır. Yalnız birinin aklına doğurmak esmiş. Bakın, bağırıp duruyor orada.

Hep aynı iniltinin geldiği yandaki vagonu gösterdi. Sevinç gülümsemesini tutmaya çalışan Maslova:

— Başka bir şey lâzım olup olmadığını soruyorsunuz, dedi, bu kadını bırakamazlar mı acaba burada? Çok acı çekiyor zaval ı. Komutana bir söyleseydiniz.

— Söylerim.

Maslova, gülümseyen Fedosya'yı bakışıyla göstererek:

— Bir de Taras'ı, kocasını göremez mi acaba? Sizinle aynı trene binecek.

Bir assubayın sesi duyuldu yakında:

— Beyefendi, cezalılarla konuşmak yasaktır. Nehlüdof'u bırakan assubay değildi bu.

Nehlüdof çekildi pencereden, doğum yapmak üzere olan kadınla Taraş işini söylemek için komutanı aramaya gitti, ama uzun süre bulamadı onu, askerlerden de bir cevap alamadı. Hepsi de pek telâşlıydılar. Bazıları cezalıları bir yerden bir yere götürüyor, bazıları kendilerine yemeklik bir şeyler almaya koşuyor, eşyalarını vagonlara yerleştiriyor, bazıları da komutanın, kafileyle beraber gelen karısına hizmet ediyorlardı. Hepsi de isteksiz cevap veriyorlardı Nehlüdof'a.

Nehlüdof komutanı bulduğunda ikinci zil çalmıştı. Subay, ağzını örten bıyıklarını, kısa kolunu kaldırarak sıvazlarken bir şey için haşlıyordu sağlık memurunu. Omuzlarını kaldırmıştı:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu Nehlüdof'a.

— Bir kadın doğurmak üzere vagonda, düşündüm ki, acaba… Komutan ilgisiz:

— Doğursun varsın, dedi.

Kısa kol arını hızlı hızlı sal ayarak vagonuna doğru yürüdü.

Bu arada elinde düdükle hareket memuru geçti; son zil duyuldu, düdük öttü, perondakiler arasında, kadın vagonlarında ağlayanlar, yüksek sesle dua edenler vardı. Nehlüdof, Taras’la yanyana duruyor, tıraşlı erkek başlarının gözüktüğü pencereleri parmaklıklı vagonların, önünden peşpeşe geçişine bakıyordu. Sonra birinci kadın vagonu geçti önlerinden; düz saçlı, başörtüsüz kadın başları vardı parmaklıkların arkasında; arkasından, hâlâ aynı kadın inlemesinin duyulduğu ikinci vagon, daha sonra Mas-lova’mn bulunduğu. Öteki kadınlarla beraber parmaklığa yapışmış, acı acı gülümseyerek Nehlüdof’a bakıyordu.

XXXVIII

Nehlüdof’un bineceği yolcu treninin kalkmasına iki saat kalmıştı. Nehlüdof bu arada ablasına bir kere daha uğramayı düşünüyordu, ama sabahtan beri tanık olduğu olaylardan sonra şimdi kendini o denli heyecanlı, bitkin hissediyordu ki, birinci

mevkiin küçük kanepesine oturunca birden bir uyku çöktü üzerine, döndü, elini yanağının altına koyup hemen uyudu. >

Elinde peçete, fraklı bir garson uyandırdı onu.

— Beyefendi, beyefendi, Nehlüdof, prens Nehlüdof siz milsiniz? Bir bayan sîzi arıyor.

Nehlüdof gözlerini oğuşturarak fırladı yerinden, nerede ol-jduğunu, o sabah olanları hatırladı.

Bel eğinde şunlar vardı yalnızca: Cezalılar kafilesinin yürüyüşü, ölüler, pencereleri parmaklıklı

vagonlar, parmaklıkların arkasındaki kadınlar, kimsenin yardım elini uzatmadığı, doğum sancıları

çeken kadınla, bir de, demir parmaklıkların arkasından ona acı acı gülümseyen kadın.

Gerçekteyse bambaşka şeyler vardı önünde: Şişelerle, yemişliklerle, mumlarla, yemek takımlarıyla donatılmış bir masa; masanın çevresinde dolaşan becerikli garsonlar. Şişelerin, yemişliklerin arasından görünen, salonun öte ucundaki büfenin önündeki büfeci, büfede oturan yolcuların sırtları…

Nehlüdof doğrulup otururken biraz toparlayabilmişti de kendini; çevresindekilerin merakla kapıya baktıklarını farketti birden. O da baktı o yana, iki kişinin, şemsiyeli koltuğunda oturan bir bayanı

taşıdığını gördü. Taşıyanlardan öndeki bir uşaktı, Nehlüdof'un gözü ısırmıştı onu. Arkadaki, kasketi sırmalı kapıcı da yabancı değildi ona. Koltuğun peşinden önlüklü, saçları bukle bukle, zarif bir oda hizmetçisi yürüyordu. Deri bir çantayla, şemsiyeler vardı elinde. Daha arkada kalın dudaklı, boynu tutuk, göğsünü öne çıkarmış, yol şapkasını giymiş prens Korçagin yürüyordu.

Sonra Missi, Mişa, Nehlüdof'un da tanıdığı, uzun boyunlu, gırtlak kemiği çıkık, daima neşeli diplomat Osten. Gülümseyen Missi'ye —besbel i şakadan— heyecanlı heyecanlı bir şey anlatıyordu yürürken. En arkada, öfkeyle sigara içe içe doktor yürüyordu.

Korçagin'ler, prensesin kızkardeşinin Nijegorod yolundaki malikânesine gidiyorlardı.

Koltuğu taşıyanların, oda hizmetçisinin, doktorun, kadınlar bölümünde son bulan bu geçişi yolcularda büyük bir merak, bir saygı uyandırmıştı. Yaşlı prens masaya oturup garsonu çağırdı

hemen, bir şeyler istedi ondan. Missi'yle Osten de yemek salo-

nunda kalmışlardı; tam oturuyorlardı ki, kapıda tanıdık bir bayan görüp yanına yürüdüler. Natalya İvanovna'ydı bu tanıdık. Na-talya İvanovna,

yanında Agrafena Petrovna, bakınarak yemek salonuna giriyordu. Missi'yi de, kardeşini de hemen hemen aynı anda görmüştü. Nehlüdof'a başıyla selâm vererek Missi'nin yanına gitti önce; ama onunla öpüştükten sonra hemen Nehlüdof'a döndü:

— En sonunda buldum seni.

Nehlüdof ayağa kalkıp Missi'yle, Mişa'yla, Osten'le tokalaş-tı; konuşmaya başladılar. Missi, köydeki evlerinin yandığını, bu yüzden teyzesinin yanına gitmek zorunda kaldıklarını anlatıyordu Nehlüdof'a. Osten fırsattan yararlanarak, yangınla ilgili gülünç bir fıkra anlatmaya başladı: Nehlüdof, Osten'i dinlemeden ablasına döndü:

— Geldiğine sevindim, dedi.

— Geleli çok oluyor. Agrafena Petrovna'yla geldik. Natalya İvanovna, biraz ötede duran Agrafena Petrovna'yı

gösterdi. Yaşlı kadının üzerinde ince bir pardesü, başında şapka vardı; uzaktan içten bir gülümsemeyle, çekingen, başıyla selâm verdi Nehlüdof'a. Natalya İvanovna devam ediyordu:

— Aramadık yer bırakmadık seni.

— Uyuyakalmışım şurada. Geldiğine çok sevindim. Bir mektup yazıyordum sana.

Natalya İvanovna ürkek:

— Sahi mi? dedi. Niçin?

Abla-kardeş arasında kişisel bir konuşmanın başladığını far-keden Missi, yanındaki erkeklerle uzaklaştı oradan. Nehlüdof, ab-lasıyla beraber pencerenin dibindeki kadife kanepeye, birinin eşyalarının, yol battaniyesiyle bir takım kutularının yanına oturdu. Hemen başladı Nehlüdof:

— Dün sizden ayrıldığımda geri dönmeyi, özür dilemeyi çok istedim, ama nasıl karşılayacağını

bilmiyordum. Kocana karşı kabalık ettim, üzüldüm sonra.

Natalya İvanovna:

— İsteyerek yapmadığını biliyordum, dedi, inanıyordum buna. Biliyorsun ki…

Birden dolu dolu gözleri, kardeşinin elini tuttu. Açık seçik, belirgin bir anlamı -yoktu bu cümlenin, ama Nehlüdof ablasının ne demek istediğini tam olarak anlamış, duygulanmıştı. Natalya İvanovna, kocasına karşı olan büyük sevgisinin yanında ona, kardeşine olan sevgisinin de önemli, değerli olduğunu, onların arasındaki her anlaşmazlığın ona çok ıstırap verdiğini anlatmak istemişti bu cümlesiyle. Nehlüdof:

— Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim sana… dedi. Ah, bugün ne korkunç şeylere tanık oldum. (Ölen ikinci cezalıyı hatırlamıştı birden.) İki cezalıyı öldürdüler.

— Öldürdüler mi? Nasıl?

— Basbayağı. Bu sıcakta çıkardılar onları dışarı. Güneş çarpmasından öldü ikisi de.

— Olamaz! Nasıl? Bugün mü? Şimdi…

— Evet, şimdi. Cesetlerini gördüm. Natalya İvanovna heyecanlanmıştı:

— Peki ama niçin öldürsünler? Öldüren kim?

Ablasının bu konuda da kocası gibi düşündüğünü fark eden Nehlüdof sinirli:

— Onları bu yolculuğa zorla çıkaranlar, diye cevap verdi. Yanlarına gelen Agrafena’Petrovna:

— Aman Al ahım! dedi. Nehlüdof:

— Bu zaval ılara yapılanlardan hiç haberimiz yok, dedi. Biraz ötede bir masada oturmuş, peçeteyi boynuna bağlayıp

meyvalı içkisini içmeye hazırlanan yaşlı prense bakarak —bir an gözgöze gelmişlerdi— ekledi:

— Oysa olmalı. Prens seslendi ona:

— Nehlüdof! Serinlemek ister misiniz? Bu sıcakta iyi gider! Nehlüdof başını istemem anlamına sal ayıp ablasına döndü. Natalya İvanovna:

— Ne yapmak niyetindesin peki? dedi.

— Elimden gelen her şeyi… Bilmiyorum, ama bir şeyler yapmak zorunda olduğumu hissediyorum. Elimden gelen her şeyi yapacağım.

— Evet, evet, anlıyorum seni. (Gülümseyerek gözüyle Kor-

çagin'i gösterdi Natalya İvanovna) Ya bunların işi ne olacak? Her şey bitti mi artık?

— Bitti. Hem sanıyorum, iki yan da hiç üzülmedi buna.

— Yazık. Ben üzüldüm. Severim onu. Natalya İvanovna kararsız, ürkek devam etti:

— Tutalım ki senin dediğin gibi olsun durum. Peki ama kendini bağlamak istemenin sebebi ne?

Niçin gidiyorsun Sibirya'ya?

Nehlüdof, bu konuyu kapamak istiyormuş gibi ciddî, soğuk:

— Öyle gerektiği için gidiyorum, dedi.

Ama ablasına karşı böyle soğuk davrandığı için kendi kendinden utandı. Düşüncelerimin hepsini niçin anlatmayayım ona, diye geçirdi içinden. Yaşlı oda hizmetçisine bakarak kendi kendine, Varsın Agrafena Petrovna da duysun dedi. Agrafena Pet-rovna'nın yanlarında bulunması, kararını

ablasına açması için daha bir kışkırtmıştı onu.

— Katyuşa’yla evlenmek niyetimden mi söz ediyorsun? dedi. Şunu bilesin ki, onunla evlenmeye kararlı olduğumu kendisine söyleyince kesinlikle reddetti bunu. (Bundan söz etmeye başladığında her zaman olduğu gibi titriyordu sesi.) Benim onun için böyle bir fedakârlıkta bulunmamı

istemiyor, kendisi bir çok şeyi feda ediyor buna karşılık. Bir anlıksa, ben de bu fedakârlığı kabul edemem. İşte bu yüzden onunla beraber gidiyorum, her yerde yanında olacağım, elimden geldiğince yardım edeceğim ona, az acı çekmesi için çalışacağım.

Natalya İvanovna susuyordu. Agrafena Petrovna soru dolu bakışlarını doğrulttu Natalya İvanovna’ya, başını sal adı. Tam bu sırada kadınlar bölümünden çıktı gene deminki grup. Aynı

yakışıklı uşak Filipp’Ie kapıcı taşıyorlardı prensesi. Prenses durdurdu onu taşıyanları, başını

sal ayarak Nehlüdof’u yanına çağırdı; parmakları yüzük dolu beyaz elini güçlükle uzattı ona.

Hemen sıcaktan söz etmeye başladı.

— Epouvantable! (‘) Dayanamıyorum. Ce climat me tue. (2) Rusya ikliminin kötülüklerini sayıp döktükten, Nehlüdof’un

onlara gelmesini söyledikten sonra taşıyıcılarına işaret verdi.

(‘) Korkunç! (Fransızca) ‘

(2) Bu iklim öldürecek beni. (Fransızca)

Uzaklaşırken uzun yüzünü Nehlüdof’a dönerek:

— Bekliyoruz, gelin, diye ekledi.

Nehlüdof perona indi. Prensesi sağa, birinci mevkiye doğru götürdüler. Nehlüdof, eşyalarını

taşıyan gar hamalının arkasından Taras'la beraber sola yürüdü. Taras'ı göstererek, ablasına:

— İşte yol arkadaşım, dedi.

Taras'tan, daha önce söz etmişti ona. Nehlüdof üçüncü mevkinin önünde durup da hamal eşyalarla, peşinden de Taraş içeri girince Natalya İvanovna:

— Üçüncü mevkiyle mi gideceksin? diye sordu.

— Evet, dedi Nehlüdof. Burası daha rahat benim için, Taras'la beraber yolculuk edeceğim.

(Birden değişti ses tonu.) Aklıma gelmişken söyleyeyim. Kuzmînsk'de toprağı köylülere vermiş değilim henüz. Ölürsem senin çocuklarına kalacak orası.

Natalya İvanovna:

— Kes artık Dmitri, dedi.

— Versem bile, geri kalan her şey onların olacak, çünkü evleneceğimi hiç sanmıyorum, evlensem bile çocuğum olmayacak sonra…

Natalya İvanovna:

— Dmitri, kapat bu konuyu lütfen, diye kesti sözünü.

Öte yandan, sözlerinin ablasının hoşuna gittiği kaçmamıştı Nehlüdof'un gözünden.

Birinci mevkinin önünde küçük bir kalabalık vardı yalnızca; prenses Korçagina'yı götürdükleri vagona bakıyorlardı. Geri kalan yolcular yerlerini almıştı. Geç kalan birkaç yolcu peronun tahtalarında topukları ses çıkara çıkara yerlerine koşuyor, görevliler kapıları kapıyor, yolculara

yerlerini almalarını, yolcu olmayanlara da peronu boşaltmalarını söylüyorlardı.

Nehlüdof, güneşte kızdıkça kızmış vagona girdi, sahanlığa

çıktı hemen.

Natalya İvanovna şık şapkasıyla, salıyla Agrafena Petrovna’ nın yanında duruyordu. Söyleyecek bir şey aradığı, ama bulamadığı beliydi. Ecrivss (‘) bile diyemezdi; ayrılışlarda söylenmesi âdet olan bu sözcüğe kardeşiyle çok gülmüşlerdi eskiden.

(‘) Mektup yaz. (Fransızca)

Para işleri, miras üzerine o kısacık konuşma ralarında yavaş yavaş kurulan kardeşçe ilişkiyi bir anda darmadağın etmişti; şimdi yabancı hissediyorlardı kendilerini birbirine. Öyle ki, tren hareket edince Natalya İvanovna sevinmişti bile buna; başını eğerek, Güle güle, demişti yalnızca, Hadi güle güle Dmitri, yolun açık olsun! Tren uzaklaşınca da kardeşiyle konuşmasını kocasına nasıl ileteceğini düşünmeye başlamıştı; ciddileşmişti yüzü, bir telâş ifadesiyle kaplanmıştı.

Ablasına karşı en içten duygulardan başka bir duygu beslemediği, ondan hiç bir şey gizlemediği halde, Nehlüdof da aynı soğukluğu duymuştu ona karşı, bir an önce uzaklaşmak istemişti ablasından. Bir zamanlar ona öylesine yakın olan Nataşa’nın artık var olmadığını; yalnızca, yabancı hiç hoşlanmadığı kara sakal ı bir adamın karısının, kölesinin var olduğunu hissetmişti.

Kesinlikle biliyordu bunu şimdi; ablasının yüzünün ancak, kocasını en çok ilgilendiren sorudan, toprağını köylülere verme, miras işinden söz edince aydınlandığını görmüştü çünkü. Acı bir şeydi bu onun için.

XXXIX

Kızgın güneşin sabahtan beri kavurduğu, insan dolu, büyük üçüncü mevki vagonun içinde öylesine boğucu bir hava vardı ki, Nehlüdof içeri girmemiş,

sahanlıkta kalmıştı. Ama burada da yoktu hava; tren evleri geçip de, hava akımı başlayınca derin bir soluk aldı ancak Nehlüdof.

Ablasına söylediğini tekrarladı kendi kendine: Evet, şimdi. Cesetlerini gördüm. O günün anılan içinde birden ikinci ölünün güzel yüzü, gülümseyen dudakları, sert ifadeli alnı, başının morarmaya başlamış saçsız yanındaki küçük, sağlam kulağı olağanüstü bir canlılıkla geldi gözlerinin önüne.

İşin en kötü yanı da, öldürüldüğü halde, katilin kim olduğunun bilinmemesiydi. Öldürdüler onu.

Öteki cezalılar gibi onu da Maslennikof'un emri uyarınca götürüyorlardı. Maslennikof her zaman yaptığı şeyi yapmıştır gene yüzde yüz; resmî kâğıdın altına o budalaca imzasını atmıştır; suçlu da hissetmiyordur tabiî şimdi kendini. Cezalıları muayene eden cezaevi doktoru daha az suçlu hissedebilir kendini; görevini titizlikle yerin getirdi çünkü, zayıfları ayırdı; ne böylesine korkunç bir sıcağın olaca-397

ğını bilebilirdi, ne de kafileyi bu kadar geç saatte yola çıkaracaklarını onları böyle kalabalık götüreceklerini. Ya cezaevi müdürü?.. Ama müdür falan günde şu kadar kürek cezalısı, sürgün erkek, kadının trene bindirilmesi üzerine verilen emrin gereğini yaptı yalnızca. Görevi, burada sayıyla aldığı cezalıları oraya sayıyla teslim etmek olan kafile komutanı da suçlu olamaz. Kafileyi her zamanki gibi, yasanın buyurduğu biçimde götürüyordu; Nehlüdof'un gördüğü iki cezalı gibi güçlü kuvvetli insanların dayanamayıp öleceklerini nereden bilebilirdi? Hiç kimse değildi suçlu, ama öldürülmüştü insanlar, hem de onların ölümünde suçsuz olan bu insanlarca.

Bütün bu valilerin, müdürlerin, komserlerin, polis memurlarının bazı durumlarda insana insan gibi davranmanın zorunlu olmadığına inandıkları için oluyor böyle. Bunlar —Maslennikof da, müdür de, kafile komutanı da — vali, müdür, ya da subay ol-masaydılar, insanları böylesine sıcak bir günde, böylesine kalabalık, yola çıkarmadan önce yirmi kere düşünürlerdi; yolda yirmi kere mola verirlerdi; birisinin düşecek gibi olduğunu, sık sık solumaya başladığını görünce sıradan çıkarırlardı onu, gölgeye götürür, su verir, dinlendirirlerdi; üzücü bir olay olunca da içleri sızlardı.

Ama onlar yapmadılar bunu, yapmak isteyenlere de engel oldular; onlar için önemli olan insan, insanlara karşı görevleri değil, her şeyin üstünde gördükleri görevlerdir çünkü. Asıl sebep bu işte.

Bir saat için bile olsa, özel bir durumda da olsa, insan sevgisinden daha önemli bir duygunun bulunmadığı kabul edilebilirse, kişi kendini suçlu saymadan hiç bir kötülük edemez insanlara.

Nehlüdof düşüncelere dalmış, havanın değiştiğini fark etmemişti: Güneş öndeki alçak, dağınık bulutların arkasına saklan-mışt!; batıdan doğru açık gri bir yağmur bulutu yaklaşıyordu. Uzaklarda tarlalara, ormanlara yağmaya başlamıştı yağmur. Nemli bir yağmur kokusu kaplamıştı her yanı.

Şimşekler aydınlatıyordu arada bir yağmur bulutunu; trenin gürültüsüne giderek daha bir sık karışıyordu gök gürültüsü. Bulut yaklaştıkça yaklaşıyordu; rüzgârın sürüklediği iri yağmur taneleri sahanlığa, Nehlüdof'un pardesüsüne düşmeye başlamıştı. Öte yana geçti Nehiüdof, uzun zamandan beri yağmur bekleyen toprağın ıslak se-

rinliğini, kokusunu ciğerlerine çekerek; geriye doğru koşan bahçelere, ağaçlıklara, sararan çavdar tarlalarına, henüz yeşil yulaflara, koyu koyu gözüken yeşil, çiçek açmış patates tarlalarına bakmaya başladı. Her şey cilâlanmıştı sanki: Yeşil daha bir yeşil, sarı daha bir sarı, siyah daha bir siyahtı.

Nehlüdof, bereketli yağmur altında canlanan tarlalara, bahçelere, bağlara sevinçle bakarken:

— Yağ, daha çok yağ! diye mırıldanıyordu kendi kendine.

Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur kısa sürdü. Bulut geçti. Islak yere yağmurun son, küçük damlaları düşüyordu şimdi. Gene güneş çıktı, her şeyi parlak bir aydınlığa boğdu. Doğuda, ufkun hemen üstünde, pembe rengi daha bir belirgin, bir ucu boşlukta kaybolan bir gökkuşağı

oluşmuştu.

Doğanın bütün bu değişiklikleri sona erip de tren yüksek kenarlı bir yarmaya girerken Nehlüdof sordu kendi kendine: Ne düşünüyordum? Ha evet, bütün bu insanların —müdürün de. kafile komutanının da— aslında çoğunlukla temiz yürekli, iyi insanlar olduklarını, devlet hizmetinde çalıştıkları için böyle duygu-suzlaştıklarını düşünüyordum.

Cezaevinde olup bitenleri ona anlatırkenki ilgisizliğini hatırladı Maslennikof'un; müdürün sertliğini, kafile komutanı subayın cezalıların arabalara binmesine izin vermemekle, trende doğurmak üzere bir kadının bulunduğunu duyunca bunu hiç umursamamakla gösterdiği katı yürekliliği hatırladı. Bu insanların böylesine hain, en olağan acıma duygusundan böylesine yoksun olmalarının tek nedeni devlet hizmetinde çalışmalarıdır tabiî. —:Nehlüdof, yarmanın çeşitli renkte tas kaplı

kenarlarından akan yağmur sularına bakarak düşünmeye devam ediyordu —. Devlet memuru oldukları için, şu toprağın suya olduğu gibi onlar da insan sevgisine karşı duyarsızdırlar.

Yarmaların kenarlarının taşla kaplanması zorunludur belki, ama şu yukardaki gibi buğday, ot, ağaç, yetişebilecek bu toprağın bitkiden böyle yoksun bırakılması dokunuyor insana. İnsanlarda da aynı durum var; belki gereklidir valiler, müdürler, polisler, ama insanlara vergi en önemli duygudan, birbirine acıma, birbirini sevme duygusundan yoksun insan görmek korkunç bir şey.

Bunun tek nedeni, bu insanların, yasa olmayan şeyi yasa

olarak kabul etmeleri, insanoğlunun kalbine Tanrının koyduğu değişmez, dünya kaldıkça kalacak şeyiyse yasa diye kabul etmemeleridir. Onun için sıkılıyorum bu insanların yanında. Düpedüz korkuyorum onlardan. Gerçekten de korkunçturlar. Haydutlardan bile korkunç. Acıyabilir haydut, ama bunlar acıyamazlar: Şu taşlar bitkilere karşı olduğu gibi onlar da acıma duygusuna karşı

sigortalıdırlar. Korkunç olmaları da bu yüzden işte. Pugaçoflar, Razin'ler korkunçtur derler. Bunlar bin kat daha korkunçtur. Şöyle bir psikoloji

sorunu verilse: Günümüzde insanların, hıris-tiyanların, temiz ruhlu, iyi insanların, kendilerini suçlu hissetmeden korkunç canavarlıklar yapabilmeleri için nasıl bir düzen olmalı? Bir tek çözüm yolu olurdu bu sorunun: Şimdiki düzen. İnsanların vali, müdür, subay, polis olmaları, yani önce, insanlara eşya gibi, kardeşçe bir sevgi duymadan davranılmasına izin veren devlet hizmeti diye bir şeyin olduğuna inanan insanların bulunması; sonra, devlet hizmetindeki bu insanların, yaptıklarının sorumluluğu belirli olarak birisinin üzerine düşmeyecek biçimde örgütlenmeleri gerekir. Bugün gördüğüm canavarlıklar başka hiç bir koşul altında olamaz. İnsanlara sevgisiz davranıla-bilecek durumların olduğunu sanıyorlar, oysa yoktur böyle bir durum. Eşyalara karşı sevgisiz davranabilir insan: Ağacı kesebilir, çamurdan tuğla yapabilir, acımadan dövebilir demiri, ama arılara karşı dikkatsiz davranamayacağı gibi, insanlara karşı da sevgisiz davranamaz. Arıların yanında bir dikkatsizlik edersen hem onlara, hem kendine zararı olur bunun. Yaradılışı böyledir arıların. İnsanlar konusunda da aynıdır durum. Başka türlü

de olamaz zaten, çünkü insan hayatının temel yasası insanlar arasında karşılıklı sevgidir. Evet, kişioğlu çalışmaya zorladığı gibi sevmeye de zorlayamaz kendini; ama bu demek değildir ki, insanlara karşı, özel ikle onlardan bir şey istediğin zaman, sevgisiz davranabilirsin. İnsanları

sevmiyorsan otur oturduğun yerde —kendi kendine söylüyordu bunu Nehlüdof—, kendi işinle, eşyalarla, neyle istersen onunla ilgilen, insanlarla ilgilenme de ne yaparsan yap. Nasıl ki insanın canı yemek istediği zaman yediği yemek yarar ona, bir zararı dokunmaz; insanlara karşı

davranışlarının da ancak onlar sevdiğin zaman bir yarar olur, zararı dokunmaz. Ama dün eniştene yaptığın gibi insanlara sevgisiz dav-

ranırsan, bugün tanık olduğun canavarlıkların da sonu gelmez, ömrünce çektiğin acıların da.

Evet, evet böyle bu. Ne güzel de esiyor! Korkunç sıcaktan sonraki serinlik, çoktan beri aklından çıkmayan soruna açık seçik bir cevap bulması tatlı bir haz veriyordu ona.

XL

Nehlüdof’un yerinin olduğu vagon yarım doluydu. Hizmetçiler, tamirciler, fabrika işçileri, boyacılar, yahudiler, kâhyalar vardı burada; işçilerin karısı iki kadınla, bir er, biri genç, biri yaşlı, kibar görünüşlü iki kadın — yaşlısının çıplak kolunda bilezikler parlıyordu—, bir de siyah kaskelti kokartlı, sert yüzlü bir bey vardı. Hepsi de yer sorununu yoluna koyduktan sonra rahatlamış,-bazısı ay çiçeği çekirdeği çıtırdatıyor, bazısı sigarasını tüttürüyordu; bazısı da yanındakilerle heyecanlı heyecanlı konuşmaya dalmıştı.

Taraş orta yolun sağında güleç bir yüzle oturuyor —yanında da Nehlüdof’a yer ayırmıştı—karşısında oturan, kaba kumaştan ceketinin önü açık, sağlam yapılı adamla— iş yerine giden bir bahçıvan olduğunu sonra öğrendi Nehlüdof heyecanlı heyecanlı konuşuyordu. Nehlüdof Taras’ın yanına gitmeden, yolun hemen kenarında oturan, köylü bir genç kadınla konuşan, keten bezinden pardesülü, görünüşü insanda saygı uyandıran, ak saçlı bir ihtiyarın önünde durdu. Kadının yanında, ayakları yere değmeyen, entarisinin kol an kısa, saçları sapsarı, yedi yaşında bir kız çocuğu oturuyor, habire ay çiçeği çekirdeği çıtırdatıyordu. Nehlüdof’u gören yaşlı adam, yalnız başına oturduğu, oturula kalkıla cilâlıymış gibi parlayan tahta sıradan topladı pardesüsü-nün eteğini, babacan:

— Buyurun oturun., dedi.

Nehlüdof teşekkür ederek oturdu gösterilen yere. O oturur oturmaz, kadiri yarıda kesilen sözüne devam etti. Kentte kocasının onu nasıl karşıladığını anlatıyordu.

— Yortuda gelmiştim, bir de şimdi geldim. Kısmet olursa yılbaşında gene görüşeceğiz.

İhtiyar, Nehlüdof’a bir göz atarak:

— İyi ediyorsun, dedi, boş bırakmaya gelmez, genç çünkü,

bakarsın birine kaptırıverir gönlünü kentte.

— Yok, dedeceğîm, öyle insan değildir benimki. Onu bırak, çiçeği burnunda bir kız gibi tertemizdir. Kazandığı parayı son köpeğine kadar eve yol ar. (Gülümsüyordu genç kadın.) Kızını

gördüğüne öyle sevindi, öyle sevindi ki anlatamam.

Durmadan ay çiçeği çekirdeği atıştıran, bir yandanda annesini dinleyen kız, annesinin sözlerini doğrulamak istiyormuş gibi sakin, zeki bakışlarını önce ihtiyarın, sonra Nehlüdof'un yüzüne doğrulttu. İhtiyar:

— Akıl ı adam demek, dedi, aferin.

Karşı pencerenin dibinde oturan, giyinişlerinden fabrika işçisi oldukları bel i karı kocayı bakışıyla işaret ederek ekledi:

— Bir de şunlara bak!

Fabrika işçisi koca, votka şişesini dikmiş, içiyor, karısı da şişeyi çıkardıkları torba elinde, kocasına bakıyordu.

Kocasını bir kere daha övmek fırsatını kaçırmak istemeyen köylü kadın:

— Hayır, dedi, benimki ne içki içer, ne de sigara. Böyle iyi insan az gelmiştir dünyaya dedeciğim.

Nehlüdof'a döndü sonra:

— Bulunmaz bir kocadır.

ihtiyar, içen fabrika işçisine bakarak:

— Ne mutlu sana, dedi.

Fabrika işçisi içeceği kadar içtikten sonra şişeyi karısına verdi. Kadın şişeyi aldı, başını sal ayarak gülümsedi, o da ağzına götürdü şişeyi. Nehlüdof'la ihtiyarın ona baktığını farkeden işçi:

— Bir şey mi oldu, bey? dedi. Garibinize mî gitti içmemiz? Çalışırken hiç kimse görmez bizi de, içerken herkes görür. Çalıştım, şimdi de içiyorum, karımı da içiriyorum. Kimseyi ilgilen-dirrnez bu.

Nehlüdof ne cevap vereceğini bilemeden :

— Evet, doğru, dedi.

— Sahi mi, bey? Karım iyi bir kadındır! Seviyorum onu, o da beni seviyor. Öyle değil mi Mavra?

Kadın şişeyi kocasına uzatıp:

— Evet, evet, al, dedi. Ben içmeyeceğim daha. Kes sesini

de işine bak.

İşçi anlatmaya devam ediyordu:

— Gerçi iyidir iyi olmasına ama, çenesi düşüktür biraz, yağlanmamış öküz arabası gibi gıcırdar durur hep. Öyle değil mi Mavra?

Mavra kolunu sarhoş sarhoş sal ayarak gülümsedi:

— Amaan sen de…

— İyidir, iyidir ama tepesi atmaya görsün bir kere, o zaman anasından emdiği sütü burnundan getirir adamın… İnanın ki yalanım yok. Bağışlayın beni beyim, kusuruma bakmayın. Çok içtim, şöyle biraz kestireceğim…

İşçi, gülümseyerek ona bakan karısının dizine koydu başını, uyumay hazırlandı.

Nehlüdof bir süre daha oturdu ihtiyarın yanında, dinledi onu. İhtiyar, sobacı olduğunu, el i iki yıldır çalıştığını, sayısız soba kurduğunu, şimdi de dinlenmek istediğini, ama, bir türlü dinle-nemediğini anlatıyordu.

Kentteymiş, çocukları işe yerleştirmiş, şimdi de evdekilerin yanına, köye gidiyormuş.

İhtiyarın anlattıklarını sonuna kadar dinledikten sonra kalktı yanından Nehlüdof, Taras'ın onun için ayırdığı yere geçti.

Taras'ın karşısında oturan bahçıvan, aşağıdan yukarı Nehlüdof un yüzüne bakarak, babacan:

— Buyrun oturun beyim, dedi. Torbayı şu yana alalım. Taraş en azından otuz kilo gelen torbasını

güçlü kol arıyla

bir tüy gibi kaldırıp, pencerenin yanına koydu. Gülümseyerek, ince desiyle:

— Yer çok, dedi. Olmasa bile ne çıkar, ayakta da durabiliriz, kanepenin altına bile girerim. Siz rahat edin yeter ki.

İçtenlikle, sevgiyle parlıyordu gözlerinin içi. İçmediği zamanlar söyleyecek söz bulamadığını, içince çok güzel konuştuğunu söylüyordu Taraş. Gerçekten de, ayık olduğu zamanlar susardı

hep. İçtiği zamanlarsa —pek seyrek, özel durumlarda içerdi— tatlı tatlı konuşurdu. Susmak bilmezdi böyle zamanlarda; içten, mavi gözlerinde, dudaklarından hiç eksik olmayan tatlı

gülümsemesinde söylediklerinin doğru, içten, sevgi dolu olduğunu açığa vuran bir şey vardı.

Bugün de içmişti. Nehlüdof'un gelmesi üzerine bir an ke-

silmişti sözü. Ama torbayı yerleştirdikten sonra, kalın, güçlü el erini dizlerine koyarak eski yerine oturdu gene, gözlerini bahçıvanın gözlerinin içine dikip anlatmaya devam etti. Yeni tanıştığı

arkadaşına, en ince ayrıntılarına varıncaya kadar karısının hikâyesini, niçin cezaya çarptırıldığını, onun da karısının peşinden niçin Sibirya'ya gittiğini anlatıyordu.

Nehlüdof ayrıntılarıyla hiç dinlememişti bu hikâyeyi, dikkatle dinlemeye koyuldu. O geldiğinde Taraş, zehirleme olayından sonra bunu yapanın Fedosya olduğunun ailede öğrenilmesi-nî

anlatıyordu. Nehlüdof'a dönerek dostça bir içtenlikle:

— Başıma gelen felâketi anlatıyorum, dedi. Böyle iyi bir arkadaş buldum, içimi döküyorum,

— Haklısın, dedi Nehlüdof.

— İş böyle anlaşıldı işte kardeşcağızım. Anam çöreği kaptığı gibi, Ben polise gidiyorum, dedi.

Babam aklı başında, doğrucu bir insandır. Dur bakalım kocakarı, dedi, daha çocuk bu, ne yaptığının farkında bile değil, bağışlamalıyız onu. Belki aklı başına gelir. Anacığımın söz dinlediği yoktu. Onu bu evde saklarsak tahtakurusu gibi gebertir hepimizi. Sözün kısası, kardeşim, gitti ipolise. Adam soluğu bizde aldı tabiî… Tutanak, tanıklar.

Bahçıvan:

— Senin durumun nasıldı peki? diye sordu.

— Ben danalar gibi böğürüyordum bir yanda, kardeşim. İçim dışıma çıkıyordu, konuşamıyordum.

Babam arabayı hazırladı hemen, Fedosya'yı bindirdi, doğru karakola, oradan sorgu yargıcının karşısına. Her şeyi bize olduğu gibi sorgu yargıcına da bir bir anlattı. Arseniği nereden aldığını, çöreği nasıl yaptığını. Sorgu yargıcı Niçin zehirledin kocanı? diye sordu. İğreniyorum ondan çünki, dedi. Onun yanında yaşamaktansa Sibirya'ya giderim daha iyi. (Taraş gülümsedi.) Benim yanımda yaşamak istiyordu. Anlayacağın, her şeyi itiraf etti. Hemen dama attılar onu tabiî.

Babam yalnız döndü. İş zamanı yaklaşıyordu. Kadın olarak bir anam vardı evde, onun elinden de bir şey geldiği yoktu. Kefaletle serbest bıraktırabilir miyiz acaba diye düşündük. Babam bir âmire gitti, bir şey elde edemedi, bir başkasına gitti. Beş âmir dolaştı böyle. Artık vazgeçecektik uğraşmaktan, bir memurla ta-

nişti sonunda. Öyle bir anasının gözüydü ki adam, o kadar olur. Ver beş ruble, çıkarayım onu, dedi. Üç rubleye pazarlık ettiler. Evde dokunan kumaşları satıp parasını verdim adama. Kâğıdı

yazar yazmaz (Taraş, tabanca atışından sözediyormuş gibi uzatmıştı yazmaz sözcüğünü.) çıktı

emir. O arada ben de iyileşmiştim, onu almaya ben gittim kente. Kente indim, kardeşcağızıma söyleyeyim, atı bana bırakıp, kâğıt elimde, doğru cezaevinin yolunu tuttum. Ne istiyorsun?

Böyleyken böyle efendim, dedim, karım burada yatıyor. Emir var mı? Hemen çıkarıp uzattım kâğıdı. Baktı, Bekle, dedi. Oradaki peykeye çöktüm. Öğle olmuş da geçmişti. Komutan geldi.

Varguşof sen misin? dedi. Evet efendim. — Peki, al öyleyse. Hemen açtılar kapıyı. Kendi elbisesiyle çıkardılar onu dışarı. Gidelim. — Yayan mısın yoksa? — Hayır, atla geldim. Hana geldik, hesabı verdim, hayvanı koştum, kalan otu heybeye doldurdum. Bindirdim onu, atkısına sarındı. Yola düzüldük Hiç konuşmuyordu, ben de susuyordum. Eve yaklaştığımızda sordu ancak: Anan yaşıyor mu? — Yaşıyor. — Ya baban? — Yaşıyor. — Ettiğim aptal ık için bağışla beni, Taraş, dedi. Ne yaptığımın farkında değildim. — Korkma, dedim; çoktan bağışladım ben seni.

Daha bir şey söylemedim. Eve geldik, anamın ayaklarına kapandı hemen.- Anam Al ah affetsin seni, dedi. Babam: Geçmişi unutmaktır en iyisi, dedi. Bugüne bak. Hem eskiyle uğraşacak zaman değil şimdi, ekin tarlada bekliyor. Başaklar yerlerde yatıyor. Biçmek gerek onları. Yarın Taras’la gidip çalışmaya başlayın. Gelir gelmez işe girişti, kardeşcağazım. Öyle bir çalışıyordu ki, görsen şaşardın. O yıl üç hektarlık yer almıştık kiralık. Çavdar, yulaf başakaları iri iriydi. Ben biçiyordum, o demet yapıyordu. İşte üstüme yoktur benim, elimden her şey gelir, ama o her işte benden daha

becerikliydi. Genç, akıl ı, çalışkandı. Durmadan dinlenmeden çalışmak istiyordu. Zorla eve getiriyordum onu ak—şamları. Sabahtan beri çalıştığımız için parmaklarımız sızlıyordu, ama onun aldırdığı yoktu bir şeye, yemeğini bile yemeden ambara koşuyor, sabah için bağ hazırlamaya koyuluyordu. Akıl alacak şey değildi! Bahçıvan: — Sana karşı da iyi miydi? diye sordu.

— Hem de nasıl! Canciğer olmuştuk. Aklımdan geçeni an-layıveriyordu hemen. Ona o kadar kızan anam bile: Bizim Fe-dosya'nın yerine başka bir kadın yol adılar sanki, diyordu. Bu kadar değişir bir insan. Bir gün kestiğimiz ekini getirmeye gidiyorduk onunla. Nereden aklına esti böyle bir şey, Fedosya? diye sordum ona. Senle yaşamak istemiyordum, dedi. Ölürüm daha iyi, diyordum kendi kendime. —"Ya şimdi? diye sordum. Şimdi kalbimdesin, dedi. (Taraş bir an sustu, sevinçle gülüm-Iseyerek başını sal adı.) O gün tarladan döndüğümüzde baktım bir kâğıt masanın üzerinde.

Mahkemeden çağırıyorlardı onu. Ni-çin çağırdıklarını bile unutmuştuk oysa. Bahçıvan:

— Şeytan kandırmış zaval ıyı, dedi, yoksa bile bile cehennemlik olmak ister mi bir insan? Bizde bir adam vardı…

Bahçıvan uzun bir hikâye anlatmaya hazırlanıyordu, ama tren yavaşlayınca sustu.

— İstasyona geldik, dedi, gidip bir şeyler içmeli. Nehlüdof da kalktı, bahçıvanın arkasından çıktı, peronun

|ıslak tahtalarında yürüdü.

XL!

Nehlüdof daha vagondan çıkmadan istasyonun önünde, çıngıraklarının tok sesi duyulan, besili atlar koşulu güzel kupa arabaları görmüştü. Bazı arabalara üç, bazılarınaysa dört at koşuluydu.

Yağmurdan kararmış, ıslak perona inince birinci mevkinin önünde küçük bir kalabalık gördü.

Değerli tüylerle süslü şapkalı, yağmurluklu, şişman, uzun boylu bir bayanla; ince bacaklı, spor giyimli, uzun boylu, genç bir adam dikkati çekiyordu bu kalabalıkta. Genç adamın yanında güzel, taşımalı, iri bir köpek vardı. Onların arkasında pardesülü, şemsiyeli uşaklar, bir de arabacı

duruyordu. Bu kalabalıkta şişman bayandan, uzun kaftanının eteklerini tutan arabacıya kadar herkesin duruşunda bir kendine güven, tokluk vardı. Bu kalabalığı, zenginliğe hayran, meraklı

insanlar kuşattı hemen: Kırmızı kasketiyle istasyon şefi, jandarma, yazın her treni karşılayan, boynunda boncuğu, sırtında Rus laik giysisiyle zayıf bir kız, telgrafçı, kadınlı erkekli yolcular.

Yanında köpek olan genç, Korçagin'lerin lisede okuyan oğ-— —luydu. Şişman kadın da prensesin, Korçagin'lerin konuk geldikleri kızkardeşiydi. Parlak sırmaları, çizmeleriyle baş kondüktör vagonun kapısını açtı; Flipp'le beyaz önlüklü garson uzun yüzlü

prensesin koltuğunu dikkatle dışarı çıkarırlarken, saygılarını göstermek için tuttu kapıyı.

Kızkardeşler kucaklaştılar; prensesin hangi arabaya bineceği üzerine Fransızca cümleler duyuldu; kalabalık, istasyonun kapısına doğru yürüdü.

Nehlüdof onlarla karşılaşmamak için kapıya kadar gitmeden durdu, alayın geçmesini bekledi.

Prensesle oğlu, Missi, doktor, oda hizmetçisi önden gidiyorlardı. Yaşlı prens, baldızıyla geride kalmıştı. Nehlüdof uzaktan kopuk kopuk Fransızca cümleler duyuyordu konuşmalarından. Bu cümlelerden prensin söylediği bir cümle nedense —çoğunlukla olduğu gibi— ses tonunun bütün kıvrımlarıyla Nehlüdof'un bel eğinde kalmıştı. Prens, kondüktörlerin, hamal arın saygıyla yol gösterdikleri baldızıyla istasyon kapısına yürürken kendine güven dolu o tavrıyla yüksek sesle birinden söz ediyordu:

— Oh! il est du vrai grand monde, du vrai grand monde. (‘) Tam bu sırada istasyon yapısının köşesinden ayaklarında sandal arıyla, yarım kürkleriyle, sırtlarında torbalarıyla bir grup işçi çıkageldi. Kararlı adımlarla birinci mevkiye gittiler, binmek istediler, ama kondüktörler hemen kovdular onları. İşçiler hiç duraksamadan aceleyle, birbirinin ayağına basa basa, öteki vagona yürüdüler; torbalarını sağa sola çarparak yukarı çıkmaya çalışıyorlardı, bu durumu gören, istasyon kapısında duran başka bir kondüktör bağırdı onlara. İşçiler hemen indiler, gene aynı

yumuşak, kararlı adımlarla ondan sonraki vagona, Nehlüdof’un yolculuk ettiği vagona yürüdüler.

Kondüktör gene durdurdu onları. İşçiler öteki vagona gitmek için bir an duraladılar. Nehlüdof, vagonda boş yerin olduğunu, binmelerini söyledi onlara. Bindiler. Nehlüdof, da arkalarından girdi.

İşçiler kendilerine yer bulup oturmaya çalışıyorlardı. Kokartlı adamla iki kadın, onların bu vagona binmelerini kendilerine hakaret sayarak öfkeyle karşı duruyorlardı buna, kovuyorlardı onları.

İşçiler —yirmi kişiydiler; gençler, ihtiyarlar vardı içlerinde; güneşte yanmış yüzlerinde yor-

(‘) Oh, gerçek bir sosyete insanıdır o, gerçek bîr sosyete insanı. (Fransızca).

günlük, bitkinlik okunuyordu— torbalarını duvarlara, kapılara, öteye beriye çarparak —kendilerini suçlu hissettikleri bel iydi— yürüdüler. Dünyanın öteki ucuna kadar gitmeye, nereye izin verirlerse oraya —çivilerin üzerine bile olsa— oturmaya hazır bir hal eri vardı. Karşılarına çıkan başka bir kondoktör:

— Nereye gidiyorsunuz be mendeburlar! diye bağırdı. Burada kalın. Kadınlardan biri:

— Voilâ eneore des nouvel es! (‘) diye mırıldandı.

Güzel Fransızcasıyla Nehlüdof'un dikkatini çekeceğine inanıyordu. Bilezikli kadın durmadan havayı kokluyor, yüzünü buruşturup, pis kokan köylüler arasında bulunmanın hoşluğu üzerine bir şeyler söylüyordu. İşçiler, büyük bir tehlikeyi atlatan, insanların gönül rahatlığı, sevinciyle durdular, bedenlerini sal ayarak omuzlarından indirdikleri ağır torbalarını, kanepelerin altına sokup yerleşmeye koyuldular.

Taras'la konuşan bahçıvan kendi yerine gitmişti; öyle ki Taras'ın yanında ve karşısında üç kişilik boş yer vardı şimdi. Üç işçi oturdu bu yerlere; ama Nehlüdof gelince, onun efendi giyinişi ürküttü

onları, kalkıp gitmek istediler. Nehlüdof kalmalarını söyledi, kendi de kanepenin yol kenarındaki koluna oturdu.

El i yaşlarındaki iki işçi şaşkın, hattâ korkuyla genç olanına baktılar. Nehlüdof'un her bey gibi küfredeceğine, onları kovacağına; yerini onlara vermesi şaşırtmıştı onları, ürkütmüştü. Bu durumun başlarına bir iş açmasından korkuyorlardı bile. Ama bunda bir bit yeniğinin falan olmadığını, Nehlüdof'un Taras'la konuşmaya daldığını görünce rahatladılar: ufaklığa torbanın üzerine geçmesini söylediler, Nehlüdof'un yerine oturmasını rica ettiler. Nehlüdof'un karşısında oturan yaşlı işçi, sandal ı ayaklarını, beye değmesinler diye dikkatle toplayıp büzülerek oturuyordu başlangıçta; ama sonraları Nehlüdof'la Taras'la öylesine dostça konuşmaya başladı ki, konuşmasının Nehlüdof'un dikkatini çekmek istediği —bazı yerlerinde elinin tersiyle dizine bile vuruyordu.— Hayatından, şimdi döndükleri bataklıktaki işlerinden söz ediyordu. İki buçuk ay çalışmışlar bataklıkta, eve dönerken arkadaşlarının cebinde onar ruble varmış şimdi; biraz da işe başlarken almışlar. Anlattığına göre, gün doğumundan batınıma kadar diz-

(') Al bir yenilik daha sana! (Fransızca)— 408

lerine kadar suyun içinde çalışmışlar; yalnız öğlenleri iki saat dinleniyorlarmış.

— Alışık olmayanlar için çok ağır bir iştir bu elbette, diyordu, ama dişini sıkarsan alışırsın. Yemek iyi olsun, gerisi kolay. Önceleri kötüydü yemek. Bizimkiler diretince iyi yemek vermeye başladılar, o zaman kolayladı iş.

Sonra yirmi sekiz yıldır nasıl çalıştığını, bütün kazancını eve verdiğini anlattı. Önce babasına vermiş parasını, sonra ağabeyine; şimdi de ev işlerine bakan yeğenine veriyormuş. Yılda kazandığı el i altmış rublenin ancak iki üç rublesini kendi keyfine —tütüne, kibrite falan—harcıyormuş. Suçlu suçlu gülümseyerek:

— Votka içmek iyi değildir zaten, diye ekledi.

Sonra onların yerine kadınların evleri nasıl yönettiklerini, işverenin bugün ayrılmadan önce onlara yarım kova içki verdiğini, arkadaşlarından birinin nasıl öldüğünü, birini de geri hasta götürdüklerini anlattı. Sözünü ettiği hasta köşede oturuyordu. Yüzü sapsarı, dudakları morarmış bir gençti bu.

Sıtmaya yakalandığı bel iydi. Nehlüdof yanına gitti, ama çocuk öylesine sert, öylesine ıstırap dolu gözlerle bakıyordu yüzüne ki, sorularıyla rahatsız etmek istemedi onu; yaşlı işçiye kinin almalarını

söyledi. İlâcın adını bir kâğıda yazıp verdi ona. Para vermek istedi, ama yaşlı işçi almadı, ilâcı

kendi parasıyla alacağını söyledi.

Taras'a döndü:

— Bunca yer gezdim, böyle bir bey görmedim ömrümde, dedi. Gırtlağımızı sıkmadığı bir yana, yerini bile verdi bize. Beyler de çeşit çeşit oluyor demek.

Nehlüdof bu kuru, adaleli kol ara, ev dokuması kaba kumaştan giysilere, güneşte yanmış, içtenlikle ışıldayan yüzlere bakarken Evet, yepyeni, bambaşka bir dünya bu diye geçiriyordu içinden. O güne dek tanımadığı insanlarla, onların ciddi ilgileriy-ie, sevinçleriyle, çalışan insanın ıstıraplanyla kuşatıldığını hissediyordu.

Nehlüdof, Prens Korçagin'in söylediği cümleyi; Korçagin'le-rin zaval ı, değersiz düşünceleriyle içinde yaşadıkları o işsiz, lüks çevreyi hatırlayarak le vrai grand monde budur işte, diye düşündü.

Önünde yepyeni, o güne dek bilmediği, göz kamaştırıcı bir dünya açılan bir yolcunun duyduğu o sevinci duydu içinde.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Maslova'nın da içinde bulunduğu kafile hemen hemen beş bin verst yol gitmişti. Permi'ye kadar trende de vapurda da ağır suçlular arasında yolculuk etti Maslova; Nehlüdof ancak orada, gene bu kafiledeki Bogoduhovskaya'nın salık vermesi üzerine, siyasî suçlular arasına aldırabildi onu.

Permi'ye kadarki yolculuk Maslova için her yönden çok ağır geçmişti: Sıkışıklık, pislik, insana rahat vermeyen iğrenç böcekler bir yandan; böcekler kadar iğrenç —her menzilde başka başka oldukları halde, her yerde aynı derecede can sıkıcı, yapışkan olan, ona rahat vermeyen erkekler

— bir yandan. Kadın erkek cezalılar, gardiyanlar; erler arasında öylesine çirkin bir ahlâksızlık alıp yürümüştü ki, kadınlığından yararlanmak istemeyen her kadının gözünü dört açması, her an tetikte olması gerekiyordu. Bu devamlı korku, dikkat dayanılması güç bir şeydi. Güzel iği, herkesin bildiği geçmişi nedeniyle Maslova pek karşı karşıya kalıyordu bu saldırılarla. Ona yaklaşmak isteyen erkeklere şimdi gösterdiği kesin direnç gururlarına dokunuyordu erkeklerin; kin besliyorlardı ona. Fedosya'yla Taras'ın yakınlığı bu bakımdan hayli yaramıştı ona. Taraş, karışma yapılan saldırıları öğrenince, onu savunabilmek için cezalılar arasına atılmasını istemiş, Nijniy'den sonra, bir cezalı gibi, cezalılarla beraber yola devam ediyordu.

Siyasî suçlular arasına alınması Maslova'nın durumunu her bakımdan düzeltmişti. Siyasî

suçluların yerlerinin daha rahat olmaları, yemeklerinin daha iyi çıkması, onlara karşı daha az kaba davranılması bir yana; Maslova siyasî suçlular arasına alınmakla, erkeklerin saldırılarından, unutmayı öylesine istediği geçmişin ona her an hatırlatılmasından da kurtulmuş oluyordu. Bu yer

değiştirmenin Maslova’ya en büyük yararı da, orada, onun üzerinde büyük, son derece olumlu etkisi olan birkaç kişiyle tanış-— 410 —

maşıydı. Menzil erde siyasî suçlularla beraber kalmasına izin verilmişti Maslova’nın, ama sağlığı

yerinde bir kadın olarak, yürürken öteki suçluların yanımda olması gerekiyordu. Ta Tomsk’dan beri böyle geliyordu. İki siyasî suçluyla beraber yürüyordu: Mari-ya Pavlovna çetinina —

Bogoduhovskaya’yla görüşmesinde Neh-lüdof’un dikkatini çeken iri gözlü, güzel kızdı bu— bir de.

Yakut iline sürgün giden Simonson adında biri —Nehlüdof’un aynı görüşmede gördüğü, gözleri çukura kaçmış, saçı sakalı birbirine karışmış esmer adam— Mariya Pavlovna, arabadaki yerini gebe bir kadına verdiği için yürüyordu; Simenson da sınıf ayrıcalığından yararlanmayı haksızlık saydığı için. Bu üçü arabalarla daha sonra yola çıkan siyasî suçlulardan önce, öteki suçlularla sabah erken yola çıkıyorlardı. Kafile>yi yeni bir komutanın aldığı, büyük bir kente varmadan son menzile kadar böyle gelmişlerdi.

Puslu bir eylül sabahıydı. Yağmur yağıyor, arada kar serpiştiriyordu. Soğuktu rüzgâr. Dört yüz erkek, el i kadar da kadından oluşan kafile menzilin avlusuna çıkmıştı. Bazıları, iki günlük yemek parasını onbaşılara dağıtan assubayım çevresine toplanmış; bazıları, menzilin avlusuna girmelerine izin verilmiş satıcılardan yiyecek bir şeyler alıyorlardı. Para sayan, yiyecek alan cezalıların konuşmaları, satıcıların cırlak sesleri duyuluyordu.

Katyuşa’yla Mariya Pavlovna —ikisi de çizmeli, yarım kürklüydü, başlarında atkı vardı— avluya çıkıp satıcılara doğru yürüdüler. Rüzgârdan korunmak için kuzey duvarının dibine toplanmış

satıcılar birbirlerinin önüne konmuş sergilerindeki mal arını satmaya çalışıyorlardı: iTaze beyaz ekmek, börek, balık, erişte, pilâv, çörek, haşlanmış dana eti, yumurta, süt; birinde kızarmış domuz yavrusu bile vardı.

Simonson da avludaydı, kafilenin yola çıkmasını bekliyordu. Çok düğmeli deri bir ceket vardı

sırtında. Lâstik çizmeler giymişti; yün çoraplarını üstten sicimle (veceteryan olduğu için öldürülmüş hayvan derisi kul lanmazdı) sağlamlaştırmıştı. Kapıda duruyor, aklına gelen bir düşünceyi küçük defterine not ediyordu. Şuydu bu düşünce: Bir mikrop insan tırnağını kendince in-celese, diye yazıyordu, omun organik olmadığı sonucuna varır. Biz insanların, yeryüzü

kabuğunu inceleyerek dünyamızın organik olmadığı sonucuna vardığımıız gibi tıpkı. Yanlıştır bu.

Maslova aldığı yumurtaları, bir bağ simidi, balıkları, taze buğday ekmeğini torbasına yerleştirirken Mariya Pavlovna satıcılara parayı veriyordu. O sırada cezalılar arasında bir hareket oldu. Herkes susmuş, sıraya girmeye başlamıştı. Subay çıktı avluya, son emirlerini veriyordu.

Her şey her zamanki gibi oluyordu: Saydılar, ayak zincirlerini kontrol ettiler, kelepçeli gidecekleri ikişer ikişer kelepçelediler. Ama subayın öfkeli sesi gürledi ansızın, tekme tokat sesleri duyuldu, bir çocuk ağlamaya başladı. Bir anda kesildi sesler, kalabalık arasında boğuk bir mırıldanma dolaştı. Maslova'yla Mariya Pavlovna seslerin geldiği yere yürüdüler.

Olay yerine gelince Mariya Pavlovna'y'a Katyuşa'nın gördükleri şuydu: Sarı bıyıklı, iri yarı subay, kaşlarını çatmış, bir cezalının yüzüne vururken incittiği sol elini oğuşturuyor, durmadan yakası

açılmadık küfürler savuruyordu. Karşısında başının yarısı usturaya vurulmuş, ceketi pantolonu kısa, zayıf, uzun boylu bir cezalı duruyordu. Bir eliyle kanayan yüzünü oğuyor, öbürüyle kucağındaki atkıya sarılı, yırtınırcasına ağlayan çocuğu tutuyordu.

Subay:

— Seni (kaba küfür) seni, diye bağırıyordu, öğretirim ben sana fikir yürütmesini, (kaba küfür); kadınlara vereceksin onu… Tak. Subay, sürgüne

götürülen cezalıya kelepçe vurulmasını istiyordu.

Cezalı, Tomsk'da tifodan ölen karısının geride bıraktığı kızını buraya kadar kucağında taşımıştı.

Kelepçeyle çocuğu taşıyamayacağını söylemesi, canı daha önce bir şeye sıkılan subayı

kızdırmıştı. Subay, emre hemen boyun eğmeyen cezalıyı dövmüştü. (1) Dayak yiyen cezalının karşısında bir erle, bir elinde kelepçe kaşlarının altından üzgün üzgün bir subaya bir dayak yiyen cezalıya bakan siyah sakal ı bir cezalı duruyordu. Subay ere, kızı almasını

emretti bir kere daha. Cezalılar arasında söylenmeler gi-

(') D. A. Linyef'in Menzilde adlı kitabında anlatılan, olmuş bir olaydır bu. (L. N. Tolstoy'un notu.)derek daha bir yüksek sesle oluyordu. Arka sıralardan kısık bir ses duyuldu:

— Tomsk'dan beri takılmıyor ona kelepçe.

— Köpek yavrusu değil ki bu, çocuk…

— Ne yapsın kızını adam? Biri daha da yükseltti sesini:

— İnsanlık değil bu.

Subay kalabalığa doğru saldırarak:

— Kimdir onu diyen? diye haykırdı. İnsanlığı gösteririm ben sana. Kim söyledi onu? Sen mi? Sen mi?

Kısa boylu, ablak yüzlü bir cezalı:

— Herkes söylüyor, dedi. Çünkü… Adam sözünü bitiremedi. Subay iki eliyle tokatlamaya başlamıştı onu.

— Baş kaldırıyorsunuz demek! Nasıl baş kaldırılacağını öğretirim ben size. Köpekler gibi kurşunlarım sizi! Bunu yaptığım için de teşekkür ederler

bana yalnızca. Al kızı!

Kalabalık sustu. Bir er avazı çıktığınca bağırarak ağlayan kızı çekti aldı; öbürü, kolunu uysal uysal uzatan cezalıya kelepçeyi takıyordu.

Subay, kılıcının kayışını düzeltirken: ,

— Kadınların yanma götür onu, diye bağırdı.

Kız çocuğu yüzü kıpkırmızı, küçük kol arını atkıdan çıkarıp uzatarak ağlıyordu. Mariya Pavlovna öne çıktı, subaya yaklaştı.

— İzninizle ben götüreyim çocuğu. Kız kucağında olan er durdu.

— Sen kimsin? diye sordu subay.

— Siyasî bir suçlu.

Mariya Pavlovna'nın iri gözleri, güzel yüzü etkilemişti besbel i subayı. (Kafileyi teslim alırken dikkatini çekmişti bu kız.) Tepeden tırnağa süzdü onu.

— Bana göre hava hoş, dedi. İstiyorsanız götürün. Acımasına acıyorsunuz onlara ama, ya kaçarsa kim sorumlu olur?

Mariya Pavlovna:

— Çocuk kucağında nasıl kaçar? dedi.

— Sizinle çene yarıştıracak zamanım yok benim. İstiyorsanız alın çocuğu. Er:

— Vereyim mi komutanım? diye sordu.

— Ver.

Mariya Pavlovna çocuğu kucağına alırken:

— Gel bana, dedi.

Ama erin kucağından babasına doğru atılan kız çocuğu ağlamaya devam ediyor, Mariya Pavlovna'ya gitmek istemiyordu. Maslova torbasından bir simit alarak:

— Durun Mariya Pavlovna, bana gelir, dedi. Kız tanıyordu Maslova'yi, onu ve elindeki simidi görünce ona gitti.

Gürültü kesildi. Kapılar açıldı, kafile dışarı çıkıp sıra oldu. Erler bir kere daha saydılar cezalıları, torbaların içine baktılar, zayıfları arabalara bindirdiler. Maslova, kucağında çocukla kadınların yanına gitti, Fedosya'nın sırasında durdu. Olayı başından sonuna kadar izleyen Simonson, gerekli emirleri verdikten sonra yaylısına binmeye hazırlanan subayın yanına geldi kararlı

adımlarla:

— İyi bir şey değildi yaptığınız bay subay, dedi.

— Yerinize gidin, sizi ilgilendirmez benim yaptığım. Simonson gür kaşlarının altından subayın yüzüne dik dik

bakarak:

— Benim görevim size yaptığınızın kötü olduğunu söylemekti, söyledim ben de, dedi.

Subay başını yana çevirerek:

— Hazır mı? diye bağırdı. Kafile, marş!

Er, arabacının omuzuna tutunarak yaylıya bindi. Kafile hareket etti, uzayarak; iki yanında hendek olan, orman içindeki çamurlu yola çıktı.

!!!

Son altı yıldır kentteki kötü, lüks, kibar yaşayışından, ceza evinde cezalılar arasında geçirdiği iki aydan sonra, siyasî suçluların yanında —içinde

bulundukları koşul arın bütün ağırlığına karşın—

çok rahat hissediyordu kendini şimdi Katyuşa. İyi yemek yiyerek günde yirmi otuz verst yol gitmek, iki gün yol yürüdükten sonra bir gün dinlenmek bedence güçlendirmişti onu; yeni arkadaşlar edinmesi, o güne kadar bilmediği şeyleri tanıtmıştı ona. Şimdi yan yana yürüdüğü —kendi deyimiyle— böyle-

sine harika insanlar görmediği gibi, böyle insanların var olabileceğini düşünmemişti bile.

— Cezaya çarptırıldım diye ağlamıştım, diyordu. Oysa ömrümün sonuna kadar şükretmeliyim Tanrıya. Buralara gelmesey-dim dünyada öğrenemeyecektim bu öğrendiklerimi.

Bu insanların düşüncelerini kolaylıkla en küçük ayrıntılarına varıncaya dek kavrıyor, halktan bir insan olarak onlara yürekten hak veriyordu. Bu insanların halk için beylere karşı geldiklerini; onların da beylerden olduklarını, el erindeki her şeyi, özgürlüklerini, canlarını halk için verdiklerini anlamıştı; bu, onlara büyük değer vermeye, hayran olmaya zorluyordu onu.

Yeni arkadaşlarının hepsine hayrandı; ama en çok beğendiği Mariya Pavlovna'ydı; yalnızca beğenmiyordu onu, saygı dolu, hayranlık dolu bir sevgi de besliyordu ona. Üç dil bilen bu zengin, güzel general kızının en basit bir işçi gibi yaşamasına, zengin ağabeynin yol adığı şeyleri başkalarına dağıtmasına, dış görünüşünü hiç önemsemeden yalnızca sade değil, bir yoksul gibi giyinmesine şaşıyordu. Kendini gösterme, başkalarının ilgisini çekme duygusundan bu tamamen arınmışlığı aklı almıyordu Mas-lova'nm. Mariya Pavlovna'nın, güzel olduğunu bildiğinin, bundan hoşlandığının da farkındaydı Maslova. Ama dış görünüşünün erkekler üzerindeki etkisini sevmediğini, bu etkiden nefret ettiğini, aşktan korktuğunu görüyordu. Onun bu yönünü bilen erkek arkadaşları, ona tutkun olsalar bile bel i etmiyorlardı bunu, bir erkek arkadaşmış gibi davranıyorlardı ona karşı. Ama yabancılar sık sık yaklaşmak istiyorlardı ona, bu saldırılardan, pek gurur duyduğu —onun deyimiyle— bilek kuvveti

kurtarıyordu onu. Gülümseyerek şöyle anlatıyordu: Bir keresinde bir bey takıldı peşime sokakta, ne yaptıysam kurtulamadım ondan, sonra omuzlarından söyle bir sarstım onu, tabanları yağladı hemen.

Anlattığına göre, çocukluğundan beri zengin yaşayıştan nefret ettiği, halkın yaşayışını sevdiği için devrimci olmuştu. Zamanını konuk salonunda değil de, hizmetçi kızların odasında, mutfakta, ahırda geçirdiği için hep sitem ederlermiş ona.

— Ne yapayım, diyordu, ahçıların, seyislerin yanında neşeleniyor, bizimkilerin yanındaysa sıkılıyordum. Yavaş yavaş aklım ermeye başlayınca, yaşayışımızın kötü olduğunu gördüm.

Annem

yoktu, babamı sevmiyordum; on dokuz yaşındayken hizmetçi kızlardan bir arkadaşımla kaçtım evden, işçi olarak fabrikaya girdim. Fabrikadan ayrılınca köye gidip orada yaşamış bir süre, sonra kente gelmiş, gizli baskı makinasının bulunduğu dairede oturuyormuş, yakalanıp kürek cezasına çarptırılmış. Mariya Pav-lovna kendi bu konuda hiçbir şey anlatmamıştı Katyuşa'ya. Ama Katyuşa, onun arama sırasında bir devrimcinin karanlıkta ettiği ateşi üzerine aldığı için kürek cezasına çarptırıldığını başkalarından öğrenmişti.

Katyuşa onu tanıyalı beri nerede, hangi koşul ar altında olursa olsun, onun kendini hiç bir zaman düşünmediğini, çevresindekilere küçük ya da büyük olsun, bir yardımda bulunabilmek için çırpındığını görmüştü. Şimdiki arkadaşlarından biri olan No-vodvorof —şakayla— onun kendini iyilik sporuna adadığını söylüyordu. Doğruydu da bu. Hayatının tek amacı —bir avcınınki av hayvanı bulmak olduğu gibi— başkalarına yardım etmek için fırsat bulmaktı. Bu spor alışkanlıktı

onda artık, hayatını doldurmuştu. Hem bunu öylesine olağan bir şeymiş gibi yapıyordu ki, onu tanıyanlar onun bu yanına alışmışlardı artık, bekliyorlardı bunu ondan.

Maslova onların yanına gelince önceleri Mariya Pavlovna tik-sinmişti ondan. Katyuşa farkındaydı

bunun, ama Mariya Paviov-na'nın, kendini zorlayarak ona yakınlık gösterdiği de kaçmamıştı

gözünden. Böylesine üstün bir insanın gösterdiği yakınlık Mas-lova'yı çok duygulandırmıştı; bütün ruhuyla bağlanmıştı ona; elinde olmadan düşüncelerini benimsiyor, ona benzemeye çalışıyordu.

Katyuşa'nın bu bağlılığı etkiledi Mariya Pavlovna'yı, o da Katyuşa'yı sevdi. İkisinin de cinsel ilişkiye duydukları nefret de yakınlaşmalarına yardım etmişti. Biri, korkunç yanlarını yaşadığı için nefret ediyordu bu ilişkiden; öbürü, onu tatmadan, onu anlaşılmaz, insanı küçülten, iğrenç bir şey saydığı için.

IV

Maslova'yı etkileyenlerden biri Mariya Pavlovna'ydı. Mas-lova'nm Mariya Pavlovna'yı sevmesiydi bu etkinin kaynağı. Öteki etki Simonson'un etkisiydi. Bu etkinin kaynağıysa Simonson' un Maslova'yı sevmesiydi. Her insan bir ölçüde kendi düşünce-

sine harika insanlar görmediği gibi, böyle insanların var olabileceğini düşünmemişti bile.

— Cezaya çarptırıldım diye ağlamıştım, diyordu. Oysa ömrümün sonuna kadar şükretmeliyim Tanrıya. Buralara gelmesey-dim dünyada öğrenemeyecektim bu öğrendiklerimi.

Bu insanların düşüncelerini kolaylıkla en küçük ayrıntılarına varıncaya dek kavrıyor, halktan bir insan olarak onlara yürekten hak veriyordu. Bu insanların halk için beylere karşı geldiklerini; onların da beylerden olduklarını, el erindeki her şeyi, özgürlüklerini, canlarını halk için verdiklerini anlamıştı; bu, onlara büyük değer vermeye, hayran olmaya zorluyordu onu.

Yeni arkadaşlarının hepsine hayrandı; ama en çok beğendiği Mariya Pavlovna'ydı; yalnızca beğenmiyordu onu, saygı dolu, hayranlık dolu bir sevgi de besliyordu ona. Üç dil bilen bu zengin, güzel general kızının en basit bir işçi gibi yaşamasına, zengin ağabeynin yol adığı şeyleri başkalarına dağıtmasına, dış görünüşünü hiç önemsemeden yalnızca sade değil, bir yoksul gibi giyinmesine şaşıyordu. Kendini gösterme, başkalarının ilgisini çekme duygusundan bu tamamen arınmışlığı aklı almıyordu Mas-lova'mn. Mariya Pavlovnanın, güzel olduğunu bildiğinin, bundan hoşlandığının da farkındaydı Maslova. Ama dış görünüşünün erkekler üzerindeki etkisini sevmediğini, bu etkiden nefret ettiğini, aşktan korktuğunu görüyordu. Onun bu yönünü bilen erkek arkadaşları, ona tutkun olsalar bile bel i etmiyorlardı bunu, bir erkek arkadaşmış gibi davranıyorlardı ona karşı. Ama yabancılar sık sık yaklaşmak istiyorlardı ona, bu saldırılardan, pek gurur duyduğu —onun deyimiyle— bilek kuvveti kurtarıyordu onu. Gülümseyerek şöyle anlatıyordu: Bir keresinde bir bey takıldı peşime sokakta, ne yaptıysam kurtulamadım ondan, sonra omuzlarından şöyle bir sarstım onu, tabanları yağladı hemen.

Anlattığına göre, çocukluğundan beri zengin yaşayıştan nefret ettiği, halkın yaşayışını sevdiği için devrimci olmuştu. Zamanını konuk salonunda değil de, hizmetçi kızların odasında, mutfakta, ahırda geçirdiği için hep sitem ederlermiş ona.

— Ne yapayım, diyordu, ahçıların, seyislerin yanında neşeleniyor,- bizimkilerin yanındaysa sıkılıyordum. Yavaş yavaş aklım ermeye başlayınca, yaşayışımızın kötü olduğunu gördüm.

Annem

yoktu, babamı sevmiyordum; on dokuz yaşındayken hizmetçi kızlardan bir arkadaşımla kaçtım evden, işçi olarak fabrikaya girdim. Fabrikadan ayrılınca köye gidip orada yaşamış bir süre, sonra kente gelmiş, gizli baskı makinasının bulunduğu dairede oturuyormuş, yakalanıp kürek cezasına çarptırılmış. Mariya Pav-lovna kendi bu konuda hiçbir şey anlatmamıştı Katyuşa'ya. Ama Katyuşa, onun arama sırasında bir devrimcinin karanlıkta

ettiği ateşi üzerine aldığı için kürek cezasına çarptırıldığını başkalarından öğrenmişti.

Katyuşa onu tanıyalı beri nerede, hangi koşul ar altında olursa olsun, onun kendini hiç bir zaman düşünmediğini, çevresindekilere küçük ya da büyük olsun, bir yardımda bulunabilmek için çırpındığını görmüştü. Şimdiki arkadaşlarından biri olan No-vodvorof —şakayla— onun kendini iyilik sporuna adadığını söylüyordu. Doğruydu da bu. Hayatının tek amacı —bir avcınınki av hayvanı bulmak olduğu gibi— başkalarına yardım etmek için fırsat bulmaktı. Bu spor alışkanlıktı

onda artık, hayatını doldurmuştu. Hem bunu öylesine olağan bir şeymiş gibi yapıyordu ki, onu tanıyanlar onun bu yanına alışmışlardı artık, bekliyorlardı bunu ondan.

Maslova onların yanına gelince önceleri Mariya Pavlovna tik-sinmişti ondan. Katyuşa farkındaydı

bunun, ama Mariya Pavlov-na'nın, kendini zorlayarak ona yakınlık gösterdiği de kaçmamıştı

gözünden. Böylesine üstün bir insanın gösterdiği yakınlık Mas-lova'y çok duygulandırmıştı; bütün ruhuyla bağlanmıştı ona; elinde olmadan düşüncelerini benimsiyor, ona benzemeye çalışıyordu.

Katyuşa'nın bu bağlılığı etkiledi Mariya Pavlovna'yı, o da Katyuşa'yı sevdi. İkisinin de cinsel ilişkiye duydukları nefret de yakınlaşmalarına yardım etmişti. Biri, korkunç yanlarını yaşadığı için nefret ediyordu bu ilişkiden; öbürü, onu tatmadan, onu anlaşılmaz, insanı küçülten, iğrenç bir şey saydığı için.

IV

Maslova'yı etkileyenlerden biri Mariya Pavlovna'ydı. Mas-lova'nın Mariya Pavlovna'yı sevmesiydî

bu etkinin kaynağı. Öteki etki Simonson'un etkisiydi. Bu etkinin kaynağıysa Simonson' un Maslova'yı sevmesiydi. Her insan bir ölçüde

kendi düşünce-— 418 —

Daha cezaevinde başlamıştı bu Siyasî suçluları topladıklarında Maslova, Simonson'un kaşlarının altından, temiz bakışlı, koyu mavi gözlerini ona diktiğini farketmişti. Onun başkalarına benzemediğini, ona bakışının bir tuhaf olduğunu da o zaman farketmişti daha. Yüzünde iki ifadenin, dimdik saçlarıyla çatık kaşlarının kendiliğinden uyandırdığı sert ifadeyle, içten, masum bakışının çocuksu ifadesinin yanyana olduğunu görmüştü. Sonra Tomsk'da, siyasî suçluların yanma verildiğinde karşılaştı onunla. Hiç konuşmamışlardı, ama birbirlerine bakışlarıyla, birbirlerini anladıklarını, birbirleri için değerli olduklarını itiraf ediyorlardı karşılıklı. Anlamlı

konuşmalar sonraları da geçmedi aralarında; ama Maslova, Simonson'un onun yanında konuşurken sözlerinin hep ona dönük olduğunu, elinden geldiğince anlaşılmak amacıyla onun için konuştuğunu hissediyordu. Simonson ağır cezalılarla yürümeye başlayınca başladı asıl yakınlaşmaları.

Nijniy'den Permi'ye kadar iki kere görüşebilmişti Nehlüdof Katyuşa'yla: Bir kere Nijiniy'de, cezalılar ağla çevrili mavnaya yerleştirilirken; bir kere de Permi'de, ceza evi müdürünün odasında.

Bu iki görüşmede de Nehlüdof pek bir soğuk, içten pazarlıklı bulmuştu Maslova'yi- Nasıl olduğu, bîr şey isteyip istemediği üzerine sorduğu sorulara kaçamak, düşmanca bir sitemle —eskiden de vardı onda bu sitem — cevaplar vermişti. Maslo-va'nın, sırf o sıralar erkekler onu çok rahatsız ettikleri için kapıldığı bu karamsarlık Nehlüdof'u üzüyordu. Yolculuğun ağır koşul arı altında Maslova'nın gene eski umutsuzluğa düşeceğinden, ondan nefret etmeye başlayacağından, her şeyi unutmak için kendini gene sigaraya, içkiye vereceğinden korkuyordu. Ama hiç bir türlü

yardım edemezdi ona; yolculuğun başlangıcında pek görüsernemişti onunla çünkü. Ancak siyasî

suçluların arasına alınmasından sonradır ki, korkusunun boş olduğunu anladı. Her görüşmelerinde, ondan olmasını öylesine istediği ruhsal değişikliğin biraz daha güçlendiğini görüyordu. Tomsk'da, yola çıkama-dan önceki Maslova'ydı gene. Onu görünce yüzünü asmadı, kaşlarını çatmadı, tam tersine, sevinçle karşıladı onu, ona yaptık-

lan için, onu şimdi aralarında bulunduğu insanların yanına aldığı

için teşekkür etti.

Maslova'nın ruhunda oluşan değişiklik, menzil menzil uzayan iki aylık yürüyüş sırasında dış

görünüşünde de gösterdi kendini. Zayıfla'dı, güneş yaktı yüzünü, yaşlandı sanki. Şakaklarında, ağzının çevresinde kırışıklar belirdi; kâhkül erini alnına bırakmıyordu artık, başörtünün içine alıyordu bütün saçını; giyinişinde de, davranışlarında da o eski kendini beğendirme isteği yoktu.

Ondaki bu değişiklik Nehlüdof'u pek sevindiriyordu.

Ona karşı bambaşka bir duygu besliyordu şimdi. Bu duygunun, ilk baştaki ozanca sevgisiyle de, sonraki duygulu tutkusuyla da, mahkemeden sonra onunla evlenmeye karar verdiği zamanki, bencil ikle karışık, Maslova'yla ceza evinde ilk görüşmesinde, revirden ayrıldıktan sonra —uydurma olduğu sonra anlaşılan— sağlık memura olayını içindeki tiksintiyi, nefreti bastırarak bağışladığı zamanki acıma, şefkat duygusuyla aynıydı. Yalnız bir ayrılık vardı bu duygular arasında: O zaman geçiciydi, şimdiyse kalıcı olmuştu. Son zamanlarda düşüncelerinde, davranışlarında yalnızca Maslova'ya değil, herkese karşı vardı bu acıma, şefkat duygusu.

Bu duygu, Nehlüdof'un ruhundaki, o zamana kadar çıkış yolu bulamayan sevgi selinin önündeki engeli kaldırmıştı. Karşılaştığı insanlara sevgiyle bağlanıyordu.

Yolculuk süresince heyecanlı bir duygululuk içindeydi Nehlüdof. Arabacıdan, erlerden tutun da ceza evi müdürüne, valiye kadar, ilişkisi olan herkese yakın bir ilgi besliyordu elinde olmadan.

Maslova'nın siyasî suçlular arasına alınmasından sonra Neh-iüdof bir çok siyasî suçluyla tanıştı.

Önce Yekaterinburg’da tanıştı onlarla. Orada yolda, Maslova’nın beraber yolculuk ettiği beş

erkekle dört kadınla tanıştı. Bu sürgün siyasî suçlularla yakınlaşması Nehlüdof’un onlar üzerine düşüncelerini tamamen

değiştirmişti.

Rusya’da devrim hareketlerinin başlamasından, özel ikle bir mart olaylarından bu yana Nehlüdof devrimcileri küçümser, onlardan hazzetmezdi. Her şeyden önce, devlete karşı açtıkları savaştaki davranışlarının sertliğini, gizliliğini sevmezdi. Özel ikle,— 420

— 421

işledikleri cinayetlerden, kendilerini pek büyük görmelerinden nefret ederdi. Ama onları yakından tanıdıktan; devletin, çoğuna günahsız yere acı çektirdiğini öğrendikten sonra onların da olağan birer insan olduklarını gördü.

Ağır suçlu dedikleri insanlara edilen eziyetler ne denli korkunç, canavarca olursa olsun, yargılandıktan önce de sonra da yasalar bir ölçüde uygulanıyordu onlara gene de; oysa siyasî

suçlulara yapılmıyordu böyle bir şey. Şustovaya da, sonra tanıdığı bir çok siyasî suçluya da, ağa düşmüş balığa davranıldığı gibi davranıldığını görmüştü, Nehlüdof: Ağı sahile çeker balıkçılar, işlerine yarayan iri balıkları alır, geri kalan küçükleri karada ölüme bırakırlar. Burada da yalnızca suçsuz değil, devlete hiç bir kötülüğü dokunmayacak yüzlerce insanı yakalıyor, bazan yıl arca tutuyorlardı onları ceza evlerinde. Vereme yakalanıyorlardı zaval ılar orada, bazıları çıldırıyor ya da kendi canlarına kıyıyorlardı. Hem serbest bırakılmalarını gerektirecek bir neden bulunmadığı; ayrıca, el altında tutulmakla, herhangi bir sorunun aydınlatılmasında işe yarayabilecekleri düşünüldüğü için yoksun ediliyorlardı özgürlüklerinden. Suçsuz olduklarına devletin bile inandığı

bu insanların kaderi Jandarma subayının, polisin, çaşıtın, savcının, sorgu yargıcının, valinin, bakanın o andaki ruhsal durumuna, keyfine bağlıdır

çoğunlukla. Böyle bir memur, cani sıkılıyor ya da kendini göstermek istiyorsa tutup içeri atabilir onu; kendinin ya da amirinin ruhsal durumuna göre ya tutar cezaevinde ya da serbest bırakır. En yüksek bir memur bile — kendini göstermesinin gerekip gerekmediğine, ya da bakanla arasındaki havaya göre— ya da dünyanın öte ucuna sürer, ya tek kişilik hücrede yatırır, sürgüne, küreğe yol ar, ölüm cezasına çarptırır ya da, bir bayan söylediği zaman serbest bırakır onu.

Savaştaymış gibi davranılıyordu onlara karşı; tabiî onlar da, kendilerine karşı kul anılan yol arı

kul anıyorlardı. Askerlerinki gibi bir ruhsal durum içindeydiler, bu ruhsal durum yaptıklarının kötü

olduğunu saklamakla kalmıyordu onlardan, bunları birer kahramanlık olarak da gösteriyordu onlara. Politikacılar da böyle bir ruhsal durum içindeydiler; onlar da, onların yanında olanlar da —

özgürlüklerinden, hayatlarından, insan için değerli olan her şeylerinden olma korkusuyla—yaptıkları her çeşit sertliği kötü görmek şöyle dursun, soylu davranışlar olarak görüyorlardı. O güne kadar akıl erdiremediği bir durumu bununla açıklıyordu şimdi Nehlüdof: Bir canlıya değil kötülük etmek, onun acısına içi sızlamadan bakamayacak kadar yumuşak yürekli bir insanın son derece büyük bir soğukkanlılıkla cinayet işlemeye kalkışmasının nedeni buydu demek; bu gibi durumlarda hemen hepsi cinayeti bir savunma aracı, insanlığın mutluluğu uğruna edinilen yüce amaca erişebilmek içi haklı, doğru bir yol olarak görüyorlardı. Dâvalarına, dolayısıyla kendilerine böylesine büyük önem vermelerinin sebebi devletin onlara büyük önem vermesinden, onları böylesine sert cezalandırmasmdn ileri geliyordu. Katlandıkları acıya dayanabilecek güçte olabilmeleri için kendilerine büyük önem vermeleri gerekirdi zaten.

Nehlüdof onları daha bir yakından tanıyınca bunların —bazı çevrelerde sanıldığı gibi— toptan kötü, canavar ruhlu insanlar olmadığını anlamıştı. Bazılarının sandığı gibi üstün insan da değildi hepsi. Her yerde olduğu gibi, içlerinde iyisi de, kötüsü de, ortası da olan, olağan insanlardı bunlar.

İçlerinde, düzenin bo-zukluğuyla cenkleşmek zorunda olduklarına inandıkları için devrimci olanlar vardı; ama bu yolu kişisel çıkarlarını düşünerek, ün kazanmak isteyerek seçenler de vardı.

Çoğunluksa, Nehlüdof un savaş zamanından çok iyi bildiği, tehlike tutkusuyla, kendi hayatıyla oynama hazzını tatmak isteğiyle —gençlere özgü duygulardır bunlar— devrimciliğe gönü!

vermişlerdi. Bunların olağan insanlardan bir üstünlükleri vardı: Ahlâk anlayışları daha bir yüksekti.

Yalnızca aşırılıktan kaçınmak, dürüstlük, hak gözetmek, çıkarını düşünmemek değildi onlar için zorunlu olan; kişinin toplum uğruna her şeyini, canını bile fedaya hazır olması gerektiği inancındaydılar. Bu nedenle, onların ortadan yukarda olanları çok çok üstündü Nehlüdof’dan, yüce bir ahlâk anlayışları vardı; ortadan aşağı olanlarsa çok çok aşağıydı ondan; bunlar çoğunlukla, olduğu gibi görünmeyen, kibirli, kendine aşırı güvenen, dürüstlükten uzak insanlardı.

Öyle ki, yeni tanıdıklarının bir bölümüne yalnızca saygı duymuyordu Nehlüdof, yürekten seviyordu da onları, bir bölmüne karşı da ilgisizdi.

VI

Nehlüdof en çok, Katyuşa’nın kafilesindeki Krıitsof adında, kürek cezasına çarptırılmış, veremli genci sevmişti. Nehlüdof daha Yekaterinburg’da tanışmıştı onunla; sonra yolculuk sırasında birkaç kere görüşmüş, sohbet etmişlerdi. Yazın bir menzilde verilen günlük molada bütün günü

beraber geçirmişlerdi; açılan Krıltof öyküsünü, devrimci nasıl olduğunu anlattı ona. Ceza evine düşünceye kadarki öyküsü çok kısaydı. Güney il erinden birinin zengin toprak sahiplerinden olan babası, o daha bebekken ölmüş. Ailenin tek çocuğuymuş, annesi yetiştirmiş onu. Lisede de üniversitede de çok rahat okumuş, fen fakültesinin matematik bölümünü birincilikle bitirmiş.

Üniversitede kalmasını, yurt dışına gitmesini önermişler ona. Karar veremiyormuş. Sevdiği bir kız varmış; evlenip tarımla uğraşmayı

düşünüyormuş. Canı her şeyi istiyormuş, ama kararını

veremiyormuş bir türlü. Bu arada üniversiteden birtakım arkadaşları toplumsal sorunları için para istemişler ondan. Bu toplumsal sorunun, o zamanlar hiç ilgi duymadığı devrimci çalışmalar olduğunu biliyormuş, ama arkadaş sevgisiyle, korktuğu sanılmasın diye gururundan, vermiş

parayı. Parayı alanlar yakalanmışlar; parayı verenin Krıitsof olduğunu gösteren bir de pusla geçirilmiş ele; tutuklamışlar onu, ceza evine atmışlar.

— Beni attıkları ceza evi, diye anlatıyordu Krıitsof (Yüksek ranzasında, el erini dizlerine dayamış

oturuyor; parlayan, zeki, içtenlik okunan gözleriyle arada bir bakıyordu Nehlüdof'a yalnızca.

Göğsü içeri çöküktü.) Pek o kadar kötü değildi: Duvarı tıklatarak haberleştiğimiz gibi, koridorda da dolaşabiliyor, fısıltıyla konuşuyor, sigaramızı, yiyeceğimizi paylaşabiliyor, akşamları koroyla şarkı

bile söyleyebiliyorduk. Sesim çok güzeldi benim. Evet. Annem olmasaydı —perişandı

kadıncağızın durumu— cezaevinde hiç sıkılmazdım, sevinirdim bile oraya düştüğüme. Çok ilginçti çünkü. Başkaları yanında, ünlü Petrof'la da (sonra kalede camla bileklerini keserek intihar etti) tanıştım orada. Ama bir devrimci değildim. İki hücre komşum vardı. İkisinin de suçu aynıydı.

Polonya devrimcilerinin bildirileriyle yakalanmışlardı. Trenle götürülürken kafileden ayrılıp kaçmak istedikleri için yargılanıyorlardı. Biri Lozinski adında bir Polonyalıydı; öteki ya-yudiydi, Rozovski'ydi adı. Evet. Daha çocuktu bu Rozovski. On

yedi yaşında olduğunu söylüyordu, ama on beş yaşında gösteriyordu. Cılız, ufak tefek, simsiyah gözlerinin içi pırıl pırıl, hayat dolu bir çocuktu; bütün yahudiler gibi, müziği de çok seviyordu. Sesi kıvamını bulmamıştı henüz,

ama güzel şarkı söylüyordu. Öyle işte. Ben oradayken götürdüler onları mahkemeye. Sabahtı götürdüklerinde. Akşam döndüler, ölüm cezasına çarptırıldıklarını

söylediler. Hiç kimse beklemiyordu bunu. Çok önemsizdi suçları: Kafileden ayrılıp kaçmaya yeltenmişlerdi yalnızca, hiç kimseyi yaralamamışlardı bile. Hem Rozovski gibi bir çocuğu idam etmek aklın alabileceği bir şey değildi. Cezaevinde hepimiz, bunun bir gözdağı olduğu, kararın uygulanmayacağı inanandaydık. Önce heyecanlanmış, ama sonra durulmuştuk; eskisi gibi geçiyordu günlerimiz gene. Evet. Ama bir gün gardiyan benim kapıya yaklaştı, marangozların geldiğini, darağacı kurduklarını fısıldadı kulağıma. Kimlerin geldiğini, gardiyanın ne darağa-cından söz ettiğini anlamamıştım önce. Ama yaşlı gardiyan öylesine heyecanlıydı ki, yüzüne bakınca, darağacının bizimkiler için hazırlandığını anladım. Duvarı tıklatarak arkadaşlarla konuşmak istiyordum ama onların duyacağından korktum. Arkadaşların da sesi çıkmıyordu. Besbel i herkes biliyordu durumu. Koridorda hücrelerde bir ölüm sessizliği vardı o gece. Duvar tıklatarak konuşmuyor, şarkı söylemiyorduk. Saat onda gene geldi gardiyan, Moskova’dan cel ât getirildiğini söyledi. Hemen uzaklaştı. Geri gelmesi için seslendim ona. Kordorun karşı sırasındaki odasından Rozovski’nin sesi duyuldu ansızın: Ne oldu? Niçin çağırıyorsunuz onu? Bir şeyler söylemeye çalıştım, tütün isteyecektim de dedim. Ama içine doğmuştu sanki; niçin şarkı söylemediğimizi, niçin duvarı tıklatmadığımızı sormaya başladı. Ne cevap verdiğimi hatırlamıyorum, onunla konuşmamak için geri çekildim kapıdan. Evet. Ne korkunç bir geceydi o! Bütün gece en küçük bîr tıkırtıya kulak kabarttım. Sabaha karşı koridorun ucundaki kapının açıldığını duydum birden. Ayak sesleri vardı. Hücremin kapısındaki küçük pencereden bakıyordum. Gaz lâmbası yanıyordu koridorda. En önde müdürdü. Şişko bir adamdı müdür. Görünüşte .sertti, gururluydu. Şimdi kireç

gibiydi yüzü, korkuyordu sanki. Yardımcısı iki adım arkasından yürüyordu. Yüzü asıktı, kararlıydı.

Daha arkada nöbetçi bir er vardı. Benim_424 —

kapının önünden geçip, bitişik hücrenin önünde durdular. Müdür yardımcısının tuhaf bir sesle seslendiğini duydum: Lozinski, kalkın, temiz

çamaşırlarınızı giyin. Evet. Sonra kapı gıcırdayarak açıldı, Lozinski'nin hücresine girdiler; Lozinski'nin ayak seslerini duydum. Koridorun karşı yanına yürüdü. Yalnız müdürü görebiliyordum. Yüzü bembeyaz, öyle duruyor ceketinin düğmelerini çözüp ilikleyerek oynuyor, omuzlarını kaldırıp indiriyordu. Evet. Ansızın bir şeyden ürkmüş, bir kenara sinmişti sanki. Lozinski geçmişti o anda yanından, benim hücremin kapısına yaklaşmıştı. Yakışıklı

bir gençti, Polonyalıların yakışıklısının nasıl olduğunu bilirsiniz: İnce, kıvırcık, sarı saçların çevrelediği geniş, düz bir alın; güzel, mavi gözler. Kanlı canlı, sağlıklı, aslan gibi bir delikanlıydı.

Tam önümde durdu, yüzünü görüyordum. Korkuyla kaplanmıştı yüzü, sarkmış, sararmıştı.

Krıltsof, sigaranız var mı? Veriyordum ki, müdür yardımcısı, ona uzattı. Bir sigara aldı. Müdür yardımcısı yaktı sigarasını. İçmeye başladı, bir yandan da düşünüyordu sanki. Sonra bir şeyi hatırlamış gibi konuşmaya başladı: Canavarlık bu, haksızlık. Hiç bir suçum yok benim. Ben…

Gözlerimi ayıramadığım beyaz, taze boynunda bir şey kıpırdadı, devam edemedi, sustu. Evet. O

sırada Rozovski' nin ince, Yahudi sesi çınladı koridorda. Bir şeyler söylüyordu. Lozinski sigarayı

yere attı, uzaklaştı kapımdan. Küçük pencerenin önünde Rozovski belirdi. Nemli, siyah gözlerinin parladığı çocuksu yüzü güzeldi, terliydi. O da temiz çamaşırlarının giymişti; pantolonu çok boldu.

İkide bir yukarı çekiyordu onu, zangır zangır titriyordu. Acıyla kaplı yüzünü kapımdaki küçük pencereye yaklaştırdı: Anatoli Petroviç, doktor ıhlamur içmemi söylemişti, değil mi? Hastayım, biraz daha ıhlamur içmeliyim. Hiç kimse cevap vermiyordu ona, soru dolu bakışlarını bir bana bir müdüre çeviriyordu. Bununla ne dernek istediğini anlayamamıştım. Evet. Sonra birden sertleşti müdür yardımcısı, gene o cırlak sesiyle, Ne oyalanıyorsunuz? diye bağırdı. Yürüyün. Onu nelerin beklediğini anlayacak güçte olmadığı bel iydi Rozovski' nin. Acelesi varmış gibi önden yürüdü.

Sonra durdu. Ku!ak tırmalayan sesini, hıçkırıklarını duyuyordum. Bir patırtıdır başladı, ayak seslen doldurdu koridoru. Sonra giderek uzaklaştı sesler. Koridorun ucundaki kapı açılıp kapandı, bir sessizliğe gö-

müldü her şey… Evet. Astılar onları. İkisini de astılar. Asılışla-rmı gören başka bir gardiyan anlattı

bana. Lozinski karşı koymamış hiç, ama Rozovski uzun süre çırpınmış; öyle ki, sürüyerek çıkarmışlar onu darağacına, ilmiği zorla geçirmişler boynuna. Evet. Biraz aptaldı bu gardiyan.

Bunun korkunç bir şey olduğunu söylüyorlardı, beyim. Hiç de korkunç değilmiş meğer. Sarkm-omuzlarını iki kere şöyle yaptılar, —omuzlarını hızla kaldırıp İndirdi iki kere—, sonra, ilmikler iyi otursun diye çevirdi onla —ı cel ât, tamam… bir daha kıpırdamadılar. Krıltsof gardiyanın sözlerini tekrar etti:

— Hiç de korkunç değilmiş meğer.

Gülümsemek istedi, ama hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı lirden.

Sonra uzun süre sustu. Sık sık soluk alıyor, boğazına düğüm-Jlenen hıçkırıkları tutmaya çalışıyordu. Sakinleştikten sonra:

— O günden sonra devrimci oldum işte, dedi. Evet. Kısaca anlattı öyküsünü.

Halk kurtuluş örgütündenmiş; hattâ devleti, iktidarı halka bı-rakıncaya dek sıkıştırmayı amaç

edinmiş bozguncu grubunun önderiymiş. Bu amaçla kâh Petersburg’a, kâh yurt dışına, kâh Kiyef’e, Odesa’ya gidiyormuş. Her yerde başarı sağlamış. En çok güvendiği adam ele vermiş onu sonunda. Tutuklamışlar, yargılamışlar, iki yıl sürmüş yargılaması, ölüm cezasına çarptırmışlar, ölüm cezasını müebbet küreğe çevirmişler sonra.

Ceza evinde verem yapışmış yakasına. Şimdi içinde bulunduğu koşul ar altında en çok birkaç

aylık ömrünün kaldığı bel iydi, kendi de biliyordu bunu, ama yaptığına pişman değildi gene de; bir ömrü daha olsa, onu da aynı yolda —düzenin yıkılması yolunda— kul anacağını söylüyorlardı.

Krıltsof'un öyküsü, onunda dostluğu Nehlüdof'un, o güne kadar anlamadığı çok şeyi anlamasına yardım etmişti.

VII

Çocuk yüzünden kafile komutanı subayla cezalılar arasında çatışma çıktığı gün Nehlüdof geç

uyanmış, —handa kalıyordu— kente varınca postaya atacağı mektuplardan birkaçını yazmış, handan her zamankinden daha bir geç çıktığı için kafileye eski-— 426 —den olduğu gibi yolda yetişememiş, ara menzilin bulunduğu köye ancak ortalık karardıktan sonra varmıştı. Beyaz boynu son derece kalın, yaşlı, şişman, dul bir kadının hanında ıslak üstünü başını

kuruttuktan; bir.sürü tasvirle, tabloyla süslü temiz konuk odasında doya doya çay içtikten sonra Nehlüdof aceleyle çıkmıştı; subaydan görüşme izni almak için menzile gidiyordu. Bundan önceki altı etapta da kafile komutanı subaylar —değiştikleri halde— Nehlüdof'u menzile sokmamışlardı.

Öyle ki bir haftadan çok oluyordu Nehlüdof Katyuşa'yı görmeyeli. Bu sertliğin sebebi, cezaevleri genel müdürlüğünde görevli büyük bîr memurun geçeceğinin öğrenilmiş olmasıydı. Büyük memur, kafileye bakmadan gelip geçmişti şimdi. Nehlüdof, kafileyi o sabah teslim alan subayın, öteki subaylar gibi, cezalılarla görüşmesine izin vereceğini umuyordu.

Han sahibesi, köyün sonundaki menzile gitmesi için pay-tona binmesini söyledi Nehlüdof'a, ama yayan gitmeyi yeğledi. Yeni boyanmış kocaman çizmeleri zift kokan, geniş omuzlu, yiğit görünüşlü

genç işçi yol göstermek için onunla geldi. Zifiri karanlıktı, genç işçi pencerelerden sokağa düşen ışıktan üç adım uzaklaşınca Nehlüdof gözden

kaybediyordu onu artık, yalnız çizmelerinin çamurda çıkardığı sesi duyuyordu.

Kilisenin olduğu alanı, peşinden iki yanında aydınlık pencerelerin uzandığı uzun sokağı geçtikten sonra, Nehlüdof yol göstericisinin arkasında, karanlığa daldılar. Ama biraz sonra, menzilin çevresinde yanan fenerlerin soluk ışıklan göründü. Önce kırmızı lekeleri andıran bu ışıklar giderek büyüdüler, belirginleş-tiler. Duvar, bir aşağı bir yukarı dolaşan nöbetçinin siyah gölgesi, çizgili direk, kulübe göründü. Nöbetçi her nöbetçi gibi karşıladı yaklaşanları: Kim var orada?

Gelenlerin yabancı olduğunu anlayınca öyle sertleşti ki, kapının önünde durmalarına bile izin vermek istemedi. Ama Nehlüdof'un yol göstericisi nöbetçinin sertliğine aldırmadı.

— Ne kadar da sertsin öyle, canım! dedi. Hadi koş çavuşu çağır, biz bekliyoruz burada.

Nöbetçi cevap vermeden bağırarak bir şeyler söyledi içeri; sonra, geniş omuzlu delikanlının, yerden aldığı bir çöple fenerin ışığında da Nehlüdof'un çizmelerinin çamurunu temizleyişine _ 427 —

bakmaya başladı dikkatli dikkatli. Duvarın ötesinden kadın erkek sesleri geliyordu. Üç dakika sonra demir kapı açıldı, paltosunu omuzuna asmış çavuş karanlıktan fenerin aydınlığına çıktı, ne olduğunu sordu. Nehlüdof, özel bir iş için görüşmek istediğini önceden yazdığı kartı uzattı çavuşa, onu komutana vermesini söyledi. Çavuş nöbetçi kadar sert değildi, ama çok meraklıydı o da.

Nehlüdof'un niçin komutanla görüşeceğini, kimin nesi olduğunu il e de öğrenmek istiyordu. Bir çıkar kokusu aldığı, fırsatı kaçırmak istemediği bel iydi. Nehlüdof, önemli bir işinin olduğunu, ona hakkını vereceğini, kartı komutana götürmesini söyledi. Çavuş kartı aldı, başını peki anlamına sal ayıp gitti. Biraz sonra gene açıldı kapı, el erinde sepetlerle, süt kaplarıy-la, torbalarla kadınlar çıkmaya başladı dışarı. Sibirya aksanıyla yüksek sesle konuşa konuşa çıkıyorlardı kapıdan.

Hepsi de köylü gibi değil, kentli gibi giyinmişti; bazılarının üzerinde manto, bazılarının kürk vardı.

Etekleri kısaydı, başörtülüydüler. Fenerin ışığında Nehlüdof'la yanmdakini merakla tepeden tırnağa süzüyorlardı geçerken. Bir tanesi tatlı tatlı küfretti geniş omuzlu delikanlıya —onunla karşılaştığına sevindiği bel iydi.—

— Burada ne arıyorsun, deli? diye ekledi.

Delikanlı cevap verdi:

— Konuğa yol gösterdim. Sen ne getirdin?

— Yemek. Sabah gene gelmemi söylediler.

— Gece kalmanı istemediler mi? dedi delikanlı. Kız kahkahayla gülmeye başladı:

— Al ah canını alsın e mi?! Hadi köye beraber dönelim. Delikanlı bir şeyler daha söyledi, yalnız kadınları değil nöbetçiyi de güldürdü. Sonra Nehlüdof'a döndü:

.'— Yalnız bulabilir misiniz yolu? Kaybolmazsınız ya?

— Bulurum, bulurum.

— Kiliseyi geçtikten sonra iki katlı evi de geçin, sağdan ikinci sokak. Şu değneği de alın.

Elindeki, bir adam boyundan uzun değneği Nehlüdof'a verdi; kocaman çizmeleriyle çamurlara bata çıka, kadınlarla beraber kayboldu karanlıkta.

Kapı gene açılıp, çavuş dışarı çıkarak Nehlüdof'u içeri, komutanın yanına buyur ettiğinde geniş

omuzlu delikanlının, kadınlarınkini bastıran gür sesi hâlâ duyuluyordu karanlığın içinden.VIII Bu ara menzil de Sibirya yolundaki menzil erin, ara menzil erinin aynıydı: Uçları sivri kalın kalaslardan yapılmış bir duvarla çevrili avluda tek katlı üç yapı vardı. Pencereleri demir parmaklıklı olan en

büyük yapıda cezalılar vardı; ötekinde de ışık vardı. Yalancı bir ışıktı bu, içersinin rahat, sıcak, huzur verici olduğunu söyleyen yalancı bir ışık. Kapıların önünde fenerler yanıyordu, ayrıca beş fener de duvarlarda vardı. Assubay, tahta yoldan, yapıların en küçüğüne götürdü Nehlüdof'u. Üç basamağı çıkınca konuğu öne geçirdi. Nehlüdof gaz lâmbasıyla aydınlanan, yanık kokan hole girdi. Kaba bezden gömlekli, kravatlı, siyah pantolonlu bir er yere çömelmiş, sarı konçlu çizmelerinden birinin koncu elinde, onunla üfleyerek semaverin altını

yakmaya çalışıyordu. Nehlüdof'u görünce doğruldu, pardösüsünü aldı, içeri odaya girdi.

— Geldi, efendim. Öfkeli bir ses duyuldu:

— Çağır bakalım. Er:

— Girin, dedi.

Aceleyle semaverin önüne çöktü gene.

Tavana asılı bir lâmbanın aydınlattığı odada, iki şişeyle yemek artıkları olan masanın başında, geniş omuzlarını, göğsünü saran Avusturya işi bir ceket giyen sarı, uzun bıyıklı, çok yakışıklı bir subay oturuyordu. Sıcacık odada sigara kokusundan başka insanın burun kemiğini sızlatan birtakım kokular daha vardı. Nehlüdof'u görünce hafifçe doğruldu yerinden subay, dik dik baktı

ona. Alaya, kuşkuya benzer bir şey vardı bu bakışında.

— Ne istiyorsunuz? dedi.

Cevap beklemeden kapıya doğru seslendi:

— Bernof! Ne zaman hazır olacak şu semaver?

— Yanıyor efendim.

Subay, gözleri öfkeyle parlayarak:

— Yanıyor yapacağım seni, göreceksin o zaman! diye bağırdı.

Er:

— Getiriyorum! dedi. Semaverle girdi odaya.

Er, semaveri koyarken Nehlüdof bekliyor, subay —neresine

tokadı yapıştıracağını hesaplıyormuş gibi— ufak gözleriyle hain hain bakıyordu ona. Semaver koyulduktan sonra subay çayı demledi, dolaptan dört köşeli konyak şişesiyle, Albert marka biskü-vitini aldı. Hepsini masaya koyduktan sonra gene Nehlüdof’a döndü.

— Emriniz? Nehlüdof oturmadan:

— Cezalı bir bayanla görüşmek istiyordum da, dedi.

— Siyasi mi? diye sordu subay. Siyasilerle görüşmek yasalarca yasaklanmıştır.

— Siyasi değil.

— Buyrun oturun lütfen. Nehlüdof oturdu.

— Siyasi değil, diye tekrarladı, ama benim ricamla, gene! lüdürlük siyasilerin arasına almıştı onu.

Subay:

— Biliyorum, diye kesti sözünü. Ufak tefek, esmer bir kalın mı? Olur tabiî. Sigara ister miydiniz?

Sigara kutusunu Nehlüdof’a doğru itti; dikkatle iki bardak çay koyduktan sonra birini Nehlüdof’un önüne sürdü.

— Buyrun, dedi.

— Teşekkür ederim. Hemen görüşsem çok iyi olurdu.

— Gece uzun. Görüşürsünüz. Çağırtırım onu size.

Nehlüdof:

— Çagırmasanız da, ben oraya gitsem olmaz mıydı acaba? diye sordu.

— Siyasilerin yanına mı? Yasaları çiğnemek olur bu.

— Birkaç kere bıraktılardı beni. Onlara herhangi bir şey vereceğimden korkulacaksa, görüşeceğim kadın aracılığıyla da verebilirim.

Subay pis pis gülümseyerek:

— Veremezsiniz, dedi, ararlar üzerini.

— Benim üzerimi arayın.

Subay, mantarını çıkardığı konyak şişesini Nehlüdof'un bardağına götürerek:

— İster misiniz? dedi. Önemli değil canım, bunu yapmasak da olur. Nasıl isterseniz. İnsan şu Sibirya'da okumuş, kibar bi-— 430 —

riyle karşılaşınca seviniyor bayağı. Bildiğiniz gibi, bizim görevimiz en can sıkıcı görevdir dünyada.

Hele başka görevlere alışmış bir insan için daha da ağırdır. Halk arasında, kafile komutanı

subayların kaba, karacahil insanlar olduğu düşüncesi yaygındır; oysa onların arasında da bambaşka yaradılışta insanların olabileceği hiç kimsenin aklına gelmez.

Subayın kırmızı yüzü, kul andığı lavantaların kokusu, yüzüğü, özel ikle soğuk gülüşü

tiksindiriyordu Nehlüdof'u; ama yolculuk boyunca olduğu gibi, şimdi de ciddi, dikkatli bir ruhsal durum içindeydi; bu ruhsal durum, karşısındakine nefretle davranmasına izin vermiyordu.

Herkese karşı içten olmak zorunda olduğu inancındaydı. Subayı sonuna kadar dinledikten sonra; onun, emri altındaki insanlara ıstırap çektirilmesine katıldığı için üzüldüğünü düşünerek, ciddi:

— Sanırım, bulunduğunuz görevde de, insanların çektiği ıstırabı hafifleterek avunabilirsiniz, dedi.

— Ne ıstırabı? Böyledir bunlar. Nehlüdof:

— Nasıl? dedi. Onlar da insan. Aralarında suçsuz olanları da var.

— Her çeşidi vardır elbette. Elinde olmadan acıyor insan. Başka subaylar gözlerinin yaşma bakmazlar, ben elimden geldiğince iyi davranıyorum onlara. Onlar acı çekeceğine ben çekeyim daha iyi. Başkaları bir şey olunca yasaları uygularlar hemen, tetiğe asılırlar.

Gene çay koyarak devam etti:

— İster misiniz? Bisküvit de alın. Görüşmek istediğiniz kadın kim?

— Geneleve düşen bahtsız bir kadın. Haksız yere cinayetle suçladılar onu, aslında çok iyi bir insandır.

Subay başını sal adı.

— Evet, oluyor böyle şeyler. Kazan'da da bir kadın vardı. Em-ma'ydı adı.

Bu anısını hatırlayınca elinde olmadan gülümsedi.

— Macardı, ama bir İranlı kadar iri iriydi gözleri. Öylesine çalımlıydı ki, kontes sanırdınız…

Nehlüdof subayın sözünü kesti, eski konuya döndü gene:

— Emriniz altındayken, bu insanların çektikleri acıları hafifletebilirsiniz sanıyorum. Böyle davranmakla mutluluğa da erişeceğiniz kanısındayım.

Nehlüdof, bir yabancıyla ya da çocukla konuşuyormuş gibi, elinden geldiğince tane tane, anlaşılır bir biçimde konuşmaya çalışıyordu.

Subay, gözlerinin içi parlayarak bakıyordu Nehlüdof'a. O anda aklının takıldığı, bîr İranlı kadar iri gözlü Macar kadından söz edebilmek için Nehlüdof'un susmasını sabırsızlıkla beklediği bel iydi.

— Evet, dedi, haklısınız. Acıyorum da onlara. Yalnız şu var, Emma'yıanlatıyordum size. Öyle bir…

Nehlüdof:

— Beni ilgilendirmiyor böyle şeyler artık, diye kesti sözünü. Açık açık söyleyeceğim size, eskiden başka türlü düşünürdüm bu konuda, ama şimdi, kadınla erkek arasındaki bu çeşit ilişkiden nefret ediyorum.

Subay ürkek ürkek baktı Nehlüdof'a.

— Bir bardak daha içer misiniz?

— Hayır, teşekkür ederim. Subay:

— Bernof! diye seslendi. Beyi Bakulof'a götür, siyasilerin yanma bıraksınlar onu. Yoklamaya kadar kalabilir orada.

IX

Nehlüdof, emirerinin arkasından, fenerlerin soluk ışığının aydınlattığı karanlık avluya çıktı gene.

Karşılarına çıkan nöbetçi er, Nehlüdof'u götüren emirerine sordu:

— Nereye?

— Siyasilerin yanına, beş numaraya.

— Buradan geçemezsin, kapı kilitli, arkadan dolaşın.

— Kim kilitledi?

— Çavuş kilitleyip köye gitti.

— Böyle buyrun efendim.

Emireri, Nehlüdof’u arkadan dolaştırıp, tahtaların üzerinden geçerek bir kapıya götürdü. Daha uzaktan duyuluyordu içerdeki— 432 —

uğultu; iyi bir oğula hazırlanan bir kovan gibi kaynaşma vardı içerde. Kapı açılınca çoğaldı uğultu, bağırıp çağırmalar, küfürler, kahkahlar duyuldu. Zincir şakırtısıyla tanıdık ağır pislik, katran kokusu birbirine karışmıştı.

Bu iki izlenim —uğultuyla zincir şakırtısı ve bu korkunç koku— Nehlüdof’un üzerinde mide bulantısını andıran bir etki uyandırırdı daima. Bu iki izlenim birbirine karışır, birbirini güçlendirirdi.

Pis kokan kocaman bir teknenin bulunduğu hole girince Nehlüdof’un dikkatini ilk çeken, teknenin kenarında oturan bir kadın oldu. Kadının karşısında, traş edilmiş başında yana yat-, mış

yamru yumru şapkasıyla bir adam oturuyordu. Konuşuyorlardı. Adam, Nehlüdofu görünce göz kırptı ona:

— Su içene yılan bile dokunmaz, diye mırıldandı. Kadın eteğini düzeltti, başını önüne eğdi.

Holden sonra, hücrelerin kapılarının açıldığı koridor geliyordu. İlk hücre ailelerindi, sonra bekârların büyük hücresi geliyordu, koridorun sonunda da siyasilere ayrılmış iki küçük hücre vardı. Yüz el i kişilik menzil yapısına dört yüz el i kişiyi doldurunca öylesine sıkışık olmuştu ki, cezalılar hücrelere sığmamış, koridoru doldurmuşlardı. Bazıları yerde oturuyor, yatıyor; bazıları

da el erinde boş ya da sıcak su dolu çaydanlıklarla bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı. Taraş da onlardandı. Nehlüdof’un arkasından yetişti, sevgiyle gülümseyerek:

— Hoş geldiniz, dedi.

Taras’ın güzel yüzünde, burnunun üzerinde, gözünün altında morluklar vardı.

— Ne oldu san? diye sordu Nehlüdof. Taraş gülümsedi.

— Bir şey yok.

Assubay, küçümser bir tavırla:

— Yiyorlar birbirlerini, dedi. Arkalarından gelen bir cezalı:

— Kadın yüzünden, diye ekledi, Fedka’ya tutulmuş biri kör kütük.

Nehlüdof:

— Pedosya nasıl? diye sordu.

Taraş:

— İyi, dedi, çay suyu götürüyorum ona. Aile hücresine girdi.

Nehlüdof başını uzatıp içeri baktı. Hücre tıklım tıklım doluydu. Kadınlı erkekli cezalılar ranzalarda, yerlerde yatıyordu. İçersi kuruyan ıslak çamaşırlardan çıkan buharla doluydu. Kadınlar bağıra çağıra konuşuyorlardı. Sonraki kapı bekârların hücresinin kapısıydı. Burası daha da kalabalıktı.

Kapının hemen dibinde bile, yarısı koridorda, aralarında bir şeyi paylaşmaya çalışan, üstleri başları ıslak sekiz on kişi vardı. Assubay, çavuşun yemek parası dağıtttığını söyledi Nehlüdof’a.

Assubayla yanında kibar konuğu görünce sustular kapıdakiler, önlerinden geçen- . lere kötü kötü

baktılar. Para alan cezalılar arasında Nehlüdof, çekik kaşlı, beyaz yüzlü, gözleri şiş gibi duran, zaval ı görünüşlü bir çocuğu yanından hiç ayırmayan kürek cezası yemiş Fyo-dorof'la; sözde Sibirya taygalarında dolaşırken arkadaşını öldürüp yemesiyle ün yapmış yüzü çiçek bozuğu, iğrenç, burunsuz aylağı gördü. Aylak, ıslak ceketini omuzuna atmış, koridorda duruyor, kenara çekilmeden alaylı alaylı, küstahça Nehlüdof'un gözünün içine bakıyordu. Nehlüdof yürüyüp geçti.

Gerçi bu görünüm hiç de yabancısı değildi Nehlüdof'un; üç aydan beri bu dört yüz ağır cezalıyı

çeşitli durumlarda görmüştü —yakıcı sıcakta da, zincire vurulmuş bacaklarının çıkardığı toz bulutu içinde de, yolda verilen molalarda da, menzil erdeki açık ahlâksızlığa dalmış durumda da—ama aralarına her girdiğinde, şimdi olduğu gibi, hepsinin, bakışlarını ona yöneltmiğini hissettiğinde de, her zaman kendi kendinden utanır, ıstırap duyar, bu insanlara karşı suçlu olduğu duygusuna kapılırdı. Onun için en acı olan da, bu utanç duygusuyla, suçluluk duygusuna bir de dayanılmaz iğrenme duygusuyla korkunun karışmasıydı. Bu insanların, içine sokuldukları durumda başka türlü olamayacaklarını biliyor, gene de onlardan iğrenmemek gelmiyordu elinden.

Nehlüdof, siyasilerin kapısına yönelince bir ses duydu arkasında:

— Hanımevlâtlarına gelmiş, asalaklara.

Kısık bir ses cevap verdi:

— Birine bir şey olmuştur gene, karıncığı ağrımasın sakın. Arkasından kâba bir küfür geldi.

Alaylı, nefret dolu kahkahalar duyuldu.

X

Nehlüdofu getiren assubay, bekârların hücresini geçtikten sonra, yoklamadan önce gelip onu alacağını söyleyerek geri döndü. Assubay gider gitmez, çıplak ayaklı bir cezalı, zincirlerini tutarak çabuk adımlarla yaklaştı Nehlüdof'a, —ekşi ter kokuyordu— esrarlı bir fısıltıyla:

— Yardım edin bize efendim, dedi. Ufaklığın işi tamam. İçirdiler onu. Bu sabah yoklamada Karmanof'un yerine geçti. Yardım edin, yalnız yapamayız bu işi, öldürürler bizi.

Konuşurken telâşlı bakışlarını çevresinde dolaştırıyordu. Sözünü bitirir bitirmez ayrıldı

Nehlüdof'un yanından.

Olay şuydu: Kürek cezasına çarptırılmış Karmanof, yüzce kendisine çok benzeyen sürgün bir delikanlıyı onunla yer değiştirmeye razı etmişti. Delikanlı onun yerine küreğe gidecek Karmanof da sürgün.

Nehlüdof'un haberi vardı bu olaydan. Aynı cezalı bir hafta önce açmıştı ona bu yer değiştirmeyi.

Nehlüdof, anladı, elinden geleni yapacak anlamına başını sal adı, kimseye bakmadan yoluna devam etti.

Nehlüdof daha Yekaterinburg'dan tanıyordu bu cezalıyı. Karısının onunla beraber gelmesine izin verilmesi için yardım istemişti Nehlüdof tan. Onun bu davranışı şaşırtmıştı Nehlüdofu. Orta boylu, otuz yaşlarında, tam bir köylüydü. Adam soymaya ve öldürmeye teşebbüsten kürek cezasına çarptırılmıştı. Makar Devkin'di adı. Çok tuhaftı suçu. Nehlüdof'a suçu kendisinin değil, içindeki şeytanın işlediğini anlatmıştı.

— Bir adam gelip, kırk verst ötedeki bir köye gitmek için babamın kızağını kiraladı, diye anlatıyordu. Babam müşteriyi benim götürmemi söyledi. Atı kızağa koştum, giyindim, müşteriyle oturup çay içtim. Çay içerken adam evlenmeye gittiğini, yanında beş yüz ruble olduğunu anlattı

bana. Bunu duyunca avluya çıktım, baltayı alıp kızağa, samanların altına sakladım. Baltayı

unutmuştum bile. Ancak, gideceğimiz köye yaklaştığımızda… altı yedi verst yolumuz kalmıştı.

Şoseden ayrılıp dağ yoluna saptım. İndim, kızağın arkasından yürümeye başladım. O ses durmadan fısıldıyordu kulağıma: Daha ne düşünüyorsun? Dağa çık, şosede gelen geçen olur, orada ağaçtan başka canlı yok. Bir sürü para var adamın cebinde. Bekleme artık, tamam.

Samanları düzeltecekmişim gibi eğildim kızağın üzerine, balta hemen geliverdi elime. Adam dönüp baktı o anda birden. Ne yapıyorsun? dedi. Baltayı sal adım, kafasını uçurmak için tabiî…

ama çakı gibi adamdı, birden aşağı atladı, el erimden yakaladı. Ne yapıyorsun be hayvan?… dedi.

Bir yumrukta karların içine yol adı beni. Kavgaya bile girişmedim onunla, hemen teslim oldum.

Kuşağıyla bağladı kol arımı kızağa attı, doğru karakola götürdü. İçeri tıktılar, yargıladılar.

Tanıdıklar iyi bir insan olduğumu, kötü bir şeyimin o zamana kadar görülmediğini söylediler yargıca. Yanında çalıştığım karı koca da söyledi. Avukat tutmaya lüzum bile yoktu, onun için dört yıl verdiler.

İşte bu Makar, hemşerisini kurtarmak için, hayatını bile bile tehlikeye atarak, cezalıların bir sırrını

Nehlüdof’a açmıştı. Yaptığından arkadaşlarının haberi olsa, onu, boğazım sıkarak öldüreceklerini biliyordu.

XI

Siyasî suçluları, kapıları koridorun tahta bîr perdeyle ayrılmış bölümüne açılan iki küçük hücreye koymuşlardı. Tahta perdeyi geçince Nehlüdof’un ilk gördüğü, elinde bir çam odunuyla, yeni tutuşan sobanın önüne çömelmiş Simonson oldu. Ceket vardı üzerinde.

Nehlüdof’u görünce yerinden kalkmadan, kalın kaşlarının altından aşağıdan yukarı baktı ona.

Nehlüdof’un gözlerinin içine manalı manalı bakarak:

— Geldiğinize çok sevindim, dedi, konuşmalıyım sizinle.

— Ne var? diye sordu Nehlüdof.

— Sonra. Şimdi işim var.

Simonson sobayla ilgilenmeye başladı gene. Özel bir kuramına göre, ısı enerjisini en az kayba uğratarak yakmaya çalışıyordu onu.

Nehlüdof birinci kapıdan giriyordu ki, öteki kapıdan, süpürgenin üzerine yığdığı çöpü sobaya götüren Maslova'nın çıktığını gördü. Beyaz bir bluz vardı üzerinde, eteğini alttan bağlamış, çorap giymişti. Toz olmasın diye beyaz başörtüsünü kaşlarına kadar indirmişti. Nehlüdof'u görünce telâşlandı, yüzü kıpkırmızı oldu, süpürgeyi aceleyle yere koyup, el erini etekliğine sildi, geldi tam karşısında durdu.

Nehlüdof elini uzattı ona:

— Ortalığı mı temizliyorsunuz? diye sordu. Maslova gülümsedi.

— Evet. Eskiden de aynı şeyi yapardım. Öyle pisti ki her yan, anlatamam. Ne zamandan beri temizliyoruz, ancak bu kadar oldu.

Simonson'a döndü.

— Battaniyeniz kurudu mu?

Simonson Maslova'ya, Nehlüdof'u şaşırtan tuhaf bir biçimde bakarak:

— Hemen hemen, dedi.

Maslova uzaktaki kapıya doğru yürürken:

— Şimdi gelip ahrım onu, önce kürkleri getireyim, dedi. Uzaklaşırken Nehlüdof'a birinci kapıyı

göstererek ekledi:

— Bizimkilerin hepsi burada.

Nehlüdof kapıyı açıp, yerde duran teneke bir gaz lâmbasının yarım yamalak aydınlattığı küçük hücreye girdi. Soğuktu içersi, kalkmış toz, rutubet, tütün kokuyordu. Teneke gaz lâmbası

yakımndakileri iyi aydınlatıyordu, ama ranzalar karanlıktaydı, duvarlarda sal anan gölgeler dolaşıyordu.

Yiyecek, sıcak su almaya gitmiş iki erkekten başka herkes küçük hücredeydi. Nehlüdof'un eskiden tanıdığı Vera Yefremov-na da buradaydı. Daha da zayıflamış, benzi solmuştu şimdi, iri gözlerinde bir ürkeklik vardı gene, alnındaki damar gözüküyordu. Gri bir bluz giymişti, saçları

kısaydı. Yere serdiği gazete kâğıdının içine tütün koymuş, sigara sarıyordu.

Nehlüdof'un siyasi suçlu kadınlar arasında en çok hoşlandığı Emiliya Rantseva da buradaydı.

Hücrenin iç işlerine bakardı Emiliya Rantseva, en ağır koşul ar altında bile bir kadın sıcaklığı, çekiciliği verirdi hücreye. Bluzunun kolunu kıvırmış — gü-

neşte yanmış kol arı çok güzeldi— çanakları, fincanları kuruluyor, kuruladıklarını yandaki yatağa serdiği havlunun üzerine koyuyordu. Çirkin denebilecek, genç bir kadındı Rantseva. Yüzünün, gülümserken neşeli, içten, çekici oluveren zeki, cana yakın bir ifadesi vardı. Şimdi Nehlüdof'u böyle bir gülümsemeyle karşılayarak:

— Biz de sizi Rusya'ya geri döndünüz sanıyorduk, dedi. Mariya Pavlovna da buradaydı. Köşede, karanlıkta oturuyor,

tatlı çocuk sesiyle bağırıp çağıran sarı saçlı kız çocuğuyla bir şeyler yapıyordu. Nehlüdof'u görünce:

— Ne iyi ettiniz geldiğinize, dedi. Katya'yı gördünüz mü? Kız çocuğunu göstererek ekledi:

— Bakın ne güzel bir konuğumuz var.

Anatoli Krıltssof de içerdeydi. İyice zayıflamış, sararıp solmuştu. İçi kürklü çizmeli bacaklarını

altına alarak en köşedeki yatağın üzerine iki büklüm oturmuş, el erini yarım kürkünün kol arına sokmuş, zangır zangır titriyor, parlayan gözleriyle Nehlüdof'a bakıyordu. Nehlüdof ona doğru yürüdü, ama kapının hemen sağında gülümseyen, güzel Grabets'le konuşarak torbasında bir şey arayan gözlüklü, deri ceketli, sarı saçları kıvırcık bir adam oturuyordu. Adını herkesin duyduğu ünlü devrimci No-vodvorof'du bu. Nehlüdof hemen selâm verdi ona. Nehlüdof, kafiledeki siyasi suçlular içinde bir tek bu adamdan hoşlanmadığı için selâm vermekte acele etmişti ona.

Novodvorof gözlüklerinin arkasından mavi gözlerini parlatarak baktı Nehlüdof'a, yüzünü

buruşturarak elini uzattı. Açık bir küçümsemeyle:

— Nasıl, yolculuğunuz iyi geçiyor mu? diye sordu. Nehlüdof, karşısındakinin küçümser tavrını

farketmemiş,

bunu yakın ilgi sanmış gibi davranarak:

— Evet, dedi çok iyi geçiyor. Krıltsof'un yanma yürüdü.

Nehlüdof umursamaz davranıyordu Novodvorof'a karşı, ama gerçekte hiç de öyle değildi.

Novodvorof'un bu sözleri, gizlemediği nefreti, Nehlüdof'un içinde bulunduğu iyi ruhsal durumu bozuyordu. Canı sıkılıyor, üzülüyordu.

Krıltsof'un soğuk, titreyen elini sıkarak:

— Nasılsınız? dedi.

Krıltsof, elini aceleyle yarım kürkünün koluna sokarak:

— İyiyim, dedi, yalnız ısınamıyorum bir türlü, sırılsıklam üstüm başım. Burası da öyle soğuk ki.

Demir parmaklıkların dışındaki, iki camı kırılmış pencereyi gösterdi.

— Pencereler de kırık. Sizden ne haber? Nerelerdeydiniz bu zamana kadar?

— Bırakmadılar, komutanlar çok sertti. Neyse bugünkü biraz yumuşak çıktı.

— Ne de yumuşak ya! dedi Krıltsof. Bu sabah ne yaptığını Maşa'ya sorun.

Manya Pavlovna, yerinden kalkmadan, o sabahki kız çocuğu olayını anlattı.

Vera Yefremovna kararlı bir sesle —ama kararsız, ürkek bakışlarını hücredekilerin yüzünde dolaştırarak:

— Bence topluca dilekçe vermeliyiz, dedi. Vladimir söyle- • di, ama yetmez bu.

Kırıltsof yüzünü ekşiterek:

— Dilekçe mi? dedi.

Vera Yefremovna'nın tavırlarındaki yapmacıktan, sinirli davranışlarından çoktan beri hoşlanmadığı

bel iydi. Nehlüdof'a döndü hemen.

— Katya'yı mı arıyorsunuz? Durup dinlenmeden çalışıyor, ortalığı temizliyor. Önce burayı, erkek hücresini temizledi, şimdi kadınlarınkini temizliyor. Yalnız pireleri temizlemek gelmiyor elinden.

Onlar da rahat rahat yiyorlar bizi.Başıyla Mariya Pavlov-na'nın olduğu köşeyi göstererek:

— Maşa ne yapıyor orada? diye sordu. Rantseva:

— Evlâtlığının saçlarını tarıyor, dedi. Kırıltsof gülümsedi.

— Biti pireyi bizim üzerimize salmasın da. Mariya Pavlovna:

— Yo. dedi, dikkatli oluyorum. Temizlendi artık zaten. (Rantseva'ya döndü) Alın onu, gidip Katya'ya yardım edeceğim ben. Battaniye de götüreyim ona.

Rantseva çocuğu aldı; çıplak, tombul kol arını bir anne şef-

katiyle sıkarak yanına oturttu onu, bir parça şeker verdi eline. Mariya Pavlovna çıktı, biraz sonra sıcak suyla, yiyecekle iki erkek girdi içeri.

XII

Girenlerden biri orta boylu, zayıfça bir gençti. Kalındı kürkü, çizmeleri uzundu. Sıcak su dolu, buhar çıkan iki çaydanlık tutuyordu elinde, koltuğunun altında beze sarılı ekmek vardı. Çaydanlığı

fincanların yanına koyup, ekmekleri Maslova'ya verirken:

— Bizim Prens gelmiş demek en sonunda, dedi.

Yarım kürkünü çıkarıp, başının üzerinden ranzanın kenarına atarken devam etti:

— Çok güzel şeyler aldık. Markel sütle yumurta aldı, balo var sanki bu akşam. Rantseva'ya bakıp gülümsedi:

— Kirilovna da her şeyi gıcır gıcır yapmış. Hadi koy çayı. Bu gencin hareketlerinden, ses tonundan bakışma kadar her

şeyinde bir canlılık, neşe vardı. Gene orta boylu olan ötekîsiyse tersine, asık yüzlü, bakışlarından hüzün okunan bir adamdı. Renksiz, kuru yüzünde elmacık kemikleri hemen dikkati çekiyordu.

Güzel, yeşil gözleri iri iri, dudakları inceydi. Eski, pamuklu kumaştan bir palto vardı üzerinde, çizmeleri lâstikti. İki çömlekle bir sepet vardı kucağında. Getirdiklerini Rantseva'nın önüne koyduktan sonra başını

hafifçe eğerek selâm verdi Nehlüdof'a. Öyle ki, selâm verirken gözlerini ayırmamıştı ondan. Sonra terli elini isteksiz isteksiz uzattı ona, sepettekileri çıkarmaya başladı.

Bu iki siyasi suçlu da halktandı: Birincisi köylü Nabatof, ikincisi fabrika işçisi Markel Kondratyef'di.

Markel otuz beş yaşında genç bir adamken katılmıştı devrimciler arasına; Naba-tof'sa on sekiz yaşında. Köy okulunu bitirdikten sonra, üstün başarı gösterdiği için liseye alınmıştı Nabatof.

Derslerinden başka bir şeyle ilgilenmediği için orayı da altın madalya alarak bitirmiş, ama —daha yedinci sınıfta, unutulmuş kardeşlerini aydınlığa kavuşturmak için, arasından çıktığı halkın arasına dönmeye karar verdiğinden— üniversiteye girmemiş, büyük bir köye kâtip olmuş. Ama köylülere kitap okudu, aralarında alış-veriş için küçük ortaklıklar kurdurdu gerekçesiyle kısa bir zaman sonra tutuklanmış. Bu birinci tutuklanışında sekiz ay yatmış ceza-— 440 —evinde; davranışları gizliden izlenilmek üzere serbest bırakılmış. Cezaevinden çıkar çıkmaz başka bir il'e gitmiş, bir köye öğretmen olmuş, aynı şeyi orada da yapmış. Gene yakalamışlar onu, bu kez bir yıl iki ay tutmuşlar içerde. Cezaevinde daha da güçlenmiş inançları.

Cezaevine ikinci girişinden sonra Permi iline sürmüşler onu, Kaçmış oradan. Gene yakalanmış, yedi ay cezaevinde yatırdıktan sonra Arhangelsk iline sürmüşler. Orada bu kez yeni Çar'a bağlılık yemini etmediği için Yakut bölgesine sürgün edilmiş. Öyle ki, kendini bildi bileli ömrünün yarısı

cezaevlerinde geçmiş. Bütün bunlar onu hiç öfkelendirmediği gibi, canlılığını da azaltmıyor, tersine, daha da neşeli ediyordu. Sindirim sistemi çok iyi çalışan, daima neşeli, çalışkan, hareketli bir insandı. Hiç bir zaman pişmanlık duymaz, gelecek üzerine kafa yormaz, aklının bütün gücünü, beceriklililiğini, iş bilirliğini, günün koşul arına göre kul anırdı. Dışardayken, kendine amaç olarak seçtiği şey için —işçi, özel ikle köylü sınıfının aydınlığa kavuşması, örgütlenmesi için— çalışıyor; içerdeyken de gene aynı heyecanla, aynı beceriklilikle dış dünyayla ilişki kurmak için, günün koşul arı altında, yalnız kendisinin değil, bütün arkadaşlarının en iyi biçimde yaşamaları için elinden geleni yapıyordu. Her şeyden önce bir

toplum insaniydi. Kendisi için hiç bir şey istemez, en küçük bir şeyle yetinir, ama arkadaşları için çok şey ister, her çeşit işi —beden işini de, fikir işini de— durmadan dinlenmeden, yemeden, uyumadan yapabilirdi. Bir köylü olduğu için çalışkan, açıkgöz, becerikli, davranışlarında ölçülü, kendini zorlamadan kibar, başkalarının yalnızca duygularına değil, düşüncelerine karşı da saygılıydı. Okuma yazması olmayan, dinine bağlı, dul, yaşlı annesi sağdı; Nabatof yardım ederdi ona; cezaevinde olmadığı zamanlar da sık sık gider görürdü onu. Nabatof eve geldiğinde annesinin yaşayışının içine girer, işlerinde yardımcı

olur, eski arkadaşlarıyla, köyün delikanlılarıyla ilişkisini kezmezdi. Gizli gizli tütün içerdi onlarla, yumruk yumruğa dövüşürdü; nasıl aldatıldıklarını, aldatılmaktan kurtulmak için ne yapmaları

gerektiğini anlatırdı onlara. Devrimin halka getirecekleri üzerine düşünmeye, konuşmaya başlayınca, içinden çıktığı halkı hep olduğu gibi —yalnız toprağa kavuşmuş, memurlardan, beylerden kurtulmuş

olarak— getirirdi gözünün önüne. Onun düşüncesine göre, halkın yaşayışını temelinden değiştirmemeliydi —bu konuda Novodvo-rof'la, onun öğrencisi Markel Kondratyef'le ayrılıyordu görüşleri;— devrimin bütün yapıyı yıkmaması gerektiğini düşünüyordu o; bu, çok sevdiği, sağlam, yüce yapının iç kuruluşunda birtakım değişiklikler yapmalıydı yalnızca.

Din konusunda da tam bir köylüydü: Fizik ötesi sorunları, her şeyin başlangıcı, ölümden sonra ne olacağı üzerine hiç düşünmezdi. Tanrı —Arago için olduğu gibi— onun için de, incele-leyi aklının ucundan geçirmediği bir varsayımdı. Dünyanın na-nasıİ kurulduğunu, Moisey'in dediklerinin mi yoksa Darvin'in dediklerinin mi doğru olduğunu umursadığı yoktu. Arkadaşlarının öylesine önemsedikleri Darvinizm de, altı günde yaratılma kuramı gibi bir düşünce oyuncağıydı onun için.

Dünyanın nasıl kurulduğu sorunuyla ilgilenmemesinin sebebi, dünyada daha iyi nasıl yaşanılabileceği sorununun bir an ak-rından ona da kalmıştı, ruhunun derinliklerinde taşıyordu onu; la uğraşan insanların hepsinde ortak olan o kesin inanç, atalarından ona dal kalmıştı, ruhunun derinliklerinde

taşıyordu onu; Dünyada canlılardan, bitkilerden hiç birinin yok olmadığına, devamlı olarak bir biçimden başka biçime girdiklerine inanıyordu. Gübre, buğday, buğday tavuk oluyordu; larva kurbağaya, tırtıl kelebeğe, fidan ağaca dönüşüyordu. Öyleyse insan da yok olmayacak, biçim değiştirecekti yalnızca. Buna inanıyor, bu yüzden ölümden hiç mi hiç

korkmuyor, ölümün getireceği ıstırapları önemsemiyor, ama bu konuda konuşmayı da sevmiyor, becere-miyordu. Çalışmaktı onun sevdiği, insanı başarıya götürecek işlerle uğraşırdı daima, arkadaşlarını da bu çeşit işlerde çalışmaya zorlardı.

Kafiledeki, halktan öteki siyasi suçlu Markel Kondratyef, yaradılış bakımından çok değişikti Nabatof'tan. On beş yaşında işe girmiş, aşağılık duygusunu yenmek için sigaraya, içkiye başlamıştı. Bu aşağılık duygusunu ilk kez, çocukken bir yil başında duymuştu: Fabrikatörün karısının hazırladığı çam ağacının yanına götürmüşlerdi onları; ona da, öteki işçi çocuklarına da bir rublelik birer düdük, elma, fındık, çilek vermişlerdi; fabrikatörün çocuklarınaysa, o zaman ona büyülü gibi görünen, —el i rubleden

pahalı olduklarını sonra öğrendiği— oyuncaklar armağan etmişlerdi. Fabrikaya tanınmış bir kadın devrimci işçi olarak girdiğinde yirmi yaşındaydı Kondratyef. Kadın, onun kafası çalışan bir genç

olduğunu anlamış, ona kitaplar, bildiriler veriyor, onunla uzun uzun konuşuyor, toplumun içinde bulunduğu durumu, bu durumun sebeplerini, düzeltilmesi için gerekli olan şeyleri anlatıyordu ona.

İçinde bulunduğu kötü durumdan kendisinin de başkalarının da kurtulmak olanağının bulunduğunu öğrenip, bu haince haksızlığı getirenlerin, yürütenlerin cezalandırılmaları için de önüne geçilmez bir istek doldurdu benliğini. Bu olanağı kişi-oğluna bilimin sağladığını

söylemişlerdi ona; o da büyük bir hırsla bilime vermişti kendini. Bilimin sosyalist ülküyü nasıl gerçekleştireceğini bilmiyordu, ama içinde bulunduğu durumun haksızlıklarını ona gösterdiğine göre, aynı bilimin bu haksızlıkları

düzelteceğine de inanıyordu. Sonra kendi gözünde öteki insanlardan daha bir yükseğe çıkarmıştı onu bilim. Bu nedenle sigarayı, içkiyi bırakmış, fabrika deposuna yazıcı olarak alındıktan sonra çoğalan boş zamanının hepsini okumaya vermişti.

Devrimci kadın gerekli bilgileri veriyordu ona, her şeyi öğrenmekte gösterdiği üstün kavrama yeteneğine, hırsına şaşıyordu. İki yıl cebir, geometri, tarih çalıştı —öel ikle tarihi çok seviyordu;—edebiyat kitaplarını, eleştiri yazılarını, sosyal yayınları okudu.

Devrimci kadını cezaevine attılar, Kondratyef'i de, odasında yasak kitaplar bulunduğu için tutuklayıp, bir süre cezaevinde tuttuktan sonra Vologorsk iline sürgün ettiler. Orada Novodvo-rof'la tanıştı, devrimci bir sürü kitap daha okudu, eski bilgilerini tazeledi, sosyalist görüşleri daha da güçlendi. Sürgünden döndükten sonra, çalıştığı fabrikanın yıkılması, müdürünün öldürülmesiyle sonuçlanan bir işçi ayaklanmasına önderlik etti. Cezaevine attılar onu, yurttaşlık haklarından yoksun edilerek sürgün cezasına çarptırıldı.

Ekonomik düzene olduğu gibi, dine karşı da olumsuzdu tutumu. Yetiştirildiği dinin anlamsızlığını

gördükten, kendini ondan büyük çaba harcayarak, —önceleri korkuyla, sonra heyecanla, coşkunlukla— kurtardıktan sonra; onun da, atalarının da böylesine aldatılmalarının öcünü almak istiyormuşcasına, papazlarla, dînle alay etmeye başlamıştı.

l

Kendi için çok şey istemez, en küçük bir şeyle yetinirdi. Çalışmaya çocukluktan başlamış herkes gibi adaleli, sağlam bünyeli bir insandı; en ağır işte rahatlıkla uzun süre çalışabilir; okumaya devam edebilmesi için cezaevlerinde, menzil erde boş zamanı olsun çok isterdi. Şimdi Marks'ın birinci cildini okuyor, kitabı, büyük değeri olan bir şey gibi özenle saklıyordu torbasında.

Arkadaşlarına karşı pek bir soğuktu. Yalnız Novodvorof'a yakınlık gösteriyordu; yürekten bağlıydı

ona, her konudaki düşüncesini tartışma götürmez gerçek sayıyordu.

Önemli işlerde ayak bağı olarak gördüğü kadınlara karşı sonsuz bir küçümseme duyardı. Ama Maslova'ya acırdı; alt tabanın üst tabakaca ezilmesinin bir örneği olarak gördüğü için iyi davranırdı ona karşı. Bu yüzden Nehlüdof'u sevmez, onunla pek konuşmazdı. Nehlüdof ona selâm verdiği zaman yalnızca elini uzatırdı, kendi Nehlüdof'un elini sıkmaz, Nehlüdof'un, onun elini sıkmasını beklerdi.

XIII

Soba tutuşmuş, çay demlenmiş, bardaklara, fincanlara konmuş, üzerine süt eklenmiş; taze ekmekler, haşlanmış yumurtalar, yağ, dana başı, ayağı çıkarılmıştı. Herkes masa diye kul anılan ranzanın başına toplanmış, yiyor, içiyor, konuşuyordu. Rant-seva bir sandığın üzerinde oturuyor, bardağı boşalana çay koyuyordu. Islak yarım kürkünü çıkarıp kuru battaniyesine sarınmış, yatağına uzanmış, Nehlüdof'la konuşan Krıltsof'dan başka herkes Rantseva'nın çevresindeydi.

Yolculuk sırasındaki soğuktan, yağmurdan, çamurdan, burada karşılaştıkları pislikten, düzensizlikten, ortalığa bir çeki-düzen vermek için yorucu çalışmadan sonra karınları doyunca, sıcak çay içinde hepsi de neşelenmişti şimdi.

Duvarın arkasından duyulan öteki suçluların gürültü patırtısı, bağırıp çağırmaları, küfürleri, nasıl bir ortamda olduklarını onlara hatırlatıyormuş gibi daha bir huzur veriyordu onlara. Denizin ortasındaki küçücük bir adadaymış gibi, bu insanlar, onları kuşatan ıstıraplardan, hor görülmeden bir an uzak hissetmişlerdi kendilerini, neşelenmiş, heyecanlanmışlardı. İçinde bulundukları

durumdan, onları nelerin beklediğinden başka her şeyden sözediyorlardı. Ayrıca, zoraki bir araya getirilmiş kadınlı erkekli gençler arasında her zaman görüldüğü gibi, onlar arasında da bilinen, bilinmeyen gönül bağları doğmuştu. Hemen hemen hepsi birbirine tutkundu. Novodvorof, hep gülümseyen, güzel Gra-bets'e âşıktı. Grabets pek az düşünen, genç bir üniversite öğrencisiydi; devrime karşı da ilgisizdi… Ama zamanın etkisine kapılmış, ne yapıp yapıp sürgün cezasına çarptırtmıştı

kendini. Onca en önemli olan, erkekler konusundaki başarılarıydı; sorgularda da, cezaevinde de, sürgünde de bundan başka bir düşündüğü olmamıştı. Şimdi de Novodvorof'un kendisiyle ilgilenmesiyle avunuyordu; o da Novodvorof a âşıktı. Her önüne gelene tutulan, ama nedense sevilmeyen Vera Yefremovna kâh Nabatofa, kâh Novodvorof'a âşık oluyordu. Kriltsof da Mariya Pavlovna'ya karşı aşka benzeyen bir duygu besliyordu. Erkeklerin kadınlara karşı duydukları sevginin aynıydı bu, ama onun aşk üzerine düşüncelerini bildiği için bu duygusunu dostluk, minnettarlık —Mariya Pavlovna çok yakın ilgi gösteriyordu ona, hizmetini yapıyordu— perdesi arkasında ustalıkla gizli tutuyordu. Nabatof'ia Rontseva çok seviyorlardı birbirlerini. Mariya Pavlavna'nın sağduyulu bir kız olduğu kadar, Rantseva da sağduyulu, kocasına bütün varlığıyla bağlanan bir kadındı.

On altı yaşında, daha lisedeyken, Petersburg üniversitesinde öğrenci Rantsef'e tutulmuş, on dokuz yaşında, Rantsef daha üniversitedeyken evlenmişti onunla. Kocası, dördüncü sınıfta üniversite olaylarına katılmış, Petersburg'dan sürülmüş, devrimci olmuş. O da tıp fakültesinden ayrılmış, kocasının peşinden gitmiş, devrimci olmuştu. Kocasını dünyadaki bütün erkeklerin en iyisi, en akıl ısı bilmeseydi sevmezdi onu, sevmeyince de evlenmezdi onunla. Dünyanın en iyi, en akıl ı erkeğini sevip, onunla evlendikten sonra hayatı, hayatın amacını en iyi, en akıl ı erkeğin anladığı gibi anlamaya, görmeye başladı. Kocası önceleri hayatı okuyup öğrenmek olarak bilirdi, o da bu görüşü benimsemişti. Kocası devrimci olunca o da oldu. Bu düzenin sürüp gidemeyeceği, her insanın bu düzene karşı savaş açması; kişinin özgürce gelişebileceği politik, ekonomik ortamın sağlanması için elinden geleni yapması gerektiği üzerine oldukça inandırıcı konuşuyordu.

Gerçekten böyle düşündüğünü, hissettiğini sanıyor-

du da, oysa aslında kocasının düşünceleriydi bunlar. İstediği tek şey de kocasıyla arasında hiç bir görüş ayrılığının olmamasıydı.

Kocasından, annesinin yanına bıraktığı oğlundan uzakta olmak çok ağır bir şeydi onun için. Ama bu ayrılığa ruhsal çöküntüye uğramadan,

soğukkanlılıkla katlanıyordu: Bunu kocası için, —kocası

da ona hizmet ettiğine göre— doğruluğundan kuşku edilemeyecek bir dâva uğruna yaptığını

biliyordu çünkü. Her an kocası vardı aklında, eskiden olduğu gibi şimdi de kocasından başka hiç

kimseyi sevemezdi. Gelgelelim, Nabatof'un yürekten, temiz aşkı duygulandırıyor, heyecanlandırıyordu onu. Kocasının arkadaşı olan dürüst, kişilik sahibi Nabatof, kızkardeşiymiş

gibi davranıyordu ona karşı; ama davranışlarında kardeş duygusundan öte bir şey vardı sanki, bu şey ikisini de ürkütüyor, aynı zamanda güç yaşayışlarına bir tad veriyordu.

Öyle ki, bu grupta aşk duygusundan tamamen uzak olan, Mariya Pavlovna'yla Kondratyef'ti yalnız.

XIV

Nehlüdof, her zaman olduğu gibi Katyuşa'yla, çaydan sonra yalnız görüşmek niyetindeydi.

Kriltsof'un yanına oturmuş, onunla konuşuyordu. Söz arasında Makar'ın ona baş vurmasını, işlediği suçun öyküsünü anlatıyordu ona, Kriltsof, parlayan bakışını Mehlüdof'un yüzüne doğrultmuş, büyük bir dikkatle dinliyordu. Birden:

— Evet, dedi. Sık sık düşünürüm aynı şeyi. Kimlerle beraber gidiyoruz Sibirya'ya? Mutlulukları

için buralara sürüldüğümüz insanlarla. Oysa hiç tanımıyoruz onları, tanımak da istemiyoruz.

Üstelik nefret ediyorlar bizden, düşman sayıyorlar. Asıl korkunç olan bu işte.

Nehlüdof'la Krıltsof'un konuşmasına kulak kabartan Novodvorof, çatlak sesiyle:

— Korkunç olan bir şey yok burada, dedi. Halk iktidara saygı duyar daima. Bugün hükümettir iktidarda olan, ona saygı duyuyor, bizden nefret ediyor; yarın biz olacağız iktidarda, o zaman bizi sayacaklar…

Tam o sırada duvarın öte yanında bir gürültü oldu; küfürler, zincir sesleri, bağırıp çağırmalar duyuldu, duvarı yumrukluyor-446 —

— 447 —

lardı. Birini dövüyorlardı, biri, Nöbetçi! diye bağırıyordu. Novodvorof sakin:

— Baksanıza hayvandan farkları var mı? dedi. Onlarla bizim aramızda bir yakınlaşma söz konusu olabilir mi?

Krıltsof sinirli:

— Hayvan, diyorsun ama, dedi, Nehlüdof şimdi bir olay anlattı.

Makar'ın, hemşerisini kurtarmak için hayatını nasıl tehlikeye attığını anlattı ona.

— Bu hayvanlık değil, soylu bir davranıştır, diye ekledi. Novodvorof alaylı:

— Duygululuk! dedi. Bu insanların ruhlarında olup bitenleri, davranışlarını anlayamayız biz. Sen soyluluk görüyorsun bu davranışta, oysa belki de kıskanmıştır o kürek cezalısını.

Birden Mariya Pavlovna karıştı söze, öfkeli:

— Başkalarında iyi bir yan göremezsin sen zaten, dedi. (Herkesle senli benliydi.)

— Olmayan bir şeyi nasıl göreyim?

— Hayatını bile bile korkunç bir tehlikeye atıyor adam, nasıl olmaz bunda iyi bir yan?

Novodvorof:

— Bence, dedi, başarıya ulaşmak istiyorsak, bunun için ilk koşul (Kondratyef, lâmbanın yanında okuduğu kitabı bir kenara koydu, dikkatle dinlemeye başladı öğretmenini) olayları, gözümüzde büyütmeden, olduğu gibi görmektir. Her şeyi halk içirt yapmak, ondan hiç bir şey beklememek.

Halk, çalışmamızın ereğidir bizim, ama bugünkü durgunluk içinde bulunduğu sürece, yardımcı

olamaz bize. Bu nedenle, halkı hazırladığımız gelişme gerçekleşinceye kadar ondan yardım beklemek kendimizi hayale kaptırmak olur.

Söylev veriyormuş gibi konuşuyordu. Krıltsof, yüzü kızararak:

— Ne gelişmesi? dedi. Keyfî yönetime, yönetimde baskıya karşı olduğumuzu söylüyoruz, bu da bir çeşit baskı değil midir?

Novodvorof sakin, cevap verdi:

— Değildir. Halkın hangi yoldan yürümesi gerektiğini bildiğimi söylüyorum ben, gösterebilirim de bu yolu.

— Peki ama gösterdiğin yolun doğru olduğunu nereden biliyorsun? Engizisyonu, büyük devrimin cinayetlerini doğuran bas-kı da bu değil midir? Onlar da biliyorlardı doğru olan tek yolu.

— Onlar yanıldılarsa, bizim de yanıldığımızı göstermez bu. hem onların saçmalarıyla ekonomi biliminin delil eri arasında büyük ayrılık vardır.

Novodvorof un sesi hücreyi dolduruyordu. Yalnız o konuşu-yor, ötekiler dinliyordu. Bir an ara verince Mariya Pavlovna:

— Durmadan tartışırlar, dedi. Nehlüdof sordu ona:

— Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

— Bence Anatoli haklıdır, halkı bizim gibi düşünmeye zor-fayamayız.

Nehlüdof, Maslova’ya döndü, gülümseyerek:

— Ya siz, Katyuşa? dedi.

Onun cevabını beklerken, uygunsuz bir şey söyleyeceği korkusuyla titredi içi.

Maslova, kulaklarına kadar kızararak:

— Bence ezilmiştir basit halk, dedi, hem de çok. Nabahof:

— Doğru Mihaylovna, çok doğru, diye haykırdı. Adamakıl ı ezildi şimdiye kadar. Artık ezilmemeli.

Biz de bunun için çalışı yoruz zaten.

Novodvorof:

— Devrimin amacı üzerine tuhaf bir düşünce, dedi. Canı sıkkın, sigara içmeye başladı.

Krıltsof:

— Onunla konuşamıyorum, diye fısıldadı. Nehlüdof:

— Konuşmamak çok daha iyi, dedi.

XV

Novodvorof bütün devrimcilerce sayıldığı, çok bilgili, çok zeki olarak bilindiği halde, Nehlüdof, ahlâk yönünden ortanın altında, ondan aşağı devrmicilerden sayardı onu. Bu adamın akıl gücü —bölüneni—çok büyüktü; ama kendi üzerine düşüncesi de —böleni— bölüneninden kat kat büyüktü, akıl gücünü çoktan

gerilerde bırakmıştı.

Ruhsal yönden Simonson'un tam tersi bir insandı. Simon-son, davranışları düşünceden doğan, düşünce sınırlarını aşmayan insanlardandı, —çoğunlukla erkekler arasında görülür böy-leleri.—

Novodvorof ise —daha çok kadınlarda görüldüğü gibi— düşünce eylemi bir ölçüde, duygunun koyduğu amaca, bir ölçüde de gene duygunun sebep olduğu davranışları haklı göstermeye yönelmiş insanlardandı.

Novodvorof'un devrim çalışması —onu son derece inandırıcı delil erle, çok güzel açıkladığı halde

— Nehlüdof'a bir kendini göstermek, önder olmak çabası olarak görünüyordu. Başlangıçta, başkalarının düşüncelerini kavramakta, onları oldukları gibi aktarmakta yetenekli olduğu için öğrenimi süresince, bu yeteneğe büyük değer verildiği çevrede (lisede, üniversitede) önderdi daima, seviyordu önderliği. Ama diplomasını alıp da okuldan ayrılınca bu önderliği de sona ermişti

—Novodvorof'tan hoşlanmayan Krıltsof böyle anlatmıştı Nehlüdof'a;— yeni çevresinde de önder olabilmek için bu kez tüm düşüncelerini değiştirmiş, ılımlı ilericilikten aşın ilericiliğe geçmişti.

Yaradılışında kuşku, kararsızlık uyandıran ruhsal, estetik niteliklerden bulunmadığı için kısa bir zaman sonra devrim çevresinde de istediği önderliği elde etmişti. Kendine bir yol seçtikten sonra bu konuda hiç bir şeyden kuşku etmezdi artık, kararsızlığa düşmezdi; bu yüzden de hiç bir zaman yanılmadığına inanırdı. Her şey son derece basit, açık seçik, kesindi onun için. Görüşlerinin darlığı, tek yanlılığı nedeniyle gerçek, sade, açık seçik görünüyordu ona; gerçeğin akla yatkın olması gerektiği inanandaydı. Kendine güveni öylesine büyüktü ki, bu güven ya uzaklaştırıyor-du insanları kendinden, ya da buyruğu altına alıyordu. Çalışmaları, onun kendine bu sınırsız güvenini derin düşünce, sağduyu sanan çok genç insanlar arasında olduğu için, çoğunluk boyun eğiyordu ona; devrimciler arasında önemli bir yeri vardı. Çalışmaları, gençleri baş kaldırmaya hazırlamak yönünde oluyordu. Sonra yönetimi eline alacak, insanları çevresinde toplayacaktı. Onun yaptığı

program uygulanacaktı. Bu programın her çeşit sorunu ortadan kaldıracağına, onun uygulanmasının zorunlu olduğuna inanıyordu.

Arkadaşları gözüpekliği, kararlılığı yüzünden saygı duyuyorlardı ona, ama sevmiyorlardı onu. O

da hiç kimseyi sevmiyor, yetenekleriyle dikkati çekenleri kendine rakip görüyordu. Elinden gelse, yaşlı erkek maymunların genç maymunlara yaptığını yapardı onlara. Kendi yeteneklerini göstermesine engel olmasınlar diye hepsinin yeteneklerini, akıl arını alırdı el erinden. Onun önünde eğilen insanlara karşı iyi davranıyordu yalnızca. Şimdi de etkisi altına aldığı işçi Kondratyef'e, Vera Yefremovna'ya, bir de güzel Grabets'e karşı iyi davranıyordu. Vera Yefremovna'yla Grabets âşıktılar ona. Gerçi kadın sorunu yanındaydı görünüşte, ama ruhunun derinliklerinde, bütün kadınları akılsız, değersiz yaratıklar sayardı. Yalnız, duygu yönü ağır basan

—şimdi Grabets'e olduğu gibi— bir sevgiyle sık sık bağlandığı kadınları, yüksek yeteneklerini yalnız kendisinin görebileceği olağanüstü kadınlar olarak görürdü. Kadın erkek arasındaki ilişkileri, bütün öteki sorunlar gibi son derece basit, açık seçik, serbest sevginin tamamen çözümlenmiş bir yanı sayardı. Bîri yasa dışı, biri resmî nikâhlı iki karısı olmuş; nikâhlı karısından, aralarında gerçek aşk olmadığını anlayınca ayrılmış; şimdi Grabets'le serbest bir evlilik kurmayı

düşünüyordu.

Nehlüdof'u, Maslova'yla —onun dediği gibi— fingirdeşti-ği; en önemlisi de, düzenin aksaklıkları, bu aksaklıkların düzeltilmesi üzerine noktası noktasına onun —Novodvorof'un— düşünmediği —bîr prens gibi, yani aptalca düşündüğü—için küçük görüyordu. Nehlüdof, Novodvorof'un ona karşı

olan bu tutumunu biliyor, yolculuk sırasındaki iyi ruhsal durumuna rağmen, onun da ona aynı

biçimde karşılık vereceğinden korkuyor, bu adama duyduğu aşırı soğukluğu bir türlü

yenemiyordu.

XVI

Bitişikteki odada emirler duyuldu. Ses kesildi, sonra yanında iki erle, çavuş girdi içeri. Yoklama yapacaklardı. Çavuş, herkese parmağıyla dokunarak bir bir sayıyordu hücredekileri. Sıra Nehlüdof'a gelince yılışık bir gülümsemeyle:

— Yoklamadan sonra kalamazsınız artık burada, dedi. Çıkmalısınız. Bunun ne anlama geldiğini bilen Nehlüdof yaklaştı ça-

vuşa, önceden hazırladığı üç rubleyi eline sıkıştırdı.

— Ne yaparsınız! Oturun biraz daha bari.

Çavuş dönüp çıkıyordu ki, arkasında seyrek sakal ı, gözü şişmiş, uzun boylu, zayıf bir cezalıyla, başka bir assubay girdi içeri. Cezalı:

— Kızımı almaya geldim, dedi.

Birden bir çocuk sesi çınlattı hücrenin içini:

— Babam geldi!

Kız çocuğunun sarı saçlı başı, Rantseva'nın verdiği etekten ona yeni bir entari diken Rantseva'nın, Marya Pavlovna'nın, Kat-yuşa'nın arasından uzandı.

Buzovkin şefkatle:

— Benim, kızım, ben, dedi.

Mariya Pavlovna, Buzovkin'in şiş yüzüne acıyarak baktı.

— Burada rahattı, dedi. İzin verin yanımızda kalsın. Kız çocuğu, entarisini babasına göstererek:

— Bayanlar bana yeni lopat (‘) dikiyorlar, dedi. Çok güzel oluyor.

Rantseva, kızın başını okşayarak:

— Bizim yanımızda uyumak istiyor musunuz? diye sordu.

— İstiyorum. Babamı da istiyorum ama.

Rantseva sevgiyle gülümsedi.

— Baban olmaz, dedi. Kızın babasına döndü:

— Bırakın onu bize. Çavuş kapıdan:

— Hadi bırakın, diye mırıldandı.

Assubayla çavuş koridora çıktılar. Erler de çıkar çıkmaz Na-batof, Buzovkin'in yanma sokuldu, elini omuzuna koyarak:

— Karmanof'un yer değiştirmek istediği doğru mu? dedi. Buzovkin'in içtenlikle kaplı yüzü birden değişti, bulutlandı,

gözlerine bir gölge indi sanki.

— Bilmiyorum, duymadım, dedi. Öyle bir şey mi var? Gözlerinde gene o gölge:

— Peki Aksütfa, diye ekledi, bayanların yanında keyfine bak.

(‘) Lopat: Sibîryaca entari. (L. N. Tolstoy'un notu.)

Aceleyle çıkıp gitti. Nabatof:

— Bilmesine biliyordur, ama söylemez, dedi. Yer değiştiler anlaşılan. Ne yapacaksınız şimdi?

Nehlüdof:

— Kentte komutanlığa bildireceğim durumu. İkisini de tanıyorum.

Besbel i gene tartışmanın başlamasından çekindikleri için, hepsi susuyordu. Deminden beri el erini başının altına almış, söze karışmadan köşedeki yatağında sırtüstü yatan Simonson kararlı, doğruldu yerinden, oturanları dikkatle gözden geçirdikten sonra Nehlüdof’a yaklaştı.

— Şimdi dinleyebilir misiniz beni? Nehlüdof:

— Elbette, dedi.

Simonson’un arkasından çıkmak için ayağa kalktı, O anda Nehlüdof’la gözgöze gelen Katyuşa kızardı, şaşırmış gibi başını sal adı. Koridora çıktıklarında Simonson:

— Sizinle bir şey görüşmek istiyorum, diye başladı. Öteki cezalıların bağırıp çağırmaları, gürültüleri daha çok

duyuluyordu koridorda. Nehlüdof yüzünü buruşturdu, ama Simonson’un bunu umursamadığı

bel iydi. İçtenlik okunan gözleriyle Nehlüdof’un yüzüne dikkatli dikkatli bakarak devam etti:

— Katerina Mihayiovna’yla aranızdaki ilişkiyi bildiğimden, kendimi… O sırada kapıda iki kişi bağıra bağıra bîr şeyin tartışmasını yapmaya başladıkları için susmak zorunda kalmıştı.

Adamlardan biri:

— Anlamıyor musun gâvur suratlı herif, benimki değil! diye bağırıyordu.

Kısık bir ses cevap veriyordu ona:

— Al ah belânı versin, şeytan tohumu! Tam o anda Mariya Pavlovna çıktı koridora.

— Burada konuşulmaz, dedi. Bizim odaya gelin, Vera'dan başka kimse yok orada. Önden yürüdü, besbel i tek kişilik bir hücre olan, şimdi siyasi suçlu kadınlara ayrılmış küçük odaya girdi.

Vera Yefremovna, yüzükoyun uzanmıştı bir yatağa. Mariya Pavlovna:

— Migreni tuttu, dedi, uyuyor, duymaz sizi, ben de gidiyorum! Simonson:

— Hayır, diye atıldı, kal, hiç kimseden özel ikle senden gizlim yoktur benim.

Mariya Pavlovna:

— Pekâlâ, dedi.

Çocuksu bir hareketle bedenini iki yana sal ayarak ranzaya çöktü; iri güzel gözleriyle uzaklarda bir yere bakarak dinlemeye hazırlandı.

— Sizinle bir şey görüşmek istiyorum, diye tekrarladı Simonson, Katerina Mihaylovna'yla aranızdaki ilişkiyi bildiğimden, kendimi, onunla ilgili düşüncelerimi size açmak zorunda hissediyorum.

Simonson'un içtenliğinden hoşlanan Nehlüdof:

— Yani? diye sordu.

— Yani, Katerina Mihaylovna'yla evlenmek isterdim… Mariya Pavlovna bakışını Simonson'a doğrultup:

— Şaşılacak şey! dedi. Simonson devam ediyordu:

— … karım olmasını isteyeceğim ondan, kararımı verdim. Nehlüdof:

— Benim yapacağım bir şey yok burada? dedi. Onun bileceği iş bu.

— Öyle, ama sizin bu konuda ne düşündüğünüzü bilmeden karar veremez.

— Neden?

— Çünkü, aranızdaki ilişkiler kesin bir sonuca bağlanmadıkça bir seçim yapamaz kendiliğinden.

— Benim yönümden kesin sonuca bağlanmıştır. Kendimi yapmak zorunda saydığım şeyi yapmak istedim; ayrıca, durumunu kolaylaştırmak için çalışıyorum, ama özgürlüğünü ne olursa olsun, kısıtlamak istemem.

— Evet, ama sizin kendinizi feda etmenizi istemiyor.

— Öyle bir şey yok ortada zaten.

— Bu konuda kararının kesin olduğunu da biliyorum. Nehlüdof:

— Benimle görüşmek istediğiniz nedir öyleyse? diye sordu.

— Sizin de onun gibi düşünmenizi istiyor.

— Yapmam gerektiğine inandığım şeyi yapmamam gerektiğini nasıl söyleyebilirim?

Söyleyebileceğim bîr şey vardır bu konuda: Ben serbest değilim, ama o serbesttir.

Simonson, düşünceye dalarak bir an sustu.

— Pekâlâ, dedi, böyle söylerim kendisine. Ona âşık olduğumu sanmayın sakın. Temiz ruhlu, çok ıstırap çekmiş, iyi bir insan olduğu için seviyorum onu. Hiç bir şey istemiyorum ondan, ama ona yardım etmeyi, duru…

Simonson’un sesinin titremesi şaşırtmıştı Nehlüdof’u, Simonson devam ediyordu:

— … durumunu kolaylaştırmayı çok istiyorum. Sizin yardımınızı kabul etmezse benimkini kabul etsin. Razı olsa, cezasını çekeceği yere yol anmam için dilekçe verirdim. Dört yıl göz açıp kapayana kadar geçer. Yanında kalır,

belki de üzüntülerini hafifletirdim… Heyecandan susmak zorunda kaldı gene.

Nehlüdof:

— Ne söyleyebilirim? dedi. Sizin gibi bir koruyucu bulduğu için sevinçliyim…

Simonson:

— Ben de bunu öğrenmek istiyordum işte, diye devam etti. Onu seven, iyiliğini isteyen bir insan olarak, benimle evlenmesini iyi karşılayıp karşılamayacağınızı bilmem gerekti.

Nehlüdof kararlı:

— Elbette iyi karşılıyorum, dedi.

Simonson, böylesine durgun, üzgün görünüşlü bir insandan beklenmeyen çocuksu bir içtenlikle baktı Nehlüdof'a.

— Her şey onun kararına bağlı, dedi, benim tek isteğim, çok ıstırap çekmiş bu ruhun artık huzura kavuşmasıdır.

Simonson ayağa kalktı, elini tuttu Nehlüdof'un, uzandı, çekimser gülümseyerek öptü onu.

— Böyle anlatacağım kendisine, dedi. Çıktı.

XVII

Mariya Pavlovna:

— Nasıl? dedi. Sırsıklam âşık. Kırk yıl düşünsem, Vladimir

Simonson'un böylesine aptalca, çocukça âşık olacağı aklıma gelmezdi.

Nehlüdof:

— Ya Katya? diye sordu. Bu konuda Katya ne düşünüyor

sizce?

— Katya mı?

Mariya Pavlovna, besbel i, bu soruya elinden geldiğince doğru cevap vermek için bir an durduktan sonra:

— O mu? diye devam etti. Size bir şey söyleyeyim mi, geçmişi ne denli karışık olursa olsun, yaradılış bakımından çok iyi bir insandır… duyguları da incedir… Seviyor sizi, tertemiz bir sevgi besliyor size karşı; kendisine bağlanmanıza izin vermemekle size bir iyilik yapabildiği için de mutludur. Sizinle evlenmek onun için, tüm geçmişinden de kötü, korkunç bir düşüş olurdu. Dahası

var, sizin varlığınız da huzursuz ediyor onu.

— Ne yapayım yani, kayıp mı olayım? dedi.

Mariya Paviovna'nın dudaklarında o sevimli çocuksu gülümsemesi dolaştı.

— Evet, bir ölçüde öyle.

— Bir ölçüde nasıl kaybolur insan?

— Yanlış söyledim. Asıl söylemek istediğim, Katyuşa'nın, Simonson'un aşırı heyecanlı sevgisini (hiç söz etmiyordu ona bundan çünkü) anlamsız bulduğu, bu sevginin onu etkilediği, korkuttuğuydu. Biliyorsunuz, bu konularda bilgim yoktur pek, ama bence Simonson, gizli de olsa, son derece olağan bir sevgi besliyor Katya'ya. Simonson, bu sevginin ona güç verdiğini, sevgisinin plâtonik olduğunu söylüyor. Ama, bu ne denli olağanüstü bir sevgi olursa olsun, temelinde gene de iğrençliğin yatti-ğını biliyorum… Novodvorof'la Lyuboçka arasındaki sevgide olduğu gibi.

Mariya Pavlovna, onu en çok ilgilendiren şeyden söz etmeye başlamış, konuyu dağıtmıştı.

Nehlüdof:

— Peki ama benim ne yapmam gerekiyor? diye sordu,

— Bence, onunla konuşmalısınız. Gizli kapaklı bir şeyin olmaması daima iyidir. Konuşun kendisiyle; çağırayım mı onu, ister misiniz?

— 455

Nehlüdof:

— Lütfen, dedi. Mariya Pavlovna çıktı.

Küçük odada yalnız kalınca, Vera Yefremovna'nın, ara sıra iniltiyle kesilen durgun soluklarını, ağır cezalıların iki kapı arkasından duyulan uğultusunu dinlerken tuhaf bir duygu doldurdu Nehlüdof'un içini.

Simonson'un söylediği şey, zayıf anlarında ona ağır, tuhaf gelen bir zorunluluktan kurtarıyordu onu; ama tatsız, acı bir duygu vardı içinde nedense. Bu duyguda, Simonson'un önerisinin, onun bu davranışını olağanlaştırması, Nehlüdof'un yaptığı fedakârlığı onun da başkasının da gözünde küçültmesi vardı. Öyle ya, bu denli iyi, üstelik Maslova'yla uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir insan, kaderini onunkiyle birleştirmek istediğine göre, Nehlüdof'un fedakârlığı anlamını yitirmiş

sayılırdı artık. Ayrıca, küçücük de olsa, bir kıskançlık duygusu da vardı içinde belki; Maslova'nın onu sevmesine öyle alışmıştı ki, şimdi onun başkasını sevmesini aklı almıyordu. Verilmiş bir kararın bozulmasından duyulan can sıkıntısı da söz konusuydu burada: Maslova' nın cezası sona erene kadar yanından ayrılmamaya karar vermişti çünkü. Maslova, Simonson'la evlenirse, onun yanında kalmasının gereği kalmayacaktı artık, yeni bir karar vermesi gerekecekti. Duygularını bir düzene koyamıyordu. Açılan kapıdan ağır cezalıların uğultusu doldu içeri (daha bir bağırıp çağırıyorlardı bu gece) Katyuşa girdi hücreye.

Çabuk adımlarla Nehlüdof'un yanına geldi. Tam yanında durdu.

— Mariya Pavlovna yol adı beni, dedi.

— Biliyorum, sizinle konuşmam gerek. Oturun. Vladimir İva-noviç anlattı bana. Katyuşa el erini dizlerinin üzerine koyarak oturmuştu. Sakin görünüyordu, ama Nehlüdof, Simonson'un adını

söyleyince kıpkırmızı oldu yüzü bir anda.

— Ne anlattı size? diye sordu.

— Sizinle evlenmek istediğini söyledi.

Katyuşa, büyük bir acı çekiyormuş gibi buruşturdu yüzünü. Hiç bir şey söylemeden başını önüne eğdi:

— Bu işe razı olup olmadığınızı soruyor, ona bir akıl ver-— 456 —memi istiyor. Kararı sizin vereceğinizi, vermeniz gerektiğini söyledim ona. Maslova:

— Ah, nedir bu? diye mırıldandı. Niçin?

Nehlüdof'u her zaman çok etkileyen o şehlâ, tuhaf bakışını tam gözlerinin içine dikti. Hiç bir şey söylemeden birkaç saniye öyle kaldılar gözgöze. BU bakışma ikisine de çok şeyler anlatmıştı.

— Kararı siz vermelisiniz, dedi Nehlüdof.

__ Ne kararı verebilirim? Her şeye çoktan karar verilmiş.

Nehlüdof:

__ Hayır, dedi, Vladimir İvanoviç'in önerisini kabul edip etmeyeceğinize siz vermelisiniz kararı.

Katyuşa kaşlarını çattı.

— Kürek mahkûmundan karı mı olurmuş? Ne diye bir de Vladimir İvanoviç'in hayatını

mahvedeyim?

— Öyle ama, ya affedilirseniz? Katyuşa:

— Ah, bırakın beni, dedi. Konuşacak bir şey kalmadı artık. Kalkıp kapıya doğru yürüdü, çıktı

hücreden.

XVIII

Nehlüdof, Katyuşa'nın peşinden erkek hücresine girdiğinde herkes heyecanlıydı orada. Her yerde dolaşan, herkesle ilişki kuran, her şeyi inceleyen Nabatof'un şaşırtıcı bir haberi heyecana boğmuştu hücredekileri. Haber şuydu: Kürek cezasına çarptırılmış devrimci Petlin'in yazdığı bir pusla bulmuştu duvardaki bir delikte. Herkes, Petlin'in çoktan Kara'ya varmış olduğunu sanıyordu, oysa bu pusladan onun kısa bir zaman önce buradan geçtiği anlaşılıyordu. Şöyle yazıyordu puslada: On yedi oğus-tosta, ağır cezalıların arasında tek siyasi suçlu olarak yola çıkarıldım.

Neverof benimle beraberdi, Kazan'da akıl hastanesinde astı kendini. Ben iyiyim, iyi şeyler düşünüyorum.

Herkes Petlin'in durumunu, Neverof'un intihar sebeplerini konuşuyordu. Krıltsof düşünceliydi, susuyordu. Durgun, parlayan bakışlarını önüne eğmişti.

Rantseva:

— Kocam, Neverof'un daha Petropavlovski'de kötü bir düş

gördüğünü söylemişti, dedi. Novodvorof:

— Evet, dedi, ozan ruhlu, hayalci bir insandı, böyleleri yalnızlığa dayanamazlar. Tek kişilik hücreye atıldığımda, hayalimin çalışmasına izin veremiyordum, zamanımı çeşitli şeyler yaparak dolduruyordum. Böylelikle dayanabildim ancak.

Nabatof, besbel i odadakilerin üzerine çöken kederi dağıtmak isteyerek neşeli bir sesle:

— Dayanmak da ne oluyor? dedi. Beni yalnız hücreye kapadıklarında sevinmiştim bile buna.

Devamlı bir kuşku, korku içinde yaşıyor insan: Ha yakalandım ha yakalanacağım korkusu, arkadaşların ne yaptığı düşüncesi, işlere bir kötülüğünün dokunup dokunmayacağı kuşkusu…

Ama hücreye girince sorumluluklarından kurtuluyorsun, dinlenebilirsin artık. Otur keyfine bak, sigaranı tel endir.

Mariya Pavlovna, Krıltsof'un birden değişen, bulutlanan yüzüne bakarak:

— Yakın arkadaşın mıydı? diye sordu.

Krıltsof, uzun süre bağırıp çağırmış, ya da şarkı söylemiş gibi sık sık soluyarak:

— Neverof muydu hayalci? dedi. Neverof, bizim kapıcının deyimiyle, toprak ananın az doğurduğu insanlardandı… Evet… İçi dışı bir, pırlanta gibi bir insandı o. Evet… yalan söylemeyi bırakın, şakadan numara bile yapamazdı. Ruhunda en küçük bir gizlilik yoktu. Evet… üstün bir insandı Neverof, başkalarına benzemezdi… Neye yarar artık! Bir an sustu. Kaşlarını çatarak öfkeli, devam etti:

— Önce halkı eğitip, istediğimiz biçime getirip sonra yaşayışını mı değiştirelim, yoksa yaşayışını

değiştirdikten sonra propagandayla, baskıyla onu istenilen biçime mi getirelim, bunu tartışıyoruz.

Oysa onlar tartışmıyorlar, işlerini biliyorlar onlar, yüzlerce insanın ölmesini umursamıyorlar bu uğurda. Hem de ne insanların! En iyi, en değerli insanların ölmesini zorunlu buluyorlar üstelik.

Evet, Gertsen, Aralık devrimcilerini ölüm cezasına çarptırmakla toplumsal düzeyimizin çok düşürüldüğünü söylüyordu. Hem de çok düşürüldü! Sonra

Gertsen ve arkadaşlarına yaptılar aynı

şeyi. Şimdi de Neverof'lara…

— 458 —

Nabatof gür sesiyle:

— Her şeyi yok edemezler ki, dedi. Gelecek kuşaklara kalacaktır anıları.

Krıltsof, sözünün kesilmesine izin vermeden, sesini yükselterek:

— Onlara acırsak kalmaz, dedi. Bir sigara ver bana. Manya Pavlovna:

— İçme lütfen Anatoli, dedi, zararlı senin için. Krıltsof öfkeli:

— Boş ver, diye söylendi.

İçmeye başladı. Ama birkaç soluk çektikten sonra öksürmeye başladı. Bir türlü dinmek bilmiyordu öksürüğü. Sonunda gırtlağını temizledi.

— Oysa biz aynı şeyi yapmıyoruz, diye devam etti. Bu nasıl olsun, şunu nasıl yapsak acaba diye tartışmayı bırakıp birleşmeli… hepsini yok etmeliyiz onların. Evet.

Nehlüdof:

— Ama onlar da insandır, dedi.

— Hayır, insan değildir onlar. İnsan yapmaz çünkü onların yaptığını… Evet, şu bombayı da balonu da bulanlar çok iyi etmişler. Balona binip yükselmeli, yükselmeli, sonra hepsi gebe-rene kadar bomba yağdırmalı tepelerine… Evet. Çünkü…

Devam edemedi, birden deminkinden çok öksürmeye başladı, ağzından kan geldi. Nibatof kar getirmeye koştu. Mariya Pavlovna valeryan damla getirdi, ama Krıltsof gözlerini kapayarak, beyaz, zayıflamış eliyle itti ilâcı. Sık sık soluyordu. Karla soğuk su gelince biraz rahatladı; yatağına yatırdılar onu. Nehlüdof, onu almaya gelen, hanidir bekleyen assubayla çıktı.

Ağır cezalılar susmuşlardı şimdi, çoğu uyuyordu. Hücrelerde ranzalarda da, yerde de, kapı

ağızlarında da yatanlar olduğu halde, gene de sığmamışlardı, bir o kadarı da koridorda, torbalarını başlarının altına yastık yapmış, ıslak paltolarını üstlerine almış yerde yatıyordu.

Hücrelerin kapılarından, koridorda horlayanların, inleyenlerin, uyku arasında konuşanların sesleri duyuluyordu. Her yan paltolarla örtülü insan kümeleriyle doluydu. Yalnız, bekârlar hücresinde köşedeki mumun çevresinde oturan birkaç adamla —as-

subayı görünce mumu hemen söndürmüşlerdi— koridorda gaz lâmbasının dibinde oturan yaşlı

adam —üstü çıplaktı, fanilâsın-daki bitleri topluyordu— uyumuyordu. Siyasi suçluların bölümündeki ağır hava, buradaki pis kokan, boğucu havaya oranla çok çok temizdi. İsli yanan lamba koyu bir sis içinde yanıyordu sanki; güçlükle soluk alabiliyordu insan. Uyuyanlardan birinin üstüne basmamak, ya da ayağına takılmamak için önünde boş bir yer bulup ayağını oraya koymak, sonra öteki adımını atacağı yeri aramaya koyulmak zorundaydı insan. Üç kişi —koridorda yer bulamadıklarından olacak— girişteki her yanından sular sızan, pis kokan el yüz yıkama teknesinin yanına yere uzanmıştı. Bunlardan biri, Nehlüdof'un yolculuk sırasında sık sık gördüğü, biraz aptalca bir ihtiyardı. On yaşlarında bir çocuk, iki cezalının arasında, elini yanağının altına koymuş, onlardan birinin bacağını kendine yastık yapmış uyuyordu.

Dışarı çıkınca durdu Nehlüdof, buz gibi soğuk havayı uzun süre hırsla çekti ciğerlerine.

XIX

Yıldızlar pırıl pırıldı gökyüzünde. Nehlüdof çamurlara bata çıka döndü hana, karanlık pencerenin camına vurdu, geniş omuzlu delikanlı yalınayak

açtı ona kapıyı. Sağ yandan arabacıların horlaması geliyordu. Avluda atlar yulaf yiyorlardı. Solda, kibar müşteriler bölümüne açılan kapı

vardı. Burası içki, ter kokuyordu. Yandaki odada biri geniş ciğerlerine havayı çekerek düzenli olarak horluyor; ikon dolabının önünde kırmızı şişeli küçük bir gaz lâmbası yanıyordu. Nehlüdof soyundu, muşamba divanın üzerine yo! battaniyesini serdi, deri yastığını başının altına alıp yattı, o gün gördüklerini, duyduklarını düşünmeye başladı. O gün gördükleri içinde ona en korkunç

geleni, başını bir cezalının bacağına koyup, tekneden sızan pis suların içinde uyuyan çocuktu.

O akşam Simonson ve Katyuşa'yla konuşması gerçi hiç beklenmeyen, son derece önemli bir olaydı, ama durmuyordu bunun üzerinde: Bu olay pek karışık, aynı zamanda belirsiz bir izlenim bırakmıştı üzerinde; bu yüzden, düşünmek istemiyordu onu. Ama havasızlıktan güç soluk alan, tekneden akan pis suların içinde uyuyan o zaval ı insanların; özel ikle, bir kürek cezalısının ba-460 —

cağının üzerine başını koyup uyumuş o masum yüzlü çocuğun anıları çok canlıydı bel eğinde.

Uzaklarda bir yerde birtakım insanların öteki insanlara ıstırap çektirdiklerini, onları insanlık dışı

ahlâksızlıklara, küçük görülmeye, ezilmeye katlanmak zorunda bıraktıklarını bilmekle, üç ay aralıksız buna, insanların başka insanlarca ezilmesine tanık olmak aynı şey değildi. Nehlüdof da hissediyordu bunu. Üç aydır durmadan sormuştu kendi kendine: Başkalarının göremediğini gördüğüm için ben mi deliyim, yoksa benim gördüğümü yapanlar mı deli? Gelgelelim, onu öylesine şaşırtan, korkutan şeyi yapanlar (hem çoktu bunlar) yaptıklarının gerekli, üstelik önemli, yararlı bir şey olduğuna inanarak o derece sakin, kendilerinden emindiler, bütün bu insanları deli saymak kolay değildi; öte yandan kendine de deli diyemezdi, düşünceleri açık seçikti çünkü. Bu yüzden, devamlı bir kararsızlık, kuşku içindeydi.

Bu son üç ay süresince gördükleri Nehlüdof u şöyle düşünmeye zorluyordu: Mahkemeler, yönetim organları özgür insanlar arasından en sinirli, heyecanlı, ateşli, yetenekli, güçlü, ötekilerden daha bir az kurnaz ve sakıngan olanlarını ayırıyorlardı; oysa bu insanlar, ötekilerden suçlu, ya da toplum için zararlı değildirler hiç de. Cezaevlerine, menzil ere kapatıyorlardı onları, kürek cezasına çarptırıyorlardı. Aylarca, yıl arca bomboş, ekmek elden su gölden yaşıyorlardı orada.

Doğadan, ailelerinden, emekten uzak, yani insanca yaşayışın doğal, ruhsal tüm koşul arının dışında… Sonra bu insanlar buralarda gereksiz küçümsemelerle karşı karşıya bırakılıyorlardı: Zincire vuruluyorlardı, saçları kesiliyordu, yüz kızartıcı giysiler giydiriyorlardı onlara; yani kişioğlunu iyiye götüren güçlerden yoksun bırakılıyorlardı onlar. En aşağılık ahlâksızlığın, utanmazlığın içine atılıyorlardı. Ayrıca, devamlı olarak tehlikeyle —güneş çarpması, suda boğulma, yangın gibi seyrek görülenler dışındaki tehlikelerdi asıl önemli olanlar— evet, devamlı olarak tehlikeyle karşı

karşıya bulunmanın, kapatıldıkları yerlerdeki bulaşıcı hastalıkların, bitkin düşmenin, dayağın verdiği, en iyi bir insanı bile, kendini koruma duygusuyla başkalarını en canavarca, ahlâksızca şeyleri yapmakla suçlamaya iten bir ruhsal duruma sokuluyordu bu insanlar. Bu insanlar (gene bu kuruluşlarda) hayatın alabildiğine bozduğu, ahlâk-

sızlaştırdığı katil erle, kötülerle bir arada yaşamak zorunda bırakılıyordu. O güne kadar tamamen ahlâksızlaşmayanlar böylece mayalanıyor, istenilen kıvama getiriliyordu. Son olarak da, bu insanlara en inandın yol arla, —kendilerine, çocuklarına, karılarına, yaşlı ana babalarına işkence ederek, onları döverek, kırbaçlayarak; bir kaçağı ölü ya da diri yakalayana armağanlar vererek; karı kocayı birbirinden ayırıp, onları başkalarının kanlarıyla, kocalarıyla beraber yaşamaya zorlayarak; kurşuna dizerek, asarak— işte bu en inandırıcı yol arda, devletin her çeşit zor kul anmayı, zorbalığı, canavarlığı —bu onun yararınaysa— yasaklamak şöyle dursun, buna izin bile verdiği, özel ikle özgürlüğü elinden alınmış, yoksul, zayıf insanlara bunların yapılmasını daha bir hoş gördüğü düşüncesi aşılanıyordu bu insanlara.

Başka hiç bir koşul altında erişilemeyecek en düşük bir ahlâksızlığı elde etmek, sonra bu ahlâksızlığı halk arasında yaygınlaştırmak için sanki mahsus düşünülmüştü bu kuruluşlar.

Nehlüdof, cezaevlerinde, menzil erde olup bitenleri gözünün önüne getirerek Elden geldiğince çok insan en iyi, en güvenılir biçimde nasıl soysuzlaştırılır? diye bir sorun verilmiş sanki onlara, diye düşünüyordu. Her yıl yüz binlerce insan ahlâksızlığın doruğuna vardırılıyor, tamamen ahlâksızlaştıktan sonra da, cezaevlerinde edindikleri ahlâksızlığı halkın arasına yaymaları için serbest bırakılıyordu.

Nehlüdof, toplumun benimsediği bu amaca Tümensk, Yeka-terinburg, Tomsk cezaevlerinde, menzil erde başarıyla varıldığını görmüştü. Hıristiyan ahlâkına, Rus, köylü gelenek göreneklerine bağlı dürüst temiz insanlar düşüncelerini, anlayışlarını değiştiriyorlardı buralarda; yararlıysa, insan kişiliğine yapılan her çeşit baskının, hakaretin hoş görülebileceği düşüncesini benimsiyorlardı.

Cezaevine düşen bir insan onlara yapılanlardan, kilisenin, ahlâk öğretmenlerinin öğrettikleri insana saygı, insana acıma yasalarının gerçekte kaldırıldıkları, bu nedenle onların da artık böyle şeylere inanmamaları gerektiği sonucuna varıyordu. Tanıdığı bütün cezalılarda aynı inanç

değişikliğini görmüştü Nehlüdof: Fedorof'da, Makar'da menzil erde geçirdiği iki aydan sonra ahlâksızca düşünceleriyle Nehlüdof'u şaşırtan Taras'da bile. Yolda ayakların, arkadaşlık kurdukları zaval ıları kandırıp onlar-

la beraber Sibirya taygalarına nasıl kaçtıklarını, orada onları öldürüp etlerini nasıl yediklerini öğrenmişti Nehlüdof. Bu suçtan cezaya çarptırılmış, suçunu da itiraf eden bir insanla karşılaşmıştı

bu yolculuk sırasında. Asıl korkunç olanı da insan yeme olayları tek tuk olan bir şey değildi, devamlı olarak görülüyordu.

Ancak bu gibi kurumlarda yapıldığı gibi, ahlâksızlık böylesine çoğalınca bugünkü durumuna getirilebilirdi Rus toplumu, Nietzsche'nin en son öğretisi benimsenmiş, dünyada her şeyi serbest sayan, yasak kabul etmeyen aylaklar ancak böyle türe-yebilirdi. Bu öğreti önce cezaevlerinde, sonra halk arasında yayılmıştır.

Bütün bu yapılanların, kötülüklere son vermek, korkutmak, düzeltmek, suçluya yasaların buyurduğu cezayı vermek, amacını güttüğü söylenmektedir. Oysa bunların hiç birinin aslı yoktur.

Son verileceğine, daha da yaygınlaştırılmıştır kötülükler. Suçlular, korkutulacak yerde kışkırtılmıştır; sözgelişi, aylaklar seve seve giriyorlar cezaevine. Kötüler düzeltilmemiş; tersine, daha da kötü olmaları için elden gelen her şey yapılmıştır. Suçlulara verilen cezalar ağırlaştıldıkça ağırlaştırılmış, halk buna alışmıştır.

Nehlüdof kendi kendine Nedir bütün bunların sebebi? diye soruyordu, bir cevap bulamıyordu bu soruya. Onu en çok şaşırtan da şuydu: Bütün bunlar yanlışlıkla, bilmeden, bir kere yapılmıyor; yüz yıl ardan beri aralıksız yapıla geliyordu. Yalnız, eskiden cezalıların burnunu yırtıyor, kulağını

kesiyorlardı; sonra damgalanmaya, kaim demir tel erle bağlamaya başlamışlardı onları; şimdiyse kelepçeli, eskisi gibi at arabasıyla değil, trenle götürüyorlardı Sibirya'ya.

Onu üzen durumun, görevlilerin dediği gibi, cezaevlerinin, sürgün yerlerinin iyi olmamasından ileri geldiği; yeni, rahat cezaevlerinin yapılmasıyla bu durumun düzeleceği üzerine yürütülen düşünceleri yeterli bulmuyordu Nehlüdof. Çünkü onu üzen şeyin, cezaevlerinin iyi ya da kötü

durumunun olmadığını hissediyordu. Cezaevlerine elektrik zili konması, ölüm cezalarını Tard' in önerdiği elektrikli sandalyelerde yerine getirmek üzerine bir çok yazı okumuştu; insanları daha da ezmek için düşünülen bu yenilikler koruyordu onu.

Nehlüdof'un aklının almadığı bir şey daha vardı: Mahkemelerde, bakanlıklarda halktan toplanan parayı aylık olarak alan —hem de çok yüksekti aylıkları—memurlar vardı; bu memurlar, gene onlar gibi

memurların yazdıkları kitapları karıştırıyor, onların yazdıkları yasaları çiğneyen insanları

bu yasalara göre yargılıyor, onları uzak yerlere sürüyorlardı. Bu insanları gittikleri yerde hiç

görmemiştirler bu memurlar; insanlıktan uzaklaşmış, kaba, duygusuz gardiyanların, erlerin kesin buyruğu altında ruhen de bedenen de milyonlarcası mahvoluyordu oralarda bu insanların.

Cezaevlerini, menzil eri daha bir yakından tanıyınca, cezalılar arasında görülen ahlâksızlıkların —sarhoşluğun, kumarın, katı yürekliliğin, buralarda işlenen korkunç cinayetlerin, hattâ deinsan yemenin— dar görüşlü bilginlerin dediği gibi —devletin de işine gelir böylesi— birer rastlantı, ya da kişinin doğuştan sahip olduğu niteliklerin sebep olduğu olaylar değil, insanın insanı

cezalandırabileceğini sanmakla içine düşülen kaçınılmaz anlayışsızlık olduğuna inanmıştı.

Nehlüdof insan yemenin tayga-da değil; bakanlıklarda, komitelerde, dairelerde başladığının, ancak taygada sonuçlandığının farkındaydı. Sözlerini, eniştesinin de yargıçların da, köy bekçisinden bakana kadar bütün memurların da, sözünü öylesine çok ettikleri halkın haklı olup olmadığını, mutluluğunu umursamadıklarını; bu ahlâksızlığın, ıstırabın yayılmasını sağlamak olan görevlerine karşılık aldıkları rublelerden başka bir şey düşünmediklerini biliyordu. Apaçık ortadaydı bu.

Bütün bunlar yanlışlıkla yapılmış olabilir mi hiç? diye soruyordu kendi kendine Nehlüdof. Bu memurların aylıklarını güven altına almak, şimdi yaptıklarını yapmamaları için onlara daha yüksek aylık vermek için ne yapmalı? Horozlar ikinci kere de ötmüştü; o düşünüyordu hâlâ, sonunda bitkin düştü; birazcık kıpırdayınca her yanından fıskiye gibi atlayan pirelere karşın, derin bir uykuya daldı.

XX

Nehlüdof uyandığında, handa kalan arabacılar çoktan gitmişti. Han sahibesi çayını içtikten sonra terli, kalın ensesini mendiliyle silerek geldi Nehlüdof'un yanına, kafileyi götüren— 464 —erlerden birinin bir pusla getirdiğini söyledi. Mariya Pavlovna' dandı pusla. Krıltsof'un durumunun onların sandığından ağır olduğunu yazıyordu. Onu burada bırakmak, biz de onun yanında kalmak istedik, ama izin vermediler buna, beraberimizde götürüyoruz onu, ama çok da korkuyoruz.

Elinizden geleni yapın, kentte yatırsınlar onu, yanında bizden birimizin kalması için de uğraşın.

Bunun için onunla evlenmem gerekiyorsa, hazırım buna. Nehlüdof delikanlıyı araba getirmesi için istasyona yol adı, kendi de aceleyle hazırlanmaya başladı. Daha ikinci bardak çayını içmemişti ki, troykanın çıngırak sesi duyuldu. Tekerlekleri donmuş, çamurda kaldırım taşında gibi ses çıkararak yaklaştı kapıya. Hesabı ödedikten sonra aceleyle çıktı Nehlüdof, arabaya bindi, arabacıya hızlı

sürmesini söyledi. Kafileye yetişmek istiyordu. Gerçekten de, köyden çıktıktan biraz sonra, çözülmeye yüz tutmuş çamurda güçlükle ilerleyen, torbalar, hastalar yüklü arabalara yetişti.

Subay yoktu, önden gitmişti. Besbel i, kafaları çekmiş erler neşeyle konuşarak arabaların arkasından, yolun kenarından yürüyorlardı. Çok araba vardı. Öndekilerde ağır cezalılardan hasta olanlar altışar altışar sıkışmıştı; arkadakilerdeyse —her arabada üçer kişi— siyasi suçlular vardı.

En arkadaki arabada Novodvorof, Grabets bir de Kondratyef oturuyordu; ikincide Rantseva, Nabatof, bir de, Mariya Pavlovna'nın kendi yerini verdiği romatizmalı, hasta kadın vardı. Üçüncü

arabada samanların, yastıkların üzerinde Krıltsof yatıyordu. Hemen yanında, arabacı yerinde Mariya Pavlovna oturuyordu. Nehlüdof, Kırıltsof'un olduğu arabanın yanında durdurdu arabasını, inip yanına gitti. Sarhoş bir er kolunu sal adı ona, ama Nehlüdof başını çevirip bakmadan arabaya yaklaştı, kenarından tutup onunla beraber yürüdü. Kalın kürkün içinde, başında kuzu postundan şapkasıyla daha bir zayıf, renksiz görünüyordu şimdi Krıltsof. Ağzına bir başörtü sarmışlardı.

Güzel gözleri her zamankinden daha bir iri, parlaktı. Arabanın sarsıntısından, bedeni yavaşça sal anıyor, gözlerini Nehlüdof’dan ayırmıyordu. Sağlığının nasıl olduğu sorusuna gözlerini kapayarak cevap verdi yalnızca, öfkeyle başını sal adı. Bütün gücünü, arabanın sarsıntısına dayanabilmeye harcadığı bel iydi. Mariya Pavlovna arabanın öte yanındaydı. Krıltsof un durumundan duyduğu endişeyi açığa vuran manalı bir bakışla

baktı Nehlüdof’a, sonra neşeli bir sesle;

— Subay utandı galiba, dedi. (Arabaların tekerlek gürültüsü arasından sesini Nehlüdof’a duyurabilmek için bağırıyordu.) Buzovkin’in kelepçelerini çıkardılar. Kızını kendi taşıyor şimdi.

Katya’yla Simonson, benim yerime de Veriçka yanlarında.

Krıltsof, Mariya Pavlovna’yı göstererek, duyulamayacak de-jrecede alçak sesle bir şey söyledi; kaşlarını çatarak sustu biriden —öksürüğünü tutmaya çalıştığı bel iydi.— Ne dediğini duy-Jmak için başını uzattı Nehlüdof. Krıltsof ağzındaki başörtüyü Içekip:

— Şimdi çok daha iyiyim, dedi. Üşütmesem iyi. Nehlüdof evet anlamına başını sal adı. Mariya Pavlovna’yla bakıştı.

Krıltsof, güçlükle gülümseyerek:

— Üçlü problem konusundaki düşünceniz? diye fısıldadı. Güzel çözülmüş, değil mi?

Nehlüdof anlamadı ne demek istediğini. Mariya Pavlovna laçıkladı ona: Güneşle ayın, dünyanın arasındaki ilişki üzerine j kurulmuş bir problemdi bu; Krıltsof şakadan bu problemi Neh-jlüdof’la Katyuşa’nın, Simonson’un arasındaki ilişkiye uygulamış-Itı. Krıltsof, Mariya Pavlovna’nın onun şakasını iyi açıkladığı an-Jlamına başını sal adı.

Nehlüdof:

— Çözüm bana bağlı değil, dedi. Mariya Pavlovna:

— Puslamı aldınız mı? diye sordu. Bir şeyler yapacak milsiniz?

— Elbette yapacağım, dedi Nehlüdof.

Krıltsof’un yüzünü buruşturduğunu görünce uzaklaştı ara-jbanın yanından, gidip arabasına bindi; yolun bozuk yerinde sar-jsılarak ilerleyen arabanın kenarına tuttu. Gri paltolu, yarım kürk-Jlü, ayakları zincirli, el eri ikişer ikişer kelepçeli cezalılar kafile-jsinin derinliği bir verst kadardı. Başa doğru yaklaşıyordu yavaş [yavaş Nehlüdof. Bir ara yolun karşı yanında Katyuşa’nın mavî

başörtüsü, Vera Yefremovna’nın siyah mantosunu, Simonson’un Diriliş

ceketini, örme şapkasını, sandalet gibi sicimle bağlanmış, beyaz yün çoraplarını gördü.

Kadınların yanısıra yürüyor, heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu.

Nehlüdofu görünce kadınlar selâm verdiler; Simonson ise mağrur bir tavırla başını sal adı. Onlara söyleyecek bir şeyi yoktu Nehlüdof’un arabacısına durmasını söylemeden, geçti. Gene düz yola çıkınca arabacı biraz daha hızlı sürdü; ama yol boyunca uzanan yük arabalarını geçmek için sık sık bozuk yola inmek zorunda kalıyordu.

Derin tekerlek izleriyle oyuk oyuk yol, karanlık bir çam ormanından geçiyordu. Yolun iki yanında, sarı yapraklarını henüz dökmemiş kayın ağaçları vardı. Yarı yolda orman bitti, bir ma-nastsrm altın haçları, kubbeleri gözüktü. Hava tamamen değişmişti; bulutlar dağılmış, güneş ormanın üstünde yükselmişti. Islak yapraklar, su birikintileri, manastırın haçları, kubbeleri parlıyordu güneşte. Troyka, kente yakın olduğu bel i, büyük bir köye girdi. Köyün sokağında büyük bir kalabalık vardı: Ruslar, garip şapkalarıyla, giysileriyle yabancıları. Sarhoş-ayık kadınlar, erkekler

sergilerin, meyhanelerin, arabaların çevresinde kaynaşıyor, bağırıp çağırıyorlardı. Kentin yakın olduğu hissediliyordu.

Arabacı, sağdaki ata kamçıyla hafifçe dokunup, yularını şöyle bir çektikten sonra oturduğu yerde, yular sağında kalacak biçimde yan döndü —çevresine çalım satmak istediği bel iydi— hızını

azaltmadan geçti sokaktan, sal a geçmeleri gereken nehre yaklaştı.

Sal akıntının tam ortasındaydı, karşı sahilden bu yana geliyordu. Onbeş yirmi araba bekliyordu onu.Nehlüdof çok beklemedi. Başını yukarı veren sal, akıntıyla sürüklene sürüklene geldi, iskeleye yanaştı.

Geniş omuzlu, uzun boylu, çok az konuşan, güçlü kuvvetli salcılar —hepsinin sırtında yarım kürk, ayaklarında çizme vardı— alışkanlıkla, ustalıkla attılar halatları, direklere bağladılar; sürgüleri çekip, soldaki arabaları sahile çıkardılar; bekleyen arabaları, sudan ürken atları yüklemeye koyuldular. Hızla akan geniş nehrin suları salın kenarına çarpıyor, halatları geriyordu. Sal iyice dolduktan sonra —Nehlüdof'un arabası bir kenarda arabaların, atların arasına sıkışmıştı—salcılar sürgüleri sürdüler;

sığmayıp sahilde kalanların yalvarıp yakarmalarına aldırmadan halatları çözdüler, açıldılar. Solda salcıların ayak sesinden, atların ayak değiştirirken nal arının tahtada çıkardığı tok sesten başka bir ses yoktu.

XXI

Nehlüdof kenarda duruyor, hızla akan nehre bakıyordu. Sî-rayla, bir Krıltsof'un araba sarsıldıkça sal anan başı; bir, Katyu-şa'nın yolun kenarında Simonson'la yanyana kararlı adımlarla yürüyüşü

geliyordu gözlerinin önüne. Ölmek üzere olan, ama ölüme henüz hazırlanmamış Krıltsof'un anısı

ağır, hüzün vericiydi. Simonson gibi bir insanın sevdiği, artık iyi, doğru yola girmiş, kararlı

adımlarla yürüyen Katyuşa’nın anısıysa sevindirici olmalıydı, oysa bu da ağır geliyordu Nehlüdof’a, dayanamıyordu bu ağırlığa.

Kentten doğru bir uğultu yayılarak geliyordu suyun üzerinde. Kilisenin büyük çanının madeni sesi duyuluyordu. Nehlüdof un yanında ayakta duran arabacı, peşinden öteki arabacılar şapkalarını

el erine alıp haç çıkardılar. Parmaklığın dibinde ayakta duran saçı sakalı birbirine karışmış, kısa boylu ihtiyar—daha önce farketmemişti onu Nehlüdof— çıkarmadı haç; başını kaldırıp Nehlüdof’un yüzüne bakmaya başladı. Yamalı bir palto vardı bu ihtiyarın sırtında, pantolonu kaba kumaştandı; çizmeleri delik deşikti. Küçük bir torba vardı omuzunda, kürkü, şapkası eski püsküydü.

Nehlüdof’un arabacısı, şapkasını giyip özenle düzelttikten sonra:

— Niye haç çıkarmadın moruk? dedi. Hıristiyan değil misin yoksa?

Saçı başı karmakarışık ihtiyar çabuk çabuk konuşarak, kararlı:

— Kime haç çıkarayım? diye sordu. Arabacı alaylı:

— Kime olacak, Tanrıya, dedi.

— Göstersene bana neredeymiş o? Tanrı dediğin? İhtiyarın konuşuşunda ciddî, kesin bir şey vardı. Arabacı,

karşısındakinin boş bir adam olmadığını anlamış, biraz bozulmuştu. Ama onları dinleyenlere karşı

mahcup olmamak için bel i etmemeye çalışıyordu bunu. Hemen cevap verdi:

— Nerede olduğunu bilmiyor musun?… Gökte.

— Gittin mi oraya hiç?

— Gittim ya da gitmedim, seni ilgilendirmez bu. Tanrıya haç çıkarmanın gerektiğini herkes bilir.

İhtiyar, kaşlarını çattı, gene çabuk çabuk konuşarak:

— Tanrıyı hiç bir kimse görmemiştir, dedi. Tek oğul, gerçek baba odur.

Arabacı kamçısını kuşağının araşma sokup, sağdaki atın koşumunu düzeltirken:

— Putperestin sen galiba, dedi. Puta tapıyorsun… Bir kahkaha duyuldu.

Salın kenarında, arabasının yanında duran orta yaşlı bir arabacı:

— Hangi dindensin sen, amca? dedi.

İhtiyar gene çabuk çabuk konuşarak, kararlı, cevap verdi:

— Dinim falan yoktur benim. Çünkü kendimden başka hiç kimseye inanmam ben, hiç kimseye.

Nehlüdof karıştı söze:

— İnsan nasıl yalnız kendine inanır? Yanılabilir sonra. İhtiyar, başını iki yana sal ayarak kararlı:

— Yanılmaz, dedi. Nehlüdof:

— Öyleyse niçin çeşitli dinler var yeryüzünde? diye sordu.

— İnsanlar yalnız kendilerine değil de başkalarına inanıyor lar da onun için. Ben de inandım bir zamanlar insanlara, taygada gibi şaşırdım yolumu. Zor kurtardım paçamı. Ne kadar din, mezhep varsa hepsi ötekileri kötüler, kendini göklere yükseltir; dünya kurulalıberi böyledir bu.

Görüyorsunuz, ne yana bakarsanız kör kutyata (‘) gibi süründüklerini görürsünüz yerde. Din çok var, ruh tektir. Senin ruhun da, benimki de, onunki de aynıdır. Demek kî herkes kendi ruhuna inanırsa birleşecek insanlar. Kendine inanmalı insan, birlik o zaman olur ancak.

(‘) Kutyata: enik, (L. N. Tolstoy’un notu.)

l

İhtiyar, yüksek sesle, durmadan çevresine bakmarak konuşuyordu. Herkesin onu dinlemesini istediği bel iydi. Nehlüdof sordu ona:

— Bu inancı yaymaya başlayalı çok oluyor mu?

— Oluyor. Yirmi üç yıldır kovalıyorlar beni.

— Nasıl kovalıyorlar?

— İsa’yı kovaladıkları gibi beni de kovalıyorlar. Yakalayıp yargılıyorlar; papazların dediğine, kitapların yazdığına göre içeri tıkıyorlar. Birkaç kere de tımarhaneye attılar. Gene de hiç bir şey yapamıyorlar bana, özgürüm çünkü. Adın nedir senin? diye soruyorlar. Bîr adım olduğunu sanıyorlar. Oysa yoktur benim adım. Hepsini attım; ne adım vardır, ne yurdum. Ben varım yalnız.

Adın nedir? İnsan. Kaç yaşındasın? Saymadım, istesem de sayamazdım zaten, daima vardım, daima da var olacağım çünkü. Anan, baban kim? diye soruyorlar. Tanrıdan bir de topraktan başka ne anam ne babam vardır, diyorum. Tanrı babam, toprak ananıdır. Çar’ı sayıyor musun?

diye soruyorlar. Niçin saymayayım? O kendine göre çar, ben de kendime göre Çarım. Seninle konuşulmaz, diyorlar. Benimle konuş diye yalvarmadım zaten sana, diyorum. Canımı sıkıyorlar.

Nehlüdof:

— Şimdi ne yana gidiyorsunuz böyle yayan? diye sordu.

— Tanrı hangi yanı gösterirse o yana, işçisiyim ben, ama iş yok, bulamadım, dileniyorum.

İhtiyar, salın iskeleye yaklaştığını farkedince sustu, onu dinleyenlerin yüzüne gururla baktı.

Sal yanaştı. Nehlüdof para kesesini çıkarıp, ihtiyara para vermek istedi. İhtiyar almadı.

— Almam, dedi, ekmek alırım ben.

— Kusuruma bakma öyleyse.

— Kusura bakılacak bir şey yok ki. Gururumu incitmedin. İncinmez benim gururum.

Omuzundan indirdiği torbasını gene omuzuna aldı. Bu arada Nehlüdof'un arabası sahile çıkarılmış, atları koşulmuştu.

Arabacı, güçlü kuvvetli salcılara bahşiş verip arabaya bindikten sonra Nehlüdof'a döndü:—

Konuşmayı çok seviyorsunuz beyim, dedi. Serserinin tekiydi.

XXII

Kente yaklaşınca arabacı gene döndü Nehlüdof'a:

— Hangi otele götüreyim sizi?

— En iyi hangisidir?

— Sibirskaya'dır en iyisi. Dükof'un oteli de güzeldir.

— Hangisine istersen ona götür.

Arabacı gene yan oturdu, biraz daha hızlı sürdü. Kentin öteki kentlerden ayrı bir yanı yoktu: Aynı

cumbalı, damlan yeşil evler, aynı kilise, küçük dükkânlar, ana caddede mağazalar. Polis memurları bile aynıydı. Yalnız evlerin hemen hepsi ahşap, sokaklar topraktı. Kalabalık sokaklardan birinde bir otelin kapısında durdurdu troykayı arabacı. Ama boş yer yoktu otelde, ötekine gitmeleri gerekti. Orada buldular yer. Nehlüdof, alışık olduğu temizlikle, rahatlığı iki aydır ilk kez buluyordu. Ona verilen daire gerçi pek lüks değildi; ama

menzil erden, hanlardan, onu buraya getiren arabadan sonra büyük bir hafifleme, rahatlık duymuştu burada. Her şeyden önce, menzil ere girip çıkmaya başlayalı beri bir türlü tamamen kurtulamadığı bitlerden temizlenmeliydi bir. Eşyalarını yerleştirdikten sonra banyoya girdi; oradan çıkınca kentte gerektiği gibi giyindi: kolalı gömlek, ütülü pantolon, redingot, pardesü. Bölge komutanına gitmek üzere çıktı. Otel kapıcısının çağırdığı, besili, kocaman bir at koşulu, her yanı dökülen payton Nehlüdof'u, kapısında nöbetçilerin, bir de polisin beklediği büyük, güzel bir eve getirdi. Evi, yapraklarını

dökmüş söğüt, kayın ağaçlarının çıplak dal arı arasından çam ağaçları, laden ağaçları yeşil yeşil gözüken bir bahçe kuşatıyordu.

General hastaydı, hiç kimseyi kabul etmiyordu. Nehlüdof gene de verdi kartını uşağa, .generale götürmesini söyledi. Uşak

iyi haberle döndü:

— Buyrun, görüşecekler sizinle.

Giriş, uşak, emireri, merdiven, parkesi pırıl pırıl salon… hepsi Petersburg'u andırıyordu bunların.

Yalnız biraz pis, daha bir gösterişliydiler, Nehlüdof'u çalışma odasına götürdüler.

Patates burunlu, alnında, dazlak kafasında şişler, gözlerinin altında torbacıklar olan şişko general

—heyecanlı bir insan olduğu bel iydi— üzerinde ipek bir Tatar gömleği, elinde sigara, oturuyor, gümüş tabaklı bir bardaktan çay içiyordu.

Arkası kat kat, kalın ensesini gömleğiyle örterek:

— Hoşgeldiniz efendim, hoş geldiniz! dedi. Gömlekle kabul ettiğim için bağışlayın beni; hiç kabul etmemekten daha iyidir böylesi. Biraz keyifsizim de, çıkmıyorum. Hangi rüzgâr attı sizi bu kuş

uçmaz, kervan geçmez kente?

Nehlüdof:

— Bir yakınımın da bulunduğu cezalılar kafilesiyleyim, dedi. Bir yakınım, birde başka bir şey için dileğim olacaktı sizden.

General uzandı, bir yudum aldı çayından, sigarasını yeşil bakır taşından kül ükte söndürdü; şiş, fıldır fıldır, ufak gözlerini Nehlüdof'dan ayırmadan ciddi, dinlemeye başladı. Ancak, sigara isteyip istemediğini sormak için kesti sözünü.

General, mesleğinin insanlıkla, özgür düşünceyle bağdaşabileceğini sanan aydın askerlerdendi.

Ne var ki, doğuştan zeki, temiz yürekli bir insan olduğu için bu bağdaşmanın olamayacağını

anlamakta gecikmemiş, ruhundaki bu çelişkiyi görmemek için, askerler arasında pek yaygın bir alışkanlığa, çok içki içmek alışkanlığına giderek daha bir vermişti kendini; öyle ki, askerlik hayatının otuz beşinci yılında, doktorların alkolik dediği insanlardan olmuştu. Benliğine işlemişti içki. Sarhoş olmak için herhangi bir sıvı içmesi yetiyordu artık. Onsuz yaşayamayacak kadar düşkündü içkiye. Her akşam adamakıl ı sarhoş oluyordu; ama artık öylesine alışmıştı ki duruma, yürürken yalpa vurmuyor, konuşurken saçmalamıyordu. Saçmalasa bile önemi yoktu bunun: Çevresindekilerin en büyüğü olduğu için, ne denli saçmalarsa saçmalasın, saygıyla karşılanıyordu ağzından çıkan her söz. Ancak sabahları, Nehlüdof'un onu görmeye geldiği saatlerde aklı başında bir insana benzer; ona söylenenleri anlayabilir; çok sevdiği, sık sık tekrarladığı, Hem sarhoş, hem akıl ı, iki işe yarıyor adam, atasözünde sözü edilen insan gibi iyi ya da kötü, bir şeyler yapabilirdi. Komutanları sarhoş olduğunu biliyorlardı; ama gene de daha bilgiliydi meslekdaşlarından —oysa bilgisi sarhoşluğa başladığı zamanki bilgisiydi, daha ilerlememişti—;

yürekliydi, becerikliydi, kendini kabul ettirmesini bilirdi, sarhoşken bile ağırlığından hiç bir şey eksilmezdi. Böylesine önemli, büyük bir görevde bunun için tutuyorlardı onu.

Nehlüdof, kafilede bir kadınla ilgilendiğini, kadının hiç suçu yokken cezaya çarptırıldığını, affedilmesi için Çar’a dilekçe verildiğini anlattı ona. General:

— Evet efendim, dedi. Öyle demek?

— Petersburg’da söz verdiler. Dilekçenin cevabını en geç bu ayın sonuna kadar bildirecekler bana. Buraya yazacaklar.

General, gözlerini Nehlüdof’dan ayırmadan, küt parmaklı eli-ni masaya uzattı, zili çaldı; yüksek sesle öksürerek gırtlağını temizledikten sonra, sigarasını fosurdatarak sessizce dinlemeye devam etti Nehlüdof’u.

— İmkânı varsa, dilekçenin cevabı gelene kadar bu kadım burada bekletmenizi dileyecektim sizden.

Emireri girdi odaya. General:

— Sor bakalım Anna Vasilyevna kalkmış mı? dedi. Daha çay da getir. (Nehlüdof’a döndü.) Başka?

Nehlüdof devam etti:

— Öteki dileğim, aynı kafiledeki siyasi bir suçluyla ilgili. General başını anlamlı anlamlı sal adı:

— Ya! dedi’.

— Ağır hasta, ölmek üzere. Belki de burada hastaneye yatırırlar onu. Siyasi suçlulardan bir kadın yanında kalmak istiyor.

— Neyi oluyor?

— Hiç bir şeyi. Ama bu ona, hastanın yanında kalmak olanağını sağlayacaksa, onunla evlenmeye de hazır.

General hiç bir şey söylemeden dinliyor, parlak gözlerini Nehlüdof’un yüzünden ayırmiyordu.

Bakışının etkisiyle onu şaşırtmak istediği bel iydi. Durmadan sigara içiyordu.

Nehlüdof sözünü bitirince general masanın üzerindeki kitabı aldı, parmağını tükürükleyerek çabuk çabuk çevirdi sayfaları; evlilik maddesini bulup okudu. Sonra başını kitaptan kaldırıp:

— Cezası nedir kadının? diye sordu.

— Kürek.

— Cezalının cezası evlenmekle hafifleyemez.

— Evet…

— Onunla serbest biri evlense bile cezasını çekmek zorundadır. Önemli olan şu burada: Hangisinin cezası daha ağır, kadının mı erkeğin mi?

— İkisinin cezası da kürek. General gülümsedi:

— Eşitler demek. Kadınınki neyse erkeğinki de o. Hasta ol-I düğü için burada bırakılabilir; iyileşmesi için elden gelen her şey yapılacaktır tabiî; ama kadın, onunla evlense bile kalamaz burada…

Uşak gelip haber verdi:

— Bayan kahvelerini içiyorlar. General başını öne eğerek devam etti:

— Ama gene de düşüneyim ben bir. Soyadları nedir? Şuraya yazıverin.

Nehlüdof yazdı. General, Nehlüdof’un hastayla görüşmek için izin istemesi üzerine:

— Bu olamaz işte, dedi. Kuşkulanmasına kuşkulanmıyorum sizden tabiî; ama bu hastayla olduğu gibi ötekilerle de ilgileniyorsunuz, zenginsiniz de. Bizim burada her şey satılıktır. Rüşveti kaldır, diyorlar bana. Herkes rüşvet alıyorken nasıl kaldırırsınız rüşveti? Küçükler daha çok alıyor hem.

Beş bin verst ötede adam nasıl engel olursun ona? Benim burada olduğum gibi o da

| orada kral. (Gülümsedi general.) Para verip görüşmüşsünüzdür siyasi suçlularla yüzde yüz, bırakmışlardır sizi yanlarına. Öyle değil mi?

— Öyle.

— Başka çıkar yolunuzun olmadığını biliyorum. Bir siyasi suçluyu görmek istiyorsunuz siz.

Acıyorsunuz ona. Gardiyan ya da er parayı alıp bırakıyor sizi içeri; kırk köpektir aylığı çünkü, ailesinin ihtiyacı vardır paraya; almak zorundadır. Sizin ya da onun yerinde olsam ben de aynı

şeyi yapardım. Ama bulunduğum görevdeyken yasaların dışına çıkamam; ben de insanım çünkü, acıyabilirim. Uygulayıcıyım ben, belirli koşul ar altında güvenilmiştir bana, bu güveni haketmeliyim. Bu iş de böyle. Şimdi anlatın bakalım neler olup bitiyor sizin oralarda? General, aynı di anlatın bakalım neler olup bitiyor sizin oralarda?

General, aynı zamanda hem yeni haberler almak, hem de— 474 —bilgisini, iyi bir insan olduğunu göstermek için sorular sormaya, bazı şeyler anlatmaya başladı.

XXIII

— Nerede kalıyorsunuz kentte? Dük'ün otelinde mi? Orası da iğrenç bir yerdir. General, Nehlüdof'u yolcu ederken:

— Akşam yemeğine gelin, diye ekledi. Saat beşte İngilizce biliyor musunuz?

— Biliyorum.

— Çok güzel. Bir İngiliz var burada. Sibirya'nın sürgün yerleriyle cezaevlerini incelemeye gelmiş.

Akşam yemeğini bizde yiyecek, siz de gelin. Saat beşte yeriz yemeğimizi, karım titizdir böyle şeylerde. Bu kadınla hastayı ne yapacağımız üzerine cevabımı da o zaman bildiririm size. Belki de bırakabiliriz hastanın yanında birisini. Nehlüdof, generale selâm verdikten sonra, iyi bir şeyler yapmış olmanın verdiği gönül rahatlığıyla postaneye gitti.

Alçak tavanlı, direkli bir salona girdi. Bölmenin arkasında memurlar vardı, bekleyen halka bir şeyler veriyorlardı. Bir memur, başını yana eğmiş, zarfları damgalıyordu. Çok çabuk, büyük bir ustalıkla yapıyordu bunu. Uzun süre bekletmediler Nehlüdof'u. Soyadını söyleyince oldukça büyük bir paket verdiler ona. Pakette para, birkaç mektup, kitap, Anayurt Notları dergisinin son sayısı vardı. Nehlüdof, bir erin oturduğu —küçük bir defter vardı elinde, bir şey bekliyor olmalıydı

— tahta sıraya gidip oturdu; gelen mektupları gözden geçirmeye koyuldu. Bir tanesi taahhütlüydü; güzel bir zarfı vardı, üzeri inci gibi bir yazıyla, özenilerek yazılmıştı. Zarfı açtı, içinden Selyenin'in mektubuyla bir de resmî kâğıt çıkınca yüzünün bir anda kıpkırmızı olduğunu, yüreğinin sıkıştığını

hissetti. Katyuşa için verilen kesin karardı bu. Nasıl bir karardı acaba? Red cevabı mıydı?

Nehlüdof güç okunan, küçük küçük, karmakarışık yazılmış kâğıtta yazılanı çabucak okudu, derin bir soluk aldı. Karar olumluydu.

Selyenin Sevgili dostum! diye yazıyordu. Son konuşmamın büyük bir etki bıraktı üzerimde.

Maslova konusunda haklıymışsın. Dosyayı dikkatle inceledim, kadıncağızın büyük bir haksızlığa uğradığını gördüm. Bu haksızlığı dilekçe komisyonu düzel-

tebilirdi ancak. Senin dilekçen de oradaydı zaten. Komisyona başvurdum, elimden geleni yaptım.

Af kararının kopyasını yol uyorum sana. Adresini kontes Yekaterina İvanovna'dan aldım. Kararın aslı, Maslova'mn mahkemesi yapılırken yattığı cezaevi müdürlüğüne yol andı, sanırım oradan da hemen Sibirya'da gerekli yere yol arlar onu. Bu mutlu haberi bir an önce duyurayım sana dedim.

Dostça sıkarım elini. Arkadaşın Selyenin.

Çarlık katına verilen dilekçeleri kabul komisyonu. başlıklı resmî kâğıtta sayı numarası, masa numarası, tarihten sonra şöyle yazıyordu: Çarlık katma verilen dilekçeleri kabul komisyonu başkanlığı emriyle Yekaterina Maslova'ya dilekçesinin gözönüne alınarak kürek cezasının Sibirya'da daha yakın bir yere sürgün cezasına çevrildiği bildirilir.

Haber hem sevinç verici, hem önemliydi: Nehlüdof'un Katyuşa için de kendi için de yapabileceği her şey gerçekleşmişti. Katyuşa'nın durumundaki bu değişiklik Nehlüdof'ia onun arasındaki ilişkiye yeni güçlükler getirecekti. Katyuşa bir kürek cezalısı olduğu sürece, Nehlüdof'un onunla evlenme önerisi olamayacak bir şeydi, onun durumunu hafifletmeye yarıyordu yalnızca. Oysa beraber yaşamalarına bir engel kalmıyordu şimdi. Nehlüdof hazır değildi böyle bir şeye. Hem sonra ya Simonson'Ia ilişkisi? Dünkü sözlerinin anlamı neydi Katyuşa'nın? Simonson' la evlenmeye razı olursa akıl ıca bir karar mı vermiş olurdu acaba? Nehlüdof cevap bulamıyordu bu sorulara. Şimdilik bir yana bıraktı onları. Sonra anlaşılır her şey geçirdi içinden, şimdi bir an önce onu görmeye, sevinçli haberi ona vermeye, onu kurtarmaya çalışmalıyız. Elindeki kopyanın bunun için yeterli olduğunu sanıyordu. Postaneden çıkınca arabacısına cezaevine çekmesini söyledi.

General cezaevine gitmesine izin vermemişti; ama Nehlü-dof, o güne kadar başından geçen olaylardan, büyük memurlardan elde edilemeyen bir şeyin küçüklerden çoğu kez kolaylıkla elde edilebildiğini bildiği için, Katyuşa'ya mutlu haberi iletmek, Kri tsof'un sağlık durumunu öğrenmek, Mariya Pavlovna'yla ona, generalin söylediğini duyurmak amacıyla cezaevine gitmeye karar vermişti. Olursa, Katyuşa'yı serbest de bıraktıracaktı.

Cezaevi müdürü çok uzun boylu, şişman, mağrur duruşlu— 476 —bir adamdı. Bıyıkları, favorileri ağzının çevresinde kıvır kıvırdı, Nehlüdof'u

pek sert karşıladı; komutanlığın izni olmadan hiç kimseyi cezalılarla görüştüremeyeceğini açıkça söyledi. Nehlüdof'un, başkentle bile görüştüğünü söylemesi üzerine:

— Olabilir, dedi, ama ben görüştüremem.

Ses tonuyla şöyle söylemek istiyordu sanki: Siz başkent beyleri bizi şaşırtacağınızı

sersemleteceğinizi sanırsınız, ama doğu Sibirya'da bile olsak, dünyadan haberimiz vardır bizim, bunu gösteririz de size.

Çar'ın dilekçe komisyonundan gelen kâğıt da etki etmedi müdüre. Nehlüdof'un cezaevine girmesine kesinlikle izin vermedi. Nehlüdof büyük bir saflıkla, bu kopyanın belki de Maslo-va'nın serbest bırakılmasına yeteceğini söylemesi üzerine, müdür küçümsemeyle gülümsedi; bir cezalının serbest bırakılması için doğrudan doğruya genel müdürlükten yazı gelmesi gerektiğini anlattı. Ama affedildiğini Maslova'ya bildireceğine, emir gelir gelmez de onu bir saat bekletmeden hemen serbest bırakacağına söz verdi.

Kriltsof'un sağlık durumu üzerine bilgi de vermedi; cezaevinde böyle bir cezalının bulunduğunu söylemeye bile yetkisi olmadığını anlattı. Böylece, hiç bir şey elde edemeden arabasına bindi Nehlüdof(otele döndü.

Müdürün ona böylesine sert davranmasının sebebi, alacağından bir kat fazla insan doldurulmuş

cezaevinde tifo salgını olmasıydı. Yolda arabacı şöyle anlatıyordu ona: Cezevinde sapır sapır dökülüyor insanlar. Bir hastalık var içerde. Günde yirmi, yirmi beş kişi gömüyorlar.

XXIV

Nehlüdof, cezaevinde işi ters gittiği halde neşesinden, heyecanından hiç bir şey kaybetmeden, Maslova'nın affedilmesiy-le ilgili yazının gelip gelmediğini öğrenmek için valiliğe uğradı.

Gelmemişti. Hemen otele gitti, Selyenin'le avukata birer mektup yazıp bildirdi durumu. Mektupları

bitirince saatine baktı; generalin yemeğine gitme zamanı gelmişti.

Yolda, Katyuşa'nın bu haberi, affedilmesini nasıl karşılayacağını düşünüyordu. Nereye yol ayacaklardı onu acaba? Nasıl

yaşayacaklardı beraber? Simonson ne olacaktı? Katyuşa'nın Si-monson'a karşı tutumu neydi?

Katyuşa'da olan değişikliği hatırladı. Arkasından geçmişi geldi aklına.

Unutmalıyım bunu, silip atmalıyım bel eğimden, diye geçirdi içinden. Bu düşünceyi hemen kovdu.

Zaman gösterecek her şeyi dedi kendi kendine; generale ne söylemesi gerektiğini düşünmeye koyuldu.

Nehlüdof'un yabancısı olmadığı, ancak varlıklıların, büyük memurların evinde görülen zenginlik generalin masasında da vardı. Aylardan beri her şeyden yoksun olan Nehlüdof'un pek hoşuna gitmişti böyle bir sofraya oturmak.

Generalin karısı eski Petersburg sosyetesinden, Nikola sarayının önde gelen kadınlarındandı.

Fransızcayı Rusçadan daha rahat konuşuyordu. Dimdik duruyor, el kol hareketi yaparken dirseklerini bedeninden ayırmıyordu. Kocasına karşı ağırbaşlı bir saygıyla, şefkatle; konuklarınaysa başka başka davranıyordu. Nehlüdof'u içtenlikle, gizli bir yakın ilgiyle karşıladı. Bu ilgi, yeteneklerini yeniden tanıttı Nehlüdof'a, tatlı bir haz verdi ona. Generalin karısı, Nehlüdof'un, onu Sibirya'ya getiren tuhaf, ama dürüst davranışından haberdar olduğunu, Nehlüdof'u çok çok iyi, saygıdeğer bir insan saydığını gizlemiyordu. Bu ince ilgi, generalin evindeki huzur, rahatlık, zenginlik üzerinde etkisini göstermişti. Zenginliğin, güzel yemeklerin hazzına; alışık

olduğu çevrenin insanları rasındaki ilişkilerin inceliğine, hoşluğuna bıraktı kendini. Son zamanlarda içinde yaşadığı dünya bir düştü sanki: uyanmıştı şimdi, gerçek hayata dönmüştü.

Yemekte, aileden olanlardan —generalin, kocasıyla gelmiş kızından, yaverden— başka bir İngiliz, altın ticareti yapan bir tüccar; bir de Sibirya'nın uzak il erinden birinin valisi vardı. Hepsinden de hoşlanmıştı Nehlüdof.

Fransızcayı çok kötü, ama İngilizceyi son derece etkili konuşan, al yanaklı, sağlıklı İngiliz çok dolaşmıştı; Amerika, Hindistan, Japonya, Sibirya üzerine ilginç şeyler anlatıyordu.

Bir köylünün oğlu olan altın tüccarı —Londra'da dikilmiş, pırlanta düğmeli takım frak giyiyordu; büyük bir kitaplığa vardı, hayır işlerine yardım ederdi her zaman, Avrupa aydınlan gibi düşünürdü

— Avrupa kültürü aşılanmış sağlıklı bir Rus köylüsün-— 478 —den elde edilen yeni, iyi insan örneği olduğu için hoşuna gitmişti Nehlüdof'un.

Uzak ilin valisi, Nehlüdof Petersburg'dayken sözü öylesine çok edilen bakanlık danışmanından başkası değildi. Seyrek saçları kıvırcık, mavi gözlerinden kibarlık okunan, bedeninin ait bölümü

çok kalın, beyaz tombul parmaklan yüzük dolu, gülüşü içten, şişman bir adamdı. Ev sahibi, rüşvetçiler içinde olduğu halde, rüşvet almadığı için severdi onu. Müziğe pek düşkün, kendi de iyi piyano çalan ev sahibesiyse, iyi bir müzikçi olduğu, iki kişi beraber piyano çaldıkları için büyük değer veriyordu ona. Nehlüdof öylesine iyi bir ruhsal durum içindeydi ki, bu adama karşı bile nefret duymuyordu.

Herkese yardıma koşmaya hazır, gerdanı hafif morarmış, neşeli, hareketli yaver içtenliğiyle canayakın bir insandı.

Nehlüdof'un hoşuna en çok, generalin sevimli kızıyla kocası gitmişti. Günleri iki çocuğuyla dopdolu, güzel sayılamayacak, temiz yürekli, genç bir kadındı generalin kızı, Anne, babasıyla uzun süre cenkleştikten sonra severek evlendiği, Moskova üniversitesini bitirmiş, alçakgönül ü, zeki

kocası, sevdiği, incelediği, yok olmaktan kurtarmaya çalıştığı azınlıklarla ilgili istatistikler işinde çalışıyordu.

Nehlüdof'a hepsi de yakınlık gösteriyordu; ilgi çekici bir insanla karşılaştıklarına sevindikleri bel iydi. Salona resmî giysisi, boynunda beyaz haç nişanıyla gelen general, Nehlüdof'un elini eski bir dostuymuş gibi sıktı; konuklarını masaya buyur etti. Generalin, sabahki görüşmelerinden sonra neler yaptığı sorusuna Nehlüdof, postaneye gittiği, ilgilendiği cezaimin affedildiğini öğrendiği cevabını verdi; cezaevine girmesine izin verilmesini istedi gene.

General, besbel i yemekte işten söz edildiğine canı sıkılmış, yüzünü buruşturdu, cevap vermedi Nehlüdof'a, İngilizce döndü, Fransızca:

— Votka ister misiniz? dedi. .

İngiliz, o gün büyük kiliseyi, atelyeyi gördüğünü, cezaevini dolaşmayı da çok istediğini anlattı.

General, Nehlüdof'a döndü:

— Bu güzel işte, beraber gidersiniz.

Yaverine:

Giriş kâğıdı verin onlara, dedi. Nehlüdof, İngilizce:

— Cezaevine akşam gitmeyi yeğlerim ben, dedi, herkes içerdedir o zaman, herhangi bir hazırlık yoktur, her şey olduğu gibidir. General:

— Bütün güzel iğiyle mi görmek istiyor orasını? diye sordu. Görsün bakalım. Kaç kere yazdım, dinlemiyorlar beni. Varsın yabancı basından öğrensinler.

Nehlüdof ev sahibesiyle İngilizin arasında oturuyordu. Karşısında generalin kızıyla vali vardı.

Yemekte aralıklarla devam ediyordu konuşma. İngiliz, Hin-distandan söz etti; generalin pek sert eleştirdiği Tonkinsk bilimsel gezisinden, Sibirya'da alıp yürümüş düzenbazlıktan, rüşvetçilikten konuştular. Bütün bunlar pek az ilgilendiriyordu Neh-lüdof'u.

Ama yemekten sonra konuk salonunda kahve içerlerken ev sahibesiyle İngiliz, bir de Nehlüdof arasında Glanstone üzerine çok ilginç bir konuşma başladı. Nehlüdof oldukça güzel şeyler söyledi. Güzel bir yemekten, içkiden, kahveden sonra kibar, kültürlü insanlar arasında yumuşacık bir koltukta oturmak giderek neşelendiriyordu onu. İngilizin isteği üzerine ev sahibesiyle vali piyanonun başına oturup beraberce piyanoya uyguladıkları Bethoven'in beşinci senfonisini çalmaya başladıklarından Nehlüdof'un içini çoktan beri duymadığı bir duygu doldurdu. Ne denli iyi bir insan olduğunu ilk kez şimdi anlıyormuş gibi sevinçliydi.

Piyano çok güzel, beşinci senfoninin çalmışı daha güzeldi. Hiç değilse, bu senfoniyi iyi bilen, seven Nehlüdof'a öyle gelmişti. O güzelim andanteyi dinlerken kendi iyiliğini, erdemlerini sezinlemenin verdiği duygululuktan burun kemiğinin sızladığını hissetti.

Çoktan beri uzak olduğu bir hazzı ona tattırdığı için ev sahibesine teşekkür ettikten sonra gitmeye hazırlanıyordu ki, generalin kızı kararlı adımlarla geldi Nehlüdof'un yanına, yüzü kı-zararak:

— Çocuklarımı sormuştunuz, dedi, görmek ister misiniz onları?

Annesi, kızının içten, sevimli kabalığına gülümsedi:

— Çocuklarını herkesin görmekten haz duyacağını sanır. Prense ne senin çocuklarından?

Bu taşan, mutlu analık sevgisi duygulandırmıştı Nehlüdof'u.

— Tersine, çok isterim, dedi. Gösterin lütfen.

General, oyun masasından —damadı, altın tüccarı, bir de yaveriyle kâğıt oynamaya oturmuştu—seslendi:

— Prense ufaklıklarını gösterecek. Gidip görevinizi yapın.

Prens, gidin.

Genç kadın —şimdi çocukları eleştirmeye başlayacaklarından korktuğu için olacak— Nehlüdof'un önünden çabuk adımlarla yürüdü. Yüksek tavanlı, duvar kâğıtları beyaz, koyu abajurlu, küçük bir lâmbanın ısıttığı odada yanyana iki karyola vardı; karyolaların arasında elmacık kemikleri çıkık, içten görünüşlü, beyaz önlüklü bir dadı oturuyordu. Genç kadınla Nehlüdof'u görünce ayağa kalktı, selâm verdi. Generalin kızı birinci karyolanın üzerine eğildi. Karyolada uzun, kıvır kıvır saçları yastığın üzerine serilmiş, küçücük ağzı açık, sere serpe uyuyan iki yaşlarında bir kız çocuğu vardı.

Anne, altından çocuğun beyaz, minnacık ayağı çıkmış mavi çizgili battaniyeyi düzeltirken:

— Bu Katya'dır, dedi. Güzel mi? İki yaşında daha.

— Çok güzel!

— Bu da Vasük, dedesi öyle diyor ona. Bambaşka bir yüzü var. Tam bir Sibiryalı. Öyle değil mi?

Nehlüdof, yüzükoyun uyuyan tombul çocuğa iyice baktıktan sonra:

— Çok tatlı bir çocuk dedi.

— Sahi mi? diye sordu.

Annesi derin anlamlı bir gülümsemeyle:

Nehlüdof, zincirleri, traş edilmiş kafaları, cezalılara atılan kırbaçları, menzil erdeki yüz kızartıcı

ahlâksızlığı, ölmek üzere olan Kriltsof'u, bütün geçmişiyle Katyuşa'yı hatırladı.

İmrendirmişti onu bu huzur, böyle mutlu olmak isteği doldurmuştu içini. Çocukları birkaç kere daha övdükten; onu büyük bir dikkatle dinleyen genç anneyi böylece mutlu ettikten sonra, onun arkasından konuk salonuna yürüdü. İngiliz bekliyordu onu.

cezaevine beraber gideceklerdi, öyle sözleşmişlerdi. Nehlüdof, herkesin elini sıkarak, İngilizle beraber çıktı.

Dışarda hava değişmişti. Lapa lapa kar yağıyordu. Yol, evlerin damları, ağaçlar, avlu, paytonun üstü, atın sırtı bembeyaz olmuştu. İngilizin kendi arabası vardı; Nehlüdof, İngilizin arabacısına cezaevine gideceğini söyledikten sonra paytona bindi, içinde hiç de hoş olmayan bir görevi yerine getirmenin verdiği tatsız duygu, karda güçlükle ilerleyen, yaylı paytonuyla İngilizin arkasından gitti.

XXV

Büyük kapısının dibinde nöbetçisiyle, feneriyle cezaevinin kasvetli yapısı —şimdi yolunu da, damını da, duvarlarını da örten tertemiz, beyaz örtüye karşın— hepsinde ışık olan ön pen-cereleriyle sabahkinden çok daha kasvetli görünüyordu.

Mağrur müdür kapıya çıktı, Nehlüdof'la İngilize verilen giriş kâğıdını fenerin ışığında okuduktan sonra, buna akıl erdireme-miş gibi silkti güçlü omuzlarını; ama emrin gereğini yaparak, konuklara arkasından gelmelerini söyledi. Avludan geçirdi onları, sağdaki kapıdan girip merdiveni çıkardı, kendi odasına götürdü. Oturmalarını söyledikten sonra, onlara ne gibi hizmetinin dokunabileceğini sordu. Nehlüdof'un Maslova'yı hemen görmek istediğini öğrenince, gardiyana gidip onu getirmesini söyledi. Sonra İngiliz'in Nehlüdof aracılığıyla sorduğu sorulara cevap vermeye başladı. İngiliz:

— Cezaevi kaç kişiliktir? diye soruyordu. Kaç cezalı var burada şimdi? Kaç erkek, kaç kadın, kaç

çocuk? Kürek cezası kaç kişi, sürgünler, gönül üler kaçar kişi?

Nehlüdof, İngiliz'in söylediklerini Rusçaya, müdürün cevaplarını İngilizceye, ne anlama geldiklerini anlamadan çeviriyordu. Katyuşa'yla biraz sonra görüşeceği düşüncesi nedense çok heyecanlandırıyordu onu. Bir cümleyi İngilizceye çevirirken yaklaşan ayak sesleri duyduğunda yüreği daha hızlı vurmaya başladı; odanın kapısı açılıp da—çoğunlukla olduğu gibi— gardiyanın arkasında örtülü, blûzlu Katyuşa'yı görünce ağır bir duygu çöktü içine. Katyuşa, başı önünde, çabuk adımlarla odaya girerken, Neh-Diriliş — F: 31— 482 —

lüdof ona bakarak, Yaşamak istiyorum diye düşündü, Bir ailem, çocuklarım, insanca bir hayatım olsun istiyorum.

Ayağa kalkıp ona doğru birkaç adım attı. Katyuşa'nın yüzünde soğuk, tuhaf bir ifade vardı.

Nehlüdof'a sitem ettiği zaman yüzünde olan ifadeydi bu. Kâh kızarıp bozararak, kâh kanı

çekilerek bluzunun kenarıyla sinirli sinirli oynuyor, arada bir başını kaldırarak Nehlüdof'a bakıyor, sonra gene yere indiriyordu bakışım Nehlüdof.

— Affedildiğinizi duydunuz mu? diye sordu.

— Duydum. Gardiyan söyledi.

— Emir gelir gelmez cezaevinden çıkıp, istediğiniz yere yerleşebilirsiniz. Düşünürüz…

Maslova sabırsızlıkla kesti Nehlüdof'un sözünü:

— Düşünecek bir şey yok. Vladimir İvanoviç nereye giderse ben de oraya gideceğim. Heyecanlı

olduğu halde, Nehlüdof'un gözlerinin içine bakarak, —ne söyleyeceğini önceden hazırlamış gibi—

çabuk, tane tane konuşuyordu.

Nehlüdof:

— Öyle mi, dedi.

— Evet Dmitri İvanoviç, onunla beraber yaşamamı isterse —korkuyla sustu bir an, düzeltti— yani onun yanında olmamı isterse, daha ne isterim? Bunu mutluluk saymalıyım kendim için. Daha ne?.. Nehlüdof, İkisinden biri diye geçirdi içinden, Ya Simonson'u sevdi, yapmayı düşündüğüm fedakârlığı istemiyor, ya da hâlâ beni seviyor, mutluluğum için reddediyor beni, Simon-son'a giderek, geri dönüş yol arını tamamen kapıyor, gemilerini yakıyor. Kendi kendinden utanıyordu Nehlüdof. Yüzünün kızardığını hissetti.

— Onu seviyorsanız… diye başladı.

— Sevmenin ya da sevmemenin bir anlamı yoktur artık benim için. Bıraktım öyle şeyleri. Vladimir İvanoviç çok iyi bir insan.

— Evet, öyle olsa gerek… İyi bir insan, hem sanırım… Katyuşa, Nehlüdof'un gereksiz bir şey söyleyeceğinden, ya

da kendisinin her şeyi açığa vuracağından korkmuş gibi kesti gene Nehlüdof'un sözünü. Esrarlı, şehlâ bakışını Nehlüdof'un gözlerinin içine dikerek:

— Sizin istediğiniz şeyi yapmıyorsam bağışlayın beni Dmit-

ri İvanoviç, dedi. Bel i zaten bunun istediğiniz şey olmadığı. Hem sizin de hakkınız var yaşamaya.

Katyuşa, biraz önce kendi kendine söylediği şeyin aynını söy-lüyordu Nehlüdof'a, ama şimdi bambaşka duygular vardı içinde. Yalnızca utanç duymuyordu, Katyuşa için kaybettiği her şeye de acıyordu.

— Bunu beklemiyordum, dedi. Katyuşa tuhaf bir gülümsemeyle:

— Bunda üzülecek bir şey yok, dedi.

— Üzülmüyorum, hoşuma bile gitti, elimden gelse daha da /ardım etmek isterdim size.

Katyuşa:

— Bize, dedi —Bize diyordu— hiç bir şey lâzım değil, Benim için o kadar çok şey yaptınız ki. Siz olmasaydınız.,

Sesi titredi, sözünün sonunu getiremedi. Nehlüdof:

— Bana teşekkür etmenizin gereği yok, dedi. Katyuşa:

— Bırakalım, diye mırıldandı. Tanrı karar versin. Siyah gözleri dolu dolu olmuştu.

— Ne iyi kadınsınız! dedi Nehlüdof. Katyuşa gözyaşları arasından:

— Ben mi iyiyim? diye sordu. Acı bir gülümseme ısıttı yüzünü. İngiliz girdi araya:

— Are you ready? (1) Nehlüdof:

— Dîrectly, (2) dedi.

Maslova'ya dönüp Krıltsof'u sordu. Genç kadın, heyecanı biraz yatıştıktan sonra, bildiklerini anlattı: Krıltsof yolda çok ağırlaşmıştı, buraya gelince hemen revize yatırmışlardı onu. Mariya Pavlovna çok üzülmüş, revire hastabakıcı olarak alınması için yalvarmış, ama kabul etmemişler.

Maslova, İngilizin sabırsızlandığını farkedip:

— Gidebilir miyim artık? diye sordu. Nehlüdof:

(1) Hazır mısınız? (İngilizce, L. N. Tolstoy'un çevirisi.) (2) Şimdi. (İngilizce, L. N. Tolstoy'un çevirisi.)

— Vedalaşmıyorum sizinle, dedi, görüşeceğiz gene. Maslova işitilir işitilmez bir sesle:

— Bağışlayın beni, dedi.

Gözgöze geldiler. Şehlâ bakışından, Al ahaısmarladık diyeceğine, Bağışlayın derkendi içli gülümseyişinden Nehlüdof, Katyuşa'yı bu kararı vermeye zorlayan nedenin düşündüğü

nedenlerden ikincisinin doğru olduğunu anlamıştı: Seviyordu onu Katyuşa; onu kendine bağlamakla Nehlüdof un hayatını zehir edeceğini, Simonson'a giderse onu özgürlüğüne kavuşturacağını düşünmüştü; çoktan beri yapmayı istediği şeyi en sonunda yapabildiğine seviniyordu şimdi, ama ondan ayrıldığına da üzülüyordu.

Nehlüdof'un elini sıktı, hızla dönüp çıktı odadan.

Nehlüdof, İngiliz'e baktı. Küçük not defterine bir şeyler yazıyordu İngiliz. Nehlüdof duvarın dibindeki tahta sıraya oturdu. Oturur oturmaz korkunç bir bitkinlik çöktü üzerine. Ne uykusuzluktu onu böyle bitkin düşüren, ne aylarca süren yolculuk, ne de heyecan; yasamaktan, hayatın tümünden yorulduğunu hissediyordu. Sıranın arkalığına yaslandı, gözlerini kapadı, bir an derin bir uykuya daldı.

Müdür:

— Hücreleri dolaşmak ister misiniz artık? diye sordu.

Nehlüdof gözlerini açtı, şaşkın şaşkın bakındı çevresine. İngiliz yazmayı bitirmiş, hücreleri görmek istiyordu. Nehlüdof yorgun argın, isteksiz, onlarla beraber çıktı.

XXVI

Holü, boğucu bir pis kokunun doldurduğu koridoru —doğrudan doğruya döşemeye işeyen iki cezalıyı görünce çok şaşırmışlardı orada— geçip, gardiyanların arkasından ilk hücreye girdiler.

Kürek cezalılarının hücresiydi burası. Ranzalar orta yerdeydi, cezalıların hepsi yatmıştı. Yetmiş

kişiydiler. İstif olmuşlardı sanki. Girenleri görünce, zincirlerini şakırdatarak hepsi fırladı yerinden, ranzalarının yanında ayakta durdular. Tepeleri traş-h başları parlıyordu. İki kişi doğrulmamıştı.

Biri, yüzü kıpkırmızı —ateşli olduğu bel iydi— genç bir adamdı; öteki yaşlıydı, durmadan inliyordu.

İngiliz, genç cezalının çoktan beri mi hasta olduğunu sordu.

Müdür, sabah hastalandığını, ihtiyarınsa midesinin eskiden beri ağrıdığını, ama revir dolu olduğu için yatıramadıklarını söyledi. İngiliz, başını iki yana sal adı; bu insanlara birkaç sözcük söylemek istediğini söyledi; Nehlüdof'dan, söyleyeceklerini Rusçaya çevirmesini rica etti. İngi izin, Sibirya'daki sürgün yerlerini, cezaevlerini görüp yazmaktan başka bir amacının daha olduğu anlaşılmıştı: Kişinin dinle, günahlarının cezasını çekmekle huzura kavuşacağına inancını

yaymaya çalışıyordu.

— İsa'nın onlara acıdığını, onları sevdiğini, onlar için de öldüğünü söyleyin onlara, dedi. Buna inanırlarsa, kurtulurlar.

İngiliz konuşurken cezalılar ranzalarının yanında hazırolda dinliyorlardı onu.

— Söyleyin onlara, bu kitapta böyle deniyor. Okuma yazması olanlar var mı?

Yirmiden çok okuma yazması olan çıktı. İngiliz, çantasından ciltli birkaç Kutsal Kitap çıkardı; kaba kumaştan yenlerden uzanan kalın, siyah tırnaklı, adaleli el er, birbirini iterek uzandı ona. iki İncil verdi bu hücreye, ötekine yürüdü. Öteki hücrede de aynı durum vardı. Hava pis mi pisti gene; karşıda, pencerelerin arasında aynı tasvir asılıydı, kapının hemen sağında bir el yüz yıkama teknesi vardı gene. Burada da istif olmuş gibi yatıyorlardı cezalılar, konukları görünce fırladılar yattıkları yerden —üçü inmedi yere bu kez— ikisi yataklarında doğruldu hafifçe, biri yatmaya devam etti, başını kaldırıp

bakmadı bile gelenlere; üçü de hastaydı. İngiliz aynı şeyleri burada da söyledi, iki de İncil verdi.

Üçüncü hücreden gürültü patırtı, bağrışmalar geliyordu. Müdür kapıya vurdu, Susun! diye bağırdı.

Kapı açılınca, birkaç hastadan, kavga eden iki kişiden başka hepsi ranzanın yanında hazırola geçti gene. Kavga edenlerden biri ötekinin saçına, öteki de sakalına yapışmıştı, öfkeyle çekiyorlardı. Gardiyan yanlarına koşunca bıraktılar birbirlerini. Birinin burnu kanamış; salyası, sümüğü birbirine karışmıştı, kaftanının yeniyle siliyordu onları; öteki de sakalından kopan kıl arı

ayıklıyordu.

Müdür, sertçe:

— Çavuş! diye bağırdı.

Kırmızı yüzlü, güçlü kuvvetli bir adam çıktı öne. Gözlerinin iÇi gülerek: .
— 486

—

.— Engel olamıyorum onlara efendim, dedi. Müdür kaşlarını çatarak:

— Ben olurum, dedi.

— What did they fight for? (‘) diye sordu.

Nehlüdof hücre çavuşuna cezalıların niçin kavga ettiklerini sordu. Çavuş gülümsemeye devam ederek:

— Ayaklarına sardıkları bez için dedi. Bu vurdu önce, öteki de geri kalmadı ondan.

Nehlüdof anlattı İngiliz’e. İngiliz müdüre döndü:

— Birkaç sözcük söyleyebilir miyim onlara? Nehlüdof, Rusçaya çevirdi. Müdür:

— Söyleyebilirsiniz, dedi.

İngiliz, deri ciltli İncil'ini çıkardı. Nehlüdof'a:

— Lütfen çevirin, dedi. Sizler bir konuda anlaşamadığınız için kavga ettiniz, oysa bizlerin uğruna canını veren İsa, aramızdaki anlaşamamazlıkları hal etmek için başka bir yol göstermiştir bize.

Sorun onlara bakalım, İsa'nın yasasına göre, bize kötülük eden bir insana karşı nasıl davranmamızın gerektiğini biliyorlar mı?

Nehlüdof, İngiliz'in sözlerini, sorusunu Rusçaya çevirdi. Cezalılardan biri, yan gözle mağrur müdüre bakarak, çekingen:

— Komutana mı bildiririz? diye sordu. Bir başkası:

— Ağzının payını verdim mi bir daha etmez sana kötülük, dedi. Gülüşmeler duyuldu. Nehlüdof cezalıların cevaplarını İn-gilizceye çevirdi. İngiliz:

— Söyleyin onlara, dedi, tam tersini yapmalıdırlar bunun: Bir yanağına vurulursa ötekini uzatacaksın.

Bunu söylerken yanağını uzatmıştı.

Nehlüdof, Rusçaya çevirdi.

Bir ses duyuldu cezalılar arasından:

— Kendi bir denese bunu bakalım. Yatan hastalardan biri:

— Ya ötekine de yapıştırırsa tokatı herifçioğlu? dedi, o zaman neyi uzatacaksın?

O Niçin kavga ediyorlardı? (İngilizce, L. N. Tolstoy'un çevirisi.)

— Geberinceye kadar sopa yersin. Köşedekilerden biri:

— Denesin hele bir de görelim, dedi.

Kahkahayla gülmeye başladı. Herkes katıla katıla gülüyordu. Dayak yiyen cezalı bile —yüzü gözü

kan içinde— gülüyordu.

İngiliz hiç bozulmadı buna; Nehlüdof'dan, olamayacak gibi görülen bir şeyin inananlar için çok kolay olduğunu onlara söylemesini istedi.

— Sorun bakalım, içki içiyorlar mı? Bir ses duyuldu:

— Elbette.

Gene makaraları koyverdiler.

Bu hücrede dört hasta vardı. İngilizin, hastalan için bir hücreye toplamadıkları sorusuna müdür, kendilerinin istemedikleri cevabını verdi.

— Bulaşıcı değildir hastalıkları. Sağlık memurumuz devamlı olarak ilgileniyor onlarla.

Bir ses duyuldu cezalılar arasından:

— İki haftadır adımını atmadı buraya…

Müdür sesini çıkarmadı, konukları öteki hücreye götürdü. Gene açtılar kapıyı, gene kalktılar cezalılar, gürültüyü kestiler, ingiliz İncil dağıttı gene. Beşinci, altıncı, daha sonraki hücrelerde de aynı şeyler oldu.

Kürek cezalılarından sürgünlere, sürgünlerden gönül ülere, kendi isteğiyle gelenlere geçtiler. Her yerde aynı durum vardı: Aç, hasta, duygusuz, horlanmış, özgürlüklerinden yoksun edilmiş bu insanların yabani hayvanlardan ayrı yanları yoktu.

Dağıtacağı kadar İncil'i dağıtan İngiliz başka vermiyor, cezalılarla konuşmuyordu bile. Burada gördükleri, -en önemlisi de— boğucu hava

enerjisini tüketmişti anlaşılan; hücreleri, her hücrede hangi cezalıların yattığını söyleyen müdüre yalnızca, Al right(‘) diyerek dolaşıyordu. Hâlâ aynı

bitkinliği, umutsuzluğu hisseden Nehlüdof, onları bırakıp gidemeyecek kadar güçsüz, uykuda gibi dolaşıyordu onlarla.

(1) Çok güzel. (İngilizce).XXVII

Sürgünlerin hücrelerinden birinde, o sabah salda gördüğü tuhaf ihtiyarı görünce çok şaşırdı

Nehlüdof. Saçı sakalı karmakarışık bu ihtiyar—yüzü kırış kırıştı; sırtında yırtık pırtık, kiril, kül rengi bir gömlek, ayağında gene öyle bir pantolon vardı; yalın ayaktı— ranzalardan birinin dibinde yerde oturuyor, soru dolu, sert bakışlarla, gelenlere bakıyordu. Kirli bir görünüşü vardı; ama yüzü

salda olduğundan daha bir ciddî, canlıydı. Müdür içeri girince, öteki hücrelerde olduğu gibi, cezalılar hemen fırladılar yattıkları yerden, hazırola geçtiler; ihtiyar kıpırdamadı yerinden.

Gözlerinin içi parlıyordu, öfkeyle çatmıştı kaşlarını.

Müdür:

— Ayağa kalk! diye bağırdı.

İhtiyar hâlâ kıpırdamıyordu. Küçümser bir gülümseme vardı

dudaklarında.

— Uşakların kalkar ayağa senin karşında, diye mırıldandı.

Ben uşağın değilim ama.

Müdürün alnını göstererek:

— Alın yazınım senin… diye ekledi. Müdür öfkeyle üzerine yürüdü ihtiyarın.

— Ne-e-e? Ne dedin?

Nehlüdof müdürü tuttu, çabuk çabuk konuşarak:

— Tanıyorum bu adamı, dedi. Niçin attılar onu buraya? Müdür, ihtiyara yan gözle, öfkeli öfkeli bakarak:

— Kimlik kâğıdı olmadığı için polis yol amış, dedi. Yol a-mayın, diyoruz, hâlâ yol uyorlar.

İhtiyar Nehlüdof'a döndü:

— Sen de bu gâvurlardansın galiba?

— Hayır, dedi Nehlüdof, görmeye geldim cezaevini.

— Gâvurların insanlara nasıl eziyet ettiklerini görmeye geldin demek? Gör işte. Toplayıp kafese sokmuşlar hepsini. Kişioğlu alın teriyle kazanıp yemelidir; oysa bu adam domuz gibi kapamış

onları, hayvanlaşsınlar diye, çalıştırmadan besliyor.

İngiliz:

— Ne diyor? diye sordu.

Nehlüdof, ihtiyarın, insanları cezaevine kapadığı için müdürü suçladığını söyledi. İngiliz:

— Sorun ona bakalım, dedi, yasaları çiğneyen insanları ne yapmalı onca?

Nehlüdof soruyu Rusçaya çevirdi. İhtiyar, sık dişlerini parlatarak gülümsedi. Küçümser bir tavırla:

— Yasaları! diye tekrar etti. Önce soydu soğana çevirdi herkesi; toprağı, zenginlikleri aldı

insanların elinden, üzerine oturdu, ona karşı çıkanları öldürdü; sonra da aldıklarını ondan geri almasınlar, onu öldürmesinler diye yasalar koydu. Eskiden koysaydı ya bu yasaları.

Nehlüdof, İngilizceye çevirdi. İngiliz gülümsedi.

— Söyleyin ona, dedi, hırsızları, katil eri ne yapmalı şimdi, onu söylesin.

Nehlüdof gene çevirdi soruyu. İhtiyar kaşlarını çattı.

— Söyle ona, dedi, gâvurluğu bırakırlarsa ne hırsız kalır dünyada, ne de katil. Böyle söyle ona.

Nehlüdof, ihtiyarın söylediklerini İngilizceye çevirince İngiliz:

— He is crazy, (‘) dedi. Omuz silkerek çıktı hücreden. İhtiyar, oyalanan Nehlüdof’a:

— Sen kendi işine bak, diye mırıldandı. Her koyun kendi bacağından asılır. Kimi cezalandıracağını, kimi bağışlayacağını Tanrı bilir, biz bilemeyiz bunu. Kendi kendinin efendisi ol, efendi kalmaz yeryüzünde. Hadi git, git… Gâvurların insanları bitlere pirelere nasıl yem ettiklerini gördün artık. Git, git!..

Nehlüdof koridora çıktığında müdürle İngiliz, kapısı açık, boş bir hücrenin önünde duruyordu İngiliz, bu hücrenin ne işe yaradığını soruyor, müdür de ona buranın ölü odası olduğunu anlatıyordu. Nehlüdof, müdürün söylediklerini İngilizceye çevirince, İngiliz:

— O! dedi. İçeri girmek istedi.

-Ölü odası, değişik yanı olmayan, küçük bir hücreydi. Duvarda bir gaz lâmbası yanıyor; soluk ışığı, sol köşedeki gelişigüzel yığılmış torbaların, odunların, sağdaki ranzalara uzatılmış dört ölünün üzerine düşüyordu. Ev dokuması keten bezinden gömlekli kaba ayakkabılı birinci ölü uzun boyluydu; küçük sivri bir sakalı

(1) Deli bu adam. (İngilizce.)

vardı, başının yarısı traş edilmişti. İyice katılaşmıştı bedeni, morarmış kol arı —önlüğünde göğsünün üzerine kavuşturuldukları bel iydi— yana düşmüştü. Çorapsız bacakları da ayrılmıştı.

Yanında beyaz etek blûzlu, çıplak ayaklı, düz saçlı yaşlı bir kadın yatıyordu. Buruşuk bir yüzü, küçük, sivri bir burnu vardı. Yaşlı kadının ötesinde pembe giysili bir erkek cesedi yatıyordu. Bu renk bir şeyi hatırlatır gibi oldu Nehlüdof'a. Yaklaşıp baktı.

Küçük, sivri, dimdik duran bir sakalı, güzel bir burnu, beyaz geniş bir alnı, seyrek, kıvırcık saçları

vardı. Tanımıştı bunları, gözlerine inanamıyordu. Dün bu yüzü öfkeyle, ıstırapla kaplı görmüştü.

Şimdi sakin, kıpırtısız, son derece güzeldi. Evet, Krıltsof du bu, hiç değilse onun maddi varlığının bir izi. Nehlüdof, Niçin ıstırap çekti? Niçin yaşadı? Şimdi biliyor mu acaba bunları? diye geçirdi içinden; bu sorulara cevap bulunamayacağını, ölümünden başka hiç bir şeyin gerçek olmadığını

hissetti. Birden fena-laşmıştı. İngiliz'e Al ahaısmarladık demeden, gardiyana onu dışarı

çıkarmasını söyledi; o akşam hissettiklerini enine boyuna düşünmek için yalnız kalmak ihtiyacını

duydu, otele gitti.

XXVIII

Nehlüdof yatmadı otele gelince, odasının içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Katyuşa'yla arasındaki ilgi sona ermişti. Artık gerekli değildi Katyuşa'ya; bu hem üzüyordu onu, hem utandırıyordu. Ama bu değildi ona şimdi ıstırap veren. Başka bir işi daha vardı, bitirmemişti henüz bu işini; her zamankinden daha bir acı veriyordu ona şimdi bu, bir şeyler yapmasını

istiyordu.

Son zamanlarda tanık olduğu, özel ikle o akşam şu korkunç cezaevinde gördüğü, sevimli Krıltsof'u da mahveden o kötülükler bütün gücüyle sürüp gidiyordu. Bunları yenmenin imkânı

yoktu görünüşte, nasıl yenilebileceklerini düşünmek bile imkânsızdı.

Hiç bir şeyi umursamaz general erin, savcıların, müdürlerin bu havasız, pis yere tıktıkları

yüzlerce, binlerce insan geldi gözünün önüne; onları içeri atanları suçladığı için deli denen özgür ihtiyarı, öfke içinde ölen Krıltsof'un cesetler arasındaki gü-

zel, balmumu yüzünü hatırladı. Eskiden aklına sık sık gelen soru bu kez daha bir güçlü dikilmişti karşısına, cevap bekliyordu: O muydu deli, yoksa kendilerini akıl ı sanan, bütün bunları yapanlar mı?

Dolaşmaktan yorulunca lâmbanın önünde, kanepeye oturdu; İngilizin ona verdiği, geldiğinde ceplerini boşaltırken kanepenin üzerine attığı İncil'i bir şey düşünmeden açtı. Her şeyin cevabı

vardır orada diyorlar, diye geçirdi içinden, rasgele açtığı sayfayı okumaya başladı: Matfet. Başlık XVIII.

1. O zaman öğrencileri İsa'nın yanına sokuldular, sordular Ona: Kim daha yakındır Tanrı katına?

2. İsa bir çocuk çağırdı yanma, onların arasına koydu onu.

3. Sonra şöyle dedi: Gerçeği söylüyorum size, çocuk gibi olmaz, çocuk gibi davranmazsanız çıkamazsınız Tanrı katına;

4. İşte kim bu çocuk kadar çocuklaşırsa o daha yakın olacak Tanrı katına.

Nehlüdof, kendini önemsiz gördüğü zamanlar ne denli mutlu, huzur içinde olduğunu hatırlayarak Evet, evet çok doğru bu. diye geçirdi içinden.

5. Böyle bir çocuğu benim adıma kim yanına alırsa, beni almış sayılır yanına: 6. Bana inanan böyle bir küçüğü yoldan çıkaranıysa, boynuna bir değirmen taşı bağlayıp denizin dipsiz derinliklerine at-salar daha iyi olurdu onun için.

Ne demek yanına alırsa? diye geçirdi içinde Nehlüdof. Benim adıma'nın anlamı ne? (Bu sözlerin ona hiç bir şey anlatmadıklarını hissediyordu Nehlüdof.) Boynuna değirmen taşı bağlayıp denize atmak? Hayır, belirli anlamı yok bunların. Daha önceleri de İncil'i birkaç kere eline alıp okumaya başladığını, her keresinde de, bu gibi yerlerin belirsiz anlatımı yüzünden bıraktığını hatırladı.

Yedinci, sekizinci, dokuzuncu, onuncu sözleri de okudu: Günahlardan, öteki dünyadan, cehennemde insanların çekecekleri korkunç acılardan, Tanrının yüzünü gören çocuk meleklerden söz ediliyordu bunlarda. Ne yazık ki pek düzensiz anlatılmış bunlar, diye düşünüyordu Nehlüdof, ama gene de tatlı bir duygu doluyor insanın içine okurken.— 492 —11. …Kişioğlu, mahvolanı aramaya, kurtarmaya geldi çünkü.

12. ne dersiniz? Yüz koyunu olsa birisinin, bîr tanesi kaybolsa; doksan dokuz koyunu dağ

başında bırakıp kaybolan o bir taneyi aramaya gitmez mi?

13. Hem şuna inanın ki, bulursa o koyunu, kaybolmayan o doksan dokuz koyuna sevindiğinden çok sevinir buna.

14. Babanız da yavrularından birinin yok olmasını istemez işte.

Nehlüdof Babamız bir tanesinin yok olmasını istemiyor, oysa burada yüzlerce, binlercesi birden yok oluyor. Kurtuluşları da yok. diye geçirdi içinden.

21. O zaman Pyotr yanına sokuldu, şöyle dedi: Rabbim! bana kötülük eden kardeşimi kaç

kere bağışlayacağım? yedi kere mi?

22. İsa cevap verdi: Yedi kere değil, yedi tane yetmiş kere bağışlayacaksın.

23. Tanrı katında hesap bu bakımdan, halkıyla hesap görmek isteyen kralın yaptığının aynıdır; 24. Hesap görülürken, ona on bin talant borcu olan bîr yurttaşı getirmişler karşısına; 25. Borcunu ödeyecek parası olmadığı için kral adamın da, karısının da, çocuklarının da, vannın yoğunun da satılmasını, parasının ona getirilmesini buyurmuş.

26. O zaman adam ayaklarına kapanmış kralın, Yüce Kralım! demiş, biraz izin ver bana, ödeyeceğim borcumu.

27. Kral acımış ona, salıvermiş, borcunu da bağışlamış.

28. Bu adam saraydan çıkınca doğru gitmiş, ona yüz dinar borcu olan arkadaşının yakasına yapışmış, borcunu ver diye sıkıştırmış onu.

29. Arkadaşı ayaklarına kapanmış, yalvarmış yakarmış. ona, bîraz izin ver bana, ödeyeceğim borcumu, demiş.

30. Âmâ beriki vermemiş izin, borcunu vermedi diye zindana attırmış onu.

31. Bunu gören tanıdıkları gidip krala anlatmışlar durumu.

32. Kral çağırmış adamı sarayına, kötü bîr insansın sen! demiş, yalvardığın için bütün borcunu bağışladım sana.

— 493 —

33. Benim sana yaptığımı senin de arkadaşına yapman gerekmez miydi?

Bu satırları okuyunca birden yüksek sesle:

— Hepsi bu kadar mı? dedi Nehlüdof.

Sonra, bütün benliğini kaplayan bir ses, Evet, bu kadar diye fısıldadı kulağına.

Duygu yönü ağır basan insanlarda sık sık görülen değişiklik Nehlüdof'da oluyordu şimdi. Bir zamanlar ona tuhaf, akıl almaz, şaka gibi gelen

düşünce, günlük olaylarla doğrulana doğrulana, onunda birden gerçeğin ta kendisi oluvermişti gözünde. İnsanlara ıstırap çektiren bu korkunç

kötülüklerden kurtulmanın tek yolunun, insanların kendilerini Tanrıya karşı suçlu hissetmeleri, bu nedenle başkalarını cezalandırmaya ya da düzeltmeye yetenekli olmadıklarının olduğu düşüncesi şimdi açık seçikti onun için. Ceza evlerinde, Sibirya'da tanık olduğu bu korkunç kötülüğün de, bu kötülüğü sürdürenlerin öylesine sakin, kendilerinden emin olmalarının da sebebinin, insanların olmayacak bir şeyi gerçekleştirmek, kendileri kötüyken kötülükleri düzeltmeye çalışmak istemelerinden ileri geldiğini biliyordu artık. Aşağılık insanlar, kendileri gibi aşağılık insanları

düzeltmek istemiş, bunu mekanik bir yol a yapmayı düşünmüş. Ne var ki bir tek sonuç vermiş bu düşünce: Gözü yükseklerde olan, çıkarcı bazı insanlar bu uydurma cezadan, düzeltmeden bir meslek çıkarmışlar kendilerine; alabildiğine ahlâksızlaştırıyorlardı durmadan. Tanık olduğu bu korkunç kötülüğün nereden geldiğini, onu ortadan kaldırmak için ne yapmanın gerektiğini açık seçik görüyordu artık. Şimdiye kadar bir türlü bulamadığı cevap, İsa'nın Pyotr'a verdiği cevaptı: Kişioğlu her zaman, sonsuz kere bağışlamalıydı; çünkü suçsuz insan, başkalarını

cezalandırmaya, düzeltmeye hakkı olan insan yoktu yeryüzünde.

Nehlüdof Hayır, bu kadar basit, bu kadar kolay olamaz bu diye düşünüyor; öte yandan da —bambaşka şeylere alışık olduğu için başlangıçta bunu çok yadırgadığı halde— bunun gerçek, sorunun en doğru çözüm yolu olduğunu hissediyordu. Her zaman aklına takılan Canavar ruhlu insanları ne yapmalı? Cezalandırmama!! mı? sorusu artık rahatsız etmiyordu onu. Cezanın suç-

lan azalttığı, suçluları düzelttiği ispatlanmış olsaydı bir anlamı olabilirdi bu sorunun; oysa bunun tam tersi ispatlanmışken, insanların başka insanları düzeltmeye yetenekli olmadıkları kesinlikle biliniyorken tutulabilecek en akıl ıca yol, yalnızca yararsız değil, üstelik zararlı, kötü, çirkin olanı

sürdürmekten vazgeçmektir. Suçlu saydığımız insanları birkaç yüzyıldır öldürüyorsunuz. Bitirdiniz mi bari onları? Ne gezer, üstelik çoğaldılar.

Cezalarınızın iyice kötüleştirdiği suçlular doldurdu her yanı. Oturdukları yerde adam cezalandıran kendileri de, suçlu yargıçlarınız, savcılarınız, sorgu yargıçlarınız, cezaevi yöneticileriniz de onlardandır aslında. Toplumun, düzenin, insanları

yargılayan, cezalandıran bu yasal (kanuni) suçlular yüzünden değil, insanların —bunca kötülüğe karşın— hâlâ birbirlerine acımaları yüzünden var olduğunu anlamıştı Nehlüdof.

Bu düşüncesini doğrulayacak bir şeyler bulmak umuduyla İncil'i açtı gene, baştan okumaya başladı. Onu her zaman duygulandıran Nagorni âyetini okurken, şimdi ilk kez soyut, süslü

düşüncelerle, yerine getirilemeyecek isteklerle karşılaşmamıştı bu âyette; açık seçik, yerine getirilmesi kolay emirler veriliyordu burada; bu emirler yerine getirilirse bambaşka, Nehlüdof'u öylesine üzen kötülüklerin görülmeyeceği, mutluluğun doruğuna varılacağı bir toplum düzeni kurulurdu. Beş taneydi bu emirler:

Birinci emir (Mt. V, 21-26) insanın insanı öldürmesini yasaklamakla kalmıyor, insanların birbirlerine kızmamasını, birbirlerini küçük görmemelerini, kavga ederlerse Tanrıya yakarmadan önce barışmalarını buyuruyordu.

İkinci emir (Mt. V, 27-32) erkeklerin kadın güzel iğinden haz duymak şöyle dursun, bu hazdan kaçmalarının, bir kadınla yuva kurduktan sonra da, ömrünün sonuna kadar o kadına bağlı

kalmalarının gerektiği üzerineydi.

Üçüncü emir (Mt. V, 33 - 37) insanın yemin ederek bir şeye söz vermesini yasaklıyordu.

Dördüncü emir (Mt. V, 38-42) insanın göze göz, dişe diş diye düşünmemesini buyurduğundan başka; bir yanağına vurulunca ötekini de uzatmasını, kendisine yapılan her çeşit kötü-

lüğü affetmesi, bu kötülüklere yakınmadan katlanması, ondan her istenileni yapması gerektiğini söylüyordu.

Beşinci emir (Mt. V, 43-48) insanın, düşmanlarından nefret etmek, onlarla savaşmak bir yana, onları sevmesini, onlara yardım etmesini, hizmetlerine koşmasını buyuruyordu.

Nehlüdof'un bakışı lâmbanın ışığına takıldı, gözleri daldı. Yaşayışımızın tüm çirkinliğini hatırladı

bir an; insanlar bu emirleri benimseyip, yaşayışlarını onlara göre düzenleseler insan hayatının nasıl olacağı geldi gözünün önüne, uzun zamandır duymadığı bir coşkunluk doldurdu ruhunu.

Yıl arca çektiği ıstıraptan kurtulmuş, gerçek huzura, özgürlüğe kavuşmuştu sanki.

Bütün gece uyumadı. İncil'i okuyanların çoğunda görüldüğü gibi o da, önceleri bir çok kereler okuduğu, bir anlam çıkaramadığı sözcüklerin anlamını açık seçik görüyordu şimdi. Bu kitapta bulduğu onun için gerekli, önemli, sevindirici şeyleri süngerin suyu içtiği gibi yutarcasına benimsiyordu. Okudukları yabancı değildi ona sanki; çoktan beri bildiği, ama bilincine varmadığı

şeyleri doğruluyor gibiydiler. Şimdi varmıştı artık bu bilince, inanmıyordu.

Bu emirlere uymakla insanların, en büyük mutluluğa ulaşacaklarına inanmaktan başka, insanların bu emirlere uymak zorunda olduklarına, insan hayatının anlamının bu olduğuna, bu yoldan en küçük bir sapmanın bile, cezayı gerektiren bir hata olduğuna da inanamıyordu. Kutsal kitabın öğretisinden anlaşılıyordu bu; hele üzüm bağcıları âyetinde büyük bir güçle, apaçık anlatılıyordu.

Üzüm bağcıları, mal sahibi için çalışmaya gönderildikleri bağın kendilerinin olduğunu, bağdaki her şeyin onlar için hazırlandığını, yapacakları tek şeyin bu bağda gönül erince yaşamak olduğunu sanmış, mal sahibini unutmuş, bağın onların olmadığını, görevlerini onlara hatırlatanları

öldürmüşlerdi.

Aynı şeyi biz de yapıyoruz, diye düşünüyordu Nehlüdof, hayatımızın sahibi olduğumuzu, onun bize zevkimiz için verildiğini sanıyoruz aptalca. Gerçekten de aptal ık bu. Buraya gönderildiğimize göre birisi, bir görevle yol amış olmak- gerekir bizi. Oysa yalnızca kendi sevinçlerimiz, mutluluğumuz için yaşamamıza karar vermişiz biz. Ma! sahibinin istediğini yapmayan işçi— 496

—

gibi bizim de sonumuzun kötü olduğu kuşku götürmez. Dünyanın sahibinin istediği de bu emirlerde var. Bu emirlere uysalar insanlar, yeryüzü cennete döner; insanlar akıl arının ucundan ge-çiremeyecekleri bir mutluluğa erişirler.

Mutluluğu, gerçeği arayın, gerisi verilecektir size. Oysa biz gerisini arıyor, tabiî bulamıyoruz.

Asıl görevim, hayatımın amacı bu işte. Biri gitti, öteki başlıyor.

Bu geceden sonra yepyeni bir hayat başladı Nehlüdof için; eski koşul arın yerini yenileri aldığından değil, o geceden sonra her şeyi eskisinden bambaşka bir gözle gördüğündendi bu değişiklik. Hayatının bu yeni döneminin ne kadar süreceğini zaman gösterecek.

16 aralık 1899

SON